HEINRICH MANN

ÎMPLINIREA ȘI SFÎRȘITUL LUI HENRI IV

HEINRICH MANN

DIE VOLLENDUNG DES KÖNIGS HENRI QUATRE

I

SORȚII RĂZBOIULUI

ZVONUL

Regele cîștigase bătălia. De data aceasta pusese vrăjmașul pe fugă și-l umilise. Dar nu-i zdrobise oștile numeroase, nici nu le alungase pentru totdeauna. Ca și pînă atunci regatul îi rămăsese în primejdie de moarte, regatul pe care nici nu ajunsese să-l stăpînească. Firește, tot Liga era atotputernică de vreme ce dezmățul obștesc și înverșunarea oamenilor împotriva ordinii și a rațiunii luaseră după zeci de ani de război intern proporțiile unei nebunii colective. Ori poate că nu nebunia îi cuprinsese în puterea ei pe oameni, ci ceva mult mai rău, obișnuința neghioabă de a trăi fără să gîndească, fără a ține seama de nimic, poate că o tristă resemnare îi făcea pe oameni să stăruie în purtările lor rușinoase.

Numai o izbîndă a regelui nu putea schimba starea de lucruri. Căci, se punea întrebarea, întrucît era întîmplătoare și întrucît un semn al ursitei o singură biruință, mai ales că vrăjmașul nu fusese zdrobit. Ea nu putea încredința încă mulțimile de greșeala lor. Cum adică ? își ziceau. Protestantul ăsta pripășit de la miazăzi să fie cu adevărat rege și nu o căpetenie de tîlhari ? Păi atunci ce sînt toți marii conducători ai Ligii, care stăpînesc fiecare cîte o provincie ori cîrmuiesc cîte un ținut cu adevărat și pe deplin ? Regele poruncea aproape numai acolo unde i se afla armata. Dar avea de partea lui mitul regalității ; și mulți își dădeau seama de acest lucru cu destulă neliniște și amărăciune. Un mit înseamnă mai puțin decît adevărata putere, dar pe de altă parte înseamnă mai mult. Regatul era mai mult decît un teritoriu, decît un ținut, regatul însemna libertate, și libertatea era totuna cu dreptatea.

Dacă sfînta dreptate și-ar pogorî privirile asupră-ne, își ziceau oamenii, ar vedea în ce cumplită decădere ne aflăm, mai mult chiar, ar vedea că nu sîntem decît putregai și morminte spoite. Pentru o coajă de pîine ne-am aruncat la picioarele celor mai nerușinați trădători, care ne vînd stăpînitorilor lumii, spaniolilor. Din pricina mișeliei, răbdăm jugul, răbdăm pustiirea spiritului și ne lipsim de bunul cel mai de preț, libertatea conștiinței. Toți purtăm vina, și amărîții de gentilomi care slujesc în armatele Ligii ori au funcții în stat, și tîrgoveții onorabili care le vînd mărfuri de tot felul, și noi, oameni de toată mîna, care ne

luăm după ceilalți ; măcar că nu sîntem chiar atît de neghiobi și ne mai aducem cîteodată aminte și de simțul onoarei. Dar ce putem face ? Doar să șoptim cîte o vorbă la urechea unui om în care avem încredere sau să înălțăm în taină cîte o rugă către dumnezeu. Acum, însă, după neașteptata izbîndă a regelui, la Arques, iată că ne mijește pentru o clipă în suflete nădejdea că va veni și ziua noastră.

Ciudat, dar cei de departe dau de obicei mai mare importanță întîmplărilor decît cei în preajma cărora se petrec. Regele dobîndise izbînda aproape de țărmul Mării Nordului. Ar fi fost dar firesc ca în împrejurimi, pînă la distanțe de două-trei zile de drum, întîmplarea să fi pus oamenii pe gînduri. Mai cu seamă parizienii ar fi trebuit să-și cerceteze conștiințele și să-și dea seama că venise vremea să se lepede de vechile lor rătăciri. Dar nici pomeneală de așa ceva. Acolo, în nord, mulți vedeau cu ochii lor cum, după înfrîngere, bande răzlețe desprinse din uriașa armată a Ligii ațineau drumurile, dar nu voiau să-și creadă ochilor. Pentru ei Liga rămînea de neînvins ; regele izbutise, datorită ceții dese ce se ridicase de pe mare și altor împrejurări care hotărăsc sorții războiului, să pună mîna doar pe un petic de țară ; atîta tot.

Pentru cei din părțile aflate în inima regatului, întîmplarea vestea însă întorsătura de atîta vreme nădăjduită. Pe malurile Loirei și în orașul Tours, reînviind străvechi amintiri, oamenii se așteptau ca regele să apară în cele din urmă în mijlocul lor. Căci de sute de ani își întîmpinau regele ca pe un stăpînitor, măcar că uneori era un biet fugar. Cel puțin cei din ținuturile depărtate de la apus și de la miazăzi vorbeau despre bătălia de la Arques de parcă s-ar mai fi desfășurat o dată și în fața ochilor lor și ar fi fost un adevărat semn dumnezeiesc. Vijelioșii protestanți din fortăreața La Rochelle, de pe țărmul oceanului, cîntau *„O, doamne, arată-ți fața..."* — același psalm pe care îl cîntase și regele lor biruitor. De la Bordeaux mai jos, de-a curmezișul spre sud, toată suflarea fremăta, cei din sud socoteau ca și înfăptuite multe din cele ce mai erau încă o taină a viitorului : supunerea capitalei, csîndirea trădătorilor atotputernici, glorioasa unificare a regatului de către Henri al lor, care se născuse pe meleagurile lor, pornise din mijlocul lor, și acum ajunsese atît de mare !

Dar să fi fost oare cu adevărat mai înflăcărată închipuirea compatrioților săi decît a celorlalți ? „Mare" este numit cu mai multă ușurință un om care n-a fost văzut niciodată cum arată. Compatrioții săi din miazăzi îl văzuseră, însă, de atîtea ori și știau că era mijlociu de stat, că purta pălărie de pîslă, pieptar ponosit și n-avea nicicînd gologani. Și-și aminteau și de ochii lui blajini ; oare ochii aceia oglindeau bunătatea sufletului său, ori nenumăratele ceasuri de amărăciune prin care trecuse ? Orișicum, nu rămînea nimănui dator cu răspunsul și se pricepea să vorbească oamenilor de rînd — și încă și mai bine femeilor. Iar dintre acestea, multe — cine să le mai țină socoteala ! — ar

fi putut dezvălui anume taine de-ale lui. Dar tăceau, tăceau chitic, deși de obicei erau atît de gureșe. Prin urmare cei din miazăzi știau cum arată la chip, chiar dacă nu fuseseră lîngă el cînd săvîrșise ultima ispravă colo sus, în nordul plin de cețuri, unde ai lor cîntaseră psalmi înainte de a porni la atac împotriva uriașei armate și a o învinge. Nu a fost de loc lucru ușor și, pînă l-au îndeplinit, și cerul și pămîntul și-au ținut răsuflarea.

Între timp au aflat de felul cum se sfîrșise bătălia și cei din țări foarte depărtate, care nu știuseră nimic pînă atunci despre Henri. La mari depărtări, o glorie atît de proaspătă pare supranaturală, neprihănită și cu atît mai mare pare, dintr-o dată, biruitorul. Lumea îl așteptase de mult, se săturase pînă peste cap să-l rabde pe singurul ei domn și stăpîn, pe Filip al Spaniei, să-l rabde în veci pe dezolantul Filip. Asupriții își doriseră de mult, fierbinte, un eliberator; și iată-l, se ivise! Izbînda o dobîndise într-o mică bătălie, care nu putea duce la o răsturnare grabnică a stării de lucruri, cu toate acestea era de mai mare însemnătate decît pieirea flotei spaniole. Căci iată, un singur om, bizuindu-se numai pe propriile-i puteri, făcuse să se zdruncine tronul stăpînitorului lumii. Și zdruncinul acesta, deși ușor, se făcea simțit și dincolo de hotare, dincolo de munți, pînă pe celălalt țărm al mării. Se spunea că într-un oraș vestit de dincolo de mare, o procesiune solemnă îi purtase chipul pe străzi. Să fi fost oare cu adevărat chipul lui? Oricum, îl scoseseră la lumină din taraba unui negustor de vechituri și-i împrospătaseră culorile. Iar poporul strigase: „E regele Franței!" și pornise în urma lui pe străzi; în alai intraseră pînă și călugări catolici, așa se auzea. Căci zvonul știe totul și nu poate fi oprit.

CUM STAU CU ADEVĂRAT LUCRURILE

Henri nu-și sărbători însă izbînda. Căci o treabă dusă la bun sfîrșit atrage după sine alta, iar cine și-a dobîndit biruința nu prin șiretlicuri, ci cinstit, nu se fălește cu ea și cu atît mai mult nu se lasă amețit de ea. Acum se gîndea să pună mîna prin surprindere pe Paris, capitala sa, înainte de a ajunge acolo ducele de Mayenne cu armata înfrîntă a Ligii. Și, cu adevărat, se dovedi a fi mai iute; în afară de asta, cei din Paris se lăsară amăgiți de zvonul că regele fusese înfrînt de Mayenne și pus pe fugă, ceea ce-i mări și mai mult avantajul. Dar înainte de sosirea lui, Parisul se dezmetici și începu să-și organizeze apărarea — deși nu prea îndemînatic. În loc să apere numai zidurile și întăriturile ce înconjurau inima orașului, parizienii hotărîră să păstreze și cartierele mărginașe. În felul acesta dădeau, însă, apă la moară regelui, care voia să-i bată în cîmp deschis și să pătrundă prin porțile orașului o dată cu trupele puse pe fugă.

Și, într-adevăr, luă cu asalt, fără greutate, întăriturile din afară, dar porțile se închiseră în ultima clipă. Așa încît trupele

sale — elveţieni, pedestraşi germani, patru companii de aventurieri, patru mii de englezi, şaisprezece regimente franceze — nu mai avură alta de făcut decît să asalteze zidurile, să măcelărească şi să jefuiască. Dar mai mult nu izbîndiră.

E drept, regele fu primit cu urale, dar cu urale izbucnite din piepturile unor oameni aflaţi în primejdia de a fi jefuiţi şi măcelăriţi. Deşi porunci să se tragă peste ziduri, în străfundul inimii Henri ştia că nici de data aceasta nu va putea intra în capitala sa. Se trase aşadar la odihnă într-un palat numit după numele familiei sale „Micul Bourbon". Pătrunse înăuntru ca un străin şi se culcă pe un braţ de paie, căci mai mult nu găsi. Pentru dormit îi rămăseseră doar trei ceasuri, dar petrecu o parte din ele asemuind trecutul cu clipa pe care o trăia.

„În oraş se află palatul Luvrului ; am trăit acolo ca prizonier timp de mai mulţi ani, ani plini de învăţăminte, pe care nu-i uit. Nu-mi va fi dat oare niciodată să revăd oraşul ca om liber şi ca rege ? Cîndva, în noaptea Sfîntului Bartolomeu, între zidurile Luvrului au fost răpuşi aproape toţi prietenii mei, iar în oraş, cei mai mulţi dintre cei de-o credinţă cu mine. Acum, după optsprezece ani, iată-i răzbunaţi ! Numai la o singură răspîntie soldaţii mei au doborît azi opt sute de vrăjmaşi, scoţînd strigătul de luptă : Sfîntul Bartolomeu ! Dar e cumplit că totul se repetă şi că nimic, nimic nu poate fi uitat. Eu, din parte-mi, aş înclina către uitare şi iertare, către omenie. Căci ce-i adevărat din toate controversele noastre ? Cine poate s-o ştie ? Sigur este numai că ucidem, dintr-o parte ca şi din cealaltă. Ei, dacă aş fi putut răzbi prin porţi înainte de a fi fost închise ! Le-aş fi arătat că sînt un biruitor blînd şi un adevărat rege. Regatul şi-ar fi recăpătat capitala, iar oamenii ar fi avut iar în viaţă un ţel de care n-ar fi trebuit să le fie ruşine. Dar nu, n-a fost cu putinţă ! Va fi doar o oarecare potolire a setei de răzbunare, obişnuitele omoruri, o bătălie cîştigată şi atît !

La treizeci şi şase de ani, după ce trecuse prin atîtea spaime, după ce se străduise atîta şi dăduse dovadă de atîta răbdare, după ce, mulţumită firii lui vesele, gustase şi plăceri fără număr, Henri se odihnea acum pe un braţ de paie, lîngă piciorul unei mese mari de sufragerie. Mai tresări o dată : porunci ca bisericile să fie cruţate — „dar şi oamenii", adăugă el strigînd după ofiţerul de ordonanţă. Apoi adormi cu adevărat ; căci învăţase să se stăpînească atît în ceasul neizbînzilor şi al mîhnirilor, cît şi în ceasurile cînd norocul îi surîdea pe neaşteptate. Somnul îi era bun prieten, nu întîrzia niciodată şi îi aducea tocmai ceea ce avea nevoie, semne de bun augur şi nu coşmaruri. Aşa se face că în visul ce-l avu în acea noapte, văzu apropiindu-se nişte vase. La început erau învăluite în aburul depărtării, dar în curînd crescură şi acoperiră întreaga întindere a mării însorite ; erau bastimente puternice, de toată frumuseţea ; se apropiau, se îndreptau către el. Inima începu să-i zvîcnească ; şi, cu toate că dormea, înţelese ce însemna venirea lor. Se vorbise într-ade-

văr despre așa ceva, curînd după ce cîștigase bătălia. Dar atunci nu luase seama la vorbe, furat cum era de treburile și năzuințele sale arzătoare. În asemenea clipe nu-i arde nimănui de basme. De altfel și după ce se deșteptă din somnul acela de trei ceasuri, vasele zărite în vis îi pieriră cu desăvîrșire din amintire.

Se făcu dimineață. Era ziua tuturor sfinților și catolicii din armata regelui se duseră cu toții la liturghie pe la bisericile din cartierele de la marginea orașului. Cei de dincolo de ziduri n-avură curajul să prăznuiască sărbătoarea ; își plîngeau morții și erau înfricoșați de cele ce-i așteptau. Către seară, însă, se văzură mîntuiți ; se apropiau trupele Ligii și regele nu le mai putea opri să intre în oraș prin partea opusă ; era prea tîrziu pentru așa ceva. Mai putu îngădui doar ca ai săi să ia cu asalt o mînăstire și să măcelărească vreo trei sute de parizieni. Ceea ce însemna un fel de bun rămas. Dar el, cel dintîi, își dădea seama că nu era de loc frumos. Și plăti pentru aceasta ; spre a vedea orașul, se sui în clopotnița unei biserici luînd cu sine, drept călăuză, un călugăr. În clopotnița strîmtă îl cuprinsese însă spaima amintindu-și de soarta înaintașului său, ucis de un călugăr. Cu atît mai mult cu cît el însuși avusese de multe ori prilejul de a zări sclipirea cuțitului în mînecile unei rantii. Se furișă dar repede la spatele călugărului și-l apucă de amîndouă brațele. Călugărul, deși bărbat în putere, zdravăn, nu făcu nici o mișcare. Henri nu zăbovi sus, privindu-și capitala. La coborîre îl lăsă pe cel bănuit s-o ia înainte, iar el îl urmă la distanță de cîteva trepte. Cînd ieși din clopotniță, fu întîmpinat de mareșalul Biron care-i spuse : „Sire, călugărul a ieșit ca din pușcă și a zbughit-o".

În clipa aceea se auziră strigătele de bucurie ale parizienilor ; sosise Mayenne, căpetenia oștirii lor, și orășenii îi slăveau ostașii pe străzi. A doua zi regele își așeză trupele în ordine de bătaie și dădu vrăjmașului trei ceasuri să iasă în cîmp deschis. În zadar însă ; Mayenne se feri ca de foc și regele se retrase. În drum luă cu asalt localități întărite, dar din pricină că plata soldei întîrzia, cîteva din regimentele sale se destrămară. Cu trupele rămase, regele se îndreptă către orașul său Tours, spre a-i primi pe solii Veneției. De la mare depărtare, bătrîna republică își trimisese vasele ; zvonul se adeverea. Solii debarcaseră și străbăteau acum fără grabă regatul, către miază-noapte, spre a aduce omagiul republicii regelui care între timp mai supunea cîteva orășele.

UN BASM

Henri auzea zi de zi că solii sînt tot mai aproape și faptul acesta îl neliniștea, de aceea făcea haz pe socoteala lor. „Plouă ! zicea. Are să se ude tămîia magilor de la soare-răsare !" Dar în adîncul sufletului se temea ca Liga să nu pună mîna pe soli și să-i răpească înainte de a ajunge la el și a i se închina cu

toată cinstea și fala. Cînd mai aveau încă vreo cîteva zile de drum pînă la Loire, le trimise în întîmpinare trupe numeroase, pasămite ca escortă de onoare, la drept vorbind, însă, cu gînduri mult mai chibzuite. Apoi rămase să-i aștepte în castelul său din Tours, și avu cam mult de așteptat. În drum, unul dintre seniorii veneției, cm în vîrstă, căzu la pat. „A îmbătrînit de tot republica", rosti Henri către diplomatul său Philippe du Plessis-Mornay.

— Sire, e cea mai veche republică din Europa. Odinioară a fost una dintre cele mai mari puteri ale lumii, iar azi are cea mai mare experiență. De obicei cine zice experiență nu înțelege că de fapt vorbește despre decădere. Dar cei care se îndreaptă acum spre noi știu și acest lucru. Cu atît mai de seamă e deci ceea ce se petrece ! Republica aceasta, cea mai înțeleaptă dintre toate, care nu mai năzuiește acum decît să facă față cu demnitate beteșugurilor bătrîneții și să-și amîne cît mai mult sfîrșitul, care are la toate curțile cei mai buni observatori și citește rapoarte peste rapoarte, își adună deodată cele din urmă puteri și trece la fapte. Veneția cutează a se ridica împotriva puterii ce stăpînește lumea, Veneția vă aduce omagiul ei după izbînda cîștigată asupra puterii ce stăpînește lumea. Cît de mare trebuie să fie această izbîndă !

— Și eu am început să mă gîndesc mai adînc la izbînda mea. Izbînda, domnule de Mornay..., rosti Henri, dar se opri și măsură mai întîi în lung și în lat salonul castelului din Tours pardosit cu lespezi de piatră.

Tovarășul din tinerețe îl urmărea cu privirea ; ca de atîtea alte ori își spunea că își alesese cum nu se poate mai bine prințul. Acesta nu atribuia decît celui-de-sus meritul izbînzii ! Și cucernicul protestant își scoase la acest gînd pălăria. Era un bărbat de patruzeci de ani, înveșmîntat în negru, fără pretenție, cu gulerul alb răsfrînt, cum obișnuiau să-l poarte coreligionarii săi, cu chipul socratic, cu fruntea înaltă, senină, sub care puteau pătrunde cele mai felurite lumini.

— Mornay ! exclamă Henri oprindu-se în fața lui. Izbînda nu mai este ce-a fost. Amîndoi știm că altfel de biruințe aveam pe vremuri.

— Sire ! dădu răspuns diplomatul, limpede și fără a se grăbi. Înainte, ca rege al Navarrei, ați pus la locul lor o seamă de orașe răzvrătite, care au cutezat a vi se împotrivi. După zece ani de trudă și osîrdie și după o izbîndă glorioasă vi s-a dus însă îndeajuns vestea pentru a fi ales moștenitor al coroanei. Acum, ca rege al Franței, veți lupta cu mai puține greutăți, izbînzile vor fi mai mari, iar *Fama* va zbura cu mai mare rîvnă.

— Dacă aceasta ar fi singura deosebire, Mornay ! După izbînda care i-a făcut pe veneției să vină încoace, am asediat Parisul și m-am retras fără a dobîndi nimic. Să nu fi aflat oare veneției nimic ?

— Pînă la Veneția e cale lungă și solii ei au pornit la drum înainte de asediu.

— Dar ar fi putut face cale întoarsă. Sînt doar oameni înțelepți ! Știu ce înseamnă cînd un rege e silit să-și asedieze capitala și încă zadarnic ! Să măcelărești, să jefuiești — și să te retragi, după ce ai aruncat o privire înăuntrul orașului din clopotnița unei biserici și ai tremurat de frica unui călugăr !

— Sorții războiului sînt schimbători, sire.

— Așa spunem noi. Dar care e adevărul ? În timp ce eu vegheam la una din porți, Mayenne a intrat în oraș prin alta. Și a trecut peste un pod care trebuia să fi fost distrus dacă mi se asculta porunca ; dar n-a fost. Așa stau lucrurile cu sorții războiului. Și îmi vine a crede că la fel se întîmplă și cînd izbîndesc eu.

— Slăbiciune omenească, sire.

— Și totuși, există comandanți de oști care...

Henri vru să urmeze, dar se opri : se gîndea la un comandant, cu numele de Parma, care, după cum îi mergea vestea, nu credea în sorții războiului și nu socotea o scuză slăbiciunea omenească.

— Mornay ! exclamă Henri și-și zgîlțîi sfetnicul. Spune-mi ! Pot oare să învinge cu adevărat ? Menirea mea este să scap regatul ; dar cugetul mi-era mai liniștit cînd nimeni nu pornise încă la drum spre a-mi aduce laude înainte de vreme.

— Veneția dorește ca izbînda să fie a voastră, sire. Și nu și-ar fi rechemat solii nici chiar dacă armatele voastre ar fi fost în plină destrămare.

Iar Henri spuse :

— Mi-a fost dat așadar să cunosc că gloria se întemeiază pe o neînțelegere. Am cîștigat-o, dar fără a o fi meritat.

Și își schimbă fără veste înfățișarea, se răsuci pe călcîie și îi primi cît se poate de vesel pe cei ce tocmai veneau să-l vadă. Erau o seamă dintre cei mai buni gentilomi ai săi, îmbrăcați în haine noi și frumoase.

— Bravo, de la Noue ! îl întîmpină Henri. Ai străbătut fluviul înot cu un braț de fier. Bravo, Rosny ! Giuvaericalele pe care le porți provin din cele mai nobile case, deși nu și din casa familiei tale și cine știe cîți bani vei mai fi găsit și strîns prin suburbiile Parisului ! Ce-ar fi să te fac ministrul meu de finanțe în locul burtosului de d'O ?

Și privi împrejur, căci i se părea că nu rîd cu prea mare poftă.

— De nimic nu mă tem mai mult decît de oamenii triști ; n-am de fel încredere în ei.

Tăceau. Iar Henri îi privi pe rînd, pînă cînd ghici totul. Vechiul prieten d'Aubigné, cu care împărțise soarta prizonierilor și care mai tîrziu îi devenise tovarăș de arme, cel totdeauna plin de îndrăzneală și plin de evlavie, în versuri ca și în fapte, făcu „da" cu capul. Încuviință și spuse :

— Asta e, sire ! A venit un curier ud leoarcă tocmai cînd ne găteam pentru primire.

Pe Henri îl trecu un fior. Zăbovi un timp, pînă își veni în fire, apoi, cînd se crezu din nou stăpîn pe glasul lui, răspunse voios vechiului prieten :

— Ce vrei, Agrippa,. sorții schimbători ai războiului ! Solii au făcut cale întoarsă. Dar au să se răzgîndească ei, pentru că în curînd dau o nouă bătălie.

În încăperea alăturată se auziră zgomote. Ușa fu dată în lături și, escortat de soldații din gardă, intră un curier pe care curgeau sudorile. Avea răsuflarea tăiată, nu putea scoate o vorbă. Îl așezară pe un scaun și-i dădură de băut. „E altul", observă Agrippa d'Aubigné.

În sfîrșit, omul se mai liniști.

— Peste o jumătate de ceas, solii sînt aici.

Henri simți că i se sparge pieptul.

— Acum, îi las să aștepte pînă mîine, zise și ieși repede din salon.

Peste noapte se întîmplă o minune. Zilele de noiembrie se preschimbară în zile de mai. Dinspre miazăzi sufla o boare caldă, care risipise norii pînă departe. Cerul se întindea senin deasupra castelului din Tours, deasupra parcului, deasupra fluviului lat ce străbătea molcom cîmpiile din inima regatului. Mestecenii erau înalți și desfrunziți, așa că din castel se putea vedea cînd vor acosta vasele care îi treceau fluviul pe solii venețieni, găzduiți în vilele de pe malul opus. În sala de jos a castelului, cu ferestre mari, pînă la podele, adăstau curtenii, seniori și doamne, gătiți fiecare după cum le îngăduia punga ori după cum socotiseră că e mai cuviincios. Roquelaure era îmbrăcat cel mai cu gust. Agrippa avea penele cele mai mari. Frontenac se luase la întrecere cu Rosny. Iar acesta avea mai multe giuvaericale la pălărie și pe guler decît doamnele cele mai gătite. Dar fața încă tînără și fără zbîrcituri îi era gravă ca totdeauna. Apăru și sora regelui și de îndată se vădi a fi cea mai frumoasă dintre femei. Își sprijinea căpșorul blond și gingaș pe un guler înalt de horbotă încrustată cu nestemate ; obrăjorul nevoit a arbora severitatea potrivită unei Curți lăsa să se întrevadă totuși o prospețime sufletească pe care nimic n-o putea schimba. Nu trecuse pragul ușii cînd vălul întrețesut cu fire de aur i se prinse de ceva. Ori poate că se fistîcise din pricină că avea un picior mai scurt decît celălalt ? Întreaga Curte se înșirui spre a-i face loc. În clipa aceea îl zări venind din partea dimpotrivă pe fratele ei, regele. Un scurt strigăt de bucurie — nu se mai gîndi la dînsa și fugi cîțiva pași, fără a se mai simți de loc stingherită.

— Henri !

Se întîlniră în mijlocul încăperii. Catherine de Bourbon plecă un genunchi în fața fratelui ei. Copilăriseră împreună, străbătuseră de mici țara în vechi și grele rădvane împreună cu mama lor Jeanne. „Preascumpa noastră mamă a fost bolnavă și împovărată de griji, dar și nespus de puternică, mulțumită credinței în care ne-a crescut ! În cele din urmă dreptatea a rămas

de partea ei, cu toate că i-a fost dat să moară otrăvită de bătrîna și ticăloasa *Madame* Catherine ; la rîndul nostru, am avut și noi partea noastră de spaime și chinuri. Și totuși acum sîntem în această încăpere din inima regatului, sîntem regele și sora lui și-i vom primi pe solii Veneției !" îi trecu lui Henri prin minte și, cu ochii în lacrimi, strigă :

— Catherine !

Apoi o ridică pe soră-sa și o sărută. Iar toată Curtea aplaudă voioasă.

Îmbrăcat în mătase albă, cu cordon albastru și mantilă roșie, regele porni alături de prințesă, sora sa, ținînd-o de mînă ; în drumul lor șirurile curtenilor se deschideau, apoi, după ce treceau, iar se închideau. Se opriră lîngă cea mai înaltă fereastră și curtenii se înghesuiră cu toții să ajungă în vecinătatea lor, dar cei ce izbuteau nu erau numai dintre cei mai buni. Catherine îi șopti fratelui său :

— Nu-l pot suferi pe cancelarul tău Villeroy. Iar trezorierul d'O mi-e și mai urît. Și ai alții și mai răi. Ce bine ar fi, Henri, dragul meu, ca toți cei care te slujesc să fie de credința noastră !

— Crezi că eu n-aș vrea ? îi răspunse Henri surorii sale, tot în șoaptă, dar în același timp făcu un semn prietenos celor doi curteni de care pomenise dînsa. Înciudată, Catherine se îndreptă spre rîndurile aflate mai în urmă ; cu cît erau mai depărtate, cu atît fețele erau mai prietenoase. Aproape de perete dădu peste o ceată întreagă de vechi prieteni ; tovarăși de arme ai fratelui ei, cavaleri ai vechii Curți a Navarrei, care pe atunci purtaseră doar pieptare grosolane de piele.

— Ce frumos v-ați gătit, domnii mei ! Domnule baron de Rosny, cînd vă învățam să dansați nu aveați încă nestemate. Domnule de la Noue, mîna dumitale ! Luă mîna de fier a hughenotului, nu mîna de carne și oase, ci mîna de fier, și rosti în așa fel încît să fie auzită numai de el, de Agrippa d'Aubigné și de lunganul Du Bartas : Un singur fir de nisip de l-ar fi făcut dumnezeu să se rostogolească altfel în drumul nostru, n-am fi ajuns aici. N-am dreptate ?

Dădură din cap. Pe chipul întunecat al lunganului Du Bartas se și oglindeau psalmii pe care era gata să-i rostească ; dar tocmai atunci se auziră răsunînd trompetele. Soseau ! Să luăm înfățișarea cuvenită și să arătăm că sîntem o Curte puternică ! Fețele celor mai mulți deveniră solemne, de o solemnitate încălzită de curiozitate ; spinările se îndreptară. Prințesa de Bourbon stătea și ea dreaptă. Privi către doamne ; erau prea puține la această Curte aflată în veșnică mișcare și aducînd mai mult a tabără. Dintr-o dată, însă, se hotărî, luă mîna Charlottei Arbaleste, soția protestantului Mornay, și păși în față. Fără veste interveni o pauză.

Solii, aflați încă lîngă mal, păreau a nu se hotărî asupra ordinii în care să pornească. Trompetele sunaseră prea devreme. Drumul suia costiș ; oare solii venețieni erau prea bătrîni și nu-l

puteau învinge ? Regele părea că se amuză ; în orice caz cei din jurul lui rideau. Prinţesa, sora sa, o îndemnă pe însoţitoarea ei să se îndrepte spre altă fereastră : se speriase, lîngă fratele ei se afla vărul Soissons, pe care-l iubea. „Măcar de nu aş avea-o lîngă mine pe protestanta asta cucernică !“ gîndi Catherine, uitînd că ea însăşi era o hughenotă, bigotă. Căci uitase de sine, uitase de tot ce însemnase scurta ei viaţă. De cum dăduse cu ochii pe neaşteptate de omul pe care-l iubea, inima începuse să-i bată cu putere şi i se tăiase răsuflarea ; ca să nu se dea de gol, îşi luă cea mai înţepată înfăţişare de care era capabilă, dar nu mai ştia ce vorbeşte cu însoţitoarea. Se pomeni spunînd :

— Am bătăi de inimă. Doamnă de Mornay, n-aţi suferit niciodată de bătăi de inimă ? Nici atunci în Navarra, cînd aţi avut de-a face cu consistoriul din pricina pieptănăturii domniei-voastre ?

Charlotte Arbaleste purta o bonetă ce-i acoperea fruntea pînă la ochi, pînă la ochii aceia mereu strălucitori, care nu ştiau ce-i sfiala. Şi virtuoasa soţie a protestantului Mornay mărturisi fără a-şi pierde cumpătul :

— Am fost acuzată de lipsă de smerenie fiindcă purtam zulufi falsi şi pastorul mi-a refuzat cuminecătura. Ba a refuzat-o chiar şi domnului de Mornay. Din pricina supărărilor, am rămas pînă acum, după atîţia ani, cu inima cam şubredă.

— Ca să vezi ce nedreptate ne poate face biserica noastră, se grăbi prinţesa să constate. Ai suferit doar pentru religia noastră surghiunul şi sărăcia, după ce ai izbutit să scapi, în noaptea Sfîntului Bartolomeu. Toţi cei de aici, care aşteptăm acum solii, am fost prizonieri ori surghiuniţi de dragul Religiei : şi dumneata, şi domnul de Mornay, şi regele, fratele meu, şi eu

— Da, şi dumneavoastră, repetă Charlotte, pironindu-şi privirea limpede, ascuţită, în ochii Catherinei care, de nelinişte, tremura toată.

Căci îşi dădea seama că vorbele nu pot ascunde nimic. Nu pot ascunde nimic femeii aceleia.

— Dar în ciuda pastorilor ţi-ai păstrat multă vreme zulufii arămii, stărui biata Catherine. Şi ai avut dreptate, cred. Cum adică ? Să suferi prigoana, surghiunul, şi, înapoiată în sfîrşit în patrie, să nu ţi se recunoască jertfele numai din pricina părului ?

— Nu, n-am avut dreptate, mărturisi însă soţia protestantului. Am păcătuit, n-am ştiut ce e smerenia. Firește, se învinovăţea pe ea însăşi, dar, la drept vorbind, îi amintea prinţesei de păcatul ei, cu mult mai mare. Şi intenţia reieşi limpede din cuvintele următoare. Lipsa mea de smerenie, zise, nu putea fi privită cu îngăduinţă, căci n-a fost întîmplătoare, ci voită ; măcar că mi s-a arătat greşeala, am stăruit în ea. Dar, prin rugăciune, în sufletul meu a pogorît pînă la urmă lumina, mi-am recunoscut vinovăţia şi de atunci port cu smerenie boneta.

— Am bătăi de inimă, rosti Catherine. Şi privi cu ciudă faţa palidă, cucernică şi lunguiaţă a celeilalte. „Înainte, cînd mai era drăguţă, mergeam împreună la bal", gîndi apoi, şi gîndul acesta îi potoli ciuda. O cuprinse mila, apoi căinţa. Eu am rămas neschimbată — ca şi păcatul meu. Mă cunosc, mi s-a arătat greşeala, dar nu mă pot schimba ; şi nu pot fi iertată", îşi spuse cuprinsă de remuşcări. După aceea se rugă încet şi stăruitor : „Doamne, ajută-mi să-mi pun şi eu în astă-seară pentru totdeauna o bonetă !" deşi nu prea nădăjduia că ruga îi va fi ascultată.

Contele de Soissons se opri tocmai în faţa lor şi le spuse :

— Doamnelor, maiestatea-sa vă doreşte în preajmă-i.

Amîndouă plecară ascultătoare capetele, la fel de smerite acum. Contele prinse doamnele de vîrful degetelor şi le conduse cu braţele întinse. Încercă să strîngă încetişor mîna verişoarei. Dar aceasta nu-i răspunse, ci privi în altă parte. Curtenitor, contele o predă fratelui ei, regele.

Printre plopi se zărea o lucire metalică ; mai întîi crezură cu toţii că erau arme ori alte unelte de luptă. Dar femeile spuseră îndată :

— Nu ! Ne e prea bine cunoscut cum sclipesc giuvaericalele. Aici e vorba cel puţin de nişte broderii.

Aveau dreptate, era însă ceva mai mult : înmărmuriţi, văzură un fel de corabie de argint plutind parcă prin aer, înaintea alaiului. Corabia de argint era atît de mare încît puteau să încapă în ea cîţiva oameni — şi, într-adevăr, nişte mîini omeneşti întinseră o pînză, nişte mîini de copii. Căci corabia avea un echipaj alcătuit din băieţandri, care făceau pe marinarii şi cîntau cîntece marinăreşti, acompaniaţi de sunetul slab al unor instrumente nevăzute. Nimeni nu-şi putea da seama cum era pusă în mişcare corabia aceea fermecată.

Se opri la vreo douăzeci de paşi de castel, mai bine zis fu aşezată pe pămînt şi de sub minunatele văluri ce atîrnau de prova ieşiră la iveală nişte pitici ; ei purtaseră vasul pe umeri. Erau gheboşi şi îmbrăcaţi din cap pînă în picioare în roşu ; cînd o luară la fugă ca nişte diavoli, toată Curtea izbucni în rîs. Întru acestea se apropia o litieră. Mai bine zis un adevărat tron. Plutea la cîteva palme de pămînt, atît de lin şi fără a stîrni nici cel mai mic zgomot, încît numai nişte maşini minunate trebuie că-l pun în mişcare. Pe cerul albastru se profila capul femeii blonde purtată în litieră. Avea o pieptănătură înaltă, presărată cu perle mari. Tronul era numai purpură, iar femeia, o făptură mîndră îmbrăcată în văluri aurii, cum picta Paolo Veronese. Cine să fie ? se întrebau toţi. Pe faţă purta o mască de mătase neagră. Cine să fie ? Curtea amuţise. Regele se descoperi şi ceilalţi făcură la fel.

Pe lîngă tronul înalt păşeau, mai bine zis tropăiau, nişte oameni cu înfăţişare aprigă, în zale negre ; purtau straie pestriţe, posomorite şi, cum erau cu capul descoperit, li se vedea claia

de păr roşu sau negru, foarte neobişnuit. Fură totuşi recunoscuţi după fălcile lor cumplite : erau sclavoni [1], supuşii înfrînţi ai Veneţiei. După dînşii se iviră nişte pescari, fii adevăraţi ai oraşului de pe ţărmul mării, fără nici o podoabă pe ei, cu hainele peticite şi lopeţile roase, de parcă chiar atunci ar fi fost luaţi de pe podul vreunui canal. Cîntau cu glasuri limpezi, care nu ascundeau nici o taină, cu toate că se foloseau de o limbă pe care prea puţini o cunoşteau. Era un cîntec solemn deşi — plin de voioşie. Şi curtenilor li se părea că se află într-o biserică, într-o biserică nevăzută, sclipind undeva peste mare.

Cîntăreţii se opriră însă din cîntat tocmai cînd era mai frumos ; femeia de pe tron întinsese mîna. Avea o mînă prea frumoasă, plină, cu degetele subţiindu-se către vîrf şi uşor răsfrînte. Nu o împodobeau nestemate, dar era trandafirie şi făcuse un semn maiestuos şi în acelaşi timp îmbietor, de parcă înalta doamnă ar fi binevoit să-şi cheme iubitul. Vine solul, înţelese Curtea ; regele Franţei, neînsoţit de nimeni, înaintă cîţiva paşi, ieşindu-i în întîmpinare.

În clipa aceea pescarii se depărtară de tron şi îngenunchează. Se dădură în lături şi îngenunchează şi războinicii sclavoni. Copiii îngenunchează în corabia de argint, iar piticii roşii în tufişurile mai depărtate. Lîngă tron drumul rămase liber : pe el păşi un bărbat slab, îmbrăcat în robă neagră şi beretă ; un învăţat, îşi dădu cu părerea Curtea. Dar de ce un savant ? Cum adică, republica pune în fruntea soliei ei un savant ? Ceilalţi doi, comandanţi de oşti încărunţiţi, îl lăsară să treacă înainte.

Agrippa d'Aubigné şi Du Bartas, doi umanişti care aveau pe trupurile lor multe cicatrice din bătălii vechi şi noi, se sfătuiră grabnic, în timp ce solul se apropia cu paşi măsuraţi de regele Franţei. Era domnul Mocenigo, o rudă a dogelui, un om foarte bătrîn. Luptase pe vremuri la Lepanto, în vestita bătălie navală în care turcii fuseseră înfrînţi. Iar acum preda limba latină la Padua şi în această calitate era cunoscut în întreaga creştinătate.

— Ni se face o mare cinste ! se bucură poetul Agrippa. Domnul Mocenigo a venit să se închine în faţa regelui nostru, iar eu, de bucurie, simt dorinţa să cînt în versuri bătălia de la Lepanto, de parcă aş fi luat parte la ea !

— Mai bine ai cînta următoarea noastră bătălie, îl povăţui ursuz lunganul Du Bartas. „Au n-am să mai fiu atunci", îşi zise apoi în sinea sa, cuprins de negre presimţiri.

Regele îşi pusese din nou pălăria cu pene ; sub marginea ei răsfrîntă îi străluceau ochii larg deschişi pentru a nu-i scăpa nici un amănunt. Dar era şi mişcat, aproape îi dădeau lacrimile. Poate că de aceea îi şi ţinea larg deschişi şi neclintiţi. De altfel deopotrivă de neclintite îi erau şi braţele şi picioarele. Solul îşi lăsă capul în piept în semn de salut. Apoi îl ridică, îl dădu pe

[1] Locuitori ai Sclavoniei, adică ai Croaţiei.

ceafă și abia atunci se văzu că un ochi îi era închis și brăzdat de o cicatrice roșie.

Începu să vorbească într-o latinească frumoasă, sonoră, curgătoare, deși aspră. Auzind-o, curtenii o asemuiră cu marmura. Acum i se puteau deslușl solului și trăsăturile feței; chipul osos, cu nasul ascuțit și colțurile gurii lăsate, amintea de chipul lui Dante, de al unui bătrîn înțelept. Curtenii nu înțeleseră toate frazele : deși obișnuiți cu limba latină, acum o auzeau rostită de un străin. După fața vorbitorului își dădură seama însă că regele lor era copleșit de laude : era asemuit cu conducătorii de oști ai Romei și găsit vrednic a sta alături de ei.

Numai Henri înțelegea tot, și sensul obișnuit al cuvintelor, și tîlcul lor. De aceea își spunea în sinea lui : „Ai fost cîntărit și judecat. Cine ești ? O afli chiar acum din această cuvîntare, sau crezi c-o poți afla atîta timp cît n-a luat încă sfîrșit. Înțeleptul te aseamănă chiar de formă, cu cel dintîi cuceritor al acestui regat, cu romanul Iuliu Cezar, înaintașul tău. La drept vorbind, însă, te previne să rămîi ce-ai fost și pînă acum : un luptător și un călăreț îndrăzneț, mare în micile încăierări și neîncercat în fapte mari. Știu pe cine preferă el ; pe compatriotul lui, pe Farnese, ducele de Parma, cel mai mare strateg al vremii noastre. Eu nu sînt un Farnese, sînt doar un luptător care nu stăpînește arta războiului".

Îl trecură nădușelile și făcu ochii și mai mari. Solul venit din depărtări, care din prima clipă ținuse să-i spună adevărul, îl cîntări deodată cu seriozitate ; abia acum cu toată seriozitatea. O față atît de uscățivă nu mai văzuse de cînd era. Fața aceea descărnată trăda o ardoare și o abnegație cum nu se așteptase să întîlnească. Tăcu o clipă și își împreună mîinile.

Cînd își reluă cuvîntarea, avea glasul încețoșat, nu mai vorbea curgător și aspru ; de altfel mai rosti doar cîteva vorbe dintre care cea mai însemnată fu : „iubire". „Și chiar dacă ar fi cineva bogat în izbînzi și meșter mare, dacă i-ar lipsi iubirea..." Acum locul Cezarilor îl luase scriptura ; o asemenea înlocuire era neașteptată și îi miră pe toți, mai ales pe cuvîntător, care se grăbi să încheie. La rîndul lui și Henri făcu ceva neașteptat. Nu întinse, cum fusese înțelegerea, mîna solului, spre a-l ajuta să urce pe peron, ci sări el însuși jos și îi dădu acolada, îl îmbrățișă și îl sărută pe amîndoi obrajii. Întreaga Curte văzu gestul și își arătă zgomotos mulțumirea. Copiii din corabia de argint văzură și ei, femeia de pe tron cu vălurile aurite văzu și dînsa și, pentru că era fiica unuia dintre pescarii cu hainele peticite, uită de măreția ei și bătu din palme. La fel făcură și războinicii sclavoni și pescarii și cei doi comandanți de oști încărunțiți.

Henri privi în juru-i și rîse bucuros. Deși în aceeași clipă simți în spate o înfiorare necunoscută. „Nu, nu e ca atunci cînd te pîndește un ucigaș, nu, de data asta e ca filfîirea unei aripi. Pentru prima dată acum, cînd am ajuns aproape la patruzeci de ani, mă atinge aripa gloriei, a măreței glorii mondiale. Totul

se petrece ca în basmele orientale ; se va risipi curînd şi îţi dă fiori."

— Domnule ambasador, după ce se va fi sfîrşit ceremonia, v-aş ruga să stăm de vorbă între patru ochi.

— Despre ce anume, sire ?

— Despre ducele de Parma.

BLAZONUL

„Trebuie să dau bătălia", îşi spuse Henri după ce solii Veneţiei plecară ; de fapt luase această hotărîre încă din clipa cînd i se înfăţişaseră cu toată fala. Fiindcă tocmai neliniştitoarea lui glorie îl făcea să-şi vadă mai limpede situaţia. Era încă un rege neîncoronat, un rege fără capitală. Iar un comandant de oşti ca el, fără bani, trebuia, pentru a nu i se risipi oştile, să cucerească cît mai des cu putinţă cîte un oraş ; acesta plătea în locul lui. Dar era vorba de oraşe din propriul său regat. Grea treabă să rămîi părintele patriei, să-ţi păstrezi dragostea poporului şi în acelaşi timp să alergi de colo colo, să înfrîngi vrăjmaşii şi să strîngi dări. Căci nu trecuse nici o săptămînă de la sărbătoarea ca în basme din Tours şi Henri se lupta din nou cu greutăţile vieţii.

Curăţi de vrăjmaşi Touraine, apoi provinciile învecinate şi pătrunse în Normandia, unde mai fusese şi cînd dobîndise victoria de la Arques. Ce se alesese, însă, din biruinţa aceea ? De îndată ce se depărtase, localităţile cucerite îl trădaseră. Vrăjmaşul cu care lupta nu era un om ca el ; era un balaur cu multe capete. „Îi tai şapte capete, dar îi cresc la loc alte opt. Aşa mi se întîmplă şi mie cu Liga. Supuşii mei mi se închină cu grămada cînd pun mîna pe cuibul lor. Se jură că nici prin gînd nu le-a trecut să ridice armele asupră-mi, dar dacă aş pune să se sape prin grădinile lor, s-ar găsi flintele ascunse. Trebuie să iau însă lucrurile în glumă şi să-mi spun că asta-i viaţa pe care mi-a hărăzit-o soarta. Iar dacă cumva nu sînt făcut spre a duce numai o asemenea viaţă, ci pentru a înfăptui ceva mai bun, cu atît mai înţelept e să nu suflu nici o vorbă."

— Sînt mai sănătos ca oricînd, spunea Henri tuturor în iarna aceea cu ninsori dese, cînd se văzură nevoiţi a înnopta de atîtea ori pe pămîntul îngheţat. Soldaţii mei sînt şi ei sănătoşi tun şi numărul lor creşte mereu ; păi numai tîrguşorul ăsta îmi dă şaizeci de mii de taleri. Şi apoi punem rămăşag că tîrguşorul vecin se predă pînă joi ?

Şi, într-adevăr, încheie un contract cu orăşelul Honfleur : dacă, pînă joi, Mayenne ori fiul său Nemours nu se vor ivi la faţa locului, atunci i se vor deschide lui porţile oraşului. Şi chiar aşa se întîmplă. Comandantul oştilor Ligii, Mayenne, îşi lăsa soldaţii să se odihnească, iar el îşi petrecea vremea la Paris, „unde, cînd va veni vremea, am să ştiu şi eu să gust din plă-

cerile vieții", spunea Henri încrezător. În sinea lui gîndea însă: „Trebuie să dau bătălia". Și uneori socotea că va fi o glumă bună, alteori, dimpotrivă, un moment hotărîtor în viața lui.

Avea în bagaje o piesă rară, un ceas deșteptător pe care-l întorcea cu grijă. Pierdea mai puțin timp cu somnul decît burduhănosul de Mayenne cu mesele. În ultima vreme, sănătatea lui de fier îi îngăduia să se lipsească uneori și de cele cîteva ceasuri de somn. Stătea cu capul rezemat în mîini și se gîndea: „Trebuie să dau bătălia — și nu ca alte dăți, cînd se putea fie să învingă, fie să fiu învins. De data asta nu mi-e îngăduit să pierd bătălia, nu mi-e îngăduit. Dacă aș pierde-o, totul ar fi pierdut. Acum sînt prea mulți cu ochii pe mine, toată lumea e cu ochii pe mine, atît aliații, care m-au slăvit înainte de vreme, cît și regele Spaniei, care rîvnește la regatul meu. Și ar pune chiar mîna pe el, dacă eu nu i-aș mai sta în cale. Cine l-ar putea împiedica? Poporul e învrăjbit din pricina credinței. Dacă ar crede cu toții în adevărata religie, Don Filip nu i-ar putea învinge. Dar cine știe care e cea adevărată?! Fiecare cu religia lui. Eu sînt hughenot și îmi odihnesc oasele pe pămîntul înghețat bocnă. Dacă ar porni Don Filip împotriva noastră, dacă ar veni cu oaste mare, n-ar mai avea nici o importanță dacă religia mea e cea adevărată sau nu; atunci nu ar mai fi vorba de confesiune, ci de regat, care în orice caz e de la dumnezeu. Religia mea e o chestiune care se rezolvă între mine și dumnezeu", se lumină deodată regele într-o noapte întunecoasă, în timp ce opaițul din cort pîlpîi și se stinse.

Ceasul deșteptător sună, regele se sculă și-și chemă ofițerii. În ziua aceea erau multe de făcut și multă cale de străbătut călare. Pentru a putea ajunge sub zidurile cetății, asediatorii trebuiau să secе un șanț plin cu apă. După ce treaba aceasta fu împlinită, începu un schimb de focuri care dură pînă la căderea serii. Între timp Henri și pornise călare să supravegheze alte lucrări din împrejurimi. Pe la vremea cinei ajunse flămînd ca un lup în orașul Alençon și se îndreptă cu numai cîțiva însoțitori spre locuința unui ofițer devotat, pe care nu-l află însă acasă. Nevasta ofițerului, necunoscîndu-l, îl luă drept unul dintre generalii lui și îl primi cu onorurile cuvenite, dar vădit încurcată.

— Nu cumva vă stînjenesc, doamnă? Vă rog să-mi spuneți drept, n-aș vrea de loc să vă stînjenesc.

— Atunci am să vă spun fără ocoluri. Azi e joi; am trimis prin tot orașul după ceva de mîncare, dar nu s-a găsit nimic; nu știu ce-i de făcut. Doar un cinstit meșteșugar, vecin de al nostru, are o gîscă gata jumulită, dar zice că o dă numai dacă i se îngăduie să ia parte la ospăț.

— Și e plăcută tovărășia lui?

— Da, domnule, prin partea asta a orașului nici nu se află om mai glumeț ca el. Și apoi e foarte cumsecade, ar sări și în foc pentru regele Henri, iar treburile îi merg foarte bine.

— Atunci, să poftească, scumpă doamnă. Sînt flămînd ca un lup ; chiar dacă o fi plicticos, mai bine mănînc cu el decît să nu mănînc de loc.

Meşteşugarul fu dar chemat şi veni în hainele de duminică şi cu gîsca în braţe. Pînă să se facă friptura, îi ţinu de urît regelui ; după cum se părea, nici el nu-l recunoscu, fiindcă, altfel, nu s-ar fi încumetat să pălăvrăgească vrute şi nevrute, să-şi bîrfească vecinii, să istorisească tot soiul de năzdrăvănii şi cu atîta haz încît Henri uită în clipele acelea şi de foame. Curînd — fără să vrea, şi fără măcar să-şi dea seama — începu şi el să vorbească deopotrivă cu meşteşugarul. Nu era aşadar de loc greu să rămînă părintele patriei şi să-şi păstreze dragostea poporului, cu toate că îşi silea în acelaşi timp supuşii a-i da ascultare şi a plăti dări. Minunea aceasta o putea înfăptui numai fiindcă avea cugetul curat în privinţa ţelurilor sale. Să aducă pe oameni la raţiune fără violenie, fără ocolişuri şi să salveze regatul. Căci, la drept vorbind, gîndul acesta îl stăpînea neîncetat, chiar şi în somn sau cînd se veselea. Bravul meşteşugar cu care stătea de vorbă povestea de zor, dar nici el nu uita de atelierul lui.

Regele îşi spunea : „Trebuie să dau bătălia. A venit vremea. Am cucerit destule fortăreţe pentru ca burduhănosului de Mayenne să-i fi pierit pofta de odihnă. Vărul meu, mareşalul Biron, face şi el destule necazuri Ligii, iar regina Elisabeta a Angliei e la curent cu toate izbînzile noastre. Acum vom începe asediul oraşului Dreux : Mayenne n-are să mai poată rămîne cu braţele încrucişate, va trebui să se îndrepte încoace şi să primească lupta. Şi spaniolii au să i-o ceară. Altminteri de ce i s-ar fi trimis trupe în ajutor ? E pentru întîia oară că Liga primeşte întăriri de la Don Filip. Trupele vin din Ţările de Jos, unde au fost sub comanda guvernatorului, a lui Farnese. Oare n-am să am prilejul să-l văd şi pe el în persoană, pe marele strateg, pe vestitul maestru în arta războiului ? Grozav aş vrea să ştiu ce părere are despre mine Farnese ?“

În clipa cînd îi trecu prin minte acest nume, Henri sări de pe scaun. Meşteşugarul rămase cu gura căscată. Dar Henri repetă întocmai cele ce-i povestise.

— Cînd mănuşarul găsi pe namila de potcovar la nevastă-sa, îi întinse împăciuitor mîna şi-i zise : „Din partea ta, prietene, nu pot s-o cred“. Şi Henri rîse. „Să ştii că-i bună, cumetre.“

— Zău aşa, cumetre ! îi răspunse meşteşugarul, liniştit acum în privinţa apucăturilor furtunoase ale tovarăşului său.

Tocmai atunci, gazda îşi pofti oaspeţii la masă. Se aşezară toţi trei şi mîncară gogeamite gîsca, atîta doar că gazda şi vecinul abia de ciuguleau din ea, pe cînd oaspetele străin înfuleca de zor, şi cu cît se îndopa mai tare, cu atît rîdea mai cu poftă de istorisirile acestuia, ceea ce mărea buna dispoziţie a

meșteșugarului. Păru așadar de mirare că, după ce goliră ultimul pahar, înainte de a se ridica de la masă, meșteșugarul lăsă ochii în pămînt, sfios, iar fața strălucitoare i se întunecă. Regele crezu că-i vorba de vreo nouă năzdrăvănie, dar meșteșugarul i se aruncă la picioare, rugîndu-l :

— Iertare, sire, iertare ! A fost cea mai frumoasă zi din viața mea. V-am recunoscut de îndată, că doar am slujit în armata maiestății-voastre și am luptat la Arques ; acum trebuie să ispășesc toana ce-am avut-o de a sta la masă cu regele. Iertare, sire, dar am făcut pe prostul ca să rîdeți puțin de glumele mele. Acum, iacă necazul : un om prost ca mine a stat la cină cu maiestatea-voastră.

— Ce ne facem ? ! exclamă regele.

— Ca să scăpăm de necaz, nu-i decît o cale.

— Care ?

— Să mă ridicați în rîndul nobililor.

— Pe tine ?

— De ce nu, sire ? E adevărat că muncesc cu palmele, dar în capul meu sălășluiesc gînduri curate și inima-mi bate pentru regele meu.

— Nici că se poate mai bine, dragă prietene ! Și ce blazon îți alegi ?

— Gîsca. Ei îi datorez cinstea ce-am avut-o !

— Asta-i cea mai bună din glumele tale. Ridică-te, cavalere de Gîscani !

UN ROMAN CAVALERESC

Noul cavaler se îngriji ca întîmplarea să fie cunoscută de toată lumea, lucru care aduse regelui o mare popularitate. În sfîrșit, un rege pe placul inimii noastre ! Nu se ține fudul, poți să stai de vorbă cu el, cu toate că, fiind eretic, nu-l poate aștepta decît pierzania. Da eretic, neeretic, e rege, și dacă domnul vrea așa, va trebui să ne obișnuim și noi cu el. L-o lăsa, însă, dumnezeu să izbîndească ?

Asta era întrebarea pe care și-o punea și Henri. Niciodată nu-și pregătise vreo bătălie cu atîta migală. Ridică asediul orașului Dreux, își trase trupele de prin toate localitățile unde erau împrăștiate și se lăsă respins pînă la hotarele Normandiei ; nu însă și dincolo de ele. Se opri la Ivry, care este tot în provincia Île de France, în inima regatului, acolo unde se află și Parisul.

Ducele de Mayenne, din casa de Lorena, crezuse că de data asta numai superioritatea numerică a trupelor sale îi va aduce izbînda, fără a mai fi nevoie să dea bătălia. Generalul spaniol Farnese, duce de Parma, trebuise să-i cedeze, din ordinul lui Don Filip, floarea armatei lui, șase mii de mușchetari și o mie

două sute de lăncieri valoni ; în total, Mayenne comanda astfel o armată de douăzeci și cinci de mii de oameni. Cum se putea împotrivi unei asemenea armate un rege fără țară, a cărui oștire nu însemna nici măcar a treia parte din puterea vrăjmașului său ? Și unde mai pui că în rîndurile armatei lui Mayenne se aflau regimente spaniole — regimentele nicicînd învinse ale puterii care stăpînea lumea ! Totuși regele făcuse tabără la Ivry.

Era a douăsprezecea zi a lunii martie, în anul 1590. Henri petrecu ceasurile acelei zile și ale nopții care-i urmă cu totul altfel decît de obicei în ajunul unei bătălii. Nu umbla călare de la un detașament la altul, spre a-și îmbărbăta ostașii, nu dădu ajutor la săpatul șanțurilor. De altfel nici nu se săpară șanțuri. O cîmpie întinsă, un pîrîu, dincolo o putere covîrșitoare și dincoace un om care concepe un plan.

Henri, trîntit pe pămînt, făcea schițe. Mareșalii săi, Biron și d'Aumont, nu-și credeau ochilor. Gîndurile îi erau stăpînite în întregime de Parma. Vestitul comandant nu venise în persoană, prilejul nu i se păruse destul de însemnat, nu i se păruse încă destul de însemnat. Mai tîrziu însă, Don Filip îl va chema ca pe o ultimă nădejde. „Îndură-te, doamne ! De tine ne rugăm !"

Henri se ruga și el. Cînd nu croia planuri, ambiția de a fi un bun strateg ceda locul ardoarei cu care își îndrepta gîndul spre judecătorul suprem. Se ruga împreună cu ostașii săi ; e drept că celor de religie catolică le îngăduise să se închine în bisericile lor, că mulți așa și făceau și bisericile din împrejurimi erau toate pline. Majoritatea însă nu țin seama de credința lor, voiau să-l vadă pe rege rostind rugăciunea — de aceea Henri se închina înconjurat de un mare număr de ostași, privind peste marea de capete și ridicînd ochii spre norii fugari, de parcă ar fi vrut să aducă prinos celui-din-tării tot ceea ce jos, pe pămînt, mișca inima oamenilor. Iar inima lui era o inimă omenească și bătea să-i spargă pieptul. Glasul îi răsuna mai tare ca oricînd. Doar uneori pălea, sugrumat de emoție sau purtat de vînt. Hughenoții stăteau în primele rînduri, în genunchi, ținîndu-și plecate capetele bătute de furtuni, iar dacă se întîmpla să le dea vreo lacrimă, o lăsau să pice.

După ce își înălță ruga spre cer, Henri deveni foarte voios, făcîndu-i pe toți să-i împărtășească încrederea în victorie. I-o confirma de altfel și cerul, căci de la mari depărtări soseau mereu hughenoți, spre a-l ajuta să cîștige bătălia. Noaptea plouă, lucru ce-i nemulțumi, însă, numai pe vrăjmași ; ostașii regelui se aflau cartiruiți prin sate. Dimineața, regele îi așeză în pozițiile stabilite dinainte ; Mayenne, care îi urmărea de dincolo de linia frontului, băgă de seamă cu mirare cît de sigure de sine se mișcau trupele lui Henri. Era abia în ziua de treisprezece și Mayenne nu se grăbea de fel să înceapă bătălia ; voia să-l facă pe vijeliosul său vrăjmaș să aștepte pînă și-o pierde răbdarea ; de aceea Henri își prăpădi bunătate de vreme cu isprăvi mărunte : puse mîna pe un colonel elvețian ascuns după un măr

şi prinse cîţiva lefegii. Către seară, oricît de dornic era de luptă, trebui aşadar să strice iscusita aşezare a trupelor, căci se dovedise zadarnică.

A doua zi, în paisprezece, îşi aşeză însă din nou, răbdător, trupele pe poziţii; mai întîi călăreţii mareşalului d'Aumont şi cei ai ducelui de Montpensier, la mijloc unităţile conduse de el însuşi, apoi acelea ale baronului Biron, fiul bătrînului mareşal — şi fiecare dintre aceste trupe călări era bine sprijinită de pedestrime, formată din regimente franceze, regimente elveţiene şi chiar din lefegii de dincolo de Rin. Nu avea totuşi mai mult de şase, şapte mii de pedestraşi şi două mii cinci sute de soldaţi călări. Iar în formaţia strînsă în care se aflau, de departe păreau a fi şi mai puţini decît erau cu adevărat. Vrăjmaşul, dimpotrivă, îşi întindea cît putea liniile, pentru a-şi pune în lumină superioritatea numerică, acum în orice caz mult mai mică decît la început, fiindcă regele primise mereu întăriri. Noul cavaler de Giscani şi alţii ca el, cu miile; i se alăturau fiindcă le inspira încredere şi fiindcă aşa îi îndemna conştiinţa. Pe de altă parte, în ultimul timp mulţi fugiseră din armata Ligii, nu numai din pricina ploilor şi a altor neplăceri, ci pur şi simplu de teamă. Aflaseră, nu se ştie de unde, că regele avea să iasă biruitor.

Henri îşi păstra cumpătul şi nădăjduia că dumnezeu va fi de partea lui. Între ceasurile nouă şi zece îşi aşeză trupele în ordinea de bătaie stabilită, la fel ca în ajun, atîta doar că schimbă puţin linia, ţinînd seama de vînt, de soare şi de direcţia fumului archebuzelor. Se lăsă apoi pradă supranaturalei voioşii care-l cuprindea totdeauna înainte de luptă, după ce-şi făcea rugăciunea şi nu aştepta decît să înceapă încăierarea. Cu toţii vedeau în această voioşie un semn al victoriei. Poet rătăcit printre ofiţeri, Du Bartas, mai în vîrstă cu opt ani decît Henri de Navarra şi tovarăşul lui din tinereţe, cu care împărţise toate bucuriile şi necazurile, noaptea Sfîntului Bartolomeu, îndelungul prizonierat în palatul Luvrului, luptele, izbînzile, suirea pe tron, sorţii schimbători ai războiului, lunganul Du Bartas, cu faţa întunecată, care se interesa mai mult de moarte decît de viaţă şi, cu cît trecea timpul, ţinea mai mult la moarte decît la viaţă, îşi îndreptă ochii spre Henri. Îl privi lung, cu adîncă dragoste şi încredere desăvîrşită, ca atunci, în tinereţea lor, cînd porniseră la drum, călări, scară lîngă scară, tăind ţara de-a curmezişul. În închipuirea lor înaripată, de hughenoţi, pămîntul pe care-l călcau li se părea pămîntul făgăduinţei şi nu s-ar fi mirat de fel dacă la cea dintîi cotitură a drumului le-ar fi ieşit în cale chiar Domnul Isus. I-ar fi spus: „Sire!" L-ar fi urmat şi ar fi biruit în numele său. Acelaşi simţămînt îl încerca Du Bartas şi acum, la sfîrşitul vieţii, privindu-şi regele pe cîmpul de la Ivry.

Henri se opri în loc, ţintuit parcă de această privire.

— Ei, mai luptăm o dată pentru credinţă. Erai mereu îngrijorat, Du Bartas, de orbirea şi răutatea oamenilor. Nu crezi că izbînda şi domnia noastră îi va face, poate, mai buni ?

— Poate, rosti poetul cu sufletul plin de presimţiri. Nădăjduiesc. Măcar pe cei care sînt chemaţi să vadă izbînda în ochii domnului. Lăsaţi-mă să plec, sire !

— Nu, hotărî Henri şi urmă cu glas scăzut. Ar însemna să mă despart de o parte din viaţa mea, de vechii prieteni, de vremea fericitei neştiinţe. Nu vreau să mă despart, nu vreau să uit de partea asta a vieţii. Rămîi aici ; ce m-aş face fără tine ? Pe vremuri, Du Bartas, îţi încredinţam misiuni secrete pe la curţile străine. Cum te răsplăteam pentru ele ?

— O dată cu o sută cincizeci de taleri, altă dată cu optzeci şi cinci.

— Data viitoare vei fi guvernatorul unui mare oraş.

— Toate astea au fost odată, glăsui, însă, Du Bartas. Sire, azi mai sînt în slujba maiestăţii-voastre, mîine îl voi sluji pe cel ce se află deasupra noastră, a tuturora. Am alcătuit şi cîntul pe care îl veţi cînta spre a mulţumi pentru izbînda de mîine. Îl dădu lui Henri şi adăugă : Şi să ştiţi că nu-i făcut de mine, ci de maiestatea-voastră, închipuit şi alcătuit de chiar maiestatea-voastră. Vă rog s-o susţineţi cu tărie, pentru ca prin slava ce o veţi cîştiga să rămînă şi o parte din mine în amintirea oamenilor.

Se văzură, însă, opriţi din sfat, împrejurare ce nu-l mîhni de fel pe Henri. Se înfăţişase colonelul elveţian Tisch, care venise să ceară solda oamenilor săi. Găsise şi clipa cea mai potrivită, acum cînd sta să înceapă bătălia. Regele îi ghici pe dată gîndul şi se arătă mînios — chiar mai mînios decît era cu adevărat, pentru ca Tisch să uite de bani de frica mîniei sale. Elveţianul se făcu roşu ca racul şi strînse din dinţi pentru ca să nu răspundă la cuvintele tari ale regelui. În cele din urmă, Henri îl urmări cu privirea cum se depărta cu cizmele lui mari şi gîndi că era prea tîrziu pentru elveţieni să-l părăsească. Trebuiau să lupte acum, cu atît mai vîrtos, cu cît singura nădejde de a vedea banii ce li se cuveneau era dobîndirea unei prăzi bogate.

Lucrul de căpetenie însă e voinţa de a lupta. Elveţienii din slujba vrăjmaşului nu erau nici ei plătiţi, dar ştiau că regele Franţei este aliatul confederaţilor şi de aceea nici nu se gîndeau să mişte vreun deget în bătălia care se vestea. Hotărîrea lor era cunoscută atît de Henri cît şi de colonelul Tisch, aşa că nici unul dintre ei nu era prea îngrijorat în privinţa celuilalt. Ştiau că vor birui. Henri avea un panaş mare la pălărie, iar pe capul calului său flutura de asemenea unul. Trecu în revistă, călare, frontul trupelor şi le vorbi :

— Ostaşi ! Dumnezeu e cu noi. Colo în faţă se află vrăjmaşul, iar lîngă voi, regele vostru ! Înainte ! Şi dacă nu veţi vedea cumva fîlfîind steagurile noastre înainte-ne, călăuziţi-vă după

panaşul meu alb, îl veţi zări în orice clipă acolo unde izbinda şi onoarea vor fi în cumpănă.

Regele cu faţa uscăţivă, cu ochii larg deschişi, se înălţă în scări şi gîndi : „Aveţi de ce să vă minunaţi. Pălăria mea, cu ametistul alb şi cu perlele de pe dînsa, mă ţine o sută de taleri, fără să mai punem la socoteală panaşul. Cît despre eleveţieni, au să lupte !“ mai avu timp să-şi spună, că şi văzu punîndu-se în mişcare oastea vrăjmaşului în frunte cu un călugăr ; acesta se jurase că crucea lui mare îi va pune pe eretici pe fugă. Henri, strigînd într-una ordinul de atac, trecu în goana calului acum, în ultima clipă, de-a lungul frontului şi se opri în faţa elveţienilor.

— Colonele Tisch ! exclamă el şi, apropiindu-şi calul de calul colonelului, îl îmbrăţişă. Am fost nedrept cu dumneata, dar am să te despăgubesc pentru toate.

— A, sire ! Bunătatea maiestăţii-voastre mă îndeamnă să-mi dau şi viaţa, răspunse bătrînul colonel.

Se despărţiră, apoi, pornind fiecare la luptă în fruntea oştilor sale. Cel dintîi se năpusti asupra vrăjmaşului mareşalul d'Aumont şi îi sili cavaleria uşoară să dea înapoi. Dar îndată după aceea călăreţii germani făcură excadroanele regelui să se retragă în dezordine peste pedestraşi, ceea ce pricinui mare tulburare. Din nefericire, tocmai atunci contele Egmont lovi şi el cu valonii săi armata regelui care se afla dintr-o dată faţă în faţă cu armata Spaniei, a casei de Habsburg, invincibila putere ce stăpînea lumea. Pînă în ziua aceea nu dăduse încă piept cu ea. Situaţia era cumplită, se părea că după prima ciocnire, după prima neizbîndă, avea să urmeze în curînd fuga, sfîrşitul.

În mijlocul vălmăşagului, în timp ce erau împinşi înapoi, un soldat din trupele regelui se adresă altuia :

— Ei, bătrîne eretic, cine cîştigă bătălia ?

— Regele a pierdut-o. Măcar de-ar rămîne în viaţă.

Rosny, de obicei cavaler neînfricat, socotea şi el că situaţia e disperată. Avînd pe trup cinci răni pricinuite de pistoale, săbii şi lănci, îşi zise că-şi făcuse cu prisosinţă datoria şi se tîrî departe de iureşul încăierării, sub un păr. Crengile copacului se plecau, ocrotitoare, asupră-i. Cînd eşti plin de răni nu-ţi place să auzi larma bătăliei, aşa că Rosny, care avea să se numească mai tîrziu Sully, căzu pînă una-alta într-o stare de leşin. Nici măcar bubuitul artileriei nu-l trezi.

Căci, ca şi în celelalte bătălii, regele se putu bizui pe artilerie, se pricepea s-o folosească aşa cum trebuie. Tunurile vrăjmaşe trăgeau departe, în gol, ale sale nimereau la ţintă. Cel dintîi o luă la sănătoasa călugărul care făcuse făgăduieli prea mari. Armata Ligii, devenită o armată a superstiţiei şi a împăunării deşarte, se prăbuşi acum o dată cu minciunile, după cum înainte, tot datorită lor, îşi cîştigase forţa. Tunurile regelui făcuseră o treabă bună. Mînat de o furie oarbă, contele Egmont porni cu spaniolii şi lefegiii o şarjă a morţii împotriva tunurilor. Repezi

crupa calului său într-una din țevile care scuipau foc, pentru a-și dovedi scîrba față de o armă pe care o socotea unealta creticilor și a mișeilor. Întîmplător tunul nu era încărcat și nu lovi, în schimb călăreții regelui loviră ei vrăjmașii nesocotiți și-i tăiară ; chiar și pe Egmont. Ducele de Brunswick căzu, de asemenea, în timp ce dădea atacul cu călăreții săi germani, care întoarseră curînd caii, luînd-o la fugă. Henri ! Nu cumva să scapi din vedere, în iureșul întîmplărilor, că nemții puși pe fugă se reped buluc spre propria lor linie de bătaie ; uite, aripa dreaptă se clatină.

O clipă nu poate fi măsurată, nu poate fi cîntărită, dar dacă o pierzi, pierzi totul. Regele își struni calul, se ridică în scări. Și, ca și cum ar fi vrut totuși să măsoare clipa, dădu să-și scoată ceasul ; dar îl pierduse, pierduse optzeci de taleri și clipa ce fuge, ce nu se poate măsura. Planul său fusese altul ; ambițiosul strateg nu prevăzuse, nu însemnase în schițele sale ceea ce avea să înfăptuiască acum. Aruncă o privire îndărăt ; în spatele lui toți tăceau, se lăsase deodată o tăcere adîncă.

— Priviți la mine ! Dacă nu vreți să luptați, atunci uitați-vă cum mă duc la moarte.

Și o luă înainte cu două lungimi de cal, se repezi cu furie în pădurea de lănci dușmane, le apucă cu mîinile, opri vrăjmașul în loc pînă cînd călăreții săi fură lîngă el. Îl opri nu numai cu mîinile, ci și cu înfățișarea sa, care exprima forță și măreție ; poate că în alte împrejurări să fi exprimat altceva, dar acum — numai forță și măreție. După rușinea pățită cu călugărul, după spaima în care îi băgase tunurile, vrăjmașii dădeau acum cu ochii de înfățișarea regelui. Clipa fu pierdută de spanioli, de francezi, de călăreții germani ! Ostașii regelui se repeziră asupră-le, îi tăiară, îi risipiră, străpunseră frontul rărit al dușmanului care nu demult păruse atît de înspăimîntător. Un călăreț îi aduse regelui ceasul pierdut, ceea ce păru lucru demn de mirare, și spuse :

— Sire ! Numai acum un sfert de ceas eram ca și bătuți.

— Cruțați-i pe francezi ! strigă regele după soldații care porniră în urmărirea dușmanului.

Elveții din armata Ligii se dădură prinși, fără a fi luptat de fel. Regele, în fruntea a cincisprezece, douăzeci de călăreți, se luă după o ceată de vreo optzeci de fugari. Și se opri numai după ce tăie vreo șapte chiar cu mîna lui și le luă un steag. Iar pe locul unde se opri, se sfîrși și bătălia victorioasă de la Ivry. Regele descălecă și îngenunche. Își zvîrli pălăria la pămînt ; să nu se mai ia nimeni după panașul alb ; ar fi vrut bucuros să fie singur și departe de toți ; de pretutindeni răsunau, însă, cele din urmă zgomote ale încleștării. Îngenunchind, scoase de undeva de la piept un petic de hîrtie : imnul de slavă alcătuit de vechiul său tovarăș, Du Bartas.

Departe de cîmpul de luptă, pîntecosul Mayenne din casa de Lorena, căpetenia atotputernicei Ligi, înconjurat doar de vreo doi oameni de ai săi, făcea încercări disperate de a mai aduna o parte din armată. Şi mai departe, dar în partea dimpotrivă, se trezi din leşin, sub un păr, un cavaler greu rănit — care avea să devină cîndva vestitul duce de Sully.

Îşi pipăi mădularele şi alte părţi ale trupului. Nici una din ele nu era nevătămată ; fusese rău lovit de pistoale, săbii şi lănci şi pe deasupra mai căzuse şi de pe cal, de pe cel dintîi cal pe care-l încălecase şi căruia îi fusese spintecată burta. De al doilea cal nu-şi mai amintea de loc. Orice parte a trupului atingea, dădea de sînge închegat. „Îngrozitor trebuie să arăt", se gîndi Rosny, care ţinea mult la frumuseţea lui. Se pogora seara. „Sabia e bucăţi, coiful turtit, trebuie să scot platoşa, fierul îndoit îmi străpunge trupul vătămat".

— Ei, archebuzier, încotro aşa grăbit ? Ia apropie-te, îţi dau cincizeci de taleri pentru calul pe care-l duci de dîrlogi ! Dar trebuie să mă ajuţi să încalec.

Cum apucă banii, flăcăul o şi luă la sănătoasa. Clătinîndu-se în şa din pricina pierderii de sînge, a foamei, a setei şi a slăbiciunii, călăreţul nu găsi drumul şi începu să rătăcească pe cîmpul de luptă ; aşa se făcu deci că nimeri peste vrăjmaş, vreo cîţiva călăreţi cu un steag pe care erau brodate mulţimi de cruci negre de Lorena. „Fără doar şi poate că au să mă ia prins, de vreme ce am pierdut bătălia", îşi zise.

— Cine-i ? strigă unul dintre gentilomii Ligii.

— Domnul de Rosny, din serviciul regelui.

— Cum ? Dar vă cunoaştem ! Permiteţi-ne, domnule de Rosny, să ne prezentăm. Vă rog să aveţi bunătate de a ne lua prizonieri cu drept de răscumpărare.

— Cum ? întrebă în prima clipă şi el.

Dar vorba „răscumpărare" îi limpezi îndată mintea. Erau cinci gentilomi avuţi şi fiecare din ei se arăta gata să plătească preţul adevăratei sale valori. Rosny înţelese aşadar cum stăteau lucrurile. Fără să ştie, dormind sub păr, cîştigase bătălia.

CÎNTUL DE SLAVĂ

Între timp, regele său îngenunchease pe cîmpul de luptă ; de jur împrejur se vedeau numai leşuri, cîte unul ori mai multe la un loc ; se lăsase întunericul. Călăreţii care fuseseră alături de el în ultima ciocnire se îndepărtaseră cînd îl văzuseră citind în şoaptă ceva de pe un petic de hîrtie. Căderea nopţii îl împiedică să mai citească ; împături dar hîrtia pe care era scris un cînt de slavă — ce-i păru prea pompos şi prea trist. Prinosul de mulţumire pe care el însuşi îl aducea celui-de-sus consta din aceea că-l socotea a fi întruchiparea raţiunii. Îngenunchind după

luptă, rosti : „Dumnezeu e de partea raţiunii", aşa cum o va face de altfel şi mai tîrziu, cînd va fi cu adevărat regele Franţei.

Vrăjmaşii mei sînt nişte capete seci, umblă cu minciuni şi amăgeli ; se poartă cum nu ar trebui, sînt trufaşi, înfumuraţi, de aceea îl mînie pe Dumnezeu. Nu încape îndoială, credinţa lor e greşită ; chiar şi numai din pricină că e a lor ; raţiunea şi dumnezeirea le sînt împotrivă. Amîndouă sînt de partea regalităţii.

Era o profesiune de credinţă şi niciodată nu i se păruse mai întemeiată decît acum, în tăcerea plină de umbre a unui cîmp de bătălie părăsit. Din această pricină, pentru întîia oară, nu simţi nici un fel de milă pentru cei înfrînţi. Vreo mie dintre ei fuseseră pesemne ucişi, vreo cinci sute fuseseră făcuţi prizonieri şi cine ştie cîţi se înecaseră în rîu. „Şi răbdarea Domnului are o margine. Chiar dacă le luăm toate bagajele, nu încetăm urmărirea, şi chiar dacă fără bagaje o şterg mai uşor, noi vom fi, de data asta, înaintea lor la Paris. Dă, doamne, să fie aşa, căci şi răbdarea ta are o margine".

Astfel suna ruga sa smerită după biruinţa aceea, deşi de obicei vărsa lacrimi pentru fiece francez ucis. Dar răul nu poate fi iertat la nesfîrşit, Henri o simţea prea bine, şi ar fi fost gata să-l spînzure pe pîntecosul de Mayenne.

În depărtare, din loc în loc se vedeau mişcîndu-se lumini. Regele se apropie de gentilomii săi, care îşi căutau printre morţi tovarăşii de arme.

— E domnul de Fouquières, zise. Păcat că a murit, mai aveam nevoie de el.

Aflînd că văduva domnului de Fouquières aştepta să nască, porunci :

— Solda lui să revină pruncului.

Gentilomii luminară leş după leş cu felinarele lor de vînt. Cînd ajunseră la trupul neînsufleţit al colonelului Tisch, regele făcu un pas înapoi, îngrozit, şi-şi acoperi ochii. „O ! dacă nu l-aş fi îmbrăţişat ! Îndată după îmbrăţişare am pornit atacul şi atunci pesemne că a căzut. A vrut să mă răsplătească prin credinţă !"

— Crucea Sfîntului Duh pentru viteazul meu elveţian ! rosti regele şi vru să-şi desprindă crucea de pe piept.

Dar n-o mai avea, o pierduse în timpul luptei şi nimeni nu i-o mai adusese înapoi. Lăsă capul în piept, copleşit de un sentiment de neputinţă. Aşa se duc unul după altul, şi nu le pot dărui nimic pentru drumul fără întoarcere. Ce le mai pasă de mărunta mea izbîndă, acum cînd sînt acolo unde sălăşluieşte veşnica biruinţă ! Îşi aminti deodată întreg cîntul de slavă, aşa cum îl citise în umbra înserării, cînd i se păruse că e şi prea pompos şi prea trist. Şi. inima i se strînse, cuprinsă de spaimă.

Smulse în grabă felinarul din mîna cuiva şi cercetă mai departe leşurile, pînă cînd ajunse la cel pe care presimţise că-l va găsi. De plîns nu putea plînge, căci inima îi era zdrobită,

înspăimîntată, dar, plimbă făclia peste trupul vechiului tovarăș de luptă, căutînd a desluși cum căzuse, cum ținea mîinile și dacă nu se putea citi în ochii-i stinși o ultimă dorință. „Nimic. Se înțelege, nimic. E doar unul din ceata de călăreți de odinioară. Mai sînt destui hughenoți. Ăsta voia, însă, să plece. De ce ? Ți se împlinise sorocul, dragul meu Du Bartas ? Dar atunci ce se va întîmpla cu mine ?"

Și, ca și cum ar fi răspuns întrebărilor puse de inima lui însingerată, ceru gentilomilor să cînte împreună cîntul de slavă pe care îl va intona. După aceea începu să recite, de parcă ar fi recitat un psalm, cu glas scăzut, obișnuit. Ceilalți cunoșteau melodia și-i ținea isonul.

Acum, o, doamne, fă să se pogoare
Iubitu-ți fiu din fulgerata zare
În chip de om, acel din lut cioplit.
Ce dragoste, ce sete de dreptate
Îl mînă printre bolțile-nstelate
Înconjurat de cete-naripate,
Alai al cerului atotslăvit ?
E lupta dintre toate cea frumoasă !
Izbînda se citește luminoasă
În ochii fiului trimis de cer !
Isuse, tu îmi ești stăpîn și rege
Și dacă biruința ta e lege,
Îngăduie-mi să pot acum alege
Locul ei veșnic, prea plecat îți cer !

Cînd sfîrși, regele izbucni într-un plîns amarnic, și nimeni dintre cei de față nu înțelese pricina. Cele din urmă versuri nu le mai rostise prea limpede. Iar isonul plin de evlavie al gentilomilor îi acoperise glasul.

În hanul din sat era veselie mare, dar cîțiva oameni îl așteptau pe rege să se întoarcă de pe cîmpul de luptă, afară, în drum.

— Sire ! Porunca !

— Pornim spre capitală încă înainte de a se lumina de ziuă !

— Sire, o cere slava ce-ați cîștigat-o... De data asta nimeni și nimic nu vă va mai putea sta în cale... Porțile se vor da în lături în fața gloriei voastre.

Aceste vorbe spuse de mai mulți se întregeau una pe alta, de parcă cei ce le rosteau se vorbiseră mai dinainte. Sau cel puțin așa i se păru regelui, mai cu seamă atunci cînd auzi ultima frază :

— Un rege mare și victorios nu-și va abjura niciodată religia.

Îi privi pe toți, pe rînd. Vru să-i vadă pe cei care se îndoiau de el și de tăria lui. Știa de mult, înțelegea că existau asemenea îndoieli, că unii începuseră a șovăi în adîncul sufletului lor, fiindcă îl credeau și pe el șovăitor. Își dădea seama de asta, aducîndu-și aminte de propriile-i neliniști și îndoieli.

Şi inima i se strînse din nou ca în faţa trupului vechiului său tovarăş de luptă.

— Dumnezeu e de partea hughenoţilor, domnilor, şi le dă biruinţa ! rosti el mîndru şi răspicat. Dumnezeu, stăpînul meu, mă învaţă să respect amîndouă religiile şi să fiu credincios alor mei.

Dar tocmai de asta nu era sigur şi privirea îl încredinţă că şi o seamă dintre protestanţii care-l ascultau se îndoiau de vorbele lui. Numai Mornay nu se îndoia. Virtuosul Mornay, diplomatul înzestrat cu o atît de mare inteligenţă practică, omul care prin notele lui făcuse mai mult rău duşmanilor regelui decît putea să le facă artileria, tocmai Mornay nu punea nici o clipă la îndoială credinţa sa. Dar de unde ştie, cînd nici eu n-o ştiu ? Lucru ciudat, încrederea virtuosului Mornay îl irită, şi Henri îşi îndreptă privirile în altă parte. Chiar în clipa aceea, cineva rosti :

— Sire ! Parisul merită o liturghie.

Regele tresări ; cel care rostise aceste vorbe era un anume d'O, un zero şi atîta tot — şi chiar aşa arăta ; un tînăr cu burtă, un tînăr din care bunăvoinţa fostului rege făcuse un leneş şi un hoţ, unul din aventurierii care îşi împărţiseră între ei ţara şi veniturile ei. Tocmai de aceea Henri îl şi lăsase în slujba în care-l găsise, de trezorier al regatului. Căci regatul putea fi în chipul cel mai uşor recîştigat prin folosirea celor ce nădăjduiau să dobîndească vreun folos din asta. Oamenii cinstiţi erau dinainte cîştigaţi. De aceea cînd privirea întrebătoare a regelui căzu asupra lui Mornay, acesta spuse :

— Toţi catolicii cinstiţi servesc pe maiestatea-voastră.

Acelaşi lucru îi răspunse şi Henri lui d'O şi derbedeilor cu care acesta se înconjura, cînd stăruiseră pentru întîia oară să-şi abjure religia. Asta se întîmplase pe vremuri, lîngă leşul răposatului rege şi sfatul lor fusese un avertisment ce ascundea mari primejdii. Totuşi, atunci chiar Henri fusese cel ce rostise cuvintele pe care acum le spunea numai Mornay. Îl apucă pe Mornay de braţ, i-l strînse, şi îl întrebă încetişor :

— Pentru religie am luptat noi ? Bătălia de azi a fost cea mai frumoasă bătălie a noastră ?

— Se înţelege ! răspunse Mornay. Sire ! Nu mai aveţi dreptul să vă puneţi în primejdie ca astăzi, cînd v-aţi croit drum printre lăncile vrăjmaşilor. A fost cea mai vitejească nebunie din viaţa voastră.

— Şi acum s-a schimbat ceva ? Ce tot vorbeşti, Mornay ?

Cînd regele intră în sala cea mare a hanului, rîsetele şi strigătele conteniseră. Scaunele şi pocalele fuseseră date deoparte, cu toţii se ridicaseră în picioare şi, cum îl văzură pe Henri, intonară cîntecul de slavă. Era acelaşi cîntec pe care regele îl cîntase pe cîmpul de luptă, atunci cînd pogorîse umbra înserării, împreună cu cîţiva oameni de-ai săi. Aceştia îşi întipăriseră bine în minte cîntecul ; mai cu seamă Agrippa d'Aubigné,

vechiul prieten. Scund de stat, se înălță cît putu mai mult și spuse răspicat fiece cuvînt. Și mai ales ultimele cuvinte, pe care Henri le mormăise numai, ori nici nu-i ajunseseră pe buze, le rosti foarte apăsat :

Îngăduie-mi să pot acum alege
Locul cel veșnic, preaplecat îți cer !

Chipul lui Agrippa, îndrăzneț și șugubăț de felul său, devenise atît de grăitor, încît regele nu se mai îndoi. Vechiul lor prieten Du Bartas le arătase amîndurora cîntecul lui, înainte de a muri. Cineva spuse :

— Ăsta-i cîntul de slavă alcătuit de regele nostru.

— Da, adeveri Henri cu glas tare, așa cum îi ceruse Du Bartas cînd își luase rămas bun.

Rostise „da" sub privirea îndrăzneață și șugubeață a lui Agrippa, care dădea din cap a încuviințare. Dar regele își spuse : „Și totuși nu-i adevărat, nu-i nimic adevărat din ce se întîmplă aici. Numai la prima vedere s-ar putea crede că sărbătorim din nou una din obișnuitele biruințe ale hughenoților".

MASA FĂRĂ OASPEȚI

Marșul asupra capitalei nu se desfășură de fel atît de repede cum fusese porunca. Fiindcă și într-o armată victorioasă domnește o oareșicare neorînduială, mai cu seamă atunci cînd are de strîns o pradă bogată și urmărește în toate direcțiile vrăjmașul pus pe fugă. Regele trebui dar să aștepte pînă ce căpitanii săi își adunau oamenii. Între timp vînătoarea și dragostea îl ajutară să-și revină după oboseala pricinuită de bătălia cea grea. De mult simțea nevoia să iubească. Fiindcă dragostea era adevăratul izvor al puterii sale, așa cum ghicise dintr-o ochire și solul Veneției. În tot ce făcea, primul imbold la acțiune i-l dădea dragostea, farmecul ei îi sporea puterea. Acum, după ce bătălia se sfîrșise, venise rîndul dragostei fermecătoare și Henri începu să se gîndească la femei : la cele pe care le iubise și care acum erau pierdute, ca și la cele pe care le văzuse numai și le dorise.

Scrise cîteva rînduri Corisandei, muza ascensiunii sale către tron. Acum muza aceasta avea fața plină de pete roșii și Henri, care s-ar fi rușinat să mai fie văzut alături de ea, era bucuros că se afla în sud, la o depărtare de sute de mile. Simțurile sale își aminteau totuși de contesa de Gramont ca de o fericire pierdută, și, cu toate că n-o mai iubea, continua să-i scrie epistole frumos ticluite, căci, mulțumită acestei femei, de care se apropiase într-un chip atît de romantic, devenise și mare meșter al scrisului. Farmecele dragostei, care-i sporeau puterile, îl ajutaseră să învețe și acest meșteșug.

Corisande cea de odinioară își dădea seama că se mințea singur. Așa cum o mințise și pe ea atîta vreme. Mînioasă, făcea însemnări amare pe marginea răvașelor lui fremătînd de clocotul vieții, care tocmai de aceea o înfuriau. Henri nu vorbea de loc despre ceea ce o privea pe ea, ci numai despre bătăliile lui, despre ucigașii tocmiți să-i răpească viața, despre vrăjmași, izbînzi, despre marile lui nădejdi, despre regatul său. Pe vremuri — își mai aducea el oare aminte ? — fusese vorba ca la intrarea lui în capitală, ea să stea într-un balcon, ca persoana cea mai de seamă. Necredinciosule, ai uitat ! murmura Corisande și, luînd foarfecele, împungea scrisoarea în locul unde se afla semnătura lui.

Dar el habar n-avea. În acele zile ar fi dorit s-o aibă lîngă el chiar și pe regina Navarrei, dar trebui să se mulțumească și cu o aventurieră, pasăre călătoare prin acele meleaguri. Femeia pe care o strînsese de cele mai multe ori în brațe în tinerețea lui fusese de fapt regina, și ceea ce-i mai de seamă e că o iubise pe vremuri de restriște, de chinuri vecine cu moartea. Și dînsa ținuse pe atunci la el, chiar dacă fusese atrasă în același timp și de frumusețea altor bărbați — ținuse la el, îi scăpase viața, își urmase iubitul fugit, în țara lui, în Navarra. „N-avem să ne mai vedem nicicînd. Margot ? Cînd norocul a început să-mi surîdă, ai devenit o vrăjmașă plină de pizmă, ai ridicat oști împotrivă-mi și ai face-o și acum, dacă ai mai avea bani. Dar ești nevoită să stai singură într-un castel pustiu și să mă urăști. Aș vrea să te iubesc din nou, am să te iubesc mereu, Margot din noaptea Sfîntului Bartolomeu !" Așa gîndea Henri după bătălia de la Ivry, în timp ce Marguerite de Valois, în castelul ei pustiu, spărgea cîteva preafrumoase faianțe italienești aflînd de biruința lui.

Castelul contesei de la Roche-Guyon, care rămăsese văduvă, se afla în Normandia : Henri n-avea mult drum de străbătut pînă acolo și, de cînd o cunoscuse pe contesă, îl bătea adesea. Înainte de bătălia de la Ivry, îl făcuse mai totdeauna la vreme de noapte, căci ziua îl opreau treburile, luptele. Cînd se crăpa de ziuă, ajungea sub fereastra contesei. Tînăra doamnă ieșea în balcon, la o înălțime ocrotitoare, Henri rămînea în șa, și stăteau cîteva clipe de vorbă. Îi spunea că e atît de frumoasă, cum numai Fata Morgana s-ar putea socoti, dacă n-ar fi decît o nălucă. Dar năluca de sus, dinaintea ochilor lui, era o făptură vie, în carne și oase, o femeie blondă, înaltă, mlădie, al cărei trup, dacă l-ar fi putut atinge, desigur că nu s-ar fi risipit ca fumul, așa cum se risipesc făpturile de vis.

Antoinette răspundea cu glume galante de același fel. Lăsa să-i lunece vălurile foșnitoare ce-o acopereau, le strîngea din nou și privirea ei albastră devenea cînd gravă, cînd ademenitoare, cînd batjocoritoare, cînd pierdută cu desăvîrșire. De fiecare dată, femeia aceasta înțeleaptă și preacinstită reînsufletea nă-

dejdile focosului îndrăgostit. Scurtul răstimp ce şi-l putea îngădui să stea lîngă dînsa trecea însă, şi el nu izbutea să pătrundă în casă. Căci Antoinette pretexta mereu că nu se luminase încă bine de ziuă. Acum, cînd sfîrşise cu treburile, pretextul acesta n-o mai putea apăra. Aşadar, îndată după Ivry, Henri îi dădu de veste că va veni s-o vadă în plină zi, după prînz. „Oricît ne-am învîrti în jurul oalei cu smîntînă, tot va veni clipa cînd dumneata, Antoinette, vei mărturisi că îl iubeşti pe Henri. Stăpîna mea ! Trupeşte îmi merge mai bine, dar sufletul mi-e cernit pînă te vei hotărî să sari peste piedica ce ne desparte. Credinţa mea merită această jertfă. Nu mai sta la îndoială, dragostea mea. Comoara mea, iubeşte-mă şi am să te ador pînă la moarte. Iar pentru a ţi-o adeveri, depun un milion de sărutări pe mîinile dumitale albe."

Aşa îi scrise Henri, dar mai tîrziu, după ce totul se sfîrşi fără ca Antoinette să-i fi aparţinut vreodată, nu-i păru rău de nimic, nici de împotrivirea ei, nici de înflăcărarea lui. Mai mult, în semn de preţuire pentru virtutea ce o dovedise, o numi doamnă de onoare a reginei.

În ziua aceea cînd îşi anunţase vizita, se prezentă ca de obicei, singur, neînsoţit. Antoinette, prefăcîndu-se mirată, îl întîmpină la jumătatea scării exterioare şi, intrînd cu el în castel, îl pofti la o masă aşternută cu tacîmuri pentru cel puţin douăzeci de oaspeţi. La început Henri nu-şi dădu seama că e păcălit şi căută cu privirea oaspeţii. Cînd văzu însă că Antoinette rîde, înţelese ce gînduri avea cu el. Totuşi îşi recăpătă îndată cumpătul şi ceru ca slujitorii ce stăteau nemişcaţi pe lîngă pereţi să umple farfuriile oaspeţilor nevăzuţi. Atunci Antoinette îşi trimise slujitorii afară. Henri îi repetă cele scrise despre oala cu smîntînă şi despre săritura ce trebuia s-o facă, iar cuvintele sale erau mai galante şi mai pline de foc decît cea mai frumoasă scrisoare. Nici vorbă nu putea fi ca dînsa să aibă a se teme de necredinţa lui, îi dădea cuvîntul de onoare, încredinţat el însuşi că şi-l va ţine. Antoinette îi răspunse însă :

— Sire ! dragoste pînă la moarte ? Sînt prea tînără şi n-aş vrea să vă văd murind fiindcă aţi înceta să mă iubiţi.

Stăteau numai ei doi la masa lungă, cu douăzeci de tacîmuri. Pe faţa drăgălaşă, cu trăsături fine se aşternu din nou o linişte prudentă. Şi femeia vorbi :

— Sînt batjocoritoare, sire, pentru că mă tem. Îmi fac curaj ca omul care se îmbărbătează noaptea cîntînd prin beznă. Aţi biruit la Ivry, ceea ce a fost cu mult mai greu decît a birui o biată femeie singuratică.

Henri îi căzu la picioare, îi sărută genunchii şi o rugă frumos. Dar Antoinette se arătă neînduplecată :

— Sînt dintr-un neam prea neînsemnat pentru a fi soţia regelui, dar prea de seamă pentru a-i fi amantă.

Cum Henri stăruia totuşi, Antoinette se prefăcu că se îndreaptă spre odaia ei, dar părăsi casa printr-o ieşire dosnică şi

se sui în trăsura ce aştepta pregătită din vreme. Izbuti să fugă înainte ca Henri să-şi fi dat seama că ieşise din cameră.

Căutînd-o, străbătu mai multe odăi. În ultima se deschise o uşă şi cineva păşi pragul. Cînd înaintă, îşi dădu seama că se află în faţa unei oglinzi. Altădată s-ar fi dumirit mai curînd, acum însă era zăpăcit de purtarea tinerei femei. „Să trăieşti, frate !", îl salută pe cel din oglindă ; dar chipul dinaintea ochilor îi trezi bănuiala că femeia fugise de el, fiindcă nu mai era destul de tînăr. Acum, pentru întîia oară, îi trecea prin minte aşa ceva. Se sperie, căzu pe gînduri, dar pînă la urmă rîse pentru că bănuiala aceasta nu se potrivea cu inima lui, cu încîntarea pe care încă i-o mai trezea dragostea, veşnicul lui izvor de putere. Ce însemnătate puteau să mai aibă atunci obrajii căzuţi, barba cu fire argintii, cuta adîncă ce suie de la rădăcina nasului pînă la mijlocul frunţii brăzdate ? Încetă totuşi să rîdă pentru a vedea mai bine încordarea din sprîncenele arcuite şi durerea din ochii larg deschişi.

„De ce sînt atît de îndureraţi ?" se întrebă cu toată seriozitatea. În străfundul sufletului mă simt voios ; şi nu e una să nu-mi pară drăguţă..." Se gîndea la femei, la toate femeile. „I s-a părut că am nasul prea mare, hotărî el. Prea lung şi lăsat peste gură. Cine a mai văzut o faţă atît de îngustă şi un nas atît de mare !" îşi zise şi ajunse în cele din urmă la concluzia că va trebui să-şi dea faţă de „ele" mai multă silinţă decît înainte. Nu mai putea fi vorba de succesele uşoare ale tinereţii. Dar mai era o schimbare, pe care nu o putea încă desluşi.

„Henri !" ofta în aceeaşi clipă contesa Antoinette, dar huruitul trăsurii pe drumul desfundat acoperea totul, şi exclamaţia şi suferinţa ei.

„Henri ! Dacă n-ai fi marele învingător de la Ivry ! Sire ! Să ne fi întîlnit cînd erai doar un prinţ necunoscut : atunci dădeai în pădure, la vînătoare, peste nevasta unui cărbunar şi o făceai fericită. Sau porunceai să se stingă în mijlocul unui bal lumînările şi o cuprindeai prin întuneric pe aceea pe care o doreai. Cum aş fi dorit să fiu eu aceea ! Totul s-ar fi petrecut fără veste şi s-ar fi uitat uşor, ţi-ai fi văzut îndată de drum. Acum, însă, eşti pe cale să devii statornic ; îţi era scris în frunte, dragul meu Henri, ţi-am citit în ochi că ai fi fost un iubit statornic. Aş fi gata să te urmez pretutindeni, dar nu şi să fiu părtaşă la mărirea ta, la slava ta. Iartă-mă ! Lumina orbitoare care te înconjoară ar fi căzut asupra mea. Sire ! Mi-ai fi făgăduit timp de zece ani că mă vei lua în căsătorie şi nu te-ai fi putut niciodată hotărî s-o faci."

— La pas, vizitiu ! La pas, spre casă !

„Acum trebuie să fi plecat !" îşi zicea Antoinette plîngînd.

Henri își căuta acum alinare, după neizbînzile dragostei, în vînătoare. Pe cînd străbătea în goana calului, înconjurat de haita de cîini, un cîmp întins la capătul căruia se ridica o colină cu un castel, ce-i văzură ochii ? Un alai, după cum se părea foarte ciudat, urca dealul ; înainta însă încet, așa că vînătorii îl ajunseră ușor din urmă. „Ei, oameni buni, ce-i asta ?“ În frunte se aflau cai mari cu pielea plină de crestături.

— Sire, sînt caii de călărie ai domnului de Rosny. Pe acesta mai mare l-a încălecat întîi la Ivry. Calul s-a prăbușit sub el, dar mai tîrziu am izbutit să-l punem pe picioare.

— Și de ce poartă pajul zale și duce un steag alb ?

— E pajul domnului de Rosny, duce cel mai de preț stindard ce a fost smuls armatei catolice. Celălalt paj poartă în vîrful lăncii rupte coiful sfărîmat al domnului de Rosny.

— Și cine sînt cei din urma lor ?

— Cel cu capul legat e mai-marele peste grajdurile domnului de Rosny, cel care călărește buiestrul englezesc îi e valet ; poartă mantaua în două culori, portocaliu și argintiu, a stăpînului, iar pe brațe îi duce semnele izbînzii, adică spadele și pistoalele pe care domnul de Rosny le-a sfărîmat în lupta cu vrăjmașul.

— Dar cel din mijloc, de pe targă, cine e ?

— E chiar domnul de Rosny, sire.

— Nădăjduiesc că-i merge bine, altminteri nu și-ar fi putut pune singur la cale un atît de frumos alai, rosti Henri întorcîndu-se către însoțitorii săi. Apoi îl întrebă din nou pe omul cu care vorbise mai înainte : Dar cei care vin după targă, călare pe măgari, cine sînt ?

— Sînt gentilomii pe care domnul de Rosny i-a luat prizonieri, sire.

— Vorbesc desigur despre sorții schimbători ai războiului. Dar voi aștia din coada alaiului cine sînteți ?

— Slujitorii domnului de Rosny și îl urmăm spre castelul familiei sale. Colo e purtătorul steagului său cu o companie de pedestrași și două companii de archebuzieri, călări. Mai bine de cincizeci dintre ei lipsesc, iar cei care mai sînt în viață au brațele ori capetele oblojite.

Henri și-ar fi bătut joc bucuros de această trufie deșartă, dar poți lua în rîs setea de glorie cînd zace pe o targă ? Se apropie dar. Targa, făcută din crengi verzi și din cercuri de butoi, era acoperită cu o pînză pe care străluceau pelerinele prizonierilor, din mătase neagră cu mulțimi de cruci lorene brodate cu fir argintiu, și coifurile lor turtite cu penajele negre și albe. Iar printre toate acestea era întins de Rosny, triumfător, dar ciuruit rău. Henri i se adresă din toată inima :

— Te felicit, dragă prietene. Arăți mult mai bine decît ar fi fost de așteptat. Oasele ți-au scăpat întregi, nu ? Lucrul de căpe-

tenie e să nu rămînem betegi, nu ne e îngăduit. Umblă niște vorbe despre aventurile dumitale, că ți se face părul măciucă.

La auzul acestor cuvinte neobișnuite, bietului Rosny îi pieri pofta de a se mai minuna singur de el. Și de unde pînă atunci stătea întins pe targă, se ridică într-o rînă și fu chiar cît pe ce să se dea jos de pe targă, dar regele nu-i îngădui. Baronul vorbi așadar cu glas limpede, fără a se mai osteni să facă pe bolnavul.

— Sire, cuvintele maiestății-voastre îmi aduc alinare; îmi faceți prea mare cinste prin grija ce mi-o arătați. Nu pot să spun ce e în inima mea, credeți-mă însă că am simțit din plin mila domnului. Mulțumită bunătății sale, rănile, chiar și cea mare din șold, mi se vindecă. În cel mult două luni nădăjduiesc să mai fac rost de cîteva slujind-o pe maiestatea-voastră, dacă nu pentru altceva, măcar pentru dragostea ce v-o port.

Auzindu-l, Henri fu atît de mișcat, încît îi veni mai degrabă a plînge decît a rîde. Și îl îmbrățișă pe domnul de Rosny, care în loc să facă pe grozavul, îi vorbise cu smerenie și bun-simț.

— Iată, domnilor, exclamă el, ce numesc eu un cavaler adevărat!

Mai însoți apoi o bucată de drum alaiul, se aplecă asupra târgii și spuse încetișor:

— Fă-te repede sănătos, Rosny, eretic vechi și îndărătnic. Trebuie să cucerim Parisul.

Baronul răspunse și el în șoaptă:

— Maiestatea-voastră nu prea vorbește ca unul care mai crede în religia noastră.

Iar Henri, și mai încet:

— Și te doare cumva?

Drept care Rosny murmură în urechea pe care regele o apropiase de buzele lui:

— Sire, din partea unui hughenot îndărătnic ca mine nu trebuie să așteptați îndemnul de a merge la liturghie. Aș vrea însă să vă spun că ăsta ar fi totuși mijlocul cel mai sigur și mai neîntîrziat de a face praf și pulbere toate planurile vrăjmașului.

Regele se înfipse în șa. De parcă n-ar fi auzit nimic, arătă spre castelul apropiat și zise:

— Adio, prietene, te las cu bine. Dacă voi reuși să-mi sporesc puterea și mărirea, vei avea și dumneata, domnule de Rosny, partea dumitale.

Regele Franței dădu apoi pinteni calului și, urmat de vînători și de haita de cîini, porni grăbit în galop peste pămînturile acoperite de păduri ale credinciosului și înțeleptului Rosny. O dată ieși din pădure luînd-o peste un ogor înconjurat de mesteceni înalți. Vîrfurile copacilor se clătinau ușor în albastrul cerului. Cîțiva țărani munceau la cîmp, cu spinările încovoiate; cînd auziră tropotul copitelor, ridicară capul și dădură

să se ferească din drum. Dar vînătorii se opriră și regele, pe care oamenii aceștia nu-l cunoșteau încă, arătă spre castelul ce se vedea departe, în zare, printre vîrfurile copacilor și-l întrebă pe cel mai bătrîn dintre ei :

— Ia spune, prietene, al cui e castelul ?

— Al domnului de Rosny, răspunse bătrînul.

Apoi regele porunci zdravănului fecior al bătrînului :

— Dă-mi o mînă de pămînt.

Feciorul îi dădu, regele răsturnă dintr-o mînă în alta bulgărele de pămînt și zise :

— Bun pămînt, gras. Dar ogorul al cui e ?

— Al domnului de Rosny.

— Ia te uită ! Regele rupse în două bulgărele și în palmă se văzu lucind un taler de argint.

— Ăsta e pentru Madelon. Întinde șorțul !

Fata îi dădu ascultare și, cînd îi aruncă banul în șorț, îl privi zîmbindu-i cu ochii pe jumătate închiși — o lucire șăgalnică și o învoire tainică, pe care o cunoștea prea bine din isprăvile tinereții sale.

Porni calul, dar se întoarse deodată și strigă :

— Aveți un stăpîn bun, iar el, la rîndul lui, va avea totdeauna în mine un stăpîn bun.

Oamenii se uitară unul la altul cu gura căscată, apoi, fără să poată scoate o vorbă de mirați ce erau, fugiră o bucată de drum după el. Copitele cailor sfărîmau bulgării de pămînt, ciinii lătrau vesel, iar un vînător sună din corn.

ÎN FUNDUL IADULUI

„Slavă domnului, regele a murit", spuneau cei din Paris și erau încredințați că, de data asta, nu numai că nu-l ajutase norocul, dar își și jucase ultima carte. Regele îi lăsă într-ale lor. Ploua cu nemiluita, șoseaua era pustie, nimeni nu știa nimic despre el, deși se afla la numai o zi depărtare, la Mantes. Trebuise să cucerească și acest oraș, ca pe toate celelalte. De-abia intrat între zidurile lui, dădu o serbare în cinstea brutarilor. Breasla lor aflase că regele avea departe, la miazăzi, pe meleagurile lui, o moară și că i se zicea „morarul din Barbaste". Spre a le arăta că poartă cu cinste acest nume, Henri jucă mingea cu brutarii, care, după ce îl scuturară de bani, voiră să curme jocul. El le ceru să-i acorde revanșa, dar cum refuzară, puse să se coacă pîine toată noaptea. A doua zi de dimineață vîndu pîinea cu jumătate preț : drept urmare brutarii veniră plouați și îl rugară să continue jocul.

Henri luă îndată măsuri ca întreaga poveste să fie cunoscută la Paris. Așadar cei de acolo aflară nu numai că trăia, ceea ce era oricum o nenorocire destul de mare, ci și că poruncise să se cumpere grînele de pretutindeni. „Se vede că are

ostași cîtă frunză și iarbă !" își ziceau toți și deodată știură, se încredințară că regele biruise la Ivry. L-a bătut rău de tot pe ducele nostru. Burduhănosul și armata lui împrăștiată n-au să mai poată ajunge pînă la noi pe drumurile astea desfundate. De data asta nu are cine să ne mai apere. Ereticul nu cunoaște piedici, nu încape îndoială că o să dăm ochi cu el — și după cum se știe, data trecută a jefuit rău suburbiile și a căsăpit nouă mii de oameni.

La drept vorbind fuseseră uciși vreo opt sute, dar groaza îi făcea pe locuitorii marelui oraș să exagereze în toate privințele atît necruțarea lui, cît și propria lor neputință. „Ăsta poartă război cu morile și cu hambarele întregii țări. O să murim de foame !" spuneau ei, chinuiți de presimțiri, văzîndu-i pe spanioli aprovizionîndu-se cu alimente. Spaniolii erau trimisul Mendoza și arhiepiscopul de Toledo, care avea misiunea specială de a raporta regelui său, Don Filip, ce le lipsea mai mult celor mai de curînd supuși, pe care pusese ochii puterea ce stăpînea lumea : credința ori banii. După cum vedea însă arhiepiscopul, piinea lipsea în primul rînd. De aceea el și partida spaniolă, mai cu seamă cele șaisprezece căpetenii ale suburbiilor, și, firește, mînăstirile, își umpleau cămările.

Garnizoana o comandau ducii de Nemours și d'Aumale care, de voie, de nevoie, erau aliații Spaniei, dar în străfundul sufletului lor țineau la Franța, ceea ce se pomenea doar foarte rar pe atunci la Paris : numai cîțiva bătrîni, care zăceau prin închisori, își mai aminteau ce înseamnă libertatea, religia și bunulsimț. Unul dintre ei, Bernard Palissy, oferi, din Bastilia, unde se afla închis, ducelui de Nemours, din casa de Guise, piatra filozofală. Așa numea el un craniu împietrit, vrînd să spună prin aceasta că priveliștea osemintelor omenești ar trebui să arate coborîtorului casei de Lorena că a venit vremea să se lepede de trufia neîndreptățită, blestemată, a casei sale și să-l recunoască pe adevăratul rege al Franței. Căci — spunea acest bătrîn de optzeci de ani, care n-avea să afle niciodată că Nemours simțise o sinceră căință atingînd „piatra filozofală" ce-o primise — trebuie să ne pregătim a ne înfățișa curînd în fața celui-de-sus.

În afară de cei doi duci se mai afla la Paris vestita ducesă de Montpensier, al cărei soț lupta în oastea regelui ; ea, însă, era o aprigă vrăjmașă a acestuia și se mîndrea că-l pregătise pe ucigașul fostului rege pentru fapta ce avea s-o săvîrșească. Și nu se mulțumea numai cu atîta : voia să-l vadă și pe regele hughenot pe eșafod. Ba chiar tras pe roată și spînzurat ! De pe balconul ei, ducesa umplea sufletul tinerilor din școlile înalte cu toată furia Ligii, pînă cînd porneau turbați pe străzi strigînd că vor să vadă sîngele curgînd. Întru acestea, frumoasa dar trecuta ducesă încerca să-și stăpînească în palatul ei patimile ce o covîrșeau. Căci ura și setea de răzbunare ce-i ră-

văzeau sufletul erau aproape dureroase. Iar în vremea din urmă începuse să se şi teamă de regele Franţei. Aflase mai repede chiar decît spaniolii de izbînda lui Navarra la Ivry, prin fratele ei Mayenne, cel învins ; nu suflase însă nimănui nici o vorbă şi nu voi să recunoască nici faţă de sine însăşi pricina acestei tăceri, pînă cînd nu mai putu răbda. Îi spunea „Navarra" pentru a nu spune „Franţa". Dar în gîndurile ei furtunoase îl numea numai Henri. Ura ei ca şi norocul lui o chinuiau. Auzise că pusese mîna pe stareţul călugărului ei, al călugărului pe care îl pregătise pentru uciderea regelui. Henri îl trimisese pe stareţ în faţa tribunalului din Tours şi stareţul fu sfîşiat în bucăţi de patru cai, iar prinţesa căzu într-un leşin de trei ceasuri. Ai casei îl chemară pe Ambroise Paré, un bătrîn chirurg, respectat de toţi cu toate că era hughenot. Paré luă sînge ducesei, iar aceasta, cînd se deşteptă, întrebă : „A şi venit ?" — cu un astfel de glas, cu o asemenea înfăţişare, încît bătrînul, care trăise noaptea Sfîntului Bartolomeu şi mai văzuse şi alteori infernul, se dădu înapoi îngrozit.

Marele oraş credea orice... „A şi venit", erau convinşi parizienii, în timp ce Henri abia stătea la gînduri dacă să-şi mai arunce o dată soldaţii asupra suburbiilor capitalei. „Murim de foame !" se plîngeau parizienii, deşi halele lor ar mai fi putut fi pline ; dar erau trădaţi de căpeteniile celor şaisprezece cartiere, care aveau la inimă numai interesele Spaniei, cu toate că vorbeau franţuzeşte. În ziua de opt mai a anului 1590, regele izbuti în sfîrşit să înconjure din toate părţile capitala. De data asta nu mai lăsă nici o spărtură, nici în stînga, nici în dreapta fluviului, cuceri suburbiile, împiedică orice cruzime, ordonă artileriei să tragă cu socoteală peste ziduri — încercui oraşul strîns, ca să nu rămînă nici o posibilitate de scăpare.

În ziua de paisprezece începură procesiunile. Călugării se puseră în fruntea gărzilor de tîrgoveţi. Mai erau încă sătui cu toţii — călugării mîncaseră chiar mai mult decît ar fi avut nevoie : gîfîiau din greu sub armurile în care îşi înghesuiseră burţile. Îşi suflecaseră rantiile, îşi lăsaseră pe spate glugile, purtau coifuri şi arme. Cînd apăru nunţiul papal, războinicii drept-credincioşi se gîndiră să-l întîmpine cum se cuvine şi-i împuşcară omul căruia-i dăduse în grijă împărţirea milelor. Atunci ducele de Nemours îi şopti ducelui d'Aumale :

— Cît o să mai fim oare părtaşi la mîrşăviile astea ? Fac parte din casa de Lorena, dar sînt totuşi francez ; aici e Spania. Nu de partea asta trebuie să stăm. Locul nostru, ca şi al celor o mie şapte sute de nemţi, opt sute de pedestraşi francezi şi şase sute de călăreţi ai noştri, e dincolo de ziduri. Cine va învinge, Guise sau Navarra, se va hotărî, aşa cum cere onoarea, în cîmp deschis.

Iar d'Aumale îi răspunse :

— Nu uitaţi gărzile de tîrgoveţi şi pe toţi aceia care au căsăpit cîndva hughenoţi. Nu uitaţi teama de răzbunare, care

împinge la cruzime în războiul civil. Dacă ne retragem acum, Parisul va cădea pradă nebuniei pricinuite de spaimă, vor tăbări unii asupra altora şi vor jura că ucid în numele adevăratei credinţe.

De Nemours întinse mîna spre procesiunea care urla, care dansa, şi făcu semn că a înţeles.

— Parisul vrea să fie spaniol, rosti el. Noi, cei din familia de Guise, sîntem păcăliţi. Don Filip nu-mi mai plăteşte nici măcar solda. Iar Mendoza bate bani mărunţi şi-i aruncă pe fereastră. De ce ? Doar norodul nu mai mănîncă decît pisici şi asta cel mult duminica !

Cei doi seniori nu umblau prin oraş decît călări şi însoţiţi de o suită numeroasă, care să-i apere la nevoie. De obicei toată lumea se ascundea — pe de o parte fiindcă multe conştiinţe erau încărcate, pe de altă parte fiindcă nu se putea avea încredere în nimeni. De unul singur nu mai ieşea nici un om pe stradă. Cetele care rătăceau prin oraş ţinîndu-se de tot felul de isprăvi nu se dădeau însă bătute. Laolaltă cu gărzile de tîrgoveţi, răscoleau mînăstirile, dar nu găseau decît ce puteau înfuleca pe loc, restul era ascuns sub şapte lacăte ; în schimb, glumeau după pofta inimii, ameninţîndu-i pe călugări şi spunîndu-le că, dacă s-ar afla pe un vas fără cîrmă, întîi şi întîi ar fi înjunghiaţi cei mai graşi. Apoi, o dată sătui, cereau o liturghie şi o predică, să nu le piară cumva zelul şi curajul.

Alte cete se îmbulzeau în jurul turnurilor ; fiecare voia să se urce sus şi să privească din depărtare ogoarele şi roadele ce dădeau în pîrg. După aceea, furioşi, luau cu asalt Parlamentul şi urlau pînă răguşeau cerînd pîine. Printre femei se răspîndise o adevărată nebunie ; multe cereau să fie jertfite, să li se pună carnea în vînzare, numai să se dea pîine odraslelor !

Ce putea face dar Brisson, preşedintele Înaltei Curţi, pentru aceşti nenorociţi ? N-avea nici el nimic, era un om cinstit. Şi apoi chiar şi în casa lui se folosea acum făina îndoielnică, adusă pe uşa din dos de speculanţi, care nu şi-o procurau de la vreo moară, ci, în puterea nopţii, de prin cimitire. Brisson era un umanist, un om însetat de dreptate, şi de aceea, în străfundul sufletului său, de partea regelui. Drept urmare, se sfătuia cu domnul de Nemours cum să salveze oraşul înnebunit. Duceau cele mai primejdioase discuţii pe care şi le îngăduiseră vreodată un mare burghez şi un mare senior, sub călcîiul de fier al fanatismului. Amîndoi erau de acord că nebunia ce se dezlănţuise împotriva raţiunii şi a dumnezeirii atinsese culmea, şi, în momentul acela, îngenuncherea Ligii, oricîte jertfe ar cere, ar fi totuşi singura cale de a împăca raţiunea omenească şi voinţa divină.

„Cu orice jertfe !" rosteau într-un glas amîndoi, dar se uitau şovăitori de după perdea, pe fereastra deschisă. Şi vedeau biserica şi treptele pline de lume, strada înţesată de oameni,

cu toţii muţi, galbeni de foame, îngenunchind din pricina slăbiciunii, ori stînd în picioare cu gîndurile pierdute ; de auzit nu se auzea decît glasul predicatorului, ce aducea cu un lătrat. Regele n-are să îngăduie liturghia şi o să vă ucidă pe toţi ! Oameni buni, gîndiţi-vă la mîntuirea voastră ! Boucher, omul minciunii, care de ani de zile alimenta şi umfla minciuna cu turbarea lui prefăcută, o împingea acum pînă la ultimele ei limite, pînă la marginea prăpastiei ; lătra şi îşi arăta colţii de la amvon, gata să muşte. Cei din apropierea lui se îngroziră, se traseră înapoi, lovind mulţimea din spate ; mulţimea se clătină şi începu să geamă de spaima morţii şi de slăbiciune. Se îmbrînceau, se înghesuiau unii în alţii, se călcau în picioare aproape în neştire, gemînd şi ascultînd doar lătratul. Brisson şi Nemours îşi încetară atunci sfatul, care nu putea duce la nimic. Dar, firește, fuseseră pindiţi. Cîţiva călugări în fruntea unei haite de ucigaşi dădură buzna înăuntru, cu gîndul să-i spînzure pe toţi membrii Parlamentului. Ducele trebui să dea ordin să se tragă.

Dar cum după această cuvîntare a multîncercatului Boucher împotriva regelui şi a raţiunii, cei ce-l ascultaseră plecau la fel de flămînzi cum veniseră, se scurse mai întîi un şuvoi de trupuri omeneşti, apoi piriiaşe mai molcome, iar în cele din urmă, ca nişte viituri ce nu mai nimeresc fluviul, întîrziaţii. Aceştia se risipiră, amărîţi şi istoviţi, prin uliţele înconjurătoare. O femeie căzu sfîrşită de puteri lîngă zidul unei case. O, nădejde ! Băieţaşul ei găsise un şobolan în canalul ce se întindea, cînd acoperit, cînd descoperit, prin mijlocul străzii. S-a băgat în canal, a umblat pe brînci printre pietre, s-a strecurat printr-o gaură şi a prins şobolanul : „Mamă ! Mîncare !“ În clipa aceea s-au arătat doi lefegii, unul — o huiduma, celălalt — un mărunţel cu un nas ce adulmeca totul. Mărunţelul l-a prins pe băiat şi a vrut să-i smulgă şobolanul, dar copilul a ţipat şi l-a ţinut strîns în mînă... Atunci huiduma l-a înşfăcat de gulerul hainei, l-a ridicat în sus, privindu-l ca pe o marfă, apoi, călcînd apăsat, a zbughit-o după colţ. Prizăritul lui prieten s-a mai uitat o dată cu coada ochiului îndărăt, iar după aceea duşi au fost.

Puţinii oameni care se aflau pe stradă încremeniseră de spaimă ; de aceea gemetele copilului răpit se mai auziră cîteva clipe. Maică-sa încercă să se repeadă după el, dar se clătină pe picioare, izbindu-se de o femeie care ieşea dintr-o casă. De-abia acum răsună ţipătul ei, un ţipăt de groază, de moarte ; după aceea se prăbuşi, încremeni ; femeia care tocmai ieşea din casă trebui să treacă peste trupul ei. Doi bătrîni îşi spuneau ceva în şoaptă într-un ungher întunecos.

— Asta a făptuit. A făcut şi ea ceea ce au de gînd să facă lefegiii cu băiatul. I-a murit feciorul, dar nimeni nu i-a văzut leşul, şi de atunci numai cu afumături se hrăneşte.

Glasurile lor firave tăcură, bătrînii se ferîră după ziduri, căci trecea femeia care ieșise din casă. Părea o cucoană, își ridica poalele rochiei, să nu le tîrască prin noroi. Avea fața împietrită, și ochii ei rătăciți căutau nemărginirea.

O LUPTĂ A CONȘTIINȚEI

A doua zi, regele îngădui ca trei mii de oameni să iasă din oraș, ca să nu moară de foame. Aflînd de asta, preaînalta sa aliată, Elisabeta a Angliei, se arătă cum nu se poate mai nemulțumită, așa că Henri trebui să-l trimită la ea pe ambasadorul lui extraordinar, Philippe Mornay — ceea ce de altfel îl bucura, fiindcă avea prilejul să-l depărteze un timp de lîngă el. Mornay trebuia să-i explice reginei că moartea cîtorva bieți francezi n-ar fi putut împinge partida spaniolă la predarea Parisului, atîta vreme cît cei ce-o alcătuiau aveau ce mînca. În același timp, regele mai îngădui ca locuitorii orașului să dea noaptea cîte o raită pe afară pentru a culege grînele ce creșteau pe ogoarele din vecinătatea zidurilor. Deodată se găsi din nou piine pe la brutării, iar poporul era gata să-l binecuvînteze pe Henri. Dar călugării și gărzile de tîrgoveți vegheau, sporind spaima și îngrijindu-se să răspîndească zvonul cum că regele dăduse piine numai fiindcă avea mare nevoie de aur spaniol. „Ostașii săi se risipesc, iar armatele stăpînitorului nostru legiuit, Don Filip, se apropie ! Lăudat fie numele domnului, ereticul e pierdut. Cel mai frumos vis al lui : să vadă pierind capitala regatului, nu se va împlini", trăncăneau într-una.

Auzind de aceste vorbe, Henri se îngrozi. Din păcate, îi erau prea bine cunoscute murdăriile scornite pe seama lui dincolo de ziduri. Dar și conștiința îi spunea același lucru și, cu cît trecea vremea, cu atît conștiința stăruia cu mai multă tărie : „Henri ! Lupta pe care o porți acum nu e o luptă dreaptă, o luptă de viteaz. Henri ! Învingi oameni fără arme, locuitorii capitalei tale își pierd ultima picătură de vlagă, își pierd mințile, au început să nu mai știe ce e omenia — în timp ce tu dormi și mănînci sub un acoperiș sigur".

Și conștiința încă nu-i spunea tot ceea ce el însuși știa. Căci mai era în dragoste cu frumoasa stareță a unei mînăstiri de călugărițe și își mai orînduise cartierul și într-o altă mînăstire. „Henri, îi spunea conștiința după ce treceau clipele de plăcere, maicile ți se dăruiesc ca odinioară Judith lui Holofern. Mai întîi sînt ca niște oițe duse la tăiere, dar apoi sînt parcă înnebunite de văpaia ce le arde, căci simt apropiindu-se flăcările pierzaniei și ar vrea să te ucidă". „Asupra ereziei apasă un blestem și o osîndă" — își spunea regele protestant, deși mai purta încă o buclă după ureche, după pilda celor de-o credință cu el. Mareșalul Biron în schimb făcea haz de „schimbarea religiilor" sale, cum numea schimbarea pe care Henri o căuta, trecînd de la o călugăriță la alta. Henri îl pofti la el pe

bătrînul mareșal și, pentru întîia oară, își arătă gîndul de a-și abjura religia și a trece de partea celeilalte.

Îl împingea într-acolo căința, deznădejdea ce i-o pricinuiau fapte pe care chiar dacă nu le săvîrșea, nu le putea însă nici împiedica. Dar acestea sînt lucruri pe care un bătrîn oștean nu le poate înțelege pînă la capăt, deși Biron își dădea seama de unele nelimpezimi și prăpastii din sufletul acelui cocoșel ușuratic și rege în același timp. Ciocnirile dintre ei, înainte de a se fi unit și de-a se fi îmbrățișat, fuseseră mai cu seamă ciocniri ce semănaseră cu o încercare aspră, din amîndouă părțile, a puterilor. Și Biron n-o uita. Înalt și deșelat, clătinîndu-se puțin din pricina vinului pe care-l bea mereu, dar fără a-și pierde vreodată mințile, cu un cap de mort cu mustăți pleoștite, mareșalul Biron se opri o clipă, cugetă, cîntări cele ce avea să spună și rosti cu o gingășie și o sfială pe care nimeni nu i le-ar fi putut bănui :

— Sire, să vorbesc pînă la capăt ?

Henri încuviință numai din cap, fiindcă i se tăiase glasul. Apoi șopti :

— Vorbește — dar ca și cum ai minți !

Biron încuviință la rîndu-i.

— Degeaba vor încerca să afle adevărul. Căci nici eu nu-l cunosc. Maiestatea-voastră ați apărat, însă, ca hughenot, credința voastră și dreptul ce-l aveți la tronul Franței vreme îndelungată, mai mult de douăzeci de ani ; le-ați apărat și împotriva mea, cînd am fost vrăjmașul maiestății-voastre și al amiralului Coligny, pe care noi papistașii l-am ucis în chinuri cumplite. Eu n-am uitat nimic din toate cîte s-au întîmplat atunci, sire. Dar maiestatea-voastră ?

Regele asculta delicatul, dar hotărîtul cuvînt al acestui catolic care-l avertiza. Și se întreba : „Am să abjur într-adevăr credința reginei, a mamei mele ?" Și în fața ochilor văzu o lumină orbitoare, din care cineva îl privea, îl fixa — cine anume, i-o spunea simțul vinovăției sale. Era orbit, lumina venea din străfundul conștiinței. Și șopti în sinea sa : „Mamă", apoi : „Domnule amiral".

Cu toate că era foarte palid și se simțea nespus de slăbit, își strînse toate puterile, își stăpîni glasul și își repetă porunca. De la ușă, înainte de a trece pragul, îl chemă încă o dată înapoi pe mareșal :

— Dar să nu le spuneți protestanților mei ! Nu, protestanților mei nu !

Știa că o vor afla oricum. Putea să prevadă și cum se va purta fiecare dintre vechii prieteni. Era bucuros că măcar îl trimisese în Anglia pe Mornay, întruchiparea virtuții. Pînă cînd vestea va ajunge acolo, va fi doar un zvon nesigur, pe care Mornay va ști să i-l scoată din cap reginei Elisabeta, în stare să cadă la bănuială. Dar în locul celui plecat, destui alții îi arătară fețe încruntate ori întristate ; pe unii i-ar fi crezut

mai ușuratici. Roquelaure, tu, căruia îți place să te împăunezi, și tu, trufașe Turenne, aveți destul curaj pentru a nu vă ascunde gîndurile și a-l dezaproba pe regele care încearcă să mintă. Agrippa se înfățișă prefăcîndu-se a nu ști nimic, dar cu gîndul de a-l păcăli pe Henri.

— Sire ! începu el. Îmi simt conștiința foarte tulburată.

— Tu, Agrippa ?

— Eu. Cine altul ? Un prieten din Paris mi-a dat pe față numele unor conspiratori, mi-a trimis chiar și scrisorile lor din care se poate vedea ce urzesc împotriva vieții maiestății-voastre.

— Să le văd !

— Cum, să vi le dau ? Sire ! Solul Spaniei m-ar plăti mai bine decît maiestatea-voastră dacă l-aș încunoștința că aceste planuri au fost descoperite. Dar cu toate că, după cum știți, am întotdeauna mare nevoie de bani, niciodată nu m-aș gîndi să-i cîștig căzînd la înțelegere cu dușmanii religiei și ai regelui meu.

— Și vrei să aștepți mai bine ca ucigașii să-mi vină de hac ? Ori vrei să capeți un preț mai mare de la mine ?

Agrippa n-avusese niciodată o înfățișare mai mustrătoare. Într-o clipă păru a fi crescut cu trei țoli.

— N-am nevoie de nici un preț. Au fost luate toate măsurile ca nici să nu-i recunoașteți pe acești oameni, cînd vor apare în fața voastră.

— Atunci nici nu te voi putea crede că viața mi-a fost în primejdie.

— Sire ! Cum credeți de cuviință, încheie Agrippa îndrăznet, dar și voios, cum îi era felul.

Peste cîtva timp se întîmplă însă ca mai mulți seniori spanioli să vină din porunca lui Don Filip, și să-i propună regelui Franței, care își asedia capitala, să ia în căsătorie o infantă. Dorința de a încheia cît mai repede pace cu supușii săi îl făcu pe Henri să-i primească pe trimiși. I se înfățișă numai căpetenia lor ; era ținut de braț, la stînga de un gentilom oarecare, iar la dreapta de Agrippa, care avea aerul că face un nevinovat act de politețe, dar ținea strîns brațul spaniolului. Henri înțelese. Sfîrși repede cu falsul trimis și nici nu mai întrebă după aceea ce se întîmplase cu ceilalți. Iar lui Agrippa d'Aubigné nu-i dărui nici o răsplată pentru că-i scăpase viața și îi fu și mai puțin recunoscător pentru lecția ce i-o dăduse, arătîndu-i cum poți fi dezinteresat, drept și credincios cauzei ce-o slujești.

Căci socotea că, din păcate, însuși dumnezeu îi poruncea să se arate lipsit de credință, fiind scris că trebuia să salveze regatul. „Ascult voia domnului", își îndreptățea Henri necredința, ceea ce nu se putea însă susține cu ușurință nici față de cel atoateștiutor. „Îi ascult poruncile, împotriva amintirii mamei mele și a amiralului, împotriva tuturor luptătorilor noștri pentru credință, împotriva celor predicate de pastori, împotriva

celor un milion de jertfe ale războaielor duse din pricina religiei." Și cugetul său înțelese cumplita singurătate în care se afla. „Nici vechii prieteni, nici partida noastră, nici orașele întărite în care aveam voie să ne rugăm, nici măcar tu, la Rochelle, oraș ce străjuiești marea ! Nici înțelegerea deplină cu cei de credința mea, nici psalmii cîntați în timpul bătăliilor, nimic nu are însemnătate, cînd te cheamă regatul. Căci regatul înseamnă mai mult decît părerile sau dorințele noastre, mai mult chiar decît gloria. Regatul înseamnă fapturi omenești ca mine". Așa se căina Henri și deodată simți că era mîntuit. „Fapturi omenești, dintre care unele, de dincolo de ziduri, pe care le pot vedea cu ochii mei, calcă legile omeniei. Așa se întîmplă cînd regele nu le mai poate aminti de îndatoririle lor de oameni. Asta trebuie s-o fac, asta îmi va șterge păcatele în fața lui dumnezeu și a oamenilor".

— Să-i primim dar pe cei doi necredincioși, își spuse el, gîndindu-se la o întrevedere cu cardinalul Parisului și cu arhiepiscopul Lyonului. Le spunea necredincioși, pentru a scoate în lumină credința sa pusă în slujba regatului, de care oamenii aceia nici nu voiau să știe. Într-o zi de august, către amiază, se îndreptă dar, însoțit de peste o mie de gentilomi, spre biserica din afara orașului asediat, spre a-i primi pe trimiși. Erau niște seniori plini de demnitate și cu mare greutate ; nici ei, nici suita lor nu cunoscuseră încă ce-i lipsa. Se înclinară în fața regelui, dar nu prea adînc ; după înfățișarea trimișilor ei, capitala părea să n-aibă încă nevoie a se înclina prea adînc. Regele nu putea să facă însă gesturi tot atît de măsurate ca solii, căci era prea mare îmbulzeală în jurul lui. Și chiar le spuse :

— Nu vă miraţi că sînt înghesuit. În bătălie e și mai rău.

Putea prea bine să-și spună că solii n-aveau altă misiune decît aceea de a cîștiga timp pînă cînd Mayenne va fi primit armatele trimise într-ajutor din Flandra spre a despresura Parisul. Discuția lor cu regele trebuia să facă mai răbdătoare populația înfometată a Parisului, care, altminteri, ar fi putut încerca să se răzvrătească. Din partea lor, cei doi înalți prelați erau încredințați că moartea prin înfometare a cîtorva mii de țopîrlani îl lăsa la fel de nepăsător ca și pe ei. Se punea numai întrebarea dacă o putea recunoaște și el, înfruntînd primejdia de a-și pierde popularitatea. Așa încît amîndouă părțile socotiră că cel mai înțelept lucru era să se arate grijulii față de respectarea formelor ; de-aceea regele ceru solilor împuternicirile lor scrise, iar aceștia le dădură. Scria acolo că domniile-lor, cardinalul și arhiepiscopul, se vor duce la „regele Navarrei" spre a-l ruga fierbinte să primească înfăptuirea unei împăcări generale a regatului ; apoi trebuiau să se ducă la ducele de Mayenne, pentru ca și acesta să încuviințeze împăcarea. Vorbe goale și o vădită nesocotire a demnității regale.

Henri le arătă că un „rege al Navarrei" nu era, se înțelege, chemat a aduce pace Parisului și Franței. El voia, însă, să vadă domnind liniștea și bună pacea în regatul său, de aceea nu se va certa pentru titluri. Îi încredință chiar că e gata să lase a i se tăia un deget, și-l puse îndată și pe al doilea lîngă primul. Cel dintîi prețuia pentru el cît o bătălie, iar pe amîndouă le făgăduia în schimbul păcii generale. Cei doi clerici diplomați găsiră că se pricepea bine în ale ipocriziei și Henri începu să crească în ochii lor.

— Dar, strigă el spre marea lor mirare, dar Parisul va aștepta în zadar pacea generală atîta vreme cît înlăuntrul zidurilor sale vor domni spaima și foametea. Cuvintele de pace ar fi astfel lipsite de orice temei. Parisul nu trebuie să mai flămînzească. Țin mult la orașul meu Paris. Ca la primul meu născut.

În felul acesta dejucă solia lor de pace, dar nu oricine este demascat își dă seama că nu mai are ce ascunde.

„Se vede că a stat prizonier în Paris, gîndiră cei doi. Își spune părintele acestui popor, dar ar fi de ajuns o singură înfrîngere ca să nimerească din nou sub zăbrele și cine știe dacă ar mai ieși teafăr de acolo". Cînd Henri se asemui apoi cu mama cea adevărată în fața lui Solomon, adăugînd că „s-ar lipsi mai degrabă de Paris decît să-l cucerească plin de ruine și de morți", cei doi îl admirară, ba se veseliră chiar puțin și cătară pe furiș unul la altul. Încercară apoi să se arate mai vulpoi decît el. Se prefăcură a pune la îndoială puterea armelor și realitatea izbînzilor sale, susținînd că se așteaptă la o întorsătură a lucrurilor. Dacă Parisul i s-ar preda înaintea statornicirii păcii generale, Mayenne și regele Spaniei l-ar recuceri, pedepsindu-l crunt. Dar avură atunci parte de o nouă surpriză.

Văzură un soldat care sub ochii lor devenea unsul lui dumnezeu. Și nu mai pricepură nici cine vorbea, nici de la ce înălțime. Henri se jură pe toți sfinții, apoi se opri, el însuși adînc mișcat și repetă cumplitul jurămînt chemînd mărturia celui-de-sus : „Îi vom zdrobi". Iar cei o mie de gentilomi strigară și ei care cum îi venea și făcînd o gălăgie mai mare decît dacă ar fi alcătuit un cor bine strunit : „Îi vom zdrobi ! Așa să ne ajute dumnezeu ! Nicicînd nu vom păți rușinea !" Încît solii își dădură seama, uimiți, că chemarea lui era să fie vrăjmașul lumii lor și că în fața schilodului stăpînitor al lumii, Filip, în fața neomenoasei puteri mondiale a Habsburgilor se ridica, cerîndu-și drepturile, un suveran în plină putere. Trebuia să vezi cu ochii, ca să crezi. În viață, aproape totul se întîmplă fără să poată fi prevăzut dinainte — e un adevăr de care se încredințează în fiece zi chiar și niște demnitari sus-puși și neîncrezători și, de aceea, și privesc pe orice stăpînitor ca pe un înșelător și-l tratează ca atare. Cei doi soli parcă fură loviți de dambla, parcă s-ar fi despicat pămîntul înaintea lor, cînd își dădură seama că aveau în față un adevărat suveran. Ba, „suveran" e încă un cuvînt prea slab pentru a denumi o minune cu adevărat

covîrșitoare a lui dumnezeu, oricît de departe și de nepăsător ai fi față de dumnezeu și de minunile lui. Cei doi prinți ai bisericii nu se prea sinchisiseră de suverani pînă cînd simțiră că în fața ochilor lor un soldat devenea unsul lui dumnezeu.

De atunci încolo, în tot cursul tratativelor, Henri îi avu în mîna lui pe cei doi potrivnici. Din clipa în care își dezvăluise în fața lor menirea, începu să se folosească fără sfială de puterea lui sporită. Nu-i mai luă în serios, ci le ceru ca Parisul să-i fie predat în opt zile, de parcă ar fi fost vorba de o nimica toată. Dar nu poți fi suveran prea multă vreme, maiestatea nu trebuie arătată prea mult, căci minunile dumnezeiești se întîmplă rar, și oricum e mai bine să iei oamenii peste picior decît să-i silești să-ți cadă în genunchi datorită măreției tale.

— Aveți opt zile, dragii mei. Dacă doriți, însă, mai degrabă să amînați predarea pînă cînd vi se vor sfîrși de tot bucatele, mă rog ; dar atunci să știți că pe domniile-voastre vă așteaptă săpunul și frînghia.

— Nici un rege al Franței nu poate fi atît de necruțător cu capitala lui și nici un creștin cu doi slujitori ai dommului.

— Atunci gîndiți-vă bine la ce v-am spus.

— Ne temem că tot noi doi vom fi trimiși la maiestatea-voastră, dar cu funia de gît.

— Atunci predați-mi orașul pe dată.

— Dacă spaniolii și cei șaisprezece ar auzi-o, ne-ar spînzura.

— Atunci așteptați-l pe Mayenne și trupele care-i vin într-ajutor din Flandra.

— Maiestatea-voastră le-ar putea totuși înfrînge, și iar am fi spînzurați.

— Atunci arătați că sînteți pentru predare.

— Sire ! Veți uita serviciile noastre și ne veți lăsa pradă mîniei poporului.

— Atunci lăsați poporul să rabde și de acum înainte de foame.

— Sire ! sînteți greșit informat, nimeni nu rabdă încă de foame.

— Atunci să fiți sănătoși. Cimitire sînt încă destule și destui copii umblă de capul lor, în timp ce mamele leșină de nemîncare.

La aceste vorbe nu mai îndrăzniră să dea nici un răspuns, ci plecară cu atît mai adînc capetele, cu cît fuseseră mai nerușinați pînă atunci. Dat fiind că nu mai știau ce să răspundă, li se părea că regele îi dusese de nas. „S-a jucat cu noi de-a dialogul, ca într-o vestită scenă a lui Rabelais, care n-a fost decît un măscărici. Păi și regele ăsta care își bate joc de noi e un măscărici.“ Și își pierdură cumpătul și se zăpăciră din ce în ce mai rău. Iar regele nu le lăsă timp să-și vină în fire ci, dimpotrivă, le dădu lovitura de grație. Ultimele cuvinte nu le mai rosti grăbit și ușuratic ca mai înainte, ci cu glasul apăsat al unui judecător.

— Domnule de Lyon, se adresă arhiepiscopului. De curînd ai nimerit într-un vălmăşag pe podul Saint-Michel. Oamenii s-au aruncat în faţa cailor domniei-tale, implorînd pîine sau moarte. Nu ţi s-a adresat un om în vîrstă ?

— Nu ştiu, se bîlbîi domnul de Lyon şi toate se învîrtiră în capul lui, de parcă s-ar fi aflat în ziua judecăţii de apoi.

— Ba ţi s-a adresat şi a spus că strigătele de disperare pe care le auzeai erau un ultim răgaz lăsat de dumnezeu pentru chibzuire.

Auzind dezvăluită această taină, domnul de Lyon simţi că îl apucă leşinul de care putea fi cuprinsă orice mamă de rînd, văzînd cum i se răpeşte copilul, cu gînduri înfricoşătoare. Oamenii săi îl prinseră în braţe ; alături, cardinalul era galben şi prăpădit. Regele porunci să li se dea vin ca să mai prindă puteri şi, în timp ce erau serviţi, el şi încălecă. Plecînd, le povesti gentilomilor din preajmă-i cine fusese omul care-l prevenise pe arhiepiscop pe pod. Era vorba de maestrul Ambroise Paré, un chirurg de optzeci şi cinci de ani, care îşi adunase cele din urmă puteri spre a putea vorbi înaltului prelat şi care acum era pe cale a-şi da sfîrşitul.

— Pe vremuri l-a îngrijit pe Coligny în ultimele-i clipe, adăugă regele Henri. Strînse din dinţi şi nu mai scoase o vorbă tot drumul.

Însoţitorii săi tăceau şi ei, copitele sunau înăbuşit. Henri se gîndea la vechii hughenoţi. Şi călărea de parcă ar fi fost unul dintre ei, de nezdruncinat.

UN MAESTRU

În tabără oamenii îi ieşiră grăbiţi în întîmpinare.

— Farnese e pe drum ! E la Meaux.

Regele rise dispreţuitor, căci Meaux era prea aproape şi ar fi aflat despre asta mai curînd ; apoi vestea ar fi ajuns neîndoielnic şi la urechile prietenilor săi arhiepiscopul şi cardinalul şi aceştia nu s-ar mai fi lăsat duşi de nas pînă să-i apuce leşinul. Ridică din umeri, vru să plece mai departe, dar era aşteptat de doi inşi care se certau. Domnul de la Noue îşi strunea calul cu mîna-i de fier. Domnul de Rosny şedea pe al său ca femeile — glorioasele-i răni nu-i îngăduiau să călărească altminteri ; un braţ îi era încă legat.

— Potoliţi-vă, domnilor ! li se adresă regele.

Dar la Noue exclamă :

— Sire ! Farnese !

Iar Rosny şopti :

— Sire ! E un şiretlic. Nu se poate să fie la Meaux.

— Sire ! strigă iar cel mai în vîrstă. Pe cine credeţi, pe mine sau pe nesuferitul ăsta ? Farnese e atît de viclean, încît răspîndeşte cîteodată şi zvonuri adevărate.

Călărind ca femeile, cu pălăria împodobită cu nestemate, dar păstrîndu-şi cumpătul şi sîngele rece — Rosny îl înconjură pe bătrîn pe la dreapta şi se opri lîngă Henri.

— Palavre ! rosti el mîndru.

De la Noue se pierdu cu firea.

— Tinere ! N-ai decît să te duci într-acolo, aşa gătit cum te afli. Ai să-i placi atît de mult ducelui, încît are să te ia prizonier.

— Domnul meu, îi răspunse Rosny, am un braţ zdravăn, ai şi dumneata unul, ne-am putea bate.

— Aş vrea s-o mai văd şi pe asta, interveni regele, dar părea a fi dus cu gîndurile departe.

Numai bătrînul era voios. Sub claia de păr alb, faţa i se îmbujorase şi, aşa mînioasă, zîmbea copilăreşte.

— Eu am fost prizonier la spanioli cinci ani de zile şi nu mi-a fost moale. Sire, în temniţă am scris despre religie şi despre meşteşugul războiului şi asta m-a ajutat să nu-mi pierd curajul. Meşteşugul războiului despre care am scris eu era însă tocmai meşteşugul lui Farnese. E un maestru, nu trebuie s-o uitaţi niciodată, sire !

— Regele nostru nu e un maestru, ci un soldat, şi asta-i ceva mai mult, observă Rosny.

Rănile şi trufia îi dădeau un soi de bătoşenie solemnă. Cu atît mai repezit îşi mişca de aceea membrele, chiar şi braţul de fier, hughenotul breton.

— Ce ştiu eu e o ştiinţă adunată timp de doisprezece ani în Flandra, în fruntea unor armate protestante. Înainte de a fi pus spaniolii mîna pe mine, le cuceream cîte oraşe veiam. După venirea ducelui de Parma, însă, n-am mai putut cuceri nici unul.

Cu gîndurile duse departe, regele dădu pinteni calului ; se lăsa seara. A doua zi se ştiu că armata Ligii, în frunte cu Mayenne, şi trupele spaniole ce-i veniseră în ajutor, sub comanda lui Farnese, se uniseră la Meaux. În sfatul de război al regelui, de la Noue ceru cu tărie ca armata să rămînă pe loc, în faţa Parisului, în timp ce Biron, alt veteran, ceru ca ea să meargă în întîmpinarea vrăjmaşului. Principalul e să ataci. Noi am atacat totdeauna !

La Noue stărui :

— Sire ! Maiestatea-voastră e neîntrecut în bătălie. N-aţi avut, însă, niciodată a face cu un potrivnic care să ocolească bătălia şi să dobîndească orice vrea numai prin meşteşugul lui. Eu, sire, îl cunosc pe Farnese.

Rosny vru să se repeadă din nou la prea puţin arătosul comandant, îmbrăcat într-un pieptar de piele ; dar vicontele de Turenne, la fel de mîndru şi de frumos ca Rosny, îl făcu să tacă. Marea ambiţie a acestui tînăr îi dădea putinţa să judece, înainte de vreme, împrejurările şi chiar oamenii. Mareşalul Biron avu răgazul să arate, fără a fi întrerupt, că armata regală, risipită în jurul Parisului, avea, nici nu se putea altfel,

şi puncte slabe. Vrăjmaşul le-ar putea străpunge ducînd hrană în oraş. La care de la Noue sări :

— Tocmai ! Dar spre a face asta ar trebui să treacă peste fluviu ori prin pădure ; şi atunci ar bate ceasul nostru.

— Să atacăm ! repetă Biron. Înainte, asupra duşmanului, cît e încă departe şi nu se aşteaptă la un atac, aşa trebuie purtat războiul.

— Farnese ştie prea bine cum porţi domnia-ta războiul, i-o tăie la Noue. Apoi, vorbind rar şi întristat, încheie : Dar domnia-ta nu ştii cum poartă Farnese războiul.

— Asta aduce a superstiţie, se împotrivi atunci pînă şi înţeleptul Turenne, în timp ce Rosny zîmbea dispreţuitor, iar Biron fornăia de ciudă.

Regele îi ascultă şi pe ceilalţi aflători acolo de faţă, şi întrucît aceştia îşi dădeau seama că voia să atace, cei mai mulţi se arătară de părere că trebuie s-o ia înaintea vrăjmaşului.

La început, vestitul Farnese, duce de Parma, stîrni, pe drept cuvînt, dispreţul tuturor braviler soldaţi, potrivnicii săi. E cu putinţă să ocupi, cu o armată atît de mare, o poziţie în faţa căreia se află o mlaştină atît de mică ? Armata regelui, care venea asupră-i, avea ochii aţintiţi numai asupra acestei mlaştini din calea ei. Dar nu vedea dealul care ascundea nenorocul ce sta s-o lovească

Armata regelui controla toate legăturile cu Parisul şi mai cu seamă rîul Marna şi Lagny, un orăşel pe care, în gîndurile lui ascunse, grozav ar fi dorit Farnese să pună mîna. Pînă una-alta, însă, se întări îndărătul mlaştinei, de parcă cel mai mult s-ar fi temut că ar putea fi atacat de noua celebritate din faţă-i — dar se feri să-i ofere acestei noi celebrităţi bătălia pe care o dorea, o zi, o săptămînă. Regele avea o frumoasă armată, alcătuită din gentilomi care se plictisiră şi care, luîndu-şi fiecare ostaşii săi, plecară unul după altul. Cucerirea capitalei, da ! Chiar de ar fi trebuit să mai adaste un an sub zidurile ei, în cele din urmă oraşul trebuia să cadă şi fiecare dintre ei s-ar fi îmbogăţit. Dar de la acest inaccesibil Farnese, adăpostit cum era după şanţurile şi baricadele lui de care, nu era nimic de moştenit ; gentilomii ce nu se gîndeau decît la pradă îşi văzură dar de drum pînă una-alta. Oamenii ca Rosny rămaseră ; în parte pentru a nu-şi întina onoarea, dar şi pentru că-şi spuneau : „Cine ştie, e vorba de bagaje spaniolești, de saci cu bani de aur. O dată şi o dată vom spinteca sacii şi banii vor intra în buzunarele noastre".

Henri trebui să recunoască şi el că vestitul său potrivnic era greu de înţeles, enigmatic, aşa că îi trimise un crainic ; domnii duci să binevoiască a scoate capul din vizuina lor. Italianul răspunse însă liniştit că n-a făcut atîta drum ca să ceară sfaturi de la vrăjmaşii lui. Regele se mînie, dar bătălia tot n-o putu dobîndi şi nici măcar mutra lui Farnese nu izbuti s-o vadă. În fiece zi Henri părăsea orăşelul Lagny, apărat nu

numai de armata lui, ci mai ales de rîul ce o despărțea de armata vrăjmașului — înconjura mlaștina și-l aștepta pe Farnese.

Zilele se scurgeau, dar nu izbuti să-l vadă. Și mai rușinos era că cercetașii săi îi povesteau cum Farnese insufla teamă și nici un soldat nu dezerta din armata lui, care păstra o disciplină de fier. În tăcerea nopții, mai cu seamă, cei ce trăgeau cu urechea auzeau glasurile străjerilor ce se schimbau, glăsuind, e drept, în mai multe limbi, dar prompt. Felul cum își făceau slujba dovedea o disciplină de fier. În același pas și tact veniseră din Flandra în numai douăzeci de zile și în fiecare noapte își întăreau tabăra, ca odinioară legiunile lui Cezar. Sub alți generali, aceeași armată n-ar fi fost decît o hoardă vorbind mai multe limbi, prea puțini spanioli adevărați, mulți valoni și italieni, și ar fi umblat după pradă în țară ; sub acest Parma, însă, parcă devenise o armată romană. Cine era el ?

Henri nu mai dormea, căci știa : de partea cealaltă sta cineva de veghe și se gîndea cum să-i răpească gloria. Asta e misiunea ce i-a fost încredințată de Don Filip. „Trebuie să fiu cu ochii în patru". În zadar încerca, însă, să străpungă întunericul. „În tabăra lui Farnese nu-i nici o lumină, dar el nu doarme. Cred că vede prin întuneric și mă recunoaște. Se zice că e bolnav, bătrîn, da' cine știe, poate că la drept vorbind e un strigoi ori un demon, și nu un om în carne și oase". Într-o noapte jilavă, fără lună, te înfiori ușor, cum se întîmplă mai cu seamă cînd gîndurile rătăcesc pe cărări necunoscute. Deodată Henri se întoarnă, cineva îi atinsese parcă umărul. Ca într-o străfulgerare, văzu un chip de om. Se lăsase surprins și acum, după ce umbra pierise în aerul nemișcat al nopții, se mai simțea încă mirosul de mlaștină și mucegai.

Henri se depărtă rîzînd în hohote. Ecoul rîsului lui voia parcă să-și bată joc de el, dar regele își aminti la timp că, după cîte se aflase, vestitul strateg nu izbutise să-i îngenunche pe olandezi. Avusese nenoroc cu ghiotura în Olanda. De altă parte, ce-i putea făgădui campania din Franța ? Venise pentru că așa-i poruncise stăpînul lui, Don Filip. Dar poți să fii comandant de oști la cheremul altuia, poți să fii un biruitor pentru alții ? Acest Farnese era și el prinț domnitor, și își lăsase ducatul în părăsire spre a intra în slujba regelui Spaniei — pe care nu-l țin de loc picioarele și care șade mereu. Șade în jețul lui și schimbă în porunci către acest al doilea bolnav, ce hălăduiește prin străinătăți, visurile-i de cucerire a unor regate la care n-are nici un drept. Ce poate ieși din toate astea ?

Dar chiar în dimineața care urmă acestei nopți de întrebări, Parma începu să le dea răspuns, căci își așeză armata pentru bătălie. La drept vorbind, trimitea în luptă numai soldații Ligii, dar pusese să li se schimbe pălăriile și steagurile. Era o zi de septembrie, lupta se încinse, francezii regelui credeau că se vor lua de piept, în sfîrșit, cu legendarii spanioli în fața cărora tremura o lume, numai ei nu ! Și de-abia în lupta corp

la corp se dovedi că toți, atît de o parte cît și de alta, vorbeau franțuzește. Dar de vreme ce porniseră, loviră cu atît mai mare sete în spaniolii închipuiți, cu toate că unii din ei erau fețe de mult cunoscute. Între timp, nebăgat în seamă, Farnese își trase din luptă centrul. Nu se destăinuise nici măcar burduhănosului Mayenne, care lupta în primele rînduri. Prin spatele dealului și acoperit de acest deal pe care căpitanii regelui nu-l luaseră în seamă, dar care pentru el avea de la început mai mare preț decît mlaștina și întăriturile, își puse trupele să treacă Marna pe un pod de vase, în tăcere și în taină, cu o disciplină de fier. De altfel, focul aprigei bătălii îi împiedica pe luptători să vadă ce se petrecea. Dintre cei doi, Mayenne și Henri, regele fu totuși cel dintîi care începu a bănui ceva. Lagny, atacat de partea cealaltă a rîului, căzuse deja sau era aproape ocupat și, dat fiind că și din partea astălaltă Mayenne, lămurit în sfîrșit, începu a bate cu tunurile orășelul, armata regelui trebui să se retragă, pierzînd lupta.

Parisul primi astfel hrană pe calea apei, în timp ce Henri își hărțuia dușmanul cînd ici, cînd colo, încercînd zadarnic a răzbate dincolo de întăriturile capitalei sale. Din care pricină Farnese spuse despre el : „M-am așteptat să aflu un rege. Da' ăsta-i un husar". Și mai tare îl făcuse însă de rîs pe ducele de Mayenne, din marea casă de Lorena, lăsîndu-l să lupte cu atîta vitejie dar și cu atît de puțin folos, spre a ascunde viclesugul care făcuse de prisos toată lupta. În pofida ciudei ce o simțea, Mayenne fu totuși bucuros că Farnese îi lăsă trei regimente. Căci după ce-și arătase meșteșugul, celebritatea mărșălui înapoi, spre Flandra. Regele înconjură din nou Parisul ; dar strategul nici nu se sinchisi.

Căci gîndea pesemne despre regele Henri : „E o mediocritate umflată. Oricînd îl poți pune la punct. Acum e bun să se măsoare cel mult cu Mayenne. *Vale et me ama* [1]".

VREM SĂ TRĂIM

Vreo două zile după aceea, Henri fu cu adevărat cel înfrînt. După lupte îndelungi, după cîteva biruințe strălucite, după ce renumele începuse a i se lăți în lume, această încercare era acum mai grea decît dacă s-ar fi petrecut în anii tinereții. Trebui să amîne pentru multă vreme ocuparea capitalei, deși tocmai pentru asta își golise provinciile de trupe. Bani, nici pomeneală ; timp de două zile trupele n-avură pîine și chiar cămășile regelui se făcuseră ferfeniță. Ca să nu mai pomenim nimic de cei din jurul lui. *Totus mundus exercet histrionem* ! „Sîntem cu toții niște măscărici", și cînd treburile se încurcă aflăm pripășiți, de te miri unde, și prieteni potriviți, buni de aruncat la gunoi. Spre pildă un arhiepiscop german alungat din scaunul

[1] Fii sănătos și iubește-mă (lat.)

lui după ce a devenit protestant din ușurătate. Ce amintiri trezește ăsta ? Păi, că ne gîndim și noi să ne trădăm credința Ticălosul d'O n-are nume bun, dar e bogat, ar putea să ne mai poftească și să ne plătească codoșii.

De cînd trezorierul îi spusese o anume vorbă în seara bătăliei de la Ivry, o vorbă proastă, nevrednică și de neuitat. Henri o ținuse minte și se ferise să mai dea ochii cu el. De altminteri n-o făcea într-adins ; dar așa se întîmplă cînd sufletul se apără nu numai de un străin, ci mai cu seamă de tine însuți. Căci ce-i la urma urmei o vorbă ? E primejdioasă numai atunci cînd îți aduci aminte de ea, de parcă ai fi știut-o de mult și ai fi tăinuit-o.

Acum, trezorierul e însă din nou primit cu toată cinstea. Cine poate cheltui bani e prietenul nostru, chiar dacă nasul i-a fost mîncat din pricina nenorocului în dragoste, ca unui anume căpitan gascon, compatriotul nostru. Regele se înconjoară cu niște aventurieri de care mulți s-ar înspăimînta.

Da. Și lasă să zburde în preajmă-i, de parcă ar fi piatra de încercare a sănătății, a tăriei lui în a răbda greul. Află ce se mai petrece la Paris, unde acum nebunia e împinsă la culme. Dar, la urma urmei, fiecare are nebunia lui și își orînduiește viața cum poate. Nu te poți, însă, mișca mereu pe culmile nebuniei, mai cu seamă cînd simți în tine o chemare ; ar fi cumplit. Te amesteci cu aventurierii numai pînă cînd ai putea fi socotit și tu unul dintre ei ! N-ar fi de mirare ca și acum chiar regele cel mărunțel, cu haine ponosite să fie ajuns de un glonte rătăcit și să piară într-o clipă de parcă nicicînd n-ar fi frămîntat cu copitele calului pămîntul acestei țări, de parcă regatul n-ar fi fost nicicînd al lui. La Paris tocmai îl spînzurau pe președintele Parlamentului, sub cuvînt că ar fi conspirat pentru regele său și împotriva Spaniei.

Uciderea celui care mai cutezase să apere dreptatea era un pas hotărîtor ce despărțea capitala de restul regatului mai abitir decît cele mai groase ziduri. De aceea vrăjmașii președintelui Brisson se folosiseră de o grămadă de tertipuri. Culeseseră semnături cerînd moartea unui necunoscut și apoi schimbaseră numele cu al celui mai înalt judecător. Căutaseră sprijin la mărimile spaniole, se rugaseră să fie absolviți de către teologii de la Sorbona și pregătiseră mulțimea prin cuvîntătceri, ca Boucher. În zorii zilei, Brisson fu ademenit afară din casă, împins pe la spate pînă la închisoare, împreună cu doi dintre consilierii lui, și acolo vrăjmașii îi spînzurară pe cîteșitrei de niște grinzi. După care îi priviră la lumina felinarelor pînă cînd socotiră că leșurile erau bine întinse și fețele arătau așa cum trebuia. În sfîrșit, îi cărară pe cei trei inși, pe care îi luaseră în primire și le făcură de petrecanie cum se cuvenea, în Piața Grève, unde îi atîrnară de spînzurătorile oficiale.

Savantul în ale științei dreptului nu se așteptase ca dispretul legii să mai atingă vreodată asemenea culmi ; căci acum exista un cod, cel dintîi cod al țării, pe care chiar el îl alcătuise. Se

vede însă că preocupările pur spirituale nu numai că ne despart de trista realitate, dar aruncă şi o umbră asupră-i, ne îngreuiază înţelegerea ei. Altfel stau, însă, lucrurile cu mulţimea. Cînd cel mai înalt judecător al ţării îşi află o moarte ruşinoasă, în împrejurări atît de neobişnuite, mulţimea simte că trăieşte o adevărată sărbătoare. Căci piatra de încercare a cugetului omenesc este încălcarea dreptăţii.

Cum se lumină de ziuă, piaţa se umplu de lume şi vrăjmaşul mortului, care se afla chiar la picioarele spînzurătorii, începu să zbiere că Brisson a fost un trădător, că era gata să vîndă Parisul regelui, care ar fi trecut oraşul prin foc şi sabie, şi că s-ar fi prăpădit toţi o dată cu oraşul lor. Oameni buni ! Acum sînteţi mîntuiţi, Brisson e spînzurat. Şi, cu adevărat, Brisson se bălăngănea în streang numai cu cămaşa pe el, iar faţa i se înnegrise de tot. El, el să fi fost preşedintele Parlamentului regal, unul din cele mai vestite odoare ce-au mai rămas nefericitei noastre ţări ?

Nimeni nu se clintea, mulţimea îngheţase parcă din pricina celor ce vedea, iar toţi cei ce mai veneau încremeneau şi ei pe dată. Prin colţurile pieţei, ucigaşii năimiţi începură a zbiera că acei conspiratori erau bogaţi şi drept ar fi ca şi casele şi tot ce se află în ele să fie împărţite norodului. Dar nimeni nu se clinti. Nu se poate jefui oricînd, trebuie prinsă o clipă prielnică : şi oamenii începură a pleca pe la casele lor. De-abia cînd se mai depărtară de piaţa execuţiilor începură a prinde glas. Astfel, unul dintre cei şaisprezece auzi spunîndu-se că în dimineaţa aceea cel ce biruise era regele Franţei şi că spre a birui pe deplin mai trebuie doar să se lepede de credinţa lui greşită. Omul, un croitor, căzu pe gînduri şi vesti apoi, furios, că regele va tăia beregăţile tuturor celor şaisprezece, în afară de a sa.

Regele afla prin aventurierii săi tot ce se vorbea la Paris, dar nu se grăbi să împlinească ce se spunea pe acolo. Îi lăsa pe aventurieri să-şi golească sacul — dar nu din curiozitate. Ştia de altminteri prea bine ce pot gîndi asemenea oameni şi ce sfaturi îi pot da. Să abjure fără zăbavă, şi oraşul îi va deschide porţile ! Oamenii de această teapă nu se pot lepăda de amintirile lor, de prilejurile pierdute, de greşelile făptuite. Şi povesteau despre ele, mai mult ca oricînd, împuind capul celor de la Curte şi din tabără ; iar pentru că fuseseră timp de două zile prietenii regelui, vorbele lor găseau oarecare crezare. Henri avea un auz cît se poate de bun. În îmbulzeala unui mare salon şi părînd a se lăsa cu totul pradă plăcerilor, prindea din zbor vorbe ce se schimbau departe de el şi chiar mai multe odată. O ceată de tineri, pe care regele nu-i vedea, dar pe care îi recunoscu după glasurile lor fragede, ascultau sfaturile unor oameni trecuţi prin ciur şi prin dîrmon şi îi încuviinţau. Tîlharul de d'O osîndea sărăcia de care trebuie neapărat să scapi. „Nu e bine să fii aşa de sărac ca regele", încuviinţă Rosny. Şi

lui Henri, care tocmai rîdea cu hohote, nu-i scăpa nici un cuvînt. Iar, după Rosny, îl auzi și pe înțeleptul Turenne, dînd dreptate căpitanului Alexis : „Trebuie să te ferești de nenoroc", spusese această pocitură care nu mai avea nas.

Bătrînul Biron și bătrînul la Noue se sfătuiau aproape în șoaptă. Nu mai ridicau glasurile, căci acum erau de aceeași părere. După umilirea suferită din partea lui Farnese, regelui nu-i mai rămînea decît să pună capăt acestei situații. Iar a pune capăt însemna, în gîndul lor, a primi ceea ce Parisul îi da în clipa aceea ; dar n-o spuneau deslușit, căci rușinea îi împiedica pe cei doi bătrîni ostași să spună lucrurilor pe nume. Și dacă altcineva ar fi făcut-o în fața lor, de bună seamă că ar fi sărit în sus de mînie amîndoi, atît catolicul Biron, cît și protestantul La Noue. Ca ostași, nu vedeau cu ochi buni pacea ; doar războiul îi hrănea. Și le displăcea mai cu seamă să lase armele după o neizbîndă. Totuși vorbeau despre cerința acelui ceas, fără a-i spune, însă, pe nume ; dar Henri trăgea cu urechea și înțelegea.

Apoi îl auzi ridicînd glasul pe hughenotul Agrippa. Agrippa d'Aubigné se certa cu arhiepiscopul german care-și pierduse tronul din pricina trecerii la protestantism și care, de cînd și-l pierduse, socotea că cea mai bună chezășie a tronurilor este liturghia. De aceea și pleda cu înfocare pentru liturghie. Henri ieși din cercul ce se strînsese în jurul lui, își croi drum către hughenotul Agrippa și deschise gura spre a-i spune o vorbă, privindu-l drept în ochi. Lui Agrippa i se și părea că aude : „Nici nu mă gîndesc să mă duc la liturghie !" În acea clipă, însă, un gentilom, pe nume Chicot, atinse brațul regelui. Chicot putea spune ceea ce ceilalți socoteau că e mai bine să ascundă, din care pricină și era numit bufonul regelui, iar bunul-simț îl făcuse a primi această poreclă ca o slujbă. La rîndul lui, regele se prefăcea și el că-i dăduse slujba de bufon și-l lăsa uneori pe gentilomul astfel poreclit să răspîndească niște adevăruri pe care el însuși nu voia încă să le recunoască. Fiindcă numai bufonilor li se îngăduie să spună adevăruri noi. Chicot îl împinse dar ușor pe regele Henri, îi tăie vorba, și rosti răspicat :

— Prietene ! Nu-mi place cum arăți. Trebuie să-ți faci o clismă cu aghiasmă.

De omul care și-a luat slujba de bufon trebuie să rîzi, nu ? Dar cei aflători prin aprcpiere amuțiră, și tăcerea se lăți peste încăpere, pînă cînd deveni apăsătoare. Oaspeții ce se înghesuiseră pînă atunci în salon observară că aerul se făcuse prea greu ; se deschiseră ferestrele, iar răcoarea serii îi ademeni pe toți afară, așa că Henri și vechiul său prieten Agrippa se văzură curînd singuri în mijlocul încăperii. Amîndoi păliseră ; o văzură la flacăra lumînărilor aduse în salon. Și tăceau, căci pe amîndoi îi muncea gîndul că ultimul cuvînt fusese spus.

De multe ori regele se arătase, după părerea lui, nerecunoscător față de el, Agrippa îi închinase versuri amare. Era mîn-

dru, știa vorbi frumos și nu se simțise niciodată pînă atunci stînjenit cînd avea de spus regelui său adevăruri usturătoare. Era și destul de cutezător spre a înfrunta supărarea și chiar dizgrația lui Henri. Dar nu în clipa aceea, căci se vedea prea bine că regele suferea. Și lăsînd ochii în pămînt, Agrippa rosti :

— V-ați împotrivit îndelungă vreme și cu vitejie.

— Și încă nu s-a sfîrșit, îi întoarse vorba, grăbit, Henri.

În loc de orice alt răspuns, Agrippa îl privi drept în ochi.

— Agrippa ! îi porunci Henri. Vino să ne închinăm domnului dumnezeului nostru.

— Eu maiestății-voastre mă-nchin, sire, și vă rog : lăsați-mă să plec cum îmi dă ghes inima.

— Din pricina asta a murit Du Bartas, vorbi Henri, privind pieziș. Dar noi doi ne cunoaștem. Noi vrem să trăim.

Și plecară.

Încălecară. Și afară, în cîmp deschis, dădură de focuri, de corturi, de o tabără ; nimeni din preajma regelui, nici măcar veșnic bănuitorului d'Aubigné nu simțise nimic. „Care va să zică, Henri, ai adunat o nouă armată în locul celei ce s-a risipit ; ai scris în taină o mulțime de scrisori, ai trimis curieri, ți-ai însuflețit din depărtare gentilomii, i-ai înflăcărat cu cuvinte pe care nu le-ar fi găsit nici Agrippa, poetul. Și toate le-ai făcut, Henri, în taină, în timp ce te prefăceai că-ți pierzi vremea cu aventurierii și că te pregătești să te lepezi de religia ta !"

— Sire ! rosti Agrippa cu glas tare. Nu mai vreau să plec, inima nu-mi mai dă ghes.

Dar regele se prefăcu a nu-l auzi : dădea porunci pentru apropiatul marș spre Rouen. Dacă Parisul nu putea fi încă luat, barem capitala Normandiei să fie cît mai repede smulsă din mîinile Ligii, iar Mayenne și Farnese să fie împinși spre miazănoapte, spre cîmpurile de luptă pe care unul din ei le cunoscuse mai demult. Dînd ocol taberei, călare în urma regelui său atît de greu de pătruns, Agrippa d'Aubigné îi înțelese planul și se bucură de înțelepciunea lui. Dar mai avu o dată prilejul să se minuneze. Căci regele îl chemă pe unul din pastorii săi : „Domnule Damours ! Rugați-vă împreună cu ostașii."

Același pastor intonase și la Arques psalmul, din porunca regelui, și împrejurarea aceea hotărîse cîștigarea izbînzii, ce părea pierdută, în fața puternicei armate a Ligii, determinase salvarea unei armate de luptători pentru libertate, pentru conștiință. Aceiași luptători se aflau și acum de față. Din corturi, de lîngă focuri, hughenoții se adunară în jurul pastorului, cei mai bătrîni în față ; aveau chipurile brăzdate ca al regelui, trupurile le erau pline de urme de răni ca și al lui și, știind asta, erau mulțumiți. Am luptat pentru el, o să mai luptăm, și acum ne rugăm împreună cu el.

Ascultîndu-le glasurile aspre, pline de credință, din preajmă-i, Agrippa d'Aubigné încercă și el să se roage, dar un

glas lăuntric îl opri. Își spunea : „O minciună pioasă. Sire ! Îți păcălești vechii luptători pentru libertate și pentru conștiință. Dar cele ce le vei face cu adevărat sînt de pe acum hotărîte și puse la cale. Și nu vei schimba nimic, pentru că asta e chiar vrerea domnului. Doamne, facă-se voia ta ! Dacă regele meu va trăda credința și fidelitatea, eu le voi păstra pe amîndouă și față de dumnezeu și față de el." Și în acest cuget își uni și Agrippa rugăciunea cu a celorlalți, fără a se mai lăsa tulburat.

MOȘTENIREA NOASTRĂ

Regele asedia orașul Rouen ; căderea lui ar fi primejduit aprovizionarea Parisului. Mayenne îi sări în ceie din urmă în ajutor. Această căpetenie a Ligii, tot spînzurînd și împușcînd, ajunsese să trezească de bine, de rău conștiința celor din Paris cu o clipă înainte ca orașul să devină, dintr-o exaltare oarbă, cu desăvîrșire spaniol. Trebuia prin urmare să-l cheme în ajutor pe comandantul spaniol din Flandra ; căci fără Farnese nu mai nădăjduia să-l poată nimici pe Henri. Cum primejdiosul său aliat ar fi fost însă la fel de bucuros ca și regele să pună mîna pe Rouen, Mayenne trebui să-și dea silința să-l țină, cu fel de fel de scornituri, departe de oraș. Regele, dornic de bătălii, după cum îi era felul, trebuia să le cadă în plasă într-un loc pe care ei îl scoteau prielnic. Dar Henri începuse a-l cunoaște pe strategul Farnese și, în loc de o bătălie în cîmp deschis, se gîndi să-i arate niște meșteșuguri, care ar fi fost mai pe placul lui. De aceea se apropie numai cu călărimea ușoară, în totul nouă sute de cai. Cum așa ? se întrebau toți neînțelegîndu-i gîndul.

În drum află că spaniolii se apropiau cu surle și trîmbițe, că erau o puternică armată de optsprezece mii de pedestrași și șapte mii de călăreți, o armată care înainta în rînduri strînse, cu călărimea la mijloc, de amîndouă laturile carele cu bagaje, și roind în juru-le, cînd înainte, cînd înapoi, escadroanele ușoare. Pentru un cunoscător, acest marș al lui Farnese în ținutul vălurit era o priveliște ce fermeca. Regele o văzu de pe zidurile orășelului Aumale unde se ascundea împreună cu călăreții săi ; dar vru să-și vadă mai bine vrăjmașul și ieși din adăpost.

Frumoasa armată se oprise locului, de parcă era vrăjită de un duh. Și Henri îl văzu deodată, în plin soare, cînd nici nu se așteptase. Duhul avea o față veștedă de copil bătrîn, o față spînatică, îndărătnică și istovită. Cocîrjat, ca un om ce se zgîrcește de durere, umbla într-o trăsurică în fruntea frumoasei armate, iar în picioare purta papuci. Și duhul umbla așa pe două roate pe dinaintea trupelor sale și orînduia totul. Era de ajuns un semn numai, și, fie că erau făcute chiar sub ochii lui, fie la capătul dimpotrivă al frontului, manevrele cele mai complicate se executau de parcă trupele ar fi fost mișcate din culise de niște mecanisme ce orînduiau buna desfășurare a lu-

crurilor. Părea că sînt puse în mișcare de niște zeități veghind din nori de foc, și faptul acesta înnobila meșteșugul omului. Era o priveliște minunată ; și privitorul care cuteza să se avînte tot mai departe în cîmp deschis nu se mai sătura privind-o, era chiar gata să se lase cucerit. Dacă n-ar fi fost...

Dar era fața aceea veștedă de copil bătrîn, și mai erau și papucii. Iar vîntul care bătea dintr-acolo părea că aduce un miros de om bolnav. Și regele se întrebă dacă soldații nu simțeau și ei acel miros. Căci oamenii zdraveni trebuie să găsească ceva nelalocul lui într-un comandant de oști care se lasă purtat ori cărat și care nu e înarmat. Acestuia nu i se trimit, oare, ucigași ? Nu. În orice caz nimeni n-a încercat s-o facă. E bolnăvicios, dar de neatins. Litierele și trăsuricile îl poartă cu băgare de seamă prin Europa, pentru ca să adune izbînzi în numele puterii ce stăpînește lumea. Iar învingătorul rămîne rece și nu simte nici o bucurie. Își desfășoară marea-i artă ca o renunțare, lăsîndu-se purtat mai departe, iar pentru ca țopîrlanii să-și scoată pîrleala, după mustruluiala aspră pe care le-o impune, le îngăduie să jefuiască și să dea foc. La un semn al trîmbițelor trebuie, însă, să se oprească, fiindcă altminteri îi așteaptă șireangul. Nimeni nu poate ști dinainte ce va face duhul ; de aceea e și temut, cu toată slăbiciunea lui trupească și cu tot plictisul lui. Iar nenumăratele popoare înrobite de puterea ce stăpînește lumea și vorbind limbi deosebite se privesc în chipul lui ca într-o oglindă.

Regele Franței, Henri, se afla în cîmp deschis, fără nici un adăpost, avînd cu sine doar cîțiva însoțitori ce se sfătuiau în șoaptă cum i-ar putea atrage luarea-aminte asupra primejdiei ; dar el nici că se gîndea să se depărteze. Privea țintă într-acolo, ținîndu-și răsuflarea. Căci o asemenea priveliște n-o va mai afla niciodată în viață și își și făgăduia să aibă grijă să nu se mai ivească vreodată. Alessandro Farnase, duce de Parma, își lăsa în părăsire înfloritoarea-i țară, orașul lui ca o adevărată nestemată, cu statuile de marmură și tablourile lui, le lăsa în părăsire și le ocolea de dragul unei campanii care nu-l privea cîtuși de puțin și pe care o socotea fără rost și prea cutezătoare ; dar ceea ce îl mîna era dorul de a-și desfășura arta. N-avusese decît să treacă fluviul la Lagny și Parisul primise hrană ca prin minune : o operă de artă. Iar aici, cu aceste mecanisme de teatru, mai ticluiește una, încă o surpriză miraculoasă, încă o capodoperă de strategie.

Glasul limpede, potolit al baronului Rosny opri șirul gîndurilor regelui și-i aminti unde se află.

— Sire ! Domnii aceștia țin la maiestatea-voastră mai mult decît la viața lor. Nu vă mai puneți în primejdie viața.

— Ce s-a întîmplat ? Vă e frică, hai ? întrebă regele, mirîndu-i pe domnii ce-l însoțeau și chiar mîhnindu-i puțin.

Drept răspuns Rosny îi aminti în numele lor că nu poate ataca cu cei nouă sute de oameni ai săi o armată mare și cu atîta meșteșug așezată. Nici nu se gîndise de altminteri s-o

facă ; dar, dintr-un soi de ciudată simpatie pentru cel din faţa lor, îi mustră spunîndu-le că era cel dintîi om de care se temeau. Ei se jurară că numai viaţa regelui avea preţ în ochii lor. Henri era tocmai pe cale să se îmbuneze, cînd călăreţii lui Parma se năpustiră asupră-i. Împreună cu cei nouă sute de oameni ai săi trebui să se apere împotriva unei morţi năprasnice, pe care mulţi o şi aflară. Regele fu uşor rănit şi scăpă cu viaţă numai pentru că vestitul său potrivnic nu voi să creadă că el era, că era într-o asemenea măsură husar şi atît de puţin rege.

Dar înainte de a pleca în ţara lui depărtată, spre a muri peste scurt timp, Farnese mai avu totuşi prilejul de a afla ce-i putea osul acestui rege. Prin manevre şi contramanevre, Henri îl împinse spre o peninsulă dintre fluviul Sena şi mare, cum îşi pusese de la început în gînd, ciocnirea de la Aumale slujindu-i numai spre a-şi ascunde planul. Totul se petrecu fulgerător : maestrul călător şi armata lui, frumoasa lui unealtă, fură cît pe ce să fie prinşi. În peninsulă nu se găsea o fărîmă de pîine, iar o flotă olandeză îşi umfla pînzele spre a veni în ajutorul regelui. Farnese, rănit, părea pierdut. Ce făcu totuşi ? Ce mai făcuse şi la Lagny. Sena era aici largă ca marea, dar el o trecu pe un pod de vase, într-o noapte, în deplină tăcere. Cînd soldaţii regelui se treziră şi văzură că duşmanul înconjurat dispăruse, se mîniară. Dar Henri izbucni în rîs şi recunoscu iscusinţa potrivnicului său. Acesta lăsase un bilet care arăta că în cele din urmă ajunsese să-l înţeleagă altfel pe regele Franţei ; acelaşi bilet lăsa să i se prevadă şi sfîrşitul.

„Regele ăsta rupe mai multe cizme decît papuci."

Mai tîrziu se auzi că Farnese ajunsese la Paris ; dar nu-şi pierdu acolo cu prietenii mai mult timp decît pierdea cu duşmanii. Şi părea să fi spus numai, întrerupînd o tăcere plictisitoare :

— Aici nu mai am ce căuta.

Într-adevăr, făptuise multe lucruri demne de mirare, fără a se lăsa tulburat de sorţii schimbători ai războiului. Şi ca un meşter care îşi arătase încă o dată arta, părăsi ceea ce nu-i făcea nici o trebuinţă ; această ţară, acest popor, şi îşi duse departe, în sunet de surle şi trîmbiţe, gloria lui îmbătrînită.

Henri, noi nu putem spune că „nu mai avem ce căuta aici". Ba, mai degrabă, am putea spune că ar trebui să fim nemuritori : atît de mult mai avem de luptat pentru moştenirea noastră. Căci moştenirea noastră sînt oamenii.

II

JOCUL SCHIMBĂTOR AL DRAGOSTEI

ARATĂ-MI-O !

Regele vîna în pădurile de la Compiègne. În ziua aceea gonise un cerb pînă aproape de hotarele provinciei Picardie. Dar acolo, regele și marele scutier, ducele de Bellegarde, îi pierdură urma. Cum pe soții lor îi lăsaseră demult în urmă, cei doi se opriră să se odihnească într-un luminiș. Regele se așează pe trunchiul unui copac prăbușit. Prin frunzișul pe care toamna începuse a-l rări străbăteau razele soarelui, aurindu-l, și aruncînd o lumină șovăitoare asupra celor doi bărbați, unul de patruzeci de ani și altul de treizeci.

— Dacă ne-ar da cineva ceva de îmbucat ! rosti regele.

Spre mirarea lui, marele scutier scoase pe dată tot soiul de bunătăți, le întinse pe trunchiul de copac și își potoliră amîndoi foamea și setea. În timp ce mîncau, regele își spunea : „De vreme ce Bellegarde a băgat în ceburi de-ale mîncării, trebuie că gîndul lui fusese s-o lase încolo de vînătoare și s-o steargă — dar încotro ?"

— Încotro voiai s-o ștergi, Feuillemorte ? îl întrebă regele fără înconjur, dar așteptă zadarnic, cu un zîmbet șiret pe buze, răspunsul.

— Parcă aici pari mai gălbejit ca de obicei, Feuillemorte ; o fi din pricina frunzișului ăsta veșted. Pentru că altfel ești băiat frumos și ai numai treizeci de ani. Ei, dacă aș mai avea o dată anii tăi ! Pe atunci nu-mi făceau nazuri și se iveau totdeauna cînd era nevoie de ele. Ia te uită bine printre cei doi stejari ! Nu ți se pare că una ar vrea să iasă din desiș și nu se încumetă ? Pe atunci veneau fără să mai stea pe gînduri.

— Sire, întrebă de Bellegarde, vreți să-mi vedeți iubita ?

— Unde-i ? Cine-i ?

— E foarte frumoasă. Castelul nu-i departe de aici.

— Cum îi zice ?

— Coeuvres.

Răspunsul veni la fel de repede ca și întrebarea și regele se dumiri pe dată.

— Coeuvres ? Atunci e o d'Estrées.

— Gabrielle, spuse tînărul și inima-i fremătă cînd rosti acest nume. O cheamă Gabrielle și e fermecătoare. Are douăzeci

de ani și părul ca aurul curat, mai auriu ca lumina ce lucește pe frunzele de aici. Ochii îi sînt de culoarea cerului și cîteodată îmi vine a crede că ziua e zi numai fiindcă deschide ea ochii. Genele le are castanii, iar sprîncenele negre sînt ca două arcuri subțiri frumos întinse.

— Are să le radă, observă regele, la care îndrăgostitul se înspăimîntă și tăcu. Nicicînd nu se gîndise că s-ar putea întîmpla așa ceva.

— Arată-mi-o ! Azi aveți întîlnire. Dar data viitoare mă iei și pe mine.

— Sire ! Veniți chiar acum.

Bellegarde sări în picioare, nerăbdător s-o arate regelui pe frumoasa lui iubită. Pe drum vorbiră despre familia ei ; și regele își aminti :

— Pe tatăl frumoasei tale îl cheamă Antoine și ar fi fost guvernator al orașului La Fère, dacă nu l-ar fi gonit de acolo Liga. Și mamă-sa, parcă a fugit cu altul ?

— Da, cu marchizul d'Allègre, de mulți ani. Se spune că mai înainte ar fi încercat să-și vîndă fata. Da' ce importanță are asta, sire ? Ați cunoscut doar Curtea răposatului rege.

— Cam lăsa de dorit în privința moravurilor. Dar Gabrielle a ta era prea tînără pentru a fi scoasă la mezat.

— Avea numai șaisprezece ani și era tare pirpirie pe atunci. Eu însă mi-am pus ochii pe ea. Și, din fericire, a devenit a mea, cînd s-a mai împlinit.

— A, dar sora ei ? Regele se muncea să-și amintească. Cum îi spunea ?

— Sînt șase surori. Maiestatea-voastră se gîndește, însă, pesemne, la cea mai mare, Diana. Cel dintîi pe care l-a avut a fost ducele d'Épernon.

Regele fu cît pe ce să spună : Și toate șase, în cap cu bătrîna, trebuie să fi avut un regiment întreg. După care își aminti apoi că mama și cele șase fiice, la un loc, fuseseră poreclite „cele șapte păcate capitale". Dar spuse altceva :

— În frumoasă familie ai intrat, Feuillemorte. Și te căsătorești cu Gabrielle ?

Ducele de Bellegarde declară mîndru :

— Una din strămoașele ei, din partea mamei, a fost cinstită rînd pe rînd de Francisc I, de Clement al VI-lea și de Carol Quintul. A fost pe rînd iubita unui rege, a unui papă și a unui împărat.

Regele nu se opri, însă, asupra doamnelor galante din care cobora iubita marelui scutier. Căci fusese pomenit numele ducelui d'Épernon, un nume care amintea de lupte vechi, ce erau încă departe de a fi încheiate. Copleșit de grijile regatului și lăsîndu-și calul să meargă la pas, în ciuda marii nerăbdări a însoțitorului, începu să vorbească despre vrăjmașii săi. Își împărțiseră regatul între ei și făceau, fiecare în ținutul lui, pe prințul de sine stătător ce nu voia să se supună unui rege

eretic. Chiar și un Épernon, care începuse ca favorit al răposatului rege, chiar și un ins ca ăsta putea să invoce pretextul religiei ! Cu glas tare întrebă :

— Bellegarde, ești catolic și ești prietenul meu, spune-mi : trebuie să fac, oare, cu adevărat primejdiosul salt ?

Gentilomul îl înțelese și îi răspunse :

— Nicidecum, sire, n-aveți nevoie să vă schimbați religia. Vă slujim așa cum sînteți.

— Dacă ar fi adevărat ! murmură regele.

— Și o s-o vedeți pe iubita mea ! exclamă însoțitorul său, sărind în sus de bucurie.

Regele ridică ochii. Dincolo de valea umbroasă și de pîrîul zglobiu, castelul părea că plutește peste dealuri, peste valurile frunzișului împestrițat, peste vîrfuri de copaci și albastrul cerului. Din depărtare, castelele par adesea că plutesc, pînă cînd ne apropiem de ele și le vedem acoperișurile. Ce ne-o mai fi așteptînd ? Castelele sînt apărate de ziduri și șanțuri, deasupra acestora pîndesc tunuri, dar pe ziduri se cațără trandafirii. Ce ne-o mai fi așteptînd și în castelul ăsta ? Neliniștea mistuitoare ce i-o pricinuiau vrăjmașii săi și mîhnirea ce i-o da gîndul convertirii îl făcuseră să fie cu luare-aminte la presimțiri. Se opri, își arătă teama că vor întîrzia și vru să facă stînga-mprejur. Dar Bellegarde începu să-l roage, dornic să se fălească față de rege cu neasemuita lui cucerire. Îi vorbi regelui de buze sîngerii, printre care străluceau mărgăritare, de obraji ca niște trandafiri și niște crini, dar mai degrabă ca niște crini, și alb ca aceștia era și trupul, sînii ca dăltuiți în marmură, brațele ca ale unei zeițe, picioarele ca ale unei nimfe.

Regele se lăsă înduplecat și își urmară drumul.

Castelul era înconjurat de șanțuri și avea o punte suspendată. De la corpul principal al clădirii se întindeau de o parte și de alta două aripi, fiecare cu un turnuleț crenelat. Corpul din mijloc avea două etaje, un acoperiș țuguiat, colonade, o ușă grea și cercevelele ferestrelor împodobite. La început castelul fusese lucrat cam din topor, dar mai tîrziu fusese înfrumusețat și acum trandafirii, cărora le cădeau petalele, se cățărau pretutindeni.

Regele așteptă afară, iar însoțitorul său intră. În fundul galeriei se înălța o scară cu două brațe rotunde. Ducele de Bellegarde ocoli scara și intră într-un salon în care se revărsa lumina verzuie a grădinii din partea dimpotrivă. Se înapoie curînd însoțit de o femeie tînără cu părul de culoare închisă, îmbrăcată într-o rochie galbenă, împodobită cu cununi de trandafiri. Cu pași ușori și repezi o luă înaintea ducelui și se înclină în fața regelui. Dar îndoind cuviincios genunchii îi aruncă o privire șăgalnică. Ochii întredeschiși îi spuneau să nu pună prea mare preț pe buna-cuviință a unei tinere femei. Și Henri nici nu se gîndi s-o facă. Ci îi spuse îndată :

— Sînteţi atît de fermecătoare, domnişoară, încît nu se poate să nu fiţi aceea de dragul căreia vine aici marele scutier. Aşteptarea mea n-a fost deşartă.

— Sire ! Vorbiţi prea frumos, vă rog nu vă întrerupeţi. Între timp marele scutier o va căuta pe sora mea. După aceste vorbe se trase în galerie. Regele o urmă.

— Dumneata eşti Diana ! exclamă el şi se prefăcu mirat. Cu atît mai bine. Eşti liberă. Ne vom înţelege.

Fără a sta mult pe gînduri, dînsa îi răspunse :

— Nu sînt niciodată liberă în întregime. Cine vrea să mă înţeleagă trebuie să aibă multă experienţă. Ştiţi cîte femei ar trebui să fi avut ? Douăzeci şi opt.

Tocmai atîtea iubite se spunea că ar fi avut regele, fără a pune la socoteală cunoştinţele întîmplătoare. Era bine informată şi dovedea că e isteaţă.

— Foarte bine, înţeleptă el, cu gîndul să dea domnişoarei o întîlnire.

În aceeaşi clipă, însă, văzu ivindu-se în capul scării o făptură fermecătoare.

Piciorul luneca uşor coborînd cea dintîi treaptă. Avea o rochie de catifea verde, care se legăna pe cercurile dedesubt. Lumina amurgului apropiat, ce cădea de undeva de sus, făcea să strălucească împletitura de păr aurie şi să sclipească mărgăritarele cu care era împreţesută. Regele făcu un pas înainte, dar se opri îndată şi braţele îi căzură de-a lungul trupului. Se afla sub puterea farmecului nebănuit, răspîndit de făptura ce cobora scara. „Păşeşte ca o zînă, ca o regină" — îşi spuse regele, de parcă nu mai văzuse niciodată regine urîte şi se simţea trăind în basm. „Ce bine, că, deşi păşeşte ca o zînă, ca o regină, pare totuşi a fi nepăsătoare ca un copil !" Cu o mînă ţinea colanul de mărgăritare, iar cealaltă îi luneca pe parmaclîc, şi fiece pas făcut de făptura aceea care cobora scara era un minunat amestec de conştiinţă a propriei valori, de degajare, de încordare, de măreţie : regele nu mai văzuse niciodată aşa ceva. Nu mai văzuse niciodată cum se coboară o scară.

Se afla în umbră şi dînsa nu ştia că e acolo, ori nici nu se gîndea să-l caute cu privirea. Bellegarde se zăpăcise, urcase în fugă celălalt braţ al scării şi dînsa rîdea de el, întorcînd capul cu o mişcare vioaie şi naivă. Ba se pierdu chiar o clipă cu firea şi sări două trepte înapoi, ca să fugă la iubitul ei. Dar un semn al lui o opri şi dînsa continuă să coboare plină de strălucire. Regele n-o aşteptă, însă, se trase îndărăt. Cînd fata ajunse jos, el se şi afla afară, dincolo de uşa grea.

Din fundul rărunchilor i se ridica pînă în gît un nod, care îl împiedica să vorbească. Şi cînd Gabrielle d'Estrées îi fu înfăţişată, rămase mut. Marele scutier îşi desprinse mîna din aceea a tinerei fete ; căci se îngrozise. Îşi dăduse pe dată seama ce făcuse. Regele şi-a pierdut glasul, pare zdruncinat, zguduit, chiar îngrozit, îşi spuse Bellegarde şi se uită dacă nu cumva

capul prietenei sale se preschimbase în capul Medusei. Dar nu, rămăsese o fată ca toate celelalte, se înțelege, mai frumoasă ca altele, lucru pe care Bellegarde îl știa prea bine. Cu toate acestea, mîndria de a o avea nu-l împiedică să găsească peste măsură de mare impresia ce o făcuse asupra regelui, fără să mai vorbim că i se părea și primejdioasă.

Gabrielle plecă în fața regelui genele ei castanii și lungi care îi umbreau obrajii albi. Nici o privire, nici un surîs nu îngăduiau regelui să socotească prefăcută purtarea ei cuviincioasă. Fata nu voia nici să-i placă, nici să fie luată în seamă de el, era parcă o zeiță dalbă care putea sta deasupra celor pămîntești. Dar își dădea ea oare seama de asta ? Dacă își dădea, atunci nu-i păsa de fel. Regele oftă, rugă cerească apariție să nu se lase tulburată din pricina lui și făcu o mișcare către marele scutier. Acesta luă mîna domnișoarei și o duse cîțiva pași mai încolo, lîngă zidul cu trandafiri care începeau să se scuture.

Diana rosti :

— Sire, acum veți fi orb pentru toate farmecele mele, dar sînt o soră bună.

El întrebă grăbit dacă afară de ele două mai era cineva acasă. Și dînsa răspunse că nu, tatăl plecase călare, iar mătușa luase trăsura ca să facă o vizită.

— Mătușa dumitale ? Henri ridică din sprîncene.

— Doamna de Sourdis, zise dînsa și nu mai trebui să adauge nimic, căci el își cunoștea foarte bine regatul. Doamna de Sourdis era soră cu mama Gabriellei, care fugise de la soțul ei, dar binecunoscută și ea datorită aventurilor galante. Îl înșela pe domnul de Sourdis cu domnul de Cheverny, fostul cancelar, alungat din slujbă, al răposatului rege. Domnul de Sourdis fusese guvernator la Chartres și acum se afla în aceeași situație ca și domnul d'Estrées : adică fără slujbă. Toți sînt fără slujbă, au să aibă nevoie de mulți bani. „Povestea asta ar putea să coste cam scump" — își spuse regele, dar alungă îndată acest gînd. De ce să te împotrivești la ceea ce e de neînlăturat ?

În timp ce Diana continua să povestească, el își ațintea privirea, ca într-o bătălie, asupra Gabriellei, și buzele i se mișcau fără voie, de amețit și tulburat ce era : „Dînsa e".

„Dînsa e și a trebuit să ajung la patruzeci de ani, ca să-mi iasă în cale. Ceilalți o asemuiesc cu marmura, vorbesc de purpură, de corali, de soare și de stele. Vorbe goale, nimeni în afară de mine nu cunoaște ceea ce n-are nume. Nimeni în afară de mine nu poate stăpîni nesfîrșitul. E zeiță, e zînă ? Regină nu înseamnă nimic. Am căutat mereu, m-am înșelat mereu, și acum iat-o".

Dar și în convorbirea cu Bellegarde, Gabrielle își păstra purtarea cuviincioasă ori poate voia să se arate rece ? Privirea îi era șovăielnică : făgăduia ceva și părea a nu ști ce. „Nu-l iu-

boşte pe Feuillemorte !" îşi spuse Henri ca să-şi potolească gelozia ce-l chinuia. „Dar parcă pe mine m-a luat în seamă ? Şi-a ţinut genele plecate. Acum îşi apleacă faţa spre un trandafir : n-am să uit niciodată cum şi-a îndoit şi şi-a plecat gîtul. Îşi înalţă capul, are să mă privească, acum, îndată. Ah ! Nu. Da' nu mai merge aşa !"

Făcînd cîţiva paşi mari, ajunse lîngă dînsa şi-i ceru voios :

— Trandafirul, domnişoară.

— Îl vreţi ? întrebă Gabrielle d'Estrées, politicoasă şi chiar puţin cam de sus ; Henri băgă de seamă şi îi plăcu ; îi şedea bine să se arate mîndră.

Sărută trandafirul, pe care dînsa i-l dăduse ; la atingerea lui, petalele căzură. La un nou semn al regelui, Bellegarde dispăru. Şi Henri o întrebă, fără a mai pierde vremea :

— Cum vă plac ?

Dînsa o ştia de mult, cu toate că privirea-i urma să fie şovăielnică şi pierdută în visare cînd îl privi. Răspunse însă :

— De obicei, mie mi se mărturiseşte mai întîi că plac.

— Şi n-am făcut-o ? exclamă Henri.

Uitase cum amuţise cînd o văzuse şi era încredinţat că dînsa trebuia să fi înţeles totul.

— Fermecătoare Gabrielle, rosti el de parcă ar fi vorbit pentru sine.

— Dar cine v-a spus-o ? Priviţi doar în altă parte, răspunse dînsa calmă.

— Am văzut destule, exclamă el cu glasul gîtuit, şi îndată începu să rîdă uşuratic şi să-i facă curte, aşa cum se cuvenea. Deveni dulceag, deveni cutezător, deveni regele galant cu douăzeci şi opt de iubite, deveni aşa cum îi mergea vestea că este. Dînsa se apără, dar îl şi ademeni puţin, pentru că aşa o cerea buna-creştere şi pentru că sîntem mulţumiţi cînd cineva îşi îndreptăţeşte renumele. Fu singurul lui succes, mai mult decît atîta nu dobîndi, şi o simţi prea bine. De aceea se zăpăci puţin, dar nu încetă să-i tot îndruge cîte în lună şi în stele, pînă cînd se pomeni că o întreabă de mama ei. Chipul desăvîrşit încremeni, deveni cu adevărat ca marmura şi fata răspunse că mama era plecată.

— La Issoire, cu marchizul d'Allègre, întregi el, urmînd să calce în strachini şi poate tocmai fiindcă faţa ei încremenise. În aceeaşi clipă îşi dădu seama că ar fi fost potrivit ca dînsa să se depărteze şi că n-o făcea numai fiindcă el era regele. Dar îl măsură cu o privire din cap pînă în picioare şi această privire îl făcu să se simtă deodată obosit. Amănunţi apoi în gînd, trăsătură cu trăsătură, tot ceea ce dînsa trebuie să fi văzut cînd îl privise, şi îşi repetă de cîteva ori, din ce în ce mai încredinţat : nasul e prea lung, de parcă ăsta ar fi fost lucrul cel mai rău. Dar mai erau şi altele.

După aceea îl căută cu ochii pe Bellegarde, vrînd să asemuiască fața lui zbîrcită cu aceea a frumosului tînăr, care era și mai înalt, și avea și niște dinți ! „Ca tînăr rege al Navarrei, am poruncit să-mi fie acoperiți cu aur. Am avut și eu dinți frumoși la vremea mea, dar de atunci am trecut prin atîtea !"

Diana văzu încurcătura regelui și i se adresă :

— Sire ! Vreți să vă odihniți. Avem pregătită o odaie pentru oaspeți. Lacul nostru are niște crapi minunați pentru masă.

— Dați-mi numai o felie de pîine cu unt și am să sărut mîna care mi-o va aduce aici, în fața ușii, înainte de a-mi lua rămas bun. N-am să calc în casa domnului d'Estrées, decît atunci cînd va fi și el aici.

Rostise aceste vorbe privind către Gabrielle și chiar dînsa intră în casă spre a aduce cele cerute. Iar regele oftă, de parcă ar fi scăpat de o primejdie, ceea ce miră deopotrivă pe Bellegarde și pe Diana.

Henri nădăjduise că Gabrielle va urca scara și va coborî din nou după aceea. Dar dînsa intră într-una din odăile de jos și se înapoie curînd. Regele mîncă în picioare felia de pîine cu unt, iar între timp glumi, întrebă de strînsul grînelor și de bîrfelile vecinilor. La fel ar fi vorbit cu orice alt supus al lui, cu brutarii din Mans ori cu cavalerul de Giscani. Apoi dădu să încalece, în același timp cu marele scutier. Dar își scoase piciorul din scară, se apropie de Gabrielle d'Estrées și-i vorbi repede, cu ochii scînteietori și șăgalnici, ochi cum dînsa nu mai văzuse niciodată și care ar fi trebuit s-o minuneze. Îi spuse :

— Am să mă întorc, și adăugă : Frumoasa mea iubită.

Apoi încălecă, dădu pinteni calului și nu mai privi îndărăt.

După ce călăreții dispărură îndărătul copacilor, Diana își întrebă sora ce-i spusese regele cînd se apropiase de dînsa. Și Gabrielle îi povesti.

— Cum ? strigă Diana. Și ție nici nu-ți pasă ? Nu înțelegi ce înseamnă asta ? Nici mai mult, nici mai puțin decît fericirea. O să fim cu toții bogați și puternici.

— Fiindcă a aruncat o vorbă în vînt ?

— Dar ți-a spus-o ție, fie că o meriți, fie că nu ; și nimeni alta n-are să mai audă atît de curînd o asemenea vorbă de la el, cu toate că a mai spus-o de douăzeci și opt de ori. Doar nu sîntem așa de proaste ca să nu vedem că a mușcat din momeală.

— Cu dinții lui stricați și galbeni, întregi Gabrielle.

— Cum îndrăznești să vorbești așa despre un rege ? !

Și Diana era cît pe ce să se înăbușe de supărare.

— Lasă-mă în pace, o pofti Gabrielle. La urma urmei e un om bătrîn.

— Biata de tine, o căină soră-sa. N-are nici patruzeci de ani — și e un soldat călit. Drept ca un brad și țeapăn !

— Pielea parcă îi e afumată și e zbîrcit rău, observă femeia multiubită.

— Așa-i cînd îți petreci viața pe cîmpurile de luptă. E de la sine înțeles că n-are timp să-și potrivească barba cum trebuie.

— Barba lui căruntă, observă Gabrielle.

Dar sora strigă furioasă :

— Dacă vrei să știi, află de la mine, că nu s-a spălat pe gît.

— Crezi că eu n-am băgat de seamă ? întrebă Gabrielle nepăsătoare.

Cealaltă își pierdu cu totul capul.

— Da' tocmai de asta m-aș fi culcat cu el chiar astă-seară. Pentru că numai un mare biruitor și un om vestit își poate îngădui asemenea ciudățenii.

— Mie îmi plac oamenii obișnuiți. Omagiile unui rege al Franței nu-mi țin nici de cald, nici de rece, dacă poartă pieptar rupt și pălărie roasă.

Și Gabrielle se depărtă. Iar Diana strigă în urmă-i, cu glasul mai ascuțit ca de obicei :

— Ține-te după lunganul tău sclivisit ! După frumosul tău cîrlionțat ! După iubitul tău care miroase frumos !

La care Gabrielle întoarse capul :

— Bine că mi-ai amintit. Regele miroase urît.

CĂLARE ÎN NOAPTE

Cît timp regele și gentilomul său străbătuseră călări dealuri și văi pe sub frunzișul împestrițat, avuseseră deasupră-le cerul înroșit al amurgului. Acum, însă, pădurea era neagră. Regele se opri și privi înapoi spre castelul ce părea că plutește peste vîrfurile copacilor. O ultimă străfulgerare a soarelui ce scăpăta arunca o lumină blîndă asupra acoperișurilor înalte. Pînă nu demult acestea luciseră încă de-ți luau ochii și făgăduiseră — ce anume ? „Inima mi s-a strîns cum mi se întîmplă de obicei ; cum și trebuie să se întîmple. Înaintea bătăliilor mele n-a fost niciodată altfel. Dar de data asta mi se pare că am să fiu înfrînt și am să cad prizonier."

La început ghicești totul ca un clarvăzător, dar uiți repede ce știi, ametit de nebunia celor ce trăiești cu adevărat. „De data asta îmi este hărăzită o lungă așteptare, gîndi Henri. Vom suferi și vom închide ochii, căci nu vom putea face altceva, de vreme ce noi, care purtăm cicatricele experienței, ne dăm seama că e cu neputință să izbîndim de la prima vedere. Și doar asta e hotărîtoare. Înainte de a fi trecut prin toate cîte mi-a fost dat să trec, înaintea spaimelor, înaintea ostenelilor, cînd aveam numai șaptesprezece ani, am cunoscut-o pe fiica grădinarului, pe Fleurette. Era dimineață și roua sclipea. Am avut-o și am iubit-o, noaptea noastră a fost plină de farmec. O țineam încă de mînă, ne priveam în fîntînă chipurile unite : și la fel de repede ca chipurile în apă s-a topit și dragostea noastră, curînd i-am făcut semn din depărtare și am intrat în rîndurile cetei mele de călăreți. Acum intru în pădurea neagră."

Şi îşi îndemnă calul să intre în pădure. Bellegarde o luase de mult înainte ; Henri, rămas singur, îşi lăsă calul la pas. „Va trebui s-o asediez multă vreme", îşi spuse, „iar asediile se ridică de obicei după ce au fost pierdute destule vieţi omeneşti şi destul timp. Pe ăsta, însă, prietene, nu-l poţi ridica, aici e hotarul libertăţii tale, si mai degrabă îţi pierzi capul." Se sperie, îşi opri calul şi cercetă întunericul, pe care, încet-încet, ochii săi, ce începuseră a se deprinde cu el, îl străpungeau. De data asta nu e glumă, trebuie neapărat să cunoşti fericirea. Şi fiindcă o chemase, fericirea veni ; îi iuţi bătăile inimii, îl făcu să se simtă mai uşor şi hotărî că bătrîneţea e o eroare şi că se înstăpîneşte numai cînd noi îi facem loc. „Vreau să fiu fericit, vreau să mai fiu o dată cel care am fost la şaptesprezece ani ; iar acum făgăduiala fericirii poartă numele Gabriellei. Şi făgăduiala asta trebuie să se împlinească ! Fiindcă nu-i altă cale, nu există ruşine, şi nici oboseala nu-i îngăduită. Luptă ! Arată că mai poţi fi o dată regele Navarrei, seniorul neînsemnat care a ţinut piept unor mari primejdii. Şi după cum ele nu l-au putut doborî, nici chiar fata asta n-o va putea !"

În timp ce se întindea spre a răsufla, zări în depărtare făptura nemişcată a unui călăreţ. Drumul drept se întindea pînă departe. Crengile înfrunzite se aplecau deasupră-i ; dar Henri desluşi totuşi, printre frunze şi umbre, statuia depărtată şi încă micuţă care-l aştepta. „Pe ăsta îl iubeşte ! E adevărul adevărat şi în faţa adevărului mă închin. Dacă şi el o iubeşte, însă, atunci îmi va înfige chiar acum, aici, pumnalul în beregată. N-o va face ? Atunci rămîn eu cel mai tare, fiindcă eu sînt regele. E frumos şi tînăr : ucide-mă, Feuillemorte, pentru că altfel îţi pierzi iubita. Nu mă va găsi mereu bătrîn şi urît, de-asta mă îngrijesc eu, Feuillemorte. Barba mi-a încărunţit din pricini bine întemeiate, dar sînt tînăr ca nimeni altul. Şi îşi va da seama şi dînsa de asta, oricît ar trebui să mă coste, oricît ar trebui să dăruiesc, să dăruiesc mereu, să mă fac că nu văd, să fug după dînsa, s-o rog, să fac pe tinerelul ; dar în cele din urmă nu te va mai iubi pe tine, Feuillemorte. Ci pe mine mă va iubi, pe mine !

Ajunse. Îşi apropie calul de calul celuilalt, îşi aplecă faţa spre el.

— Bellegarde ! Trezeşte-te ! Ce voiai să faci ?

— Să vă urmez, sire, dacă nu mai vreţi să fiţi singur.

Henri se miră, auzind glasul curtenitor, potolit. „Cum ? Pe ăsta nici nu l-a clintit furtuna ; numai pe mine m-a zdruncinat ? Dar trebuie să fie măcar bănuitor, la atîta lucru am şi eu dreptul !"

— Îmbătrînesc, rosti regele, după ce porniră caii. O văd după felul cum mă întîmpină în ultima vreme femeile. Una, dacă vrei să ştii, m-a lăsat s-o aştept la o masă pe care aşezase tacîmuri pentru douăzeci de oaspeţi închipuiţi, şi dînsa s-a strecurat din casă şi a şters-o. Aşa începi să-ţi dai seama cum stai, şi la fel

s-a întîmplat și azi. Poți să fii mulțumit, nu ? repetă regele întrebarea, căci nu primise nici un răspuns.

Era mărturisirea geloziei ! Și regele triumfă.

— Tu ai vrut-o, Feuillemorte. Ai vrut cu tot dinadinsul să-ți văd iubita, ai fi vrut să mi-o arăți chiar și în baie. Și e adevărat că e albă și trandafirie, cum mi-ai descris-o. Da, da, mai mult albă decît trandafirie. N-am văzut niciodată ceva atît de alb, de strălucitor, și niciodată o privire nu mi-a părut a făgădui atîta fericire. Ce păcat că sînt bătrîn !

Rostise aceste din urmă cuvinte cu o adevărată mîhnire, ori poate că ele mărturiseau numai un mare talent de a se preface. Dar auzindu-le. Bellegarde fu cu atît mai încredințat de fericirea lui cu cît această fericire era adevărată și nu o vană făgăduială.

— Aveți dreptate, sînt fericit, exclamă Bellegarde, ridicînd capul către vîrfurile nemișcate ale copacilor ; după care continuă cu glas scăzut : Am cea mai frumoasă prietenă din lume, sînt mare scutier al Franței, am treizeci de ani, sînt bine făcut și seara e blîndă. Am cinstea să călăresc alături de regele meu. Dacă ați vrea să-mi răpiți, sire, frumoasa-mi prietenă, ar fi o prea mare onoare pentru gentilomul maiestății-voastre. Dar Gabrielle d'Estrées mă iubește pe mine și vă va înșela.

— Te va uita, îi răspunse Henri, la fel de încet.

— Voi fi fost, însă, primul ei iubit, spuse Bellegarde. Ne-am îndrăgostit unul de altul încă la Curtea răposatului rege, cînd ea avea doar șaisprezece ani. Răposatul rege ne punea să dansăm împreună și să ne îmbrăcăm în aceleași culori. A fost foarte cuminte că ne-am împotrivit atunci dorinței împărtășite de amîndoi. Fără s-o fi atins, îmi era totuși menită mie și nu cardinalului de Guise ori ducelui de Longueville. Fuga regelui din Paris ne-a despărțit pentru trei ani și am regăsit-o aici printr-o întîmplare ; dar credeți că asta se poate numi întîmplare ?

„Prea te umfli în pene", ar fi vrut Henri să-l întrerupă. „Prea o lungești și te fudulești". Dar tăcu. Și pe măsură ce pădurea devenea tot mai întunecată, Bellegarde se afunda tot mai mult în beția molcomă a fericirii lui.

— Mi se spune : e la Coeuvres. Alerg călare într-acolo și de cine dau în salon ? Cum ne-am văzut, s-a hotărît. Mă așteptase trei ani și am fost primul ei iubit. Mătușa ne pîndea, am plătit-o și în noaptea aceea ușa de la odaia ei a rămas deschisă. Scara duce pînă la unul din turnulețele crenelate ale unei aripi a castelului — și acolo m-am culcat cu ea, își sfîrși povestea Bellegarde, dar ultimele cuvinte îl treziră : amuți și pesemne că-și mușcă buzele.

— Asta-i tot ? întrebă Henri și inima i se strînse într-un chip ciudat, căci e totuși amuzant să plătești mătușa ca să te culci cu nepoata

— Am trîncănit prea mult, observă iubitul Gabriellei.

Asta era de altminteri și părerea lui Henri : se rușina de ce auzise. Mărturisirile intime ale celui căruia vreau să-i răpesc iubita mă rușinează. Căci și uitase tot ceea ce, într-o clipă de mare limpezime a cugetului, știuse că-i va aduce această dragoste : umiliri de tot felul, o orbire voită și rănirea pudoarei.

Călăreții ajunseră într-un luminiș unde străluceau razele lunii. Era același în care începuse aventura lor. Și fiecare dintre ei văzu că celălalt e dus pe gînduri și palid. În singurătatea adîncă ce-i înconjura, Bellegarde începu să vorbească asemeni unui curtean.

— Sire ! se rugă el. Nu-mi cereți să mă fălesc cu tinerețea mea. Un rege fericit este încă tînăr la patruzeci de ani. În ce mă privește — poate că tinerețea mea a luat azi sfîrșit.

— Ești ciudat de palid, Feuillemorte. Nici lumina lunii nu-ți poate ascunde paloarea. În afară de tinerețe, trebuie să te gîndești și la sănătate. Ar trebui să pleci la băi, Feuillemorte.

FERMECĂTOAREA GABRIELLE

Oriunde se afla, oriunde se oprea, Henri trebuia să se teamă de vrăjmași. Într-o bună zi, un țăran se strecură printre două corpuri de armată dușmane. Purtînd un sac în cap, străbătu vreo patru mile prin pădure, ajunse la castelul Coeuvres, trecu puntea, intră în curte, unde o slujnică îl opri : „Ei bătrîne ! Bucătăria e în spatele casei". Dar atunci slujnica simți că i se pune ceva în palmă, privi foarte mirată banul și primi să împlinească ceea ce i se ceru încetișor să facă. Gabrielle d'Estrées ieși din casă.

Văzu un țăran scund, cu barba căruntă, gîrbov, cu chipul negricios plin de zbîrcituri, cum au oamenii de rînd.

— Ce vrei ?

— Aduc o veste pentru domnișoara. Cel ce m-a trimis dorește să nu i se știe numele.

— Spune-l sau pleacă de aici.

Domnișoara și dădu să pornească spre casă. Dar văzu la timp privirea vioaie, șugubeață a omului. Să fie cu adevărat un țăran ? Unde am mai văzut eu ochii ăștia ? Ar fi trebuit să mă izbească mai puternic privirea lor prima oară.

— Sire ! strigă deodată, se sperie și rosti cu glasul înăbușit : Ce urît sînteți !

— Ți-am anunțat vizita.

— Sub înfățișarea asta ? Nu merit oare să veniți îmbrăcat în catifea și mătase, cu suita ?

Henri rise în barba-i căruntă, prăfuită. „Ei, îl par prea bătrîn. Dar țăranul ăsta e mai bătrîn decît poate fi vreodată un rege. Așa încît descoperirea e în favoarea mea. Nu mai lipsește mult și, dacă aș veni aici cu o mare suită, m-ar găsi mai frumos decît Feuillemorte",

Gabrielle aruncă o privire îngrijorată spre casă, dar nu se zărea nimeni la ferestre.

— Haideți să vă arăt lacul cu crapi.

Și porni în fugă, iar el întinse pasul după dînsa, pînă dădură după colțul casei. Henri rîdea în barbă. „E de pe acum mîndră de regescul ei adorator. Nu vrea nicidecum să-l arate alor ei în chip de țăran murdar. Merge bine".

În spatele castelului grădina cobora în pantă, așa că nu mai puteau fi văzuți. Spre lac ducea o scară largă, croită printr-un hățiș și acoperită de frunze veștede. Pe neașteptate, Henri făcu două-trei sărituri și ajunse la picioarele scării ; acolo se opri — drept, nu gîrbovit ca țăranul de adineauri — și așteptă ca Gabrielle să pășească așa cum păși cînd o văzuse prima oară, cînd abia pusese piciorul pe prima treaptă și îi și călcase inima.

Sus, dînsa zăbovi mai întîi o clipă, dar curînd ridică piciorul spre a-l rezemă pe cea dintîi treaptă. Cu o mînă își ținea colanul de mărgăritare, cealaltă îi luneca pe parmaclîc ; la fel cum făcuse și întîia oară. Genele lungi, castanii, îi erau plecate. Cînd pășea se vădea încă o dată acel minunat amestec de conștiință a propriei valori, de degajare, de încordare, de măreție. Inima regelui bătea repede și ochii i se umeziră de lacrimi. Totdeauna are să fie așa, simți el. Cînd Gabrielle ajunse jos, genele păreau încă a-i pune un văl pe față. Dar cînd se iviră, privirile albastre își dezvăluiră toată șovăiala lor fermecătoare. Nimeni n-ar fi putut spune dacă dînsa își dădea seama ce face.

Henri nici nu-și puse o asemenea întrebare. Se mulțumea să-i privească părul și chipul. Lumina ștearsă a cerului acoperit de nori dădea părului ei auriu o strălucire blîndă ca pronia cerească. Și în lumina aceea, pielea îi era de un alb mat, care îi păru fermecător ; regele dădu din cap.

— Sire ! Sînteți nemulțumit de slujitoarea voastră, spuse Gabrielle d'Estrées, cu o neînchipuit de drăgălașă smerenie și își plecă genunchiul în fața regelui, dar nu prea adînc.

Henri întinse repede mîna ca s-o ridice. O apucă de braț și pentru întîia oară îi simți pielea.

Îi simți pielea și își aminti de două simțăminte de care nu i-ar fi putut, însă, pomeni nicicînd. Cel dintîi : niște trepte de marmură veche, gingașă, încălzită de soare, acolo în miazăzi, la Nérac. Trecea cu mîna peste ea și se simțea acasă. Al doilea : un cal pe care îl avusese demult, tot în tinerețe. Îi mîngîia pielea sub care bătea sîngele cald, viu, și se simțea în același timp stăpîn și admirator.

— Sire ! Ce faceți ? Mă murdăriți.

El își depărtă mîna, care lăsă o pată neagră. Atunci Henri începu s-o șteargă cu buzele. Dînsa nu voi să-l lase ; avea doar batista ; dar cînd îi atinse fața cu batista, se înnegri și aceasta ca brațul.

— Asta-i acum ! rosti Gabrielle cu un surîs cam supărat.

El, însă, trăia o clipă de uitare, de dragoste fără margini, fără sfîrşit. Îi simţise pielea sub buze : „Gabrielle d'Estrées, pielea pe care am sărutat-o are gustul florilor, al ferigilor din munţii mei. Are gustul soarelui şi al mării veşnice : un gust fierbinte şi amar. Îmi place viaţa făurită în chinuri şi năduşeli. Şi să mă ierte cel-de-sus, dar în tine găsesc totul, chiar şi pe el".

Băgă de seamă surîsul ei cam supărat şi începu să rîdă cu un rîs blajin şi moale, care o îmbună şi o făcu să-i treacă supărarea. Şi urmară a rîde amîndoi, fără motiv, ca doi copii, pînă cînd Gabrielle îi puse mîna pe gură. În acelaşi timp, întoarse capul cu una din mişcările de neuitat ale gîtului ei — de parcă s-ar fi temut să nu fie văzuţi de cineva în singurătatea aceea. Voise, însă, numai să întărească taina întîlnirii lor şi el o înţelese prea bine. De aceea o întrebă, ca pe un om în care poţi avea încredere, despre mătuşa ei de Sourdis şi ce anume îi plăcea acesteia mai mult : bijuteriile, mătasea, banii ?

— Nu încape îndoială că o slujbă pentru domnul de Cheverny, dădu răspuns Gabrielle, fără să se încurce. Şi una pentru domnul de Sourdis, se mai răzgîndi dînsa. Apoi se codi o clipă, dar adăugă îndată liniştită : Iar eu însămi am nevoie de o slujbă pentru domnul d'Estrées, căci tata e mereu posomorît. În ce priveşte bijuteriile, mătasea sau banii, n-aş putea spune care îmi plac mai mult.

Henri o încredinţă că data viitoare va veni încărcat cu de toate. Spre a-i putea numi guvernatori pe cei trei domni, era, însă, neapărat nevoie să facă mai întîi cîteva cuceriri : nişte ţinuturi, nişte oraşe — şi o anume odaie de culcare. Arătă şi unde se află acea odaie de culcare :

— Scara duce către unul din turnuleţele crenelate de deasupra uneia din aripile castelului... Acolo m-am culcat cu ea, încheie el deodată, cu un glas care aducea aminte de acela al marelui scutier.

Gabrielle recunoscu glasul şi îşi muşcă buzele. Dinţii mici, sclipitori, se înfipseră în ele. Henri o privi neîncrezător, totul la Gabrielle era frumos, ca lumina veşnic proaspătă a zilei, a celei dintîi zile. Şi de-abia acum văzu gingăşia cu care i se încovoia năsucul. Nimeni n-avea gene atît de lungi, de un castaniu atît de aurit. Şi arcurile întinse şi subţiri ale celor două sprîncene ! Nici vorbă nu putea fi să le mai radă.

Gabrielle d'Estrées îi dădu drumul prin fundul grădinii, peste cîmp, să nu se întîlnească cu cineva de la castel. Şi în timp ce Henri se strecura din nou, îmbrăcat în haine ţărăneşti, printre armatele vrăjmaşe, nu se mai gîndea la farmecele adăpostite în castelul de la Coeuvres, ci la prilejul ce i se deschidea de a cuceri oraşul Rouen. Liga numise în acest frumos oraş un comandant care îşi pierduse minţile mai demult, în noaptea Sfîntului Bartolomeu încă, şi care acum se lua la harţă cu locuitorii în loc să repare întăriturile şi să se îngrijească de hrană. Spre a cuceri Rouenul, regele ar fi trebuit să-şi arunce în foc toate

armatele, se și hotărîse de altfel s-o facă și o și vestise. Dar cînd își schimbă planul, cînd hotărî altminteri, încercară să ghicească ce-l îndemnase la asta și toți se gîndiră îndată la familiile d'Estrées și de Sourdis, cu odorul lor cel mai strălucitor și mai ademenitor. Căci regele pleca acum fără a se mai feri de ochii lumii, cu o suită puternică, la Coeuvres.

Chiar de la prima oară îl așteptară cu toții în păr, căci știau totul : doamna de Sourdis într-o crinolină țeapănă, domnii d'Estrées, de Sourdis, de Cheverny și cele șase fiice, dintre care numai Diana și Gabrielle rămaseră pe loc. Cele mai mici știau că era vorba de treburi serioase și o luară la fugă, zglobii.

Doamna de Sourdis primi, cu o înfățișare severă, punga pe care regele o scoase de sub mantila-i roșie. Deșertă în mînă punguța de piele ; și fața i se lumină de-abia atunci cînd i se rostogoliră în palmă nestematele mărișoare. Le primi ca o făgăduială a regelui că vor urma și altele mai mari — la timpul potrivit, cum și spuse de altfel, arătîndu-se încrezătoare. În timpul acestor prime tîrguieli, Gabrielle se afla singură cu regele în mijlocul marelui salon de la parter, ce dădea spre grădină ; de pe pereți îi priveau busturile cîtorva mareșali din familia d'Estrées, armele pe care le purtaseră și stindardele pe care le cuceriseră, așezate toate sărbătorește.

Și regele se gîndea : „Ce-am să mă fac ? Chiar și aste cîteva safire și topaze mi le-a împrumutat cu destulă greutate Rosny din avutul lui. Bătrîna e o femeie cumplită, nu poți să scapi de privirea ei ! E mică și uscățivă, așa cum se pare că sînt otrăvitoarele. Are un chip de pasăre și o față albă, de o albeață neînchipuită", își spuse el cu scîrbă ; „se vede că toate femeile din familie au pielea la fel de albă, dar ceea ce pe una o face încîntătoare, la alta amintește de otrăvuri și moarte".

Stăpînul castelului avea un cap pleșuv, pe care orice simțămînt ce-l încerca îl făcea să roșească. Avea patima vînatului și era un om cu frica lui dumnezeu. Soțul doamnei de Sourdis era scund, cu șolduri mari și de loc rușinos, deși vorbea cu o smerenie plină de viclenie. Cu atît mai lung părea dar de Cheverny, cancelarul scos din slujbă. Îi întrecea pe toți și era socotit printre ei un bărbat frumos, cu toate că în altă parte ar fi trecut drept șters și fără haz. Avea însă hainele mai îngrijite decît ale celorlalți, lucru ce trebuia, desigur, pus pe seama legăturilor cu stăpîna casei.

Henri îi cîntări dintr-o privire pe cei trei gentilomi. Cunoștințele ce le avea despre bărbați erau bogate și se putea bizui pe ele. Dar femeile ? Om vedea. Ele oricum ne înșeală mereu, și vina nici nu e de altminteri a lor, ci a închipuirii noastre. Gabrielle stătea mînă în mînă cu sora ei Diana. Tablou de familie, amîndouă modeste și drăgălașe. Și Henri era cît pe ce să uite că o avea în fața ochilor pe femeia mult dorită, de neasemuit în splendoarea și măreția ei, țelul vieții lui, dragostea lui

cea mare. Căci totdeauna ni se pare pînă în ultima clipă că ne-am mai putea stăpîni și da înapoi.

Era un lucru pe care-l știa prea bine o femeie ca doamna de Sourdis. De-aceea și făcu un semn hotărît într-o parte, peste faldurile larg întinse ale rochiei ei pestriţe. Iar Gabrielle lăsă mîna Dianei și se duse în întîmpinarea lui Henri. Acesta amuți, căci își descoperise din nou dragostea și la fel avea s-o descopere mereu, așa cum în fiecare zi descoperim din nou soarele. Nu, firea lui îl făcea să nu mai poată da înapoi.

Între timp, salonul se umpluse. Ușa era deschisă, poarta castelului așijderi și prin galerie se vedea cum afară se opreau mereu trăsuri. Domni și doamne din împrejurimi, îmbrăcați în haine de sărbătoare, își părăsiseră castelele. Veneau ca la o logodnă și se înghesuiau șușotind și fremătînd pe lîngă pereți. Cu toții puteau vedea ce făcea regele. Ridicase mîna frumoasei d'Estrées pînă aproape de buze și îi vîrîse în deget un inel ; dar nu era un inel care ar fi putut stîrni pizma doamnelor. Cercul subțirel era întrerupt de niște trandafiri : un tînăr nepricopsit ar fi putut pune la fel de bine un inel asemănător în degetul unei biete orfane. După care stăpîna casei dădu cu un baston semnalul către slujitori să aducă răcoritoarele. Și curînd își făcură o intrare impunătoare sucurile de fructe, laptele de migdale, jeleurile și mierea turcească ; mesele cu plăcinte și vin fură aduse gata întinse și așezate la locul lor, sub privegherea unui bucătar trupeș, ce urma întocmai poruncile bastonului. Doamna de Sourdis îl ținea strîns și-l mișca prin aer, abia văzut, de parcă era o zînă. Pe peruca-i roșie se clătina o pană verde și una galbenă. Iar cînd își întorcea gîtul, o făcea cu aceleași mișcări ca și Gabrielle, era cu neputință să nu vezi asemănarea, dar la dînsa grația se prefăcea în schimonoseală și plăcerea în chin. Atît de aproape sînt acestea una de alta.

Ispitiți de bucate, oaspeții lepădară stinghereala, se îmbulziră către mijlocul salonului și se luară la harță, cu glas tare, pentru locuri. Cei mai de seamă se rugară de seniorii regelui să-i prezinte acestuia spre a-l asigura de credința lor, ceea ce nu era desigur de prisos, dat fiind că nu demult luptaseră împotrivă-i. Deși împrejurarea era spre folosul lui, regele se mulțumi să arate că orice bun francez trebuia să-l recunoască și să-l slujească — de altfel nici nu-i băgă prea mult în seamă și vorbi numai cu ducele de Longueville. Acesta era cel de-al doilea curtezan al Gabriellei ; dînsa nu se hotărîse încă și poate că nici acum nu știa la care să se oprească între el și Feuillemorte. Cam așa stăteau lucrurile cu cei doi. Longueville avea părul decolorat cu meșteșug și un chip de fetișcană, cum se întîlneau adesea la Curtea răposatului rege. Era totuși un viteaz ; o dată, la o d mnă, deși nu avusese decît cămașa pe dînsul, îl doborîse pe soț l care dăduse buzna peste ei. „Povestește, Longueville !" Și re le îl trase de limbă ; Gabrielle d'Estrées se trase deoparte nită. Dar ar fi putut la el de bine su ține că

luată pe sus de șuvoiul de oameni ce se învîrteau prin salon, care îmbulzindu-se spre a-l vedea pe Henri, care după de-ale guri. Se învîrteau, răspîndeau mirosuri grele, parfumuri tari, cîteva pene se ridicau deasupra tuturor, iar o seamă de gîturi mai lungi, sprijinite pe coleretele țepene, purtau cîte un cap ce părea că plutește prin încăperi, nelegat de trup.

Chiar regele fu tîrît fără voia lui și nimeri la capătul salonului, unde un lanț de slujitori vînjoși opreau oaspeții să înainteze. Stăpîna casei îl aștepta cu bastonul ridicat, de parcă puterea magică a acestuia l-ar fi adus acolo. Fu poftit să se așeze la o masă pregătită numai pentru el, iar domnii d'Estrées, de Sourdis și de Cheverny îl serviră în picioare ; cel dintîi cu vin și pepene, al doilea cu crap gras, cel de al treilea cu o plăcintă de vînat împănată cu trufe. Regelui i se trezi pe neașteptate o foame de lup, dar mai înainte de a începe să mănînce porunci ca Gabrielle d'Estrées să ia loc la masă lîngă el. Gabrielle nu era însă de găsit. Și parcă pentru a o înlocui, bătrînul d'Estrées se plecă peste umărul regelui, îi turnă de băut și-i vorbi cu o prea adevărată mîhnire, care făcea să i se înroșească chelia :

— Sire ! Casa mea e un cuib de tîrfe. Dacă aș încerca să intru noaptea prin odăile de culcare ale castelului, să răzbun onoarea familiei, n-ar mai rămîne nimic dintr-însa. Dar parcă mi-ar folosi la ceva să se prăpădească chiar cu toții ? Singurul gînd care mă mai mîngîie e gîndul la perechea adulteră de la Issoire.

Se gîndea la nevasta lui și la marchizul d'Allègre. Regele îl întrebă pe omul cu frica lui dumnezeu de ce tocmai gîndul la cei doi îl mîngîia. Iar domnul d'Estrées răspunse că marchizul dAllègre izbutise să-și atragă, în orașul peste care era guvernator, ura tuturora, căci se vedea nevoit să-l jefuiască de dragul doamnei d'Estrées și al nesățioaselor ei dorințe. Încît nu se putea să nu se întîmple o mare nenorocire.

În clipa aceea se aduse crapul cel gras. Domnul de Sourdis, căruia îi venise rîndul să-l servească pe Henri, nu vorbi de necazurile sale de familie, în ciuda coarnelor rămuroase pe care le purta. Nu, singura-i grijă era orașul Chartres și ținutul înconjurător. Orașul îl administrase el însuși pe vremuri, ținutul îl cîrmuise prietenul său domnul de Cheverny, înainte ca amîndoi să fi fost alungați din pricina anarhiei ce se înstăpînise și a slăbirii puterii regale. După părerea crapului, cu care domnul de Sourdis semăna foarte bine, nu Rouenul trebuia cucerit, ci, negreșit, orașul Chartres.

De același lucru era convins și fostul cancelar, care luă locul crapului și servi regelui plăcinta de potîrniche, împănată cu trufe. Acest palid funcționar se dovedi mai dibaci decît toți, mai întîi prin știința de a servi, și apoi prin buna cunoaștere a părerilor și simțămintelor ce aveau întîietate în inima regelui.

— Sire ! rosti el solemn și apăsat. Ați putea sili orașul vostru Rouen să se predea, și ați cîștiga dintr-o lovitură toată Normandia. Dar pentru asta ar trebui să se verse mult sînge. Maiestatea-voastră a arătat însă că privește cu sufletul întristat supușii zăcînd pe cîmpurile de luptă și că un cîștig dobîndit într-un asemenea chip e o pagubă. În schimb, un înalt demnitar, cunoscut în întreg ținutul ar fi foarte potrivit spre a aduce sub stăpînirea voastră orașul Chartres, prin tratative.

Căci domnul de Cheverny se pricepea nevoie mare să ghicească dorințele regelui și să i le deslușească amănunțit, cu glas demn.

Venise rîndul doamnei de Sourdis ; bastonul ei făcu semn să-i fie adus un castron mare, acoperit, și cînd capacul de argint fu ridicat, apără figurina unui Amor, copilaș șăgalnic, cu degetul în colțul gurii, cu trandafiri în bucle, cu tolba plină de săgeți. Și în timp ce toți îl admirau pe drăgălașul arcaș și din toate părțile se auzea : oh ! și ah !, doamna de Sourdis, care purta o pană verde și una galbenă în părul ei roșu, ridică bastonul și-l întrebă pe Henri :

— Să-l cobor ? Chartres pentru domnul de Sourdis și sigiliul regal pentru domnul de Cheverny.

Pleoapele regelui se mișcară abia văzut, dar doamnei de Sourdis nu-i scăpă nimic. Plecă bastonul, și fermecătoarea Gabrielle se așeză lîngă Henri, aproape lipită de el.

VALEA JOSAFAT

Către soare-răsare de orașul Ierusalim, în partea care stă dimpotrivă mării deschise, numită Mediterana, și nu departe de Marea Moartă, se află Valea Josafat. E o vîlcea între zidurile care înconjoară orașul și Muntele Măslinilor. Cunoaștem locurile acelea, cunoaștem valea și știm destule despre grădina Gethsemani. Drept-credincioșii doresc să fie îngropați numai în Valea Josafat, căci acolo se va auzi mai întîi, cînd va fi să răsune, trîmbița învierii și a judecății de apoi. Aici, în curmătura aceasta, printre pomii grădinii, a fost ispitit domnul nostru. Iuda era gata să-l vîndă, și el a înțeles prea bine, căci cunoștea marea nerăbdare a oamenilor de a se lepăda de dumnezeu, din însăși slăbiciunea sa. Nu voia să moară, și în grădina Gethsemani, cu nădușeala spaimei pe frunte, s-a rugat lui dumnezeu zicînd : „Părintele meu, de este cu putință, treacă de la mine paharul acesta, însă nu precum voiesc eu, ci precum voiești tu".

Tot Valea Josafat se numea și tabăra regelui din fața orașului Chartres, și cînd, într-o zi, regele, plin de noroi, ieșea din șanțuri, pe cine văzu venind într-o litieră ? Henri alergă ca un băiețandru, spre a întinde mîna Gabriellei sale, s-o ajute să coboare, și din pricina grabei fu gata aproape să n-o vadă pe doamna de Sourdis. Dar curînd, conduse de Henri, își făcură

amîndouă intrarea în Valea Josafat. Gabrielle purta rochia de catifea verde, ce se potrivea atît de bine cu părul-i blond-auriu. Păşea prin clisă cu pantofiorii mici din marochin roşu, dar avea pe buze un suris triumfător. Îndată, în hanul lunguieţ se făcură pregătiri pentru iubita regelui ; şi, fără a-l mai lăsa să aştepte, Gabrielle îl primi acolo, chiar în noaptea aceea, pe cel ce o dorea atît de mult.

O făcu, pentru că încercata ei mătuşă de Sourdis îi spusese că nu va fi păcălită, că regele e un bărbat care plăteşte şi după, ba chiar că după devine mai îndrăgostit. Lucru ce se dovedi a fi cu pătrundere ghicit, iar cea dintîi care culese roadele fu chiar doamna de Sourdis, de vreme ce vechiul ei prieten de Cheverny deveni purtătorul sigiliului regal şi începu a fi numit „domnul cancelar". Nefericirile îndelungi te fac, însă, neîncrezător. Şi palidul slujbaş, unealtă a răposatei Catherine de Medicis, cea care pusese la cale noaptea Sfîntului Bartolomeu, avea pe frunte broboane de năduşeală cînd intră în odaia regelui protestant, căci se gîndea că i se pusese la cale o farsă şi peste puţin timp va fi curăţat, fără mare zarvă. Pe vremea lui, aşa se întîmpla.

În faţa lumînărilor aprinse, lîngă regele Henri nu se afla decît primul său camerier, domnul d'Armagnac, un bărbat cărunt. Îl însoţise peste tot, timp de mulţi ani, pe stăpînul său, în prizonierat, în libertate, în primejdii de moarte, în zilele bune. Îi scăpase viaţa, îi făcuse rost de un codru de pîine şi îl ferise de primejdiile ce-l pîndeau de cîte ori acestea veneau din partea bărbaţilor. De femei nu-l sfătuise, însă, să se păzească, fiindcă d'Armagnac, ca şi stăpînul lui, nu credea că dinspre partea femeilor poate veni vreo altă primejdie decît aceea de a da peste vreuna urîtă. Şi d'Armagnac o găsea frumoasă tocmai pe doamna de Sourdis din pricina părului ei roşu şi a ochilor ei albaştri jucăuşi, însuşiri ce trebuiau să trezească neapărat admiraţia unui cavaler din ţinuturile sudice. De aceea era dinainte cîştigat de partea domnului de Cheverny şi se străduí cît putu mai mult ca prietenul doamnei de Sourdis să fie bine primit de rege. La un semn abia schiţat, d'Armagnac luă de pe masă sigiliile şi cheile, le înmînă regelui cu un gest impunător, ca într-o ceremonie publică, şi acesta nu mai avu decît să ducă pînă la capăt mişcarea primului său camerier, să-l îmbrăţişeze pe domnul cancelar, să-l laude şi să-i ierte păcatele vechi.

— Acum, spuse regele întorcînd capul, domnul cancelar nu va mai îndrepta arma ce o reprezintă aceste sigilii împotriva mea, ci împotriva vrăjmaşilor mei.

Deşi trecut prin ciur şi prin dîrmon, de Cheverny rămase mut de uimire. Din fundul încăperii se auzeau şoapte, mîrîieli şi, dacă nu se înşela, chiar zăngănit de arme. Erau seniorii protestanţi ale căror nemulţumiri nu se mărgineau numai la numirea

lui Cheverny ; le displăcea și ivirea celor două doamne în tabăra Josafat. Erau înciudați că, de dragul doamnelor, se întîrzia cucerirea importantului oraș Rouen și se risipea timpul în fața orășelului Chartres. Și le era teamă că noua pasiune a regelui ar putea pricinui și nenorociri mai mari, căci nu mai aveau încredere în tăria credinței lui.

Scăpînd cu bine din groaza ce-o simțise în odaia regelui, domnul de Cheverny nu mai știu pe ce lume se află, dar prietena lui, doamna de Sourdis, îi deslușì cine era mai tare și mai mare în Josafat. În nici un caz pastorii. Cu toate acestea, cei doi se înțeleseră ca Gabrielle să ia în serviciul ei numai protestanți. De altfel ea însăși își dădu seama de folosul acestei măsuri. Încolo însă — dansa. În fiece seară, în Valea Josafat se bea, se mînca și se dansa — era asediul cel mai plăcut cu putință. Dar după ce toți se culcau, regele își făcea rondul, însoțit de o sută de călăreți. Nopțile sale erau scurte, răsăritul soarelui îl afla în picioare, iar în timpul zilei vîna ; apropierea noii iubite îl tulbura cum nu-l tulburase nici o alta mai înainte și dădea puterii și acțiunilor sale o febrilitate, pe care n-o mai cunoscuse pînă atunci. Cu atît mai nerăbdător deveni dar regele văzînd că orașul asediat nu se preda. Știa prea bine că Gabrielle d'Estrées i se dăruise urmînd sfaturi bine chibzuite și nu îndemnul inimii ei.

Henri își jură că o va face să se schimbe ; căci femeile nu ascultă doar de un singur îndemn, socotelile lor nu pot înlătura simțirea adevărată. „Am avut destul timp să ne încredințăm de asta pînă la patruzeci de ani. La douăzeci, greu ne-am fi încurcat cu o iubită care ar fi tîrît după dînsa o liotă de gentilomi fără slujbe. Și nicicînd nu ne-am fi gîndit că ne vom da osteneala să-i arătăm, rînd pe rînd, înfățișări deosebite : mai întîi un țăran bătrîn și pipernicit căruia să-i spună : «Ce urît ești» ; apoi alaiul regesc, și acum pe ostașul care poruncește, pune pe fiecare la locul lui, veghează fără contenire ; dar pînă la urmă îl va vedea pe biruitor. Și nu i se va mai putea împotrivi, căci femeile se dau în vînt după cei ce știu să supună oameni și fortărețe și uită de dragul lor pe orice tînăr mare scutier. Atunci va fi toată a mea și lupta va fi hotărîtă".

În cele din urmă orașul Chartres trebui să se închine regelui, căci soldații săi săpaseră tranșee chiar sub ziduri, apoi luaseră redută după redută pînă ajunseră la cetățuie și în oraș ; în același chip o cuceri și Henri pe Gabrielle, care nu-l iubise încă atunci cînd își împărțise cu el odaia în hanul „La crucea de fier". Prin dîrzenia lui neistovită cuceri, însă, o redută a inimii Gabriellei și avu pricini să creadă că pătrunsese și în cetățuia ei cea bine întărită, cînd cuceri orașul Chartres. Era cel mai luminos douăzeci aprilie, clopotele sunau vesele, balcoanele erau împodobite cu covoare, copiii aruncau flori, preoții cîntau, primarii înfățișă cheile, iar cei patru pîrgari purtau un baldachin de mătase albastră de sub care regele, călare, își luă în primire

orașul abia cucerit, care-l aclama bucuros. Frumoasă zi ! Era prea frumoasă această zi în care cea mai iubită femeie a vieții lui se afla acolo de față, și vedea totul.

Primirea solemnă avu loc într-o vestită biserică, mult cercetată de pelerini ; în primul rînd al mulțimii strălucea preaiubita, cu toți oamenii casei ei, regele se împăuna înainte-i cu măreția lui, iar cîteva priviri aruncate pe furiș îl încredințară că Gabrielle era cît pe aci să se topească de plăcere. Dar o împiedica o tainică pricină, care o făcu să roșească, să-și muște buzele, ba chiar să se trădeze printr-un zîmbet batjocoritor. Și așa descoperi regele că, din păcate, cineva se ascundea, grijuliu, în spatele ei ; de mult nu-l mai văzuse pe omul acela și nici nu întrebase vreodată de el. Iar acum îl vedea furișîndu-se. Pradă celei dintîi clipe de mînie, Henri făcu un semn protestanților săi să se adune în juru-i, hughenoții îi croiră drum și el alergă să asculte predica într-o casă cu nume rău. Căci așa stăteau lucrurile. Spre a lăuda numele domnului, pastorul său n-avea la îndemînă altă casă decît aceasta, în care de obicei jucau comedianți și-și făceau mendrele codoșii și tîlharii. Dar regele socoti că acest loc îi era mai pe plac decît societatea oamenilor cumsecade ; ceea ce stîrni atîtea vorbe, încît făcu prea bine părăsind orașul Chartres.

Mai întîi, însă, se împăcă cu Gabrielle, care se jură că ochii lui trebuie să-l fi înșelat ; căci era cu neputință ca acel gentilom să se fi aflat în biserică, pentru că dacă ar fi fost, ar fi știut-o și dînsa ! Acesta era cel mai puternic argument al ei, dar Henri se simți îndemnat să-i dea crezare, deși se vedea de la o poștă că nu erau argumente serioase. Cine îl putea încredința că într-adevăr dînsa nu știuse nimic ? În orice caz nu privirea rătăcindă, șovăielnică, a ochilor ei albaștri. Aceasta spunea : ferește-te ! Totuși primi să se împace — tocmai fiindcă nu domnise singur în inima ei pînă în ziua aceea și voia să mai lupte pentru dînsa.

Gabrielle plecă înapoi la Coeuvres, unde Henri o vizită și unde domnul d'Estrées îi destăinui că onoarea casei sale era, din păcate, știrbită prin aceste vizite. Vorbiră amîndoi pe șleau, bărbățește.

— Ia ascultă, cum i-ai spus casei dumitale ?

— Un cuib de tîrfe, mîrîi omul cu frica lui Dumnezeu. Mai întîi și-au bătut joc de ea gentilomi obișnuiți. Ne mai lipsea un rege, acum îl avem și pe el.

— Cel mai bine ar fi fost, cumetre, s-o fi însoțit pe fiica dumitale la Chartres. Mai întîi și întîi ai fi putut-o supraveghea. Și apoi ai fi putut deveni guvernator al orașului. În locul dumitale a fost numit domnul de Sourdis, dar nimeni nu-l suferă : e prea urîcios și apoi s-a arătat a fi și hrăpăreț, crapul s-a făcut știucă. Eu, cumetre, am nevoie de oameni cu frica lui dumnezeu.

— Sire ! Doresc din suflet să-mi slujesc regele și să păstrez în același timp onoarea casei mele.

— Ar fi și timpul, îi spuse regele, și vrei să începi cu mine ?

— Cu maiestatea-voastră aș vrea, îl încredință domnul d'Estrées, a cărui scăfîrlie se înroși.

Și regele încălecă și plecă, fără să-și fi văzut iubita, iar în drum se gîndi la ceea ce-i vînturase înaintea ochilor regina Angliei. Ar fi putut primi din parte-i trei pînă la patru mii de ostași, cu solda plătită pe două luni și chiar și o mică flotă — dacă ar fi pornit cu tot dinadinsul asupra Rouenului. Asta era cerința ei, o cerință potrivită pentru o femeie bătrînă care nu mai avea altă dorință decît să-și sporească puterea și nu mai căuta altă mîntuire. Deodată regele își îndemnă calul la trap întins și apoi chiar la galop ; iar însoțitorii, neașteptîndu-se la așa ceva, rămaseră în drum ; și regele se bucura de iuțeala cu care călărea : căci în Anglia domnea o babă.

Elisabeta, acum trecută bine de cincizeci de ani, își ucisese favoriții, mînată de grija de a nu-și pierde puterea, și la fel făcuse și cu catolicii ei. Henri, însă, nu jertfise niciciînd viața unei femei, ba de multe ori cruțase chiar viața unor bărbați ce voiseră să-l ucidă. Dar nici nu biruise Armada ; din păcate, puterea ce stăpînea lumea nu primise din parte-i o asemenea lovitură. Și chiar dacă Elisabeta e pe cale să împlinească șaizeci de ani, poporul ei n-o judecă după numărul anilor, ci vede într-însa, cînd apare pe buestru-i alb, o mare regină, la fel de frumoasă ca în tinerețe. Iar Elisabeta e stăpînită de o singură voință și nici mila, nici dragostea nu-i pot sfărîma vrerea : „Mie, însă, nu mi se potrivește numele de «cel mare», gîndi Henri".

Calul îi mergea din nou la pas. „Numele de *cel mare* nu mi se potrivește. Dar cît timp își mai poate îngădui să piardă un om de patruzeci de ani, pînă să se gîndească cu tot dinadinsul la treburile lui ? Îmi dau seama că inima nu-mi dă ghes să cuceresc Rouenul și că mai degrabă mă gîndesc să fac rost de o slujbă domnului d'Estrées". Ceea ce și făcu în curînd. Cuceri orașul Noyon și-l așeză guvernator pe tatăl Gabriellei. Din clipa aceea, omul cu frica lui dumnezeu se încredință că nimic nu-i mai poate știrbi onoarea, căci fiica i se destăinuise : nădăjduia să devină regină.

Slujitorii ei erau protestanți. Dădea bani pastorilor pentru treburile lor eretice și începu a fi ea însăși bănuită de erezie. În timpul verii, regele începu să-i facă daruri atît de mari, încît îi ajungeau nu numai pentru cheltuielile ei, ci și pentru țeluri mai însemnate. Sfătuită de mătușa de Sourdis, intră în legătură cu Consistoriul hughenot, încercînd să afle dacă acesta ar fi gata să rupă căsătoria regelui. Altfel, lăsau a înțelege mijlocitorii, s-ar putea ca regele să-și schimbe religia. În care caz ar intra de îndată în stăpînirea capitalei sale și ar fi destul de puternic

spre a dobîndi de la Papa ceea ce dorea — sau ceea ce doamna de Sourdis și palidul ei prieten susțineau că dorește. Căci, îndrăgostit cum era, Henri uitase, în vara aceea, de restul lumii. Așa stăteau, din păcate, lucrurile.

Era la fel de harnic în împlinirea treburilor de fiece zi, căci altfel s-ar fi trădat pe sine însuși — dar abia dacă se mai gîndea la hotărîrile impuse de planurile mai depărtate și, dat fiind că acestea erau la drept vorbind luate, lăsa viața să-și urmeze cursul. Pentru că cine nu-și îngăduie o pauză, o slăbiciune, o abatere? Și poate că nu era vorba nici măcar de atîta, ci de o pregătire trebuind să-l întărească pentru viitorul salt pe cel care crede în menirea lui. Nu același lucru se întîmplă, însă, cu o femeie, ale cărei uneltiri pot fi tulburate de inima ei. Stirpea de Scurdis se slujea, se înțelege, de o urealtă minunat de frumoasă, dar aceasta nu era ferită de slăbiciunile firii femeiești. Și Gabrielle îl primea pe Bellegarde al ei în castelul Coeuvres unde, în afară de cîțiva slujitori, nu mai locuia nimeni.

Din Noyon, ambasadorul englez vesti stăpînei sale că regele nu voia să se lase smuls de acolo din pricina marii sale iubiri pentru fiica guvernatorului. Dar aceasta dispăru de mai multe ori din oraș și regele nu trebui să cerceteze prea mult, căci i se povesti totul : prima oară încotro plecase, a doua oară de ce. A treia oară o însoți chiar el, de departe, și fără a fi văzut, căci era întuneric. Înfășurase copitele calului și cînd luna răzbătea printre nori, se ținea în umbră. Gabrielle se afla într-un cărucior scund și rotund, tras de un berbece, pe care îl mîna chiar dînsa, iar mantila-i largă se tîra pe jos, în lumina albă. Apariția își urma drumul în lumina albă ; inima lui bătea să se spargă, iar cînd dînsa cotea după marginea pădurii, el călărea de-a curmezișul pînă dădea din nou de ea.

Ajunse la Coeuvres dinspre cîmp, își legă calul și se strecură în grădina năpădită de ierburi văratice și atît de plină de frunziș încît nimeni n-ar fi trebuit să se teamă că ar putea fi văzut. Dar Henri își adulmecă vrăjmașul. Ascuțite de gelozie, simțurile descoperiră omul în aerul nemișcat și căldicel, în ciuda mirezmelor răspîndite de ierburi. „Dă la o parte tufișul, numai tufișul ăsta și ai să dai peste cineva care nu-ți prea vrea binele !“ Dar Bellegarde nu se clinti, sta la fel de nemișcat ca și Henri, în timp ce iubita lor cobora treptele spre lac.

Domnește tăcerea adîncă a firii. Frunza pe care a atins-o mai foșnește încă, în timp ce Gabrielle se oprește încercînd să străpungă cu privirea întunericul. Treptele largi sînt jumătate în umbră, jumătate scăldate într-un alb orbitor. La picioarele lor scînteiază tainic apa. Faldurile mantilei mătură argint ; mîna care ține mantila în dreptul gîtului pare și ea muiată în argint. O pălărie mare, ce trebuia s-o ferească în acest drum neîngăduit, îi umbrește fața pînă la bărbie, care e foarte albă. „O, palidă trădare ! O, femeie fermecătoare, și în același timp înșelătoare,

ca noaptea!" Henri își ieși din fire, lacrimile îi tulburară vederea, călcă prin tufișul după care se ascunsese, sări cîte trei trepte deodată, ajunse la dînsa, o apucă înainte ca să poată fugi, îi dădu capul pe spate și o întrebă cu fălcile strînse :

— Vrei să fugi, frumoasa mea iubită ? De mine, de mine vrei să fugi ?

Gabrielle încercă să se stăpînească, dar glasul îi mai tremura încă.

— Cum se face că sînteți aici, înălțate stăpîne ?

Henri întîrzie cu răspunsul, fiindcă trăgea cu urechea. Și pe fața ei se putea citi așteptarea

— Nu sîntem oare făcuți ca să știm totul unul despre celălalt ? întrebă el cu un ton romantic, potrivit cu noaptea aceea cu năluci ce pluteau în juru-le. Oglinda fermecată a presimțirilor nu ne arată oare, amîndurora unde se află, ce face celălalt ?

— Ba da. Sigur, așa-i, înălțate stăpîne. Nici dînsa nu mai auzea ce spune. Căci asculta pîrîitul crengilor care se auzea din ce în ce mai slab, pînă cînd conteni cu totul. Atunci răsuflă ușurată.

Henri știa la fel de bine ca și dînsa cine se depărta.

— Ce dulce oftat ! Ce paloare plină de făgăduințe ! Nu mai tăgădui că ai venit aici de dragul meu. Era cu neputință să nu ne întîlnim. Nu sîntem noi una din nemuritoarele perechi de îndrăgostiți peste care se poate prăbuși lumea fără ca ei să bage de seamă : Abélard [1] și Heloïse, Elena și Paris ?

Gabrielle se temea cumplit să nu-i treacă cumva prin minte că, de data asta, el nu era Paris, ci Menelau. De altă parte, însă, gîndul o înveselea ; îl privi batjocoritor de sub pălăria-i mare și rosti :

— Mi-e frig. Să mergem.

Henri îi apucă vîrful degetelor și ținîndu-i mîna ridicată o conduse pe treptele grădinii, prin curtea castelului adormit, spre turnulețul crenelat din aripa stîngă.

Și de abia sus, în odaia ei, Gabrielle își dădu seama de cele întîmplate și, pentru că nimic nu mai putea fi schimbat, își lepădă repede veșmintele și se strecură în pat. Sub pat, însă, pe dușumea, se afla celălalt — lucru pe care Gabrielle cea socotită nu și l-ar fi putut închipui. Dar bărbatul pătimaș înțelesese pofta nebunească a celuilalt, înțelesese că acesta nu va renunța la dînsa, se pregătise să nu scape prilejul, și de cum intrase scotocise cu ochii toate ungherele. Patul se afla în bătaia lunii.

Henri se întinse lîngă Gabrielle și dînsa îl primi supusă în brațele-i frumoase. Dar cînd le ridicase să-l cuprindă, pentru întîia oară Henri băgă de seamă că le avea puțin cam prea scurte. Mai mult decît orice îl înverșuna, însă, gîndul că și

[1] Pierre Abélard (1079—1142), teolog și filozof scolastic francez, renumit pentru marea lui dragoste, plină de suferințe, pentru Héloïse (1101—1164), care și-a sfîrșit viața în mănăstire.

celălalt cunoștea cusurul. După dragoste li se făcu foame, deschiseră cutia cu cofetuți pe care o adusese Henri și mîncară cu gura plină, în tăcere. Dar Gabrielle auzi un zgomot care nu era pricinuit de mestecatul tovarășului ei de pat. Și de spaimă nu mai putu mînca și încremeni.

— Ia, mănîncă ! o îndemnă el. Sau umblă cumva stafii în turnulețul tău ? Nu trebuie să te temi de geamătul lor, am sabia la îndemînă.

— Oh, înălțate stăpîne, e cumplit. Multe nopți am petrecut în clădirea din spatele castelului, la slujnice, fugind de gemetele de aci.

Nu mai avea poftă să rîdă. Și Henri o întrebă :

— Ce-ai zice să fie stafia lui Feuillemorte ? Nu l-am mai văzut de mult ; cine știe, poate a murit. Da' gură de om, gură de stafie, cere de mîncare, adăugă el și zvîrli prăjituri sub pat. Așteptară apoi amîndoi și, cu adevărat, auziră sub pat scrîșnituri de măsele : părea, însă, că sînt pricinuite mai mult de furie decît de plăcerea de a mesteca.

— Să fugim, se rugă Gabrielle tremurînd toată și cuprinzîndu-l în brațe.

— Dar nu pot, dacă nu mă lași să mă scol.

— Ia-mă cu tine, mi-e frică. Deschide ușa, îți dau eu hainele.

Trecu peste el, îl trase de braț și-l rugă îngrozită :

— Să nu te uiți sub pat ! Ar fi nenorocirea noastră !

— Nu stafiile sînt cei mai primejdioși vrăjmași ai mei, rosti el, cu glasul sugrumat de durere și de junghiul ce-l simțea în inimă. Cred că există stafii. Dar în ceea ce nu cred și ceea ce nici nu vreau să știu sînt cele ce-au fost, ceea ce pentru tine a fost carne și sînge și mai stăruie încă poate și acum în mintea ta.

— Pentru numele lui dumnezeu, hai să fugim.

— Mi-au povestit tot despre tine : Feuillemorte, Longueville și cei care au fost înaintea lor. Cînd răposatul rege s-a săturat de tine, te-a vîndut levantinului Zamet, zaraful.

Și ar mai fi înșirat și alți cîțiva, cu toate că nu credea despre nici unul, dar durerea vorbea prin gura lui. Dînsa îi căzu la picioare, îi cuprinse genunchii, pînă cînd coborî din pat și chiar și după aceea rămase pe jos în fața patului, pentru ca trupul ei să-l împiedice a vedea ce se afla sub el. Henri se îmbrăcă fără să arunce vreo privire într-acolo. În sfîrșit îi puse pe umeri mantila largă, o ridică în brațe și o purtă pe scara în spirală, apoi prin curte, prin grădină, pînă afară în cîmp, unde-și legase calul. Acolo o ridică în șa, în fața lui. Noapte adîncă, copite înfășurate, pămîntul moale, dar cu toate acestea Gabrielle înțelese bine șoaptele rostite lîngă ceafa ei :

— E bine. Știu. Ispita, încercarea, ceasul rău. Și totuși vreau să te cuceresc, draga mea.

Vara pusese stăpînire pe grădina de la Coeuvres, dragostea pe Henri, iar acesta, ca toţi oamenii în situaţia lui, nu mai văzu dincolo de vîrful nasului. Dar schimbarea anotimpului limpezi curînd şi hăţişul simţămintelor şi regele îşi căută iar de treburile lui, cu mai multă stăruinţă decît înainte, îndeletnicindu-se cu mai multe lucruri deodată, dar avînd limpede în minte legătura dintre ele, cu toate că se iveau şi întîmplări neaşteptate ce l-ar fi putut lesne face să-şi piardă capul. Ca un fulger din senin fu, astfel, gîndul iubitei sale surori de a-l părăsi, de a-l trăda, de a-l face rege pe iubitul ei Soissons, în locul lui Henri să se urce dînsa pe tron, împreună cu bravul ei soţ. Aflînd, Henri lovi în toate părţile şi ameninţă cu moartea pe toţi cei amestecaţi în aceste uneltiri. Şi porunci iubitei sale surori să se înfăţişeze în tabăra sa, aflată în veşnică mişcare, înştiinţînd-o că dacă nu va veni, va trimite după dînsa.

O înştiinţă că va porunci să fie ridicată cu sila de pe meleagurile copilăriei lor, din Béarn, unde punea la cale comploturi primejdioase împotrivă-i, nu numai pe acela al măritişului cu vărul Soissons. Căci nu se putea ca ea, Catherine să nu-şi spună că, după aceea, s-ar încerca uciderea iubitului ei frate. Învăţaseră doar destule în viaţa lor, căci crescuseră laolaltă, ca frate şi soră şi trecuseră strîns uniţi prin vîrtejuri, fără nici un sprijin de nicăieri. Şi la toată urma, pe cine altcineva au pe lume copiii reginei Jeanne decît unul pe celălalt? Ciudat, dar în această împrejurare Henri o uită cu desăvîrşire pe Gabrielle d'Estrées, străina care era pricina atîtor rătăciri şi încurcături. „Ce însemnătate mai au toate acestea faţă de complotul micuţei mele Catherine?"

Vorbea despre ea ca în copilărie, răsfăţînd-o, dar se şi lua cu mîinile de cap. Şi nu mai ieşi de fel din odaia lui în zilele cînd ştiu că se apropie rădvanul ce o aducea. Pînă la urmă îşi pierdu însă răbdarea şi alergă în întîmpinarea ei. Acolo, după norişorul de colb, acolo trebuia să fie tot ce-i mai rămăsese din cea dintîi parte a vieţii lui — şi dacă acel ceva s-ar risipi, s-ar simţi înstrăinat de el însuşi. Curînd norul de colb se limpezi, rădvanul se opri. Dar nimeni nu se mişcă; gentilomii ce-l însoţeau ţineau dîrlogii scurt şi priveau numai cum regele se apropia de uşiţa trăsurii.

— Doamnă, vă rog să coborîţi, o îndemnă el ceremonios şi abia atunci se hotărî şi Catherine să iasă.

Nu departe, în cîmp, se afla o casă ţărănească. Lăsară tot ce aveau cu ei în drum şi se îndreptară, numai ei doi, într-acolo. Iar Henri îi spuse:

— Dragă surioară, ce faţă întunecată ai, şi doar eu mă bucur aşa de mult că te văd.

Parcă ar fi vrut s-o încurajeze, s-o îmbuneze; cuvintele pe care le rostea nu mai semănau cu vorbele dojenitoare pe care se pregătise să i le spună. Nu primi nici un răspuns, dar sora îşi

întoarse fața către el, și asta fu destul ca să-l lovească în inimă. Lumina necruțătoare a cerului înalt și acoperit îi arătă un chip plin de mîhnire. Floarea blond-cenușie a copilăriei îi păru veștejită ca un trandafir ofilit prea de timpuriu din pricina furtunilor ; în ochii lui, însă, era tot floarea copilăriei și așa avea să rămînă cît va trăi ; urmele furtunilor erau doar la suprafață. Și își liniști conștiința, care începuse să-l mustre la vederea chipului ei : „Sînt doar la suprafață. Îmbătrînim ? Nu, noi nu". Cu toate acestea era limpede : îmbătrîneau.

Și pe neașteptate își mărturisi vina, la care nu se gîndise de loc pînă atunci. „De mult ar fi trebuit s-o mărite ; și de ce nu chiar cu Soissons al ei ? Parcă multă vreme ne este hărăzită ca să fim fericiți ? S-a frămîntat destul din pricină că el e catolic. Curînd am să devin și eu catolic. De ce ne chinuim atîta ? Fiecare dintre noi joacă o comedie. *Totus mundus* [1]... De cele mai multe ori atîta ne e hărăzit : un rol într-o farsă".

Casa țărănească era goală ; se vedea bine că fusese lăsată în părăsire. Henri șterse banca din fața ușii, pentru ca sora să poată ședea. Iar el se așeză, cu picioarele atîrnînd, pe masa sprijinită pe niște butuci necioplți, înfipți în pămînt.

— De ce ne chinuim ? repetă apoi cu glas tare.

Ar fi fost cu totul nepotrivit, ba chiar neadevărat, cum își dăduse seama între timp, să vorbească despre trădare.

— Surioară, începu el, știi prea bine că mai cu seamă de frica ta n-am îndrăznit încă să abjur credința noastră. Totul ar fi fost mai simplu dacă aș fi făcut-o. Dar nu mi-a trecut prin cap că tu te-ai putea gîndi s-o faci și ai vrea să devii o regină catolică.

Vorbea senin, împăciuitor, aproape voios, de parcă ar fi vrut s-o facă să surîdă, chiar dacă zîmbetul i-ar fi fost amestecat cu lacrimi. Dar nici pomeneală de așa ceva, chipul ei întristat rămase întunecat.

— M-ai dezamăgit de multe ori, frățioare, rosti în cele din urmă, cînd văzu că nu mai poate prelungi tăcerea.

Iar Henri îi răspunse pe dată :

— Știu. Și totuși am avut cele mai bune gînduri atunci cînd am propus, la timpul potrivit, vărului vostru, să se lege de familia noastră.

— Ai făcut-o ca să-l recîștigi de partea ta, dar cînd n-a mai avut un partid care să-l pună pe tron, ți-ai călcat cuvîntul, încheie dînsa tăios.

Se aprinsese, vorbele-i răsunau aspru și în același timp familiar. Era singura făptură ce-i putea vorbi așa ; de la nimeni altul n-ar fi putut afla vreodată că-și călcase cuvîntul. Căci pînă acum lucrul nu-i păruse a avea vreo însemnătate deosebită, îl socotise o nimica toată, la fel, de altminteri, ca tot ce-l privea pe Soissons. Adevărata primejdie fusese casa de Lorena, adevărata primejdie mai era și acum casa de Habsburg. „Pe vărul

[1] Întreaga lume (lb. lat.).

Soissons îl dai deoparte cu o vorbă aruncată într-o doară : Ai s-o capeți pe sora mea. Ți-am făgăduit ; ce mai vrei ?" Pe vremea aceea seniorii catolici stăruiseră cu tărie ca Henri să se hotărască să abjure, amenințînd că dacă n-o face îl vor proclama rege pe vărul Soissons. „Da' tărășenia nu prea merita să fie luată în seamă — își repetă Henri — căci altfel cum aș fi putut-o uita cu desăvîrșire ? Din asta a ieșit acum trădarea. Așa se pornește, va să zică, pe calea trădării."

Sora încuviință din cap ; îi citise gîndurile pe față.

— Numai la folosul tău te gîndești, îi spuse, grav, dar fără asprime. De fericirea altora uiți cu desăvîrșire, și totuși ești un om bun, uman cum se spune acum. Din păcate, însă, ești și uituc.

— Nici nu știu cum s-a întîmplat, murmură el. Nu mă lăsa, surioară ! o rugă apoi, încredințat că vorbele „nu mă lăsa" îi vor muia mai degrabă inima decît „iartă-mă".

— Dar despre ce-i vorba ? întrebă Catherine, prefăcîndu-se a nu înțelege, cu toate că se gîndea ca și el la Adunarea statelor generale de la Paris.

Și Henri o lămuri, disprețuitor :

— Mayenne, vrăjmașul pe care l-am bătut de atîtea ori, se umflă în foale și trimite crainici pentru convocarea unei Adunări a statelor generale care să hotărască : ori eu, ori Filip al Spaniei. Bătăliile pierdute nu le-a vîrît mintea în cap.

— Regatul, își lămuri Catherine fratele, l-ar putea alege însă și pe contele de Soissons, care-i și el un Bourbon ca și tine, și încă un Bourbon catolic.

— Atunci abjur înainte de a se întruni Statele generale și dumnezeu să mă aibă în bună paza sa.

— Frățioare ! strigă sora înspăimîntată.

Mișcată adînc, biata Catherine se ridică de pe bancă și alergă cu pași șovăielnici care lăsau să se vadă că șchiopăta, de-a lungul zidului scund ce înconjura gospodăria.

Culese o piersică ce atîrna pe spalier și o aduse fratelui său. Iar Henri sărută mîna din care luă piersica.

— Orice s-ar întîmpla, rosti el hotărît, noi rămînem aceiași.

— Tu, fără îndoială.

Și sora își luă înfățișarea aspră și distantă, distantă din pricina pudoarei cu care vorbea totdeauna de dragostele lui și cu care își judeca și pașii greșiți ce-i făcea dînsa.

— Iar ți-ai găsit una care te împinge la rele. Nu din pricina Adunării statelor generale te gîndești să abjuri — susținu Catherine, deși presupunerea ei nu se prea potrivea cu faptele cunoscute. Nu e destul însă ca domnișoara d'Estrées să ridice un deget, ca tu să fii gata s-o trădezi pe mama, pe domnul amiral și pe noi toți cei care mai putem fi martori la trădarea ta.

— Dar și Gabrielle e protestantă, încercă Henri să mai limpezească încurcătura, de vreme ce Gabrielle tot avea mereu de-a face cu pastorii.

Catherine strîmbă din nas :

— O intrigantă care-ţi face mulţi duşmani ! Dînsa a cerut pesemne să mă arestezi, la porunca ei a trebuit să vin aici. Şi privi mînioasă bătătura murdară şi păsările. Henri, însă, protestă din toate puterile :

— N-a scos nici o vorbă măcar despre asta. E la locul ei şi mi-e devotată. Pe cînd tu ai uneltit ca să-mi dăunezi, iar iubitul tău a părăsit oştirea fără încuviinţare.

Ciudat, izbucnirea lui o făcu să se liniştească. Şi cînd se opri, Catherine îl îndemnă :

— Spune, spune mai departe.

— Ce mai vrei ? Nu-i destul că măritişul tău ar putea să însemne o primejdie de moarte pentru mine ? Dacă aţi avea copii, haita de ucigaşi care-i pe urmele mele ar spori la nesfîrşit, toţi mi-o spun. Şi groaza mea e pumnalul. Îl rog pe dumnezeu să se îndure şi să mă lase să mor în luptă.

— Dragul meu !

Catherine făcu un pas înainte şi desfăcu braţele pentru ca el să se lipească de dînsa, iar Henri îşi plecă fruntea pe umerii ei. Ochii îi erau uscaţi, căci prinţesa de Bourbon plîngea mai greu decît regescul ei frate ; după cum nu avea nici închipuirea lui bogată, iar primejdia de moarte ce l-ar fi ameninţat din pricina măritişului i se părea a fi o născocire a vrăjmaşilor ei. De aceea amărăciunea clipei i se întipări cu atît mai adînc în suflet. Cu ochii înotînd în lacrimi, Henri nu văzu însă amărăciunea de pe faţa ei îmbătrînită.

După aceea, dînsa îi mai aminti doar de o veche întîmplare care se petrecuse înainte de sfîrşitul prizonieratului său în palatul Luvrului şi însemnase o răscruce înaintea fugii. O întîlnise atunci pe Catherine, într-un salon gol, cu sosia lui : acelaşi chip, aceeaşi statură, şi amîndouă aceste asemănări deveniseră şi mai izbitoare din pricină că omul purta aceleaşi haine ca şi Henri, iar sora se sprijinea de el la fel cum se sprijinise din totdeauna pe fratele ei.

— Îl împopoţonasem ca să-ţi semene şi mai bine decît îţi semăna din născare, îi mărturisi fata îmbătrînită, acolo, lîngă casa ţărănească. Mănîncă piersica. Văd pe faţa ta că ţi-ar place s-o mănînci. Şi el o mîncă, cufundat în gîndurile trezite de tainicele potriviri ale firii.

Apoi zvîrli sîmburele. Şi vorbi dus pe gînduri :

— Cum i-aş fi ameninţat altfel cu moarte pe cei care vor să ne despartă ? Doar nu e obiceiul meu să ameninţ cu moartea — şi de dragul tronului n-aş face-o, ci numai de dragul tău.

Amîndoi puneau astfel capăt, frăţeşte, unei convorbiri care luase sfîrşit, cu toate că nu risipise toate îndoielile. Fără să vrea, întoarseră mîna cu palma în sus. Îşi dădură seama de asta, îşi zîmbiră şi fratele îşi conduse sora peste cîmp.

În taină, de parcă l-ar fi putut auzi cineva pe drumul pustiu, Henri șopti la urechea Catherinei :

— Să nu crezi nici o iotă, Catherine, din ce-am să spun și ce-am să fac peste puțin timp.

— Dar dînsa... n-are să fie regină ?

La această întrebare care îi ardea buzele, de dragul căreia și venise de la mari depărtări, el îi dădu un răspuns cam în doi peri, dar cu un glas ce nu îngăduia nici un fel de îndoială.

— Tu ești cea dintîi.

Prințesa porunci oamenilor ei să întoarcă rădvanul dincotro venise. Regele tăcu, iar porunca se împlini, spre mirarea tuturora. Pentru atîta lucru să facă o călătorie așa de lungă ! Prințesa urcă în trăsură cu doamnele și cu arăboaica ei Melania, regele strigă vizitiului să se aștearnă drumului. Iar el sări pe scara trăsurii, își vîrî capul prin portieră, căută mîna prințesei și o ținu într-a lui cîteva clipe.

Trecînd printr-o pădure, drumul se strîmtă și regele trebui să sară jos. Se opri, căță după rădvan pînă cînd acesta pără nu mai mare ca un punct și se întoarse abia cînd norul de praf îl înghițise pe de-a întregul.

DIN NOU AGRIPPA

Se întîmplau atîtea, că ușor îți puteai pierde capul. Adunarea statelor generale de la Paris era o fermecătoare amestecătură de fațiuni înnebunite și de nechibzuită nerușinare a unei puteri mondiale aflată în plină decădere, dar care tot mai voia să înghită regate. Iar seniorii își jucau comedia în fața unei mulțimi alcătuite din oameni de rînd, lihniți de foame, care ar fi vrut mai degrabă ca adevăratul lor rege să le împartă pîinea țării, muncită cu atîta dragoste ! „De cele mai multe ori atît ne e hărăzit — un rol într-o farsă." Așa spunea vechiul prieten al regelui Franței, Montaigne, cel atît de vestit acum, același care mai spunea și : „Ce știu eu ?" Dar mai cu seamă nu putea uita regele vorba lui : „Nu sînt un sceptic". Nu, anume laturi ale lumii dimprejurul nostru ne fac să urîm nehotărîrea, să călcăm în picioare blîndețea. Și simțim atunci că trebuie s-o sugrumăm și s-o încovoiem, chiar făcînd vărsare de sînge : lucru pe care lumea înconjurătoare este de altminteri de cele mai multe ori gata să-l ierte, măcar pentru o bucată de vreme. Sau, dacă nu e alt chip de a da ascultare rațiunii de stat, ne călcăm pe inimă, trecem de partea celorlalți și abjurăm. Dumnezeu știe ce poate ieși din asta. Dar se pare că chiar el poruncește așa și nu e altă ieșire, nu mai există nici o altă cale, înainte de a te arunca în prăpastie, înainte de a face marea săritură în necunoscut.

Grăbește-te dar ! Ce făcu însă Henri ? Îl chemă pe d'Aubigné, pe soldatul predicator, cel totdeauna înzăuat, pe omul care era conștiința lui veșnic trează, care era totdeauna gata să spună

un psalm, umbla mereu cu capul sus și cu zîmbetul atoateștiutor al evlaviosului. Scundul d'Aubigné spunea : „Sînt sigur de favoarea regelui și nu mai pot prididi de treburile ce mi le încredințează", dar chipul lui semeț nu putea ascunde presimțirea că era chemat pentru ultima oară. E ultima oară, Agrippa, cînd regele tău, regele Navarrei, te mai recunoaște. Căci apoi va urma săritura lui de partea cealaltă, iar vechii prieteni, cei care i-au fost soți de bătălie, de sărăcie, de credință, vor rămîne de partea asta.

În felul lui nemeșteșugit, Agrippa folosi prilejul de a putea vorbi regelui și-i spuse totul pe șleau, începînd, ca de obicei, cu lipsa de bani. Dar cu toate acestea putea dovedi că scăpase de vreo cinci, șase ori viața regelui.

— Sire ! Vistieria maiestății-voastre este condusă de un aventurier de rînd și tocmai acest d'O vă împinge să treceți la catolicism. Gîndiți-vă ce poate ieși bun din asta !

Căci Agrippa chîbzuia : „Cînd zarurile vor fi fost aruncate și totul se va fi sfîrșit, nu-i voi mai putea spune nici un cuvînt. Ce cumplită prăpastie între cele ce s-au întîmplat și cele ce nu s-au întîmplat încă. Acum își ține ochii în pămînt în fața mea. Ba nu, uite că vorbește."

Henri : — *Totus mundus exercet histrionem.*

Agrippa : — Îmi dau prea bine seama, Papa capătă un fiu denaturat. Ne părăsiți, sire, și vă faceți urît de oameni pe a căror vitejie și credință vă puteați bizui.

Henri : — Totul atîrnă de cîtă minte are omul. Rosny mă sfătuiește s-o fac.

Agrippa : — Firește, el, cu ochii lui de porțelan albastru și cu pielița pictată parcă, nu se sinchisește că vă așteaptă iadul.

Henri : — Dar Mornay ! Mornay care-i întruchiparea virtuții ! Am avut o dispută cu el. Sîntem amîndoi împotriva purgatoriului. Și poți să fii încredințat că în privința asta am să țin mereu piept papistașilor. Dar sîngele domnului îl bem la cumînecături, din totdeauna am fost de părerea asta.

Agrippa : — Disputele sînt bune și folositoare sufletului atîta vreme cît acesta e setos să cunoască adevărul. Preacinstitul Mornay are încredere în maiestatea-voastră. Pe el îl puteți păcăli ușor, făgăduindu-i un mare conciliu la care să se adune teologi de amîndouă credințele spre a cerceta care e cea adevărată. Dar dacă credința cea adevărată nu este și cea mai folositoare, ce rost mai are marele conciliu ?

Henri : — Eu susțin că are rost. O seamă de pastori au și admis că amîndouă credințele pot aduce mîntuirea sufletului.

Agrippa : — Carnea unor asemenea pastori este păcătoasă, și prin urmare și cugetul lor nu poate fi decît lipsit de voință.

Henri : — Mîntuirea sufletului mi-e scumpă cu adevărat.

Agrippa : — O cred bucuros, stăpîne. Dar acum vă rog și vă conjur să-i judecați pe toți cei ai maiestății-voastre după meritele lor. Nu sîntem toți atît de socotiți și de înțelepți ca Rosny.

Nu avem toți nevinovăția diplomatului maiestății-voastre, Mornay. Dar unul dintre cei mai buni oșteni ai domniei-voastre, Turenne, și-a pus întrebarea de ce nu v-am trăda de vreme ce însăși maiestatea-voastră sînteți cel dintîi care trădează.

Și Agrippa băgă de seamă că regele plecase din nou capul.

Henri : — Trădarea, o vorbă goală.

Se gîndea la sfatul cu Catherine. Chiar și cei mai apropiați se trădează unul pe celălalt, apoi își dau, însă, seama ce au făcut și înțeleg că ar fi trebuit să nu se nască pentru a nu trăda niciodată. Atunci Henri auzi numele pastorului Damours.

Agrippa : — Gabriel Damours. La Arques, cînd părea că sînteți pierdut, a intonat psalmul și ați fost mîntuit. La Ivry, a spus rugăciunea și ați izbîndit. Acum a venit, însă, vremea cînd tună și fulgeră de pe amvon împotriva maiestății-voastre. Înainte, numai tîrîtoarele veninoase își vărsau balele împotriva maiestății-voastre și erau neputincioase. Acum, glasul tunător e glasul adevărului și el îl poate otrăvi pe cel vinovat. Iar oștirea celor drept-credincioși își depărtează nădejdile de la el.

Era adevărat. Pastorul scrisese regelui : „Mai bine l-ai asculta pe Gabriel Damours decît pe o Gabrielle !"

Henri : — Care-i cea mai mare vină a mea ?

Dar ajuns aici, Agrippa se mulțumi să tacă — poate din pricina sufletului său prea curat, ori poate pentru că trufia nu mergea pînă acolo încît să-l facă a rosti judecata cea din urmă : În gînd își spunea însă : „Tîrfa cea mare a Babilonului", așa cum și pastorul Damours o gîndise în sinea lui, fără să-și fi rostit totuși gîndul în fața credincioșilor, spre a nu stîrni scandal. „La cîte are să te mai împingă d'Estrées asta, sire ? Ai putea să știi că te înșeală. Și pe deasupra taică-său fură — numai asta îți mai lipsea !"

Agrippa : — Inima mi-e rănită de moarte. Bună a fost vremea prigonirilor. Plin de cinste a fost surghiunul — surghiunul în ținutul singuratic de la miazăzi, departe de tronul Franței, unde cînd n-aveați bani pentru joc îmi puneați în seamă niște vorbe pioase, care trezeau rîsul Curții fără bani. Iar steaua care lucea asupra colibei noastre era prințesa, sora maiestății-voastre.

Henri : — Din totdeauna am bănuit că e ceva între voi.

Agrippa : — Punea versurile mele pe muzică și le cînta. Dădea armonie vorbelor mele zadarnice, lega cu fir de aur și mătase niște biete flori de primăvară.

Henri : — Agrippa, dragul meu ! Amîndoi o iubim.

Agrippa : — Chiar de-ar fi să mi se taie glasul, trebuie s-o mărturisesc : am revăzut-o. Oricît de repede și de tainic ați trimis-o înapoi pe prințesă în lunga-i călătorie, am ajuns la timp ca s-o aștept după întorsura drumului prin pădure.

Henri : — Nu-mi ascunde nimic, ce ți-a spus ?

Agrippa : — Mi-a spus că în casa de Navarra domnește legea salică, și că aceasta dă totul moștenitorilor în linie bărbătească — totul în afară de statornicie.

Mai întîi, regelui i se muiară brațele de spaima pricinuită prin aceste vorbe ale surorii sale. Apoi, însă, își împreună mîinile cu evlavie și murmură :

— Îndură-te, doamne, de mine.

UN SOȚ MISTERIOS

Ca și Agrippa, mulți alții se rugau în vremea asta, fiecare în gîndul lui, pentru regele pe care-l socoteau pîndit de primejdii, mai cu seamă pentru sufletul lui, dar și pentru viața lui. Și iată că se ivi și mîntuirea, ori măcar un prilej de mîntuire a regelui. Domnul d'Estrées își mărită fata.

Aflase într-o oarecare măsură de ultima ei aventură la Coeuvres cu regele în pat și cu marele scutier sub pat. Căci Bellegarde nu știa să-și țină gura, și pe deasupra zuliarul se mai și răzbunase pentru umilirea suferită, îndrăgostindu-se de domnișoara de Guise, din casa de Lorena. Această casă își păstra mai departe pretențiile ei la tron, ducele de Mayenne urma să se războiască iarăși cu regele. Așa încît Feuillemorte își luă tălpășița ; nu se mai văzu nici în șanțurile din fața Rouenului, nici în multele drumuri pe care regele le făcea călare prin țară, pentru treburile sale ostășești. Bătrînul d'Estrées se folosi de lipsa amîndurora spre a o mărita pe Gabrielle cu domnul de Liancourt, un om cu prea puține însușiri trupești și pe care chiar el însuși și-l alesese de ginere. Domnul de Liancourt nu fusese blagoslovit așișderi nici cu însușiri ale cugetului ori cu caracter, dar făcuse patru copii, dintre care doi trăiau. Cu asta crezu bătrînul că o poate, mai cu seamă, momi pe Gabrielle, arătîndu-i că aventurile de dragoste sînt nerodnice, în timp ce cu viitorul bărbat putea fi sigură că va fi mamă. Căci aceasta era grija de căpetenie a domnului d'Estrées. Iar pe lîngă toate celelalte, în favoarea ginerelui mai vorbea și împrejurarea că era un văduv bogat, de treizeci și șase de ani, al cărui castel se afla în împrejurimi și al cărui neam putea fi socotit ca îndestul de nobil.

Cu moartea în suflet, Gabrielle arătă un timp o împotrivire trufașă, dar de la început lipsită de convingere. Se simțea părăsită de frumosul ei seducător și nu se aștepta la nici un fel de sprijin din partea regescului ei ocrotitor, căci altminteri l-ar fi chemat de pe unde se afla. Era bucuroasă măcar că amîndoi, preaînaltul ocrotitor și amantul de inimă, au să fie mîhniți. Mai multe greutăți avu de întîmpinat domnul d'Estrées din partea ginerelui său care, sfielnic din fire cum era, își spunea cu groază că disputa regelui o cucerire destul de proaspătă. Și apoi, domnișoara d'Estrées i se părea oricum mult prea

frumoasă pentru el. Din care pricină o dorea prea pătimaș; ceea ce, ținînd seama și de sfiala lui, trebuia să ducă numaidecît la dezamăgiri. Se cunoștea foarte bine, cu toate că, de altă parte, tocmai proasta părere ce o avea despre sine îi dădea simțămîntul unei superiorități a cugetului. Așa era lăsat de dumnezeu domnul de Liancourt și de aceea, o dată cu apropierea zilei cînd trebuia să se însoare, se vîrî în pat și făcu pe bolnavul. Guvernatorul Noyonului trebui să-și aducă ginerele la cununie cu soldații. Toată lumea fu mîhnită de aceste încurcături, în afară de omul cu frica lui dumnezeu, d'Estrées, care, spre deosebire de ce i se întîmpla de obicei, de astă dată se simți cu conștiința împăcată. În aceste împrejurări ar fi fost firesc ca mătușa, doamna de Sourdis, să fi deplîns primejduirea marii ascensiuni a familiei. Dar ea cunoștea prea bine jocul schimbător al norocului.

Și cu adevărat, ce află doamna de Sourdis cînd, la trei zile după nuntă, făcu înadins o călătorie de la Chartres la castelul Liancourt? Mai mult, chiar dînsa îi sugeră nepoatei sale, cu tot respectul datorat bunei-cuviințe, mărturisirea, pe care apoi i-o smulse. În cele din urmă nu se mai știu bine cum se întîmplase, dar era un fapt de netăgăduit: domnul și doamna de Liancourt nu se culcau la un loc. Auzind de această tărășenie, mîniosul tată al tinerei doamne își mînă calul galopînd tot drumul — dar cînd ajunse, găsi niște chipuri pe care era zugrăvită o mare încurcătură și nu putu dobîndi nici un „da" hotărît, nici un „nu" limpede. De abia cînd se aflară între patru ochi, fiica îi mărturisi că pînă atunci nu trăise ca nevastă și bărbat cu domnul de Liancourt și că, după cît ajunsese să-l cunoască, era prea puțină nădejde ca lucrul să se întîmple în viitor. Cu scăfîrlia roșie de furie, omul cu frica lui dumnezeu se năpusti atunci asupra castelanului ce nu-și îndeplinise îndatoririle de soț. Tată a patru copii și îndrăznea a face un asemenea afront! Domnul de Liancourt își ceru iertare vorbind de o lovitură de copită pe care i-o dăduse între timp un cal.

— Atunci nu trebuia să te însori! se răsti omul cu frica lui dumnezeu.

— Nici n-am vrut să mă însor, dumneata m-ai însurat, răspunse cu glas scăzut învinovățitul.

Se prefăcea sfielnic și în același timp se pricepea să se poarte de parcă ar fi trăit în nori, încît nici nu mai știai pînă în cele din urmă cu cine aveai de-a face: cu un monstru de șiretenie, cu un nebun sau cu o stafie. Domnului d'Estrées îi pieri deodată tot curajul și părăsi în grabă castelul.

Puțin după aceea, mînat de veștile primite, își făcu intrarea în Noyon regele. Aflase în același timp de pierderea neașteptată a multiubitei Gabrielle și de moartea năprasnică a mamei ei. Issoire e un oraș așezat undeva departe în provincia Auvergne. De vreme ce oricum își neglija îndatoririle, doamna d'Estrées nu se putuse hotărî să-l lase singur pe marchizul d'Allègre,

spre a lua parte la nunta fiicei ei. Dar mult mai bine i-ar fi prins să fi plecat la nuntă ! Femeie ce îmbătrînea, nu numai că voia să mai guste din plin plăcerile dragostei, dar nu-şi slăbea amantul nici cu cereri de bani. Guvernatorul orăşelului Issoire trebuia să-i stoarcă fără milă pe locuitori, spre a împlini dorinţele amantei. Din care pricină oamenii începură a-i urî pe amîndoi de moarte — şi îi răsplătiră cu moartea. Aceasta îi ajunse într-o noapte de iunie, adusă de doisprezece bărbaţi, printre care doi măcelari. Învingînd împotrivirea gărzii, ucigaşii sparseră uşa odăii de culcare şi-i căsăpiră pe cei doi amanţi. Gentilomul se apără vitejeşte, totuşi fură aruncaţi amîndoi, goi, în hazna.

Regele spuse guvernatorului din Noyon că soarta celui din Issoire fusese cumplită.

— D'apoi a concubinei ! observă domnul d'Estrées, dînd din cap ca un om ale cărui îndreptăţite aşteptări în sfîrşit se împliniseră.

La rîndul lui, regele ar fi trebuit să bage de seamă cum se înălţau în juru-i rugile prietenilor ; ar fi trebuit să prindă din zbor mîntuirea ce i se arăta. Mama iubitei sale deschisese drumul şi ajunsese la capătul lui. După cît putea cuprinde o minte omenească, nici fiica nu putea fi oprită să aibă aceeaşi soartă. Dar regele tocmai asta încercă să facă.

Gabrielle se afla acum sub ocrotirea unui soţ. Şi Henri se bucură că acesta nu era Feuillemorte, care i-ar fi dat mai mult de furcă. Fără a mai zăbovi, îşi căută dar iubita şi îi făgădui tot ce dorea, numai să plece cu el, să trăiască cu el, pentru că altminteri viaţa i-ar fi un chin. Şi pentru dînsa la fel — îi mărturisi Gabrielle în cele din urmă şi se aruncă suspinînd la pieptul lui, ba poate că-i dădură chiar şi lacrimi, dar Henri nu le văzu. În orice caz, oftă cînd rosti numele domnului de Liancourt şi mai adăugă încă un cuvînt, care făcu să-i stea inima în loc lui Henri.

— E adevărat ? o întrebă el.

Gabrielle încuviinţă din cap. Totuşi arătă, oftînd, că nu voia să se despartă de acest soţ, în ciuda neputinţei lui.

— Am în faţa ochilor cumplita pildă a mamei mele. Şi mă tem de domnul de Liancourt, pentru că nu-l înţeleg. Spune vorbe fără şir, iar ceea ce face e plin de taine. Se închide mereu în odaia lui. Am încercat să mă uit prin gaura cheii, dar a astupat-o.

— Aflăm noi îndată ce face acolo, hotărî Henri şi porni gata de luptă spre castelan — dar nu dădu peste un potrivnic. Uşa era deschisă şi un om cu trăsăturile nedesluşite se înclină, părînd a fi străin de toate cele pămînteşti, în afară poate de veşmintele-i scumpe, ţesute cu fir de argint şi de colereta-i scrobită. Pantalonii pînă la genunchi şi pieptarul îi stăteau ca turnate, lucru de mirare ţinînd seama de statura-i pipernicită.

Dar — nu-i așa ? — trebuie să te agăți totuși de ceva pămîntesc. Și Henri îl întrebă pe castelanul cel bine îmbrăcat de unde își procură și cît îl costă straiele. Fără a mai aștepta, însă, răspunsul, strigă :

— E adevărat că nu ești bărbat ?

— Am fost, spuse domnul de Liancourt, arătînd parcă a fi din altă lume ; după care, ceremonios, cu pauze și temeneli adăugă : Și mai sînt din cînd în cînd, sire ! Dar numai eu hotărăsc cînd trebuie să fiu.

Putea să fie o explozie de mîndrie. Ori poate că era numai supunere față de regescul amant al soției sale ; oricum, părea cu neputință a afla tîlcul cuvintelor acestui om și a înțelege deslușit ce voia. Cu glas aproape rugător, Henri îl întrebă :

— Dar lovitura de copită ?

— Am fost într-adevăr lovit de un cal. Părerea medicilor asupra acestei loviturі și asupra urmărilor ei poate fi tălmăcită în mai multe feluri.

Era o lămurire care îl făcu pe Henri să rămînă cu gura căscată.

Și aproape că se neliniști, că se înspăimîntă. Obrazul de pe altă lume era de o smerenie fără cusur și în același timp arăta o încredere în sine care aducea aminte de un somnambul ori de o stafie. Făptura asta nu mărturisește nimic, nu vrea nimic ; se mulțumește să dăinuie, să facă umbră pămîntului, o umbră cam șterșă, ce-i drept. Henri nu se mai putu stăpîni. Bătu cu pumnul în masă și strigă :

— Vreau să știu adevărul !

Iar mînia lui era îndreptată împotriva amîndurora, și împotriva stafiei, dar mai mult încă împotriva Gabriellei, care îl mințise pesemne și se culca în fiecare noapte cu omul acela. Măsură încăperea cu pași mari, se prăbuși într-un jilț și-și mușcă încheieturile degetelor.

— Dacă ții la viață ! Care-i adevărul ?

— Sire ! Aștept porunca maiestății-voastre.

Cuprins de patima geloziei, Henri păru a înțelege atunci că adevărul nu este altceva decît o manifestare hotărîtă. Ar fi trebuit să se gîndească mai demult la asta ; deodată se potoli și dictă :

— Mi-o cedezi pe doamna de Liancourt. Devii în schimb șambelanul meu. Gabrielle primește din parte-mi, ca un adaus la averea dotală, Assy, castelul, pădurile, ogoarele, pășunile.

— Eu nu cer nimic, spuse soțul. Eu mă supun.

— Gabrielle va purta și de aici înainte numele dumitale. Poate că mai tîrziu am să-i dau titlul de ducesă de Assy. Dacă dînsa moare, fetele dumitale moștenesc totul. Domnule ! strigă pe neașteptate, căci i se păruse că celălalt era gata să adoarmă de-a-n-picioarele ; și regele porunci mai departe : Vei întări în schimb, fără nazuri, ceea ce vom susține noi, pentru că altmin-

teri e vai și amar de dumneata! Doamna d'Estrées s-a măritat cu dumneata silită fiind, iar dumneata nu ți-ai îndeplinit niciodată îndatoririle conjugale, fie din pricina unei lovituri de copită, fie din cauza unei boli nemărturisite. Sîntem înțeleși?

După cum îl știa acum, domnul de Liancourt înțelegea în ciuda nemișcării lui ciudate. Ba deveni chiar și mai țeapăn, pe măsură ce plouau asupră-i darurile, amenințările cu moartea și întorsăturile soartei. Henri îl părăsi și ieși trîntind ușa.

Rămas singur, domnul de Liancourt continuă să-și privească, o vreme, vîrfurile picioarelor. Dar după ce își înălță capul, trase zăvorul și astupă gaura cheii. Luă din sipet un caiet gros, legat în piele, cu blazonul familiei Amerval de Liancourt pe scoarță și începu să scrie. Însemnă ca și pînă atunci, pe lîngă alte întîmplări ale vieții sale, și pe aceasta din urmă. Zugrăvi foarte amănunțit chipul regelui, vorbele, simțămintele și îmbletul său prin încăpere. Și, cu sau fără vrerea sa, făptura și rolul regelui fură astfel zugrăvite, încît părea că povestitorul le privea cu dispreț. La fel i se întîmplase mai demult și cu zugrăvirea frumoasei sale soții. Își încheie însemnările cu o înștiințare făcută posterității. Iar deasupra acesteia scrise cu litere mari:

„Mărturie foarte însemnată și cu desăvîrșire adevărată, depusă de Nicolas d'Amerval, senior de Liancourt, menită a fi citită după moartea sa și a fi cu grijă păstrată în vecii vecilor. Eu, Nicolas d'Amerval, senior de Liancourt și al altor locuri, în deplină stăpînire a cugetului meu și încredințat fiind că mă așteaptă moartea, fără însă a ști cînd mă va secera..."

Îmbrăcă astfel toate cîte voia să le vestească posterității în haina solemnă a unui testament: și urmă arătînd că fusese victima nedreptății, minciunii și violenței. În fața lui dumnezeu susținea că nu era nici nevolnic, nici lipsit de iscusință, întru împlinirea operei carnale a procreării. Dacă, însă, va fi nevoit a mărturisi altminteri într-un proces de despărțire, să se știe că a făcut-o din supunere față de regele său și de teamă să nu-și piardă viața.

PASTORUL LA FAYE

Gabrielle plecă fără zăbavă la Henri. Regele îi trimise în întîmpinare gentilomi care o aduseră la Curtea lui rătăcitoare și fură cum nu se poate mai fericiți împreună. Femeia se bucura că scăpase de castelul bîntuit de stafii, unde îndărătul ușilor închise se petreceau lucruri necurate. Bărbatul era fericit pentru că se credea iubit; și, desigur, asemuindu-l cu cel pe care îl părăsise, Gabrielle îl plăcea. Trupul ei strălucitor, ametitor, rămînea totuși inert cînd i se dădea, lucru pe care amantul pătimaș nu-l băga însă în seamă. Căci, fără îndoială, exista o

schimbare : înainte î se supunea dorințelor fără nici un chef, acum se arăta răbdătoare și prietenoasă. Henri crezu că dobîndise totul, și cine se află pe culmi se simte liber. Pasămite, era la voia lui să rămînă cu Gabrielle ori nu. Iar sfîrșitul părea atît de depărtat încît putea vorbi de veșnicie ; deși cunoștea din cele ce î se întîmplaseră lui însuși de atîtea ori cît de îndelungată sau, mai bine zis, cît de scurtă poate fi această veșnicie.

La drept vorbind, Henri nu știa nimic. Femeia asta era altfel decît toate celelalte și avea să-i dea mai mult de furcă decît toate la un loc. Anii ce-i mai rămîneau de trăit Gabriellei abia vor putea cuprinde dragostea lui, iar moartea ei va fi pentru el moartea care-l va îndurera cel mai mult, înainte de a-și găsi și el sfîrșitul. Acum i se dădea cu prietenie și nimic mai mult ; căci era sinceră și nu voia să se prefacă. Dar, pe rînd, el va trezi într-însa ceea ce dînsa nu simțea încă : iubire, patimă, mîndria de a-l avea, credință presupusă. Întru acestea, Henri găsea mereu ceva nou la dînsa, descoperea cu neliniște cîte o nouă lume pe fiecare treaptă a legăturii lor. Ba, va deveni și un om nou și un alt rege, așa cum dînsa va deveni o altă femeie, mulțumită lui. Se va tăgădui și se va umili pe sine însuși, spre a cîștiga dragostea ei. Va abjura credința sa și va dobîndi regatul. Va fi biruitorul, apărătorul celor slabi, nădejdea Europei — regele numit cel mare. Curînd va fi dar mulțumit : căci toate acestea sînt hotărîte și se vor împlini, pas cu pas. Pînă la urmă, însă, iubita marelui rege îi va pricinui suprema durere : va muri, iar lui îi va fi dat să fie un visător și un vizionar. Ceea ce va fi de ajuns pentru ca oamenii din vremea lui să se satură de el și de felul lui de a fi. Din care pricină se vor depărta de dînsul, pe măsură ce el va urca singuratic noi culmi, pe măsură ce va ucide într-însul pe cel care fusese. Dar, se înțelege, el nu știa nimic din toate acestea cînd o aduse la Curtea lui rătăcitoare pe doamna de Liancourt și se simți atît de fericit cu dînsa.

Gabrielle plăcu peste măsură tuturora și izbuti să nu-și facă nici un dușman și nici chiar o dușmancă. Femeile văzură și recunoscură că era cît se poate de cuviincioasă, atît în vorbele cît și în faptele ei. Se arăta copilăroasă și plină de smerenie față de orice doamnă dintr-o familie mai aleasă ori de vîrstă mai înaintată. Apoi, își dobîndise rangul nu prin uneltiri și vicii, ci prin favoarea regelui, încît părea cu neputință ca lucrul să-i fie luat în nume de rău. Bărbații acelei Curți erau simpli ostași, ca necioplitul Crillon ori viteazul Harambure — pe care prietenul și stăpînul său îl numea : „Chiorul". „Mîine intrăm în luptă, Chiorule. Ferește-ți ochiul, să nu rămîi orb !" Hughenoții mai bătrîni de la Curtea care, la drept vorbind, aducea a tabără, erau oameni cu obiceiuri aspre, deosebindu-se prin aceasta de regele lor. Cei mai tineri și-l luau ca pildă. Dar pentru amîndouă soiurile de protestanți, ca și pentru papiștașii ce-i rămîneau cre-

dinclosi. Henri era omul cel mare, căruia i se cuvenea toată admirația și care nu putea fi înțeles pe deplin decît de cei ce-l iubeau.

Simțind asta, frumoasa d'Estrées se trezi atrasă, fără a se putea împotrivi, de aura țesută în jurul regelui. Și în această lumină, ființa lui crescu deasupra îndrăgostitului, cu care trebuise ea să se obișnuiască, lăsînd mult în urmă chiar și pe biruitorul de la Chartres, a cărui strălucire o măgulise. Acești bărbați și-ar fi dat oricînd viața spre a scăpa-o pe a lui, iar orice femeie și-ar fi jertfit fiul. Și atît bărbații cît și femeile s-ar fi socotit în cîștig făcînd aceasta, dat fiind că regele întruchipa ceea ce era mai bun în ei, însăși făptura lor ridicată pe treapta desăvîrșirii, credința și viitorul lor. Gabrielle, cu firea ei potolită, mai degrabă cumpătată decît însuflețită, observa totul în tăcere, își cam bătea joc în gîndul ei — dar își dădea seama, în același timp, încotro bătea vîntul și cum trebuia să se poarte. Și chiar dacă inima nu-i fu tocmai mișcată, gîndurile i se schimbară totuși.

Era cea mai liniștită făptură de la Curte. Își arăta înaltu-i rang aproape numai prin rezervă, unii spuneau : prin răceală. Admiratorul ei, domnul d'Armagnac, primul camerier al regelui, o numea Îngerul Nordului. Căci nimeni, în afară de Henri, nu-i înțelegea farmecul mai bine decît d'Armagnac. Îngerul Nordului, repetau și ceilalți gasconi urmărindu-i, cu privirea supusă a adorației, ochii luminoși cu căutătura șovăitoare. Gentilomii care își aveau și ei obîrșia în provinciile de la miazănoapte îi dădeau acest nume în felul stăpînului lor, cu oarecare ironie și cu multă bunăvoință. Și în cele din urmă, chiar încăpățînatul Agrippa d'Aubigné recunoscu că oricît de frumoasă era doamna d'Estrées, totuși nu trezea gînduri necuviincioase.

Deși se afla sub focul atîtor priviri, Gabrielle nu făcu nici o greșeală, în orice caz nu făcu vreo greșeală hotărîtoare. Așteptau să vadă dacă va rosti numele lui Bellegarde. Oricum ar fi făcut-o, fie că l-ar fi rostit ori nu, lucrul trebuie să se întoarcă împotrivă-i. În cele din urmă vorbi într-adevăr de fostul ei iubit, dar nu așa cum s-ar fi putut crede că se va întîmpla. Givry, un tînăr de vîrsta marelui scutier și la fel de bine clădit, îi făcea o curte respectuoasă și plină de grație ; la drept vorbind, în persoana ei, făcea de fapt curte regelui.

— Domnule de Givry, ai rostit o vorbă pe care regele n-o va uita nicicînd, îi spuse într-o zi doamna de Liancourt, de față cu mai mulți. O vorbă care a devenit vestită în toată nobilimea : „Sire ! Sînteți regele celor viteji, numai mișeii vă părăsesc". Așa ai spus și ai spus-o foarte bine. Desigur, ducele de Bellegarde nu e un mișel și regele nu va fi mult timp lipsit de prezența lui, ci îl va vedea întorcîndu-se curînd.

Asta a fost tot. Nu pomeni nimic de domnișoara de Guise, arătînd astfel că cere, în chip foarte deslușit, să nu se vorbească

despre istorii de dragoste, şi că singurul lucru care merita a fi luat în seamă era credinţa faţă de rege. Vorbise cu destulă dibăcie — se părea chiar că destul de sincer şi simplu. Scandalul fusese prevenit — ori poate că nu? Căci dorinţa vădită de a trece drept fără prihană păru multora mult prea ambiţioasă faţă de adevăratele stări de lucruri. Pastorii Curţii rătăcitoare nu încetaseră a atrage luarea-aminte asupra acestora: regele şi doamna de Liancourt erau amîndoi căsătoriţi şi făptuiau dar un îndoit adulter, spre ruşinea tuturora şi încălcînd principiile religiei. De data asta pastorii ridicară glasul şi rostiră „Izabela", în timp ce prelaţii tăcură. „Izabela" spuneau pastorii de parcă nevasta regelui iudeu Ahab, care îl convertise pe acesta la cultul zeului locului ei de obîrşie Baal, ar fi putut fi asemuită cu prietena catolică a unui rege al Franţei. E adevărat că Izabela fusese prigonită de profetul Ilie, pînă cînd ciinii o sfîşiaseră toată, nelăsînd dintr-însa decît ţeasta, picioarele şi mîinile. Profetul îi prezisese bine această soartă. Dar pastorii se puteau înşela; se arătau prea neînduplecaţi şi tocmai de aceea nu prea înţelepţi. O înspăimîntară pe doamnă şi dezamăgiră bunăvoinţa ei.

La rîndul lor, preoţii catolici se mulţumeau să dea iubitei regelui îngăduitoare încurajări, dar nicidecum nădejdea unei înalte căsătorii; nu, lucrurile nu ajunseseră nici pe departe pînă acolo. Nu era lămurită încă nici despărţirea doamnei d'Estrées de soţul ei, şi cu atît mai puţin s-ar fi încumetat un diplomat în sutană, care nu înţelege să riste nimic, să se atingă de căsătoria regelui. În convorbirile prelaţilor cu iubita regelui nu se pomeni nici de schimbarea credinţei acestuia, deşi totul împingea într-acolo, deşi clipa acelei schimbări părea a se fi apropiat. Era un semn făcut Gabriellei şi dînsa îl pricepu. În ceasurile de tainică petrecere cu Henri, din gura ei nu ieşi nici măcar umbra unei vorbe în legătură cu convertirea lui. Totuşi, se descotorosi de protestanţii pe care îi luase în slujba ei — fără zarvă, ascultînd de sfatul mătuşii, doamna de Sourdis, care veghea mereu.

Pastorul la Faye era un om bătrîn, blajin, care-l ţinuse odinioară pe Henri pe genunchi. El fu acela care vorbi regelui. Putea îndrăzni, fiindcă nimeni nu-l învinovăţea că ar face prea mare caz de credinţa lui ori că ar arăta prea mare asprime faţă de moravuri. El admitea că amîndouă confesiunile puteau mîntui sufletele credincioşilor.

— Curînd am să mă înfăţişez la judecata celui de sus şi dumnezeu nici nu va clipi măcar, în strălucita-i aşezare, dacă voi fi chemat la el, catolic fiind şi ascultînd liturghia, în loc de a fi chemat în timpul predicii, aşa cum nădăjduiesc.

Regele se plimba de colo pînă colo prin odaie, în faţa pastorului care şedea.

— Nu te opri, vorbeşte, domnule pastor! Dumneata nu eşti un Gabriel Damours, nu mînuieşti paloşul de flăcări.

— Sire ! Mergem din rău în mai rău. Nu pricinuiți coreligionarilor voștri mîhnirea de a vă lăsa smuls cu sila din sînul bisericii noastre ! ·

— Dacă ți-aș urma sfatul, dădu răspuns Henri, curînd n-ar mai ființa nici regele, nici regatul.

Pastorul își petrecu repede palma peste față.

— Gura lumii e slobodă, rosti el nu prea răspicat, de parcă ar fi fost vorba de un lucru ce putea fi trecut cu vederea. Regele se simte primejduit de cuțit, dacă stăruiește în credința sa. Dacă abjură, însă, noi hughenoții nu vom mai fi siguri nici de libertatea credinței, nici de viața noastră.

— Trebuie să aveți singuri grijă să rămîneți nevătămați, se simți nevoit să spună Henri, dar fiindcă nu-i era la îndemînă, rosti strigînd : Eu vreau ca toți supușii mei să trăiască în pace, iar pentru mine însumi îmi doresc liniștea sufletului.

Pastorul repetă :

— Liniștea sufletului. Apoi, încetișor, apăsînd asupra fiecărui cuvînt : Da' lumii nu-i pasă de asta ; noi am scornit-o. Sire ! După abjurare nu veți mai fi cu sufletul împăcat și senin, nu vă veți mai înfățișa senin și neînfricat în fața poporului care v-a iubit, din care pricină și domnul vă iubea. Ați fost bun fiindcă nu v-ați făcut vinovat de nimic și ați fost vesel atîta vreme cît n-ați trădat. După aceea, sire ! După aceea nu veți mai întrucîpa nădejdea.

Adevărate ori nu — și pesemne că erau și una și alta — vorbele fuseseră rostite cu toată greutatea răspunderii față de cel veșnic și de aceea îl făcură pe Henri să pălească. Dar bătrînul care veghease asupra copilăriei regelui se mîhni cînd îl văzu așa și murmură repede :

— Se vede însă că nu puteți face altfel.

Dădu să se scoale, spre a arăta că nu mai vorbește în numele religiei, ci ca un muritor de rînd. Dar regele îl sili să șadă, în timp ce el însuși măsura încăperea cu pași mari.

— Mai departe ! porunci apoi și mai degrabă gîndi decît spuse : Să am oare acum alte păcate și alte virtuți ?

— Au rămas aceleași, îi dădu răspuns La Faye, dar vîrsta le dă un alt înțeles.

Regele : — Și nu am voie să mai fiu fericit ?

Pastorul, clătinînd din cap : — Vă socotiți doar fericit. Înainte vreme, dumnezeu v-a dăruit o fericire fără căință. În curînd veți avea de îndurat multe nedreptăți și vă veți face însivă vinovat de altele și mai mari — de dragul iubitei voastre stăpîne.

— Iubita mea stăpînă, repetă Henri, căci chiar așa o numea. Cum m-ar putea dînsa face să sufăr ?

— Sire ! Fiți gata să întîmpinați totul, de vreme ce tot trebuie să se întîmple. Duceți-vă în pace.

Ce mai era și asta ? Cuvintele în doi peri și cimiliturile bătrînului îl făcură pe rege să-și iasă din răbdări ; părăsi odaia și

ieşi în stradă, în oraşul său Noyon ; aici norodul se înghesuia, claie peste grămadă. De-abia cînd se ivi regele, mulţimea se mai rări iar din mijlocul vălmăşagului ieşi la lumină domnul d'Estrées, guvernatorul oraşului şi, după marea înălţare în rang a fiicei sale, şi guvernator al provinciei. Cu mare greutate îşi făcu drum printre şirurile dese de oameni ; multe mîini încercară să-l mai ţină în loc.

— Domnule guvernator, cine îndrăzneşte să se atingă de domniaveastră ? întrebă regele cu glasul tunător, şi cum străjile sale şi începuseră să-şi croiască drum, mulţimea o rupse la fugă.

Hainele domnului d'Estrées erau sfîşiate şi de prin rupturile lor ieşeau la iveală tot felul de lucruri ciudate : pălăriuţe de copii, botoşei, un ceas de tinichea, un cal vînăt de lemn, proaspăt lăcuit.

— L-am cumpărat, făcu domnul d'Estrées.

— Da' boneţica mea n-a cumpărat-o, strigă o negustorească.

Un meşteşugar se amestecă şi el în vorbă :

— Nici botoşeii de sugar de la mine.

Iar un altul se rugă frumos, şi nu fără batjocură în glas, să-i fie plătite jucăriile. Regele îl privea înciudat pe guvernator, aşteptînd un răspuns, dar acesta bîiguia nişte vorbe cu neputinţă de înţeles ; şi mai cu seamă îl trăda scăfîrlia lui înroşită. Pălăria guvernatorului, călcată în picioare, se afla pe jos ; deodată un tîrgoveţ bine îmbrăcat scoase ceva dintr-însa — ia te uită, un inel : cu o piatră adevărată, nu imitaţie.

— Din lădiţa pe care domnul d'Estrées mi-a cerut să i-o arăt, zise negustorul.

— Va să zică nu lipseşte nimic, rosti regele. Am pus rămăşag cu domnul guvernator că n-are să poată aduna aceste lucruri fără a fi simţit. Am pierdut şi vi le plătesc.

Spuse şi se depărtă cu paşi mari.

SLUJITORUL REGELUI

Părăsi apoi repede oraşul, fără a-şi mai lua rămas bun. D'Armagnac avea totdeauna pregătiţi sacii de călătorie, iar caii erau înşeuaţi. Henri avea de gînd să pună oarecare depărtare între el şi familia d'Estrées, să-şi vadă de războaiele lui şi să călătorească nestingherit. Dar fiindcă îi era dor de Gabrielle şi fiindcă trebuia să se ruşineze de legătura cu dînsa, îşi puse în primejdie viaţa în tranşeele din faţa Rouenului. Lucru pe care regina Angliei i-l luă în nume de rău, după cum află din scrisorile trimisului său, Mornay. Întru acestea, o seamă de seniori catolici îi arătară că nu mai aveau răbdare să aştepte pînă cînd se va hotărî să se convertească; Mayenne le dădea un ultim răgaz să treacă de partea majorităţii. Răgazul acesta era egal cu timpul cît mai avea să treacă pînă la Adunarea statelor generale. Şi un lucru era sigur : nu avea să fie ales decît un rege catolic.

Pe cînd era copleşit de toate aceste necazuri, Henri văzu clătinîndu-se o litieră pe drumul dinspre Dieppe. Ghici îndată cine se apropia, inima începu să-i bată repede, dar nu de bucurie şi de aprigă dorinţă ca întîia oară, atunci cînd litiera sosise în Valea Josafat. Căci între timp se schimbaseră multe.

Intră în casa lui şi o aşteptă acolo. Gabrielle păşi în odaie tăcută şi singură. Rosti : „Sire, mă umiliţi" — fără a se plînge ori a-l învinovăţi de ceva, în toată splendoarea frumuseţii ei calme care-l durea ca un lucru pierdut. În desăvîrşirea acesteia, el mai descoperea încă trăsături care o depăşeau ; şi le descoperea în timp ce amîndoi tăceau de teama convorbirii ce trebuia să urmeze. Henri observă un început, abia perceptibil, de guşă. O cută mică, ce putea fi văzută numai într-o anume lumină, dar ce nemăsurat de frumoasă !

— Sînt gata, doamnă, să vă dau satisfacţie, se auzi el deodată spunînd ceremonios, de parcă s-ar fi adresat unei străine.

Dar dînsa îşi păstră demnitatea plină de bunăvoinţă.

— Cum de-aţi putut privi lucrurile atît de greşit ? întrebă clătinînd din cap. Ar fi trebuit să ne luaţi sub ocrotirea maiestăţii-voastre, pe tatăl meu şi pe mine, împotriva celor din Noyon, care nu vor să ne mai arate respectul cuvenit.

— Nici nu li se poate cere s-o facă, răspunse el aspru, pofti-tind-o în acelaşi timp, cu o mişcare, să ia loc într-un jeţ.

Ea se aşeză şi îl privi cu atît mai înciudată.

— Toată vina e a maiestăţii-voastre. De ce nu i-aţi pedepsit pe loc pe obraznicii care l-au pîrît în faţa voastră pe domnul d'Estrées ?

— Fiindcă aveau dreptate. Guvernatorului îi atîrnau cumpărăturile prin toate locurile unde i se descususeră hainele. M-am simţit de parcă eu aş fi fost făptaşul.

— Ce copilărie ! E o mică şi neînsemnată slăbiciune a lui, care se vede că în ultimul timp s-a mai agravat. Acasă eram obişnuiţi cu de alde astea. De uitucă ce sînt, am neglijat să vă pun la curent. De cîte ori nu s-a dus mătuşa de Sourdis pe la negustori şi a lămurit micile neînţelegeri ! De altfel, de obicei e vorba de lucruri fără nici o valoare.

— Ba inelul preţuieşte destul de mult, constată Henri şi privi uluit minunata-i mînă, ce odihnea pe braţul jeţului şi făcea să scînteieze piatra. Căci inelul se afla pe mîna Gabriellei.

— Sînt uimit, rosti el, deşi în glas se putea citi mai degrabă admiraţia. Dar, doamnă, explicaţi-mi : ce face guvernatorul cu jucăriile pentru copii ?

Dînsa îl privi şi privirea i se tulbură. Din luminoasă şi exprimînd desluşit mînia pentru ofensele suferite, privirea devenise acum tulbure de duioşie. O ! această duioşie nu putea fi prefăcută.

— Gabrielle ! strigă Henri cu glasul frînt, şi braţele ridicate îi căzură de-a lungul trupului. De ce îi trebuiau jucăriile ? şopti apoi.

— Sînt pentru copilul pe care am să-l nasc, îi răspunse dînsa, plecă fruntea şi întinse încetişor braţele către el.

Smerită şi încredinţată de dreptatea ce o avea, aşteptă să fie sărutată şi să i se mulţumească.

Dar la următoarea întîlnire ceru mai mult : regele să-l numească pe domnul d'Estrées mare maestru al artileriei. Stărui, susţinînd că regele datora tatălui ei o satisfacţie. Dar de ce tocmai asta ? Gabrielle nu-i dădu nici o explicaţie. Şi Henri încercă să ia lucrurile în glumă :

— Ce se pricepe domnul d'Estrées la folosirea pulberei ? Doar n-a aruncat în aer turnul cenuşiu.

Baronul Rosny fusese cel care îl aruncase în aer, atunci cînd regele asediase oraşul Dreux. Rosny, care era un bun socotitor, stăpînea şi arta balisticei şi a minării : „Mina domnului de Rosny" fusese, la Dreux, o vorbă obişnuită cu care se luaseră în derîdere lucrările migăloase ale unui pedant ambiţios, care timp de şase zile şi şase nopţi tot vîrîse sub zidurile groase ale bătrînului turn cenuşiu patru sute de livre de pulbere. Întreaga Curte, cu femei cu tot, se adunase să vadă această explozie şi făcuse tot soiul de glume cînd, mai întîi, se văzi doar mult fum, se auzi o detunătură surdă şi apoi nu se mai întîmplă nimic în următoarele şapte minute şi jumătate. Savanta fudulie a căpitanului părea a-şi fi primit pedeapsa — dar, pe neaşteptate, turnul se crăpă de sus pînă jos, un tunet răsună pînă departe şi namila se prăbuşi. Nimeni nu crezuse cu putinţă o asemenea ispravă. Nici chiar asediaţii. Rămaseseră în turn şi se prăpădiră sumedenie. Cei cîţiva care au scăpat cu viaţă au căpătat din partea regelui cîte un taler. Rosny ar fi dorit să ajungă guvernator, dar se văzu încă o dată înlăturat, fiindcă era de partea „religiei". Şi mai cu seamă fiindcă potrivnicul său, burtosul şi ticălosul d'O, făgăduise regelui o parte din banii publici, atîţia cîţi n-or fi intrat în buzunarele lui. Aşa încît d'O fu făcut guvernator.

Bine că măcar demnitatea de mare maestru al artileriei nu era rîvnită de nimeni şi Henri era hotărît s-o încredinţeze lui Rosny, care îl slujise cu credinţă. Se gîndea să-l răsplătească în acest chip atunci cînd viteazul se va întoarce din oraşul şi cetatea Rouen, unde îl trimisese cu misiunea de a se tîrgui asupra preţului predării.

— Frumoasa mea dragă ! se adresă Henri Gabriellei d'Estrées. Iubita mea stăpînă, o rugă el. Renunţă la dorinţa asta. Alege pentru domnul d'Estrées orice altceva, numai funcţia de mare maestru al artileriei nu.

— Dar cum aş putea să renunţ ? răspunse Gabrielle. Eu şi tata am fi priviţi ca nişte oameni de nimic de întreaga Curte, dacă nu ne-aţi da această satisfacţie.

Poate că sarcina era pricina încăpăţînării ei. Pentru moment Henri scăpă cu o făgăduială care nu-l lega cu nimic şi trimise

neîntîrziat o scrisoare la Rouen, cerînd lui Rosny să grăbească lucrurile. Să nu lase cumva să cadă în baltă tîrgul din cauza banilor și să deschidă cu orice preț stăpînului său porțile orașului. Poate că Gabrielle are să uite de funcția de mare maestru al artileriei dacă va intra mîndră, alături de regescul ei iubit, prin poarta de onoare, în capitala ducatului Normandiei.

Pînă una-alta, lucrurile stăteau în așa fel că scrisoarea regelui pică tocmai bine pentru destinatar. Căci, fără dînsa, regele ar fi putut pierde prea ușor orașul său Rouen, iar Rosny însăși viața.

De două zile Rosny negocia prețul predării și se împotrivea fără istov la toate condițiile puse de domnul de Villars, guvernatorul care comanda la Rouen, în numele lui Mayenne și al Ligii, susținînd că tezaurul regal nu le poate împlini. În același timp împuterniciți ai Ligii și ai regelui Spaniei făgăduiau aceluiași Villars nesfîrșite grămezi de aur, și anume fără nici o condiție. Cu mintea lui socotită, croită după chipul și înfățișarea acelui ținut nordic, Rosny nu putea înțelege de fel de ce să se risipească bani buni în loc să se dărîme turnurile și să se facă praf orașul. Pe de altă parte, Rosny, viitor duce de Sully, ținea foarte mult să i se dea onorurile ce i se cuveneau, de aceea avea și o deosebită inclinație către fast. Întrucît îl privea, ar fi fost gata să cadă la înțelegere cu guvernatorul, dat fiind că domnul de Villars îi dăduse adăpost în cel mai bun han al orașului, își trimisese servitorii săi să-l slujească, ba chiar și pe secretarul său, și-l poftise în casa amantei sale. Pînă aici, toate bune și frumoase. Guvernatorul însă, fire care nu știa ce-i prefăcătoria, își arătase de la început toate condițiile și, se înțelege, acestea deveniră tot mai grele pe măsură ce partea cealaltă îi făgăduia tot mai mari grămezi de aur. În cele din urmă alcătuise o lungă listă : slujbe și demnități, mînăstiri, un milion două sute de mii pentru plata datoriilor lui, în afară de o pensie anuală, și apoi iar alte mînăstiri. Neputîndu-le ține minte pe toate, domnul de Villars, om al treburilor bine rînduite, le înșiruise pe hîrtie și le citea rînd pe rînd.

Rosny nu răspunse pe dată, căci se gîndea : „Șnapan ticălos ce ești. Vă să zică de asta m-ai găzduit așa de bine și m-ai poftit la iubita ta. Și dacă am să tai ceva din listă, ai să te vinzi Spaniei, nu ? Noroc că mai sînt și tunurile noastre. Ți-arăt eu cum se bagă pulberea sub turnuri. Iar sfîrșitul tău se cunoaște : ștreangul te așteaptă !"

Apoi începu să înșire, fără a clipi din ochii-i albaștri și fără ca obrazu-i neted să arate o mai mare supărare decît era nevoie, cumpătatele lui contrapropuneri. Dar guvernatorul îl opri, căci mai uitase ceva. La cel puțin șase mile în jurul Rouenului serviciul religios protestant să fie interzis — ceru domnul de Villars ereticului trimis al unui rege eretic. Drept care, convorbirea deveni mai aprinsă și nu mai putu duce la nimic bun

în ziua aceea. Totuşi se încheie un tratat preliminar, dat fiind că lui Rosny îi plăceau nespus de mult hîrtiile şi semnăturile şi nu sfîrşea nici o negociere fără o hîrtie la mînă, chiar dacă n-avea nici o însemnătate. Iar printr-un curier aduse la cunoştinţa regelui nerușinatele cereri. Înainte, însă, de a fi primit răspunsul, domnul de Villars îşi bagă în cap că Rosny, care habar n-avea de nimic, voia să-l ucidă. Era vorba de o neînţelegere pricinuită de împrejurarea că un aventurier făcuse planul de a pune mîna pe persoana guvernatorului şi a cere apoi bani pentru răscumpărare. Aşa încît atunci cînd se văzură din nou, guvernatorul, cu ochii ieşiţi din cap, nu se gîndea decît la spînzurătoare şi sugrumare. E adevărat că şi Rosny se gîndise la acelaşi lucru data trecută, dar n-o arătase. Acum, mintea lui sănătoasă îi spunea că nimic nu mai putea opri un deznodămînt fatal decît o scenă de nebunie. De aceea se prefăcu deodată mai mînios decît guvernatorul şi-l numi chiar, pe acest gentilom, trădător fără onoare ; lucru de care de Villars fu atît de uimit, încît îi pieri graiul.

— Eu — trădător ? Mînia vă orbeşte, domnule.

— Ba domnia-voastră vorbiţi mînat cu o mînie fără temei despre o istorie cu un asasinat, de care habar n-am. Ba chiar vreţi să vă călcaţi cuvîntul de onoare, deşi am asupră-mi tratatul preliminar !

Aceste vorbe hotărîte îl făcură pe domnul de Villars să-şi recîştige, într-o măsură, stăpînirea de sine, astfel încît, cînd o văzu intrînd pe amanta lui, îi spuse :

— Nu striga, doamnă, uite, nici eu nu mai strig.

Totuşi îmblînzirea lui, care era mai degrabă o urmare a uimirii ce-l cuprinsese, n-ar fi durat mult. Nevinovăţia domnului de Rosny trebuia grabnic întărită cu dovezi palpabile, pentru ca de Villars să se încredinţeze că are să scape cu adevărat teafăr pînă la urmă. Tocmai atunci, unul dintre slujitori îi aduse lui Rosny scrisoarea regelui. Aceasta cuprindea hotărîrea luată în legătură cu nerușinatele cereri ale guvernatorului din Rouen. Dar cel mai de seamă îmbold al trimiterii fuseseră cererile doamnei de Liancourt : dacă n-ar fi fost acestea, poate că scrisoarea nici n-ar fi sosit atunci cînd era mai mare nevoie de ea. De altfel nu se poate şti prea bine dacă Rosny n-o primise cumva chiar ceva mai înainte, la han. Urmarea înmînării ei, chiar în clipa izbucnirii violente a guvernatorului, păru prea miraculoasă şi la o cercetare mai tîrzie a acestor împrejurări credinţa într-o simplă întîmplare se clătină. Ba iubita guvernatorului îşi arătă îndoielile chiar îndată după convorbire.

Orişicum, regele primise toate condiţiile, în afară de aceea a opreliştii cultului protestant, despre care nu pomeni nimic şi pe care şi domnul de Villars o trecu cu vederea : era vorba doar să fie numit mare amiral. Dădu repede satisfacţie trimisului regal pentru că îl bănuise fără temei de a fi un ucigaş. Din fericire tocmai fusese prins un complice al adevăratului

asasin. Nefericitul fu adus înaintea guvernatorului, care îi petrecu juvățul după gît chiar cu mîinile lui, iar oamenii săi îl spînzurară sub ochii domnilor, în fața ferestrei. Așadar nu mai rămăsese altceva de făcut decît să se sărbătorească ceea ce se săvîrșise cu bine. De la aceeași fereastră sub care mulțimea se adunase spre a privi sfîrșitul celui spînzurat, guvernatorul strigă cu glasul aspru de soldat bătrîn : „Liga s-a dus pe copcă". Apoi porunci : „Strigați cu toții : Trăiască regele !" Mulțimea strigă și uralele ei se rostogoliră pînă în port, unde tunurile de pe vase începură să bubuie. De pe zidurile cetății se traseră salve, iar clopotele bisericilor sunară toate în semn de bucurie. La catedrală se oficie un *tedeum* și Rosny fu văzut în primul șir de bănci. După aceea trimisul regelui primi breslele orașului și darul adus de ele : un preafrumos serviciu de masă din argint suflat cu aur ; și cu asta Rosny părăsi orașul.

Chiar și cînd zăcuse rănit, sub un păr, în timpul bătăliei de la Ivry, Rosny ieșise învingător, ba luase chiar prizonieri niște gentilomi bogați, căci norocul îi surîdea. De data asta, mulțumită însușirilor lui, pe care le ajutase și norocul, cîștigase de partea regelui unul din cele mai însemnate orașe. Așa încît vrednicul slujitor al regelui era pe deplin încredințat de răsplata ce avea să vină. Ajunse cu bine, fu îmbrățișat, rosti o frumoasă cuvîntare, arătă că serviciul de masă din argint aurit este al regelui, slujitorul său neprimind din principiu daruri de la nimeni. La care regele îi răspunse dăruindu-i serviciul și pe deasupra trei mii de taleri de aur. Pînă aici toate bune. Dar cînd Rosny ceru slujba de mare maestru al artileriei, regele îl mai îmbrățișă o dată și-l numi guvernator al orașului Mantes. Fără a sta mult pe gînduri, neînfricatul Rosny cuteză a arăta regelui că e nerecunoscător. Atunci, regele, cu vechiu-i obicei de a-și bate joc de lucrurile serioase, obicei ce nu fusese niciodată pe placul lui Rosny, rosti :

— Nerecunoscător se spune de mult că sînt. Dar ia vezi să-ți povestească cei de la Curte ultimele noutăți.

Și, cu adevărat, nu dură mult și Rosny află totul. Se închise timp de un ceas în odaia lui și apoi se duse la doamna de Liancourt, care ghici îndată că venea în pricina slujbei de mare maestru al artileriei, cu toate că nimeni nu i-ar fi putut citi altceva pe chip decît obișnuita-i demnitate. Hainele îi erau acoperite de bijuterii.

— Doamnă, am rugat să mi se facă cinstea de a fi de față la deșteptarea domniei-voastre. Regele nu disprețuiește serviciile mele, s-ar prea putea să aveți și domnia-voastră vreodată nevoie de mine.

Nechibzuită, Gabrielle îi răspunse :

— Mulțumesc. Cînd e în campanie, regele primește scrisorile mele prin domnul de Varennes.

Acesta era un fost bucătar care acum se îndeletnicea cu înmînatul bileţelelor de dragoste. Rosny păli : culorile trandafirii din obraji nu-i pieiră, dar deveniră mai şterse. Gabrielle băgă de seamă, dar nu mai apucă să-şi ceară iertare pe dată, şi ori de cîte ori vru s-o facă mai tîrziu, nu izbuti. Dacă în clipa aceea s-ar fi aflat lîngă dînsa mătuşa ei, doamna de Sourdis, ar fi avut cine s-o sfătuiască şi poate că ar mai fi putut ocoli primejdia de a-şi face astfel un vrăjmaş pentru toată viaţa. Aşa, însă, în loc să-şi îndrepte greşeala de îndată ce o observă, săracuţa stărui într-însa, îl privi pe domnul de Rosny de sus, încît fata care o pieptăna se opri şi în încăpere se lăsă o îndelungată tăcere.

În cele din urmă, domnul de Rosny îngenunche pe un taburet şi-i încălţă Gabriellei pantoful pe care îl aruncase din picior de enervare. Gabrielle îl lăsă s-o facă, nerăbdătoare, şi spunîndu-şi că nici aşa n-are să capete locul de mare maestru al artileriei, locul domnului d'Estrées. Ofensatul nu-şi arătă de loc supărarea, îi făcu un compliment pentru micimea piciorului şi îşi luă rămas bun. De-abia ieşise, însă, din odaie, că Gabrielle se înspăimîntă de moarte ; nu-l felicitase, nici măcar nu pomenise de glorioasa dobîndire a oraşului Rouen. Acum desigur că Rosny se va duce la rege.

— Repede ! Adu-l înapoi ! strigă fetei.

Dar era în zadar, Rosny nu se înapoie. Ci se întrebă de ce o ura atît de adînc pe această femeie frumoasă. Dar nu găsi încă răspunsul adevărat : asemănarea lor. Căci erau amîndoi nişte blonzi de la miazănoapte, cu înfăţişarea deschisă şi cugetul bine cumpănit. Erau, şi unul şi celălalt, legaţi de Henri, om al risului şi al lacrimilor, prin foloasele ce le aşteptau din parte-i. Dar cu încetul începea să se ivească în amîndoi ceva ce nu mai încercaseră pînă atunci, un simţămînt care nu putea fi trezit decît de un om de la miazăzi. Şi în curînd cerinţele lor sporiră : voiră să se bucure nu numai de favoarea regelui, ci şi de încrederea omului iubit. Încît deveniră geloşi unul pe celălalt, dat fiind că îl iubeau pe acelaşi om şi porniră a-şi face rău unul altuia, pînă cînd unul dintre ei fu nimicit.

Regele plecase între timp la Saint-Denis, unde îi era sortit să-şi abjure mai tîrziu credinţa. Deocamdată nu luase însă o hotărîre definitivă, se mai zbuciuma încă, deşi făcuse atîţia paşi, încît cel din urmă trebuia să urmeze chiar fără vrerea lui. Totuşi, ţinea concilii cu clerici, era atent la tot ce se întîmpla la Adunarea statelor generale de la Paris, aştepta fără prea mare nerăbdare întîmplările ce l-ar fi putut abate din drum, ar fi vrut să se oprească singur şi, poate să stea la tocmeală cu dumnezeul său. Şi copleşit de neliniştea presimţirilor, era mai dornic ca oricînd s-o aibă alături pe frumoasa-i iubită. Cum de data asta o lăsase în alt oraş, îi fu dat să aibă parte de o încercare cum nu mai avusese pînă atunci : prilej cu care se văzu că cei doi nu mai pot fi despărţiţi. Regele socoti că

nimeni altul nu era mai potrivit decît viteazul Rosny să-i aducă nevătămată iubita. Căci credința unui bun slujitor nu poate fi zdruncinată de dezamăgiri. Și apoi îi părea cu neputință ca Rosny să n-o fi îndrăgit pe Gabrielle, de vreme ce pentru el mîntuirea se numea Henri. Așa gîndea regele.

Rosny se pregăti dar fără zăbavă de drum. Puțin îi păsa pentru cine își dădea osteneala, pentru cine făcea pregătiri amănunțite. Vrăjmașă ori nu, el nu se putea pune în mișcare fără un alai potrivit și fără pompă. Călărea în fruntea alaiului, însoțit de oamenii lui, apoi, vreo sută de pași, nu era nimeni, după aceea urmau doi catîri trăgînd litiera în care odihnea iubita regelui. Din nou un loc gol și apoi trăsura cu patru cai în care se aflau femeile. Coada alaiului o alcătuiau, hăt departe, douăsprezece dobitoace care duceau bagajele. Alaiul avea așadar un aspect solemn și nobil, purta pecetea ordinii bine chibzuite a tuturor faptelor baronului. Chiar dacă în mijlocul lui, care atrăgea toate privirile, s-ar fi aflat însăși regina Semiramida și nu Gabrielle d'Estrées, alaiul n-ar fi trebuit altfel alcătuit. Din păcate însă nu toți oamenii au un atît de mare simț al răspunderii și al celor ce se cuvin, ca Rosny. Așa încît tocmai acolo unde șoseaua cobora mai repede, vizitiul caleștii cu patru cai se dădu jos de pe capră, de parcă n-ar mai fi putut să-și amîne nevoile. Un catîr jucăuș o zbughi, în ciuda poverii din spinare, pînă la caii ce trăgeau trăsura, zornăindu-și zurgălăii și arătă cît de tare știe să ragă — cel puțin cît măgarul lui Silenos[1] din valea Bathos. Speriați, cei patru cai o luară la fugă, gata-gata să dea cu trăsura greoaie peste litiera cea ușoară, s-o sfărîme și s-o prăvălească în prăpastie împreună cu tot ce era mai prețios în regatul Franței. Începură a striga cu toții: „Opriți! Opriți!", dar nimeni nu se mișcă din pricina spaimei ce-i cuprinsese. Noroc că oiștea se frînse, trăsura se opri și caii care goneau înainte fură prinși de oamenii domnului de Rosny.

Atît de mare era primejdia de care scăpase doamna, încît cavalerul nici nu știu cum să alerge mai repede la dînsa. Groaza îi tăiase glasul și nu-i mai putea arăta credința decît prin semne și prin niște strigăte răgușite de bucurie. De bosumflată și mînioasă ce era, doamna se roșise toată. Nimeni n-o văzuse pînă atunci decît avînd lucirea ștearsă a crinilor, care puneau mult în umbră trandafirii din obraji. Cavalerul îi văzu roșeața cu o tainică plăcere, căci își aminti de cîteva iubite ale regelui, pe care acesta le părăsise din pricină că nu suferise cusurul lor de a face pete roșii. Pînă a căpăta, însă, și o făptură atît de

---

[1] Silenos, personaj din mitologia greacă, satir, despre care se pretindea că l-a crescut pe Dionisos și a fost apoi nedespărțit de el. Ia parte, alături de acesta, la lupta împotriva giganților, îl ucide pe Eukelados și pune în fugă dușmanii prin zbieretul înfricoșător al măgarului său.

tînără ca ea acest cusur, mai trebuiau să treacă cel puțin douăzeci de ani. Cu toate acestea, Rosny văzu o rază de nădejde și era gata să urmeze călătoria, fără a mai zăbovi. Doamna d'Estrées socoti, însă, altminteri ; trebuia să-și descarce pe cineva mînia și dacă acel cineva nu putea fi chiar Rosny, măcar să-l pedepsească el cu mîna lui pe vizitiul care nu mai zăbovise cu nevoile.

Credinciosul slujitor al regelui îi împlini dorința. Și peste puțină vreme o pradă lui Henri pe frumoasa călătoare, care își recăpătase în obraji lucirea ștearsă a crinilor.

— Cu toții se înverziseră de spaimă cînd s-a întîmplat accidentul, povesti el nerăbdătorului îndrăgostit. Numai doamna de Liancourt căpătase culori mai fermecătoare ca oricînd. Păcat, sire, că n-ați fost de față.

SĂRMANA ESTHER

În văzul tuturor, Henri și Gabrielle împărțeau același apartament în vechea mînăstire. Ceea ce-l făcea pe predicatorul Boucher să spumege în fața întregului Paris. Dar răsunetul vorbelor lui nu mai era acum același ca odinioară. Ascultătorii nu se mai înghesuiau de moarte să-l audă și nu mai erau apucați atît de des de ducă-se-pe-pustii — asta mai cu seamă din pricina neizbînzii Adunării statelor generale. Căci se vădise, în sfîrșit, că deosebiții pretendenți la tronul Franței aveau cu toții prea șubrede temeiuri și adevăratul rege se afla în fața porților capitalei : nu trebuia decît să abjure și ar fi putut să-și facă de îndată intrarea. Iar regele își arăta încrederea în sorții izbînzii sale, nefăcînd nici o încercare de a intra cu forța în oraș. Porțile erau de altminteri deschise, țăranii duceau în oraș cele ce le prisoseau, parizienii cutezau să treacă dincolo de ziduri. Erau sătui, din care pricină prinseseră curaj și își recăpătaseră vechea și uitata dorință de a ști și a cunoaște. Cîtă vreme îl tot ascultaseră pe Boucher, mințind, cu mațele ghiorăind de foame, uitaseră că trebuie să vezi și să afli toate tu însuți.

Acum porneau în cete mari spre Saint-Denis, dar se apropiau doar cîte unul de vechea mînăstire ; ori cel mult cîte doi prieteni, cu gînd să se apere la nevoie cot la cot. Pentru că, la urma urmei, aveai de-a face cu Antichristul și totul o dovedea, căci cum altfel ar fi putut un eretic excomunicat să-și apere atîta vreme cauza față de întreaga Ligă, de armatele spaniole, de aurul lui Filip și de afurisenia Papei ? Doi mărunți tîrgoveți se strecurară tocmai în grădina mînăstirii, căutară o ascunzătoare și își puseră în gînd să rămînă acolo, avînd și de-ale gurii cu ei. Și, ce să vezi, chiar în clipa aceea zăriră venind spre ei monstrul, ca un diavol ce le-ar fi auzit chemarea,

numai că apropierea nu-i era vestită de un nor de pucioasă. N-avea cu el nici un fel de pază, n-avea za, n-avea arme și nici că un rege nu era îmbrăcat. Acu dă peste noi, cu toate că nu ne-a putut vedea aici, după gardul ăsta viu. Da' de la el te poți aștepta la orice.

— Sire ! N-avem nici un gînd rău.

— Nici eu.

— Facem și jurămînt : n-am crezut niciodată că sînteți Antichristul.

— Ba eu socot că sînteți niște draci împielițați. Ar fi, însă, timpul să ne cunoaștem mai bine. Mai avem doar mult timp de trăit laolaltă, cîteșitrei.

La un semn al lui, ieșiră din ascunzătoare și, înainte de a-și fi dat seama ce se întîmplă, căzură în genunchi. Regele rîse binevoitor de mutrele lor speriate, apoi, devenit deodată serios, îi întrebă despre timpurile grele prin care trecuseră ; iar cînd ei pomeniră despre un anume soi de făină pe care o adunaseră de prin cimitire, lucru care chiar și lor le părea acum de necrezut, regele închise ochii și păli.

Mai tîrziu, cei doi tîrgoveți povestiră despre întîlnirea lor multor curioși, care îi întrebară nu atît despre cele ce spusese regele, cît despre cum arăta și cum se purta, dacă era bun sau rău.

— E trist, răspunse unul dintre cei doi care îl văzuseră de aproape.

Dar celălalt îi tăie vorba.

— De unde știi tu ? Doar s-a veselit toată vremea. Cu toate că, cine știe ?

Și omului care-l luase drept un hîtru bun de glume i se curmă glasul.

— Cu toate că, cine știe ? rosti cuprins de îndoieli și cel căruia îi păruse trist.

— Da' de falnic e falnic, fură amîndoi de aceeași părere. E înalt, prietenos și așa de simplu că te sperii, că...

— Că-ți vine să-i întinzi mîna, întregi repede al doilea.

Cel dintîi tăcu încurcat. Fuseseră cît pe-aci să dea în vileag că amîndoi căzuseră în genunchi în fața regelui.

Apoi Henri primi în grădina mînăstirii vizita pastorului La Faye, care ducea de mînă o femeie cu văl pe față.

— Am intrat fără a fi văzuți, fură cele dintîi vorbe ale bătrînului.

Henri găsi aceste vorbe fără nici o noimă și privi cînd la pastor, cînd la femeie : dar vălul era gros.

— Fără a fi văzuți și fără a fi așteptați, aminti el grăbit, căci se ducea la Gabrielle.

— Sire ! iubitul meu fiu, rosti bătrînul. Dumnezeu nu uită nimic și ne aduce aminte de faptele noastre tocmai cînd ne gîndim mai puțin la ele. Iar cine le-a făptuit nu trebuie să le tăgăduiască.

Henri începu să înțeleagă. O cunoscuse pesemne pe femeie, cine știe unde și cine știe cînd. Dar degeaba căută vreun semn pe mîna-i neînmănușată. Nici un inel; iar degetele erau butucănoase și jupuite de muncă. Prin minte îi trecură mai multe nume, dar în același timp se temu să nu fie pîndit; ar fi vrut să știe dacă nu se uita cumva cineva de la vreo fereastră.

— E de aceeași credință cu noi, făcu La Faye și-i ridică vălul.

Era Esther din La Rochelle. Henri o iubise cum iubise și alte douăzeci, ori poate ceva mai mult decît pe vreo zece dintre ele; dar cine s-o mai țină minte? Și se grăbea spre Gabrielle.

— Doamna de Boislambert, după cum văd. Doamnă, clipa e rău aleasă, sînt ocupat.

Iar în gînd își spunea: „Ce mai, Gabrielle are să afle totul".

Fluturîndu-și coama de păr alb, pastorul La Faye îi spuse apăsat:

— Priviți mai bine, sire! Cei de credința noastră nu fug de conștiința lor.

— Dar cui îi trece prin minte să fugă? izbucni Henri prefăcîndu-se mînios și pe măsură ce vorbea se mînia cu adevărat. Nici nu mă gîndesc să fug, dar sînt ocupat și nu îngădui să fiu luat pe nepusă-masă. Nici chiar de domnia-ta, domnule pastor.

— Sire, priviți mai bine, repetă pastorul.

În sufletul lui Henri se rupse ceva și nu se mai simți zorit nici de dorință, nici de mînie. În fața lui, după ce vălul fusese dat la o parte, se afla o femeie îmbătrînită, bolnavă și sărmană, o femeie care pe vremuri îi înfierbîntase sîngele și-i sporise puterile. Căci n-ar fi ajuns atît de departe, pînă în fața porților deschise ale capitalei, dacă ele, cu toatele, nu l-ar fi însuflețit și nu i-ar fi dat aripi. „Esther! În ce hal a ajuns! La Rochelle, cetatea de pe țărmul mării, puternicul adăpost al hughenoților, de acolo am pornit, ca luptători pentru conștiință, spre multe bătălii. Nu-i nevoie, pastore, să mă fulgeri cu privirile. Ai dreptate, clipa a fost bine aleasă."

— Doamnă, ce vă aduce la mine? întrebă Henri.

Și în gîndul lui își spunea: „E tocmai clipa potrivită ca hughenota Esther să-mi apară, nenorocită, în fața ochilor. Sînt pe cale să-mi abjur credința și mă simt fericit trăind cu Izabel, cea care l-a scos din minți pe regele Ahab, făcîndu-l să se închine zeului Baal. Și care apoi a fost sfîșiată de cîini. Cît de repede e pedepsită frumusețea, cum o ofilește nerecunoștința noastră! Și pe Esther din La Rochelle au ofilit-o mîhnirea și sărăcia!"

Și ar fi fugit totuși în clipa aceea, dacă dînsa n-ar fi început să vorbească. Glasu-i slab, răgușit, spunea:

— Sire! Copilul vostru a murit. De atunci, vistieria voastră nu-mi mai dă nimic. Am fost alungată de-ai mei, sînt singură și sufăr lipsuri. Îndurare!

Încercă să plece un genunchi, dar fu cît pe ce să se prăbușească de slăbiciune. Și nu Henri, ci bătrînul La Faye o prinse în brațe. Avea în ochi fulgere de mînie și Henri îi răspunse cu o privire întristată. Apoi plecă ; după ce dădu a înțelege pastorului, printr-un semn, că se va face tot ce trebuia făcut. Sé gîndea tocmai la asta, în timp ce mergea cu pași din ce în ce mai încetiniți pe coridoarele mînăstirii. „Ce-am făcut, ce mai pot îndrepta ? Asta-i pilda cea mai de neiertat a nesimțirii mele. Vărs cîteva lacrimi fugare și de fiecare dată mă aflu în drum spre alta. Asta-i și faima mea, toți o cunosc, numai eu îmi dau seama cel din urmă ce fel de om sînt".

Deodată, mintea îi fu străbătută ca de o lumină și se minună de cele ce i se întîmplau. Pricinuia suferințe. După toate regulile și după cum îi poruncea conștiința, altfel ar fi trebuit să se poarte ; doar cunoștea și el, din cîte pătimise, greutățile vieții și avusese nevoie de destulă tărie a sufletului cînd trecuse prin școala nefericirii, ca și atunci cînd făcuse drumul spre tron. Dar buna noastră purtare e totdeauna plătită cu jertfirea cîtorva ființe. Și Henri își aminti încă o dată de Esther, dat fiind că mijloacele trebuincioase pentru pensia ce ar fi vrut să-i dea îi lipseau cu desăvîrșire ; spre a face rost de ele, ar fi trebuit să-i dea mai puțin Gabriellei, preaiubita-i stăpînă. Nici prin gînd nu-i prea trece, însă, așa ceva ; s-ar fi temut să aducă măcar vorba despre asta, era sigur că dînsa n-ar fi renunțat la nimic. N-avea decît să-și amintească strălucirea inelului, inelul furat de domnul d'Estrées, pe frumoasa-i mînă odihnind pe brațul jilțului.

Cuprins de îngrijorare, intră în încăperile el cu pași neobișnuit de ușori. Din anticameră aruncă o ochire prin ușa întredeschisă ; frumoasa ședea în fața mesei de toaletă. Scria. „Dar n-are cui scrie, decît mie. Oricui altcuiva ar scrie, ar da de bănuit". Henri înaintă fără a face cel mai mic zgomot, de data asta, însă, cu bună știință și nu din pricină că ar fi fost dus pe gînduri. În sfîrșit putu să privească peste umărul celei ce scria, fără ca dînsa să-l bage în seamă, deși tot ce făceau amîndoi se petreceau în fața unei oglinjoare rotunde. Henri citi : „Doamnă, sînteți nefericită".

Se sperie, își dădu îndată seama cui erau adresate aceste vorbe și totuși urmări cu o încordare plină de spaimă pana care scîrțîia și din pricina căreia nu i se auzea, poate, răsuflarea. Dar răsuflarea lui aburi oglinda. Iar pana scria cu litere mari : „Doamnă, asta-i soarta ce ne pîndește, dacă dăm ascultare vorbelor frumoase. Trebuie să ne ferim, căci altfel ne prăbușim în prăpastie fără a avea dreptul să ne plîngem. Nu mi-e milă de domnia-ta, căci n-ai știut să fii demnă, iar felul cum te-ai purtat aici, în grădina mînăstirii, dezonorează sexul nostru. Ca să dispari, am să-ți dau bani. Tatăl copilului mort al domniei-tale ar putea lesne uita s-o facă". Urmă pe același ton, dar Henri citise destul. Oglinda era aburită de răsuflarea lui, și,

cînd ea ridică deodată privirea, nu văzu pe nimeni într-însa. Mergînd de-a-ndaratelea, Henri ieşise repede din odaie, încredinţat că Gabrielle ştiuse că fusese acolo şi că ceea ce scrisese era mai mult pentru el decît pentru cealaltă.

Plecă pentru mai multe zile, ba se gîndi chiar s-o rupă cu Gabrielle. Era prea mîndră şi prea te înţelegeai greu cu ea. Prin cele ce scrisese îi dăduse a înţelege că nu-l va ierta niciodată dacă o va ajuta pe cealaltă. Şi, cu adevărat, nu cuteză s-o facă. Ci se cufundă în treburile pe care le avea în mai multe oraşe, spre a încerca să uite capriciile stăpînei sale. Şi îi uită capriciile, dar n-o uită pe dînsa. Iar de aprins ce-i era dorul după Gabrielle, nici nu-şi mai aminti de femeia nefericită, de Esther. A treia zi află că iubita sa îl primise în odaia ei pe ducele de Bellegarde.

Fu apucat de nişte friguri, care la început semănară cu cele care îl scuturaseră şi-l doboriseră toată tinereţea lui, după vreo încercare neobişnuită ; era ca o prăbuşire a conştiinţei de sine, ca o întrezărire a nimicniciei. Dar la patruzeci de ani nu se mai lăsă stăpînit de asemenea simţăminte. Închise cu o mînă hotărîtă spărtura deschisă în voinţa lui de a trăi ; căci la vîrsta aceea ferită de emoţii prea mari o putea face. Încălecă şi porni asupra trădătorilor. Îşi lăsă în urmă însoţitorii şi încredinţă vîntului suspinele sale, durerea şi făgăduielile-i de răzbunare. Nici o oprire ! Nici vorbă nu putea fi să se arunce pe vreun pat şi să deznădăjduiască. Asupra capetelor celor doi trebuia să se abată, năprasnică, osînda. Şi goni, în întunericul adînc, printr-o pădure deasă, pînă cînd calul se prăbuşi sub el şi se pomeni zvîrlit pe o grămadă de frunze veştede.

— Domnule de Praslin ! strigă el, cînd gentilomii se apropiară.

Iar în urechea ce o plecă Praslin, dădu nişte porunci cum n-ar fi crezut niciodată că o va face. Bellegarde trebuia să moară.

— Executarea ! Răspunzi cu capul domniei-tale.

Praslin nu-l prea iubea pe marele scutier ; bucuros l-ar fi ucis în duel. Dar nu credea că regele gîndeşte cu adevărat ceea ce spune. Nu era un rege care să poruncească omoruri mişeleşti, nu trimisese niciodată pe lumea cealaltă un duşman personal şi nu avea s-o înceapă acum, cu un Feuillemorte. Aşadar Praslin răspunse potolit :

— Sire ! Să aşteptăm să se crape de ziuă.

Dar regele se mînie :

— Ce, crezi că mi-am ieşit din minţi ? Am hotărît, şi ai să execuţi ce ţi-am poruncit. Şi nu numai pe Bellegarde. Să nu-l ucizi numai pe el, dacă-i găseşti împreună.

— Nu prea aud bine în întuneric, rosti domnul de Praslin. Sire, sînteţi vestit în toată lumea pentru bunătatea maiestăţii-voastre, sînteţi prinţul noului umanism şi al îndoielii, pe care filozofii o numesc rodnică.

— Am fost eu așa? întrebă Henri aspru. Am uitat de toate astea. Amîndoi trebuie să moară — și chiar mai întîi femeia, ea în primul rînd. Nu pot să mai văd așa ceva! strigă deodată și își acoperi ochii ca să-și alunge viziunile închipuirii.

Martorul acelui ceas întunecat se depărtă cît mai mult cu putință, spre a nu mai fi de față. În cele din urmă, Henri se aruncă din nou în șa. Cînd sosi la Saint-Denis, se crăpa de ziuă. Urcă în fugă treptele, ceru să fie lăsat să intre, trebui să aștepte o clipă afară și în fața ușii închise urmări, de parcă ar fi fost înăuntru, toate mișcările unei grabnice despărțiri. Groaza îl strîngea de gît; cei dinăuntru nu puteau simți una mai mare. În sfîrșit, zăvorul fu tras și iubita-i domniță se ivi în față-i, de parcă s-ar fi întors de pe altă lume. Își dădu deodată seama că voise s-o piardă. Și sîngele îi năvăli tot spre inimă: o regăsise. Era îmbrăcată ca pentru călătorie, o femeie gătită cu tot dichisul în faptul dimineții, în fața ferestrei care scîrțîise cînd fusese deschisă. Se auzise pînă și săritura în grădină.

— Explicați-mi toate astea, doamnă.

Dînsa ținu capul sus și răspunse liniștită:

— Cineva care a căzut în dizgrația maiestății-voastre m-a rugat să pun o vorbă bună pentru el.

— Și a sărit pe fereastră. Să fie prins!

Gabrielle îi taie drumul.

— Sire, Liga i-a făcut propuneri, dar el nu v-a trădat.

— Și cu Liga și cu domnia-ta! Cum se face, doamnă, că sînteți îmbrăcată și patul e răvășit? Auzi: să pui o „vorbă bună"! În zori de zi și cu patul răvășit!.

Gabrielle se așează în fața patului, acoperindu-l cu rochia-i largă.

— Ceea ce bănuiți nu s-a întîmplat, rosti cît se poate de liniștit.

Dar el ridică tonul, pentru ca discuția să devină mai aprinsă.

— Apărați-vă! Nu știți că am venit să vă alung de aici?

Dînsa îl privi cercetător în ochi, așa cum te uiți în ochii cuiva căruia îi crește fierbințeala.

— Luați loc, îl rugă.

Și se așeză și dînsa, lăsînd să se vadă patul răvășit. Apoi vorbi:

— Sire, nu întîia oară mă ofensați. Ați arătat dispreț față de domnul d'Estrées. M-ați înjosit apoi cînd ați primit-o acolo, în grădină, pe femeia aceea. Ați plecat fără a vă lua rămas bun. Am avut slăbiciunea de a răspunde la scrisoarea unui prieten mai credincios. A venit aici înainte de a se face ziuă, lucru pe care ar trebui să-l priviți ca un semn de delicatețe. Ați fi preferat să se zgîiască toți la noi cînd s-ar fi deșteptat?

O ascultă cu greu pînă la sfîrșit, încleștat de brațele jilțului ca să nu sară în sus. Dar se mulțumi să-l tragă pînă aproape de dînsa și-i spuse, apăsînd pe fiece cuvînt:

— A venit să te ia cu el : de asta eşti îmbrăcată. Aţi vrut să fugiţi. Aţi vrut să vă căsătoriţi.

— Cu încuviinţarea maiestăţii-voastre, răspunse dînsa, ţinînd capul sus şi fără a-l depărta de al lui.

— N-am s-o dau niciodată, murmură el. Mama copilului meu, rosti deodată cu glas tare.

Auzind aceste vorbe, Gabrielle clipi de două ori repede din gene — nu spuse nimic şi se făcu tăcere. Stăteau amîndoi genunchi lîngă genunchi, aproape bărbie lîngă bărbie, fără să răsufle. Pe el îl apucă mai întîi frigul, apoi i se uscară gura şi gîtlejul, nu mai putu să înghită, se duse la masă şi bău apă. După care ieşi din odaie fără a-i mai arunca vreo privire.

Doamna de Liancourt nu mai zăbovi, porunci să i se facă bagajele. Nu ştia bine : pierduse sau nu jocul. O călătorie la mătuşa de Sourdis îi părea cum nu se poate mai potrivită. Doamna de Sourdis i-ar fi spus acum : „Orice ar fi, nu te ruga niciodată pentru nimic şi nu rosti niciodată cuvîntul : mulţumesc". Şi Gabrielle o auzea parcă spunîndu-i-o din depărtare, în timp ce dădea, dusă pe gînduri, porunci fetelor cum să-i facă bagajele. Gabrielle n-avea o minte prea ascuţită şi fiindcă n-o ducea capul, făcea greşeli mari, cum făcuse cu domnul de Rosny. De data asta, însă, îi veni în minte principiul învăţat de la mătuşă-sa şi anume să nu se roage pentru nimic, să nu mulţumească pentru nimic, ci să aştepte totdeauna pînă cînd potrivnicul se va da bătut. „N-are pe nimeni", îşi aminti. „Pe nimeni pe lume, tocmai acum cînd se pregăteşte să facă săritura — săritura în necunoscut, cum o numeşte el, e uşor de înţeles de ce. Dar e mai sigur că-şi va pierde partida decît că va cîştiga tronul. Cînd petrecem noaptea împreună, eu tac aproape tot timpul, iar el vorbeşte singur cu sine. Îmi place să fac pe prostuţa".

Şi porunci slujnicelor să conteneacă cu împachetatul. Rămasă singură, îşi îmbrăcă rochia din ţesătura cea mai uşoară, cea mai străvezie ; căci era sigură că el se va întoarce. „De cele mai multe ori, femeile l-au înşelat şi el a luat în rîs trădarea lor. Aşa i-a fost obiceiul totdeauna, toţi o spun. N-a fost niciodată gelos, acum e pentru intîia oară."

— Greu trebuie să-i mai fie, rosti apoi cu jumătate glas şi, lăsîndu-şi mîinile să-i cadă în poală, simţi o uşoară undă de duioşie pentru cel care devenise un alt om de dragul ei şi care îşi sporise puterea de a suferi, cu ajutorul ei. Aproape se căi. „Am clipit din gene, cînd a vorbit de copilul lui !"

Henri intră, îi luă amîndouă mîinile şi spuse :

— Doamnă, să uităm totul.

— Sînteţi mîhnit, sire, îi răspunse dînsa îngăduitoare — dar îşi dădu bine seama prin ce cumplită suferinţă trecuse.

Faţa aproape că îi pălise şi arăta obosit. O faţă tăbăcită de vînturi în atîtea campanii şi arsă de focul atîtor lupte, cu greu

păleşte şi arătă obosită. Ca să observi asta, trebuie să vezi ce se întîmplă sub piele. Şi aşa şi făcu Gabrielle, mişcată.

— Sire, aveţi un fel de a vă arăta dragostea căruia e cu neputinţă să i te împotriveşti. Şi întinse braţele să-l cuprindă, nu numai răbdătoare şi prietenoasă, ci, în sfîrşit, pătimaşă.

Dar după ce trecu clipa dăruirii, nimic nu se schimbă între ei ; el rămase, ca şi mai înainte, nerăbdător şi furtunos, dînsa nehotărîtă şi nepăsătoare.

— Înger de la miazănoapte ! îi strigă Henri disperat. Jură-mi că nimeni altul, în afara mea, nu va fi atît de credincios ca tine. Dar nici nu-i ascultă răspunsul. Degeaba mi-ai mai jura credinţă, după ce ai fost necredincioasă de două ori. De cumplitele mele bănuieli nici nu-ţi pasă, în timp ce celuilalt îi ierţi necredinţa făţişă. Feuillemorte se teme de Ligă şi a făcut curte nu numai domnişoarei de Guise, ci-şi face de cap şi cu mama ei. Tu nu însemni nimic pentru el, iar el nu-i alături de mine.

Dorind să ia cu asalt inima aceea de neînvins, cuprins de gelozie, regele nici nu ştiu cum să-şi ponegrească mai mult rivalul.

— Cum de i-ai putut scrie ? După toate făgăduielile date ? Să nu-mi mai spui niciodată : am să fac. Să-mi spui numai : fac. Hotărăşte-te, domniţă, să ai un singur slujitor.

Gemu şi, prinzîndu-şi capul în mîini, fugi afară. Iar în sinea lui simţi : „Nici că se poate mai mare decădere !"

În grădina cu copaci bătrîni îl aştepta pastorul La Faye. Văzîndu-l, Henri rămase pironit locului, atît de izbit fu de legătura ce o descoperi între vinovăţia lui şi suferinţa ce o îndura. Pastorul stătea la o depărtare de vreo zece paşi, sub copaci. Şi-i spuse :

— Sărmana Esther a murit.

Henri îşi lăsă bărbia în piept şi rămase aşa, tăcut, o bună bucată de vreme, încît bătrînul ce stătea în faţa-i, în umbră, nu se simţi în apele lui. Dar îi spuse :

— Şi măcar dacă ăsta ar fi cel mai mare păcat al maiestăţii-voastre, sire ! Sărmana Esther a ajuns în împărăţia dragostei fără sfîrşit.

Henri ridică fruntea şi, privind spre cer, peste vîrfurile copacilor, mărturisi :

— În Valea Josafat, mai puteam încă da înapoi. Şi se depărtă cu paşi mari.

La Faye rămase locului, mîhnit şi înspăimîntat. Regele huleşte. Ia în deşert cele sfinte. Se pregăteşte să abjure credinţa lui şi îndrăzneşte să se asemuiască mîntuitorului, care a fost ispitit şi s-a împotrivit ispitei.

De-abia mai tîrziu află pastorul La Faye că Valea Josafat se numise tabăra regelui din fața orașului Chartres și că într-o bună zi, cînd regele ieșise plin de noroi din șanțuri, văzuse venindu-i în întîmpinare, într-o litieră, făptura plămădită de dumnezeu spre a înfăptui planurile nepătrunse ce le avea cu el.

Un bătrîn protestant nu putea crede, însă, că Gabrielle d'Estrées nu-l sfătuise niciodată pe iubitul ei să abjure. Căci numai Henri cunoștea adevărul, în măsura în care adevărul poate fi aflat doar în vorbe și tăceri. Și cu toate acestea, cînd mai tîrziu unul dintre oamenii lui de încredere îl întrebă :

— Sire, la urma urmei, cine va convertit ? recunoscu :

— Scumpa mea domniță, încîntătoarea Gabrielle.

III

SĂRITURA ÎN NECUNOSCUT

TAINA NEDREPTĂȚII

Filip Mornay nu avea, la drept vorbind, decît un singur prieten englez. Trecînd, însă, acum din nou canalul, după atîtea alte călătorii făcute în Anglia, și avînd de împlinit cea mai neplăcută însărcinare, se simți îndemnat a se gîndi pe rînd la cunoscuții săi. Erau mulți și din cele mai deosebite stări ; iar pe unii nu-i mai văzuse de atîta timp, încît l-ar fi putut uita. Cea dintîi și cea mai lungă ședere a lui în Anglia fusese aceea din timpul surghiunului — în anii săi de ucenicie. Oamenii de la care avusese de învățat ceva continuau să-i trăiască în amintire și unii dintre ei trăiau chiar numai în amintirea lui. Averea protestantului fugar fusese confiscată, iar dacă el ar fi fost prins cumva în patrie, și-ar fi sfîrșit zilele îndărătul zăbrelelor ori poate pe roată. Tînăr strîmtorat, dar cu o atît mai mare ascuțime a minții, frecventase la Londra toate straturile și, încă plin de vedeniile apocaliptice ale nopții Sfîntului Bartolomeu, le povestise, ușurîndu-și sufletul oriunde avusese prilejul. Comesenii din pensiunile ieftine îl ascultaseră, fără ca vreun mușchi măcar să tresară pe fața lor. Și nu se putea ști dacă îl luau, ori nu, în serios. Iar după ce ascultau blestemele înverșunate cu care îi împroșca pe ucigașii ce stăpîneau în acea vréme patria sa, grozăviile pe care surghiunitul le înfățișa, prorocirea osîndei ce avea să se abată negreșit asupră-le și din partea oamenilor și din partea lui dumnezeu, după toate acestea îl întrebau :

— Și crezi într-adevăr ceea ce spui ?

În acea vreme de mult trecută a vieții lui, Mornay dusese odată niște haine la reparat unui croitor. Acesta îi asculta bucuros istorisirile, în timp ce lucra ; ba nevasta meșterului chemase chiar și vecinii să le asculte. Copleșit de fanatismul lui, surghiunitul nu-și dădu seama decît după mult timp că așa cum era, numai în cămașă, căci haina ce-o dezbrăcase era singura-i haină, se dăduse în spectacol și-și înfățișase privirilor nu numai trupul, ci și sufletul. Tăcu. Dar nici ascultătorii săi nu mai rostiră o vorbă, pînă cînd croitorul nu-i puse din nou haina pe umeri. Apoi o vecină îi aduse o cană cu bere și-i spuse :

— Se înțelege, toate s-au întîmplat chiar așa cum le povestiți, dar s-au petrecut undeva tare departe de aici și nu cunosc nici o singură femeie care să fie așa de nebună încît să bea sînge.

După această lecție, tînărul Mornay se ferise să-și mai dea vreodată în vileag simțămintele. Căci numai la o depărtare de o sută de mile și tot într-o țară creștină, întîmplări despre care se putea crede că vor cutremura lumea de mînie, grozăvii strigătoare la cer, nu trezeau mai mult interes decît o născocire oarecare, ba aceasta putea fi socotită chiar mai demnă de luat în seamă. De atunci, surghiunitul se mulțumise a se îndeletnici cu știința, al cărei adevăr nu cunoaște hotare și care vorbește o limbă înțeleasă de toți. Sau cel puțin așa credea el.

Cutreieră zadarnic pe la toți librarii din Londra, spre a-i convinge să-i tipărească scrierile teologice. Unii se temeau de anume păreri interzise în Anglia, deși această țară era protestantă. Alții cereau ca autorul să scrie englezește și nu latinește. Singuru-i cîștig fu acela că avu prilejul să cunoască, prin librării, o seamă de oameni învățați și distinși. Unii dintre aceștia, dornici să-l cunoască mai de aproape, îl poftiră în casele lor, spre a sta de vorbă cu el și a-l ruga să dea lecții de franceză odraslelor. Printre aceștia fu și lordul Burghley.

Lordul avea mai mulți feciori ; cel mai mare dintre ei era de aceeași vîrstă ca Mornay și avea o minte deschisă. Nu socotea nefericirea celuilalt ca un lucru de la sine înțeles. „Sîntem de aceeași credință, ne străduim amîndoi întru cele spirituale și hrănim deopotrivă visul unei omeniri mai bune ; pe deasupra sîntem amîndoi de neam mare, cu toate că nu ne putem asemui întru noblețe, cea engleză fiind mai de preț — totuși avem multe trăsături comune și, cu oarecare bunăvoință, soarta ne-ar fi putut prea bine pune unul în locul celuilalt." Omul cu mintea deschisă înțelegea toate acestea, dar nu sufla o vorbă despre uimirea de care era cuprins că scăpase atît de ușor. „Eu mă aflu în deplină siguranță, pe cînd el a trebuit să fugă. Și-a pierdut averea, e pîndit de primejdii și împroșcat cu noroi. Mie, care am un suflet înrudit cu al lui, fiind englez, totul îmi surîde, mi se deschid cele mai strălucite drumuri. Dumnezeu s-o binecuvînteze pe regină !"

Fiul lordului era astfel recunoscător ursitei ce-l făcuse să se nască într-o zodie bună, dar neliniștea sufletului său îl îndemna să simtă limpede partea-i de vinovăție pentru sfărîmarea atîtor vieți străine, ce ar fi putut fi fericite. Lipsiți de vinovăție se cred numai cei săraci cu duhul. Cine înțelege însă și știe, e ținut a pune umărul și a lucra pentru ca lumea creștină, care-i un tot, o singură zidire, să nu fie amenințată cu prăbușirea, să nu fie săpată din temelii de nedreptățile ce le vedem cu ochii noștri. Dar dacă ne închipuim creștinătatea ca o zidire, al cărei creștet e împărțit în părți din ce în ce mai mici, pe ultimele dintre ele nici nu le mai putem vedea. Și tînărul cu sufletul neliniștit zugrăvi pe hîrtie tabloul ce și-l făcea despre lumea creștină, cu toate că nu prea obișnuia să deseneze. În partea de jos se vedeau coloane, despărțite, dar învecinate : Anglia, Franța și

celelalte țări și regate. Zidirea se sprijinea pe aceste coloane. Deodată, prin zidirea bine închegată începe să alerge un monstru cu o făclie aprinsă. Nici nu-și dă seama ce face și dă foc celei dintîi coloane, după care se aprinde îndată și a doua și apoi multe altele. Un creștin care-i de față acolo își împreunează mîinile pe piept, ce-i drept, plin de mîhnire, dar cu asta nu împiedică de fel nenorocirea. Foarte ciudat, însă, prăbușirea nu se întîmplă. Zidirea rămîne în picioare, cu coloanele-i de sprijin sfărîmate, dar parcă ar pluti în aer; și creștetul ei se pierde în înălțimi. Cînd autorul schiței își arătă opera surghiunitului, acesta, după ce o privi cîtva timp, desluși:

— Nedreptatea are tainele ei. Schița domniei-tale reprezintă tocmai misterul nedreptății.

La aceste vorbe autorul schiței se minună foarte și își privi opera de parcă atunci ar fi văzut-o pentru întîia oară. Mornay, însă, care trebuia să înfrunte calea lungă a surghiunului și mai avea încă multe de învățat, deveni în clipa aceea mîndru de nedreptatea ce o suferise, căci nedreptatea îndurată de el era o părticică dintr-o mare taină. Și dădu de atunci în colo în sinea lui acest nume celor trăite, deși în viața de fiecare zi vorbea despre drept și dreptate; dar dreptul și dreptatea n-au nimic miraculos.

În tinerețea lor, Mornay și prietenul său englez se îndeletniceră mai mult cu jocul cu mingea și cu întrecerile la vîslit decît cu convorbiri savante. Schimbau cărți de citit și mai des încă împărțeau între ei aceiași prieteni și aceleași fete, frățește și întru deplină nevinovăție atît într-o privință cît și în cealaltă. Tamisa, apa, aerul și malurile ei îmbrăcau culori palide, vaporoase, și în anume zile de vară acestea făceau să te simți fericit ca un copil, simțămînt împărtășit chiar și de surghiunitul cu fruntea însemnată. Dar cît de repede trec — o, paradis înmiresmat! — alergăturile, cîntecele, sărutările, buchetele de flori, mîngîierile tainice sub umbrare, sunetul dulce al unei viori în depărtare — cît de repede trec, o, paradis înmiresmat! Și surghiunitul se înapoie în patria lui, își alese prințul pe care să-l slujească, se duse, trimis de acesta, pe la diferite Curți și mai ales la Curtea Angliei; dar acum nu mai era vorba, zău, de o joacă de copii. Oamenii de acolo nu mai erau tovarăși de jocuri copilărești, zglobii, ci obiectul strădaniilor sale diplomatice. Și totuși răsufla parcă mai în voie de cîte ori debarca pe acele coaste, pe stîncile acelea de cridă, trăia sentimentul că vine la prieteni. Cu toate că nu avea acolo decît un singur prieten. Dar acesta îi mulțumea în numele tuturor pentru prietenia ce o purta țării lui. Căci poți iubi o țară pentru felul ei de a gîndi, pentru credința, pentru vechea-i slavă, de care ea însăși își dă cu mult mai puțin seama decît cel ce debarcă pe coastele sale și o vizitează din cînd în cînd.

Lordul Burghley moștenise titlul tatălui său și devenise mare trezorier al regatului. Și trimisul extraordinar se duse la el chiar înainte de a-l fi vizitat pe ambasadorul permanent al regelui său. Casa trezorierului se afla într-un loc atît de singuratic, încît norii păreau a se fugări în juru-i ; la poalele povîrnișului pe care era așezată se întindea o plajă cu cîteva colibe de pescari. Mornay își află prietenul, ministrul, într-o încăpere de mărime potrivită, veghind asupra muncii diecilor săi ; căci acolo se administrau finanțele țării. Cînd călcă pragul încăperii, diecii îl priviră curioși pe vizitator, iar el le înfruntă privirile pînă cînd își plecară din nou capetele pe hîrtii, căci n-aveau ce vedea. După ce-l lăsă să adaste timpul cuvenit, nobilul lord i se adresă :

— Nădăjduiesc că ați călătorit bine.

După care îl pofti în cabinetul său. Și de-abia cînd închiseră ușa după ei, își strînseră mîinile și se priviră îndelung ochi în ochi. Și, pentru a-și spune ceva, își ziseră : „Nu te-ai schimbat de loc", dar la drept vorbind se priveau fiindcă le făcea plăcere să se vadă.

— Împrejurările sînt grele, rosti Burghley, după ce se așezară pe scaunele tari, de culoare neagră.

Mornay înțelese că aceste vorbe erau menite a-i ușura explicația. Și înghiți cu noduri.

— Dar domnia-ta ești obișnuit cu asemenea împrejurări, îi aminti Burghley.

— Și ele nu mă fac să-mi pierd curajul, îngăimă Mornay.

— Nici data trecută nu ți-a fost prea ușor aici și totuși ai izbutit a o scoate bine la capăt.

— Fiindcă regina voastră e dreaptă și statornică, adăugă Mornay.

Repetă : dreaptă și mai spuse o dată : statornică. Se gîndea oare la cineva care n-ar fi fost nici drept nici statornic ? Oricum, își alungă repede gîndurile nerostite și spuse cu glas tare :

— Regele meu are același suflet neclintit, de dragul căruia îl slujesc de atîta vreme. Situația în care se află se schimbă, nu el. Regina voastră e nemulțumită că n-a vrut să îngenunche capitala, flămînzind-o. Mai mult, la urechile maiestății-sale britanice a ajuns zvonul că regele meu ar fi ispitit să-și lepede credința.

Și pentru că Burghley tăcea — o tăcere mustrătoare — Mornay îl întrebă încetișor :

— Domnia-ta crezi așa ceva ? Apoi, ridicînd glasul : Dumnezeu mi-e martor că sînt încredințat de contrariul.

— Atunci ești omul cel mai potrivit spre a o convinge și pe regină, sună răspunsul.

— Vrei să-mi vii în ajutor, Burghley, ca data trecută ?

— Ei, băiete, făcu nobilul lord, încercînd a lua tonul de odinioară. Data trecută a fost vorba de o situație cît se poate de limpede, nici pe departe nu se poate compara cu aceea

aflată în discuție astăzi. Regina își pierduse capul după un bărbat. Eram tineri cu toții.

— Tineri ? Dar n-au trecut decît doi ani de atunci.

Ministrul se minună, începu să socotească. Într-adevăr, acum doi ani regina iubea încă, suferea încă. Nu-l întrerupse, însă, pe Mornay și acesta continuă :

— În doi ani nu s-au putut schimba prea multe. O fire atît de pătimașă ca aceea a marei voastre regine nu se poate schimba, fie că-i vorba de un bărbat ori de ceva neasemuit mai prețios decît un bărbat, și anume religia. Dacă a trebuit să mă fac luntre și punte din pricina contelui Essex...

Și din nou ministrul își depănă gîndurile fără a-l întrerupe pe trimisul extraordinar. „Mai ușor înfrîngi — își spuse — patimile decît înțelepciunea. Ce putere am eu atunci cînd nu mai e vorba de patimă și de suferință ?!"

— Dacă atunci a trebuit să mă fac luntre și punte din pricina contelui de Essex, observă Mornay, cine știe ce mă mai așteaptă acum.

„Ai să te minunezi de ce o să pățești, băiete", ar fi vrut să-i prezică Burghley. Dar se mulțumi să-i spună :

— Dragul meu, de data asta, domnia-ta vei vorbi și te vei aprinde mai mult decît regina. Bine măcar că n-ai a te teme de izbucnirile ei.

— Crezi într-adevăr că nu, Burghley ? Ce de amenințări și ce de plîngeri s-au năpustit asupră-mi cînd Essex a rămas cu trupele în Franța, în ciuda tuturor chemărilor și poruncilor reginei, preferînd să riște chiar dizgrația ei decît să piardă prilejul de a se măsura cu ducele de Parma ! Cică regele meu nu l-ar fi primit pe Essex în persoană și cu toate onorurile cuvenite ! Cică regele își punea în joc viața cu ușurință și, ce era mai rău încă, și pe aceea a soldaților englezi și a lui Essex, că-l punea pe Essex să lupte acolo, în prima linie ! Contele Essex să vină imediat înapoi, iar pînă nu s-o întoarce la Curte, nu mai căpătați nici un soldat englez spre a ține piept vestitului Parma ! Maiestatea-sa era sătulă pînă peste cap de încurcăturile franceze. Și săpuneala a luat sfîrșit numai cînd, după o ultimă izbucnire de mînie, regina, care nu dormise de fel toată noaptea, s-a simțit rău.

— Acum doi ani ! repetă Burghley, cu ochii plecați. Dar apoi îi ridică și rosti : Mornay, nu uita că vorbești de vremi trecute. Atunci ai căpătat totuși, pînă la urmă, regimentele cerute, chiar dacă le-ai căpătat după plecarea domniei-tale și după ce Essex s-a întors. Noi doi, Mornay, am putut avea oarecare trecere în ochii reginei, fiindcă n-am luat în seamă — și nu cu bunăștiință, ci fiindcă așa-i firea noastră — și am trecut peste anume împrejurări cînd o femeie seamănă cu toate celelalte. Domnia-ta, Mornay, îi ești plăcut reginei.

— Mai sînt ? Cîtă vreme am fost plecat, pare că i s-ar fi șoptit cîte ceva pe socoteala mea.

— Ei, prostii ! rosti Burghley, sculîndu-se și rîzînd, bucuros că discuția aceasta apăsătoare lua un ton mai puțin grav. În timp ce vă aflați în fața Parisului, la masa domniei-tale cineva și-ar fi bătut joc de franțuzeasca plină de greșeli a reginei. Dar în mărinimia ei, regina nu-și mai aduce aminte de asta și ai să fii primit după cum meriți. Ești prietenul încercat al acestei țări și al reginei sale.

În general, revederea fusese încurajatoare. Drept un semn bun putea fi socotită împrejurarea că regina îl primi pe ambasadorul extraordinar după numai trei zile de așteptare. Trimise o caleașcă de gală la casa ministrului acreditat pe lîngă dînsa și domnul de Beauvoir La Nocle îl însoți pe Mornay. O gardă de onoare alcătuită din călărime engleză deschidea drum trăsurii. În clipa cînd cei doi domni pășiră în falnicul salon, regina Elisabeta le ieși în întîmpinare din partea dimpotrivă. Suita-i numeroasă se împărți în două, înșirîndu-se pe lîngă pereți. Dacă n-ar fi fost sumedenia de cavaleri și de doamne, Mornay ar fi crezut că trebuie s-o mai aștepte încă pe maiestatea-sa britanică, deși aceasta se afla în salon — dar la o depărtare bunicică de el. Îi păru a fi mai măruntă de stat decît o știuse. Trunchiul părea a se sprijini mai bine pe picioarele lungi și nu mai purta pieptănătura înaltă de altădată. Într-adevăr, Elisabeta purta o bonetă.

Atît apucă să vadă trimisul cînd intră. Restul îl deslușì abia cînd se află la trei pași înaintea ei și se ridică din închinăciunea-i prea smerită. Regina nu mai era sulemenită, avea doar puțin albastru și negru în jurul ochilor, ceea ce îi îmblînzea privirea. Fardul meșteșugit lua astfel ochilor albaștri-cenușii, parcă neacoperiți de pleoape, fixitatea și ascuțimea unei priviri de șoim. Cu toate acestea, trăsăturile îi păreau mai ascuțite decît în urmă cu doi ani ; trecuse vremea peste ele. Mai mult, regina îngăduise vîrstei să-și pună pecetea pe chipul ei. Și privitorul fu mișcat de această slăbire a voinței acelei mari femei, în care văzuse, de cînd se știa, întruchiparea unei puteri trainice, nepieritoare, a cugetului ca și a cărnii. Fără lunga-i domnie, fără tinerețea-i vajnică ce s-ar fi ales în Europa din libertatea conștiinței, ce îmbărbătare și ce chezășie ar fi întărit curajul de a lupta al regelui Navarrei, mai tîrziu și rege al Franței, în vremi cînd fusese părăsit de toți ? Deodată Mornay observă o șuviță subțire de păr argintiu ieșind de sub bonetă. Păli și numai cu greu începu să vorbească.

Discursul lui constituia o parte din ceremonialul și festivitățile ce aveau să se desfășoare în ziua aceea. Regina ascultă în picioare omagiul solemn al regelui Franței, înfățișat mai întîi în latinește și apoi în englezește de trimisul său extraordinar. Pentru a răspunde, se așeză însă. Urcă cele patru trepte pînă la tron nu cu vioiciunea pe care o dovedise încă nu demult, ci greoi, poate chiar cu o greutate prefăcută, și Mornay începu

să nu-i mai dea crezare. Căci schimbarea era prea bătătoare la ochi, prea neașteptată, iar în afară de asta, mersu-i dinadins greoi dădu prilej unuia dintre cavaleri să-i ofere o mînă spre a se sprijini : acesta era contele Essex. Elisabeta nu-l învrednici, însă, nici măcar cu o privire, abia îi atinse mîna, dar își recîștigă dintr-o dată atitudinea regească. Privea de sus, strînsă tare în corsetul țeapăn, și îmbrăcată într-o rochie de mătase de un cenușiu închis, spre deosebire de culorile deschise cu care obișnuise privirile în anii trecuți. În schimb, favoritul ei părea că are cel mult douăzeci și șase de primăveri, chipul său fără o cută nu îngăduia a-i ghici prea ușor vîrsta, iar mișcările îi erau nepăsătoare, ca de băiețandru oarecum neastîmpărat, deși distins. De ce ținea însă unul din lungile sale picioare de parcă ar fi plutit în aer ? Fiindcă îi ajutase femeii îmbătrînite să urce treptele și trebuise să-și țină echilibrul. Voia să se știe lucrul acesta, voia ca privitorii străini să ia aminte și să comunice că el însemna la Curte mai mult decît mărturisea regina, că el era stăpînul, și că ea nu mai găsise alt mijloc de scăpare față de farmecele lui, decît o îmbătrînire grabnică. De altfel lăsa să se înțeleagă toate acestea prin tot ce făcea. Întreaga-i supunere era prefăcută și chiar grația, pe care fără îndoială o avea, o simula doar. Se vedea limpede că răsfățatul și-ar lua cu dragă inimă cîmpii, dacă ocrotitoarea lui nu ar veghea. Prea frumosul lui picior nu avea să rămînă prea mult timp în aer ; regină, fii cu ochii în patru, urmărește-l pas cu pas pe acest băiețandru pe care nu te poți bizui și care, din trufie deșartă, s-ar putea preschimba, din păpușă ce ți-a fost, în groaza și pierzania ta.

Întrucît favoritul nu plăcu de fel ambasadorului extraordinar, Mornay se bucură din toată inima de cele ce urmară. Essex se așezase în locul cel mai de frunte. Amiralul, mareșalul Curții și toți cei ce luau parte la ceremonie închipuiau o jumătate de cerc în jurul tronului regal ; Essex, însă, se purta de parcă lui i s-ar fi adus acest omagiu, iar regina n-ar fi fost decît o momîie. Făcu un semn unchiului său Leighton, acesta puse în mișcare pe un alt domn și abia un al treilea scoase la iveală sulul de hîrtie scrisă — dar nu prea bucuros, după cum era ușor de văzut : se simțeau jigniți. Fără a se sinchisi, Essex porni din degete, nerăbdător că textul discursului reginei n-ajungea destul de repede în mîna lui, căci se înțelegea de la sine că el trebuia să i-l înmîneze. Privindu-l cum îl întinde maiestății-sale, cu un gest nepăsător și supus totodată, s-ar fi părut că nimeni altul n-ar fi fost vrednic s-o facă. Dar după o clipită sulul de hîrtie îi zbură din mîna împinsă la o parte cu grabă și hotărîre de maiestatea-sa. Căci regina și începuse să vorbească. Văzînd că-i de prisos, favoritul făcu o mutră prostească și se întunecă treptat la față. Iar ce se petrecu mai departe cu el nu se mai văzu, căci se dădu binișor înapoi și dispăru după spatele unchiului său.

Limpede și poruncitor ca totdeauna, glasul maiestății-sale pătrunse pînă în ungherele cele mai depărtate îndărătul coloanelor și draperiilor ; iar doamnele îl ascultară cu gura căscată, căci o asemenea forță intră în trup o dată cu aerul pe care-l răsufli. Elisabeta îl numi pe regele Franței singurul prinț al creștinătății care trăsese spada împotriva Spaniei — și rostind aceste vorbe se sculă în picioare, așteptînd să se stingă murmurul de încuviințare din partea Curții. După care îi concedie, cu cuvinte binevoitoare, pe cei doi ambasadori. Înclinîndu-se, aceștia văzură sulul de hîrtie scrisă, pe pardosea, neatins. Se retraseră, mergînd de-a-ndaratele, cu fața spre regină, și Mornay, care continua să urmărească toate amănuntele, văzu că Elisabeta coborî de pe tron prin partea unde se afla sulul de hîrtie și-l călcă în picioare.

Apoi regina nu-l lăsă pe Mornay să aștepte decît cinci zile pînă să-l cheme la dînsa fără a stîrni vîlvă. Mornay se duse pe jos și o găsi pe Elisabeta la masa de lucru, care era plină de cărți. În palat nimeni nu-l întrebase pe cine caută. Și diplomatul se folosi de această împrejurare spre a lăuda fericita stare a unei monarhii în care Curtea nu-i o tabără militară, nu-și pune străji întărite în fața ușilor și își găsește mîntuirea în instituțiile, întemeiate pe dreptate, pe care și le-a dat. După aceste dintîi fraze, Elisabeta, care îl primi cu bunăvoință, înclină capul atît de tare încît părea a-l privi de jos în sus și a-i pune întrebarea mută : ce voia să înțeleagă prin aceste vorbe ? De siguranța ei avea singură destulă grijă, indiferent dacă soldații ațineau calea oamenilor ori nu : și desigur Mornay știa asta. Dar diplomatul făcuse acest ocol numai spre a putea ajunge la miezul spuselor sale și anume că stăpînul său, regele Franței, inaugura o eră de pace lăuntrică, asemănătoare cu aceea pe care Anglia o datora marei sale regine. În felul acesta trebuiau înțelese și anume fapte și șovăieli ale stăpînului său, care altminteri ar fi putut părea ciudate. Mornay voia ca prin aceste cuvinte să ușureze trecerea la dezbaterea zvonurilor despre schimbarea religiei. Dar regina nu se opri asupră-le.

— Am avut adeseori a mă plînge de regele Franței, rosti Elisabeta limpede, cu un glas îndelung exercitat și îndeobște cunoscut pentru forța lui. După aceea urmă : Ar fi trebuit să cucerească Rouenul cu armele, de asta i le-am trimis.

Mornay își aminti : „Nu sînt decît doi ani de cînd părea un suflet chinuit, rătăcind fără trup, din pricină că Essex al ei nu putea fi înduplecat să se depărteze de Rouen ! Acum în fața mea e o femeie resemnată. Fără bonetă, i se văd bine șuvițele de păr alb și printre ele cele roșii, nu puse pe deasupra, ci acoperite, ca aurul ferit de priviri".

— Ar fi putut îngenunchea Parisul înfometîndu-l, vorbi iar regina, de astă dată cu un ton mai puțin hotărît decît atunci cînd amintise de Rouen.

Şi Mornay îi dădu îndată explicaţiile pe care le avea pregătite : un rege e dator a cruţa vieţile supuşilor săi, chiar dacă aceştia s-au răzvrătit împotrivă-i. Căci, împlinind voia lui dumnezeu, el şi supuşii săi sînt meniţi a vieţui laolaltă.

Regina îl privi din nou : credea oare cu adevărat ceea ce spunea ? După care zise simplu :

— Bine a făcut stăpînul domniei-tale.

Ambasadorul se înclină, mulţumind. Iar în gîndul lui se întrebă : „Dar cu schimbarea credinţei cum rămîne ?" Regina, însă, îi explică, pe un ton mai familiar decît înainte, de ce socotea că regele făcuse bine ceea ce făcuse.

— Stăpînul domniei-tale e un rege adevărat. Mai degrabă îşi răscumpără oraşele, decît să le prefacă în ruine. Treburi pentru care se foloseşte de dughengii şi boccegii de teapa acelui Rosny.

— E un slujitor credincios, rosti Mornay hotărît.

Şi Elisabeta încuviinţă cu capul :

— E unul dintre vechii prieteni. Dar un rege îşi face şi prieteni noi. Şi îi părăseşte pe cei vechi — urmă o mişcare a mîinii — cînd nu-i mai pot fi de folos.

Cu dragă inimă Mornay ar fi vrut să întrebe dacă printre noii prieteni puteau fi şi ticăloşi ori trădători. Dar tăcu şi ascultă mai departe.

— Poate că ar putea să o scoată la capăt şi fără schimbarea credinţei.

Cuvîntul mult aşteptat fusese rostit. Ambasadorului îi bătu mai tare inima. Cu buzele întredeschise, Elisabeta părea dusă pe gînduri.

— Dar ar trebui să curgă mult sînge, constată tot ea cu glasul scăzut şi ridicînd din umeri. Era păcii n-ar începe atît de curînd. Iar după fiecare din bătăliile lui, puterile ar chibzui din nou dacă n-ar fi mai bine să amîne recunoaşterea. *„Vedere-mo"*[1], a spus Papa. Aliaţii regelui Franţei s-ar sătura şi ei în cele din urmă şi şi-ar pierde şi răbdarea şi nădejdea.

Pe neaşteptate îşi aţinti privirea ascuţită în ochii ambasadorului.

Mornay înţelese că venise clipa să spună ce avea de spus, dar nu ştia cum să înceapă. Se aşteptase să fie copleşit cu mustrări, dar Elisabeta nu era de fel supărată din pricina funestului zvon : vorbise de parcă acesta ar fi fost chiar adevărul-adevărat şi se purtase ca şi cum ar fi dorit ca cele ce se şopteau să se şi întîmple. Mornay n-o crezu însă. Nu se putea ca o protestantă atît de dîrză să-şi piardă răbdarea şi nădejdea datorită faptului că aliatul ei rămînea credincios religiei. Nu era felul ei acesta, se vede că are alte temeri. Şi Mornay se întrebă dacă regina nu voise cumva să-şi ascundă sub masca îmbătrînirii şi a resemnării tocmai cunoscuta-i

[1] Vom vedea (it.).

patimă pentru adevărata credință. Fără îndoială că numai de aceea îndrumase astfel convorbirea. „Acum e acum ; ferește-te a face vreo greșeală ! Nu recunoaște că regele ar putea abjura. Te ispitește, spre a te face să vorbești deschis. Dar asta și vreau și o pot face fără primejdie. Regele nu va abjura !"

Și, dîndu-și acest îndemn, Mornay își recăpătă într-o clipită iscusința de multă vreme cîștigată și întreaga forță spirituală. Începu dar a vorbi măsurat, înșiră izbînzile dobîndite de noua religie și de cauza eliberării omului ; ele nu puteau fi despărțite una de cealaltă și de aceea protestantismul cucerea lumea. Veneția, cea mai veche republică, și-a adus omagiul regelui Franței și-i urmărește înălțarea și faptele, cu gîndul de a rupe cu Roma. Papa însuși a trebuit să declare : „Vom vedea", fiindcă nu mai putea lăsa să cadă anatema asupra unui prinț de partea căruia era jumătate din Europa.

— E singurul prinț care a tras spada împotriva Spaniei, repetă Mornay aidoma vorbele Elisabetei. Aflată în plină decădere, Spania mai poate ridica oști, mai poate apăsa greu ca un leș asupra popoarelor ; dar ce altceva mai poate dobîndi pînă la urmă ? Căci nu e vorba numai de un singur prinț, de un singur erou, care a tras spada ; e vorba de popoarele Europei și de mișcarea de eliberare a omenirii. Aceasta poate suferi lovituri, dar cu atît mai mult va păși neîncetat înainte, mai poate suferi înfrîngeri, dar cu atît mai mult se va extinde. Regele meu se sprijină și luptă pe un tărîm de neclintit : pe împlinirea voinței lui dumnezeu în istoria omenirii.

Regina asculta și tăcea. Fața ei luă o expresie respectuoasă, de școlăriță. Pînă la urmă se plecă asupra mesei, sprijinindu-și bărbia în podul palmei. Lui Mornay îi trecu ca fulgerul prin gînd : „Țin o cuvîntare, îmi arăt talentele, regina îmi admiră oratoria, dar de asta am venit eu aici ?" N-avu, însă, timp să mai adîncească gîndul. Însărcinarea ce o avea îi cerea să întărească terenul cîștigat și s-o cîștige pe regină cu totul de partea lui — cu ce însă ? — acum cînd toate faptele fuseseră date pe față. „Le-am înfățișat în felul în care trebuie arătate spre a dovedi că stăpînul meu rămîne credincios adevăratei religii. Dar e cu putință ? !", se întrebă deodată Mornay. „Nu pot urma mai departe așa, căci nu-i va rămîne credincios. E gata să se convertească". Era prima oară cînd bietul Mornay avea convingerea de neclintit că această convertire se va întîmpla ; iar convingerea îi fusese insuflată de însăși cuvîntarea sa, rostită sub privirea admirativă a reginei Angliei.

Își ridică mîinile de pe brațele jețului, le ținu în aer și-și feri ochii. Apoi dintr-o dată se hotărî, se sculă, își apăsă mîna dreaptă pe piept și spuse simplu :

— Mărturisesc. Regele își va renega religia. Se va avînta în săritura spre necunoscut, cum o numește chiar el.

Fără a rosti o vorbă, Elisabeta îi dădu a înțelege : „Sîntem de aceeași părere. Dar de ce abia acum ?“ Iar Mornay îi răspunse :

— Fiindcă e un fapt, e însuși adevărul și, totuși, nu e adevărat. Căci douăzeci de ani de lupte pentru conștiință sînt și ei un fapt — un fapt tot atît de adevărat și peste care nu se poate trece. Inima lui nu poate fi convertită.

O mișcare a umărului reginei exprimă : „Atunci se va converti fără inimă“. Mornay ridică glasul :

— De cinci ori și-a schimbat religia pînă acum. De trei ori a fost vorba de o întunecare a conștiinței, impusă cu sila, de nevoie. Asta va fi a patra oară și nu va dura mai mult decît de celelalte trei ori. O știu și o mărturisesc. Regele meu e mare prin lupta pentru libertatea noastră ; dacă n-ar fi dus această luptă, n-ar fi însemnat nimic. Fie ca maiestatea-voastră să-și aducă aminte de asta și de smeritul slujitor care i-a dat un sfat bun. Nu luați niciodată ca adevărată convertirea stăpînului meu și nu-i retrageți prietenia și ajutorul.

După care Mornay răsuflă adînc, pregătindu-se a cuteza să spună lucrul cel mai de seamă ce avea de spus ; la drept vorbind, gîndul acesta îi venise, însă, abia în timp ce răsufla.

— Regele Franței va întemeia o biserică a țării sale : va întruni amîndouă credințele și-l va goni pe Papa din biserica noastră.

Vorbise hotărît, dat fiind că acum înțelesese și pătrunsese totul și încheie cu formula gata pregătită :

— *Imminet schisma in Gallia.* [1]

Elisabeta îl privi, încuviință cu un semn al capului, și singuru-i răspuns fu că zelul l-ar putea împinge să facă ceea ce nu-i stătea în fire, anume să facă versuri.

— *Si natura negat, facit indignatio versum* [2], zise ea. Ceea ce ar fi putut însemna și : Ai născocit toate astea și bați cîmpii.

Îi vorbise, însă, prietenos. Iar ceea ce mai adăugă îl aduse cu picioarele pe pămînt.

— Foarte frumoase, dragul meu, vorbele domniei-tale despre lupta pentru libertate. Dacă n-ar purta această luptă, nimic nu l-ar putea face mare. De aceea, va continua să se războiască și să-l învingă pe regele prea catolic al Spaniei și după convertire. Sînt încredințată de asta și am să-l ajut. În ce privește, însă, lupta pentru credință — și deodată tonul îi deveni mai aspru — domnule de Plessis, unde ați fost în ultimii zece ani ?

Mornay înțelese : „Am pierdut, nimic nu-mi mai poate ajuta, trebuie să vorbesc ca un creștin“.

— Slăvirea domnului e tot atît de însemnată ca slujirea regelui, recunoscu el.

Auzindu-l, Elisabeta păru dintr-o dată și mai îmbătrînită.

---

[1] **Schisma amenință în Galia (lat.).**

[2] **Chiar dacă n-ai talent, indignarea face ea singură versuri (lat.).**

— Cu astfel de păreri îţi pregăteşti singur un al doilea surghiun, îi spuse cu glas tremurător şi arătă de parcă ar fi fost mişcată pînă la lacrimi. Ai darul imaginaţiei şi al puterii de convingere. Aproape că nu m-ai lăsat să răsuflu, dar eu sînt o regină bătrînă şi ştiu cum merg treburile. Stăpînul vostru are să vă cuprindă în braţe pe voi protestanţii, deoarece se spune că-i un om de inimă : dar dacă vă veţi împotrivi cu adevărat, are să vă taie capetele. Nici eu nu m-am purtat altfel faţă de catolicii mei, cu singura deosebire că nu i-am îmbrăţişat. Voinţa lui dumnezeu e aici într-un fel şi acolo în alt fel. Are să vă taie capetele, repetă bătrîna îndurerată — căci dacă ar fi spus altminteri aceste vorbe, cu o figură maiestuoasă şi un glas puternic, lucrul ar fi fost respingător şi cu neputinţă de îndurat ; Mornay se şi simţea îmboldit s-o ia la fugă.

Apoi continuă, de parcă şi-ar fi amintit deodată că se afla şi el acolo :

— Aş vrea să se facă o excepţie cu domnia-ta. N-aş vrea să ai nimic de suferit. Am să pun un cuvînt bun pentru domnia-ta. M-ai slujit, aşa cum l-ai slujit şi pe regele domniei-tale : n-am să uit. Dar nu voi mai avea niciodată prilejul să te primesc ca ambasador al regelui Franţei.

Cu fiecare vorbă pe care-o rostea părea mai firească şi parcă mai puţin bătrînă.

— A compromis izbînda protestantismului în clipa cînd şi-a luat noua iubită.

Înlătură împotrivirea lui Mornay cu o mişcare a mîinii şi continuă :

— O regină cunoaşte şi asemenea lucruri. Cine va conspira acum împotriva izbînzii lui catolice ? Iubitele sînt întotdeauna amestecate în conspiraţii.

Devenise ţeapănă, mîinile-i strîngeau cu putere braţele jeţului, privirea-i aducea cu aceea a unei păsări : albastră-cenuşie şi parcă fără pleoape. Sări în sus, făcu vreo cîţiva paşi grăbiţi, cu capul dat pe spate şi întrebă, strigînd :

— L-ai văzut ?

Mornay încremeni, de parcă în faţa ochilor lui s-ar fi ivit un monstru.

— Acum îl cunosc. Am început să-l cunosc. Pe vremuri ne-am dat multă osteneală să-l aducem înapoi din faţa Rouenului ; dar mai bine am fi făcut să-l fi lăsat acolo, pentru că ştiam şi pe atunci destule.

Se repezi spre Mornay cu picioarele-i lungi şi se aplecă asupra lui :

— Sulul de hîrtie, hai ? Ai înţeles tîlcul ceremoniei ? El în frunte şi eu momîie ? Întipăreşte-ţi bine în minte cum arată primejdia. Regele vostru o numeşte săritura în necunoscut. Dar eu nu vreau să fac nici o săritură. Dintr-o dată strigătele se preschimbară în vaiete. Regele vostru va trebui să taie

capetele celor pe care i-a iubit cel mai mult. Spune-i-o ! Şi nu uita să-i atragi luarea aminte, s-o ia înaintea conspiratorilor. Va trebui să-i descopere, mai înainte chiar ca ei înşişi să-şi dea seama unde vor ajunge.

Acum femeia plîngea fără să se mai poată stăpîni şi cît era de lungă se aruncă pe pernele de mătase de pe sipet : un biet monstru care suferea cumplit, fără ruşine. „Nu trebuie să mă uit", gîndi Mornay, dar nu se mişcă din loc. „E doar regina". Şi fu scuturat de fiori, greu de deosebit dacă din pricina scîrbei ori a respectului. Sub prefăcuta îmbătrînire şi resemnare, Elisabeta îşi ascunsese patimile ei, oricare ar fi fost ele. „Dar nu despre patima pentru credinţă e vorba, ci despre aceea pentru putere şi pentru regatul ei", îşi zise cucernicul Mornay, necutezînd a merge cu gîndul la patima cea mai ruşinoasă. Cu toate acestea, în faţa ochiului său lăuntric vedea un eşafod îmbrăcat în negru şi vedea şi cine urca pe el.

Adăstă cu capul întors. Iar într-un tîrziu, cînd îl îndreptă din nou spre regină, Elisabeta se afla în faţa mesei pline cu cărţi, deschisese una din ele şi îşi mişca buzele. Băgă de seamă că era privită şi-i spuse :

— Aţi fost departe, domnule ambasador. Între timp am citit latineşte — nu franţuzeşte, limbă pe care n-o prea stăpînesc, cum bine o ştiţi. V-aţi gîndit, desigur, la timpurile grele ce vor veni şi s-ar putea ca astfel de timpuri să vă aştepte cu adevărat. Un alt surghiun la vîrsta domniei-tale, vîrstă cînd simţi nevoia de odihnă. Dar am să vă păstrez o bună amintire şi vă ofer adăpost.

Cu aceste vorbe îi dădu a înţelege că întrevederea luase sfîrşit. Mornay se înapoie la hanul său de pe Tamisa. N-avea poftă să mai viziteze pe nimeni, nici pe ambasadorul rezident şi aproape mai puţin încă pe lordul Burghley. Odaia în care stătea voia să sugereze fastul unui castel — fără a avea menirea şi rostul acestuia ; şi nefericitul Mornay găsi o asemănare între el şi acea odaie. „De acum înainte nu mai sînt decît un mormînt spoit. Şi dacă aş avea măcar curajul să mă port aşa cum o cere noua mea situaţie. Cu regina m-am purtat ca un om menit a trăi ; dînsa a trebuit să-mi deschidă capul, să-mi arate că sînt zvîrlit printre morţi ?" Îşi aminti : „De cîteva ori am dus negocieri politice, susţinînd că stăpînul meu va părăsi religia ; atunci am crezut că-i păcălesc pe alţii. Acum lucrul s-a adeverit şi păcălitul sînt chiar eu". Cu umerii plecaţi, privi pe fereastră ; jos, în vale se rostogolea şi scînteia fluviul. Odinioară au fost pe aici zile de vară, Tamisa, apa, aerul şi ţărmul erau îmbrăcate în culori pale, vaporoase, care-i făceau pe toţi, chiar şi pe surghiunit, să se simtă fericiţi ca nişte copii. Pe vremuri au fost pe aici zile de vară.

Dar Mornay nu era omul să stăruie în gînduri înduioşătoare şi nici de deznădejde nu se lăsa cuprins. În săptămîna ce urmă

se închise în odaia lui, spuse că e bolnav, dar scrise o savantă și prea convingătoare lucrare despre nevoia unei biserici de stat galicane. Și fu încredințat că și-ar fi impus părerea, dacă ar fi putut aduna în acele ceasuri, acolo în odaia lui, conciliul prelaților și al pastorilor, împreună cu regele. Dar cu toate că lucrarea fusese dusă la bun sfîrșit, odaia rămăsese totuși tristă și goală; de aceea Mornay aprinse focul și zvîrli în cămin foile scrise. După care îl vizită pe ambasadorul Beauvoir, îi povesti, fără a se rușina, de neizbînda suferită în convorbirea cu Elisabeta, stărui însă asupra experienței lui în relațiile cu regina; aceasta își schimba hotărîrile, dacă nu cedai. Și îl rugă pe Beauvoir să-i mai mijlocească o singură audiență: căci Mornay se simțea acum destul de puternic spre a o hotărî să facă un protest pe lîngă regele Henri împotriva convertirii sale. L-ar opri să facă o afacere proastă, stărui Mornay. Beauvoir îi făgădui, deși nu dorea amestecul reginei Angliei. Iar pe domnul de Mornay îl socotea mai mult teolog decît practician al artei de a conduce treburile statului, deși invoca motive lumești pentru acțiunea sa. De altfel Elisabeta răspunse că n-avea nici o clipă liberă, că nădăjduiește să-l revadă curînd pe domnul du Plessis-Mornay și că amiralul ei îi va pune la dispoziție un vas al flotei regale pentru înapoierea sa în Franța.

Înainte ca vasul să fie gata de plecare, Mornay își luă rămas bun de la singuru-i prieten englez. De data asta marele trezorier îl cruță de trecerea prin biroul comun și îi deschise o ușiță tainică. Mornay se încovoie și ajunse astfel în cabinetul căptușit cu lemn negru. Între două pahare, pe masă se afla o sticlă de Clairet, vinul pe care-l bea de obicei regele Franței.

— Să bem pentru fericirea și sănătatea lui, rosti lordul Burghley și amîndoi goliră paharele, în picioare.

După care se așezară și tăcură.

— Acum știi totul, mai spuse nobilul lord și se strîmbă de parcă vinul ar fi fost prea acru. Regele vostru va avea și mai departe o aliată împotriva Spaniei.

„Și împotriva religiei", gîndiră amîndoi. „Ca și împotriva dreptății. Pentru că așa-i făcută lumea", își mai adăugară. „Nici un regat nu-i cruțat de păcat și de ispășire". Iar Mornay vorbi foarte rar, încercînd a umple tăcerea:

— Regele se avîntă în săritura spre necunoscut cu o uitare de sine de care noi n-am fi în stare. Și e greu să găsesc cuvinte spre a lăuda îndeajuns înțelepciunea marii voastre regine. Maiestatea-sa mi-a dat o lecție cu adevărat minunată despre ceea ce înseamnă dreptatea și ce este nedreptatea.

— Minunată, repetă Burghley.

Ochii îi străluciră și ridică degetul arătător, de parcă și-ar fi amintit de vechi înfățișări ale unor minuni. Și, simplu ca totdeauna, spuse:

— Înțeleg: osteneala domniei-tale a fost zadarnică. Iartă-mă, dragul meu, că nu m-am încumetat să ți-o arăt mai dinainte.

Căci cunoșteam înțelepciunea reginei și știam de asemeni că-i mai greu să ai a face cu înțelepciunea decît cu patimile ; de altminteri, pe ale ei le-a biruit.

Mornay nu se împotrivi — trecu sub tăcere izbucnirea prin care Elisabeta se trădase, de parcă n-ar fi fost de față. În schimb spuse :

— Între mine și regele meu nu se va schimba nimic. Îmi cunosc datoria și mi-o voi face cu și mai mare rîvnă după convertirea sa, deoarece stăpînul meu se va afla atunci într-o situație și mai primejdioasă decît pînă acum.

Burghley îi aruncă o privire piezișă și îl opri :

— Domnia-ta însuți va trebui să te convertești.

— Nu, strigă Mornay, dar se stăpîni pe dată și încheie cu un glas înăbușit — de umilință ori de încăpățînare ? — cine sînt eu ca să reneg adevărul ? Mă minunez că regii o pot face și pămîntul nu se prăbușește.

— Bea un pahar pînă caut eu ceva, îl pofti Burghley, apoi se sculă și, cu o apăsare, dădu în lături un anume panou al peretelui.

Trecu o clipă pînă găsi ce căuta, apoi așternu pe masă o hîrtie îngălbenită și tocită pe muchiile îndoiturilor. Desenul înfățișa vechea zidire a creștinătății, urcînd spre vîrf în capiteluri din ce în ce mai mici, dintre care cele din urmă se pierdeau undeva în văzduh. Și amîndoi priviră tăcuți cum enigmaticul monstru se năpustea cu falca aprinsă, cum luau foc coloanele, cum un creștin privea îngrozit și neputincios și cum, cu toate acestea, zidirea se ținea în picioare, de parcă ar fi plutit în aer, deși coloanele de sprijin fuseseră distruse. În cele din urmă, Burghley rosti :

— Taina nedreptății, așa ai numit domnia-ta conceptul meu. Cît de multe știam atunci — înainte de a ști totul.

— Și cît de mult nădăjduiam încă — deși nu mai aveam nici o pricină de a nădăjdui, observă Mornay.

Prietenul îi dădu conceptul. Mornay îl împături după muchiile tocite și îl vîrî în buzunar.

— Umblă sănătos, Philipp, îi ură Burghley.

Nici unul nu vărsă vreo lacrimă, fețele le păreau mai degrabă împietrite. Dar, împotriva obiceiului, se îmbrățișară.

CEL ÎNFRÎNT

Maiestatea-sa catolică aștepta în genunchi să fie dezlegat de păcate. Duhovnicul își trecu palma peste capul plecat al regelui, cu buclișoare străvezii, apoi îi ajută să se scoale în picioare.

— Fă lumină ! porunci Don Filip duhovnicului, cu atîta lipsă de considerație de parcă s-ar fi adresat unui lacheu.

În clipa aceea era spălat de toate păcatele și nu mai avea a recunoaște întîietatea nici unui cleric. „Pînă cînd ai să vii iar

în patru labe", gîndi duhovnicul, cuprinzînd și pe maiestatea-sa catolică în larga-i cunoaștere a lumii. Cu toate acestea îi dădu ascultare. Se duse la fereastră, trase perdeaua, apoi stinse și singura luminare care mai ardea. Era o lumînare fixată în peretele de lîngă masă, cu apărătoare de argint care îi arunca lumina asupra hîrtiilor. La început le luminase un mănunchi de flăcări, dar se stinseseră, rînd pe rînd, de-a lungul nopții de veghe.

Se iviseră zorile unei dimineți de primăvară. Duhovnicul, văzînd pleoapele înroșite ale regelui, fu de părere că ar fi bine să deschidă fereastra.

— Așteaptă, pînă am să-ți poruncesc eu, mormăi moșneagul. Nu mă grăbesc să văd o nouă zi. Se așeză în jilț și închise ochii. Nu e nici o grabă să se iște iar larmă și învălmășeală și cu atît mai puțin să se deștepte din nou poftele netrebnice ale oamenilor.

Era îmbrăcat în negru și foarte puțin alb. Fiecare părticică a straielor îi era mototolită, mîinile îi erau murdare de praf și cerneală. Bărbia ascuțită îi cădea pieziș pe piept ; deși nu mai era scrobită, colereta creață îl făcea să țină în poziția asta incomodă capul, care nu-și mai găsea odihnă decît pe propriul piept și nicăieri altundeva. Și pentru că regele horcăia, duhovnicul măsură cu privirea toată strada, care era, însă, goală. Se putea bănui că peste drum, după colț, se afla hoitul unui cal, uitat acolo de o zi ori de o săptămînă ; dar de văzut nu se vedea decît burta umflată. O dată cu soarele aveau să se adune și muștele. La ceasul acela, casele, așezate într-un larg semicerc în jurul palatului regal, erau fără culoare, și mute ; și păreau mai scunde, mai umile, pentru ca să se poată vedea parcă mai bine distanța dintre clădirea de peste drum și ele, să se vadă cum se îngrămădeau umbrele dese peste casele mici, cîtă vreme palatul se înălța pînă la prima rază a dimineții.

Jos, sub fereastra palatului, se ivi un copil cerșetor, trăgînd după sine o femeie peste măsură de grasă, la fel de zdrențăroasă ca și el, dar de trei ori mai bătrînă. Înnoptaseră amîndoi sub arcadele palatului, pe o bancă de piatră, cum era obiceiul ; iar acum culegeau de pe jos cele mai bune rămășițe, luînd-o înaintea altora. De cîte ori băiatul dibuia ceva bun de mîncat, o lovea peste șezut pe zgripțuroaică și aceasta se repezea să ridice. Pentru că el era stăpînul. Duhovnicul simți dispreț față de toți cei ce se fac stăpîni peste oameni, și mai cu seamă față de cel care horcăia în spatele lui.

Regele, care ațipise, se trezi speriat, dar își veni repede în fire și rosti :

— Destul. Lumea nu știe ce-i odihna. Niciodată n-a domnit în lume o liniște desăvîrșită.

— Nici măcar în piața de sub fereastra maiestății-voastre, întări duhovnicul. Numai în împărăția domnului e liniște și bună

pace. Regelui îi este hărăzit a-i pedepsi pe oameni pentru poftele lor deșarte — și a le trage cîte una peste dos.

Aceste ultime vorbe le șuieră abia auzit printre dinți.

— Mi-a fost hărăzit, repetă regele. Atunci de ce nu izbutesc, de ce izbutesc din ce în ce mai puțin ? De multe ori am fost gata să întind imperiul și liniștea lui adîncă asupra întregii creștinătăți. Dar de fiecare dată se ridică un răzvrătit și-mi pune bețe în roate. Ai putea să mă lămurești de ce îngăduie domnul ca un căpitan nerușinat...

— Un eretic, îl îndreptă duhovnicul. Dumnezeu are neapărat nevoie de eretici, căci pierzania lor sporește pururea slava lui.

— Și cazna mea și lipsa de somn și bicisnicia trupului și ispitele cugetului. Nu merg bine lucrurile pe acest pămînt sălbăticit. Dacă mi-ar fi dat să trăiesc o singură zi fără răzvrătire și erezie, m-aș scoti, în sfîrșit, vrednic de pacea cea fără de sfîrșit.

— Amin, încheie duhovnicul.

— Pînă una-alta pierd, însă, bătălie după bătălie și un căpitan nerușinat le cîștigă. Cu ce-mi ajută maiestatea-mea catolică ? La Paris îl aleg rege al Franței, iar mie îmi scapă din mînă un regat, un regat de care atîrnă totul, cel din urmă pe care ar fi trebuit să-l adaug la moștenirea ce mi-a lăsat-o părintele meu, împăratul, pentru ca lumea întreagă să fi fost supusă, mîntuită.

— Fapta asta este peste puterile maiestății-voastre. Umiliți-vă.

Glasul lui Don Filip deveni deodată ciudat de ascuțit.

— Dar căpitanul se umilește ? El își leapădă credința și intră în sînul bisericii, iar curînd are să fie rege al Franței. Și voi încuviințați. Da, am ajuns să-i vedem și pe episcopii din regatul Franței strîngîndu-se în jurul lui, insuflîndu-i preceptele credinței, iar el are să-și bată joc de ei și are să repete tot ce-i vor spune. După care răzvrătitul, ereticul, desfrînatul are să intre în Paris — cu amanta lui, și voi încuviințați toate astea.

— Dînsa a cumpărat Franța cu optzeci de mii de taleri.

— Dar eu am făcut mai mult decît să plătesc. Am dobîndit de la papa Clement ca nici un preot să nu se afle în preajmă-i. Și uite, acum s-au strîns cu toții în jurul lui și dau dovada unei slăbiciuni de neiertat față de păgînul și filozoful care le cîntă cum vrea el. Am pierdut din mînă un regat, numai din pricină că voi trădați religia.

— Regatul l-ați pierdut din pricina slăbiciunii omenești. Duhovnicul își întinse capul către Don Filip. De ce n-ați plecat la Paris cu infanta, ca s-o proclamați acolo regina Franței ? Căpitanul nu-și cruță ființa. Pe cînd maiestatea-voastră ați vrea să cuceriți și acest regat de la masa de scris ; dar puterile v-au părăsit și masa asta e din cale afară de șubredă ! Și duhovnicul clătină masa. Iar cînd văzu că regele avea de gînd să se stropșească la el, i-o luă înainte : Întrebarea nu e dacă biserica vă slujește cum trebuie ori nu. Asta-i îngîmfare. Întrebarea care

se pune e alta : dacă maiestatea-voastră vă mai faceți datoria față de biserică ? Asta-i întrebarea la care Roma caută acum un răspuns.

Regele căzu pe gînduri : scaunul păru a fi crescut nemăsurat de mult, iar duhovnicul îi păru un uriaș întunecat. Și din pricina loviturii căpătate, Don Filip își încreți atît de tare obrazul încît ochii, nasul, gura nu se mai văzură decît ca o bucată de piele străbătută de cute. Din fața strînsă boț nu mai rămăsese decît barba subțire și fruntea îngustă, deasupra căreia cădeau primele luciri ale zorilor. Pe creștetul lunguieț erau parcă înfipte cîteva buclișoare de păr blond-spălăcit.

Apoi pauza luă sfîrșit, spaima fu învinsă. Don Filip își întoarse scaunul cu spătarul către fereastră și duhovnicul trebui să-l ocolească.

— La datorie ! rosti regele, apoi chibzui și repetă : La datorie, atît am știut toată viața mea. Nici o judecată, nici măcar aceea a Romei, nu poate afla o vină cît de mică aceluia care am fost !

Duhovnicul nu găsi răspuns și clipi din ochi spre a se feri de lumina zilei ce creștea mereu ; între timp Don Filip își recăpătă trăsăturile feței, și ce trăsături ! Chipul încăpățînat, neomenos de rece, ca de pisică, din ceasurile cînd stăpînea. Nici n-avea nevoie să ridice glasul : oricine, din cel mai îndepărtat colț al țărilor și regatelor sale, l-ar fi înțeles, de spaimă.

— Am condus imperiul mondial de aici, de la masa asta, fără a mă folosi de mădularele mele, folosință vrednică de dispreț și de batjocură. Lumea a dat ascultare numai cugetului meu și încă în așa măsură, încît voința mea putea s-o frămînte ca pe un bulgăre de lut. În vremea asta, niște căpitani nerozi s-au învîrtit în cerc, mereu în jurul aceluiași loc, fără a înțelege mersul lumii. Să fi fost loviți de dambla ? Asta-i, căpitanul e un damblagiu, pe cînd eu am avut iuțeala îngerilor.

Călugărul nu se clinti. Dar gîndi : „Pînă acum merge. De aici înainte are să-și iasă, însă, din fire și are să sfîrșească prin a huli ca un copil".

— Am și curățenia îngerilor. M-am ferit de plăcerile cărnii, ca acei fără trup, numai prin puterea spiritului meu, cum am făcut toate. M-ați pus să mă rog și să mă spovedesc ; cu atît mai mult m-aș fi putut dar înfrupta din carne grasă, cum face căpitanul, pentru că mi-ați fi iertat-o. Nici cel de sus n-a făcut vreo mișcare spre a mă ajuta să fiu curat ca unul din cei din preajmă-i. Numai spiritul și voința mea au făcut totul — și de aceea am stăpînit lumea fără a cădea în ispita cărnii omului și n-am atins-o. Carnea grasă nu s-a lăsat frămîntată de mîinile mele, nu m-a înconjurat cu dăhoarea ei, n-a fost udată de plăcerea mea și nu s-a înmulțit prin sămînța mea. I-am lăsat căpitanului toată carnea acestei lumi, căci împărăția cerurilor nu va fi niciînd a lui.

„La ce bun, însă, toate astea — gîndi călugărul care tăcea — de vreme ce în vorbe ai pomenit de zece ori de carne, iar în gînd de un număr nesfîrșit de ori ?“

— O îmbrînceală dibace are să-l arunce în cele din urmă în fundul clocotitor al iadului. Don Filip nu-și mai putu ține în frîu fervoarea, începu a vorbi cîntînd, își roti privirile. În timp ce pe mine mîinile domnului au să mă înalțe curînd pînă lîngă tronul lui. Lumina vine de la coloanele rotunde ale acestuia și nu de la domnul dumnezeu ; cel de sus se ține în umbră, ca mine. Iar în lumină se vede numai carnea — carnea fără ființă a îngerilor. Ei au trupuri de femei, de o neasemuită rotunjime, pe care ți le întind să le pipăi, lucru ce n-are, însă, nimic pămîntesc în el și nu are nimic de-a face cu plăcerile cărnii, de care se bucură căpitanul.

Călugărul găsi că se ivise un prilej nimerit, grăi dar cu vădită îngăduință :

— Ce puteți ști despre toate cîte sînt în ceruri, Don Filip ? Prin ceea ce a făcut, maiestatea-voastră n-a dat imperiului ce stăpînește lumea nici cea mai mică strălucire ; imperiul se află dimpotrivă într-o stare cum nu se poate mai proastă. Între maiestatea-voastră, care sînteți legat prin toată făptura de cele pămîntești, și mîntuirea veșnică, se află biserica ; nu uitați asta.

Don Filip luă o înfățișare îmbufnată, ce-i oglindea însă numai neputința. Încercă să arate că vorbește ca un creștin care tocmai se spovedise și care dar nu mai avea, pentru moment, nici un păcat. Argumentul acesta nu-l scoase, însă, pe călugăr din-tr-ale lui, ci, dimpotrivă, îl întărîtă.

— Păcătuiți cu gîndul. Păcatele pe care le-ați mărturisit și pe care le înșirați mereu la spovedanie sînt păcate săvîrșite cu gîndul, iar acum v-ați și înfundat din nou în ele pînă sub pîntec. Vreți să fiți neprihănit ? Eu și numai eu pot hotărî în această privință. Cuvîntul meu face ca faptele voastre să fie de parcă n-ar fi fost, iar gîndurile de parcă nu le-ați fi gîndit.

— Crezi ? îl întrebă Don Filip încurcat. Și călugărul îi citi încurcătura în ochii tulburi.

— Culcați-vă, îi porunci dar, și feriți-vă de vise. Purtările nechibzuite ale regelui Franței sînt trista pricină a ispitelor maiestății-voastre ; mi-am dat seama de asta înaintea maiestății-voastre. Culcați-vă și, prin rugăciunile mele, voi face să vă treziți fără păcate, pînă cînd ne vom vedea din nou.

Don Filip închise ochii, dar nu-și află totuși liniștea cînd capul i se plecă pe piept ; spre a afla uitarea, capul ar fi trebuit să se odihnească pe pieptul altcuiva ; carnea mult dorită s-ar fi îndoit sub greutatea capului și l-ar fi amețit cu mirosul ei. Don Filip era foarte îngrijorat că, veghindu-l, duhovnicul i-ar putea ghici, ba i-ar putea chiar vedea păcatele pe care le săvîrșea cu gîndul. De aceea se prefăcu o bună bucată de timp că doarme.

Dar cînd se prefăcu apoi că se trezește, călugărul nu mai era acolo. Don Filip se ridică greoi, se îndreptă tîrîndu-și pașii spre fereastră, o deschise puțin și scoase capul afară.

Soarele se înălțase deasupra zării și șuvoiul lui de lumină începuse să scalde castelul. Dar de cealaltă parte a străzii, hăt departe, casele erau încă în umbră și mute. Lumina scotea în vileag hîrtoapele adînci și neregulate, gropile pline de murdării, iar vîntul de dimineață mîna praful peste ele. De după colț se iviră alergînd niște copii cerșetori : Don Filip își trase înapoi capul, crezîndu-se descoperit. Dar nu ; un palanchin făcea colțul spre piață ; i se vedeau cele două roate, cei trei catîri, pernele de mătase acoperite de un baldachin cusut cu fir de aur. Vizitiul umbla pe jos, plesnind cu biciul după copii, dar fără a-i atinge. Pușlamalele ațineau calea palanchinului, se tăvăleau pe jos prin fața dobitoacelor ; o grămadă de mădulare omenești care ar fi putut răsturna totul. Vizitiul nu mai știu cum să-i astîmpăre, o slujnică aruncă un pumn de bănuți zurbagiilor. De pe perne se ridică stăpîna.

Era o doamnă nurlie și bogată, dar nu de la Curte, cum băgă de seamă Don Filip. Se uită împrejur, căutînd ajutor ori privitori dar, se înțelege, nu văzu pe nimeni la ceasul acela timpuriu al dimineții. Don Filip o pîndea de după perdea. Avea o frumusețe opulentă, pieptul mare mărginit de mătase neagră se dăruia nestingherit privirilor : horbota, care îl acoperea, alunecase și frumoasa n-o mai trăsese la loc. Dimpotrivă, își dezgolise și piciorul, pe care-l scosese spre a coborî din palanchin, pentru a privi mai de aproape hîrjoana vagabonzilor. Lui Don Filip i se păru, însă, că gîndul ei era de a fi chiar dînsa văzută și anume de el — ceea ce nu era, însă, adevărat. „E prea devreme, o femeie ca asta nu părăsește patul la un asemenea ceas cu socoteala îndrăzneață că un bătrîn stăpînitor al lumii o va pîndi pe după perdea, după o noapte nedormită." Dar conștiința-i tulbure și păcatele pe care le săvîrșea în gînd îl ținuiau totuși locului.

„Cine sînt eu, la drept vorbind ? Popoarele trebuie să tragă la vîsle pe galerele mele. Iar eu ? Eu sînt un ocnaș — pentru care nu există nici bucuria, nici carnea. Fac zece pași, intru prin ușița aceea în capelă și acolo stau de vorbă cu dumnezeu ; cu altcineva nu-i potrivit cu rangul meu să stau de vorbă. Și să nu afle duhovnicul : dumnezeu mi se destăinuie, atunci cînd tăifăsuim, ca singurul care sînt de seama lui. După aceea, însă mă trimite înapoi la masa de lucru". Apoi, cu glas tare, rosti :

— Eu, Filip, al doilea după dumnezeu, sînt un ocnaș.

— Nu huliți ! îl opri călugărul. Al doilea după dumnezeu și ocnaș ! Cine a mai auzit ? ! exclamă apoi cît se poate de batjocoritor.

Dar regele șuieră printre dinți :

— Taci !

Abia de își întoarse capul pînă în dreptul umărului ; călugărul nu-l mai spăimînta, măcar că nu înțelegea cum se ivise pe neașteptate, măcar că îl vedea mînios și-i cunoștea forța. Don Filip îi porunci dar dresorului său de toate zilele :

— Spune, cine e femeia ?

Călugărul aruncă doar o privire :

— Toată lumea știe ! E cea mai vestită curtezană. Îi sînt duhovnic. Așa am descoperit comploturile împotriva maiestății-voastre.

— Să mi-o aduci sus.

— De ce ? Mi s-a spovedit, nu mai știe nimic nou.

— Dacă ții la viață, du-te și ad-o aici !

Călugărul înțelese și își arătă pe dată scîrba. Era un amestec de groază prea cucernică și de simplu dispreț ; dar chipul lui luă totodată și un aer de complicitate.

— Ar fi un păcat greu, rosti negustorește. Și în afară de asta, o să fim văzuți ; cîte unii din palat s-au și trezit. Așteptați pînă la noapte.

Don Filip îi aruncă numai o privire, dar fu de ajuns pentru a-l face să se tragă spre ușă.

— Trebuie să mă sfătuiesc cu mai-marii mei. Dorința maiestății-voastre e poate de iertat, din pricina păcatelor săvîrșite cu gîndul, care vă copleșesc.

După aceea ieși. Don Filip, de parcă ar fi stat de strajă, umbla de colo pînă colo prin fața ferestrei, și de cîte ori se întorcea, se încredința că palanchinul era tot acolo și femeia aproape coborîse din el. Îmbuibată de desfrîu, grăsana țipa și înjura cum îi venea la gură, fiindcă derbedeii rupseseră hamul și vizitiul trebuia să stea să-l înnădească. Don Filip făcu stînga împrejur, repede, fără a-și mai tîrșîi picioarele ; la fiecare întoarcere se simțea mai ațițat și se temea mai tare. Căci palanchinul cu carnea ademenitoare putea s-o șteargă înainte ca păcătosul de călugăr să fi ajuns jos. Cu toate că alerga ca scos din fire, simți totuși deodată că în odaie se mișcă ceva, că o umbră alunecă de-a lungul pereților. Era gentilomul care-i aducea ceașca de cacao ; slujba îi cerea să fie neauzit și nevăzut ca o umbră. Mînios, Don Filip îi strigă

— Bea-o tu !

Ceașca se auzi zuruind, căci gentilomul se speriase rău. O luase în primire de la un intendent, care la rîndul lui o luase de la un paj, pajul de la un lacheu, lacheul de la un altul din tagma lui, și toți laolaltă primiseră tablaua de la bucătarul ceremonios, căruia îi fusese dată de un lung șir de oameni de la bucătărie, iar la capătul acestui lung lanț trebuie să se fi aflat vreun trepăduș mucos care pusese la fiert băutura. Cu iuțeala spaimei, bietului gentilom îi trecu prin minte acest întreg șir de fapte. Trecînd prin atîtea mîini, ceașca cu cacao se răcise, ori, cine știe, poate că o mînă necunoscută turnase într-însa otravă.

Regele a aflat, mă învinovățește pe mine și de asta mă pune acum s-o beau ! O bău și îndată ce sfîrși căzu leșinat. Don Filip nici nu-l băgă în seamă, căci, în sfîrșit, călugărul ajunsese la carnea mult rîvnită.

Duhovnicul merse drept la țintă, fără ocoluri. Vestita curtezană îi răspunse cu cîteva vorbe fără perdea și, dovedind agerime a cugetului, nu primi oferta, așa că prețul începu să crească. Se afla în drum spre liturghia de dimineață, știa prea bine de ce trebuia neapărat să se ducă și nimeni nu se cuvenea să-i țină calea, căci mîntuirea sufletului ei prețuia mai mult decît capriciul unui senior bătrîn. Don Filip ghici cam despre ce vorbeau cei doi. Sună clopoțelul, care nu-l deșteptă, însă, pe gentilomul leșinat ; un secretar ce aștepta afară se năpusti orbește în încăpere auzind sunetele ascuțite.

— Dă fuga jos. Oferă mai mult decît călugărul. Dă-i de două ori mai mult.

Suma cerută fusese oricum atît de nerușinată, încît luase piuitul călugărului.

— Și ți se face o cinste atît de mare ! Ar trebui să mai plătești tu, fiica mea !

Femeia, însă, o ținea morțiș că vrea să se ducă numaidecît la liturghia de dimineață, știa dînsa prea bine de ce. Cînd secretarul sosi în fuga mare, izbucni în hohote de rîs auzind oferta lui. Și ridicînd pentru prima oară privirea spre fereastra regelui, zbieră : — Porcule ! Don Filip se cutremură pînă-n rărunchi. Uită să se mai tragă înapoi și astfel se priviră și se măsurară, stăpînitorul lumii și carnea cea vestită. Ochii ei scînteiară printr-un văl de horbotă, privirea lui răzbi greu prin pîcla dorinții sale deșarte, a chinului său.

Apoi femeia se urcă în palanchinul gata de plecare, făcu semn vizitiului, iar călugărului și secretarului nu le dădu alt răspuns, decît îi privi de sus. Atunci. Don Filip se repezi la gentilomul care se deștepta, palid, din leșin.

— Oprește-o ! Oprește-o și dă-i tot ce vrea.

Cu asta zarurile fuseseră aruncate și ceea ce trebuia să se întîmple nu mai putea fi oprit, cum își zise în gînd vestita curtezană, făcînd cale întoarsă și urmîndu-i. Le spusese de destule ori că voia să se ducă la liturghia de dimineață și că știa ea de ce trebuie neapărat să se ducă. Îi prevenise. În ajun văzuse niște semne care-i dăduseră de gîndit și pornise în ceasul cel mai tainic spre a se ruga să nu fie atinsă de boală. Nu fusese însă lăsată să se închine și de aceea boala veni cu adevărat. Peste cîteva zile se vădi că Don Filip, stăpînitorul lumii, se molipsise.

Un om ca Henri nu ajunge la marile cotituri ale vieții nici în urma unor socoteli îndelungi, nici în urma unei hotărîri fulgerătoare. Se îndreaptă spre aceste cotituri cînd încă nici nu-și dă bine seama încotro o apucă, ori își dă seama, dar nu-i vine încă a crede. E împins într-acolo, vede o clipă cumplita încercare, dar ca pe ceva foarte îndepărtat. Apoi pornește pe drumul acela și întoarcerea devine anevoioasă, privește ținta cu îndoială, i se pare de necrezut c-o va atinge cîndva și deodată se pomenește că a și ajuns, că totul a fost un vis. Henri nu credea nici o clipă că ar fi un visător : el, omul acțiunii fără răgaz ! Dăduse și căpătase lovituri ; împins de voința mereu trează de a ajunge stăpînul regatului, de dragostea statornică pentru o femeie, biruise și fusese înfrînt — poți, oare, visa în vîrtejul faptelor ? Cînd dai bătălii, asediezi, ai tot felul de treburi, cucerești o mulțime de cetăți, altele, nu mai puține, le cumperi, iar în ceea ce-i privește pe oameni, îi îmbrobodești, îi păcălești, îi plătești ori îi înfrîngi. Cînd Mayenne, vrăjmașul lui, încercă să-i atragă catolicii de partea sa, regele, drept răspuns, îi atrase pe cei ai Ligii, îi convinse să ia parte la o dezbatere comună și le smulse mărturisirea că singurul motiv pentru care nu i se supuneau era credința lui. După aceea, declară, firește, adunării, și încă printr-un arhiepiscop, că toate erau în cea mai bună rînduială, căci avea să se convertească.

O făgăduise, însă, de atîtea ori, încît mulți nu-l mai credeau, ceea ce nu era de mirare. Cu toate acestea, cei din Paris nu-l aleseseră nici pe micul Soissons, care cu greu s-ar fi putut aștepta vreodată cu adevărat să fie ales, și nici pe infantă, căci partida spaniolă se acoperise de ocară, nu mai avea nici o trecere din pricina grozăviilor pe care le făptuise. Ci îl aleseră pe regele legiuit, fie că se lepăda de erezie, fie că nu. Se credea, desigur, că va abjura, ceea ce potolea împotrivirile. Dacă, însă, după aceea i-ar fi păcălit, vina n-ar fi fost a nimănui, nici chiar a lui. Foarte mulți recunoșteau acum de-a dreptul că și el are o conștiință și prin urmare și dreptul de a trăi după conștiința lui. Căci toleranța își croiește pînă la urmă drum printre oameni, după ce destul timp au suferit din pricina îndărătniciei. Inițiații, oamenii bine informați tăgăduiau pur și simplu că Henri ar avea de gînd să se convertească.

— Béarnezul n-are să-și schimbe religia de dragul foloaselor pe care le-ar putea dobîndi, zise un ambasador.

Iar Henri însuși îi dădu dreptate, și încă într-un moment cînd nu mai putea să existe nici o îndoială asupra celor ce aveau să urmeze.

Episcopii și prelații care îl înconjurau îi lămureau credința îmbrățișată de cea mai mare parte a norodului, dar mai cu seamă răspundeau la obiecțiunile lui ori trebuiau să se dea

bătuți, căci bătăiosul fecior al protestantei Jeanne d'Albret se pricepea în teologie. Nu mai rămăseseră decît trei zile pînă la întîmplarea pe care de mult o văzuse venind și cu toate acestea purta încă nesfîrșite dispute în privința purgatoriului, pe care îl nega, numindu-l o glumă proastă. Dumneavoastră credeți, oare, cu adevărat în el? — îi întrebă pe clerici și îi pofti să formuleze altfel abjurarea și numai după aceea să vină iar la el. Nunțiul papal, însă, nu le îngădui nici măcar să stea de vorbă cu ereticul. Henri, la rîndul lui, declară solemn și în scris că, orice s-ar întîmpla, se va supune numai și numai conștiinței lui, că, dacă aceasta se va împotrivi, nu va abjura și nu va părăsi credința în care a fost crescut nici pentru patru regate ca al lui. Odată rostite aceste vorbe și așternute pe hîrtie de secretari, se lăsă o mare liniște.

Dar nu în adunare, unde continuau să se înfrunte cu dovezi, cu tăgăduieli și unde urmau tîrguielile. Ci liniștea se întinse asupra sufletului celui ce era feciorul reginei Jeanne. De cînd se știa, sufletul nu-i amuțise niciînd ca acum, și niciodată nu se simțise atît de singur. Și pentru întîia oară își spuse: „Visez. Tot ce-am făcut a fost numai părere; voința și dorința mea au fost numai o bîjbîială prin somn. Nu eu hotărăsc ce mi se întîmplă. Mă lupt zadarnic să găsesc cuvîntul care m-ar putea deștepta. Viața pe pămînt e un vis. Dar mie nu-mi vine în minte cuvîntul care m-ar face să înțeleg totul, care m-ar face să înțeleg cine sînt."

În aceeași noapte, Gabrielle plînse. Henri sta întins lîngă dînsa, dar nu vedea nimic. Pentru întîia oară Gabrielle se folosi de împrejurarea că dormeau în același pat, spre a-l conjura să abjure. Pînă atunci nu încercase a-l înriuri în treburile religiei nici la lumina zilei, nici la adăpostul alcovului. Fără a se fi gîndit anume la asta, își dădea seama că în asemenea treburi cuvîntul hotărîtor nu-l puteau avea nici trupul ei, nici dragostea lui, sau că puteau avea numai o înriurire mută, fără cuvinte, fără lacrimi. Mai cu seamă lacrimile o supărau. Încîntătoarea Gabrielle nu prea știa să verse lacrimi. Nu știa nici ce înseamnă rugăminții, cu greu putea mulțumi și rareori se arăta mișcată. Între timp venise, însă, mătușa ei de Sourdis și o dădăcise, lămurind-o cum stau lucrurile. Regele era un partener nesigur, se ciorovăia cu prelații, se referea la conștiința lui; cine se mai poartă așa, după ce s-a hotărît să facă un pas, ba l-a și făcut, la drept vorbind.

— Nu-i vorba de un pas, îi răspunse Gabrielle mătușii. El îi spune săritură. Mi-a scris: „Duminică fac săritura în necunoscut."

Rostise vorbele cu un ușor tremur în glas. Dar fu de ajuns pentru ca încercata Sourdis să înțeleagă îndată că nepoata începea să dea glas simțămintelor, ceea ce nu putea fi de fel spre folosul rațiunii practice. De aceea nu se mai opri la fleacuri ca interesul catolicismului, integritatea regatului ori chiar mîntuirea atît de îndoielnică a sufletului unei creștine ce trăiește

cu un eretic. Ei, lăsîndu-le deoparte, trecu la argumente serioase. O întrebă :

— Vrei ca taică-tău să fie alungat din Noyon ? Iar domnul de Sourdis din Chartres ? Şi ca domnul de Cheverny să predea sigiliile, din pricina încăpăţînării tale ? Regele o să piardă partida, va trebui să fugă, noi de asemenea, şi toate astea numai din cauza ta. Noroc, însă, că mai sînt şi eu pe aici. Ce ? Ţi-o fi cumva milă de încornoratul tău îndrăgostit şi nu vrei să faci singurul lucru care-l poate îndemna să abjure ?

— Dar ce anume ? întrebă Gabrielle, nu fără teamă.

— Să nu i te mai dai. Atunci are să se poarte cum se cuvine. A trebuit să viu eu să te învăţ atîta lucru.

— Nu cred, rosti Gabrielle.

Mătuşa se înăbuşi aproape.

— Nu te mai recunosc. Şi se prefăcu a-şi şterge, cu multă băgare de seamă, ochii daţi cu suliman. Nu vrei să te gîndeşti la noi, la sărăcia şi prigoana de care am avut parte şi care ne ameninţă din nou. Dar dacă nu vrei să te gîndeşti la noi, drăguţa mea, gîndeşte-te măcar la tine ! Viitorul nu-ţi poate fi chezăşuit decît prin trecerea lui la dreapta credinţă. Are să divorţeze, are să te ia de nevastă şi are să te aşeze pe tron. Toate astea azi mai stau încă în puterea ta şi tu ştii cum arată puterea ta : îţi seamănă leit, are sînul, pîntecul şi dosul tău. Dacă nu pui mîna astăzi, în noaptea asta, pe fericirea ta, mîine n-o mai găseşti, se duce pe apa sîmbetei. Ai să-l nenoroceşti, are să fie un rege nefericit şi asta-i mai rău chiar decît să nu fie de loc. Aşa încît tu, care îl compătimeşti pentru fleacul acela de convertire, mai bine te-ai gîndi să-l fereşti de ceva mult mai rău. Pentru că altfel aţi fi şi voi nefericiţi şi oriunde te-ai uita ai vedea numai nefericire. Iar în nenorocire, crede-mă, draga mea copilă, în nenorocire nu poţi ţine pe nimeni legat de tine şi mai cu seamă pe unul ca el.

Teama pe care o simţise Gabrielle se risipi. Rîse încetişor şi clătină din cap, tăgăduind. Era sigură : nimeni nu i-l putea lua. Dar doamna de Sourdis îşi ieşi din fire, îşi ieşi cu desăvîrşire din fire. Bătu din picior, o apucară furiile, ţipă cît o ţinu gura şi începu să împroaşte cu înjurături murdare. Dintre care ultima fu :

— Eşti prea tîmpită ca să fii curvă. Ia te uită de cine depindem noi. Şi ridică mîna. Dar Gabrielle i-o prinse înainte de a fi lovită.

— Mătuşă de Sourdis, îi zise, foarte liniştită. Mi-ai spus adineauri cîteva lucruri care m-au impresionat. Şi de-aceea am hotărît ca la noapte să plîng.

— Să plîngi ? Bine, plîngi. Doamna de Sourdis se potoli. Şi n-ai să te dai ?

Gabrielle nu-i mai răspunse nimic, ci deschise uşa, lăsînd să intre femeile ei.

Noaptea, cînd începu să plîngă, înfundîndu-și capul în frumoasele-i brațe, Henri n-o întrebă ce are ; și oricît încercă Gabrielle, cu toată jalea pe care o arăta, să-i surprindă o privire, el nici nu se uită la dînsa și la durerea-i prefăcută, ci își ținea ochii ațintiți spre tavanul sculptat, pe care lumina lămpii de noapte închipuia un cerc. Gabrielle nu înțelegea ce se întîmpla cu el, dar simțea că-i va fi foarte greu să-l convingă pe domnul și stăpînul ei, așa cum se înțelesese cu doamna de Sourdis. Plîngînd mai tare, îl rugă pentru numele lui dumnezeu să abjure odată, așa cum făgăduise, dat fiind că n-avea altă ieșire. Dar o auzea măcar ? Avea un chip de om care trage cu urechea la niște sunete necunoscute. Și deodată Gabrielle încetă smiorcăiala prefăcută, amuți și apoi își lăsă inima să vorbească. Iar glasul neprefăcut al inimii era încet, abia putea fi auzit.

— O să avem un băiat.

Uitase că atunci cînd el o numise mama copilului său, clipise de două ori din gene, ca prinsă asupra faptului. De atunci nu mai vorbise despre asta. Dar în clipa aceea a nopții nu-i mai trecu de fel prin minte că s-ar putea ca nu el să fie tatăl, rămase și mai apoi încredințată că el era și nu se mai îndoi niciodată. Căci clipa aceea fu clipa cînd Gabrielle începu să-l iubească, de milă și fiindcă nu-l putea înțelege. Henri, însă, deslușise foarte bine glasul tandru al inimii, își lipi obrazul de obrazul Gabriellei, dînsa îl cuprinse după gît și o lacrimă, adevărată, picură în gura lui. Și, de data asta, nu se unire în alt fel.

Gabrielle închise ochii, începu să picotească, dar simțea că el stătea întins pe spate în aceeași stare de mai înainte, păstrîndu-și taina. Și, pe jumătate adormită, îl întrebă :

— Iubitul meu stăpîn, ce poți să vezi acolo sus ?

Dar el murmură numai pentru sine, căci Gabrielle respira adînc :

— Nu aștept să văd nimic, aștept să aud, să aud un cuvînt. N-ajută la nimic să gîndești, trebuie să asculți. Cînd în mine se lasă o tăcere desăvîrșită, aud, de nu știu unde, niște sunete de vioară. Cineva cîntă, parcă, cu tonuri grave. Ar fi acompaniamentul cel mai potrivit. Îmi lipsește, însă, cuvîntul. Sînt prea mirat.

Cînd se trezi, Gabrielle nu-l mai află lîngă dînsa ; plecase din nou la prelații care îl învățau preceptele religiei ce trebuia să devină pentru vecie a lui. Căci după ce avea să o îmbrățișeze, nu mai putea fi vorba de îndoială sau alegere. Așadar îl ținură în ziua aceea de sîmbătă, în ultima zi, cinci ceasuri țintuit pe scaun, dar nici el nu se gîndea să plece, ci, mai degrabă, se temea de sfîrșitul cuvîntărilor lor, care pentru moment erau numai vorbe.

În altă cdaie a vechii mînăstiri de la Saint-Denis, în care avusese loc însemnatul eveniment, ședeau laolaltă iubita re-

gelui şi sora lui. Prinţesa Catherine sosise şi ea, ca doamna de Sourdis, nutrind cam aceleaşi gînduri; dar gîndurile nu răsună la fel în gura tuturor. Iubitul ei frate trebuia să-şi schimbe credinţa spre a dobîndi slavă. Dînsa nădăjduia că fapta îi va fi iertată, dar nu era de fel încredinţată că lucrurile se vor sfîrşi cu bine; căci nu putea şti dacă pentru dumnezeu un regat are mai mare însemnătate decît un suflet. De aceea îl compătimea peste măsură pe iubitul ei frate. „El e capul casei noastre, care-i o casă domnitoare şi trebuie să plătească pentru asta; dar deie domnul să n-o plătească cu mîntuirea veşnică. La nevoie — îşi spunea Catherine — aş fi putut trece şi eu la cealaltă credinţă, să mă sui pe tron cu bietul meu Soissons. Mi-aş fi atras asupră-mi pierzania, dar iubitul meu frate ar fi fost mîntuit. Acum, însă, el are să fie un mare rege, Soissons al meu n-ar fi fost bun de nimic, o ştiu mai bine decît oricine. Şi, la urma urmei, n-am vrut niciodată cu adevărat să-mi trădez fratele; ci să-i asigur mîntuirea."

La drept vorbind, nu venise la Saint-Denis, ci mai degrabă fugise într-acolo — dat fiind că Soissons arunca asupră-i vina neizbînzii lui. O bănuia că ar fi uneltit împotrivă-i şi în favoarea fratelui ei: de aceea şi despărţirea le-a fost rece, cum li se întîmpla de altminteri mereu. Pierduseră însă împreună prea multe prileiuri ca să-şi fi putut îngădui s-o rupă cu desăvîrşire. Aveau să se regăsească la fel ca şi de celelalte ori, ceea ce deocamdată n-o ferea totuşi pe Catherine de un simţămînt de nelinişte. Şedea lîngă iubita fratelui său îngrijorată deopotrivă de soarta lui, ca şi de a ei. Gabrielle era şi dînsa îngrijorată, iar faptul că încercau acelaşi simţămînt dura o punte între ele, chiar dacă nimic altceva nu le-ar mai fi apropiat. Dar şi alte împrejurări veniseră să le unească, cea mai însemnată fiind aceea că sora lui Henri o ştia pe Gabrielle pe cale să nască.

Cele două femei vorbeau numai în şoaptă, iar mai adesea păstrau tăcerea pe care o impuneau încordarea şi aerul solemn al acelei zidiri.

— De patru ceasuri se ţin de capul lui. O fi semnat? întrebă Catherine.

— Totul e pregătit pentru mîine. Mie nu-mi spune nici da, nici nu, stă mereu cu ochii în tavan, ascultă şi îşi păstrează taina, dădu răspuns iubita. Şi trecu un lung răstimp pînă cînd vorbi din nou, mai încet încă: Aş fi vrut să fi fost cruţat de asta. Tocmai acum — şi cu un glas abia auzit adăugă — cînd sînt însărcinată, cînd aşteaptă să-i nasc un fiu.

Catherine înţelese însă din răsuflarea ei ce voia să spună, ori poate că ghici tîlcul vorbelor din mişcările uşoare cu care îşi mîngîia pîntecul. O îmbrăţişă dar şi-i spuse la ureche:

— Alcătuim o familie. Aşteptăm împreună copilul tău.

Erau vorbele pe care Gabrielle le aştepta de cînd sora iubitului ei stăpîn intrase la dînsa. Fusese primită în familie. Nu mai era o străină. Mai degrabă îi părură străine socotelile

mătușii de Sourdis. Dacă va fi să ajungă regină, cu adevărat regină, va ajunge pe cale firească, mulțumită pinteculuí ei, și pentru că sora regelui, care-l cerceta acum pipăindu-l, devenise pentru totdeauna propria-i soră.

Catherine se înapoie încetișor la locul ei. „Frumoasa față a Gabriellei, își spuse, poartă urme de suferințe și de oboseală, dar și de rodnicie. Pe cînd chipul meu se ofilește zadarnic și n-are să înflorească niciodată, nici măcar sub un alt chip, mai mic, căci nu voi avea copii. Și să nu pizmuiești ? De data asta ușuraticul meu frate e statornic și credincios, nu-i nimic de făcut. Foarte bine, draga mea, dar regină ? Nu vei fi regină, ai să vezi, îl cunosc. Are să te poarte cu vorba, pînă cînd va fi prea tîrziu."

Între timp, ochii prințesei cercetau odaia sărăcăcioasă. Un singur lucru de preț era în ea : o icoană a sfintei fecioare, bătută în nestemate de toate culorile. Cînd Catherine dădu s-o întrebe, Gabrielle roși și-și întoarse capul ; așa încît nu mai întrebă nimic. „Bine draga mea. Ți-au făcut daruri scumpe, ca să te ții și tu de capul lui — cu plînsete, nu ? Cu suspine care să-i frîngă inima, noaptea, cînd vă drăgostiți."

Dar numai ce sfîrși de gîndit așa, Catherine își acoperi ochii și spuse :

— Iartă-mă. N-ai nici o vină în ce va face. Vina e a împrejurărilor și a oamenilor, toți și toate îl împing într-acolo și n-a fost nimeni să nu-l trădeze. Chiar și eu, la vremea mea, chiar și eu.

Pentru întîia oară ridicase glasul, căci acum vorbea conștiinței ei. Bietul meu frate !

Tocmai atunci se deschise, însă, ușa — dar nu trîntită vijelios, cum făcea fratele ei Henri. Deși era chiar el.

Cînd le zări, căci în prima clipă privise drept înainte, și văzu la un loc făpturile cele mai scumpe inimii lui, deveni deodată zgomotos și vesel. Le sărută, pe soră-sa o învîrti prin odaie, iar în fața Gabriellei îngenunche, o mîngîie și rise. Totuși, amîndouă băgară de seamă că ardea de nerăbdare să plece și gîndurile îi zburau în altă parte. Începu să se maimuțărească imitînd glasurile și mișcările prelaților și episcopilor. Cel din Bourges avea un cap de porc ; în schimb cînd îl vedeai pe cel din Beaune te temeai că în orice clipă ar putea căpăta aripi și zbura spre împărăția cerurilor. Femeile îl priveau fără a clipi. Pe neașteptate Henri se opri, își îndreptă urechea spre fereastră, păru că ascultă ceva, zăbovi o clipă, apoi ieși.

— Parcă n-ar fi fost el, rosti Catherine, speriată.

Gabrielle plecă însă rușinată capul, căci alături de dînsa devenise trist.

Henri coborî în parcul bătrîn ; avea un ceas liber pe care îl asemui cu cel care îi se dădea la colegiul Navarra, pe cînd era școlar și cînd se juca, între lecții, cu doi prieteni care se sfîrșiseră din viață. Deodată se pomeni în locul unde îi ieșise înainte, condusă de pastorul La Faye, biata Esther. Deosebirea

între cel de acum și cel de atunci era deosebirea dintre nevinovăție și vinovăție, dintre inocență și cunoaștere. Se opri, căci auzise vorbindu-se după un gard viu. Se vorbea în șoapte, ca pretutindeni în ziua aceea stăpînită de griji, de îndoieli.

Un glas spunea : „Are să-și ucidă vechii prieteni. Cine spune *a*, trebuie să spună și *b*".

Un altul adăugă : „Mai tîrziu, poate. Dacă nu va fi uitat cumva s-o facă pînă atunci. Noi îl știm cît e de nerecunoscător. Proaspeții prieteni au să-l cunoască de-abia de acum înainte".

Un al treilea rosti : „Lăcrimează ușor, uită repede, e ușuratic, dar care dintre noi nu-l iubește ?"

Un al patrulea încheie : „Dar îl iubim nu pentru că e așa cum este, ci pentru că a adus corăbioara în port".

Cînd Henri ieși de după gardul viu, cel dintîi o luase de la capăt :

— Să ne scăpăm pielea. Scape cine poate.

— Nu-i nevoie, Turenne, i-o tăie Henri, apărînd în fața lor. Sînt la fel cum mă știți și am să rămîn cine sînt. Cînd o veni timpul, singuri o veți mărturisi.

Apoi, trecînd la ceilalți, îl apucă de umeri pe Agrippa d'Aubigné, îl trase după el cîțiva pași mai încolo și-i șopti la ureche :

— Pentru voi îmi pierd mîntuirea sufletului.

Și o spuse cu ochii uscați, plini de foc, și nu lăcrimînd ușor, ca un uituc și ușuratic. Iar Agrippa fu zguduit de milă. „S-ar putea ca vreunul dintre noi să nu-l iubească ?"

Căci Agrippa era singurul care ținea din toată inima la el, așa se dovedi în această clipă, măcar că în împrejurările fericite ale vieții sale mulți se înghesuiseră să-i cîștige prietenia. Numai sentimentele calde ale acestui om îl făcură să mai zăbovească puțin lîngă ceata de tovarăși pierduți, înainte de a porni mai departe și a fătăci încoace și-ncolo, din dorința de a fi singur și a asculta, așa cum avea obiceiul. Din partea cealaltă a gardului viu întoarse capul după Philippe Mornay, ambasadorul care se înapoiase cu vești dintre cele mai însemnate și care nu fusese încă primit în audiență.

— Domnule du Plessis, ai adus împreună cu mine corăbioara în port ; dar ai putut alege portul ? Am nimerit în ăsta pe care-l vedem.

Ajunse repede la capătul parcului ; păsărelele ciripeau, dar din păcate nu numai ele. De după un zid scund se iveau și dispăreau două capete, care prin plecăciuni și țuguirea buzelor se sileau să se încredințeze de dulcile simțăminte pe care le nutresc unul pentru celălalt. Doamna de Sourdis se sclifosea :

— Fii dar prietenul nostru, domnule de Rosny. La drept vorbind ești de pe acum prietenul nostru, dat fiind că ai nevoie de noi, după cum și noi avem nevoie de domnia-ta.

— Întocmai așa și nu altfel stau lucrurile, prea cinstită doamnă — și spunînd asta capul lui Rosny dispăru, în timp ce doamna de Sourdis și-l înălță pe al ei deasupra zidului.

— Cine se mai gîndește la slujba de mare maestru al artileriei ? rosti mătușa, șugubeață și sigură de sine. Pentru un sitar care ți-a scăpat, ai să împuști zece.

— Numai domnia-ta să nu-mi scape, o imploră baronul și făcu o nouă temenea.

— Regele are să divorțeze și are să se însoare cu doamna de Liancourt. Dacă ai să-i dai un sfat bun, înseamnă că vei fi fost și dumneata bine sfătuit. Ștrengarule ! chicoti cucoana și se înclină.

Iar în locul ei se ivi cavalerul cu fața-i netedă care putea spune orice păstrîndu-și demnitatea.

— Am și întocmit împreună întreg planul, scumpă doamnă. De fapt abjură numai spre a o putea face regină pe stăpîna inimii sale. După ce comedia se va sfîrși, toți vor deveni protestanți : regele, regina și chiar domnia-ta, scumpă doamnă.

Cîteva clipe, doamna de Sourdis rămase cu capul plecat, dar cînd îl ridică, ochii îi scăpărau fulgere. Căci înțelesese că fusese luată peste picior.

— Ai să te căiești ! îi aruncă șuierînd printre dinți.

Și rochia-i șfichiui aerul, de repede ce se depărtă. După care se auzi trîntindu-se o ușă. Rosny, cu fața mereu nemișcată, apucă pe un drum ocolit și dădu peste Henri, care ședea pe o bancă. Regele îl pofti pe înțeleptul și credinciosu-i slujitor să se apropie, și cu glasul înăbușit îl întrebă :

— Care-i părerea dumitale sinceră, acum, în ultima clipă ?

— Sire, dacă religia catolică e înțeleasă și îmbrățișată cum se cuvine, ea poate fi de cel mai mare folos.

— Asta mi-ai mai spus-o. Altceva n-ai de adăugat ?

— În ce privește viața de apoi, Rosny se opri, nu mă pun chezaș.

Fața-i fără o cută se pregăti îndelung pentru rîs. Dar înainte ca rîsul să fi izbucnit, regele se ridicase și plecase. Iar Rosny băgă de seamă mirat că regele cînta. Pe sub copaci se lăsa amurgul și regele cînta ca un copil speriat de întuneric.

Între timp, trapeza vechii mînăstiri fusese luminată și licărul răzbătea pînă afară. Cînd regele intră în bătaia luminii, se opri din ciudatu-i cîntec și, în același timp, în cel dintîi cat al zidirii încetară cîteva convorbiri purtate cu multă cumpătare ; savanții în știința dreptului, pe care îi chemase, se traseră înapoi de la ferestrele deschise, spre a-l întîmpina.

Henri urcă repede scările. Coridorul ce ducea spre ușa luminată părea cu atît mai întunecos ; nu putea dar să fie văzut cît timp sta acolo și privea sala aproape goală ; micul mănunchi de oameni o făceau să pară și mai largă, și mai pustie. „Oamenii mei", gîndi Henri, și chiar așa și arătau prezidenții și consilierii, cu hainele lor ponosite, cu cearcăne adînci sub ochi, ce străluceau de fierbințeala pricinuită de lipsuri și amenințările cu moartea, răbdate atîta timp. Slujitori ai justiției din tată în fiu, se împotriviseră cu încăpățînare violenței,

în numele dreptății. Cu toate acestea, justiția nu înseamnă numaidecît și dreptate. Ba chiar se știe că de obicei este numai o iscusită barieră ridicată împotriva simțului dreptății și a răspîndirii acestuia. „Nici un singur hughenot printre ei — își mai spuse Henri — și cu toate acestea au luptat pentru interesele regatului la fel de bine ca și vechi-mi tovarăși de luptă de la Coutras, Arques, Ivry, iar dacă n-ar fi fost bătăliile lor, ale mele ar fi fost zadarnice. Au fost de partea celor prigoniți, nu a celor puternici, au ținut cu cei săraci împotriva tîlharilor avuți. La fel gîndesc și eu, și de asta am și redobîndit pentru miile și zecile de mii de țărani petecele lor de pămînt și în felul ăsta mi-am recucerit regatul. Regatul lor este dreptatea ; și ei trebuie s-o cucerească pentru fiecare om".

Se ivi în fața lor cu pălăria pe cap, după cum nici ei nu-și scoaseră pălăriile ponosite, și li se adresă :

— Domnilor umaniști ! Am stat mai mult în șa și am mînuit sabia. Iar pentru că dorul nostru de luptă n-a cunoscut margini, am ajuns acum aici și porțile capitalei ne sînt deschise. Mi le-a deschis Parlamentul din Paris, dat fiind că uciderea mișelească a președintelui vostru Brisson a fost cel dintîi semn și cel din urmă avertisment.

Ajuns aici, regele își scoase pălăria, se înclină și la fel făcură și membrii Parlamentului. Iar după clipa de plăcută aducere aminte, luă cuvîntul primul-președinte de la Rouen, Claude Groulart ; deși catolic, ca și ceilalți, spusele lui se vădiră pătrunse de grija ca regele să nu-și lepede credința, dacă acest act ar fi împotriva conștiinței sale. Henri răspunse :

— Mereu mi-am căutat mîntuirea și fără încetare m-am rugat de împăratul ceresc să-mi ajute s-o găsesc. Prin fărădelegile neomenești făptuite în Paris de alții — dar de care eu trebuia să răspund — împăratul ceresc mi-a dat de știre că mîntuirea este unul și același lucru cu statornicirea dreptății, și aceasta este cea mai desăvîrșită întruchipare a omeniei.

Cuvintele sale se dovediră pe placul magistraților și aceștia strigară cu glas tare :

— Trăiască regele !

Henri, amestecîndu-se printre ei, destăinui fiecăruia în parte cît de mult avusese de furcă și cu împăratul ceresc pînă cînd îi încuviințase convertirea. Dar n-o mai numi săritura în necunoscut, deși în gînd așa îi spunea. Le mărturisi că încuviințarea o primise în fața zidurilor capitalei sale, în timp ce înlăuntrul ei se petreceau grozăvii. Atunci se întîlnise față în față cu cel-de-sus. Căci este scris : Să nu ucizi, și această lege e atît de omenească, încît nu poate veni decît de la dumnezeu.

— Ca și regele, care respectă oamenii și viața lor, încheie un altul în locul lui.

El dădu însă o întorsătură mai smerită spuselor sale, arătînd că străduințele prelaților rodiseră în sufletul său și că, mulțumită sfîntului duh, începea să găsească pe placul său preceptele și argumentele lor. După aceea îi pofti pe parlamentarii săi

la masa întinsă și le oferi altfel de roade decît cele ale cugetului, sumedenie de pepeni și de smochine, precum și carne și vin din belșug. De mult nu mai văzuseră magistrații astfel de bunătăți ; își potoliră foamea, iar cînd unul dintre ei ridică ochii, regele nu mai era acolo, plecase.

Se culcă fără să fi mîncat și adormi pe dată. Cînd se deșteptă, era dimineață. Pastorul La Faye se apropie de patul lui. Henri îl pofti pe bătrîn să șadă pe pat, îl cuprinse pe după gît și-l întrebă din nou : e adevărat, oare, că însușirile omului își schimbă cu vremea înțelesul ? Căci așa îl încredințase La Faye.

— E adevărat, răspunse pastorul.

— Dar cu credința tot așa se întîmplă ? întrebă apoi Henri. Cea care a fost înainte adevărată poate deveni acum greșită ?

— Sire ! Veți fi iertat. Pășiți spre catedrală cu bucuria în suflet, pentru ca și dumnezeu să se bucure.

Henri se ridică în capul oaselor și își sprijini fruntea de pieptul veșted al celui ce voia să-l mîngîie. Cu fruntea sprijinită de pieptul pastorului tinereții sale, rosti :

— Pricinile care mă îndeamnă să abjur și să mă convertesc sînt pricini prea lumești. Și sînt trei la număr. Mai întîi, mă tem de pumnale. În al doilea rînd, vreau să mă însor cu aleasa inimii mele. Iar în al treilea rînd, mă gîndesc să-mi stăpînesc în pace capitala. Și acum dezleagă-mă.

— V-ați chinuit mult, de aceea vă dezleg, cuvîntă pastorul La Faye și plecă.

Primul camerier, domnul d'Armagnac, îl îmbrăcă pe rege din cap pînă în picioare în alb. „Ca pentru cea dintîi împărtășanie — își spuse Henri. Ca pe un om nou ; de parcă n-ar fi a cincea oară. Dar dumnezeu demult nu mai ia în seamă ; iar diavolul, dacă există"...

— Ar fi fost bine să fi făcut o baie înainte, îl povățui d'Armagnac.

— Are să-mi prindă bine după aceea, dădu răspuns Henri.

Și, după glas, d'Armagnac, care-și cunoștea stăpînul, înțelese că trebuia să plece.

Henri rămase singur, dar nu înțelegea de ce dorise să nu fie nimeni lîngă el. De ce nu era Gabrielle acolo ? Dînd ascultare unei înțelegeri fără cuvinte, Gabrielle împărțea în ziua aceea odaia ei cu Catherine. Se depărtaseră cu toții, iar el trebuia să fie curînd luat cu mare vîlvă și alai ca să-l vadă mulțimea cum abjură. Și nu numai să-l vadă lepădîndu-se de ceea ce fusese pînă atunci, ci să-l vadă și încheind pace cu cei mai mulți și devenind asemeni lor. „La urma-urmei ce sînt eu ? Un pumn de pulbere, ca toți ceilalți. Pînă ieri mai credeam că mă pot deosebi de ceilalți și m-am hărțuit cu prelații pentru niște vorbe. Dar dumnezeu nici nu s-a sinchisit de asta, certurile teologilor îl plictisesc și îi e totuna dacă alegi o confesiune ori alta. Pentru el, evlavia noastră e o copilărie, iar castitatea o respinge ca pe o dovadă de trufie. Protestanții mei

nu-l cunosc, pentru că nu i-a purtat pe acest drum spinos și de aceea se încumetă a numi trădător pe cel ce urmează poruncile vieții și dă ascultare rațiunii".

Totuși, în clipa aceea îndeletnicirea lui de căpetenie nu era a gîndi, ci a-și potrivi mantila neagră peste straiele sărbătorești de mătase albă, țesute cu fir de aur peste tot, pînă în vîrful picioarelor, de a-și așeza pălăria neagră pe cap și a-i îndoi panașul, de asemenea negru, să fluture frumos. Deodată, auzi din nou sunetul viorii, același sunet care voise parcă să răzbată pînă la urechea lui de cîteva ori în răstimpul acelor zile frămîntate, cînd încercase a-l prinde din zbor și cînd cuvîntul mult căutat nu-i venise în gînd decît ca ecoul imaginar al unui cîntec de vioară. Dar pentru că acesta devenea acum mai puternic, de parcă n-ar fi fost imaginar, ci adevărat, Henri înțelese că totul era în cea mai bună rînduială și își duse la bun sfîrșit atît meditațiile, cît și îmbrăcarea straielor sale alb-aurii și negre. Își preschimbase gîndul în faptă printre temerile, șovăielile, răzvrătirile și împăcările sale, la fel cum și sufletul își durează zidirile lui din plănuiri și visuri. „De dragul vostru îmi pun în joc mîntuirea sufletului ! Am spus asta gemînd, dar îndată după aceea m-am făcut că mîntuirea mea stă în statornicirea dreptății. Și am cîntat în întuneric, fiindcă cineva m-a făcut să mă tem de viața de apoi. Deși știu că sîntem meniți numai să căutăm adevărul, nu să-l și stăpînim ; asta stă numai în puterea celui ce domnește în ceruri. Domnia mea e pe pămînt ; aici unde spaima mea e pumnalul. Neplăcută mărturisire, dar am făcut-o totuși. Și care-i simțămîntul meu cel mai puternic ? Dragostea pentru Gabrielle ori frica de pumnal ? Oricum, însă, socotesc că neomenia este păcatul cel mai rușinos și nimic, nici chiar femeia, nu-mi e mai dragă ca rațiunea."

Toate acestea trecură în același timp și cu ușurință prin mintea lui acum descătușată, pentru că mai înainte le încercase și le cunoscuse pe propria-i piele, deși nici nu-și mai amintea bine cît de grele, cît de întunecate fuseseră acele vremuri. Dimpotrivă, își închipuia că-și recăpătase fericirea așa, printr-o minune, prin minunea alb-aurie a muzicii. Iar sunetul viorii începu să plutească mai plin, mai dulce, deși arcușul nu părea a fi mînuit cu prea multă măiestrie. Cine altul putea să cînte așa, dacă nu Agrippa ? Henri ieși în balcon și, cu adevărat, în tufișul cel mai apropiat, zări mîna care purta arcușul. Rîse, făcu un semn și Agrippa se arătă în pieptarul lui de toate zilele, nu în haine de sărbătoare ; n-avea de gînd să se ducă la biserică. Nu voia să fie de față atunci cînd Henri avea să-și lepede credința ; dar îi închina totuși sunetele însufletite ale instrumentului numit *viola d'amour*.

Mai întîi, lui Henri îi tremură puțin bărbia ; nu degeaba avea renumele de a fi un ușuratic ce lăcrimează ușor. Dar în același timp băgă de seamă că bunul său Agrippa își cam bătea joc, fără răutate însă, ci cu dragoste. Atunci îi făcu și Henri cu ochiul, apoi își făcură amîndoi pe rînd cu ochiul, jos — vechiul

prieten care își cînta osanaua mingiietoare și puțin batjocoritoare, sus — cel îmbrăcat în straie albe, ca pentru cea dintîi împărtășanie, dar cu barba căruntă și cu pielea feței arsă de vînt și de soare. Pînă cînd amîndoi întrecură măsura și Henri făcu pe doamna în rochie de gală căreia i se închină o serenadă, iar Agrippa scîrțîi din vioară și dădu să scoată și un cucurigu, dar nu mai apucă. Deodată clopotele catedralei începură a bate din răsputeri. Amîndoi se înspăimîntară. Unul se cuibări în tufiș, iar celălalt dădu fuga în odaie, își potrivi hainele, își netezi penajul să fluture cum se cuvine — și ușa se și deschise. Veniseră să-l ia.

UNIREA

În ziua aceea de la dumnezeu lăsată a anului 1593, iulie, în douăzeci și cinci, nu putea fi decît foarte senin și deosebit de cald. Poporul Parisului știuse acest lucru și își pregătise de cu seară haine ușoare din cîte îi mai rămăseseră după timpuri atît de vitrege. Brațele oamenilor erau încărcate cu flori, iar în mîini duceau panerașe cu de-ale mîncării. Căci trebuiau să petreacă întreaga duminică la Saint-Denis unde regele abjura și se convertea, ceea ce era o serbare vrednică de a fi văzută, dar care dura cam mult, încît te putea face să zăboveșți peste ceasul îndeobște respectat al prînzului. Orișicum, însă, pentru o întîmplare așa de rară merită să treci cu vederea o întîrziere. După ceremonie ne-om odihni pe pajiști. Coșurile le lăsăm mai dinainte acolo, că doar n-are să le fure nimeni într-o zi cînd toți se bucură.

Florile, însă, le vom împrăștia pe drum, pe acolo pe unde va trece regele. Va fi îmbrăcat tot în alb, așa se zice, și ce nu știe gura lumii ?... Să vezi că din pricina trandafirilor o să-și mînjească pantofii de mătase albă. Femeile sînt încredințate că e un prinț frumos, îl iubesc și vor să-i aștearnă trandafiri în cale ; de-asta se înghiontesc și se îndeasă care mai de care, încît unele ajung să dea cu nasul de pămînt. Dar mai tare decît ele se necăjesc ostașii de strajă. La început încearcă să facă rînduială cu vorba bună ; dar vorbele se pierd în dangătul clopotelor și în zgomotul însuflețirii care a luat-o înaintea evenimentului. Pînă la urmă se văd nevoiți să se folosească de puterea lor, firește, fără gînduri rele și izbutesc să se înșire, tot regimentul, de o parte și de alta a drumului. Era și timpul, căci tocmai s-a ivit alaiul.

Pășind pe drumul strîmt care se deschidea prin mijlocul mulțimilor adunate, regele văzu atîrnînd la ferestre covoare în feluri de culori, văzu pămîntul acoperit de flori și copii aruncînd mereu trandafiri peste capetele soldaților de strajă. Toată lumea purta eșarfa albă a trupelor regale, chipurile erau luminate de fericire — care pe unii îi cufunda în gînduri pioase, pe alții îi făcea să le turuie gura de aprigă nerăbdare, iar pe cei mai mulți să strige : „Trăiască regele !“ Și glasurile puternice ale clopotelor

înmulțeau aceste strigăte, care păreau totuși neînsemnate și neputincioase față de măreția întîmplării. Dar privite mai cu luare-aminte, nu trădau, oare, chipurile oamenilor și o rămășiță de teamă? Și regele își spuse: „Au înapoia lor cinci ani de spaime, de lipsuri și de patimi josnice. Dacă nu le-aș mai da nimic altceva decît această serbare, și încă ar fi aproape de ajuns. Dar vor veni și vremuri mai bune, căci niciodată nu poți face destul pentru a împlini așteptările atîtor oameni". Și fu gata să plece capul, sub apăsarea unei firești neputințe; îi poți, oare, face pe oameni fericiți, ori măcar pe toți sătui? Dar trebui să-l țină sus, pentru ca mulțimea să-și dea seama de gloria, de puterea lui și a ei.

Poporul îl vedea înconjurat de prinți și seniori, înalți slujitori ai coroanei, gentilomi, și mulți, foarte mulți magistrați. Din partea familiei sale erau prea puțini în alai, dar contele de Soissons sosise, totuși, în cele din urmă. În fruntea și în urma alaiului mărșăluiau garda personală și elvețienii, cu tobe, pe care nu le băteau însă. Douăsprezece trompete erau și ele ținute în dreptul buzelor, fără a fi folosite, din pricina dangătului clopotelor și pentru a respecta solemnitatea clipei. Mulțimea își dădea seama ce clipă trăiește, fiindcă întotdeauna pătrunde pînă în adîncul lucrurilor — și atunci cînd e orbită și se lasă împinsă la fărădelegi, ca și atunci cînd e martora unor mari și sfinte întîmplări. Dar se bucură, se înțelege, și de strălucitele veșminte ale regelui ei, de ținuta lui impunătoare, de figura lui marțială. Deși în arcuirea sprîncenelor se citește durere, iar ochii îi ține parcă prea larg deschiși; n-are decît patruzeci de ani, ori poate ceva mai mult, și totuși cît e de cărunt! Nu se poate ști cîtă căință, cîtă înduioșare mijesc în sufletul acestor oameni care au fost ani îndelungați vrăjmașii regelui și care și-au amintit cam tîrziu să-l sărbătorească și să se strîngă supuși în juru-i. Și, într-adevăr, în mijlocul strigătelor generale de „să trăiască", o seamă de glasuri amuțesc fără voie. Genunchii cîtorva încearcă să se plece — dar nu prea izbutesc în înghesuiala ce domnește.

O cumătră, trecută prin ciur și prin dîrmon, rosti destul de tare ca să fie auzită de cei din jur, ca și de regele care trecea:

— Frumos bărbat! Are un nas mai mare decît ceilalți regi.

Lumea din jur se prăpădi de rîs. Iar regele părea că s-ar fi oprit și el bucuros; sprîncenele încruntate i se destinseră parcă. Tot așa mai fu ispitit să se oprească și cînd trecu prin fața cîtorva privitori în pieptare de piele ponosite, care îl măsurau tăcuți și nemișcați, sau dacă nu pe el, apoi pălăria lui, pe care lucea ametistul alb. „Ultima oară l-am purtat la Ivry. Dar bătrînii ăștia îl cunosc de mai înainte: l-au văzut și la Coutras". Le căută privirea, ei își ațintiră ochii în ai lui și el întoarse capul pînă cînd alte chipuri le acoperiră pe ale acestora.

În fața catedralei, înainte de a pune piciorul pe cea dintîi treaptă, i se făcu rău. Încercă simțămîntul ciudat că-i fuge pămîntul de sub picioare; și cu toate că lespezile se aflau, se înțelege, la locul lor, trebui să se încredințeze că așa era pipăin-

du-le, iar mulțimea păru a se pierde, și glasurile se depărtară. Toate acestea nu durară însă decît răstimpul care-i trebui ca să facă un pas; apoi lucrurile reveniră la starea de mai înainte, numai că, urcînd treapta, Henri păstra amintirea unui uriaș care clipea. Și tot cu gîndul la uriașul care, clipind, voise să-și ascundă astfel scînteierea ochilor, sui și cea de-a doua treaptă, apoi fu însă cu trup și suflet la cele ce avea de făcut.

Intră prin portalul cel mare. Străbătu cinci-șase pași și ajunse în fața arhiepiscopului de Bourges care ședea într-un jeț de catedră ori de tribunal, îmbrăcat în damasc alb, înconjurat de prelați. Arhiepiscopul îl întrebă cine este, iar maiestatea-sa îi dădu răspuns :

— Sînt regele.

După care, mai sus-pomenitul domn de Bourges, care nu mai avea capul de porc despre care s-a vorbit mai înainte, ci, prin felul cum se purta, era plin de măreție, iar prin cele ce spunea întruchipa puterea bisericii, întrebă din nou :

— Și ce doriți ?

— Doresc, rosti maiestatea-sa, să fiu primit în sînul bisericii catolice, apostolice, romane.

— Doriți cu toată sinceritatea ? întrebă preaînaltul domn de Bourges.

La care maiestatea-sa răspunse :

— Doresc acest lucru și îl cer.

Apoi, îngenunchind pe o pernă, strecurată de cardinalul du Perron, regele își făcu profesiunea de credință — fără a uita să se ridice împotriva oricărui fel de erezie și jurînd a-i stîrpi pe eretici.

Arhiepiscopul asculta șezînd în jilț și nu se ridică nici cînd întinse mîna spre a primi noua profesiune de credință a regelui, așternută pe hîrtie cu propria sa mînă. De-abia după aceea binevoi să se scoale în picioare. Și în timp ce se scula păru că o frîntură de clipă stă la îndoială, că nu știe ce are de făcut. Pricina erau privirile încordate ale maiestății-sale, ochii săi larg deschiși, care la Ivry țintuiseră în loc, stăviliseră năvala lăncierilor, pînă cînd primi ajutor de la ai lui. Acum, însă, nimeni nu-i mai aștepta pe ai lui, dimpotrivă el devenea de-ai noștri. De aceea arhiepiscopul se sculă în picioare cît era de lung. Și fără a-și scoate mitra de pe cap, îl stropi cu agheasmă, îl puse să sărute crucea, îl dezlegă de păcate și-l binecuvîntă.

Atît domnul de Bourges, cît și Henri cunoșteau prea bine cele ce trebuiau să mai urmeze, dar le fu foarte greu să străbată biserica pînă la strană : mulțimea împînzise naosul, se cățărase pînă sub boltă și nu exista vreo deschizătură a vitraliilor colorate prin care să nu se fi vîrît oameni. În strană, Henri trebuia numai să-și repete jurămîntul ; de astă dată își îngădui să fie într-o oarecare măsură nerăbdător și neatent. După aceea se duse în spatele altarului și se spovedi în sunetele *te-deum*-ului — cel puțin așa credea lumea. La drept vorbind, domnul de

Bourges se mulțumi numai să răsufle din greu, Henri închise ochii, iar de vorbit, vorbiră puțin. „Stăpîna inimii mele, își spunea Henri. N-am putut decît să-i arunc o privire pe furiș ; dar știe, oare, că am zărit-o după pilastru ? Mai frumoasă decît femeile raiului, plină de făgăduințe ca noaptea — oh ! dacă ar veni în sfîrșit noaptea !" Și o dorea dintr-o bineștiută pricină ; căci în drumul ce și-l croise prin mulțime auzise pe unul dintre ai săi rostind o anume vorbă. Dacă ai lui vorbesc așa, ce-o fi gîndind domnul de Bourges ? Omul era doar din tagma judecătorească și făcuse parte, împreună cu alții, din alaiul sărbătoresc care-l adusese la biserică. „De-abia am făcut săritura în necunoscut și-mi și prevestește pierzania. Larma mulțimii n-a îngăduit vecinului să-l audă. Dar eu, care am urechi bune, l-am auzit : o cumplită, o înfricoșată prevestire."

Apoi ascultă liturghia, celebrată de arhiepiscopul de Bourges, prilej pentru care i se ridicase un oratoriu îmbrăcat în catifea roșie presărată cu crini aurii, iar acoperămîntul în stofă țesută cu fir de aur. După ce regele primi cuminecătura, urmă o treabă anevoioasă, aceea de a se alcătui din nou alaiul, pentru a se înapoia — în aceeași ordine ca și la venire — la mînăstire, unde îi aștepta prînzul. Între timp, însă, persoanele din suita regelui se răzlețiseră și trebui să treacă o bună bucată de vreme pînă cînd fură dibuite prin mulțime. Dar și după aceea Henri băgă de seamă că dintre gentilomii săi lipsea Chicot, așa-numitul bufon, pe care îi plăcea să-l simtă prin apropiere, fiindcă socotea că îi aduce noroc. Ei, da' ce-i acolo ? Sus, unde bolta se strîmta, se iscase o încăierare și se auzeau țipete ; o mulțime de oameni care ședeau ciorchine cu picioarele și brațele încîrligate pe un balaur lung sprijinit pe un pilastru se certau care să coboare mai întîi. Deodată unul își luă vînt și zbură prin aer. Hei, Chicot !

Zbură, se prăbuși, doborî cîțiva oameni și se aruncă în spinarea unui vlăjgan care se tîra în patru labe. Își înfipse mîna în părul lui bălai ca spicul de ovăz și trase cu deznădejde, de parcă l-ar fi pîndit moartea, pînă cînd vlăjganul își ridică spre boltă fața ciupită de vărsat — și Henri îl recunoscu, da, clipirea aceea din ochii lui îi devenise de curînd cunoscută. Flăcăul părea turbat de furie dar, ciudat, și de durere, deși Chicot îl trăgea numai de păr. Și cu toate că era zdravăn cît toate zilele, nu făcu nici o încercare de a se ridica în picioare și a scăpa de cel care-l încălecase. Ba renunță chiar să se mai și tîrască în patru labe, atît îl chinuiau durerile a căror pricină nu putea fi ghicită. Încă înainte de a ieși de sub portal, Henri auzi în urmă-i urletele vlăjganului. Își închise gîndurile în el și conduse strălucitul alai prin mulțimea care se revărsase peste tot ; ostașii de strajă n-o mai zăgăzuiau. Toboșarii și trompeții nu mai țineau nici ei seama de dangătul clopotelor, ci căutau să-l acopere, făcînd cît mai multă larmă cu putință.

La colțul unei ulicioare întortocheate trebuiră să se oprească. Sute de oameni, făcîndu-și loc cu coatele, încercau să ajungă, pînă în dreptul regelui, pentru a-l privi de aproape ; dar cine izbuti pînă la urmă ? Numai o femeie foarte bătrînă, pe care nimeni n-o îmbrîncea și care se pomeni deodată, despărțită de toți, nici dînsa nu știu cum, înaintea regelui Henri. Și fiindcă el îi luă amîndouă mîinile într-ale lui, îl sărută pe gură, iar buzele îi deveniră din nou fragede cu acest prilej. Adresîndu-i-se bătrînichii aceleia de nouăzeci de ani, regele spuse :

— Fiica mea... Fiica mea, a fost o sărutare plăcută, n-am s-o uit.

Și, adunînd mănunchi florile ce i se aruncau, le legă cu o panglică pe care i-o înmînă cineva, apoi vîrî buchetul frumos, multicolor în corsajul străbunichii; iar privitorii din jur se topiră de mișcați ce erau și în același timp parcă turbară.

O clipă, Henri își întoarse capul în toate părțile, spre a fi văzut și pentru ca toți să simtă că e unit în cuget cu ei. După aceea intră în ulicioara întortocheată și fu singurul care văzu, deși n-o arătă de fel, că Chicot îl ducea pe vlăjgan. Îi ținea brațele răsucite la spate și zdrahonul, deși de trei ori mai puternic, nu se împotrivea, ci umbla șchiopătînd și încovoindu-și spinarea uriașă. Înalt și uscățiv, Chicot îl întrecea cu umerii lui ascuțiți. Își pierduse pălăria, ciudatu-i moț se ridicase pe fruntea-i pleșuvă și, pentru că nu scăpa o clipă din ochi mișcările celui prins, nasu-i de vultur, pometii înguști și țăcălia-i cu îndrăzneală răsucită în sus se profilau limpede în aer. Acolo unde ulicioara întortocheată făcea o cotitură, se afla o căsuță scundă, pe perete cu un braț de fier ornamentat de care atîrna o cunună uscată ; era de bună seamă o cîrciumă fără nici un mușteriu, căci în clipa aceea întreg orașul și toți străinii mergeau în urma regelui, pe singurul drum vrednic și potrivit, spre masa de prînz. „Chicot și vlăjganul lui n-au decît să intre în cîrciuma goală și să se răfuiască acolo. Și cred că chiar așa au să și facă."

Henri era flămînd ca și toți ceilalți, cărora bucuria pricinuită de frumoasa serbare a unirii cu regele le sporise chiar pofta de mîncare, de altfel ca și pe a lui ; fără a mai pune la socoteală că, în taina sufletului său, se simțea ușurat și răsufla mai liber după cele ce văzuse în ulicioara strîmbă. De aceea cel dintîi cuvînt pe care-l rosti cînd intră în trapeza vechii mînăstiri fu : „Să intre toți !" Așa încît ostașii își feriră halebardele din fața ușilor și într-o clipă sala fu la fel de plină de popor, ca mai înainte biserica. Din pricina învălmășelii, masa fu gata să se răstoarne și să se împrăștie toate bucatele. Din fericire însă, toți erau voioși și, cum de-abia își cîștigaseră regele de partea lor, aveau grijă să nu pricinuiască vreo tulburare. Mai bine se călcau unii pe alții pe picioare, decît să răstoarne o farfurie. De altă parte, gentilomii regelui se întreceau și ei în politețe — și nu fiindcă așa li s-ar fi poruncit ; făcură loc la masă unui om din popor și stătură de vorbă cu el.

Cei mai mulți doreau numai să-l vadă pe regele Henri, dat fiind că era un rege ciudat și îi făcuse să vorbească adeseori despre el, înainte chiar de a-l fi zărit vreodată. Și acum, uite-l, șade în capul mesei, pe jețul lui ceva mai înalt. Și are o poftă de mîncare de care nu trebuie de fel să se rușineze, după cît se poate vedea. Ba ne îngăduie bucuros și nouă să îmbucăm cîte ceva, ehei, sînt departe timpurile cînd din cauza lui mîncam făina din cimitire. Nu prea arată să ne fi împins pînă acolo de bună voia lui. Numai cei care au tărăgănat lucrurile au mers prea departe. Nu seamănă de loc cu chipul în care ne-a fost zugrăvit de pe altarele pariziene, nu e o fiară apocaliptică și nici măcar un lup obișnuit. Ca om pașnic, pentru că în ciuda acestor vremuri dezmățate am fost întotdeauna în străfundul sufletului meu un om pașnic, am să mărturisesc pe viitor că nu se deosebește la chip de mine ori de un altul. Acum nu mai umblu de-a bușilea prin grădinile lui să-l surprind, nu mai cad în genunchi în țărînă și nu mi se împăienjenesc ochii în așa fel încît să nu mai știu după aceea dacă-i scund ori înalt, trist ori vesel. Acum mă uit la el fără sfială. Da' uite că oamenii au și început să plece la iarbă verde, să prînzească, sala se golește și i-aș putea ura : „Să-ți fie de bine, sire !" Dar nu, nu merg chiar pînă acolo. Să fie, oare, din pricina hainelor lui așa de scumpe ? Din pricina bărbii cărunte și a sprîncenelor lui arcuite ? Ba nu, pricina este că i-a primit lîngă el pe toți, chiar pe bolnavi și pe cerșetori. Eu n-aș face așa ceva în casa mea. Ce suflet trebuie să aibă !

Băgînd de seamă toate acestea, omul care cugetase astfel n-o luă la fugă, ci mai curînd se strecură spre cei de seama lui, aflați pe pajiști. Masa dură mult. De cîteva ori Henri ridică paharul pînă în dreptul ochilor, înainte de a-l duce la gură ; și toți îi răspundeau, întorcîndu-și capetele spre el, chiar și magistratul pe care Henri nu-l uitase și voia să-l cunoască. Magistratul era un om pe placul lui, cu crețuri în jurul ochilor, dar cu privirea vie. Avea tîmplele scobite și un păr bogat, alb ; barba onorabilă îi ascundea o gură batjocoritoare. Pînă nu demult judecătorul a răbdat de foame, dar nu și-a pierdut spiritul sarcastic. A zăcut și în temniță, unde a început să se îndoiască pe bună dreptate de acțiunile oamenilor, spunîndu-și că nu sînt judecate după natura lor și nici în conformitate cu drepturile egale ale muritorilor, că numai puterea sau slăbiciunea hotărăsc asupra lor, adică sînt în dependență de mînie. Nenorocirea lui o asemăna cu aceea a copiilor cotonogiți, care rămîn betegi toată viața, fără ca opinia publică să-și dea seama că de fapt a fost ea însăși vătămată prin vătămarea unui membru al societății care o reprezintă, într-atît îi e de străin încă opiniei publice spiritul de dreptate.

Omul îi plăcea lui Henri, altfel nici nu i-ar fi păsat de vorba ce o prinsese din zbor, auzi doar atîtea, mai cu seamă cînd ai urechea încercată. Ceva mai înainte, în catedrală, unde abjurase,

Henri trecuse prin fața lui. Omul șușotise ceva la urechea vecinului, dar larma îl împiedicase pe acesta să audă cumplitele, înfricoșatele cuvinte, numai Henri le auzise. Acum puse paharul pe masă, făcu un semn și magistratul se apropie de jilțul regelui.

— Prietene și tovarășe, i se adresă Henri. Mărturisește că îți cam pierduseși liniștea cînd, zăcînd pe paie putrede, te aștepta spînzurătoarea, dacă nu izbîndea cauza regalității. Hai, mărturisește, prietene și tovarășe. Nu mai erai scepticul care-ți place a fi, și în mînia domniei-tale ai fi vrut să-ți sfîrteci vrăjmașii, să le tai capul, să-i arzi pe rug : bineînțeles dacă domnia-ta ai fi fost tare și mare în acele clipe și dacă vrăjmașii ți-ar fi încăput pe mînă.

— Bine grăiți, sire. Adevărul adevărat e că, în afara clipelor de reculegere, chiar așa gîndeam în temniță. Dar cînd am ieșit, m-am răcorit și n-am mai vrut să ucid.

Aplecîndu-se mai aproape de el, Henri îl întrebă :

— Și dacă ai fi atît de mare și de puternic încît să poți nu numai ucide, ci să te unești cu cei care ți-au fost vrăjmași, printr-o simplă profesiune de credință ?

— Sire, aș fi făcut întocmai ca maiestatea-voastră.

Henri păli și rosti :

— Acum îmi dau și mai bine seama cît de cumplite și înfricoșate au fost vorbele pe care i le-ai spus, sub bolta bisericii, lîngă un pilastru, unui om cu mantaua verde.

— Sire, mi-aș fi amintit de ele, chiar dacă nu mi-ați fi pomenit de mantaua verde. Deie domnul să nu fie adevărate. Îmi pare rău că le-ați auzit.

— Chiar așa stau lucrurile cum ai spus ? Atunci tot dreptul n-are nici o valoare. Ce fel de judecători sînteți, dacă un om poate fi osîndit fiindcă, în loc să se încarce cu păcate, vrea să se unească laolaltă cu ceilalți ?

— Dar nimeni n-a vorbit de osîndă, dădu răspuns celălalt, cam prea înfocat pentru masa aceea veselă. Am spus că mă tem de o faptă nelegiuită.

— Și care m-ar privi pe mine, încheie Henri.

Magistratul se putea socoti liber. Făcu un gest rugător, ca pentru a-și mai cere o dată iertare. Și ticlui rugămintea lui după cuvintele umanistului Montaigne :

— Un om cu moravuri curate poate avea păreri greșite. Iar adevărul poate fi rostit de gura unui ticălos, care nu crede de fel în el.

Henri îl urmări cu privirea. „Da, sînt lucruri pe care le-am învățat de la prietenul nostru Montaigne. E tocmai înțelepciunea pe care firavul dar neclintitul gentilom, vechea mea cunoștință, și-o trage de la noi toți și ne-o înapoiază apoi într-o formă desăvîrșită. Cu atît mai înspăimîntătoare sînt, însă, vorbele pe care le-am prins din zbor în înghesuială, cu atît mai cumplite și mai înfricoșate."

Şi, făcînd o anume legătură între idei, gîndurile i se îndreptară spre bufonul său. Ce s-o mai fi întîmplat între timp cu Chicot şi zaplanul lui ? Ar fi bine de ştiut care dintre ei doi l-a dovedit pe celălalt. Fu cît pe-aci să trimită nişte soldaţi la cîrciuma scundă din ulicioara strîmbă. Dar renunţă din mai multe pricini, printre care respectul faţă de sine însuşi nu era cel mai neînsemnat. Căci într-un fel sau altul s-ar fi vădit astfel că-i fusese frică. Pe neaşteptate se sculă de la locul lui, deşi comesenii ar mai fi prelungit ospăţul cîteva ceasuri.

Trebuia să se întoarcă la biserică, unde, ca un desert al spiritului, urma să guste o predică a înaltului senior de Bourges, iar după cel din urmă amin al acestuia avea să sune de vecernie. Maiestatea-sa ascultă totul cu multă răbdare. Dar apoi încălecă, spre a-şi spune rugăciunea de mulţumire în altă biserică, mai depărtată. Cînd se întoarse la Saint-Denis, se lăsase noaptea şi fuseseră aprinse focuri de bucurie. Oamenii care îşi goliseră în ziua aceea nu numai coşurile cu mîncare, ci şi cupa însufleţirii lor, dansau acum în jurul unor făclii mari, cei mai voinici într-un singur picior, iar cine îi privea cu ochii treji nu putea să treacă cu vederea că bucuria lor nu mai avea nici un temei. Dis-de-dimineaţă îl aclamaseră pe rege fiindcă de dragul lor păşea pe un drum spinos şi pentru că se unea cu ei spre a le răsplăti suferinţele îndurate.

Acum, cînd se înnoptase, îl întîmpinară mult mai zgomotoşi. Dar el găsi aclamaţiile lor fără nici o noimă şi se simţi mai obosit după ziua ce trecuse decît dacă s-ar fi aflat din zori şi pînă seara tîrziu pe un cîmp de luptă. Rămase călare şi se gîndi : „Ce s-o fi întîmplat de atunci la cîrciumă ? Ei n-au habar de nimic. Ţopăie în jurul flăcărilor. Dar şi focul de bucurie poate frige ; ce-aţi mai ţipa dacă vreun dobitoc v-ar împinge în foc. M-aş duce acum la cîrciumă. Dacă o găsesc goală, înseamnă că şi acolo s-a sfîrşit cum s-a sfîrşit ziua asta. Sînt cumplit de obosit."

Vechea mînăstire era cufundată în întuneric. Cine să-l aştepte ? În nici un caz stăpîna inimii sale, cu toate că, desigur, nu dormea, ci trăgea cu urechea. Nu-l chemă însă şi nici nu voia să vină la dînsa. Să fim singuri pînă la răsăritul soarelui, mai mult nu ne putem îngădui, fiindcă un fel de presimţire ne înştiinţează pe fiecare dacă celălalt trece printr-o clipă grea ori e bucuros. Henri dori totuşi să facă o baie şi primul-camerier, domnul d'Armagnac, zori slujitorii să alerge după apă. Deşteptaţi de bocănitul paşilor grăbiţi pe coridoarele întunecate, o seamă de inşi, printre care şi cîţiva protestanţi, săriră ca arşi din paturile lor şi îşi făcură o părere pripită. Îşi spală păcatul de a fi ascultat o liturghie atît de frumoasă.

Dar nu era aşa.

Lung, deșirat și cu capul gol, Chicot îl ținea cu brațele sucite la spate pe zaplan, care umbla șchiopătînd, cu spinarea încovoiată. Pe cînd se furișau așa pe ulicioara întortocheată, de obicei pustie, nici măcar o babă oloagă nu-și scoase nasul pe fereastră. La urma-urmei care din doi îl mîna pe celălalt? Chicot părea că își sprijină un bun prieten, ca să nu se prăbușească, învins de o slăbiciune a cărei pricină nu se putea ghici; ori poate că, mai degrabă, îl ținea din scurt și îl ducea la păstrare. Oricum, numai unul dintre ei cunoștea drumul și acesta nu era bufonul regelui, ci vlăjganul, care se descurca foarte bine prin ulicioara întortocheată. Dădu colțul fără a sta pe gînduri, deși gemea și se împletica, și se îndreptă spre cîrciumă; în schimb Chicot habar nu avea unde va nimeri. Nu se gîndise tot timpul decît în ce fel să iasă din învălmășeală ca să nu tulbure alaiul sărbătoresc al regelui. Sub cerul liber, gîndul tuturor era să cinstească ceasul vrednic de laudă al prînzului. Printre ziduri însă nu se simțea miros de untură încinsă, ci, cu fiecare pas pe care-l făceau, îi trăsneau tot mai tare miasmele mucegaiului. Ziua era foarte călduroasă, dar arșița nu împrospăta aerul răcoros al ulicioarei întortocheate, dimpotrivă, îi dădea prilejul să exale duhoarea viciilor îngrămădite casă de casă: în prima se cuibărise zgîrcenia abjectă, în următoarea desfrîul mizer, iar cea de pe urmă, acoperită cu o mîzgă jilavă care te înfiora, duhnea a omor nedescoperit.

Vlăjganul era sfîrșit de puteri, ori poate se prefăcea. E drept însă că sub picioare sîngele i se adunase baltă; Chicot știa foarte bine de unde și de ce. Tot aștepta să treacă o patrulă pentru a-l preda ostașilor pe nefericitul regicid, căci asta era prinsul său și nu altceva. Dar nu se zărea nici o patrulă. În schimb găliganul deveni atît de greu, încît îi scăpă din mînă și se ciocni de zidul coșcovit al unei căsuțe scunde. Chicot trebui să-l salte, căci altfel s-ar fi prăbușit amîndoi și găliganul ar fi ajuns peste el. Chicot nici nu-i putea spune pe nume, căci înfățișarea nu-i trăda și numele, ci numai faptul că trebuie să fi fost un soldat lăsat la vatră. Așa-numitul bufon fluieră după ajutor. De parcă ar fi pîndit după ușă, cîrciumarul scoase repede capul, un cap care semăna aidoma cu un șezut.

— Doi sînteți? constată el, luîndu-l gura pe dinainte.

Fu de ajuns, însă, pentru ca prin mintea bufonului să fulgere multe gînduri.

Cel dintîi fu desigur acela că și cîrciumarul trebuie să-i dea o mînă de ajutor să-l salte pe găligan; izbutiră astfel să-l țină pe picioare pînă cînd intrară în cîrciumă. Cum îl așezară însă pe o bancă, îl și cuprinse leșinul. Cîrciumarul era scurt, gros, și sufla greu din pricina ostenelii pe care și-o dăduse. Chicot vorbi pe dată:

— Da, sîntem doi; m-a cunoscut că am luptat împreună în armata Ligii. Am făcut parte amîndoi din pedestrimea ducelui

de Mayenne care, din păcate, n-a pus însă mîna, viu ori mort, pe béarnez. Şi aşa, astăzi, după liturghie, am înfăptuit ce ne pusesem în gînd.

— Dacă aţi fi făcut-o, acum trebuia să vă fi luat tălpăşiţa, zise cîrciumarul, privindu-l pe găliganul leşinat şi trăgînd cu coada ochiului la Chicot, nemulţumit şi de unul şi de celălalt.

— Credea ca în nemurirea sufletului că e de ajuns să lovească şi se şi face nevăzut. — Şi acum mă pomenesc cu el aici, şi nu numai cu el, dar şi cu tine, ceea ce e de două ori mai neplăcut. Şi apoi nu înţeleg, de ce v-aţi înhăitat ? Cum de a avut încredere în tine ? E de mirare din partea lui La Barre. Îl cunosc doar bine.

— Şi eu, îl încredinţă Chicot, cu glas gros şi molcom aşa cum spunea de obicei oamenilor năzdrăvăniile lui, pe care abia mai tîrziu le descopereau a fi adevăruri. L-am îndrăgit pe La Barre cu mult înaintea ta. Cel mai bun semn e că, aşa cum îl vezi întins acolo, poartă chiar pieptarul meu de piele, de pe vremea cînd eram trupeş ca el. Apoi, tot slăbind din pricina panglicii care mă roade, i-am dat pieptarul bunului meu La Barre ; dar cu toate că eram fraţi de cruce, panglica nu i-am putut-o da.

Aceste amănunte zdruncinară îndoielile cîrciumarului, care le primi ca pe un început de dovadă.

— Dar cum se face că n-aţi şters-o amîndoi ? întrebă el, mai mult curios decît neîncrezător.

— Din cauză că, desluşi Chicot, planul n-a izbutit decît în parte.

— Atunci regele nu e mort ? Lăudat fie numele domnului ! izbucni scundul şi îndesatul cîrciumar ; ba se prăbuşi chiar pe o bancă, de uşurat ce se simţea.

— Ei, asta nu-i prea frumos din partea ta, laşule, îl certă, măsurîndu-l de sus în jos, Chicot. Întîi te-ai învoit cu un omor curajos, apoi ai tremurat toată vremea cu uşa închisă, cu perdelele lăsate şi cu mătăniile în mînă, rugîndu-te de zor. (Mătăniile se mai aflau încă pe masă). Nu cumva pentru ca fapta noastră să dea greş şi să fim prinşi amîndoi ? Hai ? întrebă el. Nu-i aşa că de asta te-ai rugat ?

Grăsanul bîigui :

— Pe de o parte m-am rugat să izbutească, pe de altă parte să dea greş. De asta a şi izbutit pe jumătate. Şi pe voi tot numai pe jumătate vă văd ! gemu el. Căci spaima, la care se mai adăugau şi pungile de grăsime ale feţei lui ca un şezut, îi micşorau atît de mult ochii, încît îi avea aproape închişi.

— Deocamdată sîntem numai pe jumătate aici, zise Chicot liniştit, dar glasul lui începu să capete o nuanţă amenințătoare. Dacă regele are să fie răpus de cele şapte răni pe care i le-am pricinuit, eu şi La Barre o ştergem, pe-aici ne e drumul. Dar tu ai să rămîi pe loc şi ai s-o păţeşti aşa cum meriţi pentru rugile tale, care ne-au purtat ghinion. Au să te ridice, au să te ia la întrebări şi au să te pună cu şezutul pe fier încins şi, cine ştie, poate că, făcînd o greşeală lesne de înţeles, chiar cu faţa.

Cîrciumarul se apucă cu mîinile de cap şi începu să urle. Găliganul leşinat se trezi din pricina gălăgiei şi clătină din cap. Spre nenorocul lui însă, Chicot nu-l văzu şi continuă să-i explice grăsanului ce se întîmplă cînd eşti sfîşiat în bucăţi : cum pîrîie încheieturile, cum se desfac şi cum priveşti după propriile-ţi mădulare smulse de caii puşi pe goană. În drum, se şi aţin drăcuşori păroşi care sar şi înhaţă bucăţile de carne proaspătă, să le pună la sărat. Chicot îi tot da înainte cu gura, cîrciumarul urla, iar găliganul îl asculta, fără să mai mişte.

Cînd, în cele din urmă, cîrciumarul încetă să zbiere, ameţit de disperare, Chicot îl întrebă, grav, dacă voia cumva să-şi scape pielea ? Da, era singurul lucru pentru care voia să se mai roage, îl încredinţă cîrciumarul, după aceea are s-o sfîrşească pentru totdeauna cu păcatele de moarte, dintre care o sumedenie îi apăsau sufletul. Atunci Chicot îl mai întrebă dacă ţine mai mult la făptura lui decît la aceea a omului întins pe bancă. Firește, răspunse cîrciumarul. Atunci toate erau în ordine, îi spuse Chicot, fiindcă, deşi, se înţelege, şi ei doi purtau în aceeaşi măsură ca şi prietenul lor vina atentatului, şi-ar putea scăpa de data asta pielea pe socoteala bunului lor camarad La Barre, care oricum hălăduise destul printre cei vii.

— Aşa că, fuga, cumetre, cheamă străjile, îl predăm şi ne spălăm de păcate.

Cîrciumarul i-o întoarse cu sfială că lucrul nu era chiar aşa de uşor în situaţia în care se aflau ; altfel n-ar fi el omul care să stea la îndoială în faţa unei fapte bune, cît despre La Barre şi aşa era sortit să moară de mîna călăului.

— Din păcate, însă, grăi cîrciumarul, soarta noastră nu poate fi despărţită, pentru că toţi trei l-am înjunghiat pe rege. N-au să ne creadă minciunile şi au să ne înhaţe şi pe noi.

— Ba minciunile mele au să le creadă, stărui Chicot. Am să spun judecătorilor că mă aflam în catedrală cînd a abjurat regele şi deodată am zărit un om, pe care nu-l văzusem pînă atunci. Avea o mutră de regicid şi, mai mult, se şi ferea de înghesuială numai cu mîna dreaptă : am înţeles din asta că îşi vîrîse cuţitul între pantalon şi cămaşă. Cînd m-am apropiat de el, am văzut umflătura cuţitului : era lung de un cot, foarte ascuţit şi dat la tocilă pe amîndouă muchiile ; de aceea, cum îl atingea cineva, se strîmba de durere. Atunci mi-am spus : „Aha, stai că te învăţ eu să te strîmbi altfel !" M-am căţărat pe un pilastru şi m-am agăţat de un balaur aflat deasupra naosului, de care mai erau prinşi o sumedenie de inşi. Fîrtatul meu era pe aproape şi cînd regele a trecut prin faţă-i, la locul ştiut, a şi dat să se scotocească prin ţoale — atunci eu — hop ! i-am sărit de grumaz şi l-am trîntit la pămînt. El a început să zbiere, pentru că, de ! îşi crestase coapsa. Aşa am scăpat viaţa regelui, domnul dumnezeu să-l aibă în bună paza lui. Şi l-am biruit pe ucigaş, pe care l-am adus apoi aici, fiindcă n-am întîlnit nici o patrulă. Ei, ce zici, cumetre, au să mă creadă judecătorii ?

— Minciunile îți sînt destul de bine ticluite, ca să afle crezare, recunoscu cîrciumarul.

Și fiindcă fu iar poftit să alerge după patrulă, se scărpină în cap și mărturisi că nu avea chef s-o facă. I-ar fi fost mai pe plac să șteargă singuri urmele, fără amestec din afară.

— Crede-mă, e mai bine să-l tăiem bucățele și să-l punem la sărat. Alături, în încăperea întunecoasă, am un butoi mare în care are să încapă ; dintr-unul ca ăsta faci multă pastramă.

— Nu sînt de părerea ta, răspunse Chicot apăsînd asupra cuvintelor bine cîntărite. Eu sînt pentru tragerea pe roată. E un obicei vechi, legiuit, în timp ce prefacerea în pastramă nu e, după cîte știu, încuviințată de religie.

Îndelunga-i experiență îl împinsese a face și această bufonerie pe seama religiei. După care încheie :

— Așa încît ne-am putea pricinui nouă înșine mai multe neajunsuri decît tovarășului nostru — cu toate că el ar fi meritat-o după dobitocia făcută.

Cei doi cercetară îndelung chestiunea, dar fiecare rămase la punctul lui de vedere ; bufonul nu se lăsa scos dintr-ale lui și vorbea cumpănit, iar cîrciumarul se da de ceasul morții din pricină că putea fi pierdută atîta pastramă. Nu-i rămase totuși alta de făcut decît să ofteze și să se plece.

— Ești mai tare, zise. Ai scos cuțitul asupra regelui și te pricepi mai bine la minciuni. Așa că așteaptă, mă întorc cu straja.

Abia ieșise cîrciumarul, că cel leșinat mișcă din cap ; îl lăsă pe spate, în așa fel ca să atîrne cu părul auriu ca spicul de ovăz dincolo de capătul băncii și-l privi pe Chicot cu ochii dați peste cap.

— Camarade ! îl chemă găliganul cu glasul stins.

— Aici sînt, camarade, îi răspunse Chicot, deși se speriase.

La Barre continuă :

— L-ai trimis pe cîrciumar după strajă, acum ajută-mă și s-o ștergem de aici. Doar amîndoi am dat cu cuțitul în rege.

— Cum ? exclamă Chicot încremenit de mirare. Am dat cu cuțitul în rege ?

— Am dormit și am visat, răspunse La Barre. Dragă camarade, scapă-mă de cuțit. Am pierdut așa de mult sînge, încît nici nu mai știu ce s-a întîmplat cînd ne-am apucat să dăm cu cuțitul în rege.

Dar nu, ținerea de minte nu-i slăbise de fel ; și Chicot își dădu seama din vorbele lui ce șiret era zăplanul. Ar fi fost gata să-l tîrască și pe bufonul regelui în uneltirile lui asasine, dacă ar fi existat cea mai mică nădejde ca el însuși să scape de mîna călăului.

— Mai bine aș fi lăsat să te facă pastramă, i-o tăie Chicot, scurt și înțepat.

Apoi începu să se plimbe prin cîrciumă, în timp ce vlăjganul îl urmărea cu ochii dați peste cap. O crimă de stat pune tot-

deauna în primejdie pe cel ce știe ceva despre dînsa. Dar scăparea este să știi cît mai multe, să scoți totul la iveală spre a deveni un martor de preț și demn de crezare, care-l împinge pe celălalt, în aplauzele întregii lumi, pe roată ori la spînzurătoare. „Ce-o fi crezînd regele Henri despre mine ?" se întrebă Chicot. „Mă socoate un bufon credincios ? Ori un ucigaș plătit ? Amîndouă lucrurile ar fi cu putință ; în astfel de timpuri oricine devine suspect cu ușurință. Trebuie s-o iau dar înainte, să-l descos pe fîrtatul ăsta și să fac eu pe judecătorul, ca să nu mă judece alții pe mine."

Limpezindu-și astfel gîndurile și luînd această hotărîre, bufonul Chicot îl ușură mai întîi pe soldatul La Barre de cuțitul ascuțit pe amîndouă muchiile cu care bucuros voise să-l spintece pe regele Henri ; se nimerise, însă, ca acest cuțit să-i sfîrtece chiar lui coapsa și cînd Chicot i-l smulse, o găleată întreagă de sînge se scurse pe podea. Slab de înger și neobișnuit să înoate în sîngele lui, găliganul fu cît pe ce să leșine din nou. Chicot nu-i îngădui însă, ci îl pălmui pînă cînd își veni în fire, îi legă rănile cu cămașa muiată în oțet îndoit cu apă, îl propti, îi dădu să bea vin, apoi îi ceru scurt să-i spună toată povestea.

— E o istorie lungă.

— Scurteaz-o.

— Cîrciumarul se întoarce îndată cu străjile.

— Lasă, se mai codește el cîteva ceasuri.

— De ce ?

— Pentru că au să-i spună că regele n-a pățit nimic.

— Și chiar n-a pățit nimic ?

De data asta Chicot își pierdu răbdarea.

— Măi băiete ! Uite aici cuțitul tău. Nu mă apropii de tine. Acum ești oblojit și poate că vinul îți dă mai multă putere decît ar fi sănătos pentru mine. Dar vezi că din colțul ăsta pot să azvîrl cuțitul în tine, în gîtul tău dezgolit — și să te nimeresc cum l-ai fi nimerit și tu pe rege, peste capetele oamenilor. Pentru că așa ai vrut să-l ucizi.

— Știi prea multe, făcu La Barere. Mă închin. Și n-ai decît s-asculți toată povestea.

— Bagă de seamă să nu minți ! Sînt în slujba maiestății-sale și chiar dacă gura ta m-o minți, asta n-are să mă împiedice să-ți scot adevărul din burtă.

La auzul acestei vești, La Barre fu cît pe ce să cadă de pe bancă ; se speriase așa de tare, încît Chicot se întrebă : „Am vorbit ca un judecător ori ca un bufon ?" Și întrebarea aceasta îl făcu să uite a continua interogatoriul, pînă cînd pacientul lui declară fără a mai aștepta să fie poftit : că se numea Pierre Barrière, zis și La Barre.

— De meserie regicid, întregi Chicot. În nici o altă meserie n-ai fi putut face mare brînză, dar vrei să se vorbească despre tine.

— Nu asta-i meseria mea, scînci jalnic găliganul. Alții sînt vinovați, nu eu. Am fost barcagiu pe Loire și la douăzeci și doi de ani eram la fel de nevinovat ca în prima zi a nașterii mele, la Orléans.

— Și cine ți-a răpit nevinovăția ?

— Un recrutor m-a arvunit și am devenit soldat al reginei de Navarra ; m-am îndrăgostit de o femeie din slujba ei și asta m-a nenorocit.

— Respect nenorocirea, îl încredință Chicot grav. Dar să vorbim mai întîi de doamna Marguerite de Valois, pe care tu o numești regina Navarrei. A vrut să răpească soțului ei, regele nostru, tronul și viața, drept care-i ținută sub pază într-un castel și acum uite că năimește pe unul ca tine spre a-și redobîndi libertatea și a ne pune din nou în primejdie. Pe toți, deci și pe mine, care sînt în slujba maiestății-sale. Intrînd în slujba doamnei de Valois, la drept vorbind ai pus la cale și un atentat împotriva ființei mele.

— Nu crezi că vorbești ca un bufon ? mormăi La Barre.

Dar și Chicot era de aceeași părere. „De obicei — își spuse — vorbesc simplu ca un gentilom oarecare, de rîd toți de mine și zic că-s bufon. Acum trebuie să fiu grav și mă țin de pozne. Jalnică fire am". La Barre îl trezise la realitate.

— Pricina tuturor celor ce s-au întîmplat a fost numai patima mea nenorocită pentru femeia care zi și noapte nu se gîndea decît cum să distreze societatea. Cînd credeam și eu că am să-mi pot pune capul pe sînul ei, se întîmpla fără greș ori să cădem în lac, ori să se prăbușească șopronul, ori să se ivească stafii în odaia noastră. Toate astea erau puse la cale de curtenii care voiau să se distreze, și domnișoara pe care o iubeam ca un nenorocit le dădea nas.

— În sfîrșit văd și eu pe cineva care împinge credința pînă la jertfirea de sine, recunoscu Chicot. Și atunci ai hotărît, firește, să-l ucizi pe rege.

— Ia-o încet, îi ceru celălalt. Am visat. Doamna regină mi-a poruncit în somn să-l trimit pe lumea cealaltă pe soțul ei, regele Franței ; și ca răsplată mi-a făgăduit că mă lasă să mă desfăt în pace pe lumea asta cu fata mea, ba chiar că o va înzestra.

— Ai visat numai ! Ia gîndește-te bine dacă regina nu ți-a poruncit aievea s-o faci ?

Chicot îi pusese întrebarea foarte stăruitor. Îi trecuse pofta să glumească. La Barre răspunse :

— Nu dînsa, eu m-am dus la ea, era singură, și i-am împărtășit gîndul meu. Atunci regina a început să plîngă, s-a întors cu fața la perete și, stînd așa, m-a conjurat să n-o fac, să mă feresc de gîndul ăsta. Iar curînd după aceea m-a scos din slujba ei și am plecat de la castel.

Chicot tăcu, inima îi bătea. „Cum să-i spun asta regelui ? Chiar soția lui a dat drumul ucigașului, în loc să-l închidă în fundul beciurilor castelului."

Furtuna gîndurilor îl făcu să iasă din colţul lui, să alerge şi să spintece aerul cu cuţitul ascuţit al ucigaşului. De cîte ori Chicot trecea prin faţă-i, La Barre se făcea ghem, dar continua să-l privească, mereu cu ochi strălucitori şi clipind într-una. Chicot nu-l văzu însă ; era copleşit de cumplitele fapte pe care le aflase. Voise să fie un martor căruia să i se poată da crezare, şi iată că devenise un martor primejdios. Pe neaşteptate, vlăjganul întinse mîna ; cît pe ce să apuce cuţitul. Chicot făcu o săritură înapoi pînă aproape de uşa încăperii întunecoase. Întinse braţul şi o deschise.

— Intră aici ! porunci apoi.

Vlăjganul începu iar să scîncească. Orice, numai să nu fie băgat la întuneric, numai în butoiul cu saramură nu ! Mai avea atîtea mărturisiri de făcut.

Văzînd că judecătorul lui şovăie, La Barre începu să povestească despre un călugăr din Lyon, care-l povăţuise să-l ucidă pe regele Henri. Acelaşi călugăr îi făgăduise că, după ce va săvîrşi fapta, se va face nevăzut. Şi tot prin el ajunsese la un mare vicar al arhiepiscopului, faţă de care îşi uşurase inima şi de la care nu primise nici un răspuns. Dar şi tăcerea e un răspuns. Cu atît mai mult cu cît şi un călugăr capucin îl încurajase să-şi ducă la împlinire gîndurile, iar un călugăr italian cu vază îi cîntase şi el în strună. Pe scurt, regicidul îşi încredinţase taina atîtor slujitori ai domnului, încît jumătate din clerul lionez trebuie să fi aşteptat săvîrşirea atentatului. Bufonul regelui rămase cu gura căscată : atît de mulţi duşmani de moarte să aibă stăpînul lui în bunul său oraş Lyon ? Odată pornit pe vorbă şi aruncînd cîte o privire pe furiş spre hruba primejdioasă, La Barre ajunse şi la călătoria lui la Paris. Aici Chicot închise gura. Căci cunoştea prea bine frumoasele simţăminte ale predicatorilor din Paris faţă de regele său.

Dar ceea ce auzi despre pricina pentru care un preot cunoscut încuviinţase uciderea regelui i se păru a vesti noi nenorociri ; pricina era că regele, fie că se ducea ori nu la liturghie, n-avea să fie în nici un caz catolic, iar preotul n-avea de fel de gînd să-l socotească vreodată aşa. „Ce are să mai fie de-acum încolo ?“ se întrebă bufonul. „Uite că am abjurat, şi e ca şi cum n-am fi făcut-o. Orice ai face, ăştia tot te spintecă.“

— Dar de ce n-ai dat cu cuţitul înainte de a fi pus mîna pe tine ? mai întrebă.

Şi auzi cum un fior tainic oprise mîna ucigaşului, care simţise că cineva îl trage înapoi şi că frînghia cu care era tras îi curma mijlocul. Chicot căzu pe gînduri, uită chiar unde se afla. În cîrciumă se lăsă o tăcere din ce în ce mai adîncă, pînă cînd începură să se audă nişte şuşoteli. Dar Chicot era prea cufundat în gînduri ca să le audă ; încet-încet şuşotelile se înteţiră, de parcă ar fi vorbit cineva de afară, de dincolo de fereastra acoperită cu o perdea.

— La Barre, ai pus mîna pe el ?

— Nu, rosti La Barre către fereastră.

— Atunci punem noi mîna pe el.
— Cîţi sînteţi ?
— Cinci.
— Fraţilor ! Dar cum aţi ajuns aici ?
— Cîrciumarul a socotit că-i mai bine să ne cheme pe noi, decît străjile.
— Stai aşa ! zise La Barre. Vorbesc eu cu ofiţerul, să vedem dacă se predă şi îmi întinde cuţitul de bună voie. Ei, ce spui ? îl întrebă pe Chicot, care se vedea încolţit acum şi făcu un pas ameninţător.
„Numai să nu-mi smulgă cuţitul", gîndi în aceeaşi clipă, făcu o săritură înapoi în încăperea întunecoasă, apoi încă una, dar la a treia nu mai atinse pămîntul, ci căzu într-o groapă.
Mai întîi crezu că n-avea să mai audă şi să vadă ; dar nu căzuse chiar într-o prăpastie. Se ridică deci repede în haznaua plină de murdării, ţinînd strîns cuţitul. Apoi trase cu urechea. Dar n-auzi decît vocea vlăjganului Barrière, numit La Barre care îl întreba dacă a ieşit cu bine.
— Ia coboară încoace, îi răspunse Chicot. Ia poftiţi, tu şi cei cinci golani ai tăi, să vă tai la toţi pe rînd capul.
— Aici nu-i decît capul meu, pe care am să-l pun la adăpost cît mai repede, rosti, însă, regicidul. Capul meu şi burta mea cu care ştiu să vorbesc. Cei cinci tovarăşi au vorbit din burta mea. Mai înainte, ca un şarlatan ce eşti, ai spus că ai să afli adevărul din burta mea şi m-am speriat. Acum, află că glasul burţii mele te-a băgat în hazna. Rămîi cu bine şi petrecere frumoasă, eu o şterg. Cîrciumarul a luat-o la sănătoasa de cîteva ceasuri, mă grăbesc să-l ajung şi să-i spun o vorbă despre pastramă.
Şi dus fu La Barre ; i se stinse mai întîi glasul, apoi şi paşii. Chicot adună tot ce putu apuca prin întunericul adînc, şi ieşi cu greu din groapă folosindu-se de nişte proptele şubrede. O dată ajuns în cîrciumă, se prăbuşi, însă, pe bancă, îşi prinse capul în mîini şi nu se grăbi să plece. Se înnoptase.

BAIA

Regele Henri se îmbăia în apa strînsă, după multă alergătură, de slujitori şi slujnice. După ce o puseseră la încălzit, o turnaseră din cazane în scobitura din mijlocul odăii de baie, o încăpere strîmtă şi scundă. Cada îngropată era căptuşită cu cărămizi. Trebuia să cobori într-însa pe nişte trepte ; în pielea goală, regele se odihnea pe penultima treaptă şi se lăsa scăldat de şuvoiul pus în mişcare de primul său camerier, domnul d'Armagnac care mînuia, de parcă ar fi fost vîsle, nişte crengi înfrunzite, făcînd uneori să curgă din ele o ploaie de picături şi pe capul stăpînului său. Pentru această îndeletnicire, d'Armagnac se despuiase aproape cu totul, nu purta decît un şorţ. Henri îi recita în traducere versurile latinului Martial, cum făcea de obicei.

— „Înfăşurat cu şorţ de blană neagră, un sclav priveşte şi-ţi slujeşte cînd baia caldă îţi faci".

Primul-camerier răspundea recitînd aceleaşi versuri în limba în care fuseseră ticluite, veselindu-se de obicei, atît el cît şi regele, din pricină că poetul nu vorbea de un bărbat, ci de o patriciană romană care-şi pusese servul să-i pregătească baia. Slujitorul gentilom se aştepta şi de astă dată la o glumă galantă din partea stăpînului său, dar nu se minună totuşi prea mult cînd n-o auzi, fiindcă în seara aceea regele părea cam visător. Ba, mai mult, părea chiar cufundat în gînduri tulburi, pricinuite de niscai presimţiri. D'Armagnac rămase dar şi el tăcut, lăsînd să se scurgă încetişor picuri de apă de pe crengi pe capul şi pe pieptul regelui ; în cele din urmă, însă, văzînd că regele îşi întindea oasele şi se uita spre grinzile spoite, primul-camerier aşează crengile pe marginea căzii şi se dădu înapoi cît putu mai mult. În jurul căzii îngropate era prea puţin loc liber, într-un ungher, pe un trepied de fier, se aflau fixate lumînări aprinse, iar în partea dimpotrivă, în spatele regelui, era scaunul pe care îşi pusese hainele. Broderia deasă cu fir de aur le ţinea ţepene ; pantalonul scurt şi pieptarul închipuiau aşadar un om fără cap şi fără gît.

„Şi focurile de bucurie pot să frigă, îşi spunea Henri în baie. Triste şi răutăcioase focuri de bucurie ; ar zvîrli în ele pe oricine le cade în gheare ; şi cu atît mai mulţumiţi ar fi să mă poată azvîrli pe mine. Sînt nesiguri, nu te poţi bizui pe unirea cu ei. Liturghia nu schimbă mare lucru. Trebuie s-o iau mereu de la capăt spre a cuceri sufletele oamenilor, cum am făcut-o şi pînă acum. Lîngă pilastrul din biserică am auzit o vorbă care m-a înspăimîntat, o vorbă cumplită şi înfricoşată. Ce-o fi cu Chicot ? Vorba s-a adeverit chiar înainte de a fi fost rostită. Un vlăjgan ce clipea din ochi era prea bucuros s-o adeverească el. Cuţitul ! Omul legilor a spus : «Acum i-a venit vremea». Unde o fi Chicot ? Oricum, nu-mi mai poate fi de folos. Pentru că am îndrăznit să fac «săritura în necunoscut»."

Se lungi pe trepte, apa îl acoperi încreţindu-se uşor, îl cuprinse somnul. Domnul d'Armagnac aşteptă în picioare, nemişcat, pînă cînd socoti că vechiul tovarăş de luptă se liniştise pe deplin. În gîndul lui îşi spunea : „Îmbătrînim. Degeaba ne arătăm neclintiţi, cu toate că nu e îngăduit să facem altfel". Înfăşurat cu şorţul care-i acoperea coapsele, primul-camerier ieşi în picioarele goale din odaia de baie, închise cu grijă uşa şi se aşeză de strajă în faţa ei. Din cînd în cînd se uita pe gaura cheii să vadă dacă înăuntru se ivise vreo schimbare. La un moment dat îşi lipi chiar urechea de uşă ; vorbind tare prin somn, regele spusese : „Unde o fi Chicot ?"

Dar cînd cel chemat se ivi cu adevărat la capătul coridorului, domnul d'Armagnac se propti cu amîndouă picioarele în faţa uşii : căci de cum îl zărise pe Chicot simţise că ivirea lui va tulbura baia regelui. Iar cînd Chicot se apropie, pricinile care-l

îndemnau să nu-l lase să intre se înmulțiră ; domnul d'Armagnac își încrucișă dar brațele și își umflă pieptul ca în tinerețele lui. Dar Chicot i-o luă înainte :

— Nu te teme, domnul meu. Nu vreau să intru.

— Nici nu se poate, domnul meu. Puți ca un țap și ești și beat.

— Țap ești domnia-ta, domnul meu, cu șorțul ăsta de blană și pulpele acoperite de păr. În ce privește mirosul meu, l-am căpătat într-o prea scîrboasă groapă cu scîrnăvii ; un ventriloc m-a făcut să săr în ea. Și e lesne de înțeles de ce am dat cam repede peste cap cîteva pahare de vin, cînd am ieșit de acolo. Am făcut-o numai pentru că am fost amărît din pricina sfîrșitului nenorocit al unei pățanii și fiindcă n-am găsit alt mijloc de a cuteza să povestesc maiestății-sale ce-am pățit, decît amețindu-mă.

— N-ai să intri, repetă domnul d'Armagnac, neclintit și de astă dată, însă, numai așa, de ochii lumii.

Din odaia de baie se auzea apa clipocind, regele se trezise. Celălalt gentilom începu să vorbească, dar cu glas răsunător, metalic. Era cu desăvîrșire treaz și cîntărea cu grijă ceea ce putea spune regelui pe șleau și ce trebuia să-i ascundă, să spună mai pe ocolite ori să-l lase doar a bănui.

— Sire ! i-aș spune, dacă regele m-ar auzi, strigă Chicot răspicat. Sire ! Ucigașul maiestății-voastre sau omul care voia să devină ucigașul maiestății-voastre e un fost soldat care mai înainte n-a avut gînduri rele. Numai dragostea l-a împins pe căi greșite. Căci pentru un îndrăgostit pare a fi cu neputință de răbdat să fie mereu folosit de obiectul dragostei sale ca mijloc de a înveseli o curte galantă. Care curte galantă ? se întrebă Chicot de unul singur, văzînd că nimeni nu-l întreabă nimic. Povestea s-a petrecut în castelul multvestitei doamne care poartă titlul de regină a Navarrei. Dar cîte nu se întîmplă acolo !

Se opri să răsufle. Înăuntru, apa clipocea de parcă cel ce se îmbăia se întorcea pe altă parte. Dar Chicot aștepta zadarnic o poruncă ori vreun semn de împotrivire.

— Lenea e mama tuturor păcatelor, declară el în cele din urmă. Dragoste și numai dragoste în tot castelul ; așa că bietul soldat a vrut să fie luat și el în seamă și să-și dea importanță. Și a spus că vrea să-și ucidă regele. Se înțelege, vestita doamnă de Navarra l-a aruncat în fundul beciurilor castelului.

— Hei, nu minți ! se auzi din odaia de baie.

— Dar de plîns a plîns, rosti Chicot, încurcat și plin de căință. A plîns mult de tot și l-a alungat pe soldat din castel.

— Mie, însă, nu mi-a dat de veste, oftă Henri în cada lui de cărămizi.

— Nici n-ar fi putut-o face, o căină Chicot, născocind, dar socotind că născocirile sale ar putea fi și adevărate. Călugări, preoți și prelați i-au dat fără încetare tîrcoale, au amenințat-o chiar cu moartea, au ținut-o sub supraveghere, i-au oprit scrisorile, încît a trebuit să tacă, deși în taină lacrimile îi curgeau șiroaie.

În clipa aceea, un neașteptat suspin ieși din pieptul domnului d'Armagnac. Regina Navarrei, de care celălalt gentilom pomenea ca despre o făptură închipuită, era pentru primul-camerier tovarășa în carne și oase din vechi nopți de măceluri, din școala nefericirii prin care trecuse și din toate caznele vieții, îndurate atîția ani de el și stăpînul lui. Pe vremea aceea pe fața ei fusese întipărită cînd nebunia simțurilor, cînd chemarea destinului, care cobora din pat, ducea spre tron și se numea Margot. Fusese venerată ca un idol de o întreagă generație ce se închinase frumuseții și cunoașterii omului, și între alții și de acest gentilom, căruia dînsa îi întinsese neasemuita-i mînă. Amintindu-și de asta, d'Armagnac suspină din nou și nu se mai putu opri. „Margot a noastră, își spuse gentilomul încărunțit, ne urăște acum de moarte". Și nemaifiind în stare a-și stăpîni durerea, își părăsi postul. Se depărtă fluturîndu-și șorțul și plînsul prea mult oprit îl podidi atît de tare, încît îi tăie răsuflarea, pe care se munci să și-o redobîndească scoțînd niște gemete amarnice.

Dimpotrivă, în odaia de baie era liniște. Cel ce se afla acolo plîngea ușor și din pricina asta unora le părea că nici nu prea se poate pune temei pe el. De ce nu plîngea dar acum ? Chicot își lăsă capul în piept și ciudatu-i moț îi căzu peste fruntea pleșuvă. Ar fi putut să se uite prin gaura cheii, dar n-o făcu. Și nimeni nu se uită la cel dinăuntru, la omul gol, pîndit cu cuțitul pe care o mînă neasemuită, iubită odinioară mai mult decît orice pe lume, nu-l oprise. Și doar fusese numai unul dintre cuțitele dosite în mulțimea care țopăise în jurul focurilor (oamenii voinici jucaseră chiar într-un picior) și cu care el se unise. Căci de dragul ei ascultase frumoasa liturghie și cutezase a face săritura în necunoscut. Nu-i nimic de făcut ! Întîmple-se ce s-o întîmpla ! gîndea de bună seamă cel închis în strîmta odaie de baie.

— Chicot !

Trecuse o bună bucată de vreme. Omul de afară nu mai trăgea cu urechea, ci visa. Auzindu-se strigat, îl trecu un fior de spaimă, se cutremură și se năpusti în odaia de baie.

— Închide bine ușa ! îi porunci regele gol și aproape în șoaptă îl întrebă : Cîți sînt amestecați în atentat ?

Chicot îi înșiră pe toți ; nu se mai gîndea să înfrumusețeze lucrurile. În închipuirea lui de bufon vedea limpede drumul ucigașului și povesti tot ce vedea. În așa fel încît în întreg regatul nu mai rămăsese un colțișor în care să nu fi fost un cuib de ucigași, asemeni aceluia de unde venea.

Cuiburile de ucigași sînt, însă, și caraghioase și atît ostașul ventriloc, care nădăjduise să se facă nevăzut după ce va fi săvîrșit fapta, cît și cîrciumarul, puteau prea bine fi obiect de batjocură. Dar în odaia de baie domnea o încordare care încremenea fețele oamenilor. Așa încît bufonul povesti cu foarte mult haz, dar cu un haz învățat din exercitarea meseriei lui, cearta cu cîrciumarul ; să-l bage în saramură ori să lase ca soldatul să fie rupt în bucăți. Amîndouă fețele încremeniseră. Neghiobul cu coapsa sfîrtecată din pricina preagrăbitei pofte de a ucide, vorbitorul din burtă, cei cinci golani și groapa cu murdării : tot lucruri pline de haz, dar fețele rămaseră mai departe încremenite. Neghiobul a șters-o, nu-i nimic, soarta lui e hotărîtă. Are să-și ascută un alt cuțit pe amîndouă muchiile, are să pîndească din nou trecerea regelui și are să fie prins, fiindcă acum e cunoscut. Ei, am vorbit destul despre el.

Chicot sfîrșise ce avea de spus și tăcu, asemeni regelui care nu voia decît să tacă. Deodată, Henri își ridică privirea :

— Aș vrea să știu un lucru. La Barre nu s-a apropiat de mine ca să mă fi putut înjunghia. Cum avea dar de gînd să mă ucidă ?

Chicot scoase repede cuțitul din pantalonul vîrît în ciorapi, de acolo unde și ucigașul îl ținuse, și-l zvîrli — nici nu se văzu bine în ce parte, atît de repede zbură. Regele își purtă privirea de-a lungul pereților odăii. În spatele lui, pe scaun, se aflau hainele de mătase albă, de parcă i-ar fi fost îmbrăcate pe trup, numai gîtul lipsea, iar în dreptul gîtului, stătea înfipt în perete cuțitul, lung de un cot, chiar în dreptul gîtului care lipsea.

— Bine țintit, rosti Henri. Ai merita o sută de taleri pentru asta, dar n-am la mine.

Și izbucni în rîs, gol pușcă, așa cum era. Ba se întoarnă să se mai uite o dată la cuțit și rîse tare. Din politețe, Chicot își schimonosi și el gura. Voia să spună : „Eu sînt bufon. Trebuie să rămîn serios cînd glumesc."

Pînă cînd lui Henri îi trecu prin minte :

— Lîngă pilastrul din biserică mai era un om care vorbea în șoaptă vecinului, dar l-am auzit. Era unul dintre magistrații mei și spunea : „Ah ! acum e pierdut. Înainte nu era, dar acum a devenit bun de înjunghiat !“

Auzind aceste vorbe : „bun de înjunghiat“, Chicot izbucni în hohote de rîs, făcînd un zgomot ca de trîmbiță, căci gluma era a altuia. La rîndul lui, și Henri se veseli, dar mai cu măsură. Și spre a-și păstra buna dispoziție, trebui să se uite de mai multe ori la cuțitul înfipt acolo unde ar fi trebuit să fie, dar nu era, gîtul lui.

IV

VESELA STRĂDANIE

CEREMONIA

Uleiul sfînt cu care erau unşi şi consacraţi regii Franţei se ţinea în păstrare la Reims. Dar oraşul se mai afla încă în stăpînirea Ligii, a vrăjmaşilor. Ca şi capitala de altfel. Pentru a intra cît mai degrabă în Paris, Henri trebuia negreşit să fie mai întîi uns şi încoronat. Chiar dacă el n-ar fi pus prea mare preţ pe această îndatorire, toţi ceilalţi o socoteau de mare însemnătate. Şi de aceea şi începură a umbla după nişte ulei sfînt. Cel pe care îl găsiră mai bun se lega de amintirea sfîntului Martin şi întîmplarea aceasta fu decisivă pentru Henri. Cunoştea fiece colţişor din regatul lui, pentru care luptase atîta timp, ştia ce patron are fiece aşezare — doar trebuise să le ia cu asalt pe toate — şi de cele mai multe ori patronul localităţii cucerite fusese sfîntul Martin. Prea bine, ne hotărîm dar pentru Martin — şi în loc să mergem la Reims, ne oprim în Chartres, cu catedrala lui îndeobşte venerată. Orice bun catolic va socoti că ceremonia are o mare însemnătate de vreme ce se săvîrşeşte în catedrala din Chartres.

Dar Henri îşi amintea foarte bine că şi la Saint-Denis, unde abjurase şi îmbrăţişase dreapta credinţă, fusese întîmpinat cu aclamaţii şi se înfrăţise cu o mare mulţime de parizieni, măcar că după aceea se ivise un ucigaş. Adică, ucigaşul fusese de la început acolo şi nu se deosebise prea mult de mulţimea în mijlocul căreia se ascunsese şi care păruse credincioasă regelui cu trup şi suflet. Nu, e o greşeală să gîndeşti aşa, omul poate înjunghia tot atît de bine cum poate cînta şi îngenunchea. Căci prilejurile se schimbă, iar spiritul omului are multe posibilităţi. Vina noastră, marea noastră vină este că nu-i putem îndruma mereu pe „oamenii buni", cum se spune de obicei, pe calea cea bună. Numai voioşia, cumpătarea şi blîndeţea ar fi vrednice de nişte făpturi înzestrare cu raţiune. Dar n-a fost încă născocită ţara în care ele să domnească. Cu atît mai trebuincioase sînt serbările ce înlesnesc cuminţirea dezmăţaţilor. „Şi, cine ştie, dacă le-aş face destul de des, gîndi Henri, poate că în cele din urmă chiar şi ucigaşilor mei le-ar curge lacrimi oneste, cu toate că nu prea îmi vine a crede. Eu numai cu pilda îi pot îndruma. Să nu ucidă, ci să ajute oamenilor să trăiască. Asta ar

întemeia cu adevărat puterea regilor, ar fi cu adevărat puterea lor" — își dădu el seama, și nu pentru întîia oară, căci asemenea gînduri îi erau înnăscute. Dar nu-și putu duce pînă la capăt gîndurile asupra puterii nici măcar cu un prilej atît de sărbătoresc, căci erau prea multe de făcut.

Ceremonia de la Chartres trebui pusă la cale cu de-amănuntul ; dar toate lipseau, și persoanele ce aveau să joace un rol, și obiectele pe care urmau să le poarte în mîini. Coroana, sceptrul și celelalte fuseseră topite, sfărîmate, sfîșiate ori pur și simplu jefuite de răzvrătiți, după cum se nimerise. Iar dregătorii care, potrivit slujbei lor, ar fi trebuit să fie de față, erau ori de partea vrăjmașului ori sub paza lui ca, bunăoară, episcopii. Cîțiva seniori laici arătară că nu pot veni, deoarece n-aveau încredere în puterea regelui. Parisul rămînea de partea spaniolilor, la ce bun dar serbările ? Din fericire se găsesc totdeauna credincioși care se apucă fără nazuri de orice treabă ca, de pildă, a închipui mîna justiției cu cele două degete ridicate pentru jurămînt, a face rost de o spadă pe măsura eroului ori de stofe brodate, în cantități îndestulătoare spre a îmbrăca zidurile unei biserici. Toate acestea fură dar meșterite sau adunate în pripă ; pe cei ce nu veniră îi înlocuiră figuranți ; se organiză cu ei o repetiție, ca să fie stăpîni pe roluri, iar în dimineața ceremoniei doi gentilomi se sculară pe la ceasurile trei : trebuiau sfîrșite toate treburile în catedrală.

Regele își închinase în întregime ziua din ajun întîi predicilor prin care i se arătase însemnătatea ceremoniei, apoi spovedaniei și rugăciunilor. În ziua de douăzeci și șapte februarie, de dimineață, fu însoțit la locul ceremoniei de doi episcopi și de mai mulți seniori, printre care el era cel dintîi. Purta un veșmînt la care nu s-ar fi gîndit niciodată : o pelerină largă, dintr-o pînză argintie, iar dedesubt o cămașă lungă de mătase stacojie. Părea o arătare de pe altă lume, dar așa voiseră doamnele lui, prea iubita soră și credincioasa-i iubită și, prin ele, la drept vorbind, doamna de Sourdis, dat fiind că prietenul ei, cancelarul de Cheverny, ținea mult la respectarea ceremonialului. Cancelarul și alți cîțiva seniori de același rang, printre care marele scutier, ducele de Bellegarde, urmau îndată după rege. Henri deosebea pasul vechiului prieten Feuillemorte de al celorlalți și bucuros s-ar fi întors și i-ar fi zîmbit, dar nu putea s-o facă, dacă nu de altceva, cel puțin din pricina ciudatului veșmînt pe care-l purta. De altfel și în această catedrală era supus privirilor unei mari mulțimi. Crainici și purtători ai însemnelor puterii, duse cu mare pompă, și chiar un conetabil cu sabia scoasă din teacă, pășeau înainte-i pe lespezile naosului. După aceea urma regele, neînsoțit de nimeni, călcînd atît de trufaș încît toată lumea rămase mirată, iar cel mai nedumerit fu chiar el, încît se și întrebă : „E măreață ceremonia asta ? Ori caraghioasă ?"

Crainicii începură a striga nume, cele douăsprezece nume pomenite din vechi, care fuseseră purtate odinioară de mai-marii regatului. Se înțelege, nici un duce de Aquitania nu răspunse crainicilor, căci nu mai exista demult un astfel de duce și prin urmare nu putea fi de față, decît doar purtînd o demult uitată haină de împrumut, cum purta și Henri. Dar regele îl auzi răspunzînd pe drăguțul de Soissons, iubitul surorii sale, și apoi pe alții, pe rînd, în locul celor chemați care, ori nu mai trăiau de sute de ani, ori se feriseră a lua parte la ceremonie. Cînd episcopul de Chartres, ținînd locul arhiepiscopului de Reims, îl unse pe rege cu uleiul sfînt, care nu era cel adevărat, acesta simți că se gîdilă și, ca să nu rîdă, tuși. Fără, însă, a pierde ceva din înfățișarea-i prea cucernică și fără a ridica fruntea plecată ; ci doar în gînd pufni o dată cu încîntătoarea Gabrielle, care se afla sus în galerie, închipuindu-și că și dînsa privește tămbălăul cu aceiași ochi ca și el. „Îl vezi pe Feuillemorte ? Și ți-aduci aminte, draga mea, cum se cuibărise sub pat și cum eu i-aruncam zaharicale ? Acum e solemn nevoie-mare."

Dar încîntătoarea Gabrielle nu-și aducea aminte de astfel de lucruri în galeria aflată sus, deasupra naosului, nici pomeneală să-i treacă prin gînd astfel de amintiri. Iubitu-i domn și stăpîn depusese încă o dată jurămintele legiuite, mai cu seamă cel că va lupta împotriva ereziei ; acum episcopul îi așeza pe cap coroana — da, da, coroana — și iată-l pe iubitul ei domn și stăpîn încoronat. În străfundul sufletului nu crezuse niciodată că va ajunge cu adevărat să-l vadă așa. Auzi-i, Gabrielle d'Estrées, cum strigă : „Trăiască regele !" Pentru el cîntă *te-deum*-ul — pentru el, cel care s-a furișat pînă la castelul Coeuvres, sub chipul unui bătrîn pipernicit cu fața smolită, căruia tu i-ai spus : „Sire ! ce urît sînteți !" Iar după aceea l-ai dus multă vreme de nas, i-ai pus mereu coarne și te-ai lăsat cucerită de-abia cînd ai văzut că, la Curtea lui rătăcitoare, e socotit drept un mare om. Da' parcă ce Curte era aceea, o Curte care se muta din loc în loc, după cum hotărau sorții războiului. A trebuit să te porți cu mănuși și cu pastorii și cu prelații ; ceea ce îți stătea la inimă era înavuțirea familiei : ai luat apărarea domnului d'Estrées prins cu ocaua mică, ți-ai făcut un vrăjmaș din domnul de Rosny din pricina aceleiași griji pentru familie. Ai stăruit pentru convertirea ereticului tău, la început pe nesimțite și în ascuns, după cum ți s-a dat în grijă : pe atunci îl iubeai încă pe celălalt și erai aproape să fugi cu el. Și abia tîrziu de tot, într-o noapte a lacrimilor și a vedeniilor de neînțeles, ai descoperit al cui era copilul pe care îl purtai sub sîn și cine era cu adevărat domnul și stăpînul tău. Așa se face, încîntătoare Gabrielle, că acum, sus, deasupra naosului bisericii, tremuri de mîndrie și de bucurie și privirea ți-e împăienjenită de fericirea nemăsurată de a-l vedea pe domnul și stăpînul tău primind coroana.

Ce uşor te poţi înşela ! Henri se feri să-şi ridice privirea către scumpa stăpînă a inimii lui ; se temea ca Gabrielle să nu tuşească cumva, ca şi el, împotrivindu-se ispitei de a rîde. Ceremoniile n-au nimic de cîştigat prin repetare, pentru cel ce simte ceea ce e van în ele şi îşi dă seama de caraghioslîcul lor. Iar Henri îşi irosise toată seriozitatea de care era în stare în lupta pentru conştiinţa lui, în cursul îndelungii sale meditaţii şi spre a face săritura în necunoscut. Acum totul se sfîrşise, nu mai avea nici un rost să se întrebe de ce-o făcuse. Dacă de dragul puterii, apoi putea să vadă acum ce însemna puterea, de care se apropiase de atîtea ori, gata să pună mîna pe ea. Crainicul strigă numele unuia care e mort de mult, şi-i răspunde un altul care-i viu. Episcopul, singurul care a putut fi găsit, ridică vasul cu mir, cel mai bun din toate cîte s-au aflat. Apoi coroana e aşezată pe un cap în care nu sălăşluieşte credinţă, ci îndoială, iar această coroană, ce ar fi trebuit să fie străveche, e abia ieşită din mîinile meşterilor. Aşa arată puterea şi însemnele ei. O rază de soare făcu să sclipească spada pe care mareşalul de Matignon o ţinea în faţa lui ; şi care trecea drept spada conetabilului. Dar Matignon nu era de fel conetabil, ci făcea stihuri galante, atît în latineşte cît şi în limba poporului ; şi te pomeneşti că în timp ce straşnica-i spadă fulgera, el rima niscai versuri. Asta-i puterea.

Întru acestea Henri se gîndea, însă, la o altă putere, puterea după care tînjea inima lui, puterea asupra inimii oamenilor. Ceremonia nu-i plăcea ; nu credea că ar putea duce la cumin-ţirea dezmăţaţilor. E drept că de astă dată nu simţea acolo fiinţa ucigaşului — ceea ce era o mare uşurare şi putea să mai însemneze încă şi că ungerea, încoronarea şi măreţia ceremoniei îl fereau, pentru cîtva timp, de primejdii. Cine ştie, poate că vorbele amare ale omului de legi nu erau totuşi adevărate. Iar în al doilea rînd, acum, cînd primejdia de moarte se depărtase, regele îşi recăpătă seriozitatea care-i fusese făcută ţăndări într-o cîrciumă coşcovită, unde se scălămbăise un bufon, ori într-o odaie de baie unde se ivise acelaşi bufon. Cu totul altceva era cînd regele îl privea pe credinciosul său Rosny.

În timpul ceremoniei, Henri îşi aruncase mereu privirea spre baronul Rosny şi tresărise de cîteva ori : era singurul om adevărat din toţi cei de acolo. Arăta de parcă fusese coborît de pe frontonul catedralei ; cu chipul ca săpat în piatră, nemişcat, cu trăsături mari, obişnuite, ar fi fost la locul lui şi acolo. Protestantul îl ascultase pe rege jurînd nimicirea ereticilor, dar nici un muşchi nu i se clintise pe faţă. Era acolo, avea un rol în ceremonial, şi îl împlinea fără şovăială. Un glas lăuntric îi spunea însă : „Ei, fleacuri !“ Şi i-o spunea din pricina firii lui drepte, fără prihană, de hughenot ce nu putea să aibă altă părere despre ceremonie. „Nimicuri, praf în ochii lumii, îl mînie pe dumnezeu“ ar fi strigat glasul lui lăuntric, dacă baronul l-ar fi lăsat să vorbească. Dar înţeleptul Rosny făcu să amuţească glasu-i tul-

burător, iar ceea ce arătau înfățișarea și chipul lui era numai credința neclintită a unui slujitor al regelui. Henri, bun cunoscător al oamenilor, îl cunoștea bine și pe Rosny ; dar de-abia acolo, în timpul ceremoniei, se încredință că se putea bizui cu adevărat pe el, pentru totdeauna.

Nu mult după aceea îl chemă în sfatul lui, dar mai departe Rosny se îngriji singur să ajungă duce de Sully, mai mare peste vistieria regatului, mare maestru al unei artilerii cum nu se mai afla alta — pe scurt mîna dreaptă a regelui pentru tot timpul cît avea să trăiască marele rege, dar nici o clipă mai mult. Își închinase regelui întreaga viață, i se dăruise din tot sufletul, în ciuda glasurilor lăuntrice ale unui vechi hughenot. Ce sînt eu pentru tine, să fii și tu pentru mine. Începutul urcușului lui Rosny fu dar ceremonia aceea, în timpul căreia Henri își întoarnă mereu privirile spre chipul baronului și tresări de tot atîtea ori. Căci avea în față însuși chipul datoriei și al unei hotărîri de neclintit, deși, în gîndul lui, Rosny rîdea de ceea ce se întîmpla în jur. Henri își spuse : „Un om la rînd cu toți oamenii, ca să nu spun un om de rînd. Ce bine ar fi să mi-l iau de pildă !“ Și gîndea așa fiindcă pe atunci simplitatea îi părea o însușire de mare preț. Dar și o însușire nespus de greu de căpătat, dacă nu ești un Rosny.

Regele părăsi catedrala mai măreț decît la venire. Mersul și ținuta păreau să-i fi devenit mai impunătoare, iar veșmîntul ciudat părea acum firesc. Datorită acestei schimbări, alaiul păru dar mai grandios, spre deosebire de felul cum se înfățișase la sosire cînd, prin asemuire, fusese lipsit de orice fală. De-a lungul drumului, mulțimea tăcea și îngenunchea. Apoi Henri îmbrăcă alte haine spre a prînzi — dar le refuză pe cele de mătase albă pregătite de domnul d'Armagnac, căci voia să se simtă la largul lui, ca în orice altă zi. În încăperea împodobită de sărbătoare locul lui era sub un baldachin, dar acest fapt nu-i micșoră de fel pofta de mîncare ; ședea singur la o masă, stăpînind cu privirea, în dreapta lui, masa prinților bisericii, iar în stînga, pe aceea a seniorilor laici, care cu toții înfulecau de zor, deopotrivă cu el. Se credea că și în alte privințe ar fi deopotrivă cu el, el fiind cel dintîi printre ei, și cu toții laolaltă alcătuind regatul. Dar asta nu era și părerea lui ; pe de o parte, o asemenea părere îi părea nepotrivită, pe de alta, însă, neîndestulătoare. Și porunci încă o dată să se deschidă ușile, ca să intre poporul. Căci nu se temea de îmbulzeală, deși seniorii se burzuluiră.

Curînd statornici însă din nou voia bună. Le povesti gentilomilor care îl slujeau, că Don Filip, stăpînitorul lumii, se molipsise de o anume boală. Toată lumea se minună de cele întîmplate maiestății-sale catolice, de ciudata-i rătăcire după o atît de îndelungată înfrînare a patimilor. O singură dată căzuse în păcat și îndată și fusese osîndit. Ce s-ar întîmpla dacă un rege galant ar avea astfel de pățanii ! Și cu toții, și cei din stînga și

cei din dreapta, își întorseră întreg trunchiul spre masa așezată de-a curmezișul, ațintindu-și privirile spre regele ce ședea sub baldachin. Regele rîdea, puteau dar rîde și ei. Așadar se veseliră strașnic pe socoteala maiestății catolice a Spaniei și a caraghioasei sale pățanii. O seamă de seniori socotiră povestea ca o glumă, și încă o glumă fără perdea : din care pricină hohotiră și mai tare. Ba erau chiar înalți seniori, mai cu seamă prelați, pe care îi podidiră lacrimile de rîs și, ridicîndu-și palmele în dreptul regelui, bătură din ele, arătînd astfel ce mult prețuiau hazul povestirii. De nemăsurat mai multe ori decît regele Spaniei înfruntase boala cel al Franței, și totuși n-o căpătase. Și, pe deasupra, boala îl dădea acum gata pe vrăjmașul lui. Atîta noroc merita să fie aplaudat.

Cîțiva căzură totuși pe gînduri, le trecu pofta de rîs. Cine are atîta noroc, e de temut. Un joc dublu pe socoteala lui nu poate sfîrși bine, și dacă vreunul dintre comeseni mai are cumva legături cu spaniolii din Paris, e vremea să le rupă. Spaniolii n-au să rămînă la Paris dacă stăpînitorul lor s-a molipsit. Norocul făcuse un semn : și trebuia luat în seamă. Cineva rosti cu glas tare că nu numai stăpînitorul lumii, ci și puterea care stăpînea lumea e bolnavă și de aceea putrezește și se rup bucăți, bucăți dintr-însa. Aceste vorbe fură repetate de toți mesenii și tălmăcit cu mare aprindere. Între timp obrajii se rumeniseră și glasurile deveniseră mai răsunătoare din pricina vinului și a bucatelor. Mulțumită veștilor sosite din Spania, prînzul seniorilor amenința să se preschimbe în chiolhan și regele dori să-i pună capăt ; cine era destul de iscusit, putea prea bine să-și dea seama, și iscusit era cardinalul Du Perron, același care strecurase sub genunchiul lui Henri perna, cînd se lepădase de erezia lui.

Du Perron întinse dar regelui un vas pentru a-și muia vîrful degetelor, se înclină și ceru îngăduința de a zice un cîntec — lucru neobișnuit pentru un prinț al bisericii, și care îi făcu pe toți să ciulească urechile. Cardinalul cîntă regelui la ureche, dar nu prea multă vreme ; părea a fi un cîntec de dor, căci regelui i se umeziră ochii. Cei din capul celor două mese auziră aceste cîteva vorbe : „Buzele ca roșul de mărgean, dinții ca de fildeș, fermecătoare bărbia !“ Și cum regele își ștergea lacrimile, înțeleseră, mai întîi cei care se aflau mai aproape, și apoi și cei mai depărtați, despre cine vorbea cîntecul. Și se ridicară unul cîte unul, pînă cînd, stînd cu toții în picioare, cu fața spre Henri, aduseră un tăcut omagiu norocului regesc, pe care mai înainte îl aplaudaseră numai.

Simbolul norocului său era Gabrielle și mai toți o pricepură îndată ; cei mai mărginiți, ajutați de masa îmbelșugată pe care o luaseră. Unii așezară comoara regelui față în față cu știrea întristătoare venită din Spania. Cîțiva încercară să pătrundă în miezul lucrurilor și, cunoscînd schimbarea nestatornicului, vă-

zură în credința-i neclintită hotărîrea de a se așeza și a se bucura de ceea ce stăpînea. Și doar nu era puțin lucru ceea ce voia să ia în stăpînire. Căci era viteaz pînă la a voi să atingă desăvîrșirea. Iar viteazului nu-i lipsește decît posesiunea spre a se putea spune că atinge desăvîrșirea. Asta-i cel puțin părerea oamenilor cu scaun la cap ; iar pentru cel mai cu scaun la cap dintre toți, pentru domnul de Rosny, ideea desăvîrșirii era neapărat legată de aceea a posesiunii. Drept care își puse în gînd, în pofida firii lui și a hotărîrilor luate mai înainte, să se împace cu doamna de Liancourt.

Abia se sfîrșise îmbelșugatul prînz și, o dată cu înserarea, trebuia să înceapă o altă masă, de data asta de față fiind și doamnele. O seamă se odihniră între timp ori se întinseră la taclale. Henri însă bătu mingea ; niște mingi grele, lunguiețe, de piele, greu de zvîrlit pentru oameni cu burta plină și care lăsau cel puțin cucuie pe unde nemereau. Pe cine plesneau în stomacul plin îl lăsau lat ; așa încît un senior se tăvăli curînd în iarbă, iar alții se dădură bătuți de mai înainte. Henri dorea, însă, să continue jocul și cum începuse a duce lipsă de seniori, îi chemă pe tîrgoveții care căscau gura. Care se pricepe mai bine să bată mingea ? îi întrebă și, spre mirarea lor, își alese chiar el jucătorii, prețuindu-i după cît erau de voinici. Alese dar un măcelar, un dogar, doi brutari și un coțcar ce se nimerise din întîmplare printre preacinstiții tîrgoveți, dar își cîștigă onoruri și greutate prin felul cum bătu mingea. De obicei, nimeni nu vrea să aibă de-a face cu un dansator pe sîrmă, cu un panglicar, cu unul pe care-l așteaptă știreangul. Dar jocul îi face pe toți egali, și, mulțumită îndemînării cerute de meșteșugul lui, coțcarul deveni, pentru scurtă vreme, cineva.

Mai întîi regele îl scoase din joc, cu mingile-i lunguiețe, pe brutar. Ceilalți se împotriviră aproape un ceas, pînă cînd deodată măcelarul, dogarul și celălalt brutar se săturară ; cîteșitrei îi întoarseră spatele și plecară șchiopătînd.

— Ei, acum să te vedem ! se adresă regele către coțcar — și începură a-și arunca mingile unul altuia, dar nu ca pe niște proiectile, ci cu o ușurință nefirească, de parcă ar fi făcut scamatorii. Zburau de colo pînă colo ca Mercur, întindeau doar mîna și, fără a se lăsa rugate, mingile nimereau chiar în palmele lor, și nu una, ci cîte trei, patru, cinci, ușoare de parcă ar fi fost baloane de săpun. Era o adevărată încîntare pentru ochi, și o neobișnuită priveliște. Mulțimea se strînse ciotcă în juru-le, prinții bisericii și seniorii laici uitară de siestă și priviră cu toții ce frumos juca regele cu coțcarul.

Întru acestea, cei doi voiră să pară și mai înaripați decît erau, dar adevărul se vădi destul de repede. Căci arta nu trebuie amestecată cu ceea ce se petrece aievea. Năduși ră dar, și cînd sudoarea începu să le curgă de pe frunte în ochi, încît aproape să scape mingile din mînă, își lepădară amîndoi o dată pieptarele. Era în februarie și amîndoi, regele și tovarășul său de joc,

rămaseră în cămașă. Și, ceva mai mult, se văzu că dansatorul pe sîrmă, panglicarul avea o cămașă bună, în timp ce a regelui era sfîșiată în spate. Căci purta o cămașă veche, ponosită, care nu rezistase la mișcările prea iuți.

La început, Henri nu înțelese ce se șoptea și se șușotea în jurul lui. Auzi niște bombăneli, deosebi niște oftaturi, dar pînă la urmă cineva îndrăzni să spună :

— Sire ! Vi s-a rupt cămașa.

Odată rostite aceste vorbe, neplăcuta uimire se preschimbă pe dată în veselie. Cel dintîi rîse chiar regele, care se silea totuși să se prefacă supărat foc.

— D'Armagnac ! strigă Henri, și cînd primul-camerier se înfățișă, îl întrebă : Nu-i așa că am șase cămăși ?

— Nu ! răspunse d'Armagnac, n-au mai rămas decît trei.

— Foarte rău că sînt lăsat să umblu de rîsul lumii. Uite în ce hal ajunge un rege cînd scutește orașele de contribuțiile datorate și le răscumpără de la guvernatorii puși de Lîgă, care le sugrumau cu birurile, iar țăranilor le dăruiește gospodăriile, după ce a trebuit să le cucerească una cîte una. Așa că abia mai rămîn bani pentru veșmintele încoronării, dar nu și pentru cămăși.

După care plecă, fără a mai rosti o vorbă, alegînd astfel clipa cea mai potrivită, cînd sunetul celor ce spusese mai stăruia încă în urechile tuturor. Vorbise plin de curaj și de măreție. Iar cămașa ruptă o înfățișase ca pe o jertfă închinată regatului, ceea ce-i spori și mai mult slava. Ce mai, un adevărat rege ! Și toți îl mai văzură o dată în gînd cum străbătuse catedrala, purtînd veșmîntul nefiresc ca pe unul foarte obișnuit — asemuiră și găsiră că fusese și mai impunător acum, cînd plecase cu cămașa sfîșiată.

Apoi Henri își îmbrăcă hainele cele mai bune, căci la marele banchet ce trebuia să urmeze aveau să fie de față și doamnele, iar în fruntea lor, în chip de gazdă, credincioasa-i stăpînă Gabrielle. Nenumărate lumînări scăldau marele salon al palatului arhiepiscopului din Chartres într-o lumină caldă de culoarea aurului topit. Înfipte în policandre sclipitoare, în fața oglinzilor și pe masă, mănunchiurile de lumînări împrăștiau asupra mulțimii oaspeților o strălucire care făcea pe fiecare mai frumos și mai deosebit. Încît se părea că femeile de la masă erau toate niște frumuseți, iar bărbații care-și trăiseră de mult traiul redobîndiră o plăcută prospețime, obraji fragezi și frunți netede. Adunate la un loc, flăcările lumînărilor dădeau tuturora o înfățișare de noblețe și de bună-cuviință fără seamăn, încît ei înșiși abia se recunoșteau unii pe alții, atît de puternic era luminat salonul. Toată lumina și strălucirea lumînărilor era îndreptată însă numai asupra mesei ; dincolo de cercul însuflețit al mesenilor, contururile lămurite se destrămau și doar un soi

de pilpiire nedeslușită, ca aceea a ceței într-o noapte cu lună, plutea pînă sub tavan.

Regele și doamna de Liancourt ședeau unul în fața celuilalt ca stăpînul și stăpîna casei. De amîndouă părțile Gabriellei se înșiruiau gentilomi. La stînga lui Henri se afla doamna Catherine de Bourbon, prea iubita-i soră, după care urmau prințesele și ducesele de Conti, Nemours, Rohan și Retz. La dreapta-i, cea dintîi era prințesa de Condé, înrudită cu casa lui, apoi veneau doamnele de Nivernois și de Nevers. Henri înșirui în gînd aceste nume, căci erau nume de seamă ale regatului, iar cele ce le purtau se aflau la masa lui de parcă ar fi fost foarte firesc să fie acolo ; numai el știa însă cu cîtă trudă le adunase. Căci bărbatul uneia ori al alteia se mai afla încă de partea vrăjmașilor lui, chiar dacă numai de ochii lumii și comanda, pasămite, trupe în Paris, în timp ce nevasta i se și ospăta la masa regelui. Da, pentru a pune la cale o asemenea masă e nevoie de mai multe intrigi decît toate bucatele pe care le-ar putea cuprinde cea mai lungă listă de mîncăruri. Da, această prea frumoasă masă încununa multă osîrdie, mult întuneric și mult sînge. Și măcar dacă s-ar putea spune că însemna un sfîrșit.

Așa gîndea Henri și-și număra vecinele de masă ; fiecare din ele îl costase mai mult decît ar fi putut bănui chiar ele însele. Și în același timp vorbea cu ele vesel, de parcă erau acolo fiindcă nici nu se putea altfel. În mai multe rînduri schimbă cîte o privire cu doamna de Liancourt și ochii le spuneau : Am văzut-o și pe asta ! Și mai lăsau a înțelege : Dar s-ar fi putut întîmpla și altminteri. Iar pentru amîndoi privirile însemnau : Îți mulțumesc. Te iubesc.

Lui Henri, Gabrielle îi părea mai frumoasă ca oricînd, căci o privea deopotrivă mîndru și duios. Luxul ei ar fi putut fi pizmuit ; doamnele nu puteau să-și mai dezlipească ochii de pe dînsa. Ce mlădioasă era catifeaua și ce neasemuită culoare avea — de aur vechi, de frunze veștede, de blîndă lumină a soarelui — și ce bine o prindeau mînecile largi, spaniolești. Nicicînd nu se mai văzuse o asemenea rochie, desăvîrșită ca ziua și ca noaptea. Dar pe lîngă toate celelalte, prietena regelui își sprijinea capul pe o coleretă scrobită cu crețuri dese, care făcea ca lucirile diademei de nestemate să-i lumineze mai puternic părul blond-auriu, ce avea astfel o mai ațîțătoare strălucire. Se înțelege, doamnele ar fi admirat-o numai în silă, oricît de atrăgătoare le-ar fi părut, căci inimioarele lor s-ar fi răzvrătit împotriva unei asemenea admirații și ar fi fost mai degrabă gata să dorească apusul acestui soare.

Dar Gabrielle le înduioșa. Așteptarea nașterii îi dădea o înfățișare ce insufla bunătate și îngrijorare nu numai domnului și stăpînului ei. Fața îi era palidă, trasă, din mult cîntata bărbie rămăsese o umbră doar, pielea îi devenise străvezie ca mărgăritarele. Ochii i se făcuseră mai mari, iar dureroasa lor strălucire făcea să se treacă cu vederea, să i se ierte că pe pieptul ei alb

cu luciri molcome ca ale mărgăritarelor sclipea aurul bătut cu rubine și perle adevărate. Gentilomii din preajmă-i vorbeau cu glas scăzut, dar cu mai multă compătimire băteau inimile doamnelor care, plecate peste masă, adresau cuvinte de îmbărbătare celei ce avea să nască. *Madame* Catherine, sora regelui, pîndea clipa cînd stăpîna casei ar fi trebuit să dea o poruncă și făcea semn, în locul ei, să se aducă farfuriile și pocalele. Iar unul dintre vecinii mai depărtați, domnul de Rosny, sări de pe scaunul lui și se grăbi să ajungă înaintea lacheului ca să ridice o lingură scăpată de mîna șovăielnică a Gabriellei.

Cum serbarea luase această întorsătură și dintr-un banchet pentru regele încoronat se preschimbase în slăvirea stăpînei inimii lui — Henri nu mai stătu pe gînduri și vesti cu glas răspicat că va cere Papei desfacerea căsătoriei sale, spre a se putea însura cu doamna de Liancourt. Biserica va trebui neapărat s-o despartă și pe aceasta de un soț ce singur mărturisea că suferea de urmările unei lovituri de copită. Auzind rîsete, le socoti ca o încuviințare generală, merse mai departe și arătă că stăpîna inimii lui va purta curînd rangul și titlul de marchiză. Și nu se mulțumi nici cu atît. Ci, ridicînd paharul și îndreptîndu-l spre doamna marchiză, o privi atît de lung și atît de stăruitor, cu ochii măriți, cu sprîncenele arcuite, încît toți înțeleseră : ursita ei o împingea și mai sus. Înălțarea încîntătoarei Gabrielle n-avea să ia sfîrșit decît atunci cînd va împodobi alături de el tronul regatului. Căci avea să fie regină.

Dar obștească încuviințare era numai o părere. Și el se lăsă înșelat numai atîta timp cît fu fericit și mișcat. De altfel, oricine știa cum își închipuiau curtenii o regină a Franței. Mai întîi nu trebuia să fie din partea locului, nu trebuiau s-o fi cunoscut mai înainte pentru ca nimeni să nu se simtă înjosit prin înălțarea ei — înjosire pe care n-o simțeau nicidecum numai doamnele. Căci chiar din cea dintîi clipă, domnul de Rosny se ridică și el cu aceeași împotrivire îndărătnică pe care Gabrielle o va întîmpina din partea tuturora cît timp va mai avea de trăit și va mai stăpîni peste inima regelui. Cu toate acestea, pentru moment mai fu cruțată de vrăjmășii. Nu se știe cît o trăi, poate că nu supraviețuiește nașterii, înfățișarea ei nu făgăduiește nimic bun, ba chiar poate muia orice inimă. Și mai presus de toate, îl cunoșteau pe regele Henri și știau cît prețuiau făgăduielile lui de căsătorie. Dacă le-ar fi lăsat subînțelese ca pînă atunci, ar fi fost, poate, de temut. Dar rostite, puteau fi socotite ca și călcate. Pe scurt, nici într-un fel, nici în altul frumoasa d'Estrées nu prea stătea pe roze.

De aceea, Gabrielle fu copleșită cu mărturii de compătimire și de admirație cînd, urmînd pilda regelui, întreaga societate se ridică de la masă. Henri le însoți pînă la dînsa pe prințesele de Bourbon și de Condé, care o îmbrățișară și o sărutară. Iar dintre toate celelalte femei nu se găsi nici una care, apropiin-

du-se de dînsa, să n-o încredinţeze că era mai încîntătoare decît oricînd. Şi cu toatele spuneau ce credeau cu adevărat, căci simţeau faţă de dînsa nu invidie ori duşmănie, ci înţelegere pentru starea femeii — la care se mai adăuga şi compătimirea omenească pricinuită de oaspetele nevăzut ce luase şi el parte, poate, la masa dată în cinstea ei, şi din cauza căruia toate se înfiorau. Spre splendoarea frumuseţii ce se poate mîndri cu durata unei opere de artă îţi ridici ochii cu admiraţie. În faţa frumuseţii despre care poţi crede că e atinsă de aripa morţii, te închini.

În cele din urmă se deschise uşa ; îndărătul ei se afla scara. Cîţiva gentilomi luară din mîinile lacheilor policandrele cu multe lumînări şi se aşezară, de amîndouă părţile, fiecare pe cîte o treaptă. Înaintea perechii sărbătorite păşiră prinţesele din casa regală, la oarecare depărtare urmau celelalte doamne şi seniorii. Între cele două grupuri, Henri o conducea pe Gabrielle, ţinîndu-i mîna ridicată, drumul era luminat şi amîndoi urcară treptele. „Ceremonie", îşi spuse Henri, simţindu-se tînăr şi binecuvîntat. Dar ceremonia fu întreruptă de o întîmplare, care, parcă, îi spori totuşi însemnătatea. Suferinda fu cuprinsă de ameţeli şi iubitul ei trebui s-o prindă de mijloc, spre a-i ajuta să meargă mai departe. Ceilalţi rămaseră în urmă. Trecură aşadar de ultimele lumini, păşiră dincolo de ele, într-un fel de pîlpîire nedesluşită, ca aceea a ceţei într-o noapte cu lună, şi se mistuiră parcă în nimicnicie.

DOAMNA MASCATĂ

Parisul era gata-gata să-şi deschidă porţile. Nici chiar ducele de Feria, care comanda încă trupele ce se aflau între zidurile oraşului în numele maiestăţii-sale catolice, nu putea crede că mai exista o partidă spaniolă, ca înainte vreme. Cel mult se putea bizui pe încăpăţînarea cîtorva înverşunaţi şi pe spaima mai multor inşi ce nu nădăjduiau că li s-ar putea ierta cele făptuite. Conducătorii Ligii, şi printre ei şi Mayenne, îşi puseră la adăpost, pentru orice întîmplare, o dată cu fiinţa lor şi averile mobile. Toate cele şaisprezece căpetenii ale despărţămintelor oraşului se grăbiseră a mărturisi regelui credinţa ce i-o purtau în taină. Croitorul care o făcuse pe timpul cînd vrăjmaşii lui Henri spînzuraseră înaltul magistrat regal deschisese calea celorlalţi. Măcelurile îşi trăiseră traiul. Predicatorii care propovăduiau măcelărirea oamenilor nu mai aveau nici o trecere în faţa norodului, ba chiar se puneau ei înşişi în primejdie. Între timp mulţimea se înflăcărase pentru îngăduinţă şi înţelegere — era chiar gata să se dedea la cruzimi spre a face să triumfe bunătatea. Aşa încît se mai iscau şi răzmeriţe, înăbuşite de bună seamă, dar mai mult de formă. Căci care stăpînitor, oricît de şubrezită i-ar fi stăpînirea, abdică şi-şi ia tălpăşiţa cîtă vreme mai are arme — chiar dacă nu mai are şi braţele care să

le mînuiască. Dar comandantul spaniol mai avea patru mii de lefegii străini, cu care ţinea cel puţin zidurile şi porţile.

Regele nu putea dar războ în capitală chiar aşa de uşor. Pe cei patru mii i-ar fi putut dovedi — mai greu ar fi scos-o, însă, la capăt cu bunătatea mulţimii, care se afla în aşteptarea unui rege bun. Regele îi îngăduise să-şi aducă de-ale mîncării din afara oraşului, să se sature ; cum ar fi putut dar acum să bombardeze casele şi să pună mîna pe oraş printr-un măcel ? Nu, nu-i era îngăduit s-o facă. Trebuia să acţioneze aşa cum o cerea faima lui, trebuia să pună mîna pe putere cu mijloacele unui om ce se bucură de mare trecere în norod. Şi Henri se văzu nevoit să aştepte cîteva săptămîni spre a întări, cu bună ştiinţă, părerea ce-o avea lumea despre uşurinţa cu care oricine putea sta de vorbă cu el. *Nihil est tam populare quam bonitas.* Se mai rătăci o dată la o vînătoare — ceea ce era totdeauna un prilej binevenit — şi ajunse singur-singurel pe la două după miezul nopţii la o casă — ce nu era, firește, un cuib de tîlhari. Casa era proprietatea unui slujbaş al vistieriei lui, lucru pe care el îl cam ştia, căci îşi cunoştea regatul. Dar domnişoara care îl întîmpină nu-l cunoscu : atunci Henri îi arătă, fără ocol, cine era, mîncă, fără nazuri, nişte pîine cu unt, se întinse în faţa căminului în loc să se culce în pat, iar dimineaţa, înainte de orice, voi să asculte liturghia ; încît trebui chemat un preot de la depărtare de trei leghe. Unde s-a mai pomenit un rege aşa de simplu, un fost eretic atît de desăvîrşit convertit !

Încît unii nici nu voiră s-o creadă, ca de pildă negustorul de porci lîngă care se aşezase la masă — căci se mai rătăci o dată. Oamenii adunaţi în jurul mesei în cîrciuma aceea de ţară nici nu-l băgară în seamă, ori poate că se prefăcură numai, fiindcă oricît de viclean ar fi un rege, tot ţăranul e mai şiret. Porcarul, însă, se sumeţi şi-i spuse o seamă de vorbe în doi peri, sub cuvînt că nu ştia cine este. Regelui nu-i mai rămase dar altceva de făcut decît să-şi dea ifose. Privi pe fereastră şi pe dată cîţiva gentilomi sosiră în galop şi se opriră în faţa cîrciumii : îl căutaseră desigur pe regele rătăcit. Ţăranii se minunară : Cum aşa ? Ăsta, căruia i-am spus ce aveam pe inimă, să fie regele ? Şi ne-a ascultat fără să clipească măcar ? L-a bătut zdravăn pe porcar pe umăr, care i-a răspuns cum se cuvine şi, uite, omul nu păţeşte nimic. Iar apoi îi vorbiră de rău între ei pe orăşenii din Paris care pesemene că nu-l cunoşteau pe regele Henri, căci altminteri l-ar fi lăsat să intre în oraş. Pentru că, oricum, nu te poţi împotrivi unui om care ştie atît de bine să facă faţă la toate.

Henri făcu dovada acestui dar al său mai cu seamă faţă de o femeie mascată. Aceasta venise într-adins de la Paris la Saint-Denis, unde regele îşi luase din nou reşedinţa ; îi povesti lui Henri în mare taină ce se făcea înăuntrul oraşului în folosul cauzei sale şi vorbi atît de încet, încît cei ce se aflau în odaia alăturată, cu toate că uşa era deschisă, nu izbutiră să prindă un cuvînt măcar. În afară de oamenii regelui se aflau acolo, veniţi ca din întîmplare tocmai în ziua aceea, oaspeţi din Paris. Dar

nici unul dintre cei aflați în odaia alăturată nu dădea prea mare însemnătate femeii. Ci își spuneau : „Și asta zice că-i nevastă de tîrgoveț credincioasă regelui ? Mai întîi, ce poate să știe una ca dînsa, și apoi de ce să stea de vorbă regele, care se teme de pumnale, cu o făptură ce-și ascunde pînă și fața ? Ciudat lucru." Deodată răsună, însă, glasul regelui, care nu avea nimic de ascuns ; ba ar fi dorit chiar, dacă ar fi fost cu putință, ca spusele să-i fie auzite și între zidurile Parisului. Misiunea pe care o încredință femeii mascate era : să dea de știre bunilor săi prieteni dinlăuntrul capitalei că are o armată puternică și nici nu se gîndește să se tragă înapoi, ci va aștepta pînă va putea intra în oraș, și anume cu binele. Și să nu-l creadă de fel pe ducele de Mayenne, căci doritor de pace era numai regele lor legiuit, care era gata să se arate darnic spre a încheia pacea cu capitala sa. Înșirui apoi femeii mascate toate celelalte orașe care îi deschiseseră porțile, spre binele lor. Și-i arătă că timp de zece ani parizienii nu vor trebui să plătească bir, iar breslele orașului vor primi, toate, noi privilegii ; prietenii credincioși ce lucrau pentru biruința lui aveau să fie mulțumiți și fericiți pentru restul vieții lor.

— Iar cine m-a trădat, să fie judecat numai de bunul dumnezeu.

Spuse toate acestea femeii mascate, de parcă în odaie s-ar fi aflat nu ei doi, ci o mare mulțime, față de care nu voia să aibă nici o taină, fie că-și arăta adevărata înfățișare, fie că nu. După care o lăsă să plece, fără a-i cere să-și scoată masca. Femeia ieși, trecînd înfășurată în mantila largă, ce o acoperea toată, printre domnii din anticameră, care o urmăriră pînă ce se urcă în trăsură. Numai doi dintre ei se ținură la o parte, nici nu catadicsiră să arunce o privire spre trăsură și nici măcar nu se priviră cu înțeles. Unul era Agrippa d'Aubigné, iar celălalt un domn de Saint-Luc, slujitor al regelui.

Tocmai în clipa cînd pleca femeia mascată, căreia i se mărturisise regele, se ivi un călăreț colbăit. Omul cu pieptar de piele era de părere că merita și el aceeași încredere. Și nu stătu mult pe gînduri. Îl găsi pe regele Henri în mijlocul odăii goale, în picioare, nu prea mîndru de sine, de loc încrezut, cu ochii în pămînt și ridicînd capul abia cînd auzi bocănind cizmele grele.

— Pastore Damours ! rosti el. Chiar pe dumneata te așteptam acum.

— Sire ! Va fi așa cum v-ați dorit. Veți auzi vorbindu-vă un glas aspru, un glas din vremuri de demult.

— Și tocmai în clipa potrivită, rosti Henri.

— Da ! Îmi dau seama, căci am sosit în clipa cînd a dispărut o făptură ce și-a ascuns fața. Numai maiestatea-voastră ați văzut-o și singur puteți ști dacă era necuratul.

— Cu el nu stau de vorbă. Mai bine mor. Mai bine pierd puterea.

Așa cum stătea în picioare, pastorul se bătu peste amîndoi genunchii și izbucni într-un rîs aspru.

— Puterea ! Pentru putere ați părăsit religia, ce însemnătate mai are față de asta moartea ? Și tot pentru putere jucați o comedie, în care șiretenia vă inspiră fiece pas, fiece mișcare. Oamenii vorbesc despre șireteniile maiestății-voastre și rîd uneori de ele într-un anume chip — n-aș vrea să vorbească și să rîdă de mine așa.

— Și nu izbîndesc, pastore ?

— Ba tocmai asta e. Izbutiți să prindeți în plasă oamenii. Eu n-aș vrea să prind nici un chitic cu asemenea mijloace.

Deodată pastorul se lovi cu pumnul în piept, își scoase pălăria, lucru pe care nu-l făcuse pînă atunci, și începu să cînte — da, să cînte, ca pe vremea bătăliilor de odinioară.

— Arată-ți, doamne, fața ta
Și îndată nu va rămînea
Nici urmă de vrăjmaș drăcesc.

Sala răsuna. Pastorul Damours ridică brațul drept și făcu un pas înainte. Era din nou în mijlocul gloanțelor, din nou în fruntea vechilor hughenoți, cu morții pășind alături de ei și cu toții intonînd psalmul — psalmul clipei hotărîtoare. Acesta răsună tot mai tare, vrăjmașul se sperie și rîndurile lui se clatină. Luptătorii pentru conștiință au învins.

— Îndat' are să-i mistuiască
Văpaia ta dumnezeiască
Pe toți acei ce ne urăsc.

Sala răsuna. Regele făcu un semn și cîntecul se opri. Brațul pastorului căzu la locul lui, iar bărbia i se sprijini pe piept. Uitase unde se afla. Acum însă uită și Henri de tot ce-l înconjura și amîndoi amuțiră, purtați de vedeniile lăuntrice ale faptelor de odinioară, din vremea cînd tot ce făceau era drept și pornit din inimă.

Apoi, Henri luă mîna pastorului și-i spuse :

— Părul și barba ți-au albit și nici eu nu stau mai bine. Chipul domniei-tale nu-i numai aspru, ci și mîhnit. Să ți-l arăt acum și pe al meu, fără prefăcătorie. E vesel ? Nu prea. Domniei-tale îți pot mărturisi : luarea puterii e cîteodată o comedie. Repetă : O comedie — și adăugă repede : Da, oamenii nici nu merită altceva. Dar și puterea cere să fie astfel luată.

— Și maiestatea-voastră sînteți omul cel mai potrivit pentru a juca această comedie, încheie bătrînul.

La care regele îi răspunse blînd :

— Fiecare face cum îi e scris. De aceea te și las să vorbești pînă la capăt, pastore Damours.

— Nu puteți împiedica mînia domnului să-și spună cuvîntul pînă la capăt, se răsti bătrînul, căruia i se umflară vinele.

— Nu pot, firește. Răspunsese încă cu blîndețe : dar era timpul ca celălalt să schimbe tonul. Ceea ce pastorul și făcu. de altminteri, iar tîmplele i se dezumflară.

— Maiestatea-voastră să ierte sărmanului Gabriel Damours că ridică glasul.

Henri întinse amîndouă brațele :

— Așa te cunosc. Așa te vreau : totdeauna vestind mînia domnului, totdeauna păstrînd credința în suflet.

Aștepta cu brațele întinse. Și era o chemare pentru toți protestanții săi. Mai era încă timp ca învinuirile să fie uitate și Henri dorea ca așa să se și întîmple. Căci a nu avea încredere în nimeni, a cîntări orice pas, orice vorbă, aduce regilor mai mult ponos decît folos. Ce bine ar fi fost dacă și vechii prieteni ar fi gîndit așa după ce fuseseră trădați și lipsiți de întîietatea de care se bucuraseră. Nimeni nu se aruncă însă în brațele întinse. Henri le lăsă să cadă, dar mai adăugă :

— Pastore, ceea ce trebuie să fac, fac și pentru voi. Cînd am să am puterea, vă veți dobîndi drepturile.

— Sire ! Iertați sărmanului Gabriel Damours că nu vă poate da crezare.

Henri oftă. Și îl rugă împăciuitor :

— Atunci ascultă măcar o poveste cu haz despre femeia mascată. O poveste fără doar și poate adevărată, căci nu e spre lauda mea.

Dar pastorul și începuse să se tragă spre ușă.

— Atunci ce vreți ? îi strigă Henri. Să nimicesc capitala cu tunurile ? Să-i fac să îmbrățișeze religia cu de-a sila ? Să port război și să făptuiesc fărădelegi pînă la capătul zilelor mele ?

— Sire ! Îngăduiți sărmanului Gabriel Damours să. plece.

Vorbele nu mai sunau nici de departe a învinuire, ori vestind mînia domnului. Și omul care ținea mîna pe clanța ușii, după ce pusese o mare depărtare între el și rege, păru că se pipernicise nu numai din pricina depărtării, ci și fiindcă i se ofilise întreaga făptură.

— Vreau să mă spovedesc, Gabriel Damours, îi spuse regele.

— Sire, nu eu, ci numai conștiința voastră trebuie să cunoască adevărul.

Erau vorbe aspre, deși abia șoptite. Dar Henri le înțelese numai fiindcă, la drept vorbind, își spunea același lucru. Își întoarse fața. Și, cînd privi din nou spre ușă, era singur.

Se îndreptă apoi spre perete și se pătrunse de adevărul că cele întîmplate însemnau despărțirea de protestanții săi. Ah ! se înțelege că nu pentru toată viața ; are să le arate el care-i sînt adevăratele gînduri și cît de puțin s-a schimbat. Dar acum așa stăteau lucrurile, nimeni nu voia să-i dea crezare — nici Damours, nici ceilalți. „Și ferește-te de trădători !“ se sfătui Henri singur. „Nimeni nu trădează mai ușor ca vechii prieteni“. Privi peretele și-și aminti de toți, încercînd să ghicească cine l-ar putea trăda. Ciudat, în fața ochilor îi apăru chipul lui Mornay, cu toate că era sigur de credința lui. Mornay sau virtutea — are

să-l slujească și de-acum înainte cu credință și dreptate. Dar nu-i cere să încuviințeze felul cum iei puterea și nici ca de dragul tău să fie cu un dram măcar mai puțin virtuos. Gîndul acesta îl amărî pe regele Henri, căci pe atunci trădarea și trădătorii care îl înconjurau îi veneau mai la îndemînă. Așadar, cînd îi apăru înaintea ochilor capul socratic al lui Mornay se posomorî — îl alungă repede și trecu la altul.

„Nici un prieten — sîntem singuri în această caraghioasă și amară treabă a luării puterii. Dar lingăi și pușlamale avem, asta da. Suferim în preajma noastră femei mascate — și încă e bine că pastorul n-a vrut să știe cine a fost masca, așa că năzbîtia asta are să rămînă în veci neștiută de nimeni. Căci cui i-ar putea trece prin minte că e chiar fiica guvernatorului din Paris și că eu tratez în taină cu părintele ei. Nu știu ce o fi cu omul ăsta, căci înainte îl socoteam cinstit. Nu-mi place virtutea lui Mornay. Dar la fel de puțin îmi place trădarea lui Brissac. Și înaintașul lui a fost bănuit că are legături cu mine. Mayenne l-a alungat și l-a numit pe contele Brissac, tocmai pentru prostia lui. Dar dacă asta e prostie, apoi nici eu nu știu să văd mai departe decît un prunc. Brissac mă ispitește să pun mîna pe capitală prin înșelăciune ; nu pot să-l sufăr."

Își spuse toate acestea cu fruntea sprijinită de perete, deși de obicei chibzuia umblînd cu pași mari și repezi, simțind în jurul frunții bătaia vîntului. Tocmai atunci cineva bătu la ușă și, cufundat cum era în mîhnitele și tainicele lui gînduri, Henri tresări. În odaie intrară doi veseli purtători de vești : era cu neputință să-i întîmpini altfel decît se arătau a fi ei înșiși. Cel dintîi, bunul Agrippa, venea, se vedea bine, cu un sac plin de vești pe care abia aștepta să-l descarce. Tînărul domn de Saint-Luc nu era atît de grăbit : mulțumirea de sine care i se citea limpede pe față îl făcea să mai poată aștepta. Dădu dovadă de cea mai desăvîrșită bună creștere, de grație și chiar de simplitate în felul cum înfățișă regelui preaplecatele-i omagii, și apoi ceda cuvîntul domnului d'Aubigné.

— Am întîrziat, rosti Agrippa, fiindcă a trebuit să-i îndepărtăm și să ne descotorosim de toți ascultătorii : după plecarea femeii mascate n-ar mai fi fost de nici un folos.

— Ba ar fi fost chiar nedoriți, întări Henri. După ce a plecat femeia, am mai avut un oaspete — o vizită scurtă și plăcută, dar la care nu trebuia să fie și alții de față.

Agrippa nici nu se gîndi să întrebe cine fusese oaspetele.

— Sire, nici nu bănuiți măcar cine a fost femeia mascată.

— V-ați pus chezaș că nu e primejdioasă. Nu sînt curios să aflu.

— Ce-ați spune, sire, dacă cineva v-ar înștiința că am fost la Paris ?

— Tu ? Cu neputință.

— Așa cum mă vedeți. E drept însă că am luat chipul unei țărănci bătrîne și am trecut poarta orașului cocoțat pe o căruță cu varză.

— Nemaipomenit. Şi l-ai văzut pe guvernator ?

— Brissac în carne şi oase mi-a cumpărat în piaţă ceapa. Şi ne-am înţeles ca, spre mai buna pază a fiinţei şi a tainei regelui, să vină la maiestatea-voastră însăşi doamna de Saint-Luc, fiica guvernatorului, spre a afla poruncile pe care le aveţi de dat. Ce ziceţi de vestea asta neaşteptată ?

— Abia pot să-mi vin în fire de uimire, se minună Henri, căruia Brissac însuşi îi vestise sosirea doamnei de Saint-Luc. Căci fiecare trebuie să mai aibă o taină faţă de celălalt, şi cu cît rolurile sînt mai încîlcite, cu atît par mai frumoase. *„Totus mundus exercet histrionem,* de ce n-aş face-o şi eu ? Cucerirea Parisului nu i-ar pricinui nici o plăcere lui Agrippa dacă nu s-ar deghiza în ţărancă. De drag ce-i este să joace teatru, nici nu se gîndeşte la durerea bietului Gabriel Damours — da' cine ştie ce rol o mai fi jucat şi bietul Gabriel Damours. Părea să fie într-o scenă biblică."

Henri îşi spuse toate acestea în treacăt. Căci gîndurile nu-l împiedicau să-l descoasă pe vechiu-i tovarăş, şi încă cu o curiozitate atît de copilărească, încît tînărul senior din spatele lui Agrippa îşi muşca buzele să nu izbucnească în rîs. Ba o făcea, poate, tocmai pentru ca regele să vadă : mai întîi că domnul de Saint-Luc e mult superior omului din generaţia mai veche, dar împărtăşeşte, în acelaşi timp, delicata dorinţă a lui Henri de a-l cruţa pe cel vîrstnic. Regele urmărea cu neplăcere jocul de pe faţa tînărului ; şi de aceea îl şi întrebă:

— Doamna de Saint-Luc a fost minunat deghizată. Nici domnia-ta n-ai cunoscut-o, desigur.

Dacă regele crezuse însă, cumva, că tînărul senior va dori să strălucească printr-o deşartă isteţime, se înşelase.

— E adevărat, sire, întări Saint-Luc, nici eu n-am recunoscut-o.

— Minţi, rosti Henri. Minţi ca să poţi avea un avantaj faţă de noi — şi privi spre Agrippa — dacă nu altul, măcar pe acela al modestiei.

— Sire, sînteţi un moralist.

— Mai cu seamă azi, spuse Henri. Şi de aceea aş vrea să ştiu de ce face domnul de Brissac pe trădătorul. Spune. Domnia-ta trebuie să-ţi cunoşti socrul şi sub alte laturi decît îl cunosc eu ; cred că are mai multe feţe. Mie mi-a arătat, la Curtea răposatului rege, pe aceea de om simplu : colecţiona tablouri. Eu eram aliat cu regele, înaintaşul meu, Brissac ar fi putut fi, ca mine, de partea regelui şi ar fi fost şi destul de înţelept din parte-i să aleagă calea cea mai bună. Ce rost a avut să se dea de partea spaniolilor ca acum să-i părăsească şi să-i trădeze ?

— Maiestatea-voastră îmi arată o nespusă cinste făcîndu-mi nişte mărturisiri care, dacă ar fi rău folosite, i-ar putea primejdui cauza.

În sfîrşit, un răspuns înţelept şi curajos, care îl făcu pe Henri mai binevoitor. Aruncă în treacăt :

— Brissac nu se mai poate trage înapoi, s-a dat prea mult de partea mea.

Apoi îl privi țintă pe tînăr și-i așteptă lămuririle. Acesta își drese glasul, privi în jur căutînd un reazem, dar mărturisi că avea nevoie numai de un scaun.

— Ca să pot cugeta, trebuie să mă așez.

— Eu trebuie să umblu. Dar de data asta nu eu cuget, ci dumneata. Așa că să ne așezăm, hotărî Henri.

Agrippa se îndreptă și el spre un scaun, foarte mirat că lucrurile luau acum o întorsătură serioasă, ba chiar solemnă. „Brissac ? O purtare prea puțin ostășească, o șmecherie ieftină ; cumpără zarzavaturi de la țăranca travestită, se tocmește, se depărtează, se întoarce și de fiecare dată aruncă vreo cîteva vorbe tainice. Tot lucruri de rîs, dacă merită măcar să le bagi în seamă."

— Domnul de Brissac e un caz greu pentru orice moralist, susținu, dimpotrivă, tînărul Saint-Luc, arătîndu-și totodată silința și mulțumirea de sine, căci se simțea pe un tărîm cunoscut. Cînd i-am cerut mîna fiicei sale, a adus-o în fața mea mascată, cum a apărut și în fața maiestății-voastre. Dar mi-am dat seama, totuși, că nu era dînsa, ci o alta. Părerea domnului de Brissac este că nimeni nu deslușește cu adevărat ceea ce vede dînsul ; numai el, cunoscătorul de tablouri, o poate face.

— Recunosc : cazul e într-adevăr greu, observă Henri.

— A studiat nenumărate tablouri, fără să mai punem la socoteală cărțile.

— Și nu știe să se poarte ca un soldat, întregi Agrippa.

— Mai mult decît atît.

Saint-Luc dădu din mîini de parcă ar fi căutat ceva, de parcă ar fi despărțit în mai multe bucăți un lucru nevăzut. Cu care prilej se vădi că nu-și scosese o mănușă, cea de pe mîna stîngă.

— Domnul de Brissac nu aduna obiectele de artă așa, de florile mărului, numai ca să le atîrne pe pereți ori să le așeze în rafturi : ci își îmbogățea mereu cugetul cu diferite chipuri și înfățișări. Le încearcă. Le trăiește.

— Pînă cînd s-o alege praful și pulberea și din el.

Henri înțelesese. Dar Saint-Luc urmă.

— El nu face pe trădătorul, sire. E trădător fiindcă s-a străduit să devină, făcînd exerciții stăruitoare.

— Și se crede și umanist ? întrebă Agrippa d'Aubigné sărind de pe scaun. Noi am fost umaniști cu adevărat. Eu mi-am ticluit versurile călărind și izbind în vrăjmaș. Și aveam viziunea cerului, în timp ce cu picioarele goale scormoneam pămîntul ca un vierme, spre a pregăti o nouă bătălie umanismului luptător, pe care-l slujeam.

La care Henri rosti, privind undeva în gol :

— Asta e un fel de a lupta pentru umanism. Dar există și un altul, mai deosebit, care strecoară îndoiala în suflet și-ți schimbă înfățișarea.

Apoi, îndreptîndu-şi din nou privirea spre Saint-Luc, izbucni în rîs :

— N-o fi rea metoda contelui Brissac de a strînge tablouri şi a-i citi pe cei vechi, de vreme ce îl împinge să-mi predea, cu mult spirit, capitala. Dar spaniolul Feria nu-l bănuieşte de nimic ?

— Cum să-l bănuiască ? Chiar domnul de Brissac i-a propus să astupe mai multe porţi, spre a putea apăra mai uşor zidurile. Feria nu e soldat şi nu pricepe că o dată străjile retrase dinapoia porţilor zidite, maiestatea-voastră îşi va face intrarea tocmai pe acolo. Se înţelege că bolţile vor fi umplute numai cu pămînt.

— Are să se afle înainte de vreme.

— Da, dacă şiretul de socru-meu n-ar fi înţeles cu starostele negustorilor, cu juraţii şi cu toată lumea. Lucrurile au ajuns aşa de departe, încît se pune întrebarea dacă mai e cineva păcălit, în afară de Feria care se bucură de prostia guvernatorului.

— Şi toţi vor să ştie ce-au să cîştige din afacerea asta.

— Domnul de Brissac aşteaptă de la bunătatea maiestăţii-voastre să fie numit mareşal al Franţei.

— O comedie, rosti Henri, păstrîndu-şi încă seriozitatea.

Repetă apoi cuvîntul şi fu izbit, cu o neobişnuită tărie, de respingătorul caraghioslîc al lucrurilor. De cînd se ştia, fusese încleştat în luptă. Mînuise armele, îşi încordase toate puterile sufletului spre a nu da înapoi cît o trăi. Luptase o viaţă întreagă pentru conştiinţa şi pentru regatul lui. Şi toate ar fi fost zadarnice dacă nu s-ar fi ivit acel aiurit iubitor de tablouri şi trădător din prostie. Caraghioslîcul împrejurării îl copleşi şi, străduindu-se să-şi înăbuşe rîsul, aproape se învineţi. Căci hohotele de rîs în care era gata să izbucnească nu i-ar fi fost de fel plăcute.

Se sculă de pe scaun şi se duse pînă în faţa unei ferestre. Saint-Luc aşteptă o clipă, apoi îl urmă cu paşi înceţi, căci înţelegea furtunile sufletelor. Îşi luă libertatea de a vorbi, dar spre a nu avea el ultimul cuvînt, vorbi cumplit de înflorit şi răstit. Regele îl dispreţui cu adevărat, dar acest dispreţ nu-i dădu nici o bucurie, deşi aşa ar fi trebuit să se întîmple. Fără a întoarce capul, repetă ceea ce i se adusese la cunoştinţă :

— Aud că drăguţul de el a pus să i se brodeze eşarfa. Un arhanghel Gavril ; e foarte potrivit, şi mai ales cu mult tîlc ; Gavril ţesut pe mătase albă. Şi mareşalul are să-mi dăruiască eşarfa în ziua intrării mele — cine ştie cînd o mai fi şi asta, încheie Henri, arătîndu-şi neîncrederea în putinţa unei asemenea puneri la cale.

— Astăzi avem în patrusprezece. Peste o săptămînă, sîsîi domnul de Saint-Luc.

Auzindu-l, Henri se întoarse grăbit :

— Ştii mai multe decît e bine să fi aflat, afară doar dacă l-ai văzut pe guvernator. Ai intrat cumva deghizat în Paris ?

— Nici gînd. Dar am însemnate aici, la dispoziţia maiestăţii-voastre, toate amănuntele complotului.

Şi tînărul scoase din mănuşa stîngă, din aceea pe care o avea pe mînă, o hîrtie. Henri i-o smulse :

— Cine ţi-a dat-o ?

— Chiar Brissac.

— Atunci e aici.

— Mai bine zis a fost — cu voia ducelui de Feria, de altfel. A sosit cu doi notari spre a încheia cu mine nişte afaceri de familie care nu sufereau amînare. Şi i-am părăsit pe aceşti domni, imediat ce mi-au dat hîrtia.

Vorbea fără a se mai arăta încurcat, ca mai înainte, şi fără ca din vorbele lui să se mai poată desluşi dorinţa de a ului. Un tînăr la locul lui ; nu mai era nici un motiv de a pierde vremea cu el.

— Calul ! strigă Henri pe fereastră.

— Sire, nu-l mai ajungeţi.

Dar Henri şi ieşise, încălecase şi zbura pe drumul ce ducea spre Paris. Curînd văzu în faţă-i, clătinîndu-se, o trăsură neobişnuit de mare, care ocupa toată şoseaua ; n-avea cum să i-o ia înainte. Nu-i rămase altceva de făcut decît s-o apuce prin pădure şi să se aţie între doi copaci, aşteptînd trăsura care se apropia, greoaie. Prin ferestrele ei, Henri îi văzu pe notari : erau trei la număr. Îmbrăcaţi în negru, cu pălării ţuguiate, aveau cîteşitrei feţele gălbejite, erau, cîteşitrei, bătrîni şi osteniţi de drum, astfel încît nici unul nu părea că ar dori să ia în seamă călăreţi nepoftiţi. Ba chiar închiseră ochii, deschiseră gurile şi deveniră cu atît mai greu de deosebit unul de celălalt. Henri ar fi vrut să strige, dar se opri şi trăsura fu gata să treacă de el, hodorogind. În ultima clipă mai văzu, însă, cum unul din notari ridică mîna, mişcă încet, foarte încet, podul palmei către nasul celui care picotea în faţa lui şi, harş, înşfăcă musca. Ah, ce mulţumire i se vădi pe faţa-i zbîrcită, de nătîng !

Musca prinsă pe un nas în timp ce regele căruia avea să-i predea capitala îl priveşte, amîndouă aceste lucruri aveau pentru el aceeaşi greutate. Henri înţelese şi de aceea şi lăsă să treacă trăsura, fără s-o mai oprească. Dar începu să se întrebe în schimb dacă Brissac era în toate minţile.

„Îşi dau cu toţii o osteneală de neînţeles spre a fi întortocheaţi şi a se lepăda de judecata sănătoasă", îşi spunea în timp ce se întorcea la pas. Căci începînd cu noaptea Sfîntului Bartolomeu şi urmînd cu tot ce se întîmplase de atunci, în mintea lui se adunase o dezamăgire aproape bolnăvicioasă în privinţa oamenilor. Dar chemarea lui era tocmai să-i schimbe. Altfel nici n-ar fi înţeles să se mai urce pe tron. „Au să-ţi facă, însă, şi mai departe zile amare, Henri. Au să prindă muşte, ca un semn de recunoaştere, şi au să-ţi trimită femei mascate pentru a cădea la înţelegeri tainice. N-ai ce face : trebuie să urli cu lupii."

Totul se petrecu așa cum fusese înțelegerea. Nimeni nu putea fi mai prevăzător decît Brissac. Ceru spaniolilor să aibă încredere în el și să nu facă nici o mișcare, pentru ca trădătorii să fie luați prin surprindere. Căci — le dădu de știre — în oraș existau trădători și aceștia ar fi putut ușor prinde de veste că Brissac are de gînd să-i înhațe. Așa încît, din nepăsare, trufașii spanioli lăsară să li se împlinească ursita.

Iar Henri întregi în chip minunat acțiunea tovarășului său de joc, cu toate că, din greșeală, fu cît pe ce să-l ia prins. În ziua de douăzeci și doi, către orele patru dimineața, Brissac simți că-l apucă un leșin la inimă, văzînd că nu se arată nici picior de om al regelui. Dar de vină era numai pîcla deasă. De îndată ce se depărtă de ziduri, dădu de trupele regale. Din fericire, în acel loc comanda chiar ginerele său, domnul de Saint-Luc, așa încît nu se întîmplă nici o greșeală.

Cele două porți înfundate fuseră deschise și regele intră în capitală, tocmai cînd începură a suna clopotele bisericilor, chemînd lumea la slujba de dimineață. Gentilomii săi nu se mai putură înfrîna : înarmați pînă în dinți, măturară din fugă cele din urmă piedici. Henri stătea cu o mînă în șold, cu capul plecat puțin pe o parte, ținînd să arate de parcă s-ar fi înapoiat de la o vînătoare de cîteva ceasuri. Dar nu mai călcase în Paris de optsprezece ani.

Cel dintîi om pe care îl întîlni fu Brissac. Chipul lui era de o nevinovăție îngerească. O atare curățenie a trăsăturilor și a gîndurilor nu se întîlnește adesea și numai rareori se află întipărită pe chipurile oamenilor. Cu genunchiul atingînd aproape pămîntul clisos, cu ochii albaștri privind în sus, Brissac dărui regelui o eșarfă albă. Regele i-o petrecu îndată pe a lui peste piept, îl îmbrățișă și i se adresă numindu-l „domnule mareșal".

La care Brissac îi mulțumi dîndu-i un sfat bun : să-și îmbrace armura. Căci nu se știe niciodată. Deși, ce-i drept, e foarte frumos să umbli prin mulțime numai cu pieptar, cum ar fi dorit, desigur, maiestatea-sa. Henri se sperie. Uitase de pumnale. Dar nu era vorba de asta, Brissac se gîndea la îngrămădirea gloatei, la îmbulzeala și înghesuiala care ușor puteau să fie puse la cale într-un oraș atît de mare și să devină primejdioase, așa încît chiar și un rege se putea rătăci și cădea în mîinile vrăjmașilor săi.

Henri răspunse că nici vorbă nu putea fi să-l prindă. Mai mult, că nici n-ar dori s-o facă.

— Nimeni nu vrea să aibă în colivie o pasăre ca mine.

Dar se supuse totuși și intră în capitală purtînd armura sub mantilă. În locul pălăriei cu frumosul penaj alb, care făgăduiau pacea, purta coiful de fier. Această intrare, dacă nu chiar ploaia și străzile pustii, îi domoli însuflețirea.

În acel ceas al dimineții nu era țipenie de om pe străzi și prea puțini pe la ferestre ; trupele regelui, care se despărțiseră în mai multe coloane, împrăștiară în drum un grup de spanioli, hăcuiră ori aruncară în apă vreo treizeci de lefegii, și cu asta basta. Domnul de Saint-Luc și coloana lui se izbiră de niște tîrgoveți care voiau să apere o clădire întărită ; regele n-avu, însă, parte de o asemenea întîmplare în drumul său. Trimise vorbă ducelui de Feria să ia aminte și să părăsească orașul fără zăbavă. Un alt crainic fu trimis spre catedrala Notre-Dame să vestească venirea regelui.

Cînd se treziră, parizienilor nu le veni să-și creadă ochilor, deși tot ei își spuneau din casă în casă că regele se afla în oraș. Se spăimîntară cumplit. Mai întîi și întîi se gîndiră la foc și măcel, cu toate că mulți îl văzuseră de-aproape pe rege la Saint-Denis, cînd abjurase, ori la Chartres, cînd fusese încoronat, și se dăduseră de partea lui cu trup și suflet. Dar ce are a face una cu alta ! Una este o zi de sărbătoare cu mult fast, și alta-i cînd vine ceasul biruitorului care, se înțelege, trebuie să fie sîngeros.

Henri, însă, nu se gîndea la așa ceva și nici nu-i trecea prin minte că poporul ar putea fi înspăimîntat. Proaspătul mareșal Brissac trimise jandarmi cu glasuri puternice, călări pe cai voinici să vestească mai întîi îndurare și iertare pentru toți și apoi că regele era stăpîn pe întreg orașul. Parizienii să-și vadă de treabă în tihnă, pe la casele lor. Bineînțeles, oamenii ieșiră, dimpotrivă, pe străzi, aclamară eșarfele albe ale francezilor, pe trompeții regelui, iar pe el îl purtară pe umeri în catedrală.

Toate clopotele de la Notre-Dame băteau, fiecare cu sunetul lui deosebit, după care și era cunoscut și numit. Înaintea regelui pășeau o sută de gentilomi francezi, încît pesemne că era chiar adevăratul rege. Cu toate că nu demult aceeași veche catedrală văzuse alaiuri ce înălțaseră rugi către Sfînta Genoveva să ferească de el bunul oraș Paris. De asemenea lucruri își amintiră arhiepiscopul, care rosti discursul, după înțelegere, și cardinalul, ce nu se arătă de fel. Dar mulțimea le uitase repede. Se înțelege, nu unul ori altul dintre cei ce alcătuiau mulțimea, căci fiecare în parte ținea minte multe. Cu toții la un loc, însă, dădeau buzna, se bucurau, erau fericiți și mulțumeau proniei cerești.

Regele trebui și el să țină o cuvîntare și vorbi fără să pomenească nimic în legătură cu clipa aceea. Era cam buimăcit. Înainte știuse mai limpede cum aveau să se petreacă lucrurile și-și închipuise mai lămurit întîmplarea. Acum, însă, răspunse arhiepiscopului :

— Sînt doritor să ocrotesc și să ușurez soarta poporului meu și sînt gata să-mi dau pentru asta viața pînă la ultima picătură de sînge.

După care-și afirmă solemn credința catolică, luînd ca martori pe domnul dumnezeu și pe sfînta fecioară. Dar capul îi era totuși buimac. Îi se părea că se află undeva departe și că nici ceilalți nu erau alevea acolo. Iar ceea ce se petrecea cu ade-

vărat i se părea prea neînsemnat. Căci aşteptase prea îndelungă vreme.

„Parisul, Parisul e al meu, toţi recunosc că e al meu. Dar în capela de colo e un tablou în care sînt înfăţişat în chip de diavol. Mă uit la el, au băgat de seamă că mă uit la el şi il îndepărtează". Îngenunche în faţa altarului şi ascultă liturghia. Cînd ieşi apoi afară, în piaţa pietruită, uită o clipă vremea în care trăia şi în amintire îi răsări o estradă de lemn, aşternută cu covoare, ce se aflase în acelaşi loc, în vremuri de mult uitate. Pe estrada aceea fusese unit întru căsătorie cu prinţesa de Valois.

Îşi dădu seama, după faţada catedralei, ce înaltă trebuie să fi fost estrada. Supus privirilor mulţimii, o dată cu floarea regatului, privise atunci de sus, senin, la oamenii îmbrăcaţi în straie de sărbătoare, de parcă în faţă i se deschidea o viaţă uşoară şi lipsită de griji. Abia după aceea începuse şcoala nefericirii, începuse să cunoască gîndurile adumbrite de paloarea morţii şi se obişnuise cu truda vieţii. „Şi acum — Parisul ! Ce înseamnă el astăzi ? Că trebuie să-mi dau mai multă osteneală ca oricînd, să pătrund mai bine în inima lucrurilor, să scot o învăţătură din fiece nenorocire, iar în ce priveşte Parisul — că trebuie să-l cuceresc din nou în fiece zi, pînă la sfîrşitul zilelor mele."

Clipa în care stătuse de vorbă cu sine însuşi în piaţa din faţa catedralei Notre-Dame, acea scurtă absenţă a regelui fusese de ajuns pentru ca soldaţii săi să alunge mulţimea pînă către capătul străzilor ce dădeau în piaţă. Cînd îşi veni iar în fire, se sperie.

— Văd prea bine că poporul, sărmanul de el, a fost apăsat — rosti regele, încercînd astfel să ia norodul părtaş la îndelungata-i luptă. Şi porunci ca oamenii să fie lăsaţi a se apropia din nou. „Sînt hămesiţi să vadă un rege", îşi spuse în gînd şi rosti cu glas tare, pentru a pune în lumină cîte făcuse şi pătimise pentru ei toţi.

Îşi dădu ifose, căci nici nu se poate altminteri, în asemenea zile. Încă de dimineaţă, pe străzile pe jumătate cufundate în întuneric, fusese cît pe ce să-l ia la trei-păzeşte pe un soldat ce nu voise decît să înşface o pîine fără plată. Soldatul nici nu-şi închipuia că se putea altfel. Dar regele se afla în oraşul său Paris. Şi să rabde jafuri în Parisul său ? Cu toate că nici brutarul nu s-ar fi mirat de o asemenea întîmplare. La colţul unei străzi, un om privea pe fereastră. Nu-şi scosese pălăria şi-l măsura, obraznic, pe regele care trecea. Credea pesemne că n-avea nimic de pierdut, că numele i se afla oricum înscris pe o listă neagră. Oamenii regelui dădură să pună mîna pe el, dar regele îi opri. Astfel se statornici părerea că încalcă dreapta rînduială a lucrurilor.

În drumul de la Notre-Dame la palatul Luvru, regele se simţi mişcat de fiecare „trăiască" ; în străfundul sufletului, însă, se

împotrivea şi se simţea înciudat din pricina nevinovatei neruşinări a celor ce-l aclamau. Paşii îi măsurau, în văzul tuturora, capitala ce încăpuse în sfîrşit sub puterea sa — dar el ştia prea bine că trebuia să-i mai dovedească această putere şi nu s-ar fi cuvenit să îngăduie ca, ici-colo, o mînă de oameni să strige din cînd în cînd un „trăiască". Fiindcă un număr înmiit de alţi parizieni îşi vedeau de treburile lor, prin bucătării şi dugheni, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Şi cel mult dacă se opreau o clipă şi-şi spuneau : „Se umflă în pene regele că a intrat în Paris ? Da', lasă, se potoleşte el."

În vremuri de mult uitate, într-un orăşel pe nume Eauze, un tînăr rege de Navarra se aşezase la masă, în piaţă, cu bogaţi şi săraci ce crezuseră, unii mai mult, alţii mai puţin, că-i va nimici din pricină că nu-i deschiseseră porţile de bună voie. Dar el ospătase împreună cu dînşii. Şi datorită lui aflaseră de un lucru nou, de ceva ce purta numele de „omenie" şi se minunaseră foarte. Şi fiindcă firea omului nu se schimbă de cînd se naşte şi pînă moare, Henri ar fi vrut acum să cuprindă în braţe capitala-i, cît era de mare, şi s-o sărute pe amîndoi obrajii. Drumul între Eauze şi Paris, anii mulţi ce se scurseseră de atunci fuseseră, însă, străjuiţi de un îndoit şirag de întîmplări şi de aceea el se simţea deopotrivă înciudat şi mişcat, de fiecare „trăiască", în timp ce se îndrepta de la Notre-Dame la Luvru. Căci la drept vorbind se obişnuise cu gîndul că vor avea loc ciocniri — şi acestea se întîmplară cu adevărat.

Un preot înarmat cu o suliţă cu două tăişuri chemă poporul să se răscoale împotrivă-i. Un ucigaş, ce-şi făcea meseria încă de pe vremea nopţii Sfîntului Bartolomeu, se zvîrcoli apucat de turbare şi-şi rupse piciorul de lemn şi flinta. De la ferestre se trase asupra oamenilor regelui. De asemenea Henri avu parte să fie de faţă şi la încercarea de a înălţa o baricadă, văzînd astfel cu ochii lui o anume latură a adevăratei înfăţişări a lucrurilor, ceea ce îl făcu să-şi urmeze neabătut drumul drept. Pe care-l află tocmai după loviturile vrăjmaşilor săi şi sosi cu bine la palatul Luvru. Se aşeză la masă în galeria mare, bucatele erau gata, curtenii şi lacheii la locul lor şi toate se petrecură de parcă ar fi fost aşteptat de optsprezece ani. Mîncă şi îşi alungă grijile, nici măcar n-aruncă o privire în juru-i ; ci repetă numai porunca ce o dăduse ca pînă la ceasurile trei spaniolii să fie plecaţi din oraş dacă ţin la pielea lor.

Ducele de Feria, locţiitorul maiestăţii catolice, nu voia, însă, să se dea bătut ; mai avea sub stăpînirea lui părţi ale oraşului aflate dincolo de întărituri. Dar Henri îi trimise cîteva vorbe fără ocol şi Feria, care nu era oştean, se plecă. Ba se închină chiar ceva mai repede decît credincioşii parizieni ai lui Filip, oamenii care îşi împărţiseră cei optzeci de mii de taleri ai acestuia. Banii fuseseră, însă, mîncaţi, aşa încît şi încrederea în stăpînitorul lumii se nărui. Răposata Ligă îşi buluci rămă-

ştiele destul de însemnate ale puterii ei afară, dincolo de inima oraşului, care între Notre-Dame şi Luvru se afla cu desăvîrşire în mîna regelui. Era vorba de disperaţi de tot soiul şi din toate stările, ce-şi fluturau armele, luîndu-şi aere înfricoşătoare — şi care peste un ceas aveau să pară caraghioşi ; pentru moment, însă, mai puteau să insufle teamă şi chiar respect, deoarece apărau o cauză pierdută dincolo de vremea ce fusese a ei.

Dar ce se vădi ? Un mare număr de oameni fără arme le ieşi în întîmpinare pe chiar tărîmul lor. Cei mai mulţi erau copilandri ce ţipau de luau auzul : „Trăiască regele". Mulţumită acestei împrejurări, sălbatica bulucire se opri. După copilandri veniră crainici călări cu trîmbiţe, care vestiră pace şi iertare. După aceştia urmară magistraţi, în faţa cărora turbaţii lepădară în cele din urmă armele. Apoi priviră împrejur şi văzură că nu mai aveau nimic de făcut, dat fiind că erau socotiţi oameni ca toţi oamenii, ba li se întindea şi mîna. Încît o seamă crezură că viaţa îşi pierduse orice înţeles, din pricină că nu-şi puteau schimba dintr-o dată obiceiurile ; căci la ce mai puteau sluji cruzimea, turbarea şi o viziune înfricoşată asupra vieţii, cînd nişte ţîngăi şi nişte oameni ai legii înfăţişau în chip atît de limpede curajul de a fi paşnic. Şi cîţiva disperaţi îşi frînseră gîtul pe loc, din cauza prea grăbitei treceri de la nebunie la raţiune.

Din toate, însă, cîte se întîmplaseră în ziua aceea, şi doar se întîmplaseră atîtea, regele Henri dorise cu mai multă ardoare, dorise neapărat să vadă adeverindu-se mai cu seamă un lucru. Se sui dar în turnul Sfîntul Denis şi se aşeză la o fereastră. Erau ceasurile trei după amiază şi trebuiau să vină. De ce nu veneau încă spaniolii ? Ah, din pricină că păşesc cu teamă şi îşi ţin pălăria în mînă. Nici unul nu scoate o vorbă, toţi umblă cu ochii în pămînt. Fuseseră cei mai trufaşi muritori şi chiar dacă se îndoiseră cumva de nemurirea sufletelor lor, de aceea a imperiului fuseseră însă bine încredinţaţi. Li se întîmplase să mai piardă cîte un oraş, din nici unul nu plecaseră, însă, pînă atunci cum plecau de aici, fără luptă, numai fiindcă vremea lor trecuse şi fuseseră părăsiţi de însuşi stăpînitorul lor.

Ploua cu găleata, dar nu-şi plecau spinările. Îşi duceau avutul în care şi acest avut era puţintel, căci nu furaseră nicicînd. Liota lor de copii umbla cu paşi mărunţi şi temători, iar cîinii îi urmau cu urechile blegi. O femeie urcată într-un car strigă : „Ia să-l văd şi eu pe rege !" Îl privi îndelung, ridică glasul şi strigă : „Eşti un rege bun, eşti un rege mare, mă rog lui dumnezeu să-ţi dea fericire". Atît de mîndră era spanioloaica. O trăsură bine închisă îl ducea pe nunţiul papei. Regele îi făcu un semn de adio cu mîna, dar, nu înţelese nici el de ce nu sfîrşi batjocoritorul gest. Ducele de Feria, grav şi uscăţiv, coborî din caretă spre a împlini ritualul pe care trebuia să-l respecte un învins. Se înclină cu o mare distincţie, păşi cu o băţoşenie bine cîntărită şi trecu prin faţa lui Henri, înainte

ca acesta să fi avut vreme să-i adreseze vreun cuvînt. După trăsura ducelui urmară ostaşi spanioli. Restul trupelor era alcătuit din napolitani, lefegii germani şi valoni, ca un fel de imagine micşoară a puterii ce stăpînea lumea. Cei din urmă comandanţi de companii îşi îndreptară, ţepeni, capul spre el, cînd regele le spuse :

— Duceţi salutări stăpînitorului vostru, dar să nu vă mai prind pe aici.

Apoi, cu glasul mai scăzut, Henri adăugă către cei din preajma-i :

— Îi urez însănătoşire grabnică.

Ceea ce stîrni hohote de rîs.

Regele îşi înfrîna bucuria, simţind că l-ar putea duce mai departe decît ar fi vrut, căci n-avea încredere în el. „Chiar dacă viaţa noastră are un ţel — nu putem şti care — de atins nu-l putem atinge niciodată. Şi totuşi stăm şi privim din turn cum îşi iau tălpăşiţa spaniolii". Şi simţi ca o mare desfătare umezeala de la picioare. „Spaniolii au să facă un drum lung cu picioarele îngheţate. Ei, sigur, v-a fost mai bine cînd aţi venit pînă aici de colo de la miazăzi şi mi-aţi ocupat regatul şi v-aţi lăfăit în capitala mea. Eram copil cînd am auzit întîia oară că există vrăjmaşi şi că voi sînteţi aceia. Ia priviţi-mi barba căruntă : voi mi-aţi scos peri albi. Greu mi-a fost, cînd stau şi mă gîndesc ; dar, de cînd mă ştiu, n-am stat mult pe gînduri şi am fost voios, tocmai fiindcă am avut duşmani viteji. Astăzi mi-am primit în sfîrşit răsplata. E adevărat că a trebuit să-mi dau de zece ori mai multă osteneală decît alţii, dar pînă la urmă tot a venit. Drum bun şi călătorie sprîncenată, vrăjmaşi viteji !"

Şi privirea i se împăienjeni încît greşi treapta la coborîre. La Luvru îl aşteptau tot soiul de treburi, dar el spunea :

— Sînt beat de bucurie. Ce tot sporoviţi ?

Umblă mult şi fără a scoate o vorbă prin galerie, şi deodată se opri, păşi fudul cu genunchii ţepeni şi mătură pămîntul cu o pălărie închipuită. Da, maimuţărea nobilul şi tristul salut al ducelui de Feria. Curtenii înţeleseră şi găsiră că nu-i frumos ce face. Dar el o ţinu morţiş toată ziua că nu ştia unde se află.

— Domnule cancelar, îl întrebă pe prietenul doamnei de Sourdis, să cred chiar că mă aflu acolo unde sînt ?

Îşi veni în fire abia cînd o seamă de membri de frunte ai Ligii se arătară grăbiţi a-i face temenele. Le răspunse aspru şi le întoarse spatele ; de unde se trase încheierea grăbită că fiecare îşi va primi răsplata după faptă. Dar izbucnirea de mînie a regelui era numai o urmare a bucuriei sale neînfrînate. Peste cîteva ceasuri Henri primi unele dovezi de supunere ce nu puteau fi socotite a porni dintr-un cuget curat ; părinţii oraşului îl aduseră mied şi lumînări, o dată cu încredinţarea că rămăseseră sărmani, drept care regele putu să laude cel

puțin dărnicia lor. Cel mai de seamă lucru pe care-l făcu fu, însă, acela de a trimite călăreți după nunțiul papii, spre a-l pofti să se înapoieze. Și nunțiul ar fi dobîndit orice i-ar fi cerut, fie chiar ca cel mai credincios fiu al bisericii să-i cadă în genunchi, ca mîinile și picioarele lui să-și piardă orice demnitate, orice, chiar și ceea ce ar fi părut de necrezut.

Dar prelatul din trăsura cu strășnicie închisă își urmă drumul. Și în seara aceea nimeni nu află în palatul Luvru dacă trimișii călări ai regelui îl ajunseseră din urmă. Palatul era așezat în inima capitalei, peste care regele pusese stăpînire în acea zi. A doua zi aveau să țiuie urechile lumii întregi ; zvonul și alerga în acele ceasuri ale nopții pe toate drumurile ei. A doua zi gîndurile tuturor muritorilor aveau să fie pline de măreția regelui, căci răsplata ostenelilor sale îi va umple de uimire. Nimic nu mai poate sta împotriva renumelui său, nimeni nu este mai vestit decît el pe tot pămîntul — dar sub ploaia care curge șiroaie, pe șleaurile desfundate care, toate, duc la Roma, se mișcă și se depărtează tot mai mult o trăsură cu strășnicie închisă.

În Luvrul intrat în stăpînirea lui, regele Henri și-o închipuia, nu mai mare ca un vierme, deși foarte deslușit. Și bîzdîgania aceea tîrîtoare se mișca mai repede decît *Fama*, care are aripi. Încît oriunde avea să ajungă renumele regelui, ea va fi sosit înainte. Și ori de cîte ori Curțile și popoarele vor auzi spunîndu-se : „Regele Franței se află în capitala lui, a pus mîna pe putere", vor auzi în același timp și răspunsul : „Roma nu-l recunoaște". „Înseamnă dar că nu s-a întîmplat nimic și că eu nu mă aflu aici unde sînt acum ?" Celor ce veneau să-l vadă le spunea în puterea obiceiului :

— Sînt nespus de bucuros că mă aflu unde mă aflu.

Era însă numai o vorbă aruncată în vînt.

O mișcare a umerilor, pe care nu și-o putea stăpîni, arăta mereu altor vizitatori că nu erau bineveniți și aceștia se cărăbăneau rînd pe rînd. Regelui i-ar fi fost greu să spună prin care anume dintre saloanele și cabinetele palatului său Luvru intra și ieșea. Cîteodată se oprea locului, se apuca cu mîinile de cap, de parcă l-ar fi străfulgerat un gînd nou ; dar se gîndea mereu la unul și același lucru. „Am lăsat să treacă trăsura, ba încă i-am și făcut un semn de adio. N-am sfîrșit totuși mișcarea ; de-abia acum îmi dau seama de ce."

— Ce s-a întîmplat ? strigă, deodată, speriat, văzînd că în fața lui se iviseră cîțiva inși pe care nu-i aștepta.

Și, cu adevărat, presimțirile se dovediră îndreptățite, noii-veniți aduceau vești proaste. Povestiră că un capucin cam gălăgios fusese ucis în bătaie în mînăstirea lui, fiindcă îi sfătuise pe călugări să-l recunoască pe rege. Henri se străduí să socotească întîmplarea drept un fleac și înălță din umeri.

Dar oricît căuta să se prefacă, tot îi venea să lăcrămeze.

— Foarte frumos din partea vrăjmaşilor mei, arătă el celor ce-i aduseseră vestea, foarte frumos că se duc singuri să fie traşi pe roată şi mă scutesc pe mine să-i osîndesc.

După care şi aceşti oaspeţi îşi dădură seama, după mişcarea umărului său, că trebuiau să plece. Henri chemă, însă, înapoi pe un gentilom şi îl însărcină să dea fuga la doamnele Guise şi Montpensier : acestea îi fuseseră duşmance şi pesemne că acum tremurau de frica răzbunării lui. Le înştiinţă să fie liniştite şi încredinţate de prietenia lui. În cele din urmă, rămase ca şi singur.

— D'Armagnac, unde au plecat toţi ?

Primul-camerier ieşi dintr-un colţişor retras şi se uită mai întîi prin toate ungherele, încredinţîndu-se că nu mai era nimeni pe acolo. Apoi începu să-şi arate gîndurile, cuvîntînd îndelung — căci avea multe de spus, dat fiind că îşi ţinuse tot timpul stăpînul sub observaţie, cum făcea întotdeauna şi cunoştea în amănunţime tot ce se petrecuse în ziua aceea cînd Henri luase puterea.

STRIGOII

— Sire ! Străinii au plecat cu toţii şi chiar şi gentilomii maiestăţii-voastre au părăsit palatul din mai multe pricini, dintre care reţin trei. Mai întîi, nimeni nu i-a oprit şi nu i-a poftit să rămînă. Dimpotrivă. În al doilea rînd, v-aţi bucurat astăzi foarte tare, v-aţi bucurat nemăsurat de tare, şi celor mai mulţi le vine greu să facă faţă la atîta bucurie. Spaniolii, da, ei pot. Căci sînt singurii care vă înţeleg pe deplin şi de aceea s-au şi depărtat, ca vrăjmaşi declaraţi ai maiestăţii-voastre. Cei rămaşi aici, însă, nu se mai pot înfăţişa ca vrăjmaşi ai maiestăţii-voastre : în situaţia de azi n-ar fi prea potrivit pentru ei. Ci sînt ţinuţi să devină, pentru moment, buni prieteni şi supuşi ai tronului. Şi nu numai de frica osîndei, ceea ce ar fi de înţeles şi în firea oamenilor. Ci fiindcă, fără a se teme de pedeapsă, mulţumită doar blîndeţii de neînţeles a maiestăţii-voastre, o liotă de trădători, de ucigaşi, de aţiţători fără ruşine şi de meşteri ai minciunii, ar trebui să depună armele şi să-şi schimbe părerile. Sire, sînteţi cel dintîi care va înţelege că nimeni nu va primi aşa ceva, chiar dacă ar fi în stare s-o facă. Este a doua pricină pentru care aceste săli sînt goale.

— Şi a treia ? întrebă Henri, căci d'Armagnac se oprise şi îşi făcea de lucru. A fost vorba de trei, nu ?

— Da, mai este una, încuviinţă gentilomul, tărăgănat, în timp ce scăpăra şi aprindea nişte lumînări de ceară. Noroc că cinstiţii părinţi ai oraşului au adus lumînările. Acum priviţi, sire, în jur. Încă n-aţi avut vreme toată ziua să aruncaţi o privire prin palatul Luvrului.

Henri îi dădu ascultare şi abia atunci băgă de seamă că palatul fusese golit. Nu încercase, oare, într-adevăr, în timp ce dăduse

frîu liber bucuriei sale încîlcite şi cu mai multe înţelesuri, simţămîntul că nu era acolo unde se afla ? Se afla în Luvru — dar palatul era gol. Da, aşa i se înfăţişă reşedinţa sa la lumina lumînărilor pe care le purtau el însuşi şi domnul d'Armagnac, cutreierînd galeriile ce sunau a pustiu, ori urcînd şi coborînd scările. În odaia bătrînei regine Catherine de Medicis, numită şi *Madame* Catherine, privirile îi căzură mai întîi pe sipetul pe care obişnuia să se chincească, îngropată în vraful de cărţi groase legate în piele, Margot, Margot a lui. Pe loc însă îşi dădu seama că sipetul era numai o amăgire scornită de amintirile lui şi de flacăra lumînărilor şi că în faţă-i nu era decît un loc pustiu.

Căci încăperile erau moarte, ca şi cei mai mulţi dintre cei ce le locuiseră. Uite, aici au intrat cîndva doi inşi îmbrăcaţi în straie negre şi au întins pe masă o foaie de hîrtie pe care era zugrăvit un craniu deschis ; mama tînărului Henri tocmai murise otrăvită, şi cea pe care o bănuia de această faptă sta acolo în faţa lui. Masa nu mai era la locul ei şi, o dată cu dînsa, dispăruseră toate celelalte. Căci amintirile cele mai adînc întipărite pălesc, dacă lipsesc mesele şi sipetele. Dar să ne mai aruncăm ochii şi în altă odaie. Făpturile de piatră ale lui Marte şi Ceres, dăltuite de un meşter pe nume Goujon, continuă să sprijine căminul înalt. Văzîndu-le, în minte se ivesc din nou întîmplările petrecute acolo. Din lumea umbrelor răsare masa de joc şi ciudatul joc de cărţi. De sub cărţile de joc, sîngele şiroise atunci, fără a putea fi oprit, ca o prevestire pentru jucătorii care au şi murit între timp. Nici urmă n-a rămas din cărţile de joc, ca şi din sîngele lor.

Între pereţii aştia, odinioară acoperiţi de covoare şi acum dezgoliţi, a bătut Carol al nouălea din picior şi a zbierat ; şi asta-i fereastra, acuma fără draperii, pe care a trîntit-o ca să nu mai audă urletele ucigaşilor. Încercînd să fugă de noaptea Sfîntului Bartolomeu îşi căutase o scăpare în nebunie. Şi se prefăcuse nebun furios în tot timpul cît străbătuse palatul, într-un drum ce păruse o călătorie prin iad. Leşuri fără număr. „Unde sînteţi, prieteni şi vrăjmaşi ? Unde s-a pierdut Margot ? Căci dacă nu mai sînt scaunele răsturnate şi nici horbota galbenă şi vînătă ce acoperea, chiar aici, cele două tinere leşuri, aruncate unul peste celălalt — înseamnă, oare, că toate astea nici nu au fost ? O dată cu decorul dispare şi acţiunea, iar istoria se clatină din temelii o dată cu golirea scenei pe care s-a desfăşurat. Mă bucur şi nu pot crede că sînt chiar aici unde mă aflu" — formula se învîrtea mereu în capul singuraticului, în timp ce, ţinînd în mîna întinsă capătul de lumînare, rătăcea ori, mai bine spus, se furişa pe lîngă pereţi, tot mai încet, tot mai îngîndurat.

Singurul lui însoţitor viu coborîse în curtea veche, puţul Luvrului, cum i se spunea, ca să dea cumva peste slujitorii de la cuhnii şi să facă poate rost de ceva pentru cină. De jos, striga din cînd în cînd, cuvinte de încurajare, căci d'Armagnac n-avea

o părere prea bună despre starea în care se afla stăpînul său și ar fi vrut să-i poată aduce măcar niște vin. Într-adevăr, Henri era pe cale să aibă vedenii. În galeria cea mare simți un puternic curent de aer și în cadrul pal al ferestrelor, care mai înainte nu fuseseră deschise, zări niște umbre omenești. Recunoscu domni și doamne de la vechea Curte, ce se îmbulzeau unii peste alții spre a privi corbii. Un stol de corbi coborî filfiind din aripi în puțul Luvrului. Îi chemase acolo o duhoare ce le făcea plăcere și, în amurgul care pogora, se năpustiseră asupra prăzii.

Vedenia se risipi cînd d'Armagnac strigă că i se părea a fi zărit, hăt departe, o crăpătură prin care răzbătea lumină. Dacă o fi să se înșele, însă, apoi are să trimită în oraș cîțiva ostași din strajă pentru ca stăpînul să nu rămînă flămînd într-o seară ca aceea.

— Puțină răbdare, sire !

Dintre toate însușirile sufletului, răbdarea era, însă, aceea care lipsea atunci cel mai mult stăpînului său. Deodată Henri tresări, niște pași se apropiau tiptil — nici măcar un auz ca al lui nu-i putea deosebi. Dar fu înștiințat totuși de apropierea lor de un simț — de același simț al reîntrupării, care îl făcuse să-i vadă și pe curtenii de odinioară. Fantomele trebuie, însă, primite de parcă ar fi oameni vii. Cum le arăți că le iei drept altceva, cum se obrăznicesc. Henri ridică dar sus de tot capătul de luminare și așteptă hotărît ceea ce avea să urmeze.

Se ivi o făptură cu spinarea adusă, nu prea deosebită de proaspătul mareșal Brissac. Și, o clipă, Henri îl luă chiar pe noul-venit drept mareșalul Brissac. Dar în aceeași clipă făptura intră în cercul luminii slabe răspîndite de capătul de lumînare și-și arătă fața ciudată, mai mult decît ciudată, o față care, pesemne, venea de pe altă lume. Ochii erau stinși, trăsăturile nedeslușite, printre perii albi se vedea o albeață ce acoperea un gol ; dacă ai fi încercat să apuci cu mîna, totul s-ar fi făcut praf. Și ar fi fost păcat, desigur.

— Mă numesc Olivier, rosti un glas venit parcă din lumea umbrelor.

Și Henri băgă de seamă că făptura se îngheboșă chiar mai tare și că, fără îndoială, era înfricoșată. Dar se știe că nicicînd nu s-au văzut fantome speriate. La urma urmei ce le-ar mai putea face să tremure ? Făptura care își dăduse numele de Olivier tremura însă.

— Cară-te de aici ! se răsti Henri, nu atît fiindcă ar fi fost mînios, cît pentru a pune la încercare arătarea.

Aceasta răspunse :

— Nu pot. Sînt legat cu blestem de palat.

— Îmi pare foarte rău, răspunse Henri aspru ca și mai înainte, dar și cu o oarecare îndoială în glas, pricinuită de întrebarea : care erau puterile ce puteau lega cu blestem pe cineva de Luvrul golit. De cît timp ești aici ?

— De nesfîrșit de multă vreme, sună răspunsul șușotit. Mi-am petrecut aici puținii ani fericiți ai vieții și apoi anii nesfîrșiți de pedeapsă.

— Vorbește mai limpede, îi ceru Henri, care începuse a se simți cam stînjenit. Dacă vrei cu tot dinadinsul să-mi spui ceva, încaltea să fie pe înțeles.

Arătarea ce purta numele de Olivier făcu o plecăciune, e adevărat o plecăciune ușoară și fără zgomot, totuși mișcarea nu putea fi a unei stafii, lucrul era acum neîndoielnic, ci al unui om nenorocit ce cobora încă o treaptă a vlăguirii trupești ; și îndată începu să și scîncească :

— Sire ! Fie-vă milă de bătrînețea-mi vrednică de plîns. N-ați avea nici un folos dacă m-ați spînzura. Mobilele tot nu s-ar întoarce la locul lor. Ispășesc din greu și de mult timp necredința cu care am gospodărit Luvrul maiestății-voastre.

Henri înțelesese și auzise destule spre a se liniști.

— Ai golit palatul, constată el. Bine. Ai furat, ai dosit : sînt fapte pe care n-am să le uit. Mai rămîne să-mi spui în amănunt cum s-au întîmplat toate și mai cu seamă cum se face că au putut pune un neputincios ca tine să vegheze asupra acestui palat al regilor Franței ?

— Acum mă întreb și eu, răspunse smerit stîrpitura îngenuncheată. Cînd mi s-a dat, însă, misiunea, au fost cu toții încredințați că alegerea căzuse asupra unui om de ispravă, ce-și gospodărise totdeauna cum trebuie propriu-i avut. Toată lumea era încredințată că va ști să apere și avutul coroanei Franței. Eu însumi aș fi fost gata să jur că voi ști să-l apăr. Sire, pe atunci nu eram de loc neputincios ; din păcate, însă, am trăit destul ca să aflu cum se sleiesc puterile unui om.

— Și cum se întîmplă asta ?

— Sînt mai multe pricini.

— Trei, pesemne.

— Da, trei sînt, sire ! De unde știți ?

Și omul se opri, ca să scîncească din nou și mai tare. După care întinse palmele, implorînd :

— Nu mă pot doar ține în vîrful unui picior și într-un genunchi. E o poziție prea chinuită și eu sînt ca și mort de foame. Ani de-a rîndul, frica de streang m-a ținut legat cu blestem de acest palat părăsit, și de străfundurile beciurilor lui. De cele mai multe ori nici nu îndrăznesc să aprind lumînarea, de teamă ca lumina ei să nu străbată prin vreo crăpătură, iar după cîte ceva d-ale gurii mă furișez doar în puterea nopții.

Și arătă în același timp cum se furișa : în patru labe, ca un cîine. Iar de pe această ultimă treaptă rosti :

— Cînd am venit prima oară aici pășeam falnic, aveam după mine un regiment de slujitori și stăpîneam bogății fără seamăn. Aci, în pătratul ăsta, era o masă de aur curat, picioarele ei se făleau cu tălpi bătute cu rubine. Aici, în acest dreptunghi,

cinci mii de mărgăritare cusute pe covoare închipuiau nunta lui Samson cu Dalila și isprăvile lui Heliogabal.

Și spunînd aceste vorbe, fostul majordom al palatului se tîra în patru labe spre locurile de care vorbea, se tîra uimitor de repede. Era la mintea omului că de mult nu se mai mișca altfel.

— Destul ! porunci Henri. Scoală !

O coamă albă i se scutură la picioare, de parcă ar fi fost a unui cîine flocos, dar bătrînul se ridică totuși, deși se clătina pe picioare.

— Bătrîne, îi ceru Henri, cu un glas menit a-l încuraja. Încredințează-mi tainele tale.

Căci nădăjduia ca nebunul să fi ascuns totuși cîte ceva din comorile dispărute prin cine știe ce tainițe, prin cine știe ce ascunzișuri greu de dibuit ale Luvrului. Henri își amintea că el însuși trebuise să descopere niscai ascunzători pe vremea cînd viața-i atîrna de un fir de ață. Dar nebunul vorbi despre cu totul altceva, despre ceva cu totul neașteptat :

— Sire, v-am aflat singur, în întuneric, în timp ce mă feream de gentilomul maiestății-voastre, care mi-a descoperit culcușul, după dîra de lumină. Se înțelege că în întuneric ați văzut cunoștințe vechi. Curtea veche s-a întors pe pămînt. Aerul s-a umplut de parfumul doamnelor și domnilor, amestecat cu miresmele bucătăriei. Făclii mari aruncă o lumină sîngerie asupra fastului orbitor al saloanelor și alcovurilor.

— Chiar pînă acolo n-am ajuns, murmură Henri, uimit și în același timp din nou cuprins de groază, spre ciuda lui.

— Eu am ajuns, spuse bătrînul, încercînd să și rîdă puțin. Am simțit totdeauna și mereu ațintiți asupră-mi ochii treji ai unor ființe nevăzute, care se și întrupau din cînd în cînd. A trebuit să ispășesc vina de a fi un cunoscător al trecutului și un umanist. De la început ar fi trebuit să mă retrag și să renunț la slujba de majordom. Dar ce am făcut eu ? Am dat serbări, am benchetuit împărățește cu alți bogătași de seama mea și am îngăduit la masă tot soiul de linge-blide, cu condiția numai să poată maimuțări într-un chip destul de vrednic de crezare pe curtenii de odinioară. Dar mai cu seamă mi-am făcut rost de femei frumoase, nespus de scumpe, adevărate giuvaeruri de femei, care mi-au înghițit averea.

— Era un sfîrșit ușor de prevăzut, bătrîne, îi aminti Henri.

— Dacă aș fi rămas, însă, măcar o noapte singur în palat, șopti nebunul, ființele nevăzute ce pîndeau prin unghere și se puteau oricînd întrupa mi-ar fi sucit gîtul, fără îndoială.

— Așadar sălașul nu-ți pria, observă Henri. Și în al doilea rînd ?

— În al doilea rînd, au fost timpuri grele. Din pricina vremurilor tulburi, întreg Parisul s-a dedat desfrîului, în timp ce maiestatea-voastră făceați pe biruitorul în vestite bătălii, iar dacă vă cășuna așa începeați asediul orașului și ne flămînzeați.

Cine nu mai avea bani de risipit putea să verse sînge. Mai bine tac, dar și aici, în timpul nesfîrșitelor orgii...

— Destul ! mai porunci o dată Henri. Mai departe ! Încet-încet te-ai simțit îndemnat să golești tot.

Sărmana făptură se gheboșă destul de tare pentru ca pletele albe să i se reverse peste față.

— În sufletul meu sălășluia, totuși, nu numai disperarea, ci și trufia. Sire, dați-i voie unui umanist care știe ce spune să vă încredințeze că disperarea te face trufaș și trufia se învecinează cu disperarea. Ispita mea a fost aceea de a vedea terminat lucrul început ; și sînt acum mîndru de această ispită, căci sfîrșitul ei a fost vrednic de un bărbat plin de măreție și bogăție odinioară, ce și-a ispășit faptele și a golit cu desăvîrșire palatul regilor Franței.

Henri rezumă :

— Va să zică, mai întîi ți-ai dat seama că locul tău nu e aici, apoi ai făptuit toate ticăloșiile ce puteau fi făptuite, ai ajuns chiar să mănînci carne de om. Și în cele din urmă te-ai încumetat pînă și să încerci a-ți satisface curiozitatea în ceea ce privește moartea. Acum ai să dai într-adevăr ochii cu ea.

În clipa aceea se auzi glasul unui om viu ; era domnul d'Armagnac. Vorbea de afară, de după una dintre ferestre, pînă la înălțimea căreia izbutise, de bine de rău, să se cațere. Dinăuntru i se vedeau doar ochii. Voise să afle cu cine stătea de vorbă stăpînul său, în întuneric. Cel din urmă capăt de lumînare își dădea sufletul, lipit pe dușumeaua goală. D'Armagnac apucase să audă destule.

— Sire, rosti, zvîrliți-mi-l pe neputincios afară, ca să capete ce i se cuvine.

Făptura ce-și spusese la început Olivier părea a nu mai voi să știe nimic de cele lumești și a se fi cufundat numai în propriile-i dureri, părea a nu fi auzit nici vorbele regelui, nici chemarea gentilomului său.

— Acum alerg ca un ciine, șușoti de parcă ar fi vorbit cu sine însuși, se chinci în patru labe și făcu, repede, înconjurul încăperii. Apoi se ridică în două picioare, atît cît o mai putea face, și, aproape cu tăria unui glas omenesc, rosti :

— Soarta de ciine e osîndă fără de sfîrșit, dar mai întîi au fost puținii ani de viață fericită. Înainte de a privi cîinele, admirați-l pe cel ce-a fost fruntea frunții și un șoim între păsări : e aici în fața voastră. O ! cum mi-au mîncat scumpele mele doamne banii în care am prefăcut falnicele avuții ale regilor. Ce mîndre erau de falnicul izvor al darurilor mele și cum mă mai iubeau pentru ele, din tot sufletul.

— Toate ? întrebă Henri scîrbit.

— Toate. Și au fost multe la număr, un număr cu două cifre, din care a doua de patru ori mai mare decît cea dintîi.

Și deodată se petrecu un lucru nemaivăzut pînă atunci : ridică fața albă cu trăsături nedeslușite și începu să clipească din

ochi, iar printre clipirile ochiului se ivi o mică scînteiere. Henri o mai văzuse şi la cel din urmă dintre ucigaşii ce ridicaseră mîna asupră-i. Dar acum se aştepta să audă şi numărul, acela despre care se spunea că înmănunchează dragostele lui. Căci acest număr şi nu altul avea să fie rostit curînd de gura nebunului ; care nu era chiar atît de nebun încît să uite a-l tîrî şi pe rege în băltoaca ticăloşiilor lui, spre a le înfrumuseţa şi a scăpa, în ultimă clipă, de urmările lor.

— Douăzeci şi opt, şuşoti cîinele şi şoimul, falsul prinţ, vampirul, sluga necredincioasă şi neputincioasa arătare.

Fără a mai sta pe gînduri, Henri îl apucă de guler, îl scoase pe fereastră şi-l lăsă să cadă. Domnul d'Armagnac înşfăcă ghemotocul şi îl purtă acolo unde îi era locul. Paşii săi singuratici se îndepărtară.

Capătul de lumînare pîlpîi pentru ultima oară, se topi, se stinse ; regele, care luase puterea în ziua aceea, simţi acum şi mai mult lipsa unui scaun, căci nu era nici unul de găsit. Fusese o zi grea, iar cel din urmă ceas al acelei zile i se păru cel mai greu. Întîlnirea ce tocmai luase sfîrşit îl ostenise ; fusese o întîlnire din cale-afară de neplăcută, dar şi plină de tîlc. Căci chiar dacă păruse lipsită de sîmburele unei judecăţi sănătoase, fusese totuşi plină de înţelesuri ascunse ; nu degeaba încercase nebunul ce-şi zicea, cam în doi peri, umanist, să-l tîrască pe însuşi regele în treburile lui încîlcite. „La urma-urmei am o iubită care, singură, mă costă mai mult decît dacă vestitul număr al dragostelor mele ar fi adevărat. Am la viaţa mea trei cămăşi. Capitala mi-am scutit-o pe zece ani de toate birurile, taxele şi contribuţiile, ceea ce nu-mi uşurează încercarea de a răscumpăra, bucată cu bucată, restul regatului. Să fac să înflorească meşteşugurile, în locul războiului care a fost cea mai de seamă îndeletnicire. Da, încă nu văd cum toţi supuşii mei ar putea să aibă, măcar din cînd în cînd o găină în oala pusă pe foc !"

Şi se îndreptă spre fereastra luminată în sfîrşit de luna ce răzbătea printre norii risipiţi. „E o treabă, cugetă el, pe care n-o poate face un singur om. Ştiu pe cineva care s-ar înhăma alături de mine, dar numai un om, atît. Regatul are nevoie de foarte multe şi de toate odată. Şi totuşi, în ziua morţii mele va trebui să fie cea dintîi ţară de la soare-apune. Ţineţi-vă bine, ţineţi-vă tare pînă la ultima suflare, rege Henri şi credinciosule slujitor Rosny. Ce are să se întîmple după mine ? Sînt căsătorit şi n-am moştenitor. Stăpînă a inimii mele, dă-mi feciorul de care am nevoie pentru a stăpîni cu adevărat regatul." — Căci nicicînd n-am să-l pot stăpîni cu adevărat fără tine, fără pîntecul tău.

Aceste din urmă cuvinte nu le mai rostise în gînd, ci le încredinţă, ca o taină, lunii ce răspîndea şi ea o tainică lumină.

De aici încolo, regele ce pusese mîna pe putere în ziua aceea îşi îndreptă gîndurile spre astrul în care, după credinţa lui din

acea clipă, sălășluia și încîntătoarea Gabrielle. Căci se îngrijise s-o instaleze într-un palat de o cuviincioasă strălucire, destul de aproape de Luvru, la fel de aproape cum i se părea și blîndul astru. „La ora asta, doamnă, în saloanele domniei-tale ard cununi de lumînări de ceară. Iar eu veghez, trag cu urechea, și mă las pătruns de lumina ce o împrăștii."

În această visare îl găsi cufundat d'Armagnac care îl trezi îndată prin veștile lui mai pămîntești. Mai întîi și întîi izbutise să găsească pentru rege o odaie de culcare, pe care i-o și arătă. Henri străbătu o grămadă de coridoare și de scări, pe care nici nu le băgă în seamă. Arătă aceeași nepăsare și față de ceea ce mai pusese la cale d'Armagnac pe afară. Încît acesta începu să povestească, fără a mai fi întrebat, în timp ce-i trăgea cizmele.

— Așa-numitul Olivier e acum în lanțuri, sub pază bună.

— Închis a fost el de mult aici, în Luvru, observă Henri, căscînd.

D'Armagnac îl puse la punct, nu fără o anume asprime :

— Primul-președinte al parlamentului maiestății-voastre a sărit din pat și a dat fuga pînă aici să-i ia interogatoriul. Împricinatul și-a mărturisit toate crimele ; sînt atît de multe, încît e nevoie de mai mulți scribi pentru a alcătui lista lor. Va fi judecat în zorii zilei.

— Așa de repede ? Unde are să fie spînzurat ? Și ce tot tragi de cizme și nu le mai scoți ?

— Are să fie spînzurat pe podul care duce spre Luvru, pentru ca Parisul să vadă cum știe regele să pedepsească. Sire, va trebui să tai cizmele. Nu se pot scoate. Sînt pline de noroiul întregului oraș și s-au lipit de picioare.

— Cînd spanioliii s-au retras, ploua cu găleata. Lasă-mă să dorm în cizme, ca să-i visez pe spanioli. Condamnarea la moarte a lui Olivier n-o semnez.

— Sire, poporul n-are să vă îndrăgească dacă cumva cîinele, șoimul, neputinciosul care v-a pus în vînzare mobilele n-are să atîrne în știreang pe podul ce duce spre Luvru.

Fără a fi simțit, d'Armagnac tăie pielea întărită a cizmelor și după ce scăpă din strînsoare picioarele stăpînului le încălzi în mîinile sale. Cu care prilej își înălță fața către Henri și regele băgă de seamă că d'Armagnac nu mai semăna cu cel din urmă cu douăzeci de ani. D'Armagnac cel de odinioară n-ar fi spus : „Sire, poporul n-are să vă îndrăgească". Nici că i-ar fi păsat de asta — mai întîi fiindcă lucrul nu i s-ar fi părut de fel îndoielnic, dar mai cu seamă fiindcă îndrăznețul luptător de atunci nu-și punea de obicei întrebări. Treaba lui era să se ivească tocmai în clipa cînd stăpînul i se afla în primejdie, și desigur că l-ar fi despicat fără greș în două pe ducele de Guise, idolul mulțimii, cum o și arătase în preafrumoase cuvinte, după fericita-i intervenție ; din care pricină ducele și pălise ascultîndu-l.

— Bătrîne prietene, îl întrebă Henri îngrijorat, ce-i cu tine ? Pe chipul gentilomului se putea citi o blîndeţe ce se învecina cu sfiala.

— Înainte vreme n-ai legat dragostea de care trebuie să mă bucur în popor de înălţarea unei spînzurători. „Îmbătrîneşte", gîndi regele, fără a o rosti, şi tot în sinea lui îşi spuse : „Se zice că îmbătrînirea face să scadă încrederea în sine".

— Mai cunoaşteţi încăperea asta ? întrebă deodată d'Armagnac.

Surprins, Henri privi în jur. O încăpere obişnuită, cu un pat sărăcăcios din scînduri aşternute cu paie ; ciudat, însă, sus, pe tavanul stricat, se mai vedeau încă rămăşiţele unui polog. Aceste rămăşiţe se împotriviseră timp de zece ani scurgerii vremii şi se aflau chiar deasupra locului în care tînărul rege al Navarrei odihnise cîndva, alături de soţia sa, în patul nupţial, în jurul căruia vegheau patruzeci de gentilomi de-ai săi şi pe care îl părăsise prea devreme. Retrăia noaptea aceea, noaptea unui măcel ce avea să ţină pînă a doua zi.

— Cum de am nimerit aici ? întrebă regele care luase puterea în ziua aceea. Nu vreau să-mi amintesc de nimic. N-aveţi decît să-l spînzuraţi pe tîlhar pe pod, pentru ca toată capitala să vadă că strigoii sînt alungaţi. Nu vreau să mai dau ochi cu nici unul. Vreau să mă simt în Luvru ca într-un palat nou, să nu mai aud nici o vorbă despre cel vechi, să nu mi se mai amintească de el. Domnesc şi peste un nou popor, care nu mai vorbeşte despre cel vechi, ci păstrează, ca şi mine, o tăcere de mormînt despre ce a fost. Vreau să lucrez cot la cot cu noul meu popor. Să piară strigoii. Poporul are să mă îndrăgească pentru că am să trudesc laolaltă cu el.

DOI MUNCITORI

Doi oameni ciudaţi cercetară în dimineaţa aceea atelicrul tăbăcarului Jérôme, aşezat într-o boltă deschisă deopotrivă spre stradă şi spre ogradă, într-o uliţă foarte umblată. Bărbatul mai scund era regele, cel mai înalt, credinciosul lui slujitor Rosny : lucru pe care uliţa îl află de îndată ce se arătară acolo. Cîţiva soldaţi împingeau lumea din mijlocul uliţei strigînd :

— Loc ! Regele !

Dar caraghioslîcul începu atunci cînd regele îl întrebă pe bătrînul meşteşugar :

— Ce zici, jupîne ? N-ai nevoie de o calfă ?

Luat pe neaşteptate, tăbăcarul încuviinţă, regele se şi dezbrăcă, rămase în cămaşă şi-şi suflecă mînecile pînă la umăr. După care se apucă îndată de treburi, luîndu-se după meşter.

Ba făcu şi pozne, lăsînd să-i scape pielea în scocul ce ducea scursorile, prin ogradă, pînă la groapă. Aşa că pînă cînd bătrînul meşter să bage de seamă paguba, în groapă se adunaseră destule bucăţi de piele. Mai întîi tăbăcarul se întrebă dacă întîmplarea trebuia privită cu respectul cuvenit persoanei regelui ori, dimpotrivă, după obiceiul meşteşugăresc. Apoi hotărî s-o privească cu ochi de meşter şi nu de supus ; pe scurt, ceru să i se plătească paguba.

La intrare se îmbulzeau o mulţime de privitori. Dibaciul negustor gîndea să stoarcă regelui măcar atîţia galbeni cîte piei se pierduseră. Dar avu prilej să descopere că se afla de faţă acolo cineva care-l întrecea în daraveri băneşti ; anume gentilomul, fălosul slujitor. Şi, cu adevărat, domnul de Rosny se tocmi cu îndărătnicie pînă ce scăzu preţul cam la cît făcea marfa. Mirat, tăbăcarul se scărpină în cap, iar gloata din stradă îl luă în tărbacă. Regele, care îşi văzuse de treabă toată vremea fără a scoate o vorbă, ceru, cu un semn al mîinii, să se facă tăcere şi începu să cuvînteze, în timp ce se spăla şi se îmbrăca.

— Oameni buni, mi-am încercat aici puterile într-un meşteşug şi trebuie s-o adeveresc : munca mea n-a avut spor, orice început e greu. De altminteri nu la mine aţi putea vedea cum se tăbăcesc pieile ca lumea. Eu am vrut numai să vă arăt de ce pieile de pe la noi, altădată atît de preţuite în Europa, nu mai sînt cerute acum. Pricina e că, după nesfîrşitul război civil cu neorînduiala şi lipsa de lucru pe care le-a adus, nu se mai află decît calfe de tăbăcari de felul meu. Jupîn Jerôme nu mai vrea să le tocmească, să nu-i prăpădească pieile. Aşa-i, meştere ?

— Sire, aveţi o gură de aur, rosti meşterul, care între timp îşi spusese că venise vremea să arate respect. De unde poate cunoaşte un stăpînitor ca maiestatea-voastră treburile prostimii?

Henri le cunoştea, însă, de la bunu-i slujitor, care le aflase cine ştie de unde. Priceperea ostaşului Rosny în afaceri era neobişnuit de mare, regele hotărîse s-o folosească, şi de aici vizitele celor doi oameni ciudaţi în uliţele cele mai umblate.

Fără a fi văzut, regele aruncă o privire spre slujitorul lui. Apoi se întoarse iar către mulţime şi i se adresă, de astă dată cu : „Copii !"

— Copii, gîndiţi-vă la bunul nume al meseriilor noastre ! Vreţi să băgaţi la ciorap taleri sunători ?

Încuviinţară — dar cu oarecare îndoială încă. Iar regele îi întrebă mai departe.

— Vă place, copii, să mîncaţi bine ? Să aveţi duminica o găină în oală ?

De data asta îşi arătară încuviinţarea cu toată puterea glasurilor lor. Două femei sărmane strigară : „Trăiască regele !"

— Şi poporul meu să mănînce ! le răspunse Henri.

Apoi le întrebă :

— Aveţi feciori ? Sînt mari ? Ce fac ?

Află astfel că băieţii nu făceau nimic, căci meşteşugurile erau la pămînt.

— Fiindcă feciorii voştri nu învaţă nimic. Unde-s ? Ia, aduceţi-i aici ! porunci regele şi dat fiind că băieţii se aflau, se înţelege, chiar acolo, printre cei ce căscau gura — căci cine pleacă din strada unde s-a născut ? — regele îi dădu pe dată meşterului ca ucenici. Şi în acelaşi timp îi mîngîie pe chică. Din care pricină, nu de altceva, cele două mame se porniră pe plîns. O seamă de alte femei începură şi ele să bocească şi toată întîmplarea ar fi avut numai un tîlc moral şi sentimental, dacă Rosny şi tăbăcarul nu s-ar fi tocmit din nou cu îndărătnicie pentru plata uceniciei. În cele din urmă, slujitorul regelui plăti tăbăcarului suma cuvenită şi asta atît de repede, încît pietrele-i de pe degete aruncau scîntei. Regele mai aminti apoi meşterului că băieţilor li se cuvenea pîină albă şi vin din belşug : dacă aveau, însă, să se dovedească chiar cu desăvîrşire netrebnici pentru acea treabă, atunci jumătate din plata pentru învăţătura lor va fi pierdută, iar restul trebuia vărsat de meşter vistieriei regale.

Zgîrcenia regelui plăcu oamenilor mai mult decît mărinimia lui. Şi îi făcură loc, lăsînd liber mijlocul străzii, fără a mai fi nevoie de îndemnul soldaţilor. Dar tocmai în clipa aceea îşi făcu apariţia, bine socotită, o litieră. Pe acoperişul ei lăcuit şi pictat se mişcau nişte pene. Litiera fu aşezată pe pămînt lîngă casa tăbăcarului.

— Asta-i strada de la Ferronnerie ? întrebă doamna din litieră pe unul dintre cei ce o purtau.

Pînă a primi răspunsul, domnul de Rosny se şi înfiinţase lîngă litieră şi şoptea stăruitor :

— Doamnă, pentru numele lui dumnezeu, nici o vorbă. Numai întîmplarea v-a adus aici, aşa ne-am înţeles.

— Iartă-mă. Ce cap mai am ! Mi-am uitat rolul, rosti Gabrielle, care arăta palidă şi obosită.

Iar domnul de Rosny adăugă el a doua frază, pe care ar fi trebuit s-o rostească dînsa, ca să nu iasă o încurcătură :

— Vai, ce minunată întîmplare să te întîlneşti într-un oraş atît de mare, de parcă n-ar mai fi alte străzi decît asta.

Era semnalul pentru Henri şi acesta îşi făcu datoria. În aceeaşi clipă, clopotele bisericilor apropiate vestiră amiaza.

— Doamnă, glăsui regele, cu pălăria în mînă, eram tocmai pe cale să plec spre casă, să prînzim cum fac toţi oamenii cumsecade la ora asta.

Mulţimea murmură încuviinţînd, mulţumită că i se respectă obiceiurile. Dar cînd litiera fu ridicată, Gabrielle mai făcu la iuţeală o observaţie-; de altminteri se simţea foarte stingherită de rînduiala prevăzută.

— Sire, casa din care aţi ieşit are o emblemă ciudată.

Henri se întoarse s-o vadă. Pe zid, deasupra bolții, era zugrăvit semnul casei : o inimă încoronată străpunsă de o săgeată.

Și deodată se înfricoșă, nici el nu prea știa bine de ce, și simți un fior rece înjunghiîndu-i inima. Încoronată și străpunsă. Îndreptîndu-se, însă, spre Gabrielle, îi spuse :

— Doamnă, există o inimă căreia i-ați hărăzit aceeași soartă : să fie încoronată și străpunsă.

O spuse încet, ca să-l audă numai dînsa. Apoi atinse vîrfurile degetelor întinse de Gabrielle, și-și conduse doamna odihnind în litieră prin mulțimea ce scotea murmure de aprobare. Rosny venea ceva mai în urmă și chipul lui arăta numai mîndria omului care se bucură de încrederea stăpînului său. Dar sub această mască își spunea : „Fleacuri". Asta-i trebuia ei — căci părerea lui despre frumoasa d'Estrées nu mai putea suferi oricum vreo schimbare. Iar această părere era : e o proastă. Totuși ar fi fost gata să-i treacă ușor cu vederea și sărăcia minții și o seamă de însușiri mai primejdioase, și să-i țină partea deocamdată. Căci asemenea înțelegere e neapărat trebuitoare stîlpilor unei noi domnii, dacă doresc ca încrederea în stăpînirea cea nouă să se întărească în așa fel încît să capete rădăcini puternice în sufletele oamenilor.

Litiera și cei ce o purtau, regele și credincios-u slujitor pășeau astfel numai sub paza cîtorva străjeri prin Parisul înțesat de oameni, care pînă de curînd nu i-ar fi lăsat să treacă nevătămați. Tot drumul Rosny ciuli urechile la ce vorbeau oamenii. Henri se prefăcea că n-aude nimic și că se îngrijea numai de domnița lui. Dar prea puține lucruri îi scăpau. Cineva din mulțime întrebă cu glas cutezător :

— Cine-i frumoasa ?

La care un nespălat de soldat, după ce îl împinse la o parte din drum, îl lămuri : „E curva regelui" — ceea ce nu însemna, însă, că ostașul voise să-și arate disprețul, ci numai că nu cunoștea altă vorbă. Era totuși un străjer al regelui, mulțimea hohoti, și, înainte ca hohotele să fi putut deveni primejdioase, se îndemnă și Henri să rîdă. Încît întîmplarea fu socotită ca o glumă nevinovată.

De altminteri dorința lui era ca totul să aibă un aer de nevinovăție. Voia ca trecerea de la călcarea în picioare a legilor la domnia legii să nu fie observată. Deși era încredințat că în acele zile se hotăra totul, atît în ceea ce-l privea pe el cît și regatul, iar dacă pierdea frînele din mînă atunci, nu le mai apuca nicicînd. Mergea pe al cincilea an de cînd era rege doar cu numele. „De unde atîta răbdare ?" își spunea. Și în suflet simțea o neliniște de parcă era așteptat pretutindeni în același timp, de parcă în fiece clipă îi era în joc mîntuirea. Dar nu lăsa să se vadă nimic din toate astea nici de către mulțimea de pe stradă, nici de către aceea ce umplea Curtea lui, din nou orînduită, nici de către Sfatul lui de taină. Era simplu,

blînd şi voios şi tocmai de aceea şi avea să fie cuprins ceva mai tîrziu de puternicele friguri cu care plătea de obicei vremile de grea trudă şi cotiturile, în sfîrşit lăsate în urmă, ale vieţii lui. Deocamdată, însă, boala i se cuibărea în trup, fără a da de ştire, înfăţişarea-i nu lăsa să se vadă nimic — poate doar vreun privitor mai grijuliu care s-ar fi aflat în mulţimea ce-l înconjura ar fi putut înţelege cîte ceva, cu mult mai tîrziu. Adică atunci cînd regele avea să fie răpus de boală şi avea să cînte cu glas stins sub plapumă, auzit numai de sora sa şi de primul său camerier, psalmi hughenoţi. Atunci ar fi putut spune : „Ia stai ! Asta era. Multe ciudăţenii se lămuresc aşa."

Însoţitorul său obişnuit, Rosny, n-avea însă nici un fel de înclinare pentru asemenea consideraţii şi nu era omul ce putea să vadă înmulţindu-se germenii unei boli care deocamdată nu se arăta. Era ocupat pînă peste cap cu economia şi balistica, fără a mai pune la socoteală grija pentru propria-i chiverniseală. Tot ce dobîndise pînă atunci fusese locul de guvernator al oraşului Nantes. Mărinimosul dar prevăzătorul său stăpîn nu-l numise, pe baronul protestant în Sfatul ce conducea finanţele ţării ; căci membrii acestui Sfat, cu toţii catolici, ar fi privit numirea lui ca semnalul unei răsturnări. Şi asta nu atît din grija pentru credinţă, cît de dragul ghelirurilor lor fără număr. Căci jefuirea avutului statului fusese pînă atunci pentru armata de slujitori ai vistieriei, în frunte cu căpeteniile lor, un lucru de la sine înţeles, îngăduit. Iar acum, deodată, o nedesluşită presimţire le spunea că luarea puterii de către regele Henri punea sub semnul întrebării năravurile lor, chiar dacă nu le primejduia încă.

Dar regele făcu să le ajungă la urechi o seamă de avertismente, mai întîi în glumă, cu prilejul întîlnirilor cu norodul, pe care şi le îngăduia adeseori. Căci încă nu renunţa la obiceiul de a sta de vorbă cu oamenii de rînd, de a călători oriunde îl chemau treburile, de a cîştiga banii supuşilor săi la jocul cu mingea şi de a-i vîrî apoi în pălărie.

— Stau bine aici, striga regele, nimeni nu mi-i poate împuţina, căci nu trec prin mîinile slujbaşilor vistieriei mele.

Şi vorbele ajungeau îndată la urechile acestora. Totuşi, credeau că nu au a se teme de nimic din partea regelui, care, cînd era vesel, mai scăpa cîte o vorbă de prisos, dar simţeau apropiindu-se primejdia din altă parte.

Într-o zidire, ce purta numele de Arsenal, se afla cineva care le ştia toate socotelile. Mai mult decît atîta nu ştiau. Căci din clădirea aceea retrasă nu răzbătea nici o vorbă ori, cel mult, şoaptele iscoadelor de ei trimise. Omul ce şedea în odaia lui de lucru, bine păzită, înşiruia coloane lungi de cifre ce arătau cum crescuseră preţurile o dată cu revărsarea grămezilor de aur spaniol. Simbriile nu ţinuseră pasul, iar după secarea fluviilor de pistoli spanioli, ce rămăsese ? Scumpetea. Priincioasă cîtorva, puţini la număr, ce duceau o viaţă de huzur,

dar răpind celor mulţi orice putinţă de a trăi. De unde, pe de o parte, numeroasele sinucideri, iar pe de alta, primejduirea drumurilor. De obicei, amîndouă aceste lucruri : păcatul de a-ţi lua singur viaţa şi tîlhăriile la drumul mare sînt puse pe seama răspîndirii necredinţei şi a răzvrătirii făţişe împotriva rînduielilor statului.

Tăcutul truditor din zidirea numită Arsenal căuta însă alte pricini ; şi mulţi ar fi dorit ca ele să nu fie date la iveală. L-ar fi scos, bucuroşi, afară din Arsenalul lui. Pînă la apa Senei nu sînt decît o sută de paşi. Şi n-ar fi stricat de fel ca într-o noapte fără lună omul, împreună cu coloanele lui de cifre, să fie dat de fundul apei şi anume aşa de temeinic încît să nu mai iasă de loc deasupra. Din păcate, omul care se pricepea la afaceri era şi artilerist. Memoriile pe care le înmîna regelui priveau industria şi agricultura, dar şi îmbunătăţirile de adus tunurilor. În curtea clădirii pe care o locuia se aflau tunuri cu servanţii lor şi de aceea era cam greu de pus mîna pe el. Apoi nu ieşea niciciînd călare fără strajă după el, mai cu seamă cînd ducea regelui memoriile. Se înţelege că suita ce şi-o lua şi giuvaericalele ce sclipeau pe el dovedeau trufie. Dar, mai presus de orice, omul ştia la ce se putea aştepta din partea cinstiţilor profitori ai statului, de la cei ce cîştigau averi de pe urma acestuia. Totul arăta că el era cel ce-şi împingea stăpînul la măsurile cele mai cutezătoare.

Lucrurile nu stăteau, însă, chiar aşa. Nimeni nu-l înţelegea pe acest Rosny, deşi toată lumea îl vedea muncind mereu. Care era însuşirea lui cea mai de frunte, pe ce se bizuiau pretenţiile lui ? Oricine putea să arunce în aer un turn dacă avea la îndemînă multă pulbere. Şi oricine putea să dobîndească oraşul Rouen fără să-şi bată prea mult capul, dacă găsea un guvernator dispus să se vîndă. Dar nu oricine putea să capete locul de mare maestru al artileriei, care se cuvenea părintelui scumpei stăpîne a regelui, un nerod ce pe zi ce trecea se scrîntea tot mai mult. După cîte se ştia, domnul de Rosny nu putea ierta asta. Toată lumea cunoştea nu numai că preaiubita stăpînă şi Rosny se aveau ca miţa şi cîinele, ci şi că în străfundul sufletului său, dacă omul cu faţa împietrită avea cumva suflet, el îl ura, nu încăpea îndoială, chiar şi pe regele Henri. Domnul de Villeroy o spunea în taină şi astfel o aflară toţi. Domnul de Rosny îl urăşte pe rege, dar se teme, pe bună dreptate, că şi-ar pierde capul dacă l-ar părăsi. Pe de altă parte, e nespus de lacom de bani : cu ceva făgăduieli şi cu o arvună pe care i-am lua-o înapoi dacă ar muri înainte de vreme, îl tragem uşor de partea noastră. Păi asta şi vrea de la noi : de asta îşi ticluieşte pungaşul memoriile, să ne stoarcă bani.

Domnul de Villeroy, ce-şi făcea o părere atît de greşită despre Rosny, socotea că lumea e alcătuită numai din pungaşi ; însăşi experienţa lui îl împiedica să creadă că poţi să-ţi croieşti şi altminteri un drum în viaţă. Căci trădase rînd pe rînd şi

în același timp pe regele Henri Ligii și pe aceasta regelui — fără a avea, însă, darul prefăcătoriei și înșelătoriei care-l împingea, spre pildă, pe umanistul și vînătorul de muște Brissac să păcălească și să tragă pe sfoară pe oricine, numai așa, de dragul de a o face. Nu, nu acesta era felul de a fi al domnului de Villeroy — un nemernic mult mai grosolan. Henri, care se pricepea la oameni, îl numi totuși chiar din cea dintîi zi în Sfatul ce se îndeletnicea cu treburile vistieriei. Acolo Villeroy fură în voie, vîrîndu-și mîinile pînă la coate și croi cele mai ticăloase planuri cu putință : să-l răpească pe rege, să-l ducă într-una din provinciile stăpînite încă de răzvrătiți și să înceapă a-i neguța viața sau moartea. Dacă dădeau mai mult căpeteniile răzvrătiților, îl aștepta moartea, dacă dădea el mai mult, putea să rămînă în viață.

Pe deplin lămurit asupra domnului de Villeroy și a celor de teapa lui, Henri îi lăsă mai întîi să se îmbogățească, ceea ce nu-l împiedica să-i previe întotdeauna în glumă, totdeauna părintește, deși nu-și mai lăsa avertismentele în grija zvonului, ci le ducea chiar el acolo unde trebuia. Domnul de Villeroy avea o preafrumoasă proprietate la țară, și regele îl vizită ; făcu o plimbare oarecare, cu totul lipsită de pompă împreună cu doisprezece pînă la cincisprezece seniori, fără slujitori și fără bagaje. Erau flămînzi și regele se îndreptă de-a dreptul spre grajd unde găsi o femeie mulgînd vacile.

— Sire, bunul nostru stăpîn ! îl întîmpină femeia.

— Sînt bun pentru cei care muncesc cinstit, ca tine, îi dădu răspuns regele și arătă că ar pofti niște lapte.

După care toți gentilomii, în frunte cu regele, se așezară la masa bogătașului Villeroy, dar nu voiră nici un alt fel de mîncare decît străchinile cu lapte. Asta nu-l uimi însă pe bogătașul Villeroy. Regele e un romantic, un îndrăgostit de natură.

— Circiuma asta ne-ar lua prea mulți bani, dacă am mînca mai mult, rosti regele după ce sorbi lacom laptele, căci nu putea să tacă și să nu facă lumea să rîdă.

Iar domnul de Villeroy hohoti și el o dată cu ceilalți. Mucalitul ăsta nu era încă regele care putea să-i vină de hac. Nici pomeneală de Ludovic al XI-lea și de călăii lui. Ce mai, șirurile de cifre ale lui Rosny au să-l scîrbească pînă la urmă pe apucatul, pe călărețul ăsta. Tunarul îi va bate capul călărețului să ia măsurile care, dacă ar fi cu adevărat împlinite, ar ridica împotrivă-i mulțimea și pe toți oamenii onorabili. Și ar trebui să le plătească negreșit cu pierderea regatului, arătă mai apoi Villeroy în Sfatul ce se îndeletnicea cu treburile vistieriei, unde găsi ascultare. Noua domnie oricum n-are să poată dăinui, așa că ce s-o mai scurtăm, mai cu seamă că pînă la căderea ei îi mai putem stoarce destule parale.

Domnul de Rosny își vedea, însă, de drumurile lui călare la Luvru. Erau încă cele dintîi zile ale noii domnii. Zile de aprilie ; o răpăială de ploaie îl udă, în drum. Rosny punea mare

preţ pe îmbrăcămintea frumoasă ; nu cumva să i se pleoştească pălăria din pricina ploii, nu cumva să i se moaie colereta. Căci ce rost ar mai avea atunci nestematele care le împodobesc atît pe ele cît şi pelerina ? Înainte de a păşi dar pe vechiul pod Saint-Michel, unde n-ar fi aflat nici un adăpost de ploaie, domnul de Rosny îşi îndemnă calul sub bolta unei porţi ; slujitorii puteau să rămînă şi pe afară. De acolo fu martorul unei întîmplări care, din păcate, nu era de fel neobişnuită. Un om era pe cale să se arunce în apă. Pregătirile lui vorbeau de la sine ; dacă din casele de dincoace şi de dincolo de fluviu ar fi privit cineva spre podul pustiu, i-ar fi putut vedea limpede mişcările. Dar nimeni nu se sinchisi de el, fie că toată lumea se temea de potopul ce se pornise, fie că întîmplarea era prea obişnuită. Omul îşi lepădă ghetele, nu prea se putea înţelege bine de ce, căci şi aşa îi ieşeau degetele prin ele. Apoi îşi zvîrli în apă pieptarul, care era mai mult găuri. Sub pieptar nu mai purta nimic, i se vedea trupul costeliv, pe care domnul de Rosny îl găsi prea puţin vrednic de a fi scăpat de la moarte. Avea totuşi de gînd să facă un semn oamenilor lui, cînd nenorocitul se căţără pe parapet, lunecă peste el şi n-ar mai fi avut nimic alta de făcut decît să se lase să cadă în gol ; nimeni nu l-ar mai fi putut opri.

Dar, de dincolo de pod, cu atîta repeziciune încît nici nu se putea şti de unde venea, cineva se repezi, de parcă ar fi zburat, aşa de mari erau săriturile pe care le făcea. Îl apucă pe sinucigaş de picior şi-l trase îndărăt. Omul ţipă de durere, căci piatra necioplită peste care era tras îi sfîşia carnea. Sîngerînd, umilit, turbînd de mînie, se află faţă în faţă cu cel ce-l scăpase ; ridică pumnul să dea în el — dar pe neaşteptate îl lăsă să cadă şi se aruncă în genunchi. Salvatorul era regele.

În ochii ca de smalţ albastru ai domnului de Rosny se citi de astă dată o mare mirare. Era nemulţumit de ceea ce vedea, dar simţea că ar fi fost mai bine să nu fie singurul privitor, ci să se mai adune şi alţii pe amîndouă malurile. Întîmplarea ai cărei eroi fuseseră regele şi cel salvat de la înec avea nevoie de mulţi martori. Şi domnul de Rosny era încredinţat, ori aproape încredinţat, că scena fusese jucată cu rolurile dinainte împărţite, deşi se vădise a nu fi fost atît de bine pusă la punct ca, în urmă cu puţină vreme, cea din casa tăbăcarului. O parte dintre privitori fusese gonită de vremea proastă. Cu toate acestea se adunară destui, dat fiind că norii fuseseră risipiţi de vînt şi acum burniţa doar. Domnul de Rosny îl văzu pe regele Henri scoţîndu-şi mantaua şi punînd-o pe spatele omului despuiat.

Cu o privire aruncată în juru-i, domnul de Rosny se încredinţă că măcar acest gest nu rămăsese nebăgat în seamă şi că venise clipa să-şi joace şi el rolul. Îşi mînă dar calul pe pod şi îl închină regelui, ca un plecat slujitor ce era. În alte împrejurări nu l-ar fi oferit nici cînd stăpînului, ci poate numai sfîn-

tului Martin, dacă l-ar fi întîlnit. De aceea Henri şi hohoti din toată inima şi rosti :

— Ce zici de manta ? Nu-i aşa că nu-i mai de doamne-ajută decît pieptarul care s-a dus pe apa sîmbetei ? Dă-i ceva bani omului ! Dacă nu pot să-i dau de lucru, trebuie să-i dau pentru de-ale mîncării. Trimite pe vreunul din oamenii domniei-tale cu el la spital, ca să-l primească.

Zise şi încălecă. Scena fusese scurtă, dar vorbele bine alese. Iar dacă vreun privitor n-ar fi înţeles totuşi şi n-ar fi fost mişcat, însemna numai că nu era vrednic de o asemenea întîmplare. Omul scăpat de la înec se înclină şi-şi recită ultima replică.

— Sire ! vorbi el, dovedind că stăpîneşte oarecum arta dicţiunii. Eu am să mor. Nu are nici un rost ca maiestatea-voastră să scape viaţa celor de-o seamă cu mine, dacă nu se lucrează nici pînză nici piele, iar ogoarele rămîn în paragină. Dat fiind că am studiat teologia, mă voi pricepe să povestesc pe lumea cealaltă despre marea, binefăcătoarea dragoste a regelui nostru Henri.

Şi plecă, însoţit de un soldat. În ochii mănunchiului de oameni, care între timp devenise mulţime, rolul lui fusese în mod evident cel mai de seamă, date fiind legăturile-i strînse cu lumea de apoi. Încît unii ar fi fost bucuroşi să poată trimite o vorbă dincolo prin el. Din pricina lui, regele ajunse astfel un personaj de a doua mînă, deşi de vază, dar care nu putea mişca inimile. Şi chiar cînd îşi îndemnă calul la trap, oamenii se mulţumiră să se dea în lături, ca să nu-i atingă stropii de noroi, dar nu arătară nici bucurie, nici neplăcere. De-aceea regele mări trapul ; încălecase bălanul domnului de Rosny, care îl urma la o jumătate de lungime, călărind dobitocul soldatului ce plecase pe jos. Şi curînd, mica ceată alcătuită din şase-şapte călăreţi ajunse fără zarvă la palatul Luvru. Cum Rosny ceru să fie primit, Henri îl duse într-o încăpere mare şi goală, care dădea spre fluviu şi unde intrau în voie vîntul şi soarele — soarele de aprilie ce tocmai se ivea din nori. Umblînd de colo pînă colo prin încăpere, Henri rosti :

— Încăperea asta să rămînă goală, pînă cînd au să sosească mobilele de la castelul meu din Pau ; nu mă mai mut de aici. Mobilele din castelul din Pau sînt cele mai frumoase şi mai bune din toate cîte le-am văzut, de cînd mă ştiu, prin castelele regatului.

Oricît de mărginit i-ar fi fost cîmpul de înţelegere, Rosny pricepu ori bănui ce voia să spună regele. Stăpînul său voia să arunce o punte între poziţia de mai mare greutate pe care o ocupa acum şi aceea mai neînsemnată de odinioară. Avea cumva nevoie de încurajări ? Simţea, oare, nevoia ca mobilele moştenite dinspre partea mamei să-i atragă mereu luarea-aminte asupra înaltei poziţii la care ajunsese ?

— Sire ! începu credinciosul slujitor. Luarea puterii de către un prinț de sînge pare oricui firească. Regele legitim nu are nevoie să umble acoperit de lanțuri de aur și de inele, ca un gentilom ce nu are încă nici funcții, nici titluri. Cu toate acestea, nu e bine să ieșiți din Luvru fără o suită alcătuită din cîțiva gentilomi împopoțonați ca mine ! Deși numai așa vă veți putea îngădui, la nevoie, să puneți o manta veche, spre a o dărui celor ce umblă goi.

Henri se minună de cuvîntare, nu atît de îndrăzneala ei, cît de împrejurarea că pornea de la presupuneri greșite. Nu se îndreptase nicidecum spre malul Senei și spre podul Saint-Michel neînsoțit de nimeni, știind că era așteptat acolo de un sinucigaș, pe care urma să-l scape de la moarte. În loc de orice alt răspuns, povesti :

— Ieri pornisem călare, singur, pe șoseaua ce duce spre Saint-Germain. Voiam să văd dacă într-adevăr ogoarele sînt părăginite și dacă țăranii preferă să se facă tîlhari, din cauza impilărilor. Și am aflat-o pe pielea mea, căci am fost oprit de niște tîlhari. Căpetenia lor nu era un țăran, ci un farmacist. L-am întrebat dacă își face pilulele pe drumul mare și dacă pîndește călătorii ca să le facă clisme. Toată banda a rîs și așa am scăpat pe jumătate. După ce mi-am întors și buzunarele, am putut să-mi văd de drum.

Rosny se simți, cum vreți să-i spuneți, îngrozit, mînios, zguduit, dar nici un mușchi nu-i tresări pe obraz. Ci tăcu doar puțin mai mult. Iar cînd regele, care se plimba grăbit prin cameră, se întoarse din colțul opus și-l măsură din creștet pînă în tălpi, Rosny își scoase memoriul cu un zor care îi trăda încurcătura.

Henri se opri locului, lucru neobișnuit la el, și se uită la hîrtiile de pe care Rosny citea și iar citea. Cînd ajungea la șiruri de cifre, Henri le urmărea cu degetul — nu numai cu ochii și cu sprîncenele arcuite. Ajunseră astfel la cei șase mii de muncitori din țesătoriile de pînză care rămăseseră fără lucru.

— Ai socotit bine numărul lor ! întări Henri și, fiindcă domnul Rosny rămăsese cu gura căscată, adăugă : Mie mi l-a spus cineva pe podul Saint-Michel — un teolog care, de nevoie, s-a făcut țesător și după aceea a suferit și mai abitir de foame, căci, ca el, mai flămînzeau încă alți șase mii. Vopsitoriile din Paris prelucrau înainte vreme șase sute de mii de bucăți de pînză pe an și acum abia dacă scot a șasea parte. Ai cifrele astea, Rosny ? Da, sînt însemnate aici. Socotești bine. Dar și eu am auzul bun, mai cu seamă cînd un student care a vrut să țeasă pînză și care era pe cale să ajungă pe lumea cealaltă îmi povestește ce se întîmplă pe lumea asta. Noi doi, dragul meu, sîntem niște lucrători de nădejde. Acum mai rămîne să ne dăm seama ce trebuie să facem pentru a schimba lucrurile.

— Maiestatea-voastră știe prea bine, dădu răspuns Rosny, fără a se umili și fără a linguși, căci nu voia să aibă aerul unui

curtean. Maiestatea-voastră cunoaşte de mult şi în chip strălucit aceste lucruri ; eu nu mă pot lăuda a le cunoaşte la fel.

După care, însă, dimpotrivă, îşi înfăţişă programul, începînd cu agricultura. Ceru ca şoselele să fie curăţate de tîlhari.

— I-am şi făgăduit-o farmacistului, interveni Henri.

— După cum aţi văzut şi mai înainte, sire, memoriul meu nu cuprinde nimic nou. Tîlhari sînt şi braconierii. Trebuie să spînzurăm cîţiva, ca să speriem golănimea ce vînează pe domeniile regale.

— Dar ce să facem, domnule de Rosny, cu nobilii care culcă la pămînt cu caii şi cîinii lor holdele ţăranilor ? întrebă Henri, fără a întrezări, însă, şi răspunsul, lucru ce putea fi văzut după faţa-i mult plecată pe un umăr.

— Sire, vînatul e un vechi privilegiu al nobilimii. Nobilimea de ţară nu prea are alte privilegii şi în schimb vă dă ofiţerii de care aveţi nevoie.

— Trebuie să fim drepţi, adeveri Henri.

Ceea ce putea să însemne la fel de bine că ori una ori alta din părţi are dreptate. Dar vorbele pe care le spuse mai apoi le rosti apăsat, îndreptîndu-şi capul :

— Ţăranii gem sub povara angaralelor.

— Aici, se mulţumi să răspundă Rosny, răsfoind hîrtiile şi arătînd regelui o filă.

Citind, Henri păli.

— Nu ştiam că lucrurile stau chiar aşa, murmură el. Ne merge prost.

— Sire, asta nu-i ceva nou. Nou e, însă, că avem acum un rege învăţat cu greul şi curajos. A mai cutezat să facă o dată, în micul regat al Navarrei, ce trebuie făcut acum, şi s-a iscat război.

— Nu ne mai trebuie război, hotărî Henri. Nu vreau să port război cu supuşii mei. Mai degrabă îmi răscumpăr provinciile, chiar dacăr ar trebui să cerşesc banii în Anglia şi Olanda. Pentru Rouen şi Paris am plătit bani grei, ştii prea bine cît şi dacă mai poate merge tot aşa.

— Se înţelege, rosti Rosny, dar clătină din cap şi aruncă şi o privire prin încăperea goală, care nu putea decît întări simţămîntul de vremelnicie şi de primejdie.

Din parte-i, Henri dădu, însă, deoparte orice îndoieli :

— Orice s-ar întîmpla, povara ţărănimii trebuie micşorată cu o treime.

Fără a spune vreun cuvînt omul cu socotelile îi arătă planul gata pus la punct, bine chibzuit şi prevăzînd scăderea treptată a birurilor ţărănimii. Henri citi şi spuse :

— Nici măcar a treia parte şi asta pînă în cîţiva ani. Aşa nu pot cîştiga ţărănimea.

O altă filă se întoarse parcă de la sine. Erau însemnate acolo vămile lăuntrice ce despărţeau provinciile unele de altele

și sugrumau negoțul cu grîne. Din toate coloanele de cifre, asta era cea mai groasă. Henri se lovi cu palma peste coapsă.

— Aici e noul. De aici încep, Domnule de Rosny, ești omul meu.

Aceste vorbe fură auzite și de altcineva. Căci ușa se deschisese și în pragul ei se ivise preascumpa stăpînă : slujitorul credincios se mîhni din pricina acestei apariții care-i tulbura, deși se înclină adînc. Dar regele alergă s-o întîmpine. Ca prin farmec, îngîndurarea și îngrijorarea îi pieriră și o conduse sărbătorește prin încăpere.

— Scumpă stăpînă, îi spuse, niciciînd n-ai fost mai binevenită.

— Sire, domnul de Rosny e omul maiestății-voastre, repetă dînsa.

Surîsul ei bolnăvicios îl duru pînă în fundul sufletului, dar în același timp îl făcu și fericit.

— Domnia-lui a venit cu treburi de mare însemnătate. Eu am vrut numai să vă văd.

La care regele răspunse ceremonios :

— Doamnă, cînd vă iviți, toți își pierd glasul, chiar și domnul de Rosny.

— Sire, exclamă acesta, aș fi mărturisit-o singur, dacă mi-ați fi lăsat destul timp. Strigă apoi : Un scaun pentru doamna ! și luînd-o înaintea celor ce-ar fi trebuit să-l aducă, îl căută chiar el.

Cînd se înapoie, se opri în prag, ispitit o clipă să se depărteze. Căci regele plecase un genunchi, sprijinise pe el piciorul scumpei stăpîne a inimii sale și-l mîngîia. Dar înțeleptul Rosny pricepu că trebuie să încuviințeze și asta. Apropie scaunul și Gabrielle se așeză. Iar regele, apucîndu-i mîna întinsă, se sculă în picioare. Și ca și cum nu se întîmplase nimic între timp, își continuă vorba :

— Aici e noul, domnule de Rosny. Prețul bucatelor nu va fi statornic cîtă vreme provinciile vor fi despărțite prin vămi. Le desființez. Într-o provincie domnește foametea, iar în alta, vecină, țăranii primesc un preț de nimic pentru prisosul muncii lor. Le desființez. Vreau ca mărfurile să circule nestingherit prin toată țara.

Rosny deschise gura, dar regele îi făcu semn să nu-l oprească.

— Vrei să vorbești de negoț. Acum nu există. Dar am să-l pun pe picioare. Pe toate șoselele, de-a lungul și de-a latul țării să umble chervanele, din zori și pînă noaptea, găsind cai de schimb la fiecare douăsprezece ori cincisprezece leghe.

Și lovi cu palma scoarța memoriului, pe care Rosny îl închisese, de parcă toată truda lui devenise nefolositoare.

— Și asta scrie aici, îi spuse regele binevoitor.

— Sire, scrie într-adevăr, dar ceva mai încolo, pe una din filele la care nu v-ați uitat. Mintea maiestății-voastre are aripi. Pana scribului meu abia se tîrîie.

— Ce spui de noi, doamnă ? întrebă Henri.

Gabrielle își sprijinea obrazul într-unul din degetele frumoasei ei mîini și tăcea.

— Ne facem de lucru pe zece ani de-acum încolo. Dumnezeu știe dacă om trăi să le vedem împlinite, adăugă el și, spre mirarea celor de față, își făcu cruce. Dar ne punem îndată pe treabă ! exclamă apoi voios. Chiar de azi, dacă am putea aduna cea dintîi mie de taleri, ca să facem față cheltuielilor.

— Sire, finanțele maiestății-voastre ar putea fi însănătoșite, rosti domnul de Rosny, liniștit și stăpîn pe sine, și amîndoi, Henri și Gabrielle, ciuliră urechile.

— Pricina pentru care maiestatea-voastră nu are bani și nici măcar destule cămăși stă în neorînduiala ce domnește peste tot : încălcări de tot felul, furtișaguri, cheltuieli fără socoteală, risipă și dărnicie fără nici o noimă.

Și cu cît înșira, cu atît își pierdea mai mult cumpătul.

— Administrarea tezaurului regal a străbătut toate treptele relei gospodăriri, de la simpla înșelăciune pînă la sfeterisirea nerușinată a veniturilor obștești în folosul unor mărimi pe care le pot numi, doresc să le numesc și le am însemnate aici.

Bătu cu pumnul în scoarța memoriului.

— Și nici n-o să am odihnă pînă cînd n-au să fie alungate din înaltele lor slujbe și pedepsite.

Gabrielle și Henri îi urmăreau ochii, care deveniseră întunecați și furtunoși. Culorile feței, de obicei atît de bine deosebite unele de altele, se amestecaseră de-a valma din pricina tălăzuirii lăuntrice. Asta, după cîte știau, nu i se întîmpla prea des. Vedeau un Rosny care nu era cel de toate zilele, dar care era poate cel adevărat. Și Gabrielle se înfricoșă, căci simți : un om ca ăsta nu iartă niciodată. Henri era uluit și-l privea pe bunu-i slujitor cu cea mai mare luare-aminte. Băgă de seamă, cu mai mult temei decît oricînd, că devotamentul și credința nu sînt lucruri de nimic și că, atunci cînd sînt desăvîrșite, nu pot ocupa în sufletul unui om un loc de mîna a doua. Ci sînt adevărate patimi. „Cavalerul de granit, pe care l-am coborît de pe frontonul unei catedrale, s-a însuflețit, și încă cum ! Dacă i-aș da drumul, ar tăia în dreapta și în stînga. Nemăsuratul lui simț al dreptății l-ar putea ușor costa viața, lucru care îl privește pe el. Mie, însă, mi-ar putea aduce mai multe pagube decît toți hoții la un loc. Trebuie să am grijă de omul de granit !"

— Prietene, i se adresă Henri. Cunosc devotamentul și credința domniei-tale mai bine decît toate coloanele de cifre pe care le-ai înșirat și sînt hotărît a le pune din plin în slujba mea și a regatului. Cît vei avea de trăit, nu te vei putea plînge că n-ai ce lucra. Dar niciodată nu vei putea scoate de la slujbașii vistieriei mele atîția bani cîți rămîn în mîinile lor.

— O pot face, susținu Rosny respectuos și complet potolit.

Ochii albaștri i se limpeziseră din nou și obrajii îi erau iar ca de fecioară.

— Dar cum ?

— Punîndu-mi în joc viaţa.

Mai mult nu vorbi, dar se vedea că e în stare s-o facă.

Henri :

— Bine. Dar spune-mi cu ce vrei să începi şi cu cine vrei să te lupţi.

Rosny :

— Cu mulţi şi în primul rînd cu cei ce cred că dreptatea e de partea lor ; căci cele mai mari abuzuri sînt făptuite cu legea în mînă. Darea sării e scoasă la mezat. Dar abia un sfert din ce încasează arendaşii intră în vistieria statului. Restul slujeşte la înavuţirea cîtorva domni şi doamne. S-au prins tovarăşi la cîştig, deşi nici măcar n-au plătit în întregime arenda. Sire, n-o să credeţi, dar amestecat în toate astea e şi intendentul general al finanţelor ţării, domnul d'O.

— Ce mai, un O — şi Henri avu un rîs ciudat, privind spre Gabrielle. Un flăcău tomnatic, rotund ca o minge, numai burta era de el. Dar acum cred că i s-a dus burta.

Gabrielle zise :

— Cum, nu ştiţi, domnule de Rosny ? E pe moarte.

Nu, nu ştia. Omul din palatul Arsenal afla o noutate. Îşi petrecuse vremea cu socotelile. Dar nu irosi timpul ca să se minuneze, ci propuse :

— Cum moare, îi luăm averea. Cei de teapa lui îşi pierd, o dată cu viaţa, şi complicii care i-au ajutat.

— Ne mai gîndim noi la asta, răspunse Henri care era hotărît să se mai gîndească mult. Ai văzut, domnule de Rosny, că nu trebuie să ne grăbim să împiedicăm, înainte de vreme, pe alţii, şi nici moartea să-şi vadă de treabă ?

Chipul de piatră de pe frontonul catedralei, omul din palatul Arsenal, amuţi. Şi nici Henri nu sfîşie tăcerea. Ci Gabrielle, cu glasul ei sunînd a clinchet de clopoţel, fu aceea care rosti :

— Sire, cer o favoare. În locul celui ce trage să moară să-l numiţi pe domnul de Rosny.

Atîta vorbi doar, şi aşteptă. Ştia că, din păcate, domnul de Rosny nu era prietenul ei. Dar regele îi spusese : „Eşti omul meu !“ şi, la începutul noii domnii, susţinătorii ei trebuie să lucreze mînă în mînă. Căci, oricum, nu sînt, pînă acum, mai mulţi decît trei, cei trei din încăperea aceea goală. Ochii femeii erau foarte grăitori, spuneau către slujitorul regelui : „Depindem unul de celălalt. Eu te ajut. Ajută-mă şi tu !“

Dar Rosny nu se lăsă clintit. Ci gîndi : „Ei, fleacuri ! Tu, frumoasa mea, n-ai să fii niciodată regină. Pe cînd eu am să muncesc şi am să-mi ating ţinta, oricît ar trebui să mai aştept“.

Henri nu spuse nimic — sau spuse totul. Luă mîna scumpei stăpîne a inimii sale şi i-o sărută.

Ziua începu în chip înălțător. Regele ascultă liturghia în biserica aflată chiar în spatele Luvrului și avînd clopotul cel mai puternic din Paris. Clopotul sunase cu putere și odinioară, cînd amiralul Coligny — dar să nu mai vorbim de asta... Regele se ruga cu evlavie cînd i se șopti că murise cardinalul Pellevé. Acesta fusese președintele Statelor generale și elector al partidei spaniole. Cînd regele luase puterea îl cuprinsese turbarea și de-atunci striga mereu : „Puneți mîna pe el ! Puneți mîna pe el !“ — pînă cînd a dat ortul popii. Înainte de a părăsi biserica, regele porunci să se facă slujbe pentru sufletul cardinalului. Era gata să adauge : „Și pentru sufletul domnului ami...“ dar nu cuteză să întregească nici măcar în gînd ceea ce voise să spună.

În scurtul drum înapoi spre Luvru, seniorii ce-l însoțeau își luară libertatea să-i atragă luarea-aminte asupra blîndeții și îngăduinței sale. Pe vrăjmași trebuie să te răzbuni ; toată lumea aștepta să-l vadă răzbunîndu-se și nu înțelegea de ce n-o face. Cel ce nu se răzbună nu e privit cu ochi buni. Regele a surghiunit, e drept, o sută patruzeci de inși, parte în afara regatului, parte numai din capitală. Dar nu a poruncit nici o singură execuție măcar ; cui poate insufla asta respect, pe cine poate înfricoșa ? Domnul de Turenne, una din mărimile protestante, moștenitorul prezumtiv al ducatului Bouillon, o provincie de la hotarul dinspre răsărit, îl puse în gardă, cu multă stăruință, în privința trădătorilor ; și avea și cuvînt s-o facă, căci mai tîrziu el însuși va trăda o dată cu alții. Henri îi răspunse și lui și catolicilor ce-l însoțeau :

— Dacă voi și toți cei ce vorbesc ca voi ați spune în fiece zi cu inimă curată Tatăl nostru, n-ați mai vorbi așa. Din parte-mi, eu mărturisesc că toate izbînzile mi-au fost dăruite de dumnezeu ; sînt nevrednic de ele ; dar de vreme ce el mă iartă pe mine, trebuie să uit și eu greșealele gloatei, trebuie să fiu mai îngăduitor și mai milostiv față de dînsa decît pînă acum.

Ziua începuse în chip înălțător. Și apoi era și o duminică în care se arătase pentru întîia oară soarele de primăvară. Nicăieri nu se lucra, decît poate cel mult la palatul Arsenal. Henri își anunță vizita la verișoara sa, ducesa de Montpensier. Erau ceasurile opt și el voia să se ducă la zece. Această dorință a sa nu-i era insuflată chiar de gîndurile cele mai înălțătoare. Din cînd în cînd își aducea aminte, cu o veselie ce nu era lipsită de o anume asprime de această Furie a Ligii care, de bună seamă, zbiera și dînsa : „Puneți mîna pe el !“ Chiar dacă acum țipa numai între zidurile casei ei, și nu afară în stradă. Căci nu mai putea îndemna, de pe balconul ei, la uciderea regelui, pe studenții care o admirau. Și nu mai putea seduce

pe vreun călugăraș slinos prin maiestoasa-i frumusețe, spre a-l face să se năpustească cu jungherul asupra regelui și a i-l înfige între coaste. Dar Henri nu uita de fel că tocmai de aceste fapte se făcuse vinovată față de înaintașul său.

Prevăzuse că vizita lui nu va fi privită cu ochi buni și de aceea gentilomii care trebuiau să-l însoțească fură înștiințați abia în ultima clipă. El însuși se simțea cam stingherit de acest plan; și n-ar fi dorit ca prietenul său, răposatul rege, să-l vadă de acolo de unde se afla, făcînd această vizită. Pe de altă parte, socotea că vizitarea Furiei era nu numai un act de milostivire, ci și o dovadă de înțelepciune. Familia Guise n-avea să se mai urce niciodată pe tron: merita dar să i se arate îndurare și blîndețe, ca și tuturor celorlalți supuși ai săi. Cu toate acestea, ceea ce îl mîna mai cu seamă spre casa ducesei, cu atîta putere încît nu i se mai putea împotrivi, era simțămîntul de voioșie, nu lipsit de o anume asprime. Furia de odinioară ajunsese neputincioasă acum și pesemne că și tremura de spaimă, ba bine că nu, deși chiar în seara sosirii Henri îi trimisese vorbă că n-avea a se teme de nimic — oricum, desigur că era caraghioasă. Iată motivul care îl hotărîse să facă acest pas tocmai într-o asemenea zi. Își îngăduia o mică petrecere într-o zi de duminică, și încă o petrecere pe care o voia înălțătoare.

Ducesa, însă, înnebunise între timp, lucru pe care Henri n-avusese cum să-l prevadă. Ei, nu era chiar o nebunie fățișă, o nebunie arătată întregii lumi sau măcar celor cîțiva care mai alcătuiau lumea ei. Față de cei ce veneau s-o vadă era tot femeia trufașă de totdeauna; numai că aproape nimeni nu mai voia să se compromită stînd de vorbă cu dînsa; și asta încă înainte de intrarea regelui și cu atît mai vîrtos după aceea. Saloanele îi rămîneau goale, toți se lepădau de vrăjmașa noului stăpînitor; căci nimeni n-ar fi vrut să fie aflat acolo cînd oamenii acestuia ar fi venit s-o ridice. Mai devreme sau mai tîrziu, lucrul trebuia oricum să se întîmple. Unuia îi place să-și înșface victima, altul preferă să-și guste îndelung răzbunarea. Trebuia să fii foarte bine văzut de noua stăpînire, spre a cuteza să ai legături cu această proscrisă.

Cînd i se vesti ducesei de Montpensier vizita regelui pentru ceasurile zece, era opt și jumătate. Ciudata veste trecuse multă vreme din gură în gură, pînă cînd se găsi și cineva care s-o aducă la cunoștința ducesei. Doamna de Montpensier nu stătu mult pe gînduri și trimise după doamna de Nemours. Făcea apel la un ajutor care i se părea de nădejde. Doamna de Nemours avea mare trecere și era una dintre cele mai de frunte dintre doamnele despre care regele își făcea oarecare iluzii. „Împărătuș", așa îl numise la vremea ei Catherine de Medicis pe micul prizonier. De atunci, însă, acesta căpătase atît de mare însemnătate încît aduna în juru-i o Curte alcătuită din doamne de neam mare. „Nici că poate trăi fără ele — își

spunea vrăjmaşa lui. Regină nu are, amanta îşi bate joc de el şi-l înşeală. Faţă de doamna de Nemours, Statu-palmă nu cutează să crîcnească. Dînsa trebuie dar să mă apere. Nu, n-o să îndrăznească să se atingă de mine".

Acesta fu cel din urmă gînd limpede al ei. Intră în budoar să se îmbrace şi acolo începu să strige după Ambroise Paré, medicul care de mult era mort. Paré îi luase sînge pe vremuri, cînd avusese un leşin de trei ceasuri, înăbuşită de ura ei furtunoasă, care putea fi tălmăcită în mai multe feluri şi tocmai de aceea o înspăimînta mai mult. „Navarra", cum îi spunea regelui, pentru a nu-i spune „Franţa", în timp ce simţămintele-i tulburi îl chemau : „Henri", pusese ca stareţul călugăraşului ei să fie sfîrtecat de cai, spre a-l răzbuna pe regele, înaintaşul său. „A venit ?" îl întrebase atunci ducesa pe vestitul chirurg care o readusese în simţiri ; nu-şi recăpătase încă pe deplin conştiinţa, dar avea o înfăţişare, un glas care-l făcuse pe bătrîn să se tragă înapoi. La fel o luară acum la fugă prin toate ungherele şi slujnicele, cînd stăpîna se repezi şi începu să strige după mort.

Mai stătea încă, oarecum, în puterea doamnei de Montpensier dacă să se lase pradă nebuniei ori nu. De obicei nu se trăda nici faţă de vreun medic, nici faţă de slujnice. Era singură, părăsită ; ducele, care se afla în slujba regelui, o ocolea vădit, iar dînsa ajunsese la o vîrstă dintre cele mai neprielnice. Lipsea doar omul care s-o ajute să fie aşa cum voia să fie : scoasă din minţi. Şi iată, acest om îşi vestise sosirea. Năpustindu-se prin odaie, îşi flutura coama de păr negru ca pana corbului, prin care se vedeau şi şuviţe albe, şi îşi apăsa mîinile pe pieptul neînfrînat. Era înaltă, avea carnea tare şi oasele mari. Se îndrepta cumva spre vreunul din ungherele odăii ? Imediat slujnica ascunsă acolo începea să umble în patru labe, şi toate celelalte, tremurînd, aruncau de după mobile priviri speriate la cea cuprinsă de chinurile iadului. „E stăpînită de demoni", şi-ar fi spus oricine. Căci aşa geme cel stăpînit de demoni ! Aşa strigă !

Nefericita chema numele unor morţi ; nebunia o purta spre acelaşi tărîm în care se aflau şi ei. Închipuirea turbată îi lega pe vecie pe călugăraş şi pe stareţul lui de nişte pari, pentru ca mădularele lor să fie trase care încotro de caii puşi pe goană. Acestor mădulare ea le dădea, însă, cu o bucurie drăcească, numele de Henri şi asta o făcea apoi să scoată gemete şi mai înfricoşătoare. Căci carnea ei simţea ceea ce în închipuire îi făcea să sufere pe alţii şi îşi trăia, fără cruţare, propria-i ucidere, aşa cum unora li se întîmplă în vis. Dînsa, însă, visa trează. Iar cînd visul se sfîrşi, se pomeni pe un scaun, sfîrşită de puteri, scuturată de friguri şi ceru stăruitor o lovitură de pumnal. Porunci rugătoare să se îndure careva s-o înjunghie. Dar slujnicele îi dădură să miroasă săruri. Atunci îşi

aminti că visase doar, ca de atîtea alte ori. Căci visul propriei execuţii se repetă, dacă ai apucat să-l ai o dată. Foarte cuminte, trecu, însă, sub tăcere de unde pornea visul şi ceea ce i se mai adăuga.

Ceru să fie pieptănată, dar repede, şi pălmui o slujnică ce i se păru că se mişcă prea încet. Un paj care aştepta în faţa uşii o luă la sănătoasa, dar ducesa îl văzuse şi află astfel că sosise doamna de Nemours. Porunci :

— Gata. Nu-mi mai trebuie suliman. Nu vreau să par mai tînără decît sînt.

Voia ca vîrsta să i se poată citi pe faţă : i se părea paveză cea mai sigură nu numai împotriva primejdiei de a fi aruncată în închisoare, ci şi a aceleia de a bate din nou cîmpii. Coborînd spre salonul de jos, îşi spuse că trebuie neapărat să-şi descarce sufletul şi să se destăinuiască doamnei de Nemours, spre a fi pregătită pentru toate. Şi cu adevărat istorisi, în primul rînd, prietenei visul propriei execuţii, pe care-l avusese din nou în ziua aceea.

Doamna de Nemours se arătă curioasă, mai cu seamă că în ultima vreme doamna de Montpensier îi părea foarte trecută. Voi să cunoască laturile mai întunecate ale visului şi dacă regele figura şi el în acest vis. Ducesa tăgădui cu înverşunare, dar prietena ei, care o privea în ochi, nu-i dădu nici un pic de crezare.

— Moare şi el, în vis, o dată cu dumneata. Spune-i-o. Crede în prevestiri şi, chiar spre binele lui, va dori să rămîi în viaţă cît mai mult.

Rostind aceste cuvinte, îşi spunea însă în gînd : „E cumplit. Femeia asta se gîndeşte încă la omoruri, deşi moare de frică să nu fie ucisă. Trebuie să-l pun în gardă pe rege."

Băteau tocmai ceasurile zece şi din anticameră, care era totuşi a treia încăpere de la acel salon, se auzi zgomotul făcut de gentilomii regelui, care soseau.

Henri îi lăsă acolo şi porni singur şi grăbit, de-a lungul unor ferestre înalte, prin încăperile scăldate în soare ; umbra lui păşea şi ea grăbită după el, dar răsturnată. Băgînd de seamă că la capătul drumului era aşteptat de două femei, îşi sprijini o mînă în şold, iar cu cealaltă îşi dădu pălăria spre ceafă, spre a desluşi cine sînt. Mînecile şi pantalonii pînă la genunchi erau bufanţi şi straiele astfel croite îi dădeau o înfăţişare cu atît mai zveltă. Cu pieptul umflat, cu muşchii jucîndu-i sub piele în mers, părea un bărbat sigur de el şi foarte tînăr, aproape un băieţandru. Păşi ca la el acasă şi îşi salută scumpa rubedenie, de parcă s-ar fi întors dintr-o scurtă călătorie. Înainte ca doamnele să fi avut timpul să se scoale de pe scaune, el şi ajunsese în faţa lor, copleşindu-le cu întrebări şi rîzînd. În colţurile ochilor îi licărea ironia, o ironie tristă, care era cea mai veche însuşire a lui.

Le întrebă pe doamne înadins, pe amîndouă deodată, dacă nu erau mirate că îl văd în Paris, apoi dacă fuseseră cumva jefuite. Nu ? Atunci să facă bine să-l întrebe şi pe băcanul lor. Au să afle că toţi îi plăteau marfa, chiar şi scursorile care intraseră în oraş o dată cu trupele.

— Ce spui de asta, scumpă verişoară ?

Doamna de Montpensier îi răspunse :

— Sire, sînteţi un foarte mare rege, milostiv, blînd şi mărinimos. „Ia te uită cine mă judecă în visurile mele", gîndi, însă, în acelaşi timp, ducesa dezamăgită, şi îşi făgădui să nu mai viseze niciodată. El ghicise că îi era frică şi o tachină niţel. Îi spuse că desigur dorea să-l vadă în fundul iadului pe domnul de Brissac, care îi predase capitala. Ducesa îl încredinţă însă că, dimpotrivă, ar fi vrut ca în locul lui Brissac s-o fi făcut fratele ei, Mayenne. La asta el exclamă vesel că ar fi trebuit să aştepte prea mult o asemenea întîmplare.

În focul întrebărilor şi răspunsurilor, doamna se bosumflă, mîndria i se răzvrăti cu atît mai tare împotriva lui, cu cît el părea mai simplu. Ori nu bănuieşte nimic din tot ce mişcă sufletul unei femei, din toate visurile ei, nu vrea să ştie decît de treburile statului, şi atunci e o stîrpitură faţă de patima pe care dînsa o risipise în zadar şi de care se căieşte, ori i-a pus, totuşi, gînd rău, şi atunci ce se mai izmeneşte ?

— Sire, îi spuse ducesa cu răceală. Un învingător nu îndeplineşte niciodată cele ce se aşteaptă din parte-i.

Fără a sta mult pe gînduri, Henri îi răspunse :

— Altfel ar trebui să ridic cîte un eşafod în faţa fiecărei case ! Se răstise furios — şi se mira că se înfierbîntase atît de rău.

Ducesa se ghemui în fotoliu şi închise ochii. Henri făcu un pas înapoi, apoi alţi cîţiva, şi fu gata să plece. Doamna de Nemours îl opri :

— Nu vedeţi că e bolnavă şi îmbătrînită ? îi şopti. Şi, pe neaşteptate, îl apucă de mînă. Dar ce palid sînteţi ! Şi mîna vă arde. Nici maiestatea-voastră nu se simte bine.

— Nu mi-e bine, repetă el. Nu m-am putut obişnui niciodată cu gîndul că aş avea alţi duşmani, afară de cei de pe cîmpul de luptă.

Maternă, doamna de Nemours îi vorbi ca o matroană care admiră un atlet :

— Nici n-aţi putea fi un rege mare, dacă n-aţi avea mulţi duşmani.

La care el dădu drumul unei sudalme, o sudalmă scornită chiar de el, fără nici un înţeles pentru alţii, şi strigă :

— N-are decît să se uite fiecare în fundul sufletului său şi are să găsească destule lucruri de stîrpit. Pe mine să mă lase în pace să-mi văd de treabă, am altceva mai bun de făcut decît să mă păzesc toată vremea de ucigaşi.

Își spuse însă că nu venise acolo spre a rosti astfel de vorbe. Își duse mîna tremurîndă la tîmple. Privi către doamna de Montpensier, care își venise în fire și se uita la el cu ochii ei mari, negri.

— Dragă verișoară, i se adresă Henri, prietenos ca la început. Mi-e cald. Ceva răcoritor, dacă ești bună. Puțin compot.

Ducesa se sculă fără a spune un cuvînt și se îndreptă spre ușă. El voi s-o împiedice să se ostenească. Doamna de Nemours îi șopti :

— Sire, n-are să se mai întoarcă, are să-și ceară iertare că nu poate veni.

Dar ducesa se înapoie, urmată de un slujitor care purta cele cerute. Era un borcan cu caise ; ducesa băgă lingura înăuntru după care o duse la gură. Henri îi opri mîna :

— Mătușă, cum vă puteți gîndi la așa ceva !

De speriat ce era, o numise mătușă, cum și era la drept vorbind.

— Da' ce ? întrebă ducesa. N-am făcut destule spre a da de bănuit ?

— Sigur că nu — și el și înghiți o lingură.

Doamna de Nemours încercase să-l lovească cu stîngăcie, pentru ca să răstoarne lingura. Căci se prea putea, socotea dînsa, ca ducesa să fi otrăvit compotul. Și fața îi deveni cenușie cînd regele îl înghiți. Iar acesta gîndi : „Să fi băgat ceva Furia asta înăuntru ? Dar era gata să guste și dînsa din compot. Orișicum, ce-i făcut e bun făcut. N-am poftă să-mi fie frică." Și urmă să mănînce.

Deodată, doamna de Montpensier rosti :

— Oh ! trebuie să fim slujitorii domniei-voastre.

După care urmară, însă, îndată, niște hohote de plîns reținute, pricinuite de un mare chin. Henri se simți ușurat — își luă rămas bun de la cele două doamne care îl făcuseră să petreacă vreo cîteva clipe grele și o invită pe scumpa-i verișoară la Luvru. O rugă să fie de față cînd avea să-și facă intrarea sărbătorească în capitală.

— Cînd are să se întîmple asta ? întrebă doamna de Nemours.

— După ce scumpa stăpînă a inimii mele are să-mi dăruiască un fiu, răspunse el în timp ce se depărta. Și fața îi ardea ciudat.

Una din cele două femei rămase singure se adresă celeilalte :

— Într-adevăr, copilul e al lui.

— Și dumneata te-ai îndoit, observă cealaltă.

La prînz, regele abia se atinse de mîncare, ceea ce nu prea-i stătea în obicei și după aceea își arătă dorința de a face o plimbare călare. Bellegarde trebuia să-l însoțească. Printre ceilalți se afla un domn de Lionne, tînăr, drăguț, iubit de toți

pentru purtările-i fără cusur. Domnul de Lionne stăpînea arta de a face oamenii şi mai cu seamă femeile să se simtă la largul lor în aşa măsură, încît rămîneau încîntate de ele însele. Se simţea cîtă putere de înţelegere şi cîtă delicateţe cheltuia nu numai pentru a plăcea el, dar şi pentru a-i face pe alţii să fie fericiţi. Un cavaler cum rar se întîlnea şi care nu făcea rău nici unei muşte, după cîte se ştia despre el.

Lui Henri îi plăcea să-l aibă cu sine, mai cu seamă din pricina marelui scutier, căci voia ca vechiu-i prieten Feuillemorte să poată vedea la tot pasul că sînt alţii mai preţuiţi decît el şi că se va duce curînd şi vremea lui. Căci Henri se mai temea încă de cel ce fusese rivalul său la inima încîntătoarei Gabrielle, deşi aceasta îi arăta acum o credinţă în care el nu se încredea însă orbeşte, cu toată sarcina ei, ce-i sporea feminitatea.

Trecură călări prin aşezarea numită Boulogne ; seniorii rupseseră pe drum liliac abia îmbobocit şi-l dăruiră din şa fetelor. Tinerele ţărănci chicoteau încurajator, dar se fereau să se lase ridicate în şa. Una singură primi creanga cu bobocii de liliac, încetă să rîdă şi se lăsă săltată de domnul de Lionne.

— Feuillemorte ! exclamă Henri. Aşa ni se întîmpla şi nouă cînd eram tineri şi nu eram încă gălbejiţi.

— Sire, am uitat de mult timpurile acelea, îl încredinţă Bellegarde.

Între timp ieşiseră la cîmp deschis. Trecură pe lîngă cîteva bordeie acoperite cu paie ; în faţa unuia din ele se adunaseră cîţiva ţărani gătiţi în straie de sărbătoare. Masa lungă fusese alcătuită din două blăni bătute în trei pari. Paharele erau goale, dar glasurile pline. Oamenii cîntau şi nu se opriră nici cînd seniorii descălecară.

— Ei, nespălaţilor ! strigă marele scutier. Ia să ne plimbaţi puţin caii.

Oamenii nici nu priviră către noii-veniţi ; o seamă răspunseră, însă, fără a dovedi prea mare respect.

— Aici sîntem acasă la noi, spuse unul.

Iar altul :

— Pînă cînd au să ne ia perceptorii voştri şi acoperişul de deasupra capului.

Fără să fi fost băgat în seamă, regele se strecurase în mijlocul lor. Scăpă o sudalmă, sudalma lui, pe care o cunoşteau toţi. Şi atunci cîţiva îşi îndreptară privirile către el.

— N-aveţi decît să nu-l daţi ! strigă el. Căci altfel au să ajungă să-mi ia şi acoperişul meu.

Tăcură cu toţii şi, cum stăteau cu mîinile noduroase pe tăblia mesei, se văzu cum îşi încleştează pumnii ; spinările şi umerii le încremeniră. Cei mai bătrîni, îmbrăcaţi în lînă de culori nedesluşite, erau şoldii ; cu atîta se aleseseră după ce ani de

zile, zeci de ani, trudiseră cu aceleași unelte, purtaseră aceleași poveri, își supuseseră aceloraşi constrîngeri portul şi mersul.

Cei ce nu-şi întorseseră capul către rege ba trăgeau cu coada ochiului spre el, ba îşi priveau din nou pumnii pe care şi-i frămîntau. Lui Henri ochii i se plimbau de la unul la altul, vedea capetele lor clătinîndu-se cînd înainte, cînd înapoi, de parcă nu i-ar fi avut aievea în faţă-i, ci ar fi fost nişte năluci caraghioase scornite de închipuirea lui, nişte halucinaţii datorite frigurilor. Şi regele se ridică, încercînd să afle puţină răcoare sub un nuc. Mai mulţi dintre gentilomii săi, printre care şi Bellegarde, se strînseră în juru-i, deoarece situaţia li se părea cam primejdioasă. Dar îi scăpă domnul de Lionne, dacă într-adevăr ar fi avut nevoie să fie scăpaţi.

Acesta ieşi dintr-un tufiş împreună cu drăguţa pe care o suise în şa. Era limpede ce treabă avuseseră în tufişuri. Dar domnul de Lionne îşi purta ţăräncuţa abia atingîndu-i vîrfurile degetelor, ca pe o doamnă de la Curte, şi aşa se apropiară de masă, surîzîndu-şi unul celuilalt şi îndreptîndu-se spre cel mai tînăr dintre bărbaţii ce o înconjurau. Tînărul nu era încă încovoiat de muncă, era bine făcut, ca un gentilom, deşi trupul lui nu avea mlădierea căpătată prin scrimă şi jocul cu mingea, ci era mai greoi şi cam încet în mişcări. Cusururi ce ieşiră îndată la iveală, cînd încercă să se năpustească asupra domnului de Lionne; tînărul fu cu uşurinţă oprit de gentilomul care făcu dovadă că are muşchi de fier şi nu-şi pierdu nici în această împrejurare graţia şi purtările-i alese. Ci îşi scoase pălăria faţă de tînărul ţăran pe care-l trîntise pe bancă şi-i arătă că are cinstea de a-i înapoia fata, pe care o luase cu sine, îngrijorat cum era de a apăra orice femeie de întîlniri neplăcute la drumul mare.

Oamenii ce şedeau pe bancă alături de tînărul ţăran încuviinţară din cap. Tînărului, care mîrîia totuşi, domnul de Lionne îi propuse în glumă să se bată cu pumnii — şi începu chiar de unul singur să izbească în gol. Era atît de vesel, de proaspăt, de nevinovat, încît îţi făcea plăcere să-l priveşti. Oamenii izbucniră în rîs. Domnul de Lionne, fără a mai sta mult pe gînduri, se folosi îndată de această izbîndă spre a-l cuprinde în braţe pe tînăr, care se lăsă îmbrăţişat. Un bun obicei l-ar fi îndatorat să răspundă şi el cu o îmbrăţişare, dar nu avu timp s-o facă, căci se mişca prea încet.

Adresîndu-se marelui scutier, Henri rosti:

— Feuillemorte, orice s-ar zice, tot tu îmi eşti mai drag. Cel de colo e întîiul om fără nici un cusur ce mi-a fost dat să văd. Dar, văzîndu-l, parcă mă trece un fior.

Un ţăran, care părea mai în vîrstă, îşi trăsese picioarele întepenite de sub masă. Şi se ridică să-l măsoare pe rege. Avea umerii aduşi, braţele şi mîinile noduroase îi atîrnau parcă pînă la pămînt şi arăta trist ca un om de şaizeci de ani care nu ştiuse niciodată ce înseamnă bucuria de a trăi.

Regele îl întrebă :

— Cîți ani ai ?

— Măria-ta, îi răspunse țăranul, și eu am întrebat pe unul dintre oamenii domniei-voastre cîți ani aveți și am aflat că sîntem de o vîrstă.

— Mai avem noi și alte asemănări, întregi regele. Aceleași semne ale furtunilor vieții. Chipurile noastre, al meu ca și al tău, arată deopotrivă urmele unor mari strădanii și ale unor trude grele.

Mai întîi țăranul tăcu și clipi, apoi însă încuviință :

— Asta cam așa e.

Și-și aduse parcă aminte de ceva, dădu să vorbească, dar se codi. Regele nu-l zori. Cu ochii larg deschiși, cu sprîncenele înălțate, aștepta.

— Sire, haideți, îi ceru țăranul. Mergem numai pînă la pîrîu.

Domnul de Bellegarde dădu să-i urmeze, dar regele îi făcu semn să rămînă locului. Și porni. Țăranul îl duse într-un loc unde apa era limpede ca oglinda. Regele se plecă asupră-i ; fața îi ardea așa de tare, că ar fi vrut să-și bage capul în pîrîu. Între timp fața i se umflase și, privindu-se în oglinda apei, i se părea chiar că se umfla văzînd cu ochii, deși își dădea seama că era numai o părere și că boala își făcuse drum mai demult. Țăranul avea acum privirea unui om care vede departe și înțelege multe.

— Sire, plecați cît mai repede la palatul maiestății-voastre, spuse. Căci numai dunmezeu știe dacă mai aveți de trăit cîteva ceasuri nu.

— Mai bine pentru mine, ca și pentru tine, ar fi să trăiesc, îi răspunse Henri și încercă să rîdă.

Dar mușchii feței nu-i dădură ascultare ; era cea mai supărătoare întîmplare din ziua aceea. În același timp auzi pe cineva sforăind ; era sforăitul unui om cu burta plină. Ceea ce iar îl supără.

— Ce este ?

Și țăranul îl lămuri :

— Ăsta-i cel care mănîncă totdeauna cît șase.

Henri nu pricepu. Dar pentru întîia oară îl văzu pe țăran zîmbind vesel.

— Cum ? îl întrebă regele. Te veselești că altul poate să mănînce cît șase, în timp ce tu n-ai de mîncare nici pentru unul ?

În loc de răspuns, țăranul arătă regelui o moviliță acoperită cu iarbă : îndărătul ei se umfla și se dezumfla un pîntec uriaș. Țăranul urcă moviliță și-l zgîlțîi pe cel ce sforăia.

— Cumetre ! strigă. Cumetre Flămînzilă ! Scoală ! Regele vrea să te admire.

Dură destul timp pînă cînd omul se ridică. Avea un trup uriaș și un chip de căpcăun. Chica îi începea chiar de la sprîncenele stufoase. Gura și fălcile puteau să facă loc multor pfunzi de mîncare, iar ochii mici nu i se vedeau din pricina grăsimii. Și tot acest munte de carne se clătina pe picioare : nu-și împlinise somnul.

Regele îl întrebă :

— E adevărat ? Poţi să mănînci cît şase ?

Drept răspuns se auzi un grohăit. Ţăranul îl încredinţă :

— Da, poate. A înghiţit tot ce a avut şi acum îl hrănim noi ăştilalţi. Uite, acuşica are să înfulece cît şase. Repejor, cumetre. Arată regelui ce poţi.

Matahala se urni din loc ; pajiştea tremura sub pasul grăsanului. Ţăranii de la masa cea lungă îl primiră cu strigăte de bucurie ; unii începură, în sfîrşit, să cînte iar. Şi fiindcă auziră că omul era gata să mănînce încă o dată cît şase, se grăbiră să aducă pe dată ce mai aveau prin bordeiele lor. Cît ai clipi, blănile lungi fură acoperite, că de-abia le mai puteau ţine, cu şunci, slană, ouă, iar paharele goale se pierdură printre cănile pîntecoase. Slăbănogii cocîrjaţi de muncă înconjurară apoi muntele de carne şi-l împinseră spre masă. La un semn al regelui, gentilomii săi împrăştiară prostimea şi el însuşi se oţărî la burtos.

— Va să zică tu înghiţi agoniseala ţăranilor. De înfulecat cît şase, te pricepi. Dar să munceşti cît şase ?

Burtosul răspunse grohăind că munceşte şi el cît îl ţin puterile şi anii. Mistuitul e o muncă grea, şi asta-i munca ce i se cere lui, căci trebuie să mănînce cît şase.

Atunci regele făcu un nou semn şi cîţiva dintre gentilomii săi începură să mîne din urmă în cerc, ca la manej, muntele de carne, cu cravaşele lor de călărie. Şi, neavînd încotro, matahala se aşternu pe fugă, de rupea pămîntul ! Ţăranii se tăvăleau de rîs, dar regelui nu-i ardea de glumă. Roşu ca focul, cu faţa umflată, se răsti la ei spunînd că regatul său nu-i destul de bogat spre a îndopa mîncăi care n-aduc nici un folos.

— Dacă ar fi mulţi ca tine, strigă apoi către burtos, cînd acesta trecu, fugărit de ploaia de lovituri, pe dinainte-i, ar trebui să vă spînzur. Ticăloşii de-alde tine mi-ar flămînzi cît ai bate din palme regatul.

Cu toată mînia, simţi deodată că începe să dîrdîie ; era scuturat de friguri, dar credea că de vină e ceaţa care se ridica. Înainte de a încăleca, porunci ţăranilor să mănînce ei înşişi tot ce se afla pe masă ; după feţele lor îşi dădu, însă, seama că n-o vor face. Ci vor urma să dea tot ce-şi rupeau de la gură acelui Flămînzilă care era mîndria lor. Şi, înciudat, regele porni în galop.

— Ţi-e frig, Feuillemorte ?

— Sire,tuturor ne-au îngheţat picioarele pe pajiştea udă.

Cei mai mulţi dintre gentilomi nu-şi găsiră destul de repede caii şi plecară mult după ce porniseră regele şi marele scutier. Cel din urmă plecă domnul de Lionne. Aşteptase pînă se depărtaseră toţi. Strecurîndu-se pe după tufişuri, pîndi să vadă ce-au de gînd ţăranii ; aceştia erau încă uluiţi de porunca regelui de a mînca chiar ei ceea ce puseseră pe masă. Domnul de Lionne ridică în şa fata cu care venise şi îşi purtă o bucată de drum calul de dîrlogi ca să nu facă zgomot, să nu fie simtit

Ajungînd la palatul Luvru, Henri trebui să admită că era bolnav. Ochii i se împăienjeniseră şi îşi dădu seama că dacă ar vorbi ar scoate vorbe fără şir. Se culcă, medicii îl luară în primire şi, datorită lor, nemulţumirea-i crescîndă se preschimbă în moleşeală. Cînd se înnoptă, Bellegarde intră în odaie şi tulburat, începu să bîiguie, nemaiputînd să se stăpînească :

— Sire, domnul de Lionne...

— Prea nu are nici un cusur omul ăsta, şopti Henri. M-a înspăimîntat.

— Şi pe drept cuvînt, sire. Părăsind şoseaua şi luînd-o peste cîmp, i-a spintecat fetei burta şi şi-a vîrît picioarele în mărunţaiele ei ca să şi le încălzească.

— Numai asta-mi mai lipsea azi, şopti Henri.

Era prea sfîrşit de puteri ca să-şi poată arăta mînia. Anevoie, izbuti să mai adauge :

— Să fie dat pe mîna judecăţii şi tras pe roată în faţa norodului.

— Sire, e un nobil ! rosti Bellegarde puţin cam prea tare, ridicîndu-şi amîndouă braţele pînă peste cap, mirat peste măsură de această hotărîre de neînţeles.

— Tu nu eşti ? îl întrebă Henri fără a ridica glasul, dar cu ochii larg deschişi.

Bellegarde şi-i plecă pe ai lui şi ieşi fără zgomot.

Ceva mai tîrziu, bolnavul primi vizita preaiubitei sale surori, doamna Catherine de Bourbon. Fusese trezită din somn, căci medicii declaraseră că starea iubitului ei frate era cum nu se poate mai îngrijorătoare. Cînd îi văzu chipul, o podidiră lacrimile ; Henri era de nerecunoscut. Primul-camerier, domnul d'Armagnac, îi arătă, însă, de la locul unde se afla, la picioarele bolnavului, că stăpînul său mişca buzele. Sora îşi plecă dar urechea, ghici mai mult decît înţelese ce voia, îngenunche şi cîntă încetişor împreună cu el psalmul.

Ziua se sfîrşi, aşa cum începuse, în chip înălţător.

DRAGOSTEA POPORULUI

Boala fu înfrîntă mult mai repede decît s-ar fi crezut, după numai şapte zile şi jumătate. Căci nu fusese la drept vorbind decît mărturia pe care trupul o dădea cugetului despre o nouă cotitură şi un alt prag al destinului. Iar după aceea Henri abia dacă mai avu un răgaz de o lună spre a-şi veni în puteri şi trebui să plece repede spre cîmpul de luptă. Dinspre Ţările de Jos năvălise o armată spaniolă, comandată de data asta de un anume conte Mansfeld ; dar adevărata căpetenie a ataculuî dezlănţuit împotriva regatului era tot Mayenne, din familia Guise, care avea de partea lui pe mulţi din cei de-o seamă cu el. Regele se afla la Paris şi faptul că-şi stăpînea capitala făcea pretutindeni cea mai adîncă impresie. Un oraş după altul, o provincie

după alta i se închinau numai din această pricină ; dar o seamă de guvernatori i se mai supuneau încă în schimbul unei răsplăți bănești. Mari seniori trăgeau poate prea mari foloase din istovirea regatului și din slăbiciunea regelui și a poporului, și nu înțelegeau să lase prada din mîini. Spre norocul lor, regelui încă i se mai refuza cuminecătura. Iar pînă avea să-l recunoască papa, ceea ce nu putea să se întîmple prea curînd, răzvrătirea împotriva lui continua să rămînă o faptă pioasă.

Regele asedie puternica fortăreață Laon și în același timp dădu cîteva bătălii în cîmp deschis împotriva armatei năvălitoare, pe care Don Filip o trimisese, așa bolnav cum era. Căci nu înțelegea să depună armele înainte de a putrezi cu totul. Așadar, curaj ! Și Henri își dovedi pe deplin vioiciunea. În mijlocul ostenelilor și al primejdiilor de tot felul, trimise încîntătoarei Gabrielle cele mai pătimașe scrisori ; niciodată nu mai primise ea altele asemenea din parte-i, încît începu chiar a bănui că îi era totuna dacă o iubea din depărtare ori dacă erau împreună și deveni geloasă pe dorul lui și pe propriul ei portret, de care el nu se despărțea. Feciorul a cărui naștere se apropia se numea Cezar încă înainte de a fi văzut lumina zilei, pentru că era un copil al războiului, ori poate ca simbol al unor întîmplări și mai răscolitoare. Iar părintele îl și purta în brațe, acolo departe unde se afla, înainte ca mama să fi simțit apropiindu-se clipele grele la care se aștepta. Scrisorile lui o făceau să-i simtă atît de puternic ființa, încît nici prin gînd nu-i trecea că o putea paște vreo nenorocire. Așa îi dărui Gabrielle copilul ce purta numele de Cezar.

Cînd vestea cea bună îl ajunse, într-o frumoasă zi de iunie, Henri se afla după o noapte în care se cățărase pe toate povîrnișurile dealurilor din jurul Laonului, de unde putea fi atacată fortăreața. Se curăță de scoarța groasă de glod de pe mîini și de pe picioare și se îndreptă călare spre o fermă din pădure. O cunoștea din copilărie, căci ferma ținea de domeniile exterioare ale micii sale țărișoare, Navarra. Pe vremuri mîncase acolo fragi cu smîntînă și ar fi vrut să se înfrupte acum din nou, cu sufletul plin de bucuria de a fi tată. Căci totul purta acum numele de Cezar : bucuria, copilul și sufletul său.

După odihna de după prînz se urcă, la fel ca pe vremea cînd era copil, într-un prun, de unde-l chemară. Cică prin împrejurimi zburau altfel de prune. Fuseseră zăriți călăreți vrăjmași ce-i puteau cu ușurință pregăti o gustare care i-ar fi căzut cam greu la stomac. Repede, repede, încălecarea — dar cînd ajunse în fața Laonului, veni tocmai la timp spre a-l vedea dîndu-și sufletul pe mareșalul Biron. Acest om care fusese, de cînd îl știa, dur și numai nervi zăcea acum moale și fără putere, atins de umbra morții. Pe care Henri o cunoștea, fără greș, cînd îi cuprindea pe soldați ; îi ajungea o ochire numai și-și dădea seama cînd sfîrșitul mai putea fi ocolit și cînd nu. Înălță capul și umerii lui Biron din țărîna de care avea să fie acoperit curînd. Și se priviră ochi în ochi, cu gravitatea despărțirii

fără de întoarcere și a clipei celei de pe urmă. Am fost dușmani pe vremuri : și tocmai de asta am și știut să păstrăm credință neclintită de atunci încoace. Nu mă uita, n-ai să mă poți uita. Nici tu n-ai să mă uiți, acolo unde ești chemat. La bună vedere. Dar nu. Cum ne-am putea revedea, de vreme ce și ochii ți se prefac în țărînă ? Și Henri nu-și dezlipi privirea de pe ei pînă nu deveniră nemișcați și orbi.

În aceeași zi îi fusese dăruit un fiu și-l pierduse pe Biron. Simți astfel deslușit cum era purtat de valurile veșnic nepotolite ale vieții pe care trebuie să le stăpînim fără a da înapoi. Copiii iau locul părinților. Îi strîng pe copii în jurul meu și ei îmi înmulțesc puterile. Biron a lăsat un fiu care se află și el în rîndurile oștirii. Și regele îl chemă.

— Mareșale Biron, îl întîmpină Henri pe acest fiu, care află astfel că era urmașul tatălui său.

Nici nu se așteptase de altfel să se întîmple altminteri, cu toate acestea mulțumi preasupus, iar cînd văzu ochii înlăcrimați ai regelui, izbucni și el, ca la poruncă, într-un bocet neînfrînat. Avea niște mușchi neobișnuit de mari, dar altfel nu prea era un om tare, ci numai dur. Cît despre credința lui, regele avea să afle într-o bună zi cîte parale făcea. Deocamdată se arătă stăpînit de durere, într-un fel nu prea potrivit pentru un zdrahon de treizeci și cinci de ani, pînă cînd regele, care se săturase de bocetele lui, deschise vorba despre veniturile pe care le va avea ca mareșal al Franței. Pe dată, tînărul Biron începu să se tîrguiască, sprijinindu-și pretențiile cu toate argumentele pe care le află la îndemînă.

— Aveți dușmani, aminti el regelui. Cu brațele mele pot zdrobi pe oricine. Ce s-ar întîmpla, însă, dacă aș fi împotriva maiestății-voastre ? Puteți să vă socotiți norocos, sire !

Era oare numai grosolan și prostcrescut ? Ori avea și gînduri ascunse ?

Dar regele nu voi să deslușească în vorbele lui decît mîndria omului bine clădit pentru vîrtoșia trupului său. Iar cînd Biron aminti, mai apoi, de puternicele-i rubedenii, regele dori să vadă în asta doar un sfat. Căci el, regele Henri, se simțea chemat și era gata să risipească toate clicile și cîrdășiile marilor seniori și să le împuțineze puterea, spre binele poporului și al regatului. Privindu-l, însă, Henri își dădu seama că tînărul Biron nu știa nimic din toate acestea. Capul lui rotund, cu fruntea năpădită de păr, îi amintea de țăranul ce înghițea cît șase, pe care-l cunoscuse cînd fusese cuprins de friguri. Cu toate acestea, și în ciuda întunecatei lui încăpățînări, era capul unui gentilom, al fiului unui vechi tovarăș de arme. În ființa fiului, Henri îl iubea pe tatăl său ; și de aceea îl îmbrățișă și-i dădu tot ce ceruse.

În iulie, neavînd încotro, fortăreața Laon se închină regelui, iar Amiens și alte cîteva orașe, prinzînd prilejul, îi urmară pilda. Și cum spaniolii, ori amestecătura ce se numea așa,

fuseseră încă o dată alungaţi, regele se înapoie în capitală şi în braţele încîntătoarei Gabrielle. Lîngă patul ei se afla un leagăn. Ce minunată surpriză! În închipuirea lui, Henri se văzuse de multe ori strîngîndu-şi fiul la piept. Acum îl vedea aievea, pentru întîia oară — şi abia dacă putu scoate un strigăt de mirare: tatăl apucă repede un scaun căci i se părea că lumea se învîrte cu el, de bucurie, se înţelege, de bucurie. Dar, la drept vorbind, şi fiindcă acel copil voinic, sănătos, copilul lui, era menit a-i chezăşui viitorul şi supravieţuirea dincolo de timpul cît avea el să trăiască, lucru de care mai înainte nu fusese atît de încredinţat. De unde şi tîrzia emoţie a tatălui.

Aplecat asupra leagănului, îşi spuse că multă vreme trebuise să biruiască singur şi, la drept vorbind, fără nici o perspectivă multele şi marile piedici pe care le aflase în cale — şi cît de uşor s-ar fi putut sfîrşi totul: un glonte ar fi fost de ajuns. „Acum, însă, se schimbă lucrurile. Pe viitor, o să fim doi". Şi repetă de multe ori aceste vorbe, pînă cînd, în cele din urmă, le rosti şi cu glas tare, iar mama îl asculta, răbdătoare: căci purtase în pîntece bucuria lui, deşi această bucurie întrecea puterea ei de înţelegere. Şi în timp ce-şi spunea: „Sînt mare şi puternic. Nimic nu mă mai poate doborî!", în timp ce rostea aceste vorbe, îi trecură prin minte, ca în zbor, toată viaţa, şi mai cu seamă tinereţea lui. Regina, mama sa, îl învîrtoşase de timpuriu. Fiu al unei femei bolnave, fusese la început un copil pirpiriu şi slab, dar dînsa îl oţelise. Mulţumită acestei oţeliri ajunsese să poată dormi pe pămîntul gol, să atace călare duşmanul, necurmat şi mereu, să atace vrăjmaşii spre a cîştiga regatul. „Bătăliile, asediile, noroaiele, sîngele, toate au trecut, toate au rămas în urmă, numai eu sînt în picioare. Dar tu, fiul meu?"

Şi în pofida celor trăite de el însuşi, părintele făgădui voinicului său copil că n-are să cunoască greutăţi, că n-are să aibă nici duşmani, nici piedici, ci are să trăiască în pace, în bucurie, într-un regat puternic, în mijlocul poporului care ne va iubi. „Fii pe pace, fiul meu, am să cîştig dragostea poporului pentru noi". Ridică din leagăn copilul, îl sărută şi-l dădu mamei să-l sărute şi dînsa. Apoi o încredinţă că aveau să se căsătorească în curînd. Cel dintîi lucru de făcut, de făcut fără întîrziere, era: despărţirea ei de domnul de Liancourt, după aceea a lui de prinţesa de Valois. Papa va trebui să vrea. Ce alta ar putea face dacă regele Franţei şi biruitorul Spaniei ar ameninţa că trece din nou la protestantism?

Papa ridică excomunicarea, dă chiar cu mîinile lui trimisului regesc cuminecătura. Încuviinţează despărţirea regelui, îi binecuvîntează căsătoria cu scumpa stăpînă a inimii sale şi îndeamnă pe toţi credincioşii să-i dea ascultare. Toate acestea nu sînt încă de fel sigure, dar aici par aievea. Căci regele are un fiu, fiul pe care-l poartă în braţe: şi toate par mai uşoare şi se

potrivesc de minune. Şi atît de fericită fu noaptea aceea, atît de ameţitoare — cum nici măcar în braţele încîntătoarei Gabrielle n-avea să mai afle alta asemenea mai tîrziu.

Între timp, însă, încîntătoarea Gabrielle trebuia să se înzdrăvenească. Pînă cînd avea să-şi redobîndească iar toată frumuseţea şi să intre împreună cu regele în Paris, se mulţumi a trimite o întîmpinare către tribunalul bisericesc din Amiens, sub jurisdicţia căruia se aflau dînsa şi domnul de Liancourt. Se cuvenea ca regele să-şi ia în stăpînire capitala cu toată solemnitatea şi mult fast şi nu, cum făcuse, în ascuns şi în cele dintîi ceasuri ale dimineţii. Dar inima nu-i da ghes să maimuţărească ceea ce însemnase o biruinţă adevărată, printr-o reprezentaţie pompoasă. Împreună cu el, trebuia să-şi facă, apoi, intrarea, şi scumpa stăpînă a inimii sale : de aici toată silinţa pe care Curtea o bägă prea bine de seamă.

Nimeni nu se împotrivi, însă, şi abia dacă se auziră şuşoteli la Curte ori în oraş : căci toată lumea era înmărmurită de îndrăzneala regelui. Se gîndeşte să-şi supună amanta privirilor noastre şi ale oamenilor de rînd ! Vrea ca pînă la Curţile străine şi la celelalte naţii să ajungă vestea că regele îşi ia concubina părtaşă la triumf şi a hotărît s-o ridice pînă la el. Frumoasa d'Estrées a şi urcat de altfel cea dintîi treaptă spre tron, dăruind regelui feciorul. Gîndiţi-vă că de cincizeci de ani nici un rege al Franţei n-a izbutit să-şi dovedească bărbăţia ! Acum, frumoasa d'Estrées se pregăteşte să pună piciorul pe a doua treaptă. Atenţie şi pază bună ! Să fim cu toţii strînşi uniţi, că altminteri chiar că ne pomenim cu o regină de sînge francez.

Asta era părerea tuturora. Şi nimeni, nici chiar Gabrielle, nu putu să scape de înrîurirea ei. Ci îşi simţi inima strînsă, mai cu seamă în ajunul intrării, pe care Henri o hotărîse pentru cincisprezece septembrie. În ziua de paisprezece, mătuşa de Sourdis se ţinu scai de dînsa. Însăşi doamna de Sourdis statornici cum să se gătească a doua zi, ce rochie, ce podoabe să pună, totul trebuind să aibă o strălucire şi să fie de o bogăţie cum numai prinţesele, şi nimeni altcineva, şi-o pot îngădui.

— Nici o femeie de seama noastră n-a fost vreodată gătită cum eşti tu, observă mătuşa.

Dar nepoata îi răspunse :

— Mi-e frică.

Şi un giuvaer greu îi scăpă din mînă.

— Gisco ! o mustră mătuşa.

Doamna de Sourdis era cam pusă pe sfadă, căci, lucru vrednic de mirare, se afla şi dînsa în poziţie interesantă : se prea putea ca vinovatul să fi fost palidul ei prieten de Cheverny, dar se vorbea şi de alţii. Şi privindu-se o dată cu Gabrielle în oglinda cea mare, îşi invidia nepoata pentru luxul ei regesc — dar găsea că tot pielea ei era de o albeaţă mai bătătoare

la ochi. Rochia de mătase neagră i-ar fi pus și mai mult în lumină albul trupului. Horbota sclipitoare ce cădea peste panerul larg și întins care se legăna în jurul trupului, alcătuind cute prea ispititoare, scotea la iveală, în loc să ascundă, frumosul ei trup. Doamna de Sourdis era încredințată că și al ei era vrednic de aceste artificii. Prin despicătura foarte largă din față lucea fusta cusută cu mai multe rînduri de fire argintii și acoperită în întregime de cununi lungi de mărgăritare și de stele mari din nestemate. Și mătușa se simți cuprinsă de dorința de a-și lovi nepoata peste ceafă. Era numai cea dintîi din cele multe care, a doua zi, aveau să roșească de ciudă, să pălească de invidie.

Încercă măcar să insufle Gabriellei o și mai mare neîncredere în sine decît simțea și așa.

— Cînd ai să găsești un moment potrivit, ar fi bine să te declari bolnavă, frumoasa mea, o sfătui. Nu-i cuminte să înfățișezi privirilor o risipă atît de nemăsurată. E primejdios nu numai pentru tine, ci pentru noi toți. Domnul de Rosny are să socotească pînă la un ban cît costă ce porți tu. Caii regelui au fost aduși înapoi, fiindcă nu s-au găsit furaje pentru ei. Cum se potrivește una cu cealaltă ?

Gabrielle înțelese încotro bătea doamna de Sourdis. Și cu toată neliniștea ce o simțea în suflet, îi răspunse încrezătoare :

— Eu și domnul de Rosny depindem unul de celălalt. El are să-mi ajute mie și eu lui.

Și cu toate că mătușa continuă să-i atragă luarea-aminte, hotărî ca în aceeași seară chiar să dobîndească de la Henri numirea domnului de Rosny în Sfatul ce conducea treburile vistieriei.

În seara aceea, însă, regele urcă împreună cu dînsa, în cea mai mare taină, într-o trăsură. Nimeni nu trebuia să cunoască numele călătorilor. Drumul ce-l avea de făcut perechea ducea pînă la Saint-Germain. Ajungînd acolo, zăriră vechiul și întunecatul castel, luminat încă de soarele ce asfințea. Odinioară sălășluise acolo Curtea răposatului rege și aceleași pîlpîiri întunecate îl întîmpinaseră pe un băiețaș ce venise de departe, din ținuturi străine, cu mama sa Jeanne. Și tot de acolo urmau să plece a doua zi, spre a-și face, falnic, intrarea în capitala regatului.

— Dă-mi mîna, doamnă, sîntem acasă. Și vom fi la noi acasă oriunde ne vor mai călca picioarele.

Îi adresă aceste vorbe cînd coborî din trăsură, căci își dădea seama că Gabrielle nu se simțea la largul ei. Era cel dintîi castel regal în care avea să petreacă noaptea. Și nu se simțea la largul ei, căci împărtășea și dînsa părerea tuturora : că era o prea mare cutezanță. Toți priveau regalitatea cu un soi de superstiție ; de aceea, nicicînd nu i se va ierta regelui că nu împărtășea acest fel de a privi lucrurile. Henri voi să descrețească fruntea pură, dar mărginită, a femeii care îi dăruise

feciorul. O cuprinse cu amîndouă mîinile. Dar Gabrielle închise ochii, tremură din ce în ce mai tare şi, cu ochii închişi, îl rugă s-o lase singură în noaptea aceea.

Era o întîmplare din care Henri ar fi avut multe de învăţat, dar el se mărgini să-şi facă, măreţ, intrarea în Paris şi găsi că toate erau bune şi la locul lor. Era seară, lumina făcliilor străbătea prin străzile strîmte, peste furnicarul de oameni, către casele împodobite. Chiar şi pe coamele caselor şi pe grinzi se îngrămădiseră oamenii ciorchine. Uralele răsunau deopotrivă, de jos, de pe caldarîm ca şi de sus. Uite-l, el e, pe calul lui rotat, cu pieptul îmbrăcat în mătase sură şi încărcat cu aur. De data asta purta pălăria cu penajul alb, căci era pace, iar poporul şi regele său erau una.

Avea în jurul şi înaintea lui garnizoanele din Mantes şi Saint-Denis, împreună cu pîrgarii şi juraţii, ce puteau fi, la nevoie, socotiţi şi ca ostateci ; aşa încît trebuia să fie pace şi să se strige „trăiască regele". Odinioară o însufleţire neînfrînată înconjurase alt cal, pe care călărea un călăreţ muiat în argint, un călăreţ argintiu şi blond ce nu se gîndea la nimic alt decît la moarte, la măceluri, la trădare, la mulţi ani de tulburări pricinuite de fanatism, pînă cînd el însuşi, erou iubit al acestui oraş, căzuse răpus de o mînă ucigaşă. Dar să nu ne gîndim la răposatul duce de Guise : altminteri, dragostea pe care o arată azi poporul ar putea să pară, prin asemuire, prea slabă, ceea ce ne-ar putea mîhni. Bucuroşi ne străduim. Căci mai cu seamă spre a cîştiga dragostea poporului trebuie să te străduieşti bucuros.

În locul unui favorit al mulţimii, plin de pofte ucigaşe, înfăţişăm privirilor tuturora pe cea mai frumoasă femeie din zilele de azi şi de-a pururea. Litiera ei înainta în fruntea tuturora ; şi numai după aceea urmau regele, trupele sale, gentilomii, pîrgarii, dregătorii. În frunte, lăsînd o depărtare între dînsa şi ceilalţi, litiera, înconjurată de o companie de puşcaşi, înainta purtată de doi catîri cu hamuri roşii. Perdelele de damasc roşu erau date în lături şi oricine voia se putea lăsa înduioşat de surîsul sfielnic al femeii. „Nu-i mîndră", făceau unii. „I-a dăruit regelui un fecior. Cum să crezi că dînsa-i desfrînata sortită iadului despre care se vorbeşte ?" Dar alţii răspundeau : „Are o rochie prea bogată şi asta nu se cuvine. Ia uitaţi-vă la chipurile femeilor ! Cum ar putea să mai rămînă cu fruntea sus faţă de invidia care o înconjoară ?" — „Ba uite că rămîne", li se răspundea. „Aşa vrea regele. E podoaba, mîndria şi onoarea lui."

Aceste ultime vorbe fuseseră rostite de magistraţii parlamentului său, în timp ce regele însuşi, cu întreg alaiul, se îndrepta spre catedrala Notre-Dame. Îi saluta pe toţi cei ce-l aclamau şi pe oricine se îmbulzea să-l privească mai de-aproape pe el şi pe stăpîna inimii lui. Încît îşi ţinea mai mult în mînă decît pe cap pălăria cu penajul alb. La o fereastră zări trei fru-

moase femei îndoliate şi regele le făcu un salut adînc. Iar umaniştii săi, aflaţi pe lespezile Sfintei Fecioare, îşi spuneau : „Ca să vezi că totuşi ne-a dus la biruinţă şi a venit şi vremea noastră". Dar vedeau prea bine că între timp cărunţiseră, ca şi regele lor. Şi adăugară : „Puterea şi averea vin cu întîrziere, spre a fi folosite cu atît mai bine". Apoi îi ieşiră cu toţii în întîmpinare, mai bine de o sută, în robe stacojii.

După *te-deum,* alaiul se alcătui iar ca mai înainte, dar nu mai atrase aceeaşi mulţime de privitori. Căci se făcuseră ceasurile opt şi era vremea cinei. Aşa încît regele ajunse la Luvru aproape singur, dat fiind că încă de pe drum se risipiseră care încotro. Şi cînd i se servi masa, simţi că-l ia cu frig. Vechiul palat era îngheţat. Fiinţa scumpei stăpîne a inimii sale l-ar fi putut, se înţelege, încălzi. Dar după ce luase parte la o serbare publică, cea dintîi în care Gabrielle jucase un rol, buna-cuviinţă nu îngăduia ca perechea să-şi petreacă seara împreună. Oare nu tremura şi iubita în casa ei ? Amîndoi erau stingheri. Şi ce gîndea dînsa de strălucita-i înfăţişare în faţa poporului parizian ?

Ar fi fost plăcut să-şi fi putut spune unul altuia dacă totul se desfăşurase într-adevăr aşa cum trebuia şi dacă nu, de ce. Dînsa simţise desigur tot aşa de bine ca şi el adevăratele simţăminte din jurul lor. „Oameni ca noi simt şi cu spatele ce gîndeşte lumea — şi o simt chiar mai bine cu spatele, după ce au trecut prin faţa mulţimii şi i-au ascultat uralele. În ce mă priveşte, cred că am făcut tot ce se putea face". În această privinţă, Henri era liniştit. „Rotatul meu juca în frîu cînd le-am salutat pe cele trei femei îndoliate. Nu am fost nici prea ţeapăn, ca maiestatea-sa spaniolă, şi nici n-am călărit ca un ofiţeraş oarecare. Cele trei femei mi-au răspuns foarte graţios. Iar priveliştea stăpînei inimii mele cred că a mişcat pînă la lacrimi atît femeile cît şi bărbaţii, nici că se poate altfel."

— Ce zici ce frumoasă era ? întrebă el încetişor, privind ţintă masa şi fără a întorna capul spre a vedea care dintre gentilomii săi îl slujea.

Dejună era viteazul Crillon, un bărbat plin de cicatrice, amintiri din nenumărate bătălii şi unul dintre cei mai credincioşi. Îşi făcuse cu cinste datoria în faţa Laonului şi căpătase răsplata de a fi paharnicul regelui în seara aceea. Turnă în pahar şi răspunse :

— Da, sire, a fost prea frumoasă.

Henri întoarse capul.

— Ei, viteazule Crillon, ia aşază-te lîngă mine.

Ceilalţi domni socotiră poftirea ca un semn că se puteau retrage.

— Acum spune-mi ce-i reproşezi.

— Măria-ta, eu o ador, mărturisi oşteanul. Fiindcă sînt cu trup şi suflet al maiestăţii-voastre, o ador şi pe aceea care vă este scumpă, nici nu încape vorbă. Dar oamenii, îi ştiţi cum sînt, s-au scandalizat din pricina batistei pe care au văzut-o

în mîna ei : cică broderia de pe bucata aceea de pînză ar costa douăzeci de taleri. Şi chiar dacă ar costa o sută ! E doar iubita regelui meu.

— Să ciocnim, viteazule Crillon. Şi ce se mai spune ?

— Sire, multe şi mai ales prostii.

— Dă-i drumul.

— Eu nu ştiu decît să mînuiesc spada la rînd cu alţii, umblu dar prin mulţime fără a fi luat în seamă şi aşa am auzit că aţi fi mărit pensia pe care o daţi lunar iubitei voastre, de la patru la cinci sute de taleri şi că i-aţi cumpărat o moşie, în timp ce maiestatea-voastră sînteţi plin de datorii. Pentru mine, asta n-are nici o însemnătate. Unde sînt soldaţi, trebuie să fie şi cămătari. Dar poporul spune că pentru treburile băneşti maiestatea-voastră folosiţi pe Gondi, pe Zamet, tot venetici nemernici, care vă storc. De aceea va trebui să puneţi biruri, spun oamenii. Şi încă biruri nedrepte, susţin ei.

Henri vorbi, dar nu pentru viteazul Crillon, pe care-l făcu să bea întru acestea un pahar de vin, ori chiar mai multe.

— Sărmanii ! Încă mai sînt supăraţi pe mine. Încă nu recunosc că nu le-am îngreunat de fel traiul, ci li-l uşurez pe cît îmi stă cu putinţă. Dar au să-mi dăruiască dragostea lor, cînd am să rînduiesc totul după pofta inimii mele şi după socotelile care se fac la Arsenal.

Oşteanul de la masa lui auzi „Arsenal" şi mormăi :

— Pe ăla de la Arsenal lumea îl socoate drept capul răutăţilor. Cum dracu să se priceapă un soldat la treburi băneşti ? !

— Asta-i tot ce ai de spus ? îşi întrebă iar Henri tovarăşul de arme.

Lui Crillon i se roşiră cicatricele de pe frunte şi de pe obraji — dar nu din pricina paharelor golite, căci ar mai fi putut să înghită şi altele ; dimpotrivă, tocmai vinul îl ajuta să spună ce avea de spus. Dacă n-ar fi fost băut, glasul i s-ar fi sugrumat.

— Sire, rosti viteazul Crillon, mai bine aţi fi rămas hughenot!

— Tu cel puţin m-ai iubit şi cînd eram eretic ! Regele îl bătu pe umeri şi rîse.

— Din parte-mi aţi putea fi şi sultanul ! Şi oşteanul coborî glasul, se ruşină. Eu n-am să vă numesc trădător sau fătarnic ; dar aşa vă numesc predicatorii de pe amvoanele lor, şi călugării care umblă din casă-n casă. Cea mai mare parte a camenilor cred că n-aveţi nici un fel de credinţă.

Mai încet decît celălalt, atît de încet încît abia se auzi şi parcă ar fi vorbit cu masa, Henri rosti :

— Aşa cred şi eu de multe ori. Ce ştiu eu ?

Viteazul Crillon :

— Părerea lumii este că v-aţi convertit numai din interes, pentru ca să fiţi recunoscut de Papa. Aţi dori mai cu seamă să vă desfacă căsătoria, spre a o putea apoi lua de soţie pe aceea pe care o iubiţi.

Henri trase sudalma lui favorită.

— Şi aşa am să şi fac.

— Da. Da' dacă o să vrea şi el. Şi uite că am ajuns să vedem că vă umiliţi în faţa domnului Papă. Şi doar regele nostru nu se pleca în faţa nimănui.

Henri :

— E doar locţiitorul lui dumnezeu.

Viteazul Crillon :

— Dar cine e dumnezeu ? Dumnezeul călugărilor care umblă din casă-n casă şi şoptesc la ureche. Cică aţi fi antichrist. Cică ce-i sortit maiestăţii-voastre se va împlini curînd.

Henri :

— Aşa se vorbeşte ?

Ştia prea bine că aşa se vorbea, dar n-ar fi crezut că şi venise vremea ca un credincios al lui să se simtă îndemnat să i-o spună.

Tovarăşul de luptă nu-şi mai stăpîni mînia şi îşi îngădui cuvinte foarte cutezătoare.

— Sire, despărţit ori nu, ar fi trebuit să vă luaţi iubita de soţie şi să vă fi făcut azi, falnic, intrarea cu ea ca regină. Dacă oamenii vor cu tot dinadinsul să-l vadă pe antichrist, apoi să li-l fi arătat. Nici o grijă, n-ar fi suflat o vorbă. Şi atunci nu regele s-ar fi umilit, ci Papa de la Roma s-ar fi învăţat minte o dată pentru totdeauna şi v-ar fi ştiut de frică împreună cu preoţii, călugării şi cu toţi credincioşii. Amin.

— Ei, viteazule Crillon, acum mergem la culcare, încheie Henri.

O EXECUŢIE

Regele porunci să se scoată la iveală vechile planuri ale unui arhitect răposat şi, după ele, purcese la înălţarea unei noi aripi a palatului Luvru, fără a se muta de-acolo. Treptat, ajunse să folosească pînă la două mii de lucrători, care umpleau palatul de larmă. În timpul lucrărilor, însă, regele avea să mai plece adesea în călătorie. Era vorba de campaniile sale, cărora el le spunea călătorii.

Împodobi faţada dinspre miazăzi, care dădea spre grădină : un *H* şi un *G* se înlănţuiau graţios. Începu apoi construcţia marei galerii de la Luvru la Tuileries şi înfrumuseţă mult această extremitate După aceea an de an întinse pînă acolo marea clădire a palatului, trecînd de aripa ce purta numele zeiţei Flora şi cotind înapoi pînă la frumoasa galerie. Iar cînd totul avea să fie gata, aveau să se sfîrşească şi anii ce-i mai rămăseseră de trăit. Îşi aduse astfel în casă, pentru tot restul vieţii, rîvna către desăvîrşire, neastîmpărul, munca voioasă şi grija pricinuită de cheltuielile cărora trebuia să le facă faţă.

Începu cu o casă şi, pînă la sfîrşit, reclădi multe. Abia atunci se văzu că reclădise regatul. Cîtă vreme totul e în plină desfăşurare, e greu să fie îmbrăţişate cu privirea cele ce se petrec, iar simţămintele sînt nedesluşite. Munca spre folosul tuturor

e totdeauna însoțită de neîncredere, care vine cu mult înaintea recunoștinței. Iar dacă se întîmplă ca o mînă de oameni să piardă cîte ceva — nedreptul lor prisos de putere, de bani, de pămînt, de înrîurire — atunci schimbările sînt, fără greș, defăimate ca fiind o năpastă pentru toți. Avea cine să se îngrijească de asta. Marii seniori goniți de regele Henri din provinciile lor aveau fiecare, se înțelege, cîrduri mari de oameni de-ai lor ce trăiau pe spinarea poporului, aidoma făpturii pe care Henri o văzuse, cînd fusese cuprins de friguri, înfulecînd cît șase, în timp ce țăranilor flămînziți nici prin gînd nu le trecea că se putea și altfel.

Rosny, care avea să fie mai tîrziu, mult mai tîrziu, duce de Sully — căci regele nu se grăbea — acest om coborît parcă de pe frontonul unei catedrale, cel mai bun slujitor și cel ce îi atrăgea cele mai multe dușmănii — domnul de Rosny, dar, intră mai întîi în Sfatul care conducea vistieria. Gabrielle d'Estrées îi dobîndise numirea și însuși regele îl înștiință despre asta. De unde bunăvoința și ochiul îngăduitor cu care Sfatul privea nevoile de bani ale scumpei domnițe și ale întinsei ei familii.

Sfetnicul regesc, domnul de Rosny, își puse cu adevărat în joc pielea, așa cum făgăduise. Dobîndi ca regele să-i încredințeze cercetarea cancelariilor vistieriei din întreg regatul — trecînd peste capul membrilor mai vechi ai Sfatului. Chiar numai atît și ar fi fost de ajuns spre a stîrni multă vrăjmășie, dar, pe deasupra, mai veni și controlul. Și nu rămase cancelarie de la care Rosny să nu scoată mulți bani, după descoperirea încurcatelor mîncătorii de bani și oprirea nerușinatei risipe — la nevoie, chiar cu forța. Căci sfetnicul regesc venea la fața locului cu un alai înarmat și se preschimba el însuși din sfetnic în oștean. Și era protestant, se încăpățîna să rămînă protestant, dînd astfel tuturor celor ce-și pierdeau prada din pricina lui prilejul de a vorbi despre credință. „Religia voastră e prigonită!" Așa auzeau țăranii din toate părțile. „Acum ați început din nou să vă munciți ogoarele, dar ceea ce culegeți nu ne dați nouă, slujbașilor, și asta-i un păcat. Acum că nu mai sînteți primejduiți de execuții silite, v-ați apucat să vă îngrășați vitele cum n-ați mai făcut-o de mult și nici circulația pe șosele nu mai are opreliști, nu mai sînt vămi. Tribunalele provinciale care ordonă, totuși, să se ridice vămi sînt desființate. Asta înseamnă că se folosește forța; cei doi eretici folosesc forța. Gîndiți-vă la mîntuirea sufletelor voastre!"

Ceea ce oamenii și făcură, ba trecură chiar la răzmerițe; căci în pofida celor ce vedeau cu ochii, credeau că le merge mai rău. Atît de mare e puterea vorbăriei care sfredelește necontenit creierii oamenilor, așa cum plugul scurmă ogorul. Iar această vorbărie spunea că îndărătul ereticului fățiș Rosny se ascundea un altul, așa-zis convertit, acum numit rege, care vrea să nimicească religia și însuși antichrist.

Regele Henri rîdea. Zicea că nici lui nu-i merge mai bine şi dacă ar fi ţăran şi-ar lua şi el lumea în cap. De altfel, şi oameni de bună-credinţă îl îmboldeau să-i mai taie din unghişoară lui Rosny. În sinea lui, Henri era ispitit să se descotorosească de Rosny; dar se gîndea la tăria de caracter a acestuia, de care avusese totdeauna nevoie, de acea tărie de caracter care cu vîrsta devine şi mai straşnică şi totodată mai primejdioasă. Şi-l răsplătea mai cu seamă pe Rosny pentru că nu se lăsa mituit. Căci domnul de Rosny dispreţuia din convingere banii tîlharilor, dar se lăsa bucuros răsplătit de stăpîn pentru cinstea sa. Strîngea pungile cu bani care erau răsplata slujbei sale credincioase cu aceeaşi linişte cu care şi odinioară, cînd se mai prădau oraşele cucerite, îşi lua şi el partea. Din cînd în cînd îşi mai dădea, totuşi, în petic şi îl sfătuia pe Henri mai degrabă să spînzure pe cîte un mare senior, decît să-i trimită bani ca să-l înduplece să-şi părăsească provincia.

— Nătărăule! trebuia atunci să-l mustre Henri. Păi, scap mult mai ieftin cumpărîndu-l, decît purtînd război împotriva unui supus de-al meu.

Şovăială şi neîncredere, atît dobîndise pînă atunci regele, dacă trecem cu vederea banii peşin pe care-i aduceau călătoriile lui Rosny. Şi la fel păţi şi cu dughenile din palatul Luvrului. Pusese să se deschidă în catul de jos al palatului nişte dughene în care lucrau, fără deosebire, meşteşugari şi artişti. Căci regele voia ca întreg norodul, precum şi străinii, să vadă în locul cel mai de cinste avîntul ce-l luau meşteşugurile în regatul său. Ba merse mai departe şi începu să construiască în capitala sa piaţa regală: nişte arcade lungi în jurul unui mare bazin. Pe viitor, acolo avea să se înfăţişeze privitorilor mîndria regelui, înfăptuirea lui, industria mătăsurilor. Înfiinţase această industrie şi o sprijinea.

Piaţa regală avea să fie, însă, folosită de alţii, după moartea lui, şi pusă nu în slujba meşteşugarilor, ci a unui lux învechit. Aşa se întîmplă şi cu locul menit industriei, dat fiind că nici marea hărnicie a acestui rege nu prididea să ducă la bun sfîrşit toate treburile pe care trebuia să le facă singur, într-o viaţă prea scurtă. Şi apoi, capitala se arăta la fel de neîncrezătoare în aceste înnoiri ca şi ţărănimea şi scotea din statornicirea lor aceeaşi încheiere, anume că regele era totuşi împotriva religiei catolice. Tîrgoveţii vizitau, împreună cu alţii de-o seamă cu ei, construcţiile neterminate, menite a le sluji cîndva lor şi treburilor lor, şi nu le plăceau, căscau gura şi puneau la îndoială adevărul credinţei regelui. Căci porunca dumnezeiască era ca tîrgoveţul să muncească în strîmtoare. Lărgimea, aerul mult, porticurile şi în mijlocul lor bazinul cu apă, astea sînt bune pentru domni. Care n-au decît să-şi petreacă vremea în asemenea locuri aruncînd cercul sau încrucişînd lăncile, cum au făcut-o, cu voia lui dumnezeu, de cînd lumea.

Dar toate au să fie iar cum au fost, aşteptaţi numai puţin. Regele Henri stîrneşte destul scandal cu prăvăliile lui, pe care

s-a apucat să le deschidă în Luvru. Ciocănitul meşteşugarilor, servirea muşteriilor, forfota oamenilor în straie de lucru sub acelaşi acoperiş cu monarhul — e îngăduit asemenea lucru, nu înseamnă asta a călca în picioare cele sfinte ? E adevărat, regele construieşte. E adevărat, cea dintîi grijă a lui a fost să-l pună pe grădinarul Lenôtre să sădească straturi mari de flori şi să croiască adevărate galerii din tufişuri potrivite cu pricepere. Risipeşte veniturile pe care le-a stors sfetnicul lui în treburi băneşti, Rosny, pentru copaci aduşi din străinătate, pini, portocali, sicomori ; îngrădeşte totul şi se plimbă singuratic prin saloanele lui înverzite. Aşa şi trebuie să facă un rege. Da' ce caută prin dugheni, ce se bagă în treburile oamenilor de rînd ? Nu-i de mirare că se întîmplă neorînduieli ; un rege nu trebuie să fie amestecat în astfel de treburi, mai cu seamă un rege ca ăsta, al cărui tron se clatină.

O femeie fu apucată de ducă-se pe pustii în dugheana unui cioplitor în piatră. Mulţi o văzură : începuse să se zvîrcolească zărind crucea pe care i-o întindea un sfînt de piatră. Diavolul ce-şi făcuse sălaş într-însa nu suferise această privelişte şi voise s-o ia la sănătoasa. Fu adus un preot, care rosti, plecat asupra femeii muncite de ducă-se pe pustii, vorbele tari ce trebuiau rostite cu asemenea prilejuri şi duhul rău şi-ar fi luat, se înţelege, tălpăşiţa. Femeia se zvîrcolea cumplit, urla ca un diavol. Dar iată că trecu regele cu straja lui.

— Ce-i aici ? strigă el şi lipi o palmă zdravănă diavolului.

Atunci toţi văzură : sub palma lui se ivi înfricoşătorul chip al iadului, făcînd spume la gură ; femeia era cît pe ce să se înăbuşe. Întru acestea sosi şi un doctor, chemat de regele Henri. Doctorul lăsă sînge trupului chinuit de necuratul, de parcă lucrul ar fi fost îngăduit. Despuie femeia pînă la mijloc şi-i înfăşură, cu de-a sila, umerii şi capul cu ştergare muiate în apă rece. Chiar atunci, prin faţa prăvăliei erau purtate sfintele taine, şi cu toate că femeia nu putea să vadă nimic din ce se petrecea în jurul ei, din pricina ştergarelor ude, se porni pe nişte zbierete şi mai înfiorătoare decît înainte.

Se vădi astfel că regele greşise. Părăsi dugheana însoţit de tăcerea duşmănoasă a mulţimii. Spre norocul lui, avea straja cu el. Dar felul cum se purtase cu femeia în care intrase necuratul şi care, de altfel, îşi veni curînd în fire şi-şi văzu de drum, nu-i fu iertat multă vreme. O asemenea însănătoşire nu putea fi luată în seamă. Prăvăliile din palatul Luvrului, piaţa regală şi multe altele ca, de pildă, podurile mulţumită cărora osebitele cartiere ale Parisului fură înmănuncheate într-un singur oraş, nimic nu putea fi luat în seamă. Încă nu putea fi luat în seamă. Regele ierta — îi ierta pe toţi, pe vrăjmaşii lui, membri ai Ligii, care ar fi vrut să-l spînzure, pe marii seniori, pe care i-ar fi putut spînzura în loc să le plătească supunerea. Slobozi din temniţe pe ţăranii care pînă nu demult, împinşi de sărăcie, se făcuseră tîlhari la drumul mare ;

şi nici măcar protestanţii, foştii lui tovarăşi întru credinţă, nu păţiră nimic. De cînd acest rege îşi făcuse intrarea în Paris nu mai avusese loc nici o execuţie. Şi asta nu era pe placul oamenilor. Sau încă nu era pe placul lor.

Într-o bună zi, totuşi, se văzură făcîndu-se, în piaţa de la Grève, obişnuitele şi plăcutele pregătiri : ajutoarele călăului înălţau eşafodul, ungeau roata, pentru ca să se învîrtească mai lesne cu cel ce urma să fie tras pe dînsa, în timp ce călăul avea să-i zdrobească mădularele. Iar pentru cazul că ar mai fi fost nevoie, se aduseră şi patru cai negri, spre a-l rupe în patru. Casele, mai largi spre acoperiş decît la temelie, priveau, curioase, aceste pregătiri, din coamnele lor ţuguiate. Oamenii se îmbulzeau, călcau unii peste alţii, căscau ochii mari pe sub borurile pălăriilor înalte de pîslă de sub care le ieşea părul retezat la nimereală şi fremătau de înfrigurată aşteptare. Încă nu le venea a crede, cu toate că auzeau clinchetul stăruitor al clopoţelului ce vestea cele din urmă clipe ale osînditului la moarte. Dar ceea ce părea de necrezut se întîmplă totuşi aievea: înconjurat de soldaţi, venea un gentilom.

Păşea fără să se oprească, deoarece toţi se dădeau în lături, lăsîndu-i calea liberă. Paşii nici prea grăbiţi şi nici prea înceţi nu-i erau lipsiţi de graţie ; capul i se odihnea prea plăcut pe umeri şi avea un chip fraged, ademenitor. Femeile nu-şi puteau dezlipi ochii de la el, iar el le răspundea privindu-le cu o gingaşă stăruinţă, ce părea de neînţeles în împrejurarea în care se afla şi faţă de faptele pe care le săvîrşise. Femeile asupra cărora îşi aţintea privirea simţeau zbătîndu-li-se inima în piept — şi nu ştiau : de groază, ori de milă. Două femei, cam trecute şi cam din topor, îşi arătară cele dintîi nemulţumirea cu glas tare, şi pe dată ridicară glasul şi altele. Cum se poate ca un senior cu chip atît de drăgălaş să fie tras pe roată ? Un senior cu purtări atît de alese nu poate face nimic rău, şi cu atît mai puţin poate săvîrşi grozăviile pentru care urmează a fi tras pe roată !

Apoi o seamă de femei îşi ocărîră bărbaţii, făcîndu-i mişei, după care şi aceştia începură să murmure, sfioşi, împotriva judecătorilor regali şi a însuşi regelui. Şi un val de oameni începu să tălăzuiască spre eşafod, punînd în mişcare tot restul mulţimii. Puţin lipsi ca acei din primele rînduri de lîngă eşafod să nu-l smulgă pe domnul de Lionne din mîinile soldaţilor înainte de a-l fi predat călăului. Dar oştenii îşi împliniră totuşi menirea, căci călăul îngenunchease şi începuse să se roage. Iar mulţimea crezu că însuşi călăul dădea înapoi, îngrozit de ceea ce trebuia să săvîrşească ; de altminteri, lumea era încredinţată că pînă la urmă are să se ivească un sol al regelui să-l sloboadă pe gentilom. Dar solul nu se arătă şi ajutoarele călăului îl luară în primire pe domnul de Lionne. În clipa aceea, un tînăr ţăran sări pe scara eşafodului şi începu să

vorbească, ascultat în tăcere de mulțimea uluită, cu un glas care era cînd foarte ascuțit, cînd gros și pătruns de mînie și ură.

— A ucis fata pe care am iubit-o. A spintecat-o și și-a vîrît picioarele în trupul ei.

Auzindu-l, cîteva femei izbucniră în niște țipete mai ascuțite decît sunetul clopoțelului ce vestea grăbit împlinirea osîndei. Știuseră și de mai înainte totul, dar nu voiseră să creadă că drăgălașul gentilom, cu o înfățișare atît de ademenitoare, era cu adevărat vinovat. Acum, domnul de Lionne nu se mai putea folosi de farmecele sale trupești, căci fusese legat fedeleș, cu brațele ridicate și petrecute pe după cap, cu fluierele picioarelor atîrnînd peste spițele roții — iar între timp mărturia tînărului țăran fu urmată de altele. De unde ieși la iveală, lucru pe care și-l povestiră unul altuia, cu glasul tăiat, înspăimîntat, furioși, că gentilomul săvîrșise de mai multe ori aceleași grozăvii, mai cu seamă pe moșiile lui. Pînă atunci nimeni nu îndrăznise, însă, să-l aducă în fața judecății, temîndu-se de înaltul lui rang și de trecerea ce-o avea. Slujbașii nu cutezaseră s-o facă, temîndu-și slujba, iar țăranii n-o făcuseră, împiedicați de înrădăcinata lor robie.

Dar se poate, oare, cu adevărat, întîmpla și altfel ? Capetele se mai înălțau încă, să vadă dacă nu se ivește cumva vreun sol — dar nu, călăul și învîrtea roata și-și ridica drugul de fier. Și un suspin pluti pe deasupra întregii piețe. Marea mulțime de oameni adunată în piața de la Grève din Paris își descărca, astfel, într-un singur oftat, uriașa încordare. Căci se întîmpla cu adevărat ceva nemaiauzit : un gentilom era executat după legea obișnuită pentru toți ucigașii și tîlharii. Nu i se tăia capul cu paloșul, ca altora de seama lui, și doar nu era osîndit pentru că ar fi ridicat mîna împotriva regelui. Ci era tras pe roată și rupt în bucăți spre a plăti nelegiuirile făptuite împotriva unor oameni sărmani. Un bărbat care murmurase mai înainte, îmboldit de nevastă-sa, se făcu acum foc și pară și strigă înverșunat : „Trăiască regele !"

Glasul norodului, care de data asta înclina de partea lui, nu ajunse chiar îndată pînă la Henri, care rătăcea singur, cu pași mari, prin saloanele înverzite ale parcului său îngrădit. Și-și spunea : „Dee domnul să se fi sfîrșit". Cînd clopoțelul ce suna ceasul osîndei îi vesti, însă, începerea execuției, se opri din mers și își șterse fruntea îmbrobonată. Își spuse : „Smintiți se găsesc peste tot. Am cunoscut unii care și-au pierdut mințile din cauza urii și alții care și le-au pierdut din pricina dragostei. Ucid de dragul celor trecătoare și de dragul celor veșnice, spre a cîștiga nemurirea după care tînjesc sau o femeie pe care o doresc. Căci cerul și femeia zămislesc, deopotrivă, viața și sînt, amîndouă, pricinile crimelor noastre. Unii devin proroci, ca predicatorii care prevăd moartea mea și mă înștiințează despre asta. Alții fac farmece cu chipul meu de ceară, ca să-mi pricinuiască moartea. Și fie că mă gîndesc la frigurile mele,

la mătușa Montpensier, la omul ce înfuleca o dată cît șase, fie că-mi amintesc de domnul d'Estrées care fura de neghiob ce era, de vînătorul de muște Brissac sau de strategul de dragul strategiei Parma ori de Mayenne, care nu uită și nu învață nimic; fie că îmi apare în fața ochilor doar Rosny, cel cu picioarele pe pămînt, care ține totuși la bani la fel de mult ca la onoarea lui — peste tot, dumnezeu să mă ierte, sînt smintiți. O să mai am mult de furcă și cu cererile lor nesăbuite, și cu faptele lor înșelătoare, și cu pofta lor de a vedea sîngele curgînd. Iar cînd în cele din urmă au să mă nimerească — după ce au să mă nimerească, atunci au să-și vină în fire și nici nu vor bănui măcar că au fost vreodată smintiți".

Clopoțelul mai țiui o dată, pentru cea din urmă oară, și amuți. Henri plecă fruntea și se rugă din tot sufletul pentru domnul de Lionne: „Fie-ți milă de el, doamne. A iubit prea mult femeile!" Dar gîndul celui ce se ruga se prosterna nu numai în fața domnului, ci și în fața domniței sale: dînsa era aceea care trebuia să-l ferească de orice nesăbuire, de orice neomenie, de orice nemernicie, de orice înjosire. Căci se simțea mereu pîndit de toate acestea, dat fiind că omenescul cuget se mișcă pe poteci strîmte, printre prăpăstii care-l ispitesc și-l ademenesc. „Numai tu poți da pacea, numai tu poți da liniștea!" își spunea în gînd.

ÎN JURUL LEAGĂNULUI

Iezuiții voiau să-i dea un duhovnic și regele îi tot ducea cu vorba. Cu toate că simțea prea bine: deveneau cu atît mai primejdioși, cu cît izbutea mai multă vreme să le scape din mîini. Dar nu putea să împingă umilința mai departe. Francezii de amîndouă credințele nu-i arătau nici un fel de recunoștință pentru asta. Față de Roma făcea mereu pe fiul credincios și pe jălbarul preaplecat, dar singura răsplată era batjocura, pe care socotea că o merita și la care răspundea cu blesteme, auzite, însă, numai de domnul d'Armagnac. Abia dacă îndrăznea să lipsească de la vreo liturghie, oricît de grabnice treburi avea. Și chiar cînd nu se putea altfel, încerca să găsească scuze.

— Am muncit spre folosul obștesc în loc să mă fi dus la liturghie. Îmi pare astfel că, deși m-am depărtat de dumnezeu, m-am apropiat totuși de el.

Cu chiu și vai izbutea prin asemenea vorbe să-i facă pe prelați să-i treacă cu vederea absența. Și încă ăștia erau cei mai îngăduitori.

Proaspăta armată a iezuiților, pornită pe luptă, nu trecea însă nimic cu vederea, nu uita nimic. Curtea era pornită împotrivă-le. Parlamentul din Paris le deschisese un proces fiindcă acești părinți nu ridicau în slăvi puterea lumească a regilor, cum se obișnuia acum în Europa, ba chiar dimpotrivă. Henri,

singurul care era de aceeaşi părere cu ei în această privinţă, făcu astfel ca procesul să aibă un sfîrşit foarte blînd. Cu totul altfel se purtară însă sfinţii părinţi, care socoteau blîndeţea şi îndulgenţa faţă de vrăjmaşii lor ca o nelegiuire, mai mult: ca singura nelegiuire de care nu le era îngăduit să se facă vinovaţi. Răsturnarea regelui Franţei fu dar luată în dezbatere de ei atît înlăuntrul ţării, cît şi în Spania. Cărţile polemice ale iezuiţilor se îmbogăţiră cu cîteva capitole — iar încheierea şi cea din urmă poruncă a lor era negreşit: uciderea tiranului.

Henri se feri să arunce în luptă forţele lui spirituale — hughenoţii lui — fie că-şi spunea că putea să aibă mai tîrziu nevoie de ei, fie că nu. Căci s-ar fi putut întîmpla să mai aibă nevoie de ei. Arques şi Ivry nu sînt bătălii pe veci uitate, oricît ne-am sili să nu le pomenim. În palatul Luvrului se află cîteva sipete pregătite în mare taină — şi vor rămîne acolo, la îndemînă, pînă la sfîrşitul domniei. Cu voia lui dumnezeu, n-o să avem nevoie nici de sipete, nici de hughenoţi; de altfel, sîntem hotărîţi şi plini de încredere că vom putea împiedica să se împlinească ursita. Un rege şi un părinte al poporului său nu trebuie să aibă favoriţi, nimeni nu trebuie să fie prea aproape de sufletul lui. Cei care au săpat via domnului abia în ultima clipă vor fi răsplătiţi la fel ca şi ceilalţi. Şi Henri se purtă mai aspru chiar cu cei care o săpaseră de la început, decît cu cei ce i se alăturaseră mai tîrziu.

Philippe Mornay auzi din timp un glas lăuntric care-i spunea că devenise o povară pentru regele său. Nu i se mai dase prilejul să raporteze asupra şederii în Anglia ca înainte, între patru ochi, de la om la om. Ci înmînase numai regelui un memoriu prin care îl încredinţa că prietenia Elisabetei era nezdruncinată. Puţin după aceea regina îşi chemă înapoi trupele trimise în Franţa în ajutorul regelui. După care Mornay o şterse, fără multă vorbă, spre oraşul său Saumur, unde fusese numit guvernator încă de răposatul rege. Ba făcu chiar ceva mai mult: întări oraşul aşezat pe Loire. Iar, pe lîngă asta, mai alcătui, după obiceiul lui, şi scrieri teologice. Şi supuse regelui, dar trimiţîndu-i-l din oraşul depărtat unde se simţea în siguranţă, planul, închipuit pînă în cele din urmă amănunte, al întemeierii unei biserici de stat galicane. La acest plan adăugă încredinţarea că din parte-i simţămintele rămăseseră aceleaşi, că devotamentul îi era de neclintit. De altminteri Mornay socotea convertirea regelui numai ca o vremelnică întunecare a minţii. Dar se întări în Saumur şi răspunse cu fel de fel de pretexte la chemările regelui de a veni la Paris. În cele din urmă plecă totuşi într-acolo, căci vechea dragoste era mai puternică decît neîncrederea.

Turenne, celălalt mare protestant, nu-şi mai încredinţă niciodată de bună voie soarta în mîinile regelui, ci trebui să fie

prins în cursă, printr-un vicleşug, de către omul de încredere Rosny, care primi pentru fapta lui titlul de duce. Moştenind ţărişoara Bouillon, Turenne nu se mulţumi s-o întărească, cum făcuse Mornay la Saumur, ci începu a-şi zice prinţ neatîrnat, după pilda altor seniori ce se jucau, prin alte locuri, de-a neatîrnarea. Căci regelui Henri îi era hărăzit să aibă de-a face şi cu răzvrătiţi protestanţi, în afară de ceilalţi, obişnuiţi. Mulţi hughenoţi, care erau prea slabi spre a se putea răscula împotrivă-i, auziră totuşi că şi-ar fi bătut joc de ei. Aflînd că un doctor trecuse la catolicism, regele îi luase cică în rîs pe protestanţi :

— Se vede că-i bolnavă rău religia voastră, dacă doctorii nu mai au nici o nădejde.

Glumea pe socoteala lor şi le cerea să-i ghicească adevăratele gînduri ; dar ei nu se pricepeau s-o facă. După cum cel mai puţin puteau să înţeleagă că el îi păstra — nu pentru vreun nou război, ferească sfîntul ; de-ar fi să avem vreunul, sîntem în stare să-l purtăm şi fără ajutorul lor. Gîndul lui Henri era să pună pe picior de egalitate vechea-i credinţă cu aceea a celei mai mari părţi a norodului, atît în faţa legii, cît şi ca preţuire în ochii oamenilor. Pînă acolo mai avea însă drum lung de făcut. Iar cei dintîi paşi erau : umilirea în faţa Papei, amăgirea iezuiţilor, asprimea faţă de prieteni, o glumă uşuratică. Dar nu pierdea din vedere ţinta, nimeni altul n-o ştia şi nici nu trebuia s-o afle. Cînd va elibera şi va garanta însă pe deplin „Religia" în regatul său, îşi va fi căpătat propria-i îndreptăţire şi va fi atins vîrful cel mai înalt al domniei sale. Va trebui însă să devină un mare rege pentru a împlini aceasta.

La urma urmei nici cel mai bun slujitor al său, Rosny, nu-l înţelegea. Şi nici Agrippa, care-l iubea ca nimeni altul. Rosny îşi închinase viaţa statului şi deci şi regelui. Era o făptură cioplită în piatră ; oricine împiedică înălţarea regelui trebuie înlăturat, fie chiar şi scumpa domniţă Gabrielle ; şi nu putea fi clintit din acest gînd, chiar dacă pentru o vreme închidea ochii. Cu atît mai puţin se sinchisea dar cel mai bun slujitor de înstrăinarea fraţilor săi întru credinţă. Fiecăruia după cum i se cuvine. El rămînea neclintit în armura lui ; ba porunci chiar să fie şi pictat în armură şi-şi atîrnă tabloul într-una din încăperile Arsenalului, palatul în care făcea socoteli şi întocmea ordonanţe. Drumul vieţii lui de pînă atunci fusese plin de aventuri cavalereşti, destule spre a alcătui un roman, dar nu Rosny avea să le aştearnă pe hîrtie, căci de timpuriu se îndeletnicea cu adunarea datelor pentru cartea lui despre gospodărirea regatului. Gata, destul cu romantismul — dacă Rosny fusese cumva vreodată şi altceva decît un prozaic nevoit să trăiască în împrejurări romantice.

Romantic rămînea însă Agrippa, pentru că aşa îi era firea. Într-un rînd, domnul d'Aubigné se certă cumplit cu domnul de Rosny — ca doi vechi prieteni care, la drept vorbind, au

încredere unul în celălalt, știu că n-au să se trădeze unul pe celălalt, așa încît pot împinge cearta pînă la mărturisiri. Agrippa ceru :

— Să n-aud o vorbă împotriva frumoasei, încîntătoarei femei care a pus stăpînire pe inima regelui. Dacă n-ar fi fost scumpa domniță, n-am fi văzut nici geniul lui atingînd o asemenea vigoare și luînd atîtea înfățișări. Noi înșine n-am fi avut nimic de cîștigat din asta și mai cu seamă domnia-ta, domnule de Rosny, care ai fi rămas un ofițer mediocru — cum și ești, adăugă Agrippa în treacăt.

Cuprins de o mînie rece, Rosny mărturisi :

— Toate bune și frumoase. Dar scumpa domniță îl înșală pe rege cu domnul de Bellegarde, de la care are și copilul ce l-a dăruit regelui.

— Să ne batem în duel, domnule ! îl provocă aprinsul și măruntul Agrippa.

Dar adversarul îl privi de sus cu o zdrobitoare ochire de smalț albastru.

— Înainte de a te spinteca, i se adresă domnul de Rosny, fă la iuțeală niște stihuri și înfățișează frumoasa, încîntătoarea pricină a certei noastre în versuri care au să fie mediocre — cum ești domnia-ta ca ofițer și poet, adăugă și el în treacăt.

Agrippa era prea mîndru spre a lua apărarea talentului său. Despre stihuri și despre dueluri nu se vorbește. Dar rosti — și se înălță parcă într-atît, încît amîndorura li se păru că privea acum de sus :

— I se dau regelui fel de fel de pamflete. N-aș vrea să fiu cel ce și-a luat o asemenea misiune.

— Ce-o mai fi și asta ? exclamă Rosny, dar nu cu ton de întrebare, ci numai spre a-și arăta disprețul.

Căci avea păreri bine întemeiate despre îndatoririle lui. Agrippa, duelgiul, visătorul, coate-goale nu-și da niciodată seama de realități ; pentru un Rosny, însă, datoria însemna același lucru cu dezvăluirea realităților.

Și Rosny urmă :

— Cîmpul de bătălie al domniei-tale sînt vorbele, indiferent de înțelesul lor, numai să sune bine. Și dacă nu mă înșel, ar fi preferabil să nu te arăți în fața maiestății-sale, întrucît se știe că ai pălăvrăgit. Ai pălăvrăgit că de sărăcia poporului e de vină scumpa domniță. Nu-i vorbă, această doamnă și primește mai mulți bani decît domnia-ta. De altfel pamfletele cuprind chiar aceleași învinuiri, și un om al datoriei trebuie să le înmîneze regelui spre a le citi, în loc să facă glume proaste în spatele lui, fugind de răspundere.

Agrippa nu auzise, însă, decît un singur lucru :

— Eu să nu mă arăt în fața lui ? Eu ?

— Dacă ții la viața domniei-tale. Te ucide, a și spus-o.

Dar Agrippa și ieșise, încălecase și galopa spre palatul Luvrului. Henri tocmai sosea și el acolo.

— Sire, am venit ca să vă puteți ține de cuvînt și să mă ucideți.

În loc de orice alt răspuns, Henri îl îmbrățișă. Și amîndoi, lipiți unul de altul, își ascunseră lacrimile. Apoi regele își duse vechiul prieten în casa Gabriellei, aflată în apropiere; stăpîna lipsea de acasă. Îl ridică din leagăn pe Cezar al lui și-l puse în brațele domnului d'Aubigné.

— Sire, e leit maiestatea-voastră, rosti bunul prieten în ciuda celor ce vedea, căci copilul avea oasele mari, era blond, cu ochi albaștri și semăna în totul mamei.

Iar Henri spuse :

— Nici vorbă. E al meu și de asta i-am pus numele de Cezar.

— Un nume care țintește departe, observă Agrippa. Marele Iuliu Cezar a șters, în imperiul lui, clasele : le-a făcut pe toate deopotrivă și mai prejos decît suveranul. Prin osîrdia lui, noroadele din jurul Mediteranei au fost unite. Ceea ce înseamnă că ele trebuiau să asculte de un singur stăpînitor.

— Și tocmai de aceea să înceteze de a mai fi înrobite, adăugă repede Henri, trecînd îndată la altă idee. Copilul ăsta nu știe încă nimic despre astfel de gînduri. Ochii lui vorbesc numai de neprihănirea ori de goliciunea începutului vieții. Și totuși, cîte nu se spun de pe acum despre el și despre nașterea lui. Sfătuiește-mă ce să fac !

Bunul prieten îl sfătui cu aprindere :

— Maiestatea-voastră să ia în rîs pălăvrăgelile, pamfletele și chiar și gluma proastă pe care un biet nemernic și-a îngăduit-o, fiindcă pensia ce i-o serviți e prea mică.

— O s-o mărim cu alt prilej, hotărî Henri cuprinzîndu-l din nou pe Cezar în brațe. Am de luat în rîs destule lucruri, sînt nevoit să fac pe nebunul de destule ori ; chiar azi a trebuit să-mi bat joc de un predicator, care m-a ocărît în biserica plină de oameni, fiindcă i-am șoptit ceva la ureche scumpei mele domnițe.

— În timpul predicii ? întrebă Agrippa. Și tot el dădu răspuns : Regele are tot dreptul s-o facă. Se poate plimba cu dînsa pe străzi, poate pune la cale vînători în cinstea ei și e mai bine s-o asculte pe dînsa, decît pe un necioplit ca domnul de Rosny.

Henri :

— Lasă-l pe Rosny. Muzele nu l-au răsfățat ; dar se împacă foarte bine cu zeița Minerva, ca să nu mai vorbim de Mercur. Ți-am cerut sfatul în legătură cu greutățile pe care mi le face nu Gabrielle, pe legea mea că nu dînsa, ci — urmă sudalma scornită chiar de el — mătușa ei, de Sourdis, care-mi scoate peri albi. Lua-o-ar dracu de mătușă !

— De ce ? întrebă Agrippa cu un glas nevinovat, dar clipind din ochi, șăgalnic.

— Parcă tu nu știi ! I s-a năzărit să fie mamă. Îmboldita de pilda ce i s-a dat, s-a grăbit s-o urmeze.

Bunului Agrippa i se făcu milă de cumplita încurcătură a regelui său.

— De ajuns, sire ! Știu totul. Nepoata are să țină deasupra cristelniței băiatul mătușii, iar maiestatea-voastră are să-i fie nașul.

— M-am și grăbit s-o făgăduiesc, mărturisi Henri.

Agrippa :

— Declarați vreun război și scăpați de toată povestea.

Henri :

— Lasă gluma. Tu ce crezi ? Dar serios.

Agrippa :

— Eu nu mă pot dumiri dacă o s-o luați vreodată în căsătorie pe doamna d'Estrées, de Liancourt sau marchiza de Monceaux și dacă dînsa are să fie regina noastră.

Henri :

— Să nu te îndoiești.

Umbla repede prin încăpere, pînă la un capăt al ei. Agrippa o măsură pînă la celălalt capăt. Și de-acolo cuteză :

— Dar domnul de Rosny ? Peteşte trei prințese deodată. Toate sînt gata să se mărite cu maiestatea-voastră, și pe deasupra și iubita ?

— Lasă-l să peteaască, rosti Henri dispreţuitor. Are să vie totuși și ceasul meu.

De la peretele dimpotrivă, Agrippa rosti :

— Frumoasa și încîntătoarea voastră stăpînă e cea mai vrednică să domnească și peste noi. Căci e de o seamă cu noi, și numai mulțumită iubirii voastre s-a înălțat deasupră-ne. Și așa și trebuie să fie. O și văd în închipuirea mea, care o ia înainte. Ochii curtenilor și ai oamenilor de rînd se vor deschide abia după ce lucrul se va fi întîmplat.

— Dă-mi mîna, exclamă Henri, care auzise tocmai ceea ce voia să audă.

Veni spre mijlocul încăperii, Agrippa se îndreptă și el într-acolo și rămase o vreme aplecat adînc asupra mîinii stăpînitorului său. Nu prea se simțea la largul lui, conștiința îl cam mustra, se îndoia și de sfatul ce-l dăduse, și de hotărîrea regelui. Care rosti ca pentru sine însuși :

— Atunci pot face și cheful mătușii și să-i botez copilul.

Agrippa înălță capul, dar numai capul.

— Parcă ce mare scofală, murmură apoi de jos, încercînd să pară vesel, pentru ca vorbele-i să nu sune prea trist.

UN MISTIC

Botezul micuțului de Sourdis, ori cine știe cum o fi trebuit la drept vorbind să se numească, avu loc în vechea biserică, cea cu clopotul cel mare, și fu cum nu se poate mai strălucit.

Strada era plină de privitori care aveau de ce să se minuneze, ba chiar şi de ce să se mînie. Regele se ivi, ca naş, în toată fala lui, iar iubita-i, naşă, abia se putea ţine pe picioare, de încărcată ce era cu giuvaericale. Cele mai înalte doamne ale regatului o urmau ca doamne de onoare, un mare senior ducea vasul cu sare, un altul cristelniţa, iar copilul era purtat în braţe de o mareşăleasă. Micuţul era voinic şi greu, încît naşa fu cît pe ce să-l scape. O doamnă spirituală de la Curte observă că micuţul era aşa de greu pesemne din pricina peceţilor regeşti care-i atîrnau de dos.

Vorbe prin care voia să spună că adevăratul tată era cancelarul de Cheverny, acela cu cristelniţa. Alţii erau, însă, de părere că tatăl copilului era unchiul său, adică episcopul care-l boteza. Oameni buni, ce lume ! Curtea lua totul în glumă. Dar cu cît oamenii se aflau mai departe de locul întîmplărilor, cu atît le pierea pofta de a glumi. Afară, în stradă, se spuneau vorbe aspre ; nici una, însă, nu-l privea pe regele Henri.

Regele — dumnezeu l-a pus deasupra noastră şi ne închinăm în faţa lui ; cine i-a sărutat genunchiul nu mai îndrăzneşte tot restul zilei să ia nimic în gură. Fiorul domnului dumnezeu a fost trecut asupra făpturii stăpînitorului. Oricine o ştie — numai el nu ? Îşi bălăceşte trupul miruit în aceste ticăloşii strigătoare la cer. Din păcate este el însuşi adulter şi acum se gîndeşte să înalţe pînă la el o femeie adulteră, ba mai şi botează împreună un copil din flori. Între timp îşi mîngîie ibovnica în fel şi chip — cei care apucaseră să găsească un loc în biserică avură destule de văzut. Iar cei de afară, care nu văzuseră nimic cu ochii lor, vorbeau cu atît mai vîrtos de pîngărirea sfintelor taine şi a monarhiei.

Un tînăr onorabil şi îmbrăcat cuviincios în negru bolborosea, pierdut în mulţime, vorbind cu sine însuşi. Nu-şi dădea seama ce face, iar cînd îşi venea în fire arunca priviri sfielnice în jur. Faţa îi era pămîntie, cu pete vinete, sub ochi avea cearcăne adînci, clipea mereu din gene şi-şi spunea : „Din ce în ce mai bine ! Dă-i înainte ! Săvîrşeşte păcatul împerecherii în timp ce se săvîrşesc sfintele taine. Te văd, deşi ne despart zidurile bisericii. Ştiu eu cum vine asta. Nici tu, rege, n-ai să te spovedeşti ; şi eu am închis păcatul în mine şi acum port în suflet, orice aş face, veşnica afurisenie."

— Acum te-ai trădat, şuieră o voce în spatele lui.

Tînărul se întoarse tresărind, făcu ochii mari, încercă să deslueşască cine îl ameninţa, dar nu putu înfrunta privirea care-l sfredelea.

— În sfîrşit ! suspină. Nu mai puteam îndura, ridicaţi-mă şi duceţi-mă.

— Urmează-mă ! porunci necunoscutul.

Dar nu-l duse pe tînărul îmbrăcat cuviincios la vreun post de poliţie, ci la mînăstirea din imediata vecinătate a bisericii

unde se săvîrşea nelegiuitul botez. Fură lăsaţi să intre, poarta se închise după ei, lanţul zornăi, intrară într-o încăpere goală. Necunoscutul zăvorî uşa. Fereastra înaltă era zăbrelită. Se lăsa seara. Tînărul palid fu astfel aşezat, încît cele din urmă raze ale soarelui să-i lumineze faţa şi mîinile. Necunoscutul făcu doar un semn, iar sufletul înspăimîntat şi începu să se descarce ; în timp ce vorbea, îşi frîngea degetele.

— Mă numesc Jean Chastel. Tatăl meu, Pierre Chastel, e negustor de pînzeturi, are o prăvălie peste drum de tribunal. Am învăţat la iezuiţi, acum studiez dreptul. Am o fire de desfrînat ; din copilărie am fost aşa, nu-mi amintesc să fi fost vreodată altfel. Nimeni nu mă cunoaşte.

Şi spunînd asta, tînărul se înfioră şi gemu.

Cel care îi lua interogatoriul se oţărî :

— Vierme ce eşti, te fudulești că ai închis în suflet păcatele-ţi scîrboase. Te sucești şi te învîrteşti, îţi acoperi ochii şi horcăi desfătîndu-te cu firea-ţi păcătoasă. Firea ta ţi-a dat-o dumnezeu, om mai vedea noi de ce. Nu ţi-ai spovedit niciodată faptele mîrşave şi acum te lauzi cu asta şi crezi că dascălii tăi n-au ştiut nimic.

— O, din păcate, nu ştiu nimic, murmură tînărul înfricoşat. Bănuia, însă, că acum avea să urmeze judecata. Frica de această judecată îl împinsese de multă vreme dintr-un păcat împotriva firii în altul. Nu mărturisise niciodată duhovnicului ce făcea şi în acest chip se cufundase şi mai rău în păcat.

— Nu m-am spovedit niciodată, murmură. N-am mărturisit niciodată la spovedanie cumplitul meu păcat. Acum e prea tîrziu, nici un preot n-are să mă mai dezlege, cuminecătura e pentru toţi, numai pentru mine nu. Dacă aş fi un ucigaş, aş fi în stare să ridic mîna pînă şi asupra regelui.

— Părinţii iezuiţi au şi hotărît care-ţi va fi soarta. Noi te cunoaştem, şi am şi hotărît ce facem cu tine — şi necunoscutul, care ştia acum că nu mai e un necunoscut, coborî glasul şi repetă : „Noi".

Tînărul ce păcătuia împotriva firii lunecă de pe scaun, cuprinse, strigînd, genunchii din faţa lui şi începu să-şi descarce cu glasul stins negru-i suflet în urechea plecată. Iar iezuitul asculta totul şi întărea, fără vreo milostivire de prisos, spaima omului.

— Spovedania nu mai poate fi, se înţelege, de nici un folos, pentru un sodomit ca tine. Nu mai poţi afla linişte nici în lumea asta, nici în cealaltă. Da' cine ştie, s-ar putea totuşi să-ţi răscumperi de la tatăl ceresc afurisenia veşnică, primind aici pe pămînt o moarte de martir.

— Mai bine aş fi un ucigaş ! se văicări nenorocitul.

— Aşa spui. Însă un ticălos ca tine numai năzuieşte după asta, dar nu trece niciodată la fapte.

Păcătosul :

— Nespus îl invidiez pe gentilomul care şi-a vîrît picioarele în burta spintecată a fetei şi a fost sfîrtecat în patru. Şi-a răscumpărat păcatele.

Iezuitul :

— Tu nu poţi să scapi aşa de uşor. Ai să pornești de-a dreptul către aceeaşi genune a iadului ca şi un anume altul, care de asemenea mînjeşte tot ce-i sfînt cu desfrîul lui şi îşi îndreaptă poftele hîde — încotro şi le îndreaptă ? Însăşi dumnezeirea trebuie să i le mulţumească. Îţi seamănă întru toate. Şi totuşi tu nu eşti decît un vierme, pe cînd el e vasul sfinţit al voinţei supreme, al maiestăţii. Al maiestăţii de care îşi bate joc.

Păcătosul :

— Totuşi, eu sînt făcut după chipul şi asemănarea lui şi el după ale mele. Asta nu mi-o poate lua nimeni.

Iezuitul :

— Şi ai să şi pleci o dată cu el de pe lumea asta, dacă s-o lăsa în nădejdea ta, ceea ce nu-i de fel sigur, însă. Desfrînat din naştere, îşi răzbună propria-i fire asupra altor desfrînaţi, îi ucide în chinuri şi se hrăneşte cu nădejdea că îşi dobîndeşte astfel, printr-un tertip, mîntuirea păcatelor lui numai pentru că acestea sînt ispăşite de păcătoşi de o seamă cu el.

Păcătosul :

— Mi-aţi spus chiar domnia-voastră că sînt de o seamă cu el. Cuvioase părinte, acum înţeleg prea bine : aşa cum stau lucrurile, trebuie să i-o iau înainte şi să-l fac să sufere ce vrea el să mă facă să sufăr.

Iezuitul :

— Nu eu am spus asta. Tu o spui.

Păcătosul :

— Şi am s-o şi fac.

Iezuitul :

— Ai să-ţi afli astfel o moarte de martir ; are să-ţi fie greu, ticălosule, s-o înduri. Totuşi, altfel ai să te canoneşti în vecii vecilor şi n-are să te întrebe nimeni dacă vrei ori nu să suferi.

Păcătosul :

— Dar pot nădăjdui îndurarea celui de sus dacă fac o faptă bună ?

Iezuitul :

— Păcătoşi nărăviţi şi învechiţi în rele au fost iertaţi pentru o simplă pomană, singura pe care au făcut-o, poate, în toată viaţa lor. Pe de altă parte nu se ştie, însă, dacă fapta cea mai cucernică şi cea mai folositoare poate dobîndi iar mîntuirea o dată pierdută a sufletului. Cu îndurarea cerească nu te poţi tîrgui, ci trebuie să te laşi în voia ei, pe viaţă şi pe moarte.

Păcătosul, după multe văicăreli :

— Mă las în voia ei.

Iezuitul :

— Aici a şi trebuit să ajungem. Rămîne de văzut ceea ce eu, biet călugăr, nu pot hotărî : dacă fapta aleasă de tine e cucernică şi folositoare, ori nu.

Păcătosul :

— Dacă el îşi poate spăla păcatele prin moartea mea, cu atît mai mult pot nădăjdui să le spăl eu pe ale mele prin moartea lui — el e rege doar.

Iezuitul :

— Sfîrşeşte odată cu spălarea păcatelor tale, cuvioşii părinţi nu-şi pierd vremea cu aşa ceva. Ei au să cerceteze faptele şi păcatele unui rege care prigoneşte religia, dar îi îngăduie pe eretici.

Păcătosul :

— Cuvioşia-ta a avut dreptate spunîndu-mi că sînt un vierme. Mă mîndresc că sînt un vierme.

ÎNCĂ NU

În ziua de douăsprezece decembrie regele şi marchiza de Monceaux îşi făcură intrarea în oraşul Amiens. N-aveau un alai prea numeros şi se duseră de-a dreptul la consistoriu, ca o pereche obişnuită care doreşte să se căsătorească şi mai cere despărţenia uneia din părţi. Li se spuse că trebuiau să adaste pînă cînd soţul pîrît va fi ascultat şi se va fi apărat. Căci domnul de Liancourt nu dăduse pînă atunci urmare chemării. Respectul ce şi-l datora îl făcea să amîne ruşinea ce avea s-o sufere, cu toate că, la drept vorbind, şi încuviinţase, bineînţeles, făcînd cuvenitele rezerve. În sipetul său avea adevărata şi foarte însemnata sa mărturie, menită a fi citită după moartea sa şi a fi păstrată pentru vecie.

În ziua de şaptesprezece, după ce perechea îl aşteptase cinci zile, el se îndreptă, în sfîrşit, spre casa judecătorului ; era însoţit de notarul său, dar avocatul doamnei Gabrielle d'Estrées contestă depoziţia amînd urora. De faţă nu mai era nimeni altul, căci clădirea consistoriului fusese pusă sub pază. Aşa cum îl cunoaştem pe domnul Nicolas d'Amerval de Liancourt, fără îndoială că se va fi rostit cu umilinţă. Pe de altă parte trebuie să se fi dovedit, însă, la fel de greu de încolţit de către vrăjmaşul şi prigonitorul său, care o reprezenta pe doamna d'Estrées, ca şi un duh pogorît de pe alt tărîm.

După care avocatul o sfătui pe pîrîşă, şi chiar se înţelese cu dînsa şi cu regescu-i iubit, să nu mai stăruie asupra neputinţei învinuitului. Cea dintîi soţie a învinuitului fusese o verişoară vitregă a domnului Jean d'Estrées, tatăl pîrîşei. Un fapt de netăgăduit şi pe care învinuitul îl putea recunoaşte fără prea mare pagubă pentru onoarea lui, dar îndestulător pentru ca a doua-i căsătorie să fie declarată desfăcută.

Dar lucrurile nu rămaseră aici, căci judecătorul bisericesc ţinea să scoată la lumină totul, cu cea mai mare severitate şi nepărtinire, deşi cu graba neobişnuită la care îl îndatora, în ciuda conştiinţei sale, prezenţa regelui. Domnul de Liancourt fu dar pus în faţă cu pîrîşa şi tras la răspundere pentru că nu-şi împlinise îndatoririle de soţ deşi încercase adeseori. Ba trebui să asculte şi mărturiile celor doi medici, a unui doctor în medicină şi a unui maestru chirurg, care, după cîte spuneau, l-ar fi cercetat. Era, însă, greu de înţeles cum anume o făcuseră — întîmplarea trebuie să se fi petrecut în lumea viselor. Pîrîtul le arăta o faţă absentă, întreaga-i făptură părea ferită de restul lumii prin însăşi sfiala ei, iar mîndria-i ascunsă îl ridica, într-un chip foarte ciudat, deasupra tuturor celor ce voiau să-l condamne pentru neputinţă.

Judecătorul renunţă dar să-l mai descoasă pe pîrît şi o întrebă de-a dreptul pe pîrîşă :

— Cunoscînd starea în care se află, aţi primit să trăiţi cu domnul de Liancourt ca frate şi soră ?

— Nu, răspunse Gabrielle.

După care urmă sentinţa, care declară căsătoria desfăcută — motivul hotărîtor rămînînd verişoara vitregă. Ceea ce făcu să stăruie părerea că la drept vorbind domnul de Liancourt fusese învingătorul. De la rege îşi luă rămas bun cu cuvintele :

— Sire, nădăjduiesc că am fost în totul pe placul maiestăţii-voastre.

Era poate o izbucnire a trufiei sale, deşi omul ţinea capul plecat pînă în dreptul picioarelor şi rămase aşa pînă cînd perechea ieşi. Nimeni nu izbuti să afle, însă, un răspuns.

Orişicum, scumpa domniţă era liberă, restul avea să se mai vadă. Fericită şi zorită, perechea se înapoie la Paris, coborînd din trăsură în faţa casei Gabriellei, unde aceasta se retrase ca să se schimbe. Dar regele, încălţat în cizme şi plin de praf cum sosise de la drum, se văzu îndată înconjurat de o mulţime de oameni : verii săi Conti şi Soissons veniseră însoţiţi de cel puţin treizeci de gentilomi. La care se mai adăugară alţi cîţiva domni, veniţi fără a fi aduşi de nimeni, figuri noi la Curte. Străjerii nu-i cunoşteau, dar primiră porunca să-i lase să intre, astfel încît pînă în cele din urmă oricine putu să intre în odaia în care se afla regele, odaie nu prea mare.

Foarte bine dispus, regele glumea cu o fată drăguţă şi bine legată, Mathurine, care făcea pe măscăriciul şi era socotită, cu drept cuvînt, ca atare, la Curte. De vreme ce există slujba de măscărici bărbaţi, nu strică să fie şi un măscărici femeie ; iar un rege face bine că-i cercetează cu plăcere pe amîndoi, Chicot şi Mathurine, pentru a cunoaşte firea oamenilor. În timp ce răspundea la saluturile gentilomilor, regele spunea nebunei vorbe galante, pe care nici el nici dînsa nu le luau, însă, în serios, cu toate că Mathurine îi cerea, cu ochii daţi

peste cap, o sărutare. Deodată se auzi un zgomot ca de palmă; din pricina înghesuielii nimeni nu văzu ce se întîmplase.

— Ei, drace, nebuna muşcă ! strigă regele.

Îşi duse mîna la buze; mîna se umplu de sînge. Un domn de Montigny, care se închinase adînc, spre a săruta genunchiul regelui, se ridică repede şi văzu în spatele regelui un chip necunoscut, palid, rătăcit.

— Domnia-ta ori eu ! strigă Montigny furios, unul din noi doi l-a lovit pe rege.

Îl înşfăcară atunci pe tînărul palid şi la picioarele lui găsiră jungherul însîngerat. Mai întîi încercă să tăgăduiască, apoi recunoscu, însă, că-l înjunghiase pe rege. Din pricina jocului regelui cu nebuna, nu-i nimerise, însă, beregata, ci numai buzele. Regele ceru :

— Daţi-i drumul.

Dar omul întinse mîinile ca să fie legat şi ridicat. Nu voi să spună cine era şi îşi arătă numai vîrsta : optsprezece ani.

Chirurgul cusu pe loc buza. Ar fi trebuit să mai împungă de cîteva ori cu acul, dar regele nu mai răbdă durerea. Din care pricină şi rămase cu gura, vederat, strîmbă — iar lumea nu întîrzie să spună că arăta aşa fiindcă nu era sincer. Fermecătoarea Gabrielle venise fuga cînd începuse operaţia. Sprijini capul iubitului domn şi stăpîn şi îl sărută pe ochi, pentru ca el numai pe dînsa s-o simtă şi nimic altceva. Iar cînd îl auzi gemînd, îşi întoarnă frumosu-i chip în toate părţile, dar nu întîlni decît priviri îngheţate şi înţelese : „Dacă nimerea cu o palmă mai jos, aş fi rămas singură-singurică şi ar fi trebuit să plec, dacă m-ar mai fi lăsat să trec printre ei". Şi trăsăturile feţei i se schimonosiră ; nu mai era frumoasa Gabrielle.

Deşi rana îl durea, regele nu era prea speriat şi arătă că nu merita să se ducă mai devreme la culcare pentru atîta lucru. Ba se îndreptă chiar spre catedrală şi luă parte la *te-deum*. Ucigaşul cu ghinion fu judecat după trei zile şi executat, fără a-i fi numit pe cei ce-l puseseră la cale, cu toate că fusese supus cazneloor spre a vorbi. Dar vinovaţii fură totuşi descoperiţi, şi parlamentul regal hotărî ca unul dintre foştii săi dascăli să fie spînzurat. Cei din ordinul Iezuiţilor fură alungaţi peste hotare.

Atîta dîrzenie îl hotărî în cele din urmă pe Papă să dea înapoi; în scurtă vreme îl primi pe regele Franţei în sînul bisericii. Cei din urmă partizani ai Ligii se străduiseră, fiecare după puterile sale, să împiedice acest pas. Folosindu-se de scurtul răstimp în care îşi mai puteau îngădui să zburde, Mayenne, Nemours, Épernon, Joyeuse şi Mercoeur, seniori unul mai puternic decît altul, ridicară armele, fiecare în provincia lui. Îi chemară pe spanioli din Ţările de Jos, şi pentru cea din urmă oară regele Henri trebui să facă faţă răzmeriţei şi războiului civil; dar vrăjmaşii săi erau dinainte sortiţi să fie înfrînţi, căci vremea lor trecuse. Tulburările ţinură totuşi destul timp pentru ca

regele, cu toată tăria sufletului său, să-şi piardă o clipă curajul şi să deznădăjduiască de bucuroasa-i strădanie.

Douăzeci de ani de bucuroasă strădanie, începută ca un neînsemnat rege al Navarrei, luptele, ostenelile, biruinţele, luarea puterii, săritura în necunoscut şi din nou osteneala — toate îi păreau acum zadarnice, a nu fi dus la nimic, nici la statornicirea păcii, nici la dragostea poporului, nici la chezăşuirea domniei. Nu se înfricoşă de fel cînd încă un ucigaş se năpusti să-l înjunghie, ci se simţi mai degrabă mîhnit şi obosit, cea dintîi oboseală — şi aceasta i se citea pe faţă. Încît o doamnă de la Curte îşi îngădui să-l întrebe ce însemna acest nou fel de a se purta al veselului ei stăpînitor. Era oare nemulţumit de ceva? La care regele scăpă sudalma lui şi îşi uşură inima cu un potop de vorbe — împotriva poporului şi nu, ferească sfîntul, împotriva puterilor care îl aţîţau şi îl asmuţeau. Despre asta nici un cuvînt, nici chiar faţă de doamna aceea neştiutoare. Poporul — da, e nerecunoscător! Nu se gîndeşte decît la atentate împotriva regelui său.

A cincea zi a noului an fu o zi nespus de tristă. O mare procesiune, regele o urma în trăsura lui, caii mergeau la pas ca la înmormîntare. Pe cine prohodesc? „Pe mine nu, gîndi Henri. Încă n-au pus mîna pe mine. Încă nu." În mulţimea deasă se găsea pe ici, pe colo cîte o gură spurcată, cu neputinţă de aflat a cui, dar care vorbea răspicat: „S-a şi urcat în căruţa care îl duce în piaţa de la Grève". Sînt vorbe de care poţi, deopotrivă, să rîzi şi să plîngi, după cum ţi-i inima. Henri nu tresări, ci îmbrăcat în negru cum era şi cu plasturele pe buză făcu o mutră vinovată. Gura spurcată, cu neputinţă de găsit, părea să fi spus adevărul. Se îndrepta oare alaiul cu adevărat spre piaţa de la Grève?

Coborînd din trăsură, în faţa bisericii, regele fu primit de popor cu strigăte de ura, lucru pentru care gentilomii săi îl felicitară. Dar Henri murmură:

— Ei, mulţimea! La ce te poţi aştepta din parte-i? La fel l-ar aclama, ori poate chiar mai mult, pe cel mai mare duşman al meu.

Era o zi tristă. După aceea mai urmară altele şi altele; dar firea cu care omul se naşte şi rămîne toată viaţa biruie totuşi pînă la urmă, deşi oarecum schimbată, înavuţită. Firea sănătoasă nu se lasă doborîtă din pricină că pe pămînt stăruie neghiobia şi răutatea şi că ele nu pot fi dezrădăcinate nici chiar de cea mai cinstită silinţă. Dimpotrivă, se cercetează pe sine însăşi, trage încheieri şi capătă o mai mlădioasă înţelegere a vieţii.

Henri îşi recăpătă deci pofta de a glumi — pofta de a glumi a tinereţii lui, aceeaşi de totdeauna. Numai că acum îi lăsa frîu liber pe o altă treaptă a vieţii, dezvăluind o viaţă lăuntrică mai bogată. Şi mai ales se purtă cu el însuşi fără a ţine seama totdeauna de regulile suveranităţii, fără a lua un aer tainic şi

măreț. Lucru asupra căruia oamenii de rînd păreau să fi ajuns, pe căi necunoscute, la o înțelegere cu el. Și mulți simțeau cît de departe puteau împinge gluma cu dînsul, avînd, însă, grijă s-o facă la timpul potrivit. Vizitînd bîlciul, Henri întîlni, în fața unei barăci, pe un glumeț, avînd chiar înfățișarea lui și îmbrăcat cum fusese și el într-o anume zi : în negru, cu un plasture pe buză. La un moment dat, pe mutra aceea de osîndit la moarte se ivi sclipind o scînteiere, foarte bine izbutită, și poznașul care făcea pe regele începu să spună cu glas tare măscări. Oamenii se țineau de burtă de atîta rîs.

Era limpede că nu i se putea face nimic și Henri nici nu voia să-i facă ceva, ci se descotorosi de poznaș dîndu-i niște bani, își văzu de drum și înțelese mai bine de ce nu izbutea să cîștige dragostea norodului, de ce n-o prindea din zbor cum prindea cercul în jocul lui obișnuit. Dar nici nu putea cîștiga atît de ușor dragostea norodului. Căci acesta cere de la cel ce domnește pe pămînt același lucru pe care-l cere și de la cel ce stăpînește în ceruri : să fie cît mai straşnic, să nu i se cunoască gîndul, să se țină la distanță. Norodul nu înțelege și nu iartă măreția înfățișată într-o haină de rînd ; el o va recunoaște doar mai tîrziu, cînd va fi garantată de înfăptuiri fără seamăn și de o faimă nezdruncinată. Așa încît abia către sfîrșitul vieții, ori poate chiar după ce-și va fi dat sfîrșitul, va dobîndi dragostea norodului. Acum, încă nu. Nu-i încă nici ucis, nici iubit.

După ultima încercare de a fi ucis, Agrippa îi spusese :

— Sire, ați abjurat Religia doar cu buzele : și iată că junghe-rul a nimerit de data asta gura. Ferească sfîntul s-o abjurați cu inima !

Regele clătinase din cap, încuviințînd. Iar în cele din urmă îl întîlni și pe învățatul în știința dreptului care rostise atunci, la Saint-Denis, vorba de rău augur, cu mult înainte ca aceasta să fi fost adeverită de o lovitură ucigașă. Magistratul se ferise să-l mai întîlnească pe rege și acum, cînd se văzură, plecă ochii. Dar regele îl liniști cu o blajină bunăvoință, fără a aminti de cea dintîi întîlnire a lor, ci se mulțumi numai să apese asupra ultimelor cuvinte pe care le rosti. *Nihil tam populare quam bonitas.* La care admiratorul său făcu ochi mari.

Așa se netezesc chiar cele mai povîrnite, cele mai prăpăstioase încercări ale soartei, și pînă la urmă mintea le întîmpină fără frică — ori aproape fără frică. Nu că regele Henri ar fi privit cu simțămintele de mai înainte o gloată nepăzită ce s-ar fi adunat întîmplător în juru-i. Și într-un rînd spuse :

— Mult popor. Sînt bucuros să-mi văd poporul. Numai că trebuie să mă obișnuiesc cu mulțimea.

După cum se bucură primindu-l și pe tînărul duce de Guise, și fu fericit că putea ierta. Căci tînărul senior înțelesese ceea ce nu intra încă în cap bătrînilor, anume că vremea răzmeriților trecuse și pretențiile casei sale nu mai aveau nici un temei. Încît se înfățișă la palatul Luvru și se închină regelui, iar o dată cu

el și casa de Lorena renunță la coroana Franței. Părintele său fusese strălucitul erou al Ligii și se bucurase de dragostea poporului. Și regele îi spuse domnului de Guise, ce stătea încurcat în fața lui :

— Să nu mai vorbim de ce-a fost. Nici unul dintre noi nu este orator. Știu tot ce-i de știut. Ai venit aici și are să-ți meargă mai bine lîngă mine decît acolo pe unde ai umblat. Am să fiu ca un părinte pentru domnia-ta.

Și-l îmbrățișă pe cel mai de seamă dintre vrăjmașii săi. După care se folosi pe dată de împrejurare, declarînd război Spaniei.

Și Filip, stăpînitorul de odinioară al lumii, fu biruit de regele Henri. Care dobîndi astfel cea dintîi izbîndă răsunătoare asupra puterii mondiale. Din vremi cărora aproape că nu li se mai putea ține socoteala, armatele spaniole luptaseră mereu împotrivă-i, ascunse îndărătul vrăjmașilor săi lăuntrici ; nu-i declaraseră niciclnd, pe față, război și nu-și arătaseră adevăratul țel : cucerirea regatului. În sfîrșit, Henri se întîlnise acum, față în față și fără mască, cu vechiul și urîtul vrăjmaș. Și, dimpotrivă, vrăjmașul lăuntric decăzuse pînă la a nu mai juca decît rolul unei slabe trupe de acoperire pe care o zdrobi o dată cu armata spaniolă — în chipul cutezător și îndoielnic în care Henri mai dădea și cîștiga bătăliile lui : punîndu-și în joc viața. Cu cîteva sute de călăreți își împinse vrăjmașul, în număr mult mai mare, acolo unde voi să-l aibă, și-l împrăștie. Căci rămăsese același, și părea iar regele Navarrei de pe vremuri, din anii tinereții. Și cu adevărat, a face pe regele Navarrei însemna a întineri. Ceea ce cu toți văzură, le-o spuse inima și ascultară cu gura căscată zvonul pe care *Fama* îl purta de-a lungul și de-a latul țării : „Avem un rege mereu tînăr, cel mai de seamă din cîți sînt, altul ca el nu-i, și-i al nostru. În făptura lui ne întîlnim cu toții. Partidele, ligile și nici măcar credința nu trebuie să ne mai despartă. Nu mai luptăm cu sufletul înverșunat și întunecat. Luptăm cu măreție."

Ei, dar toate astea vin și trec ca valurile. Henri o știe. Și chiar și în beția biruinții nu mai poate uita acum ce înseamnă mulțimea, nu poate uita că poporul nu-l iubește. Încă nu. Bătăliile sînt sărbători — ce-i drept, sărbători în care pui totul în joc — iar izbînzile o iau cu mult înaintea adevărului. Încît mai trebuie să se ostenească și să se chinuiască mult pînă să iasă în vileag întreg adevărul asupră-i. Totuși, după un val de izbînzi viața pare mai lesnicioasă, o ! mult mai netedă și mai blîndă. Cei din urmă mari seniori, sau penultimii, i se închină, și printre ei se află și burduhănosul Mayenne. Grăsimea lui te face să-i plîngi de milă ; dar de ce trebuie să-ți birui totdeauna vrăjmașul abia cînd ajunge vrednic de plîns ? Henri primi jalnica figură la Monceaux, la moșia marchizei — cu muzică, artiști, bucate alese și toate onorurile. Privi cum Mayenne făcu trei plecăciuni,

în timp ce doi aghiotanți îi sprijineau burta grea. Henri nu-l lăsă, însă, să îngenunche. Totuși, în timpul plimbării pe care o făcură mai apoi în parc, lungi pasul cît putu mai mult, pînă cînd grăsanul își pierdu răsuflarea : asta-i fu toată răzbunarea.

— Dă-mi mîna, domnule vere, mai mult n-ai a te teme de mine.

Și-i porunci lui Rosny să-i dea bolnavului să bea două sticle de vin bun.

Cum era de așteptat, Parlamentul nu voi să încuviințeze plata cheltuielilor războiului, sub cuvînt că poporul era prea sărac. Dar timp de douăzeci de ani nu fusese niciodată destul de sărac spre a se lipsi de luxul de a se înverșuna asupra lui însuși. Și iată că se ivise regele care îl mîntuia, mai mult chiar decît de vrăjmași, de sine însuși. Regele răspunse Parlamentului său :

— Eu vorbesc așa cum mă îndeamnă inima. Firea francezilor îi împinge să nu iubească ce văd cu ochii. Cînd n-o să mă mai vedeți, o să mă iubiți.

O spusese fără amărăciune și fără tristețe, ci cu glasul care îi era cel mai obișnuit. Și Parlamentul înțelese : „Fie că mă iubiți, fie că nu, eu tot am să-mi duc pînă la capăt strădania, și am s-o fac cu inima bucuroasă".

V

BIRUITORUL

FOCUL DE ARTIFICII

Două tunulețe trăgeau, pașnice ca niște jucării, spre cerul albastru. Deasupra parcului pluteau nouraşi de fum, ce se răsfirau îndată în aerul îmbălsămat. Dar doamnele de pe larga scară de onoare a palatului nu se sinchiseau de asta, ci continuau să rîdă şi să facă grații, să-şi sprijine brațul alb pe cîte o pernă roşie, să-şi facă vînt şi să-şi întoarcă gîtul, cu o încercată gingăşie, către cavalerii aflați cu o treaptă mai sus. Dacă subțirimea trupului i-o îngăduia, cavalerul îşi pleca genunchiul şi rămînea aşa, în spatele doamnei sale, tot timpul serbării.

La un semnal dat de focul mortierelor, aleile străjuite de garduri vii, umbrarele, saloanele înverzite, se umplură deodată de păstori, păstorițe şi zeități cîmpenești. Muzicanții, ascunşi privirilor, cîntau o pastorală gravă. Şi cu toate că personajele baletului trebuiau să se arate aşa cum fuseseră făurite de natură, aşa cum îşi trăiau viața primitivă, nu făceau totuşi nici o mişcare care să nu fi fost prescrisă de arta dansului, îşi mişcau picioarele cu socoteală, îşi legănau şi îşi întorceau umerii cum o cereau regulile ; pînă şi tînărul faun o împungea cu cornițele pe juna păstoriță în tactul muzicii, iar aceasta îşi potrivea strigătele după tonul oboiului.

Frumoasa serbare dură cam un ceas, căci fiecare scenă trebui să fie repetată. În mijlocul rîndului din față, stăpîna casei bătea din palme şi încîntătoru-i chip era îmbujorat de plăcere. Iar alături de dînsa, regele striga :

— Încă o dată !

Şi baletul se relua de la capăt. În cele din urmă, păstorii îmbrăcați în mătase trandafirie şi galbenă rămaseră cu toții învingători ; fiecare biruind cîte un faun îi scotea blana tivită cu horbotă şi şi-o punea grațios pe umeri. După aceea ridica de jos fata cucerită, ținea frumoasa pradă pe brațele întinse şi se învîrtea furtunos. În lumina razelor lucitoare ale soarelui, în locul trupului păstoriței părea că se învîrteşte un nor de pulbere argintie. Iar sub acest nor, prietenul ei ardea ca o flacără. Şase perechi, şase asemenea flăcări pîlpîitoare şi şase nori încinşi de soare se învîrtiră astfel pînă cînd aplauzele, ce nu mai conteneau, amintiră dansatorilor că trebuie să se oprească.

Acum păstorii își așezară păstorițele pe pămînt și toți doisprezece, mînă în mînă, se înclinară în fața seniorilor și a doamnelor, surîzînd fără a arăta oboseală, de parcă nu s-ar fi străduit de fel. Dar, la drept vorbind, se cam clătinau pe picioare, iar după privirile lor se vedea că totul se mai învîrtea încă în juru-le. Cununa de narcise a celei mai tinere dintre dansatoare îi căzu pe nas și fata păru foarte stingherită. Atunci stăpîna casei se îndreptă repede spre dînsa, ca să n-o împiedice nimeni, îi așeză micuței cununa și îi sărută obrajii înfierbîntați.

Regele își însoți înapoi de mînă scumpa domniță, ceea ce pricinui numai murmure de încuviințare, în locul nemulțumirii pe care o stîrnise Gabrielle, cu gestul ei prea pripit. De altminteri păstorii și păstorițele se retraseră și epilogul fu jucat de fauni, care făceau sărituri caraghioase ca de țap. La început săriră unul peste celălalt, apoi peste gardurile vii mai joase și la sfîrșit se avîntară peste cele mai înalte, dispărînd cu toții, încît nu se mai auzi decît foșnetul frunzelor. Atunci muzica ascunsă privirilor pofti oaspeții să se pună în mișcare cu pași grațioși și măsurați și întreaga societate se îndreptă în ritmul prescris spre palat și apoi, făcînd ocolul marelui salon, spre mesele întinse. Regele se așeză la o masă mică, pregătită numai pentru el și marchiză. Oaspeții se așezară la masa mare, avînd forma unei spînzurători. Și cîțiva gentilomi se grăbiră să atragă luarea-aminte grăsanului de Mayenne asupra acestei asemănări. Dar foamea, dacă nu altceva, îl împiedică să guste această glumă. Alături de el se afla, în capul mesei, oacheșa soră a blondei stăpîne a casei.

Diana d'Estrées, acum soția mareșalului de Balagny, nu prea avusese noroc. Orașul Cambrai, unde soțul ei se aflase comandant, fusese luat prin surprindere de spanioli. E adevărat că orașul se afla în Artois, adică aproape în Flandra și trecea adesea dintr-o mînă în alta. Încît gloria regelui nu putea fi întru nimic știrbită prin pierderea acestui oraș ; tot el rămînea biruitorul Spaniei. Lumea știa numai de izbînzile sale și habar n-avea de Cambrai. E un mare rege, cel dintîi și singurul după maiestatea-sa catolică Don Filip ; decăderea și pierderea faimei acestuia se datorau regelui Franței ; o știa întreaga Europă, care așa vedea lucrurile și nu trebuia împiedicată să le vadă astfel. Era mai înțelept ca micile înțepături nici să nu fie luate în seamă, cu atît mai mult cu cît și învinsul pricepea că nu-i pot aduce foloase. Cel mult putea să arunce o umbră asupra unei serbări ca aceasta, mai mult nu-i era îngăduit să năzuiască. Niciodată n-avea să mai facă pe stăpînul în acest regat de parcă ar fi al lui. „E al meu, am plătit pentru el", își spunea Henri.

Și orice ar fi făcut la masa aceea sărbătorească — fie că mesteca bucatele, fie că șoptea vorbe dulci la urechea scumpei

domnițe sau ridica paharul în sănătatea lui Mayenne, vrăjmașul supus — gîndul acesta îi venea mereu în minte. Puse pe un curtean, domnul de Sigongne, să istorisească ce anume născocise și repetase cu actorii săi : o piesă alegorică, cu personaje scoase din legendele celor din vechime — dar care îl glorifica pe regele Franței.

Chiar în aceeași seară piesa urma să fie jucată în salon, deși și de dimineață avuseseră un mare spectacol de balet. Dar societatea, stăpîna casei și nu mai puțin regele erau dornici să-și desfete ochii, nu se săturau nicidecum de frumoasele roade ale închipuirii și de tîlcul lor măgulitor. Căci realitatea n-are, din păcate, un înțeles totdeauna plăcut, și trebuie răbdată cu chipurile serioase. Încît zile de-a rîndul, de dimineață pînă seara, Henri ar fi dorit să le petreacă în veselie ; era sătul de primejdii și însetat de plăceri.

În timpul mesei sosi vestea căderii portului Calais. Nu mai era vorba de un oraș la care se poate renunța, măcar pentru o vreme ; de data asta era vorba de Calais, una din cheile regatului. În prima clipă se așternu tăcere în jurul mesei. Cu toți amuțiseră, unii de mirare, alții din pricină că se speriaseră și căzuseră pe gînduri, iar unii, care făceau o mutră acră, nu mai puteau de bucurie. Ia te uită, cardinalul de Austria, cu trupele lui germane, pune mîna, pe negîndite, pe Calais, orașul și fortăreața din fața coastelor Angliei. Ce urmări are să aibă treaba asta pentru regatul Franței și pentru noua domnie ? Spania a pus piciorul pe coastele franceze, iar dincolo regina îl reneagă pe vechiu-i prieten, pe protestantul care s-a înstrăinat de ai lui. Curînd, dar, n-are să le mai fie prea la îndemînă celor care iau masa cu el. Marchiza, al cărei rang și nume ar trebui să fie cu totul altul, n-are să mai adune multă vreme în poala, pusă la mezat, bănuții de care ne ușurează complicele ei, domnul de Rosny. Dar toată vina o poartă regele, și acum aré s-o ispășească.

Asemenea simțăminte erau totdeauna gata să iasă la lumina zilei ; căderea portului Calais le împinse pe buzele mesenilor și unii își astupară gura cu mîna. Iar ochii multora se îndreptară spre Mayenne, să vadă ce gîndește. Mayenne își îndopase peste poate burduhanul și ar fi vrut să-l golească. Pentru el, știrea sosise într-o clipă nepotrivită ; de-abia începuse să mistuie și acum trebuia să cîntărească dacă nu închinase steagul prea devreme și nu făcuse cumva o greșeală. Deși n-o prea credea, mai întîi ca să nu-și tulbure mistuitul și apoi fiindcă nu-i plăcea să fie înfrînt fără bun temei. Pe cardinalul de Austria nu-l putea suferi, după cum o și arătă. Căci Mayenne fu cel dintîi care sfîșie tăcerea, mîrîind în paharul lui care împrăștie ecoul dogit și întărit al cuvintelor sale :

— Un slăbănog. Îl răstorni cu o suflare. N-o scoate nici el la capăt.

Şi întoarse paharul cu gura-n jos.

Vorbise un cunoscător, unul care încercase el însuşi să-i vină de hac regelui Henri. De aceea toţi cei ce ciuliseră urechea să prindă vorbele lui Mayenne îşi îndreptară acum privirea spre Henri. Regele se aşteptase la asta; chiar dacă, atunci cînd nimeni nu se uitase la el, îşi pierduse voioşia, acum şi-o recăpătase în întregime. Şi rosti către masa care avea formă de spînzurătoare :

— Ce s-a întîmplat e bun întîmplat. Calais s-a dus. Asta nu înseamnă, însă, că trebuie să ne dăm bătuţi. Am văzut eu altele mai rele în războaiele mele. Acum e rîndul vrăjmaşului, apoi are să ne vină iar nouă apa la moară. Dumnezeu nu m-a părăsit niciodată de cîte ori l-am rugat din toată inima. Şi acum să cinstim amintirea celor căzuţi — şi apoi să-i răzbunăm, luînd dobîndă la dobîndă.

Aşa vorbi regele Henri. Mai rămase cîtva timp pe scaun, şi făcu semn cuiva. Cînd spusese „dobîndă la dobîndă", privirile tuturora se îndreptaseră de la sine asupra domnului de Rosny, marele zapciu al regelui. Faţa-i nemişcată păru înfricoşătoare, şi fiecare dintre cei din jurul mesei se întrebă în gînd cît va trebui să plătească pentru căderea portului Calais. Cu glasu-i rece, fără a privi pe cineva, Rosny rosti :

— Cardinalul de Austria n-a ocupat de-a dreptul portul Calais. A pus mîna mai întîi pe Cambrai.

Mareşăleasa, sora marchizei, tresări, gata să-i răspundă mînioasă. Dar înfăţişarea ca împietrită a domnului de Rosny nu i-o îngădui, ci, dimpotrivă, o sili pe biata Diane să-şi plece ochii în farfurie, şi la fel făcură şi toţi ceilalţi. Pentru că altminteri şi-ar fi putut uşor da pe faţă gîndurile : neamurile scumpei domniţe şi chiar dînsa, ăştia-s de vină. Se înavuţesc şi dau pe mîna vrăjmaşului oraşele regatului.

Întru acestea i se aduse regelui ceea ce ceruse prin semnul pe care-l făcuse. Era un portret al reginei Angliei, pe care îl suci şi-l învîrti pînă cînd toţi văzură pe cine înfăţişa : o bătrînă de şaizeci de ani, ţeapănă şi neobosită, care nu pierdea oraş după oraş, în timp ce benchetuia şi se desfăta privind balete. Regele duse portretul la buze şi toţi crezură că-l sărută. Dar buzele sale nu-l atinseră, ci la adăpostul cadrei, ce-i acoperea faţa, se îndreptară spre iubita care împărţea cu el masa cea mică. Gabrielle înţelese că voia s-o mîngîie, dar de data asta nu dădu ascultare jurămintelor sale, şoptite ori numai mimate. Pălise. Vedea pretutindeni în juru-i vrăjmaşi. Şi în clipa aceea i se părea că nici scumpul ei domn şi stăpîn n-o putea apăra de ura celorlalţi. Ridică mîinile împreunate în văzul tuturor, de parcă s-ar fi rugat în iatacul ei. Se aplecă asupra portretului şi depuse un sărut umil nu asupra marei Elisabeta, ci asupra cadrei de lemn care-i înconjura chipul pictat.

Cu toate acestea, domnul de Sigongne îşi putu înfăţişa în aceeaşi seară piesa plină de tîlc, care fu întîmpinată cu multe

laude — şi nici nu s-ar fi putut altfel. Căci eroul ei era un rege, atît de biruitor, de învăţat şi de bine clădit, încît zeul Marte n-avu încotro şi trebui să i-o dea în cele din urmă pe Venus în carne şi oase, iar această zeiţă îi făgădui feciori frumoşi şi curajoşi. După toate acestea, cinară mîncînd stridiile mici care-i plăceau atît de mult regelui; Henri se prefăcu că şi de data asta îi fac plăcere. Cel puţin, aşa nu trebuia să vorbească — şi avu răgaz să cugete că era potrivit să se mai arate cîtăva vreme ostenit şi nepăsător. Chiar dacă slava l-ar fi putut amăgi pînă atunci, în ziua aceea înţelese că războiul nu era încă sfîrşit. Dacă ar fi recucerit portul Calais dinspre mare, cum părea cel mai uşor şi în care caz s-ar fi putut, desigur, bizui pe ajutorul reginei Angliei, s-ar fi ivit o îndoită primejdie. Pentru că la fel de sigur era că Anglia n-ar mai fi plecat după aceea de acolo şi el ar fi avut doar de ales între a vedea înstăpînindu-se pe coastele regatului Anglia cea îndărătnică, ori Spania care în ceasul morţii îi mai dădea cîteva slabe lovituri.

De altă parte, în mintea regelui se trezi bănuiala că, la drept vorbind, în regat năvălise acum un nou vrăjmaş. Cardinalul de Austria, prinţii lui germani, trupele lor: vechiul vrăjmaş îşi arăta o altă faţă. Căci casa de Habsburg are mai multe, e un imperiu mondial, o hidră. „Cum îi tai un cap, alte douăsprezece ridică limbi de foc asupră-mi. Trebuie să stîrpesc toată dihania. Trebuie să mă măsor cu împăratul roman, cu monarhia universală şi cu toate provinciile ei. Chiar şi Spania nu e decît una dintre ele, iar stăpînitorul lumii, Filip, doar un împuternicit printre mulţi alţii. Mi-a fost dat, mi-a fost scris să stau singur împotriva întregii hidre care se numeşte creştinătatea."

Gîndul unei atare meniri îl îngrozi. Abia cu cîteva clipe mai înainte nici nu bănuise că i-ar fi încredinţată. Acum şi-o încredinţă el însuşi, pentru întîia oară. I se întîmplase o mare nenorocire: ăsta-i fu gîndul care-i trecu cel dintîi prin minte. Îşi înţelesese noua menire şi aceasta îi întrecea puterile.

Se ridică de la masă. Ar fi vrut să fie singur în întuneric, pentru ca nimeni să nu vadă cît de mare îi era spaima şi ce nenorocire i se întîmplase. Iubita îi atinse, însă, temătoare, braţul. O privi şi îşi dădu seama; spaima îi era împărtăşită de iubită, care nu-i înţelegea, însă, pricina şi n-o putea cuprinde cu mintea. Totuşi suferea alături de el, căci devenise, prin simţurile şi sîngele ei, pentru tot restul vieţii, o bucată ruptă dintr-însul. De aceea o strînse la piept şi se pierdu cu dînsa în întunericul grădinii.

Urcară pe terasa largă de sub ferestrele odăii lor de dormit, nimeni nu-i putea auzi acolo. Şi Gabrielle şopti:

— Multiubite stăpîne, avem duşmani. Ca să-l puteţi înfrînge pe cardinalul de Austria, mă gîndesc să vînd tot ce am şi să vărs banii în tezaurul de război.

— Scumpa mea iubită, îi dădu răspuns Henri. Tu eşti nepreţuita mea avere. Să uităm de vrăjmaşi ; dacă-i pomenim, numărul lor poate creşte.

Era o aluzie ciudată. Gabrielle n-o înţelese şi nici nu întrebă ce însemna, ci amîndoi tăcură, de parcă ar fi fost vremea dezmierdărilor. Dar acestea suferiră o nefolositoare amînare din pricina nenorocirii care se dezlănţuise asupra lui Henri, adusă de un gînd al lui. Ar fi vrut să-l depărteze, să nu-i mai fulgere niciodată prin minte. Din păcate, însă, chiar această îndepărtare cerea un dialog lăuntric cu misiunea primită. Căci, pe măsura puterilor lui ori nu, misiunea îi fusese încredinţată.

Îşi spuse că din tinereţe Spania, numai Spania a abătut asupră-i trude şi lupte, indiferent cine îi stătea în faţă, de mîna cui erau trimise gloanţele ce şuierau pe lîngă el, de cîte oraşe cucerise, de cîţi oameni adunase în juru-i, pînă cînd agonisise un regat. „A trebuit să jertfesc jumătate din viaţă şi chiar mai mult. Acum aş vrea să mă bucur, în sfîrşit, de linişte şi să mă îndeletnicesc cu treburi paşnice. Ce naiba : Pirineii sînt destul de înalţi ca să nu trebuiască să mai prăvălesc Ossa peste Pelion [1]. După ce n-am să mai fiu, n-are decît să vie alt duşman ori alte capete ce i-au crescut vechii dihănii. Eu unul m-am săturat." Şi trase sudalma lui, în gura mare.

Gabrielle se simţi mişcată de monologul din sufletul lui, cu toate că nu ştia despre ce-i vorba. Şi îi spuse :

— Sire, să fie adevărat că eu sînt nenorocirea maiestăţii-voastre ? A căzut Calais şi ura se îndreaptă asupra mea. Domnul de Rosny pe mine mă învinovăţeşte.

— Scumpa mea iubită, rosti domnul şi stăpînul Gabriellei aproape de buzele ei, dar răsuflarea îi era mînioasă. Pentru asta, domnul de Rosny are să se înapoieze chiar mîine la Arsenal, unde îi este locul. Pe cînd noi o să rămînem să ne petrecem toată ziua în ferma ta bine orînduită, privind la cele patruzeci de vaci bine hrănite păscînd pe pajiştea înflorită. Toate doamnele au să-şi arate în jurul tău rochiile de ţară. Pentru că în jurul tău se învîrtesc toate şi tu eşti fericirea mea.

— Scumpe stăpîne, îi şopti Gabrielle, află că am să-ţi mai nasc un copil.

Şi închise ochii, deşi era întuneric ; dar simţi că inima lui bătea de bucurie. Nu-i mai auzi răsuflarea grăbită, îi răspunse la apăsarea buzelor şi adînca tăcere a dezmierdărilor lor fu măsurată de bătaia inimilor amîndurora.

Pînă cînd, jos în grădină, se auzi un trosnet şi un şuierat. Spre cer se ridică o dîră de foc, închipui un arc, începu să cadă

[1] Munţi din Thesalia. Legenda spune că giganţii, cînd s-au revoltat împotriva lui Zeus şi au vrut să-l atace direct în cer, au prăvălit muntele Ossa peste Pelion. Cuvintele „a prăvăli Ossa peste Pelion" exprimă ideea că se acumulează dificultăţi pentru a nu ajunge la nimic.

împrăștiind scîntei și se stinse. Și de pretutindeni se auzi un „Ah!" scos de cei ce hălăduiau în întunericul grădinii ori pîndeau de pe scara de onoare și de la ferestre să vadă ce are să mai urmeze.

Toată lumea știe, se înțelege, cum decurg asemenea lucruri. După cele dintîi, singuratice, artificiile încep să se ridice în mănunchiuri, pînă cînd tăriile cerului sînt săgetate de flăcări în formă de fîntînă, de raze, de snopi ori de ghiulele care luminează o clipită și apoi plesnesc, colorînd firmamentul în albastru, alb și roșu. În cele din urmă, deasupra gardurilor vii începu să se învîrtească o roată, ce împrăștia stropi argintii — și atît de departe țîșnea ploaia de scîntei, și atît de frumos, încît părea cu neputință ca acolo să mai fi fost tărîm pămîntesc. Ridicîndu-se din întuneric, grădina plutea, preschimbată într-un sălaș de zîne. Dar uite lebăda! Deasupra acestei împărății a fericirii, sus de tot, se ivise cu adevărat o lebădă; sclipitoare de albeață, își mișcă aripile, se opri, și se mistui răspîndind minunatele sunete pe care le scot lebedele, zice-se, înainte de a muri.

Dintr-o dată se lăsă însă iar întunericul și curtenii își frecară ochii. Un foc de artificii, asta-i tot, după care îți vine să rîzi deoarece, cu bună știință, te-ai lăsat amăgit și vrăjit. În timp ce arde, însă, prin mintea cîte unuia străfulgeră gînduri îndrăznețe care, dacă n-ar fi fost trezite astfel, ar fi rămas neștiute. Străfulgeră cerul lăuntric al celui care le gîndește, și-l fac frumos la privit. Henri își privi jocul de artificii din lăuntrul lui, tot cerul era numai o văpaie. Și, bucuros peste fire, primi menirea știută — de care puțin mai înainte se lepădase. Căci acum își spunea că o va duce la bun sfîrșit și va zdrobi împărăția întunericului.

„Ori ei, ori eu. Mi-au jurat pieirea. Dar prin pieirea mea urmăresc ceva mai mult decît moartea unui om, urmăresc să piardă libertatea, rațiunea și omenia. Monarhia mondială, stăpînă a lumii, a înghițit atîtea părți ale creștinătății, încît a devenit un balaur cu trup hidos și cu capetele veninoase. Țelul meu e ca popoarele să trăiască și să trăiască așa cum o cere rațiunea vie, nu avînd coșmaruri în pîntecul umflat al puterii mondiale ce le-a înghițit. Am fost hărăzit să mîntui popoarele care mai pot alege calea mîntuirii și vor să străbată cu mine poteca cea strîmtă."

În clipa aceea, în grădină, roata își împrăștia stropii argintii și deasupra acestora plutea lebăda. „Oricum, își spuse Henri, nimic nu-i sigur pe pămînt. De ce ar fi atunci sigur un trist sfîrșit? Pe mine n-au să pună mîna: regatul meu le-a scăpat din gheare. Am să pun la cale, în numele domnului, o alianță a libertății cu regatele și republicile care au fost cruțate încă și pot sta cu fruntea sus în fața Habsburgilor."

Acum în grădină se stingeau cele din urmă scîntei, după care avea să domnească întunericul. „Dar cine-i, la urma urmei,

acest Habsburg ? se întrebă Henri. Un împărat, pe care călugării îl ţin în aceeaşi beznă ca pe popoarele lui. Iar bolnavul de peste munţi prea s-a umflat în pene. N-am nimic cu ei — ca oameni ; cît despre ţara lor — la drept vorbind nici un glob pămîntesc nu arată în ce hal e. Se duce de rîpă. Împărăţia mea începe la hotarul de unde oamenii sînt mai luminaţi şi nu mai sînt atît de nefericiţi. Cu dumnezeu înainte !"

Iar cele dintîi vorbe pe care le rosti apoi către iubita sa fură :

— Doamnă, la drept vorbind, ce mediocră capacitate e Rosny al meu !

Căci chiar cînd zboară prin aer suliţi de foc, iar în mijlocul lor odihnesc lebede, celui mai bun slujitor al său nu-i poate străfulgera prin minte ideea unei libere alianţe a regatelor şi republicilor.

— Atunci nu eu sînt vinovată de căderea Calaisului ? întrebă Gabrielle.

Şi el îi dădu răspuns :

— Firele care ne leagă pe mine, pe domnia-ta, Calaisul şi pe cardinalul de Austria sînt fără de număr. Doar dacă le poate bănui cineva cît timp luminează focul de artificii, şi apoi le pierde iar şirul.

În vorbele lui se simţea oboseala.

— Să intrăm, îl îndemnă Gabrielle, şi Henri îşi însoţi scumpa stăpînă spre odaia amîndurora, cea mai frumoasă din casă.

Intrînd înăuntru, clipi din ochi, de parcă atunci ar fi văzut pentru prima oară patul. Saltelele erau de mătase albă, pe pernele ţesute cu fir de argint se îmbrăţişau un *H* şi un *G*. La capătul celălalt era strînsă o plapumă bogată, de damasc în dungi aurii şi cîrmîzii. De pe baldachin atîrnau perdele galbene din catifea de Genova. Bietul rege nici n-ar fi visat odinioară să doarmă într-un asemenea pat. Şi iubita îi văzu şovăiala.

— Scumpul meu stăpîn, învoieşte-te cu gîndul meu că trebuie să vindem totul ca să umplem tezaurul de război.

— Din păcate am avut visuri mult mai îndrăzneţe, răspunse Henri. Şi cît timp a durat focul de artificii am crezut că ele îmi lămuresc adevăratul înţeles al lucrurilor. M-am rătăcit în nişte sfere foarte înalte — nici nu-mi mai dau seama cum am ajuns acolo. Şi acum iată-ne pe pămînt, facem ce ne stă în puteri, nici nu se poate altfel, iar ce vreau să fac în primul rînd e să te iubesc pe tine.

CÎŞTIGUL

Ca de obicei, cea dintîi grijă fu găsirea banilor ; de data asta, însă, grija pentru bani se preschimbă într-o adevărată spaimă. Căci în orice clipă se putea întîmpla nenorocirea ca în ajutorul

paniei, care abia mai mişca, să intre în luptă, cu toate puterile ale, Imperiul roman[1]. Holdele regatului ar fi fost atunci alcate în picioare, oraşele pîrjolite de oşti vrăjmaşe cum nu mai fuseseră văzute pe acele meleaguri, de neamuri barbare din răsăritul continentului, purtînd săbii încovoiate şi avînd ai mici şi iuţi, de oameni cu pielea galbenă şi ochii alungiţi. Dar nimeni nu prevedea şi nu-şi înfăţişa prăpădul, în afară de rege, care se chinuia noaptea zugrăvindu-şi-l în tablouri înfricoşate, pentru că el singur purta grijă de toate. Cei din jurul lui erau departe de a împărtăşi aceste griji. Parlamentul din Paris se mîhnea doar că se cheltuiau prea mulţi bani cu baletele marchizei, şi chiar şi Rosny socotea că regele sporea fără măsură primejdia.

După părerea bunului slujitor, cifrele pe care le pomenea regele erau arareori adevărate, şi cel mai bine ar fi fost ca el nici să nu se amestece în asemenea treburi. Cei opt sfetnici în treburile vistieriei, în afară de Rosny, nu mai mîncau acum un milion şi jumătate de taleri, cum îşi închipuia regele : Rosny sta de veghe. Iar pentru ca să faci rost de banii trebuincioşi purtării războiului nu-i de ajuns să răsluieşti cîştigurile prisoselnice ale celor opt inşi. Şi, mai ales, lui Rosny îi plăcea să creadă că ordinea putea prinde rădăcini din ce în ce mai adînci, de vreme ce, în cîmpul lui de activitate, el făcea tot ce era raţional. Cu atît mai puţin puteau înţelege, dar, vederile regelui, membrii parlamentului, a căror situaţie fusese, în sfîrşit, reglementată. Cînd s-au mai văzut pe la noi săbii încovoiate, cai mici şi iuţi, oameni cu pielea galbenă şi ochii alungiţi ?! La urma urmei civilizaţia nu poate fi ştearsă cu buretele.

Dar cine se osteneşte, se străduieşte ca ea să fiinţeze măcar de ochii lumii ? Aşa ar fi putut răspunde regele prietenilor săi, magistraţii. Tăcu, însă, căci nu voia ca prin vorbele lui primejdia să pară şi mai mare, nu voia să facă şi altora cunoscute chinurile nopţilor lui. Şi plecă la Rouen, împreună cu scumpa-i domniţă ; ţinuse s-o ia cu el ; iar el avea mai multe de făcut acolo. Intrînd în oraş, unde fu întîmpinat destul de rece, îşi îngădui un răgaz care se vădi a nu fi nefolositor. Rosti apoi în faţa stărilor provinciei sale Normandia cuvîntarea la care de mult se gîndise. Lucrul se întîmplă în trapeza mînăstirii Saint-Ouen, un lăcaş preavenerat ; un rege ce se încumeta să dobîndească într-un asemenea lăcaş judecata unei adunări obşteşti, şi încă pentru întîia oară, nu-şi putea îngădui o neizbîndă.

---

[1] Imperiul restaurat de Otto I, încoronat în 962 împărat de către papa Ioan al XII-lea, drept răsplată că l-a ajutat să-şi consolideze situaţia. Din secolul al XII-lea a purtat denumirea de Sfîntul imperiu roman de naţiune germană. A durat pînă în 1806.

Adunarea fu toată în păr înainte de a se ivi regele. Avu aşadar prilejul să cîntărească greutatea fiecăreia din cele trei stări : nouă episcopi, nouăsprezece mari seniori, în schimb, însă, treizeci şi doi de burghezi, laolaltă cu meşteşugarii şi ţăranii.

Adunarea, nu prea mare, era alcătuită într-un chip cum nu se mai pomenise, adică aşa cum o dorise acest rege care pentru întîia oară se înfăţişa reprezentanţilor ţării. Cîntărindu-şi vorbele după felul lor de a fi, normanzii sporovăiau despre obiceiurile regelui, care li se păreau noi şi neobişnuite în toate împrejurările cînd aveau de-a face cu el şi el cu dînşii. Pe vremea cînd oraşul lor suferise un greu asediu din parte-i, li se păruse a fi un eretic şi un aventurier îndoielnic, pripăşit de undeva de la miazăzi. În cele din urmă plătise, însă, pentru a intra în stăpînirea oraşului, şi lucrul li se păruse a fi plin de înţelepciune şi vrednic de cinste. Pe de altă parte se gîndeau la purtările lui, care, pe atunci, nu se potriveau de loc cu părerea ce şi-o făceau despre fala şi măreţia unui stăpînitor, ca să nu mai vorbim de ceea ce însemna pentru ei maiestatea, care-i lipsea cu desăvîrşire. Pentru că — nu-i aşa — se cuvine, oare, ca un rege să-şi care după el iubita cînd asediază un oraş cumsecade şi ploios ca Rouenul ? Şi s-o aducă din nou acum ? De aceea nici nu-i oferiseră marchizei pîinea şi vinul, deşi ocupa cele mai frumoase odăi ale mînăstirii. Dar fiecăruia după cum i se cuvine. De altfel, de la sosirea perechii străzile erau luminate, deşi numai în urma unei înalte porunci, căci la ce bun să risipeşti banii ?

Sus, sus, vine regele ! Şi regele intră, înconjurat, cum se şi cuvenea, de doisprezece seniori, unul mai de seamă şi mai puternic decît celălalt. Şi nici legatul Papei nu lipsea. Aşază-te sub baldachin, om neînsemnat, pripăşit de nu se ştie unde, care acum ai ajuns mare, după ce-ai dovedit o nebănuită putinţă de a te da după împrejurări, păstrîndu-ţi în acelaşi timp şi cunoscuta uşurătate care, însă, rămîne mai departe îndoielnică. Dar ce-i asta ? Uite maiestatea despre care se spunea că n-o are ! De pe estrada lui, le vorbeşte de sus, foloseşte cuvinte obişnuite, o vorbire firească — şi totuşi în această vorbire şi în vorbele rostite se vădeşte maiestatea. Ciudată maiestate ! Nu s-ar zice că vine de pe alte meleaguri, ci mai degrabă că ţine de un om deosebit care, după cum se ştie, nu poftеşte s-o arate oricînd. Dar harul, negreşit, îl are.

Henri ţine în mînă cîteva file, pe care le amestecă mereu, cu îndemînare, ca pe un joc de cărţi, şi totuşi găseşte dintr-o ochire cuvîntul căutat. Căci fusese prevăzător, îşi scrisese cu mîna lui frazele, cu litere de o şchioapă, ca să nu piardă vremea, şi fiecare să nimerească drept la ţintă. Iar acum vorbea de parcă nimic nu i-ar fi putut opri vorbirea curgătoare, atît de bine se pregătise. Şi spuse :

— Dorinţa mea nu e să strălucesc ca orator. (Se vedea însă bine că era un orator strălucit). Dorinţa mea este să dobîndesc

două falnice titluri. Să fiu numit eliberatorul şi reîntregitorul acestui stat.

La început trecu meritul tuturor celor înfăptuite asupra credincioşilor săi slujitori, asupra vitezei şi mărinimoasei sale nobilimi ; dar pe neaşteptate începu să vorbească despre el.

— Am mîntuit Franţa de pierzanie, acum s-o apărăm de noile primejdii !

Şi îi cuprinse în această chemare pe toţi cei aflaţi acolo, dintre care cei mai mulţi făceau parte din clasele muncitoare. Cu toţii erau chemaţi să-l ajute : nu numai prin supunerea lor, ci şi cu încrederea şi chiar cu sfatul lor. Vorbe ciudate şi neobişnuite ! Şi cu toate că le spunea „Iubiţii mei supuşi", nu voia ca ei să creadă că-i convocase, cum făcuseră înainte-mergătorii săi, numai pentru a încuviinţa ceea ce hotărîse el.

— V-am adunat spre a vă cere sfatul şi pentru a-l urma. Pe scurt, vă încredinţez soarta mea, mă pun sub tutela voastră.

I-auzi, ce cuvînt ! Şi adunarea răspunse printr-o răsuflare zgomotoasă la cuvîntul „tutelă" ; în manuscris acesta era urmat de cîteva rînduri albe. Apoi vorbitorul mai aruncă o ochire asupra celei din urmă foi şi a scrisului lătăreţ ce o acoperea, după care rosti, cu toată măreţia şi maiestatea sa :

— O astfel de dorinţă nu-i prea călăuzeşte pe regi, nici pe cei cu barba căruntă şi nici pe biruitori. Numai cel care vă iubeşte cum vă iubesc eu şi vrea să fie numit eliberator poate face un asemenea lucru cu inima uşoară şi fără a socoti că-şi jertfeşte onoarea.

Şi se aşeză, le făcu semn şi lor să se aşeze şi aşteptă, liniştit, de parcă nu făcuse o înaripată profesiune de credinţă, ci vorbise cum nu se poate mai obişnuit unor oameni de rînd. În sală se auziră şuşoteli, pînă cînd careva îşi drese glasul, se ridică şi începu să vorbească : secretarii nu prea înţelegeau ce spunea. Căci ţăranul vorbea în dialect şi apoi era şi încurcat şi mişcat. Făgădui regelui, din parte-i, cîte o pară de fiecare livră, de cîte ori va vinde o vită ori un sac de grîu. Alţii, mai buni de gură şi care vedeau mai departe, arătară şi ei cît erau gata să dea. Nimeni nu credea, însă, că se va aduna cine ştie ce bănet. Pentru că altminteri cei mai bogaţi dintre ei ar fi trebuit să-şi jertfească pe loc jumătate din avere. Iar cei care aveau mai puţin, dar aveau ceva, nu se gîndeau să ceară o asemenea faptă de la cei mari. Un lucru era totuşi cîştigat. Îşi văzuseră regele smerindu-se şi vădindu-şi maiestatea. Şi nu mai erau neîncrezători faţă de el.

Henri coborî de pe estradă şi dispăru îndărătul ei, înainte ca privitorii să-şi fi putut da seama cînd şi unde. În chipul acesta impresia ce le-o făcuse deveni şi mai de neînţeles. Îşi pierduseră aproape toţi, măcar pentru moment, neîncrederea faţă de el. Rămăsese însă străin pentru ei şi poate că, după cuvîntarea ce o ţinuse, asta era în folosul lui. Cîntărindu-şi vor-

bele, normanzii se întrebau ce părere trebuiau să-şi facă despre el, după toate acestea. Rămăseseră în sală, cam nehotăriţi, gata să se lase lămuriţi de cei care poate că-l cunoşteau mai bine pe ciudatul rege. Şi aceştia nu puteau fi decît oamenii care-l însoţeau. Pe unii dintre ei îi alesese chiar el, spre a-i lămuri pe normanzi. Pe aceştia se putea bizui, nu tot aşa, însă, şi pe ceilalţi, care rămăseseră printre membrii adunării de bună voia lor.

Îndărătul perdelei după care se trăsese, Henri şuşotea cu Gabrielle.

— Ţi-a plăcut cum am vorbit ?

— Minunat. Nimeni nu poate vorbi aşa. Dar de ce tutelă ? Cuvîntul a făcut impresie, m-a făcut să plîng. Dar vreţi cu adevărat să aveţi tutori în loc de supuşi ?

Henri sudui încetişor, fiindcă nu-l înţelesese. Îi luă mîna şi o puse pe sabia lui, lămurind-o :

— Cu asta la îndemînă.

Apoi îşi rugă iubita ca, ţinînd seama de sarcina ei, să se odihnească în jilţ, lăsîndu-l pe el să tragă cu urechea la ce se vorbea după perdea. Auzi mai întîi glasurile unor inşi din starea a treia : vorbeau cam îngînat, dar fără urmă de batjocură ori de rea-voinţă. Dialectul nu-l împiedica să ghicească simţămintele. Dacă ar fi să năvălească acum din nou vrăjmaşul, fie el spaniol, neamţ sau chiar englez, nici unul nu şi-ar părăsi regele. Nu le trebuie un rege războinic, iar războiul nu le place de fel. Dacă s-ar întîmpla însă nenorocirea, ar fi de partea regelui care, după ochi, pare a fi omul lor — le şi dăduse doar legi bune, ba acum o să-i întrebe cam cît de mare să fie birul !

— Şi dacă-i prea puţin, n-are decît să ne trimită pe cap şi jandarmii, observă un ţăran care înţelesese cum trebuie vorba despre tutelă.

Un burghez arătă că de cele mai multe ori ochii omului nu înşală şi el însuşi poate spune îndată, după ochi, care muşteriu e bun de plată. Un om necinstit ori nu se tocmeşte de loc, ori e obraznic !

— În tot ce a spus, regele a avut înfăţişarea care trebuia.

Această părere negustorească fu întărită de unul dintre magistraţi. După perdeaua lui, Henri nu izbuti să-şi dea seama dacă era preşedintele Parlamentului din Paris ori din altă parte, căci vorbeau mai mulţi odată.

— Faţa omului oglindeşte limpede totul, bucuria ca şi teama, rosti preşedintele întorcîndu-se către oamenii de rînd, ca ei să tragă foloase din spusele lui.

Iar pentru seniorii, episcopii şi gentilomii normanzi, repetă înţelepciunea în limba lui Juvenal :

— *Deprendas animi tormenta.* [1]

[1] Te deprinzi cu chinurile sufleteşti.

La care unul dintre seniorii din partea locului răspunse, măsurîndu-şi cu mare scumpătate cuvintele, că deşi cunoşteau cum arta actorului tragic îi dă putinţa de a mima orice fel de simţăminte, vechii greci nu-l respectau totuşi mai puţin pentru asta.

— Blestematul, murmură Henri, ăsta mă socoteşte o paiaţă.

Dar meşteşugarii şi crescătorii de vite îl liniştiră ; pentru ei hotărîtor era că regele părea să se fi ajuns.

— Data trecută, cînd a venit pe-aici, era un coate-goale. Acum : ce alai, ce fală ! Ăsta cîştigă bani, nu glumă ; poţi să trăieşti pe lîngă el.

Şi prin inimile oamenilor trecu un fior de respect. Prilejul fu folosit de mareşalul de Matignon, pe care Henri îl alesese ca să-i dea o mînă de ajutor.

— Oameni buni, rosti mareşalul. Ceea ce dă regelui puterea de a vă băga în buzunarul lui pe voi şi pe alţii mai ai dracului decît voi e harul lui neasemuit, care nu se poate vădi decît printr-o rară bunăvoinţă a domnului. Asta-i maiestatea.

Cu cît înţelegeau mai puţin această taină, cu atît avea mai mare înrîurire asupră-le. Înclinarea crescîndă de a se lepăda de obişnuita lor cumpătare în judecarea oamenilor şi a lucrurilor fusese încurajată de cuvîntul „maiestate", căci, cu adevărat, simţiseră aşa ceva în felul lui de a fi, dar nu ştiuseră ce nume să-i dea. Acum ar fi fost gata să-i îngăduie multe, iar cînd Matignon le mai povesti că pînă atunci marele bărbat nu-şi deschisese încă niciodată sufletul şi nu se arătase atît de apropiat cum o făcuse cu ei, normanzii îşi dădură, în sfîrşit, drumul. Vorbind toţi odată, îşi lăudară dărnicia şi mărinimia, se arătară gata să dea ce aveau şi nu numai o pară la o livră, ci o jumătate de livră şi chiar mai mult. Dintr-o dată învăţaseră să spună : „om mare", „maiestate" — ba se rostiră chiar şi cuvintele „iubit de popor".

Henri le auzi de după perdea ; cu tot zumzetul de voci, ele nu-i scăpaseră. Mai întîi se înspăimîntă şi îşi plecă fruntea. Dar o ridică repede mai sus decît înainte şi rosti :

— Am cîştigat.

Iar în gînd adăugă : „Nu se ştie pentru cît timp. Dar dă, doamne, să dureze pînă cînd însufleţirea lor are să cuprindă şi celelalte provincii ale mele, care se încălzesc mai uşor decît asta. Ştiu doar de ce-am început cu ăştia de aici. Pentru ca întregul popor şi regat să se ridice din vreme şi să fie gata să-i întîmpine, atunci cînd dinspre răsărit au să vină caii mici şi iuţi şi săbiile încovoiate."

În sală, secretarul de stat, domnul de Villeroy, lovi cu putere în masa pe care se întocmeau protocoalele şi vesti că toţi oamenii de rînd care luaseră parte la adunare erau ridicaţi la rangul de nobili de către maiestatea-sa. Se lăsă o tăcere adîncă,

îndelungă, pînă cînd un țăran, poate că de uluit ce era, lăsă să-i scape un zgomot necuviincios, care răsună în toată sala :

— Să ne ierte maiestatea-sa, dar într-un fel bădărănia din noi tot trebuie să iasă pe undeva, îngăimă atunci omul spre marea veselie a tuturor.

Cel mai puțin mișcați de vădirea maiestății și de izbînda ei hotărîtoare fură, se înțelege, seniorii aduși de rege cu sine și, mai cu seamă, clericii. Unul dintre cei doi cardinali aminti celuilalt un vers din Horațiu, care însemna : Îi dă în lături pe cei pe care se poate bizui oricum și se silește să cucerească inima celora care nu-l doresc.

— *Transvolat in medio posita, et fugentia captat,* cită cardinalul versul, cu o pronunțare curat italienească.

Latineasca celuilalt avea o tinctură franțuzească.

— *Nil adeo magnum* [1]...

Și, în schimb, îl rimă îndată pe Lucrețiu în limba poporului :

Tocmai ce-i la început mai iubit și mai de preț
Se alege la sfîrșit cu un mai mare dispreț.

Cei doi eruditi își făcură cu ochiul unul altuia. În schimb, legatul Papii, care se ostenise pînă acolo așteptînd să-l vadă fără doar și poate pe rege împotmolindu-se fără putință de scăpare, era acum abătut și se jelea încetișor. Totuși, memoria îi era la fel de încărcată de reminiscențe clasice ca a celorlalți doi.

Nu știu de ce mielușeii mei curați
De privirea lui se lasă fermecați.

Așa tradusese pasajul din Virgiliu : *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.*

Și, zdrobit, legatul Papii părăsi lăcașul. Iar după el începură să plece și ceilalți.

Cînd să treacă pragul, un senior normand îi spuse unui înalt magistrat de lîngă el :

— Pînă și mie îmi vine în minte o vorbă din vechime. *Fortis imaginatio generat casum.* Cine are o închipuire puternică o poate preschimba în realitate.

Iar magistratul îi răspunse ieșind pe ușă :

— Domnul meu, ați înțeles cum nu se poate mai bine firea regelui nostru.

Henri îi auzi deslușit, căci erau cei din urmă care plecau. Își scoase atunci capul de după perdea, privind după ei, și văzu că normandul era deșirat și avea spinarea puțin adusă și pielea albă a lui Rosny. Negreșit, nu oricine poate să fie un chip coborît de pe frontonul unei catedrale. Pentru că există mai multe

[1] Nu aduc (adaug) nimic important.

trepte și în lumea celor cumpăniți, a celor care au tăria stîncii. Rosny îmi aduce desăvîrșirea spiritului nordic, și-a pus în mine toate nădejdile, și nordicii rămîn statornici pînă la ultima suflare. Apoi rosti :

— Am cîștigat. I-am cîștigat tocmai pe aceștia de partea mea. După care strigă : Scumpă domniță !

Din cîțiva pași fu lîngă Gabrielle, și o cuprinse în brațe, îmbătat de părul ei galben ca aurul, de pielea ei de culoarea trandafirilor și a crinilor, de ochii ei cenușii ca marea de la miazănoapte.

— Nici o strădanie n-ar fi fost prea mare ca să te cîștig, îi spuse, închizîndu-i gura cu o sărutare ; și dînsa îl ascultă, fericită, mîndră, rîzînd — rîzînd de el.

Iar Henri o cuprinse ușor, cu gîndul la copilul din pîntecele ei.

DOUĂ PRIETENE

După șapte zile, iubita regelui născu o fetiță. Henri găsi că micuța-i prea frumoasă și făcu un botez solemn, ca pentru un copil al Franței. Nou-născuta căpătă numele de Catherine-Henriette, după numele regelui și al surorii sale. *Madame*, sora regelui, nu-și putu boteza ea însăși fina, dat fiind că era și rămînea protestantă. Dar avu totuși dreptul să vegheze lîngă patul lăuzei, ca fiind cea mai bună, cea mai sigură prietenă pe care o avea Gabrielle la Curte.

Madame, sora regelui, îi spuse lăuzei cît de bine era făcut trupul fetiței și vorbi cu o însuflețire cucernică, fiindcă trupul bine clădit era, pentru nou-născută, un semn al milostivirii cerești și prevestirea unei fericite vieți pămîntești. Propria-i viață, deși acum se numea *Madame*, sora regelui, era lipsită de nădejdea unui sfîrșit fericit ; dar Catherine era înclinată să caute cauza nenorocului ei în piciorul infirm. Nu-și trăda niciodată gîndurile, ci se ținea semeață : pe chipu-i îmbătrînit era întipărită o mîndrie copilărească. Și numai Gabrielle o știa altminteri, numai față de dînsa își deschidea sufletul ca în fața altarului. Această femeie dăruia iubitului ei frate, unul după altul, copii frumoși și sănătoși. Era, dar, predestinată, se bucura de grația cerească. Și *Madame*, sora regelui, veghea lîngă patul lăuzei, nu pentru a fi amabilă ori binevoitoare, ci spre a-și arăta adorația.

După ce îi spuse cît de bine făcut era trupul micuței, îi descrise perna pe care copila era întinsă în clipa aceea și pe care era purtată, ca un odor de mare preț, prin biserica Saint-Ouen. Domni și doamne, muiați în aur și argint — care se bucurau de privilegiul de a-l putea atinge — luau unul din brațele celuilalt perna cu copilul Franței. De pe perna brodată atîrna o trenă de șase coți, țesută din fir de argint, cu hermină,

lar privilegiul de a purta această trenă îl avea domnișoara de Guise.

— Toți mă urăsc, șopti Gabrielle, trădîndu-și grijile, fiindcă era încă slăbită.

Dar își dădea în același timp seama că putea să arate tot adevărul surorii domnului și stăpînului ei. Și de aceea mai murmură :

— Domnul nostru are să mă ia în căsătorie ?

— Nici să nu te îndoiești, o încredință Catherine, îngenunchind și mîngîind mîna stîngă a tinerei mame, mîna de care iubitul ei frate avea să o ducă în fața altarului. Ai și prietene, pe mine, de pildă.

— Dar pe altcineva ? întrebă Gabrielle și, de mirată ce era, își înălță capul și ceafa de pe pernă.

— Și prințesa de Orania dorește ca regele s-o facă regină pe femeia potrivită.

— Și femeia potrivită aș fi eu ? Asta să fie oare părerea unei doamne severe și cucernice care, desigur, nu poate afla decît lucruri proaste despre mine la dînsa, acolo, în Țările de Jos ?

Ridicîndu-se în picioare, pentru ca spusele ei să fie mai mișcătoare și să meargă mai bine la inimă, *Madame*, sora regelui, rosti :

— Prințesa de Orania e de aceeași credință cu mine. Noi, protestanții, credem în libertatea conștiinței și în libera alegere a inimilor. Regele, fratele meu, și-a aflat în regatul lui singura femeie pe care o iubește și cu care dorește să trăiască pînă la sfîrșitul vieții.

Mai mult nu vorbi, dar spusese destul de mult. Părăsi curînd după aceea încăperea și nu îngădui femeilor Gabriellei să intre la dînsa, deoarece voia să se odihnească.

Iar Gabrielle sta întinsă și încerca să-și adune gîndurile spre a cuprinde, atît cît îi îngăduia capul încă suferind, aceste noutăți. Libertatea conștiinței — nu prea înțelegea tîlcul acestor vorbe, dar bănuia că e ceva spre binele ei. Numai două protestante, și nimeni altcineva, erau de partea ei ; căci ele voiau să vadă pe tronul Franței o femeie născută pe pămînt francez și nu vreo prințesă străină, fie chiar din casa cea mai mare, o infantă, o arhiducesă, o principesă bogată. Și nu le trebuiau nici banii mulți și rubedeniile puternice, dorite de domnul de Rosny, care căuta în toată Europa partida cea mai folositoare regelui.

Gabrielle știa mai demult de aceste planuri. După cum cunoștea prea bine și nu erau de fel o taină pentru dînsa nici socotelile necruțătoare ale bunului slujitor, nici ura celor ce o priveau de sus, pe dînsa și neamul din care se trăgea. Și numai dragostea regelui și „libera alegere a inimilor" o mai ajutau să vadă aceste fapte crude și nemiloase în culori îndulcite, ca printr-un văl trandafiriu. Se temea de multă vreme de infante, dar o presimțire neagră o năpădise abia în ultima vreme — de

cînd iubitu-i domn și stăpîn se afla în așteptarea săbiilor încovoiate de la soare-răsare. Dacă sufletul lui n-ar fi fost plin de teama primejdiilor, nici în sufletul ei nu s-ar fi cuibărit spaima, căci prin copii devenise carne din carnea lui și sînge din sîngele lui. Acum îi născuse domnului și stăpînului ei al doilea copil și primejdia părea a nu se fi mărit; dar numai pentru puțin timp; căci simțea prea bine că, după aceea, lucrurile își vor urma cursul.

Și Gabrielle își întoarse capul de la lumină, spre a îndepărta gîndurile grele. „Am două prietene, amîndouă protestante. Cum vine asta, doar eu nu sînt protestantă ? ! În jurul regelui nu mai sînt alți protestanți, afară de domnul de Rosny, care însă mă urăște. Ce înseamnă toate astea ? Ce-a vrut să spună *Madame*, sora regelui ? Greu de aflat un răspuns, nu-l pot găsi acum și cred că nici mai tîrziu n-are să-mi fie mai ușor. Hai, dormi, visează visul nevinovat al rochiei de mireasă !"

Gabrielle nimerise astfel în jocul unor puteri mari, nu putea ieși din el și, fără a-și da seama de cîte se urzeau în juru-i, simțea totuși că jocul e primejdios. Prețul pentru care zburau mingile era prea mare : putea fi chiar dînsa. Jucătorii țintesc, prind și scapă ; cel din urmă prinde toate mingile și cîștigă. Regele e atît de dibaci, s-ar putea oare să piardă ? Doar a făcut și săritura în necunoscut, care a hotărît atîtea. Și poate chiar și jocul care se joacă în jurul ei ?

Și Gabrielle adormi, visînd visul nevinovat al rochiei ei de mireasă.

CARDINALUL DE AUSTRIA

Henri, Gabrielle și Curtea părăsiră Rouenul și se înapoiară la Paris în plin carnaval. Neasemuit de vesel, acest carnaval vădi cele dintîi urmări ale jocului cinstit cîștigat de rege la Rouen. Parisul se dădea și el bătut. Nobilii și chiar onorabilii tîrgoveți se înjosiră pînă la a împărtăși petrecerile gloatei, căci își spuneau că regele are o slăbiciune pentru oamenii de rînd și pentru obiceiurile lor. Domni și doamne se amestecară cu mulțimea ; în bîlci și pe străzile înțesate de pristavi, școlari și purtători de litiere, pe care mai înainte i-ar fi dat pe mîna lacheilor ca să-i păruiască pentru cea mai mică obrăznicie, se iviră cavaleri ! Acum se băgau unde era înghesuiala mai mare, căutînd cearta cu lumînarea, luînd și cîte o chelfăneală ; ba un avocat, de la care nu te-ai fi putut aștepta în ruptul capului la așa ceva, își pierdu pălăria într-o circiumă.

Iar doamnele uitară pînă într-atît de buna lor creștere, încît intrară în barăcile din bîlci, unde erau înfățișați fel de fel de monștri. Mai mult, stătură chiar de vorbă cu femei pierdute, de speța cea mai joasă. Și se spunea chiar că o doamnă și o femeie de stradă intraseră în aceeași casă, se înțelege, purtînd

mască și păstrînd-o pînă și în momentul culminant. Aflînd de această întîmplare, la cea dintîi primire Gabrielle întoarse spatele acelei doamne, deși era față de toți întruparea politeței. Lucrul acesta nu-i fu, însă, de nici un folos, căci faima ei nu putea fi salvată nici prin bune purtări, nici prin acel unic gest de neîngăduință.

Cu prilejul carnavalului, cineva ticlui și întreg Parisul repetă un catren în care era vorba de rege, de marchiza d'Estrées și de cardinalul de Austria, cuceritorul Calaisului.

S-a învățat el, Henri cel mare, să-i tot bată
Pe spanioli în lupte cumplite, triumfal.
Acum îi face scut un dos de desfrînată
Cînd îndărăt dă față de boaita-cardinal.

Și Gabrielle se gîndi la prietenosul, la bunul oraș Rouen ; locuitorilor de acolo nu le-ar fi trecut prin cap să rimeze și să ducă din gură în gură astfel de stihuri. Ar fi vrut să împiedice răspîndirea lor și plăti chiar cîțiva vlăjgani zdraveni ca să-i ciomăgească pe cei ce le spuneau. În zadar însă ; într-o seară, cînd erau numai ei doi, Henri îi mărturisi că auzise de catren. Și printre mîngîieri, i-l și spuse.

Drept răspuns, Gabrielle îl îndepărtă supărată. După care îl rugă foarte stăruitor să se lase de jocuri ; chiar și jocul cu mingea, oricît de frumos l-ar juca, oricît de mult i-ar plăcea să-l vadă jucînd, costa la urma urmei mulți bani ; dar mai cu seamă jocul de cărți îl putea da cu totul pe mîna cămătarilor. Știa prea bine ce spunea și la cine se gîndea în primul rînd : la un anume Zamet. Casa acestuia era deopotrivă tripou, zărăfie și bordel, dar regele n-o ocolea.

Și fiindcă lucrul cel mai bun ce-l avea de făcut era să-l însoțească, cel puțin la vestitul bîlci din Saint-Germain, Gabrielle luă cu dînsa mai multe doamne, printre care pe mătușă-sa, doamna de Sourdis, și pe doamna de Sagonne. Acesteia îi mergea buhul de gură-spartă și Gabrielle își făcea socoteala că lucrurile au să ajungă foarte repede la cunoștința Curții. De aceea îl îndemnă pe Henri să se tocmească pentru un inel. Portughezul ceru regelui un preț nerușinat, și Gabrielle renunță. Dar nici cumpărarea nu-i folosi mai mult decît asprimea moravurilor. Căci cine caută explicații rău voitoare le găsește totdeauna.

În marțea carnavalului, *Madame*, sora regelui, dădu un mare bal în cinstea Gabriellei. Tuileries, palatul în care stătea Catherine, era scăldat în lumină ; nici măcar o singură încăpere, nici măcar un colțișor nu rămăseseră neluminate. Adunate în jurul surorii regelui și a scumpei sale domnițe, toate doamnele Curții erau gătite la fel : în mătase de un verde ca marea. Verdelemarin era culoarea blondei Gabrielle, iar mătasea era țesută în atelierele regelui. Și toate purtau măști, încît spre a putea

deosebi pe una de cealaltă, trebuia să-i cunoşti bine alcătuirea trupului ori să te fi înţeles mai dinainte

Muzica răsuna de undeva de sus, în surdină şi solemnă, se prevăzuseră numai dansuri ceremonioase şi anume domnişoare şuşoteau că se vestea o seară plicticoasă. Se observă totuşi întîrzierea domnilor şi apoi împrejurarea că veniră toţi odată. Îşi făcură o intrare ciudată : unii se lăsaseră pe vine şi, azvîrlind cîte un picior înainte, făcură înconjurul salonului, clămpănind şi zornăind. Alţii, dimpotrivă, păşeau printre ei înălţaţi pe nişte catalige, avînd pe cap bonete ţuguiate, pe care erau zugrăvite semne astrologice, şi făceau şi ei tărăboi mare, cu nişte lighene şi nişte cuţite de lemn. După hainele lungi ale celor cu catalige se putea înţelege că voiau să facă pe vrăjitorii. Dar aveau în acelaşi timp şi ceva din felul de a fi al bărbierilor, în timp ce dansatorii pe vine aveau tot ce-i de trebuinţă unor băieşi. Scoteau de prin buzunare pînă şi lipitori sau ceva care aducea a lipitori.

La început doamnele priviră cam mirate la cele ce se petreceau. Nu ştiau ce să însemne tacticoasa raită a domnilor în jurul salonului, pociţi nu numai de măştile hidoase şi de nasurile de un cot. Amestecul de bărbierie şi vrăjitorie ce li se înfăţişa, şi cum încă — o seamă de domni părînd a fi numai trunchiuri omeneşti ce ţopăiau, iar alţii purtîndu-şi capul împodobit cu semnele zodiacului în protap, cei dintîi răsărind parcă din pămînt, cei din urmă plutind deasupră-le, neavînd nici unii, nici alţii chip de om adevărat, ci fiind, parcă, numai măşti ce dănţuiau şerpuind şi totul cu preciziunea unui mecanism cu arc — le cam băgase în răcori. Încît tot timpul cît dură sarabanda se întrebară :

— Să fie cu adevărat cavalerii noştri ?

Cîteva începură să chicotească, şi în cele din urmă se tăvăliră mai toate de rîs. Iar din rîs, vreo două-trei căzură în isterie ; se ţineau de scaune şi ţipau.

Ţipetele, ca şi toată tărăşenia, adunară servitorimea. Mai mult, pînă şi străjerii de la poartă şi ostaşii ce trebuiau să-i împiedice pe curioşi să se apropie, îşi părăsiră posturile, fiecare bizuindu-se că un altul îi va ţine locul. Care altul gîndi şi el la fel, şi în cele din urmă se adunară toţi sus. Se înghesuiră de-a lungul unei galerii şi, printr-o uşă deschisă, se holbară la cele ce se petreceau în salon. După paznici urmară şi curioşii din uliţă, pe care nu-i mai oprea nimeni şi, curînd, toată galeria se umplu de privitori veniţi de afară. Ostaşii, care nici ei n-aveau ce căuta acolo, nu se grăbiră să împrăştie mulţimea. Şi din cauza înghesuielii pricinuite chiar de ei, oamenii înaintară încet-încet pînă în salonul unde Curtea îşi înfăţişa baletul bărbierilor. Nu de puţine ori curtenii se amestecaseră cu strada. Acum, strada le întorcea vizita.

Printre aceşti oameni de pe stradă se afla şi un bărbier adevărat. Avea şi el un nas de carton cu buboaie. După părerea

lui, nasul şi meseria ce-o avea îi dădeau dreptul să ia parte la baletul dat doar în cinstea lui. Se lăsă dar pe vine, ca şi ceilalţi bărbieri, clămpăni din sculele lui, care erau adevărate, şi încercă să zvîrle şi el picioarele, după regulile artei Dar nu învăţase aceste reguli şi de aceea îl dădu de-a berbeleacul pe cel care dansa în faţă-i şi se prăvăli în braţele celui din urmă-i. În cădere, bărbierul din faţă lovi pe unul din vrăjitori, care nu se mai putu sprijini pe catalige şi se răsturnă, cît era de lung, peste cîţiva dintre cei ce dansau pe vine. Vrăjitorul cel mai apropiat începu şi el să se clatine. Spaima şi înfrigurarea făcură doamnele să ţipe, zbieră şi mulţimea. Şi nimeni n-ar fi putut spune ce precumpănea : spaima ori înfrigurarea.

Întru acestea bărbierul cel adevărat se mai afla în braţele celui închipuit, care îşi dădu seama că celălalt era autentic, căci îl mirosise. Şi îl întrebă :

— Împuţitule, vrei să cîştigi un taler ?

— Mai e vorbă ! dădu răspuns adevăratul bărbier.

— Vezi femeia în verde, care se ascunde după uşa cu geamuri ? Să mi-o tunzi, dar chilug, aşa cum tunde poliţia asemenea muieri, ceru închipuitul bărbier.

Iar cel adevărat răspunse :

— S-ar putea să fie însă vreo doamnă. Prea-i mare primejdia pentru un taler. O piesă de aur !

— Bine, o piesă de aur — şi bărbierul închipuit o arătă. Dar bagă de seamă, că femeia poartă perucă ; să lucrezi aşa ca să se vadă ce s-a întîmplat. E vorba de un rămăşag. Aşteaptă pînă te chem.

Dansatorii baletului tulburat se desţilciseră în sfîrşit : bărbierii erau în picioare la înălţimea firească, iar vrăjitorii lepădaseră cataligele. Doamnele se arătau adînc îngrijorate ca nu cumva cavalerii lor să fi păţit ceva din pricina căderii. Şi fiecare îşi căuta cavalerul, pe care izbutea, de altminteri, să-l afle mai uşor decît el pe dînsa. În învălmăşeală, Gabrielle d'Estrées apucă braţul regelui, căci îl recunoscuse de mult sub masca unuia dintre cei şapte vrăjitori, a celui de statură potrivită.

— Sire, să ieşim din învălmăşeală. Scumpul meu stăpîn, gîndeşte-te la Jean Chastel şi la jungherul lui.

Şi spunînd asta, îl trase către unul din cabinetele ce dădeau în marele salon şi stinse îndată toate luminările pe care le putu ajunge cu răsuflarea ei. Nu slăbi de fel strînsoarea mîinii, îl acoperi cu trupul ei ca să nu fie văzut, şi îi şopti :

— N-ar fi trebuit să faceţi una ca asta.

— Iubită domniţă, n-am nici o vină în tot ce s-a întîmplat. Ştii că am vrut să fac pe vrăjitorul, asta-i tot. Bărbierul a căzut ca din cer. Şi cu toate că au exersat îndelung, baletul vrăjitorilor şi bărbierilor a fost, te asigur şi ţi-o jur, o întîmplare şi o greşeală.

Şi Henri îi sărută încîntătoarea bărbie. Căci gura îi era acoperită de horbota ce prelungea masca.

Între timp în salon se așternuse o tăcere ciudată. Cei doi priviră într-acolo, dar nu înțeleseră ce se întîmplase. Un glas schimbat, caraghios, îi miră cu behăitul lui :

— Ostași, îmi sînteți datori ascultare, sînt un gentilom de la Curte. Să-mi puneți mîna pe femeia în verde, a șters-o și mi-a luat și nestematele mele.

Dar o voce răgușită îi răspunse :

— Foarte bine ți-a făcut. Ne-a scos pîrleala la amîndoi, și ei și mie. Zgîrcit bătrîn ce ești, mi-ai rămas dator prețul codoșlîcului.

Femeia în verde, cum îi spuneau, începu atunci să suduie și după răgușeala glasului se putea vedea că nu se preface. Căci felul de a vorbi al străzii poate fi maimuțărit, dar sunetul ei nu. Pe scurt, era o scenă hazlie, jucată de o fată culeasă de pe stradă și de doi domni, cărora atît regele cît și iubita lui le ghicirá numele după felul de a vorbi :

— Ăsta-i domnul de Roquelaure, rosti Henri.

— Și celălalt e domnul de Varennes, întregi Gabrielle. Iar cu glasul și mai scăzut, adăugă : E cumplit !

Căci înțelesese, înainte ca regele să fi bănuit despre ce era vorba, că voiau s-o jignească. „Domnul de Roquelaure e un tovarăș din tinerețe al regelui, sînt de aceeași vîrstă și și-a păstrat și năravurile ușuratice de atunci. Nu mă urăște. E protestant. Dar îi place să rîdă și, ca să fie hazliu, mă vinde acum vrăjmașilor, cu sau fără voia lui."

— Ce-i cu neghiobii ăștia ? !

Henri dădu să se îndrepte spre salon. Dar Gabrielle îl opri.

— Ce i s-o fi năzărit lui Roquelaure ? mai întrebă Henri. Și Varennes ? A fost pe vremuri curierul nostru, ne ducea bilețelele. Așa s-a îmbogățit bucătarul ăsta. Și acum se preface că-i codoș, parcă n-ar fi codoș cu adevărat. Dumnezeu să mă ierte, dar am de-a face cu nebuni.

— Nu-s chiar așa de nebuni cum credeți, murmură Gabrielle și se lipi mai strîns de pieptul lui.

Și abia atunci văzu Henri că, sub mască, ochii îi înotau în lacrimi. Îi șopti :

— Frumoasa mea, sufletul meu.

Se simțea neputincios să-i aline jalea de care era cuprinsă. Dincolo, în salon, se prefăceau că glumesc. Dar nu-i bine să iei prea în serios glumele, chiar dacă nu sînt de fel glume.

Gabrielle șopti rugătoare :

— Cabinetul are o ieșire tainică. Dacă am ști în care parte a peretelui e, am putea-o găsi ! Să fugim de aici, scumpul meu stăpîn !

Dar meșteșugul nu putea fi dibuit prea ușor, dacă nu-l cunoșteai. Tot ciocănind pereții, Henri se apropie de pragul cabinetului, și fu gata-gata să treacă dincolo, acolo unde continuau să petreacă mai departe cu sceneta lor caraghioasă, căci își dădea

prea bine seama de tîlcul ei jignitor, nerușinat și plin de venin. Doi ostași din pază intrară și ei în joc, și, în timp ce codoșul se apăra din răsputeri, presupusul curtean chema mereu bărbierul cu sculele lui de tuns. Între timp fata se tot fălea, țipînd răgușit, cu un anume ocrotitor față de care cei de-acolo trebuiau să-și sceată pălăria. „Pe scurt, ar fi timpul — e timpul să intervin, fiecare vorbă îmi arată mai deslușit că-i vorba de mine și de scumpa mea domniță."

Se întoarnă spre Gabrielle ; ea se lipise de peretele pe care mîinile ei îl pipăiau înfrigurate. Dar nu mai aștepta ca ieșirea tainică să-i aducă scăparea. Numai Henri o putea apăra, așa cum voia el și ardea de dorința să o facă : „Ah, de-aș putea să mă reped la ei și să le arăt cu cine au de-a face !"

Și ar fi făcut-o, dar un altul i-o luă înainte. Era tot în straie de vrăjitor și avea și statura și mișcările iuți ale regelui, ba chiar cei care căscau gura avură impresia, cînd îi înghionti, croindu-și drum, că recunosc și mîna vînjoasă a lui Henri. Îl scutură pe bărbier, pînă cînd îi căzu unealta din mînă, apoi îl trînti de pămînt. Codoșului de Varennes îi repezi un picior în spate, iar cei doi ostași făcură stînga-mprejur, fără să mai aștepte vreun ordin. Rămăsese numai domnul de Roquelaure, care tot nu se săturase încă să behăie ca un țap. Dar îi trecu pofta cînd noul tovarăș de joacă își lepădă masca.

Era contele de Soissons. Ce mirare pentru cei mai mulți ! Avea oarecum statura și chiar trăsăturile vărului său, regele ; dar era lipsit de spiritul și de măreția acestuia. În astfel de împrejurări, Soissons le înlocuia pe amîndouă prin groaza ce o insufla înfățișarea lui ; mînia îi aduna tot sîngele în obraji de la frunte pînă la gît. Nu purta însă barbă, căci altminteri, de frică, unii totuși ar fi crezut că era regele.

După ce, așadar, bunul văr îi alungă pe vrăjmașii femeii în verde, o prinse de vîrful degetelor, de parcă ar fi avut de-a face cu o doamnă adevărată. Cine știe ce prostii mai avea de gînd să facă. Dar tîrfa era amețită de băutură. Din păcate, spînzuraților care o aduseseră la Curte nu ținuseră seama de halul în care se afla. Furia-i oarbă și faptul că simțea atîția ochi ațintiți asupră-i o zăpăciră și mai mult, încît își ieși cu totul din fire și se repezi cu capul în burta bunului Soissons, cu toate că acesta făcea pe cavalerul ei. Încercînd s-o tundă, bărbierul îi clintise peruca din loc. Tot zbătîndu-se cu atîta sălbăticie, peruca îi căzu din cap și astfel se văzu că femeia era cheală, cu desăvîrșire cheală. Ea însăși băgă de seamă ce se întîmplase abia cînd auzi chiotele de veselie ale curtenilor și ale celorlalți privitori. Mai întîi încremeni, apoi căută pe cineva asupra cui să-și verse furia, dar nu găsi pe nimeni la îndemînă și se repezi urlînd spre ieșire.

Jalnică întîmplare, și peste măsură de rușinoasă, atît pentru cei de la Curte, cît și pentru cei veniți de afară. Numai regele mai putea veni în ajutorul tuturor celor jigniți — și o și făcu.

Ieși împreună cu doamna d'Estrées, scumpa stăpînă a inimii sale, dintr-unul din cabinetele ce dădeau în salon : se țineau de mînă și erau fără măști. Iar regele vorbi tare, ca să fie auzit de toți :

— Tot ce s-a întîmplat a fost o glumă pe care eu am pus-o la cale de la început pînă la sfîrșit. Mulțumesc amabilei doamne, care a făcut pe tîrfa beată și tunsă, dar care-i trează și are un păr prea bogat : îi dăruiesc o frumoasă nestemată.

Vorbele regelui pricinuiră mare plăcere ascultătorilor și Curtea răsuflă ușurată. Domnul de Roquelaure, care începea să-și dea seama ce făcuse, se apropie de rege, gata să cadă în genunchi. Dar maiestatea-sa nu-i îngădui s-o facă, ci lăudă buna-i idee și hazlia întîmplare.

— Retrage-te, scumpe prieten, și trage și ușa după tine. Doamna e obosită de atîta rîs și simte nevoia să se odihnească puțin.

După ce trecu destul timp, curtenii cutezară să deschidă ușa cabinetului. Regele și doamna d'Estrées plecaseră fără ca cineva să poată înțelege pe unde.

Henri o conduse pînă la casa ei, aflată în vecinătatea Luvrului.

— Sire, nu plecați, sînt singură.

Henri :

— Scumpă stăpînă a inimii mele, în curînd vom fi uniți pentru totdeauna.

Gabrielle :

— Nu credeți ce spuneți. Știți bine cît sînt de dușmănită. Ați văzut limpede.

Henri :

— Parcă eu nu sînt ? Sîntem amîndoi acoperiți de glorie și în același timp lipsiți de apărare. Cu cît e mai mare gloria, cu atît se înmulțesc primejdiile.

Gabrielle :

— Și nu avem de fel prieteni ?

Henri :

— Aștia mai mult ne strică, așa cum a făcut și vărul meu Soissons cu sceneta hazlie.

Gabrielle :

— Ziua de azi nu se poate sfîrși cu sceneta comică.

Și-și afundă capul într-o pernă moale, ca nici măcar dînsa să nu audă ce spune. Și nu și-l ridică pînă cînd regele nu părăsi încăperea.

Henri se culcă în Luvrul pustiu. Erau orele unsprezece, plecase de la bal destul de devreme. Și încă nu adormise de tot cînd intră domnul d'Armagnac.

— Sire, Amiens !

Și vorba aceasta îl înăbuși pe d'Armagnac, care nu mai izbuti să adauge nimic. Henri și sărise în picioare. Fortăreața Amiens

fusese luată prin surprindere, patruzeci de tunuri fuseseră pierdute și nimic, nici un fluviu, nici o armată nu mai închideau drumul vrăjmașului spre Paris. Oricînd putea ajunge acolo.

— E pierdut ! rosti Henri, numai în cămașă de noapte.

Tremurînd, primul-camerier întrebă cine.

— Cardinalul de Austria.

CIZMARUL ZAMET

Rosny fu trezit din somn, la Arsenal, și poftit să se înfățișeze la rege. Acesta umbla fără istov de colo pînă colo prin odăița lui din spatele cabinetului cu păsări. Deși lumînările erau aprinse, păsările știau că se află în puterea nopții și stăteau ghemuite și tăcute. Regele nu scotea o vorbă, umbla cu capul plecat, tîrșindu-și papucii și tîrînd poalele halatului. Mai mulți dintre gentilomii săi se ațineau, nemișcați, de-a lungul pereților. Nici un cuvînt, nici un zgomot. Intrînd, domnul de Rosny își dădu seama că se întîmplase o nenorocire.

— Ei, prietene, o năpastă ! îi strigă regele cînd îl văzu.

Aflînd că de Amiens era vorba și că orașul și fortăreața fuseseră pierdute, mai întîi bunul slujitor nu înțelese.

— Cine le-a luat ? Cum s-a întîmplat ?

— Spaniolii. În plină zi, îi dădu răspuns regele. Și asta din pricină că orașele nu vor să-mi primească garnizoanele. Acum trebuie să plec din nou la război, fără zăbavă, cum se crapă de ziuă. Împotriva spaniolilor, repetă apoi apăsînd asupra acestor din urmă vorbe, pentru ca nimeni să nu ghicească ceea ce prevedea și de ceea ce se temea : că va avea de-a face cu Sfîntul imperiu roman.

O minte ca a lui, deși gîndește cum trebuie, gîndește totuși prea repede. Pe bună dreptate își spunea : „Prinții germani, odinioară frați întru credință cu mine, de data asta n-au să mă ajute. De data asta, pentru mine e o încleștare pe viață și pe moarte". Și așa era, ca de altfel totdeauna, mereu trebuia să aleagă între viață și moarte. Cardinalul de Austria e, se înțelege, o căpetenie de oști a Sfîntului Imperiu Roman și asemeni lui au să se mai ridice mulți împotrivă-ți. Imperiul însuși se va pune, însă, în mișcare numai după ce vor mai fi trecut încă mai bine de douăzeci de ani — tu nu vei mai fi atunci în viață, Henri. Dar partea ta în cîrmuirea destinului va sta într-aceea că vei fi cîștigat acest răgaz de douăzeci de ani. Căci atunci cînd nu vei mai fi, vei ține totuși departe de regatul tău războiul cel mare, cu nesfîrșitele-i nenorociri, deși trupul îți va fi de mult țărînă. Umbra ta îl va ține departe, fiindcă ai știut să gîndești bine, cu toate că ai văzut prea departe, sire ! Prea arareori se întîmplă ca vreun om să știe să vadă în viitor și în același timp să acționeze în vremea lui.

Credinciosul slujitor Rosny gîndea şi acţiona numai pentru femeia lui şi nici nu trebuia să facă altminteri. Iar dacă stăpînitorul său i-ar fi vorbit atunci de Imperiul Roman, Rosny i-ar fi spus în sinea lui : bate cîmpii, în timp ce chipul i-ar fi rămas ca de piatră. Dar regele îi ceru numai bani şi tunuri pentru a redobîndi Amiensul. Şi nimeri prea bine omul, căci Rosny se îngrijise mai dinainte, fără o dinadinsă poruncă, mai cu seamă de cele din urmă. Mai prost stăteau treburile cu banii, de care era nevoie, însă, în primul rînd. În clipa aceea tezaurul ar fi trebuit să fie plin şi ar fi putut chiar să fie. Să ne amintim, însă, de dările iertate, de înlesnirile făcute ţăranilor, de împrumuturile date meşteşugarilor şi să nu uităm de răscumpărarea oraşelor.

Ceasul de cumpănă îi poruncea domnului de Rosny să vorbească fără înconjur. Cît au costat construcţiile regelui, serbările date, înclinarea-i către jocuri ? Dacă s-ar afla acum pe masă măcar banii înghiţiţi de scumpa domniţă ! Da' nici trei mese n-ar ajunge să-i cuprindă ! Abia sfîrşise, însă, vorba, şi Gabrielle intră în odaie. I se vestise nenorocirea în timp ce se zvîrcolea chinuită de nesomn şi plină de temeri. Îşi pusese rochia pe care o purtase în seara aceea şi chiar şi masca şi alergase către domnul şi stăpînul ei, dorind să împartă cu el nenorocirea şi în acelaşi timp să caute ocrotire în preajmă-i.

Henri o luă de mînă, o purtă ca pe o necunoscută cu faţa ascunsă de mască pînă înaintea domnului de Rosny. Gabrielle înclină graţios capul, iar regele rosti :

— Uite frumoasa doamnă în verdele de culoarea mării care va procura banii pentru purtarea războiului.

Întru acestea, d'Armagnac îl şi ajutase să-şi îmbrace costumul de vrăjitor, îşi puse masca şi ieşiră. Curînd, alaiul le spori cu mulţi dintre oaspeţii ce dănţuiseră la *Madame*, sora regelui. Se făcuse tîrziu, dar străzile erau încă pline de lume, de larmă. Henri nu mai văzuse niciciînd atîţia cerşetori ; starea în care se afla îl ajută să vadă mai limpede, şi, dintr-o dată, hotarul dintre semeţia lui şi sărăcia din jur îi păru a fi cumplit de povîrnit.

Regele făcu pe jos drumul, pentru ca tot poporul să-l vadă şi să nu se teamă de nenorocire ; şi aşa, noptatecul alai ajunse în strada de la Cerisaie, în dreptul unui zid netencuit — despre care nu s-ar fi putut bănui că ascunde ceva îndărătul lui. Cu toate acestea lumea ştia de parcul îngrădit, de casa cea tainică ; iar regele însuşi nu mai ascundea de mult vizitele pe care le făcea cizmarului Zamet. Cum dădură în lături poarta de fier, o liotă de slugi, cu facle înainte-le, se năpusti prin grădină, se înşirui şi-i lumină drumul. Grădina era croită după gustul italian, cu mai multe colonade decît copaci, cu mai multă piatră decît iarbă, cu temple în loc de saloane înverzite, şi încă cu temple construite de la început ca nişte ruine pline de crăpături. Faţada joasă a casei era împodobită peste tot cu orna-

mente, încît părea în întregime un mic giuvaer de marmură în deosebite culori. Îmbrăcat în haine la fel de costisitoare, stăpînul casei îl aștepta pe rege în fața scundei terase și-i făcu o plecăciune atît de adîncă, încît atinse pămîntul cu toate degetele-i răsfirate.

Regele și cizmarul, care acum era un bogat cămătar și căruia i se spunea cizmar numai în amintirea începuturilor sale, se așezară de-a dreapta și de-a stînga marchizei și cele trei ființe sus-puse intrară în micile saloane încălzite. Citeșitrei nutreau multe gînduri ascunse unul față de celălalt. Micile saloane răspîndeau nu numai o căldură plăcută, ci desfătau ochiul și prin lumina lor cernută și prin blînda lor splendoare, iar mirosul era la rîndu-i desfătat de pulverizatoare ascunse privirilor. La Zamet totul era plăcut mirositor, dar cele mai plăcute erau aromele unei bucătării model, deschise, în care duduia focul și bucătari în straie albe lucrau în văzul tuturora.

Cei trei — și dintre ei fiecare avea niscai treburi cu celălalt — făcură încet înconjurul saloanelor. Doi purtau măști și nimeni nu era îndatorat a-i cunoaște : în jurul mesuțelor, oaspeții bencheteuiau sau jucau fără oprire. Unde nu se încrucișau farfuriile, se împărțeau cărțile. Henri descoperi un loc liber la masa celor ce jucau *prime*. Căci acest joc îi plăcea aproape mai mult chiar decît *brelanul :* drept care și vicleanul Zamet, florentin ori maur, nu se știa bine ce era, îi îndreptase pașii într-acolo, iar scaunul gol sta anume pregătit.

— Zamet, i se adresă Henri, nerăbdător să se așeze pe scaun, doamna marchiză are să-ți facă cinstea de a sta de vorbă între patru ochi cu dumneata.

— Sînt copleșit, sire, de o asemenea cinste, bîigui veneticul pipernicit, cu ochii rotunzi și fața smeadă, turtită și lăbărțată. Și cu șoldurile ca de femeie.

— Atunci să te porți cu dînsa ca un gentilom, îi ceru Henri. Și înainte de a se depărta mai adăugă, arătînd către o seamă din însoțitorii lui : Am adus cu mine și niște bărbieri. Totuși, dumneata ești singurul care tunzi toate oile aici. Dar bagă de seamă : nici eu, ca vrăjitor, n-am să stau cu mîinile în sîn.

Și se grăbi să-și ocupe locul la masa de joc. Zamet privi țintă în ochii frumoasei măști. Ceilalți se depărtaseră lăsînd un loc gol în juru-le. Și Zamet întrebă rece :

— Cît ?

— Sebastian, știi că ești un bărbat frumos ? îi șopti Gabrielle, ginguri, chicoti cristalin și își aruncă pe spate capul, spre a-i arăta fermecătoarea-i bărbie.

Iar cînd îl văzu vrăjit, luă fără întîrziere un ton poruncitor.

— Cinci saci de aur !

Glasul îi sună deodată adînc, ca dangătul clopotelor trase încet : apoi, repezind capul înainte, îl strivi cu privirea pe mărunțelul Zamet — căci era Gabrielle, scumpa domniță. Iar el se simți de parcă s-ar fi scufundat cu adevărat sub lespezile

de marmură ale casei lui. Și de înspăimîntat ce era, o numi alteță.

— Alteță, dați-mi voie să-mi trag răsuflarea, îi ceru cu glasul sugrumat și vru să plece.

Dar Gabrielle își strînse evantaiul și șopti :

— O știre tainică. Regele i-a învins pe spanioli.

Apoi îi întoarse dînsa spatele.

Și se îndreptă către una din mesele la care se mînca. Din pricina întîmplărilor care se ținuseră lanț, era lihnită de foame. Celelalte măști n-o cunoscură, ori se prefăcură a n-o cunoaște. Gabrielle pălăvrăgi asemeni celorlalte și goli și un pahar de vin ; știa prea bine că adevărata luptă abia avea să urmeze. În spatele ei, cineva șopti :

— Urmați-mă.

Gabrielle privi peste umăr, căutînd să ghicească cine îi vorbea.

— Sagonne, șopti masca în rochie de culoarea verde a mării, pe care o purtau toate doamnele Curții.

Și Gabrielle o urmă pînă în dreptul unei uși ; dincolo, lumina părea cernută printr-o sită și mai deasă încă, și încăperea părea goală. Dar nu trecu pragul. Iar însoțitoarea îi șopti repede și ferindu-se :

— Nu intrați.

I-o spusese însă cînd se vădise limpede că Gabrielle se păzea. După care Sagonne începu să turuie :

— De la unul ca el te poți aștepta la orice, altfel cum s-ar fi îmbogățit așa de mult un cizmar ? Răposatului rege i-a făcut pantofi italienești moi, de neprețuit pentru niște picioare prea simțitoare. Apoi s-a apucat să împrumute bani gentilomilor, dobîndă a tot crescut și pînă în cele din urmă n-a mai rămas nimeni la Curte să nu-i fie dator. Pe răposatul rege l-a sărăcit de tot. Zamet trimite peste hotare toată avuția regatului. Numai ceea ce-i luăm noi femeile rămîne în țară. Cizmarul Zamet are o slăbiciune pentru noi, doamnă.

— Sagonne, îi opri Gabrielle pălăvrăgeala, vreau să știu numai ce te-a însărcinat Zamet să-mi spui, nimic altceva.

Mai întîi Sagonne se bîlbîi, apoi hotărî să țipe supărată. Dar Gabrielle fu mai iute decît țipătul ei și lui Sagonne nu-i mai rămase alta de făcut decît să alerge după dînsa. Iar Gabrielle avu grijă ca Henri s-o vadă venind. La masa lui, regele arăta o bucurie zgomotoasă către cei ce priveau, căci în față i se adunaseră grămezi de aur, în timp ce tovarășii de joc erau abătuți. Văzînd-o venind pe scumpa domniță, clipi din ochiul stîng sub mască : ceea ce mărturisea ceva mai mult decît numai bucuria de a fi cîștigat. Căci urmărise toată manevra ei cu Sagonne. La o depărtare bine socotită, Gabrielle se opri ; de acolo, scumpul ei stăpîn putea să audă tot ce avea să-i spună Sagonne. Mijlocitoarea cizmarului avea să vorbească încet, bizuindu-se și pe zumzetul glasurilor din jur. Cine putea să aibă o ureche

atît de fină încît să deslușească ce-l privea din spusele ei? Dar Gabrielle cunoștea bine darul domnului și stăpînului ei și știa că lui n-are să-i scape nimic.

Doamna de Sagonne era o femeie uscățivă, cu un nas ascuțit, acum acoperit de mască, și cu buze subțiri, neacoperite de nimic. Abia mai putu să răsufle, de înmărmurită ce era, ori fiindcă se prefăcea înmărmurită.

— Alteță, izbucni deodată, poate fiindcă îl auzise cu puțin timp înainte pe cizmar spunînd așa. Alteță! Pentru cei cinci saci pe care i-ar împrumuta regelui, ar fi vrut să primească înapoi zece. M-am împotrivit, am țipat ca o coțofană. Nu m-ați auzit țipînd?

— Nu prea ai țipat tare, o încredință Gabrielle. Jumătate de sac îți era fără îndoială făgăduit dumitale.

— Și unul întreg pentru domnia-ta, șuieră printre dinți Sagonne.

Nu prea era dusă la biserică. Și cu gîndul numai la bani, ca oricare alta. Cizmarul Zamet n-ar fi trebuit să folosească o începătoare pentru o asemenea treabă.

Liniștită, Gabrielle rosti:

— Asta ar însemna să răpesc regelui cincizeci de mii de taleri. Nici nu mă gîndesc.

Între timp, Sagonne își redobîndise stăpînirea de sine.

— Sînteți bogată — își plecase ușor genunchiul și se însufleți se — îi puteți aduce în dar regelui și stăpînitorului nostru mai mult decît frumusețea domniei-voastre. Dar credeți-mă, nici eu nu-mi precupețesc silința. Am și izbutit să reduc nerușinata cerere a cizmarului de la zece saci la șapte.

— Așa mai merge... sau aproape, hotărî Gabrielle.

Iar Sagonne urmă de după evantaiul ei:

— Dar n-am terminat încă. Cineva l-a chemat deoparte. Cînd s-a întors, cizmarul aflase că Amiens a căzut și spumega de furie, zicînd că acum nu se mai mulțumește în ruptul capului cu mai puțin de zece saci și mîine va cere probabil doisprezece.

Pe Gabrielle o trecură fiori de spaimă văzînd ce prost mergeau treburile scumpului ei stăpîn. Și trebui să facă o pauză lungă, pînă cînd să mai poată scoate o vorbă. Lucru pe care Henri îl văzu prea bine; ba auzi chiar și cum tăcea cu moartea în suflet. Sub mască i se prelinse o lacrimă, în timp ce strîngea monezile de aur și le făcea grămezi în fața lui.

Cu o stăpînire de sine care îl fermecă, Gabrielle rosti:

— Iartă-mă, Sagonne. Te-ai arătat a fi o adevărată prietenă. Acum, te rog, spune-i domnului Sebastian Zamet că vreau să am o convorbire cu el. Sînt gata să intru și în odaia cu lumina scăzută.

— El însă nu, dădu răspuns Sagonne. Se teme de domnia-voastră mai mult decît de rege. Trebuie să primiți ce oferă el, altfel nu mai căpătați nimic.

— Fă ce-ţi cer.

Glasul Gabriellei nu îngăduia nesupunere. Şi doamna de Sagonne trebui să se îndrepte către Zamet, deşi cam nehotărîtă şi oprindu-se de cîteva ori. Purtarea ei era foarte firească : purtarea unui mijlocitor care nu doreşte ca părţile să stea de vorbă între ele. Dar îl făcu totuşi pe Henri, care era numai ochi şi urechi, să-şi spună că primejdia ajunsese mare. Fără zăbavă făcu dar un semn vechiului său tovarăş de luptă, Roquelaure, şi domnul de Roquelaure îşi plecă urechea cum nu se poate mai zorit. Căci nădăjduia ca acum să poată îndrepta ceea ce stricase prin uşurinţa dovedită cînd cu sceneta hazlie.

Primind porunca, plecă şi se pitulă cît putu mai bine în odaia suspectă — după un canat închis al uşii ; celălalt era deschis. Gabrielle, căreia doamna de Sagonne îi făcuse un semn, dădu să intre ; dar înainte de a trece pragul un glas o opri ; era glasul stăpînului casei. O rugă pe doamna marchiză să rămînă de partea cealaltă, printre oaspeţi, deşi acolo era zarvă mare. Chiar dacă ar trage cineva cu urechea, oricum un om ca el nu putea să aibă secrete cu scumpa domniţă a maiestăţii-sale. Şi se sprijini de unul din canaturile uşii, îndărătul căruia se afla domnul de Roquelaure. Nimeni nu-l putea păcăli pe vicleanul Zamet, şi nici regele n-avea să-l prindă cu mîţa în sac.

Gabrielle vorbi :

— Sebastian Zamet, văd că m-am înşelat. Eşti mai mult decît un cămătar căruia obîrşia şi tagma nu i-ar îngădui o simţire mai înaltă. Cu domnia-ta trebuie să pun cărţile pe masă. E adevărat, regele se află într-o situaţie grea. A pierdut Amiensul. Dar va cîştiga războiul. Ştiu ce vorbesc, şi dacă lucrurile n-ar sta aşa, n-aş fi gata, cum sînt, să pun în gaj tot ce am.

Şi cum el tăcea, făcînd ochi mari de admiraţie, Gabrielle o luă de la capăt.

— Am şi eu veştile mele despre mersul războiului, veşti pe care domnia-ta nu le poţi avea. De aceea îţi dau Monceaux, castelul şi toate pămînturile, care vor alcătui cîndva un ducat, ca gaj şi chezăşie pentru cinci saci de aur.

Zamet îşi făcuse socotelile şi se hotărîse încă în timp ce Gabrielle mai vorbea. Femeia asta ştia ce vrea, nici nu mai încape îndoială. Numai cu simţămintele nu poate o femeie să redea un loc de vază rubedeniilor decăzute, bîrfite, de îndoielnică reputaţie, şi dînsa însăşi să ajungă cine ştie unde. Mai cu seamă îl răscoliseră vorbele ei despre alcătuirea ducatului. Se minună de liniştita încredere în sine a femeii şi socoti că se putea măsura cu el, dacă nu cumva îl şi întrecea. Iar această părere, atît de greşită, îl făcu să uite măsurile cerute de prevederea negustorească. „Ce veste să fi primit despre mersul războiului ? Pe ce se bizuie cînd îşi pune în joc toată averea pe izbînda atît de îndoielnică a regelui ?"

Gabrielle şi-o punea însă în joc fiindcă îl iubea. Chiar dacă înfrîngerea lui ar fi fost şi mai sigură, cu desăvîrşire sigură era numai dragostea ei. De mult era gata să dea domnului şi stăpînului tot atît sau şi mai mult decît îi dădea el din toată inima : ale lui erau şi Monceaux, castelul şi pămînturile. Dar lucrul acesta întrecea puterea de înţelegere a unui Zamet. Îndărătul uşii, domnul de Roquelaure îşi întipărea în minte fiecare cuvînt al scumpei domniţe, spre a-l aduce la cunoştinţa regelui.

Şi Zamet îi spuse Gabriellei d'Estrées :

— Averea domniei-voastre nu valorează cinci saci de aur, eu am să dau însă şase. Dar nu domniei-voastre, nu vreau gajul pe care mi-l oferiţi. Ci regelui, avînd încredere în măreţia lui. După izbîndă are să-şi aducă aminte de asta.

— Fără îndoială, îi făgădui Gabrielle.

Atinse mîna cizmarului cu evantaiul, lucru pe care el îl socoti ca o preaaleasă cinstire şi îl făcu să se uite după dînsa, dus pe gînduri, în timp ce se depărta. Banii pe care îi împrumuta îi împleteau soarta cu aceea a altora. Şi de multe ori era în folosul lui să se gîndească la ei.

Gabrielle se opri la o masă de joc şi pierdu, de trei ori la rînd. Pe Zamet îl luă cu frig. Cînd Gabrielle ajunse lîngă rege, acesta îi scoase masca, îşi arătă şi el chipul şi rosti : „Noi sîntem", după care îşi sărută şi îmbrăţişă iubita în văzul tuturor. Tovarăşii de joc, pe care îi curăţase cu desăvîrşire de bani, priveau către grămezile de aur ca nişte păpuşi de ceară. Henri împrăştie pe masă lucitoarele grămezi ; piesele de aur se rostogoliră cu un clinchet preaplăcut, iar regele spuse :

— Domnii mei, împărţiţi-vă totul. V-am trişat de cîteva ori ; nu încape îndoială că aţi băgat de seamă, dar n-aţi spus nimic fiindcă m-aţi recunoscut, cu toate că ar fi trebuit să nu ştiţi cine sînt. Dacă aş fi pierdut, însă, poate că ar fi fost un semn rău. Căci trebuie să ştiţi — şi ridică glasul — că nu mai avem nici două ceasuri pînă cînd pornim cu toţii la război.

Întreaga societate se ridică în picioare şi strigă :

— Trăiască regele !

Dar arareori se întîmpla ca regele Henri să-şi ia rămas bun de la o societate fără a mai face o ultimă glumă. De data asta, calul de bătaie pe care şi-l alese fu domnul de Varennes, fost bucătar, apoi mijlocitor care ducea bilete de dragoste, iar în cele din urmă gentilom şi cel mai mare vinovat în punerea la cale a scenetei hazlii care o jignise pe scumpa domniţă.

— Un şorţ alb şi o bonetă pentru domnul de Varennes, porunci regele. Să-mi facă nişte clătite.

Curînd, plita bucătăriei-model, în care se lucra la vedere, începu să duduie şi să fîsîie. Încins cu un şorţ alb şi purtînd o bonetă înaltă cît el, domnul de Varennes prepara nişte clătite, dar nu nişte clătite obişnuite, ci de un soi deosebit, născocit chiar atunci, căci era în joc onoarea sa. Băgă în ele o bucată

de coajă de portocală și puțin ghimbir, adăugă cu dărnicie mai multe soiuri de lichioruri — încît deodată țîșni o flacără, care apoi se stinse, răspîndind o aromă ce-i fermecă pe toți privitorii, așa că luară cu asalt bucătăria ; dar admiratorii cei mai entuziaști ai meșterului erau chiar bucătarii, șeful și ajutoarele sale. Încît atunci cînd domnul de Varennes, ținînd tava de aur în virful a cinci degete, se îndreptă spre masa la care se afla regele, îl urmară în alai

Domnul de Varennes plecă genunchiul, toți bucătarii îngenunchează îndărătul lui, regele luă tava, gustă din clătite și hotărî că erau prea bune. La care întreaga societate bătu din palme. Iar domnul de Varennes se ridică în picioare, cu faima redobîndită. O seamă de curteni îi spuseră :

— Domnule, se poate întîmpla și ca o asemenea treabă să nu reușească. Dar regele tot ar fi lăudat-o. Căci regelui îi place să ia oamenii peste picior, dar de umilit nu umilește pe nimeni.

De aceeași părere era de altminteri și domnul de Varennes.

Regele și marchiza părăsiră casa în stil italian a cizmarului Zamet. Luîndu-și rămas bun, acesta se înclină atît de adînc, încît vîrfurile celor zece degete ale mîinilor măturară lespezile grădinii — iar slugile ridicară faclele, făcînd să se clatine, parcă, în jocul de umbre și lumini, colonadele și templele pline de crăpături. Afară, în stradă, așteptau caii și litiera. Henri călări alături și vorbi către făptura dinăuntru :

— Scumpă domniță, nu-mi mai pot îngădui nici un fel de odihnă. Domnia-ta, însă, te poți culca. Te conduc la sora mea Catherine și-ți las o strajă de o sută de oameni.

— Chiar dacă ar fi o mie, scumpul meu stăpîn, nu mă lăsați aici ! Nu mă simt în siguranță.

Era întuneric beznă, dar ținîndu-i mîna Henri simți cît e de înfricoșată.

— Așa va fi cum dorești, îi răspunse pe loc. Nici eu nu doresc altceva.

Și o auzi oftînd ușurată. Ceea ce-l făcu să mai adauge, aplecat peste litieră :

— Sufletul meu !

Și iar o auzi :

— Nu-i nevoie să se știe unde sînt. Am să plec înaintea maiestății-voastre, fără să se bage de seamă.

— O viitoare regină nu fuge, îi răspunse el și hotărî : Ai să pleci sub paza a două regimente și ai să iei cu domnia-ta cei șase saci pe care numai mulțumită domniei-tale i-am dobîndit.

Cam în același timp, cizmarul Zamet porunci slujitorilor să-i dea afară pe cei din urmă jucători care nu se mai săturau de joc. Casa îi rămase pustie, în sfîrșit, și Zamet își zăvorî slugile chiar cu mîna lui. După care coborî în fundul beciurilor, într-o taină numai de el știută. Și aduse pînă sub cerul liber șase saci grei, unul după altul. Ținea felinarul între dinți. N-avea de loc putere în brațe, șoldurile îi erau lătărețe, se poticni de cîteva ori pe

treptele întortocheate ale celor trei rînduri de beciuri, dar cără totuși.

Iar cînd văzu toți sacii sus, se așeză pe ei, leoarcă de năduşeală și temîndu-și viața. Căci unii trăseseră cu urechea cînd vorbise cu înalta doamnă. Iar înainte de a veni oamenii regelui să ia sacii, se putea întîmpla să dea năvală tîlharii și să-i fure, după ce-i vor fi făcut lui de petrecanie. Stinse toate luminile, în afară de aceea a felinarului său, pe care îl acoperea cu spatele, și întări poarta casei cu lanțuri și drugi de fier. Și tot așteptînd așa, plin de neliniște, îl năpădiră fel de fel de gînduri, cu totul altele decît mulțumirea dinainte pentru mărinimia gestului său, și dovedind prea puțină încredere în steaua regelui. „Asta mănîncă bătaie", își spunea acum cizmarul Zamet.

„Nici n-ar fi bine să biruiască, își urmă el firul gîndurilor. Săvîrșesc o greșeală de neiertat. Solul florentin, care nu-mi ascunde nimic, are să raporteze acasă că am trădat cauza Spaniei. Sigur, lucrurile nu stau chiar așa, pentru că fac multe și pentru gloria Spaniei. Și cum să nu-l slujesc pe Habsburg, cînd în țările lui banii mei fac pui. Așa că ăștia de aici au să simtă pe pielea lor puterea împăratului și a banilor mei. De ce naiba m-am lăsat împins să fac gesturi nobile ? Afacerile ori sînt murdare, ori nu sînt afaceri. Doamne, dumnezeule, fă s-o scot cu bine la capăt și de data asta."

Trecură cîteva minute care cizmarului Zamet îi părură ceasuri. Începu să se roage. Dar bolboroseala îi fu întreruptă de parola convenită, strigată de afară. Veniseră oamenii regelui.

TREBURI PRIMEJDIOASE

Regimentele care mărșăluiau spre miazănoapte, în fruntea grosului armatei, erau comandate de mareșalul Biron, fiul răposatului mareșal. Deși era un om lipsit de delicatețe, se purta fără cusur cu scumpa domniță a regelui. Era un încăpățînat, un om menit să sfîrșească prin a fi un criminal din pricina îndărătniciei lui. Dar mic la suflet nu era. Fiu al unui tată plin de ciudățenii, n-ar fi pregetat să se arunce asupra regelui, cu trupele lui, dacă i s-ar fi părut că împrejurările i-o cer. Niciînd, însă, nu i-ar fi trecut prin minte să nu dea toate onorurile și să n-o apere pe doamna d'Estrées.

În fruntea coloanei erau tunurile, apoi pedestrimea, iar între ele o ladă de fier pe roți : așa călătoreau cei șase saci de aur. Apoi urma călărimea, avînd în mijloc un al doilea bun de mare preț, un rădvan. Și iar pedestrime, apoi iar bombarde — așa se tîri coloana șerpuindă, în cea dintîi zi, pînă la Pontoise. Biron și-ar fi continuat marșul și noaptea ; dar neprețuita făptură ce-i era dată în grijă hotărî să se oprească, cel puțin așa pretindea el, sau credea că se cere să o facă. După ce începu să amurgească își îndemnă de mai multe ori calul pînă lîngă rădvanul ei și o întrebă cum se simte. Gabrielle ar fi dorit să

doarmă în rădvan și să călătorească și noaptea. Cu toate acestea i se întinse cortul.

Cînd se lumină de ziuă, capul coloanei nu se mai vedea. Plecase, grăbită să părăsească provincia Île de France și să ajungă cît mai repede în Picardia. Pe Gabrielle o furase somnul și nu fusese trezită de femeile ei. Se sperie rău cînd, cerînd să-l vadă pe mareșal, primi în locul lui doar un bilețel. Într-un chip prea galant îi spunea că spre marea lui ciudă și mîhnire nu-i mai era dat să vegheze asupra călătoriei preafrumoasei doamne. Căci, din păcate, trebuia să strîngă toate garnizoanele din drum și să le ia cu sine. Adorabila doamnă putea, însă, să fie fără grijă în privința credinței detașamentelor ce-i lăsase. Cu toții, pînă la unul, s-ar lăsa tăiați în bucăți pentru cea mai scumpă comoară a regelui. În sfîrșit, preaonorata doamnă, îi mai scria Biron, ar face bine să nu se grăbească, ci să mai zăbovească. În curînd i se vor alătura alți cîțiva seniori. Și — o imploră preaplecat Biron — de dragul celor noi să binevoiască a nu-l uita pe vechiul ei însoțitor.

În zadar întrebă Gabrielle cine erau seniorii așteptați. Și trecînd peste curtenia greoaie a mareșalului, socoti că rămînerea pe loc nu-i putea aduce nimic bun. Cine știe, poate că, în timp ce dînsa dormise, regele trecuse în galop, în plină noapte și singur, pe lîngă cortul ei, crezînd că o va ajunge din urmă și nu se oprise fiindcă nu văzuse luminile taberei, din cauza pădurici în care se afla. Știindu-l departe, nesimțindu-l lîngă dînsa, Gabrielle începu să se teamă de dușmanii care-i erau pe urme, gata s-o înhațe. Căci cunoștea cît de dușmănită era ; n-avea decît să închidă ochii și vedea, ah ! chipurile celor ce-o pîndeau, chipurile celor ce-i juraseră pierzania. Dar primejdia nu era atît de apropiată și numai presimțirile o făceau să-și scurteze sorocul. Plecase din Paris schimbată. Iar de aici încolo va fi mereu însoțită de spaimă, niciodată pe deplin risipită, ci sporind în răstimpuri ; numai cu mîna regelui în mîna ei se va mai putea simți liniștită și în siguranță.

Porunci ca detașamentul să se pună în mișcare și nu mai îngădui o nouă oprire în timpul nopții ; după cină și o scurtă odihnă, marșul continua. În felul acesta, pînă în seara următoare, făcu împreună cu detașamentul ei drumul de la rîul Oise pînă la rîul Somme, pe malul căruia se afla Amiens și unde se adunase și oastea regelui. Cum ? El nu era acolo, se despărțise de gros ul oastei și o lăsase singură ? După zile de cumplită neliniște primi o scrisoare prin care regele îi arăta că încercase o lovitură împotriva orașului Arras, de altminteri fără izbîndă, dar voise mai bine să atace el decît să-i îngăduie vrăjmașului s-o facă, iar cît despre frică — voia s-o împrăștie prin faptul că se arăta pretutindeni în același timp.

Gabrielle se simți rușinată. Domnul și stăpînul lupta plin de curaj pentru regat și dînsa tremura doar pentru pielea ei. Hotărî dar să se poarte ca o regină și să se stăpînească. Și cam în același timp sosiră și seniorii vestiți de mareșalul Biron. Erau doi mari

seniori, în primul rînd ducele de Bouillon, apoi prietenul său de la Trémoïlle : amîndoi protestanți. Cel dintîi drum al lor fu la Gabrielle d'Estrées. Căci credeau că și dînsa era protestantă. Și nutreau această părere fiindcă știau că Gabrielle era dușmănită la Curte, iar prietena ei era *Madame*, sora regelui.

Cortul Gabriellei se afla în mijlocul taberei, pe un deal, lîngă rîu. Prințul protestant veni cu regimentul lui și înconjură dealul. Întîmplare de care mareșalul Biron prinse de veste prea tîrziu. Cortul era de piele și căptușit cu țesături de culoare galbenă și argintie. Deasupra cortului flutura flamura regelui, albă și stropită cu crini. Iubita regelui nu vei să-și primească oaspeții odihnind pe perne moi, ci șezînd în cel mai înalt jilț, și așa îi și întîmpină pe cei doi seniori.

Turenne, acum duce de Bouillon, arăta impunător, nu mai avea înfățișarea din vremurile de demult, cînd îl însoțise pe tînărul rege de Navarra în fuga-i din palatul Luvrului, după un lung prizonierat, și dăduse cu el cea dintîi raită călare prin regatul pe care Henri avea să-l cucerească mai tîrziu. Atunci Henri îi adunase pe cei puțini aleși într-o poiană dintr-un ținut împădurit. Uneori norii de pe cer se adunau în așa fel încît își aruncau umbra atît în fața cît și în spatele lor. Iar în mijlocul însorit, în lumina ce se revărsa din belșug, Henri îi chemase, unul cîte unul, la el. Și stătuse de vorbă cu fiecare între patru ochi, îi îmbrățișase, îi bătuse pe umeri ori îi strînsese de braț. Căci erau cei puțini aleși. Dar dacă ar fi putut pătrunde viitorul, le-ar fi citit pe fețe ce aveau să devină mai tîrziu, le-ar fi ghicit gîndurile din urmă și ar fi fost rînd pe rînd zguduit și spăimîntat.

Turenne, acum duce de Bouillon, pe atunci doar un june, îngenunchease în fața regelui Navarrei — dacă se putea numi cumva a îngenunchea o ușoară atingere a pămîntului și apoi o zvîcnire în sus, ca împins de propria ușurință. Acum, însă, în cortul Gabriellei intră un bărbat cu o statură falnică și cu chip mîndru, obișnuit a privi de sus pe alții care îngenunchează înaintea-i. Căci nu înțelegea să slujească pe nimeni, era el însuși stăpîn și se dădea de partea regelui Franței numai în măsura în care putea trage vreun folos din asta, altminteri trecea de partea cealaltă. Un om ca cizmarul Zamet n-a dobîndit prin moștenire ducatul de Bouillon : e o deosebire ce merită a fi reținută. Cizmarul Zamet nu se putea lăuda nici cu nezdruncinata conștiință a însemnătății sale, ce o avea ducele. Cu toate acestea, oamenii mari se fac din cei mici.

Turenne și îndărătul lui La Trémoïlle se înclinară dar după cuviință în fața viitoarei regine a Franței. Mai mult, ducele de Bouillon nu se mulțumi numai cu atît, ci, clătinînd din cap și cu o privire de încuviințare, îi dădu a înțelege că o recunoaște și socotește arta ei de a război în viață tot atît de desăvîrșită ca a lui. „Sau ca a cizmarului Zamet", gîndi Gabrielle, căreia cei doi nu-i plăceau de fel. Iar domnul de la Trémoïlle rosti pe șleau ceea ce prietenul său dăduse numai a înțelege.

— Ehei, doamnă, d[illegible] ...niei-voastre ar putea să vadă flamura regelui în vîrful [illegible]! Tot respectul, tot respectul! Ce păcat că doamna, mama domniei-voastre, n-a mai apucat această clipă!

Domnul de la Trémoïlle își putea îngădui să vorbească așa, în doi peri și grosolan, fiindcă era caraghios. Și asta fără să-și dea osteneală, fără nici o scălimbăială. Lung și deșirat, cu nasul strîmb prost așezat, cu o barbă uriașă, cu ochii negri ca păcura și aprepiați — totul părea să arate că e un om prea ursuz. Dar cum deschidea gura, această impresie dispărea. După înfățișare ar fi trebuit să aibă un glas adînc, înfricoșător, cînd colo din gîtlej îi ieșea un fornăit și orăcăit de saltimbanc de bîlci. Felul cum îi era croită gura și pesemne și un beteșug al nasului îl împiedicau pe domnul de la Trémoïlle să cuvînteze ca un gentilom. Drept care făcuse din nevoie o virtute și își potrivise întreaga-i făptură după chipul cum îi era alcătuit nasul.

Gabrielle, care între timp învățase să cunoască oamenii, înțelese îndată ce unealtă de prefăcătorie și josnicii de tot soiul putea să fie glasul acestui om. Ceea ce n-o împiedică totuși să rîdă ori de cîte ori domnul de la Trémoïlle deschidea gura.

— Acum mi-am amintit, îl căutam pe prea-înaltul stăpînitor, spuse de la Trémoïlle și-și mișcă picioarele de parcă s-ar fi pregătit să se cațăre pe tavan ca să-l găsească pe cel căutat.

Gabrielle binevoi să rîdă; din păcate gluma era nepotrivită și fiecare nou cuvînt adăugat ar fi făcut-o probabil și mai nepotrivită. Dacă nu s-ar fi temut de asta, cu cîtă plăcere s-ar fi veselit încă o dată, copilărește.

Domnul de Turenne îi potoli neîncrederea, lăudîndu-l pe rege. Oriunde trecea regele, în călătoria lui, însufleția curajul populației, îi întărea voința de împotrivire, fortifica orașele. De aceea se și poposea atît de des. Și intregi:

— Doamna marchiză trebuie să fie răbdătoare cu el, subînțelegînd multe prin aceste vorbe: chiar și căsătoria și încoronarea. Iar Gabrielle înțelese privirea-i plină de tîlc și o înfruntă. După ce mîna ei îl pofti pentru a doua oară, trufașul duce catadicsi să ia un scaun. Scaunul era mai scund decît jilțul viitoarei regine.

— Eu am să stau în picioare, se împotrivi în schimb domnul de la Trémoïlle. De altfel nici nu s-ar cuveni să șed atîta timp cît domnul și stăpînitorul meu e nevoit să zacă la pat din pricina necazului pe care îl are.

— Regele-i bolnav?

Gabrielle n-ar fi trebuit să se trădeze, dar spaima o făcu să se răsucească în scaun, strîngînd în mîini brațele jilțului. Cei doi străini văzură astfel că Gabrielle n-avea vești de la Henri, își aruncară o privire grăbită și domnul de la Trémoïlle începu să orăcăie.

— Rinichii. Îl supără rinichii, asta-i cu stăpînul nostru. Își face greu nevoia. Și caraghiosul se întoarnă cu fața spre perete,

de parcă și el [illegible] cele de Bouillon [illegible]reze și gemu : Aoleu ! nu merge. Și totuși organu[illegible] a fost hărăzit pentru întrebuințări plăcute. După care sinistrul saltimbanc se întoarse și orăcăi în fața doamnei : Și de astea regele nu s-a lipsit de fel, toată lumea o știe.

— Nu, îi dădu răspuns liniștită Gabrielle. Nu s-a lipsit. De altfel nici în cealaltă privință n-are a se plînge de nimic. Ai mințit, domnul meu.

— Să nădăjduim, glăsui Turenne în locul prietenului său, care se mulțumi să-și privească cruciș nasu-i strîmb. Zvonul o fi fără temei. Pe de altă parte, asta ne amintește totuși că un rege se poate îmbolnăvi înainte de a ajunge să ia hotărîri de mare însemnătate.

Gabrielle asculta și aștepta.

— A făgăduit scumpei sale domnițe tronul — de atîtea ori, rosti Turenne apăsat. Aici cred că nu mă înșel. Dar de și mai multe ori ne-a făgăduit nouă, protestanților, drepturi și libertăți. Pînă acum, însă, nu s-a ținut de cuvînt nici față de noi, nici față de domnia-voastră, doamnă.

— Eu am încredere în el, le aminti Gabrielle. Aveți încredere în rege, are să-și îndeplinească toate făgăduielile la timpul potrivit.

Turenne :

— Timpul potrivit e acum. Acum vrea să redobîndească Amiensul și să se descotorosească de un vrăjmaș foarte primejdios. Eu sînt un prinț suveran și am aliați dincolo de hotare, aliați de aceeași credință cu mine. Pot sau nu să pun la dispoziția regelui un contingent de trupe, și am s-o hotărăsc după cum are să-mi dicteze datoria față de mine însumi și față de Religie.

Gabrielle :

— După cît îmi pare, mai mult are să tragă în cumpănă datoria față de dumneavoastră.

Turenne :

— Doamnă, care vă înțelegeți interesul atît de prost cum doriți să pară ? Spre a fi de folos religiei noastre, vedeți-vă mai întîi de propriul interes.

Gabrielle :

— Și ce-mi cereți ?

Turenne :

— Să-l sfătuiți în taină pe rege și să nu-l lăsați pînă nu dobîndiți un edict prin care protestanții să fie puși pe picior de egalitate cu catolicii în întreg regatul. Să-și poată face pretutindeni slujba, iar în cetățile lor liturghia să fie și mai departe oprită.

Gabrielle :

— Dar n-a făgăduit niciodată asta.

Turenne :

— Și totuși are s-o facă, nevoia îl silește.

Gabrielle :

— N-are s-o facă, fiindcă nevoia are chipul și poartă numele domniei-voastre, duce de Bouillon.

Turenne :

— Acum ori niciodată am să dobîndesc ca regele să-mi recunoască suveranitatea și ca teritoriul meu să nu mai atîrne de puterea lui. Am să mă folosesc de prilej.

„Tu, trădătorule, ai numai prilejul ăsta, eu am multe", își spuse Gabrielle — dar hotărî să nu mai rostească un cuvînt din cele ce gîndea cu adevărat, ci să înșire numai vorbe goale, lăsîndu-i pe ceilalți să-și dezvăluie planurile. Și rosti :

— Foarte bine. Acum să vorbim despre mine. Cu ce mă aleg eu din toată afacerea asta ?

Ducele încuviință binevoitor :

— Începem să ne înțelegem, doamnă. Domnia-voastră vreți să vă urcați pe tronul Franței. Dar sînt mulți care ar dori să vă vadă mai degrabă moartă decît ajungînd pe tron.

Gabrielle îi răspunse hotărît :

— Nici unul dintre vrăjmașii mei nu poate face să apună steaua regelui. Soarta mea va fi hotărîtă aici, în fața Amiensului, de sorții războiului.

— Iar de partea cui au să încline sorții războiului, hotărîm noi.

Turenne o privi pe frumoasa Gabrielle de parcă și-ar fi dat cu adevărat osteneala să-i cîntărească soarta.

— Vă învîrtiți într-un cerc, doamnă. Și își înclină capul de pe un umăr pe celălalt, spre a o privi mai bine : E păcat de domnia-voastră. N-ar trebui să vă mai nesocotiți partida, adică pe noi protestanții. Aveți prieteni care sînt gata să vă sprijine piciorul pentru a vă sălta în șa.

Și domnul de la Trémoïlle arătă pe dată cum ar face-o. Îngenunche, luă cu grijă un picior al Gabriellei și îl sprijini în palma întinsă a mîinii lui. Dinsa nu se împotrivi, ba, pentru o clipă, uită chiar de gîndul de a rămîne nepăsătoare.

— E adevărat ? întrebă stăruitor.

Bufonul cu barbă îi mută piciorul din palma mîinii pînă spre buricele degetelor. Apoi îl lăsă să cadă și talpa ei nimeri tigva lui pleșuvă plecată adînc.

Iar trufașul Turenne arătînd spre la Trémoïlle, rosti numai :

— După cum vedeți, doamnă.

Gabrielle se prefăcu măgulită și încredințată, dar își dăduse seama cît de primejdioși erau acești prieteni. Și-l rugă pe domnul de la Trémoïlle să se scoale din nefireasca-i plecăciune. Arătase cum nu se poate mai limpede ce voia să spună.

— Protestanții mă vor ajuta să mă înalț, și eu am să-i ajut pe ei. Dacă eu am să cad, au să se prăbușească și ei și multe capete s-ar putea rostogoli.

Și arătă spre chelia lui de la Trémoïlle.

Cei doi tăcură, uluiți ; atît de departe nu se duseseră cu gîndul. Era o primejdie la care trebuiau să mai chibzuiască.

— Alianța noastră cuprinde primejdii pentru fiecare dintre noi, arătă Gabrielle. Ca să vorbim pe șleau, asta înseamnă trădarea regelui.

— Dar și el ne trădează, și pe noi și pe domnia-voastră, rosti Turenne, ridicîndu-se.

Și se înclină leneș, fără a dori, însă, să se îndepărteze cu adevărat. Și chiar se înapoie îndată, se apropie și mai mult de Gabrielle și-i vorbi cu palma în fața gurii, cum îi vorbise cizmarul Zamet.

— Doamnă, riscul nostru îl luăm asupră-ne. La cît îl prețuiți pe al domniei-voastre ? Eu l-aș prețui la zece mii de livre pe an. Ați primi această pensie din partea partidei protestanților, iar un prinț bogat vă chezășuiește plata punctuală.

Gabrielle nu găsi îndată mijlocul să iasă din încurcătură. Dar saltimbancul îi veni într-ajutor. Strigă ca la mezat, cu glasu-i cum nu se poate mai potrivit :

— Opt bani jumate, hareci o dată, cine dă mai mult ?

— Da, e cam puțin, întări Gabrielle. Și îi concedie cu o mișcare care arăta că nu mai are de gînd să stea de vorbă cu ei ; privi în altă parte și-și chemă femeile.

La poalele dealului, Turenne își adună regimentul și plecă.

— Aveți dreptate, nu lăsăm nici un om aici, fornăi domnul de la Trémoille pe ciudatu-i nas. Muierea asta n-are să sufle o vorbă încornoratului ei. Mi se pare că-l iubește ca Penelopa pe Ulisse.

— Mie mi se pare că-i la fel de lacomă de bani ca domnul de Rosny, fu de părere domnul de Turenne.

Și amîndoi își întunară capetele spre cortul din vîrful dealului pe care flutura flamura regală.

SCRISORI

Cînd află că trebuie să se înapoieze, preaiubita domniță îi ieși în întîmpinare călare. Se îmbrățișară, fără a descăleca. Dar nu vorbiră de loc despre dragostea lor.

— Sire, începu Gabrielle, să știți că ducele de Bouillon și alți seniori protestanți așteaptă să vadă ce faceți pentru a hotărî dacă să lupte de partea noastră ori să plece.

— Vor să dobîndească mai multă putere sub obișnuitul cuvînt că religia lor are nevoie de mai multă libertate. N-ai nici o grijă, neprețuita mea comoară. Sînt hotărît să sfărîm cătușele religiei lor, dar să-i bag la răcoare pe protestanții care cred că li se cuvin puteri prea mari.

— Sire, iubitul meu domn și stăpîn, feriți-vă de protestanți și de mine. Sînt partida mea și vor să vă silească să mă faceți regină.

Henri o privi cu ochii larg deschiși, plin de admirație și mirare. Căci Gabrielle se lepăda de partida care o sprijinea, bizuindu-se

mai pe el. Fermecătoru-i chip nu-și da nici o osteneală să-i scundă rușinea și tulburarea.

— Dar ce s-a mai întîmplat, comoara mea ?

Gabrielle tăcu, pînă cînd intrară în tabără. Și abia în cortul mărturisi :

— Sire, au vrut să mă cumpere cu bani ca să lucrez împotriva maiestății-voastre.

— Și măcar ți-au dat destui ? o întrebă. Iar cînd Gabrielle îi numi cifra, regele o sfătui să primească : E bun și atît, mai ales că buzunarele ni s-au cam golit.

Gabrielle scoase însă la iveală un sac, îl așeză pe cel mai înalt jilț din cort și-l arătă domnului și stăpînului ei.

— Mi-am amanetat averea. Cizmarul Zamet mi-a dat sacul. Mai multe parale nu fac. Dar așa cum sînt, vă aparțin pînă la moarte, domnul și stăpînul meu.

Era mărturisirea dragostei ei, o mărturisire cum nu-i mai făcuse alta asemenea. Și cum voia chiar să cadă în genunchi înainte-i, Henri o prinse cu putere în brațe. Aruncă de pe jilțul cel înalt sacul care zornăi în cădere și o așeză în loc pe Gabrielle.

Rosny aducea și el bani pentru purtarea războiului, dar o făcea altminteri. În fiecare lună, în tot timpul de cînd dura asediul Amiensului și această campanie, domnul de Rosny se ivea, urmat de alaiul măreț la care ținea, aducînd alte o sută cincizeci de mii de taleri smulși de la membrii parlamentului, de la seniori bogați, de la tîrgoveți cuprinși, dar mai cu seamă de la arendașii dărilor. Pe aceștia îi amenința cu o cercetare din partea unei comisii de magistrați și cădea astfel repede la înțelegere cu ei. Și atunci alaiul măreț, chezășuind o puternică pază comorii, putea să se pună în mișcare : tunuri, pedestrime, din nou tunuri, domnul de Rosny într-un pătrat de stindarde fluturînd în vînt, avînd înainte-i artilerie, în spate lada de fier, iar el stăpîn peste amîndouă. Purta o armură ușoară, gîtul îi era înfășurat în horbota gingașă dăruită de o doamnă, iar eșarfa-i aurită era prinsă pe umăr cu o copcă ce scînteia orbitor și sclipea pînă departe.

Aducea la cunoștință regelui încercările de a-l mitui. Și-i mai arăta că el era de neclintit, dar alții nu. Chiar mătușa scumpei domnițe, doamna de Sourdis, primise niște giuvaericale de la un financiar, care fusese de altfel destul de nerușinat spre a lăsa și pe masa doamnei de Rosny un diamant în valoare de șase mii de taleri. Dar să mai cuteze să încerce și a doua oară ! Domnul de Rosny îl făcuse să-i treacă pofta de a ispiti oamenii cu bani. Și pentru cîte altele încă, în afară de bani, n-avea să mulțumească regele credincioșului său slujitor ! Fără el, n-ar fi putut-o scoate la capăt. Domnul de Rosny încheiase contracte cu niște măcelari și hrănea douăzeci de mii de oameni. Domnul de Rosny înființase — ceea ce nu se mai pomenise pînă la el — ambulanțe sanitare model, scăpînd viața a nenumărați răniți.

Pentru ca să nu se îngîmfe totuşi prea mult, Henri trebui să amintească neasemuitului slujitor că el însuşi, regele, n-ar mai fi fost în viaţă dacă nu l-ar fi scăpat un simplu soldat. Un compatriot, un gascon, nimerit cine ştie cum printre apărătorii cetăţii, îi strigase de pe ziduri : „Ei, morarule din Barbaste (pentru că aşa i se spunea în locul lui de baştină), bagă de seamă ! Acuşi fată scroafa" ; îi strigase în dialectul lui gascon, pe care numai Henri îl înţelegea acolo. Aşa a prins de veste că pusese piciorul pe o mină, care l-ar fi sfîşiat în bucăţi, dacă n-ar fi sărit la timp într-o parte.

Scăpînd astfel cu viaţă şi luptînd, cuceri în cele din urmă Amiensul. Închinase acestei fapte trei luni, fără a mai pune la socoteală timpul pierdut cu drumurile la Paris unde trebuia să tune şi să fulgere spre a ţine în mînă capitala. Dar în cele din urmă cardinalul-arhiduce Albrecht de Austria fu înfrînt, apoi căzu şi Amiensul. Fu înfrînt şi gonit din regatul pe care n-avea să-l mai revadă niciodată, mulţumită artei militare a unui comandant de oşti care, asemenea lui Parma, învăţase să ocolească bătăliile nimicitoare. Îşi sleia vrăjmaşul vîrîndu-se în tranşee, săpînd şanţuri, folosind mine şi contramine. Drept urmare, atunci cînd cardinalul primi ajutoare din Ţările de Jos, era atît de slăbit, încît se dădu bătut şi plecă. E drept, şi ajutoarele fuseseră neînsemnate. De ce ? Pentru că trecuse multă vreme de cînd Henri îşi zugrăvise în gîndurile lui primejdia ca întreg Imperiul Roman să se scoale împotrivă-i. Acum primejdia trecuse.

Nu se întîmplase nimic alta decît că redobîndise unul dintre oraşele sale şi că îl biruise pe bătrînul don Filip. Pentru ultima oară, căci acum bătrînul era gata să încheie pace. Pacea care de douăzeci şi şase de ani n-a prea dăinuit ori n-a dăinuit de fel, pacea cînd nesocotită, cînd încălcată. Acum e vorba ca pacea să fie aşternută pe hîrtie, ceea ce înseamnă că nu va putea fi zdruncinată nici de armatele cele mai puternice. Căci va fi pecetluită, şi în ceara topită va curge cnoarea regilor. Va fi jurată, şi la acest jurămînt însuşi cel de sus fi-va martor.

Ceea ce-i sfînt şi veşnic nu poate fi însă durat cît ai bate din palme. Şi în tot timpul cît solii se aflau pe drum, înarmaţi cu instrucţiunile şi deplinele lor împuterniciri, Henri, în aşteptarea tratativelor, stătu ca pe jăratec. Îl părăseşte oare cu adevărat Habsburg pe Filip, cel care a fost atîta timp stăpînitorul lumii ? Şi pînă a ajunge solii şi chiar după ce sosiră, Henri dori să fie la fiecare ceas înştiinţat asupră-le şi purtă zilnic negocieri cu ei pentru ca izbînda-i să devină fapt adeverit şi nimeni să n-o mai poată pune la îndoială.

Încă în tabăra din faţa Amiensului, regele îl numise pe Rosny mare-maestru al artileriei. Asta nu fără ca bunul slujitor să-i fi ferţat mîna. Dar meritele sale şi mutra încruntată ce-o făcea domnul de Rosny ori de cîte ori îi amintea că, cu toate că adusese atîtea servicii, n-avea nici dregătorie, nici rang, nu-i mai lăsară regelui nici o portiţă de scăpare. Rosny îndeplinea

slujba de intendent general al finanțelor fără a avea și titlul, iar mare-maestru al artileriei continua să fie domnul Jean d'Estrées, un moșneag care nu era bun de nimic, dar era tatăl scumpei domnițe. Domnița fu mulțumită aflînd că regele îi răscumpărase tatălui ei slujba. Erau bani grei ce umplură din nou buzunarele știutei familii — și cel mai bun slujitor al regelui dobîndi încă o pricină de a o urî pe Gabrielle. Scumpa domniță nădăjduise să moaie inima domnului de Rosny. Dar se întîmplă tocmai pe dos, dorința ei de a-i fi pe plac îl făcu s-o dușmănească și mai mult — și la fel s-ar fi întîmplat și dacă i s-ar fi împotrivit.

În schimb regele își înălță iubita, în fața Amiensului, la rangul de ducesă de Beaufort. Ceea ce era o consfințire a izbînzii lui și o obștească adeverire dată iubitei că nu-i mai rămînea decît un singur pas pînă la tron. Dar bucuria lui era totuși mai netulburată decît a ei. În jurul Gabriellei răsăreau mereu noi primejdii și domnița simțea cum vrăjmașii își fac drum s-o înhațe. Nu mai putea rămîne o zi departe de rege și totuși inima n-o lăsa să-i arate cît de înfricoșată era. El cunoaște tocmai acum un răstimp de bucurii, de suiș grabnic și ușor spre mărire, spre împlinire. Dar nu, nici bucuria lui nu-i chiar așa de fără prihană cum crezi, o! frumoasă și sărmană Gabrielle. Nici el nu-și mărturisește gîndul întreg, ca și tine, și își caută, pipăind, drumul. Dar e adevărat că a izbîndit, asta-i un bun cîștigat și nimeni nu i-l poate lua.

Henri scrise: „Viteze Crillon, poți să te spînzuri că n-ai fost luni aici. Așa frumos n-are să mai fie, poate, niciodată. Aș fi vrut să fii de față. Cardinalul a venit la noi roșu ca un rac și a plecat dezumflat. Eu nu rămîn la Amiens, am o treabă de împlinit."

Gabrielle scrise: „*Madame*, marea mea prietenă! Iubitul vostru frate, scumpul meu domn, e cel mai puternic rege de pe pămînt. Cum e cu putință ca Parisul să mă nesocotească într-atît încît pînă și la Curte să mi se dea o poreclă; o asemenea batjocură zău că nu mi se cuvine. *Madame*, nu dezarmez și am să-l înduplec negreșit pe rege în privința contelui de Soissons, pe care e supărat. Prietenul nostru n-a făcut bine despărțindu-și trupele de cele ale regelui și plecînd înaintea bătăliei împreună cu ducele de Bouillon, care-i un protestant nevrednic. Căci altminteri ar fi credincios regelui cum sînteți și domnia-voastră. După toate astea, fiți bună și spuneți-mi ce primire îmi veți face și dacă ați rămas marea mea prietenă?"

Catherine scrise — dar lăsă să-i scape pana, speriată. Fusese cît pe-aci să aștearnă pe hîrtie: „Ducesă de Porcești", porecla ce putea fi auzită pretutindeni și pe care Curtea o găsea cu haz. Nu toți o urau în aceeași măsură pe Gabrielle. Unii repetau numai ce li se părea că-i hazliu, orice spunea toată lumea. Alții nu vedeau aici o pricină de a-și face ei înșiși dușmani luînd partea celei hulite. Cei mai chibzuiți se fereau să pome-

nească ruşinoasa poreclă. Doamna de Sagonne, de pildă, se mulţumea să se strîmbe cînd venea vorba de Gabrielle ; dar îşi alunga repede strîmbătura. Căci are să mai treacă timp pînă cînd Gabrielle va fi hăituită din toate părţile. Dimpotrivă, cine are minte prevede apropiata înălţare a scumpei domniţe. Care va face jumătate din cel din urmă pas ce o mai desparte de tron, dar numai jumătate. Aşa încît mai cuminte e a ocoli prea curînda rupere a legăturilor.

Catherine scrise : „Doamnă ducesă de Beaufort, dragă prietenă. Sînt atît de mulţumită de purtarea domniei-tale, încît abia îţi aştept înapoierea spre a te săruta pe amîndoi obrajii. Ai lucrat pentru iubitul meu frate şi l-ai sfătuit cum nici eu n-aş fi putut mai bine. Deşi nu te lauzi cu asta, am aflat de scena domniei-tale cu domnul de Bouillon. Ştiu de asemenea că îndată după plecarea acestui protestant nevrednic, regele l-a chemat la sine pe unul mai vrednic. Vorbesc de domnul de Mornay ; noua favoare de care se bucură este opera domniei-tale, deşi, iubita mea, nu o ştii. Căci eşti cu inima curată şi nu din calcul slujeşti cauza religiei noastre. Noi însă ne vom şi ruga şi vom şi lucra cu socoteală pentru domnia-ta. Îţi încredinţez o taină : prinţesa de Orania se află aici şi locuieşte, fără să se ştie, la mine. A suferit şi a luptat atît de mult, încît în prezenţa ei mă căiesc de greşelile pe care le-am săvîrşit, chiar dacă se datoresc firii mele şi nu mă pot dezbăra de ele. Pe contele de Soissons nu l-am mai văzut în ultimul timp ; se căieşte foarte că l-a părăsit pe rege, împreună cu trupele lui, în faţa Amiensului. Noi sîntem slabi. Dar doamna de Orania, care-i plină de tărie şi de evlavie, o numeşte pe prietena mea Gabrielle o virtuoasă şi bună creştină."

Henri scrise : „Domnule du Plessis ! Regele Spaniei vrea să încheie pace cu mine şi face foarte bine. Căci l-am bătut cu cei douăzeci de mii de soldaţi ai mei, dintre care patru mii de englezi, pe care-i datorez prieteniei reginei Elisabeta. Sînt bucuros, domnule de Mornay, să am pe cineva care se bucură de încrederea ei ca şi de a mea, şi a putut înnoda iar alianţa noastră. Ca dovadă a încrederii mele, te trimit acum în provincia mea Bretagne, spre a-l hotărî pe domnul de Mercœur să trateze. Se află într-o situaţie grea, oamenii îl părăsesc. Acum ar mai putea dobîndi bani ca să-mi predea provincia. După ce-am să încheiu pace cu Spania, n-am să-i mai dau, însă, nimic, ci am să pornesc asupră-i cu armata. Arată-ţi încă o dată iscusinţa, domnia-ta care ai fost totdeauna diplomatul meu — şi ai ghicit şi gîndurile mele faţă de religie, gînduri pe care am să le împlinesc curînd. Cînd cineva mi-a sfîşiat buza cu jungherul, aţi socotit cu toţii că-i un semn. Fie şi aşa, mai cu seamă că au urmat şi altele de acelaşi fel. Căci oricît aş dori să gîndesc şi să lucrez condus numai de raţiune, o seamă de fapte de care mă lovesc contrazic raţiunea. Intrînd în oraşul Amiens am întîlnit în drum o spînzurătoare de care atîrna un ins ce fusese executat mai demult. În cinstea mea, însă, l-au îmbrăcat cu o

cămașă nouă, albă. Avea trupul putrezit, dar gătit din nou, de parcă morții ar învia. Eu mi-am păstrat cumpătul. Dar mareșalul Biron, nu; îl știi cît e de vînjos, totuși spînzuratul l-a tulburat cumplit. A trebuit să-și mîne calul spre o casă, s-a prăbușit în șa lovindu-se de ziduri și a leșinat."

PROTESTANTUL

Mornay era și el un înviat din morți și cîte unii se speriară de el ca Biron de spînzuratul cu cămașa nouă. Mercoeur, cel din urmă coborîtor al casei de Lorena, care mai stăpînea o parte a regatului, renunță la această stăpînire — mai întîi pentru că n-avea încotro, căci știa mai bine decît oricine că în zadar aștepta debarcările spaniole pe coasta bretonă, cu care tot amenința. Dar lepădă puterea mai curînd chiar decît ar fi putut fi silit, cînd îl avu în fața-i pe Mornay. Pînă una-alta, acesta încă nu se înfățișase la castelul lui Mercoeur; dar sosirea solului regesc era așteptată.

Mornay ăsta a făcut din măruntul Navarra un mare rege — în măsura în care Henri nu s-a îngrijit singur s-o facă. Dar un Lorena nu putea recunoaște în ruptul capului meritele regelui, ci mai degrabă era ispitit să le pună pe seama însușirilor supraomenești ale lui Mornay. Omul care izbutise s-o recîștige pe regina Angliei, după ce aceasta întorsese spatele, plină de mînie, necredinciosului coreligionar, era în stare să-i readucă printre cei vii pe foștii tovarăși de luptă dispăruți sau morți. Și cînd nici cu gîndul nu gîndești, o dată te pomenești cu amiralul de Coligny, cu cei uciși în noaptea Sfîntului Bartolomeu, cu hughenoții căzuți în bătăliile de demult. De ce nu? Doar și supraviețuitorii păruseră morți și îngropați, iar cu protestanții părea să se fi zis o dată pentru totdeauna. Un eretic convertit, ca regele ăsta, nu-și putea îngădui să-i stringă lîngă el pe ai lui.

Și totuși acum l-a chemat pe acest Mornay; ceea ce poate să fie și un semnal. De bună seamă, ereticul convertit se bate cu gîndul să-i așeze iar în drepturi pe protestanți: dacă n-ar fi el, nici ei n-ar cuteza să ceară atîtea drepturi. Și nimeni nu poate să-l împiedice, după ce i-a biruit pe spanioli! Mai întîi are să-i salte din nou în șa pe eretici, și numai după aceea are să acorde maiestății-sale catolice pacea.

Ducele de Mercoeur scotea toate acestea drept o cumplită nenorocire, drept o încălcare a ordinii și sfinteler privilegii, drept un lucru ce abia putea fi cuprins cu mintea, dacă nu chiar drăcesc. Un rege care răstoarnă atîtea cu susul în jos și nu-i niciodată înfrînt! Înlătură așezări îndeobște respectate, nesocotește cele mai mari familii, pînă și casa de Lorena; după ce a trecut peste voința fratelui meu Guise, răsfățatul mulțimii, și a burduhănosului Mayenne, acum mi-a venit și mie rîndul, cu toate că, aflat de atîtă vreme pe acest ieșind al continentului, am sfîrșit prin a mă crede veșnic ca oceanul ori ca stăpînitoarea

lumii. Dar puterea mondială se dovedește acum a fi trecătoare, încît e timpul să încep a mă îndoi și eu de veșnicia mea — pesemne că și oceanul va începe curînd să se tragă înapoi. Iar castelul are să rămînă pe uscat.

Deocamdată valurile mai izbeau totuși, cu obișnuitul muget, stîncile pe care era înălțat castelul și își făceau drum, printre gratii de fier, spre hrubele-i adînci. Sus, stăpînul castelului deschise o fereastră; vuietul valurilor îi făcea plăcere, căci îi amintea cine era, acum cînd protestantul urma să intre în încăpere însoțit de un alai regesc. Ducele fusese prevăzător. Cîți oameni aveau să-l însoțească pe solul regelui, tot atîția dintre oamenii săi trebuiau să se înșire în stînga și în dreapta lui. Stăpînitorul mării căpătase unele ciudățenii, fără a mai pune la socoteală că era fratele Furiei de Montpensier. Întru acestea băgă de seamă că mareșalul Curții lui îi făcea de afară un semn, drept care închise ușa, lăsînd-o doar puțin crăpată. Iar cînd se întoarse, în salon se afla numai un singur om: protestantul.

Mornay privea liniștit, în timp ce marele senior, deși nu stătea cu fața către lumină, clipea din ochi. Dar se stăpîni repede; îl cîntări dintr-o privire pe oaspete și-i făcu semn să se apropie. Mornay așteptă pînă cînd ducele se așeză, apoi își îndreptă în așa fel scaunul oferit, încît să nu aibă lumina în ochi. Ducele trebui să-și tragă scaunul după el, încît fețele li se întîlniră cam la aceeași înălțime, fără ca vreunul să fi fost pus într-o situație neprielnică. Mercoeur gîndea: „Mai rămîne vuietul valurilor, cu care nu-i deprins. Tălăzuirea mării nu-i poate fi prielnică." Îl lăsă pe solul protestant să rostească vreo cîteva cuvinte, făcînd mîna pîlnie la ureche, după care Mornay se opri.

Aștepta. Fereastra nu fusese închisă. Și Mornay îl privea pe Mercoeur, iar acesta pe oaspete. Dar poate fi, oare, înfricoșat cel ce-a petrecut o viață de om cutreierînd Curțile europene și în fața căruia cea mai mare dintre regine a devenit, într-o clipă de cumpănă, o femeie ca oricare alta? Poate fi înfricoșat de oameni cel cu frica lui dumnezeu? Fruntea lui Mornay era acum și mai mare, căci părul se trăsese înapoi spre creștetul capului; era mai mare chiar decît restul feței, dar rămăsese fără o cută și primea lumina cerului pe o întindere netedă. Dumnezeul domnului Du Plessis de Mornay nu iubea frunțile brăzdate. Mornay mai avea părul des numai în creștetul capului, iar lîngă urechi îi atîrnau cîrlionți ca la bătrînii protestanți, care-i păstrau ca o aducere aminte a vremurilor de slavă. Și regele Henri îi purtase cîndva.

Solul e îmbrăcat în negru și alb, ca toți corbii de felul lui. Totuși cu gust. Stofa e de calitate aleasă, pelerina sare și piper, tăiată în jurul gîtului ca să se vadă că pe pieptar e brodată o cruce — o cruce neagră pe pieptarul negru — fără ostentație, cu discreție, dar o cruce. „Ce poți să le faci? Sînt trufași și din

păcate există împrejurări cînd nici chiar un prinţ nu-şi poate îngădui să le pedepsească mîndria. Prăvălindu-i, de pildă, prin duşumeaua încăperii, în cea mai adîncă hrubă. Talazurile au umplut-o aşa de mult, încît apa ar ajunge acum pînă la bărbia unui om în picioare" — îşi spunea ducele în zgomotul valurilor care-l făcuseră să capete anume ciudăţenii.

Măcar dacă s-ar putea şti : protestantul ăsta zîmbeşte oare ? Fruntea şi ochii lui arată o neclintită gravitate ; cu atît mai neliniştitor e de aceea jgheabul subţire crestat de-a lungul obrazului şi care, cine ştie, poartă, poate, un zîmbet suspect. Jgheabul pleacă din dreptul nasului al cărui vîrf e roşu, şi merge pînă la smocul sur de pe bărbia ce încape tocmai bine în scobitura coleretei albe. Dacă măcar s-ar putea şti : roşeaţa nasului e pricinuită de guturai ori de vin, şi mai cu seamă dacă protestantul zîmbeşte ! Ne aflăm, parcă, în plină vrăjitorie ! Şi ducele de Mercoeur simţi că privirea celuilalt îi descoperă gîndurile cele mai ascunse, căci se lăsa amăgit de anume credinţe superstiţioase despre însuşirile spirituale ale protestanţilor. Cu toţii au ceva care te face să nu te simţi la largul tău. Şi mai cu seamă ăsta, căruia i se spune papa protestanţilor.

Cum fereastra nu fusese închisă, domnul de Mornay începu vorba de la capăt, întrucît socotea pur şi simplu că vrăjmaşul strîmtorat încerca să-i îngreuieze cît mai mult misiunea. Un vorbitor încercat ca el, cu atîtea izbînzi dobîndite în furtunoasele concilii ale tovarăşilor întru credinţă, putea, se înţelege, să se facă ascultat în pofida mugetului valurilor, fără să ridice glasul, numai mulţumită meşteşugului său. Lucru de care domnul de Mercoeur se încredinţă curînd, cu toate că nu-i păsa prea mult de ce spunea Mornay. Ştia că, mai devreme ori mai tîrziu, tot va trebui să se plece şi să renunţe la stăpînirea lui ; în discuţie era doar preţul. Cu totul altceva îl neliniştea mai cu seamă.

— Dumnezeul domniei-voastre e un dumnezeu deosebit ? întrebă marele senior, îmbătrînit pe acel ieşind îndepărtat al continentului.

Fără să se mire, Mornay îl lămuri :

— Dumnezeul meu e veşnic viu.

— Şi în ce fel vi se arată ? întrebă Mercoeur.

— El e cel ce azi şi întotdeauna îmi dă întreaga mea putere, zise Mornay.

Şi fără patimă, fără trufie, arătă că arma cu care biruise întotdeauna fusese numai adevărul, că mulţumită adevărului biruise fără greş chiar vrăjmaşii cei mai puternici, dar care n-aveau această armă. Chipul celui din urmă Guise, care mai era încă puternic, îi păru însă lui Mornay neîncrezător, ceea ce îl mîhni foarte şi-l făcu să-i fie chiar milă de necredincios. De-aceea reluă cele mai bune argumente din înseşi scrierile lui teologice ; niciînd nu vorbise atît de amănunţit. Iar la sfîrşit adăugă şi cîteva consideraţii lumeşti la cele veşnice. Războiul civil din regat a fost întotdeauna un bun prilej pentru

străinii ambiţioşi, şi în orice caz o ispită pentru cei ce erau numai pe jumătate francezi — ca membrii casei de Lorena, crezu că aude Mercoeur, deşi nu fusese rostit nici un nume. Drept care toată fiinţa lăuntrică îi fu cuprinsă deodată de furie. Poate că mînia n-ar fi pus stăpînire pe el pînă-ntr-atît, dacă n-ar fi pregătit-o superstiţioasa-i spaimă de protestanţi. „La beci cu el", îi cerea Furia, cu toate că pe faţă nu i se clintea nici un muşchi. Şi era cît pe ce să atingă mecanismul ascuns, care ar fi despicat dușumeaua.

Fără a bănui nimic, Mornay socoti că izbutise să schimbe cu desăvîrşire gîndurile acestui vrăjmaş al Religiei şi al regelui, atît în cele lumeşti cît şi în cele spirituale, spre slava celui de sus şi liniştea statului. Domnul de Mercoeur îi şi arăta o faţă schimbată, pe care nu se mai vedea nici urmă de neliniște ori de ascunsă îndîrjire. Acum, crezu Mornay, ducele îl privea ca un prieten, cu blîndeţe, cu inima curată — în timp ce în mintea-i bolnavă, Mercoeur se bucura văzîndu-l zbătîndu-se în chinurile morţii, înecîndu-se încet-încet în hruba în care năvăliseră apele mării.

Ar mai fi vrut să se încredinţeze de un singur lucru :

— Dumnezeul domniei-voastre mai face şi acum minuni ? Minunile au încetat o dată cu vremurile biblice, sau le mai face şi acum ?

— Îndurarea celui de sus e fără de sfîrşit, rosti protestantul.

Şi pentru întîia oară de cînd intrase în încăpere, plecă fruntea, cu gîndul să-l mîngîie pe cel ce sta gata să se pocăiască.

Faţa ducelui se întunecă. „Ăsta ar fi în stare să scape şi din hrubă. Un înger i-ar putea sfărîma zăbrelele", şi renunţă să mai atingă mecanismul. De altfel se mai întîmplase un lucru la care domnul de Mercoeur nu se gîndise în prima clipă şi anume că Mornay, cînd se aşezase, fără umbră de bănuială, sucise scaunul în aşa fel încît ducele trebuise să-l apropie pe al lui. O dată cu Mornay s-ar fi scufundat şi Mercoeur.

În ziua aceea nu mai continuară negocierile, iar în zilele care urmară, ducele de Mercoeur făcu mai multe greutăţi decît îşi pusese în gînd la început. Căci îi înfloriseră noi nădejdi în suflet. La celălalt capăt al regatului, în ducatul Guise, de unde îşi trăgea obîrşia casa de Lorena, se afla oraşul Vervins. Acolo, la Vervins, urma ca spaniolii să se recunoască definitiv înfrînţi şi să întărească prin semnătura lor că acest regat n-avea să le mai aparţină în vecii vecilor, chiar dacă cel de sus ar dori-o. Mercoeur primea veştile cu mare repeziciune, şi acestea îl încredinţau că Habsburg avea diplomaţi şi mai încăpăţînaţi decît generalii săi.

De aceea ducele se înciudă împotriva lui însuşi, fiindcă îşi pierduse într-o după-amiază curajul faţă de protestantul Mornay ori, mai bine zis, faţă de ereticul Henri, şi nu cutezase atunci să-l înece pe unul dintre ei. Ăsta-i un sol al celuilalt, dar poate că are şi alte împuterniciri, mai înalte decît cele

date de regele său. „Împuterniciri mai înalte ! Lasă că vedem noi ! Oricum, la Vervins, dumnezeul ăstora nu s-a arătat încă de loc și nici nu dă vreun semn că ar avea de gînd s-o facă", își spunea ducele de Mercoeur. „L-aș fi putut foarte bine îneca pe protestant" — gîndul îl muncea mereu, căci dezlănțuirea sălbatică a elementelor îl făcuse să capete anume ciudățenii.

Către sfîrșitul lui octombrie, Mornay se afla la Angers. Mareșalul Brissac, umanistul și vînătorul de muște, convocase în acest oraș mai mulți seniori spre a-i ruga să încuviințeze măsurile pe care le luase în vederea apropiatei veniri a regelui. Căci regele urma să plece spre provincia sa Bretania, trecînd prin Saumur și Angers. Guvernator al orașului Saumur era domnul de Mornay, iar la Angers mareșalul comanda o garnizoană a armatei regale. Cu atît mai de plîns fură dar cele întîmplate guvernatorului regesc în orașul regelui, Angers, aproape sub ochii mareșalului, care mai era și înrudit cu făptașul.

Un domn de Saint-Phal se proțăpi în fața domnului de Mornay, guvernatorul Saumurului. Întîmplarea se petrecu la Angers, în plină stradă, în timp ce Mornay se întreținea cu un consilier al tribunalului. Luase cu el un scutier și pe majordomul său și încolo numai un secretar și un paj. Saint-Phal era însoțit de zece oameni înarmați, pe care mai întîi îi ținu ascunși. Și se plînse guvernatorului din Saumur că i s-au oprit niște scrisori care fuseseră deschise chiar din porunca lui, a lui Mornay. Plîngerea era făcută cu obrăznicie, dar Mornay răspunse liniștit. Deschisese scrisorile fiindcă fuseseră găsite la un ins care da de bănuit. Văzînd însă iscălitura domnului de Saint-Phal, dăduse ordin ca scrisorile să fie trimise mai departe. După care Mornay își exprimă mirarea : întîmplarea se petrecuse doar în urmă cu cinci luni.

Această constatare surprinzătoare n-avu însă darul să-l potolească pe celălalt gentilom, care deveni și mai bătăios și nu mai voi să asculte nici o lămurire.

— Fie și așa, trebui dar să spună în cele din urmă Mornay. De dat socoteală nu sînt dator decît regelui. Iar cu domnia-ta, domnule, sînt oricînd gata să duc pînă la capăt o afacere de onoare.

Auzind aceste cuvinte, care parcă ar fi fost un semnal pentru el, Saint-Phal scoase de sub manta un baston, iar cei zece oameni înarmați ieșiră și ei la iveală. Sub paza lor, făptașul putu să încalece și să se facă nevăzut. Mornay, care se apropia de bătrînețe, fu trîntit la pămînt de o lovitură care îl izbi în cap.

Provinciile de la soare-apune fură cuprinse de o mare frămîntare. Nimeni nu credea că fusese vorba de o ceartă ce-i privea numai pe cei doi domni. Printr-un atac mișelesc bine chibzuit se urmărise scoaterea din luptă a așa-numitului papă al protestanților, în care caz regele cu greu ar mai fi îndrăznit să-și urmeze călătoria și ar fi renunțat să mai dea protestanți-

lor constituția lor. Căci altminteri totul era pus la punct, așteptînd numai semnătura : în conciliile bisericești și în adunările lor politice, credincioșii religiei și partidei protestante îi dictaseră regelui condițiile lor, condițiile cele mai grele, iar Mornay îl hotărîse să le primească. Lovitura dată în cap venise în ceasul al doisprezecelea, spre a cruța regatul de cumplita apăsare a partidei răzvrătiților.

La rîndul lor, tovarășii întru credință ai celui bătut își spuneau unul altuia că se sfîrșise cu concesiile, că mai multe decît făcuseră pînă atunci nu mai puteau face. Nu le mai rămăseseră decît orașele întărite și o nouă luptă. Așa se înfățișau lucrurile cînd Mornay, bolnav încă, primi o scrisoare din partea regelui : insulta îl privea pe el însuși, ca rege și ca prieten. „Ca rege vom ști să ne facem dreptate. Dacă aș fi fost numai prieten, aș fi tras sabia."

Erau vorbe pline de mînie și de o nerăbdare ce abia mai putea fi înfrînată. Viața înaintează cu pași repezi : zărise aproape culmea care trebuia să însemne îndreptățirea vieții și a domniei lui și iată, pe neașteptate, era oprit în loc, la Vervins ca și în Bretania ; împăcarea cu adepții religiei protestante se îndepărta din nou din pricina unei lovituri în cap.

Mareșalul Brissac primi porunca să-l predea pe cumnatul său Saint-Phal locotenentului de poliție al regelui, „fără a tărăgăna lucrurile și fără a isca greutăți, sub orice cuvînt, căci ceea ce s-a întîmplat mă doare în suflet, îmi știrbește autoritatea și dăunează statului".

Tot lucruri pe care vînătorul de muște Brissac le știa prea bine. De aceea se și înfățișă în fața jilțului în care odihnea bolnavul Mornay, cu o plăcere atît de mare, cum arareori mai simțise.

— Stăpînul nostru suferă încă și mai mult decît domnia-ta, scumpe prieten, rosti Brissac cu o înfățișare de apostol zugrăvit de o mînă de maestru : parcă i se și vedea barba venerabilă, deși Brissac nu purta barbă, iar ochii îi ridica îndurerat ca un martir.

— Sînt gata, arătă sfîntul, să mă las închis eu însumi în temniță pentru ca ofensa ce vi s-a adus să fie răzbunată și regele mulțumit. Mai bine mă jertfesc eu decît să fiu nevoit a-mi recunoaște neputința.

— Dar domnia-ta nu ești de loc neputincios, îi dădu răspuns Mornay. Ești fățarnic. L-ai ascuns pe cumnatul domniei-tale de oamenii regelui. Și-a găsit adăpost într-un oraș al domnului de Mercoeur. Te grăbești să mai urzești ceva cu ducele, deși e pe ducă, iar domnia-ta n-ai nici o nevoie de asemenea intrigi.

— Ce-ai spus că sînt ? întrebă Brissac și se înfioră de groază. Singur nu crezi ce spui. Privește-mă în ochi și îndrăznește, dacă poți, să repeți cuvîntul.

Mornay nu-l repetă ; disprețul îi întrecea mînia. Între timp Brissac izbutise să dobîndească o gălbejeală de om aflat pe

moarte, dăduse ochii peste cap și în jurul creștetului i se ivise cununa de spini. Mornay privea scîrbit la aceste schimbătoare înfățișări. Iar Brissac își spunea : „Acuși îl fac pe ucigă-l toaca, de te bag în mormînt, croncan protestant ce ești ! Să încerc ?“ Se împotrivi totuși, nu fără greutate, ispitei.

„La ce bun să ne mai batem capul cu un om pierdut“ vorbea cu el însuși Mornay. Căci, dintre toți oamenii, acest fățarnic, care se pricepea să facă grimase, îi părea a îndreptăți cele mai slabe nădejdi. De cînd cu lovitura pe care o primise, începuse să-l vadă cu alți ochi și pe domnul de Mercoeur. Iar pe sine se învinovățea pentru ușurateca greșeală de a socoti că toți oamenii erau, ca el însuși, perfectibili, și de a face această greșeală încă mai des acum decît în tinerețe, ceea ce însemna că scurgerea anilor aducea cu dînsa slăbiciune. După părerea lui, cumplitul duce era totuși mai degrabă croit după chipul și asemănarea domnului, decît omul de nimic care se schimonosea acum în fața lui.

Și Mornay îl înlătură pe omul de nimic și glăsui de aici încolo de parcă ar fi avut de-a face cu un lucru neînsuflețit. Înșiră condițiile a căror împlinire l-ar fi putut îndemna să uite jignirea suferită ; ceru o satisfacție dată într-un chip atît de solemn, încît să fie limpede pentru oricine. Domnul de Saint-Phal să îngenunche înainte-i. Auzind asta, domnul de Brissac își ieși din fire și avu o tresărire de sinceritate.

— Nici vorbă ! Pleacă la el și are să-și ceară scuze cum se cuvine, dar nu în forma asta neobișnuită. Pentru că, la urma urmei, cine ești domnia-ta ?

— Sînt împuternicitul regelui, pe care îl așteptăm aici și care va ști să-l găsească și să-l pedepsească pe Saint-Phal al domniei-tale.

— Asta nu se știe, fu de părere Brissac. Nu uita că a trebuit să-i vînd capitala, pentru că altminteri n-ar fi pus mîna pe ea în vecii vecilor.

Mornay întoarse capul spre perete, fără să mai rostească ceea ce voia să spună : căci pricepea acum cîtă dreptate avea regele îngrijindu-se deopotrivă de ascultarea ce-i era datorată, de interesul statului, ca și de onoarea unui gentilom. Mareșalul Brissac n-avea decît să tărăgăneze lucrurile cît putea mai mult. Pînă la urmă tot pușcăria avea să-l înghită pe Saint-Phal. Și Mornay își jură că așa va fi.

Brissac plecă fără a mai scoate o vorbă ; neînduplecarea protestantului îi părea la fel de înfricoșătoare ca fanatismu-i religios. Pentru o lovitură de baston se crede îndreptățit să cheme asupra făptașului vestita „mînie a lui dumnezeu“. Dar o să-i învețe el minte. Mornay ăsta trebuie dus cu zăhărelul și făcut de rîs. Și cu atît mai bine dacă și regele are să-și primească partea lui. Are să mai stea pe gînduri înainte de a da protestanților edictul.

De altfel lucrurile erau cum nu se poate mai complicate. Mornay, abia ridicat după boală, trebui să-şi lămurească tovarăşii întru credinţă şi să-i roage să nu ceară regelui mai mult decît putea da fără a-şi dăuna lui însuşi.

— Dar după moartea lui ? întrebă un pastor Béraud, care venise la guvernatorul Saumurului din partea sinodului huguenot.

Mornay plecă fruntea, apoi o înălţă iar şi răspunse liniştit :

— Atîta timp cît trăieşte, edictul, aşa cum îl întocmeşte el, e mulţumitor.

După care gîndi, dar fără a o spune : „Morţii cu morţii. Cît trăim, însă, trebuie să ştim a ne apăra cu îndărătnicie credinţa şi onoarea. El ştie prea bine cît de greu a fost să ajungem pînă aici ; în sfîrşit, regele meu îşi poate îngădui să ne dea edictul. Să-i lăsăm pe morţi, morţii cu morţii". Şi folosind această vorbă a scripturii, Mornay o înţelegea deopotrivă ca un om cucernic şi ca un bărbat care ştie ce înseamnă arta de a guverna.

Însoţit de doamna de Mornay, plecă la Paris. Amîndoi fură primiţi fără întîrziere, doamna de Mornay în casa surorii regelui, unde o dată cu dînsa sosiră şi alte două doamne : ducesa de Beaufort şi prinţesa de Orania. Iar regele îl primi pe domnul de Mornay, deşi aştepta ca legatul Papei să sosească din clipă în clipă.

Văzîndu-l intrînd pe Philippe Mornay, cu toate că ar fi dorit să-l îmbrăţişeze îndată, Henri se opri o clipă : cel ce trecea pragul îi păru străin. Noua înfăţişare îi fusese, desigur, dată numai de nenorocire şi nu de curgerea vremii.

— Philippe, îl întîmpină Henri, sînt gata să-ţi ascult toate necazurile, oricît timp ar cere istorisirea lor. Ai fost cumplit de jignit şi alături de tine mă simt jignit şi eu. În schimb, s-a ivit în sfîrşit ziua cînd pot repune în drepturi Religia.

— Da, sire ! dădu răspuns Mornay cu un glas abia auzit. Vă ţineţi de cuvînt şi dăruiţi Religiei aceleaşi drepturi şi libertăţi pe care le-a mai avut în urmă cu aproape o generaţie.

— Nu vă pot da mai mult decît aţi pierdut în noaptea Sfîntului Bartolomeu, mărturisi Henri.

Iar Philippe încuviinţă :

— O ştiu.

Şi amîndoi făcură cu mîna un semn de renunţare. După care diplomatul înaintă o prearespectuoasă propunere. Tovarăşii săi întru credinţă cereau şase reprezentanţi în camera de edicte a Parlamentului.

— Dar asta n-ar însemna o majoritate într-o cameră care are şaisprezece membri, băgă de seamă Henri.

— De aceea şi rugăm pe maiestatea-voastră să-i aleagă în persoană pe cei zece catolici. Sire, singura noastră chezăşie sînteţi maiestatea-voastră.

— Nu oraşele întărite, nu edictul ?

— Numai maiestatea-voastră, sire.

Henri nu mai întrebă nimic, ci îl îmbrățișă pe dragul său Philippe Mornay, cu atîta foc și atît de îndelungat cum nu-l mai strînsese poate niciodată la piept. Și îi șopti la ureche :

— Noi doi ar trebui să fim nemuritori.

Iar după ce-l sărută și pe al doilea obraz, îi șopti la cealaltă ureche :

— Altminteri și edictul meu are să fie după noi numai un petic de hîrtie.

— Să nu ne gîndim la asta de pe acum, se trădă Mornay. În zelul pentru Religie, era să uităm că faptele noastre nu ne supraviețuiesc. De-aceea și cerem mereu, ni se pare că nu ni se dă niciodată destul și vrem să facem din libertatea conștiinței o lege veșnică. Dar și ea trece o dată cu noi și cei care vin în urma noastră trebuie s-o cucerească din nou. Așa vrea stăpînul destinelor noastre.

— Dar cum anume ți-a dat de știre ? întrebă Henri, făcînd un pas înapoi și privind făptura din fața-i, care-i păruse străină atunci cînd călcase pragul.

Deodată, Mornay se înverșună, deveni stăruitor :

— Sire, am primit o lovitură în cap și n-a fost încă răzbunată.

Henri :

— Are să fie. O făgăduiesc.

Mornay :

— Mă plîng că lăsați să treacă timpul și dușmanii mei mă iau în rîs.

Henri :

— Dragul meu, văd că te împaci mai ușor cu lipsurile edictului, decît cu lovitura primită.

Mornay :

— Sire, lovitura mi-a atins onoarea.

Henri :

— Lovitura te-a doborît la pămînt, iar Religia se înalță.

Mornay :

— Nimic nu-i mai scump ca onoarea. Oricum, din faptele noastre nu rămîn decît cele ce ne-au cinstit : numai ele fac să ne dăinuie numele.

Dar nu mai urmă nici un răspuns. Căci Henri se gîndea de cîte ori tocmai acest om minți și înșelase pentru el — plin de nevinovăție și totuși dînd ascultare legilor vieții. „Una n-are a face cu alta. Eu am să ajung pe culmea unde mi-am pus în gînd să ajung, avînd tăria sufletească ce-mi ține loc de oncare. Drumul drept ar fi mai mult decît onorabil, ar fi o minune. Îi ocolesc pe ucigași, iar loviturile în cap le uit. Răzbunarea face să pierzi mult din ceea ce îți dă dreptul să fii numit după moarte : mare. Răzbunarea..."

— Domnule Mornay, ești mai degrabă un gentilom decît un înțelept. O văd prea bine. N-ai înțeles oare că răzbunarea nu poate umili pe nimeni mai mult decît pe noi înșine ?

Dar Mornay, cucernicul protestant, stărui :

— Sire, domnul de Saint-Phal trebuie să înfunde puşcăria şi să-mi ceară scuze.

— Bine, hotări Henri. Aşa să fie cum ţi-e voia.

Şi îl lăsă să plece pe vechiul tovarăş de luptă. De jos se auzea huruind trăsura legatului.

Henri nu ieşi înaintea legatului pînă la uşa principală ori în capul scărilor, ci părăsi încăperea, printr-o uşă laterală. Din camera alăturată se vedea palatul Tuileries, unde locuia sora sa. Căută cu privirea o fereastră. Era acoperită cu o perdea subţire prin care se zăreau umbrele a patru fiinţe. „Doamnele tremură de grija mea, gîndi regele. S-au adunat să se roage să rămîn tare. Catherine, nu te teme, de data asta eu sînt stăpînul. Prinţesă de Orania, află că mi-a venit şi mie apa la moară şi azi nu se află în întreg regatul un ucigaş care să poată ridica jungherul asupră-mi ; căci s-ar înfige de la sine în însuşi trupul lui."

Şi făcu vreo cîţiva paşi mari, ori mai degrabă cîteva sărituri, ca să ajungă înaintea legatului în încăpere. Dar lăsă în urmă-i uşa deschisă, pentru ca cele patru umbre să fie de faţă la cele ce aveau să se întîmple. „Doamnă de Mornay, i se adresă în gînd, nu te ruga atîta pentru mine, cît pentru scţul domniei-tale, care-i răzbunător, dar care va face totuşi un mare ocol spre a nu-l întîlni pe legatul Papei, căci simte că înţelepciunea l-ar putea îndemna să-i sărute inelul."

De afară se auziră înşirîndu-se străjile, cineva puse mîna pe clanţa uşii. Şi Henri gîndi : „Gabrielle, draga mea domniţă ! Fii lîngă mine. Dacă trec cu bine încercarea asta, ai izbîndit şi tu. Roagă-te împreună cu cele trei protestante, ca să ajungi regină."

În clipa aceea legatul trecu pragul şi rămase nemişcat. Aştepta ca regele să vină spre el şi să-i sărute inelul. Legatul avea o suită numeroasă, care mai urca încă treptele ca un nor lucitor. Straie bisericeşti şi ostăşeşti în felurimi de culori, ba chiar şi copilandri ; norul ce-l urma pe legat era cam prea falnic. Cu atît mai mult cu cît el însuşi era, după cum părea, un moşneag cocîrjat, un om smerit ce-şi ridica sfielnic mîna cu inelul, de parcă s-ar fi temut că cere prea mult. Dar regele îi sărută inelul cu fervoare, după care se trase înapoi de-a îndăratelea, pînă în mijlocul încăperii. Acolo era rîndul lui să aştepte. Asemenea unui nor, suita dispăru după uşa închisă încetişor. Legatul se simţi îndemnat să privească ce se întîmplă îndărătul lui. Rămăsese într-adevăr între patru ochi cu regele ?

Nu-i de loc plăcut şi nu-i nimănui la îndemînă să intre în celula unui osîndit la moarte, dărămite unui bătrîn iubitor de viaţă, care arde de dorinţa de a cunoaşte toate cîte le pune la cale viaţa, fără a crede însă şi în sfîrşitul ei. La Bruxelles, Malvezzi susţinea morţiş că regele Franţei trebuie să moară. Şi legatul gîndi : „Uşa a fost închisă, nu mai rămîne alt nimic de făcut decît să păşesc pe drumul ştiut". Şi înaintă cu ochii neclintit aţintiţi asupra regelui şi cu fiecare pas îi creştea şi du-

rerea în suflet pentru ursita acestuia. Un răzvrătit, un eretic, un nepocăit corupător al credinței și al ordinii lăsate de dumnezeu, să aibă în asemenea măsură înfățișarea și ținuta maiestății, așa cum nu le poate avea tînărul cel mai bine clădit și creștinul cel mai neprihănit ? ! Păcat ! Malvezzi, legatul de la Bruxelles, punea la cale de cinci ani uciderea lui. Barbar lucru, dar îndreptățit, căci regele își săpa singur groapa. Malvezzi dădea numai brînci unuia care oricum trebuia să se prăvale. „Mi-ar plăcea să-l opresc."

Mai întîi luă loc legatul și abia după aceea regele. Legatul îl firitisi pe rege pentru biruința asupra cardinalului de Austria.

— Asupra Spaniei, întregi Henri repede, asupra lui Habsburg.

Legatul își îngădui o pauză, după care întrebă :

— Asupra creștinătății ?

— Sînt un rege creștin, răspunse Henri. Papa o știe. Chezășiile ce i le dau primejduiesc rodul izbînzilor mele. Închei pacea, dar aș putea foarte bine muta războiul peste Rin.

— Dacă ați putea-o face, ați face-o. Bucuros că ați ajuns să încheiați pacea cu vrăjmașii laici, veți ataca biserica.

— Să mă păzească cel de sus ! se apără Henri.

— Chezășii... Legatul întinse mîna spre Henri, spre a-l preveni. Nu cumva să le acordați protestanților voștri, și mai cu seamă nu pe cele dintîi. Asta v-ar împinge mai departe decît vreți să mergeți și decît ar fi spre binele maiestății-voastre. Ați ajuns departe, sînteți un biruitor și un mare rege. Fiți așadar cu adevărat mare, cunoașteți-vă marginile puterii.

— Măreție cuvinte, rosti Henri, pentru fapte de prea mică însemnătate. Am dat de înțeles Romei că protestanții mei n-au să capete decît un petic de hîrtie. Nici nu se așteaptă la mai mult, sărmanii. Iar cel care-o știe cel mai bine e viteazul Mornay, care v-a sărutat inelul. Chiar eu i-am spus-o. Ei mă cunosc. De ce numai Roma nu mă crede ?

— Pentru că Roma vă cunoaște mai bine.

După răspunsul legatului, urmă o tăcere grea. Regele se sculă și începu să măsoare de mai multe ori odaia, cu pași tot mai rari. Cînd ajungea la ușa deschisă, întîrzia o clipă cu piciorul în aer spre a vedea fereastra de la casa sorei sale. Trei din cele patru umbre stăteau nemișcate și urmăreau atente mișcările celei de a patra.

SPOVEDANIILE

Căci acolo, în odaia aceea, așa se rînduiseră lucrurile : fiecare dintre cele patru femei să vorbească pe rînd, spre a-și descărca sufletul. Stăteau în jurul unei mese pe care se afla o carte. Și de la început fuseseră cu toate de părere că regele trecea printr-o clipă grea și că voiau să fie alături de el, biruind depărtarea. Să mărturisim dar cine sîntem. Numai adevărul ne poate

ajuta și nouă și lui. Să aducem prinos adevărului. El are s-o simtă și are să se poarte ca un cavaler al dreptei credințe.

Doamna de Mornay, care era de rangul cel mai jos, fu dar poftită să vorbească cea dintîi. Se sperie, rosti : „Nu sînt vrednică" și întinse mîna spre carte, spre a-și întări cugetul. Avea oasele mari, era îmbrăcată în negru, iar părul și-l ascundea sub bonetă. Dar fără vrerea ei se putea vedea totuși că fusese roșcat. Pielea cu pori mari a acestei femei de cincizeci de ani era de un alb-șters. Pe mîna întinsă se vedeau vinele umflate, albastre. De același albastru-pal erau și ochii care, din pricina reculegerii, priveau către celelalte trei doamne fără a le vedea. Iar cînd doamna de Mornay îl recunoscu pe rege peste drum, alungă îndată gîndul printr-o încordare a voinței.

— Sînt creștină, rosti — și chiar numai aceste puține cuvinte aveau tremurul sufletului ei. Avea un glas puțin plăcut, fața îi era prea lunguiață și îmbătrînită, dar fără zbîrcituri, la fel ca aceea a soțului ei ; cînd vorbea, buzele îi păreau uscate și fără nici o moliciune. Cele trei doamne băgară de seamă toate astea. Dar nimeni nu putea tăgădui că sunetul adînc al glasului ei pornea dintr-un suflet ce sta să se descarce, cu toate slăbiciunile și păcatele lui.

— Dar nu sînt atît creștină prin credința mea, cît prin păcatele mele. Am fost plină de deșertăciuni și evlavia mea a fost lumească, neadevărată, la fel ca zulufii pe care mi-i puneam. Cînd pastorii m-au oprit să-i mai pun, m-am răzvrătit, în loc să mulțumesc celui care i-a inspirat. Suferințele cu care el m-a încercat — se ferea să pomenească numele domnului — la drept vorbind nici suferințele nu m-au făcut mai bună. Nimeni nu poate deveni mai bun, sîntem predestinați să păcătuim, unii mai mult, alții mai puțin, unii de loc, alții pînă la veșnica pierzanie.

Plecă ochii, dar dîndu-și seama că o făcuse fără să vrea, privi din nou către fereastra de peste drum.

— Am avut darul deosebit de a convinge pe alții. Domnul de Mornay m-a pus să înrîuresc anume persoane de a căror neîncredere se temea. Am avut unele izbînzi și tocmai ele mi-au primejduit curățenia sufletului. Căci cel iscusit nu se poate bucura de curățenia sufletului. Cine sîntem noi, ca de dragul unor foloase lumești să împingem pe alții la disperare ? Știu că un prinț a pierdut totul din pricina mea și a ajuns în surghiun. Tocmai eu care am scăpat din surghiun ! Am luat locul unei puteri care voia mîntuirea mea, dar care, pentru atîta lucru, nu voia să-i piardă pe alții. La asta nu m-am gîndit, însă, și totuși boala mea de inimă se înrăutățește mereu și n-a putut fi vindecată de nici un izvor tămăduitor de pe nici un munte, fie că mă scăldam în el, fie că-i sorbeam apa. Pentru că bătăile mele de inimă erau o chemare a conștiinței, cum știu acum, în cele din urmă, cînd sînt atît de chinuitoare că mă înfioară spaima.

Umbra mișcătoare de peste drum era regele. Și doamna de Mornay văzu cu mîhnire că își risipea iscusința, cum o facem

cu toţii, fără încetare — cînd ar trebui să fim cît mai sinceri, chiar dacă această sinceritate ne-ar putea ucide. Iată, dibăcia de a învîrti oamenii pe degete l-a făcut pe domnul de Mornay mai întîi mîndru şi apoi chiar răzbunător. Dar pe el cel puţin îl salvează virtutea, care-i închisă în carapacea cugetului şi nu poate fi împuţinată prin lucrările oamenilor. Pentru că nu-i totul să lucrezi, el şi contemplă. Şi e cel dintîi care aşterne în scris consideraţiile religioase ale unui laic, în care se ridică împotriva înţelesului obişnuit al vieţii, fără a minţi nici pe oameni, nici pe cel ce ne priveşte din ceruri, şi se întîmplă a cunoaşte clipe, la masa-i de scris, în faţa hîrtiei albe, cînd se simte liber, cînd scoate la iveală tot ce-i mai bun în el.

Doamna de Mornay deschise cartea pe care-şi sprijinea mîna şi rosti :

— Tratatul despre euharistie.

— Cum ? întrebă nespus de uimită prinţesa de Orania, care tăcuse destul timp, deşi nu era de fel plictisită, căci nu se plictisea nici în tovărăşia altora, nici singură fiind. Ăsta-i tratatul ? Toată Europa îl aşteaptă ! Uite-l în faţa noastră. De ce nu-l putem avea şi în mîinile noastre ?

Iar *Madame*, sora regelui, dori să ştie :

— E adevărat că această carte dă o asemenea lovitură liturghiei, încît nici Papa nu se va mai încumeta s-o oficieze ?

— Are s-o oficieze şi mai departe, dădu răspuns cealaltă protestantă ; dar nu se explică mai amănunţit.

După aceea se întoarse către prinţesa de Orania.

— Doamnă de Orania, se adresă femeii scunde şi rotunjoare, cu ochi nespus de limpezi, păr cărunt şi culori de fetiţă în obraji. Sînteţi cea mai încercată dintre toate femeile creştinătăţii. Sînteţi încununată de un nimb de cinste, dar cea din urmă mărturisire a mea nu poate ajunge pînă la domnia-voastră, chiar dacă, împinsă de o bunătate de neînţeles, aţi dori s-o ascultaţi. Această carte nu trebuie să fie cunoscută înainte ca regele să fi dat edictul. Mai întîi edictul ; căci dacă cuprinsul cărţii ar fi cunoscut înaintea lui, nu l-am mai căpăta. Cartea ne va pricinui neajunsuri, dat fiind că mărturisirea adevărului aduce, din păcate, ponoase.

— Nu ! strigă prinţesa.

Iar femeia senină, cu obrajii ca nişte bujori, o încredinţă pe cea palidă şi înspăimîntată :

— Noi sîntem fericiţii cărora numai adevărul le priieşte. Chiar dacă toţi s-ar abate de la drumul drept, n-au decît, noi rămînem ceea ce sîntem. Ne-am adunat doar aici ca să-i stăm într-ajutor regelui, aşa cum sîntem şi cum mărturisim că sîntem, pentru ca regele să ne audă, de peste drum, în cugetul lui. Şi ca dovadă că aşa e, o avem printre noi pe aceea pe care o iubeşte şi care va fi regină.

Şi ochii ei atît de limpezi se opriră asupra Gabriellei, care roşi şi începu să plîngă încetişor, dar din adîncul sufletului. Se simţea stingheră printre aceste protestante, dar erau singurele

ei prietene. Nu înțelegea multe din cele ce spuneau. Introspecția și spovedaniile n-o interesau, ba o speriau chiar. Dar simțind ațintită asupră-i privirea doamnei de Orania, arătă, cu glas scăzut, că și dînsa voia să încerce să se spovedească.

— Draga mea, mai întîi șterge-ți lacrimile. Spovedania trebuie făcută cu ochii uscați.

Și prințesa o opri pe Gabrielle nu atît cu vorba, cît cu surîsul ei. Avea un surîs care era numai al ei. Plin de înțelepciune, o înțelepciune ce mergea la inimă. Și Gabrielle o asemui pe prințesa de Orania cu îngerii. Căci simțea că un surîs atît de înțelept pot avea numai făpturi de pe alte tărîmuri. De aceea, dînd ascultare unei porniri nestăpînite, fu cît pe ce să sărute mîna prințesei. Dar prințesa i-o luă înainte, își petrecu, ocrotitoare, brațul pe după gîtul ei și făcu semn surorii regelui să vorbească.

CUVÎNTAREA LEGATULUI

Henri ședea din nou în fața legatului și îl lăsa să spună ce avea de spus. „Mă cunoaște oare Roma mai bine decît mă cunosc eu ? Dă-i drumul !" Și legatul începu să cuvînteze. Glasu-i blînd și plin ieșea dintr-un trup firav. Chipul ofilit îi era de mult obișnuit să rămînă de nepătruns și nicicînd nu se pricepuse a arăta prin mișcările feței ceea ce gîndea. Cu toate acestea, ochii îi vorbeau. N-arătau o cunoaștere adîncă, ci mai degrabă pofte nestăpînite care păreau unora nerușinate, încît ar fi vrut să-și întoarcă privirile. Dar era vorba de legatul Papei.

Regele se amestecă de cîteva ori în cuvîntarea legatului, fără a-i putea opri, însă, desfășurarea. Intervenea cu jurăminte și protestări : „Cel mai credincios fiu al sfîntului părinte. Un petic de hîrtie doar. Pacea lumii. Zidirea de nezdruncinat a creștinătății." Legatul nu se lăsă însă tulburat și avertismentele îi deveniră și mai fățișe.

— Treziți bănuiala că ați dori să vă faceți stegarul protestantismului în toată Europa. Și asta nu de dragul unei credințe, ci numai în folcsul gloriei voastre. Imperiul Roman ar urma să se destrame, iar sfînta biserică să se prăbușească, pentru ca maiestatea-voastră să puteți fi stăpînul lumii. Cum asta nu poate fi, însă, voia celui de sus, și o știți prea bine, luați aminte la cele ce vă spun. Înlăturați orice motive de bănuială.

Iar la o întrebare a regelui, îl lămuri :

— Cine nutrește asemenea bănuieli ? Pînă acum numai eu, un slujitor al bisericii care știe să tacă. Alții vă urăsc fără a cerceta prea mult de ce. Eu nu vă urăsc, o vedeți prea bine. Ci îmi dau toată osteneala pentru maiestatea-voastră — și vă voi înfățișa chiar spovedenia voastră. Într-o zi vă aflați în catul cel mai de sus al turnului Saint-Denis și priveați retragerea spaniolilor — care nu plecau, însă, ca niște vrăjmași înfrînți.

Mulți biruitori se cățăraseră pînă sus, pentru a-și desfăta privirile. Maiestatea-voastră v-ați bucurat pînă v-a apucat amețeala, pentru că izbutiseți să faceți o spărtură în rînduielile acestei lumi. Pe care o numeați regatul vostru. Știu, cuvintele vă pot da oricînd dreptate, iar cele mai cutezătoare se înfățișează de îndată ce pare potrivit să înhațți o pradă bună. Regatul maiestății-voastre nu este ca toate celelalte. Maiestatea-voastră îl preschimbați într-o națiune. Nu mai vreți să știți de stările care nu cunosc hotare, și sînt aceleași în toate țările creștinătății. Faceți toate stările deopotrivă și numiți asta libertate. Și eu am fost de față la Rouen ; v-am însoțit acolo. Ați convocat atunci o adunare a stărilor provinciei Normandia, dar ați dat precumpănire stării celei mai de jos. Ați sucit capul tocmai acestei stări, i-ați dat din puterea voastră, ați primit în schimb bani, și treaba asta se numește libertate. Ceea ce face ca un regat răzvrătit și însîngerat să se numească pe sine cu atît mai multă însuflețire regatul maiestății-voastre.

Întîmpinările regelui : Are în lume prieteni. Își iubește poporul, care la rîndul lui îl îndrăgește. Țăranii nu trebuie să fie șerbi, iar meseriașii săi nu trebuie să rămînă fără muncă. Atunci cînd a pus mîna pe putere, a găsit tocmai contrariul ordinii : ruina.

Legatul :

— Ruina e vremelnică și nu tulbură de fel ordinea veșnică. Ceea ce o primejduiește e obștească neîncredere. Căci vedem un rege ce dă năvală, ca un corp străin, în vechea comunitate a monarhiei mondiale. Iar lumea întreagă n-are încredere în el. Și nu-i va acorda pacea, căci nici n-o va putea menține. Pilda libertății și a națiunii suverane e primejdioasă. De o asemenea pildă trebuie să ne ferim, căci e pierzania tuturor. Aveți prieteni, dar numai prieteni care n-au a se teme de pilda ce o dați ; altii nici n-ați putea avea. Dintre statele ce vă sînt prietene, unele sînt republici, altele sînt protestante, iar cîteva sînt și una și alta. Bizuiți-vă pe Olanda și pe Elveția. Biata Veneție vă admiră. Iar în Anglia bătrîna regină ar trebui ca de dragul maiestății-voastre să trăiască mai mult decît le e dat oamenilor să viețuiască. Dar maiestatea-voastră ?

— Dar eu ? repetă Henri.

Legatul :

— După ce vă veți săvîrși din viață. ceea ce se poate întîmpla curînd, edictul, pe care pînă acum numai l-ați făgăduit protestanților voștri, se va prăbuși. Încît în ceasul al doisprezecelea îmi place să nădăjduiesc încă : nu veți trece la fapte. Spre bi-ne-le ma-ies-tă-ții voas-tre.

— Spre binele meu, repetă Henri.

— Căci pentru maiestatea-voastră mă tem.

După aceea urmă o tăcere plină de tîlc, în timp ce se priveau ochi în ochi. Iar Henri își spuse : „Călugărul ăsta, căruia îi plac băieții andrii, știe multe, dar nu știe totul". Și rosti nepăsător :

— Vremea ucigașilor mei a trecut.

Pe neașteptate, legatul își pierdu bățoșenia. Și se rugă :

— Priviți-mă. Nu sînt un prieten al morții — ca mulți alții pe care îi cunosc.

Iar Henri vorbi :

— În rîndurile norodului meu n-ați putea găsi azi un ucigaș care să ridice mîna asupră-mi.

— Azi, repetă legatul.

— Atunci să mai vorbim peste zece ani.

Iată un lucru pe care Henri n-ar fi trebuit să-l spună ; legatul era bătrîn și nu-i plăcea să i se amintească de asta. De-aceea se și grăbi să pună capăt convorbirii.

În picioare, mai închinară cîteva clipe cuvintelor de laudă ale legatului, încredințărilor date de rege, și ceremonialului despărțirii ; însoțirea pînă aproape de ușă, întoarcerea, iar însoțirea. Vrednică de luare-aminte fu înapoierea către mijlocul încăperii, după un cuviincios refuz al legatului de a se lăsa însoțit pînă-n pragul ei. Cum considerațiile profunde și primejdioase păreau a fi luat sfîrșit, legatul se folosi la urmă de prilej, spre a atinge și un subiect mai ușor ori care trebuia să pară ca atare și pomenit numai în treacăt.

— Aveți nevoie de bani, lucru ușor de înțeles. Un rege care vrea să-i facă pe toți deopotrivă ar fi fericit inspirat dacă i-ar face pe toți bogați. Din nefericire, puterea banului se află dincolo, în cuprinsul monarhiei universale. Aici aveți numai financiari destul de neînsemnați, ca acel Zamet. E un supus al casei de Medicis, nu-i așa ? Căci nu vi se poate ascunde nimic.

— Și ce-aș putea să fac ? întrebă regele, după care începu să facă pe fanfaronul, căci, oricum, între el și legat totul se sfîrșise. Pentru a ajunge la lada de fier a marelui duce de Toscana, n-am decît două căi : ori o alianță, ori un atac prin surprindere.

Dar știa că mai există totuși și o a treia cale. Pe care legatul o și pomeni, cu un glas de parcă ar fi dezvăluit o taină :

— Marele duce de Toscana nu e numai cel mai mare bancher ; are și o nepoată, cu toate însușirile prințeselor din casa de Medicis.

— Le cunosc, îl încredință Henri. Cea mai plină de însușiri dintre ele m-a ținut prizonier aici ani îndelungați și nu trecea o zi fără să mă cîntărească din ochi ca pe o bucată de friptură, dacă m-am frăgezit cumva destul. Grozav aș vrea să mai trăiesc o dată asta.

— Glumiți. Dar legatul nu zîmbi de fel, ci se minună : Un mare rege să fi fost pe vremuri o bucată de carne de fript ? Am să închid această taină în pieptul meu. Prizonieratul de care vorbeați a fost, însă, cîteodată numai un lanț de trandafiri.

Și puse mîna pe clanța ușii, luînd-o înaintea regelui, cu o iuțeală de care n-ar fi putut fi bănuit. Plecă înainte de a începe un nou schimb de cuvinte politicoase. Iar norul pestriț al alaiului îl înghiți într-o clipită.

În sinea lui, regele își spuse : „La urma urmei, convorbirea asta mi-a plăcut mai mult decît aceea cu Mornay, întruchiparea virtuții".

Iar legatul, purtat de norul lui, gîndea : „Omul ăsta e un martir. Dacă ar fi să scriu o nouă viață a sfinților... Ce-i deosebea la drept vorbind pe mucenicii, pe sfinții noștri ? Frica de moarte, fără de care nu poți fi mucenic. Dar sfînt te face numai ideea — ideea imposibilă, respingătoare, mîrșavă, infamă care sapă temeliile ordinii universale și încearcă să o răstoarne. Să le fie de bine celor care au să apuce aceste timpuri, eu nu. Și nici el."

Henri închise cu mîna lui ușa, rătăci cîteva clipe de colo pînă colo prin începere și în cele din urmă nimeri în odaia de alături, cu vederea spre fereastra cu cele patru umbre. Dar pentru moment nu le băgă în seamă ; căci era muncit de gîndul că legatul se ținuse scai după el, peste tot unde fusese. „Să fi fost de față, ascuns, și cînd s-a stins focul de artificii și am pus și eu capăt unui vis ? Eu aproape că l-am uitat, dar el îl știe."

Și rîse înfundat. „Cu toate astea, boaita s-a lăsat totuși păcălită. Prea scormonesc ăștia multe, prea bănuiesc multe. N-am de gînd să răstorn papalitatea și imperiul și mai cu seamă nu mînat de o convingere. Ideile înalte își au sălaș în sfere înalte, pe care nu le calc eu. Au să-și croiască singure drum, eu mă mulțumesc să-mi văd de treabă aici pe pămînt și să fac ce am de făcut. Iar cel mai grabnic lucru pe care-l am de făcut e să mă căsătoresc cu scumpa mea domniță și s-o fac regină."

Și începu să rîdă cu hohote : „Să te prăpădești de rîs, nu alta, cîte trebuie să facă omul ca să ajungă să se culce în patul conjugal. Acum edictul, pentru că partida ei sînt protestanții. Înainte vreme, dimpotrivă, a trebuit să fac săritura în necunoscut, dat fiind că pe atunci ne puneam nădejdile în bunăvoința bisericii și în dragostea credincioșilor catolici. Dar n-a ieșit nimic din asta, decît iar jungherul care nu nimerește niciodată."

Rămas singur, lucru care i se întîmpla numai arareori, se lăsă pe dușumea, se întinse pe burtă, și oftă, ca să nu țipe de tare ce-i venea să rîdă. „Măscăriciule, fă pe tragedianul ! Tragedianule, fă-te de rîs ! Și totul pentru o femeie. Istoria universală în alcov. Ia uite, ce mai noutate am descoperit."

Dar rostit, lucrul nu mai era adevărat. Bagă de seamă, e vorba de Gabrielle ! Care l-a ajutat pe rege să cunoască extazul, să treacă peste tot felul de piedici, să săvîrșească săritura în necunoscut, să ajungă la edict, iar printre ele să dea cîteva bătălii, să cîștige dragostea mulțimilor, să dea dovadă de șiretenie și de putere — ca să nu mai vorbim de munca cinstită. Dar dacă ar fi murit copilă încă, ce s-ar fi întîmplat ? Ar fi dăinuit totuși regatul și acest bărbat — care nu mai rîde, ci își înfundă capul în amîndouă palmele. E întins pe podea și suferă pesemne cumplit, căci pentru întîia oară în viață se îndoiește de dragoste. Dar dacă n-ar avea parte de dragoste ? Stă nemișcat și simte pe grumaz apăsarea unei fiare rele, de o mie de ani,

care-i zdrobește țeasta cu laba ca'o lopată mare și nemaipomenit de grea. Dacă n-ar avea parte de dragoste ?

Și se înfioră atît de tare, încît fiara de o mie de ani se clătină. Regele sări în picioare și răstindu-se la dihania nevăzută care se rostogolise de pe grumazul lui, țipă :

— Să n-aud de o Medicis !

Răcnise atît de tare, încît ușa se deschise și în prag se arătară străjile. Regele le spuse :

— Curtea să pornească înaintea mea, toată Curtea să pornească spre *Madame,* sora mea, și să prezinte omagii ducesei de Beaufort.

GABRIELLE SE SPOVEDEȘTE

La masa protestantelor, vorbea *Madame,* sora regelui :

— Nu știu ce-i păcatul, deși trăiesc necununată. Dar dumnezeu știe desigur ce face, îngăduind asta. Privesc lumea de sus, fără a-i da timp să mă judece, iar judecata o las pe seama lui. Domnul a vrut să rămîn credincioasă Religiei ; restul, fie ce-o fi. Îndur destule din partea celui pe care-l iubesc, dureri ale sufletului — și chiar și de alt fel.

Spunînd asta, Catherine se îmbujoră și privi în jur, ca să vadă ce cred despre dînsa. Nici una nu clipise însă. Și chiar dacă *Madame,* sora regelui, le-ar fi povestit amănunțit cum contele de Soissons o înșela, o bătea și o alunga din patul lui, aceste femei pioase ar fi încuviințat totul. Căci credinței neclintite îi răspunde statornicia umilă a dragostei. Priviți această față de copil îmbătrînit ; nu vă cerșește nici mila, nici admirația. Nu cunoaște păcatul, dar știe ce-i jertfa.

Și Catherine vorbi mai departe ; cu un glas prea limpede rosti :

— Regele, fratele meu, dorește să mă mărit cu un altul. Ar fi o nenorocire pentru mine. O, de ne-ar da mai repede edictul ! Multe ar fi ușurate cu asta, chiar și nenorocirea mea. Și dacă aș mai dori ceva, ar fi s-o ridice pînă la el pe ducesa de Beaufort, care îi dăruiește copii frumoși. Asta-i tot ce vreau : căsătoria regelui cu dînsa și edictul — iată spovedania mea.

Și *Madame,* sora regelui, făcu un semn celei pe care o numise ca să înceapă. Iar aceasta, ascultînd spusele celei mai bune prietene, prinse curaj. Acum răsufla liniștită.

Gabrielle :

— *Madame,* sora regelui, a spus adevărul : vreau să-i dăruiesc stăpînului nostru copii frumoși. Și nu numai frumoși, ci și mulți. Vreau să fiu mama unei stirpe de regi. De vreme ce țelul meu e tronul, trebuie să-i urăsc pe cei care îmi stau în cale și o urăsc mai cu seamă pe regina Navarrei. Totuși, aș fi iertat-o mai ușor, dacă ar fi pus la cale uciderea mea și nu a iubitului

meu. Oricît aș încerca, de dragul spovedaniei, să mă pocăiesc, pînă la urmă adevărul e că-l iubesc.

Auzind-o vorbind așa, cîteșitrele se simțiră mișcate. Catherine își apropie chipul luminat de fața Gabriellei, prințesa de Orania îi mîngîie umerii, iar biata Mornay își ridică spre cer mîinile împreunate. Dar Gabrielle se rugă de aceste făpturi miloase să mai aibă puțină răbdare și rosti :

— Nu știți ce înseamnă să fii rea, nevrednică. Viitoarea regină nu vă poate spune totul. Am să tac spre a nu întina onoarea domnului și stăpînului meu. Există totuși o trufie, o ambiție, un egoism ce sînt deșarte și fără rost. Dacă n-ar fi hărăzită dragostea, cum spuneți voi protestanții. Toate cîte sînteți aici n-ați înțeles, desigur, niciodată ce înseamnă asta : dacă n-ar fi hărăzită dragostea. Iar aceea care înțelege se înspăimîntă de trecutul ei, căci acel trecut aparține unei străine, unei descreierate. Adevărata mea viață a început abia din clipa cînd s-a ivit cel pentru care aș fi în stare să și mor bucuroasă. L-am cucerit și îi aparțin cu trup și suflet, indiferent — înțelegeți-mă — indiferent dacă e un mare rege, indiferent dacă mă ia în căsătorie.

— Se apropie și asta, o încredință prințesa de Orania.

Dar Gabrielle îi răspunse :

— Doamnă de Orania, să nu vă fie teamă că aș putea da dovadă de prea multă resemnare creștinească. Sînt hotărîtă să-mi ajung ținta și n-am uitat nici mijloacele cu care m-a deprins trecutul meu. Curtea are să afle că bine a făcut cînd mi-a dat o poreclă insuflată de ură.

„Ducesa de Porcești", își amintiră doamnele pe dată. Dar, ciudat, nu socotiră porecla ca fiind defăimătoare. Căci prin gura acestei femei, care le păru dintr-o dată a se fi ridicat deasupra lor, auziră vorbind maiestatea, vorbind din coasta regelui, din sîngele și carnea lui. Și nici una nu-și mai apropie de dînsa fața luminată, nici una nu-i mai mîngîie umerii.

Iar prințesa de Orania începu să vorbească fără a mai aștepta să fie poftită.

— Trec prin vîltoarea întîmplărilor, neschimbată ; e un mare cusur. Ar trebui să fim plini de slăbiciuni, ca să le putem lecui prin puterea conștiinței și a voinței. N-am avut a mă lepăda de nimic, nici de trufie, nici de ambiție, nici de egoism. Văduvă sărăcită a domnului de Téligny, o jertfă a nopții Sfîntului Bartolomeu, am devenit soția lui Wilhelm de Orania, care ar fi putut lua orice prințesă cu avere. Dar a ales o soție săracă, în timp ce ucigașii îl și pîndeau. Fiul lui din cea dintîi căsnicie, Mauriciu, a apărat Olanda după ce tatăl său a căzut. Dar spre deosebire de Wilhelm, Mauriciu nu vrea să dea Olandei libertatea, ci să-și statornicească propria-i stăpînire în locul jugului spaniol. Eu sînt de partea lui Berneveldt, pentru dreptate și libertate, împotriva fiului meu vitreg Mauriciu, împotriva a înseși intereselor mele, căci copilașul meu ar fi moștenitorul tronului. Fac asta fără nici o strădanie ; aici e cusurul. Nu tre-

buie să lupt, căci mă împinge o neînduplecare senină, care, pe nedrept, e numită virtute.

Şi vorbitoarea îşi aţinti privirea-i, prea limpede, asupra ducesei de Beaufort.

— Cred că a nu cunoaşte adîncurile întunecate ale sufletului înseamnă nepăsare şi a nu greşi înseamnă, pentru cel de sus, lipsă de zel. Dispreţuiesc moartea, dar nu se va ţine seama de asta, acest dispreţ nu va fi socotit ca un merit al meu. N-aş fi în stare să mor de dragoste. De dragoste, nu, ci împinsă de neînduplecarea creştinească pe care am moştenit-o. Căci am fost fata preferată a părintelui meu, amiralul de Coligny.

Acest nume fu ultimul ei cuvînt. Şi rostindu-l, femeia mărunţă şi rotunjoară se săltă pe jumătate de pe scaun. Celelalte trei doamne se ridicară o dată cu dînsa, Gabrielle cea din urmă. Pe neaşteptate, în faţa ei se înclină un gentilom care intrase fără ca dînsa să fi prins de veste. S-ar fi aşteptat să-l vadă mai puţin decît pe oricare altul şi cu atît mai puţin ca el să-i aducă drept jertfă mîndria lui. Gentilomul era domnul de Rosny. Care-i spuse :

— Doamnă, regele se află în drum, vine încoace. A poruncit să vă înfăţişăm omagiile noastre. Curtea s-a adunat şi vă roagă să vă arătaţi.

Şi, de parcă ar fi fost maestrul ei de ceremonii, o luă înainte, urmat, spre marele salon, de doamne două cîte două. Gabrielle ieşea din adîncurile unui suflet răscolit de spovedanii şi curînd se văzu întîmpinată de larma lumii deşarte. Încît se opri, puţin mai lipsea şi ar fi făcut cale întoarsă, atît de furtunos o izbi acest omagiu, cel dintîi al întregii Curţi. Urale şi strigăte de veselie, dar în acelaşi timp, în tropăit de picioare şi foşnet de temenele, curtenii se îndepărtară de dînsa, trăgîndu-se spre fundul salonului. Acolo se îngrămădiră o sută de doamne şi domni — iar în mijlocul salonului rămase numai dînsa, şi pentru a nu se simţi atît de părăsită în fericirea ce-i strîngea gîtlejul de spaimă, o luă pe doamna de Orania de braţ. Iar *Madame,* sora regelui, trecu la stînga ei.

Doamna de Mornay fugise. Afară se adresă regelui care tocmai urca treptele :

— Sire, ducesa are nevoie de ajutorul maiestăţii-voastre, grăbiţi-vă ! Deie domnul să ajungeţi totdeauna la timp, cînd viaţa iubitei Gabrielle va fi în primejdie !

Regele o luă la fugă. Dar cînd ajunse în uşa salonului — ce-i fu dat să vadă ? Nepreţuita-i comoară nu se afla de fel la strîmtoare. Dimpotrivă, scumpa-i domniţă triumfa. Şi inima îi bătu să se spargă, salutînd astfel izbînda fermecătoarei Gabrielle, propria lui izbîndă.

În acest salon, cu galeria-i ce se întindea de jur împrejurul pereţilor, cu cabinetele alăturate, avusese loc, nu demult, baletul vrăjitorilor şi bărbierilor. Aici fusese jucată sceneta hazlie. „Amîndoi, şi eu şi tu, a trebuit atunci să ne ascundem, neputin-

cioși în fața jignirilor, și să fim bucuroși că putem fugi, pînă la urmă, prin ieșirea secretă. Nu prea ne era la îndemînă. Dar de atunci — a venit înălțarea mea și a ta. În sfîrșit i-am biruit cu adevărat pe spanioli și n-am plecat steagul nici chiar în fața legatului Papii. Acum mă simt destul de puternic spre a da edictul. Ziua de azi e ziua ta, scumpa mea domniță. Pe loc, acum, i-aș putea sili pe preoți să ne căsătorească și să fii regina mea."

Așa își spunea, beat de fericire. În timp ce alții gîndeau același lucru, cu capul limpede. Două doamne, ceva mai depărtate de înghesuiala din salon, își șopteau :

Prințesa de Conti :

— Ce palidă e ! Doamna de Orania ar trebui s-o sprijine mai bine, parcă ar fi gata să se prăbușească.

Iar prințesa de Condé, din casa de Bourbon :

— Mai sînt și alte temeri. Numai dacă norocul vărului meu ar fi statornic. Ar trebui să fie un foarte mare rege spre a-și îngădui o asemenea căsătorie.

Prințesa de Conti :

— Da' ce, nu-i de pe acum destul de mare ca să ne sfideze pe toți ? Tîrfa preaiubită se arată întregii Curți între cele două protestante. O fi și dînsa protestantă, pentru că altfel ar înțelege ce-o pîndește și ar leșina la timp.

Prințesa de Condé :

— E adevărat că-i palidă. Dar paloarea poate să însemne la fel de bine mîndrie, ca și frică. Dacă există la Curte o femeie fără prihană, apoi asta-i doamna de Orania. Care însă o vorbește de bine pe Gabrielle d'Estrées, îi laudă proaspăta virtute, iubirea statornică, care ar face-o vrednică să fie regină.

— Cu atît mai rău pentru ea, încheie cea dintîi doamnă, iar a doua fu de aceeași părere.

Urale, strigăte însuflețite, în timp ce un senior care fusese de curînd introdus la Curte îi întrecea pe toți cu cîteva capete, dat fiind că se suise pe un scaun.

— Mă înșel, nu încape vorbă, rosti acest domn de Bassompierre către cei înghesuiți la picioarele lui. Ce-mi văd ochii nu poate să fie adevărat, pentru că altfel cineva s-ar prăpădi curînd.

De sub el careva îl întrebă :

— Pe care din doi ai pus ochii ?

— Mai e vorbă ? dădu răspuns domnul de pe scaun. Regele trebuie să trăiască. E păcat de femeia asta frumoasă, dar altminteri cuțitul l-ar nimeri pe el.

De jos, doamna de Sagonne rosti :

— Ești nou venit aici, sărmane, nu-ți dai seama că viitorul apropiat are să stea sub semnul lui Venus.

Miniștrii Villeroy și Rosny erau și ei prinși în vălmășag. Amîndoi se lăsaseră împinși pînă în fundul salonului și se întîlniră acolo.

— Ia te uită, scumpe prietene !

— Da, văd.

— Se pare că sîntem amîndoi de aceeaşi părere : e mai bine să nu ştim nimic de toată întîmplarea asta, îşi dădu cu părerea ministrul afacerilor străine, pe care ministrul finanţelor îl socotea un trădător. De aceea Rosny îi şi întregi astfel gîndul :

— Nu merită să luăm în seamă întîmplarea. Şi nici Curtea din Madrid n-ar avea vreun folos să afle despre dînsa. Ceea ce se petrece aici n-are să aibă urmări. Chiar regele o să uite totul, cum va avea nevoie de bani. Între mai-marele tezaurului şi iubită, numai neghiobii de la Curte se pot întreba cine-i mai tare. Fleacuri, nu-i nevoie de asasinate şi înjunghieri cînd o ladă de bani poate da o lovitură mai hotărîtoare decît securea.

Şi domnul de Rosny lăsă ca mulţimea să-l despartă de domnul de Villeroy, pe care îl socotea un trădător. Oricît de puţin temei punea pe propriile-i cuvinte, domnul de Rosny le rostise cu credinţa că ele ar putea chezăşui cumva Gabriellei viaţa. N-o iubea şi nici nu era milos. Dar avea cu atît mai mult simţul demnităţii, şi dacă nu s-ar mai fi găsit nimeni altul care să păstreze amintirea grelelor începuturi ale acestei mari domnii, domnul de Rosny le cuprindea în trei nume : regele, eu şi ducesa de Beaufort. Femeia asta nu trebuie însă să dobîndească nicicînd un rang mai înalt decît cel de acum ; e un lucru de care va avea neapărat grijă.

Întru acestea, Gabriellei i se păru că ţinuse piept o veşnicie Curţii şi însăşi gloriei sale, deşi ceasul spunea că trecuseră numai cîteva minute. Încît oftă uşurată cînd scumpul ei domn şi stăpîn o luă de mînă şi o purtă prin salon. Imediat mulţimea se puse în mişcare ; doamnele şi domnii se înşiruiră pe două rînduri, pentru ca regele să le adreseze în trecere cîte un cuvînt. Urmăreau buzele regelui, dar în aceeaşi măsură şi preţioasa gură a domniţei pe care Henri o purta ţinînd-o de mîna întinsă. Cercul larg şi turtit al rochiei îi îngăduia s-o lase să păşească înainte-i, s-o înfăţişeze privirilor ca pe giuvaerul lui, şi o făcea fără a sta o clipă pe gînduri. Avea, cum băgară toţi de seamă, aerul unui stăpînitor care nu ştie de glumă şi nu stă la tocmeală.

De aceea Gabrielle citi pe feţele tuturor supunere. Şi redobîndi în obraji frumoasele culori. Începu să se adreseze curtenilor în locul regelui. Căci atingerea degetelor ei cu ale lui o ajutase să-şi vină în fire şi să spună cuvinte foarte la locul lor. Prin faţa celor ce deschideau şirul, trecuse fără a scoate o vorbă. Dar în faţa domnului de Sancy, general-colonelul elveţienilor, se opri.

— Domnule de Sancy, regele şi cu mine am hotărît să plecăm în Bretania. Vă îngădui să ne însoţiţi.

Mai spuse acelaşi lucru şi altora, mai cu seamă domnului de Bouillon, care găsea că-i bine să se uite de fuga-i din faţa Amiensului. De aceea şi primi cu respect faptul că doamna, pe care atunci voise s-o cumpere, nu-l poftea acum s-o urmeze în călătorie ci îi poruncea.

Către sfîrșitul plimbării, Gabrielle se pomeni față în față cu domnul de Rosny. Amîndoi erau înalți și blonzi, cu aceeași culoare a ochilor și a pielii, păreau frate și soră. Dar nimeni n-ar fi vrut să-i știe atît de apropiați : nici curtenii, obișnuiți să vadă o încîntătoare d'Estrées și un om ca de granit care o respingea, și mai puțin încă ei doi, care nu țineau de fel la o înrudire. Înălțînd capul și, mai mîndră decît fusese cu ceilalți, Gabrielle rosti :

— Va trebui să părăsiți Arsenalul și să faceți parte din suita mea, domnule de Rosny.

Rosny roși pînă în vîrful urechilor, glasul i se sugrumă și abia putu să îngaime :

— Aștept porunca regelui.

— Doamna ducesă vă roagă s-o însoțiți, rosti Henri și vîrfurile degetelor lui o îndemnară pe frumoasa Gabrielle să repete ce spusese el.

Ceea ce dînsa și făcu. Dar era prea tîrziu.

MARELE TRATAT

Călătoria regelui spre provincia lui Bretania, se desfășură pașnic, deși Henri ducea cu sine douăsprezece mii de pedestrași, fără a mai pune la socoteală caii și tunurile. Acest alai, prea impunător pentru o simplă vizită, fusese alcătuit după sfatul marelui-maestru al artileriei. Henri îngăduise acestuia să dea glas unui adevăr pe care el însuși îl cunoștea, dar pe care nu voia să-l recunoască : anume că fără amenințarea sprijinită pe arme încă n-ar fi putut pune stăpînire pe provincia sa. Nu prevăzuse totuși o altă împrejurare : plecarea grabnică. Asupra acesteia domnul de Rosny stăruise, pe bună dreptate, arătînd că ducele de Mercoeur avea să se lepede de tertipurile și chichițele lui dacă era luat pe nepregătite.

Acesta era motivul amintit de domnul de Rosny. Dar avea și un altul, de care nu pomeni și care o privea pe scumpa domniță. Ea nu putea să plece în ziua hotărîtă, căci se simțea slăbită din pricina sarcinii. Așa încît domnul de Rosny nu făcu parte din suita doamnei de Beaufort, cum crezuse dînsa. El plecă, iar Gabrielle rămase în pat. Abia după trei zile porni și ducesa. Iar cînd, după dese opriri, intră în orașul Angers, Henri cu marele lui alai plecase de mult de acolo. Oriunde sosea regele, orașele provinciei sale Bretania îi deschideau porțile și din toată peninsula, care e ca un pripor față de restul țării, veneau în fuga mare gentilomi călări să-l întîmpine. Cocoțat pe stîncile lui, domnul de Mercoeur se încrezuse prea mult în oceanul dezlănțuit. Regele Henri îl smulse din cetatea-i de furtuni ; era primăvară și vijeliile bîntuiau mai tare ca de obicei ; cu toate acestea, stăpînitorul furtunilor, care căpătase anume ciudățenii din pricina lor, trebui să se oștenească spre lăuntrul țării și să încheie tratatul ce-l făcu să piardă o mare parte din putere.

Dar nu era un tratat care să prevadă deslușit pierderea suveranității sale. Dimpotrivă, se strecura ca din întîmplare întoarcerea marii provincii sub puterea regelui, într-o înțelegere presupusă a avea mai mare însemnătate : un contract de căsătorie. Fiica ducelui și ducesei de Mercoeur se mărita cu Cezar Vendôme, fiul regelui Franței și al doamnei Gabrielle d'Estrées. Această căsătorie trecea drept principalul punct al înțelegerii, chiar dacă nu în ochii tuturor, dar cu atît mai mult în ochii Gabriellei. De aceea îi și bătuse inima atît de tare în așteptarea acestei călătorii. Iar opririle și întîrzierile o scoteau din fire, împingînd-o la fapte care nu se potriveau cu felul ei obișnuit de a fi, și erau de mirare din partea unei frumuseți pierdute în propria-i contemplare.

Ducesa de Mercoeur, Marie de Luxembourg din casa Penthièvre, doamnă de neam mare, socotea că o d'Estrées era cu mult mai prejos decît dînsa. Și chiar dacă micuțul Cezar n-ar fi fost fructul unui îndoit adulter, tot ar fi disprețuit încuscrirea la care era silită. Căci un rege al Franței care trebuise să-și croiască drum spre tron cu propriile-i puteri și înfruntînd atîtea greutăți nu-i părea un cuscru vrednic de dînsa. Și apoi, cine-i chezășuiește viitorul și succesiunea la tron ? Dacă jungherul ar nimeri totuși, la un moment dat, ținta, moștenirea i-ar fi îndată tăgăduită. Iar bastardul i-ar rămîne ei în brațe ca ginere. Și doamna de Mercoeur, care avea oricum aplecare către intrigi, urzi multe și din cele mai răuvoitoare. Gabrielle hotărî să le pună capăt. Cînd ducesa se apropie de Angers, neavînd alt gînd decît acela de a mai tărăgăna lucrurile, Gabrielle porunci să i se închidă în nas porțile orașului. Doamna de neam mare trebui dar să facă cale întoarsă și să-și mistuie umilința cu răbdare, așteptînd să vină regele și să-i ajute a dobîndi favoarea unei primiri. Căci era vorba de o favoare ; lucru de care cîteodată îți dai seama abia cînd dai de porți închise.

Henri ajunsese în depărtatul oraș Rennes, unde stările provinciei Bretania își țineau cea dintîi adunare. Cum n-avea să-și vadă cîteva zile iubita, îi scrise niște răvașe ca pe vremea cînd umbla s-o cucerească. Aceste răvașe semănau într-adevăr cu cele pe care le trimitea pe vremuri la castelul Coeuvres și din care unele căzuseră atunci în mîinile vrăjmașilor. Ce ușor ar fi putut ei pune mîna și pe țăranul scund și bătrîn, cu fața smolită. Și Henri gîndi : „Au trecut șapte ani și sîntem aceeași care am fost. Să fie oare adevărat ce-mi arăți tu și eu tăgăduiesc, că acum tu ești aceea care iubești mai mult ? Că m-ai iubi de mii de ori mai mult decît te iubesc eu ? Un lucru e sigur : că obrajii ți-au înflorit și s-au pîrguit ca și inima ta. Și că n-ai mai vrea să trăiești fără mine, asta o cred, pentru că altfel ar însemna să ajungi din nou acolo de unde ai pornit. Da' și cu mine se întîmplă același lucru, comoara mea, nici eu nu sînt mai liber decît tine. M-am înălțat o dată cu tine și am ajuns să am tot ce mi-am dorit — prin tine. De aceea nu cred că aș putea avea

ceva dacă n-ai fi lîngă mine. Îmi asemuiesc regatul cu pîntecele tău, care odinioară m-a înșelat adesea, dar care e acum numai al meu. Și chiar dacă frumusețea ta ar trece, nu m-aș mai putea dezlipi de tine. E mult de cînd, o dată, ți-am luat înapoi dragostea, o ! sărman de mine, care acum sînt atît de avut."

Dar nu mai pomeni nimic despre toate astea în scrisorile pe care tot de Varennes le ducea. Ci folosi tonul glumeț, strengăresc, de odinioară, făcînd aluzii la armele alese chiar de domnița sa care aveau să hotărască în curînd și să pună capăt disputei lor. Cam despre asta îi scria regele în clipele cînd cuvîntările rostite în adunarea stărilor provinciei sale Bretania, cea din urmă pe care o lua în stăpînire, îi păreau din cale-afară de plicticoase. Barba îi albise de tot, dar părul îi era auriu.

Nu pomeni nici despre anume întîmplări ciudate care, ca întotdeauna, se vădiră și acum în desfășurarea celor mai bine cugetate lucrări ale lui. Căci ele ar fi putut tulbura sarcina unei femei atît de vioaie și de firească, iar copilul ar fi purtat semnele întîlnirilor tatălui cu nefirescul. O dată sfîrșise treburile legate de adunarea stărilor, regele zăbovi o zi și o noapte la Saumur, orașul lui Philippe Mornay, vechiul tovarăș de luptă, care se dovedise totdeauna a avea mintea limpede și a fi om de nădejde în afacerile lumești. Dar se vede că între timp simțul realității îi fusese tocit din pricină că își chinuise creierii cu tainele teologiei, în orice caz acum îl vedea pretutindeni pe domnul de Saint-Phal.

— Ce ai ? îl întrebă Henri.

Scofîlcit, închircit, Mornay îi spuse cu glas pierdut :

— Se uită prin fereastră. Își bate joc de mine. După ce am fost jignit, mai sînt și luat în rîs.

— Dragul meu, vino-ți în fire ! îl rugă Henri. Te afli în castelul întărit al domniei-tale. Singur l-ai fortificat. Cum să fi intrat, ca să nu mai vorbim că n-ar mai putea să scape de aici.

— Pentru unul care are legături cu diavolul nu există ziduri, nu există poduri suspendate — și chipul omului ce nu mai cunoștea liniștea își schimbă trăsăturile, se depărtează de cele pămîntești.

— Și unde ar putea să se ascundă atît de repede ? întrebă Henri.

— Acolo, șopti tainic Mornay, și cu un deget tremurînd arătă, fără a șovăi, un punct pe marea hartă agățată pe perete, în fața lui.

Henri nu se mai gîndea decît cum să iasă afară.

— Repede ! strigă. Să-l urmărim.

Bolnavul lăsă să-i cadă brațele, se închirci și mai mult și se căină neputincios.

— Necuratul îi dă de veste ori de cîte ori vreau să-l urmăresc. Sire, mi-ați dat cuvîntul. Puneți mîna pe el !

— Ai cuvîntul meu, îl încredință Henri și ieși pe ușă.

Încălecă și plecă, urmat de o suită destul de mare pentru a prinde o întreagă bandă. Curînd, călăreții se îndreptară spre o pădure unde, într-o casă înconjurată de ape, se afla cică ascunzișul domnului de Saint-Phal. Dar urmele unui cerb îl abătură pe Henri din drum. Se îndepărtă de suită. Într-un hățiș trebui să descalece ; strigătele vînătorilor îi răspundeau din direcții nedeslușite și afară pogora amurgul.

Din întîmplare se întîlni, în întuneric, cu trei dintre domnii ce-l urmaseră ; unul era președintele de Thou. Om în puterea vîrstei, de Thou îl însoțea pe rege în călătoria prin Bretania pentru negocierile cu Mercoeur. Gonind după cerb, căzuse de pe cal și șchiopăta. Și regele hotărî că nu-l putea lăsa singur, împotriva rugăminților solemne ale președintelui care îl îndemna să se înapoieze în oraș.

— Da' nici n-aș putea ! Ne-am rătăcit, îi dădu răspuns Henri.

Într-un acestea un altul se cățărase într-un copac și vesti că zărea o lumină. Ajunși acolo, ceea ce dură cam mult din pricina durerilor domnului de Thou, se pomeniră în fața casei înconjurate de ape. Străbătură călări apa și găsiră ușile neîncuiate ; toate încăperile erau goale. Într-una din ele pilpîia o lumină care îngăduia să se vadă un pat pregătit pentru culcare.

— E limpede, rosti Bellegarde. Omul pe care-l căutăm a fost aici. Era pe cale să se culce, cînd ne-a auzit venind. Trebuie să fie pe aici pe aproape.

— Atunci adu-l încoace, Feuillemorte, porunci Henri și arăta de parcă ar fi fost încredințat că chiar așa se va întîmpla.

Marele scutier și cu cel de-al treilea domn făcură mai întîi un tăraboi cumplit prin casa întunecată, semn că nu prea le era la îndemînă. După care porniră mai departe prin apa care pleșcăia. Între timp regele îl pofti pe domnul de Thou să se întindă ; în nici o altă încăpere nu se mai afla vreun pat. Dar președintele se împotrivi ; patul să fie folosit de maiestatea-sa. Din cauza durerilor crîncene, se așeză totuși pe marginea patului, dar nu voi să-și scoată în fața regelui gheata din piciorul rănit. Henri se așeză pe singurul scaun din fața căminului, lîngă care se aflau stivuite niște lemne. Aprinse niște cucuruzi de brad, înteți focul și rămase cu ochii pironiți asupră-i. Fără voia lui, gîndul îl purtă la pricinile care îl îndemnaseră să facă această călătorie în Bretania ; venise pentru treburi publice însemnate, care ceruseră pregătiri îndelungi, făcute cu multă chibzuință și răbdare. Iar acum vîna o nălucă — și nici măcar o nălucă a lui. Și trebuia să petreacă noaptea în pădure, într-o casă pustie, în care totuși pilpîia o lumină. Dacă ar da acum peste el niște ucigași, nu s-ar putea bizui decît pe un bolnav și, ce-i drept, pe arma lui. Ca să vezi ce neputincios e cugetul ! Nu sînt eu oare cel ce chem întîmplările ciudate în care sînt amestecat și nu sînt ele oare avertismentele pe care și le dă ei însuși firea mea păcătoasă ? Dacă te-ai lăsa purtat numai de lumina conștiinței, dacă

ai urma neabătut legea ursitei și misiunii tale, nu te-ai afla aici și ai fi cruțat în viitor de fantasmagorii și mai mari.

Cam așa-i vorbeau flăcările căminului, iar el le asculta cu sprîncenele încruntate. Nu mai sta la îndoială, fii tare, fă-o regină ! Și i se părea că vede cum para îi scrie numele și flăcările îl cîntă.

Bellegarde și însoțitorul său se înapoiară fără a mai face zgomot, căci își dezgoliseră picioarele pînă peste genunchi spre a trece apa. Arătară că domnul de Saint-Phal dispăruse din fața ochilor lor de parcă l-ar fi înghițit pămîntul, după ce sărise dintr-un tufiș în altul. Fără a le răspunde, Henri îi rugă să-l dezbrace și să-l acopere pe bietul președinte ce căzuse pe pat, sleit de puteri, și adormise. După care îl însoțiră pe rege pînă la o încăpere unde nu se putea intra de-a dreptul și unde se aflau niște paie întinse pe jos. Lăsară ușa deschisă și, rămînînd dincolo de prag, se rezemară fiecare de cîte o parte a tocului ușii. Încît numai trecînd peste trupurile lor ar fi putut cineva intra în încăperea în care se afla regele.

Henri căzu îndată într-un somn adînc. Cele două străji își mișcau mereu picioarele, pe sub pelerine, spre a-și da de veste unul altuia că erau treji. Dar după o vreme nu mai mișcară — pînă cînd fură smulși din visuri de o chemare stăruitoare după ajutor. Mai întîi crezură că se mai aflau în pădure și că dăduseră peste domnul de Saint-Phal, care țipa. Curînd, însă, își dădură seama că cel care țipa era domnul de Thou.

În încăperea unde se afla acesta nimerise o fată nebună. Prigonită în oraș, nefericita își găsise un sălaș în casa părăsită, de unde fugise cînd se iviseră necunoscuții, lucru de care uitase, însă, repede. Se înapoie dar în adăpostu-i obișnuit, își lepădă în întuneric — căci lumina era stinsă de mult — zdrențele ude, și le atîrnă pe scaunul din fața căminului, în care mai mocnea jăraticul. Iar cînd socoti că i se uscase de ajuns cămașa, se întinse pe pat de-a curmezișul, la picioarele celui ce dormea, și adormi și dînsa curînd. La un moment dat, vrînd să se întoarcă, domnul de Thou o împinse pe nebună de pe pat, cu o mișcare ce-i pricinui o durere atît de cruntă, încît se deșteptă.

Dădu deoparte perdeaua patului, prin fereastră se răsfrîngea o lumină palidă și în lucirea ei zări umblînd prin odaie o făptură înveșmîntată în alb. Nu, nu-i o închipuire ; s-a apropiat și se uită la el.

— Cine ești ? o întrebă președintele.

— Sînt regina cerului, sună răspunsul făpturii.

Președintele își dădu seama că era o scrîntită și că femeia aiura. Dar se lăsă cuprins totuși de o spaimă superstițioasă și strigă după ajutor. Cei doi seniori îl liniștiră și o zăvorîră pe nebună.

Henri nu se trezise și află despre întîmplare abia a doua zi dimineață, în timp ce călăreau cîteșipatru spre oraș. Arătă numai că dacă ar fi fost în locul președintelui s-ar fi speriat

rău de tot, și apoi căzu pe gînduri, amintindu-și de încercarea prin care trecuse în fața flăcărilor ce scriau și cîntau. Ceva mai tîrziu, cu prilejul slujbei de Paști, în timp ce în biserică se cînta *Regina Coeli Laetare*, regele se ridică în picioare și-l căută cu privirea pe domnul de Thou.

Erau întîmplări ciudate, cu toate că tîlcul lor nu rămînea chiar atît de ascuns. Dar în scrisorile către Gabrielle regele nu pomeni nimic despre ele. În drum spre dînsa, Henri o întîlni pe ducesa de Mercoeur ; atîta supunere și atîtea făgăduieli frumoase nu mai pomenise nicicînd din partea unui mădular al unei mari familii. Și regele deveni cu atît mai neîncrezător, cu cît încă nu știa că preascumpa domniță o îmblînzise pe doamna de neam mare. Pe care el o pofti să-l urmeze la Angers. Castelul din acel oraș avea multe turnuri puternice, ducesa de Mercoeur numără vreo șaisprezece sau chiar mai multe și se temu că ar putea fi închisă în vreunul din ele. Zidul gros din jurul castelului era întesat de străjile vrăjmașei.

Dar înainte de a ajunge la ziduri, le ieși în întîmpinare ducesa de Beaufort, care se grăbi s-o îmbrățișeze pe înalta doamnă și s-o poftească chiar în litiera ei. Henri o admiră ; ce bine știa acum Gabrielle să-și ascundă adevăratele simțăminte și să nu piardă din vedere ținta ! Și o prețui și mai mult pe femeia frumoasă care arăta că avea și un cuget limpede cînd, la treizeci și unu ale lunii martie, fu semnat în sfîrșit marele tratat : un tratat de stat, încununat printr-un contract de căsătorie.

În castelul din Angers notarul regal, maestrul Guillot, dădu citire înscrisului și, cu toate că acesta era foarte lung, strălucita adunare nu scăpă un cuvînt măcar. Ducele și ducesa de Mercoeur dădeau fiicei lor Françoise, care se mărita cu ducele Cezar de Vendôme, o bogată zestre în bani și nestemate ; dar zestrea urma să fie vărsată din uriașa sumă pe care ducele de Mercoeur o primea de la rege pentru că-i înapoia provincia sa Bretania.

Auzind asta, mulți din cei de față nu-și mai putură tăinui gîndurile. Deși cunoșteau prea bine mersul negocierilor și hotărîrile luate...

— Cu toate că le cunoșteam prea bine, se adresă cardinalul de Joyeuse către protestantul Bouillon, nu credeam totuși. Casa de Lorena se leapădă de ultima fărîmă de putere. Micul Navarra e în sfîrșit stăpînitorul absolut al întregului regat.

— Dar nu și al ducatului meu, Bouillon, se împotrivi fostul domn de Turenne, care moștenise ducatul și nu voia să recunoască suveranitatea regelui, ceea ce avea să-l ducă la pierzanie.

Maestrul Guillot citi că guvernatorii și magistrații provinciei Bretania erau confirmați de rege în slujbele lor. La auzul acestor vorbe, cineva pufni de mînie : era domnul de Rosny, cu chipul său ca săpat în piatră, dar cu sufletul clocotind de scîrbă.

Niște ticăloși și trădători știuți de toți rămîneau nesupărați, în loc să fie trimiși în judecată ; era un lucru pe care nu-l putuse dobîndi. Puterea regală era astfel umilită, iar apărătorul ei, domnul de Rosny, își mărturisi în gînd că regele era prea iertător. Căci neînduplecatul Rosny nu înțelegea că puterea se poate îndupleca. Ridică disprețuitor din umeri văzînd că un însemnat tratat de stat era înfățișat ca un oarecare contract de căsătorie, și puse totul în seama ambiției scumpei domnițe, care îmbuiase capul regelui.

Un domn de Bassompierre, primit de curînd la Curte, întrebă ce amestec are *Madame*, sora regelui, în toată povestea asta. Căci Catherine fusese poftită a fi de față și i se ceruse încuviințarea.

Acum m-am dumirit, urmă noul-venit. Regele e gata să dea protestanților edictul. Ce se întîmplă aici e un pas premergător.

Pe neașteptate, glasul notarului nu se mai auzi și se așternu o tăcere adîncă. Apoi se auziră foșnind două rochii : una de mătase liliachie, cealaltă verde cu mult argint. Erau *Madame*, sora regelui, și ducesa de Beaufort. Iar între ele, regele : și tustrei se îndreptară spre mijlocul salonului, către masa pe care se afla contractul. Dinspre partea dimpotrivă se puseră în mișcare, dar abia la a doua chemare, ducele și ducesa de Mercoeur. Alții, care trebuiau și ei să semneze, se așezară la rîndu-le, dar un loc rămase neocupat. În acest loc se afla pregătită o scară pe care urcară doi copii, gătiți ca niște oameni mari, băiețelul ca un senior și fetița ca o doamnă. Urcară cu pași măsurați și, ajungînd la înălțimea mesei, se opriră foarte demni ; dintre toți cei de față, chipurile lor erau cele mai grave.

O seamă dintre cei care pînă atunci se ținuseră bățoși începură să zîmbească. Vreo cîteva doamne se veseliră zgomotos și adunarea răsuflă ușurată. Henri urmărea chipurile celor doi Mercoeur, cărora le răpea avutul și puterea. Pînă atunci parcă fuseseră niște furi prinși cu mîța în sac, făcuseră fețe-fețe, ochii ducelui erau roșii, ducesa tușea ca să nu plîngă ori să țipe. Dar acum, cînd copiii ajunseseră la locul lor, se schimbaseră și chipurile celor doi soți. Căci începuseră să vadă altfel lucrurile. Fiica noastră are să fie moștenitoarea tronului. Are să se urce pe tron o dată cu copilul de lîngă dînsa. Regele trebuie s-o ia în căsătorie pe mama copilului. Ce mai așteaptă !

Cel dintîi iscăli regele, care apoi dădu pana ducesei de Beaufort. Dar mîna acesteia tremura, din pricina bucuriei. Toți lungiră gîturile ca să o vadă. Și cea mai frumoasă mînă din regatul Franței semnă cu numele ce avea să-l poarte pînă la moarte. După care Gabrielle puse pana pe masă și așteptă înfrigurată. Iubitu-i domn și stăpîn îi zîmbi : putea să fie liniștită. Abia își așternu numele *Madame*, sora regelui, și cei doi Mercoeur se năpustiră asupra pergamentului. Philippe Emmanuel de Lorena, duce de Mercoeur, Marie de Luxembourg, ducesă de Mercoeur ; Gabrielle le citi semnăturile cu ochii strălucitori, și

fericirea o făcu să ameţească. Încercă să fugă de această fericire care o covîrşea căutînd un adăpost la pieptul iubitului ei, iar el îi sărută obrajii aprinşi.

Martorii îşi înmînară unul altuia pana de gîscă, şi printre ei se afla mai cu seamă domnul Antoine d'Estrées, tatăl eroinei acelei zile, care, se înţelege, nu mai era de fel un personaj îndoielnic. Apoi, fără zăbavă, fu oficiată logodna solemnă a copiilor, binecuvîntată de cardinalul de Joyeuse şi de faţă fiind Curtea şi solii străini. Dar a doua oară nu te mai laşi mişcat şi înrîurit de fiinţa unor copii la o împrejurare nepotrivită cu vîrsta lor. Încît curtenii îşi amintiră deodată de o clauză a contractului, pe care atunci cînd notarul o citise cu glas tare şi răspicat n-o băgaseră în seamă, ori se prefăcuseră a o socoti de prisos. Dacă mai tîrziu, spunea această clauză, unul dintre viitorii soţi va dori să nu desăvîrşească acea căsătorie, va putea s-o facă fără greutate, răscumpărîndu-şi refuzul cu o sumă de bani — nici măcar prea mare pentru nişte familii bogate.

— La urma urmei nu s-a întîmplat nimic, observă mirat marele scutier Bellegarde. Abia peste paisprezece ani au să fie copţi pentru căsătorie.

— Da' ce, nepoata mea, ducesa de Beaufort, n-a fost coaptă mai devreme ? îi dădu răspuns un glas vecin.

Privirea lui Bellegarde căzu, fără s-o fi căutat, asupra fermecătoarei Gabrielle, şi pentru a nu-i întîlni ochii, îi plecă pe ai lui. Amintirile îi zoreau bătăile inimii. „Arată-mi-o", auzi el, în gînd, glasul cuiva. „Un cuvînt a fost de ajuns ca să pună capăt fericirii mele", îşi mai spuse, cu toate că viaţa nu-l prea vitregise. „Dacă atunci n-aş fi rostit cuvîntul, azi n-ar fi existat un fiu de rege de însurat. Un singur cuvînt, şi o dată cu fericirea s-a dus şi tinereţea."

— S-a întîmplat aşa cum i-a hărăzit destinul, rosti Bellegarde cu glasul stins.

— Dar cine ar fi crezut ? îi răspunse cu un oftat doamna de Sourdis, dorind să uite la rîndu-i tot ce pusese ea însăşi pe vremuri la cale spre a face să se împlinească ursita Gabriellei.

Bellegarde privi copiii logodiţi. Micul Vendôme era prea dezvoltat pentru vîrsta lui, gros şi gras — nu-i plăcu. Cu toate astea se mai înduioşă încă o dată de el însuşi. „Sărman de tine", îşi spuse. „Dar la urma urmei nu s-a întîmplat nimic. Nimeni nu ştie care are să fie sfîrşitul."

EDICTUL

Serbările date în cinstea marelui tratat, la care alergase mult popor ca să se minuneze, dezamăgiră, totuşi, într-o privinţă. Cea mai frumoasă dintre femei nu se arătă. Sarcina înaintată nu-i mai îngăduia să apară în public. De îndată ce re-

gele avu răgaz s-o însoțească, plecară amîndoi spre orașul Nantes, unde scumpa domniță dădu naștere celui de-al doilea fiu, Alexandru. După un Cezar, un Alexandru care căpătă titlul de *Monsieur*, ca o odraslă a regilor Franței.

Fortăreața și orașul Nantes tocmai fuseseră luate în stăpînire de trupele regale. Și cum nașterea lui Alexandru, a lui *Monsieur*, se întîmplă îndată după sosirea lui, regele semnă edictul de la Nantes — purtat de aripile fericirii de a fi tată. Ori cel puțin așa părea și abia dacă dăinuia vreo îndoială. Numai cu puțin timp mai înainte fusese semnat marele tratat care cuprindea logodna celor doi copii și scădea — cu bună știință — însemnătatea redobîndirii celei din urmă provincii. Încît cei care ar fi avut cuvînt să protesteze tăcură, e drept că nu se putea ști cîtă vreme. Iar acum se treziră în alt salon, în care se semna edictul de la Nantes.

— Ca să vezi unde am ajuns, își spuneau între ei gentilomii catolici. Aici a vrut regele să ne aducă. Noi sîntem cei înfrînți.

Cardinalul de Joyeuse :

— Acordă libertatea conștiinței. E o zi mare pentru el. Să fi rămas hughenot, cum a fost ? Sau nu mai crede în nimic ?

Conetabilul de Montmorency :

— Mie îmi spune cumătru. Dar nici nu vreau să știu de el.

Cardinalul :

— Pe vremuri, la Coutras, mi-a ucis doi frați. Nu pot să-i fiu prieten. Dar îi admir îndărătnicia.

Conetabilul :

— Vrem sau nu înălțarea regatului ? Nu putem încheia pacea la Vervins ca biruitori decît renunțînd la libertatea conștiinței. Ce va mai fi urmărind nu știu.

Cardinalul :

— Libertatea conștiinței : cine gîndește creștinește, și nu lumește ca sfînta noastră biserică, ar acorda-o. Dar noi trebuie să gîndim lumește pentru a supraviețui.

Conetabilul :

— El vrea să supraviețuiască, asta-i sigur. Zice că edictul lui nu poate fi răsturnat.

Cardinalul :

— E tot atît de ușor ori de greu de răsturnat ca și el.

Și cardinalul întoarnă mîna cu palma în sus. Iar conetabilul înțelese că era vorba despre a răsturna pe cineva și a-l trînti la pămînt.

— Noi sîntem cei învinși, spuneau catolicii, dacă nu se mărgineau numai să gîndească așa. Regele dă frîu liber ereziei, dar nu se mulțumește cu atît. Voi protestanții vă păstrați orașele întărite. Dar noi, care sînt orașele noastre întărite ? îl întrebară catolicii pe unul din cealaltă partidă care, din pricina salonului neîncăpător, nu mai aflase loc lîngă ai lui și fusese împins pînă lîngă ei.

De obicei nu se mai ţinea seamă de care credinţă era cutare ori cutare ins. Acum, însă, se despărţiseră după credinţă.

— Voi o să aveţi dreptul să vă faceţi slujba religioasă în multe oraşe catolice, dar noi, în oraşele voastre, nu. O să aveţi şi toate drepturile, să fiţi şi slujbaşi şi chiar judecători.

— Dar voi nu sînteţi ? le dădu răspuns peste mai multe capete Agrippa d'Aubigné. Cine şi-a jertfit sîngele pentru rege ? Şi dacă am mai rămas în viaţă, nu e vina noastră. În schimb cunosc pe unii care au făcut tot ce-au putut ca să ducă ţara de rîpă, cot la cot cu spaniolii. Iar acum că regele nostru e stăpîn în casa lui mulţumită bătăliilor cîştigate de noi, cine sînt cei care cer numai pentru ei toate slujbele şi toţi gologanii ? Chiar cei care l-au trădat şi ar fi gata s-o mai facă o dată.

Agrippa rostise cam prea tare cuvîntul „trădare" ; sigur, se ciondăneau, dar pe înfundate : regele semna edictul. Pentru cuvîntul „trădare", domnii despre care vorbise Agrippa l-ar fi învăţat bucuros minte. Dar statura măruntă a cutezătorului Agrippa îi împiedică să-l descopere, căci nu-l văzură acolo unde era, în spatele protestanţilor mai înalţi care-l împinseră de-a-ndăratelea pînă cînd putu să se facă nevăzut.

În cercul protestanţilor, mareşalul de Roquelaure se adresă domnului Philippe du Plessis-Mornay :

— Arăţi de parcă ai lua sare amară. Nu te bucuri că ai apucat ziua asta înălţătoare ?

— Aşa am numit pe vremuri ziua bătăliei de la Coutras, îi dădu răspuns Mornay. Pe atunci eram armata celor sărmani. Armata celor prigoniţi, ridicaţi în numele dreptăţii.

Roquelaure :

— Regele avea obrajii scofîlciţi, parcă-l văd.

Mornay :

— N-ai decît să te uiţi la el, are şi acum obrajii supţi ; lupta lui n-a luat sfîrşit.

Şi bucuros ar fi vrut să adauge : „Ca şi lupta mea, pe viaţă şi pe moarte, cu domnul de Saint-Phal. Mai mult, cînd o apare tratatul meu asupra liturghiei, am să pierd trecerea în faţa regelui." Dar mareşalul îl opri.

Roquelaure :

— Regele ne dă azi ce ne-a făgăduit, dar nimic mai mult. Ar fi trebuit să fim fruntea ţării ; în loc de asta ni se recunosc drepturile unor toleraţi, şi nici o chezăşie că au să fie respectate. Am luptat douăzeci de ani ca să dobîndim libertatea conştiinţei !

Mornay :

— Pe care am obţinut-o definitiv. Regele spune adevărul.

În gîndul lui, Mornay îşi spunea însă : „Libertatea conştiinţei este un bun al sufletului. Au să vină vremuri cînd o s-o putem păstra numai în inimile noastre şi în surghiun."

După care între cei doi protestanţi se aşternu o tăcere ciudată; întrezăreau adevăruri care de obicei nu sînt rostite. În cele din urmă, Roquelaure vorbi totuşi :

— Odinioară nu era stăpînitorul regatului și nu era un mare rege. Împărțeam coltucul de pîine uscată și ne rugam : „Ne înconjoară păgînii, dar în numele domnului îi vom zdrobi". Cine-i zdrobit acum ? De altminteri, ar fi fost și păcat. Visurile înfăptuite nu fac doi bani, rosti cu o mutră încurcată domnul de Roquelaure, cunoscut la Curte pentru ușurința cu care rîdea și lua totul în glumă.

Iar Philippe Mornay, cel chinuit de gînduri, îi răspunse, fără ca vreunul să privească în ochii celuilalt :

— Nu trebuie să îmbătrînești. Avem pe cineva care nu îmbătrînește.

Și își îndreptă fața și trunchiul spre stăpînul pe care și-l alesese în zilele tinereții.

În capul treptelor, sub baldachin, regele Henri își proclama edictul. Nu voise să fie citit de vreun notar, și îl rostea pe de rost, dînd glas voinței și bunului său plac. Dar păstrînd un ton de mijloc între poruncă și mărinimie, putea prea bine să fie ispitit a uita, furat de sunetul propriului glas, că ceea ce vestea de sub baldachin era la drept vorbind o jumătate de măsură, schilodită și întîrziată pînă în ultima clipă. „Tîrguieli și concesii de ochii lumii ; certuri, despărțiri, noi întîlniri ale părților, vorbe frumoase în public și intrigi josnice în ascuns, încăpățînare, ură și pofta nesăbuită de cîștig : cîte nu s-au întîmplat înainte de a-mi putea da edictul ! Chiar și douăzeci de ani de lupte. Dar încă neînsemnat rege al Navarrei fiind, prea puțin sigur de viața mea, necum de tronul Franței, am avut mereu în fața ochilor această zi îndepărtată. S-ar părea că nici edictul, nici această înfățișare a mea sub obișnuitul baldachin nu înseamnă mare lucru : totuși, domnia înseamnă ceva mai mult decît bani și averi ; mai mult decît obișnuita putere asupra voastră, oameni buni. În sfîrșit, mă simt destul de puternic ca să vă pot spune : aveți libertatea de a gîndi și de a crede. O, dacă m-ar vedea și m-ar auzi acum cineva căruia țărîna i-a umplut de mult ochii și urechile. Domnule de Montaigne, am stat de vorbă odinioară pe țărmul mării. «Ce știu eu ?», îmi repetai mereu domnia-ta. Am băut vin într-o casă năruită și l-am recitat pe Horațiu, mai întîi domnia-ta și apoi neînsemnatul dumitale învățăcel, care se află acum sub baldachin și își proclamă edictul. Te-ai bucura. Și eu mă bucur."

Dar era singurul care se simțea bucuros și își dădea seama de asta. Nici una din cele două partide nu era mulțumită ; primeau ceea ce le da el : libertatea conștiinței, cu toate urmările ei, pentru că îl știau destul de puternic. Stăteau cu ochii pironiți asupra estradei pe care se afla el, de parcă singur suveranul putea înfăptui transformarea societății, de parcă ziua aceea nu fusese precedată de jocul schimbător al războiului și al păcii. Iar Henri își spunea : „Drumul a fost greu și lung, izbînda e îndoielnică, bucuria de scurtă durată. S-o scurtez și eu și să ajung la încheiere înainte de a-i lăsa să se minuneze prea mult.

Sărbătorim logodna copiilor, naşterea unui fiu, şi, răpit de fericirea de a fi tată, vă fac pe toţi deopotrivă. Seniorilor le iau provinciile şi puterea. Statul nu mai cunoaşte deosebirile de credinţă şi în curînd abia dacă va mai cunoaşte deosebirile dintre stări. Nu-mi daţi prea mare atenţie, o scurtez."

— Împart pe protestanţii din regatul meu în zece ţinuturi, care se vor ocîrmui singure, prin reprezentanţii lor : doi pastori, patru tîrgoveţi şi ţărani, patru gentilomi. Asupra păsurilor şi deosebirilor lor de păreri hotărăsc eu.

Regele sfîrşise de vorbit. Luă de la cancelarul său, bătrînul Cheverny, pergamentul, îl semnă şi salută adunarea, în semn de bun rămas. „Au înghiţit-o, îşi spuse. Acum blindeţe şi bună învoială, ca să se obişnuiască."

Cei mai mulţi se mulţumiseră să se zgîiască la maiestatea-sa. Unii, însă, care înţeleseseră despre ce era vorba, sfătuiau între ei :

— Patru gentilomi faţă de şase inşi din starea a treia. Protestanţii au fost numai un început.

— Asta-i domnia prostimii.

— Dacă nu atotputernicia maiestăţii-sale !

Henri era aproape de uşă, cînd începură să strige :

— Trăiască marele rege !

Dar ieşi, de parcă n-ar fi fost vorba de dînsul.

VI

MĂRIRE ŞI AVERE

CĂLĂTORIA PE FLUVIU

Regele se îngriji ca scumpa domniţă să călătorească uşor, fără a se obosi. O duse cu o corabie de la Nantes pînă la Orléans, drum lung, dar tare plăcut. Apa Loirei sclipea în lumina blîndă a lunii mai, nouraşii albi pluteau alene şi se destrămau ca o părere. Corabia regelui urca încet cu pînzele umflate de vîntul lin, în susul fluviului, de-a lungul malurilor joase, tăcute. Pajiştile înflorite şi lanurile de secară se întindeau departe, cît putea cuprinde privirea, pînă la marginea albastră a unei păduri. Pe mal se iveau castele care înfruntau cerurile, dar pe turnurile lor se căţărau trandafiri. Şi era destul ca lujerii să împodobească fie şi numai unul din cele patru turnuri, pentru ca în apă să se oglindească nu o zidire bătrînă şi înfricoşătoare, ci o privelişte de vis.

Oraşele Angers, Tours şi Blois îşi întipăriră pe rînd paşnicele umbre în apele Loirei ; între ele, satele, cătunele, bordeiele aveau destul loc. Cum se zărea corabia lunecînd pe apă, copiii, cufundaţi doar cu o clipă înainte în jocurile lor, îşi dădeau pe dată seama că nu era o corabie ca toate celelalte. Şi o aşteptau, cu mîinile spînzurînd pe lîngă trup, cu burta scoasă în afară, cu ochii căscaţi şi privirile încordate.

Corabia avea un coviltir de pînză, de marginile căruia atîrnau şiraguri de flori pînă la oglinda apei, aşa că tot drumul părea înflorit. Era frumos cioplită şi zugrăvită, iar velele îi şedeau întinse, umflate de vînt. La prova un chip aurit sufla într-o trîmbiţă aşa cum face Gloria, şi în orice caz zvonul. Cămările de dormit pentru domni şi doamne erau în pîntecele vasului ; numai regele şi ducesa de Beaufort locuiau pe punte. De mîncat se mînca afară, sub coviltire, mai bine zis sub frunzare. Căci acolo, pe fluviul vrăjit, regele nu şedea singur, la o masă înălţată, ci alături de toţi ceilalţi : şi fiecare se aşeza unde poftea ; unul vesel lîngă unul posac, o femeie trufaşă în faţa alteia cucernice.

Se înţelegeau bine, căci luau parte cu toţii la o călătorie fericită şi îşi dădeau seama că, pentru a nu o tulbura, trebuiau să fie ei înşişi fericiţi. Se întreceau aşadar care mai de care să-i

facă pe plac scumpei domnițe ; cînd îi vorbeau își îndulceau glasul. Așa se purtă pînă și mareșalul Biron, cel atît de necioplit de obicei. Ba chiar și Rosny, omul de granit, se muiase atît la faptă cît și la vorbă. Iar nevastă-sa i-o luă cu mult înainte, căci își înfrînă atît de mult firea, încît deveni plină de bunăvoință. Doamna de Rosny, se înțelege, îi purta mai multă ură Gabriellei decît soțul său ; fiindcă el o nutrea numai, pe cînd ea i-o atîța. În schimb nu era părtașă la nici una din concesiile tacite pe care Rosny le făcea Gabriellei și nu recunoștea nici unul din meritele vrăjmașei, deoarece el nici nu i le mărturisea. Așadar ura oarbă a neveste-si dădea ghes urii lui, măcar că și singur se pricepea destul de bine la astfel de treburi.

Era a doua lui soție, o văduvă bogată cu nasul nespus de lung, care clipea mereu din ochi, avea sprîncene rare, fruntea peste măsură de mare și buze atît de subțiri, de parcă n-ar fi avut de loc. Cînd femeia aceasta între două vîrste încerca să surîdă, părea grozav de nenorocită, fapt care o înduioșa pe Gabrielle. Și atunci ducesa de Beaufort o ruga pe buna ei prietenă *Madame,* sora regelui, să-i îngăduie doamnei de Rosny să se așeze între ele două. Într-o zi norii trecători se scuturară și o bură măruntă căzu peste corabia cu coviltir. Țăranciile de pe mal dădeau fuga cu poalele ridicate, iar bărbații cu saci în cap, ca să se adăpostească undeva.

Doamna de Rosny susură :

— Doamnă ducesă, mă simt atît de fericită ! Fericirea domniei-voastre ne face pe toți fericiți. Priviți cum aleargă țăranii s-o salute pe aceea căreia i-a mers pînă aici vestea de frumoasă, bună și deșteaptă ce e.

— Dar nu vedeți, doamnă, că oamenii dau fuga să se adăpostească de ploaie ? întrebă Gabrielle.

Degeaba, lingușitoarea nu se mai putea stăpîni. Ochii ei miopi vedeau numai ceea ce voiau să vadă, nimic altceva.

— Iată păstori și păstorițe ca în parcul domniei-voastre de la Monceaux, și încă de cei adevărați. Toți au îmbrăcăminte curată și o înfățișare plăcută, așa cum ați dorit. E meritul domniei-voastre, rosti prefăcuta.

Gabrielle răspunse simplu :

— Doamnă, mă bucur că aveți impresii atît de plăcute. Firește, spuneți ceea ce credeți. Regele, însă, găsește că sărăcia oamenilor de pe aici e mult prea mare față de pajiștile grase, de ogoarele roditoare și pădurile dese din împrejurimi. După cum și castelele îi par mult prea trufașe. Nădăjduiește că țăranii postesc mai rar decît înainte de domnia lui. Dar nu va afla odihnă pînă cînd nu vor avea cu toții duminica o găină în oala de pe foc.

„Viperă, toate le pui în spinarea lui !" gîndi prefăcuta. Și în același timp se plînse cu glas tare că nu se pricepe în ale gospodăriei, deși era o stăpînă tare hapsînă, care scotea sufletul

oamenilor de pe domeniile ei. Gabrielle știa bine acest lucru, de aceea și lăudă strădania domnului de Rosny. Spuse că fără el n-ar putea înflori bunăstarea poporului, și mai cu seamă a agriculturii.

— Regele nu s-ar putea nicicum lipsi de el, stărui chiar, deși o făcea în paguba ei.

Auzind-o, însă, doamna de Rosny se înspăimîntă cumplit, căci, după părerea ei, vorbele acestea nu puteau însemna decît că iubita regelui voia să-l înlăture cît mai curînd pe ministru. Îndată se și gîndi să-și înștiințeze soțul, așa că o mai linguși cît o mai linguși și plecă. Împrumutase de la el ura împotriva Gabriellei și acum i-o ducea înapoi, cu dobîndă la dobîndă.

Care nu-i fu mirarea, însă, cînd Rosny își pironi asupră-i ochii cu luciri de oțel și-i spuse :

— Avem un mare rege, avem un rege al cărui noroc nu va apune niciodată.

Domnul de Rosny știa ce vorbește. Peste puțin timp, o ceată de călăreți se îndreptă în goană către malul apei, se opri și își flutură pălăriile. Regele porunci să fie trasă corabia la mal.

— Mareșale de Matignon, strigă el, către cei care veniseră, aduci vești bune ?

Vorbea cu glas sigur, deși sufletul îi era tulburat de moarte. Matignon își roti pălăria în aer și rosti răspicat :

— Sire, la Vervins s-a încheiat pacea. Solii Spaniei au semnat totul. Și pleacă la Paris spre a înfățișa maiestății-voastre omagiile lor. Regatul se va bucura de pace veșnică, fiindcă marele rege a biruit.

Ultimele cuvinte le rosti întorcîndu-se către cîmp, ca să fie auzit și de cei de acolo. Oamenii nu înțelegeau încă cele ce se petreceau, dar curiozitatea îi îndemna să-și părăsească ogoarele și colibele. Da, acum veneau fuga. În jurul debarcaderului se iscă o îmbulzeală destul de mare, ceva mai încolo oamenii începură să se urce în care, copiii se cățărau în pomi, cei mai mici erau ridicați în brațe de părinții lor. Și toți așteptau în tăcere, vedeau mișcîndu-se buzele regelui, dar nu auzeau nimic. În cele din urmă, răsunară cuvintele :

— Pace ! Pace !

Erau vorbe rostite cu glas de războinic. Apoi, însă, regele adăugă încet :

— Copii, avem pace.

Unii, oprindu-se la cea dintîi exclamație a regelui, îi priviră statura, alții auzind-o pe a doua, pe cea pornită din tainițele sufletului, îi priviră ochii. Îl priviră bine, pe îndelete, apoi îngenunchează — mai întîi cîțiva. După ce îngenunchează, însă toți, un țăran în puterea vîrstei, care rămăsese în picioare, grăi :

— Stăpîne, ești regele nostru. Dacă vei fi în primejdie, cheamă-ne.

Regele în primejdie ! Cei de pe corabie zîmbiră îngăduitor. Gabrielle d'Estrées se sperie și-l apucă de braț. Era aproape să cadă, dar brațul regelui o sprijini. Țăranul în puterea vîrstei cuvîntă mai departe, într-un fel care unora li se păru amenințător :

— Stăpîne, o vom apăra pe regină ca pe tine însuți.

Acum cei de pe corabie se încuviințară, se simțiră atinși și nu cutezară să facă nici o mișcare. Noroc că între timp se adusese pîinea albă și vinul roșu. Copiii le înfățișară regelui, care le împărți cu țăranul ce cuvîntase. Mîncară cîte o jumătate de pîine și băură din aceeași cupă.

Apoi corabia plecă mai departe, dar vestea cea bună despre încheierea păcii i-o luă înainte. Și la orice așezare omenească ajungea, găsea mîini care îi aruncau parîma ca să zăbovească acolo. Multe mîini se înfrățeau, și așa înfrățite se ridicau spre cer sau se plecau pînă la pămînt. În trecere, multe mîini aruncau spre corabie toate florile cîte le puteau afla. Domnii le prindeau din zbor și le depuneau în poala doamnelor. Pentru a primi uralele și florile, corabia se apropia cînd de un mal cînd de altul ; crăcile copacilor o atingeau adeseori și puntea era ninsă de flori.

Lîngă orașul Tours așteptau ambasadorii străini ; veniseră într-acolo de la Nantes în caleștile lor, ajungînd mai repede decît corabia care, deși luneca iute și ușor pe apa Loirei, trebuia să răzbească și prin valul puternic de simțăminte. Ambasadorii, reprezentanți ai țărilor prietene, vestiră că popoarele și Curțile lor îl ridică în slavă pe regele Henri. Deși îndrăznise să dea protestanților săi edictul, regele prea catolic al Spaniei fusese totuși nevoit să încheie pacea, așa cum hotărîse el. Și asta tocmai pentru că se arătase neînduplecat și proclamase libertatea conștiinței. Ceea ce era o dovadă de tărie, care îi va face atît pe prieteni cît și pe vrăjmași să-l privească drept cel mai puternic rege al lumii.

Și ambasadorii Olandei, Elveției, ai prinților germani, ai reginei Angliei și ai altor Curți îl însoțiră mîndri și bucuroși spre orașul său Tours, de parcă ar fi fost însuși regele lor. Dangăt de clopote, primirea la porțile orașului, drumul pe jos pe străzile împodobite, strigăte de : „Trăiască, ura !" și apoi masa la castel. În același castel unde pe vremuri răposatul rege, fugind de vrăjmașii săi, își găsise cel din urmă refugiu. Încolțit fiind din toate părțile, îl scăpase Henri de Navarra, care încă de pe atunci se dovedea biruitor — dar în slujba înaintașului său, care în cele din urmă murise înjunghiat.

La masă, în larma glasurilor, un domn d'Étrangues rosti :

— Aluia i-am ținut falca pe patul de moarte. Cui are să mai trebuiască să i-o mai țin ca să nu-i cadă ?

Cardinalul de Joyeuse :

— Biruințele unui om sînt tot atîtea ispite. Și regele știe acest lucru. Se ferește cît poate să nu cadă în ispită și e un

foarte bun creştin. Dar nu trebuie să pui temei nici pe rîsul, nici pe lacrimile lui.

La un alt colţ al mesei, *Madame*, sora regelui, spuse :

— Regele, înălţimea-sa fratele meu, a mers întotdeauna pe drumul drept. Aşa şi-a dobîndit mărirea. Lui dumnezeu nu-i plac oamenii cu frica în sîn, harul lui pogoară numai asupra oamenilor cu inima tare.

Mareşalul de Matignon :

— Doamne, ce drum a străbătut ! De la nefericire la faima de acum, răspîndită în toată lumea. Şi cum l-a străbătut ? ! Azi aş putea spune că fără nici o greutate, deşi l-am văzut de multe ori leoarcă de năduşeală. Pe aripile cîntului aş putea spune, ca unul ce ticluieşte stihuri în latineşte şi în limba norodului.

— Să vedem cît o dura ! mîrîi Turenne, duce de Bouillon, care şedea cîţeva scaune mai încolo.

— Mărirea durează, susură doamna de Rosny, destul de tare ca să fie auzită de Gabrielle.

Aceasta îşi plecă capul spre iubitul ei domn şi stăpîn :

— Sire, se spune că mărirea ar fi un bun ce nu piere.

— Şi totuşi nimeni nu-şi dă seama cît de trecătoare sînt clipele vieţii cînd le poate gusta, rosti Henri la urechea încîntătoarei Gabrielle. Chiar dacă ar fi să pierdem totul, îi şopti el, dragostea noastră nu o vom pierde.

Se lăsa amurgul şi cu toţii începură să coboare spre fluviu, pentru a-şi continua drumul cu corabia vrăjită. Dar ce să vezi ? Cine le iese înainte ? O ceată de oameni înarmaţi, avînd în mijloc un prins: domnul de Saint-Phal. Puseseră mîna pe el.

— Mornay ! Unde e Mornay ?

Îl căutară şi-l găsiră într-o tainiţă din zidul ce împrejmuia oraşul. Nici nu voia să audă de o asemenea revedere, deşi tînjise, plînsese, o dorise şi vorbise în bobote de ea luni de zile. Acum, însă, cînd bătăuşul şi cel lovit se văzură faţă în faţă, numai unul dintre ei păli şi începu să tremure. Cel de al doilea îngenunche, de parcă ar fi împlinit un lucru prea firesc, şi făcu, cuvînt cu cuvînt, amenda onorabilă ce-i fusese impusă. Şi puse, în cele ce spunea, o fervoare atît de meşteşugită, se prefăcu a nutri o căinţă atît de mare, încît toţi cunoscură că se prefăce. Se putea bănui chiar că domnul de Saint-Phal se complace în rolul său, şi dacă cineva îşi ridea în pumni apoi acela nu era Philippe Mornay.

Acesta se îndreptă către regele Henri şi ceru să-i vorbească între patru ochi. Se traseră dar la o parte, în timp ce Saint-Phal urma să stea în genunchi, aşteptînd să i se hotărască osînda.

— Sire, rosti Philippe, mi-am venit în fire. Îmi pierdusem capul, după cum ştiţi. Acordaţi-mi favoarea de a-l elibera pe domnul de Saint-Phal şi de a nu-l închide.

— Domnule de Mornay, justiția cere să fie întemnițat. Un gentilom și regele său au fost deopotrivă jigniți.

— Răzbunarea îmi aparține, a spus cel de sus.

— Philippe, ar fi fost bine să-ți fi amintit mai demult ce-a spus domnul.

Dat fiind, însă, că cel lovit stărui, plin de căință, încă o dată, Henri hotărî ca Philippe să-l ridice el însuși pe atentator, arătînd astfel că înțelege să ierte și să nu ceară pedepsirea. Și Mornay se îndreptă spre bătăuș :

— Domnule, ridică-te, regele te iartă.

— Domnia-ta, însă, răspunse Saint-Phal, rîzînd cu nerușinare în fața vrăjmașului său, palid, doar cu vîrful nasului roșu, domnia-ta, însă, domnule, nu mă poți ierta. Nu-mi rămîne deci altceva de făcut decît să-mi ispășesc fapta.

Mornay rosti :

— Nu ești vrednic să-ți ajut să te ridici. Dar, ce-am căutat asta am găsit. Și-l apucă pe josnicul Saint-Phal de subsuori.

Acesta se împotrivi, lăsîndu-se greu. Pînă la urmă începură să gîfîie amîndoi, în timp ce mulțimea ce-i privea rîdea ori, dimpotrivă, era înmărmurită.

Saint-Phal gîfîi :

— Mă duc la închisoare, ca să crapi de ciudă.

Mornay gîfîind și el :

— Am să mă rog zilnic pentru tine, fie că vrei, fie că nu vrei.

Regele porunci ostașilor să-l ridice în picioare pe cel ce continua să stea în genunchi. Porunca îi fu împlinită. Ostașii îl bușiră pînă cînd se ridică. Și abia după ce îl duseră de acolo în brînci, își dădu seama Saint-Phal că la Bastilia n-avea să fie de loc tratat ca un gentilom.

Philippe Mornay ceru maiestății-sale îngăduința să plece ; voia să se înapoieze la Saumur.

— Domnule du Plessis, zise Henri, nu-i așa că tratatul despre liturghie va rămîne închis în biblioteca domniei-tale ?

— Sire, ar fi cel mai greu păcat al meu : să cunosc adevărul și să nu-l vestesc lumii.

Auzind aceste vorbe ale protestantului Mornay, regele îi întoarse spatele. Lumea înțelese : protestantul căzuse în disgrație. Cițiva își luară bun rămas cu inima mai ușoară.

CÎNTECUL

Corabia vrăjită nu mai era încărcată atunci cînd, cu pînzele umflate de vîntul noptatec, porni către Blois și Orléans. Cei mai mulți se duseseră să se culce, rămăseseră doar cițiva cu regele și ducesa de Beaufort. Domnul de Rosny își trimisese soția la culcare, căci nesuferita văduvă nu l-ar fi putut decît stingheri în înfăptuirea planului ce-l îndemna să le țină tovărășie. Pe

punte mai era mareşalul de Matignon, mare iubitor al nopţilor pline de poezie, şi încolo doar un paj, pe nume Guillaume de Sablé. Tînărul acesta în vîrstă de douăzeci de ani nu se distingea prin cine ştie ce însuşiri, avea însă din naştere pe obrazul stîng un semn roşu, ca de arsură, care era asemuit cu diferite lucruri. Unii ziceau că seamănă cu un trandafir, alţii cu o cetate, alţii cu pîntecele unei femei. Gabrielle ar fi vrut să-l îndepărteze pe Guillaume încă de la Curte, dar Henri o rugase ca pînă una-alta să nu se uite la el.

— Nu prea e el frumos, atrăgător, recunoscuse Henri cu acel prilej. Şi nici ce i-o fi putînd pielea nu-mi dau seama. Dar sînt sigur că nu-i un tînăr ca toţi ceilalţi. Îmi aminteşte de flăcăii care au împlinit douăzeci de ani o dată cu mine. Mulţi i-au şi uitat, dar nu face nimic : se întîmplă ca generaţia noastră să mai dea uneori cîte un vlăstar.

Cei doi domni şi băieţandrul s-au tras mai la o parte. Gabrielle stă pe un scaun scund, ca de copil, iar Henri pe jos, la picioarele ei. Cînd îşi reazămă ceafa de genunchiul ducesei şi priveşte stelele, cînd îşi spijină bărbia de încheietura mîinii ei şi atunci aştrii îndepărtaţi sclipesc şi mai frumos. Gabrielle îi netezeşte fruntea cu vîrful degetelor, o simte fierbinte şi îl roagă să păstreze neclintit fericirea din clipa aceea. Fusese o zi plină de bucurii şi ecoul lor le mai răsuna încă în suflet. Cuvintele care exprimau acest ecou nu le cunoşteau însă şi nici nu le căutau.

O, fluviu al fluviilor, plin de flori şi slavă —
Numai veşti bune întîmpine această navă.

Henri răspundea stelelor ce luceau deasupra-i. Dacă şi-ar fi dat osteneala să lege cîteva cuvinte, ar fi vorbit astfel :

O strădanie atrage după sine altă strădanie, şi tot aşa pînă la moarte ; nu şi dincolo de ea, nădăjduiesc. Te sileşti, te sileşti mereu. Odihna e firească mult mai bună, dar nu dăinuieşte decît o clipă, clipa care fuge acum. Bucuria, tihna, încrederea — copacul ce-şi scutură florile pe noi. Drumul făcut împreună cu tine.

— Cu tine, rosti şi Gabrielle care ţinea pasul şi simţea ceea ce simţea şi el. Cu tine aş vrea să ajung la capătul călătoriei noastre pe pămînt, dragul meu stăpîn, ăsta-i gîndul care mă mîngîie.

Şi îl sărută, apoi şi el pe dînsa, îndelung, cu foc, ca pentru toată viaţa. Călătoresc numai ei doi în susul apelor Loirei şi poartă în inimile lor ecoul :

O, fluviu al fluviilor, plin de flori şi slavă —
Numai veşti bune întîmpine această navă.

Cu bărbia sprijinită pe genunchiul ei, Henri o priveşte pe Gabrielle şi dînsa pe el.

— Mărirea ta, stăpîne, rostește Gabrielle, nu va apune în veci. De astăzi toată lumea o recunoaște și crede în ea.

Henri rîde molcom, rîde de ea — și îndată rîde și ea de el. „Noi doi o știm prea bine. Fluviul nostru nu cară două clipe la rînd aceeași apă. Dar parcă el rămîne același ? Nu s-a și vărsat, cît timp îl privim, în marea uitării ?“ Așa gîndește Henri, și așa simți îndată și Gabrielle. În sufletul amîndurora răsună ceva care s-ar tălmăci astfel prin vorbe : totul e trecător și tocmai de aceea frumos. Bucuria, tihna, încrederea, copacul ce-și scutură florile asupră-ne. Nici din goliciunea trupului nostru nu rămîne nimic — cum ar putea dăinui dar mărirea ?

În clipa aceea auziră la oarecare depărtare glasul înflăcărat al mareșalului Matignon. Vorbea cu însuflețire despre castelele de pe malul fluviului, care își aruncau umbrele tăcute peste apa sclipitoare, înălțîndu-se fantomatice, cu porțile lor vrăjite prin care nimeni nu intra și nu ieșea în noaptea aceea și pe care nimeni n-ar fi vrut să le stăpînească.

Curtenii nu se vedeau, în schimb se auzi acum răspunzînd un glas foarte limpede și cumpătat :

— Da' de unde ! Cum să nu vrea nimeni să le stăpînească ? Poftim, ajungem în dreptul castelului Sully, care aparține domnului de la Trémoïlle. Ia întreabă-l : îl dă degeaba ori cere o sută douăzeci și șase de mii de livre pe castel și pe domeniile care țin de Sully.

— Dar nu despre asta e vorba, răspunse Matignon, care voise să spună cu totul altceva.

— Dimpotrivă, tocmai despre asta-i vorba ! susținu domnul de Rosny și rosti din nou lunga cifră, răspicat, apăsînd pe fiecare cuvînt. Dacă n-ar cere atîția bani, pe cinstea mea că Sully ar fi al meu. E adevărat că l-aș putea avea și pe mai puțin și poate chiar pe degeaba. Ar trebui însă ca, feștelindu-mi onoarea, să țin parte ducelui de Bouillon, uitînd că sînt slujitorul credincios al regelui. Dar nici prin gînd nu-mi trece. Nu s-a găsit încă un castel destul de măreț, domenii destul de bogate pentru asemenea faptă.

După care tăcu și lăsă să vorbească în locu-i umbra castelului. Turnurile și acoperișurile acestuia se iveau rînd pe rînd dintre desișurile întunecate ale copacilor și-i salutau transfigurate. Nevăzuți, mareșalul și ministrul răspundeau acestui salut, vrăjiți amîndoi, deși fiecare în felul lui. Zidurile albe se scăldau parcă în apă, căci fluviul și afluentul său înconjurau castelul. Partea dindărăt era mai ridicată, cele două turnuri mai înalte și cel mai mare dintre acoperișurile țuguiate se sprijineau pe o insulă, și totul era scăldat de lumina cerului înstelat, iar de jur împrejur sclipea fluviul argintat.

— Ce frumos e, murmură Gabrielle.

— Un domeniu vrednic de domnia-voastră, doamnă, o încredință de Rosny, apropiindu-se.

— Ba nu de mine, rosti Gabrielle. Ci de cel mai credincios slujitor. Asta-i desigur și părerea regelui.

Cu gîndurile duse, Henri repetă :

— Asta-i și părerea mea.

Deodată își veni însă în fire și hotărî :

— Domnule de Rosny, fericirea domniei-tale e pecetluită, dacă asta te poate face fericit. Despre cum vom face rost de bani, vom vorbi altă dată.

Rosny tresări, aproape înspăimîntat de bucurie — nu crezuse că va ajunge să dobîndească atît de ușor domeniul. Nu era omul care să se bizuie pe o izbîndă ușoară a planului său, deși pentru împlinirea lui își jertfise somnul și rămăsese pe punte. De speriat ce era, se repezi să sărute mîna regelui, dar Henri dispăruse pe neașteptate. Și Rosny trebui să-și îndrepte mulțumirile și prinosul inimii sale, de obicei atît de neînduplecată dar de data asta mișcată, către scumpa domniță.

Henri se trăsese sub un umbrar, stătea rezemat de copastia corăbiei, și privea fluviul. Îndărătul lui, castelul Sully se pierdea tot mai mult în desișul copacilor ; străluci pentru ultima oară și pieri. Dar regelui nu-i păsa de castel, ci își zicea în sinea lui : „A stăpîni — ce înseamnă a stăpîni ? Un castel cu toate cîte țin de el poate fi mistuit de foc, un regat poate fi pierdut. Moartea stă mereu la pîndă, și, cînd nu te gîndești, ți le poate răpi pe amîndouă. Am făcut un drum care s-a încheiat cu bine, am dobîndit cea din urmă dintre provinciile mele, l-am silit pe vrăjmaș să încheie pacea. Țintind mereu mai sus, avînd de înfruntat tot mai multe greutăți, am statornicit libertatea conștiinței, visul meu de totdeauna. Și acum stăpînesc acest regat mai deplin decît l-a stăpînit vreun alt rege, îl stăpînesc cu trup și suflet. Dar stăpînesc oare ceva cu adevărat ?“

Și în timp ce gîndea așa, crezînd că-și deapănă gîndurile după voia lui, în fața ochilor i se ivi — fără s-o fi chemat — icoana depărtată a tînărului Henri : avea optsprezece ani și nici un fel de avere. Călărea cu prietenii săi, care nu împliniseră încă nici unul douăzeci de ani, spre Paris ; acolo o află pe preaiubita-i mamă, pe Jeanne, ucisă, și căzu și el curînd în ghearele bătrînei regine, care și clocise gîndul blestemat al nopții Sfîntului Bartolomeu. Iar cînd acest gînd se împlini și prietenii săi fură uciși, deveni de tînăr, pentru multă vreme, prizonierul bătrînei vrăjitoare. Bănuise el măcar că așa se vor petrece lucrurile cînd călărea spre Paris, în fruntea cetei sale, însoțit numai de cîțiva, dar urmat de mulți ?

Ceata strînsă a cutezătorilor uniți în cuget și simțiri e în același timp cucernică și îndrăzneață. Sucesc capetele fetelor de prin sate, dar vorbesc adeseori între ei despre religie. Sînt cu toții niște răzvrătiți împotriva mai-marilor zilei, de care dumnezeu s-a lepădat, spre a se da de partea lor, a tinerilor de douăzeci de ani, încît însuși Isus le poate ieși în orice clipă înainte de

după stîncile din față spre a se pune în fruntea lor. Pentru ei toți, rănile lui sînt încă proaspete, sîngerează încă. Povestea lui e pentru ei însăși viața lor de fiecare zi, și o trăiesc ca pe a lor înșile. „Isuse !" îl cheamă unul dintre ei, Philippe Mornay. Și-l cheamă cu atîta putere, încît toți întorc capetele, gata să facă cerc în jurul domnului și să i se adreseze :

— Sire ! Data trecută ați fost mai slab decît vrăjmașii și a trebuit să vă lăsați ucis pe cruce. De data asta, însă, împreună cu noi, veți învinge. Moarte lor ! Moarte lor !

În al patruzeci și optulea an al vieții sale, Henri avu dinaintea ochilor din nou aceste icoane de demult ; se cutremură, își încleștă mîna pe copastia corăbiei și îi veni să ofteze din greu. Dar își aminti la timp că se afla pe o corabie încărcată cu flori și că atinsese țelul către care tinseseră tinerii cutezători. „Să fie domnul alături de mine ? De unde să știu ? Nici atunci nu credeam că Isus ne va socoti vrednici să coboare printre noi, numai fiindcă eram protestanți. Dar ceilalți credeau cu tărie că se afla pe undeva, pe aproape, și de asta îmi și erau dragi."

— Ia te uită ! Acolo e unul dintre ei.

Rostise aceste vorbe zărindu-l pe pajul Guillaume de Sablé. Flăcăul stătea de asemenea singur, sprijinit de copastie ; părea mai înalt decît era, căci noaptea, cu tainele ei, ca și tainele pe care le purta în suflet îl înălțau deasupra lui însuși. Nu încăpea îndoială că se afla mai aproape de stele decît de pămînt ; lumina lor i se prelingea pe obraz, pe lîngă semnul asemuit în fel și chip. Cum ținea dinții încleștați, mușchii feței uscătive păreau împietriți. În ochi i se răsfrîngeau luminile stelelor și flacăra gîndurilor lui.

— La ce visezi ? îl întrebă un glas.

Pajul privi în jur, nu zări pe nimeni, dar glasul urmă :

— Visezi că ești mareșal al Franței. Poate că vei și ajunge cîndva. Pe corabia asta se află unul care ticluiește stihuri. Se înțelege, și tu te crezi poet. Încearcă-ți dar puterile, îmbracă în cuvinte potrivite povestea unui rege care a cucerit bunul cel mai de preț și îl stăpînește. De cîte ori s-a depărtat de dînsa, nici lupta, nici izbînzile nu i-au putut răsplăti durerea. Lupta și izbînzile îți pot da un regat, dar nu steaua minunată pe care sîntem dornici s-o privim pînă cînd noi înșine ne stingem.

Glasul din umbră se curmă și Guillaume simți că e singur.

Henri se afla din nou lîngă Gabrielle. Domnii Rosny și Matignon vorbeau cu regele și cu iubita lui și erau cu toții voioși și cu sufletul împăcat. Împotriva obiceiului său, rîdea și noul castelan de Sully. Smerit și curtenitor, tînărul Sablé se înfățișă în fața acestor patru persoane și se înclină ; aștepta porunca regelui. Iar regele îi făcu un semn și-i spuse :

— Să-ți auzim cîntecul.

La care neașteptatul oaspete făcu o adîncă închinăciune du ce sei de Beaufort și începu :

Cînd m-am supus voii lui Marte,
O, Gabrielă-ncîntătoare,
Cu gîndul către slăvi deșarte
Și-n piept c-o inimă ce doare,
Ce trist suna un bun rămas
În ziua cea plină de jale !
Parcă stingea al vieții glas,
Parcă plîngea în inimi goale...

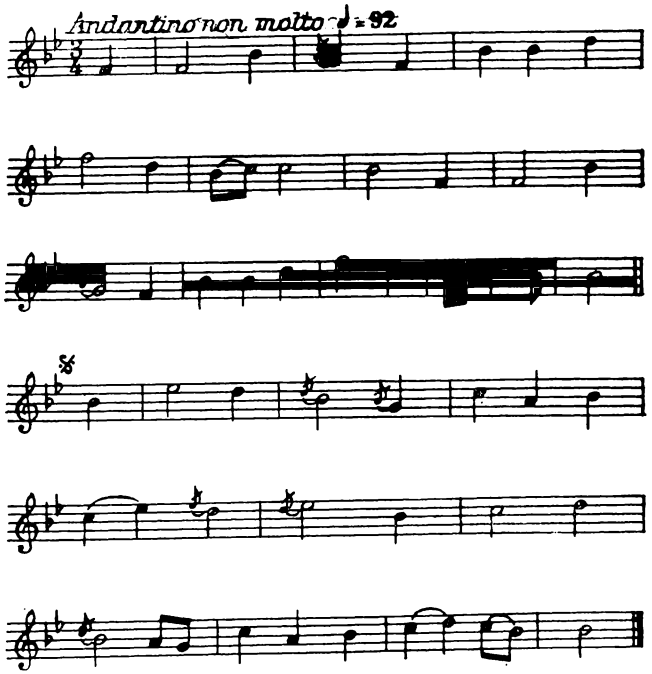

— Încă o dată, ceru regele. Să audă și marinarii. Cînd ajunsese pînă la ei glasul proaspăt și dulce, cîțiva dintre oamenii ce mînuiau pînzele corăbiei fericite se apropiaseră încetișor. Acum ascultau cu toții, cu sfințenie ; apa pe care luneca usor carena suspina tainic. Neîntrerupt de nimeni, Guillaume își zise cîntecul :

Cînd m-am supus voii lui Marte,
O, Gabrielă-ncîntătoare,
Cu gîndul către slăvi deşarte
Şi-n piept c-o inimă ce doare,
Ce trist suna un bun rămas
În ziua cea plină de jale !
Parcă stingea al vieţii glas,
Parcă plîngea în inimi goale...

A fost destul doar o privire
De-a ta, Amorule pribeag,
Şi-s gata pentru-a ta oştire
Şi să slujesc sub al tău steag.
Ce trist suna un bun rămas
În ziua cea plină de jale !
Parcă stingea al vieţii glas,
Parcă plîngea în inimi goale...

De-aş cuceri împărăţii
Prin luptă ori prin iscusinţă,
A tale fi-vor bogăţii
Ce-or asculta de-a ta dorinţă.
Ce trist suna un bun rămas
În ziua cea plină de jale !
Parcă stingea al vieţii glas,
Parcă plîngea în inimi goale...

Tu, stea, ce stau să părăsesc
Spre aspra-mi şi prea grea căinţă...
Ci, vino dar, că mă sfîrşesc,
O, neuitata mea fiinţă...
Ce trist suna un bun rămas
În ziua cea plină de jale !
Parcă stingea al vieţii glas,
Parcă plîngea în inimi goale...

Cînd Guillaume sfîrşi, se aşternu o îndelungată tăcere sfîşiată doar de un suspin înăbuşit — ca acela al apei pe care corabia luneca uşor. În cele din urmă, doamna ducesă de Beaufort se ridică. Semnul pajului Guillaume de Sablé păli în licărul stele-

lor și putea prea bine semăna cu un trandafir, cu o cetate ori cu pîntecele unei femei. Și Gabrielle îl sărută.

Marinarii se căţărară pe catarge și, acolo sus începură a cînta noul cîntec, atît cît și-l aminteau. Guillaume se adresă regelui :

— Sire, e cîntecul maiestăţii-voastre.

— E drept că eu am dictat cuvintele, dar nu eu le-am stihuit, răspunse Henri și întinse mîna pajului.

Apoi aruncă o privire spre noul castelan de Sully, îl privi așa cum avea el obiceiul cînd lua oamenii peste picior, dar nu-și spuse gîndurile. „Averea, stăpînirea ? Un cîntec ce va fi pe buzele tuturor."

Și pe chip i se întipări o gingașă emoţie, o cucernică gravitate : se gîndea la vechii psalmi pe care-i cîntase de atîtea ori și cu care asemuia acum cîntecul său. Depărtîndu-se cu Gabrielle, îi șopti la ureche acest gînd.

PACE SAU RĂZBOI

La Curtea Franţei se mînca zdravăn pe atunci. După pacea victorioasă, cea dintîi grijă a regelui fu să ceară din ţinutul său de baștină, Béarn, gîștele cele mai grase. Prin mese îmbelșugate, vînători și vesele serbări voia să se încredinţeze pe sine însuși și să convingă și restul lumii că nu-l mai amenință nici o primejdie, că era deplin stăpîn pe ceea ce cucerise. Și lumea părea cu adevărat s-o creadă. La numeroasele ospeţe, în fața numeroșilor privitori, regele se prefăcea că mai are vestita lui poftă de mîncare. Dar, la drept vorbind, și-o pierduse. Iar prietenilor le spunea :

— Înainte vreme nu aveam nimic. Acum n-am poftă de nimic.

Prietenul său din tinereţe, mareșalul Roquelaure, îi desluși pricina.

— Sire ! Înainte vreme eraţi excomunicat și un excomunicat înfulecă mai abitir decît un diavol.

Lucru pe care regele îl știa mai bine decît el.

În deplină siguranţă, ori ba, își dusese totuși vasul într-un port ce-i chezășuia un adăpost vremelnic. Dacă ar fi năzuit către ţeluri mai mari, ar fi ajuns cu adevărat mîntuitorul continentului, cum și era privit de alţii, dar cum el însuși nu se socotea. Își cunoștea chemarea, înţelepciunea îl făcea însă să-i amîne înfăptuirea, să renunţe ; nu fiindcă s-ar fi temut de primejdiile ce l-ar fi pîndit pe el însuși — căci s-ar fi bucurat de slava dobîndită — ci fiindcă nu voia să supună la noi încercări poporul, care n-ar fi avut de cîștigat decît noi poveri. Pace ! Pace !

Mylord Cecil și prinţul de Nassau fură primiţi la Luvru mai înainte ca solia spaniolă să-și fi făcut falnica intrare. Regele le ieși cu pași repezi în întîmpinare.

— Don Filip a trecut în lumea dreptilor.

Henri își scoase pălăria și o trînti de pămînt, rugînd și pe aliații săi să facă la fel :

— Ceremonialul spaniol și-a trăit veacul.

Mylord Cecil :

— Bătrînul nemernic trebuia să moară ! Ce altceva mai putea face, după ce l-ați tărbăcit ?

Prințul de Nassau :

— El nu mai putea face altceva. Dar Spania...

Regele Henri :

— Vreți să spuneți monarhia universală ?

Prințul de Nassau :

— Vreau să spun tîlharii care, legați cu același lanț pe galera lor, stăpînesc lumea.

Mylord Cecil :

— Îmi place ideea că agresorii, deși ar mai putea pustii acest nefericit continent, sînt totuși legați cu același lanț și că prăbușirea unuia aduce după sine căderea mai multora.

Regele Henri :

— Domnii mei, există o vreme a războiului și una a păcii.

Mylord Cecil :

— Eu unul, pe legea mea, sînt prietenul păcii.

Prințul de Nassau :

— Pentru ca pacea să fie pace, trebuie să fie dorită și binevenită pentru amîndouă părțile : nu numai pentru noi, ci și pentru agresor. Dar acesta e fățarnic cînd vorbește de pace. Sire ! De cînd ați încheiat multslăvitul tratat de pace de la Vervins, trupele spaniole au dispărut din Europa.

Mylord Cecil :

— În locul lor au apărut, însă, trupe de strînsură pe care le-aș numi mai degrabă bande de tîlhari ; aș fi gata să-i trimit pînă la unul la spînzurătoare. Voluntari, chipurile ! Își spun spanioli, dar sînt pripășiți din toate colțurile pămîntului, nici un stat nu-i recunoaște, nimeni nu declară război în numele lor și nimeni nu vrea să știe de ei. O nouă uneltire, ticluită cu multă isteție, pe care un britanic iubitor de pace o privește ca pe o ciudățenie.

Auzind aceste vorbe, prințul de Nassau își ieși din fire, sări în sus și strigă :

— Dar nu și un olandez, nu și un german. Țara mea se prăpădește. Poporul meu se duce de rîpă. E mai rău decît un război declarat, se petrec grozăvii mai mari și mai dezgustătoare decît într-un război. Sire, ajutați-ne ! Sînteți singurul rege care poate ridica sabia.

Regele Henri tăcu.

Mylord Cecil :

— Prințe de Nassau, așezați-vă. Putem vorbi liniștiți. Regele știe tot atît de bine ca și noi ce se întîmplă. Bandele de tîlhari, care cică n-ar avea stăpîn, deși toată lumea știe cine le-a născocit, sfîrtecă și jupoaie nu numai Olanda, ci au trecut și în țările

germane. Își înfig colții în aceste țări, fie că sînt catolice, fie că sînt protestante. Dar catolicii și protestanții au început să se mănînce între ei. Asta aduce anume foloase...

Prințul de Nassau :

— Foloase ! Mă apucă toți dracii !

Mylord Cecil :

— Potoliți-vă. Compatrioții domniei-voastre au dat de dracul mai demult. Cînd am spus foloase, am vrut să vorbesc despre foloasele pe care le are agresorul. El nu poartă nici o răspundere, după cum am mai spus. În al doilea rînd, războiul lui tîlhăresc nu-l costă nici cît negru sub unghie, bandele se hrănesc singure. În al treilea rînd, și cel mai de seamă, starea de lucruri de azi nu are nici un fel de soroc. Poate continua atîta vreme cît au nevoie de ea banditii dominației mondiale totale.

Prințul de Nassau :

— Un veac !

Mylord Cecil :

— O jumătate. Destul totuși ca acest continent să se sălbăticească. Cînd am zis „sfîrtecă și jupoaie", am folosit o figură de stil. Dar pînă la urmă oamenii se vor obișnui să se sfîșie cu adevărat unii pe alții.

Prințul de Nassau :

— Ce hotărăște regele la care Europa își ridică ochii ca la mîntuitorul ei ?

Regele Henri :

— Mylord, marea voastră regină m-ar ajuta, cum a făcut-o de atîtea ori ?

Mylord Cecil se ridică.

Prințul de Nassau sare de pe scaun.

Regele se și află în picioare.

Mylord Cecil :

— Maiestatea-sa e gata și dorește să ducă la bun sfîrșit acțiunea cu forțele de care dispune pe uscat și pe mare.

Prințul de Nassau :

— Statele generale ale Țărilor de Jos sînt gata să cheme sub arme toate forțele lor.

Regele Henri :

— Atunci aș fi într-adevăr cel mai puternic ; aș fi destul de puternic ca să preîntîmpin un mare război și ca numele meu să fie binecuvîntat de dumnezeu și de oameni. Trebuie să fie pricini de foarte mare greutate spre a mă împiedica să-mi asigur mîntuirea sufletului, fără să mai vorbim de bunul renume pe pămînt. Vă spun că războiul îmi este interzis și vă rog, domnilor, să mă ascultați pînă la capăt. Și eu a trebuit să-i îngădui, chiar în această încăpere, legatului Papei să mă prevină că va veni vremea cînd mă voi afla în luptă cu lumea catolică. Voi fi bănuit — spunea — că vreau să apăr peste tot cauza protestantismului, și asta nu de dragul credinței, ci numai spre slava mea. Și pînă una-alta am întărit bănuiala legatului, proclamînd la Nantes edictul meu.

Mylord Cecil și prințul de Nassau vorbiră pătimaș, amestecîndu-și cuvintele.

Regele Henri :

— Domnilor aliați ! Prieteni ai păcii și ai civilizației ! Ceea ce face agresorul este o grozăvie. Lumea a fost plină de grozăvii de cînd o știu. Nu m-a cruțat de nici o încercare. Am purtat totdeauna război de dragul omeniei. Așa am făcut-o înăuntrul regatului meu și așa aș face pornind împotriva tîlharilor de care vă plîngeți.

Mylord Cecil și prințul de Nassau vorbiră în același timp :

— S-a făcut ! Treceți la fapte ! Sînteți cel mai mare om al nostru. N-are decît să se ducă dracului sfîntul lor Imperiu Roman, să se prăbușească sfînta lor biserică.

Regele Henri :

— Exact așa a vorbit și legatul, dar a adăugat că în felul acesta aș ajunge stăpînitorul lumii.

Mylcrd Cecil, depărtîndu-se de prințul de Nassau și trăgîndu-se înapoi :

— Asta-i o glumă, de bună seamă. Maiestatea-sa britanică e departe de a dori ca războiul să capete un asemenea țel.

Regele Henri :

— Și eu la fel — și de aceea nici n-am să-l încep.

Prințul de Nassau, sugrumîndu-și plînsul :

— Sire, nu vă e milă de lumea asta chinuită ?

Regele Henri :

— Ba da. Și în primul rînd mi-e milă de poporul și de regatul meu. Căci ele poartă cicatricele a douăzeci de ani de război, iar generația de astăzi le va purta pînă la sfîrșitul vieții. Nu eu hotărăsc ursita oamenilor și ar însemna să mă încumet prea mult dacă aș încerca să cruț celelalte țări de marile războaie religioase prin care a trecut această țară și cărora le-a supraviețuit. Suferința îndelungată de care a avut parte a dat regatului meu o nouă aplecare către rațiune — și aceasta trebuie cultivată, nu înăbușită. Hotarele regatului sînt descoperite, întăriturile lăsate în părăsire, flota e într-o stare jalnică, multe din provinciile mele au fost pustiite. Dacă vreau ca poporul meu să-și astîmpere foamea și să lase urmași, trebuie să dezarmez.

Prințul de Nassau :

— Pentru ca francezii maiestății-voastre să trăiască în bunăstare și în tihnă, condamnați cea mai mare parte a Europei să cadă pradă unor grozăvii fără seamăn. Dezarmarea Franței va lăsa frîu liber tîlharilor.

Mylord Cecil :

— E adevărat că în această țară fericirea țăranilor și a tîrgoveților crește văzînd cu ochii.

Regele Henri :

— Iar oamenii au fost făuriți tocmai ca să fie fericiți. De altfel, dacă aș avea alte gînduri față de ei, m-ar izgoni. Fericirea și

însăși domnia mea atîrnă de una ori două bătălii pierdute. Domnii mei, fie că-mi place, fie că nu, trebuie să-mi trimit ostașii la vatră.

SPUN ȘI EI: E MARE

Solii spanioli sosiră la Paris. Intrară în oraș cu mare fast, așa cum se cuvenea după semnarea unei păci greu dobîndite și menite a dura fără sfîrșit. Cu atît mai mult fură dar mirați de felul neceremonios de a se purta al Curții și al unui rege, despre care se spunea că e mare. Căci nu tot așa li se păru și lor. Regele Franței îi conduse, mai întîi, în sala pentru jocurile cu mingea, unde preaînaltul stăpînitor porni o luptă înverșunată cu mareșalul Biron, tînărul, și cu prințul de Joinville. Din galerie, doamne mascate urmăreau săriturile și loviturile neobositului monarh. Don Luis de Velasco, amiralul de Aragon, contele Arenberg și întreaga solie spaniolă căutară să ghicească sub care mască de ascunde ducesa de Beaufort și izbutiră cu ușurință. Căci luarea-aminte a tuturora era îndreptată asupră-i. Regele juca pentru dînsa, cum băgară de seamă spaniolii, și juca în dogoarea unei zile de iunie și a unei săli arhipline.

Voia, însă, desigur, să le arate și lor cît de mlădios, de voinic și de tînăr mai era încă pentru a insufla teamă. Solii se gîndiră la aceasta mai tîrziu, cînd își ticluiră rapoartele. Pentru moment precumpănea însă în cugetele lor uimirea că regele preacreștin se lepăda în fața lor de demnitatea sa și o aducea jertfă unei femei. După joc își rugă preascumpa stăpînă să-și descopere fața, pentru ca solii maiestății-sale catolice s-o poată privi în voie.

Dar solii aveau să vadă și altele și mai și. Peste două zile se dădu un mare banchet și seara un bal. În capul mesei, sub baldachin, alături de rege ședea ducesa de Beaufort, slujită de doamne de neam mare, dintre care cea dintîi era domnișoara de Guise. O coborîtoare a casei de Lorena, casa care în alianță cu Spania pusese pînă de curînd în primejdie tronul regelui Franței. Iar acum, o fiică a acestei case, pe care Spania ar fi vrut s-o vadă domnind peste francezi, înfățișa bucatele, cui?

După un timp regele se adresă spaniolilor :

— La Amiens m-ați fi putut înfrînge. Punctul meu slab era acolo unde se afla cortul ducesei.

Cu gravitatea cuvenită, don Francisco de Mendoza răspunse :

— Chiar știind că pierdem bătălia, nu puteam porni la asaltul unui bordel.

Și pe cît de țepeni întîmpinară spaniolii aceste vorbe, pe atît de nestingherit hohoti regele. Astfel solii se încredințară că regele nu putea fi umilit cu nici un chip. Seara, amfitrioana balului fu *Madame*, sora regelui, dar alături de dînsa apăru ducesa de Beaufort într-o rochie de mătase de culoarea sma-

ragdului, cu părul scînteind de diamante ; era peste măsură de frumoasă, lucru pe care trebuiră să-l recunoască în cele din urmă şi spaniolii.

Cu toate acestea, continuară să se arate scandalizaţi că la Curtea Franţei femeile dădeau tonul, ori de cîte ori era cu putinţă. Cînd dansul conteni, rochiile largi şi somptuoase ale femeilor alcătuiră un cerc în mijlocul salonului, şi printre ele îşi făcu drum un tînăr cu un semn roşu pe obrazul stîng. Însoţit de muzică, tînărul cîntă cîntecul ce începea cu cuvintele : „Cînd m-am supus voii lui Marte".

Pînă la plecarea lor, spaniolii îl auziră de multe ori şi peste tot locul, aşa că în cele din urmă se pomeniră că-l îngînă şi ei. Iar după ce plecară, după ce întreg Parisul îi văzuse pe vrăjmaşii înfrînţi ai regelui, Henri îşi făcu intrarea oficială. Şi nu cruţă nimic pentru ca această intrare să fie cît mai înălţătoare ; numai el şedea în şa, îmbrăcat în piele şi fier, purtînd pe cap coiful cu penaj alb, ca la Ivry. Aşa îl cunoştea lumea, aşa voi să-l vadă. Henri îi împlinea dorinţa, respecta felul în care se întipărise în mintea oamenilor înfăţişarea unui mare rege : era întruchiparea lui.

Străinii veniţi de prin toate ţările îl aclamară cei dintîi. Şi pe neaşteptate, după o oarecare şovăială, populaţia capitalei sale fu cuprinsă de o însufleţire neînfrînată. Henri se opri în apropierea Luvrului ; de-a lungul străzilor, de la ferestrele caselor, de pe acoperişuri era ovaţionat ca niciodată pînă atunci şi cum nici nu avea să mai fie. Întinse braţul. Sub mîna lui, la picioarele lui, se afla o litieră, pe care purtătorii o lăsaseră jos. Henri exclamă :

— V-am adus pace spre binele vostru, care este şi al meu.

Şi intră în palat, iar cei de faţă înţeleseră foarte bine ce voise să spună şi ştiau cu toţii cine era făptura din litieră, către care arătase ca spre icoana unor vremi mai bune. Străzile, casele, acoperişurile cîntau : „Încîntătoare Gabrielle".

În ceasul acela al triumfului, lui Henri nu-i fu hărăzit să rămînă singur, deşi se simţea de parcă ar fi uitat ceva, de parcă n-ar fi făcut tot ce-ar fi trebuit să facă. Dar îmbulzeala era prea mare, veniseră să-i înfăţişeze omagii Curtea şi Parlamentul, consilierii municipali, mareşalii, membrii sfatului vistieriei, iar prin acest furnicar crainici înarmaţi, purtînd zale împodobite cu crini auriţi, croiau drum solilor străini.

Se grăbeau să adeverească triumful regelui Franţei, prin prezenţa lor, ambasadori ordinari şi extraordinari — nu numai cei pe care Henri îi ştia ci şi alţii, neaşteptaţi, şi nu numai trimişi ai Curţilor prietene. Dimpotrivă, cei dintîi sosiră chiar trimişii Curţilor duşmane, dar în fruntea acestora nu se aflau vrăjmaşii făţişi, Spania şi Imperiul ; reprezentanţii lor nu veniseră încă şi nu se ştia dacă, din capul locului, aveau de gînd să vină ori nu. Cei mai grăbiţi se arătau uneltitorii ascunşi. Savoia vecină dă, vicleană, ajutor duşmanilor şi, întrucît ducele se

află cu un picior pe pămînt francez, trebuie să se ajungă la o răfuială. Habsburg are unelte supuse printre prinții italieni ; agenții acestora au venit dar și ei și ovaționează acum la rînd cu ceilalți, pregătindu-se să raporteze cum își poartă triumful regele Franței. Prinții renani, clerici și mireni, și-au pus și ei observatorii să cînte osanale marelui rege.

Toți acești străini se pricep să tămîieze și admirația dovedită ar părea adevărată, dacă nu s-ar ști că la ei izvorul simțămintelor e spaima. Prin gura lor vorbește groaza de curînd încercată că izbînda regelui e mai mare decît s-ar fi cuvenit pentru ca prinții lor să se poată menține între el și împăratul. În apusul Germaniei e temută puterea dinastiei imperiale, care de obicei nu se face simțită, dar care acum se vădește prin bandele de incendiatori fără stăpîn, cărora li se spune spaniole, fiindcă deocamdată nimeni nu vrea să le recunoască. Dar mai mult, mai presus de toate e temut regele Franței și armatele sale, care au înfrînt Spania și se află atît de aproape de Rin. Cine le-ar putea opri ? Conducătorul suprem al monarhiei universale șade, îmbrăcat în negru, în îndepărtatul său castel ; singurul rege ce minuiește sabia se află, însă, aici de față și faptele sale îl fac să fie simțit peste tot.

Solii prinților electori germani îl cred în stare de orice pe acest protestant prefăcut. Dar socotesc că ar putea scăpa cu bine, la o adică, prin cine știe ce ofertă absurdă. Căci deznădejdea nu stă la tocmeală și nu cunoaște păsuire. Cînd vor scăpa din strîmtoare, vor întoarce foaia. Cîțiva prinți electori avuseseră astfel, în același timp, ideea de a-l alege pe regele Henri împărat roman — sau, cel puțin, să-i propună să-l aleagă, ceea ce le îngăduia să cîștige timp. Și pe rînd, fiecare dintre solii acestor prinți îl rugă pe regele Henri să le dea ascultare, pentru o solie cum nu se poate mai tainică, ce nu suferea amînare.

Împrejurările nu îngăduiră o adevărată izolare. La intrarea galeriei Luvrului era o îmbulzeală fără seamăn, pe toate ușile se înghesuiau breslele doritoare a ajunge în fața monarhului. Cîteva solii mai puțin însemnate de peste hotare nu-și pierdură totuși nădejdea că le va veni și lor rîndul ; pînă atunci trebuiau, însă, să-și apere locul și să nu se lase călcate în picioare de iureșul mulțimii. Așa cum era obiceiul la Curtea acestui rege, oamenii de rînd nu erau opriți să intre. El, regele, nu dăduse porunci anume, iar ofițerii săi procedau după obiceiul îndătinat — abia dacă mai păstrau puțin loc liber în jurul lui. Cîteva doamne leșinară în înghesuială.

Regele nu stătea pe o estradă, ci de-a dreptul pe dușumea, ca toți ceilalți care se învîrteau în juru-i, înfățișîndu-i-se la repezeală, unul după altul și rostindu-și firitiselile — de la o vreme, după atîta ascultat, sunînd parcă toate la fel și pierzîndu-și chiar orice legătură cu faptele. „Îmi zic : *cel mare*, se gîndea Henri. Mă numesc mereu, *un mare rege*, ceea ce nu

înseamnă nimic, după cum ar trebui să știe și ei. O biruință nu-i mare lucru. Am biruit doar atîta cît mi-era îngăduit și se cerea pentru a-mi feri regatul de prăbușire. Mai mult decît atîta însă nu pot face, trebuie să renunț la biruința cea mare, la eliberarea Europei de sub stăpînirea monarhiei universale, care a început să-și preschimbe supușii în ucigași și incendiatori. Nu-mi pot îngădui să-i vin în ajutor. Am ales între pace și război. Nu am voie să fiu mare."

Cu toate acestea nu-și pierdu cumpătul, ci răspunse tuturor cu măreție și chibzuială, așa cum se așteptau din partea lui și cum îi ședea bine unui mare rege. În sinea lui își spunea însă că slava lumească nu trebuie luată prea în serios, căci n-ar rezista încercărilor, dacă ar fi s-o pui la încercare. „Dar e mai bine să n-o pui, fiindcă ar însemna să-i jignești pe oameni, căci ei țin mai mult decît mine la glorie și mărire." Își întorcea capul și trunchiul cu mlădierea jucătorului cu mingea. Făcea cîte un semn, dădea capul pe spate, își schimba greutatea corpului de pe un picior pe altul : totul cu un aer pe cît de impunător, pe atît de grațios. Nu, nu-i lipsea de loc măreția, toți o simțeau și se cutremurau de respect. E drept că nu prevăzuse amploarea pe care avea să o ia sărbătorirea biruinței sale, nici entuziasmul pe care îl va stîrni, așa că se iscase o îmbulzeală cu totul nepotrivită. El însă, în ceea ce îl privea, reprezenta maiestatea și o întruchipa. „Va trebui totuși să mă învăț a o înfățișa în chip desăvîrșit", hotărî el.

„Îmi zic : cel mare. Dacă m-ar vedea, însă, în tabără, înainte de bătălie, mînjit din cap pînă-n picioare de noroiul din șanțuri, ar vorbi altfel. După cum se pare, nu cred în voința celui de sus, fiindcă pun izbînda mea pe seama întîmplării ; de aceea nici nu pregetă să-mi cadă la picioare. Dar mai ales ceea ce le e greu să priceapă e că și rațiunea poate birui uneori pe pămînt, chiar dacă nu pentru mult timp. Îi pun dinainte unui om în toate mințile, care s-a bizuit numai și numai pe simțurile sale, o absurditate ; așa înțeleg ei să contraatace. Îmi propun să mă aleagă împărat roman, de parcă și eu și ei am fi nebuni."

— Nobili domni, mai mult ghicesc decît aud memorabilul plan al domniilor-voastre, căci larma din jur e asurzitoare și apoi aveți toate motivele să vorbiți cu glas scăzut. Faptul că nu vă îndoiți cîtuși de puțin de discreția mea e spre lauda domniilor-voastre ; ce-i drept, urechile maiestății apostolice ar fi rău jignite dacă ar auzi ce mi-ați propus. Dar văd că v-ați ieșit din fire de bucurie și știu pe de altă parte că îmi purtați o prietenie adevărată.

Răspunsurile pe care le dădea purtătorilor de cuvînt ai prinților electori erau foarte politicoase, dar reieșea limpede din ele că nu-i socotea sănătoși la minte, de vreme ce băteau cîmpii. Cererile lor de a le acorda audiențe secrete nici nu le lua în seamă, ci îi concedia pe rînd, făcînd semn să vină următorii. Înaintau în cerc ; după ce treceau prin fața regelui, ajun-

geau la ducesa de Beaufort, care ședea înconjurată de prințese. Nu-i scăpau însă răspunsurile date de stăpînul ei celor ce încercau să-l ducă în ispită. Trimișii prinților electori nu uitau nici unul să-i ceară a pune un cuvînt bun pe lîngă rege și ea trebuia să le făgăduiască. Deodată păli și se crezu că din pricina unei bucurii nesăbuite. Cei care socoteau că mîndria o face pe înalta doamnă și mai frumoasă ar fi dat multul cu pămîntul să afle despre ce era vorba.

Ducesa făcu însă semn prietenului ei, viteazul Crillon, să se apropie. Curînd după aceea locul fu descurcat și se croi drum de la rege pînă departe, într-un ungher unde cîțiva oameni de rînd se străduiau să țină piept celor care se îmbulzeau, ca nu cumva să-i împingă afară. Să ajungă pînă la rege nu era totuși nici o nădejde. Acum însăși maiestatea-sa, ținînd-o de mînă cu brațul întins pe ducesa de Beaufort, le ieși în întîmpinare. Erau flamanzi, primarii unor orașe de curînd părăsite, de nevoie, de spanioli, bătrînii unor sate pe care războiul le șterse de pe fața pămîntului și cîțiva preoți ale căror altare fuseseră nimicite. Nici unuia nu-i trecu prin minte să plece genunchii în fața eliberatorului lor, prea mult stătuseră îngenuncheați.

Regele le ură bun venit, iar ei se uitară mai întîi la el, apoi unul la altul, întrebîndu-se din ochi care să vorbească. În sfîrșit unul dintre ei rosti, cu vorba molcomă și rară :

— Stăpîne ! Am dori să fim francezi și supușii maiestății-voastre.

— Sînteți oameni de ispravă, le dădu răspuns regele. E destul atîta. Chezășia voastră e că știți să vă apărați cu vitejie. Bunăstarea voastră — că nu vă feriți de muncă. Duceți-vă în pace.

Unul dintre ei mai adăugă însă :

— Am văzut un mare rege.

La care Henri șopti la urechea scumpei sale domnițe :

— Nu vor să se lase mai prejos. Și ăștia mă numesc : cel mare.

După care îi pofti la masa lui, să mănînce cu el.

MĂRIREA VINE DINĂUNTRU

Cinstirea oamenilor de rînd din Flandra nu trecu nebăgată în seamă. Ducesa de Beaufort dăduse acest prilej ; se susținea chiar că nu regele care o ținuse de mînă, cu brațul întins, o condusese, ci dimpotrivă, ea îi îndrumase pașii. Acum regele ar fi putut ca, înainte de a-și întări din nou spaniolii dominația în Flandra, să ia în stăpînire această țară și pe locuitorii ei : avea destulă putere. Firesc ar fi fost ca flamanzii să simtă o stăpînire mai aspră decît aceea a spaniolilor. Da' uite că, după cum se poartă cu ei, îi socotește oameni liberi, îi poftește la masă.

Şi cînd te gîndeşti că, pe de altă parte, în regatul lui cei care stăpînesc domenii vor fi siliţi de acum înainte să-şi construiască singuri şoselele pentru care iau vamă de la ţărani. Din pricina unor asemenea fapte, mulţi găsesc că domnia lui e cumplit de tiranică. Nu fiindcă ar născoci el din capul lui înnoirile strigătoare la cer — împotriva regelui nu suflă nimeni nici un cuvînt. Dar vezi că se înhăitează cu un zurbagiu ca Rosny, care loveşte în oamenii cei mai bogaţi şi nici nu vrea să ştie de drepturile lor dobîndite din vechime. Nu încape îndoială că domnia asta n-are să sfîrşească bine ; ar fi mai cuminte ca ministrul să-i cruţe pe arendaşii străini ai dărilor de exproprierile lui nelegiuite. Altminteri forţele banului din întreaga lume au să răzbune crunt jignirile suferite în acest regat.

Orice s-ar fi spus, însă, Rosny dădea stăpînului său sfaturi înţelepte şi chibzuite. Stătuse nopţi de-a rîndul şi calculase averea arendaşului dărilor Zamet. În ziua cînd îi înmînă regelui rezultatul trudei sale, se afla de faţă şi scumpa domniţă ; întotdeauna prezenţa ei îl jignea pe Rosny, dar nu lăsase niciodată să se vadă cît era de mîhnit. Regele, citind cifrele lui Rosny, se mînie rău şi ceru ca florentinul să fie alungat peste hotare. Credinciosul său slujitor îl sfătui însă să nu ia hotărîri pripite. Îl asigură că, vorbind de la om la om, îi va fi mai uşor lui să-l dovedească pe Zamet, decît regelui să ţină piept forţelor banului din Europa, dacă le-ar asmuţi.

Scumpa domniţă se minună cu glas tare că tocmai în acest caz domnul de Rosny se abătea de la neobişnuita-i nedumplecare, încercînd să-i păstreze regelui un prieten.

— Sînt destul de duşmănit şi aşa, răspunse Rosny, cu răceală.

Gabrielle înţelese însă că de fapt nu era vorba de cizmarul Zamet, cu care şi dînsa se afla de altfel în relaţii foarte prieteneşti. Cel mai credincios slujitor al regelui se gîndea în primul rînd la marele duce al Florenţei şi la nepoata acestuia. „Ar vrea ca nepoata lui Medicis să-mi ia locul şi să ajungă regina Franţei. Socotelile acestui om de granit nu pot fi clintite : ar fi zadarnic să încerc a-l măguli. Nu, nu-i încă destul de duşmănit ; de-acum înainte am să-l urăsc şi eu. Pentru moment, însă, mai tac."

Regele admiră zgomotos înţelepciunea ministrului său :

— Uitaţi-vă la el, doamnă. E atît de înţelept fiindcă nu doarme. Dar nici eu nu-mi voi mai îngădui să dorm. Treburile noastre nu suferă amînare, ca atunci cînd am muncit la tăbăcarul de pe *rue* de la Ferronnerie.

Cînd îi fu îngăduit să se retragă, Rosny îşi spuse că nu somnul adînc al maiestăţii-sale e dăunător, ci scumpa lui domniţă, şi de aceea trebuie să dispară. La rîndul ei, Gabrielle începu să pîndească prilejul de a-l răsturna. Rosny, ghicindu-i gîndul, de cîte ori lua măsuri care stîrneau nemulţumiri, nu se sfia — o, de fel ! — să răspîndească vestea că principala

vinovată era scumpa domniță. Drept urmare, ea și nu el ajungea țința atacurilor. Ea înfrunta forțele banului, ea era aliata protestanților, ea năzuia să se vadă regină. Atît la Curtea Franței cît și la celelalte Curți ale Europei se socotea că Gabrielle inspira regelui Henri toate măsurile care amenințau rînduiala de nezdruncinat a proprietății și nu foloseau decît prostimii și răzvrătiților.

Gabrielle știa toate astea. Domnul și stăpînul ei era deasupra insultelor ; numai spre ea se îndreptau, deși cei ce încercau s-o insulte luau toate măsurile de prevedere. Nimeni n-ar fi cutezat s-o jignească fățiș, căci nu mai avea nici jumătate de pas de făcut și ajungea la tron. Dar cînd doamnele de neam mare o slujeau la masă, repetau în spatele ei vorbele solului spaniol, maimuțărind țeapăna lui respectabilitate. Iar alte doamne de la Curte, în frunte cu doamna de Sagonne, care încercau să ghicească viitorul, dacă nu cu alte mijloace, cel puțin cu ajutorul astrologilor, își mărturiseau între patru ochi admirația față de soția părăsită a regelui, care știa să-și păstreze demnitatea și nu voia cu nici un chip să primească despărțirea de soțul ei. Niciodată nu va ceda locul unei femei pierdute, scria Margot din castelul unde era închisă și de unde asmuțise asupra regelui un ucigaș.

Doamna Marguerite de Valois, odinioară cea mai vestită amantă, adevărată întruchipare a zeiței Venus, își pierduse între timp toate darurile cu care o înzestrase ursita, în afară de darul uneltirilor ; aceasta era moștenirea cea mai durabilă ce-i rămăsese de la perfida ei mamă, Catherine de Medicis. Nu mai departe decît cu un an în urmă o numise pe Gabrielle d'Estrées sora și ocrotitoarea ei, îi cerșise daruri, dar se ferise cu șiretenie să-și dea încuviințarea pentru a fi despărțită de rege. Acum voia ca atitudinea ei să pară o virtute și se mîndrea cu ea. Dar Gabrielle se afla încă în plină ascensiune, poziția ei era foarte sigură și ura ce o înconjura nu o putea clinti. Totuși, Margot cea de odinioară, care se plictisea în surghiunul ei, nu se putea lipsi de plăcerea de a da apă la moară vrăjmașilor Gabriellei, măcar că n-avea nimic de cîștigat. Căci fiica bătrînei Catherine de Medicis, cea care născocise noaptea Sfîntului Bartolomeu, știa de mult la ce sfîrșit cumplit, înfiorător puteau duce ura unei Curți și uneltirile unei femei. Jocul ei era într-o oarecare măsură dezinteresat, de vreme ce ea nu mai putea deveni în nici un caz regina Franței, deși, firește, astrologii îi dădeau speranțe. Risca chiar să atragă asupră-și răzbunarea regelui în cazul cînd scumpa-i domniță ar fi avut un sfîrșit nefericit. Cu toate acestea, doamna Marguerite parcă renăscuse, se simțea din nou în centrul evenimentelor cînd o împroșca cu noroi pe Gabrielle d'Estrées.

Gabrielle știa toate acestea. Deși ursitoarele n-o înzestraseră cu o minte prea luminată, neobișnuitul ei destin o făcuse clarvăzătoare. Alături de marele om care, la drept vorbind, numai

în ochii ei era mare, căci ceilalți numai îl numeau așa — alături de el afla lucruri nemaipomenite. Numai ea deslușea feluritele înfățișări a ceea ce se numește mărire. Căci mulți vorbesc despre mărire, dar puțini o cunosc cu adevărat. Una dintre ele, cea mai ușor de văzut, se vădea pe cîmpurile de bătălie, în saloanele în care se semnau tratate și unde marele om își proclamase edictul. Privită astfel, mărirea înseamnă să birui pentru libertate, națiune, pace. Gabrielle cunoștea însă nu numai înfățișarea falnică pe care marele ei om o arăta lumii. Ea descoperise în sufletul lui și duioșia și îndoiala, totuși nu socotea că ar fi dezlegat taina măririi. Avea însă un suflet atît de bun, încît înțelegea că între cele două fețe ale măririi există o legătură. Putința de a înțelege adevărul nu este totdeauna numai o virtute a minții, ci cîteodată și a firii.

Henri își deschidea sufletul numai față de dînsa, față de nimeni altul ; iar ei i se părea adesea că el e nevinovat ca un hulub și că dînsa era aceea care trebuia să aibă înțelepciunea șarpelui.

De-aceea îi și atrăgea luarea-aminte. Într-o seară, în odaia de culcare, îi spuse :

— Iubitule, acum se găsesc mulți care să te lingușească. Iată, tîrgoveții flamanzi au venit să jure că țărișoara lor ar dori să fie franceză.

Henri arătă către cel dintîi dintre cele opt covoare mari care acopereau pereții odăii lor de culcare. Acesta înfățișa raiul și ispita. Și arătîndu-l, Henri făcea o mutră pe care dînsa i-o cunoștea bine și care voia să spună : cu mine nu le merge.

— Dar tocmai flamanzii aștia au fost de bună-credință, observă Gabrielle. Și mai sînt și alți străini, veniți încă mai de departe, care nu aruncă vorbe în vînt, ci vor cu adevărat să fie francezi. Scumpul meu stăpîn, nu știi să judeci cum se cuvine credința oamenilor. Îndelungata-ți strădanie te-a făcut să nu poți prețui ceea ce ți se dăruie nu în schimbul ostenelilor, ci numai din dragoste.

— Ai tot dreptul să vorbești. Tu ești întruchiparea întregii mele strădanii și răsplata mea e că te am pe tine.

Dar Gabrielle gîndi : „În ziua triumfului, cînd putea face orice, nu m-a luat de soție. Știe de scrisorile reginei de Navarra și lasă să fiu jignită !“ Cu glas tare, rosti însă :

— Multe din cele ce ar trebui să faci, nu le faci.

Cu aceste vorbe nimerise drept la țintă. Henri începu să măsoare cu pași mari odaia, amintindu-și simțămintele care îl neliniștiseră în ceasul triumfului său. Nu făcuse ceea ce ar fi trebuit să facă. Oare cînd va mai regăsi prilejul pierdut ? Îmbrățișînd-o pe femeia iubită, văzu că e palidă și înghețată. Se sperie și-i făgădui că-și va îndrepta greșeala, că se apropie timpul.

— Puterea mea trebuie să fie de neclintit. Sînt omul faptelor mele, nimic altceva.

Gabrielle se căi că se gîndise la ea. Marele ei om nu-şi dădea seama cine este : de aceea şi era de multe ori neajutorat ca un copil şi dînsa trebuia să-i poarte de grijă. Fiindcă el nu e destul de neîncrezător, trebuie ca neîncrederea ei să fie trează.

— Sire, eşti înconjurat de spioni.

— Şi nu de admiratori, cum mi-aş fi putut închipui.

— Aproape că erai gata să dai crezare solilor trimişi de prinţii electori cînd ţi-au făgăduit să te aleagă împărat german.

— Aproape, dar nu pe deplin. Sînt şi ei nişte visători, ca şi flamanzii ; văd în mine pe eliberatorul Europei.

— Nu, nu sînt visători, sînt trădători. Dacă le-ai fi dat nădejdi în izbînda misiunii lor, raportul lor era gata. Uite-l.

Henri îngălbeni. Nu învrednici nici măcar cu o privire hîrtia ce i-o arăta Gabrielle. Avea ochi numai pentru frumoasa faţă a domniţei, în care citea soarta ei, pentru prima oară numai soarta ei. „E făptura care împarte cu mine toate primejdiile şi îndepărtează jungherul de la pieptul meu. N-am să îngădui să ajungă în al ei, am să-mi îndrept greşeala şi are să fie regină."

Văzîndu-l palid şi plin de căinţă, Gabriellei i se făcu milă de marele ei om — mare pînă şi în îndoielile, neizbînzile şi renunţările sale. Henri nu credea în legenda lui şi era gata să tăgăduiască tot ce ţinea de mărirea lui, în afară de faptul că ea nu putea fi iertată. „Iubitule, n-ai să mă iei de soţie ; mereu o să mai ai ceva de împlinit înainte de a te hotărî, pînă cînd toate faptele tale ne vor face să fim prea duşmăniţi şi ne vom fi risipit fericirea şi viaţa."

La asta se gîndea Gabrielle cînd Henri o rugă să se îmbrace din nou spre a se duce împreună peste drum la *Madame,* sora lui.

— Mă bucur că o iubeşti.

În seara aceea, la *Madame,* sora regelui, se oficia o slujbă religioasă protestantă. Perechea auzi de afară cîntările religioase şi Gabrielle vru să se întoarcă din drum. Dar Henri o luă cu el înăuntru.

— Ai să vezi, doamnă, ce se întîmplă.

Şi se întîmplă că Henri cîntă, laolaltă cu hughenoţii, psalmul cincizeci şi opt, cîntecul bătăliilor lui de pe vremuri :

„O, doamne, arată-ţi faţa !"

Doamna de Beaufort îi astupă gura cu mîna ca să tacă. Îşi închipuie cumva că i se îngăduie orice pentru că e un om mare ? Nici nu-şi dă seama măcar de mărirea lui, dar abuzează de ea.

Şi se mai întîmplă apoi că după ce luă sfîrşit slujba, regele şi ducesa de Beaufort păşiră în faţa întregii Curţi, căci se aflase că Henri se dusese la sora lui şi toţi se înghesuiseră acolo.

Păşiră dar amîndoi în faţa Curţii şi cu glas răspicat maiestatea-sa vesti că apropiata sa căsătorie cu ducesa de Beaufort era un lucru hotărît şi că dînsa va fi viitoarea regină.

După care numaidecît urmară nenumărate temenele, pline de un zel nemărginit. Regele a vorbit. Regele e sfînt — sfîntă-i şi făptura lui, sfînt şi harul cu care cel de sus l-a dăruit; vorbele îi sînt însă mai puţin sfinte. Faţă de faptele împlinite te închini, n-ai ce face, dar nimeni nu poate fi silit să dea crezare unor vorbe neîmplinite. Temenelele sînt una, dar alta-i conjuraţia tuturor pentru a-l împiedica să-şi ţină cuvîntul dat. Maiestatea-sa nu trebuie să înalţe deasupra tuturora o femeie care se află pe aceeaşi treaptă cu ceilalţi, ori poate chiar mai jos. O fiică a acestei ţări nu poate ajunge regină a Franţei; tronul se cuvine numai unei prinţese străine; toată lumea ştie cui anume. Şi o ştie şi maiestatea-sa, care la drept vorbind face de asemenea parte din complot — socoteau, deopotrivă, isteţii ca şi înţelepţii, care erau însă mult mai puţini decît cei dintîi.

Pînă la urmă nici maiestatea-sa nu doreşte să se ţină de cuvînt. Căci ar însemna să încalce interesele regatului, fără să mai vorbim că regele nu şi-a pierdut încă niciodată pînă-ntr-atît minţile pentru o femeie. Cam aşa şuşoteau curtenii. În faţă temenelele, pe la spate şuşotelile.

— Cînd se satură de cîte una, la despărţire îi făgăduieşte cea mai mare răsplată, spuse o doamnă.

Iar alta adăugă :

— Aşa-i, doamnă. Şi apoi oricine poate să vadă că farmecele încîntătoarei Gabrielle au început să cam pălească, tocmai acum cînd toată lumea îi cîntă cîntecul.

— Ce vreţi, doamnă, a făcut trei copii. Cele şapte frumuseţi ale ei, printre care vestita guşuliţă, se resimt. Şi se şi îngraşă, iar regelui nu i-au plăcut niciodată femeile prea pline.

— Domnul meu, ce părere aveţi ? întrebă careva. Poate cuteza într-adevăr un mare rege să facă o asemenea căsătorie ?

— Numai un mare rege poate nutri un asemenea gînd, răspunse unul care era, în taină, iezuit.

— Atunci înseamnă că a ajuns prea mare.

— Mai degrabă s-ar putea spune că şi-a înălţat atît de mult regatul, încît cu greu ar mai putea rămîne la înălţimea operei sale, dădu răspuns iezuitul ascuns.

Un ins mai puţin amestecat în treburi tainice rosti :

— De aceea şi cutează să ia în căsătorie o asemenea femeie.

La care iezuitul cel ascuns observă :

— Ba nu ! Tocmai fiindcă mărirea lui are margini, n-o s-o ia niciodată de soţie.

Totuşi regele îşi dăduse cuvîntul. Demersurile pe care le făcea atît la Roma cît şi pe lîngă regina Navarrei spre a dobîndi despărţirea deveniră mai stăruitoare. Şi nu încape îndoială că

dacă atunci ar fi fost liber, şi-ar fi ţinut cuvîntul dat : în vara aceea însăşi Gabrielle era încredinţată de asta şi răsuflă uşurată. Se bucură zi de zi de vara aceea frumoasă, de parcă ar fi fost cea din urmă ce o mai avea de trăit. Henri îi făcea dese vizite la Monceaux şi vizitele se desfăşurau într-un chip ce o îndemna să se simtă sigură de sine. Căci nu venea numai pentru că era scumpul ei stăpîn şi nici numai ca să se joace cu copiii. Ci îi chema acolo şi pe miniştri spre a pune la cale afacerile publice — plimbîndu-se prin parc, deoarece pentru a-şi duce la bun sfîrşit lucrurile avea totdeauna nevoie de lărgime, de aer mult : în cabinet nu putea lua hotărîri. Pentru a semna vreo ordonanţă se ducea la scumpa lui domniţă, îi lua mîna, i-o punea pe pergament ca să-i aducă noroc, şi numai după aceea îşi punea iscălitura.

Acolo, în parcul ei, lipit de dînsa, opri cu straşnice pedepse purtarea oricăror arme de foc în cuprinsul regatului său, chiar şi a micilor pistoale ce tocmai se iviseră. Era o măsură menită să chezăşuiască liniştea publică, de care marii seniori şi aventurieri nu aveau nevoie. Dar cei ce munceau se arătară mulţumiţi de regele lor.

Acest rege neobişnuit mai doreşte ca tribunalele să nu depindă nici de Curte, nici de guvernatorii provinciilor. Judecătorii să nu mai poată fi schimbaţi din slujbă. Şi încă ceva : interzice familiilor care au averi prea mari căsătoriile cu zestre mare.

— Cum se poate ? rosti Gabrielle încet, atît de încet încît nici chiar domnul de Rosny să n-o audă. Sire, asta înseamnă că toţi oamenii puternici din regat au să vă urască de moarte.

— Asta să n-o dorească nimeni, lămuri regele Henri fără a coborî glasul. Doamnă, întrebaţi-l pe domnul de Rosny. Şi el umblă să se încuscrească cu una din familiile cele mai bogate, vrea să-şi însoare băiatul cu o fată din casa Guise. Dar lui îi dau voie. Numai slujitorii credincioşi ai statului pot fi siguri de bunăvoinţa mea, să şi-o bage bine în cap cu toţii.

Gabrielle rosti :

— E cel mai bun slujitor al maiestăţii-voastre. Totdeauna v-am îndemnat să-i urmaţi sfaturile.

Iar regele adeveri :

— Aşa este, şi o ştie şi el. Rosny născoceşte multe înnoiri cutezătoare, iar eu iau restul asupra mea. Dar curajul de a le înfăptui mi-l dai domnia-ta, doamnă.

— Aveţi un ministru vrednic de maiestatea-voastră, rosti Gabrielle şi aşteptă ca aceste vorbe să-i fie răsplătite, dar Rosny tăcu.

Henri îi arătă cu o privire cît de puţin preţ punea pe omul Rosny, spre deosebire de ministrul Rosny. Nu are o fire generoasă, dă-l încolo, scumpă domniţă. Destul că e curajos şi, cu toată neînduplecarea lui, îmi e supus în toate. Am nevoie de el.

Şi i-o spuse şi prin viu grai, mai tîrziu, cînd se aflară între patru ochi şi se destăinuiră. Frumoasă era vara aceea în parcul de la Monceaux — de parcă ar fi fost ultima vară ce-o mai avea de trăit. Gabrielle gusta farmecul acelor zile, îl asculta vorbind pe iubitul ei stăpîn şi nu-l contrazicea de fel, cu toate că ştia multe lucruri pe care el nu le băga în seamă. Domnul de Rosny era înţeles cu ambasadorul florentin împotriva ei. Mulţumită lui i se îngăduise ambasadorului să ofere regelui mîna prinţesei. Dar ce poţi să faci, cu cine să te lupţi, cînd regele nu se poate despărţi de bunu-i slujitor? Şi mai puţin ar dori însă el să se despartă de nepreţuita-i comoară: nici gînd s-o schimbe pentru un sac de bani. Şi, fie că era prea obosită, fie că era prea fericită spre a putea urî, tocmai atunci Gabrielle nu putea fi primejdioasă pentru vrăjmaşul ei.

Îl asculta pe Henri spunînd:

— La drept vorbind, Rosny e la fel ca şi ceilalţi din jurul meu: nu-mi împărtăşeşte felul de a vedea. E îndrăzneţ, dar n-are inimă largă. Îi place să insufle tuturora teamă, fără ca nimeni să tragă, însă, vreun folos din asta. Banii pe care îi smulge marilor tîlhari ar dori să-i îngroape în tezaurul statului; în Bastilia a îngrămădit un tezaur pentru caz de război. Poporul n-are decît să rămînă tot sărac. Domnul de Rosny n-a băgat încă de seamă că fericirea statului atîrnă de fericirea poporului.

— Şi de fericirea regelui, adăugă Gabrielle, cu glasul scăzut şi somnoros din pricina căldurii plăcut-moleşitoare şi pentru că se simţea încă fericită, cu toată oboseala ce n-o mai părăsea.

Născuse uşor primii doi copii, dar cea de a treia naştere mersese mai anevoie. Henri îi strigă pe primii doi născuţi şi voinicul Cezar şi drăgălaşa şi vioaia Catherine-Henriette i se aruncară în braţe. Henri îi acoperi de sărutări şi-i îndemnă să le predea pe toate, din parte-i, preaiubitei mame.

Apoi se depărtă o bucată de ai săi; cînd era iritat ori gîndea, umbla cu paşi mari. „Nu vor să creadă că Cezar e cu adevărat al meu. Pînă şi Rosny crede că Bellegarde îi e tată; în orice caz răspîndeşte această bănuială. O face oare ca să ajungă la urechile mele? Orişicum, bîrfelile umblă din gură în gură pînă ajung la noi. Scumpa mea domniţă ştie totul despre prinţesa de Medicis, nu pomeneşte nici un cuvînt despre asta, dar ne cunoaştem noi. Iar eu, la rîndu-mi, aflu că aş fi încornorat."

Şi dispăru sub un umbrar cît un salon. „Jumătate din Europa şi-a pus în cap să mă lege de nepoata lui Medicis. Dacă o iau, cad în capcana întinsă de monarhia universală. Biruinţa mea asupra Spaniei şi-ar pierde orice însemnătate; aşa se şi explică rivna lor. Şi-au găsit un complice în cel mai bun slujitor al meu, care se închină banului. Dacă ar fi după el, m-ar zvîrli într-un fluviu de aur ca să-mi înece inima."

Şi Henri se mînie pe bunu-i slujitor; era pentru prima oară că i se întîmpla aşa ceva. Şi n-avea să se mai repete atît de

zurînd. „E un om sîrguincios, foarte bine. e nevoie și de ăștia. Șade tot timpul în Arsenal și scrie — scrie — nici el nu mai înțelege ce. Și împlinește cele scrise, deși zice cîteodată : ei, fleacuri ; dar porunca stăpînului e lege. Fără el, n-aș avea cea mai bună artilerie din lume. E nebun după cultivarea pămîntului, dar îi place pentru ea însăși, nu pentru că slujește poporului flămînd, nu fiindcă înseamnă un drept și o bucată de pîine pentru toți. Ba mă pune și pe mine să-mi sădesc singur duzi pentru viermii mei de mătase. Iar cînd i-i arăt, mai-mai să-i sară din cap ochii de porțelan albastru. Poruncesc ca în fiecare parohie să fie puși zece mii de pomi și el împlinește porunca. Și scrie !

Scrie — și în gîndul lui mă socoate un fel de nătărău cu idei năstrușnice care, cîteodată, ies și bine. Soarta lui e legată de a mea, și chiar dacă ar putea să mă trădeze fără a se teme de urmări, n-ar face-o, căci are credința în sînge. Așa sînt numai cei mai buni. Cine ar cere mai mult ar fi cu adevărat un nătărău, vorbi regele către peretele salonului de verdeață în care se afla și ridică din umeri îmblînzit. Nu e bine să cauți mîntuirea regatului în toate lucrurile, în industrie, în navigație, ci trebuie să simți cum zvicnește viața în fiece țăran, soldat, meșteșugar ori muncitor, așa cum o simți zvîcnind în tine. Cine poate asta poate să aibă obîrșia cea mai aleasă și în același timp să fie omul cel mai obișnuit din lume. Așa sînt eu și cu cît trăiesc mai mult, cu atît sînt mai încredințat că felul meu de a fi și de a lucra e firesc, deși neîndestulător. Aceeași părere o are despre mine și poporul. A uitat sau s-a deprins cu ceea ce i se părea nelalocul lui ori neobișnuit în mine. Dacă m-aș amesteca acum cu mulțimea, aș vedea că mulți sînt mai bine îmbrăcați și mai bine hrăniți decît înainte. Și fie că m-ar cunoaște, fie că nu, m-ar socoti totuși unul dintre ei și asta îmi ajunge. Cît e de cînd spuneam : cînd n-o să mă mai vedeți, o să mă iubiți ! Dădeam dovadă de prea multă cutezanță ori de prea puțină. Numai dînsa mă iubește."

Ieși de sub umbrar, căci auzise glasul băiețașului său, care-l chema. Surioara plîngea înspăimîntată. Stăpînindu-se bărbătește, Cezar îi spuse grav :

— Mama nu se simte bine.

Henri alergă către dînsa. Frumosu-i cap era plecat pe umăr, cu fața întoarsă într-o parte. Henri îi căută ochii : erau închiși, stinși, pierduți într-un somn ce nu prevestea nimic bun. Inima regelui începu să bată. Îi luă mîna, care nu răspunse la apăsarea lui. Își plecă buzele deschise spre buzele ei și nu-i simți răsuflarea. Îngenunche în fața iubitei căzute în leșin și se lovi cu genunchiul de rama unui portret. Își dădu seama atunci ce se întîmplase. Bägă portretul în buzunar. Între timp, micuțul Cezar adusese apă și Gabrielle putu fi în sfîrșit adusă în simțiri. După ce suspină, venindu-și pe jumătate în fire, rosti :

— Aș vrea să uit pentru totdeauna ce-am văzut.

— Ce-ai văzut ? Ai visat, îi spuse Henri cu blîndeţe, după care o rugă stăruitor : Povesteşte-mi visul, ca să te pot linişti.

Gabrielle zîmbi, căpătă curaj şi-i mîngîie capul ale cărui gînduri, din păcate, nu-i aparţineau, toate, numai ei, ci fugeau spre o fiinţă pe care n-o putea iubi.

— Dacă ai iubi-o, ai fi mai cu băgare de seamă, îi spuse lipindu-şi obrazul de al lui.

Henri nici nu mai întrebă : pe cine.

— Dar cu ce m-am făcut vinovat ? o imploră.

Şi Gabrielle îi răspunse :

— Cu nimic. Am visat, sire ! Am păcătuit, căci te-am văzut ducînd de mînă, cu graţia şi curtenia pe care le cunosc, o femeie urîtă. Dar se înţelege că niciclnd n-ai face un asemenea lucru.

— Şi cum arăta ? întrebă Henri, mai doritor s-o afle decît voia să pară.

Gabrielle se simţi la largul ei, îl sărută pe tîmple şi-i spuse prietenoasă :

— Nici un portret n-ar putea-o spune. Numai o femeie poate judeca o altă femeie, chiar dacă a văzut-o doar în vis. Era butucănoasă şi, cu toate că nu împlinise încă douăzeci de ani, începuse să facă burtă. Pictorii nu arată aceste amănunte, ei se pricep să înfrumuseţeze, mai mult decît a făcut-o natura, orice chip, oricît de prostesc şi de comun, fie el chiar al unei fete de zaraf, punîndu-i în lumină farmecul tinereţii.

El înţelese ura şi frica ce-i stăpîneau sufletul. De aceea, cu multă blîndeţe, o întrebă :

— Şi eu să nu fi băgat de seamă aceste cusururi — în visul tău ?

— Ba se prea poate că da, scumpul meu stăpîn, răspunse Gabrielle. Căci mi-am dat seama că aleasa-ţi politeţe era de fapt prefăcătorie. S-a ivit, însă, cizmarul Zamet.

— Şi ăsta îţi apare în visele tale ?

— Şi nu o dată : avea zece chipuri şi fiecare dintre aceşti cizmari purta în spinare un sac greu care îl încovoia pînă la pămînt. Se uitau chioriş la mine, de jos în sus, cu mutrele lor smolite şi nasurile lătăreţe.

— Şi eu ce făceam ? Nu repezeam cîte un picior în dosul fiecăruia dintre cei zece ?

— Mă tem că nu. Mă tem foarte că te-ai învîrtit cu femeia aceea urîtă prin faţa unei uşi ce se deschisese, pînă cînd cei zece saci au fost băgaţi înăuntru.

— Şi apoi ?

— Sfîrşitul nu l-am mai văzut, căci m-ai trezit.

— Şi nici n-ai să-l vezi vreodată, îi făgădui el furtunos şi o sărută pe pleoapele închise : „singurul mijloc ce te poate apăra de vise rele, încîntătoare Gabrielle !"

Regele părăsi înaintea ducesei de Beaufort proprietatea ei de la țară și, ajungînd la Luvru, își cercetă Curtea. Gentilomilor care i se plîngeau că sînt scăpătați, le spuse de la obraz să nu se bizuie pe dărnicia lui, ci mai degrabă să se înapoieze pe la moșiile lor, decît să roadă scaunele anticamerei sale. Cel mai mult avu de furcă cu consîngenii lui din Gasconia, care socoteau că de vreme ce omul lor se urcase pe tron, nu mai trebuiau să ducă grijă de nimic. Într-un rînd, avînd de citit o scrisoare de la iubita lui, un gascon îi ținu lumînarea. Gasconul ar fi putut citi și el răvașul, dar își înturnă capul de era să-și rupă gîtul. Pentru această ispravă, regele, mișcat de delicatețea lui, îi făcu niște făgăduieli, pe care nu le ținu însă. Încît cei de teapa gasconului trebuiră să înțeleagă pînă la urmă că nu era nimic de făcut, nici cu obrăznicia, nici cu delicatețea, cu un rege care trăsese mult timp mîța de coadă și cunoștea prețul banului. Și chiar dacă îl uitase, tot descosînd oamenii pe străzile înțesate de lume afla ce se poate căpăta pentru un ban și cît de greu era de cîștigat.

I se aduceau așadar învinuiri grele : mai întîi că nu era darnic și apoi că știa prea multe. Delegaților de clerici ce veniră să se plîngă de edictul de la Nantes, le răspunse înșirîndu-le fărădelegile pe care, însă, se înțelege, nu le puse în seama lor, ci în aceea a vremurilor grele. Dar dacă voiau să conlucreze cu el, le făgăduia să redea bisericii strălucirea ce o avusese în urmă cu o sută de ani. În sinea lor, delegații își spuneau : „Parcă pe atunci nu se făptuiau fărădelegi ?" Și cam la fel gîndea și regele.

Se purtă aspru cu tîrgoveții care se înghesuiau în slujbele de stat, cu gînd să se îmbogățească. Și fu încă și mai aspru cu judecătorii care vindeau celor bogați dreptatea. Barem magistraților de la Bordeaux le spuse pe șleau că la ei procesul îl cîștigă totdeauna cel cu punga plină. Și totuși, pe vremuri, ținuse la magistrați și-i prețuise mai mult decît pe cei din oricare altă stare. De-atunci, însă, regatul său se întărise peste orice așteptare, mulțumită lui însuși. Era dar vina lui că oameni pe vremuri dezinteresați deveniseră acum apucători, că oameni care iubiseră dreptatea acum o vindeau. De unde și mînia lui. În timpul unei vînători nimeri, singur, într-o cîrciumă unde, nefiind cunoscut, nu se găsi nimic de mîncare pentru un domn îmbrăcat atît de sărăcăcios. Niște slujbași de la tribunal, care chefuiau acolo, îi refuzară prin ospătar un loc la masa lor, deși se arătase doritor a-și plăti tacîmul. Drept urmare porunci să fie scoși afară și bătuți măr, lucru uimitor din partea unui rege care pînă atunci nu luase mai nimic în tragic și rîdea bucuros.

Dintre cei ce nu-l mai recunoșteau, o seamă spuneau că regele ar fi nerecunoscător. Alții socoteau că se crede prea

mult și vrea să facă totul deodată. Ce nevoie avea să mai înființeze manufacturi de pînzeturi, de sticlă și de oglinzi, după ce se prăpădea cu firea, mai mult decît îi sta bine unui rege, după viermii lui de mătase ? Pentru viermi și celelalte năzdrăvănii ale regelui se cheltuia o grămadă de bani ; ba se întîmpla chiar ca prisosul de mătăsuri să trebuiască a fi vîndut oamenilor de rînd ; se îmbrăcau acum în mătase pînă și slujnicele din birturi, și anume slujnicele din birturile care se bucurau de o faimă mai proastă. Dar într-o seară regele primi o lecție.

Se așezase, în odaia lui, la o masă de joc, căci, din păcate, patima jocului nu-l slăbea de fel, deși pierdea mereu. De cele mai multe ori, gîndurile îi zburau departe. Încăperea era înțesată, mulți din spatele lui i se uitau în cărți. Îi căzuseră cărți proaste care, în nici un caz, nu puteau să-l îndemne a striga de bucurie. Dar regele slobozi cunoscuta-i sudalmă — aruncă pe masă cărțile pe care le avea în mînă, sări în sus și strigă :

— Am aici în Luvru un meșteșugar care-i face fără dungă.

Cum ? Ce ? O aflară îndată. Regele ridică un picior pe scaun, își petrecu palma peste ciorapul de mătase și arătă tuturor celor care își plecau grăbit spinarea că țesătura era complet netedă. Abia le veni să-și creadă ochilor și-l admirară pe Henri de parcă el ar fi născocit chipul acela de a lucra ciorapii.

— Cine poate arăta ceva mai bun ? întrebă el. Aș vrea ca mîinile supușilor mei să fie îndemînatece, ca mintea lor să dea roade. Mare maestre, mi se pare că vrei să arăți ceva.

Rosny scoase din buzunar o prună, o simplă prună și le arătă celor de față că era dintr-un soi îndelung îmbunătățit pe malurile Loirei, lîngă castelul Sully, pînă ajunsese să capete o nouă culoare, galben-roșietică și o neasemuită dulceață. Țăranii de prin părțile locului îi dăduseră numele de „pruna Rosny". Acum însă, cînd fusese transplantată și în alte ținuturi și i se uitase locul de baștină, soiului i se spunea Rouny.

— Căci poporul schimonosește numele, zise marele maestru.

— Dar fie că-l pronunță cum trebuie, fie schimonosit, îi răspunse regele Henri, numele domniei-tale va fi pururea cunoscut de poporul nostru — legat de o prună, încheie el batjocoritor.

Apoi își vîri repede sub masă picioarele îmbrăcate în ciorapii de mătase fără dungă, dorind să pară că-i cu totul absorbit de jocul de cărți. Dar primise o lecție.

Se credea că această întîmplare, pe lîngă altele, îl va sătura de înnoirile lui nesăbuite. Ostașii lăsați la vatră semănau groaza pe șosele. O seamă fură închiși, alții scăpătară atît de rău, încît deveniră bieți cerșetori. Regele ar trebui să fie mai rușinat văzînd că soldații săi întind mîna să cerșească, decît dacă s-ar fi apucat să jefuiască țăranii ori să dea la cap după vreun colț de uliță unui tîrgoveț bine hrănit. Dar regele le cere să muncească, să-l ajute să mărească manufacturile. Gîndurile lui se îndreaptă numai spre bunăstarea păturilor mun-

citoare. Foarte nelalocul ei această bunăstare, căci îi face pe oameni să nu-şi mai cunoască lungul nasului şi schimbă din temelii relaţiile dintre săraci şi bogaţi, dintre cei de jos şi cei de sus. Mojicimea începe să uite de supunerea ce o datorează. Dacă se întîmplă ca vreun curtean să dea o palmă unui meşteşugar, ca să-l înveţe minte, omul răspunde îndată cu pumnii. Iar dacă trimite la el vreo zece lachei să-l scuture bine, sar şi de partea lui vreo zece feciori şi calfe. Ba se întîmplă chiar ca mirosul aţîţător de la cuhnia meşteşugarului să-i facă pe lacheii flămînzi să se aşeze la masa lui, în loc să sară la bătaie. Astea-s urmările înclinării neîngăduite de a-i face pe oameni mai fericiţi, cînd tocmai sărăcia le prieşte mai bine şi îi face să respecte rînduiala şi buna-cuviinţă.

Cei ce socoteau că rînduielile lumeşti, ca şi cele cereşti, dăinuie fiindcă aşa au fost lăsate de dumnezeu şi nu pentru a chezăşui fericirea oamenilor, vedeau în domnia regelui Henri poate chiar un fel de stăpînire a anticristului. În orice caz, o osîndeau pentru neajunsurile ce pricinuia obştei. Care nu-i dureau, însă, pe toţi deopotrivă căci unele îmi pot folosi mie, altele ţie; aşadar putem gîndi în felurite chipuri asupră-le, Altele nu folosesc nimănui, deşi ne ustură la pungă. Tîrgoveţii cu vază clătinau din cap, nemulţumiţi, văzînd cum se construia piaţa regală spre a fi aşezate acolo dughene la fel cu ale lor. Şi cu atît mai mult se ridicau împotriva trimiterii corăbiilor regelui pînă la celălalt capăt al lumii — pentru ce? Ca să aducă aur, aurul părelnic din nişte împărăţii care nu se aflau însemnate pe hartă decît printr-o pată albă, atît de necunoscute, de îngheţate, de pustii şi de îndoielnice erau! Nicicînd n-o să vedem cu ochii noştri aurul ăsta şi nici regele n-are să-l vadă!

Un anume domn de Bassompierre, curios din firea lui, intră într-o cîrciumă în care fel de fel de muşterii sporovăiau despre treburile obşteşti. Nimeni n-ar fi spus că era curtean; chiar el se dădu drept străin. În acest chip află adevăratele gînduri ale oamenilor onorabili, ca să nu mai vorbim de ceea ce trăncăneau cei mai puţin onorabili. După ce ascultă cîtva timp, Bassompierre se amestecă şi el în vorbă:

— Eu am fost în ţările acelea care nu-s însemnate pe hartă decît printr-o pată albă.

Poftit să se apropie, întrebă dacă era adevărat ceea ce se spunea.

— Să fi ales cu adevărat regele Franţei ţinuturile cele mai reci ale lumii noi ca să vă aşeze acolo?

N-o spusese pentru a-l ponegri pe rege, ci doar ca să afle ce gîndeşte lumea şi a se făli apoi la Curte. De altfel piciorul nu-i călcase nicicînd în Indiile îndepărtate şi nici nu făcuse vreo călătorie pe mare.

Tîrgoveţii cu vază din jurul mesei se feriră, prevăzători, să dea glas mîniei cu care ar fi trebuit desigur să răspundă. Dar

un muşteriu cam bun de gură care bea vin acru şi avea coatele peticite striga cît putea că el n-are de gînd să se lase urcat pe corabie cu femeia şi cu cei şase plozi ai lui. Se lipsea de multe, ca să poată da regelui ce era de datoria lui să-i dea. Atîta ar mai fi trebuit ca o navă a regelui să-l arunce pe el şi pe ai lui la o margine de pustiu şi apoi s-o ia îndărăt de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

Domnul cel curios nu pierdu prilejul de a cerceta şi mai amănunţit ce gîndeau oamenii. Arătă că minele se aflau tocmai în ţinuturile cele mai îngheţate ale Indiilor, le văzuse cu ochii lui şi erau pline cu aur. La semnele de neîncredere ale celorlalţi, răspunse amintind pilda Spaniei, ce-şi datora întreaga putere comorilor din Peru, fără de care nu s-ar fi încumetat nicicînd să întindă mîna spre acest regat, spre ţara domnilor aci de faţă.

— Şi totuşi regele nostru Henri i-a bătut pe spanioli ; şi comorile Indiilor de care vorbeşti domnia-ta nu le-au folosit la nimic, observă un om aşezat, purtînd şorţ de tăbăcar. Regelui îi place munca noastră cinstită, am văzut cu ochii mei, nu mă înşel. N-are să trimită el aventurieri unde a înţărcat dracul iapa, ca să-i aducă aur nemuncit.

La un capăt al mesei se ospăta un grefier care luase în dimineaţa aceea bacşiş de la una din părţi şi acum, seara, se înfrupta. Era oricum rumen, dar mînia îi adunase tot sîngele în obraji. Deodată tună :

— Ba mai bine ar fi ca golanii să-i măcelărească pe sălbaticii de peste mări, decît să ne iscodească stînd la porţile caselor noastre.

La drept vorbind, grefierul n-avea nici un fel de casă, dar era cu atît mai aprig părtaş al proprietăţii. Şi toţi îi ţinură isonul. Domnul cel curios auzise destule şi ar fi dorit acum să se scoale şi să plece. La discuţie fusese însă de faţă şi un om care nu se amestecase de fel în vorbă ; şezuse pe o bancă, sprijinit de perete, şi tot însemnase ceva pe un petec de hîrtie. Ieşind acum la lumină, se vădi a fi un bătrîn. Hainele lui vechi nu păreau să fi fost roase din cauza vreunei munci fizice, de altfel nici spinarea nu-i era încovoiată. Şi avea trăsături de om învăţat, care ştie multe, deşi muncitorii cu braţele sînt înclinaţi adesea să creadă că ele nu dovedesc decît tristeţe.

— Domnule de Bassompierre, i se adresă el curteanului curios. Te pretinzi navigator, de aceea îmi îngădui a crede că numele meu nu-ţi e necunoscut. Sînt Marc Lescarbot.

Domnul de Bassompierre rămase încurcat, căci într-adevăr auzise de el, şi fără a voi să-l supere, îi răspunse :

— Ai fost dintre cei care s-au aflat în preajma amiralului Coligny.

Comesenii se priviră unii pe alţii. Aha, un protestant !

— Am fost într-adevăr, încuviinţă noul comesean, printre cei dintîi francezi care au călătorit spre Noua Franţă. Aşa se numesc coastele nordice ale Americii, de cînd am pus noi

ciorul acolo. E o țară cu țărmuri de mii de kilometri, ce mărginesc un întreg continent cercetat de noi. În această schiță rabită, pe care am făcut-o avînd prea puțină lumină, sînt recute zăcămintele naturale, loçurile bune de pescuit și de înat lighioane cu blănuri de preț, pămînturile bune de arat, a și deosebirile de temperatură din diferitele anotimpuri. e harta mea nu prea au rămas multe pete albe. O dăruiesc elor care n-au cunoscut-o pînă acum și care n-au făcut nici-odată o călătorie spre Indiile înghețate, ce nu sînt de altfel nicidecum înghețate.

Și omul ce-și zisese Lescarbot întinse foaia de hîrtie pe masă, urmînd însă a-l privi țintă pe curtean. Acesta, în timp ce toți ceilalți mușterii își plecară capetele asupra hărții, îl rugă cu glas scăzut.

— Nu te mai uita la mine așa. E adevărat c-am mințit, dar am făcut-o spre a afla ce gîndesc oamenii și a raporta regelui, care trebuie s-o știe.

— Totuși, rosti celălalt, mai important ar fi ca oamenii să știe ce gîndește regele.

La care curteanul își luă un aer respectuos și chiar spășit:

— Nimeni n-ar putea să se laude că-i cunoaște gîndurile. Un mare rege cîntărește mai mult decît ne putem da noi seama cuvintele ce vorbesc pentru și cele ce vorbesc împotrivă. Maiestatea-sa te-a primit și te-a ascultat. De ce tăgăduiești? stărui el, văzînd că omul se pregătea să-l contrazică. Că doar n-ai fi vrînd să te prind și eu cu minciuna, cum m-ai prins dumneata pe mine. Maiestatea-sa te-a ascultat și apoi și-a plecat urechea și la ceea ce i-a spus ministrul său.

— Vestitul domn de Sully.

Marc Lescarbot rosti numele acesta altfel decît vorbise mai înainte, cu glasul unei amărăciuni, al unei uri pornite din cuget, al unei dușmănii ce avea rădăcini mai adînci decît orice fel de vrăjmășie personală. „De ce nu încearcă să se prefacă?" se întrebă Bassompierre. Într-adevăr, își dădea pe față în toată goliciunea lor simțămintele pe care i le stîrnea Rosny. Cînd vorbea despre acest ministru, învățatul căpăta o înfățișare de canibal.

— E om vestit, are multă trecere, și nimic nu se întîmplă fără știrea lui, aruncă, parcă în treacăt, curteanul.

Dar bătrînul umblat peste mări și țări se depărtă de el și se îndreptă spre mușteriii ce-i descifrau harta. Le povesti despre America de Nord cu atîta înflăcărare, atît de pătimaș, încît oamenilor li se păru că se afla la bîlci și ascultă cu gura căscată un vraci ce-și laudă leacurile atottămăduitoare.

— Și cît ar costa afacerea asta? întrebară cîțiva. Să se echipeze o flotă și să se aducă aurul? Dar dacă expediția dă greș?

— N-ar da greș, zise cu hotărîre străinul, palid din pricina patimii ce o punea în vorbele lui, ceea ce îl făcea să pară și

mai suspect. Şi nu-i mai tot daţi zor cu aurul. Vorbiţi de parcă prin gura voastră ar vorbi un ministru neputincios, pe care nu-l interesează decît comorile ce fură ochii. Binecuvîntate sînt numai comorile cu care natura ne răsplăteşte truda. Mina de aur pe care o caut eu e pîinea şi vinul pentru oameni, şi nutreţul pentru vite. Dacă le-am găsit pe acestea, am găsit şi aur.

Oamenii căzură pe gînduri. Îmbrăcămintea vorbitorului era ponosită. Se vedea că nu adusese încă nici un fel de nutreţ pentru vite din Indiile îngheţate. Cu toate acestea unul din comeseni, tăbăcarul, îşi drese glasul şi vorbi :

— Regele Henri n-are să trimită aventurieri pe meleagurile acelea. Îl cunosc bine, toată lumea ştie că a venit în atelierul meu şi mi-a dat o mînă de ajutor. Dacă-i dovediţi, însă, că dincolo de mare se poate munci cu folos, atunci sînteţi omul lui.

— Un pahar ! ceru Lescarbot, navigatorul din vremurile amiralului. Sînt treaz încă. Vreau să ciocnesc cu tăbăcarul.

Şi dădu paharul peste cap. După care se aşeză şi le vorbi ca unor vechi prieteni.

— E dorinţa regelui, zise el. Şi are să se apuce şi de treaba asta, ca de multe altele pe care şi le-a pus în gînd să le ducă la bun sfîrşit, din tinereţele lui şi pînă acum. Şi nici un ministru n-are să-l oprească, chiar dacă i-ar băsni că dincolo de paralela patruzeci nimic nu prinde rădăcini şi nu înfloreşte. Căci regele ştie una şi bună : şi acolo cresc şi se înmulţesc oameni. E adevărat, sînt păgîni şi nu cunosc calea mîntuirii : cu atît mai mult trebuie dar să plecăm într-acolo şi să-i mîntuim — chiar dacă ar fi să ne prăpădim noi înşine. Căci şi acolo şi aici sînt oameni care merită să ne prăpădim spre a-i ajuta. Mă înţelegeţi ?

Şi cu cît vedea că e ascultat cu mai multă încordare, cu atît întreba mai stăruitor. Un om dintre cei ce se îngrămădiseră în jurul mesei îşi sprijinise capul în mîini şi privea drept înainte cu ochii larg deschişi, ca spre un tărîm nevăzut.

— Înţeleg, murmură el, fără a mişca buzele.

În tăcerea care domnea, Lescarbot vorbi mai departe :

— Sînt oameni aici, care nu găsesc de lucru şi nu mănîncă pe săturate — ostaşi lăsaţi la vatră, meşteşugari fără muşterii. Apoi chiar unele dintre fabricile noastre de pînzeturi, cu faimă în toată lumea, nu au început încă să lucreze.

— Cui i-o spui ? murmură omul care stătea cu capul sprijinit în mîini.

— Iar dincolo, peste mare, sînt oameni care nu cunosc nici o meserie şi nu lucrează decît prea puţin pămînt. Şi, pe deasupra, mai sînt şi păgîni. Spre binele lor, ar trebui să plecăm la ei. Părerea regelui nostru este că dacă am întinde pînzele şi am pleca, am fi de folos şi oamenilor de dincolo de mare şi celor de aici. Ne-am întrebat adesea, şi el s-a întrebat împreună cu noi, pe vremea cînd se numea Navarra şi era hughenot : avem noi oare dreptul să cotropim ţările ce au căpătat numele de

Noua Franță de cînd cîrma vaselor noastre ne-a îndreptat într-acolo și se cade oare să-i jefuim pe locuitorii lor ? Nu. Ci prietenia lor vrem s-o cucerim, pînă cînd vom izbuti a-i face asemenea nouă. Nici prin gînd nu ne trece să-i stîrpim pe băștinașii acelor meleaguri depărtate, cum au făcut spaniolii. Căci noi respectăm legea blîndeții și a milei, după cuvîntul Mîntuitorului nostru : „Veniți la mine toți cei ce sînteți trudiți și împovărați". Vreau să vă aduc mîngîiere și nu să vă stîrpesc de pe fața pămîntului — așa a înțeles Mîntuitorul, și la fel gîndește și regele.

Tăcere adîncă și chipuri nedumerite — căci oamenilor le vine greu a crede că trebuie să lucreze cu adevărat după legea omeniei, și că așa vrea să lucreze și regele. Ochii mușteriului ce-și prinsese capul între mîini se împăienjeniseră de lacrimi, dar vedea cu atît mai bine ce se întîmpla în sufletul lui. Vedea în amintire podul biciuit de ploaia cu bășici, parmaclicul, se vedea pe sine însuși pe jumătate căzut dincolo și începînd să se prăbușească în gol. Cînd se îndreptase spre parmaclîc nu zărise pe nimeni în jur și iată că din pustietatea pe care o și crezuse veșnică, se ivise cineva care-l trăsese înapoi printre cei vii. Îi acoperise goliciunea cu propria-i mantie, pusese un soldat să-l ducă la spital, îl ajutase să se vindece, îi dăduse de lucru și, dintr-un deznădăjduit student în teologie, făcuse țesătorul ce se afla acolo, unul din țesătorii ce renăscuseră la viață, găsindu-și locul în manufacturile de curînd deschise.

Și fostul sinucigaș voi să vorbească, pentru întîia oară se simțea îndemnat să spună și altora ce știa. Pînă acum cele ce i se întîmplaseră nu-i păruseră a fi de prea mare laudă și nici prea vrednice de istorisit. Dintr-o dată i se deschisese însă o nouă lume, plină de întîmplări minunate, și în această lume îi fusese și lui dat să hălăduiască. Se bîlbîi, își înfrînă tulburarea, vorbi. Și se întoarnă către grefier, pe care-l alesese dintre toți, nu se știe de ce. Iar grefierul care luase mită și se ghiftuise nu se putea de loc dumeri de ce îl ascultă cu evlavie. Că doar nu era vorba de vreun proces și de multe parale.

Marc Lescarbot își atinsese ținta, se strecură deci încetișor afară. Dar domnul de Bassompierre se ținu scai după el, hotărît să nu-l slăbească de loc pe acest om de seamă. Căci acum nu mai putea fi îndoială, se putea ști prea bine ce hotărîre luase regele. Guvernatorul regal al Noii Franțe fusese numit și urma să fie întărit cu mare pompă. Curiosul Bassompierre ghicea, știa chiar, cam cum se vor desfășura la Curte lucrurile în privința coloniilor și ce serbări vor avea loc. Primul pas fusese făcut la cîrciumă, printre oamenii din popor ; după pasul acesta urmau celelalte, pînă la cel din urmă. Iar faptul că fusese de față cînd se făcuse acel prim pas însemna mai mult decît orice pentru curiosul Bassompierre.

Cei doi care plecau fură opriți o clipă în loc de mai mulți muzicanți care tocmai intrau în cîrciumă. Violonistul, harpistul

şi cîntăreţul găsiră astfel adunaţi la un loc pe toţi cei ce aveau urechi de auzit, pe curtean, pe învăţat şi navigator, pe tîrgoveţii chivernisiţi, unii mai cu vază, alţii cu mai puţînă vază, alţii jerpeliţi, pe cei ce furaseră şi pe cei care fuseseră salvaţi. Şi pentru toată această lume cîntară :

Încîntătoare Gabrielle...

MĂRIREA, CUM SE ÎNFĂŢIŞEAZĂ

Regele e îmbrăcat din cap pînă-n picioare în armura de fier, cu sclipiri argintii. Stă în picioare în faţa tronului lui, pe care e întinsă mantia-i purpurie. Deasupră-i pluteşte un baldachin roşu, pluteşte liber în mijlocul sălii, fără a se sprijini pe nimic. Peretele alb al tronului zidit se ridică neted şi îngust, iar în capătul lui de sus un crin de aur se pierde în pologul roşu. Peretele alb al zidirii, ce pare deopotrivă capelă şi tron, e ca o oglindă. Răsfrînge chipul maiestăţii-sale, care stă pe piedestal, dar e ascuns privirilor, căci nimeni nu-l vede, nici în fiinţă, nici răsfrînt, dat fiind că toate spinările sînt încă plecate.

Gabrielle d'Estrées se înclină adînc şi îndelung. Dintre toţi cei ce se închină în faţa maiestăţii-sale, dînsa se află cel mai aproape de tron. În această galerie, care pare fără sfîrşit, în faţa şi îndărătul tronului se aţine o mică mulţime de spinări şi chipuri smerite. Tronul se află în mijlocul galeriei, iar dînsa e cea mai aproape de tron. Azi încă se mai înclină în faţa maiestăţii-sale, dar curînd va pune piciorul pe treptele tronului, condusă de conetabil şi de marele-maestru. Care apoi se vor întoarce şi vor rămîne la picioarele tronului, împreună cu ceilalţi. Gabrielle d'Estrées va fi însă cu mult deasupra tuturor şi mai sus decît dînsa va fi numai regele. Va sta sub mîna ocrotitoare a maiestăţii-sale, la marginea tronului zidit, iar rochia ei va atîrna de pe treptele acestuia, ca semn că e regină şi totuşi nu este. Fruntea ei plecată se întreabă : „Cînd ?“ Şi tot dînsa răspunde : „Curînd, data viitoare, chiar azi în ceasul ce urmează, nu, niciodată.“

Poartă o rochie de mătase alb-argintie ca şi platoşa regelui. Rochia reginei va fi de catifea roşie, un roşu deschis ca acel al cărnii jupuite de piele. Şi Gabrielle hotărăşte să şi-o facă, orice s-ar întîmpla. I se pare că scumpul ei stăpîn întinde mîna către dînsa, pentru a o ridica pînă la sine, sus ! Şi-şi înalţă privirea : dar nu, maiestatea-sa nu mişcă nici un deget, nici măcar vîrful unui deget, pentru a o chema la sine. Chipul regelui priveşte în depărtare, dincolo de încăpere, peste curteni şi peste norodul care începe să intre.

Norodul năvăleşte prin toate intrările, căci toate îi sînt deschise. Îngenunche, se tîrîie în genunchi pînă la templul regelui,

pînă acolo unde maiestatea-sa tronează peste spinările plecate, cu fața neclintită. Iar Gabrielle își spune : „Păstrează-ți chipul neclintit, iubite, îți cunosc atît de bine trupul îmbrăcat în armură, trupul tău cu carnea tare și cîteva cicatrice, trupul tău care a rămas tînăr, dar e deseori bolnav. L-am îngrijit de atîtea ori, l-am iubit atît de mult."

Și aproape că și uitase rolul ce-l avea de jucat. Dar conetabilul și marele-maestru o prind de amîndouă mîinile și o ajută să urce treptele, pînă la locul ei din marginea tronului. Se așază, rochia îi atîrnă peste două trepte. Maiestatea-sa își schimbă puțin poziția picioarelor, ridică pleoapele, deschizînd tare de tot ochii, dar trăsăturile îi rămîn tot neclintite.

Conetabilul și marele-maestru se înapoiază la locurile lor. E semnalul pentru toți ceilalți să-și îndrepte spinările, să se despartă și să alcătuiască grupurile dinainte plănuite. *Madame*, sora regelui, se așeză cu o treaptă mai jos decît Gabrielle. E treapta cea mai lată, și rochia nu-i atîrnă peste ea. Ceva mai jos, și avînd grijă să nu ascundă privirilor chipul înaltelor-doamne, se află cancelarul, marele-maestru și conetabilul. În stînga maiestății-sale, care stă deasupra muritorilor de rînd, la capătul treptelor goale ale tronului, atît de goale și atît de greu de urcat că te apucă groaza, niște inși sărăcăcios îmbrăcați umplu fără sfială locul surprinzător de mare ce li s-a rezervat.

Curtea se împarte, după cum cere eticheta : într-o parte domnii, în cealaltă doamnele — și unii și alții mai aproape ori mai departe de tron, după rangul și meritele lor. Prințesele, mareșalii și prezidenții, prinții de sînge cu micul Vendôme printre ei, se află în față, de amîndouă părțile, unde e mai multă lumină. Draperiile zăgăzuiesc lumina iar oglinzi meșteșugit așezate o întăresc. Zeul-Soare se îndreaptă numai asupra tronului. Dincolo de mănunchiul de raze ațintit numai asupra maiestății-sale, făpturile par a se contopi. Dintr-una îndepărtată se vede doar pata unui umăr alb, iar din alta, aproape cufundată în umbră, nu se zărește decît un nas coroiat. Către fund, culorile și liniile sînt tot mai șterse, pînă se topesc unele în altele. Dar și făpturile din față sînt acoperite de văluri cenușii, dacă asupra vreunui șir nu se răsfrînge cumva lumina maiestății-sale. Căci Zeul-Soare se îndreaptă numai asupra tronului.

Așadar mijlocul devine, mulțumită rînduielilor dorite de dumnezeu și de oameni, un izvor de lumină, pe care maiestatea revelată o adună toată asupră-și și o răsfrînge numai în frînturi de raze asupra celorlalți. Iar dacă unii sînt orbiți de lumina maiestății, mai orbît e însuși regele. În zadar ridică sprîncenele și deschide ochii mari. Dincolo de strălucirea ce o răspîndește, umbra din ce în ce mai adîncă rămîne de nepătruns. Și cu toate că își trimite într-acolo lumina, ochii regelui n-o pot despica. Abia dacă poate ghici că în depărtarea întunecată mulți-

mea se tîrăşte în genunchi. Şi Henri, al cărui ochi sînt atît de îndureraţi, îşi spune în gînd : „Ce nebunie ! Asta am vrut eu ?“

Dar e timpul să nu mai stea neclintit, ci să întindă mîna. Bătrînul cancelar îi înmînează un pergament de care atîrnă pecetea. Henri îl ia şi poate astfel porunci la repezeală ca vraja să fie risipită.

— Să se facă lumină, şopteşte regele.

Oglinzile meşteşugit potrivite sînt îndepărtate, draperiile sînt trase la o parte, ochii se obişnuiesc din nou cu adevărul lucrurilor. Dar uite, cea dintîi privire a regelui rătăceşte de-a lungul peretelui ce pare nesfîrşit, pînă cînd dă într-un loc, cam la jumătate distanţă dintre pardoseală şi tavan, de o firidă, după balustrada căreia se află un şevalet. Din spatele şevaletului, pictorul îşi arată chipu-i tînăr şi dă din cap. Maiestatea-sa poate fi liniştită. Înfăţişarea i-a fost prinsă de nişte ochi pricepuţi şi de o mînă dibace, ageră, în clipele cînd el, numit de întreaga lume un mare rege, s-a depărtat de toate cele lumeşti şi a fost numai maiestate. Trăgîndu-se iar după şevalet, pictorul zîmbeşte.

Acum regele se pregăteşte să vorbească. A făcut pergamentul sul şi-l sprijină de coapsa-i argintie. Cu cealaltă mînă arată către cei mai depărtaţi dintre ascultătorii săi, către cei care se tîriseră pînă atunci în genunchi. La semnul lui, aceştia se ridică toţi în picioare şi fac mai puţin zgomot cu tălpile decît înainte, cînd se tîrau în genunchi. Ciulesc urechile. De la înălţimea tronului, regele vorbeşte :

— Avem aici oameni care nu găsesc de lucru şi nu mănîncă pe săturate — ostaşi lăsaţi la vatră şi meşteşugari fără muşterii. În Noua Franţă există însă oameni ce nu cunosc nici un meşteşug, lucrează prea puţin pămînt şi n-au aflat calea mîntuirii sufletului. Pentru a-i scăpa şi pe unii şi pe alţii, trebuie s-o pornim pe mare.

De acum încolo vorbele regelui se îndreaptă către făpturile neînsemnate care stau uimitor de aproape de tronul său. Să nu uităm însă că mai înainte aceleaşi lucruri au fost rostite într-o circiumă de un oaspe ciudat. Iată-l, e şi el de faţă, aproape de treptele tronului, printre făpturile acelea neînsemnate, în fruntea cărora se află, însă, un amiral. Nu-i un marinar de salon, ci un amiral cu părul cărunt, prea potrivit spre a duce la bun sfîrşit planurile regelui, e un om cu trup vînjos şi cuget neclintit. Atît el cît şi tovarăşii săi vor avea curînd nevoie de aceste însuşiri. Fiindcă Marc Lescarbot, cel cu hainele ponosite şi trăsăturile aspre, precum şi mica ceată a celorlalţi navigatori, sînt cu toţii gata să se îmbarce şi să pornească la un drum plin de primejdii, prin ceţuri şi furtuni. Iar cei ce nu vor naufragia vor vedea cu ochii lor Noua Franţă.

— Trebuie oare să cotropim ţinuturile numite Noua Franţă, să le răpim băştinaşilor ? Nu. Vrem doar să cucerim prietenia

oamenilor acelora şi să-i facem asemenea nouă. Nici prin gînd nu ne trece să-i stîrpim pe băştinaşii acelor meleaguri depărtate. Vreau să vă aduc mîngîiere, a spus Domnul. Dar despre nimicire şi stîrpire n-a vorbit nimic : şi voinţa sa este şi voinţa regelui vostru.

Cuvinte vechi cît lumea, plăcute celui de sus, aşa cum ştiu cu toţii, şi vrednice de un rege. Coloniile sînt totuşi o idee neguroasă, ce poate izbîndi, dar poate şi da greş. Care o să fie, probabil, sfîrşitul ? Epavele cîtorva vase, o insulă pustie şi cîţiva naufragiaţi. „Ei, fleacuri", îşi spune domnul de Rosny-Sully şi priveşte peste capetele celor ce nu vor aduce niciodată aur.

Chiar în faţa lui, Marc Lescarbot se gîndeşte la vechii navigatori hughenoţi şi la un fost cancelar al Navarrei. Acesta a socotit cel dintîi coloniile drept o îndatorire a umanismului. Ale lui sînt cuvintele pe care amîndoi le-am păstrat în amintire şi acum le rostim, în sfîrşit, din străfundul inimilor noastre neclintite. Dar în timp ce eu le răspîndesc din nou printre oameni, el le rosteşte de la înălţimea tronului. Întru acestea am încăruntit amîndoi. Calea care duce către Noua Franţă este lungă — îşi zice un om care ar fi putut să-şi piardă curajul. Căci cel ce priveşte mult în urmă îşi lungeşte şi drumurile ce le are în faţă.

Henri ridică pergamentul de care atîrnă pecetea şi îl ţine în dreptul amiralului, dar încă nu de ajuns de jos pentru ca acesta să i-l poată lua din mîini. Şi regele vesteşte tuturor :

— Îl numesc pe marchizul de la Roche vicerege în ţara Canadei, în Terra-Nova, Labrador...

Mai înşiră şi alte cîteva denumiri. Ele sînt cunoscute navigatorilor, au fost pomenite în ultima vreme şi prin pieţele publice şi se găsesc înscrise pe globurile pămînteşti împodobite cu fel de fel de chipuri, cu monştri marini, cu zei, nimfe, canibali şi animale necunoscute, foarte ciudate, unele chiar înspăimîntătoare. Furaţi de farmecul ce-l au basmele, o seamă de oameni din popor se hotărăsc să dea crezare vorbelor regelui şi să plece cu viceregele lui în necunoscut. Sînt şi ei de faţă, se îndeasă să intre în sală. Faceţi-ne loc ! Trebuie să ajungem la rege ! Nu-i mai puţin adevărat, însă, că îşi simt inima cît un purice, dar nu din pricina nimfelor ori a canibalilor, ci mai degrabă pentru că fiecare pas ce-l fac îi apropie de tron.

Iar regele le iese în întîmpinare, coborînd de pe tron. Vîră, fără fasoane, în haina amiralului pergamentul cu strălucita sa numire şi-l sărută pe amîndoi obrajii. Curînd ajunge la coloniştii de bunăvoie ce-i dau crezare, dar care poate vor muri de scorbut ori vor naufragia pe vreo insulă pustie. Şi regele îi previne cu glas răspicat că mai e încă timp să-şi vadă de treabă. Dar nici unul nu face cale întoarsă, mai ales că regele le vorbeşte fiecăruia şi le pune mîna pe umăr.

Încă se mai aud, dincolo de grămada celor cu care stă de vorbă, îmbărbătările și urările lui. Apoi glasul său scade și printre oameni izbucnește o explozie de veselie. Curtenii se privesc unul pe altul. Îi cunosc obiceiurile. Un tînăr i-a spus probabil că pleacă de dragul nimfelor și regele i le-a și descris în așa fel, încît să-i clocotească sîngele. Veselia crește din ce în ce. Cîțiva se obrăznicesc, încep să pipăie tronul și vor să-i atingă treapta cea mai de sus, cu mîna măcar, dacă nu chiar cu șezutul, spre a-și cîștiga mîntuirea veșnică. Întru acestea, regele dispare.

Unde o fi ? Dau să-l caute ; Curtea atît de bine orînduită pînă atunci se împrăștie. O dată cu el s-au făcut nevăzute și ducesa de Beaufort și *Madame*, sora regelui. Lîngă piciorul jețului pe care șezuse nu se mai află decît pajul, ținînd, cu un nezdruncinat simț al datoriei, sprijinind-o de șold, chivăra grea a regelui, ce închipuie o gură de leu larg deschisă. Nu dă nici un răspuns celor ce-l iscodesc. Cel mai curios dintre curteni îi șoptește la ureche :

— Sablé, băiete, de ce taci ? E sus la pictor. N-am apucat să bag de seamă, da' tu ai văzut, mutule ! Ce zici, nu spui ?

Dar pajul îi îndeasă curiosului coiful în cap, ca să-i treacă pofta să-l mai tragă de limbă.

Peter Paul Rubens tocmai întindea, grăbit, vopsele pe schițele în alb și negru cînd Henri deschise ușa încăperii de la catul de sus. Păreau niște pete oarecare, fără nici o legătură între ele, așa cum le aruncase în realitate și soarele, sfișiind cu razele lui chipurile omenești și topind contururile, prefăcînd totul într-un joc de umbre și lumini. Pictorul schițase diferitele scene pe foi deosebite : regele pe tron, regele vorbind, regele chemînd la dînsul poporul, regele coborînd printre oameni. Firida fiind sus, îi dăduse pictorului putința să vadă și ceea ce scăpase tuturor : regele printre navigatorii săi și printre viitorii colonișți, cot la cot cu ei, cu mîna pe umărul unui tînăr care închisese ochii, beat de fericire. Și își îngăduise să nu bage în seamă rîsetele, deși fuseseră atît de zgomotoase. Bărbații din jurul regelui priveau mirați, iar unii căscau chiar gura, fără voia lor.

Regele avea o înfățișare interesantă, era sigur de sine ca un navigator ce nu se teme de naufragii : dar buza o avea cam strîmbă din pricina unei lovituri de cuțit, iar sprîncenele arcuite dureros, cea dreaptă împletindu-se cu o cută adîncă.

Și Henri rosti :

— N-a fost chiar așa. Totuși, ăsta-i adevărul. Dar, domnule Rubens, foaia asta o iau eu, n-aș vrea să-ți pozez pentru un portret prea asemănător. N-ar fi bine ca la Curțile europene chipul meu să fie astfel văzut.

— Sire, Curților la care sînt chemat le ofer ceea ce își doresc fiecare, adică numai forma exterioară. Nici n-ar fi totdeauna recomandabil să scot la iveală ceea ce-i ascuns.

Așa vorbi, plin de voioșie, tînărul Rubens Cu privirea luminoasă și atrăgătoare se uita la marele rege din fața lui și-i și avea întipărit în minte portretul, pe care voia să-l zugrăvească mai asemănător chiar decît s-ar fi putut crede că-i cu putință.

Henri : — Ai să mă înfățișezi ca pe un om trist.

Rubens : — Nu, sire, ci ca pe un răsfățat al zeilor, care, ce-i drept, i-au amărît zilele, dar totodată și-au ascuns, după trăsăturile lui de om mult încercat, eterna lor voioșie.

Henri : — Curțile pe la care ai umblat te-au deprins să vorbești cu atîta iscusință ? Voi, flamanzii vă exprimați de obicei mai greoi. Ai o îndeletnicire plăcută, domnule pictor. Te joci cu oamenii, nu-i așa ? Îi zugrăvești așa cum par, dar treci în tablou și ceea ce zace în ei. Fruntea ți-e încă netedă, barba blondă, dar știi pe de rost cum sîntem clădiți cu toții. Și eu, cînd eram tînăr, citeam bucuros atlasul anatomic.

Regele schiță un gest, vrînd parcă să spună că și el, în multe din faptele lui, se bizuise pe cunoașterea adîncă a felului cum e clădit omul. Apoi tăcură amîndoi. Stăteau sub o fereastră prin care pătrundea o lumină rece. În încăperea aproape goală nu se afla decît o masă pe care erau schițele. Dar nu se uitau nici la ele, nici unul la altul.

Deodată ușa se deschise și intră ducesa de Beaufort și *Madame*, sora regelui. Rubens se înclină ca un om umblat pe la multe Curți, ceea ce nu făcuse la intrarea regelui, scutindu-l, ca și pe sine însuși de altfel, de această ceremonie. Henri îl prezintă.

— E domnul Rubens, care s-a și acoperit de glorie — de gloria care îi ridică pe pictori deasupra prinților. Totuși, n-a lăsat să-i cadă din mînă penelul pentru ca eu să i-l ridic.

— Sire, zise *Madame*, sora regelui, sîntem dornice să vă vedem tronul.

Pictorul se înclină curtenitor și rosti :

— *Madame*, îl cunoașteți mai bine decît mine. Ați stat alături de maiestatea-sa.

Iar Henri răspunse :

— Ai văzut, domnule Rubens ? *Madame* va crede în mărirea mea și a domniei-tale, abia după ce o vei fi dovedit printr-un tablou.

Gabrielle răscolea ușor schițele, cu două degete, abia atingîndu-le. Băgase de seamă că, atunci cînd intrase, pictorul întorsese una din foi și o acoperise. Rubens îi urmărea atent mișcările degetelor și se întreba : „Ar fi oare bine s-o găsească ? Nu, mai cuminte ar fi s-o păstrez pentru mine, să-i șterg asemănările și să-i dau un nume din mitologie. Aș face un tablou înalt de cinci picioare, și lat de patru, un tablou bun, de vreme ce va fi lucrat de mine."

Gabrielle nu dădu peste portretul pe care pictorul îl întorsese și îl acoperise, ci scoase din maldărul de schițe cîteva grupuri din mulțime. Chiar în prima schiță dădu cu ochii de o spinare

lungă, deșirată, pe care o recunoscu mai înainte de a vedea fața ca săpată în piatră. Se sperie, foaia de hîrtie îi căzu din mîini. Henri se plecă mai iute decît pictorul — ridică foaia, o sărută apoi pe scumpa domniță și îi șopti la ureche :

— Ai dreptate. Aici pare un căpcăun. Mai bine privește-ți chipul tău într-o înfățișare și mai frumoasă, dacă din capul locului e cu putință așa ceva.

Madame, sora regelui, pusese mîna pe o schiță mai plăcută și i-o arătă ducesei, spre mîngîiere, fiind chiar un portret al ei în care apărea în toată splendoarea formelor, cu tonurile carnației ușor indicate, ba pînă și cu luciul mătăsii. Cum stătea rezemată de jilț, încîntătoarea Gabrielle era și mai înfloritoare, dacă se poate spune așa, și cu atît mai vrednică de tron ; ceva mai jos ședea Catherine. „Ia te uită la paj ! își zise speriată Catherine, cînd dădu cu ochii de băiat. Stă în picioare între noi două, sprijinind în șold coiful, ca o gură de leu deschisă, iar fața lui are aceleași trăsături ca ale fratelui meu cînd era tînăr. Ce i s-o fi năzărit pictorului ? ! De n-ar băga de seamă Gabrielle ! Nu, n-are cum. Amintirea tinereții noastre n-o împart cu nimeni, numai eu pot recunoaște această față !"

După aceea Catherine nici nu mai voi să privească altă schiță, ci pomeni de plecare. Henri își luă de mînă iubita și dădu să iasă din cameră, cînd Rubens exclamă fără voia lui :

— Mai am ceva.

Se gîndea la ceea ce socotise cu cale să păstreze numai pentru sine, ca un tablou oarecare, dar bun, de vreme ce fusese creat de el.

— Într-adevăr, spuse regele. Ne-ai arătat numai fragmente. Unde-i privirea de ansamblu ?

Atunci Rubens scoase o foaie, aceea pe care o întorsese și o ascunsese. Acum o ținea întinsă cu amîndouă mîinile. *Madame,* sora regelui, sătulă de cîte văzuse, ar fi dorit să plece și să fie singură, ca să-și adune gîndurile. Căci cine știe ce o mai aștepta ? Simțea cum o năpădește tristețea, ca de atîtea ori în ultima vreme, ceea ce își zicea că trebuie să fie semn de moarte timpurie.

Henri și Gabrielle, fără a se desprinde de mînă, se opriră deodată. Stăteau pironiți locului, de parcă ar fi fost înlănțuiți, numai capetele le întindeau.

Tronul, o pată albă, în mijlocul ei, abia schițat, conturul maiestății-sale, pierzîndu-se într-o lumină exorbitantă, în schimb miile de raze diafane iau forme precise. Închipuie îngeri și amorași care zboară în cete, sar, ținîndu-se de mîini, alcătuind arcuri luminoase, își strigă bucuria spre cer, săltînd ca niște valuri veșnice. Maiestatea-sa, care e abia schițată, ține ochii larg deschiși, dar nu vede nimic, nici umbrele omenești de la picioarele ei, nici valurile de îngeri și de amorași. La marginea tronului se află o femeie pe care lumina aceea divină o despoaie, o lasă goală. Trupul femeii apare în toată plinătatea și e bine-

cuvîntat, fiindcă deasupra ei tronează zeul luminii, oricît s-ar pierde el în propria-i măreţie.

Henri vorbi :

— Cîtă forţă ! E uriaşă, de neînchipuit, în faţa ei pălim cu totul. Să pictezi tabloul, domnule Rubens, am să-l privesc adesea, ca să mă smeresc. Căci atîta sîntem, nimic mai mult !

Rubens răspunse încurcat :

— Dar nici nu m-am gîndit la smerenie. Eu socot că reprezintă maiestatea.

Cuprinsă, asemenea domnului şi stăpînului ei, de o poftă tulburătoare de a se pocăi şi a se înjosi, Gabrielle spuse :

— Femeia e dezbrăcată de trufia ei, de aceea e goală. Nu pentru ca să-şi arate trupul strălucitor, care va putrezi. Văd şi pot să jur că i se pleacă genunchiul, că vrea să se închine măririi, aşa cum se înfăţişează ea tuturora.

Gabrielle, prin vorbele acestea, îşi exagera în chip primejdios simţămintele. Într-un moment cînd era mai ameninţată ca oricînd, preschimba un prea frumos tablou într-unul de groază, din care pricină i se şi zugrăvi spaima pe faţă. Henri o trase de mînă, să plece. Pictorul voi să ascundă tabloul. Dar Gabrielle întinse mîna să-l ia.

— E trupul meu, spuse cu un glas atît de schimbat de suferinţă, încît părea cu totul străin. Iată că îl cunoaşte cineva tot atît de bine ca şi mine. Cel care îmi ştie fiecare trăsătură poate să-mi spună desigur şi ce se va întîmpla cu mine, căci trebuie să fie un astrolog.

— Nu-i astrolog, ci anatomist ! exclamă Henri.

Dar era prea tîrziu, căci Gabrielle i se şi aruncase îngrozită la piept. Văzuse în tabloul care o înfăţişa cum se topeşte de vie carnea de pe trupul ei. La marginea tronului, fără a mai putea ajunge pînă la mijlocul lui, se afla un schelet.

GABRIELLE LUPTĂ SĂ-ŞI APERE VIAŢA

În toamna acelui an avu loc botezul lui Alexandru. *Monsieur* şi strălucirea serbărilor depăşi tot ce se văzuse pînă atunci. Curtea socoti că scumpa domniţă întrecuse măsura de cînd adusese pe lume primii doi copii şi era timpul să i se vină de hac. Trebuia să se facă în aşa fel ca regele să se îndrăgostească de o altă femeie. Aceasta era părerea doamnei de Sagonne, care îi şi căută o nouă iubită. Se înţelege, pentru a fi pe gustul maiestăţii-sale, alese o frumoasă nou venită la Curte, tînără ca Eva abia ieşită din coasta lui Adam şi mai cu seamă subţirică. Şi, într-adevăr, îi plăcu regelui cînd dansă în marele „balet al străinilor" aproape goală, căci făcea parte din grupul „indienilor". Aşa erau numiţi băştinaşii din Noua Franţă, unde, de altminteri, după cîte se spunea, era prea frig pentru ca femeile să-şi poată arăta cu atîta dărnicie goliciunea. Dar domnul de Bassompierre, care

ajunsese între timp organizatorul distracțiilor regale, înțelegea să asculte mai degrabă de sfaturile prietenei sale Sagonne decît de cele ce spuneau geografii.

Regele o privi așadar cu plăcere pe domnișoara d'Étrangues, de cîte ori îi trecu prin față și își trase picioarele înapoi, ca fata să nu se împiedice. Căci ea nu avea altă grijă decît să pară cît mai înaltă și mai zveltă cînd luneca pe podea în vîrful picioarelor ei lungi. Ceea ce îi îngăduia și să-și pironească de sus ochii negri, focoși, asupra regelui, pentru a simboliza farmecele tuturor Indiilor, dar și pentru a atrage luarea aminte asupra propriilor sale farmece. Regele, deși zîmbea în barbă, rămase toată seara lîngă ducesa de Beaufort.

Căci, în primul rînd, se simțea obosit, aproape suferind, și socotea că avea destule pricini să se simtă astfel după cîte înfăptuise în anul acela, care se apropia de sfîrșit. Ce-i drept, pînă atunci mai avea să dea și o boală peste el, dar niciodată nu-și luase în serios bolile și nu avea s-o facă nici acum. Deși cercetase de cînd se știe natura omului, propriul său trup îi rezerva mereu noi surprize.

— Sire, îi șopti Gabrielle la ureche. După cum văd, sînteți sătul de serbarea asta. N-am să v-o iau în nume de rău dacă ați părăsi serbarea mea și ați pleca să vă odihniți.

Dar Henri înțelese că trebuia să-și liniștească iubita în privința tinerei fete, care i se băga în suflet.

— Mica Henriette, începu el.

— Îi cunoști numele, observă Gabrielle.

— Îl cunosc mai ales pe tatăl ei, zise Henri. Întotdeauna cînd mă gîndesc la el, parcă îl văd lîngă patul de moarte al regelui ucis, al înaintașului meu, deși l-am mai întîlnit după aceea în multe tabere. Stătea la căpătîiul mortului și-i ținea falca să nu cadă. Dar o dată tot a căzut, i-a scăpat din mînă atunci cînd am intrat eu, atît era de furios. Căci domnii de acolo ar fi fost mai bucuroși să mă vadă pe mine în locul mortului. Ceea ce m-a impresionat însă mai tare a fost falca aceea care atîrna.

— Du-te și te odihnește, iubitul meu, te rog, du-te, chiar dacă ar fi să se spună că te-ai plictisit de serbarea mea.

Grija Gabriellei îl mișcă. Henri o încredință :

— Am să fac cum mă sfătuiești, cu toate că mă simt foarte bine.

După aceea dispăru fără a-și lua rămas bun de la societate. În sinea lui își mărturisi că Henriette d'Étrangues îl îngrozea și își zise : „Ferește-te de fata omului care a ținut falca răposatului rege !"

A veni de hac Gabriellei putea să însemne a-l face pe regele Henri să se îndrăgostească de altă femeie. Dacă încercarea asta nu izbutea însă, cum se și părea că stau lucrurile, dacă regele se mulțumea cu ceea ce avea, iar femeia cu care se obișnuise nu mai putea fi îndepărtată — atunci a-i veni de hac acesteia putea să însemne și altceva.

Domnul de Fresne, membru al sfatului vistieriei și protestant, era devotat ducesei și singurul ei sprijinitor în sferele înalte, în afară de bătrînul domn de Cheverny, care avea motive puternice să-i ia apărarea. Căci nu putea rămîne cancelar decît atîta timp cît prietena lui, doamna de Sourdis, se bucura de trecere la maiestatea-sa, prin mijlocirea nepoatei ei, frumoasa și plinuța porumbiță. Sau cel puțin așa credeau toți. Căci cine își putea închipui că dragostea te poate face mai înțelept decît egoismul și că Gabrielle nu mai asculta de mult de doamna de Sourdis. Lumea spunea însă : mătușa și nepoata s-au ridicat amîndouă prin adulter și se întrec care de care să se îmbogățească mai mult. Iar domnul de Fresne, oricît de modest și de șters era, căzuse soarta pe el să fie socotit pe nedrept autorul edictului de la Nantes. Din această pricină era mai dușmănit decît sînt de obicei cei ce joacă rolurile de mîna a doua în marile drame.

Așadar, bietul om întocmi nota de plată pentru botezul micului *Monsieur* Alexandre, pe care nu uită a-l numi copil al Franței, și o trimise supraintendentului finanțelor, la Arsenal. Domnul de Sully încuviință, în locul sumei cerute, o alta mult prea mică, și cu care nu puteau fi plătiți nici măcar muzicanții. Iar cînd aceștia veniră la el să se plîngă, Sully îi dădu afară fără multă vorbă.

— Nu există nici un copil al Franței ! se stropși el la dînșii.

Și muzicanții aduseră aceste vorbe la cunoștința ducesei de Beaufort.

Atunci ducesa și cel mai aprig vrăjmaș al ei își dădură, în sfîrșit, pe față adevăratele simțăminte, și încă în prezența regelui care-l poftise la sine pe ministru.

— Repetă ce-ai spus ! se răsti ducesa.

— Nu există nici un copil al Franței !

— Copiii Franței au o mamă pe care domnia-ta îndrăznești s-o jignești și un tată care iartă multe, dar asta nu.

Pus în cauză, Henri trebui să intervină.

— Să scoți de pe notă plata muzicanților, Rosny ; am să-i plătesc eu. Dar să-ți retragi și cuvintele.

— Sire, eu sînt omul faptelor îndeobște cunoscute. Ați dat ducesei un rang și un titlu, altele nu cunosc.

— Dacă vreau eu, însă, are să aibă și altele.

— Se înțelege, dacă ați vrea ! îl îndreptă Rosny, adică Sully cel cu fața ca cioplită în piatră, care de altminteri îi și devenise cenușie ca aceea a statuilor.

Dar nici frumoasele culori din obrajii ducesei nu rămaseră neschimbate. Căci începuse să înșire ministrului cele mai cumplite adevăruri. Henri nu se amestecă, ar fi vrut chiar să fie cît mai departe, să nu-i mai știe alături de el nici pe unul, nici pe cealaltă. Rosny o privea pe Gabrielle fără să clipească. În gîndul lui își zicea însă : „Te înfunzi tot mai rău" — și o lăsa să spună tot ce avea pe suflet.

Gabrielle părea că vorbește liniștit, dar această liniște nu era decît urmarea unei supraîncordări a sufletului ei răvășit de furie. Arătă că la drept vorbind era ca și regină. Curtea o recunoscuse prin omagiile fără precedent ce i le adusese cu prilejul serbărilor date în cinstea fiului ei, care era un copil al Franței. Povesti amănunțit care cum se înjosise mai mult spre a-i cîștiga bunăvoința. Și Rosny își întipări în minte toate numele pomenite, spre a-i dojeni pe cei ce le purtau.

Henri alerga de la un capăt al încăperii la celălalt ; în colțul cel mai depărtat se opri, cu spatele întors către cei doi. Sărmana domniță se dădea de gol ; lui Henri i se făcu milă de ea, ceea ce nu era un semn bun. Tot auzind-o repetînd cu stăruință că purtătorii celor mai mari nume îi umpleau anticamera, își dădu seama pentru întîia oară de obîrșia ei neînsemnată. Și-i porunci din ochi lui Sully să nu vorbească nimic de asta.

Gabrielle îndurase prea mult, tăcuse prea mult timp. Așa încît își revărsa acum dintr-o dată toată furia :

— Toți ați ajuns ce ați ajuns datorită mie ! Cea mai bună pildă ești chiar domnia-ta, domnule mare-maestru și superintendent. Cine te-a ridicat unde te afli ? Crezi că a fost ușor ? Privește-te în oglindă și spune singur dacă ai fi putut place regelui. Dumneata, un om cu sufletul împietrit, să placi celui mai vioi dintre oameni ! dumneata, o minte care lucrează încet, să placi omului cu cugetul cel mai avîntat ! Erai sortit să te împotmolești în mediocritatea dumitale. Numai eu te-am scos de acolo.

În spusele Gabriellei erau multe adevăruri, pe care de altfel și Henri le gîndise cu glas tare față de ea cu mult înainte de a le rosti gura ei pătimașă. Dar tocmai de aceea se simțea tras pe sfoară, i se părea că i se face lui însuși o nedreptate. „Niciodată nu l-am văzut pe credinciosul meu slujitor așa cum e zugrăvit acum." Și din clipa aceea fu fățiș alături de credinciosu-i slujitor. Femeia, care își ieșise din fire, nu înțelegea acest lucru — nici nu-l auzi măcar cum bătea din picior — în schimb Rosny-Sully fu încredințat că va avea cîștig de cauză, că vrăjmașa lui își pecetluia singură soarta. O lăsă deci în voia ei. „Înfundă-te și mai rău, doamnă !" Și continuă să păstreze tăcerea, cu ochii ieșiți din orbite. Iar nefericita își pierdu și cel din urmă punct de reazem.

— Uiți că te-ai tîrît în genunchi în fața mea ! Ai început prin a fi sluga mea.

La aceste vorbe obrajii plumburii ai lui Rosny se aprinseră deodată de para mîniei — ori poate a rușinii.

— Destul, doamnă ! V-ați îngăduit să rostiți un cuvînt prea greu. Pe mine nu mă atinge, dar, dacă nu mă înșel, îl lovește pe rege. Ori dorește cumva să mă concedieze ? întrebă vechiul cavaler.

Şi în glasul lui se învolbura amintirea bătăliilor şi a strădaniilor fără număr : nicicînd izbînda nu ne-a fost chezăşuită, dar uite că am ajuns amîndoi unde sîntem.

Henri se cutremură. Orice încercare i s-ar fi părut mai uşoară decît această ceartă, care îl silea să aleagă între unul şi celălalt. Era îngrozit, fiindcă ştia că indiferent ce hotărîre ar lua, tot la o ruptură, la o nenorocire, la un sfîrşit ajunge. Se întoarse cu faţa spre ei, zicîndu-şi că îi va lua în rîs şi îi va sili să se potolească. Dar cînd se apropie, se pomeni rostind, împotriva voinţei lui :

— Să te concediez ? ! Nici nu mă gîndesc !

Aşa îi spuse lui Rosny. În schimb, iată ce-i fu dat Gabriellei d'Estrées să audă din gura lui :

— Să renunţ la un asemenea slujitor de dragul dumneavoastră, doamnă ? N-o puteţi dori, dacă mă iubiţi.

Şi vorbi cu asprime.

Numai după ce sfîrşi, îşi dădu seama ce spusese. Îi scăpaseră nişte vorbe care nici nu erau ale lui. Se întoarse şi ieşi.

Domnul de Rosny mai gustă o clipă înfrîngerea femeii, al cărei trup zvîcnea şi a cărei faţă albă era de neprivit. Îi reveniră în obraji culorile vii, ce nu se prea potriveau cu vîrsta lui, apoi îşi părăsi victima fără s-o mai salute.

Iar dacă mai tîrziu îl muncirăoarecare îndoieli, ştiu să le înlăture. Misiunea regelui e mai presus de orice. Însuşi regele a spus : „Am mai mare nevoie de un asemenea slujitor decît de zece ţiitoare !" Căci aşa şi nu altfel i se părea lui Rosny că vorbise regele ori poate că aşa schimbase el înţelesul cuvintelor în cugetul lui. Orişicum, Curtea află pe dată această interpretare a unor cuvinte nefericite, iar trimişii străini o consemnară în rapoartele lor, ceea ce întări şi mai mult spusele autorului ei. Încît, de bună-credinţă, acesta putu să constate :

„Tămbălăul cu preascumpa domniţă, care s-a dovedit a fi doar o ţiitoare la rînd cu celelalte, costă, fără nici un folos, timp şi bani. Acum regele a mărturisit : dragostea lui nu mai e destul de puternică pentru ca el să o ia de soţie. Am avut dreptate şi i-am făcut un adevărat serviciu cînd l-am ajutat să deschidă, în sfîrşit, ochii." Aşa socotea Rosny şi se grăbi să împărtăşească soţiei lui, văduvei aceleia bătrîne, rezultatul socotelilor sale — iar văduva se arătă prea mulţumită.

Dar conştiinţa îi cerea lui Rosny nu numai să ţină seamă de misiunea regelui, ci să-şi împlinească datoria de om şi faţă de o nenorocită. Iar pentru a şi-o împlini, era de ajuns să arate conştiinţei lui ce primejdii o pîndeau pe Gabrielle, dacă nu intervenea el. Dînsa se afla la fel de aproape de tron ca şi de moarte şi nu încăpea nici o îndoială spre care dintre cele două ţinte ar fi ajuns mai repede, dacă el nu i-ar fi deschis o portiţă de scăpare : dizgraţia regelui. Grea încercare pentru ea, firească. Las' să spună — deocamdată — că sînt crud, lipsit de credinţă, nerecunoscător. Mai tîrziu însă, cînd castelana de la Monceaux

are să-şi simtă viaţa în deplină siguranţă, primind şi o pensie din partea regelui, o să-şi dea seama cine a salvat-o. „Nu-i nevoie de nici o mulţumire, nu mi-am făcut decît datoria de om. Dacă dumneata, doamnă, m-ai ajutat cîteodată în cariera mea, eu ţi-am scăpat viaţa. Sîntem chit, dar, te rog, n-o mai lua de la capăt."

Conştiinţa i se arătă mulţumită — măcar într-o oarecare măsură. Rosny nu se lăudă însă în faţa nevestei lui, cea cu nasul ascuţit, pentru fapta bună ce-o făcea ajutînd-o pe Gabrielle d'Estrées. Căci nasul doamnei de Rosny era destul de lung şi destul de ascuţit pentru a putea mirosi şi cealaltă faţă a acestei fapte bune. Iar cînd o văduvă bătrînă, care a ros destul frîul, triumfă, nu-şi mai face cuvenitul examen de conştiinţă.

Ducesa de Beaufort se duse s-o viziteze pe doamna de Sully, care n-o primi însă. Ducesa se plînse printr-o scrisoare prietenească domnului de Sully, dar nu căpătă nici un răspuns. Amîndouă aceste lucruri l-ar fi scos din sărite pe rege, dacă le-ar fi aflat. Căci le-ar fi socotit, se înţelege, ca o jignire adusă lui însuşi. Gabrielle nu-i povesti însă nimic. Avea arme destul de puternice în mînă ca să-l doboare pe credinciosul slujitor dintr-o lovitură. Dar se temea de o contralovitură — nu din partea lui Rosny, ci de una ce s-ar fi produs în sufletul iubitului ei domn şi stăpîn, căci era păţită.

Frica pe care o simţea în adîncul sufletului n-o slăbea nici o clipă. Regele i se devota ca de obicei, ba — dacă ar fi vrut dînsa — i s-ar fi devotat mai mult ca oricînd. Blestema Curtea lui şi Curţile străine, tot păienjenişul de legături în care era prins, lipsa lui de libertate, conjuraţia tuturor pentru a-i micşora biruinţa asupra Spaniei şi a-l face neprimejdios. Gabrielle înţelegea şi i se părea că aude şi ceea ce dînsul nu-i spunea : „Iartă-mă, nepreţuita mea comoară". Din care pricină nici nu încerca să-i atragă luarea-aminte asupra faptului care o durea mai mult. Nici n-ar fi putut să o facă de altfel fără să tremure, căci, după cearta cu Rosny, toată făptura îi tremura neîncetat deşi se străduia să se stăpînească. Adevărata ei spaimă era acum aceea de a nu se trăda.

Henri, în schimb, i se destăinuia mai mult ca oricînd, vorbindu-i despre negocierile pe care le purta direct cu Papa Clement în legătură cu despărţirea sa de regina Navarrei. Nici măcar miniştrii lui nu erau la curent cu mersul lucrurilor. Papa Clement cerea drept răsplată rechemarea iezuiţilor alungaţi peste hotare. Regele îi răspunsese că, de ar avea două vieţi, ar fi gata să jertfească una pentru sanctitatea-sa. Gabrielle tălmăci însă vorbele lui astfel : n-are decît o singură viaţă, ca şi mine, şi dacă ar face ce dorim amîndoi, şi-ar pierde-o. Dacă m-ar face regină, ar trebui să-i primească în schimb pe iezuiţi şi cu asta ar şi hotărî moartea amîndurora, deşi am fi pe tron. De aceea se şi roagă : „Iartă-mă". Se prefăcu totuşi a crede că era vorba numai şi numai de interesele regatului.

Nu trecură nici patru zile de cînd îi scăpaseră vorbele de care se căise de atîtea ori și din pricina cărora încă mai tremura, și regele porunci o vînătoare în cinstea ei, a ducesei de Beaufort. Pofti la această vînătoare numai prieteni de-ai ei și mai cu seamă pe cei care îi fuseseră înainte vrăjmași, ca Roquelaure, de pildă. Toți erau ostași, iar dintre ei, cei mai de nădejde, cei săraci cu duhul, viteazul Crillon și Harambure cel chior. Amîndoi smulseseră cu mîinile lor din șa pe unul care voise să răpească viața regelui, iar acestuia îi spuseseră :

— Sire, căsătoriți-vă cu femeia pe care o iubiți. Și ziua de toamnă va fi senină ca nici o altă zi. Caii au să ne poarte departe, prin locuri ce ne sînt bine cunoscute din lupte, căci copitele cailor noștri au răsturnat multe brazde pe aici cînd ne-am încăierat cu vrăjmașii. Pădurea ce se întinde cît vezi cu ochii, pînă la hotarele provinciei Picardia, lasă astăzi soarele să treacă în voie printre crăcile desfrunzite, noi însă i-am aflat potecile prin întunecime.

— Mai ții minte, Feuillemorte ? îl întrebă încet Henri pe marele scutier Bellegarde, și se plecă spre iubita sa, căci Gabrielle călărea între ei doi. Ce întuneric era pe aici cînd ne-am întors pentru întîia oară de la castelul Coeuvres ! Atît de întuneric încît ți-a trecut prin minte să mă omori, Feuillemorte. Nu era o idee rea pentru un gelos. Am avut-o și eu mai apoi, ceea ce te scuză, bătrîne Feuillemorte. Doamnă, priviți-l ; începe și el să încărunțească.

Dar Gabrielle părea că nu se gîndește nici la cel cu barba albă, nici la cel cu tîmplele încărunțite. Se simțea fericită că scumpul ei stăpîn își păstra pentru dînsa, numai pentru dînsa, inima tînără, și că glasul îi suna voios, dar și puțin înduioșat ; da, chinul de odinioară la gîndul că s-ar fi putut să o piardă ori să nu o dobîndească, chinul de altădată reînviase acum și vibra în glasul lui. Și Gabrielle rosti : „O, cît e de frumoasă viața ! Cît de mult o iubesc !"

Ciudat, în loc s-o ia la trap, așa cum i-ar fi putut îndemna locurile prin care treceau, cei trei își lăsară caii la pas. Din care pricină domnii ce-i urmau îi ajunseră din urmă și se putu auzi ce vorbeau :

— I-am spus mereu : bate fierul cît e cald ! Să ridice poporul, cum a făcut totdeauna. Să cheme preotul, fie ce-o fi, și să avem o regină franceză. După aceea — om mai vedea !

Cel ce vorbea era viteazul Crillon. Harambure, cel cu un singur ochi, îi răspunse mînios :

— La urma urmei ce-am dobîndit ? Iar am ajuns să-i vedem pe călugări predicînd împotrivă-i, prorocindu-i ispășirea păcatelor. Auzi, cheamă lumea la marea pocăință, pentru ca cerul să nu se prăbușească asupra regatului ! De cînd cu pacea, Spania își poate slobozi din nou popimea asupră-ne. Capuținii au și venit, cu cununile de spini pe chelii și în fruntea lor cu doamnele

din casa Guise. Pînă nu demult am fi crezut că e cu putință așa ceva ? ! Și încă din partea lui ?

— Chiorule ! îi strigă Henri peste umăr. S-au apucat din nou să alunge dracii din apucați. Eu am să le trimit, însă, ca și mai înainte, doctorul. Eu nu mă schimb și, fii pe pace, n-au să mă încovoaie.

— Dar semnele prevestitoare ? zise un altul. Dușmanii voștri, sire, se bizuie pe semne născocite. Cînd o veni rîndul lor : feriți-vă.

Henri nu dădu nici un răspuns, căci știa : există semne ce nu pot fi născocite. Treaba noastră e să ocolim ce vestesc ele. Întru acestea recunoscu poiana în care intraseră : acolo voia să facă popas și să mănînce bucatele aduse. Slujitorii înjghebară o masă din bușteni și așezară în juru-i buturugi. Iar uneia dintre ele îi făcură spătar și o acoperiră cu pături ; spre aceasta o însoți Henri pe încîntătoarea Gabrielle.

Domnița purta o rochie verde cu garnitură argintie, la fel cu pălăria. Soarele domol nu-i sclipea în păr, luîndu-ți ochii, ca la marile serbări, cînd purta în el nestemate. Ce rost ar fi avut ? Licărul blînd al unei făpturi care se mai afla încă de față, deși altfel decît pe vremuri, se îndrepta acum mai încet, dar mai sigur, spre inimă. Servind-o, Henri îi mîngîia vîrful degetelor. Obrajii ei erau albi ca zăpada înainte de a se topi, iar în mijlocul lor răsăreau trandafiri ! O, cît e de frumoasă viața ! Cît de mult o iubesc. Rostise de mult cuvintele acestea. Dar scumpul ei stăpîn n-o ascultase pînă la capăt ; trăgea parcă cu urechea, era dus pe gînduri, iar conversația lîncezea în timpul mesei.

Cînd îi întinse mîna pentru a o ajuta să se ridice, Henri îi spuse :

— Să vă mărturisesc un lucru, doamnă ; de aici am pornit atunci, cu Feuillemorte, spre castelul Coeuvres și v-am văzut coborînd scara.

În tot acest timp, ducele de Bellegarde se afla mai aproape de rege și de iubita lui decît toți ceilalți ; încît s-ar fi putut crede că formează un triunghi.

Apoi hotărîră să pornească cu adevărat la vînat ; domnii și singura doamnă care era cu dînșii o luară pe jos prin desiș, dar curînd se împrăștiară, se pierdură unul de celălalt, glasurile ce răspundeau la chemarea vecinilor răsunară tot mai departe, mai slab, încît pînă la urmă se părea că vin de pretutindeni și de nicăieri. Ducesa de Beaufort se rătăci, deși Henri avusese tot timpul grijă să fie prin preajma ei. Marele scutier, care pasămite o pornise la nimereală, dispăruse și el. Regele porunci seniorilor săi să-i caute prin pădure. Iar el încălecă ; după cum se așteptase, lipseau doi cai.

O luă mai întîi la galop, drept înaintea lui, peste pălănci și șanțuri, căutîndu-și parcă mormîntul. Și, deodată, își aminti de domnul de Rosny. „Ăsta nu crede că Cezar e copilul meu. Dacă

l-aș strînge cu ușa, ar tăgădui că gîndește așa, ori poate că nu, dat fiind că pînă la urmă tot el are dreptate, ca acum patru zile." Regele trase de dîrlogi și se opri. Era mînios pe Rosny care, pînă la urmă, avea dreptate — și de ciudă fu o clipă gata să se întoarcă. Nu mai voia să știe de nimic, dar nici să fie socotit prost nu voia. Rămase mai multă vreme locului ; calul necheza și sforăia. În fața ochilor îi apăru castelul Coeuvres, care, la drept vorbind, era departe. Dar privirea lui străpungea zidurile, pătrunzînd pînă la o cămăruță cunoscută ; făcu o mare sforțare să se stăpînească, dar nu putu alunga vedenia.

Cum tot își închipuia ce se întîmpla acolo, voia să vadă cu ochii priveliștea ce l chinuia ; dorea cu patimă să-i vadă pe cei doi în pat, iar el să fie sub pat, ca odinioară celălalt. „I-am zvîrlit atunci cofetari. Șapte ani au trecut și în tot timpul ăsta și-au bătut joc de mine. Sînt încornorat ; nu vorbește oare toată lumea de regele încornorat ? De ce am făcut pe surdul ?"

— Fiindcă nu-i adevărat ! strigă el și porni mai departe, încredințat dintr-o dată că nu va găsi pe nimeni la castel.

„De șapte ani îmi aparține cum nimic nu mi-a mai aparținut. Copiii sînt carne din carnea noastră și sînge din sîngele nostru, în pieptul amîndurora bate o singură inimă. Dînsa simte ceea ce eu nu spun și eu o cunosc mai bine decît se cunoaște dînsa."

Își spuse că, dacă găsește castelul pustiu, îl silește chiar a doua zi pe vreun preot să-i cunune. Iar cel ce va fi păcălitul va fi stăpînul domeniului Sully, marele-maestru. Dar nici nu duse pînă la capăt gîndul că se și sperie de încercarea ce-i stătea în față : în castelul Coeuvres sta la pîndă, amenințător, destinul, și nimeni nu-i iese de bunăvoie în întîmpinare. Se mai întoarse o dată. Zadarnic însă. Căci e cumplit să nu știi, ca rațiunea să fie înfrîntă de patimă, de spaimele ei, de despoticele ei vedenii. Și o luă din nou spre castel. Se gîndi să recîștige timpul pierdut, apoi se temu că l-ar putea cu adevărat recîștiga, schimba pasul calului după cum precumpănea spaima ori dorința de a ști.

Ajungînd în fața punții se gîndi că oricum venea prea tîrziu, că cei doi trebuie să fi plecat și că tot el avea să fie cel dus de nas. Dar aceasta fu cea din urmă încercare de a fugi. Cînd intră în curtea castelului, calul îi fu salutat de alți doi, al căror nechezat venea dinspre o aripă mai înaintată a castelului, aripa stîngă. Caii erau legați lîngă piciorul turnulețului crenelat. Calul nou venit le răspunse. Păcat, cei din cămăruța de sus trebuie să fi fost tulburați prea devreme. Cum îi va găsi oare ?

Dar cînd intră, îi găsi altfel decît își închipuise. Gabrielle privea afară, sprijinită de pervazul ferestrei, cu spatele la însoțitorul ei, care era încălțat cu cizme și avea pinteni. Pe umărul ei Henri zări niște frunze veștede care se desprinseseră dintr-un copac cînd trecuse călare prin pădure și care, se în-

ţelege, n-ar mai fi fost acolo dacă s-ar fi dezbrăcat. Bellegarde privea spre podea, la o mare pasăre sălbatică, cu picioarele legate, care bătea puternic din aripi. Mîinile marelui scutier erau mînjite rău de sîngele prăzii sale şi desigur că n-ar fi atins cu asemenea mîini nici o femeie.

Deşi văzuse dintr-o privire totul, cumplita spaimă de mai înainte nu voi să rămînă de ruşine şi, luînd haina mîniei, răbufni.

— Ce-i cu voi ? le strigă, pe cînd cei doi îl priveau înspăimîntaţi.

Căci şi el li se înfăţişă pesemne altfel decît se aşteptau. Nu crezuseră că va arăta schimbat la faţă ca un bolnav şi că le va vorbi înnebunit de furie. De îngroziţi ce erau, îl lăsară să zbiere pînă cînd se opri sfîrşit ori aproape sfîrşit de puteri. Gabrielle, depărtîndu-se de fereastră, se apropiase de el cu faţa rugătoare, iar acum, cînd văzu că glasul i se mai potolise după atîtea vorbe fără noimă, cuteză să-i atingă mîna. Ce fierbinte şi uscată era !

— Înalte stăpîne ! zise Gabrielle. Rău îmi pare de ce am făcut! Gîndeam să vă aştept aici şi să retrăim împreună vremurile de odinioară. Dar a ieşit prost şi mă căiesc că am venit, deşi am avut gînduri curate.

Cu glas încet, dar încă furios, Henri îi răspunse :

— Minţiţi, doamnă. Cunosc adevărul. Pîndeaţi la fereastră în nădejdea că n-am să fiu eu. Aţi fi avut atunci timp pînă-n seară să vă bateţi joc de cîteva ori de un încornorat ca mine.

Bellegarde stătea încovoiat, ciudat de încovoiat şi faţa lui părea a se fi veştejit dintr-o dată. Apucă de picioare pasărea şi dădu să iasă.

— Explică-te, Feuillemorte ! îi porunci Henri.

Oprit astfel, Bellegarde se înapoie pe jumătate şi mărturisi :

— Sire, nu pot da nici o explicaţie.

— Complicele domniei-tale te părăseşte, doamnă, îngăimă Henri chinuit de gelozie ; şi dacă pînă atunci nu prea crezuse ce vorbea, acum începuse cu tot dinadinsul să se creadă înşelat.

Gabrielle ridică, neputincioasă, din umeri. Iar Bellegarde rosti :

— Sire, nu-mi rămîne altceva de făcut decît să intru în serviciul Turciei. Sultanul îşi omoară oamenii fără să le mai pună întrebări. Maiestăţii-voastre trebuie să-i mai şi răspund. V-am fost credincios, nu numai pentru că aşa am apucat sau numai pentru a-mi împlini datoria. Am înţeles de mult ce inimă aveţi şi am socotit-o destul de mare pentru a-i închina neînsemnata-mi viaţă, pentru a vă da dreptul să hotărîţi asupra propriei mele fericiri. V-am jertfit de mult totul, după cum prea bine ştiţi şi după cum mai bine ca oricine o ştie doamna ducesă de Beaufort. Altfel nici nu mi-ar fi îngăduit s-o însoţesc pînă aici, pînă-n această odaie.

Henri își luă privirea de la Bellegarde și murmură nu pentru a fi auzit de cineva, nici chiar de el însuși :

— Vorbe, vorbe iscusite, vor să mă înduioșeze.

Dar Gabrielle interveni la momentul potrivit :

— A spus prea puțin. Nu numai că i-am îngăduit să mă însoțească aici. I-am cerut-o.

Dar nu explică de ce. Scumpul ei stăpîn ghici însă ; de altminteri își dădu seama de cum intrase. Știa cît e de nenorocită, cît e de stăpînită de spaimă, și ghicise încercarea ei disperată de a-l mai face o dată gelos. Voia să-l facă să retrăiască vremea de odinioară, starea de spirit de demult, cînd tremura el cum tremura ea acum. Pe atunci — ce n-ai fi făcut, înaltul meu stăpîn, spre a mă păstra, ce n-ai fi făcut, iubite !

Îi citea pe față — pe fața pe care o privise de atîtea ori — citea totul, tot ce gîndea, ce simțea și chiar și mila ce o avea pentru el. La cearta cu Rosny, o compătimise el, acum îl compătimea ea. Dar nu trebuie să dăm prilejul să fim compătimiți, nici eu, nici tu. Sîntem tari. Bine ați făcut că mi-ați adus aminte.

Și îl îmbrățișă mai întîi pe Bellegarde și-l sărută pe amîndoi obrajii. Cînd veni rîndul iubitei domnițe, Gabrielle mai gîfîia ușor din pricina încordării prin care trecuse. Dar și strălucea, fericită de izbînda ei. Îi auzi cuvintele, înainte ca el să fi început să vorbească. Și, într-adevăr, Henri rosti, ținînd-o lipită de pieptul lui :

— Mîine, e hotărît și nu mai încape vorbă. Mîine chem preotul. De voie, de nevoie, are să ne cunune.

Dînsa repetă „mîine", fața îi strălucea de bucurie, dar în gînd își spunea : „Dacă preotul ar fi acum aici".

Abia ieșiră din castelul Coeuvres că se și întîlniră cu vînătorii și haita de cîini și goniră cerbul pînă se înseră. Cînd vînatul fu doborît și jupuit, iar cîinii se săturară și amuțiră, vînătorii se adunară în jurul regelui care simțea nevoia să se odihnească : spunea că n-are nimic, doar o lovitură la un genunchi. Dar în tăcerea pădurii se auziră atunci alți vînători, lătrat de cîini, strigăte, sunete de corn, cam la o jumătate de leghe depărtare. Și înainte de a se fi putut desluși direcția din care se apropiau vînătorii, zgomotele se și auziră la o depărtare de numai douăzeci de pași. De văzut nu se vedea însă nimic, căci între copaci pogorîse noaptea.

Mirat, regele întrebă :

— Cine îndrăznește să-mi tulbure vînătoarea ?

Și porunci contelui de Soissons să vadă cine erau vînătorii străini. Soissons intră în desiș și acolo desluși umbra unei făpturi pe care abia o zări că se și făcuse nevăzută, strigînd : „Ferește-te !" ori poate : „Pocăiește-te !"

Contele de Soissons se înapoie și povesti că auzise un glas înfricoșător. Dar nu înțelesese prea bine porunca ce-o dăduse glasul, din pricina sunetului asemănător al mai multor cuvinte. Regele nu răspunse nimic, încălecă și porni alături de ducesa

de Beaufort, iar ceilalți călăreți se strînseră în jurul lor. Și nimeni nu pomeni că cea de-a doua ceată de vînători, atît de zgomotoasă pînă mai adineauri, nu se mai auzea de loc.

Cînd ajunseră în cel dintîi sat, regele îi descusu din șa pe țăranii și ciobanii din partea locului : ce știau despre vedenia din pădure. Cîțiva îi răspunseră că pe la ei hăladuia duhul rău căruia i se spunea Marele Vînător. Dar mai încolo, alții îi explicară regelui, care le punea mereu întrebări, că însuși sfîntul Hubert obișnuia adesea să vineze în acele păduri, cu o droaie de însoțitori nevăzuți și o haită ce se auzea numai lătrînd.

— Ei, un sfînt, asta e ceva mai liniștitor, zise Henri întorcîndu-se către Gabrielle.

Se liniști totuși pe deplin abia cînd cel din urmă țăran pe care-l descusu îi mărturisi că un cumătru, braconier, făcea pe Necuratul vînînd astfel nepedepsit în pădurile regelui. Dar regele, care afla totul, avea să pună mîna pe el.

— Data viitoare îi vin negreșit de hac, făgădui Henri și porni mulțumit la trap, încredințîndu-și iubita că izbutise în sfîrșit să afle cum stăteau lucrurile.

Gabrielle îi răspunse că, firește, acum aflaseră, în sfîrșit, adevărul ; dar sufletul ei plin de presimțiri îi spunea : „Nici un braconier n-are obiceiul să strige : «Ferește-te !» ori «Pocăiește-te !»" Era un semn prevestitor. La fel socoteau și cei mai mulți dintre seniorii care se ațineau în urma ei și a regelui, și cine știe ce se mai ascundea și în sufletul lui. Încă la începutul vînătorii fusese vorba despre semne prevestitoare, despre semne prevestitoare născocite cu bună știință. Dar pot fi ele pe de-a-ntregul mincinoase dacă le întîlnim mereu, în ciuda celor ce ne spune mintea și firea noastră ?

Cel ce adusese vorba în ziua aceea despre semne și prevestiri fusese domnul de Roquelaure. Și de cum intrară în Luvru, el se rugă de maiestatea-sa să-i îngăduie a-i face o comunicare între patru ochi. Mareșalul Roquelaure se căia din suflet că nu spusese din timp ceea ce știa. Acum era, însă, prea tîrziu, și regele îl îndepărtă.

— N-am nevoie de domnia-ta, am nevoie de un chirurg.

Și imediat se și prăbuși. Suferise prea mult timp din pricina unui organ care nu funcționase și-l chinuise.

Așadar Roquelaure nu mai apucă să-și descarce sufletul — lucru de care mai tîrziu se bucură, deși conștiința nu-i prea dădea pace. Dar prea erau mulți curteni amestecați în cele ce voia el să dezvăluie. Vrăjmașii ducesei de Beaufort găsiseră doi derbedei care se pricepeau să imite zgomotele unei întregi vînători : chemările, lătratul, sunetul cornului, așa cum se auzeau ele din depărtare sau de aproape. Și cum răsunetul pădurii înzecea zgomotele lor, oricine le putea lua drept adevărate. Nu mai lipsea decît o umbră neagră ca să strige în desiș cu un glas înfricoșător : „Pocăiește-te !"

De data aceasta, boala regelui nu mai avea doar pricini sufleteşti. De obicei sufletul prea încercat se descărca printr-o fierbinţeală a trupului. Acum, însă, trupul nu mai sări în ajutor sufletului, ci îl munci şi mai rău. Fu chemat chirurgul, care ajutoră în fiece zi, cu uneltele sale, organul ce nu voia să-şi facă datoria. Henri răbdă suferinţa : dar mai greu de îndurat era conştiinţa că trupul nu-i mai da ascultare. Cuprins de fierbinţeală, spunea :

— Dacă aş avea două vieţi, aş da una sfîntului Părinte.

Spunea : sfîntul Părinte, dat fiind că limba vorbea altfel decît gîndea cugetul, care căuta mereu o făptură ce se afla chiar acolo, în odaie. Degeaba îşi chinuia însă bolnavul ochii larg deschişi spre a o recunoaşte : căci ei ar fi vrut să-i dea una din cele două vieţi. Şi întindea către dînsa mîna tremurătoare, dar Gabrielle se ferea de atingerea lui.

Pleoapele ei sînt uscate, dar roşii de atîta veghe la căpătîiul scumpului stăpîn, iar spaima îi e atît de mare, încît o face aproape nesimţitoare. Nici un tremur, nici o lacrimă, decît doar atunci cînd *Madame*, sora regelui, îngenunche şi se roagă alături de dînsa. Dar asta nu trebuie să se întîmple prea des, căci Gabrielle se teme să nu se destrame în comuniunea cu atotputernicia. Ştie că, dimpotrivă, trebuie să fie liniştită şi tare, ca un trimis al atotputerniciei, ca o slujitoare a ei, spre a-l ţine în viaţă pe acest om. Şi face treburile cele mai umile : cu mîinile ei, cele mai frumoase mîini din regatul Franţei, ajută organul ce nu vrea să-şi îndeplinească menirea. Petrece ceas după ceas la căpătîiul lui, căutînd să prindă vorbele-i fără şir, care nu spun ceea ce gîndeşte, dar îi sînt adresate numai ei. Cugetul lui, ce rătăceşte prin păduri întunecate, nu izbuteşte să-i reţină chipul, deşi caută mereu să-l prindă. De altfel şi Gabrielle îl pierde şi-l caută pe Henri, cu toate că zace şi suferă în apropierea ei.

Atunci a avut ea cumplita presimţire că nu se vor mai regăsi niciodată pe deplin, că nu se vor mai privi cu încrederea ce-i unise mai înainte, că oricît ar încerca să se apropie, se va ivi mereu ceva care să-i ţină-n loc, să-i despartă într-un chip de neînţeles : copaci cu coamele pierdute în neguri, răsunetul unor întîmplări nevăzute, goana stafiilor.

În noaptea cînd Henri adormi pentru prima oară liniştit şi, după cum i se părea ei, prea adînc, Gabrielle îi suflă în gura deschisă răsuflarea ei, pînă o ajunse şi pe ea oboseala. Dar cînd se trezi a doua zi dimineaţa, Henri era sănătos. Vrăjmaşii Gabriellei îşi şopteau : cu toată prezenţa ei la căpătîiul regelui, cerul se arătase încă o dată milostiv. Medicul La Rivière arătă însă că doamna ducesă de Beaufort a susţinut firea dornică de viaţă a regelui şi asta a plăcut celui de sus.

Din păcate Henri se însănătoşise numai cu trupul, nu şi cu sufletul. Mai avea încă fierbinţeală, ceea ce n-ar fi fost totuşi mare lucru, dacă n-ar fi suferit peste măsură de tristeţe şi oboseală. După nici una din bătăliile sale nu se simţise atît de sfîrşit, nici măcar săritura în necunoscut nu-l ostenise atît. Să fi fost oare lehamitea asta, pe care nimic n-o putea înlătura, răsplata pentru cele înfăptuite în anul acela cînd domnia lui atinsese culmea ? Totul era în zadar, chiar la cele mai izbutite serbări în care zîne şi driade pluteau prin aer, se făceau scamatorii cu oglinzi, ori papagali vorbitori jucau o întreagă comedie — lucruri de care toţi se minunau şi rîdeau, regele nici nu zîmbea. La fel de zadarnice se dovedeau şi baletele cele mai ispititoare în care numai frumuseţi una şi una îşi arătau trupurile fără văl, doar pentru a vindeca tristeţea regelui, de parcă ar fi putut să o vindece ceva. În dorinţa de a înveseli sufletul regelui, balerinele îşi unduiau în toate chipurile trupurile mult rîvnite, în aşa fel ca nici o cută a cărnii lor să nu-i rămînă tăinuită. Gîndul le era mărinimos, dar pe Henri, pentru întîia oară în viaţă, farmecele lor trupeşti îl nemulţumeau.

— Nu-mi place, zise el o dată. Nimic nu-mi place, murmură răsucindu-se în scaun — fără a se sinchisi de ducesa de Beaufort, care se afla alături de dînsul, dar pe care n-o băgă de fel în seamă.

Văzîndu-l cum îşi sprijină fruntea-n palmă şi-şi astupă ochii ca să nu vadă serbarea şi urechile ca să nu audă sunetele prea plăcute, dansatoarele, muzicanţii, curtenii se făcură pe rînd nevăzuţi, fără ca regele să prindă de veste. Cînd, după o îndelungă absenţă, se întoarse totuşi la realitate, văzu că rămăsese singur. Era singur într-o sală goală pînă dincolo de cortina dată în lături, unde se vedeau aruncate claie peste grămadă rămăşiţele serbării : instrumente, mecanisme, un coif aurit, un buchet de flori veştede. Iar cînd regele părăsit privi în lături, văzu că pe jeţul de lîngă el nu mai era nimeni, mai mult, scaunul fusese chiar răsturnat. Ducesa o luase desigur la fugă. Şi Henri se întrebă, dar nu-şi putu da nici un răspuns, dacă îi părea bine ori rău că rămăsese singur. Rosti doar :

— Mi-e silă de toate ! iar sala goală îi aduse înapoi răsunetul vorbelor sale. Ducesa de Beaufort fu lăudată pentru meritul de a fi înţeles că vremea ei luase sfîrşit şi plecase din palatul Luvru la ea acasă. Numai boala grea a regelui îi îngăduise să locuiască împreună cu el în apartamentele regale, care nu vor fi, însă, niciodată, şi ale ei. Înlăturarea definitivă a Gabriellei — dacă se putea, fără folosirea mijloacelor extreme — părea dar cu atît mai necesară. Căci era deopotrivă de compătimită, pe cît era de duşmănită. Iar multora le părea rău dinainte de ceea ce erau gata să facă, folosind la caz de nevoie chiar şi mijloace extreme. Pînă acum totul se mărginise la obişnuitele atacuri verbale. Dar, aflînd de slăbiciunea şi de tristeţea regelui, predicatorii şi călugării deveniră mai cutezători, vestind că regelui îi mai fusese

dat să trăiască numai spre a se putea pocăi. Ceea ce îndemnă o mulțime gălăgioasă să dea buzna în curtea Luvrului, rugîndu-se și cerînd într-un glas ca regele să mîntuie țara și propriu-i suflet prin îndepărtarea Gabriellei.

La rîndul ei, Gabrielle primea vizite ciudate, făcute pe rînd, de către o singură persoană. Se spunea, fără însă a se da crezare zvonului, că nunțiul papei fusese la dînsa. Cică intrase în casă pe furiș, după ce se lăsase întunericul, fără prea mulți însoțitori și fără ca drumul să-i fie luminat de vreo făclie, și plecase apoi, tot nevăzut de nimeni, deși fusese pîndit.

Aproape la fel de tainică fu și vizita celei mai vechi dintre vrăjmașele de moarte ale Gabriellei, doamna de Sagonne. Aceasta nu fu primită pe dată, ci abia după vreo oră, cînd Gabriellei i se spuse că doamna de Sagonne continua să aștepte, răbdătoare și smerită. Cînd intră, își căută șovăitoare un scaun și doar cu mare greutate începu să vorbească.

— Doamnă, v-am dorit întotdeauna numai binele, îngăimă ea.

— Doamnă, dorința domniei-tale va fi îndeplinită, îi răspunse Gabrielle cu trufie, dar cu o trufie prefăcută.

Din care pricină fața doamnei de Sagonne se schimonosi de parcă ar fi fost gata să plîngă, ori poate că rîdea a plînge. Chipul de pasăre i se închirci cu totul.

— Iertați-mă, spuse cu glas ascuțit, fluturînd din mîini. N-am vrut niciodată asta.

— Ce anume ? întrebă Gabrielle. Îmi merge bine, regele s-a însănătoșit și hotărîrea sa de a mă lua în căsătorie e neclintită. Iar dușmani nu avem, de vreme ce și domnia-ta îmi ești prietenă.

— Doamnă, fiți cu ochii în patru ! Vă rog din suflet să vă păziți ; nici pentru propria-mi viață nu m-aș ruga cu atîta stăruință.

Văzînd că fața cît un pumn a lui Sagonne se înverzește și dușmanca e gata să alunece de pe scaun și să-i cadă în genunchi, Gabrielle o învrednici, în sfîrșit, cu cîteva cuvinte sincere.

— Ai vorbit vrute și nevrute, doamnă. Dacă toate vorbele ce le-ai spus de ani de zile, cu gîndul de a-mi pricinui pierzania, s-ar preface în picături de apă, odaia asta s-ar umple și ne-am îneca amîndouă. Acum răutățile ce se spun pe seama mea se revarsă într-adevăr ca un puhoi. Și îmi dau seama că puhoiul ăsta te înăbușe. Descarcă-ți, dar, sufletul și nu mai povesti lucruri născocite, ci numai ce știi cu adevărat.

— Dacă aș ști !

Sagonne ar fi vrut să-și frîngă mîinile, dar îi fluturau încă prin aer.

— Cine vrea să mă ucidă ? întrebă Gabrielle.

Sagonne o privi încremenită.

Gabrielle : — Domnul de Rosny ?

Sagonne : tăgadă mută.

Gabrielle : — Nici nu te-aș fi crezut, chiar dacă ai fi spus-o. Agenții Toscanei ! Dar cum ?

Sagonne : — Peste tot, s-ar părea că din întreaga Europă aleargă și șușotesc tot felul de emisari tainici ai Curților, care se strecoară în Paris și se topesc apoi numaidecît. Afacerile de inimă ale regelui Franței îi preocupă și pe Papa și pe împăratul, dar asta o știți și singură.

Gabrielle : — Ce-mi poți spune nou ?

Abia mișcînd buzele, Sagonne șopti :

— Zamet. Se zice că totul s-a pus la cale în casa lui.

— În jurul unei mese de joc, se înțelege, întregi Gabrielle. Cine a fost de față ?

Dar Sagonne dădu a înțelege printr-un semn eă-și golise tot sacul și era sleită și ea de puteri. Șopti totuși și mai încet :

— Ocoliți casa aceea ! Nu vă duceți la cizmarul Zamet nici chiar în tovărășia regelui. Cu atît mai puțin fără el.

Dădu să se ridice, dar puterile n-o ajutară îndată — și, cum slăbiciunea-i trecătoare îi lăsă timp să se gîndească, înțelese deodată în ce situație ajunsese. înțelese că de acum încolo nu numai Gabrielle avea să-și teamă viața.

— Am vorbit prea mult, șopti îngrozită, sări în sus, își acoperi fața cu amîndouă mîinile și izbucni într-un plîns cu sughițuri. Acum mă aveți la mînă.

— Nimeni nu bănuiește că ești aici, o încredință Gabrielle.

Dar Sagonne o opri :

— Sînt pîndiți toți cei care vă vizitează, chiar și nunțiul a fost văzut intrînd aici.

Ultimele cuvinte le rosti din nou cu obișnuitul ei sînge rece, resfirîndu-și degetele subțiri ca să poată cerceta printre ele fața Gabriellei. La drept vorbind, nunțiul nici nu fusese văzut intrînd la Gabrielle. „Dacă mă lămuresc cum stau lucrurile și pot adeveri zvonul, atunci și vizita mea e îndreptățită și sînt salvată."

Dar Gabrielle îi răspunse :

— Nunțiul ? Dar nu l-am văzut de astă vară.

„Mincinoasă afurisită", gîndi Sagonne. „N-ai decît să te duci dracului, ducesă de Porcești". Căci acum era cuprinsă de o ciudă întîrziată împotriva ei înșiși, pricinuită de conștiința greșelii ce făptuise. Și își luă rămas bun cu atît mai multă duioșie, arătîndu-și încă o dată căința, de data asta explicînd-o. La început, cînd se căia cu adevărat, nu găsise nici o explicație.

— V-am iubit întotdeauna, doamnă. Numai dragostea m-a zăpăcit în așa hal, încît m-am purtat de parcă v-aș fi urît.

Se încurca în explicații care de care mai trasă de păr, dar le rosti cu glasul unui suflet îndurerat. Tot sporovăind, ajunse la ieșirea secretă prin care urma să plece. Aici, Gabrielle îi spuse :

— Doamnă, poți fi liniștită. Am să iau cu mine în mormînt taina vizitei domniei-tale.

Auzind aceste cuvinte, Sagonne își muşcă limba, mai întîi pentru că fusese ghicită, apoi fiindcă o făptură atît de amenințată putea vorbi cu asemenea ușurință despre mormîntul ei, fără să strige și să se bocească.

Nemaiputînd să înțeleagă nimic, se poticni și ajunse dincolo de prag sărind cu amîndouă picioarele deodată.

Gabrielle pofti apoi la ea pe domnul de Frontenac, vechi tovarăș de arme al regelui, care avea cinstea să comande mica ei gardă personală.

— Unde se află omul acela acuma ? îl întrebă de-a dreptul.

— La două ceasuri depărtare de Paris. Va intra însă în oraș abia mîine seară. Doamnă, porunciți, și pun mîna pe el chiar în noaptea asta.

— Mai așteptați, hotărî Gabrielle.

Dar ostеanul o contrazise.

— Nu e bine să mai întîrziem. Cu nici un ucigaș al regelui n-am făcut atîtea marafeturi. Pe ăsta îl țin sub urmărire pas cu pas de cînd a trecut hotarul regatului. L-am fi putut prinde de zeci de ori pînă acum, se vede de la o poștă că-i flamand, oricum și-ar schimba îmbrăcămintea.

— Bine, dar cum i-ar fi dovedite planurile ? Trebuie prins în curtea Luvrului, cînd o da buzna acolo mulțimea și cînd regele, împreună cu mine, ne vom amesteca în mijlocul ei.

Frontenac o preveni :

— Singura noastră dovadă e jungherul lung pe care-l poartă cu el. Îmbulzeala mulțimii îi dă cel mai nimerit prilej să-l folosească.

— Atunci, cînd o să puneți mîna pe el, vorbi Gabrielle urmîndu-și gîndul, să-i strecurați în buzunar, fără să se vadă, hîrtia asta. Nunțiul din Bruxelles i-a dat misiunea doar prin viu grai. Dar el trebuie s-o poarte asupra lui în scris, negru pe alb, pentru ca regele să se încredințeze că cineva a îndrăznit să ridice mîna asupră-i.

— Nimeni n-are să creadă, observă ostеanul mirat și el de ceea ce spune. Asupra maiestății-sale sacrosancte, a biruitorului, a marelui rege ? Dar, oricîtă dreptate ar avea să se socotească de neatins și în deplină siguranță, domnia-voastră, doamnă, stați de veghe. Porunciți și mă voi supune.

Cu asemenea treburi se îndeletnicea Gabrielle, uitînd să se îngrijească de propria-i soartă. Iar lucrurile se petrecură întocmai cum prevăzuse dînsa. Regele și ea, ducesa de Beaufort, trecură călări, înainte de amiază, puntea Luvrului. Nu era drumul lor obișnuit, dar regele voia să vadă ce se petrece, deși Gabrielle știa. Prin bolta porții de la intrare o luară spre curtea veche, numită puțul Luvrului, în jurul căreia se aflau oficiile publice. Oamenii care spuneau că au treabă acolo puteau să dea buzna înăuntru fără ca străjile palatului să-i oprească. La ivirea ducesei, o grămadă de inși se năpustiră asupră-i, strigînd

blesteme învățate pe de rost. Ducesa își întoarse calul, iar regele rămase pe loc. Curînd nu mai fu nimeni în jurul lui, așa că, atunci cînd un om trase jungherul, de la o depărtare de cinci pași, fu prins cu ușurință.

— Sire ! rosti domnul de Frontenac. De data asta îi datorați viața numai doamnei ducese.

Vechiul tovarăș de arme era foarte agitat. Un curtean n-ar fi dat-o de gol. Regele descălecă și, palid de mînie, alergă spre corpul de gardă de la poartă, unde scumpa-i domniță, cu rochia sfîșiată, era cu mare greu apărată de ostași împotriva celor ce o atacau. Și regele porunci : capii celor ce se năpustiseră asupra ducesei să fie spînzurați ! Dar Gabrielle îl rugă :

— Sire, drept răsplată pentru salvarea maiestății-voastre, vă rog să cruțați viața acestor oameni ; sînt niște rătăciți ; poporul nu gîndește ca ei.

Henri nu-i dădu, însă, nici un răspuns. Și nu pierdu nici o clipă pentru a-i mulțumi sau a o mîngîia. Rosti numai : „Încălecarea, doamnă !“ și nu-i sprijini piciorul. După aceea porni alături de dînsa în trap mare peste punte și ieși pe cea din urmă poartă. Întreaga strajă trebuia să-i urmeze, dar, cu toate că fugeau în pas alergător, abia trăgîndu-și sufletul, ostașii nu-i puteau ajunge ; numai domnul de Frontenac izbuti să-și alăture calul de ceilalți doi și să călărească scară la scară cu ei, ținînd în mînă sabia scoasă din teacă.

Nu apucară de-a dreptul spre casa ducesei ; regele o luă prin niște ulițe cu multă forfotă, grăbind mereu calul, fără a ține seama că oamenii abia de apucau să se ferească din drum. Cei ce mînau vreo căruță și nu o trăgeau destul de repede în lături erau plesniți de ofițerul care striga amenințător :

— Faceți loc regelui !

Toată lumea vedea că regele e palid de mînie și se întreba :

— Ce s-a întîmplat ? Femeile băgară de seamă că rochia ducesei de Beaufort e sfîșiată, și zvonul începu să zboare din gură în gură, mai repede decît alerga regele.

În urma lui, după ce trecea, oamenii își spuneau :

— Fuge cu ea, fiindcă numai din pricina dragostei ce i-o poartă era să fie ucis.

— Dar și ea o dată cu el, întregeau alții.

— Ar fi fost asta oare un sfîrșit vrednic de un rege căruia i se spune mare ?

Dar femeile ziceau : „Iubește“.

— Nu-l înțelegeți, pentru că sînteți niște oameni de nimic, spuneau femeile îmbătrînite, urîțite, cu fața pecetluită de grija pîinea cea de toate zilele și cu mîinile bătătorite de muncă.

Iar tinerii își umflau pieptul și glăsuiau :

— Pînă la urmă tot pe a lui are să fie. Și noi am face la fel.

Un preot repetă în mai multe locuri :

— Doamna ducesă a făcut multe azi.

O spunea clătinînd din cap cu înţeles, apoi se mistuia repede în mulţime, înainte ca cineva să-l poată întreba cum trebuiau tălmăcite vorbele sale. Căci nunţiul îi dăduse straşnică poruncă să rămînă necunoscut.

Totuşi aceste cuvinte nu-i făcură pe oameni să tacă, aşa cum se întîmplă cînd cineva cade pe gînduri. Căci mulţimea îşi schimbă părerile chiar în timp ce face zarvă. Şi atunci cînd regele, iubita lui şi ofiţerul se întoarseră pe aceeaşi stradă, în loc să-şi ia tălpăşiţa ori să ceară ajutor, nimeni nu mai vorbi de fugă. Dimpotrivă, mulţimea se luă după ei, o parte îi ajunse chiar, iar doi oameni de rînd apucară de dîrlogi caii care mergeau acum la pas — şi norodul îşi purtă astfel regele şi regina ce şi-ar fi dorit-o spre marea intrare nouă a palatului Luvru.

Domnul de Fontenac, auzind glasuri cu alte mlădieri şi văzînd ochii celor din apropiere, îşi vîrî sabia în teacă. Fiindcă ochii oamenilor înotau în lacrimi, oglindind la început numai simţămintele cavalereşti ale poporului. Cu cît mergeau mai departe, cu atît se preschimbau însă în mînie. Însuşi regele o trezi în inimile lor poruncind :

— Copii ! Spre casa doamnei ducese !

Dar făcu un nou ocol. Din uşile atelierelor se iviră meşteşugarii, mai întîi şovăitori, dat fiind că se întrebau : „Cele ce se întîmplă sînt oare pe placul celui de sus ?“ Mînia regelui şi rochia sfîşiată a doamnei de lîngă el îi ajutară însă să înţeleagă cum stau lucrurile. Şi aşa se porniră cele dintîi blesteme la adresa ucigaşilor Gabriellei. Auzindu-le, Gabrielle se clătină în şa ; Henri o prinse în braţe şi o duse în casa ei.

Sub ferestre răsunară însă mai departe strigăte nedesluşite şi Gabrielle îşi astupă urechile. Dacă erau blestemaţi ucigaşii ei, însemna că i se pusese cu adevărat gînd rău. Mulţimea neştiutoare socotea că dînsa era chiar mai primejduită decît domnul şi stăpînul ei. Ceea ce o ajută să întrevadă sfîrşitul întîmplărilor, dat fiind că, în mijlocul tainelor ce-o înconjurau, acesta era întîiul strigăt al obştei care vestea că trebuie să moară.

Henri întrebă :

— Ce-i tot dau zor cu cei ce au vrut să te ucidă, doamnă ? Ucigaşul pe mine m-a ţintit, iar eu sînt obişnuit cu de-alde astea.

Şi se duse să poruncească oamenilor să împrăştie mulţimea. Cînd se înapoie, n-o mai găsi pe Gabrielle acolo. Căutînd-o ajunse la uşa închisă a odăii ei de culcare, odaia ce fusese altădată a amîndurora, dar acum era zăvorîtă şi uşa nu i se mai deschidea.

— Răspunde !

Dinăuntru se auziră însă numai nişte zgomote înăbuşite în batistă. Ce ? Rîdea ? Henri ar fi vrut mai degrabă să fie un plîns cu suspine. Oricum, nu-i cunoscuse pînă atunci rîsul acesta, care dacă n-ar fi fost înăbuşit cu batista, ar fi sunat aspru.

— Un singur lucru vreau să știu, îi ceru el de afară. Cine ți-a dat de știre de venirea flamandului ?

— Ghici, îi răspunse Gabrielle dinăuntru, cu cea mai mare răceală de care era în stare, și trînti o ușă.

O făcuse într-adins, ca el să plece. Cînd auzi însă îndepărtîndu-i-se pașii, vru să-l recheme. Dar se trînti pe pat și-și îngropă fața în perne. Acestea erau însă atît de pline de amintiri și-l readuseră atît de aproape pe Henri, încît Gabrielle îi vorbi :

— Sire, înalte stăpîne, ce prost a ieșit totul !

În sfîrșit o podidiră lacrimile. Iar după ce hohoti îndelung, se pomeni singură pe perna umezită. Și-și spuse că și el închisese desigur o ușă în urmă-i, îndepărtînd pe cei ce veneau să-l felicite și să-i aducă omagii — iar dacă nu se întinsese cumva pe pat, doborît ca dînsa de slăbiciunea trupului, apoi de bună seamă măsura odaia cu pași mari, se oprea, trăgea cu urechea, ascultînd sunetul unui clopoțel, un clopoțel ce suna de zor, ca nici un altul. Iubite ! Ne cheamă pe amîndoi.

Își dădu seama însă că închipuirea lui nu putea auzi sunetul clopoțelului morții. Căci el nu primise vizita vreunei Sagonne ! Și chiar nunțiul, pe cine prevenise ? Nu pe el, nu pe el îl vestise atunci cînd Malvezzi îi dăduse la Bruxelles răvaș de drum flamandului. Dar cum se face că nunțiul, în pofida oricăror presupuneri firești, urmărește să scape viața regelui Franței ?

— Nu pricep, rosti Gabrielle cu glas tare, ridicîndu-se din pat și începînd să gîndească cu încordare.

„Trebuie să plutească ceva între ei doi, ceva de care nici regele nu-și dă bine seama. Pentru că nunțiul nu l-a prevenit pe el, ci pe mine, și mi-a dat în grijă să nu-i spun nimic despre asta domnului și stăpînului meu. Tu trebuie s-o ghicești, scumpul meu stăpîn. Scrisoarea plăsmuită ! Sire ! O scoți de sub cămașa ucigașului, îți dai seama că e plăsmuită și o citești cu și mai mare folos, căci vei afla cu cîtă migală și cu cîtă îndrăzneală s-a lucrat de data asta ca să ți se scape viața. Și atunci n-ai să mai întrebi : „Ce-i tot dau zor cu cei ce au vrut să te ucidă, doamnă ?"

N-ai să mai pui întrebări fără rost. Iubite, cum te mai orbește mărirea ! Stai pe tron și nu vezi nimic, din pricina strălucirii pe care o răspîndește maiestatea. În timp ce eu îți scap viața din ghearele celor care vor să mă răpună pe mine. Mi-au pus mie gînd rău ca să te lovească pe tine și te urmăresc pe tine ca să lovească în mine. Trebuie să murim împreună, sau numai eu. În nici un caz însă tu fără mine, la asta nu se gîndește nimeni. Am vrut să ne legăm viețile ca să nu poată fi despărțite — și acum două morți aleargă pe întrecute, dorind care mai de care să ajungă mai repede."

Tocmai atunci se vesti sosirea mătușii de Sourdis și Gabrielle socoti vizita binevenită, căci se îngrozea de singurătatea ei și ar fi fugit oriunde, chiar și la o anume casă care o atrăgea, dar în care nu-i era îngăduit să intre.

Doamna de Sourdis îşi îmbrăţişă nepoata pe care o aşteptau toate fericirile, ceea ce drept e nu se prea vedea, dar mătuşa îşi ieşise din fire de bucurie.

— Ai scăpat viaţa regelui. Acum nu mai are încotro ; nimic nu ne mai opreşte să ajungem pe tron.

Părul ei proaspăt vopsit părea că arde în flăcări, braţele albe îi fluturau. Cu toate că avea privirea ageră, nici nu băgă de seamă cîtva timp că însufleţirea nu îi era împărtăşită.

— Mulţimea ţi-a purtat calul de dîrlogi. E de partea noastră ! strigă doamna de Sourdis. Curtea trebuie să se dea bătută ! ţipă ea cu glas ascuţit. Voinţa poporului e voinţa lui Dumnezeu.

— Mai încet ! o rugă Gabrielle. Dacă te-ar auzi el, nu i-ar place ce spui.

— Doamnă, o întrebă mătuşa, nu cumva ţi-ai ieşit din minţi ? Cum să nu fie fericit că îţi datorează viaţa ?

Gabrielle tăcu. N-ar fi vorbit nici chiar dacă ar fi înţeles mai bine legătura dintre aceste fapte. „Nu trebuie să-l silesc, simţea ea. El n-are două vieţi, deşi a mea îi aparţine."

Pînă la urmă, încolţită de întrebările mătuşii sale atît de aţîţate, Gabrielle spuse că regelui îi fusese scăpată viaţa de multe ori şi de mulţi alţii, deoarece el însuşi nu ştia să şi-o apere. Domnul de Frontenac pusese mîna acum pe al doilea ori chiar al treilea ucigaş. Un alt salvator era domnul d'Aubigné ; pînă şi măscăriciul Chicot îi scăpase viaţa.

— Dar pe nici unul nu l-a răsplătit prea-înaltul meu stăpîn ca pe slujitoarea lui, adăugă Gabrielle d'Estrées şi, spre marea mirare a doamnei de Sourdis, îngenunche. După care se întoarnă cu faţa spre perete şi începu să şoptească, ridicînd ochii către icoana sfintei fecioare.

Mătuşii i se păru însă că rugăciunea durează prea mult şi plecă, zicînd în gînd : „Dacă n-ai fi o gîscă şi nu te-ai face tot mai proastă pe zi ce trece, te-ai alipi de protestanţii tăi şi l-ai pune să tragă o răscoală zdravănă, cerînd încoronarea unei regine coborîtoare din nobilimea ţării."

— Maică precistă, se ruga Gabrielle, îmi cunoşti sufletul păcătos din născare, şi numai tu îi mai potoleşti trufia. Iubitul meu stăpîn m-a arătat poporului în rochia sfîşiată — răsplată şi mulţumire mai mari decît meritam. Maică precistă, dăruieşte-mi viaţa lui.

Rugăciunea nu pomenea şi de viaţa ei — n-o cerea în cuvinte, dar Gabrielle era încredinţată că va fi înţeleasă şi se ridică în picioare.

GABRIELLE E PIERDUTĂ

Ziua următoare trecu fără ca Henri să încerce să o vadă. Seara, însă, primi o scrisoare din partea lui.

„Îngerul meu frumos — îi scria regele din palatul Luvru — tu crezi că-i mare lucru să fii rege, dar sufletul îmi e adeseori mai

cernit decît al celui din urmă dintre supușii mei. Cerșetorul de sub ferestrele mele e mai puțin de plîns decît sînt eu. Unii își zic catolici și spun despre mine : miroase a hughenot. Alții își zic protestanți și susțin că-i trădez și că aș fi mai catolic decît Papa. Eu pot să-ți spun un singur lucru : sînt francez și te iubesc."

Și Gabrielle citi printre rînduri pricinile adînci ale tristeții sale : voința îi era încătușată, pînă și un cerșetor era mai liber decît el. Iar toate laolaltă însemnau : nu putem fi soț și soție. Nu-și pierdu însă curajul. Faptul că el se plîngea îi insufla încredere și forță.

Apoi, deodată, se ivi și al doilea ucigaș. Acesta nu fusese ținut sub supraveghere de-a lungul drumului, își văzuse nestingherit de treburile lui și îl descoperise însuși regele oprindu-i brațul. Căci regele era acum cu ochii în patru, dat fiind că înțelesese de ce erau asmuțiți mereu alți ucigași asupră-i, înțelesese că după cel dintîi trebuia să urmeze curînd un al doilea. Cel dintîi fusese un dominican din Flandra ; al doilea era un capucin din Lorena. Frați întru domnul, purtînd aceleași glugi. Între Spania, Roma, casa de Lorena și casa de Habsburg nu domnea o adevărată prietenie ; dar cu toatele erau de părere că ar fi mai bine dacă regele Franței ar muri.

Supușii împăratului, prieteni ori dușmani, fără deosebire de credință, erau jefuiți, jupuiți de vii, trași în țeapă, arși pe rug și spînzurați de copaci de-a lungul drumurilor de țară de către spanioli. Erau semnele premergătoare ale unei fapte ce trebuia să aibă urmări mai îndepărtate, dar a cărei răspundere nimeni nu și-o lua deocamdată și căreia, mai cu seamă, nimeni nu-i spunea război — cuvînt ce băga groaza în oameni. Dar, și fără a vorbi de război, năvălitorul puse stăpînire pe vadurile Rinului, în dreptul orașului Clèves.

Fără zăbavă regimentele regelui Henri porniră într-acolo. Avusese grijă să le facă șosele bune, și în armata lui micșorată domnea disciplina, dar nu o disciplină necugetată ; oșteanul de rînd îl cunoștea pe regele său și avea o întemeiată încredere în el. Așadar, oriunde se arătau trupele regelui, vrăjmașul o lua la sănătoasa. Căci soldaților nu le place să aibă comandanți pe care îi disprețuiesc, să nu se prețuiască nici ei înșiși și, dezmățați cum sînt, să se bizuie doar pe o îngăduință întîmplătoare.

Năvălitorul socotise că regimentele regelui au să-și piardă puterea și au să șovăie cînd vor afla că regele a murit. Cum însă uciderea regelui dădu greș, se opri și războiul, dacă din capul locului pomenise cumva cineva de război. Iar regele Henri nu mai avu prilej să plece spre Rin, deși ar fi fost mai dornic de luptă ca oricînd. Pentru că în primul rînd un rege ca el se simte totdeauna mai sigur în mijlocul oștilor sale decît apărat de oricîte străji în palatul Luvru. În focul bătăliei ar fi putut să uite rușinea ce i-o pricinuiau ucigașii săi — de parcă ar fi fost un răzvrătit a cărei domnie nu-i sigură și trebuie să se

teamă necontenit că își va pierde viața. „Eu sînt prinț de sînge, oricît m-aș purta ca regele Navarrei", își zicea Henri.

Pe primul dintre ultimii doi ucigași voise să-l cruțe, ca să nu-i întărîte pe cei de la Roma ! Acum însă fură amîndoi judecați și executați. Ba Henri amenință chiar și cu un proces de adulter împotriva doamnei Marguerite de Valois. Și îndată aceasta se arătă gata să stea de vorbă, iar Roma înțelese că regele Franței se vindecase de adînca-i tristețe. Așadar nu mai încercă nici prin fulgerele afuriseniei, nici prin sfaturi părintești să-l împiedice a-și dovedi curajul reînviat. Parlamentul regal nesocotise pînă acum cu bună-știință edictul de la Nantes, așa încît acesta nu căpătase putere de lege. Acum, însă, Henri vorbi ca un stăpînitor.

Și vorbi față de magistrații la care ținuse odinioară și care ținuseră, poate, și ei la dînsul.

— Se predică iarăși răzvrătirea și în zare se văd din nou baricade. Între timp, domniile voastre, domnilor judecători, ați făcut avere și vă odihniți în paturile moi ale caselor voastre, în loc să zaceți pe paie, în închisoare. Din această cauză ați uitat de care parte a baricadei vă este locul indicat de voința celui de sus și de datorie. Dar acum, cînd se arată din nou semnele prevestitoare, luați aminte. Ele nu înseamnă mare lucru pentru mine, dar pot să însemne mult pentru alții. Cu ani în urmă jucam cărți cu ducele de Guise și din cărțile de joc au pornit să se prelingă stropi de sînge ce nu mai puteau fi opriți, deși s-a încercat de două, de trei ori. Despre cine era vorba atunci, de mine ori de el ? Nu, nu despre mine a fost vorba.

Așa începu, dar îi adunase de fapt în cabinetul lui pentru a-l vedea mai de aproape pe stăpîn și a se înfricoșa.

— Vreți război împotriva hughenoților — asta vreți. Vreți baricade ! Baricada mea este însă Rinul și vă trimit acolo așa cum sînteți, cu straiele voastre pînă la călcîie și fiecare cu pușca pe umăr.

Poate că magistrații n-ar fi luat prea în serios aceste vorbe, dacă nu i-ar mai fi amenințat și că are să numească pe încă cineva sau chiar încă doi inși în fiecare din slujbele lor. Ceea ce ar fi însemnat ca veniturile să le scadă la jumătate, ori chiar la o treime ; și perspectiva asta îi îmblînzi mai mult decît amenințarea că-i va scurta cu un cap pe aținători.

Așadar Parlamentul aprobă edictul, iar Roma nu se împotrivi.

O dată pornit, regele merse mai departe și își mărită sora cu ducele de Bar. *Madame*, sora regelui, era protestantă, soțul ce-i fusese ales, catolic. Regele îl chemă pe arhiepiscopul de Rouen care îi era frate, un bastard, dar faptul acesta n-avea nici o însemnătate. Apoi Catherine fu cununată în cabinetul regelui, înainte de a-și da seama ce se petrece.

Îndată după cununie, ducele de Bar își luă rămas bun, iar arhiepiscopul înțelese și el că era de prisos. Fratele și sora rămaseră singuri. Catherine rosti :

— Sire ! Vă admir. Ce tînăr ați rămas ! Ce repede vă hotărîți!

El simți ascunsa batjocură, umbrită de renunțare. Iar Catherine îl auzi vorbind ceremonios cum nu fusese nicicînd față de dînsa :

— *Madame*, trebuia să ajungem aici. Trebuia, în interesul tronului și al succesiunii mele. Contele de Soissons nu trebuie să stea în calea moștenitorului meu.

Bietei Catherine îi tremură fața ; plecîndu-și capul și aruncîndu-i de jos în sus o privire care nădăjduim că era numai aspră, căci altminteri ar fi fost și mai puțin măgulitoare, vorbi :

— Ar fi trebuit atunci, repede cum vă hotărîți, să faceți o altă cununie azi, aici.

Henri tăcu și-i întoarse spatele. Dar cînd Catherine dădu să plece, se repezi la dînsa și o îmbrățișă. Stătură așa îmbrățișați timp îndelungat și nici unul dintre ei n-ar fi vrut ca îmbrățișarea aceea să ia sfîrșit. El nu spunea nimic și nici ea nu-l întreba nimic. Dar Henri gîndea : „Iată-ne îmbătrîniți. Iartă-mă pentru toate lucrurile de care ai fost silită să te lipsești. Ți-am jertfit fericirea pentru gloria mea : dar nu din ușurință. Te-am lăsat să îmbătrînești, Catherine, pe tine care îmi aduci atît de bine aminte de mama, încît mi se pare că privește prin ochii tăi. Dar cîtă vreme mai ești tu lîngă mine, încă nu e totul pierdut."

Iar Catherine își spunea : „Iată-ne uniți ca totdeauna, deși viața ni se apropie de sfîrșit. De trei ori moartea a întins mîna să te înhațe. Ai scăpat din ghearele ei, de boală și de ucigași, fiindcă ești de mult obișnuit cu dînsa. Dar acum, destul ! Renunță, dragă frățioare, la încîntătoarea Gabrielle, pentru care ar trebui să plătești cu viața. Am avut doar destul timp pentru a învăța să ne resemnăm. Și totuși, tu ai rămas tînăr, tăria ta sufletească ține piept anilor și, la drept vorbind, nimic nu te atinge prea de aproape. Tu nu te poți ofili, ai să te prăbușești dintr-o dată. Dar eu am să mai fiu oare, ostenită cum sînt, atunci cînd au să te așeze pe catafalc cu crucea în mîinile împreunate ?"

Henri băgă de seamă că soră-sa, Catherine, pe care o strîngea la piept, era înspăimîntată. Își dădu capul pe spate și îi cercetă fața. Și ea i-o cercetă pe a lui. Ochii amîndurora erau uscați. Unde sînteți, lacrimi ? Unde e vremea cînd ne certam, ne împăcam, ne doream binele ori ne înverșunam unul împotriva celuilalt, iar plînsul sau rîsul ne ușurau inima !

Încîntătoarea Gabrielle își schimbă firea bine cunoscută și deveni capricioasă. Deși nu era suferindă, își încuie ușa timp de o săptămînă, ba ferecă și trecerea secretă dintre casa ei și Luvru. Henri i-l trimise pe pajul Sablé s-o întrebe ce poruncește. Dar dînsa îi dădu răspuns că e foarte ocupată cu astrologii, care îi pricinuiau dureri de cap. Tînărul Guillaume își plecă genunchiul și îi ceru o convorbire între patru ochi.

— Destul! îl repezi însă Gabrielle nerăbdătoare, poftindu-l să-şi vadă de drum.

Căci în clipa aceea n-o interesau decît ghicitorii.

Henri se temea de înrîurirea unor astfel de oameni şi spuse :

— Au s-o mintă atîta, încît pînă la urmă are să le scape şi ceva adevărat.

Cu asemenea păreri nu i-ar fi putut înfrunta cu sorţi de izbîndă ; din fericire o avea însă lîngă el pe *Madame*, sora lui. Aceasta străbătu trecerea secretă şi, ajungînd la capătul ei, bătu pînă i se deschise. Intră fără a fi simţită într-o odaie întunecată din care răsunau glasuri. O singură lumînare îşi arunca lumina asupra astrologului, a ghicitoarei în cărţi şi a cititorului în palmă. Biata Gabrielle se dăduse pe mîna acestor trei înţelepţi şi asculta, fără să li se poată împotrivi, oracolelor lor care o făceau să suspine des. Pe Catherine o cuprinse o milă adîncă. Pînă unde putem decade — îşi zicea mereu de cîtva timp ; şi din păcate, vorbele acestea se potriveau şi pentru femeia pe care o socotise drept cea mai fericită.

Cei trei vrăjitori erau îmbrăcaţi fiecare în felul lui ; dar ori purtau mantie şi bonetă ţuguiată, ori mască, ori haina şi demnitatea tagmei medicilor, tot nu tălmăceau limpede nici zodiile, nici semnele şi, în loc să insufle încredere, picurau în inimă îndoială şi temeri nelămurite, care făceau victima să suspine. Căci sărmana nu cunoştea altceva decît cartea ei de rugăciuni ; o înspăimînta chiar numai răsfoirea hîrţoagelor groase iar horoscopul ei nu-i destăinuia alt nimic decît că va fi măritată o singură dată. Voiau cumva stelele să spună că şi fusese măritată ? Dar căsătoria aceea nu fusese consumată, fusese declarată nulă. Iar ghicitorul care-i citea în palmă îi spuse că avea să moară tînără, şi fără să-şi împlinească menirea — în cazul cînd va mai avea un copil. Auzind asta, îşi trase mîna înapoi şi strînse pumnul cu înfrigurare. Degeaba îşi mai amestecă tocmai atunci ghicitoarea mascată cărţile ce căzură de pe masă pe jos. Gabrielle o luase la fugă. Dar fu prinsă în braţe de *Madame*, sora regelui, care o duse în încăperea cea mai depărtată, avînd grijă să încuie cu cheia toate uşile prin care treceau.

— Iubita mea prietenă, sînt mai mult ca oricînd încredinţată că ai să-ţi vezi visul cu ochii, o mîngîie Catherine, dorindu-i-o din toată inima.

Dar Gabrielle abia mai putu şopti :

— Îmi stau împotrivă constelaţiile şi liniile palmei, ca să nu mai pun la socoteală cărţile.

— Dar voinţa regelui ? îi aminti prietena.

— Nu-mi mai poate fi de nici un folos, susţinu Gabrielle cu glasul stins.

Madame, sora regelui : — Te trag pe sfoară. Eu respect tainele cerului, dar trei ghicitori care se pizmuiesc unul pe celălalt nu tălmăcesc la fel decît dacă îi pune cineva la cale.

Gabrielle, plîngînd cu sughițuri : — Și totuși n-au mințit. Sînt într-adevăr însărcinată și copilul pe care îl port în pîntece mă va împiedica să-mi împlinesc menirea.

Deodată își cuprinse prietena după gît, rugînd-o :

— Să nu-i spui nimic !

Catherine o sărută și cu un zîmbet duios o încredință :

— Ei, acum totul are să se îndrepte !

Dar Gabrielle își arătă îndoiala și o ținu morțiș :

— Copilul ăsta îmi pecetluiește soarta.

Înainte de a pleca, Catherine o sfătui să nu-l mai alunge pe tînărul Sablé, ci să asculte ce născocise, căci e credincios și inimos.

— Nu poate să-mi ajute cu nimic.

— El ți-a ticluit cîntecul, încîntătoare Gabrielle. Cîntecul pe care acum îl cîntă cu toții. Ce-ar fi să plece să-i aducă ?

— Pe cine ? Ca să-i îndemne să cînte ? Dar ura zbiară mai tare și le acoperă glasurile.

Pînă la urmă, Gabrielle făgădui totuși sorei regelui să-i îndeplinească dorința. Și după convorbirea cu pajul, îl învoi în numele regelui, iar Guillaume porni în galop acasă, în ținutul lui de baștină Touraine, acolo pe unde curge Loira.

Întru acestea Gabrielle ar fi dorit să se suie într-un turn și să cheme în ajutor ; atîta teamă și atîta mînie i se adunaseră în suflet, mai cu seamă de cînd aflase cele mai noi întîmplări.

Noul cancelar era omul ei. În locul bătrînului de Cheverny, care nu mai putuse fi păstrat, în ciuda legăturilor sale cu doamna de Sourdis, scumpa domniță numise pe un domn de Sillery. Dar trebuise să folosească toată trecerea ei pe lîngă rege spre a dobîndi în cel mai apropiat sfat al său un om de încredere față de doi vrăjmași, Villeroy și Sully.

Regele făcea lucruri ce se băteau cap în cap. Cînd *Madame*, sora lui, îl înștiință despre starea iubitei sale și-l rugă stăruitor s-o mîngîie, îl copleși duioșia și nu numai că se grăbi să repete între patru ochi Gabriellei jurămintele sale — dar de data asta aduse cu sine și un inel. Era un inel ciudat, pe care episcopul de Chartres i-l pusese în deget la încoronare, cununîndu-l cu Franța.

— Sire, ce faceți ? îl întrebă Gabrielle și — spre marea ei groază — vorbi mai mult decît era bine pentru dînsa : Zodiile mele preschimbă darul ce-mi faceți într-un semn prevestitor de nenorociri !

Dar Henri o liniști :

— Dragostea mea ! Noi doi nu putem fi nicicînd unul altuia pricină de nenorociri. Avem amîndoi aceeași stea — Franța !

Și inelul cel plin de tîlcuri și de nestemate lunecă din degetul lui în degetul ei. Gabrielle își înăbuși un țipăt : inelul o frigea și, scuturîndu-și mîna, îi scăpă din deget, pe jos.

Henri băgă de seamă că dînsa nu mai avea puterea și hotărîrea de odinioară. Își spuse că desigur sarcina trebuie să fie

de vină. Dar propria-i şovăială ? El de ce şovăia ? Nu exista decît un singur motiv : starea finanţelor regatului, banii mulţi ce-i datora marelui duce de Toscana. Cine era dar omul cel mai potrivit să-l ajute ? Îl pofti la el pe Rosny. Bunul slujitor al stăpînului său, cu mintea lui credincioasă şi cumpănită, trebuie să fi uitat între timp cearta pe care o avusese cu ducesa de Beaufort. Şi chiar dacă n-a uitat-o, vrajba aceea supărătoare şi nelalocul ei trebuie să fi dat totuşi de gîndit unui cap care nu ştie ce-i înflăcărarea. „Acum are să se dea mai uşor pe brazdă decît înainte şi nu fiindcă i s-ar fi muiat cumva inima, ci fiindcă slujba — slujba în primul rînd — îi cere domnului de Rosny să-mi împuţineze grijile şi nu să le înmulţească !" Aşa gîndea Henri cînd îl pofti la el pe ministru.

Dar fără să ştie nici el singur de ce, începu convorbirea oarecum ruşinat. Luînd-o de departe, după o seamă de ocolişuri, ajunse, în sfîrşit, la planurile lui de însurătoare, de parcă nu inima l-ar fi îmboldit, ci grija pentru binele statului. Arătă că pînă şi Papa îi cerea să se hotărască de vreme ce părea, în sfîrşit, gata să încuviinţeze desfacerea primei căsătorii.

— Dacă ar fi după mine, rosti Henri de parcă şi-ar fi cerut iertare, sigur că aş dori ca viitoarea mea soţie să fie înzestrată cu toate cele şapte virtuţi şi, în afară de frumuseţe, cinste, cuget neşovăielnic, minte ageră, obîrşia înaltă şi rodnicia trupului să mai aibă şi avere mare. Dar o asemenea femeie nu există, adăugă el — în nădejdea unei vorbe de îmbărbătare, care nu veni însă. Ia să ne gîndim împreună, zise Henri rugător — dar trebui să înşire singur prinţesele, pe cele spaniole, pe cele germane şi pe cele din însăşi stirpea lui.

Aveau toate prea puţine din cele şapte virtuţi, iar despre prinţesele protestante nici vorbă nu putea fi. E adevărat, ducele Florenţei avea o nepoată destul de frumoasă, trandafirie şi bălaie.

— Dar se trage din neamul bătrînei regine Catherine, care a făcut atîta rău regatului şi mie.

În felul acesta, Henri preîntîmpină primejdia cea mai mare. Acum era rîndul credinciosului slujitor, care îşi uimi stăpînitorul. Căci Rosny nu-l contrazise. Deşi era vădit că părerea ce o arăta nu se potrivea cu firea lui, susţinu că nici bogăţia, nici sîngele regesc nu erau neapărat trebuincioase. Regele doreşte o soţie care să-i placă şi să-i dăruiască urmaşi. Prin urmare n-are decît să vestească în întreg regatul că toţi părinţii care au fete frumoase şi bine făcute, între şaptesprezece şi douăzeci de ani, sînt poftiţi să le aducă în capitală.

Şaptesprezece pînă la douăzeci de ani — Gabrielle nu-i mai avea de mult. Şi Henri înţelese că Rosny se întrecea în supunere şi ascultare pentru a-l descuraja. Strămuta dorinţele regelui în lumea basmelor : taţi care să-şi aducă din toate ţinutu-

rile fetele, spre a le supune alegerii ; fete, bine păzite într-o casă în care regele să se poată desfăta privindu-le. Şi după ce le va fi cercetat destulă vreme şi se va fi încredinţat de cele mai tăinuite frumuseţi ale lor, să poată şti şi care dintre ele i-ar naşte feciorii cei mai vrednici.

— Cu toate că, adăugă domnul de Rosny, lăsînd deoparte ironia şi basmele şi trecînd la dăscălire, tărîm în care era la el acasă, cu toate că oamenii mari şi prinţii de seamă au dat viaţă unor copii slăbănogi, aşa cum se poate dovedi cu nenumărate pilde din istorie.

Şi începu să le înşire pe degete, trecînd de la nume fabuloase, scoase din cele mai vechi legende, la regii perşi şi împăraţii romani, fără a uita pe vreunul şi sfîrşind cu Carol Magnul.

„Înţelepciune trasă din hrisoave !" gîndi Henri. Încă o mărturie despre mediocritatea omului pe care îşi pierdea vremea ascultîndu-l. Şi rosti tăios :

— Să nu ne mai ascundem după deget. Ştii prea bine despre cine-i vorba. Cu asta n-am spus însă de fel că am s-o şi iau de soţie, zise Henri dînd un pas înapoi, cu gîndul să-l potolească pe cel ce ar fi încercat să-i stea împotrivă. Îţi poruncesc să vorbeşti fără ascunzişuri şi să-mi spui, între patru ochi, tot adevărul.

Ce-i mai rămase dar ministrului de făcut decît să arate deschis regelui că legătura sa cu ducesa de Beaufort era îndeobşte rău văzută. Mai era nevoie s-o repete ?

— Chiar şi maiestatea-voastră, are să se ruşineze atunci cînd n-are să mai ardă în văpaia dragostei. Porunca ce o primise de a vorbi deschis îndreptăţea şi această frază. După aceea continuă : Succesiunea maiestăţii-voastre va fi oricum contestată, chiar şi cei doi fii pe care îi aveţi se vor certa pentru ea, căci cel dintîi este rodul unui îndoit adulter, iar celălalt numai al unuia singur. Ca să nu mai vorbim de copiii pe care îi veţi avea mai tîrziu, căsătorit fiind : aceia se vor socoti singurii urmaşi legitimi.

Dar pînă la urmă Rosny, adică Sully, o scrînti totuşi ; glasul îi devenise îngăduitor şi această îngăduinţă trăda îngîmfarea.

— V-aş ruga să vă gîndiţi în linişte la toate astea, înainte de a vă mai spune şi altele.

— Ai spus destule şi pînă acum, i-o tăie Henri supărat şi-i făcu semn că poate să plece.

Îi plăcea să i se spună în faţă aşa-numitele adevăruri. „Oamenii au totdeauna de spus felurite lucruri, pline de miez ; vorbele lor îmi dezvăluie gîndurile pe care le nutresc şi, într-o privinţă nu greşesc". Dar nici vorbă să spună tot adevărul. „Ce ştiu eu ?". Cu toate acestea convorbirea cu Rosny îi lăsase în suflet un fel de ciudă, dar nu fiindcă trebuise să audă că, rege fiind, va avea a se ruşina. Dacă dumnezeu îţi dăruieşte o viaţă mai lungă, ai a te ruşina de multe lucruri şi fapte de care nu te poţi lepăda. „Comoara mea, iubita mea dragă, ce

bine ar fi ca dintre aceste așa-numite adevăruri să nu ți se potrivească atît de multe! Trebuie să ți le trec la socoteală, mi-e ciudă pe tine și nu știu nici care va fi sfîrșitul."

Dar Gabrielle, care cunoștea sfîrșitul, se înverșună să-l grăbească. În vremurile ei bune, primise cu nepăsare tot ce-i hărăzise soarta, iar cînd luptase, o făcuse fără zor. Acum devenise deodată foarte grăbită și în fiece noapte, în alcov, stăruia, își cerea dreptul despre care mai înainte nu suflase niciodată o vorbă : dreptul de a fi înălțată, pe care nu accepta să-l exercite decît domnul și stăpînul ei. Încîntătoarea Gabrielle de odinioară nu se sinchisise de farmecele ce-i fuseseră dăruite de fire și de noroc. Sărmana Gabrielle de acum începu să bată monedă din frumusețea ei. Aminti regelui de norocul pe care i-l adusese. Cînd i-l adusese, însă, o făcuse fără a-și da seama, în chip firesc, așa cum crește iarba.

Acum cînd îndrepta, serile, luarea-aminte a regelui asupra pîntecelui ei și se fălea cu sarcina de dragul căreia el ar fi trebuit s-o ia de soție, amîndurora li se făcea inima cît un purice. Lui Henri, din pricina schimbării ce se petrecuse în dînsa. Gabriellei, fiindcă invoca ființa copilului care avea s-o doboare, după cum arătau, fără putință de îndoială, stelele și liniile palmei. Dacă ținea la viață, trebuia să renunțe la țelul ei : lucrul era limpede și ușor de înțeles, chiar fără ajutorul stelelor. Dar împotriva științei și voinței ei, domnița se lăsa stăpînită de dureroasa voluptate de a-și grăbi sfîrșitul — și această voluptate o făcu aproape să-și piardă răsuflarea, căci contrazicea și rațiunea și spiritul de conservare.

Henri o mîngîie pe aceea care se prăbușea. Îi pierise ciuda, iar ura bolnăvicioasă a Gabriellei, dacă cumva își ura atunci iubitul, se topi în lacrimile ce le vărsă și din nou își dăruiră fericirea unul celuilalt. Iar plăcerea, patima, duioșia îi încredințară pe amîndoi că se mai aflau încă prinși în vechiul cerc de bucurii ale simțurilor și ale inimii. Un alt cerculeț însă, inelul de aur, o mîhnise atît de rău cînd lunecase din mîna lui într-a ei, încît îl lăsase să cadă.

Ieșiră din nou călări la vînătoare. Henri o lăsa rareori singură. Căci îi simțea spaima și avea și el temerile lui în ceea ce o privea, deși nu temeri deslușite, ce pot fi împrăștiate prin anume măsuri. Într-un rînd se înapoiau pe la scăpătatul soarelui, însoțiți doar de doi gentilomi, Frontenac și Agrippa d'Aubigné. Ajunseră cîteșipatru în oraș pe malul stîng al fluviului, în locul numit Quai Malaquais, la oarecare depărtare de vechile poduri. Lucrările de ridicare a noului pod, începute de regele Henri, se opriseră un timp din pricina greutăților prin care trecuse regatul ; acum fuseseră reluate, dar pînă una-alta trecerea pe celălalt mal se făcea cu barca. Se urcară așadar în barcă ; barcagiul era posac, nu-și privea mușteriii și nu-i recunoștea. Dar regele începu să-l descoasă, căci îi plăcea să audă adevărul din gura oricui.

— Ce părere ai de pacea încheiată de rege ?

Barcagiul : — Care pace, că eu n-o simt de fel. Mereu dări peste dări : plătești pentru toate, chiar și pentru luntrea asta păcătoasă. Cum să-ți mai ții zilele ?

Regele : — Și regele nu vă mai ușurează de dări ?

Barcagiul : — Regele ar fi el cum ar fi ; dar are o țiitoare care îl usucă cu rochilie ei scumpe, cu tot felul de zorzoane, și cine crezi că plătește toate astea ? Noi. Și dacă i-ar fi măcar credincioasă. Da' se zice că mereu calcă pe de lături.

Regelui îi pieri rîsul. Ducesa de Beaufort era înfășurată într-o mantie largă și gluga îi acoperea în întregime fața. Barca trase la mal, cei doi seniori săriră din ea și întinseră mîna doamnei, s-o ajute să coboare. Regele ieși cel din urmă din barcă.

— Să știi c-am să-i spun ! îi strigă vîslașului ce se depărta.

Omul ciolănos, plecat asupra vîslelor, nici nu întoarse capul. Ducesa însă se adresă cu glas tare regelui, încît putu fi auzită și de cei doi seniori și de barcagii :

— Să fie spînzurat !

De vorbele acestea se sperie cu adevărat numai unul dintre cei de față : Agrippa d'Aubigné. Căci Henri era obișnuit cu firea supărăcioasă ce o dovedea scumpa domniță în ultimul timp. Și totuși nu trecuse mult de cînd îl rugase să-l ierte pe ucigașul care fusese prins, fiindcă își pusese ea viața în primejdie. Henri încercă s-o îmbuneze.

— Dă-l naibii de nenorocit ! Foamea l-a înveninat. Ceea ce vreau eu e să nu mai plătească nimic pentru barcă ! Atunci poți să fii sigură că are să cînte toată ziulica : „Trăiască Henri ! Trăiască Gabrielle !"

După cîțiva pași, Gabrielle o luă însă de la capăt. Își dăduse pe spate gluga și glasul îi răsuna cînd a amărăciune, cînd a durere :

— Omul a fost pus la cale. Vor să vă arate că poporul mă urăște. Sire ! Cînd, după atentatul împotriva sacrei voastre persoane, mulțimea ne-a dus caii de dîrlogi, poporul nu m-a urît. Și știți prea bine ce s-a strigat după aceea în curte, sub ferestrele mele. Poporul nu m-a urît.

— Dar nici nu-i vorba de ură ! doamnă, o încredință Henri. Și cuprinzînd-o cu brațul, o simți tremurînd toată sub mantia-i largă.

— Nu ți-ai făcut niciodată dușmani. Ai fost totdeauna bună și, mulțumită domniei-tale, am devenit și eu mai bun. L-am iertat pe Mornay pentru tratatul lui împotriva liturghiei, fiindcă i-ai luat apărarea. Mulțumită mijlocirii domniei-tale l-am primit din nou lîngă mine pe Agrippa, ori de cîte ori a avut mîncărime de limbă. Te iubesc, nu te neliniști.

Vîntul sufla rece. Henri o înfășură mai strîns în pelerină. Și scîncetul Gabriellei se auzi înăbușit de stofa ce o ferea de frig :

— De ce mă urăsc ? Nu vreau să mor.

Întru acestea ajunseră la casa ei. Deodată, Gabrielle strigă înspăimîntată

— Sire ! Scumpul meu stăpîn ! Hai să încălecăm. Să vedeți că poporul mă iubește.

În clipa aceea și Agrippa d'Aubigné se simți îndemnat să rupă tăcerea-i tematoare. Toată lumea știa doar ce se întîmplă. Fiecare auzise sau văzuse ceva. Toți bănuiau cîte ceva, numai regele nu bănuia nimic.

— Dați-mi ascultare, sire ! se rugă Agrippa. Doamnă ducesă, vă rog să nu vă supărați de cele ce-am să spun.

Henri nu-l mai recunoștea pe cutezătorul și bătăiosul Agrippa, căci avea în fața lui un Agrippa care nu era în apele lui și se bîlbîia ca un păcătos prins asupra faptului.

— Ar fi trebuit să vedeți astăzi în capitala voastră o mulțime de norod de la țară. Urma să se adune în cete mari în fața Luvrului, să ceară să vă arătați și să-i dați ascultare. Norodul v-ar fi îndemnat să cutezați și să-i dați o regină de același sînge cu el.

— Și unde sînt oamenii ? întrebă Henri. De ce nu-i văd ? De unde au venit ? întrebă cu aprindere.

Agrippa : — De pe tărîmurile Loirei.

Henri : — Înțeleg. Călătoria pe Loira. De pe țărm, un țăran mi-a făgăduit : Vă vom apăra regina ca și pe maiestatea-voastră. Dar eu nu i-am chemat. Și nici nu-i văd aici. Ce s-a întîmplat ?

Agrippa : — Cînd au ajuns în dreptul Arsenalului și au dat să intre în oraș, domnul de Rosny i-a silit, scoțînd trupele, să facă imediat cale întoarsă. Iar pe conducătorul lor l-a arestat.

Henri : — Pe omul care a făgăduit să ne sară într-ajutor ? Asta nu îngădui !

De adus încoace, i-a adus altul, șopti Agrippa — și privi cu teamă în jur, să nu-l audă cineva.

Frontenac făcea și el aceeași mutră, căci amîndoi știau multe și tăcuseră multă vreme. Vînt, întuneric, taine — și cei patru rămaseră pe loc. Cine avea să rupă tăcerea, cine avea să facă primul pas ? Gabrielle.

— E vorba de domnul de Sablé, zise. Eu l-am trimis. A avut ghinionul să-și îndrume oamenii prin fața Arsenalului. Sire, pe mine să mă pedepsiți, nu pe el.

Henri nu-i dădu nici un răspuns, ci îi porunci lui Frontenac s-o conducă pe ducesă acasă. Iar el plecă însoțit de Agrippa pînă la cele dintîi străji. Acolo prietenul se opri. Henri o luă înainte, dar se întoarse și rosti :

— Îți mulțumesc, bătrîne.

Un străjer ridică felinarul și Agrippa recunoscu pe chipul lui Henri chinurile conștiinței. Dar ele nu-l înduplecară de fel, și Agrippa își recăpătă glasu-i cutezător :

— Îmi mulțumiți prea tîrziu. Ce bine ar fi fost să fi vorbit înainte de a fi prea tîrziu ! La început au fost numai cîțiva cei pe care ar fi trebuit să-i surghiuniți și să le smulgeți colții Acum conjurația e atît de întinsă, încît nici nu se mai cunosc unii pe alții. Dar fac cu toții parte din ea și toți vor fi complici : și eu, și maiestatea-voastră.

Rostind aceste din urmă vorbe, cele mai cutezătoare, scundul Agrippa făcu o săritură și salută cu picioarele răschirate, măturînd pămîntul cu pălăria. La drept vorbind, el părea cel care-l concedia pe rege.

Henri se încuie în odaia lui. „Să facă socoteala, să tragă o linie și să scrie suma, după pilda cuiva care stă la Arsenal. Acela are conștiința curată ce-o dau socotelile limpezi, iar de altceva nu se sinchisește. El îmi poate dovedi oricînd că țăranii s-au ridicat ca niște răzvrătiți împotriva capitalei mele, iar cel ce i-a adus e închis pe bună dreptate în turn, dat fiind că e tînăr și cutezător. Eu nu pot să mai fiu așa, altfel aș ști ce am de făcut".

Alergînd prin odaie, răsturnase două căni mari și sunetul metalului vibră îndelung. Iar cînd, în cele din urmă, regele suspină tare, de undeva din umbră se ivi făptura țeapănă a primului său camerier, d'Armagnac.

— Sire, începu d'Armagnac fără a i se fi îngăduit să vorbească, cu un glas foarte asemănător celui pe care regele îl auzise de curînd.

Întîi Agrippa, apoi ăsta, toți bătrînii au început deodată să se umfle în pene.

— Ce poftești ?

— Trebuie să aflați adevărul ! zise dîrz domnul d'Armagnac. După aceea veți proceda ca un mare rege.

Henri spuse :

— În privința măreției știm cum stăm. Adevărul însă nu-l cunoaștem. Îl cunoști tu cumva ?

— Îl știu medicii. Medicii maiestății-voastre, repetă cel care fusese alături de el toată viața.

Apoi o lăsă ceva mai moale și strîmbă din gură.

— Mi s-au destăinuit mie.

— De ce nu mie ? întrebă Henri, ridicînd din umeri. Cei din tagma lor sînt mai ceremonioși de obicei. Cînd am fost bolnav s-au adunat cu mic cu mare în jurul patului și primul meu medic, La Rivière, mi-a ținut discursuri grave. Se înțelege că cel ce mi-a cercetat trupul știe cîte ceva din ceea ce sînt cu adevărat.

— Domnul La Rivière n-a avut curajul să vi-o spună în față. De data asta d'Armagnac vorbi în șoaptă, cu ochii în pămînt. Henri păli :

— Spune repede ! E vorba cumva de ducesa de Beaufort !

— Și de dînsa.

Bătrînul încercă din nou să ia o înfăţişare solemnă, dar glăsui cam deznădăjduit.

— Nu veţi mai putea face copii.

Henri se aşteptase la cu totul altceva.

— I-am şi făcut. E însărcinată

Dar auzi :

— E cel din urmă. De cînd aţi fost bolnav nu veţi mai putea — aşa susţine domnul La Rivière.

Regelui îi pieri glasul. Prin cap i se învălmăşeau idei, gînduri, hotărîri ; d'Armagnac le urmărea pe toate. Şi cu cît se ciocneau mai multe, cu atît primul-camerier era mai încredinţat că ştie care va fi hotărîrea cea din urmă, aceea care trebuia să vină fără greş şi să pună capăt la toate. „S-a făcut, băgă de seamă, la un moment dat, d'Armagnac. A luat ultima hotărîre şi n-are să şi-o mai schimbe. Femeia de la care are feciorii îi va fi soţie, căci alţi copii n-are să mai aibă".

Primul-camerier se trase deoparte ; stăpînul n-avea să-i împărtăşească lui ce hotărîre luase, căci era o hotărîre care avea tăria destinului, şi nici o vorbă, fie în sprijinul, fie împotriva ei, nu mai putea să aibă vreo însemnătate. Dacă ar fi fost însă întrebat, d'Armagnac ar fi spus că ar trebui să se vadă dacă domnul La Rivière nu-i cumva înţeles cu ducesa de Beaufort. Şi chiar dacă nu era înţeles, poate că de bunăvoia lui ţinea să-i facă pe plac. Medicul credea poate că în felul acesta îl slujeşte pe rege. D'Armagnac însă nu socotea că procedînd astfel îl slujeşte cum trebuie. Medicul minte. Regele, fără îndoială, mai poate să aibă copii, iar minciuna aceasta vine prea tîrziu. Acum regele s-a hotărît, dar, împinşi de aceleaşi pricini ca şi el, se vor hotărî şi vrăjmaşii ducesei.

Şi, îmbătrînit dintr-o dată cu mulţi ani, bătrînul d'Armagnac se opinti cu greu să ridice cele două căni ce căzuseră. Regele se încredea în medici. În astrologi n-avea nici o încredere, aşadar cu atît mai mult se încredea în medici. Dar ei nu mai puteau fi de nici un folos. Căci Gabrielle era pierdută.

DESPRE CONŞTIINŢĂ

Casa cămătarului Zamet era cufundată în tăcere, deşi se afla pe strada zgomotoasă care pornea de la poarta Saint-Antoine. Această stradă a triumfurilor şi intrărilor sărbătoreşti se lărgea spre dreapta formînd Piaţa Regală care, începută de regele Henri, se mai afla încă în lucru. Casa lui Zamet, aflată în partea opusă pieţei, nu numai că era îndreptată cu spatele către frumoasa stradă, dar un zid înalt o ferea de privirile trecătorilor ; pentru a ajunge la locuinţa aceea neobişnuită, trebuia să intri într-o ulicioară îngustă, apoi să te abaţi într-o fundătură. Uneori se

întîmpla ca poarta de fier să se deschidă pentru cîte cineva. Într-o zi, în zori se dădu într-adevăr în lături ca să intre oaspetele care bătuse în ea.

Omul păşi într-o curte largă şi cercetă pe îndelete cu o privire de bun cunoscător întinsele acareturi ale vilei în stil italian. Toate clădirile erau scunde, iar arcadele şi terasele zvelte, elegante, parcă suspendate în văzduh. Aşa încît cine ştia să se bucure de viaţă se putea desfăta acolo în voie cînd vremea era frumoasă şi grădina îşi-răspîndea miresmele Corpul principal, băile, grajdurile, birourile şi odăile slujitorilor erau bine împărţite, fără nimic pompos — „căci, spre deosebire de barbari, noi nu depăşim niciodată măsura", îşi spuse oaspetele.

După aceea îl întrebă pe portar dacă stăpînul s-a sculat. Acesta îi răspunse că nu ştia. Fiindcă, după ce plecau cei din urmă oaspeţi, stăpînul se odihnea puţin, apoi îşi petrecea ceasurile din zorii dimineţii în odaia de dormit, la masa de lucru, şi nu îngăduia să fie tulburat. În afară de anume împrejurări — adăugă, însă, îndată, slujitorul cu o ciudată smerenie Oaspetele nu părea a fi prea bogat, totuşi fu însoţit, fără multă vorbă şi în vîrful picioarelor, spre casă. Înăuntru îl întîmpină cu plecăciuni un majordom care îşi duse degetul la buze ca semn că ştie să tacă, apoi o luă înaintea tainicului oaspete şi, după ce zgîrie încetişor peretele, puse în mişcare mecanismul nevăzut.

Sebastian Zamet nu se îndeletnicea cu socoteli, cum ar fi fost de aşteptat. Tainicul oaspete ajunsese pesemne puţin prea repede în odaia financiarului şi-l află încă aproape închinîndu-se. Ori cel puţin aşa părea, căci, îmbrăcat cum era în halatu-i de mătase, Zamet se ridică grăbit de jos. Lumina zorilor de iarnă încerca să dovedească flăcăruile luminărilor.

— V-aţi sculat de mult. Păreţi istovit, observă messer Francesco Bonciani, agentul marelui duce de Toscana.

— Vă aşteptam, dădu răspuns cizmarul Zamet, şi făcu o plecăciune asemănătoare cu aceea a majordomului.

La drept vorbind nici nu se culcase încă, sufletul îi era plin de nelinişte şi singura-i grijă să ascundă acest simţămînt. Agentul politic îl scăpase însă oricum din ochi, căci îşi rotea privirile prin bogat împodobita odaie de culcare. Avea mai multă înclinare către frumuseţea lucrurilor decît spre observarea oamenilor. Pe aceştia îi cunoştea şi fără a-i cerceta ; aşa de pildă i se părea foarte firesc ca un om al banului, de obîrşia cea mai de jos, să-şi facă dimineaţa rugăciunea. Căci cine să păstreze credinţa, dacă nu asemenea oameni !

Privirea oaspetelui rătăcea dar de la gingaşele coloane ale patului din lemn de trandafir la damascul cu care erau îmbrăcaţi pereţii.

— S-a schimbat ceva aici, observă.

— Doriți să luați dejunul ? îi tăie repede vorba Zamet. Dau îndată porunca.

Dar în loc să se apropie de pîlnia tubului prin care lua legătura cu slujitorii lui, își apropie mai întîi obrazul de lumînări și le stinse, suflînd în ele. Colțul odăii rămase astfel în umbră, dar Bonciani descoperi cu atît mai ușor tabloul. Și rosti :

— Știam.

— Ce ? întrebă Zamet, căindu-se amarnic că uitase să ascundă tabloul.

Iar supărătorul oaspete adăugă :

— Ați făcut bine că ați stins lumînările. Asemenea culori strălucesc de la sine, ca nestematele.

Știa totuși prea bine că nici pietrele prețioase, nici amestecurile de ulei și de prafuri colorate nu strălucesc de la sine. Ci numai datorită bogăției. Și fie că lauda bogăției era vrednică de un cuget înalt sau nu, Bonciani nu se putea împiedica să-i aducă omagii. Îi disprețuia pe bogătași, dar venera ideea bogăției : asta îi era scuza

Zamet îl pofti stăruitor să se așeze, și îngrămădi perne peste perne în jeț. Dar Bonciani nu se lăsă urnit din fața tabloului. Ghici numele pictorului după măiestria penelului și își dădu seama că avea în față o primă schiță, completată mai tîrziu.

— Dacă ar fi lăsat-o cum era, ar fi fost, fără îndoială, mai bună. Aș putea să pun rămășag că transpunerea în mare, la care un asemenea barbar nu renunță niciodată, a făcut să pălească farmecul și mai puternic al inspirației. Geniul ăsta i-a studiat pe maeștrii noștri italieni, dar n-a înțeles tocmai ce-i mai important. Nici chiar cu prețul celor mai mari sforțări, nu poate depăși aria simțurilor. Carne în culori vii, și iarăși carne, dar în lumea desăvîrșirii, care este de natură spirituală, nu poate pătrunde.

— Vă rog, poftiți, îl rugă din nou Zamet, arătîndu-i masa încărcată, care se ivise fără zgomot din dușumea.

Dar Bonciani continuă să vorbească.

— Totuși, la început a fost inspirat. Regele înălțat pe tronul lui, întruchipînd ideea maiestății, iar lîngă el, rostogolită, iubita goală. Îți vine să plîngi că n-a izbutit. Ce n-ar fi făcut oricare de-ai noștri dintr-o asemenea idee !

— N-ar fi făcut nici o scofală, răspunse Zamet, căci zarafului nu-i plăcea să-și vadă nesocotită avuția. Artiștii nu mai au astăzi stofa nimerită pentru idei cutezătoare. Și trebuie îndrăzneală, nu glumă, ca să vinzi regelui pînza și mie schița. E adevărat că i-am oferit mai mult decît i-ar fi dat oricare altul în toată Europa.

Bonciani își întoarse capul către dînsul.

— Sînt în măsură să vă ofer de două ori pe atîta, în numele marelui duce.

— Respectul ce-l datorez înălțimii-sale m-ar îndemna să-i cedez fără bani acest neînsemnat obiect, zise Zamet și duse mîna la inimă, căci îi zvîcnea de spaimă. Dar regele nu mi-ar ierta-o niciodată, încheie cu glasul stins.

Acum, agentul politic se întoarse cu tot trupul spre el. Șovăielile acestei creaturi nu-l interesau cîtuși de puțin : aruncă numai o privire fugară asupra fățurii lui, asupra umerilor căzuți, șoldurilor ca de femeie, chipului pe care setea de cîștig îl făcea poate cîteodată aspru, dar care acum era inexpresiv ca al unui rob. Nu merita să-l privești. Și Bonciani nici nu-l mai învrednici cu vreo privire — în schimb Zamet holba ochii la neliniștitorul oaspe, neputînd să-și ia privirea de la el. Deoarece simțea că omul acela uscățiv, dar altfel bine clădit, cu hainele purtate și răspurtate, avea să-l vîre în cele mai mari încurcături. Faptul că le prevăzuse de cîtva timp nu-i putea fi de nici un folos. Și deodată Zamet începu să se tînguie că stridiile prăjite se vor fi răcit, de bună seamă.

— Am să poruncesc să se pună altele la prăjit.

— Nu-i nevoie, îl opri Bonciani. Tot nu le mănînc. Sau am să le mănînc totuși din considerație pentru faima bucătăriei domniei-tale.

Drept care se așeză și începu, pasămite, să se hrănească. Însă gura-i știrbă nu părea să mestece cu adevărat. Deasupra obrajilor supți se boltea o frunte mare. Dar era cu neputință de ghicit dacă fruntea îi era prea înaltă, ori avea un început de pleșuvie. Bonciani nu se sprijinea în coate și nu-și pleca de fel capul, așa că atunci cînd Zamet se încovoia peste farfurie, asupra lui luneca o privire necruțătoare. Oaspetele tăcea și-l lăsa să mestece, dîndu-i astfel un termen de grație, cum știa prea bine și Zamet. Cu gura plină, zaraful încerca să-și prelungească scurtul răgaz, cerîndu-și iertare că, fiind vineri, nu-i putea oferi decît mîncăruri de pește, calcan fiert cu scoici și preparat cu savurosul sos a cărui rețetă era o taină. Sosul acesta îi plăcea mult regelui, din pricina tarhonului care îi amintea de ținutul lui de baștină, Béarn.

Și Zamet se grăbi să mai toarne un pahar oaspetelui ; pe cel dintîi îl golise fără a se fi schimbat nimic în bine. Vinul alb încălzea repede : privirea lui Bonciani rămase însă și mai departe glacială. Zamet se înciudă : ce-și închipuie coate-goale ăsta, deprins să mănînce pe sponci și pe care marele duce îl plătește cu bani numărați ! Pentru că un stăpînitor bogat știe cui cît trebuie să-i dea : simbria cea mai mică se cuvine tocmai unuia ca ăsta care postește de bună voie, iar în loc de orice alte comori se mulțumește cu creierul lui. Pe unul ca ăsta îl folosești și-l pui să facă în ascuns treburile primejdioase ; în schimb ambasadorul oficial al ducelui îl reprezintă cu mare pompă, dar se ocupă rareori cu ceea ce-i mai important.

— Nu mai luați nimic ? întrebă Zamet, doritor să pună capăt și gustării și vizitei aceleia matinale.

Dar bănuia că n-are să-i meargă. Şi, cu adevărat, oaspetele începu să vorbească.

— Numai la Zamet se mănîncă aşa cum trebuie.

Stăpînul casei răsuflă uşurat.

— La fel spun toţi. Ştiţi doar, domnule Bonciani, ce mediocră e bucătăria acestei Curţi.

— Eu nu mă duc la Curte, dădu răspuns agentul, ajungînd astfel cu atît mai repede acolo unde voia să ajungă. Am vorbit de bucătăria domniei-tale pentru că, în anume împrejurări, şi marile afaceri de stat pot fi limpezite cu ajutorul bucătăriei.

„Asta se numeşte la el : a limpezi", gîndi zaraful şi se posomorî, simţind cum se apropie ceasul destinului.

Bonciani vorbi din nou :

— Există două soiuri de oameni care susţin că pentru ei viaţa semenilor e sfîntă. În primul rînd cei care o consideră cu adevărat sfîntă, dar aceştia sînt nişte neghiobi, deşi pot totuşi deveni primejdioşi dacă se apucă să ponegrească în faţa obştei faptele cutezătoare, care n-au nimic de-a face cu conştiinţa, ori îndrăznesc chiar să trădeze ceea ce-i hotărît şi nu mai poate fi schimbat.

Şi rosti toate acestea pironindu-şi privirile înfricoşătoare în ochii holbaţi din faţa lui. După aceea continuă liniştit, de parcă ar fi citit dintr-o carte :

— În al doilea rînd sînt cei care spun că n-ar ucide niciodată deoarece conştiinţa i-ar împiedica s-o facă, deşi, la drept vorbind, au ucis de multe ori, după cum ştie oricine. Suveranul nostru, marele duce, care este un stăpînitor înţelept şi drept...

Bonciani se opri şi făcu un semn cu capul spre uşă

— Fiţi fără grijă, îl încredinţă Zamet, resemnat acum la orice. Din principiu ţin numai slujitori băştinaşi, care nu înţeleg limba noastră.

Iar celălalt vorbi din nou ca din carte :

— Prinţul e dator să nu aibă altă conştiinţă decît conştiinţa puterii. Prinţul nostru şi-a ucis fratele şi pe soţia fratelui său, lucru ştiut de toţi, deşi nimeni nu suflă o vorbă, căci, în felul acesta, el şi-a dovedit virtutea şi tăria morală. De asta îşi dau mai ales seama oamenii de rînd şi slăbănogii, care nu vor ucide niciodată. Oamenii obişnuiţi sînt în aşa fel plămădiţi, încît suferă bucuroşi domnia ucigaşilor, lucru care contravine numai la prima vedere înclinării lor de a da crezare ucigaşilor de îndată ce aceştia arată că respectă viaţa.

Bonciani goli al doilea pahar, dar îşi păstră paloarea pămîntie a obrajilor. Zamet nu înţelesese chiar în întregime savantu-i discurs, dar auzea cu atît mai limpede apropiindu-se paşii destinului.

Ridicînd un deget, lung şi galben ca de ceară, învăţatul Bonciani urmă :

— Numai minciunile mari şi bătătoare la ochi sînt crezute fără împotrivire. Cel care a răpus viaţa a treisprezece oameni.

cu otravă ori cu pumnalul, să nu spună : au fost numai doisprezece, ci : n-a fost nici unul. Lucrul acesta va fi crezut şi va deveni chiar un adevăr de neclintit, dacă ucigaşul are puterea de a sili poporul obijduit să-i dea crezare. După aceea nici n-are să mai aibă nevoie să folosească silnicia. Mulţimea va crede şi va fi fericită.

Iscusitul Bonciani îşi dădea foarte bine seama că ar fi însemnat să strice orzul pe gîşte dacă ar fi adresat alesele sale revelaţii unui om atît de comun ca Zamet. Dar el nu-l cinstea pe cămătar, oricum s-ar fi numit el ; în faţa lui avea însăşi bogăţia, o idee a cărei măreţie şi al cărei cuprins nu pot fi hotărîte de oameni. Căci dacă bogătaşii sînt croiţi dintr-un aluat de rînd, nu încape îndoială că zodia lor exercită o tainică atracţie asupra minunatelor, impresionantelor opere ori fapte pe care le plătesc cu banii lor. Sau, judecînd mai bine, preţul operelor frumoase şi al faptelor îndrăzneţe nu se măsoară cu banii, ci cu nemernicia celor ce le plătesc. Arta nu ştie ce-i conştiinţa. Gîndirea n-are nimic de-a face cu conştiinţa. Amîndouă pot dăinui numai mulţumită unui soi de oameni care nu cunosc piedici morale, deşi şi un financiar păcătos se poate simţi îndemnat în slăbiciunea lui să îngenunche şi să se roage. Dar e limpede că fără un Zamet n-ar putea exista un Bonciani.

În timp ce omul cu mintea iscusită îşi vedea dar de treaba lui, care înainta binişor, Zamet se străduia, încordîndu-şi toate puterile, să facă o încercare disperată — şi care poate că nu era totuşi chiar disperată. La urma urmei, avea înaintea lui un om fără căpătîi, un flăcău tomnatic şi un spion care, oricîte mîrşăvii ar face, tot n-ar ajunge să se numere vreodată printre cei puternici. Ifosele pe care şi le dădea nu făceau nici o para chioară.

— Scumpe domn, încercă Zamet. Asemeni domniei-tale şi eu preţuiesc forma aleasă ; cuvîntarea domniei-tale îmi prilejuieşte o încîntare fără seamăn. Veţi ierta dar omului cu mintea mai puţin şlefuită, care sînt eu, să nu vă răspundă cu cuvinte. Îngăduiţi-mi mai bine, deoarece sînt bogat, să vă arăt comorile tăinuite ale casei mele. E vorba de nişte minunate capodopere ale artei giuvaergiilor. Liota de linge-blide care zi şi noapte îşi pierde vremea ori iscodeşte prin saloanele mele, habar n-are de existenţa lor. Domniei-tale am să-i arăt, însă, tot ce am mai scump, şi nu numai spre a vedea, ci şi pentru a alege tot ce i-ar fi pe plac !

După această ofertă, menită să-l cumpere, agentul secret îşi privi îndelung interlocutorul. Obrazu-i neted, mai neted decît poate fi faţa unui om care gîndeşte, se strîmbă şi se brăzdă — nu deodată, ci treptat, încît după un răstimp Zamet se întrebă ce avea să urmeze. În cele din urmă în faţa ochilor lui se ivi imaginea dispreţului. Şi niciodată pînă atunci, deşi se întîlnise

de multe ori cu el, nu avusese prilejul să vadă un dispreț atît de desăvîrșit. Îngrozit de moarte, își păstră totuși destulă stăpînire de sine spre a-și putea spune : „Sebastiane, te-a făcut praf !“ Renunță deci la orice fel de împotrivire și făcu un semn cu mîna cum că era gata să asculte orice i s-ar cere, ceea ce de altminteri se și aștepta din parte-i.

Drept care, Bonciani arătă victimei sale consideraţia formală, cu care n-o învrednicise pînă atunci ; depărtarea sufletească o păstră însă ca și mai înainte

— Vrem ca o însemnată afacere de stat să fie terminată cu bine prin intermediul bucătăriei, zise agentul. Alegerea a căzut asupra domniei-voastre și a bucătăriei domniei-voastre. Vă felicit pentru cinstea ce vi se face.

— O favoare nemeritată, murmură nefericitul Zamet.

— Persoana, spuse Bonciani apăsînd pe fiecare silabă, care a luat de multe ori și cu plăcere masa aici, va lua și cel din urmă prînz al ei în această casă.

— Am înțeles. Nici să nu vă gîndiți că aș putea să nu dau ascultare înaltei porunci. Părerea mea neînsemnată, însă, care nu contează și pe care un om de rangul domniei-tale nici n-o va lua în seamă este... adică, vreau să spun : persoana cu pricina nu-și va atinge în nici un caz țelul. Atunci de ce s-o mai...

Și Zamet înghiți un cuvînt, după care întregi :

— De ce să-i mai servim o mîncare care să nu-i priască ?

— Ba are să priască foarte bine. Desigur nu persoanei care o va înghiți, ci înălțimii-sale marele duce. Și apoi și regelui Franței. Pînă la urmă întregii creștinătăți. Tabloul pe care-l cumpăr de la domnia-ta are să circule curînd în toată Europa. Carnea asta care se lăfăie nerușinată lîngă cel ce întruchipează maiestatea are să încredințeze Curțile și popoarele că nu există altă nădejde de mîntuire decît aceea ca dumnezeu să intervină cu sfînta-i mînă.

„Să fie oare mîna bucătarului meu chiar așa de sfîntă ? se întrebă în sinea lui Zamet, îndoindu-se foarte. Dar poate că are să facă totuși o faptă bună. După cum nu-i mai puțin adevărat că pentru asta se poate ajunge și la spînzurătoare ori pe roată. Oricum, e prea tîrziu să ne mai arătăm temerile. Iar cel mai de temut e omul care se află aici, în odaia asta. El sau eu ? Ce-ar fi să-mi... chem oamenii și să-l fac dispărut ?“ se gîndi Zamet. Dar nu-și duse pînă la capăt gîndul. O privire pătrunzătoare a lui Bonciani făcu să-i treacă pofta.

— Sînt gata, bîigui Zamet. Sînt dornic să agonisesc un merit atît de mare. Din păcate îmi lipsește mijlocul potrivit pentru — cum să spun — pentru a atrage aici persoana știută.

— Are să vină ea singură cînd o bate ceasul, fu răspunsul.

Și agentul ursitei scoase o hîrtie și citi știrile primite de la Benoît, duhovnicul regelui. Zamet, cu ochiul lui încercat și ager, văzu înainte ca Bonciani să fi împăturit la loc hîrtia că aceasta era albă. Dar chiar dacă ar fi fost scrisă, era cu nepu-

tință ca ceea ce Bonciani susținea că citește să fie cu adevărat așternut acolo. Asemenea lucruri nu se pun pe hîrtie cu semnătură și pecete, ci pesemne că cei doi se legaseră fără martori și fără a lăsa urme. Încît tocmai hîrtia aceea albă îl încredință pe Zamet și-i înlătură orice gînd de a încălca cele ce fuseseră hotărîte.

Chiar și după ce Bonciani se înfășură de mai multe ori în stofa vălurită ce închipuia o mantie și plecă, Zamet continuă să se jure, mormăind, că va sluji cu credință. De-abia cînd nepoftitul ieși pe poartă, Zamet încremeni. Își ridică amîndouă brațele deasupra capului, suspină din adînc, încercă să și îngenunche — dar renunță repede și rămase locului nemișcat, copleșit de lovitura ce o primise. Iar conștiința îi spunea: „Eu, Sebastian Zamet, cizmarul Zamet, trebuie s-o otrăvesc pe iubita regelui. Și am s-o fac fiindcă sînt mișel ca un cizmar și mi-e teamă că altfel aș fi eu otrăvit."

De teamă ca singurătatea-i prelungită să nu pară ciudată, ieși din odaia de culcare și se apucă de treburile obișnuite. În gîndul lui însă, făcea mereu socoteli, dar nu de bani. În cele două talgere ale balanței punea, de o parte pe marele duce Ferdinand și pe înfricoșătorul lui învățat, iar de cealaltă pe regele Henri și pe iubita sa. Orice ar fi făcut sau n-ar fi făcut, se punea rău cu amîndouă părțile. Singura mîntuire putea veni numai de la dumnezeu, dacă acesta ar fi intervenit într-adevăr cu sfînta-i mînă, pe care trebuia s-o țină însă neapărat peste capul sărmanului Zamet. Și cizmarul se sperie auzind că glasul lui lăuntric îl numește sărman. Căci sărman nu mai fusese de multă vreme.

Apoi se răzvrăti însă. Și ceru atotputernicului, deși cu glas sfios și moale, să-l cruțe. Sfînta-i mînă să nu se ridice asupra zarafului ce-și găsise norocul la Curtea Franței, unde înțelegea să se bucure și de acum înainte de el, mulțumită bunăvoinței regelui Franței. Dar și a ocrotirii ducesei de Beaufort, adăugă. Ducesa avea mereu nevoie de bani. „Am să socotesc tot ce-mi datorează și apoi am să judec dacă îmi pot îngădui să-i răpesc cu propria-mi mînă putința de a-mi plăti vreodată. Și dacă nu mi-o pot îngădui, atunci trebuie să devină regină pentru ca să stingă datoria!"

Zamet se afla în biroul lui în timp ce aceste gînduri i se învălmășeau în cap; aurul îi luneca printre degete, la mese se auzeau scîrțîind penele scribilor, se încheiau afaceri cu negustori ce intrau și ieșeau. Și zaraful își plecă fruntea asupra pungilor de bani, pentru ca nimeni să nu vadă că avea ochii umezi. Soarta Gabriellei îl mișca.

În închipuirea lui o vedea din nou plecîndu-se spre el și arătîndu-și nurii, cum o văzuse aievea în noaptea cînd îi ceruse șase saci cu aur pentru campania regelui. „Cea mai frumoasă femeie a îngăduit cizmarului Zamet să-i vadă frumusețile ascunse, în schimbul a mulți bani, se înțelege, nici nu se putea

altfel. Cu toate astea m-am purtat atunci ca un gentilom, şi chiar dînsa mi-a spus-o. Dar ce folos că mulţumită ei m-am ridicat la simţăminte nobile, dacă acum trebuie să-i pun ceva în supă. Ce m-aş face dacă ar simţi ce a înghiţit, iar eu aş fi lîngă dînsa şi ultimul ei cuvînt către mine ar fi : «Ticălosule». Nu, nu vreau. N-o fac."

Seara însă, cînd i se umplu casa de sunetul muzicii şi de larma jucătorilor, Zamet îşi schimbă gîndurile. Acum cîntăreau greu numai Toscana şi Habsburg, puterile precumpănitoare, care pentru un om de afaceri însemnau siguranţa. Aici, în Franţa, gentilomii sînt nişte coate-goale, care cerşesc de la el ca să-şi poată plăti datoriile făcute la joc, şi nici regina n-are să-i achite vreodată ce-i datorează. Ba îşi mai îngăduie să se arate şi dispreţuitoare ori de cîte ori i se înfăţişează smeritul cu o notă de plată, chiar dacă n-a trecut într-însa decît dobînda dobînzii.

Totuşi, a doua zi Sebastian Zamet plecă la palatul Arsenal, la domnul de Sully.

Cămătarul stăpînea carete cum nici regele n-avea mai frumoase. De data asta se folosi, însă, de o trăsură puţin arătoasă, a majordomului său, şi o luă şi pe nişte drumuri ocolite, pe unde n-avea cum să fie văzut. În tot timpul drumului îşi ţinu mîinile sprijinite pe genunchi, rumegînd fără încetare frazele pe care voia să le spună ministrului, şi închipuindu-şi pe loc şi răspunsurile ce avea să i le dea nobilul domn. În ziua aceea Zamet avea de gînd să i se adreseze cu „nobile domn", deşi de obicei, cu prilejul deselor treburi ce le avea cu ministrul, nu folosea un fel de a vorbi atît de înflorit. Avea să-i spună dar : „Nobile domn ! Interesele domniei-tale sînt foarte primejduite, ca şi ale mele. Căci s-a nimerit acum să avem de împărtăşit acelaşi folos sau aceeaşi pagubă, ceea ce n-a fost totdeauna cazul în trecut. Întîmplările ce ne stau în faţă înhamă la acelaşi car pe zaraf şi pe nobilul domn."

Ministrul va răspunde : „Ştiu. Cunosc ce se petrece. Totuşi pînă acum e vorba numai de zvonuri. Nu văd faptele. De la ce aş putea porni, presupunînd că aş dori s-o fac ?"

Iar Zamet îi va arăta : „Veţi dori, veţi dori, nobile domn, de îndată ce vă voi fi povestit ce vizită am primit ieri dis-de-dimineaţă, o vizită cum n-aş vrea să mai primesc. Şi dacă nenorocirea se întîmplă cu adevărat, ce ne facem ? Eu n-am să-mi mai văd niciodată banii, dar domnia-ta ? Are să mai poată cineva, avînd în vedere nesiguranţa ce domneşte în acest regat, să-l sfătuiască pe stăpînitorul meu marele duce, să-şi plaseze banii aici ? Îmi veţi răspunde că chiar el a ordonat fapta. Asta e, însă, o minciună a agentului ; eu îl cunosc bine pe prinţul meu. Chiar dacă ar şti ce se pune la cale, ceea ce îl interesează cu adevărat este numai dacă cea mai de frunte doamnă a Curţii poate fi sigură de viaţa ei — şi după aceasta va judeca starea

regatului. Să-şi trimită încoace nepoata, ca şi dînsa s-o păţească la fel ? Nobile domn, nici să nu vă gîndiţi la aşa ceva. Sînt încredinţat că vă veţi lăsa condus de priceperea ce o aveţi în afaceri, chiar dacă nefericita femeie v-a dat prilejul să nutriţi simţăminte nu tocmai prietenoase faţă de dînsa."

Ministrul va face un semn de tăgadă : „Simţămintele neprietenoase nu au nici o însemnătate. Sînt răspunzător. În capitala suveranului meu nu trebuie să se petreacă întîmplări atît de urîte, lăsînd deoparte urmările lor financiare. Domnule Zamet, ţi-ai dovedit înţelepciunea şi curajul, căci e limpede că dînd pe faţă conspiraţia, îţi primejduieşti viaţa. Agentul va fi pus sub supraveghere."

La care Zamet, zguduit de recunoştinţă, va spune : „Nobile domn !"

Iar ministrul : „Dă-mi mîna şi nu-mi mai spune nobil. Nu sînt mai nobil decît domnia-ta. E într-adevăr vrednic de admirat cum cineva, cu toate că se ocupă de afaceri băneşti, se preschimbă tot mai mult într-un gentilom. Aşa a vrut, se vede, ursita. Regele va trage urmările ce se impun şi te va înnobila. Herbul domniei-tale va cuprinde un înger cu aripile întinse, dat fiind că ai ferit de o mare nenorocire o femeie puternică şi acest regat."

La astfel de înălţimi se ridicau, în închipuirea cămătarului, spusele sale şi răspunsurile la care se aştepta. Şi cum trăsura şi ajunsese, lacheul sări de la locul lui din spate şi urcă în fugă treptele spre a-şi anunţa stăpînul, ca de atîtea alte ori. Dar se înapoie mult mai puţin zorit : nu se putea vorbi cu domnul de Sully.

— A ieşit să facă o plimbare călare ? întrebă Zamet.

— Nu.

— Are o întrevedere cu cineva ?

— Nu, e singur.

— Atunci de ce nu primeşte pe nimeni ?

— Nu pe nimeni — porunca dată de domnul de Sully nu sună aşa. Vă priveşte numai pe domnia-voastră, domnule.

Zamet nu înţelese — nu înţelese încă. Fiindcă tot mai era sub puterea visărilor înfrigurate ale conştiinţei sale, de care se lăsase covîrşit în timpul drumului. Avea în trăsură şi cele trebuincioase pentru scris. Ticlui dar la iuţeală un bilet, arătînd că e singurul cunoscător al unui secret de stat, şi ruga să fie ascultat. Lacheul sui din nou în fugă scările. Dar curînd se auzi sus o bufnitură, un zgomot de rostogolire şi cineva nimeri la picioarele scării cu capul şi cu mîinile înainte.

— Cine a făcut asta ? întrebă Zamet. Şi află : chiar domnul de Sully. Încît pînă la urmă cămătarul înţelese şi plecă.

Iar Rosny se apucă din nou de lucru, dorind să uite întreruperea, de parcă nici nu se întîmplase. Dar o asemenea hotărîre nu putea fi respectată şi omul acela deşirat, adus de spinare, se

ridică de la uriașa-i masă de lucru și se îndreptă spre un tablou care înfățișa un cavaler în armură : era chiar chipul lui. Se îndepărtă îndată, dar ochii cavalerului îl urmăreau, nu-l slăbeau de fel. Era o însușire cunoscută a portretului. În ziua aceea, însă, chipul celui urmărit se roși și începu să ardă ca para focului.

„Să-l chem înapoi pe cizmar ? Da, îl chem. Datoria îmi cere să-l ascult. Cum aș putea să dau ochii cu regele, dacă ar ști că n-am vrut să-l ascult ; și cum aș mai putea să dau ochii cu el — după aceea ? Dar dacă nu se întîmplă nimic ? Nu sînt omul care-și poate pierde vremea cu palavre. Și încă palavre nedovedite, căci cine se îndeletnicește cu asemenea treburi are și grijă să nu lase urme, e lucru știut. Ar însemna să nu-ți cunoști semenii — dacă ar crede altfel. Împotriva tîlharilor la drumul mare pot trimite soldați — asta însă n-o pot împiedica. Dacă l-aș chema pe denunțător în fața mea, aș deveni complice. Și nu vreau să fiu complice.

Nu fac nimic, mă spăl pe mîini. Am prevenit cît n-a fost prea tîrziu. I-am sfătuit pe amîndoi; și pe el și pe ea, i-am sfătuit mereu să nu se lase pradă unei patimi care nu poate fi pe placul celui de sus. Ceea ce încalcă ordinea și nesocotește misiunea regelui nu poate fi pe placul celui de sus. Misiunea regelui e mai presus de orice. Datoria mea este să o apăr mai strașnic chiar decît regele. Ei i-am scăpat o dată viața. Mie și nu altcuiva îi datorește salvatoarea dizgrație a regelui. Cu atît mai rău pentru ea dacă nu vrea să se învețe minte și se încăpățînează să nu plece, avîntîndu-se tot mai mult pe drumul pierzaniei, cu toate că știe ce o așteaptă.

E prea tîrziu. Nu-i pot da nici un ajutor. S-a încurcat în chiar ițele ei. Și acestea nu mai pot fi descurcate decît prin moartea ei. Eu nu fac nici o mișcare ! Dumnezeu din ceruri îmi cunoaște inima. Mă supun orbește sfîrșitului pe care tu l-ai hotărît, dumnezeul meu, Sabaoth !"

Și Rosny se simți cu cugetul ușurat. Se așeză la uriașa-i masă de lucru, încărcată de hîrtii, și înfruntă cu tărie privirea cavalerului care-l urmări și acolo.

BUN RĂMAS

Gabrielle primi marea veste printr-o scrisoare din 24 februarie 1599, în care Henri o numea regina lui. Și pînă atunci o răsfățase cu fel de fel de nume, care de care mai măgulitoare, împrumutînd din atributele stăpînirii și măririi sumedenie de omagii. Dar niciodată n-o preamărise astfel pe iubita lui, n-o numise așa.

Gabrielle fu încîntată. Atît de încîntată, încît deveni tăcută. Nu-i dădu nici un răspuns și așteptă răbdătoare ; o săptămînă încheiată îi păru prea puțin spre a putea cîntări fiecare cuvînt din scrisoare și a-i pătrunde înțelesul. „Îngerul meu frumos." Nu

de mult m-a învinuit că sînt departe de a avea o răbdare de înger. Cît despre frumusețe — mai pot să fiu frumoasă cînd port la sîn cel de-al patrulea copil al nostru ? Și mai spui, scumpul meu stăpîn : „Credință ca a mea încă n-a fost niciodată ! E curatul adevăr ; în al optulea an îmi este chiar mai credincios decît în cel dintîi : și nu fiindcă așa ar dori el, ci fiindcă ne-au legat anii, vremea."

Apoi începu să-și amintească de vremurile de odinioară, de schimbarea ce se petrecuse cu ea însăși, de felul cum fusese înainte de a-i aparține cu totul lui, cît de trufașă și de egoistă se dovedise atunci cînd nu era încă nimic. Acum, în culmea fericirii, a unei fericiri întemeiate numai pe iubirea ei și a lui, simțea îndemnul să se închine în fața unui sărac ori a unui bolnav.

Cele șapte zile trecură fără să știe cînd, le petrecu numai cu copilul ce-l simțea în pîntece și cu visele care-i umpleau capul și fură cele mai frumoase zile de care avusese parte. La 2 martie iubitul ei stăpîn vesti Curtea că se va cununa cu ea către duminica Tomii. Sorocul fiind în sfîrșit hotărît, nici Papa Clement nu pierdu mai mult timp decît o cerea buna-cuviință cu șovăielile și tărăgănelile. Se cufundă timp de cîteva zile în rugăciuni și hotărî ca întreaga Romă să postească, și aceasta în plin carnaval — pentru a i se ierta că-l desparte pe regele Franței de cea dintîi soție și-i îngăduie să înalțe pe tron o femeie ce nu se născuse prințesă.

Iar regele vîrî acum, în văzul tuturor, în degetul reginei sale, inelul ce căzuse odinioară pe jos. La care mai adăugă multe daruri de nuntă din aur, pentru care plătise de altminteri la fel de puțin ca și pentru inel, dat fiind că le primise la rîndu-i în dar din partea orașelor Lyon și Bordeaux. Curtea nu pierdu prilejul să dezbată această împrejurare, ca și altele asemeni, dorind astfel să pună la îndoială seriozitatea pregătirilor. Dat fiind că era tocmai carnavalul, veselia generală lăsă însă în umbră răutatea, care se mai potoli puțin ; și înseși zvonurile și semnele prevestitoare, ba chiar și afuriseniile predicatorilor încetară în acest răstimp.

În ceea ce o privea, Gabrielle nu găsi la început răgazul să-și adune gîndurile, atît de multe pregătiri erau de făcut pentru ziua cea mare. Își comandă rochia de mireasă dintr-o catifea roșie de nuanța cărnii, culoarea reginelor. Brodată cu aur, cu fire subțiri de argint și tivită cu mătase, rochia costa o mie și opt sute de taleri și rămînea în atelierul meșterului care o făcuse pînă cînd avea să fie plătită. Croitorul obișnuit al Gabriellei lucra în casa ei la un al doilea veșmînt de ceremonie, care se dovedi la fel de costisitor, dar care îi plăcea mai mult fiindcă un *H* și un *G* se îmbrățișau pe mînecile-i largi după moda spaniolă. Diadema de aur ce urma să sclipească în părul reginei avea cincizeci și opt de nestemate în valoare de unsprezece mii de taleri.

La toate acestea se mai adăuga apoi chinuitoarea alegere a mobilei pentru odaia reginelor din palatul Luvru. Primele schiţe nu plăcură şi se făcură altele. În cele din urmă alegerea se opri asupra unor scaune ca toate scaunele, atît doar că erau tapisate cu mătase cîrmîzie. Aparţineau însă reginei şi stîrneau admiraţie. Pînă cînd odaia reginelor avea să fie cu adevărat luată în stăpînire, fură adăpostite la doamna de Sourdis. Întru acestea, Gabrielle se şi instalase la Luvru, dar îl părăsea îndată prin ieşirea secretă, ori de cîte ori Henri trebuia să plece, chemat de treburi.

Ieşirea secretă era păzită acum de pajii ei, printre care se număra şi tînărul Guillaume. Într-o seară, cînd trecu destul de aproape de el, Guillaume îi dădu un ciudat avertisment.

— Doamnă, i se adresă tînărul de Sablé, puteţi umbla ca şi pînă acum, prin tot Luvrul, dar feriţi-vă, pentru numele lui dumnezeu, de scăriţa din aripa dinspre miazănoapte, care duce la cămăruţa aceea de sub acoperiş. Aţi putea nimeri lesne în plasa unui păianjen veninos.

Chiar a doua zi i se întîmplă Gabriellei să ajungă, fără să-şi dea nici ea seama cum, la scara oprită. Era singură. Bătăile inimii ar fi vrut s-o oprească, dar urcă totuşi treptele şubrede şi pline de praf gros. Cămăruţa de sub acoperiş era deschisă ; sub ferestruica oblonită se afla un moşneag aplecat asupra unor terfeloage, asupra cărţilor tainice din care cei ce se pricep află hotărîrile destinului. Gabrielle întinse capul peste prag, nu făcu nici un pas mai departe, căci voia să-şi ocolească ursita, dar nici nu plecă. Din chipul moşneagului încărcat de ani vedea doar o parte care era numai zbîrcituri. Bătrînul mormăia, întorcea foile, scrijelea semne pe perete. În cele din urmă trase cu glas tare încheierea din cele ce aflase.

— N-o spune nimănui, Bizacasser. Eşti singurul om pe lume care ştii din fir-a-păr care va fi sfîrşitul ei. Nu numai că n-are să se cunune niciînd cu regele Franţei, dar ochii ei n-au să mai vadă nici lumina paştilor care se apropie. Nici o vorbă, Bizacasser ; un înţelept florentin trebuie să ştie să-şi păstreze tainele.

Numai cu mare greutate izbuti Gabrielle să ajungă pînă jos, în părţile mai umblate ale palatului. Primi îndată nişte inşi ce voiau să-i vorbească şi oamenii se minunară din pricina semnelor de bunăvoinţă cu care se văzură copleşiţi. În sinea ei, Gabrielle gîndea : „M-o fi auzit oare ? M-am potrivit cînd am coborît scara. Noroc că-i acoperită de praf gros."

Nu voia să se lase pradă spaimei şi nici să mai dea crezare înşelătorilor. Lumina apropiatelor zile ale paştilor o şi vedea, iar vremea ei de slavă nu mai stătea înscrisă doar în mişcarea stelelor, ci şi începuse. Cînd se deştepta dimineaţa, doamne din cele mai de seamă îi întindeau cămaşa ; în curînd numai ducesele au să aibă acest drept. Prinţesele de Lorena sînt de faţă

cînd se îmbracă. Cea mai supusă dintre ele, domnișoara de Guise, o piaptănă. La masă, în spatele scaunului ei străjuiesc ostași din garda personală a regelui. Din porunca acestuia, domnul de Frontenac îi dă strajă îndoită de cîte ori iese la plimbare. Ce i s-ar putea întîmpla ?

Erau cele mai bune zile ale ei. Dar și cele mai fericite ? Nu, ziua fericirii trecuse, fusese atunci cînd îi scrisese „credința ca a mea încă n-a fost niciodată", cînd își începuse scrisoarea cu „îngerul meu frumos", cînd o numise „regina lui". De atunci se scurseseră, însă, șapte zile.

Regele își traducea acum simțămintele în fapte, pe care le ducea la capăt grăbit și hotărît. Chezășui viitorul mamei și al copiilor împotriva tuturor primejdiilor ce se puteau întrezări. Dacă el însuși avea să dispară, trebuia să existe un altul care să aibă puterea de a-i protegui ; și acesta trebuia să fie încredințat că lucrează și spre folosul lui. Henri își aruncă dar ochii asupra mareșalului Biron, fiul unui om ce-i fusese drag ; dragostea pentru bătrînul Biron o trecuse asupra fiului acestuia. Îi făgădui spada de conetabil și mîna Franciscăi, cea mai tînără soră a Gabriellei. Aceasta nu trecea, însă, drept fiica bătrînului domn d'Estrées, ci se credea că ar fi rodul legăturii extraconjugale a mamei cu marchizul d'Alègre, ceea ce pricinui mai tîrziu mari neplăceri. Nu numai fiindcă Biron se simți jignit, dar și Antoine d'Estrées era gata s-o renege pe Francisca, să facă mare caz de dezonorarea lui de mult uitată — dacă regele nu-i astupa gura cu bani.

Biron căpătă astfel noi demnități și venituri. Fratele Gabriellei, un oștean viteaz cu numele de Anibal, devotat pînă la capăt sorei lui, trebuia să stea într-ajutor mareșalului dacă avea să se ivească vreodată nevoia ca regina să fie apărată, ori ca dreptul la tron al fiului ei Cezar să fie susținut. Pe deasupra, regele mai plănuia să-l însoare pe Anibal cu domnișoara de Guise, o frumusețe cam trecută și nu pe placul prinților ce umblau în petit, din pricina trecutului ei. Prin dînsa, însă, Gabrielle s-ar fi înrudit cu casa de Lorena. Ce-i mai lipsea dar ca să fie pe deplin sigură ? De partea ei erau prințesele regale, care făgăduiră regelui c-o vor sprijini. De partea ei se declară și un prinț domnitor, ducele de Savoia, care fu răsplătit prin căsătoria fiicei sale cu moștenitorul coroanei Franței. Tînărul Cezar era, ce-i drept, logodit, dar în noile împrejurări o domnișoară de Mercoeur era mult mai prejos decît el. Și domnișoara de Mercoeur fu despăgubită prin căsătoria cu tînărul Condé, un prințișor de unsprezece ani din casa de Bourbon : singurul care, după cît putea să prevadă o minte omenească, ar fi putut însemna vreodată o primejdie pentru fiul Gabriellei. Regele se gîndise chiar dacă n-ar fi bine să facă din posibilul pretendent la succesiunea tronului un slujitor al bisericii. „Îl fac cardinal, va fi foarte bogat — Gabrielle și urmașii noștri scapă de o grijă", își spunea Henri.

Între timp îi ajunse și lui la ureche nefasta prorocire a magicianului florentin ; dar îi intră pe o ureche și-i ieși pe cealaltă. Căci era prins în vîrtejul a tot felul de treburi și dacă destinul putea fi oprit, prevăzuse și făcuse totul pentru asta. Peste doi ani, însă, Biron avea să-l trădeze, faptă pe care o va plăti cu capul, ceea ce va pricinui o mai mare durere regelui decît conspiratorului. Iar peste numai două luni, unde avea să fie Gabrielle ?

Domnișoara de Guise îi povesti, în timp ce-i împletea părul, despre un magician cu numele de Bizacasser. Gabrielle nu se înspăimîntă, ci repetă ceea ce spusese Henri despre cei ce citesc viitorul în stele : mint atîta, încît pînă la urmă tot o brodesc o dată. Ursita ei n-are nimic de-a face cu un moșneag încărcat de ani, care nici acum nu-și poate ține gura și se fălește cu știința lui. Cartea destinului ei se află deschisă în mîinile puternice ale domnului și stăpînului ei. Și se simte bine păzită, căci se află mereu în preajma lui și-l însoțește oriunde se duce el.

Așa gîndea cînd era trează. Dacă n-ar fi fost, însă, și visurile. Într-o noapte — în timp ce dormea în patul mare al reginelor, cu iubitul lîngă ea, ocrotiți de toate zidurile Luvrului — se făcu că asupră-i se năpustește un foc uriaș, care o cuprinde gata să o mistuie. Se trezi, și gemetele ei îl treziră și pe Henri, care visase și el un foc mare și se înspăimîntase și mai rău, simțindu-și neputința de a o scăpa. Se ridicară amîndoi în capul oaselor și se ținură îmbrățișați. Dar orice își spuneau, mîngîierea pe care o căutau unul în brațele celuilalt, fiorii de groază care-i scuturau, nimic nu pornea din adîncul ființei. În sinea lor nu puteau crede că totul s-ar putea sfîrși pentru ei. Atîta străduanie, atîta grijă, atîta prevedere — și un simplu vis să răstoarne întreg edificiul de măsuri menite a chezășui tihna și viitorul ?

Și dacă totuși în timpul nopții aduseseră jertfa ce li se cerea, a doua zi dimineață nu mai voiră să știe de nimic. Henri o lămuri pe regina lui — cum o numi din nou — că numai din pricina sarcinii era atît de neliniștită, și îi comunica și lui această neliniște. De aceea, cel mai bun lucru era să petreacă postul mare la țară. Și, cu adevărat, plecară cu întreaga Curte la Fontainebleau, unde Gabrielle se bucură de cele din urmă săptămîni ale răgazului ce-i era hărăzit. Iubitul ei nu se dezlipea o clipă de ea, și nici prin gînd nu le trecea că s-ar putea să se mai despartă vreodată. Dar despărțirea lor era foarte aproape. Nu-ți vine să te gîndești la nenorocire ; pînă cînd se întîmplă, o treci cu vederea. Cu atît mai tare te copleșește însă atunci cînd se năpustește asupră-ți.

Părintele Benoît fusese un simplu preot și păstorise, în cartierul Halelor, sufletele oamenilor de rînd, înainte ca regele să-l fi făcut duhovnicul său. Căci regele Henri prefera să-și încredințeze tainele unui slujitor al bisericii din aceia care trăiesc în mijlocul poporului și nu știu să fie cu două fețe. Așa și era pă-

rintele Benoît. Împins numai de pură cucernicie, ceru ca regele să rămînă singur în timpul săptămînii patimilor și să-și dovedească pocăința îndepărtînd-o pentru șapte zile pe doamna ducesă de Beaufort. Căci nu te poți pocăi fiind alături de amantă, ci sporești doar păcatul care, oricum, e destul de mare. Viitoarea regină trebuia să dea cele mai frumoase pilde. Și părintele Benoît, conștiincios cum era, o trimise la Paris, spre a împlini acolo, în fața întregii lumi, îndatoririle cerute de credință.

La început Henri se împotrivi. Ba îl și întrebă fără ocol pe preot cine-l povățuise. Omul se apără, însă, cu tărie, spunînd că nu ascultă de oameni, ci lucrează numai după cum îi cere harul cu care-i înzestrat. Pînă la urmă Henri îi dădu crezare. Bietul preot, își spunea, îi e devotat cu trup și suflet. L-ar face bucuros episcop, dacă n-ar întîmpina reaua-voință a Romei, care-l socoate pe Benoît un protestant camuflat. Nu-și amintea ca Benoît să fi rostit vreodată vreun cuvînt rău împotriva Gabriellei. Nu are dar nimic împotriva ei și, nu încape îndoială, e de bună-credință.

Același lucru îl credea de altminteri despre sine și Benoît; mai tîrziu, după cele întîmplate, avea să caute, însă, să-și potolească remușcările și să privească îndemnul ce-l dăduse ca pornind numai din conștiința lui, neînrîurită de nimeni. Cine-i spusese oare că bula papală cu numirea lui ca episcop n-are să fie semnată niciodată — dacă nu-l împiedică pe rege să primească cuminecătura împovărat de un păcat de moarte și nu-i trimite țiitoarea la Paris? Cine? Și cîți? Să fi aruncat cumva diavolul sămînța acestui gînd în mintea preotului — și ce trăsături împrumutase necuratul cînd o făcuse? Se vede că luase mai multe înfățișări, se vede că-l vrăjise, fără să lase urme. Cu toate acestea, treptat, părintele Benoît avea să afle urma diavolului — dar mai tîrziu, după împlinirea faptelor. Și atunci, îmbolnăvindu-se de moarte, avea să-l roage pe rege să-i îngăduie să se întoarcă în cartierul Halelor.

Cînd Henri îi arătă Gabriellei că trebuie să facă ceea ce nu mai putea fi înlăturat, ea trecu de la liniștea cea mai desăvîrșită la o spaimă fără margini, strigînd cuvinte grele. Da, știa bine. Profeția lui Bizacasser avea să se împlinească. Părintele Benoît e și el amestecat în conspirație, dar cel care le pune pe toate la cale, chiar și mișcarea stelelor, e Rosny, vrăjmașul ei neînduplecat. Această izbucnire a unei disperări fără margini îl înspăimîntă pe Henri. Gabrielle i se aruncă plîngînd la picioare: „Nu mă părăsi!" Atunci îngenunche și el, o cuprinse în brațe și încercă, plin de duioșie, să-i alunge mîhnirea, care era a amîndurora. Gabrielle plîngea:

— O, scumpul meu stăpîn, n-o să ne mai vedem.

Dar el o liniști:

— Las' că trece și asta. Brațul meu te apără, oriunde ai fi. Cine ar îndrăzni!

Şi, cu adevărat, aşa şi gîndea : „N-au să îndrăznească". În al doilea rînd punea totul, presimţirile rele ca şi înfricoşătoarea ei izbucnire, pe seama sarcinii. În acelaşi timp, însă, numai cu mare greu îşi stăpînea mînia pricinuită de hotărîrea ce-i fusese impusă. În zilele ce urmară o văzu sfîrşită de dureri, cu toate simţurile, şi mai cu seamă cu vederea, slăbite de dureri de cap, de parcă un coif nevăzut i-ar fi apăsat mereu tîmplele şi fruntea, de la deşteptare pînă la culcare. „Numai să nu te îmbolnăveşti, comoara mea, singura mea avuţie."

Curtea se împrăştiase, căci fiecare plecase spre parohia din care făcea parte, pentru a se spovedi. În preajmă-le rămaseră numai cei ce aveau s-o însoţească pe Gabrielle şi să răspundă de dînsa în faţa regelui. La cinci aprilie, în lunea cu care începea săptămîna mare, porniră — ducesa de Beaufort în litieră, iar iubitul ei călare, întovărăşind-o o bucată de drum. Făcură o haltă ca să cineze, dar se vădi că nu aveau poftă de fel. Iar mai departe se opriră spre a înnopta, cea din urmă noapte a lor, într-o îmbrăţişare ce nu-i mai unea. Căci Gabrielle îşi ferea capul, apăsat de un coif nevăzut. Şi nu dormi ; de altminteri de multe zile, cu toate că se simţea atît de istovită, nu mai putea dormi.

A doua zi dimineaţa poposiră pe malul Senei, unde îi aştepta un pod plutitor, lat şi greoi ; tras de cai, podul trebuia s-o poarte pe scumpa domniţă, fără s-o hurduce, spre Paris. Regele făcu recomandări stăruitoare femeilor din casa ducesei, ducelui de Montbazon, căpitanul gărzii sale şi domnului de Varennes, şeful poştelor : să n-o lase pe ducesă să facă singură un pas măcar ; să ştie că răspund cu capul faţă de regele lor.

În clipa despărţirii, Gabrielle se încleştă de el cu o putere ce nu i-o cunoscuse pînă atunci. N-o să ne mai vedem niciodată, niciodată, niciodată ! Şi Henri fu cît pe ce să rostească cuvîntul ce ar fi putut-o scăpa, hotărînd să se înapoieze împreună. Dar frumoasele braţe ale Gabriellei îşi slăbiseră strînsoarea şi el le depărtă uşor din jurul gîtului, în timp ce-o săruta pe gură. În cele din urmă se resemnă şi dînsa şi îşi luă rămas bun, rugîndu-l să aibă grijă de copii. Regele părăsi podul. Caii se opintiră şi bacul începu să plutească pe fluviu. Iar cît se mai văzură, Gabrielle îl salută mereu cu mîna ei iubită, iar Henri îşi ţinu braţul ridicat, fluturîndu-şi pălăria. Cînd dînsa dispăru cu totul, Henri îşi şterse ochii ; ceaţa lacrimilor îl împiedicase de mult să-i mai deslușească chipul.

COCOŞUL NEGRU

Imediat, desăvîrşitul om de lume Bassompierre scoase la iveală o pereche de cărţi de joc. Cum ? Doamna ducesă nu doreşte să joace ? Ei, atunci să-i descreţim fruntea printr-o conversaţie plăcută. Dar nici aşa nu izbuti s-o înveselească şi Bassompierre, care pălăvrăgea într-una fără a se sinchisi de nimic,

făcînd chiar şi pe bufonul, îşi spuse în gînd că această călătorie nu era a bună. Curios din fire, aflase mai multe decît alţii. Şi cu cel dintîi prilej părăsi vasul şi se înapoie la rege. Avusese numai îndatorirea s-o distreze pe doamna ducesă. „Sire ! Să ştiţi că n-a fost chip să i se ogoiască doamnei ducese dorul după maiestatea-voastră. Totuşi, ceea ce-i chinuieşte mai tare sufletul e spaima — bănuiesc pricinile acestei spaime, dar n-are rost să vi le spun. Dacă spaima doamnei ducese se va dovedi însă întemeiată, eu unul n-am fost de faţă. Vă rog să ţineţi minte că m-aţi văzut aici."

După multe ore de drum, tristul vas se opri în dreptul Arsenalului. Ducesa de Beaufort era aşteptată ; o aşteptau fratele ei, cumnatul ei mareşalul Balagny, doamnele de Guise, printre care distinsa domnişoară ce-i împletise părul de atîtea ori şi alţii. Şi cu toţii băgară de seamă că trăsăturile i se aspriseră, că era palidă, că avea pleoapele roşii, dar îi spuseră că arată foarte bine şi o primiră sărbătoreşte. Casa surorii ei, soţia mareşalului Balagny, era aproape şi Gabrielle încercă să se odihnească acolo. Curînd însă veniră oaspeţi care intrară chiar şi în odaia în care Gabrielle ar fi vrut să fie singură. Aşadar trebui să se ridice.

— Încotro ? îl întrebă pe domnul de Varennes.

Cu acesta lucrurile se petreceau la fel ca şi cu părintele Benoît : credea că dă sfaturile cele mai bune şi nu avea să înţeleagă nici mai tîrziu de ce s-au nimerit a fi cele mai proaste. Totuşi, după aceea, i se limpeziră mai multe decît bietului părinte. Căci de Varennes ştiuse tot timpul de existenţa agentului Bonciani. Desigur, nu acesta îi spusese : „Du-o acolo !" Se iviseră însă tot felul de mijlocitori, de emisari, din partea cuiva necunoscut, cărora nu le dăduse nici o atenţie. Faptul dovedeşte că erau buni cunoscuţi de-ai săi, care nici ei nu ştiau cine-i trimitea. Cînd o sfătui aşadar pe Gabrielle să se ducă la casa aceea unde avea să găsească mai multă linişte decît oriunde, nu-i răsuna în urechi nici un glas, nu-i răsărea în faţa ochilor nici un chip. Nici prin gînd nu-i trecea că sfătuind-o să se ducă la casa aceea urma îndemnul unor şoapte amăgitoare. Lucru de care se dumeri abia cînd totul luă sfîrşit. Dar atunci Varennes avu toate motivele să-şi ţină gura, ascunzînd adevărul, presupunînd că era foarte sigur că-l cunoaşte.

Gabrielle se lăsă dar purtată către casa aceea. Cu toate că era copleşită de nesomn, se frămînta, şi mintea îi lucra cu înfrigurare. „Casa îmi este interzisă, nu trebuie să-i calc pragul. Sagonne m-a prevenit : nici măcar cu regele şi cu atît mai puţin singură. Dar mătuşa de Sourdis e plecată din oraş. Slujitorii mi s-au dus care încotro, toţi se pregătesc de spovedanie. Regele se pregăteşte şi el de spovedanie, aşa că n-am ce face, trebuie să intru în casa aceea. N-aş fi crezut că am să-i mai calc pragul, dar acum n-am altă ieşire, trebuie să mă supun."

Împreună cu Gabrielle se afla în litieră domnișoara de Guise, îmbrăcată la fel ca dînsa, de parcă i-ar fi fost soră. Pe chipul ofilit al domnișoarei se vedea că era trecută prin ciur și dîrmon, dar acum, cînd cariera-i amoroasă se apropia de sfîrșit, își punea toate nădejdile în căsătoria cu Anibal, fratele viitoarei regine. Altfel o ura pe Gabrielle cum le ura pe toate femeile care i se păreau că mai pot fi fericite. Dar era ferm hotărîtă să n-o lase să facă nici un pas neînsoțită, cu atît mai mult cu cît era singura prințesă ce o întovărășea și socotea că regele va ține seama de asta. Pe drum începu să bîrfească ; îi era totuna dacă Gabrielle o asculta sau nu.

La capătul drumului, litiera era așteptată cu înfrigurare de trei inși. Cel dintîi era însuși stăpînul casei, ceilalți doi întruchipau două elemente opuse, două spirite adverse. Cu cîteva zile mai înainte se ivise în biroul lui Zamet o arătare pe care ar fi vrut s-o alunge : căci urîțenia ei prevestea numai nenorociri și era, fără îndoială, oglinda unui suflet de ucigaș. Întunecata și bătrîna făptură șopti, însă, cîteva vorbe care-l făcură îndată pe cizmar să intre cu ea într-o odaie goală. Deși părea un bătrîn încovoiat, cînd i se oferi un scaun nu se așeză ca toată lumea, ci mai întîi se întinse pe scaun cu burta în jos și, avîntîndu-și capul, își petrecu trupul, pe dedesubtul lui, fără a atinge dușumeaua. Făcu toate astea cu o ușurință uimitoare, și cît ai bate din palme se și afla pe scaun, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

Zamet își dădu seama că nu avea de-a face cu un om dărîmat ; cămătarului i se păru chiar că îndemînarea făpturii era de-a dreptul drăcească. Dar ce cuvinte cumplite fură șoptite între cei doi ! Înfricoșatul Zamet încercă să aducă vorba despre zbîrciturile negre, despre umflăturile de pe frunte, care păreau a fi niște cornițe. Erau semne ce nu puteau fi șterse. Iar un chip pe care se puteau citi dintr-o privire gîndurile negre nu prea era potrivit pentru a le și înfăptui în mijlocul tuturor. Dar Zamet căpătă asigurări sau, mai bine zis, i se răpi orice nădejde. Căci arătarea îi făgădui să apară, atunci cînd va trebui, ca un înger al luminii. După care plecă, cocîrjat ca un moșneag.

Al treilea ins era pajul Guillaume de Sablé. Îl urmărise pe Bizacasser de la cele dintîi pregătiri făcute de magicianul florentin în cămăruța de sub acoperișul Luvrului. Și ar fi putut să-l facă nevătămător de la început, dar, în acest caz, n-ar fi aflat despre ce fel de primejdie era vorba. Guillaume stăpînea și el arta de a-și schimba înfățișarea, de pildă de a se face mic și neauzit ca un șoarece. Și Bizacasser nu băgă de seamă nici o clipă că era urmărit de cineva care-i cunoștea înfățișările ce le lua și fusese de față chiar și în cabinetul agentului Bonciani, cînd fierseseră otrava.

Puțin timp după ce ucigașul Gabriellei plecă de la Zamet, se ivi acolo tînărul Sablé și schimbă și el cu stăpînul casei cîteva vorbe în șoaptă, care-l băgaseră în răcori pe cizmar. Zamet des-

chise aceeași odaie goală, o zăvorî apoi cu grijă pe dinăuntru și își împreună mîinile pe piept, spre a-și dovedi nevinovăția. Domnul de Sablé îl privi îndelung și se încredință că nu trebuia să-l socotească pe Zamet vrăjmaș, ci mai degrabă aliat, avînd în vedere spaima ce o dovedea. Tînărul Guillaume păstrase o prospețime sufletească ce mergea pînă la a se încrede în inima bună a cutăruia ori cutăruia. Și gîndea : „Care om, în afară de unul cu sufletul prea întinat de păcate, ar putea-o urî pe încîntătoarea Gabrielle ?"

De aceea îl întrebă pe zaraf dacă voia binele ducesei de Beaufort, iar Zamet rosti „da" cu fața îmbrobonată de sudoare.

— M-au băgat în afacerea asta, care-i cea mai grea încercare a vieții mele, mărturisi el. Nu ducesa a lucrat împotrivă-mi din pricina datoriei publice ; domnul de Rosny, care aruncă totul în spinarea ei, fiindcă o dușmănește, mi-a pus bețe în roate.

Și Zamet își duse mîna la frunte, uitînd că vorbea cu un gentilom de optsprezece ani. Spusele îi deveniră foarte încîlcite, dar Guillaume îl privea și înțelegea. Îi spuse :

— E o femeie adorabilă, o vom scăpa.

— Lăudat fie numele domnului nostru Isus Hristos ! exclamă Zamet. Domnul meu, aveți bunătatea și duceți-vă la majordom spre a vă angaja în gospodăria mea pentru ziua cînd va veni înaltul oaspete. Și demonul face așa.

— N-ai nici o grijă, sînt și eu un drac destul de bun, îl încredință Guillaume cutezător.

Și, băgînd de seamă că Zamet îi privea alunița de pe obraz, i-o luă înainte asigurîndu-l că știe prea bine să se facă de nerecunoscut. Cu asta toate fiind bune, se despărțiră.

Și acum iată și ziua mult așteptată ; litiera sosește, e coborîtă pe lespezile de piatră din grădină, și cizmarul Zamet, încîntat de cinstea ce i se face, mătură pămîntul cu palma — încă puțin și l-ar fi și sărutat. Domnul de Montbazon, căpitanul gărzii personale, își împarte oamenii spre a putea ține sub supraveghere toată gospodăria. Stăpînul casei le conduce pe cele două doamne și pe domnul de Varennes. O scară odihnitoare, salonul mare în care au benchetuit și jucat pe vremuri, ce vesel fusese regele și doar mai erau puține ceasuri pînă să plece în campanie. „Ce fericiți am fost !" își spune Gabrielle amintindu-și de acele ceasuri de demult, cînd inima îi fusese totuși plină de griji. Dar își adună repede gîndurile. Să intre aici ? În încăperea de care i-a fost atît de frică atunci ? O frică neîntemeiată, după cîte i s-a părut apoi. Acum, însă, se dovedește că era întemeiată. Piciorul parcă n-ar vrea să calce pragul. Dar Gabrielle intră totuși.

Se odihni pînă la cină. Domnișoara de Guise n-o părăsi de loc. Iar domnul de Varennes puse străji în fața ușii, înainte de a-și îngădui să-și vadă de partida de cărți. Găsise parteneri tot atît de bogați ca și el, deși nu erau de față domni și doamne

de rangul lui. Dar mulți de mai mică vază se îngrămădiseră în seara aceea la Zamet, luînd locul curtenilor ce lipseau. Vestea că ducesa de Beaufort se afla în casa cizmarului făcuse înconjurul orașului. Noii bogătași soseau în caretele lor, gentilomii săraci se strecurau printre ei, ferindu-se să nu fie stropiți cu noroi și cu toții laolaltă umplură casa financiarului pînă la refuz. Unii erau bucuroși să-și piardă acolo banii, de dragul cinstei ce-ar fi cîștigat, alții erau gata să le golească buzunarele. Și cu toții foarte doritori să-și înfățișeze omagiile viitoarei regine.

Cum domnul de Varennes nu se lăsa stingherit, îl asaltară pe stăpînul casei, rugîndu-l să facă în așa fel încît să-i introducă în încăperea unde se afla ducesa de Beaufort. Asta-i mai lipsea, împovărat de griji cum era. Și Zamet îi amenință că-i dă afară dacă nu-și văd liniștiți de jocul de cărți. Fața îi era pămîntie, își ștergea des broboanele de năduşeală, iar frica de ceea ce se putea întîmpla înaltului oaspete îl făcea să rătăcească fără încetare prin încăperi. Supraveghe el însuși sosirea mărfurilor comandate, printre altele a unui coș cu păsări, dar din coș își luă zborul un cocoș negru — care dădu să urce scara, fîlfîind din aripi și fu cît pe ce să tulbure distinsa adunare. Dar un ajutor de la bucătărie i-o luă înainte și înșfăcă pasărea. Pe cît de negru era cocoșul, pe atît de luminoasă era înfățișarea îndemînaticului băiat. Nu numai că era îmbrăcat în alb din creștet pînă-n tălpi și fără cea mai mică pată pe șorț, așa cum se și cuvine într-o asemenea zi, dar și capul îi părea împrumutat de la un înger și pus pe trunchiul lui de slugă. În timp ce Zamet privea această taină, cineva îl atinse din spate.

Auzi glasul majordomului grăind :

— El e. Priviți mai atent și o să vedeți că pielea feței nu e piele adevărată, ci-i făcută dintr-o băşică de porc, vopsită cu niște culori îngerești. Buclișoarele blonde ca aurul au fost lipite de țeastă șuviță cu șuviță și prinse apoi dibaci cu ace de pielea falsă, în așa fel încît să ascundă umflăturile de pe frunte. Cine-l cunoaște pe Necuratul, știe, însă, că are coarne. Din fericire eu mi-am dat seama cine este, dar el continuă să creadă că sînt cu adevărat majordomul domniei-tale.

Zamet se răsuci pe amîndouă tocurile odată și îl trecură rînduri, rînduri de sudori aflînd că nici majordomul nu mai era cel adevărat. Omul în pragul bătrîneții, care-i vorbise, avea, între barba deasă și perucă, doi ochi scăpărători.

— Sablé, murmură Zamet și apoi gemu. Cine știe ce are să se mai întîmple !

Pajul Guillaume se înclină, de parcă ar fi primit o poruncă de la stăpînul său :

— Slujba mea este să veghez ca supa să fie gustoasă și să nu se pună nimic nepotrivit înăuntru.

După care își văzu de drum, cu un mers demn, de majordom. Zamet își aminti la timp că nu trebuia să-l urmeze prin intrarea de serviciu. Se înapoie în saloanele sale, unde i se înfățișă tabloul obișnuit : oaspeții beau vin, se certau zgomotos la mesele de joc — nu părea de fel o zi în care s-ar fi petrecut ceva neobișnuit. Între timp, foalele ațițau focul în bucătăria deschisă, curioșii se strînseseră buluc în jurul ei și cu toții îl întrebau din toate părțile pe Zamet : cînd are să se arate, în sfîrșit, doamna ducesă. Nici nu se putea să nu ia masa în public, o datora rangului ce-l avea și societății ce-o aștepta. O doamnă de Martigues, mai cu seamă, nu voi cu nici un chip să renunțe la dreptul ei de a o servi la masă pe ducesa de Beaufort. Persoane mai de vază de sexul ei nu se aflau, din păcate, de față, și Zamet trebui să se arate mulțumit că o avea la îndemînă măcar pe această intrigantă de rînd. Abia apucase să-i făgăduiască ceea ce cerea, că-i și trecu prin cap că tocmai dînsa ar putea să fie otrăvitoarea. Își luă, țipînd, cuvîntul înapoi, băgă de seamă îngrozit că toți se uitau mirați la el și se pierdu în mulțime.

Majordomul se afla în bucătărie, întors cu spatele spre salon. Acoperindu-l, cu fața spre salon, niște vlăjgani de lachei își holbau ochii și-și arătau mușchii, oprind pe cei a căror intrare în bucătărie nu era dorită. Bucătăria deschisă privirilor era oricum plină de slugi, o seamă dintre ele nou venite și de nimeni cunoscute, apoi mai soseau și furnizori. Erau înghesuiți claie peste grămadă, se călcau pe picioare și treaba stătea în loc. Majordomului nu-i scăpa însă nimic, îi urmărea pe bucătari, mîinile celor care lucrau, și mai ales pe ajutorul cu chip de înger. Acesta alerga de colo pînă colo, căci meșterul bucătar îi făcea zile fripte, poruncindu-i mereu să prindă cocoșul negru care n-avea astîmpăr. Băiatul îl blestemă, și atunci cocoșul îl privi chiondorîș, dar nu se dădu prins, ci zbură peste capul cîrlionțat al ajutorului de bucătar, tocmai sub plita încinsă. Băiatul trebui să se tîrască pe burtă după cocoș ; așa-i porunci meșterul bucătar. Dar cocoșul negru nu era de găsit, s-ar fi putut crede că fusese mistuit de flăcări dacă n-ar fi apărut tocmai în ungherul cel mai îndepărtat.

Meșterul învîrte-frigare își ieși atunci din pepeni și-l pocni pe ajutor peste fața-i trandafirie ; palma nu lăsă nici o urmă, nici roșie, nici vînătă. În timp ce băiatul alerga să prindă cocoșul, bucătarul și majordomul își făcură semne ; închiseră cîte un ochi și se înțeleseră cu celălalt. Îngerescul ucenic bucătar se afla acum într-o dușmănie pe viață și pe moarte cu cocoșul, căci de astă dată cocoșul îl urmărea pe băiat. Nu voia nici mai mult, nici mai puțin decît să-i ciugulească măcar unul din cîrlionții bălai. Dar ucenicului îi sări într-ajutor majordomul, care prinse cocoșul aburcat pe umerii băiatului, cînd prigonitul și prinsul lui trecură prin față-i.

— Să nu te prind că sucești gîtul cocoșului negru, cum ai de gînd s-o faci, sună glasul cumpănit al bărbatului ce știa că se bucură de trecere și autoritate.

După care, cu un ton vesel, strengăresc, adăugă :

— Te văd, să știi !

Îngerul îl privi atent.

— Păi azi servim supă de pasăre, rosti el mieros, pentru ca îndată să-și întregească gîndul cu un glas hodorogit de bătrînețe : Supă de cocoș negru, de gîscă albă !

După care făcu o săritură în aer și dispăru. Din spatele majordomului se auzi glasul subțire al lui Zamet :

— Doamna ducesă ! Binevoiește să apară și supa tot nu e gata.

Și de frămîntat ce era, în ciuda șoldurilor lătărețe, se învîrtea ca o sfîrlează prin mulțime ; își făcu loc pînă la doamnele ce ieșeau din odaia lor și le îndrumă, făcînd tot timpul plecăciuni, spre masă. Masa era pregătită numai pentru ele, într-un loc unde putea fi văzută de toți, și era prea lungă și prea lată numai pentru doi comeseni, oricît de simandicoși. Ducesa de Beaufort și domnișoara de Guise se așezară departe una de cealaltă, umplînd golul dintre ele cu rochiile lor largi, de aceeași culoare și la fel croite. Zamet stătea în fața dimpotrivă a mesei, aceea rămasă goală, față-n față cu înalții oaspeți — dar nu rămînea locului, ci se frămînta, se foia, făcea semne lacheilor din stînga și din dreapta lui să zăgăzuiască mulțimea, s-o țină departe, dat fiind că era vorba de o viață nemăsurat de prețioasă. Veghea orice mișcare, nu lăsa necontrolate nici o farfurie și nici un tacîm și, cu încă mai mare grijă, urmărea toate mișcările doamnei de Martigues.

Desfundă cu mîna lui sticlele cu vin, șterse paharele, turnă vinul și suspină ușurat cînd prințesele băură ; cît timp beau, nu li se putea întîmpla nimic. Doamna de Martigues îi plăcea din ce în ce mai puțin. Dobîndise favoarea de a servi prințesele, dar Zamet se tot întreba cum de putuse să se învoiască la așa ceva. Era mică, uscată, cu o pieptănătură ca un turn, pentru a o înălța, deși din pricina aceasta fața îi părea și mai turtită, iar sub suliman i se ghiceau trăsăturile aspre de otrăvitoare. Dacă Bizacasser avea vreun complice, apoi nu încape vorbă că dînsa era. Ia te uită cum ia din mîna lacheilor tăvile cele mai grele și le poartă cu degetele ei subțiri ca niște păianjeni care par însă tari ca fierul. Acum, suspecta uneltitoare taie un pepene, n-o fi băgat cumva, ferească sfîntul, ceva în zeamă ? Dar numai domnișcara de Guise gustă o felie. Zamet o privește cu inima strînsă, se resemnează însă repede să jertfească acest oaspete de mai mică însemnătate. Întinsese farfuria și, de voie, de nevoie, Martigues îi dăduse ei felia menită ducesei. Zamet se așteaptă ca domnișoara de Guise să-și schimbe culoarea feței, să cadă în nesimțire. Ar fi fost cumplit,

dar mai bine așa decît altfel. Gabrielle ar fi salvată. Dar nimeni nu făcu spume la gură.

Viitoarea regină ceru o portocală și o coji chiar dînsa, după ce mai întîi o întoarse pe toate fețele, cercetîndu-o cu grijă. Ochii holbați ai amfitrionului erau ațintiți, plini de teamă, spre o gaură mică făcută în coajă, o găurică, o împunsătură ce abia se vedea. Pentru numele lui dumnezeu, neprețuita făptură dă portocala deoparte, strîmbă din gură și spune :

— E amară.

Venise acum rîndul lui Zamet să facă spume la gură. Ținîndu-se cu mîinile de burtă, începu să țipe :

— Afară ! Să plece toți !

Și lacheii trebuiră să-i împingă pe toți, și pe cei mai distinși și pe cei de mai mică vază, în alte încăperi. Cămătarul își flutura amîndouă brațele, ca lumea să iasă mai repede.

— Ce s-a întîmplat ? Ce ai ? se interesă domnul de Varennes, care pînă atunci se mulțumise să joace cărți.

Zamet își veni în fire și, rușinat, îngăimă :

— Doamna ducesă...

— Nu prea arată bine, i-o luă înainte de Varennes. Este într-a cincea lună. De ce atîta gălăgie ?

Dar Zamet nu-i mai răspunse, descoperise altceva. În timp ce nimeni nu mai dădea atenție mesei și înaltele doamne stăteau înmărmurite de uimire — Martigues meșterea ceva la ceafa ducesei de Beaufort. Era limpede, desfăcea închcietoarea șiragului de mărgăritare, șiragul alunecă de pe gît. Dintr-o săritură Zamet fu lîngă ducesă, cu inelul lui cu pecete o lovi tare peste mînă pe hoțoaică, apoi căzu în genunchi :

— Doamnă, poftim șiragul domniei-voastre, s-a desfăcut.

— Mulțumesc. Și altceva nu s-a întîmplat ? întrebă Gabrielle mirată.

— Nimic altceva. Nu s-a întîmplat nimic. Puteți fi liniștită. Nu s-a întîmplat nimic, repetă cămătarul și ochii începură să-i lăcrimeze. A trecut totul cu bine. Nu s-a întîmplat nimic.

Ce fericit era ! Și Gabrielle îl privi de parcă ar fi avut în fața ei un copil, iar dînsa ar fi cunoscut viața mai bine, mult mai bine decît el. Era palidă, obosită și avea pleoapele roșii.

— Trebuie să mai mănînc supa ? întrebă ea. Aș prefera să mă duc la culcare.

Cămătarul auzi numai cuvîntul „supă", urlă și el o dată „supa" din fundul rărunchilor, sări în sus și o luă la fugă spre bucătărie. Unde văzu ceea ce vedeau toți ceilalți, în frunte cu bucătarul șef, și, în spatele lui, sacagiii, spălătorii de vase, tăietorii de lemne, fetele care cărau lăturile, toți cei care alergaseră într-acolo și acum priveau cu gurile căscate în sus, dornici să nu piardă nimic din cele ce se întîmplau. Majordomul și ucenicul bucătar se luptau în aer.

Luptau pentru o bilă de sticlă ce răsfrîngea lumina focului din sobă și trecea mereu din mîna unuia în a celuilalt ros-

togolindu-se peste braţele şi umerii lor, fără să cadă însă jos. Mai întîi o smulsese majordomul din mîinile ucenicului bucătar, cînd acesta încercase să dea drumul lichidului dinăuntru în oala de supă. Dar băiatul cu chip de înger se repezise cu capul în burta majordomului şi izbutise astfel să recapete bila. Apoi făcu o săritură, se încleştă de marginea de jos a galeriei care se întindea de jur împrejurul pereţilor, şi cu o tumbă peste cap fu cît pe ce să dispară. Dar majordomul, cu toată înfăţişarea-i respectabilă şi cele două barbete stufoase pe care le purta, ajunse şi el, cu aceeaşi figură acrobatică, de cealaltă parte a balustradei. Acolo cei doi se încăierară, pînă cînd băiatul se trezi zvîrlit peste parmaclîc. Se auzi un strigăt batjocoritor şi ucenicul zbură de-adevăratelea prin aer. Dar, cine ar fi crezut-o — se agăţă de o grindă din tavan unde de obicei atîrnau şuncile. Se încleştă de ea cu mîinile şi cu picioarele, ceea ce nu-l împiedica însă să-l lovească pe majordom. Căci şi majordomul zburase după el şi, agăţat de grinda cea mai apropiată, se mişca neînchipuit de repede, mereu cu gîndul să pună mîna pe bilă.

Aceasta aluneca ba pe pieptul, ba pe spatele băiatului, după poziţia pe care o schimba fără încetare, ca şi vrăjmaşul lui. Fiecare din ei căutînd să se mişte tot mai repede, îl făcea şi pe celălalt să-şi iuţească mişcările, aşa încît celor de jos li se părea că amîndoi pluteau în aer şi că bila sărea în jurul trupurilor ce se învîrteau. Cu atît mai mult cu cît bila îi însoţea, răsfrîngînd mereu limbile de foc, de la un capăt la altul al tavanului, pînă deasupra plitei şi a oalei cu supă. Şi iar se auzi strigătul batjocoritor — căci sosise clipa. Dar duhul cel bun făcu să zboare din mîinile celui rău bila deschisă al cărei conţinut era cît pe ce să cadă în oala cu supă. Şi ce să vezi ? Bila de sticlă se sfărîmă de dale. Toţi gură-cască îşi întunară repede privirile spre pardoseca, către o altă întîmplare neobişnuită. De undeva, nimeni n-ar fi putut să spună de unde, cocoşul negru se ivi tocmai în locul unde căzuse un grăunte, un grăunte lunguieţ ; cocoşul îl ciuguli şi-l înghiţi. Cei ce se aflau de faţă istorisiră mai tîrziu că cocoşul începu pe dată să ţipe ca un om, să se zvîrcolească, să se zbată, iar după aceea muri.

Atunci bucătarii şi cei ce mai erau pe acolo îşi amintiră de cei doi demoni ; aceştia dispăruseră, însă, lucru pe care toţi îl găsiră firesc şi-şi făcură cruce. Era limpede că duhul cel rău zburase prin coşul plin de flăcări, după ce se văzuse descoperit. Unii zăriseră chiar cum îşi lepădase înfăţişarea îngerească şi se preschimbase într-un liliac negricios. Pe cînd duhul cel bun se destrămase într-un abur frumos mirositor, care dădu supei o aromă cum nici o altă supă n-a mai avut vreodată.

După ce tărăboiul se potoli, pajul Guillaume, pironit la intrarea bucătăriei — părea foarte uimit de cele petrecute şi clătina din cap a mirare. Cineva îi atinse umărul : era Sebastian Zamet. Cu faţa cucernică, îl luă de mînă pe domnul

de Sablé şi-l conduse la masa înaltelor doamne, de care se apropie în vîrful picioarelor.

Prinţesele nu se clintiseră. Rochiile largi şi mînecile înfoiate micşorau locul gol dintre ele. Nu întrebară de ce fuseseră lăsate să aştepte. Un alai de bucătari, în frunte cu meşterul învîrtefrigare, se apropie solemn de masa lor, aducînd castronul de supă ridicat deasupra capetelor. Farfuriile de aur fură umplute de însuşi stăpînul casei, în timp ce bucătarii îngenunchează şi rămaseră în această poziţie, pînă cînd doamna ducesă de Beaufort gustă supa şi o găsi prea bună. După aceea Zamet le făcu semn să plece.

Abia acum întrebă domnişoara de Guise ce anume se întîmplase.

— Doamnă, îi dădu răspuns Zamet, s-a pripăşit un cocoş negru pe aici. Dacă ar fi să dăm crezare oamenilor, s-ar fi ivit şi alte arătări.

Domnişoara lăsă lingura din mînă. Gabrielle însă continuă să mănînce, cătînd mereu la pajul Guillaume, de parcă numai de dragul lui sorbea preţioasa supă. Şi ochii ei îngăduiau s-o slujească aşa cum îi plăcea lui.

— Doamnă, îi spuse pajul, se vorbesc multe.

— Ştiu, zise dînsa şi îl privi zîmbind.

Chipul cum îl privise şi zîmbetul ei aveau să-i rămînă în amintire lui Sablé pînă la adînci bătrîneţe.

— Şi au să se vorbească şi mai multe.

Erau cele din urmă cuvinte pe care i le adresă. Cînd le rosti, Gabrielle avea în juru-i un nimb, pornit dintr-un tainic izvor de lumină, în care părea că se topeşte. Mai tîrziu Guillaume avea să înţeleagă că Gabrielle se gîndise atunci la moartea ei şi la împrejurările acestei morţi şi că-şi arătase recunoştinţa faţă de un om în plină putere, ca una ce-şi lua rămas bun de la viaţă.

SFÎRŞITUL CÎNTECULUI

Dat fiind că a doua zi dimineaţa Gabrielle trăia încă, primi vizita domnului de Sully, care rămăsese în oraş tocmai din pricina ei. Ministrul se încredinţă că trăieşte, dar nu găsi cuvinte potrivite pentru a o felicita. Dimpotrivă, Gabrielle fu aceea care îi adresă vorbe măgulitoare. Îl rugă s-o creadă că îi poartă afecţiune şi îl admiră atît ca om cît şi pentru marile servicii aduse regelui. Sully îi primi măgulirile şi îşi trimise apoi şi nevasta să-şi ia rămas bun, înainte de a pleca amîndoi pe domeniile lor.

Soţia unui mare ministru, care avea să rămînă ceea ce era, nu putea să înfăţişeze decît cu nespusă neplăcere omagiile sale unei amante a regelui, după care aveau să mai urmeze

și altele. Căci așa privea lucrurile doamna de Sully. Țeapănă, cu trunchiul lung și uscat, se așează în fața bolnavei, pe care o înfricoșară ochii ei sfredelitori ce îi cîntăreau cu nerușinare sorții de a supraviețui. Doamna de Rosny nu-i mai dădu mult de trăit, de aceea găsi că orice încurajare ar fi de prisos. Dar Gabrielle încercă s-o înduplece pe țanțoșa doamnă.

— Aș vrea să fim prietene bune, îi spuse.

Își pierduse, însă, se vede, de tot capul, căci adăugă :

— Am să fiu totdeauna bucuroasă să vă văd la deșteptarea și culcarea mea.

Drept răspuns, soția ministrului se ridică de pe scaun, ceea ce n-o făcu însă să pară nici mai trufașă, nici mai țeapănă decît fusese și pînă atunci. Își plecă puțin bărbia, fără alt semn de salut, și apucă bărbătește clanța ușii. Femeie respectabilă, dintr-un neam de mică nobilime, cu rubedenii avînd o viață nepătată — religia protestantă era foarte potrivită pentru asta — doamna de Sully era atît de furioasă, încît și mai apoi, în trăsură, șezu tot țeapănă ca o coadă de mătură, sugîndu-și buzele subțiri.

Abia cînd ajunse acasă se dezlănțui și-i făcu un tărăboi cumplit soțului ei, care o trimisese la o tîrfă. O familie de destrăbălați, un scandal public, o cauză pierdută — cum își poate închipui ca o femeie cumsecade să stea sluj în fața ei și s-o slugărească ?

— Auzi, să fiu de față cînd se culcă, cînd își întinde picioarele ! Să-mi spuie mie una ca asta ! țipă, jignită în mîndria și în curățenia ei morală.

Rosny, care nu prea știa de frică, căută totuși s-o îmbuneze, pentru ca nu cumva văduva să-și verse focul asupra cine știe cui. Îi făgădui că va vedea un spectacol frumos, bine jucat, dacă nu se vor rupe cumva sforile. În sinea lui se gîndea însă la cu totul altceva decît la sfori. Nevastă-sa amuți de mirare, iar impunătorul cavaler se folosi de zăpăceala ei pentru a o șterge și a scăpa de primejdie.

Deși se credea că Gabrielle și înghițise otrava, ea își îndeplini îndatoririle religioase. Petrecu o noapte neliniștită, cu obișnuitele ei coșmaruri, apoi de dimineață primi vizita femeii aceleia cumplite ; totuși plecă îndată să se spovedească. Biserica, numită „a Sfîntului Anton cel mic", era aproape, și domnișoara de Guise o însoți pînă acolo pe frumoasa păcătoasă, pe care o încredință, pe temeiul celor ce ea însăși cunoscuse, că femeile sînt făurite pentru a păcătui din dragoste, așa că li se iartă fără îndoială păcatele. Domnișoara era hotărîtă să ajungă mîna dreaptă a viitoarei regine și i se destăinuia Gabriellei ca s-o îndemne să-i povestească de asemenea cîte ceva din aventurile ei. Pentru că niciodată nu strică să știi cît de multe.

Dar Gabrielle tăcu — nu din anume socoteli, ci fiindcă se simţea slăbită şi tristă. Conversaţia galantă a domnişoarei nu-i displăcea ; era tot ce-i mai rămăsese din lumea în care trăise, cea din urmă undă de voie bună, ultimul răsunet al rîsetelor şi glumelor care mai puteau ajunge pînă la ea. În umbra confesionalului nu se căi de nimic din tot ce făcuse şi, mai puţin decît de orice, de dragostea adevărată pentru scumpul ei stăpîn. Dar mărturisi că-i părea rău că nu fusese o creştină destul de cucernică şi nu mai avea timp să se-ndrepte. După care primi iertarea păcatelor şi se înapoie la vila cizmarului.

De unde ieşi iar în după-amiaza aceleiaşi zile de miercuri, pentru a asculta un concert în aceeaşi biserică. Cele dintîi zile ale lui april din acel an 1599 erau neobişnuit de călduroase. În drum văzu viţa înflorită. Lumea alerga din toate părţile în întîmpinarea litierei ce o purta pe viitoarea regină. Litiera era păzită de guarzii regali sub comanda domnului de Montbazon, după care urma careta prinţeselor de Lorena. Era frumoasă ziua aceea de primăvară cînd regina Franţei, o regină de sînge francez, cum n-avea să mai fie alta după dînsa, se mai arăta o dată mulţimii.

Poporul ştie mai multe, are o înţelegere mai adîncă decît iniţiaţii. Cînd litiera trecea prin faţa lor, oamenii încetau să pălăvrăgească şi-şi plecau frunţile. Se vorbise mult şi pretutindeni despre nunta cea de atîta vreme aşteptată. Privelişlea aceea nu mai îngăduia însă să se pomenească de nuntă. Minunatele rochii ale cununiei şi încoronării fuseseră descrise şi erau cunoscute de toţi. Acum, însă, oamenii se duceau cu gîndul la alt veşmînt, la cel din urmă, pe care fiecare are să-l poarte o dată şi o dată. Ducesa de Beaufort era gravă, atît de gravă cum nu poate nimeni să fie cînd are viaţa în faţă. Şi era obosită, atît de obosită, încît oricine s-ar fi simţit răpus. Ţi se strîngea inima cînd priveai spre litieră. Avea să se întîmple o nenorocire, o mare nenorocire pentru toţi. Dar era numai o bănuială. Apoi, îndată după ce avea să se întîmple, avea să se şteargă din mintea oamenilor şi tîlcul ei. Acum îl vedeau însă mulţi.

Gabrielle, aşa cum arăta în ultimele zile, era frumoasă ; nu în înţeles lumesc, căci era gravă şi smerită, ci cu totul altfel ; era de o frumuseţe ce nu poate fi zugrăvită. Îşi dădea şi ea seama de asta şi ar fi dorit ca scumpul ei stăpîn s-o vadă cum păşeşte prin biserică. „Mi s-a făcut loc de bunăvoie, scumpul meu stăpîn, nu ca altădată cînd străjerii noştri trebuiau să împingă lumea la o parte. Multe mîini au fost duse pe neaşteptate la piept. Pentru că pe amîndoi ne iubeşte poporul". Vorbea în gînd, căci conştiinţa realităţii şi închipuirea consolatoare se împerecheau în chipul cel mai ciudat în mintea ei. Oboseala şi resemnarea mai erau încă deseori înfrînte de fireasca dorinţă de a trăi, care avea să devină nespus de înflăcărată în clipele ei de pe urmă.

Acum, anume pentru Gabrielle, ca să nu fie înghesuită, se ridicase o tribună într-un colţ. Biserica era plină ; lumea se adunase şi de dragul muzicii şi pentru că dorea s-o vadă pe vestita Gabrielle. Înainte ca sunetele sfinte să vestească sfîrşitul nopţii şi scularea din morţi a Mîntuitorului — domnişoara de Guise crezu că era momentul potrivit, pentru a se face plăcută, să aducă la cunoştinţă ştiri îmbucurătoare. Sosiseră scrisori de la Roma, care anunţau că în curînd se va pronunţa divorţul regelui. La drept vorbind, hotărîrea Papei Clement nu era de loc aşa cum s-ar fi putut crede la prima vedere ; se arăta gata să pronunţe desfacerea căsătoriei regelui, dar nu pentru ca el să-şi ia de nevastă concubina ; căci osînda pentru acest păcat ar cădea atunci chiar asupra lui, a sfîntului părinte. Se bizuia pe providenţă, ea trebuia să-l scoată din încurcătură, de aceea se ruga zilnic să-i vină în ajutor. Şi, într-adevăr, află de întîmplare — curată minune dumnezeiască ! — chiar în ziua şi ora cînd se petrecu.

În lumina slabă a bisericii şi în sunetele adînci ce te făceau să te gîndeşti la mormîntul Mîntuitorului, Gabrielle descifră fericita veste şi chiar o crezu, deşi simţea că o trec fiori de gheaţă. Dar domnişoara de Guise, care căuta să se pună bine cu dînsa, păstrase cele mai bune veşti pentru la urmă : două bilete din partea regelui, pe care le preluase, unul după altul, din mîinile a doi curieri. Gabrielle citi despre dorul, despre dragostea lui şi despre ocrotirea ce i-o chezăşuia braţul iubitului ei, oriunde s-ar fi aflat dînsa. Şi pentru cea din urmă oară în viaţă-i, simţi o căldură plăcută învăluindu-i inima. Însoţitoarea o văzu surîzînd ca un copil, şi faptul acesta o bucură, căci îi arăta ce avea de făcut în viitor pentru a-i cîştiga favoarea. Aşa încît, cînd ultimele măsuri, triumfătoare şi pline de bucurie, ale învierii, se stinseră, cele două doamne plecară spre casă foarte voioase. Le fusese numai puţin cam prea cald în biserica arhiplină ; Gabrielle simţea o uşoară ameţeală. Dar în grădina lui Zamet se prăbuşi şi-şi pierdu cunoştinţa.

Înainte de a putea fi ridicată şi aşezată în pat o şi cuprinseră crampele. Toată faţa îi zvîcnea, fiecare muşchi, pleoapele şi pupilele i se mişcau neînchipuit de repede. Apoi dădu ochii peste cap, către stînga, şi pupilele îi încremeniră. Gura ei atît de des sărutată se schimonosi cumplit. Iar fălcile i se încleştară.

După o jumătate de minut, însă, muşchii atît de zguduiţi, ai membrelor, ai trunchiului, ai gîtului, ai feţei, se potoliră. Capul îi era dat pe spate, faţa întoarsă spre stînga, trunchiul arcuit deasupra patului. În acelaşi timp, celei care fusese cea mai însemnată făptură din întreg regatul i se tăie răsuflarea, din care pricină se umflă, se învineţi şi căpătă o înfăţişare de spaimă. Iar cînd limba îi ţîşni din gură, cînd dinţii se înfipseră în ea şi saliva amestecată cu sînge îi stropi obrajii, părul, perna — cei din jur fugiră ca la un semnal de aceea care fusese pînă atunci făptura cea mai însemnată din întreg regatul,

pentru ca nu cumva să cadă și ei pradă necuratului. Sau în cel mai bun caz să nu se molipsească.

Gabrielle își veni în fire, privi împrejur și dădu cu ochii numai de domnul de Varennes, care o privea zăpăcit și îngrozit. Căci el răspundea în fața regelui de persoana ei și îl mustra conștiința că o adusese în casa aceea blestemată.

— Scoateți-mă de aici ! ceru furioasă ducesa de Beaufort. De Varennes se temu să n-o pățească rău de tot. De aceea se feri să aducă medicul ori preotul. Ci se mulțumi pur și simplu să-i împlinească poruncile. Gabrielle ceru să fie dusă în casa mătușii ei, doamna de Sourdis. Varennes o așeză în litieră și fu singurul care o însoți. Gabrielle crezuse pesemne că avea să le afle acolo pe femeile ei și pe doamnele de neam mare care o slujeau, mai cu seamă pe domnișoara de Guise. Dar nu găsi pe nimeni, nimeni n-o mai slujea afară de Varennes, fostul bucătar și purtător de răvașe de dragoste, care acum făcea pe camerista, ajutînd-o să se bage în pat. Mătușă-sa își lăsase slujitorii liberi cît timp era plecată la țară, în parohia ei. De Varennes îi trimise îndată vorbă doamnei de Sourdis să se înapoieze cu cea mai mare grabă la Paris.

Între timp Gabrielle era stăpînită cînd de neliniște, cînd de sfîrșeală. Plîngea și striga, în casa goală, să vină domnul și stăpînul ei. Ca să fie mai aproape de el, voi să se ducă fără zăbavă la Luvru.

— Pot merge ! E foarte aproape !

Cu mînecile cămășii suflecate și încins cu un șorț, domnul de Varennes o încredință că acolo s-ar simți și mai singură.

— Și la urma urmei, ce să căutați la Luvru ? o întrebă el, gata să-și piardă răbdarea.

Dînsa nu-i dădu nici un răspuns, deși știa ce avea să caute acolo. O sfîrșeală binefăcătoare o făcea să creadă că i-ar fi mai ușor să moară în casa domnului și stăpînului ei, în odaia pe care o împărțise cu el și în care aerul mai fremăta încă de răsuflarea lor amestecată.

În sfîrșit adormi, noaptea trecu cu bine, iar a doua zi dimineața găsi ea însăși că arăta ca de obicei. De Varennes se minună și o însoți, fără a trebui să-i dea vreun ajutor, la biserica de peste drum, Saint-Germain l'Auxerrois. Acolo Gabrielle se împărtăși. Era Joia mare. Încă două zile — nădăjduia Gabrielle — și avea să fie din nou împreună cu iubitul ei. Și de astă dată dădu dovadă de o evlavie sinceră, căci era pătrunsă de recunoștință. În timpul după-amiezii i se făcu rău și trebui să se culce în pat. Înainte de a o apuca din nou cumplitele crampe, găsi însă destulă putere să trimită vești regelui printr-un gentilom, anume ales de ea, căci îl socotea om de încredere. Îl ruga pe preascumpul stăpîn să-i îngăduie să se întoarcă neîntîrziat lîngă el pe calea apei — gîndind că astfel are să-l hotărască să vină el la ea. Căci, de bună seamă, n-avea s-o lase

singură în nenorocire, cînd va citi ce-i scrie, iar el va ghici restul.

Îl şi vedea încălecînd, în timp ce de Varennes adăuga cîteva cuvinte la scrisoarea ei. Voia să-l asigure pe rege că nu era nimic grav. Căci el jucase cărţi cînd ducesa gustase din bucatele suspecte. Şi avea să fie pedepsit, cu atît mai greu cu cît regele avea să afle mai curînd împrejurările. Toată lumea îi cunoştea doar obiceiul : după trecerea primejdiei, ierta. Sau, poate că ar ierta şi în cazul cel mai rău, fiind prea mîhnit spre a mai putea fi aspru. În cele din urmă, călăreţul se avîntă pe şleau. Era ora patru şi Gabrielle se zvîrcolea de durere.

Pe cît putea înţelege de Varennes în zăpăceala lui, acestea erau durerile facerii. Şi porni grăbit s-o caute pe femeia care o moşise pe ducesă de trei ori pînă atunci, dar afară îl găsi pe pajul Sablé, care dădu el fuga după moaşă. O aduse nu numai pe doamna Dupuis, ci îl chemă urgent şi pe domnul La Rivière. Căci aşa îl înţelesese pe de Varennes sau, în orice caz, aşa intenţiona să spună că înţelesese dacă era nevoie să se scuze. De altfel medicul lipsea de acasă, aşa că sosi la căpătîiul bolnavei abia peste o oră, către ceasurile cinci. Pînă atunci, doamna Dupuis se zbătu neputincioasă ; nu mai văzuse nicicînd asemenea dureri.

Criza se desfăşură ca şi prima oară, numai că fu mult mai grea. După crîncenele dureri urmară înţepenirea şi sufocarea, din pricina cărora chipul bolnavei deveni de nerecunoscut. Doamna Dupuis care, de cîte ori avusese prilejul să-şi arate îndemînarea în meşteşugul ei, cunoscuse o Gabrielle încîntătoare, nu cu chipul schimonosit şi cu ochi îngrozitori care se rostogoleau în toate părţile, nu mai putu îndura să o vadă în halul în care se afla şi se întoarse cu faţa la perete. Lîngă ducesă rămase aşadar numai de Varennes, care şi în timpul acestei crize, ca şi a celei ce avea să urmeze, o ţinu în braţele lui.

Vorbea singur, în neştire : „Îşi recapătă răsuflarea, era şi timpul. Îi cam hîrîie pieptul, dar cum dracul să nu-i hîrîie, cînd e plină de aburii otrăvii ? Totul e cum nu se poate mai firesc — încerca el să se liniştească. În cele din urmă tot trebuie să mori, nu-i nimic demonic în asta şi nici măcar neobişnuit", îşi spunea domnul de Varennes, care făcuse toate meseriile ce se pot închipui şi era acum şeful poştelor, guvernator, prieten al iezuiţilor şi al altor puteri primejdioase, aşadar, de ce nu şi al morţii ? Bineînţeles, mai întîi al morţii celorlalţi, la a lui nu se gîndea încă ; iar dacă totuşi îi trecea vreodată prin minte că-l pîndeşte şi pe el moartea, o vedea la o foarte mare depărtare, sub chipul unui măreţ alai funebru, care nu se mişca, însă, din loc.

Simţul realităţii îl făcea să o privească pe nefericita pe care o ţinea în braţe cînd îi era mai rău ca adînc decăzută din pricina nenorocirii ce o lovise. Şi ar fi socotit că-i de datoria

lui s-o părăsească, așa cum făcuseră și ceilalți. Din păcate, însă, nu era vorba numai de moartea ce-o amenința pe Gabrielle, ci și de rege, care rămăsese la fel de primejdios, și nu aflase încă ce se întîmpla. Cea mai mare năpastă pentru de Varennes ar fi fost ca regele să afle de moartea ducesei nu prin el, ci prin alții, care ar fi putut arunca vina asupră-i. De aceea se și gîndi dacă n-ar fi fost bine să trimită un al doilea curier pe urmele celui dintîi. E prea tîrziu, sire ; nu vă mai osteniți.

Altminteri, se purtă omenește cu Gabrielle, care nu mai era acum o făptură importantă. După fiecare criză, cînd se însuflețea, și avea iar pentru scurt timp înfățișarea unei femei, privea mirată în jur. Abia dacă se putea înțelege ce vorbea, căci își mușcase rău limba. De Varennes o înțelegea totuși și o sprijinea, pentru a scrie regelui de fiece dată o nouă chemare în ajutor. Apoi se prefăcea că expediază biletele, deși nici al doilea, nici al treilea n-aveau să ajungă vreodată la destinație. Către ceasurile cinci sosi domnul La Rivière, primul medic al regelui.

Atunci și înfățișarea bolnavei și situația în general se schimbă simțitor. La Rivière îi lăsă mult sînge și îi făcu spălături cu apă sărată în timp ce doamna Dupuis pregăti, așa cum îi porunci el, o baie fierbinte. Apoi amîndoi o așezară pe ducesă în baie. Asemenea măsuri sînt luate, nu încape îndoială, în caz de otrăvire, așa că îl îngroziră pe domnul de Varennes, care știa că putea fi bănuit. Pe de altă parte, spaima i se izbi de o presupunere neașteptată : s-ar putea ca ducesa să nu moară. S-ar putea ca omul acesta să-i scape viața. Și, de vreme ce se putea întîmpla ca ducesa să trăiască, de Varennes începu să dea dovadă de un zel nebun. Băgă mîna în apă să vadă dacă baia era destul de fierbinte, fără să se sfiască de femeia aceea frumoasă care era goală ; ba chiar îi lăudă zgomotos farmecele. Regele are să fie încîntat, ducesa se întrece pe sine însăși, oricît de greu ar fi putut părea așa ceva mai înainte. Și între timp îi șopti domnului La Rivière la ureche că, după părerea lui, otrava fusese eliminată din corp.

Medicul nu-i dădu nici un răspuns. O asculta pe bolnavă vorbind, dar nu pentru a-i desluși vorbele. Gabrielle socotea în cît timp aveau să ajungă curierii ei la rege, cel dintîi o dată cu înserarea, al doilea și al treilea însă au să dea de el în drum, în timpul nopții, călare către dînsa. Ori poate că medicul îi urmărea și cuvintele ? În orice caz asculta în primul rînd sunetul glasului care vorbea încîlcit, de parcă ar fi fost al unui om ieșit din minți. Privea mișcările feței, care acum se dezumflase și era scofîlcită, albă ca varul. Îi pipăi pîntecele, sub apă. Și, deodată îi porunci domnului de Varennes să-l lase singur cu ducesa. Lichidul care se scurgea dintr-însa dădea o culoare întunecată apei, dar nu era sînge.

Apoi, împreună cu doamna Dupuis, o duse pe bolnavă înapoi în pat, spre a aștepta sfîrșitul, de care acum era pe deplin încredințat. Ceea ce nu-l împiedică totuși să o îngrijească și să vegheze ca viața să nu-i fie curmată înainte de a se fi scurs cu totul dintr-însa. Căci viața-i putea să mai dureze, după cîte își dădea el seama, încă multe ceasuri, deoarece bolnava ținea piept morții cu o tărie neobișnuită, susținută de gîndul că scumpul ei stăpîn era în drum spre ea.

Cînd văzu că se apropie o nouă criză, La Rivière apucă un capăt al cearșafului și-l vîrî între dinții bolnavei, lipindu-i limba de cerul gurii. O făcu la timp, înainte ca ea, în prada durerii chinuitoare, să-și muște limba și să o rănească. De asemenea, chiar în momentul cînd începură vărsăturile, o rugă pe doamna Dupuis să întindă vasul. Între timp el luă pulsul bolnavei, care era foarte mărit din pricina sforțărilor și bătea atît de încet încît abia se simțea. Atunci medicul se temu pentru întîia oară de un sfîrșit apropiat. Dar continuă să ia măsuri, nu în vederea morții, ci a vieții. Îl trimise pe domnul de Varennes după lapte.

— De ce-i nevoie de lapte ? întrebă de Varennes.

— Duceți-vă ! Avem nevoie de apă cu puțin lapte.

Domnul de Varennes, părăsind odaia, găsi prilejul să ia o hotărîre. Îi scrise îndată regelui : „Sire, vă implor să nu veniți".

Stătu puțin pe gînduri, apoi continuă : „V-ar umple de groază ceea ce ați vedea. N-ați mai putea să o priviți cu drag pe doamna ducesă, dacă s-ar însănătoși."

Ajuns aici, se ridică în picioare. Ar fi vrut să scrie cuvîntul decisiv, dar nu îndrăznea. De aceea începu să chibzuiască în mintea lui : „Medicul o îngrijește pe ducesă ca și cum ar fi sortită să trăiască. Are o înfățișare hotărîtă, sigură de sine ; dacă și-ar da silința știind că ceea ce face e zadarnic, fără sorți de izbîndă, n-ar arăta așa. Dacă se întîmplă să trăiască, dacă s-o dovedi că am mințit scriind cuvîntul decisiv ? Dar perspectivele pe care le am sînt oricum proaste, mai rău n-are ce să mi se întîmple. O fac, pentru că n-am altă ieșire." Și de Varennes scrise, fără să se mai așeze :

„E de prisos să mai porniți la drum, sire. Ducesa a murit."

După aceea încredință scrisoarea curierului cu calul cel mai iute.

Doamna Dupuis ieși pentru o clipă ca să poată plînge.

— S-a sfîrșit ? întrebă de Varennes, dornic să audă că i s-a împlinit dorința.

În odaie rămăsese doar medicul cu aceea care fusese numită încîntătoarea Gabrielle. La Rivière îi vorbea de parcă ar mai fi fost cea de odinioară. Îi spuse că ușoara slăbiciune de care suferea se datora sarcinii și că îndată după ce va naște are să se vindece. Gabrielle clătină încet capul pe pernă în semn că nu crede, și rămase nepăsătoare, de parcă nici nu

l-ar fi cunoscut, cînd o privi stăruitor. Cu toate că La Rivière îi fusese drag, avusese încredere în el şi, cînd regele se îmbolnăvise, pe el îl chemase întîi, înaintea chirurgului. Cînd o întrebă dacă se simte mai bine, răspunse doar că i se păruse că o portocală avea gust amar. Apoi se plînse de dureri îngrozitoare de cap şi spuse că nu putea înţelege de ce n-a venit regele.

— Dormiţi, o rugă La Rivière şi Gabrielle îl ascultă.

Dar medicul vedea că voinţa o împiedică să adoarmă adînc, cu toate că simţea nevoia să uite. De aceea luă toate măsurile pe care le cunoştea spre a întîrzia pe cît cu putinţă crizele următoare. Dădu bolnavei să bea, la răstimpuri scurte, apă amestecată cu lapte, după care rinichii ei eliminau mai mult lichid negru. Doamna Dupuis îl ajuta de zor, încurajată de urmările ce le vedea şi de admiraţia ce o simţea faţă de La Rivière. Acesta, însă, îşi dădea seama, în timp ce era admirat, că osteneliile sale se dovedeau zadarnice. Bolnava căzuse într-un somn care nu prevestea nimic bun, pe faţa ei se vedea că nu mai simte nimic. Curînd se iviră din nou semnele crizei, răsuflarea devenea tot mai grea. Cînd deschise ochii, i se văzură pupilele mărite. Medicul încercă să oprească dezlănţuirea crizei şi-i lăsă sînge. În zadar, însă.

După ce aceleaşi crîncene dureri veniră şi trecură de încă două ori, nu bolnava, ci îngrijitoarea îşi pierdu puterea de a mai îndura. Medicul îi îngădui să se odihnească.

— E ora opt, zise.

Femeia se îngrozi :

— Se chinuieşte de patru ceasuri, o alta n-ar fi suportat nici prima criză. Nu i se poate scoate copilul. Dar o fi numai copilul care o chinuieşte aşa ? întrebă femeia în şoaptă şi-şi făcu cruce.

Medicul rămase peste noapte singur cu muribunda. Veghea în picioare şi o privea. Părea că nu crizele o doborîseră, ci împotrivirea ei domolise furia crizelor. „E, cum s-ar spune, o muribundă. Dar într-un anumit sens, asta sîntem cu toţii, cît trăim, îşi zise medicul.

Are să mai trăiască şi mîine. Mîine e vineri, vinerea mare. Are să mai apuce, e aproape sigur, vinerea mare. Dar ce are să mai fie după aceea nu ştie nimeni.

Ar trebui să folosesc fiarele şi să scot copilul. Copilul ar fi pierdut, dar dacă în felul acesta scapă mama cu viaţă ? Voinţa ei e mai presus de lutul din care sînt făcuţi oamenii. După sforţările supraomeneşti pe care le-a făcut, acum, pe jumătate adormită, vorbeşte despre stăpînul ei, e din nou împreună cu el, gîngureşte ca în extaz — ar trebui să-mi astup urechile. Trebuie să fac ceva. Doctore, salvează-i viaţa ! Dar dacă operaţia mea o ucide ? Naşterea nu poate înlătura în nici un caz urmările otrăvirii. Le-ar putea desigur răbda mai mult timp dacă

aș renunța la silnica operație, pe care n-o pot face mai puțin dureroasă. O, natură, dă-mi jumătate de ceas în care să nu simtă nimic și eu am să te ajut s-o vindeci. Dar nu-i cu putință, căci făptura asta și-ar pierde tot sîngele, chinuită de dureri cumplite ; și chiar dacă aș izbuti să opresc scurgerea sîngelui, la primul acces de sufocare, douăzeci de secunde ar fi de ajuns pentru ca să i se rupă vasele din creier. Și atunci mi-ar muri în brațe, paralizată".

Medicul La Rivière se prăbuși într-un scaun, frămîntîndu-și fruntea în mîini. Gînguritul de fericire pe care-l auzea și de care nu putea fugi îl înfiora și mai mult.

„Orice-aș face sau n-aș face, tot vinovat sînt față de natura care s-ar îndura dacă i-aș putea da o mînă de ajutor — dar și față de oamenii care nu așteaptă decît să-mi dea la cap".

Plin de rușine și de pocăință își mărturisi spaima ce o avea de oameni. În calitatea lui de prieten și favorit al ducesei de Beaufort, e dușmănit. Cu atît mai mult au să susțină dar că el a ucis-o. Nu e nici protestant, nici catolic, a studiat medicina în școlile maure și a trăit mult timp în Spania ; dar a devenit foarte suspect de cînd, la îndemnul regelui, i-a înzdrăvenit, nu de mult, pe cei stăpîniți de diavol — și a mai și cutezat să spună că nu erau posedați. Și doctorul își dădu seama, deziluzionat de sine însuși, că renunța să folosească fiarele nu numai pentru că ar fi fost prea primejdios pentru un semen al lui, ci și pentru el. „Eu însumi, nu se știe dacă am să mai rămîn în viață după vinerea asta".

Își mărturisise gîndul cu glas tare și deodată șoaptele dulci ce se auzeau din pat se stinseră. Se întunecase de tot ; La Rivière aprinse niște lumînări și lumina lor căzu pe un chip cu desăvîrșire schimbat. În locul celei ce sta să moară, se afla o făptură plină de viață. Obrajii erau trandafirii și albi, rotunzi ca de obicei, iar răsuflarea ușoară. Hotărît, natura binefăcătoare făcuse încă una din minunile ei. Cuprins de o bucurie nechibzuită, La Rivière se clătină pe picioare și deschise o fereastră. Curînd, de sub fereastră răsună un glas proaspăt, tineresc.

Încîntătoare Gabrielle, cînta Guillaume.

Gabrielle deschise ochii, care încă mai luceau. Își ridică puțin capul de pe pernă, ascultă și surîse.

„Tu, stea", auzi în cea din urmă clipă ce-o mai avea de trăit, și întredeschise buzele.

Tu, stea, ce stau să părăsesc
Spre aspra-mi și prea grea căință...
Ci, vino dar, că mă sfîrșesc,
O, neuitata mea ființă...

— Vin, vin îndată, rosti Gabrielle cu un glas dulce, limpede. Vin, iubite. Sînt aici, înălțate stăpîne.

Dar nu mai putu să țină capul ridicat, se prăbuși pe pernă. Totuși mai apucă să audă : *Ce trist suna un bun rămas.*

Ce trist suna un bun rămas
În ziua cea plină de jale !
Parcă stingea al vieții glas,
Parcă plîngea în inimi goale.

Era sfîrșitul cîntecului.

RĂDĂCINILE INIMII MELE

Henri primi numai cea dintîi dintre cele trei scrisori trimise de dînsa. Află astfel că Gabrielle voia să se înapoieze la el și că-l ruga stăruitor să-i dea încuviințarea. Dar mai scria și că i se părea a fi pe moarte ; atunci cum ar fi putut să mai călătorească ? Își arăta apoi nădejdea că are să se cunune cu dînsa înainte de a-și da sufletul, de dragul copiilor. Să-i fie chiar așa de rău ? În cuvintele pe care le adăugase, de Varennes îi contrazicea temerile. „Nu e nici o grabă", scria de Varennes care răspundea de dînsa.

— Domnule de Puypéroux, întrebă Henri pe curierul ce venise călare, cine te-a trimis ?

Și gentilomul arătă că însăși doamna ducesă a fost aceea care voise ca numai el și nu altul să plece cu scrisoarea. A fost stăpînă pe hotărîrile ei cînd îl trimisese ? Da, pe deplin stăpînă. Dar viața îi era chiar atît de primejduită ? Nu părea să fie vorba de o primejdie de moarte. Se spunea, însă, că ar fi căzut în nesimțire.

Henri chibzui : „După a treia naștere i se întîmpla de multe ori să-și piardă cunoștința. La Monceaux a leșinat chiar față cu mine — îi stîrnise gelozia nepoata lui Medicis, portretul ei. O fi și acum tot așa. Se teme să nu-mi schimb cumva gîndurile în lipsa ei. Am s-o liniștesc. Dar nu vreau să mă cunun pe nepusă masă. N-are să moară. Cum să moară, să mă lase singur ?"

Și trimise curierul numaidecît înapoi, cu știrea că pornește la drum și are s-o îmbrățișeze curînd. O credință ca a mea nicicînd nu a mai fost, ar mai fi putut să citească Gabrielle ca odinioară ; dar în vinerea aceea, cea din urmă zi a vieții ei, ochii n-o mai ajutară. De altminteri nici nu i se mai înmînă scrisoarea.

Henri era tulburat, înspăimîntat chiar, dar își spunea că n-are nici o pricină. În cele din urmă adormi, dar visele rele îl treziră și petrecu restul nopții cu ochii deschiși, năzărindu-i-se mereu că aude tropot de copite. Înainte de a miji de ziuă, copitele închipuite se vădiră a fi adevărate. Henri, care se și

îmbrăcase, ieşi repede afară şi descifră răvaşul la lumina slabă a zilei ce se îngîna cu noaptea : dar biletul acesta nu mai era scris de mîna ei. Îi scria numai de Varennes, raportîndu-i că boala nu mai poate fi biruită de medic şi că bolnava se prăpădeşte. Nu mai putea fi nici o nădejde pentru viaţa ducesei şi frumuseţea ei se şi ofilise. „Sire, nu veniţi, v-ar umple de groază ce aţi vedea !"

Nu scria, însă, că Gabrielle murise. În ultima clipă de Varennes dăduse curierului această scrisoare, alcătuită într-un chip mai prevăzător. Nu cutezase pînă la urmă s-o declare pe Gabrielle moartă, înainte de a-şi fi dat cu adevărat sufletul. Strecurase însă altor trei inşi ştirea mincinoasă, cu gîndul că aceştia, de bună-credinţă fiind, au s-o ducă regelui. Îngrozit, trecîndu-l năduşeli reci, Henri încălecă şi goni nebuneşte. La patru mile înainte de Paris îl ajunse din urmă pe Puypéroux care nu se grăbise de fel. De ce ? Henri nu-l întrebă nimic. Îl ocărî, dar se feri să-l descoasă, îl lăsă în urmă şi goni din nou. Şi iată casa cancelarului Bellièvre care se află chiar la marginea şoselei ; mareşalul d'Ornano şi domnul de Bassompierre îi vin în mare grabă în întîmpinare. Henri le văzu feţele întunecate — şi inima încetă să-i bată. Cei doi plecară capetele şi rostiră :

— Sire, ducesa e moartă.

Henri înmărmuri. Rămase în şa, fără a putea face o mişcare, uită unde se afla şi încotro se ducea. Văzîndu-l pe rege încremenit în mirarea-i îngrozită, domnul de Bellièvre sfîşie tăcerea, adeverind ceea ce credea a fi adevărat şi descriind cumplita stare a celei pe care o socotea moartă ; în clipa aceea, însă, Gabrielle mai trăia, răsufla încă şi continua să-l roage pe domnul şi stăpînul ei să n-o lase singură.

În cele din urmă, Henri izbucni în lacrimi. Descălecă şi, întorcînd spatele, hohoti îndelung. Apoi arătă că dorea s-o vadă pe ducesa de Beaufort. Dar cancelarul se împotrivi cu hotărîre : orice pas îi era urmărit şi comentat peste tot. Manifestarea publică a durerii sale i-ar fi luată în nume de rău. Exista primejdia ca, procedînd astfel, să lovească în simţămintele religioase ale supuşilor săi, şi încă în ajunul paştilor. Henri nu izbuti să găsească un răspuns ; abia dacă se putea ţine pe picioare.

Trăsura cancelarului se apropie şi Henri se lăsă dus la o mînăstire apropiată. Acolo, cuprins de disperare, se aruncă pe patul unui călugăr. Distrus, plîngînd fără istov, aşa îşi petrecu toată ziua aceea de vineri, în care Gabrielle era încă în viaţă şi-l chema atunci cînd crîncenele chinuri îi lăsau o clipă de răgaz. Apoi Henri se înapoie încet la Fontainebleau, cu sentimentul singurătăţii ; dar Gabrielle mai trăi şi noaptea aceea, cu atîta dor îl aştepta. O dată cu nădejdea îi slăbeau însă şi puterile. Şi cea din urmă criză o găsi istovită. În zorii zilei de sîmbătă îşi dădu sufletul.

Unui singur om îi mărturisise de Varennes, în seara zilei de vineri, cum stăteau cu adevărat lucrurile ; îi scrisese domnului de Sully, pe care îl socotea gata să-i încuviinţeze purtarea. Îi dezvălui cum îl înşelase pe rege şi încercă să scuze această înşelăciune cum putu mai bine ; dar, mai ales, aruncă bănuiala, care ar fi putut cădea asupra lui, pe Zamet. De bucuros ce era, Rosny nu voi, însă, să ştie nici cine era vinovatul, nici cum trebuia să fie judecat. Ci îşi trezi nevasta, pe bătrîioara-i văduvă, o îmbrăţişă şi-i spuse :

— Fetiţo, ducesa nu se mai deşteaptă, nu mai trebuie să fii de faţă la scularea ei. Sforile s-au rupt.

Cam în clipa aceea muri Gabrielle cu adevărat. Şi tot atunci ieşi şi Papa Clement al optulea din capela lui ; pe faţă i se citea lumina unei revelaţii suprapămînteşti, cu mult înainte ca vestea să fi avut timpul să ajungă la Roma, şi rosti : „Dumnezeu s-a îndurat". Ceea ce nu putea să însemne decît că o seamă de inşi, printre care şi Papa, scăpau, prin moartea ducesei de Beaufort, dintr-o mare încurcătură şi ştiau că se luaseră măsuri ca să se ajungă la acest sfîrşit. Totuşi nu puteau să cunoască întregul adevăr ; căci care tiran cunoaşte adevărul ? Aşa medita doctorul, lîngă patul în care zăcea moarta.

Nu izbutise să plece la timp, căci, de cum îşi dăduse ducesa sufletul, odaia se şi umplu de oameni — care cine ştie unde se tupilaseră pînă atunci şi cum aflaseră cele întîmplate. Se iscă deodată o învălmăşeală şi o înghesuială de oameni cu ochi iscoditori, dornici s-o vadă moartă şi mulţumiţi de înfricoşata priveliştе după care alergaseră. Cea mai frumoasă femeie din regatul Franţei zăcea cu gîtul strîmb, cu ochii daţi peste cap, cu faţa aproape neagră. Încît cei dintîi care o văzură strigară : „Necuratul", şi vorba fu apoi repetată de mulţi alţii, care n-apucaseră să se bucure de priveliştea îngrozitoare.

Doctorul fu prins aşadar de şuvoiul de privitori care-l împingeau spre pat şi care, dornici să fie scuturaţi de fiori, făceau din el întruchiparea superstiţiei lor, după cum băgă de seamă. La Rivière înţelese aşadar ce primejdie îl paşte dacă n-o reneagă îndată pe ducesa moartă şi nu se leapădă de răspunderea lui de medic pentru sfîrşitul ei nefiresc. Se ridică dar în vîrful picioarelor, ca să se înalţe deasupra tuturor, luă înfăţişarea unui crainic al judecăţii de apoi şi strigă peste capetele celor îngrămădiţi :

— *Hic manus dei.* [1]

Atunci se dădură cu toţii în lături şi trupurile lor nu mai aţinură calea celui ce văzuse în cele întîmplate „mîna domnului" ; La Rivière putu să plece. Ieşi dar cu capul sus — deşi o trădase şi pe moartă, şi pe rege, şi conştiinţa lui, şi hotărî :

[1] Aici a fost mîna lui dumnezeu (lat.).

„Mă las de arta medicinii", dar nu-şi ţinu hotărîrea, căci era un om cu scaun la cap şi o fire slabă.

Cînd doamna de Sourdis se înapoie de la ţară, găsi casa vraişte ; oricine voia intra şi ieşea. Ajungînd lîngă căpătîiul moartei, leşină, mai degrabă fiindcă aşa cerea buna-cuviinţă, căci nu era o femeie sperioasă. Dar, leşinată cum era, găbji totuşi o hoţoaică : pe doamna de Martigues care, neputînd fura şiragul de mărgăritare, izbutise acum să scoată din degetele moartei inelele cele mai de preţ şi să le prindă în mătăniile ei. Doamna de Sourdis îi înşfăcă prada şi o dădu pe uneltitoare pe mîna poliţiei.

În timpul celor două săptămîni care trecură pînă la înmormîntarea Gabriellei, nimeni n-avu mai multe de făcut decît mătuşa ei. Doamna de Sourdis abia dacă se gîndi la împrejurările în care îşi dăduse sfîrşitul nepoata, atît era de doritoare să scoată un cît mai mare folos din acel sfîrşit. Îşi îmbrăcă nepoata în rochia de mireasă cîrmîzie împodobită cu aur a reginelor, iar pe deasupra aşternu mătase albă. Dar nu era chiar trupul nepoatei, căci ceea ce rămăsese din încîntătoarea Gabrielle nu putea fi arătat mulţimii. Pe catafalcul ridicat în sala de intrare a casei era întins un chip asemănător cu al Gabriellei ; acesta primi închinăciunile Curţii şi ale oraşului.

În timp ce Gabrielle zăcea în sicriu, dusă pentru totdeauna în lumea drepţilor, chipul ei, modelat grosolan, trona între şase lumînări groase de ceară albă. În sicriu linţoliul şi faţa aproape neagră ; pe catafalc, înconjurat de opt călugări ce îngînau într-una rugăciuni, chipul de ceară îmbrăcat într-o mantie aurită şi purtînd coroana ducală pe fruntea-i părelnică. Nu era cu adevărat femeia frumoasă care murise, ci numai chipul ei modelat la repezeală, dar în jurul catafalcului vegheau cei din familia ei, iar doi preoţi citeau, spre a-i mîntui sufletul, liturghia. În faţa bogatului catafalc stăteau crainicii în zale negre, pe piept cu crini de aur. Încît se părea că regina cu crinii ei nu zace în sicriu, ci se află în salonul de primire ; douăzeci de mii de oameni îi trecură prin faţă. Iar cînd apărea cîte o ducesă, i se punea grabnic o pernă sub genunchi.

Fără a se lăsa tulburată de ceva, mătuşa prelungi toate acestea timp de trei zile. La prînz şi seara, pentru chipul de ceară al Gabriellei se întindea masa, aşa cum se obişnuia înainte vreme pentru reginele moarte ; masa era servită şi preotul spunea rugăciunea. Dar acesta nu era decît începutul. În sfîrşit sosi şi vremea să fie înmormîntată. Douăzeci şi trei de pristavi ai oraşului Paris vestiră cînd şi unde avea să aibă loc ceremonia înmormîntării ; străzile răsunară încă o dată de numele şi titlurile înaltei doamne Gabrielle d'Estrées. Biserica strălucea de lumina nenumăratelor lumînări. Săracii, cărora li se împrumutaseră haine de doliu, pentru a se înşirui pe două rînduri, erau în număr de şaptezeci şi cinci. Alaiul era deschis de guarzii regelui, în frunte cu ducele de Montbazon ; el o străjuise

pe Gabrielle cît timp fusese în viaţă, după ce se despărţise de rege la Fontainebleau, tot lui i se cuvenea şi cinstea să-i însoţească sicriul. De data asta în sicriu nu se mai afla chipul de ceară, ci chiar trupul Gabriellei. Urmat, înaintea tuturor caretelor şi călăreţilor, de cei trei copii ai ei. Al patrulea se afla împreună cu dînsa, în sicriu.

Cei din alai vorbeau vrute şi nevrute ; numai membrii familiei şi capul ei, mareşalul de Balagny, tăceau mîlc, luînd drept bune cuvintele medicului : „Aici a fost mîna lui dumnezeu", care de altfel puteau fi tălmăcite în mai multe feluri. În alai se spunea însă că regele se descotorosise de dînsa şi răsufla uşurat ; mai tîrziu cineva i-o spuse lui chiar în faţă. Norodul înşiruit de-a lungul caselor îşi arăta mila : e adevărat că a murit ca un ciine, fără maslu, dar s-a împărtăşit cu puţine zile înainte şi a murit iertată de păcate. Seniorii din alai susţineau, însă, că-i prevăzuseră un asemenea sfîrşit şi că nici n-ar fi putut să aibă un altul. Mulţimea şuşotea despre osînda cerească ce o lovise înainte ca diavolul să se fi putut ţine de înţelegerea încheiată cu dînsa, de a o face regină a Franţei. Şi, împreună, Curtea şi oraşul băgară de seamă că regele nu îndrăznise să se arate în persoană la regeasca ei înmormîntare şi nici nu cutezase s-o îngroape sub catedrala Saint-Denis, unde se afla cavoul celor din casa de Franţa. I se făcu totuşi prohodul deasupra acelei gropniţe regale ; numai după aceea, fu dusă la cel din urmă lăcaş al ei, la Monceaux.

Henri se zăvorîse în odaia lui. În cea dintîi săptămînă după moartea Gabriellei, nimeni dintre cei ce erau de obicei în juru-i nu-l văzu. Numai ministrul său Sully se înfăţişă chiar sîmbătă seară, către ceasurile şase. Gabrielle murise între timp cu adevărat, iar vrăjmaşul ei o pornise îndată la drum. Henri nu ştia că dînsa mai fusese în viaţă cînd el o şi plîngea ; Rosny nu scăpă nici o vorbă despre asta. Regele îşi îmbrăţişă credinciosul slujitor, iar acesta cită cuvintele psalmului : „Cel ce se pleacă vrerii bunului dumnezeu" — la care Henri îşi aţinti ochii asupră-i şi-l privi îndelung, fără a scoate o vorbă.

Cu acest prilej îşi dădu seama de multe şi mai ales de faptul că trebuia să rămînă singur în durerea lui, că n-o putea împărtăşi nimănui. De aceea se şi purtă deodată de parcă s-ar fi împăcat cu gîndul morţii Gabriellei. Iar ministrul, după ce plecă, îşi spuse că suferinţa regelui nu e chiar atît de adîncă.

Henri trebui să-i primească apoi pe ambasadorii străini, sosiţi anume la Fontainebleau. Trebui să rabde de asemenea ca o deputăţie a Parlamentului său să dea glas obşteştii dureri, în cuvinte înălţătoare, de parcă ar fi fost vorba de o regină. După care îl lăsară iar singur cu gîndurile lui. Tot timpul stătuse nemişcat. Iar membrii Parlamentului îşi ziseră : stă încremenit şi e îmbrăcat în negru din cap pînă în picioare, cum nu s-a mai pomenit la alt rege, nici cînd şi-a dat sufletul o regină adevărată.

La începutul celei de a doua săptămîni, Henri se îmbrăcă în violet, așa cum era obiceiul stăpînitorilor cînd pierdeau pe cineva apropiat. Dar mai rămase zăvorît în cameră încă trei zile ; numai copiii veneau des pe la el și atunci se auzeau plînsete, ceea ce părea firesc. Cu neplăcere luară, însă, curtenii act de ivirea corbilor.

Protestantul Mornay se încumetă să se arate — de parcă nu edictul de la Nantes ar fi fost izvorul tuturor relelor, de parcă nu abia după proclamarea edictului fusese bietul rege împins pînă acolo încît să dorească a o înălța pe tron pe uneltitoarea aceea care era sufletul bisericii protestante ; numai mîna lui dumnezeu a înlăturat primejdia. Și domnul de Mornay nici nu veni singur, ci însoțit de un pastor foarte bătrîn, de care unii își mai aduceau aminte, pe nume La Faye. Se știa doar că cei doi fuseseră primiți, dar ceea ce vorbiseră cu regele rămase o taină. Nici o vorbă nu răzbătuse, de astă dată, din cameră, măcar că unii își lipiseră urechea de ușă. O seamă încercaseră chiar să arunce o privire iscoditoare înăuntru, dar cheia era în broască și nu se vedea nimic.

După această vizită, înainte de a se arăta din nou printre oameni și a deveni iar cel care era de obicei, Henri îl chemă la el pe domnul La Rivière, primul medic al regelui.

Cum La Rivière intră fără a fi anunțat și galeria în care se afla era foarte lungă, Henri nu-și dădu îndată seama că la capătul ei se ivise cineva. Ședea la masa de scris, sprijinindu-și spatele, puțin adus, de speteaza scaunului. În mînă ținea pana, dar nu scria. După un timp, simțind că intrase cineva, făcu o mișcare cu capul într-o parte și îl pofti, fără cuvinte, pe domnul La Rivière să ia loc în fața lui. Medicul se așeză, cu inima strînsă ; de obicei regele vorbea umblînd de colo pînă colo. „Situația mea să fie oare atît de gravă ?“ se întreba nefericitul care, pentru a-și salva pielea, descoperise „mîna domnului“ ; acum însă nu-i era de nici un folos.

Henri stătea cu ochii căscați și avea pleoapele roșii. Timp de o clipă — care i se păru medicului că nu se mai sfîrșește — regele i se uită țintă în ochi, apoi rosti :

— Ei, iată-ne pe amîndoi, singuri.

Medicul izbucni :

— Sire, pot să jur !

— Și eu, îl încredință Henri. Dar n-are nici un rost să ne jurăm ; ar fi zadarnic să încercăm a ne răscumpăra greșelile cu jurăminte.

Și încheie încetișor :

— N-a fost otrăvită.

— O știți ? făcu La Rivière necrezîndu-și urechilor. Înalta maiestății-voastre înțelepciune... începu el.

Dar Henri îl opri :

— Să nu mai vorbim de înțelepciunea mea. Să nu pomenim nici de a mea, nici de a domniei-tale. Eu n-am trimis-o la

moarte, domnia-ta n-ai ucis-o. Asta-i tot ce putem spune în favoarea noastră.

— Asta-i tot, adeveri medicul. Din parte-mi, pot să adaug numai că n-am îndrăznit să provoc naşterea înainte de vreme, fiindcă bolnava era oricum prea otrăvită de rinichii, de ficatul ei suferind. A fost răpusă nu de o otravă din afară, ci de otrăvurile secretate de însuşi trupul ei. Avea o sarcină extrauterină, ceea ce i-a astupat rinichii. Cînd noi am disecat-o, am scos fătul bucăţi, bucăţi. Noi, membrii Facultăţii, confirmăm într-un glas că totul s-a petrecut în chip firesc, într-un chip faţă de care arta noastră este pînă acum neputincioasă.

La fiecare „noi" ce-l rostea, La Rivière vedea tresărind sprînceana arcuită a regelui. Şi doctorul înţelese că trebuia să răspundă singur de faptele sale, fără a chema într-ajutor Facultatea, fără a se sprijini pe altcineva. Nici cel ce şedea în faţă-i nu arunca vina lui asupra altcuiva.

Atunci medicul îşi începu istorisirea de la capăt, din clipa cînd se apropiase de patul ducesei. Descrise toate semnele de care ţinuse seamă, care îl împiedicaseră să facă suprema încercare de a veni în ajutor vieţii pentru ca să poată birui. Şi cu cît amănuntele ce le dădea erau mai înfricoşătoare, cu atît vorbea mai liniştit — lucru de care se sperie el însuşi în cele din urmă şi se opri, cerîndu-şi iertare. Nu-i era îngăduit desigur — deşi aproape cu neputinţă de înlăturat — să descrie toate măruntaiele trupului ce fusese cel mai iubit din tot regatul.

— Cine aş fi eu, şopti însă Henri, dacă i-aş fi iubit numai chipul şi nu şi măruntaiele.

Medicul îşi pierdu şirul. Văzu schimbarea ce se petrecea pe chipul unui om căruia i se spunea *maiestate*. Era limpede că avea să rostească un cuvînt de acuzare. Maiestatea poate acuza pe oricine crede de cuviinţă ; chiar şi natura ? Şi, cu adevărat, Henri spuse :

— Ar fi putut trăi.

— Sire ! îşi îngădui medicul. Nu eu, natura vindecă. Şi în natură există o unitate între a fi şi a nu fi. Învăţătorul meu Hipocrat ar spune că ducesa de Beaufort a fost vindecată.

— Amin — şi Henri îşi schimonosi gura într-un surîs. Sîntem muritori. Se pune numai întrebarea, pînă cînd anume nu trebuia neapărat să moară. Ce-am zăbovit noi să facem, împiedicînd natura s-o vindece altfel decît prin nefiinţă ?

La Rivière se înfricoşă din nou şi încercă să se apere. Ducesa îl îngrijise pe rege cînd acesta se îmbolnăvise, fără a se plînge nici o clipă că s-ar simţi ostenită. Nimic din felul ei de a fi nu îngăduia să se vadă că era bolnavă, susţinu el. Dar deodată se înroşi, se opri şi, în sfîrşit, aminti schimbările care trebuie să se fi petrecut de mult cu dînsa. Visuri rele ? Dureri de cap ? Leşinuri şi pierderi ale memoriei, ale vederii — Henri adeveri

totul. Iar La Rivière mărturisi că se lăsase înşelat de felul cum se desfăşuraseră primele sarcini. Şi a treia fusese însoţită de tulburări asemănătoare, deşi mai slabe. Acum părea sigur că încă de atunci se îmbolnăvise de ficat, că boala aceasta fusese hotărîtoare şi a avut un sfîrşit cum era de aşteptat.

— Un sfîrşit cum era de aşteptat, repetă Henri. Şi şopti : Înţeleagă cine poate : a avut un sfîrşit cum era de aşteptat. Fiindcă eu am fost orb şi n-am vrut să cred în temerile ei. În fiecare noapte am împărtăşit cu ea aceste temeri, m-am speriat în somn ca şi ea, am visat acelaşi vis urît ca şi ea.

Se ridică de pe scaun şi începu să măsoare cu paşi mari galeria. La Rivière se lipi de perete. Şi mai mult pentru el însuşi decît pentru un însingurat care nu-şi urmărea decît propriile-i amintiri, îl cită pe învăţătorul său Hipocrat :

„Viaţa este scurtă, arta e lungă. Prilejul e fugar, experienţa înşelă, cu greu putem judeca".

Era o învăţătură cu ajutorul căreia La Rivière încerca să-şi micşoreze cît mai mult răspunderea, căci prilejurile ce le avusese de a o ţine sub observaţie pe ducesa de Beaufort fuseseră într-adevăr fugare.

Henri, dimpotrivă, cu cît se învîrtea mai mult prin odaie, cu atît simţea că îl apasă mai greu povara vinei. N-ar fi trebuit s-o trimită departe de el, n-ar fi trebuit niciînd să lase din braţe nepreţuita-i comoară. Nu alergase la dînsa de îndată ce primise ultimu-i strigăt de ajutor, nu fusese alături de dînsa în ultimele-i clipe. Vina e mult mai veche, ah ! începuse să fie vinovat faţă de dînsa mai demult. Ar fi trebuit s-o fi făcut de mult regina lui legitimă şi atunci n-ar mai fi existat toate temerile ei, n-ar mai fi ucis-o teama de a se vedea părăsită. Părăsită, cum o părăsise pe vremuri şi pe sărmana Esther — a cărei umbră de nerecunoscut, după o îndelungată absenţă, fusese chemată din nou în amintire, ca o mustrare, de pastorul La Faye.

„Pastore, nu mă pot îndrepta. Ce-i de făcut ca şi femeia asta să nu mi se şteargă din amintire, să devină o nălucă întocmai ca toate celelalte pe care le-am dat uitării ?"

„Sire, nu-i nici o primejdie, căci, în sfîrşit, aţi primit o grea lecţie şi aţi ajuns în pragul vîrstei, cînd începe coborîşul".

„Mi-e jale de mine însumi, domnule La Faye. Răposata are să mă privească mereu cum îmbătrînesc. Şi ce mă fac dacă bătrîneţea-mi n-are să fie vrednică nici de mine, nici de dînsa ?"

„Fiule ! Ai iubit-o pe fiica omului Gabrielle. Iubind-o cu atîta putere, ai putut deveni un mare rege".

Acest ultim cuvînt ieşi, împreună cun un plîns cu sughiţuri, din pieptul lui Henri. Lipit de perete, medicul se temu că aude prea multe, că ascultă convorbirile închipuite pe care le purta cugetul regelui, ce se credea singur. Dar nu îndrăzni totuşi să facă nici o mişcare, înainte de a i se arăta că poate să plece. Henri se opri lîngă o fereastră şi îşi lipi fruntea de geam. Şi numai atunci domnul La Rivière ieşi tiptil.

Afară fu primit cu întrebări stăruitoare, şoptite de curtenii care-l aşteptaseră. Regele era mînios? Pe cine învinovăţea, cine şi pentru ce trebuia să se teamă?

Primul medic răspunse însă cu iscusinţă şi cu mai multe înţelesuri, aşa cum făcea de obicei.

— Regele e în afară de orice primejdie, de vreme ce se gîndeşte la mărirea lui.

Şi La Rivière se făcu nevăzut în timp ce curtenii îi mai tălmăceau încă vorbele.

Cu fruntea lipită de geam, Henri vorbea către aceea care plecase pe un drum fără întoarcere.

„Cu tine, numai cu tine aş fi fost acela care ar trebui să fiu".

Apoi se aşeză din nou pe scaunul de mai înainte şi reciti scrisoarea sorei sale, ducesa de Bar. „Mă rog lui dumnezeu să-mi îngăduie să jertfesc cîţiva din anii ce-mi mai rămîn de trăit, ca să vă pot uşura întrucîtva durerea", îi scria Catherine.

„Jertfa ta nu m-ar putea ajuta cu nimic, surioară, tu, prietena ei". Şi îşi continuă scrisoarea de răspuns, acolo unde se oprise: „Dorul şi jalea au să mă însoţească pînă-n mormînt", scrisese mai înainte. „Dumnezeu însă m-a zămislit nu pentru mine, ci pentru acest regat. La care adăugă: „Rădăcinile inimii mele sînt uscate şi n-au să mai dea muguri".

VII

COBORÎȘUL

MEREU ÎNAINTE

Regele și marele-maestru al artileriei sale străbăteau munții. Luaseră cu dînșii în Savoia patruzeci de tunuri și erau însoțiți de cincisprezece mii de pedestrași, de două mii de călăreți, de mareșalul Biron, de contele de Soissons și de mulți alții. Viteazul Crillon era comandantul gărzii franceze. Căci bătuse în sfîrșit din nou ceasul faptelor după care tînjiseră atîta amar de vreme. Avuseseră noroc : ducele de Savoia încălcase tratatul. Nu voia să predea nici marchizatul Saluces, nici provincia Bresse, De aceea se aflau — acum în toamna anului 1600 — în drum spre Italia, ca să ia cu sila cele două ținuturi.

Nu încape îndoială că ducele de Savoia ar fi respectat tratatul dacă Cezar, fiul Gabriellei, ar mai fi fost moștenitor al coroanei franceze și ginerele lui. Dar fiul Gabriellei nu mai era nici una, nici alta. Printr-un trimis al lui, regele avea să se căsătorească în curînd cu prințesa de Toscana. Regina de sînge străin trebuia să plece peste puțin timp pe mare, spre Franța, și avea să aducă o grămadă de bani în galera ei, despre care se spunea că avea pereții căptușiți cu nenumărate pietre de mare preț. Gabrielle d'Estrées n-avusese atîtea nestemate. Vechii tovarăși de arme ai regelui o îndrăgiseră fiindcă știau că regele o iubește. Totuși, faptele sînt fapte. De la răposata n-ar fi putut aștepta nici galere pline de bogății, nici această frumoasă campanie. De aceea nimeni n-o plîngea, și mai cu seamă n-o plîngea de față cu alții.

Toți își spuneau : chiar regele s-a mîngîiat. Nu numai că se însoară cu prințesa florentină, dar, la patru luni de la moartea iubitei, și-a și găsit alta — cu nimic mai bună. Cică, doamna mama ei ar fi înjunghiat un paj cu pumnalul. Regele nu prea are trai bun cu iubita aceasta. Trebuie să fie foarte bucuros că s-a descotorosit de marchiză și a pornit în campanie cu noi.

În timp ce tunurile erau trase pe potecile stîncoase, oștenii admirau, cu toții într-un cuget, cutezătoarea acțiune a regelui și desfășurarea ei netulburată. Într-o singură noapte fuseseră ocupate două orașe întărite în două ținuturi : mareșalul Biron nu întîmpinase o împotrivire prea puternică în ținutul Bresse, iar domnul de Créqui ocupase perla Savoiei, Montmélian —

deocamdată numai orașul, nu și castelul. Castelul era puternic întărit, nici o altă cetate din ținuturi muntoase nu i se putea asemui. Are să-i vină, însă, și lui rîndul. Deocamdată tunurile sînt îndreptate spre alt bastion.

Împreună cu afetele lor, tunurile cîntăreau fiecare cîte opt mii de livre și erau trase de cîte douăzeci și trei de cai, iar marile culevrine, de cîte nouăsprezece cai. Viteazul Crillon ar fi preferat o bătălie în cîmp deschis, în locul defileurilor strîmte, între stînci și torente. Ar fi vrut să dea ca întotdeauna iureș cu garda franceză, dar trebuia să recunoască : ținuturile astea erau parcă anume făcute pentru marele maestru, tunurile lui făceau minuni, oamenii nu mai trebuiau să lupte. Și își aminti : „Cînd am ajuns în fața orașului Chambéry, cei dinăuntru ar fi avut parcă la început poftă să se împotrivească. Dar domnul de Rosny le-a arătat numai o baterie de opt tunuri, și înainte de a porunci : «foc», porțile s-au și deschis și am intrat în oraș. Locuitorii ne-au primit ca pe niște făpturi de pe alte tărîmuri, deși zeii antichității n-au fost pesemne atît de greoi ca noi, cu atelajele noastre. Dar ne-am descotorosit repede de ele și am dat un bal".

Harambure, cel cu un singur ochi, aminti prietenului, în timp ce se cățărau, gîfîind :

— Și pe cine am sărbătorit la bal ? Pe doamna de Rosny, din respect pentru tunurile bărbatului ei, care sînt mai frumoase decît dînsa. Marchiza nu face doi bani, noua regină nici nu știe franțuzește. Da' ia adu-ți aminte, Crillon !

— Nu te mai duce înapoi cu gîndul, Harambure. Ce-a fost, a fost. Am înmormîntat noi și pe alții. Da, e adevărat că a fost frumoasă și bună.

— S-o fi uitat, oare, regele ?

— Fiecare zi cu strădania ei. Acum se cațără pe stînci ca și noi.

Deodată trebuiră să se oprească. Toată coloana, cît era de lungă, de nici nu i se mai vedea sfîrșitul din pricina cotiturilor pe care le făcea, strecurîndu-se printre prăpastii și torente, bătu pasul pe loc. Norii care îi amenințau de mult începură să se descarce și printr-o spărtură a lor se ivi fără veste pe cer un castel ascuns pînă atunci privirilor. În fruntea coloanei, marele-maestru îi spuse regelui :

— Sire, Charbonnières. De îndată ce maiestatea-voastră, poruncește, îl cucerim.

— De poruncit nu e greu, mormăi Henri în barbă. Domnule de Sully, mantia asta grea ți-e de pe acum leoarcă de ploaie. Apropie-ți tunurile și nu uita nici ghiulelele, pulberea, uneltele ; ai de lucru pentru trei zile ploioase.

Dar Rosny termină toate pregătirile chiar în ziua aceea și, din pricina oboselii, îi ieși o spuzeală pe tot trupul, de trebui să i se ia sînge. Dar a doua zi dimineața fu iar călare. Voia să plece în recunoaștere ; adăpostit de pavăza lui de stînci tari,

mai tari decît firească alcătuire a scoarței pămîntului, castelul părea de neatins. Domnul de Rosny voia să-i descopere punctul slab. Dar viteazul Crillon își pierdu repede răbdarea :

— S-o ia dracul de treabă ! strigă. Domnule mare-maestru al artileriei, ți-e frică de gloanțe ? Poate că asupra domniei-tale au să tragă, dar asupra mea nu.

Marele-maestru îi dădu atunci o învățătură pe cinste viteazului Crillon — îl luă de mînă și ieșiră împreună din adăpost. De sus, gloanțele începură să le șuiere, înviorătoare, pe lîngă urechi, pînă cînd Crillon se sătură :

— Acum văd că ticăloșii nu se sperie nici de bastonul de mare-maestru al domniei-tale, nici de Crucea Sfîntului Spirit, pe care-o port eu. Pînă la urmă te pomenești că ne și nimeresc. Să ne căutăm un adăpost. Ești un tovarăș de arme viteaz, de nădejde, recunoscu Crillon, care și uitase de spaima ce o încercase, atît de mirat era de sîngele rece al marelui-maestru, căci pînă atunci îl socotise doar un soi de întreprinzător de tot felul de mijloace de transport.

Oștirea începu să-l vadă cu alți ochi pe Rosny. Iar regatul află, în timpul acelui război, cum arată cu adevărat o domnie tiranică, de care pînă atunci se plînsese adesea cu mai puțină dreptate. Regele îl făcuse pe Rosny atît de puternic, ca să-i cîștige războiul. Finanțele și artileria întrunite în mîna aceluiași ministru îi dădeau o forță și o siguranță care înspăimîntau. Rosny încetă toate plățile statului, în afară de cele pentru război. Ba sili chiar oamenii să-i poarte, pe uscat și pe apă, uneltele lui de război, poveri uriașe, pînă aproape de cîmpul de luptă.

Lucrul cel mai neobișnuit era însă goana dezlănțuită de el împotriva celor neputincioși și a trădătorilor. În arma lui, în artilerie, toți ofițerii erau noi, devotați și-i țineau din scurt pe domnii sus-puși. După vechea datină, un mareșal ori un guvernator avea dreptul să ajungă, pe socoteala lui, la înțelegere cu vrăjmașul. Nu trebuia să se omoare cu firea ca să-și zdrobească de tot dușmanul, mai degrabă împărțeau pe din două foloasele. Așa cum ar fi putut face de pildă mareșalul Biron și ducele de Savoia. În ce-l privea, Savoia credea că se poate bizui pe Biron și n-avea nevoie să desfășoare cine știe ce forțe împotrivă-i, în ținutul Bresse. Dar Biron, de voie, de nevoie, trebui să păsească din izbîndă în izbîndă ; artileriștii marelui-maestru făceau la fel și, de altminteri, îl urmăreau de aproape.

Căci era un nou fel de război, un război al regelui ; cel care căuta să-și vadă de interesele lui era de îndată numit trădător Și marelui-maestru nu-i trebuia mult ca să-l dibuiască. Nu erau îngăduite nici jaful, nici omorul ; populația era cruțată. Regele spusese limpede că numai ducele îi era vrăjmaș. Oastea, care luase o nouă înfățișare, îl admira pe rege. Dar și ministrul lui era privit acum cu alți ochi. La urma urmelor nu era numai un asupritor, cum se credea mai înainte, ci într-adevăr un mare slujitor al marelui rege.

În faţa fortăreţei Charbonnières, din creştetul munţilor, Rosny făcu răbdător toate pregătirile, pînă cînd fiecare tun se află acolo unde se cerea. Era o noapte întunecoasă, ploaia cădea necontenit — marele-maestru făgăduise fiecăruia dintre cei patru sute de voluntari, elveţieni şi guarzi francezi, cîte un taler negăurit. Dar, uzi pînă la piele, ostaşii lăsară totul baltă şi Rosny trebui să-i scoată cu de-a sila din adăposturile în care se vîriseră ; cu acest prilej cîţiva fură chiar ucişi. El însuşi, mînjit cu noroi pînă peste ochi, dormi numai un ceas, dar cînd se crăpă de ziuă, şase culevrine se aflau pe poziţie. După aceea, însă, marele-maestru avu de furcă cu regele. Acesta era grăbit să vadă urmările focului de artilerie încă înainte de a se întuneca. Rosny se împotrivi. Mai întîi, tunurile se cereau aşezate pe paturi de grinzi, apoi trebuiau să fie ferite de vederea duşmanului cu crengi care să le ascundă. Regele se mînie :

— Peste tot vrei să faci pe comandantul. Eu comand.

Credinciosul slujitor se înclină, cam îmbufnat, zicîndu-şi că regele are să se înveţe minte. Şi, după cum era de aşteptat, încercarea dădu greş.

— N-am nici o poftă să împuşc vrăbii, rosti cu hotărîre marele-maestru, lăsîndu-l pe rege singur în ploaie.

A doua zi dimineaţa, o ceaţă groasă înghiţi şi priveliştea şi ţinte. Părea că nu mai există nici urmă de fortăreaţă şi regele îl luă peste picior pe marele-maestru. Rosny, însă, nu închină steagul, şi, îndată ce negurile se răzleţiră, deschise focul. Un tun, pe care chiar el îl mînuia, făcu o spărtură în zidul fortăreţei. De sus li se răspunse cu un foc susţinut, care seceră tunarii regelui şi Rosny numără zece morţi, printre care doi ofiţeri. Întru acestea Henri îşi spunea : „Nici n-ai crede că marele-maestru a luptat şi la Ivry. Acolo a fost, însă, o altfel de luptă ; pe vremea aceea aş fi spus că acolo se murea mai vitejeşte. Rosny avea tot trupul plin de răni şi a fost dus acasă cu un falnic alai. Ciudat om ! Cu toţii sîntem, însă, ciudaţi — e de neînţeles cum de mai simţim în noi imboldul să mergem înainte după toate cîte s-au întîmplat, şi prin cîte am trecut".

Cînd turnul cu pulbere sări în aer, asediaţii închinară armele, şi marele-maestru, călare, îşi făcu solemn intrarea în fortăreaţă unde locuitorii îl întîmpinară în genunchi. I se arătară răniţii, iar el văzînd atîtea trupuri sfîrtecate, arse, se lăsă înduplecat să acorde condiţii onorabile. Dar, din despăgubirea ce o ceruse, nu lăsă nici un ban.

Castelul se înălţa deasupra unor plaiuri brăzdate, acoperite cu iarbă rară. Regele făcu o plimbare într-acolo cu marele-maestru ; dar, în timp ce vorbeau, numai el privea munţii ce se profilau pe cerul limpede. Marele-maestru nu se sinchisea de privelişti, ci se gîndea cum să cucerească şi cetăţuia Montmélian. În consiliul de război, toţi spuseseră că cetăţuia nu poate fi cucerită. Acelaşi lucru îl susţinea acum şi regele, în timp ce se plimbau ; dar, în gîndul lui, nutrea dorinţa să aţiţe ambiţia

marelui-maestru, ca să se întreacă pe sine însuşi. Totuşi nu contenea să privească munţii, vîrfurile lor pleşuve, culorile tari şi schimbătoare cu care toamna timpurie îmbrăca povîrnişurile îndepărtate şi crestele dinţate. Cerul plutea albastru şi limpede deasupra văioagelor înzăpezite. Dacă s-ar fi aflat în Pirineii lui de baştină, deasupra munţilor împăduriţi, lumina s-ar fi rostogolit în valuri largi. Aici, dimpotrivă, aerul e uşor şi rece, bun de respirat şi conturează cu precizie ţinta spre care trebuie îndreptate tunurile.

Marele-maestru îi aminti regelui o întîmplare. Mereu îi amintea cîte ceva. Pe cînd tratatul mai era respectat şi legăturile păreau încă prieteneşti, ducele de Savoia venise o dată să vadă tunurile regelui, la Arsenal. Ducele fusese uimit de puternica artilerie franceză, iar marele-maestru îi dăduse relaţiile cele mai exacte, spunînd : „Alteţă, cu asemenea tunuri putem cuceri şi cetăţuia Montmélian". La vorba asta, prinţul ghebos bătuse din picior şi se făcuse alb ca varul de furie, ori poate de frică.

— Domnule de Sully, rosti regele. Ceri cinci săptămîni ca să cucereşti cetăţuia. E mîndria ducelui şi n-ai să pui aşa de repede mîna pe dînsa. Totuşi îţi acord cele cinci săptămîni, iar acţiunea o vei conduce domnia-ta : eu mă mulţumesc numai să privesc.

Domnul de Rosny se împotrivi ca maiestatea-sa să fie expusă primejdiilor asediului. Adevăratul lui gînd era însă să-l împiedice pe rege să se amestece în conducerea operaţiei. Cu cît ar fi fost mai departe, cu atît mai bine. Regele ghici încotro bate Rosny şi începu să vorbească despre altele. Spuse de pildă că, de n-ar fi fost gloanţele, călătoria lor s-ar fi putut numi chiar foarte plăcută. Şi mărturisi că simte cum i se împrospătează trupul şi sufletul fiindcă scăpase de hărţuiala femeilor, şi deci şi de a codoşilor.

La auzul acestor vorbe, marele-maestru aruncă regelui o căutătură piezişă, mai întîi aspră, apoi şăgalnică. Îşi întrecea în înălţime stăpînul, dar cînd mergea repede îşi pleca trunchiul ţeapăn mult înainte, iar mîinile le ţinea mai ales la spate. Regele se mişca la fel de vioi ca pe vremuri ; sări pe un ponor, rupse o floare de toamnă, sări înapoi şi îşi continuă gîndul :

— Domnule de Sully, aici sus simt pentru întîia oară că m-a ajuns vremea cînd femeile nu mă mai vrăjesc, şi deci n-au să mă mai chinuie. Dintre toate, una singură a fost fericirea şi comoara mea ! Dar s-a dus pentru totdeauna.

Pînă atunci nu pomenise încă niciodată de aceea pe care o pierduse. Pe urmă tăcură amîndoi.

— Sire, zise Rosny îngăduindu-şi să rupă tăcerea. Galera care o poartă pe mîndra voastră regină şi marea ei zestre au să vă aducă fericirea şi avuţia. V-aţi săturat numai de amante, cum prea uşor v-aţi încredinţa dacă mi-aţi da voie să vă spun povestea unui rege de demult.

Şi istorisi regelui chiar povestea lui, cu intenţii moralizatoare. Căci cu toate că era mai tînăr decît stăpînul său, viitorul duce de Sully se socotea în măsură să-i dea sfaturi de tot felul : fie în legătură cu artileria, fie în privinţa dragostei.

— Acum şase sute de ani, începu dar marele-maestru, un vestit stăpînitor de la soare-răsare pierdu pe cea mai scumpă iubită a lui.

„Au trecut numai şaisprezece luni", îşi spuse Henri, înţelegînd gîndul lui Rosny.

— În marea lui durere, sultanul făcu legămînt, continuă povestitorul, că n-are să mai calce niciodată în harem. O asemenea hotărîre nu se potrivea, însă, cu firea lui, şi de aceea toţi cei ce aveau cinstea de a-i sta în preajmă începură să fie îngrijoraţi de sănătatea regelui.

— Ba nu, îl opri Henri. La Curţile de la soare-răsare sînt destui codoşi. Nu-i greu să ne închipuim cum i-au mai dat tîrcoale stăpînitorului lor.

— Orişicum, nici el nu s-a lăsat rugat prea multă vreme, observă Rosny rece. Şi şi-a cumpărat pentru harem o fecioară de optsprezece ani.

— Care nu mai era fecioară, aruncă într-o doară Henri.

— Dacă asta poate fi o scuză, mă rog ! spuse protestantul. Uneori se întîmplă însă ca tristeţea şi singurătatea să se preschimbe într-o goană neînfrînată după plăceri. Şi chiar aşa s-a întîmplat cu sultanul nostru, care nu s-a mulţumit cu o singură femeie. Şi-a făcut rost şi de multe altele, printre care şi de o verişoară a răposatei domniţe, poate pentru ca în chipul acesta să-i cinstească amintirea. Şi îşi ducea vremelnicele cuceriri — unde credeţi ? În aceeaşi drăgălaşă casă de joc a unui zaraf, care şi mai înainte îl întîmpinase de multe ori cînd venea cu iubita lui.

Henri mişcă buzele. Şi fie că auzea ce spune, fie că nu, Rosny se opri o clipă.

— Sultanul ăsta, murmură regele, ştia că nu mai are nimic de nădăjduit în ceea ce priveşte dragostea. Se cheltuia doar, fără a atinge vreodată propria-i măsură.

Marele-maestru n-auzise, însă, nimic, căci, pentru întîia oară de cînd se plimbau privea cu aviditate munţii.

— Am uitat de fecioara de optsprezece ani, îşi aminti într-un sfîrşit.

— Într-adevăr, se miră Henri. Sultanul domniei-tale, domnule de Rosny, era cam uituc. Mai cu seamă cînd bătea război, i se putea întîmpla să-şi uite de iubită, pentru o zi, ori chiar pentru şapte. Nici pomeneală de „o, stea, ce stau să părăsesc, ci vino dar, că mă sfîrşesc". „Ce trist suna un bun rămas", ferească sfîntul ! era chiar bucuros.

Povestitorul pomeni apoi de un alt personaj, vizirul căpăţînos.

— Sultanul nostru avea un vizir aspru, zgîrcit. Acesta avusese de furcă şi cu răposata, din pricina cheltuielilor pe care regele

le făcea nu numai cu dînsa, ci şi cu familia ei, mai cu seamă că pînă la urmă îşi băgase în cap să devină chiar regină. Noua iubită a păşit chiar de la început pe calea asta. Nu numai că tatăl domnişoarei i-a vîndut sultanului fecioria ei pentru o sută de mii de taleri pe care vizirul a trebuit să-i achite. Cine ar putea, însă, descrie groaza ministrului, cînd stăpînitorul său îi arătă un înscris, prevăzut cu peceţi şi iscăliturі, prin care făgăduia în toată regula nesăţioasei domnişoare s-o ia de nevastă. Vizirul numără pînă la trei şi apoi — sfîşie în bucăţi prea înalta făgăduială de căsătorie.

— Domnule de Rosny, lasă basmele ! exclamă regele oprindu-se în loc şi privindu-l ţintă pe însoţitorul său. Doar n-ai îndrăznit să faci aşa ceva !

— Nici n-ar fi folosit la nimic. Aţi fi scris acelaşi lucru pe o altă hîrtie. Voiaţi s-o aveţi pe domnişoara d'Étrangues şi nu vă mai gîndeaţi la altceva decît că aţi fi putut s-o pierdeţi, ca şi pe cealaltă. Slujitorului maiestăţii-voastre nu i-a mai rămas dar altceva de făcut decît să vă căsătorească, şi cît mai repede, cu o prinţesă bogată.

Regele făcu o strîmbătură.

— N-am primit nici jumătate din zestrea pe care am cerut-o noi, dar a trebuit să închid ochii, ca să pot purta războiul ăsta. În schimb, făgăduiala mea scrisă de a o lua în căsătorie pe domnişoara d'Étrangues se află în mîinile tatălui ei, omul care a stat la căpătîiul răposatului rege şi i-a ţinut falca să nu cadă. Ai fi putut să născoceşti ceva mai bun, domnule de Rosny.

— E scris... vru să obiecteze Rosny.

Dar nimeni nu află ce-i scris, căci marele-maestru închise gura, ba plecă şi pleoapele ; nicicînd nu i se mai întîmplase aşa ceva. Regele iuţi pasul. Umblau repede şi tăcuţi prin grădina desfrunzită, pe povîrnişul muiat în culorile toamnei, unul lîngă altul, marele maestru şi regele care se întreba în sinea lui ce o fi scris. „Desigur, nu că iubirea e veşnică. N-o iubesc pe Henriette, cum nici ea nu mă iubeşte. Cu dînsa n-am avut timp s-o lungesc, pentru că atunci cînd îmbătrîneşti îţi rămîne prea puţină vreme. Paşii oamenilor care au să-ţi ducă năsălia se şi aud în faţa uşii : asta e scris."

— Domnule de Rosny, sloboade adevărurile ! Vreau să-mi spui toate adevărurile.

Glasul slujitorului nu mai era tăios ca de obicei. Foarte ciudat, părea chiar aproape tremurător :

— Sire, adevărurile cele mai grele le ţin pentru mine. Am fost gelos pe scumpa voastră domniţă, care v-a iubit şi a fost comoara maiestăţii-voastre. Dar mi-am făcut datoria faţă de regele meu şi n-am de ce să mă căiesc. Restul l-a săvîrşit moartea. Iar acum alergaţi cu mine pe aceste plaiuri, numai cu mine.

Şi Henri gîndi : „Ce bun slujitor ! Ce slujitor model ! Se ia la întrecere cu moartea şi mă lipseşte de cei pe care îi iubesc. Cui i-o mai veni rîndul ?"

Rosny nu-l lăsă să aştepte prea mult. Îl înfieră ca trădător pe mareşalul Biron, care îi era drag lui Henri. Iar cînd Henri încercă să se împotrivească, îi dovedi trădarea :

— Maiestatea-voastră să binevoiască a pleca în persoană acolo unde îşi desfăşoară el acţiunile suspecte.

— Domnule de Rosny, vrei să scapi de mine. Te încurc aici.

— Sire, trebuie să biruiţi şi aici şi peste tot. Cel ce se află în drumul vostru este duşmanul meu.

Era obişnuitul ton neîndupleçat.

— Luaţi-mi capul, urmă Rosny. Dacă mi-l lăsaţi, vor trebui să cadă însă capetele celor care trădează monarhia — chiar dacă au din partea regelui făgăduieli scrise şi sigilate, dar conspiră împotriva stăpînitorului meu, împinşi de setea de răzbunare.

— Domnule de Rosny, eşti încredinţat că numai capul domniei-tale stă bine înfipt pe umeri. Vreau să nădăjduiesc că nu ai dreptate.

Cu asta, plimbarea lor luă sfîrşit. Henri îşi spunea : „Pînă la urmă, tot el o să aibă dreptate."

GRĂBITA ÎNAPOIERE

Regele se abătu pe la mareşalul Biron, pe acolo unde îşi desfăşura acţiunile ce dădeau de bănuit. Iar cea dintîi care se dovedi fu aceea că Biron încercă să facă în aşa fel ca regele să fie lovit de gloanţele vrăjmaşului. Cei din cetatea asediată n-ar fi avut cum să ştie unde se afla regele, dacă nu i-ar fi înştiinţat cineva.

— Lămureşte-mi această întîmplare ciudată, ceru Henri, de parcă n-ar fi ştiut că întîmplările nu pot fi explicate. Mai ciudată totuşi îi păru trădarea. I-am fost drag tatălui domniei-tale şi el mie, aminti regele pentru a suta oară fiului, căci numai amintirea bătrînului îndreptăţea favoarea de care se bucura tînărul. A fost mai întîi duşmanul meu şi tocmai de aceea, după ce ne-am înţeles unul pe celălalt, un prieten de nădejde. Crezi, domnule mareşal, că o prietenie nemeritată poate împinge pe cel ce-o primeşte să urască şi să dorească să se răzbune pe cel ce i-o dă ?

— Astea-s savantlîcuri ! mîrîi Biron-tînărul şi, aşa cum îl ştiau toţi, încăpăţînat, închis, cu privirea duşmănoasă, nu s-ar fi putut scoate altceva de la el, chiar dacă ar fi fost pus la cazne ceasuri întregi.

Dar Henri încheie rămăşag cu el însuşi să înfrîngă cerbicia acestui om, să-i cîştige inima — arătîndu-i încredere. Căci un trădător poate fi zdruncinat printr-o încredere fără margini, ba poate fi, chiar, pînă la urmă, îmblînzit cu totul, dacă n-are

însă sufletul anume făcut pentru trădare și începe să trădeze numai pentru că războiul îi dă prilej și-i face din asta o datorie prost înțeleasă. Mai-marii lumii înșiși creează o stare de lucruri în care nu mai există legi, încercînd care mai de care să smulgă mai multă putere decît i se cuvine. Și, bun înțeles, cînd ești mareșalul Biron, nu înțelegi să rămîi păcălit.

Avea să fie treaba marelui-maestru să-l prindă pe Biron, încurcîndu-l în înseși iețele lui. Dar Henri înțelese de pe atunci ceea ce Biron avea să înțeleagă mai tîrziu, că pentru un vrăjmaș ca Savoia nu merită să trădezi. Cetățile acestuia fuseseră lăsate în voia soartei, oastea lui ocolea lupta. Biron îi atrase atenția că se dezonorează, dar fiecare înțelege onoarea în felul lui.

Henri trimise cele dintîi steaguri cucerite amantei sale, domnișoara d'Étrangues, spre a o consola, căci fulgerul nimerind în odaia ei, se speriase și lepădase copilul care nu trăi mult. În felul acesta făgăduiala de a o lua de nevastă cădea, oricîtă gălăgie ar fi făcut familia ei și oricît ar fi amenințat. Abia pusă pe picioare din lăuzie, tînăra fată plecă spre bătrînu-i iubit, și acesta se grăbi să-i iasă în întîmpinare. La început Henriette se arătă doar obosită și plină de jale, ah, cum îi mai muie inima ! Iar el ce făcu ? În aceeași zi, în ziua de nouăsprezece octombrie, primi vestea că la Florența i se serbase cununia. Atunci scrise cu mîna lui o împuternicire ca să se ceară la Roma desfacerea proaspetei sale căsătorii, pe motiv că se legase mai înainte prin făgăduiala dată domnișoarei d'Étrangues. Știa totuși prea bine că făgăduiala își pierduse valoarea.

Tînăra făptură îl făcu însă repede să uite că i se frînsese inima de mila ei. Avînd în mînă deplinele puteri pentru Roma, ceru ca regele nici să n-o primească pe florentină, cînd aceasta avea să debarce de pe galera ei plină cu aur ; sau, măcar, să fie și dînsa de față, ca metresa lui. Lucru de neînțeles pentru toți cei ce erau martori la cearta lor, regele nu se împotrivi. Părea că nu-și da seama de situația cu totul nepotrivită în care se punea, dacă nu cumva o provoca anume. Bassompierre se afla și el în odaie ; nu mai era de mult un începător și avea cele mai prietenești legături cu noua amantă. Se miră totuși de cele ce se întîmplau ; pînă și domnul de Villeroy se simți stingherit și doar nimeni nu se lăsa mai puțin încurcat de regulile bunei-cuviințe.

Henriette zbiera cît o ținea gura. Henri ședea liniștit. Și cu cît se arăta el mai bun și căuta să-i intre mai mult în voie, cu atît creștea furia ei.

— Vei fi vrînd să-i descalț pantofii, veneticei odrasle de negustor ! țipă cu un glas spart, spart și ascuțit, prea puțin plăcut, ca al unui băiat la vîrsta cînd i se schimbă vocea. Își flutură sălbatic brațele lungi și subțiri, rochia ușoară îi alunecă de pe umeri și sînii mici și ascuțiți îi ieșiră la iveală. Să n-o văd în ochi pe grăsana aia, pe nevasta aia de bancher ! țipă iar, uitînd cum dorise mai înainte s-o primească pe prințesa florentină.

Firea-i furtunoasă îl înveselea pe rege şi de aceea şi rămase locului, privind-o. Dar, fie că asta nu-i venea la socoteală, fie că voia să-l sperie şi mai tare, Henriette se apropie de el atît de mult, încît regele trebui să-şi tragă înapoi picioarele, în timp ce dînsa se ridică în vîrful degetelor, ca o dansatoare ; aşa o văzuse Henri prima oară.

Pe atunci, odihnind în jeţ, alături de el se aflase încîntătoarea Gabrielle. Voiau să-l despartă de dînsa şi de aceea, folosind prilejul unui balet, îi înfăţişaseră o fată care plutea în vîrful degetelor atît de aproape de el, încît trebuise să-şi tragă înapoi picioarele, în timp ce dînsa îşi înălţase mai mult, tot mai mult, trupul subţire, spre a-l săgeta de sus cu ochii-i negri, focoşi şi, pe deasupra, codaţi. Aceeaşi fată se afla acum acolo. I se spunea marchiză, titlu la care ajunsese mult mai repede decît Gabrielle, şi îşi putea îngădui s-o poreclească pe regină cum poftea. Henri ridică din umeri. Încercă să găsească, din ochi, înţelegerea gentilomilor ce se aflau de faţă, dar aceştia îşi întoarseră capetele.

Deodată, Henriette d'Étrangues trecu de la ţipetele asurzitoare la o primejdioasă blîndeţe. Ei însăşi i se părea că nou-i glas era înfricoşător ; pe rege, însă, îl înveseli la fel ca şi ţipetele de mai înainte. Plină de milă şi gîngurind un pic, Henriette îl căină că-i bătrîn. A trebuit s-o cumpere, în timp ce alţii o aveau fără bani. Şi, la rîndul ei, încercă să dobîndească o privire înţelegătoare de la domnul de Bassompierre — cu tot atît de puţină izbîndă, însă, ca mai înainte regele. Dimpotrivă, gentilomul încercă s-o şteargă pe nesimţite.

— De ce pleci ? i se adresă Henri peste umăr. Domnia-ta îndeplineşti doar o funcţie aici.

Noua marchiză continua să-l jignească, folosind vorbe pline de milă. Îi spuse susurînd :

— Vă îngrijiţi totdeauna, sire, ca funcţia asta să nu rămînă fără titular. Pe lîngă fosta voastră iubită, titularul a fost ducele de Bellegarde.

Regele sări de pe scaun, trăsăturile feţei i se schimbară.

— Asta vă ustură ! izbucni nebuna, arătă spre el cu degetele-i lungi şi subţiri, şi strigă, nemaiputînd de bucurie : Încornoratule !

După care se ridică în vîrful picioarelor şi începu să facă timp de un minut ori două paşi de balet fără a se depărta de sub lustru, dar folosind întregu-i meşteşug. La un moment dat, trupul şerpuitor se lăsă pe spate pînă cînd mîinile atinseră pardoseala, dar picioarele lungi rămaseră bine întinse, cu muşchii încordaţi. Cu acest prilej înzestrata fată îşi pierdu cea din urmă rămăşiţă de îmbrăcăminte. Cum nu-i putea vedea, avînd capul aplecat, gentilomii îşi luară inima în dinţi şi-şi schimbară, fără vorbe, părerile cu regele. E un copil, nici nu-şi dă seama ce vorbeşte. Lăsaţi-o să danseze cu capul dat pe spate. E un copil, şi nici măcar în toate minţile

— Doamnă marchiză de Verneuil, vă întreceți pe domnia-voastră și oferiți priveliști care ar putea încînta întreg regatul.

Ministrul Villeroy găsise, cu sau fără voia lui, tonul unui domn mai în vîrstă care se împărtășește pe neașteptate dintr-o mare plăcere și care, bucurîndu-se cu bunăvoință și măsură, nu uită totodată că e dator să se arate întristat.

Tinerețea ce se întruchipa pe sine însăși, nevoind să fie altceva decît ceea ce era, tinerețea își învîrteji deodată picioarele, făcînd o săritură în aer. Sfîrși apoi cu o închinăciune în fața regelui, și ușoară ca un fulg, căzu într-o poză grațioasă ce nu-i cerea altă osteneală decît aceea de a fi puțin batjocoritoare. Ochii codați scăpărau, iar filfîirea brațelor arăta cît de plină de însuflețire poate fi jertfa unei roabe îndrăgostite. Dar era limpede că nici roaba, nici inima ei nu erau acolo.

Regele rîse, nu se mai arătă de loc supărat și acoperi cu un veșmînt șugubeața despuiată care, simțind că și-a recîștigat favoarea regelui, se grăbi să comande cina numai pentru dînsa și Henri. Făcu un semn ; domnii puteau pleca.

Afară, unul dintre ei i se adresă altuia :

— N-ar fi trebuit să te culci cu asta.

— De ce nu ? dădu răspuns celălalt. Mai întîi, n-am rugat-o eu. În al doilea rînd, regele e obișnuit cu de-alde-astea și e deasupra lor. În al treilea rînd, eu i-am adus-o. Orice merit cu răsplata lui. Dacă ai ținut, însă, să mă pui în gardă față de o zăpăcită, se vede că n-ai înțeles cît de greu mai poate fi mulțumit un rege care, la drept vorbind, nu mai simte nici o dorință. Numai tinerica asta zurlie i-o poate trezi, din care cauză are să se mențină multă vreme, și eu pe lîngă dînsa.

Diminețile erau ca și serile. Ceasurile zilei nu se deosebeau unele de altele pentru Henri, atîta timp cît fata era în preajmă-i. Îl înveselea mai mult decît s-ar mai fi crezut el în stare să se veselească. Era mereu alta ; farmecul ei amintea de farmecul schimbăcios al mării. Cînd devenea duioasă, juca teatru și lacrimile îi erau prefăcute. Mai greu de dezlegat se dovedea întrebarea cît de adevărată era cerbicia ei și ce valoare aveau amenințările pe care le întărea cu o mimică prea tragică. „E nemaipomenit de talentată, își spunea Henri, și familia i-a cultivat talentul." Fiindcă își pierduse, însă, adevărata-i tovarășă, se simțea atît de dezamăgit, cu simțirea atît de tocită, încît nici nu cuteza s-o mai dorească, fugea chiar de amintirea ei și o uita... Ce-ți mai rămîne atunci, Henri ?

Mai rămîne înclinarea pentru femei, mai rămîn simțurile. Extazul de odinioară și tot ce v-a dat el o viață întreagă este de neînlocuit, sire. V-ați fi putut împlini fără el misiunea ? Ați fi fost fără el cel ce sînteți ? În maiestatea-voastră mocnesc puteri ascunse : imboldul trebuia să vină însă din afară, de la aceste ființe gingașe, care vă dezlănțuie forțele. După cele multe, au urmat încă și mai multe, cea din urmă întrecînd-o mereu pe cea de dinaintea ei, pînă cînd, prin ultima, cea adevărată, ați

putut atinge, sire, mărirea și avuția în măsura ce v-a fost hărăzită. Ați iubit prea mult femeile, ceea ce e o greșeală și se sfîrșește prost : asta vi s-a mai spus. Puterea simțurilor sporește forțele cît timp ești tînăr, și maiestatea-voastră ați fost tînăr peste timpul obișnuit ; ea poate fi rodnică chiar și mai tîrziu. Numai că vin și anii pustii.

Natura care netezește totul nu mai vrea atunci să dea ascultare personalității ieșite din comun, simțirea cea zadarnică ajunge să se maimuțărească pe sine însăși. În anii pustii îndrăgostitul îmbătrînit dă peste femei care îl prind ca într-un vîrtej — totul se desfășoară prea repede, nimic nu mai poate pricinui mulțumire. Amintiți-vă cu cîtă greutate ați cucerit-o pe încîntătoarea Gabrielle, cîtă răbdare și osteneală a trebuit să jertfiți, de cîte ori a trebuit să vă rușinați și să vă ispășiți patima. Strădania maiestății-voastre era pătrunsă atunci de seriozitatea vieții ; trebuie s-o înduioșez, trebuie să fie a mea, pînă cînd a și fost : înduioșată pînă în străfundul sufletului și cu totul a maiestății-voastre. Credeți că Henriette d'Étrangues, această domnișoară devenită peste noapte marchiză, această nerușinată cu năbădăi, poate fi înduioșată ? Dar nici nu doriți măcar s-o înduioșați. De astă dată, cel nepăsător e maiestatea-voastră.

Tînăra marchiză știe cel puțin să urască din toată inima, căci vrea să dobîndească totul deodată și n-o duce capul ce să mai facă, decît doar să-l zvîrle pe spate. Vă urăște din pricina făgăduielilor de a o lua în căsătorie, din pricina nașterii ce nu i-a folosit la nimic, din pricina reginei care se află pe drum. Disprețul cu care e înconjurată iubita maiestății-voastre este și el o pricină a urii ei, mai mult chiar decît toate pretențiile sale laolaltă. Spre a răspunde la disprețul Curții cu aceeași măsură, dansează goală în fața seniorilor. Dar lucrul cel mai nesuferit pentru dînsa este, ca să știți, sire, adînca voastră nepăsare. Pentru a cuceri-o pe Henriette nu i-ați sluji șapte ani, ba nici măcar o singură zi. Sînteți cu mult mai grăbit decît năzuroasa domnișoară ; ceea ce este și de înțeles : anii pustii, care trebuie străbătuți cu graba ce o dă simțămîntul că totul este deșertăciune. Vreți să simțiți totuși încă o dată că făuriți ceva ! Puterile voastre, sire, așteaptă ; ele se adună și se învirtoșesc. Nu trebuie să fiți îngrijorat.

Regele petrecu vreo cîteva zile înfrigurate cu iubita lui, timp în care dînsa nu lăsă o iotă din ceea ce-i ceruse. După fiecare noapte petrecută cu el, se deștepta crezîndu-se viitoarea suverană. Dacă lucrul ar fi fost numai de rîs, doamnele și domnii Curții s-ar fi veselit pe socoteala ei. Dar Henriette era și rea de gură. La deșteptare îl numea pe rege „cavalerul buneivoințe". El rîdea de asta și doamnele și domnii nu puteau afla de cine își băteau joc în taina alcovului. Astfel stînd lucrurile, nu-și mai puteau păstra, în public, demnitatea pe care ar fi dorit-o doamna de Verneuil. De altfel nu trecea niciodată prea mult timp pînă cînd marchiza își dădea în petec și se repezea la rege, gata să-și

înfigă gheafele în el, ţipînd că fusese minţită şi înşelată. El şi Bassompierre al lui au tras-o pe sfoară, ca doi pungaşi de iarmaroc. Da' lasă, are să vadă cine-i dînsa !

Toţi rîdeau şi nimeni nu se mai temea de ea. Guvernatorul Orléansului, tatăl ei, ar fi putut face nepläceri regelui, dar neplăcerile maiestăţii-sale erau privite cu bucurie de unii. Nici vorbă nu putea fi de astă dată de căsătorie, adevărata primejdie de care s-ar fi temut Curtea nu exista deci. De aceea nimeni nu-şi dădea osteneala să făurească planuri întunecate, ca pe vremea scumpei domniţe. Henriette n-are decît să-şi dea poalele peste cap, cum şi cît poftеşte. Erau însă curioşi să vadă în ce fel înţelegea dînsa răzbunarea cu care-l tot ameninţa pe rege. Pînă una-alta, însă, scălîmbăielile ei îi făceau plăcere regelui, o plăcere împotriva firii. E limpede că simţurile regelui au luat-o razna. Henriette, nu te lăsa.

Grav era numai atunci cînd marchiza împroşca furioasă cu noroi amintirea moartei. Băgase de seamă că asta îl supără pe rege şi de fiecare dată împingea lucrurile tot mai departe. Îi spunea că dînsa n-are răbdarea unei cloşte care cloncăne, că dînsa nu-i o femeie cu guşă şi în cele din urmă îndrăzni să cînte cu glasul ei spart, dar proaspăt : „Încîntătoare Gabrielle". Regele plecă din odaie şi strigă :

— Bassompierre, caii ! Plec înapoi la marele-maestru.

Curteanul avu, însă, îndrăzneala de a porunci să se înşeueze numai calul regelui.

—Eu, spuse, ţin partea doamnei de Verneuil şi rămîn aci, căci îmi dau seama : nici pe maiestatea-voastră nu-l trage inima să plece.

Şi într-adevăr, zăbovi atîta umblînd dintr-o odaie în alta, pînă cînd perechea învrăjbită dispăru în iatac.

Toate astea nu înseamnă, însă, mare lucru, căci Henri va trebui să părăsească ciudata-i petrecere, cînd va sosi regina. La trei noiembrie, aceasta debarcă la Marsilia. În iatacul comun de la Chambéry nu se schimbă, totuşi, nimic. Împreună cu regina venea şi un legat al Papei, cu misiunea de a mijloci pacea cu Savoia. Era şi timpul, căci Montmélian nu se mai putea împotrivi mult timp şi ducele ar fi fost prea de tot zdrobit. În sfîrşit, Maria de Medicis şi cardinalul Aldobrandini se apropiaseră la două zile de drum de Chambéry şi lucrurile nu mai puteau rămîne ca mai înainte în această plăcută aşezare.

Izbucnire de furie a marchizei ; numaidecît are să-i pună sub nas cardinalului vestita făgăduială de a fi luată în căsătorie şi are să-i ceară desfacerea cununiei de la Florenţa. Şi, în acelaşi timp, ca regele să se cunune pe loc cu dînsa. Toţi se minunară de felul cum Henri răbdă izbucnirea marchizei. Aduse dovezi, argumentă, de parcă ar fi putut-o scoate la capăt cu dînsa, dar nu-şi arătă voinţa şi puterea. Se purtă ca un supus al ei, ceea ce o înnebunea de-a binelea ; asta chiar să fi urmărit ? Căci abia cînd dînsa îşi pierdu de tot minţile şi se sperie ea însăşi de halul în care ajunsese, Henri se vădi deodată a fi stă-

pînitorul. Şi, lucru şi mai de mirare, toată întîmplarea şi schimbarea lui se petrecură în mai puţin de un sfert de ceas. O ridică în braţele lui puternice şi o duse pe un vas, foarte plăcut la vedere, înzorzonat cum era, şi care se legăna pe lacul pitoresc. Sălbatica făptură se domoli deodată şi începu să bată din palme, bucuroasă că o aşteaptă o călătorie plăcută.

Îndată după aceea începu, însă, să verse lacrimi, cum se şi cuvenea la despărţirea a doi amanţi nevoiţi să se depărteze unul de celălalt, dar numai pentru scurt timp. Căci Henri îi făgădui să vină curînd după ea, şi se şi gîndea să se ţină de făgăduială, lucru pe care dînsa îl ştia prea bine. Acum regele face semn cu mîna către vasul care se depărtează, dar chiar înainte de a se pierde în zare ochii lui slăbiţi nu mai deslușesc făptura care salută mereu. Cînd a mai trăit o asemenea despărţire ? Cînd şi unde a îndepărtat pe alta, înfruntînd împotriviri şi lacrimi, împărţind făgăduieli şi sărutări ? Atunci, însă, despărţirea n-a fost grăbită ca acum, nu şi-a luat rămas bun cu sufletul golit, cu gîndurile în altă parte. Atunci despărţirea a fost plină de durere şi păreri de rău, grea, atît de grea, încît mai suferă încă de pe urma ei. De aceea se şi înapoiază acum atît de repede, cu o grabă nefirească.

STRĂINA

Maria de Medicis coborî din galera cu pereţii încrustaţi cu nestemate. Dar nu numai această galeră aruncase ancora ; venise însoţită de trei flote : una toscană, una a Papei şi una a cavalerilor de Malta. Regina aducea cu dînsa şapte mii de italieni, care urmau să se aşeze pe pămînt francez, să fie hrăniţi de poporul Franţei şi să vorbească pretutindeni, fără sfială, limba reginei străine.

Cea mai mare parte a suitei era grăbită să ajungă cît mai curînd la Curtea Franţei. Curtenii francezi sosiţi împreună cu regina călătoreau mai încet, iar cel mai puţin zorit era marele scutier, ducele de Bellegarde. Regele îl trimisese pe Feuillemorte al lui la Florenţa cu o misiune tainică şi aştepta pesemne cu nerăbdare veştile pe care le aducea. Bellegarde nu se îndreptă, însă, către munţi, ci socoti că o să aibă destul timp să răspundă la întrebări cînd regele are să coboare în oraşul său Lyon şi o va fi văzut el însuşi pe Maria de Medicis.

Cel dintîi drum al acesteia fu spre ţinutul papal de la Avignon, unde iezuiţii o primiră în noul lor stil, cu arcuri de triumf înzorzonate şi discursuri înflorite. Oraşul Avignon se afla înlăuntrul Franţei şi totuşi în afara ei. Aici ereticii erau încă arşi de vii, cel puţin de ochii lumii, cum i se arătă reginei la teatru, pricinuindu-i un plăcut fior — dar nu numai cu scena aceasta. Mai era şi numărul şapte : învăţaţii părinţi iezuiţi îi ghiciseră taina. Numărul şapte hotăra mai cu seamă mersul vieţii unui rege care, din păcate, nu dădea destulă însemnătate supranaturalului şi înţelegea să mărginească, mai mult decît era, în-

găduit, tărîmul necunoscutului. Nu-i arde de vii pe eretici, ba chiar îi preţuieşte mai mult decît pe creştinii adevăraţi. Parcă nici nu-ţi vine să crezi că e anul de la dumnezeu 1600.

Regatul rămîne în urma vremii lui, şi numai din pricina unui singur om, dacă vreţi să ştiţi. Părintele Suarès, din oraşul papal Avignon, îşi înfrînă sfiiciunea firească, căci la toată urma maiestatea este de esenţă divină. Cu atît mai aspru trebuie dar privit un prinţ care nu înţelege maiestatea şi nici veacul în care trăieşte. Noi întruchipăm propăşirea şi vremea nouă — o îndoctrină iezuitul pe regina îngenuncheată în confesional — noi îi cultivăm stilul şi gustul, făcînd ca ceea ce este veşnic să privească plin de bunăvoinţă ceea ce este lumesc.

Pentru a-şi cîştiga mîntuirea sufletului, cel dintîi lucru pe care ar trebui să-l dobîndească de la maiestatea sa ar fi rechemarea Companiei lui Isus în cuprinsul regatului. Şi părintele o povăţui încă o dată să se poarte cu o binefăcătoare asprime — dîndu-şi seama că dînsa era, oricum, pe cît de dominatoare, pe atît de mărginită, şi socotind că aflase în prinţesa străină cea mai bună unealtă. Cu această unealtă trebuia sfărîmată voinţa apărătorului libertăţii de conştiinţă, dacă mai avea voinţă. Femeile slăbesc raţiunea unui bătrîn, iar această femeie i-ar putea-o destrăma cu totul.

Cînd plecă din oraş, prinţesa îşi pierduse pe jumătate judecata. Şi nu mai fu nevoie decît ca părinţii iezuiţi să-i ureze, la despărţire, să rămînă grea, pentru ca să şi cadă într-un extaz mistic de toată frumuseţea.

Cei două mii de călăreţi toscani o însoţiră pînă la Lyon, unde îl aşteptă pe rege timp de opt zile. De data asta îl oprise în Savoia nu iubita lui, ci legatul Papei. Abia îşi luase iubita tălpăşiţa, că legatul îşi şi vîrî nasul în treburile regelui. Încercă, însă, şi prima dezamăgire : Aldobrandini, o rubedenie a Mediciilor, nădăjduia să-l ajute pe ducele de Savoia să iasă cu bine din impas, dar nu dobîndi nimic.

Regele Franţei dădu dovadă de o tărie tinerească. În loc să-l întîmpine cu lungi cuvîntări, porunci tunurilor sale să-l salute pe îngerul păcii înveşmîntat în roşu. Clericii se cruciră. Iar regele, întrecîndu-le larma cu glasul lui, strigă că are patruzeci de tunuri de acelaşi fel, care au să radă cetăţuia Montmélian, după care ducele n-are să mai aibă pentru ce se tîrgui.

Războiul ar fi pornit din nou, dar se întîmplă să cadă zăpezi neobişnuit de bogate. O grămadă de omăt acoperi munţii de piatră şi-i preschimbară pe asediatori în prizonieri. Cardinalul arătă că însuşi cerul hotărîse pacea ; regele nu se împotrivi din respect pentru religie, dar o luă înaintea trăsurii prelatului, spre Lyon ; era dintr-o dată foarte grăbit s-o vadă pe regină.

Plecă însoţit de o mie de soldaţi, căci auzise cu ce alai se înconjura străina, şi nu voia să se lase mai prejos. Dar ostaşii săi erau jigăriţi, murdari, zdrenţăroşi, ca după trei luni de război în munţi. Regele purta şi el nişte straie vechi, iar cizmele îi erau mînjite de noroi pînă sus pe carîmbi. Voia să-i înfăţişeze prive-

liștea unor biruitori, căci își amintise că secretul triumfului unui îndrăgostit este totuși biruința armelor. Ar fi fost gata chiar să intre și în odaia ei fără să-și scoată pintenii.

În fața casei dădu peste cîțiva seniori ferchești, ca scoși din cutie, cu o înfățișare greu de imitat, fiind un fel de amestec de grație și de perfidie. Oamenii sînt de obicei ori hotărîți, ori molii. Și Henri înțelese deodată : „A, îi cunosc pe ăștia. Umblau destui de teapa lor, pe vremuri, în Luvru, cînd eram prizonierul bătrînei Catherina de Medicis. Regina e din aceeași stirpe și cei pe care i-a adus cu dînsa sînt din vechiul soi." Drept care își mai domoli mersul.

Îl trimise la regină pe de Varennes, încercatul sol al dragostei, care nu se mai mira de nimic. Dar vederea reginei îl făcu totuși să rămînă cu gura căscată. Stătea la masă, înfofolită în blănuri și pături, cu capul înfășurat. Palatul arhiepiscopal, cea dintîi reședință în noua-i țară, îi părea cumplit de rece ; în timpul cînd nu rupea din bucate, ținea în mînă o sticlă cu apă fierbinte. Băuse cam multișor vin ca să se încălzească, și cînd de Varennes izbuti s-o facă să înțeleagă că sosise regele, ceea ce nu-i fu prea lesne din pricina limbilor deosebite în care își vorbeau, sîngele i se urcă la cap. Dar nu se îndură să lase hălcile de carne îngrămădite în farfuria pe care slujitorii o umpleau mereu. Părea înțepenită de un soi de spaimă, pe care de Varennes o puse în seama frigului, dar și a împrejurării că fusese stingherită în timp ce înfuleca. Fiindcă în ruptul capului nu putea să creadă, și nu i se mai întîmplase să vadă vreodată în lunga-i experiență, ca o femeie zdravănă, mergînd pe treizeci de ani, să se teamă de apropierea unui bărbat.

Regina încercă să lepede cele cîteva rînduri de boarfe de pe dînsa ; zadarnic însă, era bine împachetată. Din care pricină se înfurie peste măsură, făcîndu-i de doi bani pe niște inși care nu se aflau de față și care o lăsaseră singură. Dintre toate numele pomenite de dînsa, de Varennes nu cunoștea decît două — ale unor seniori mai în vîrstă, care, pesemne, se duseseră la culcare. Erau orele opt seara. Și pentru ca regina să nu fie atinsă de mîinile unor slujitori de rînd, de Varennes își luă el acest rol și o cuprinse cu brațul — cum o mai cuprinsese și pe alta, sprijinind-o și ușurîndu-i, după puterile lui, suferința, cînd nu se știa încă : are să fie coborîtă în mormînt, ori înălțată pe tron. Pe tron se urca acum altcineva, dar de Varennes era din nou prezent. De astă dată graba de a sluji îi fu răsplătită cu o palmă trasă de o mînă vînjoasă. El mulțumi cu o plecăciune și își spuse că acum au să aibă o adevărată regină.

Henri aștepta, ascuns în spatele gentilomilor săi, într-o galerie prin care trebuia să treacă dînsa. Acolo o văzu pentru întîia oară pe Maria de Medicis ; se înțelege, o scurtă aruncătură de ochi. Găsi că mersul îi era maiestuos, deși cam greoi ; obrajii, puțin căzuți, se clătinau la fiecare pas. Fața-i era de pe acum prea plină, cu un nas lung, deși cam turtit, iar ochii, de o culoare

nedesluşită, priveau fără viaţă. Totuşi, o nouă femeie, cu un trup pe care nu-l cunoştea încă, trecea prin faţă-i spre odaia ei de culcare. Şi regele îl întrebă pe marele scutier :

— Ce zici, bătrîne Feuillemorte ? Strașnică femeie !

O spusese, însă, cu oarecare îndoială în glas. Bellegarde nu-l prea încurajă. Se mulţumi doar să-i răspundă că un cal de bătălie care poartă un cavaler cu întreaga-i armură are alt preţ „decît iepele subţirele, al căror joc de crupă vă farmecă, sire". Henri îl întrebă mîhnit :

— Trebuie să aibă picioare mari, nu ? Nu-mi răspunzi nimic ! Ai călătorit doar cu dînsa, i-ai văzut picioarele.

— Sînt la fel ca şi restul, se rosti Bellegarde.

Henri îl părăsi repede, dar după ce măsură numai o singură dată galeria, se înfiinţă din nou.

— Dragul meu, te-am trimis în Italia să deschizi bine ochii şi prin ochii tăi să văd şi eu. De la întoarcerea din Florenţa te-ai făcut, însă, zgîrcit la vorbă, cum nu te-am cunoscut niciodată. De obicei, cînd cineva călătoreşte i se dezleagă şi limba. Ce-mi ascunzi ?

— Sire, regina are o soră de lapte.

— Am auzit. Ambasadorii mei îmi raportează. Regina are în slujba ei şi cavaleri, după obiceiul ţării sale. Se spune că ar fi un obicei neprimejdios ; duhovnicul reginei nu-l condamnă. Pe tine te pune pe gînduri ? întrebă Henri ; încercă să rîdă, renunţă şi-l măsură cu privirea pe Bellegarde, care se uita în altă parte, stingherit.

— Altceva ? porunci regele, şi de astă dată trebui să afle ascultare.

— Sire, regina are o soră de lapte, repetă Bellegarde.

Henri scăpă vechea-i sudalmă.

— Asta-i tot ce-ai aflat în călătoria ta ? O femeie care stă de veghe pe lîngă o alta, ori îi alungă amanţii, ori îi momeşte. Pe care din aceste două meserii o face sora de lapte ?

— Sire, o a treia, şi foarte ciudată. Ambasadorii maiestăţii-voastre vă raportează cum îi taie capul.

Şi Bellegarde se şi opri. Căsătoria era dorită de toată lumea şi nu putea fi oprită cu nici un chip.

Henri ridică din umeri.

— Crezi că farmecele sorei de lapte au să-mi sucească capul ? N-ai nici o grijă, cele ale reginei îmi ajung. Şi acum, bate la uşa ei !

Ducele făcu întocmai şi, în timp ce bătea, strigă : „Trăiască regele !" Ceilalţi gentilomi făcură şi ei la fel, spre a da străinei de înţeles că sosise ceasul. Şi, cu adevărat, uşa se deschise şi regele, împreună cu gentilomii săi, dădu să intre. Dar regina, încurajată de doamnele ei, îl întîmpină în pragul uşii, îşi sumese rochia şi îşi plecă adînc amîndoi genunchii, pentru a-l primi.

Era mai înaltă decît el, dar, închinîndu-se, Henri putu s-o îmbrăţişeze fără a fi caraghios şi o sărută pe gură, ceea ce era firesc numai pentru el. Pentru dînsa, însă, era un obicei necu-

noscut şi, speriată, se şi ridică, fără ajutorul lui, dar cu rochia ridicată deasupra gleznelor, pe care Henri le privi ceva mai mult decît era îngăduit. Apoi îşi îndreptă ţinuta şi o conduse spre cămin ; mîna ce o ţinea părea fără viaţă. Îi adresă cîteva vorbe despre frigul aspru şi despre drumul greu ce-l făcuse. Răspunsul ei se lăsă aşteptat, iar ceea ce bolborosi pînă la urmă, cu un glas de şcolăriţă, n-avu nici un înţeles pentru dînsul ; îşi închipui, dar, că nici dînsa nu înţelesese mai bine ce-i spusese el.

Ţinînd seama că vorbeau limbi diferite şi că nu se puteau înţelege, Henri hotărî să rostească o cuvîntare. Dînsa n-avea nevoie nici să priceapă, nici să-i răspundă ; mai tîrziu i se va putea traduce ceea ce spusese. Iar el căpăta astfel răgazul să-i cîntărească farmecele. Îşi ceru mai întîi iertare că o lăsase să-l aştepte o săptămînă. „Din păcate, numai o săptămînă", îşi întregi vorbele în gînd, căci cea de-a doua impresie o întărea pe cea dintîi : avea în faţă-i o frumuseţe mai coaptă decît ar fi fost de dorit. Portretele pe care le primise o arătau cu zece ani mai tînără ; pe atunci n-avusese o înfăţişare aşa de tîmpă şi de ţeapănă.

O lăsase să aştepte — spunea în cuvîntarea lui — fiindcă-i trebuise timp să termine cu un tîlhar, să elibereze pămînturi franceze, lucru la care regina Franţei ţine desigur din toată inima. Şi în timp ce spunea asta se gîndea că dînsa datora, pesemne, grosimea şi greutatea trupului, mamei ei, Ioana de Austria, iar apatia şi asprimea pe care i le trădau chipul, educaţiei spaniole ; de la frumosul oraş de unde venea nu luase nimic, afară de limba ce o vorbea. Henri hotărî să nu facă mulţi purici lîngă femeia aceea. Numai noaptea o mai putea scăpa, dacă totul avea să se desfăşoare în chipul cel mai priincios. Ceea ce avea să se vadă curînd.

Vorbise cam o jumătate de minut, nu trecuseră nici două minute de cînd intrase în odaia ei, şi se şi simţea flămînd. Îi înfăţişă suita lui, dînsa pe a ei. Ia te uită, domnişorii străini, ca scoşi din cutie, toţi la fel de înţepaţi, în ciuda politeţei prefăcute. Dar şi pumnalul poate să aibă plăsea de aur şi teacă de catifea. Doi dintre ei erau veri ai reginei. Virginio Orsini şi fratele său, Paolo. O privire aruncată asupră-le îi fu de ajuns ca să-şi dea seama ce însemna obiceiul străin al cavalerilor de serviciu, căruia duhovnicul nu-i găsea nici un cusur. A ajuns pe la noi cam tîrziu, a întîrziat nu cu opt zile, ci mai degrabă cu opt ani, care nu mai puteau fi recîştigaţi.

În gîndul lui, Henri blestema, dar către ceilalţi arăta un chip batjocoritor. Cei doi Orsini se priviră unul pe altul : ce-o fi găsit de rîs regele la ei ? Henri se jură să-i pedepsească pe cei ce nu-i vestiseră la timp neplăcutele amănunte ce le descoperea acum, şi mai cu seamă pe Bellegarde, pe care-l trimisese anume la Florenţa şi ar fi trebuit să-i dea de ştire. În acelaşi timp zări, în spatele doamnelor, ca şi cum s-ar fi ascuns, pe cel mai frumos dintre toţi.

— Cum se numește ? întrebă regele și făcu un semn către tînărul care era mai frumos decît cei doi veri și rămăsese pînă atunci în rîndurile din urmă.

„Asta are tot ce trebuie ca să mă răzbune, dacă eu n-aș putea-o face singur, cu barba-mi căruntă și cizmele murdare."

SORA DE LAPTE

Se numea Concini. Cînd ieși în față, făcu o plecăciune fără cusur și strînse mîna pe care i-o întinse regele ; pe chipul Mariei de Medicis se ivi un surîs, cel dintîi. Fața ei lepădă cucernica-i înțepenire și arătă o prostească încîntare. Ba începu chiar să vorbească, găsise ceva de spus, nu mai bolborosea ca înainte. Cuvintele ei nu trebuiau pierdute ; ducesa de Nemours, care cunoștea amîndouă limbile și era la curent și cu legăturile dintre deosebitele persoane, le tălmăci. Regina are o soră de lapte, iar nobilul Concini este soțul nobilei doamne Leonora Galigai. După care regina însăși luă din nou cuvîntul, lăudînd-o peste măsură pe acea doamnă, cu un zor care trăda spaimă. Încîntarea prostească se șterse de pe obrajii albi, care acum tremurau.

Ciudat însă, sora de lapte nu era de găsit, numai frumosu-i soț se tot fîțîia ca un păun și regina se ferea să-l privească.

Printre vorbele reginei, tălmăcite de doamna de Nemours, aceasta strecura și propriile-i păreri, menite numai regelui :

— Doi aventurieri cu nume de împrumut. Feriți-vă !

Apoi urmară, în traducere, laudele aduse de regină virtuții și evlaviei nobilei doamne Galigai, și iar propriile cuvinte ale doamnei de Nemours :

— Numai pitica e primejdioasă, fiindcă e deșteaptă. Soțul se împăunează ca un prost. Ca s-o știți de la început, sire, soția maiestății-voastre e dusă de nas de ăștia doi, rosti doamna de Nemours, doritoare să-l prevină pe rege.

Cu asta, aflase destule. Regina devenea din ce în ce mai neliniștită. Părea că sub rochia-i largă ascundea ceva ce o împingea pe la spate. Henri se temu să n-o apuce pandaliile. Deodată, însă, regina și rochia-i largă se dădură la o parte, făcînd mai degrabă o săritură decît un pas și, cuprinsă parcă de spaimă, Maria de Medicis țipă : „Leonora mea !" cu un glas de papagal ori de mecanism de teatru ce maimuțărește vocea omenească. Iar cînd repetă : „Leonora mea", șopti numai, și mîna ei arătă spre dușumea.

În locul unde fusese regina, rămăsese ceva ; pentru a vedea ce anume, ceilalți trebuiră să-și încovoaie spinările.

Henri văzu o femeiușcă bine făcută, dar mărunțică ; toate părțile trupului îi erau atît de armonioase, încît nu s-ar fi putut spune că e o pitică. Se vedea că nu se simțea în largul ei, stînd acolo cu toate privirile îndreptate asupră-i. Pesemne că își făcea veacul după rochiile reginei, dacă nu chiar sub ele. Avea culoa-

rea nesănătoasă a unei făpturi ce-şi petrece toată viaţa în alcovul unei alte femei. Se pare că aceste ciudăţenii ale firii cad pradă unor pofte şi patimi neobişnuite. Cea de faţă îşi acoperise ochii cu un văl. În zadar, însă, căci prin ţesătura subţire lucesc doi cărbuni aprinşi, prevestitori de rele.

Henri făcu un pas înapoi. „Asta va să zică e sora de lapte, asta îmi mai trebuia", îşi spuse, şi sprîncenele i se arcuiră, iar ochii i se căscară. Văzîndu-l încruntat, sora de lapte se sperie şi fu cît pe ce s-o ia la fugă. Numai un gest ieşit din comun mai putea salva situaţia. Şi Henri se repezi s-o sărute pe gură, dar pitica întoarse capul şi se feri. Iar imediat ce Henri o lăsă din braţe, nobila doamnă o zbughi.

Odaia era plină de cele două părţi : anturajul reginei, suita regelui. Slăbuţa femeiuşcă străpunse mulţimea numai cu puterea voinţei ei. Suita regelui şi a reginei se grăbiră să-i facă loc. Cineva îi puse o piedică, dar dînsa nu căzu, ci, înălţîndu-se în vîrful picioarelor, izbuti să ajungă aproape la înălţimea feţei unuia care-i deschise uşa. Era viteazul Crillon.

Henri, către Maria de Medicis :

— Doamnă, aş dori să prezint omagiile mele sorei dumneavoastră de lapte.

Dînsa nu-l înţelese, dar îi ghici gîndul şi, cu amîndouă mîinile, îl imploră să renunţe.

N-avea nici un rost să încerce a se lămuri cu străina. Şi Henri se îndreptă spre doamna de Nemours şi-i spuse că grozav voia să-şi dea seama ce se ascunde sub tărăşenia asta.

— Sire, poate un jungher ! îi dădu răspuns ducesa.

Ajungînd lîngă uşă, Henri băgă de seamă că nu era urmat de nimeni. Numai soţul sorei de lapte, domnul Concini, se înclină fără cusur, poftindu-l să treacă pragul. În spatele lui, uşa rămase deschisă.

Henri se pomeni într-un coridor nu prea lung şi cu puţină lumină, ce răzbătea de la capătul dimpotrivă, prin nişte perdele. Îşi apără pieptul cu braţul, pentru a se feri de jungherul de care fusese prevenit, păşi repede şi dădu grăbit perdeaua la o parte. Faldurile grele se împotriviră ; dar nu era de mirare, căci nobila doamnă se înfăşurase cu ele. Ochii ei, peste care purta vălul, licăriră bucuroşi, îl aşteptase. Ridică perdeaua ce acoperea intrarea în odaia de culcare, îi arătă alcovul, patul reginei, şi-l învăţă cu cîteva mişcări hotărîte ce-i îngăduia şi ce-l oprea să facă. Nu spunea nimic şi din cauza asta părea şi mai misterioasă. Cu toate că îşi luase asupră-şi un rol cum nu se poate mai îndrăzneţ, pitica îşi învinsese sfiala şi mişcările îi erau neruşinate.

Henri o privi stăruitor, lucru pe care dînsa îl suportă cu mare greutate, căci se uita cruciş. Şi arătă şi el spre pat ; dar în loc să ticluiască fraze cu cap şi coadă, care ar fi dăunat numai explicaţiei lor, rosti, făcînd o pauză între fiecare dintre ele, trei nume. Cele două dintîi făcură să iasă la iveală, în înfăţişarea sorei de lapte, toate semnele geloziei, ale unui simţămînt nenorocit ; sărăcuţa ar fi vrut parcă să se ascundă din nou sub per-

dea. Cînd Henri rosti şi al treilea nume, pitica se răzgîndi însă; mergînd de-a-ndaratelea, se clătină pînă spre pat. Înlănţui cu braţele această însemnată parte a mobilierului şi se arătă hotărîtă s-o apere, cu toată răutatea de care era în stare, împotriva tuturor şi a oricui.

Henri se înapoie mai repede decît s-ar fi putut crede la cei ce ţineau tovărăşie reginei, care cu toţii se prefăcură a nu fi văzut nimic, deşi uşa rămăsese deschisă. Întîmplarea din odaia de dormit se desfăşurase mai iute şi din pricină că cei doi se înţeleseseră muteşte. De aceea celui ce se înapoia de acolo i se păru că avusese un vis. Acum, răsuflă uşurat şi izbucni în rîs, iar regina îi urmă pilda. Îşi arătă apoi mulţumirea pentru purtarea lui plină de bunăvoinţă faţă de sora de lapte; doamna de Nemours traduse cuvintele reginei, iar el încuviinţă.

Cum nu mai avea nimic de făcut acolo, plecă la masă. O luă, însă, cu sine, pînă în pragul uşii, pe doamna de Nemours, şi cînd i se păru că nu-i poate auzi nimeni, o vesti că se gîndea să petreacă chiar noaptea aceea la regină şi o ruga pe ducesă s-o pregătească.

Pofta-i de mîncare se preschimbase între timp într-o foame de lup.

— Credeţi că vizita a durat prea mult? îşi întrebă Henri gentilomii.

Bassompierre, care trebuia să dea răspunsuri tocmai la astfel de întrebări, observă:

— Sire, nici măcar jumătatea unui sfert de oră.

E adevărat că întîmplările ciudate par nemărginite în timp, oricît de repede s-ar desfăşura.

În timp ce înghiţea lacom cina, Henri le spuse că, în ciuda faimei lor războinice, nu făcuseră nici un fel de impresie asupra reginei.

— De ce nu vă îmbăiaţi şi vă daţi cu parfum? Ce fel de biruitori sînteţi, plini de noroi, în loc să fiţi gătiţi şi tineri!

Gentilomii înţeleseră că regele vorbea mai mult pentru el şi că se temea de regina străină şi de sora ei de lapte. Dar se prefăcură a rîde voioşi şi-i făgăduiră că în noaptea aceea oşteanul cel mai curajos are să se culce cu pitica. Henri le răspunse cu o seriozitate la care nu s-ar fi aşteptat:

— Cînd pitica s-a ivit pe neaşteptate, mi s-a părut că a ieşit pe brînci de sub rochia reginei.

Şi, spunînd asta, căzu pe gînduri, iar gentilomii săi abia mai cutezară să vorbească; şuşoteau doar. Henri se gîndea la oamenii în mijlocul cărora nimerise şi cu care avea să sălăşluiască de aci înainte sub acelaşi acoperămînt: monstrul căruia i se spunea soră de lapte, soţul ei, frumos peste marginile îngăduite, cei doi veri şi cavaleri de serviciu, cu toţii strînşi uniţi cu străina pe care o luase în căsătorie — deocamdată numai printr-un trimis. La a doua cununie avea s-o ducă el însuşi la altar, iar apoi să împartă tronul cu dînsa. Maria de Medicis nu era decît o gră-

madă de carne, stăpînită nu de bunăvoinţă, ci de prejudecăţi. Cu bună-ştiinţă nu învăţase franţuzeşte ; pricina i-o arătă domnul de Bassompierre, mîndru de ştiinţa lui : fiindcă limba franceză e limba ereticilor.

Toate astea nu făgăduiau nimic bun ; banda de pungaşi adunaţi în jurul ei au s-o învîrtească aşa cum vor pofti, ca pe o butie. Nici că se poate altfel, atîta vreme cît sora de lapte e alături de dînsa. Sora de lapte e cea mai primejdioasă din toată banda, din pricina firii ei sucite. Henri are o întinsă cunoaştere a feluritelor feluri de nebunie ; lumea e plină de nebuni. I-a întîlnit peste tot, iar acum, colac peste pupăză, a dat şi de nebunia ascunsă sub rochia reginei, pregătindu-se să se urce pe tron o dată cu dînsa. Pitica îl urăşte, simte o frică ucigaşă de a-i întîlni privirile. Căci Henri ar putea să-i nimicească stăpînirea. Ochii, ca doi cărbuni încinşi de focul iadului din sufletul ei, se feresc să întîlnească alţi ochi ce-ar putea-o ghici. Ochiul dracului, pe care-l bănuieşte pretutindeni şi de care se apără cu vălul, nu e altceva decît privirea care ar putea-o ghici.

Salonul palatului episcopal de la Lyon, unde Henri îşi dădu seama de buclucul în care intrase, era slab luminat. Tovarăşii săi de războaie lăsaseră cîteva locuri libere în amîndouă părţile mesei şi, aşezîndu-se mai spre coadă, şuşoteau între ei, la lumina unei lumînări ; în curînd tăcură însă de tot. Singurul care şedea lîngă rege era Bellegarde ; dar şi el îl lăsa pe rege să cugete în voie, ba depărtase chiar şi sfeşnicul din faţa lui.

„Puterea sorei de lapte asupra reginei stă în frumuseţea soţului ei, cugeta Henri. Altfel nici n-ar avea nevoie de el. De dînsa n-are voie să se atingă, şi ar fi vai de el dacă ar încerca să se atingă de cealaltă ; pitica l-ar otrăvi. Maria de Medicis trebuie să rămînă, aşa cum am găsit-o, plină de prostească încîntare. Concini e folosit numai ca s-o orbească, altceva nici nu poate să facă caraghiosul ăsta înfumurat şi cu nume de împrumut. La toată urma, însă, dacă am cuteza să ne avîntăm pe un tărîm nesigur, am putea spune că puterea sorei de lapte nu stă în frumuseţea soţului, ci în însăşi firea ei sucită. Regina se teme de dînsa. Dacă-mi amintesc bine, glasul îi tremura de fiece dată cînd vorbea de sora de lapte şi-i pomenea numele de împrumut. Regina e o biată femeie."

Descoperirile pe care Henri le face acolo, în salonul slab luminat, în faţa paharului golit, sînt, oare, adevărate ori închipuite ? Viitorul are s-o arate. Orişicum, ele sînt încununate de mila ce o simte pentru regina lui, din pricina împrejurărilor tulburi în care trăieşte, a bandei de pungaşi ce o ţin sub stăpînirea lor. Mînie ? Nu, Henri nu mai încearcă acest simţămînt. Nu degeaba ajungi să ai barba căruntă şi ochi care au văzut multe. Totuşi, banda şi împrejurările trebuie înlăturate. Rămîne de văzut dacă s-o putea. Pitica trebuie pusă cu botul pe labe.

Bellegarde credea că regele îl uitase. Pe neaşteptate, însă, Henri îşi întoarnă capul spre el şi-i spuse aproape în şoaptă :

— Feuillemorte, prietenii noştri au avut dreptate : oşteanul cel mai curajos trebuie să se culce în noaptea asta cu pitica.

— Sire, s-au lăudat, îi dădu răspuns marele scutier. Nici unul nu-i aşa de curajos.

Henri încercă să înăspreasca tonul :

— Ştii că adineauri, cînd mi-am dat seama între ce oameni am nimerit şi în ce bucluc am intrat din cauză că nu ţi-ai făcut datoria, mă hotărîsem să te pedepsesc ?

— Sire ! îl rugă Bellegarde. Îmi cunosc vina, deşi dacă v-aş fi prevenit, tot ar fi fost prea tîrziu, tot ar fi fost în zadar. La Florenţa n-am dat cu ochii de sora de lapte ; se ascunde prin alcovuri şi se teme de lumină.

— Minţi, Feuillemorte, ştiai că regina tremură în faţa ei. Doamna de Nemours mi-a mărturisit-o azi ; tu nu. Pentru ca să-ţi ispăşeşti toate păcatele, ai să te culci la noapte cu pitica, s-o domoleşti. Eşti omul cel mai potrivit pentru treaba asta.

Abia sfîrşi Henri de vorbit, că Feuillemorte îi înţelese gîndul. Şi l-ar fi găsit prea nimerit, dacă n-ar fi fost chiar el în joc. Foarte neliniştit, îşi roti privirile în jur după ajutor — şi, într-adevăr, cineva trăsese cu urechea în spatele lor şi voia acum s-o şteargă.

— Sire ! şopti Bellegarde. Un curios. Ăsta-i omul care vă trebuie. Nici că se poate altul mai bun.

— Ei ! strigă Henri către omul ce se ascundea în întuneric. Ia vino încoa !

Cel prins asupra faptului nu se grăbi. Totuşi el era cel mai potrivit, mai cu seamă din pricina curiozităţii ce-l îmboldea să afle tot şi să fie peste tot.

— Bassompierre, i se adresă Bellegarde, regele are nevoie pentru a duce la bun sfîrşit planul pe care-l cunoşti, mulţumită urechii dumitale ascuţite, de un om cum eşti domnia-ta : tînăr şi drăguţ, ambiţios şi îndemînatic.

— Ai înţeles ce-ai de făcut ? îl întrebă Henri.

Nefericitul se rugă :

— Sire, sînt sfios în faţa femeilor.

Bellegarde se grăbi să-i răspundă ; era şi cel mai interesat ca regele să fie slujit :

— Poţi să fii sfios cît pofteşti. Întunericul care are să domnească în locul unde ai să-ţi faci isprava nu va îngădui frumoasei să te vadă. Ai să-ţi alegi ascunzişul chiar în salonul unde am fost primiţi azi de regină. O să avem grijă să nu fie pe acolo nici un fel de lumină. Sora de lapte are să fie nevoită să părăsească, în cele din urmă, odaia de culcare a reginei. Va trebui să tragi cu urechea, aşa cum obişnuieşti de altfel.

— Nu-i nevoie să tragă cu urechea, observă regele. În faţa odăii de culcare, la capătul unui coridor întunecos se află o perdea. Ai să te înfăşuri cu ea. Cum s-o deschide uşa, întinzi piciorul, ca persoana ştiută să-ţi cadă în braţe.

— Persoana asta l-a înfricoşat pînă şi pe viteazul Crillon, încercă să se apere biata victimă.

— Eşti nu numai sfios, se amestecă din nou Bellegarde Eşti şi fricos. Şi din pricina spaimei uiţi cinstea neasemuită ce ţi se face.

— Îmi dau seama cît de mare e această cinste şi mă socotesc nevrednic de ea, îl încredinţă Bassompierre, repede şi cu însufleţire. Mi se îngăduie să fiu de faţă, în noaptea nunţii regale, de cealaltă parte a uşii.

— Îţi plac femeile mici ? îl întrebă Henri.

— Asta e chiar sora de lapte a reginei, se împăunâ ambiţiosul.

Şi i se citea pe faţă cum socotea cîştigul pe care avea să-l tragă renumele lui din toată povestea aceea.

NOAPTEA NUNŢII REGELUI

Scăldat în parfumuri, îmbrăcat în halat de mătase, cu papuci moi în picioare, Henri porni spre mireasa lui. În faţă, drumul îi era luminat cu cîteva sfeşnice. După el veneau de Varennes şi alţi gentilomi, dar alaiul era deschis de ducele de Bellegarde.

Pe drum Henri îşi spunea că ar renunţa bucuros, dar dacă nu s-ar duce atunci, altă dată ar găsi şi mai puţin timp pentru asta. Mai bine acum, pe loc, decît niciodată. Un rege nu se culcă cu soţia lui ca să se desfete. Un rege nu devine caraghios fiindcă e înaintat în vîrstă. Seniorii care îl conduc prin palatul arhiepiscopal ar fi luminat calea, cu aceeaşi seriozitate de înalţi dregători, şi unui rege tînăr ; ar fi uitat că se duc la o împerechere a trupurilor şi s-ar fi gîndit numai la înalta chemare a maiestăţii. Şi Henri se uită la ei să vadă dacă luau cu adevărat în serios alaiul nupţial, cu halatul lui de mătase, care se tîra pe jos. Nu încăpea îndoială că aşa era, fiindcă altfel ar fi însemnat că-şi struneau nemaipomenit de bine chipurile. De Varennes, care-i adusese femei nenumărate şi din toate stările, părea acum cel mai demn ofiţer al coroanei.

Dar, în loc să rîdă, Henri oftă. Înainta şi gîndea : „Patul nupţial n-are să-mi aducă nimic bun. Nici un fel de meşteşug n-are să-mi ajute să cîştig dragostea reginei şi zadarnic am să fac pe «cavalerul buneivoinţe» — îşi aminti el cum îl numise în gura mare zăpăcita de marchiză. Pe cei care se ţin de fusta reginei nu-i pot învinge" — şi se gîndea la cei doi veri ai Mariei, şi la al treilea, la cel mai frumos dintre toţi. Şi pe deasupra şi la sora de lapte. Străina n-are să fie niciodată din toată inima de partea mea, şi asta-i o foarte mare primejdie pentru regat — era un lucru pe care îl înţelegea cît se poate de limpede, în drumul lui spre patul nupţial. Dar totul s-ar putea îndrepta încă — îşi dădu el seama în sfîrşit — dacă aş dori cu adevărat să cîştig dragostea reginei. Izvorul dragostei e secat însă în sufletul meu. Asta este şi nu-i nimic de făcut. Şi atunci de ce-mi trebuie patul nupţial ? Pentru zestre ? Nu, alta-i pricina. Trebuie să zămislim moştenitorul tronului ; pe urmaşul meu din sîngele Medicisilor. Dar de vreme ce dînsa nu mă doreşte pe mine şi nici eu pe dînsa,

copilul are să moștenească totul de la ea, nimic de la mine, și cu toate astea are să fie moștenitorul meu legitim."

Cufundat în aceste gînduri clarvăzătoare, era cît pe ce să se lovească de tocul unei uși : ușa salonului în care regina îl primise în ziua aceea. Se opri, ceilalți se întrebară de ce, și întreg alaiul rămase locului. Henri își spunea : „Moștenitorul meu... Aveam unul, și niciodată nu m-am întrebat cît din sîngele lui e al meu și cît al mamei sale. Sîngele nostru se făcuse unul prin amestecul inimilor și prin grija noastră pentru această țară și acest regat. Am făcut totul, am prevăzut totul, pentru ca fiul Gabriellei să fie sigur de tron. Acum trebuie să-l depărtez de la tron și să-l dezmoștenesc cu mîna mea. Au dreptate, mă duc să împlinesc o menire a maiestății și nu să petrec, căci ar fi o tristă petrecere."

Ducele de Bellegarde crezu că oprirea regelui era în legătură cu înțelegerea lor tainică cu domnul de Bassompierre. Șopti dar regelui să fie fără grijă, nimeni n-avea să ridice înainte de timp perdeaua cu pricina și cel ascuns acolo n-avea să fie dat de gol. Omul știut se ținea deocamdată ascuns în altă parte.

— Dar arde de dorința de a duce la bun sfîrșit aventura, îl încredință Bellegarde.

— Să ne ferim de a-l pizmui, îi răspunse Henri, aruncîndu-i o privire pe care numai Feuillemorte al lui ar fi înțeles-o, dacă nu s-ar fi aflat atunci în plină îndeplinire a dregătoriei sale.

Încurajat astfel să pășească înainte, regele cu însoțitorii lui străbătură salonul și scurtul coridor ce ducea spre odaia de culcare a reginei ; și deschiseră chiar ei ușa spre această odaie, după ce nu primiseră nici un răspuns la bătăile și ciocănirile lor repetate. Pricina o văzură curînd cu toții : în odaia reginei toată lumea își pierduse capul. Regina zăcea ca moartă pe patul ei și era frecată cu ștergare fierbinți.

Regele fu întîmpinat cu imputări mute, pentru că prea se grăbea să ajungă în patul nupțial și o speria pe regină. Și, cu adevărat, trupul Mariei era rece, cum se încredință el însuși. La atingerea mîinilor lui, dînsa clipi, dar închise îndată ochii și rămase iar ca moartă. Sora de lapte se strecură între rege și patul reginei : îl împinse spre ușă, arătîndu-i chipurile indignate ale celor din jur. Erau medicii aduși de regină, femeile ei, dar și cîțiva cavaleri drăguți, ce nu se îndurară să lipsească de acolo. Printre ei regele îi descoperi ușor pe cei trei, la care se tot gîndea.

Cînd văzu în ce hal era regina, îl trecură nădușelile. Și dînd deoparte hotărîrea luată chiar de el adineauri, de a primi cu resemnare ceea ce nu se putea schimba, începu deodată să fiarbă de mînie. Doamna de Nemours, care-l ghici, preîntîmpină o izbucnire. Îl rugă să aibă în vedere că slujitorii reginei, și mai cu seamă slujitoarele ei, nu-i țin partea, ci că sînt dimpotrivă mai supărați de purtarea ei decît de stăruința regelui. În noaptea nunții, regina se purta ca o fetișcană de cincisprezece ani,

ceea ce n-o prindea de fel ; o făcea, însă, cu gîndul cel mai bun : spre a aţîţa dragostea regelui, îi deslușî doamna de Nemours.

Dar Henri abia o asculta. Chipurile celor doi veri și al frumosului Concini îi plăceau din ce în ce mai puțin. Bellegarde, care aștepta nerăbdător porunca regelui, îi citi sentimentele pe fața-i înnegurată. Strigă dar : „Trăiască regele !“ Ceilalți gentilomi francezi îi repetară strigătul și, tăbărînd furioși asupra străinilor, îi goniră din odaia de culcare. Ceea ce nu se petrecu fără oarecare greutăți, din pricina înghesuielii, și nici cu binișorul, dat fiind că gentilomii regelui adunaseră destulă amărăciune în suflet. Încît se prea poate ca vreunul ori altul dintre frumoșii cavaleri ai reginei să nu fi putut deschide a doua zi decît un singur ochi. Femeile țipară asurzitor, fugind prin saloane și coridoare. În cele din urmă se dădură însă prinse și-și răsplătiră biruitorii — sau nu.

Cînd, în sfîrșit, liniștea se așternu peste tot, regele ceru să se lumineze drumul și ducesei de Nemours. Treabă pentru care îi dădu pe singurul lacheu ce mai rămăsese. Întorcîndu-și capul spre el, ducesa îi spuse :

— Sire, vă urez multă fericire alături de regină. Ducele de Bellegarde n-ar fi trebuit să vă facă atîția vrăjmași, numai ca să fiți ceva mai degrabă singur cu dînsa.

La fel gîndi și regele după ce plecară toți. Dar ce se făcuse era bun făcut, și acum se statorniciseră un anume ton și anume relații între cei ce erau de partea regelui și cei ce erau de partea reginei. Au să locuiască laolaltă în palatul Luvru, dar mereu gata să se încaiere, mereu cu mîna pe armă. Regele are să oprească duelul, dar omorul ? Și Henri și văzu ivindu-se situații neplăcute, din pricina reginei străine și a celor din jurul ei. Își aduse aminte de cum fusese Curtea sa pe vremea alteia, cînd femeile se aflau în mare cinste, iar bărbații se dezvățaseră a fi numai niște lingăi ori bătăuși.

Așa sînt vremurile. Sîntem în anul 1600. „Nu sărmanul Feuillemorte a grăbit schimbarea vremurilor, ci mai degrabă eu am facut-o, prin căsătoria mea, care era însă de neînlăturat, cu toate urmările ei“. Își ridică apoi fruntea grea de gînduri și scăpă o înjurătură printre dinți. „Urmările ? Un moștenitor : pentru asta am venit aici. Ce mai gînduri în noaptea nunții !“

Regina zăcea încă fără să se miște. Dar, atingînd-o, simți că acum era caldă. Și clipea cu destulă vioiciune și cu un gînd anume, fie spre a-l chema, fie spre a-l preveni. Cea de-a doua presupunere, însă, se adeveri, căci Maria își întoarnă încetișor capul într-o parte, cu o mișcare ce abia putea fi văzută, spre locul rămas liber dintre pat și perete : îi făcea semn să caute ceva acolo. Henri privi cu multă băgare de seamă. Sora de lapte s-a furișat acolo, și-a înfășurat capul cu perdeaua de la pat și nu știe că a fost dată de gol. Dar numai dînsa încape în locșorul acela strîmt. Și-i cu neputință s-o scoți afară, altfel decît cu de-a sila. Se făcuseră însă destule gesturi pripite în odaia aceea.

Şi Henri nu voi să facă şi el unul. Nimeni nu putea fi mai primejdios pentru căsătoria lui, decît sora de lapte.

Trebuie depărtată cu vorba bună. O dată scoasă afară, o aşteaptă o aventură ; ca să vezi, aproape am şi uitat de asta. Dar cum s-o scoţi la capăt cu dînsa ? Henri şi Maria se privesc unul pe celălalt, şi pentru întîia oară se înţeleg.

— Leonora ! o rugă Maria. Leonora mea ! gînguri regina. Dar nimeni nu învrednici cu un răspuns glasu-i duios.

Atunci rosti, şi oricine ar fi putut înţelege atîta lucru din limba ei :

— Sîntem singure. Regele a plecat.

Şi în acelaşi timp privea ţintă în ochii lui şi, cu o mişcare care arăta că nu e neştiutoare îşi împleti cele zece degete ale mîinilor, le desfăcu, iar le împleti — şi totul cît se poate de iute. Henri nu-şi crezu ochilor, cu atît mai mult cu cît ochii ei îi spuneau şi ce însemna gestul, dacă cumva el n-ar fi priceput. Mai mult, ridică şi un colţ al plapumei. El o ascultă şi se vîrî în pat, unde se pomeni acoperit pînă peste cap şi cu o pernă apăsată pe piept.

Încît avu putinţa să ghicească numai cele ce se întîmplară mai departe, fiindcă de văzut nu văzu nimic. Pesemne că sora de lapte ieşise din ascunzătoare, îl căuta pe rege prin odaie şi, pentru ca să nu cotrobăiască prin pat, regina îşi sprijinise cotul pe soţul ei, ce sufla oricum greu din pricina pernei, iar acum credea că are să se înăbuşe sub greutatea doamnei sale.

De înciudată ce era, sora de lapte începu să arunce nişte vorbe ce se încălecau unele peste altele ; de înţeles nu se înţelegea nimic. Dar de bună seamă, potopul de vorbe nu putea să însemneze decît că era supărată pe Maria. Pesemne că-i spunea : „Ţi-ai jucat în chip jalnic rolul de femeie fricoasă. Moştenitorul, ce-mi pasă mie de moştenitorul tău ! Atîta vreme cît nu-i faci nici un moştenitor, regele are să fie la cheremul nostru.“ Spunea : „la cheremul nostru“ şi gîndea : „la cheremul meu“. E foarte cu putinţă ca regina să fi fost şi pălmuită de sora de lapte, căci un zgomot care aducea cu o palmă răsună pînă sub plăpumi şi sub perne. În schimb, Maria rosti desluşit trei vorbe : fierbinţeală, sete, limonadă ; la cea dintîi se prefăcu a simţi o neputinţă de a vorbi, iar cu cea din urmă ajunse la un strigăt de suferinţă. În acelaşi timp îşi mai vîrî cîteva din rotunjimile trupului în perna peste care mai apăsau şi altele. Voia astfel să dea de ştire soţului că o depărta pe Leonora, trimiţînd-o pe nepoftită să-i aducă limonadă.

Nobila Galigai se împotrivi, însă, să umble singură prin palatul cufundat în întuneric. Noul potop de imputări ce se revărsa din gura ei însemna, pesemne, că Maria era singură vinovată că nu mai avea pe nimeni lîngă dînsa. De ce a răbdat ca cei din preajmă-i să fie puşi pe goană ? Şi acum să se jertfească dînsa, nobila Galigai, să se jertfească pentru neroada de grăsană care face pe regina unei ţări de eretici şi barbari ? Nici nu se gîndea să se ducă după limonadă, drumul putea să fie legat de tot soiul de primejdii necunoscute. Pofta în cui, Mario, mai vezi de altul.

Și chiar asta și făcu Maria. Oftă din greu și se lăsă cu tot trupul pe bietul rege ; nu-l cruță de fel, rămase lată și făcu iar pe moarta. Sora de lapte îi răsplăti meșteșugul cu un hohot de ris răsunător. Și de mult ce rîdea, părea că nici nu mai avea nevoie să răsufle ; sau cel puțin așa credea cel ce se vedea amenințat, din pricina împrejurărilor, să se înăbușe. În cele din urmă Henri auzi rîsetele slăbind și chiar depărtîndu-se. Povara ce o purta se săltă de pe el. Maria dădu deoparte plapuma și îi desluși, foarte pe scurt, cele întîmplate. Cu muchia mîinii drepte își lovea brațul stîng, ceea ce voia să însemne : s-a dus.

Henri se încredință el însuși că cealaltă, orbită de furie, își luase tălpășița. Se repezi la ușă, învîrti cheia de două ori, mai trase și zăvorul și privi în jur. Maria, goală cum o făcuse maică-sa, era gata. Îl primi cu cuvintele :

— După porunca cuvioșilor părinți, îndeplinindu-mi datoria față de religie și fiindcă așa a dorit unchiul meu, marele duce, vreau să dau naștere delfinului.

Abia mai tîrziu se va gîndi Henri la cele spuse de dînsa, și în măsura în care le va înțelege, nu va fi prea încîntat. Deocamdată, însă, nu prea se sinchisea de vorbele ei. Avea de-a face cu o femeie trupeșă — al cărei belșug de cărnuri nu l-ar fi supărat, se înțelege, pe vremea cînd voia să le cunoască pe toate, fără alegere. Acum nu mai era, însă, de fel așa — și vederea străinei și a farmecelor ce i se dăruiau îl încredințară și mai mult despre asta. Ar fi putut să dea înapoi ; dar pentru întîia oară cînd îi trecea prin minte un asemenea gînd se întîmpla să fie lîngă femeia ce voia să-i nască delfinul.

Lîngă el, între perdelele de culoare închisă ale patului, se afla o femeie a cărei pricepere în ale dragostei nu lăsa nimic de dorit. Leșinurile fecioarei tematoare fuseseră bune și potrivite la vremea lor. Acum venise timpul să-și primească fără fasoane soțul, ca el să-și poată împlini menirea. Își cuprinse cu mîna stîngă unul din sînii grei și un val puternic de carne i se revărsă peste mînă. Cealaltă atîrna deschisă, mai jos de coapsa foarte lată și ciudat de turtită : lucru nou pentru cel ce-o privea. Avea să afle însă și multe altele despre fiicele țărilor străine, care uimesc mai întîi prin felul cum le sînt croite mădularele. Nici o părticică a trupului fără cute și rotunjimi. Mîna deschisă arată dorința, o dorință greoaie, nerușinată. Pîntecul tresaltă, plecîndu-și toată greutatea spre el. Coapsele rotunde freamătă. Mai grăitoare decît toate este, însă, mîna deschisă.

Cum dorința înfrumusețează, e limpede că aici se dăruie frumusețî, trebuie numai să le înțelegi. Capul e dat pe spate, răsturnat pe o pernă, vorbind astfel despre jertfa dăruirii ; o femeie fără de prihană : nu dorește să știe ce se petrece la oarecare depărtare de ochii ei. Și apoi, felul cum stă îi îngăduie să nu-și arate decît o mică parte a feței, ceea ce e spre folosul ei. Fața-i pare astfel mai îngustă ; obrajii, care altminteri atîrnă, acum s-au ridicat și o cută îi brăzdează, urcînd spre ochi. O cută ce poate fi urma ostenită a ticăloșiei trupului și conștiinței,

cine știe, trebuie numai s-o înțelegi. Umbra îi ascunde părul, care altfel ar fi fost, din păcate, de un blond șters, și-i închide ochii : căci n-are nevoie să-și arunce nevinovata-i privire asupra tainei ce trebuie să se săvîrșească. Iar marginea bine deslușită a umbrei face ca partea de jos a feței să pară de un alb gingaș, cum nu e de obicei. Buzele se întredeschid, s-ar putea crede, fără voie. Abia răsuflă, dar ceea ce spune, dacă ar vorbi cu glas tare, ar putea fi înțeles fără greș.

„Iată-mă-s, o străină, care a venit de departe spre tine, ce-mi ești străin. Avem de împlinit o lucrare care n-are nimic de-a face cu dragostea. Ai iubit pe altele, de ce te miri că iubesc pe alții ? Asta nu mă face mai fericită decît ești tu. Dacă ai depărta, dintr-o singură lovitură, pe toți cei din preajma mea, n-ar mai trebui să mă tem decît de tine. Te-aș uri atunci peste măsură — deși și acum te urăsc destul, căci eu și fiul meu trebuie să te moștenim. Cu atît mai mult doresc dar să mă iei, împlinindu-ți menirea. Pieptul, pîntecele și mîinile mele nu mint. Ia-mă, ia-mă, trupeșă și albă cum sînt, printre perdelele întunecate. Asta-i noua modă a secolului, să fii trupeșă. Vino !"

Și Henri nu se lăsă așteptat. Înțelesese ce trebuia înțeles, deși nu trecuse nici o jumătate de minut ; tot atîta le trebuiseră și celorlalți, de dincolo de ușă, ca să se lămurească. În timp ce perechea regală se afla tocmai cufundată în îndeletnicirile ei, de afară se auziră țipete, o bufnitură, o încăierare, pași grăbiți, tot felul de zgomote neprevăzute, bineînțeles nu pentru cei ce știau despre ce era vorba. S-ar fi cuvenit să vadă ce se întîmplă. Trupeșa soție își ținea, însă, și mai strîns îmbrățișat bărbatul, după îndeplinirea chemării lui. Vorbea ori gîngurea, cu ochii încă închiși — dar cea mai mare parte din ceea ce spunea erau vorbe fără șir, fără înțeles. Leonora — gîngurea un glăscior de copilaș — Leonora, sora de lapte, n-are decît să se ducă dracului, iar dacă se și afla cumva pe drum într-acolo, Mariei îi era totuna. De el avea nevoie, pe el voia să-l oprească, să nu înfrunte primejdiile ce-l puteau pîndi după ușă, pînă cînd dînsa n-avea să fie pe deplin încredințată că zămislise delfinul.

Îl zămislise, o știa, cerul se îndurase de amîndoi. Delfin și cer, aceste două cuvinte îl făcură pe Henri să ghicească restul. Din nefericire, lucrurile nu se mărginiră, însă, la această îndoită grijă a lor, deși nici aceasta nu era, la drept vorbind, a amîndurora, căci străina dorea să aibă un delfin de la rege, dar și împotriva lui. Lucru pe care Henri îl află în brațele ei, dacă nu-l știuse mai înainte. Acum dînsa se ridică în capul oaselor și începu să vorbească, fără ocol, despre cuvioșii părinți de la Avignon ; îi ceru să-i recheme. I-o datora, pentru că i se dăruise ; și apoi așa cereau timpurile noi și sănătatea spirituală a Europei, care nu puteau înflori decît prin grija Companiei lui Isus.

Maria ridică glasul, încredințată că cine vorbește tare este și înțeles și are și dreptate. Și, cu adevărat, Henri înțelese neînduplecarea cu care o putere străină îi vorbea, îi cerea soco-

teală, îl scotea datornic — și toate astea în patul nupțial. Numai ce-și împlinise menirea față de trupul femeii și aceasta se și preschimbase într-un agent al unei puteri vrăjmașe. Gata cu gînguritul, cu ademenirea. S-a zis cu neprihănirea și cu dorința. Acum e vremea vorbelor răspicate, a venit timpul ca pofta de stăpînire să-și scoată coarnele, ca nerozia bine socotită a unei străine să sporovăiască despre lucruri pe care nici nu le înțelege, nici nu le poate măsura însemnătatea.

Iar prostia e sortită să izbîndească pe pămînt. Henri știa prea bine și asta. Prin izbînzile lui nu izbutise decît să dobîndească, de la caz la caz, un răgaz împotriva prostiei. A crezut cumva vreodată că răgazul ar putea dura cît lumea ? Sau vreme mai îndelungată măcar ? Încă mai nădăjduiește : cît timp o trăi el. O dată și o dată au să se întoarcă, iezuiții în Franța ; pentru moment însă, Henri nu vrea să recunoască faptul că el însuși i-ar putea chema. Poporul lui trebuie să fie ferit de a îngenunchea în fața înzorzonatelor lor arcuri de triumf sau să se lase amăgit de cuvîntările lor înflorite. Mai bine să nu cunoască plăcutul fior ce-l dă teatrul lor mistic și să nu-și piardă puțina minte ce o are, îndeletnicindu-se cu misterele cifrei șapte ; să nu cadă pradă nici neghioabelor siluiri ale cugetului și nici dorului morții, care este împotriva firii. Încă sîntem în picioare. Încă stăm de veghe. Asta ar mai lipsi, să lăsăm să intre în țară numeroasele lor scrieri care îndreptățesc uciderea tiranilor. Tocmai noi — regele.

Maria de Medicis își dădu seama de asta, nu se așteptase la așa ceva și se sperie peste măsură. Deodată îl văzu pe rege trăgîndu-și halatul și înălțîndu-se lîngă patul ei : chipul lui nu făgăduia nimic bun. Dacă ar scăpa măcar cu surghiunul într-o mînăstire ! Înlemnită de spaimă, nu se putea hotărî între două ieșiri. Cea dintîi ar fi fost să cadă iar ca moartă, dar de data asta să fie rece ca gheața. O alese, însă, pe a doua ; începu să vorbească franțuzește. Nu mințise cînd spusese că nu cunoaște această limbă : în drumul pe mare spre Franța i se dăduse, însă, un roman de dragoste, spre a-și alege vorbele ce i se vor părea mai potrivite. Încît acum, folosindu-se de glăscioru-i de copil, care contrasta în chip neplăcut cu trupești ei, recită :

— O, frumosule tînăr ! Sub pașii tăi cresc trandafiri. Pînă și stînca împietrită își aduce aminte că are o inimă cînd te apropii de ea, cu nobila-ți înfățișare, cu neprihănirea sufletului tău, față de care întreaga fire se închină. Stînca, după cum știm, nu este decît o fecioară fermecată, care varsă lacrimi limpezi. Și, de dragul tău, ia naștere un izvor, pe care nici un păstor nu l-a mai văzut.

Ce puteai să-i făci ? Păstorul nu văzuse adăpătoarea, iar regina nu vedea că-i caraghioasă.

— Doamnă, i se adresă Henri, înainte de toate vă sfătuiesc să vă îmbunătățiți pronunțarea. În felul acesta v-ați putea petrece vremea cu folos și între timp n-ați mai vorbi despre lucruri ce nu privesc fecioarele fermecate.

Era acum la ușă și trăgea zăvorul :

— Îngăduiți-mi să văd, în sfîrșit, ce s-a întîmplat afară.

Afară era întuneric beznă ; Henri străbătu, pipăind pereții, scurtul coridor ce ducea spre salonul unde fusese primit pentru întiia oară de regină. În încăpere se mișca ceva, se auzea parcă un horcăit.

— Cine-i acolo ?

Dar nu se auzi nici un răspuns, ci numai un geamăt dureros. Henri se luă după el și, în sfîrșit, desluși în dreptul celei din urmă ferestre, într-un jilț, o făptură ce se ghemui ascunzîndu-și fața.

— Bassompierre ! Așa-ți petreci noaptea ? De ce nu spui că ești aici ?

— De rușine, sire. Am căpătat o lovitură de pumnal. Un om ca mine, de la o pitică !

— Dar e sora de lapte, îi aminti Henri.

Și domnul de Bassompierre încuviință că, astfel stînd lucrurile, aventura se întorcea spre lauda lui. Totuși, ea se desfășurase întru paguba sa. Dar cum de a fost cu putință să se întîmple una ca asta ? Greu de înțeles. Totul fusese dat peste cap, totul se desfășurase sălbatec, dezordonat, împotriva oricărei rațiuni. Planul fusese ca ambițiosul Bassompierre, ascuns între faldurile perdelei, să pună o piedică și s-o facă să cadă pe mititica. Îl răsturnase însă dînsa pe el. Să fi știut oare că cineva se ascunsese după perdea ? O trăsese la o parte și el își pierduse echilibrul. Abia avusese vreme s-o prindă de călcîie, cînd dînsa și trecuse peste el.

— Dar măcar ai răsturnat-o ?

— Nu în felul în care am plănuit eu. Pe dușumea fiind, am început să-i fac jurăminte de dragoste și eram cu adevărat gata de orice jertfă. Dînsa, însă, s-a împotrivit cu dinții și cu ghearele, apărîndu-și onoarea.

— Vitează pitica ! observă Henri, și în gîndul lui îi păru rău că cealaltă soră de lapte își apărase cu atît mai puțin neprihănirea, din care pricină rămăsese grea cu un delfin.

— Și ce s-a mai întîmplat ? Rana domniei-tale e gravă ? îl întrebă regele pe cel care ar fi trebuit să fie deopotrivă cu el în noaptea aceea.

Bassompierre oftă.

Povesti cum o luase în brațe pe micuța-i dulcinee, spre a o duce, înfrîngîndu-i împotrivirea, către un sălaș al plăcerii. Dat fiind, însă, că trebuia să-și țină nasul cît mai departe de dinții doamnei, dînsa își eliberase o mînă și fluturase o armă ascuțită, pe care o îndreptase apoi de-a dreptul spre inima lui. Avusese însă norocul să apuce arma, și aceasta îi zgîriase numai umărul, fără să intre prea adînc. Se văzuse totuși nevoit s-o zvîrle cît mai departe pe nobila Galigai. Îi părea rău, un amant nu trebuie să se poarte așa cu cea pe care o iubește. Îi răsunau încă în urechi scîncetele pe care le scosese pitica atunci cînd, după

ce fusese trîntită atît de rău, fugise în patru labe şi se făcuse nevăzută

„N-o fi cumva ascunsă pe undeva, pe aici, în salon, şi aude ce vorbim ?" se întrebă Henri. Ceea ce nu-şi mărturisea, însă, nici lui însuşi, era teama că Maria de Medicis s-ar fi putut afla în coridorul cufundat în întuneric, ascultînd ce vorbesc.

— Te doare rana ? întrebă el. Ar fi bine să chemăm chirurgul.

— Sire, cruţaţi-mi această ruşine, îl rugă Bassompierre. S-ar aduna lumea. Anume înfrîngeri se tăinuiesc.

— Da, se tăinuiesc, repetă Henri. Acuşi se crapă de ziuă şi o să ne vedem de drum.

Spunînd asta, se aşeză şi el într-un jilţ şi aşteptară amîndoi sfîrşitul nopţii.

DESPRE TRĂDARE

Apoi urmară serbările. Ba şi un nou atentat împotriva vieţii regelui, care fu tăinuit însă. Într-una din zile, legatul Papei dădu solemna sa binecuvîntare noilor căsătoriţi. După care Henri ar fi vrut să plece fără întîrziere, căci nopţile petrecute cu străina îl scîrbeau peste măsură. Pe de altă parte, pacea cu Savoia nu se încheiase încă şi întîmpina greutăţi, deşi ducele fusese bătut. Ducele era gata să cedeze ţinuturile aflate în dispută ale ţării sale de baştină, dar voia să oprească tocmai provincia franceză Bresse. Henri şi marele-maestru îşi dădură seama că li se întindea o cursă josnică.

În Savoia, numeroşi eretici erau supuşi prigoanei. Dacă regele Franţei ar fi numit un guvernator protestant, ar fi avut curînd de furcă şi cu Papa : iar dacă ar fi aşezat un guvernator catolic, s-ar fi supărat credincioşii protestanţi. Marele-maestru îl încredinţase, încă atunci, la Lyon, că totul fusese pus la cale între ducele de Savoia şi Biron.

— Sire, o să vedeţi că Biron n-are să se înveţe minte şi nu poate fi scăpat. L-aţi făcut amiral, mareşal, duce, *pair* [1]. I-aţi încredinţat guvernămîntul Burgundiei, deşi dintotdeauna acolo guvernator era un prinţ de sînge. Avea sub supravegherea lui o parte din hotarele ţării şi ar fi trebuit să le apere. Şi în loc de asta, ştiţi ce a făcut.

— Nu ştiu, fiindcă nu-mi vine să cred, îi dădu răspuns Henri. Trădarea e împotriva naturii.

Sully : — Nu-i adevărata părere a maiestăţii-voastre. Cunoaşteţi firea noastră omenească, care are nevoie de trădare, chiar dacă aceasta n-ar folosi la nimic, chiar dacă ar fi făcută numai din joacă şi din ispita de a-şi căuta propria pierzanie.

Henri : — Cîtă înţelepciune, domnule de Sully. Cunosc totuşi pe cineva, care niciodată...

---

[1] În acea vreme, membru al unui colegiu parlamentar compus din doisprezece mari feudali (şase laici şi şase prelaţi) care se întrunea în prezenţa regelui.

Şi regele îşi înghiţi cuvintele. Chiar şi cel mai bun slujitor o trădase pe Gabrielle d'Estrées — nicicînd n-are să se ştie de ce.

După o scurtă tăcere, însă, cu glasul surd, Sully rosti :

— Presupunînd că ar exista acel cineva al doilea nu cred să mai fie.

O spusese privindu-l cu ochii lui de smalţ albastru, care grăiau în acelaşi timp : „Maiestatea-voastră însivă v-aţi trădat credinţa, ceea ce ar fi destul, dar pe lîngă aceasta şi cuvîntul, încă de cîte ori, şi oameni, o sumedenie ! Trebuia oare, neapărat, să o faceţi ?"

Iar Henri se întrebă şi el, în conştiinţa lui, dacă ar fi trebuit neapărat s-o facă, şi nu găsi un răspuns. Dar dobîndi cel puţin ca marele-maestru să mai aştepte şi să-l pună la încercare pe mareşalul Biron. Sully îi lăsă regelui o prezicere scrisă :

— Are să vă ceară oraşul Bourg-en-Bresse ; în felul acesta veţi avea dovadă că-i înţeles cu vrăjmaşii maiestăţii-voastre să le deschidă porţile regatului.

Cînd Biron sosi, fu întîmpinat de o mare mulţime. Se desfundaseră mahalalele ca să-l vadă pe vestitul războinic, care venea călare. Aveau şi ce să vadă : obrajii rumeni, umerii şi braţele cumplit de vînjoase, nici un hamal nu s-ar fi luat la trîntă cu el, ar fi zdrobit pe oricine. Ochii i se umpleau repede de sînge, ca la tauri, avea pe trup treizeci de cicatrice, biruise pretutindeni şi fără greş, cucerirea Savoiei lui i se datora. Aşa credeau oamenii de rînd, care-l luau drept părintele lui şi socoteau că amîndoi erau unul şi acelaşi. Destul că mareşalul Biron şi nu regele era comandantul de oşti îndrăgit de popor.

Uralele mulţimii îl făcură pe trădătorul Biron să uite şi de şoväieli — dacă le-ar fi avut — şi de temerile pe care le avea. Regele ocolise cursa întinsă, nu ocupase nici o palmă de pămînt din Savoia şi îşi oprise numai Bresse, provincie franceză. Ce anume ştia el despre trădarea pusă la cale ? Nimic, credea Biron după primirea ce-i făcuse mulţimea. Şi mai credea de asemenea că nimeni n-ar cuteza să se atingă de un erou îndrăgit de mulţime.

Păşi cu chipul întunecat în faţa regelui, care părea vesel şi prietenos.

— Frumoasă răsplată pentru credincioasele servicii ale domniei-tale ! îl măguli Henri, arătînd spre stradă.

Biron, fudul, îşi umflă pieptul şi răspunse :

— Mulţimea mă cunoaşte. Dacă maiestatea-voastră aţi fi Carol Magnul, eu aş fi un Roland. Dar cu tratatul de pace, pe care l-aţi încheiat împins de frică, aţi risipit ceea ce am cîştigat cu vitejia mea. Vă compătimesc, sire, izbucni Biron furios, fiindcă mai înainte îi fusese frică.

Henri nu luă aminte la lăudăroşeniile lui Biron. Îi arătă mareşalului o mică statuie a zeului Marte, care avea chipul regelui şi purta cununa de lauri pe frunte.

— Ce crezi, vere, că ar spune despre asta fratele meu, regele Spaniei ?

Biron nu înțelese nici aluzia, nici semnalul de alarmă pe care-l cuprindeau aceste vorbe.

— Ăla ? mormăi el. Ăla nu se teme de maiestatea-voastră.

Henri îl bătu peste burtă, rîzînd.

— Nostim băiat, dar te îngrași prea tare. Ce mai, îmi placi.

Auzind asta, fața prostănacului se făcu roșie-cărămizie. Privirea-i, ștearsă pînă atunci, începu să rătăcească și să arunce scîntei. „Să fie cu putință ? gîndi Henri. Iar am de-a face cu nebunia. Dacă marele-maestru ar ști ce ușor începe să bată cîmpii o minte slabă, ar trata trădarea ca pe o boală. Într-un stadiu mai înaintat, boala asta e însă fără leac."

— Vere, îl întrebă Henri, de cîți bani ai nevoie ca să-ți plătești datoriile ?

Biron : — Ar trebui să fiu mai puternic decît maiestatea-voastră, spre a-i astîmpăra pe toți cei ce mi-au dat cu împrumut.

Henri : — Gluma e primejdioasă, dar e bună. Laudă-te gură..

Biron : — Dați-mi Bourg-en-Bresse !

Prezicerea marelui-maestru se adeverea. Trădătorul își trecea cu succes examenul. Henri îl privi cu mihnire.

Henri : — Ce nevoie ai de orașul ăsta ?

Biron : — L-am cucerit.

Henri, mîhnit, dar mai tăios : — Te țineau din scurt oamenii marelui-maestru, de asta n-ai călcat strîmb.

Biron : — Spionii marelui-maestru. Un rege care n-are încredere în mareșalul său !

Începea să se vădească furia încrîncenată a acestui om, care nu voia să renunțe la nimic și n-avea să mărturisească nimic. Henri întoarse foaia și trecu la felul de a vorbi al maiestății. Se depărtă de Biron și-l încredință cu răceală că-i acordă încrederea lui. Era tonul cel mai potrivit spre a-l face pe smintit să-și vină în fire. Biron își drese glasul, care rămase însă răgușit, se bîlbîi și mîrîi :

— Sire, ispita era mare. Oricare senior din acest regat are prilejul să se facă mai mare pe socoteala maiestății-voastre. Nu sînteți temut.

— Pînă cînd e prea tîrziu, rosti Henri, nu prea tare, însă destul pentru a fi auzit.

Trădătorul îl privi neîncrezător : ce-o fi însemnînd asta, pînă unde va trebui oare să meargă cu mărturisirile ? În cele din urmă mormăi ceva despre banii care într-adevăr i-au fost trimiși de spanioli, dar care nu însemnau mare lucru pentru buzunarele lui sparte. Nimeni nu-l putea îmbogăți pe el.

— Dacă n-am să mor pe eșafod, apoi am să mor pe paie.

Și cu asta își sfîrși mărturisirea : dar mai adăugă, fără a se opri, că regele trebuia să-l ierte, fiindcă se legase numai prin vorbe și nu trecuse, la drept vorbind, „la fapte", încît ar fi mai bine pentru amîndoi să pună punct acestui episod.

Henri, deodată tăios : — Cu ce mă amenințI ?

Biron, spășit : — Dimpotrivă, rog pe maiestatea-voastră să-mi acorde o binevoitoare iertare.

Henri : — Ce-am aflat pînă acum, să-ţi fie iertat.

Biron : — Totul ? Fie că am trecut la fapte, fie că nu ?

Henri : — Tot ce am aflat — şi altele să nu mai faci.

Şi se repezi la prietenul lui, îl apucă pe după gît, şi-i şopti la ureche : „Noi doi".

Henri : — Noi doi, să ne trădăm unul pe altul ? La ce bun, de vreme ce banii nu-ţi pot fi de folos, iar după moartea mea n-ai mai fi vestitul mareşal Biron ? Aceeaşi mulţime care ţi-a dus calul de frîu ţi-ar întoarce spatele. Ar trebui să rătăceşti prin ţări străine. Iar stăpînul domniei-tale ar fi sărmanul meu frate din Spania, care nu este ceea ce a fost bătrînul stăpînitor al lumii.

Pierzîndu-şi capul şi vădit încurcat, Biron rosti :

— Feriţi-vă, sire ! Filip al treilea o fi slab, dar ucigaşi tot poate năimi !

Abia rosti aceste cuvinte, că îl şi văzu pe rege pălind.

Trădătorul nimerise punctul slab al regelui, fără să fi ţintit anume să-l înspăimînte, pentru că, la rîndul lui, era prea puţin stăpîn pe sine. Văzîndu-l, însă, pe rege speriat, căpătă iar curaj. Regele nu se teme nici de cîmpul de bătaie, nici de asedii, are pe trup destule cicatrice, deşi nu treizeci, cum nici Biron nu are. De multe ori i s-ar fi putut întîmpla să cadă răpus de un glonte al duşmanului, ultima oară chiar mareşalul pusese la cale uciderea lui, printr-un glonte tras din fortăreaţa asediată. S-o fi uitat, oare, Henri ? Cunoştea moartea năprasnică sub mai multe înfăţişări : dar numai una dintre ele îl înspăimînta.

Cu posomorîta nesimţire de la începutul convorbirii, şi cu ochii şterşi, Biron rosti :

— Să nu uitaţi că v-am prevenit. De fapt, asta a fost şi pricina pentru care am ajuns pînă la un anume punct a mă înţelege cu o seamă de conspiratori. Sînt şi rămîn cel mai de nădejde mareşal al maiestăţii-voastre.

Henri : — Aş vrea să te cred.

Biron : — Şi să-mi mulţumiţi. Daţi-mi Bourg-en-Bresse.

Henri : — Nu.

Biron, plecînd : — Sire ! Gîndiţi-vă bine. Sînt cel mai de nădejde mareşal al maiestăţii-voastre.

Îndărătul uşii închise de Biron, Henri îşi spuse :

„Are să fie cu adevărat nevoie, frăţioare, să mă gîndesc cam multişor cum să te scap de secure."

Şi plecă fără zăbavă spre Paris. Pretextul pe care-l dădu fu multiubita marchiză : voia să-şi revadă, în sfîrşit, franţuzoaica, după atîtea nopţi în care-şi îndeplinise îndatoririle oficiale cu străina. Cu toate acestea, în scrisorile trimise reginei o numea, cum se şi cuvenea, „Inima mea scumpă", în timp ce Henriette trebuia să se mulţumească numai cu „Inima mea" şi era supărată din pricina acestei deosebiri. Pe urmă veniră obişnuitele scene, care-l înveseleau pe rege şi nu-l făceau de fel să-şi piardă cumpătul. Căci Henriette întruchipa în ochii lui tot ce socotea că

ține de spiritul francez : iar acesta ajunsese la și mai mare preț pentru dînsul, de cînd cu căsătoria. Pe deasupra, Henriette trebuia să-i nască un copil, ceea ce avea să se întîmple curînd, și Henri îl aștepta bucuros, nici chiar delfinul nu-i mișca mai mult inima.

Amîndouă femeile îl înșelau, însă, pe-ntrecute, de la început și fără întîrziere. Necredința reginei îl plictisea, dar oricum, și dînsa era o povară. Nici nu-i ieși în întîmpinare Mariei de Medicis cînd veni la Luvru. Era seară, în palat nu ardea nici o lumînare, servitorimea întîrzia, și străina trebui să-și găsească singură drumul prin palatul cufundat în beznă, străbătînd saloanele pustii, urcînd scările. După cum băgă de seamă, mobilierul era alcătuit din lucruri vechi, sărăcăcioase, nevrednice de rangul ei. Ar fi plîns toată noaptea, dacă o atît de mare prințesă și-ar fi putut îngădui să plîngă. Și, așa cum îi era firea, nu mai uită niciodată cum în seara aceea crezuse că nici nu se află la Luvru și că-și băteau joc de ea. Un motiv mai mult să se răzbune.

Dorul de răzbunare al marchizei îl înveselea mai mult pe Henri, căci era schimbăcioasă și furtunoasă ca marea. Henriette va încerca să-și răpească fiul și să-l ducă în Spania : în felul acesta s-ar încinge lupta pentru succesiunea regelui și vechiul vrăjmaș, Spania ar putea să sară, ca totdeauna, în sprijinul răzvrătirii. De altminteri Henriette e înțeleasă cu toți conspiratorii încă de pe acum, cînd regele l-a mirosit pe mareșalul Biron și se străduie să-l scape de mîna călăului.

Și mai e și zăpăcită : spune ce ar trebui să tăinuiască, își lasă scrisorile peste tot — făcînd tot ce-i stă în putință pentru ca tomnatecu-i iubit s-o ia în serios. Și, în cele din urmă, voia i se împlinește : Henri începe să-i ceară socoteală în loc să o pună să danseze, să se strîmbe și să facă glume nesărate. O amenință că o pedepsește, dar marchiza îl ia peste picior. O dată se apropie de el și se stropși cu glasu-i spart, care-i plăcea așa de mult :

— Surghiuniți-mă într-o mînăstire, încaltea să scap de maiestatea-voastră. Vi se pare că sînteți frumos ? Ori că mirosiți bine ?

Și o spuse nu numai între patru ochi. Drept urmare, Henri începu să folosească mai des parfumurile, dar răutăcioasa marchiză continuă să-i facă scene, după cum avea chef.

Cînd află de la dînsa aproape tot despre întinsa conjurație, Henri nu mai dori decît să-i stăvilească limbuția.

— Doamnă, primejdioasele-ți taine n-ar trebui să ajungă la urechile tuturor. Atîta vreme cît le cunosc numai eu, am să fac totul ca să fii cruțată. Dar ferește-te. Și contele Essex a crezut în steaua lui ; fiindcă era iubit de o regină, a socotit că avea tot dreptul să trădeze. Pînă la urmă, însă, sora mea de Anglia a trebuit să poruncească să i se taie capul — deși de atunci o doare mereu ceafa.

Zăpăcita se săltă cît putu mai mult în vîrful picioarelor și, batjocoritoare, strigă :

— Da, da' dînsa-i bărbat.

De data asta regele nu mai rîse.

Şi în aceeaşi vară făcu o călătorie prin ţinuturile unde se aflau capii conspiraţiei : acum îi ştia pe toţi şi nici marele-maestru n-ar fi putut aduna atîtea dovezi împotrivă-le. Épernon din Metz, Bouillon din Sédan şi chiar şi guvernatorul Languedocului, împreună cu conetabilul său Montmorency, susţineau morţiş că-i sînt credincioşi. Regele adusese cu sine ostaşi ; văzîndu-se descoperiţi, o susţinură cu atît mai zgomotos. Dar regele nu se ostenise pînă la ei ca să le asculte minciunile. Ci voia să-i facă să se simtă supravegheaţi, şi izbuti. Apoi mai era şi dornic să adă cum arătau trădătorii, îndeletnicire potrivită pentru un vechi cunoscător de oameni. Şi mai cu seamă cumătrul lui, conetabilul, îi spori cunoştinţele, dacă nu şi durerea.

Tocmai atunci spaniolii atacau oraşul flamand Ostende. De asta şi trebuia Henri să-i facă pe conspiratori să se simtă supravegheaţi. Prietena sa, regina Angliei, îi ceruse stăruitor să sară împreună în ajutorul Ţărilor-de-Jos : o alianţă ofensivă. Elisabeta nu prea era darnică în astfel de propuneri. Dar Henri nu-şi putea părăsi regatul în acele clipe. Dacă l-ar şti cu faţa la duşman, conspiratorii ar începe în spatele lui răzvrătirea lor fără noimă şi nu s-ar da în lături nici de frica unei năvăliri străine. Regele plecă dar singur spre coastă. Singur se sui pe zidurile Calaisului, ascultînd tunurile ce băteau la Ostende : îşi muşca zăbalele, neputinţa îl făcea să sufere.

Cu multă trudă şi multe osteneli făcuse ca ţara şi poporul să fie mai bine, mai fericite : oamenii se învăţaseră să-şi respecte unii altora credinţa, ceea ce nu era de fel puţin ; şi duminica, aveau cu adevărat cîte o găină în oală — în orice caz, dacă nu toţi, dar mai mulţi decît aveau înainte ; şi tocmai cînd lucrurile se îndreptau pe un făgaş bun, iată că, fără a pierde vremea, se năpustea între ei şi izbînda lui trădarea, o fiară veninoasă, cu sîngele rece, pe care ţi-e şi scîrbă s-o atingi. Şi pe zidurile Calaisului — pentru ca furtuna să nu-l răstoarne, Henri se ţinu strîns de inelele de fier — suferea cumplit că nu se putea bizui pe nimic, şi nimic nu-l apăra de decădere şi pieire. Cunoaşterea n-a fost niciodată îndestulătoare — ce ştiu eu ? Şi la fel de nesigură ca şi cunoaşterea era fapta. Îi rămîneau dar curajul şi tăria lui, şi ele trebuiau să-i ajute, clipă de clipă, să meargă înainte.

Dincolo, la Dover, sosise chiar în ziua aceea regina, aliata lui, şi aştepta doar un cuvînt, pe care el nu-l putea însă rosti. Dacă Henri şi-ar fi pus trupele să mărşăluiască, flota ei ar fi ieşit în larg. Dar nu, el avea nevoie de aceste trupe împotriva trădării. Elisabeta îi trimise sfatul să-i prindă pe toţi trădătorii şi să-i descăpăţîneze, şi în primul rînd pe Biron, mareşalul lui. Dar Henri spuse :

— E o femeie învăţată, priceputâ nevoie mare în descoperirea comploturilor şi vindecă trădarea după preceptele chirur-

giei, cu securea. Eu nu mă pot însă măsura cu dînsa ; viața mi-a arătat de multe ori că nu violența este aceea care hotărăște. Numai dragostea e hotărîtoare.

Iar numai pentru sine își spuse : „Dintre cele două femei ale mele, nu o iubesc pe nici una, de asta mă și înșală. Le-am cumpărat pe amîndouă, pe regină ca și pe marchiză. Înșelîndu-mă, vor să-și răscumpere înjosirea. Femeile care ne pun coarne își apără ființa lor. Asta înseamnă ceva ori nu înseamnă nimic ; cine nu le iubește le poate întoarce spatele. Dar Biron ? Pe el l-am iubit și încă și acum aș vrea să-l scap. Dar are să fie greu, din pricina prietenei mele din Anglia, din pricina marelui-maestru."

Înapoiat din călătoriile sale, Henri se duse la Arsenal — dar fără nici o plăcere : ceea ce voia să dea pe față nu adăuga nici un fel de lauri, nici stăpînirii sale, nici renumelui său.

Rosny nu împărtăși de fel mirarea stăpînului față de întinderea trădării, o trădare fără noimă, care n-ar fi fost de nici un folos trădătorilor, ci ar fi păgubit numai avutul și glia obștească. Fiindcă nu era vorba de prăbușirea unui domnitor, ci de pierzania unei țări, a națiunii ! Nu se împotrivește oare o asemenea încercare rațiunii sănătoase ? Fără a mai vorbi de simțămintele firești.

Bunul slujitor avea părerile lui. Cine are puterea nu înțelege niciodată de ce e mereu primejduit. Atît de simplă era explicația lui Rosny. Dar se minună de cîte amănunte cunoștea regele. Și puse degetul pe rană, pomenindu-l pe domnul d'Étrangues, tatăl marchizei. Henri îl opri.

— Împotriva lui n-ai nici o dovadă. Din contră, marchiza m-a ajutat cel mai mult ca să mă luminez.

Asta și voise să audă ministrul, care hotărî să facă percheziții atît la marchiză, cît și la tatăl ei. Henri crezu că izbutise s-o apere pe Henrietta lui, și acum începu să ceară o păsuire pentru Biron.

— Mai întîi, nici nu-l avem în mînă, ba mai mult, are o armată și tunuri.

— O să-i luăm tunurile, făgădui neînduplecatul ministru.

— Mult noroc, îi ură Henri. Dar ar fi mai ușor să-i arestăm întîi pe ceilalți.

Neînduplecatul ministru ceru totuși capul mareșalului Biron. Și pînă la urmă lui Henri i se îmbroboni fruntea de o nădușeală rece, atît de greu avu de luptat pentru rătăcitul său prieten.

Dar Rosny, liniștit și hotărît ca totdeauna, spuse :

— Știți, sire, că nu puteți porni cu armata în Flandra. În spatele maiestății-voastre ar izbucni o răscoală armată.

— Adevărul adevărat !

Henri devenise deodată la fel de chibzuit ca și bunu-i slujitor.

— Prietena mea, regina Angliei, mă sfătuiește să tai capul conspiratorilor noștri, așa cum a făcut și dînsa cu iubitul ei Essex.

— Și are dreptate, foarte mare dreptate, întări marele-maestru. Iar cel dintîi pe care trebuie să-l scurtați cu un cap e Biron.

— Am și luat hotărîrea în ceea ce-l privește, încheie Henri. Va fi trimisul meu la Londra, ca să vestească prietenei mele, reginei Angliei, că m-am căsătorit. Se va întoarce cu totul alt om.

Lucru de care Rosny se îndoi : dar băgă de seamă că regele își spusese cel din urmă cuvînt.

Și Biron plecă într-adevăr în Anglia. Bătrîna regină lăudă față de el pe stăpînitorul său. Adăugă însă că regele Henri are un singur păcat : blîndețea.

— Să-i povestești ce se face cu trădătorii.

Și-i arătă trimisului un obiect care se vedea prin ferestrele ei ; îl avea mereu în fața ochilor și-l privea : era capul tînărului Essex, omul pe care îl iubise. Nu rămăsese decît tigva, dar Biron era obișnuit cu capete de morți și se temea tot atît de puțin de ele ca și Elisabeta. Nici priveliștea, nici spusele ei — regina o vedea bine — nu-l puteau opri pe Biron. Și îi scrise regelui Franței acest lucru, încă înainte ca Biron să se fi înapoiat.

În timpul lipsei acestuia, unul dintre agenții lui vorbi, și trădătorul fu el însuși trădat. Cei cu care conspirase nu mai aveau încredere în el, văzînd că era trimisul regelui. Și oricum își dădeau seama : regele știe tot și le răspunde cu contramăsuri. Pe neașteptate le-a luat încasarea acciselor. Cum poate, însă, un senior să fie destul de puternic spre a purta război, și încă împotriva regelui, dacă poporul nu-i mai plătește vamă ? Se înspăimîntară dar și plecară ei spre Curtea regelui, în loc ca Henri să-i viziteze pe la casele lor. Puternicul duce d'Épernon îl încredință pe domnul de Rosny, care la urma umelor nu era decît un ministru, că regele n-avea nevoie să țină sfaturi tainice, deoarece nimeni nu se gîndea să se răzvrătească. Marele-maestru îl pofti s-o spună el însuși regelui : nimeni nu mai îndrăznea, însă, să-i vorbească.

Ura împotriva regelui fusese aținată mai cu seamă printre protestanți, cărora li se spusese că regele ar nutri gîndul să nu mai întrețină din banii lui orașele lor întărite. În schimb ar strînge la Arsenal tunuri pentru a zdrobi libertățile amînduror religiilor. Cel mai însemnat dintre conspiratori, Turenne, acum duce de Bouillon, un prinț bogat care nu se putea lepăda o dată cu capul de trufia lui, era și el protestant. Împărțise pe vremuri sărăcia cu Henri, atunci cînd viitorul regelui nu se arăta a fi mai luminos decît al lui. Un soț din vremuri grele știe însă mai puțin ca oricare să păstreze măsura cînd vin vremuri bune. Cum, cel care a suferit de foame cot la cot cu el să stea acum deasupra lui ? Regele ăsta e vrăjmașul tuturor gentilomilor din regatul lui, și mai cu seamă al celor protestanți, cărora nu vrea să le fie recunoscător pentru bătăliile de altădată. Aceste vorbe găseau crezare, fiindcă erau spuse de oameni care aveau anume stare și, de cele mai multe ori, chiar prea multă.

Henri, care primea rapoarte de peste tot, îi simţea depărtîndu-se de el ; mulţimile protestante erau mai înverşunate împotrivă-i decît catolicii, în ochii cărora cîştigase măcar atît cît valorau accisele În afară de asta, papistaşii de rînd îşi mai aminteau că el îi biruise pe asupritorii lor, în timp ce aceia alături de care luptase odinioară pentru libertatea conştiinţei uitaseră pînă şi de edictul de la Nantes. Atunci fusese chinuit de sfîşietoare îndoieli — mai ales că din fire înclina către îndoială. Acum e sigur, însă, că vina pentru întinderea conspiraţiei cade asupra lui. Nu degeaba doar, după multe isprăvi şi după izbîndita reînălţare a unui regat, te vezi părăsit de toţi şi rămas singur, ca la început.

Îl pofti pe Rosny la Fontainebleau, încredinţat totuşi că adînca-i nelinişte şi îngrijorare pricinuite de neizbînda lui n-ar putea găsi înţelegerea marelui-maestru. Şi Henri nici n-aminti de ele, închizîndu-le în sufletul său. Bouillon şi bărbosu-i prieten de la Trémoïlle plecaseră în ţinuturile lor. După cum nici d'Épernon şi nici vreun altul nu putuseră fi opriţi.

— Le-aş fi spus adevărul de la obraz. Dar nu arătă că privea trădarea lor, a tuturor, drept propria-i ruşine.

Bunul său slujitor îl lăudă pentru viclenia şi prefăcătoria de care dăduse dovadă. Cu atît mai repede are să cadă în cursă căpetenia criminalei conjuraţii. Se înţelege, se gîndea la Biron, îi era sete de sîngele lui. „Regele se plimbă cu paşi prea mari pentru grădiniţa de aici, îşi spuse Rosny. Trebuie să-i povestesc ceva." Bunul slujitor se pricepea cu destulă iscusinţă să aureasca pilula învăţăturilor pe care le avea de dat ori a celor mai grele hotărîri ce trebuiau luate : îl dezarma pe rege prin pildele trecutului ori povestindu-i faptele mărunte ale zilei, care se întîmplă totdeauna, pe lîngă cele neobişnuite, făcînd ca şi acestea din urmă să pară împletite cu cele de fiecare zi.

Mareşalul Biron nu mai avea tunuri, marelui-maestru îi izbutise un plan dibaci. Băgase în cap guvernatorului Burgundiei că tunurile lui nu mai făceau doi bani. Naivul guvernator se încrezu şi trimise tunurile învechhite pe calea apei, la vale, şi, după cum fusese înţelegerea, vasul avînd pe bord tunuri noi plecă în acelaşi timp în susul fluviului, spre Dijon. Dar se rătăci, din păcate, din pricina ceţii şi a nopţilor întunecoase, pînă cînd încărcătura-i poposi din nou la Arsenal, unde sosiseră cu bine şi tunurile mareşalului. Grozav renghi, regelui nu-i mai rămase altceva de făcut, decît să rîdă. Rosny, însă, era cît se poate de serios :

— Sire, e vorba de regatul maiestăţii-voastre. Lăsaţi la o parte toate amintirile, simţămintele şi...

— Şi ruşinea, întregi Henri, uluindu-şi slujitorul, care căzu pe gînduri, dar nu găsi pricina acestui cuvînt.

— Lăsaţi deoparte totul, ceru dar Rosny cu atît mai mare stăruinţă. Pilda ce o veţi da cu cel mai puternic dintre duşmanii maiestăţii-voastre...

— Puternic, fără tunuri ? întrebă Henri. Dezarmat, sărac, un biet cerșetor ? mai întrebă el. Aș putea să-l las s-o șteargă, nu-i mai rămîne decît să fugă fără să se mai uite înapoi.

— Spre Spania, rosti Sully rar și apăsat. Sire, dumnezeu și-a retras mîna de deasupra capului lui Biron, n-aveți dreptul să-l luați sub ocrotirea maiestății-voastre.

Henri se sperie rău. Tunetele și fulgerele judecății de apoi nu i-ar fi putut aminti cu mai multă tărie că trebuia să se supună poruncilor datoriei. Și neînduplecatu-i slujitor fu destul de înțelept să-l lase singur, înainte de a-și fi dat seama că fusese chemat la ordine și pus să-și facă datoria.

MIEZUL NOPȚII

Ne aflăm în mica grădină împrejmuită a castelului Fontainebleau, o grădină a încercărilor : cel ce e supus încercării stă de vorbă cu conștiința lui. Nimeni nu îndrăznește să-l tulbure, deși e privit de departe, de la ferestre, de către regină și de către ministru, precum și de după gardurile vii de către alți curioși, cu aceeași grijă mare de a nu fi zăriți.

În cele cîteva zile de cînd Biron se afla pe drum, regele îl însoțea mereu cu gîndul. Uneori îl sfătuia să se întoarcă, să fugă ; dar mai des încă îl ruga să se căiască, să se arunce la pieptul lui. În ziua de treisprezece iunie, dis-de-dimineață, regele își zise în grădina aceea : „Nu vine", și le spuse același lucru și oamenilor săi, care erau gata pregătiți pe după gardurile vii. Biron e furios : vrea să-l înjunghie pe Rosny, dușmanul lui, a și jurat s-o facă, ce-ar mai avea dar de pierdut dacă ar deveni și regicid ? Henri îi liniști, însă, pe ceilalți în această privință.

Era prima oară cînd aștepta jungherul fără a se teme. „Să nu mai am poftă de viață ? Eu care eram atît de dornic de a trăi ? ! Fac împreună cu Biron drumul lui încoace, drumu-i anevoios și lung către moarte. Tot împreună am umblat călări, pe drumurile acestui regat, și în vremuri mai fericite". Se gîndea însă mai mult la tată decît la fiu, și îl lua pe unul drept celălalt, cum făcea și mulțimea. „Să mă despart și să mă depărtez de ai mei ? Dacă ei cred că e mai bine pentru dînșii să treacă de partea vrăjmașilor mei înfrînți, cum rămîne cu mine ? Numai cine se crede pierdut e pierdut cu adevărat, și nimeni nu m-ar trăda dacă eu însumi nu m-aș fi trădat."

Și se cufundă în sine, căutînd cu disperare pricinile dintîi ale trădării — dar ele nu lămureau nimic.

„Deși se zice că eu sînt cel care a făcut să pogoare din ceruri maiestatea binecuvîntată, n-am crezut niciodată în asta. Nu orice zi e pentru mine o sfîntă sărbătoare. N-am fost tiranul pe care să-l fi urît și căruia în același timp să i se fi închinat. E zadarnic să iei de la unii numai prisosul, în loc să le iei totul deodată, și să-i saturi pe alții numai duminicile. Pe cine am smuls din chingile prostiei, din acelea ale nebuniei ? Dacă n-am

izbutit s-o fac, nu mă pot socoti eliberatorul lor. Din pricina felului meu de a fi am ajuns pînă la a tăinui cel din urmă atentat împotriva vieţii mele. Biron, cruţă-mă de dezonoare. Prea tare ar ţipa de pe eşafodul tău !"

De afară se auzi zgomot. Henri crezu că şi sosise ceasul de care se temea. Dar era numai un tîrgoveţ necunoscut, care se ruga cu atîta foc, cu atîta durere în glas să fie lăsat să-l vadă pe rege, încît îi îngăduiră să intre în umbrar. Căzu în genunchi şi imploră pe maiestatea-sa să cruţe viaţa nepotului său, condamnat la moarte. Regele semnase sentinţa, cunoştea faptele, şi acestea nu îngăduiau milostivire. Dar păli, văzînd jalea celui ce se tîra în genunchi în faţa lui. Un biet tînăr are să se urce pe eşafod, şi tu, regele, te iei de piept, în gîndurile tale, cu un trădător, ca să te lase în pace.

Omului ce se tîra în genunchi îi spuse :

— Îţi faci datoria de unchi. Eu trebuie să mi-o fac pe a mea, ca rege.

Şi din clipa aceea îşi încheie socotelile cu Biron. Acesta sosi curînd, după cum şi fusese aşteptat, şi nu-şi schimbase de loc felul de a se purta, după cum iarăşi se prevăzuse. Cei de afară îi urmăreau cum umblau amîndoi printre gardurile vii : regele, tăcut şi hotărît, mareşalul, furios nevoie mare, din pricina bănuielilor nedrepte, dar mai cu seamă din pricină că fusese dezarmat. Rînd pe rînd, se lovea de zor în pieptu-i nevinovat şi-l învinovăţea pe necredincioşul Rosny, care-l trădase.

— Poate că şi eu te-am trădat ? îl întrebă Henri, şi îndărătnicului mincinos îi pieri piuitul.

După aceea regele îl îmbrăţişă, îi arătă că în jurul lor nu se afla nimeni, şi ceru să i se destăinuiască.

— Eu ! izbucni Biron.

Prin glasul lui vorbea sufletul negru al unui posedat.

Apoi fură văzuţi ieşind de sub umbrar, unul senin, iar al doilea furios, din pricina jignirilor de neîndurat. La masa pe care o luară împreună cu întreaga Curte, Biron stînd faţă în faţă cu regele, nu se vorbi decît despre asediul oraşului Ostende. Henri arătă că fratele său, regele Spaniei şi miniştrii săi tremură pesemne de spaimă, din pricină că el, regele, are să-i pedepsească pe cei care-l trădează. În acest caz războiul din Flandra ar fi repede pierdut de spanioli. Biron înghiţea bucatele şi vorbea puţin, deşi i se putea citi pe obraz ce gîndea : „îndrăzneşte !" spunea faţa-i roşie-vînătă. „Nu mai eşti regele gentilomilor tăi. Acum n-ai decît să-ţi întrebi prostimea, de care te-ai legat, dacă vrea să-şi verse sîngele pentru tine, ca noi odinioară."

După masa de prînz, Henri îl pofti din nou pe nefericitul Biron în aceeaşi grădiniţă. De parcă nimic n-ar fi fost încă pierdut, lupta pentru izbăvirea unui suflet : dar acesta era mort de-a binelea.

„Domnule mareşal, vino-ţi în fire, aici eşti domnia-ta, în faţă e Henri, regele domniei-tale. Şi n-ai să mai găseşti un altul

căruia să-i fii drag cum îi eşti lui. Uită tot cu ce te-ar putea avea la mînă ducele de Savoia, uită porunca tăcerii cu care Spania te-a trimis încoace ! Uită toate aşa cum şi eu am să uit totul, după cel dintîi cuvînt pornit din inimă."

Dar Biron nu putea fi sincer. La Lyon, în ciuda mîniei şi trufiei lui, ar mai fi putut, poate, fi ; acum nu mai voia decît să vadă împlinindu-i-se ursita, deşi nu credea într-însa ; sufletul îi era împietrit, lovit de blestemul muţeniei şi aştepta doar mîna călăului. Henri număra sferturile de ceas : îşi făgădui să aibă răbdare pînă la al patrulea, mai lăsă să treacă de la el şi al cincilea. Apoi, deodată, se opri în mijlocul unei fraze, lăsă braţul să-i cadă şi plecă repede spre casă. Acolo se închise cu Rosny şi cu regina.

În numele liniştii statului, ministrul ceru capul celui vinovat, dar n-avu nevoie să vorbească prea mult : cea mai plină de rîvnă se arătă regina. Soţul ei se gîndeşte să cruţe un trădător : treaba lui dacă vrea să-şi piardă tronul. Maria de Medicis, însă, nu vrea să audă de aşa ceva. Ea ştie că, pe vremuri, regele l-a ales pe acelaşi Biron pentru a-i ocroti amanta şi pe bastardul ei dacă el ar fi murit. Dacă regele nu se pricepe să-şi aleagă bine oamenii de încredere, o Maria de Medicis nu trebuie să ispăşească iar fiul ei, delfinul, trebuie să ajungă la majorat sub regenţa mamei lui

Cuvîntul fusese rostit : regenţa. Maria ştie cum i se spune în toate limbile. Deocamdată exprimă ceea ce îi stă la inimă în franţuzeasca ei nu prea plăcută la auz, dar care spune lucrurilor pe nume. Şi Henri înţelese că se şi luaseră măsuri pentru vremea cînd el n-avea să mai fie, că se şi făcuseră anume socoteli privind acea vreme. El era numai vremelnic printre cei vii ! Iar prietenu-i din tinereţe, tovarăşul suişului şi al veacului care a luat sfîrşit, trebuia să moară fără întîrziere. Chiar dacă n-ar fi fost spuse în franţuzeasca străinei, aceste lucruri nu pot fi plăcute. Şi cu toate că ceea ce i se spune este în firea lucrurilor, Henri simte că îl ia cu frig.

Împrejurările se schimbă acum prea repede pentru vîrsta lui, cînd oamenii devin mai simţitori. Să ajungă singur, să-i trimită la moarte pe cei ce-au mai rămas, înainte de a-i urma şi el, şi să nu poată dobîndi măcar o păsuire ? S-o lăsăm în legea ei pe străină.

— Domnule de Rosny ?

— Sire, dat fiind că mareşalul Biron nu mai poate avea nici o îndoială asupra gîndurilor maiestăţii-voastre, există primejdia că ar putea fugi. Trebuie arestat.

— Nu înainte de miezul nopţii, hotărî Henri.

Seara, jucară cărţi. Apoi societatea se despărţi, dar Biron rămase la rege, fără a fi poftit. Henri înţelese că mareşalul nu se gîndea să fugă. Dacă nu şi-a pierdut cu totul minţile, nu se poate ca în cea din urmă clipă să nu-i treacă prin cap gîndul cel bun : şi o undă de nădejde învălui inima regelui. Chemă

încă o dată în amintire vechea prietenie, dar vai ! nu văzu decît niște ochi uscați, o gură ce trebuia să rămînă închisă și — miezul nopții sună.

Henri îi întoarse spatele, se îndreptă cu pași rari spre cabinetul lui, șovăi să închidă ușa. Iar după o clipă nespus de chinuitoare o deschise din nou — Biron se afla în același loc, mereu sub vraja nebuniei lui.

— Dumnezeu să te aibă în sfînta lui pază, baroane Biron. Henri îi dăduse vechiul nume pe care-l purtase în cei douăzeci de ani de primejdii și răni, petrecuți împreună. Dar nu-l mai auzi nimeni.

— Înțelegi ce ți-am spus ?

Nu. Mareșalul Biron fu arestat chiar în anticameră, se împotrivi cu furie, de parcă ar fi fost vorba de o glumă proastă, și jucă mai departe rolul nevinovăției trădate — atît la Bastilia, unde un călugăr îi aduse din nou porunca de a rămîne mut, cît și la procesul lui unde, cu toate că i se arătară dovezile, scrise chiar de mîna lui, ceea ce îl miră foarte mult, tăgădui cu aceeași înverșunare. Socoteala lui era că presiunea conjuraților și a puterilor străine îl vor sili pe rege să-i dea drumul. Partida din care face parte e puternică și cutezătoare, iar judecătorii s-ar putea teme de răzbunarea ei, dacă l-ar condamna pe Biron. Căci și printre judecători se află vechi partizani ai Ligii, care ridică din nou capul, de parcă ereticul n-ar fi înfrînt-o niciodată, de parcă domnia lui nici n-ar fi avut loc.

Șoselele deveniră, dintr-o dată, din nou primejdioase, cei șase sute de veri ai pîrîtului porniră la drum din Gasconia spre Paris, bande înarmate dădeau lovituri. Denunțătorul care vînduse dovezile scrise fu ucis, chiar în mijlocul capitalei, deși era păzit, iar ucigașii fură ajutați s-o șteargă. Regele Henri dăduse dovadă de mult curaj judecînd un trădător, de mai mult curaj decît s-ar fi cerut dacă năvăleau chiar vrăjmașii. Căci vrăjmașii sînt mai de temut atunci cînd, cu ajutorul banilor, fițuicilor tipărite și al patimilor mineză țara și uneltesc de departe să le cadă în mînă.

Și Henri trăi s-o vadă și pe asta : faptele lui, pacificarea și bunăstarea regatului, nu-l scutiră de durerea de a-și părăsi capitala și a aștepta în afara ei, cu piciorul în scară. Fiindcă nu trădătorul, ci regele o luase la fugă. Iar pe ministrul său Sully îl preveni stăruitor să nu se lase prins — conspiratorii ar fi vrut să pună mîna pe el, spre a avea o chezășie pentru capul lui Biron. Rosny se pricepu, se înțelege, să se păzească și, pesemne că după felul lui de a fi, chibzui că numai cei ce sînt sortiți înfrîngerii se bizuie pe crime : aceștia n-au rădăcini puternice. Rădăcini au numai mărirea și avuția, amîndouă stropite cu sudoarea frunții și sporite de cel mai bun slujitor. Dar oricîte ar putea cuprinde cu mintea lui un ministru, regatul nu este totuși al lui. Măreția ministrului atîrnă de aceea a stăpînului său : în cel mai rău caz i se poate întîmpla să-și piardă libertatea. Și, gata să se arunce în șa, Henri înțelese toată nestatornicia

stării lui. Înțelese că nu era decît un trecător și că numai nerozii pot face socoteli care să țintească dincolo de clipa care fuge. Întîmplările prin care trecuse în acele zile erau pentru el ca un dangăt de clopot în miez de noapte.

Primi în afara orașului rubedeniile lui Biron și le vorbi cu blîndețe și cu părere de rău, ca împuternicit al dreptății și al rațiunii de stat, ale căror porunci nu le putea schimba. Le respinse rugămințile, fără ca vreunul să bage de seamă ce-l îngrijora și ce aștepta la drept vorbind : eliberarea cu forța a prinsului, răscoala fățișă a capitalei, dat fiind că spiritele erau destul de bine pregătite pentru așa ceva. Biron e un bun catolic, de-aici pătimirile lui. Circula o scrisoare emoționantă, pe care Biron n-o scrisese nicicînd, dar în care îi spunea regelui tot ce-l putea face să fie urît. În celula lui, bunul catolic nu știa să spună nici măcar Tatăl Nostru, ci se ocupa mai ales cu astrologia, dorind din toate puterile să rămînă în viață, cum i se și făgăduise. Regele e slab, frica are să-l biruie. Judecătorii au și început să tremure.

Dar Henri avea printre membrii Parlamentului și alți oameni decît cei care căpătaseră guturai ori găsiseră alt pretext pentru a nu trebui să-l judece pe Biron. Dintre marii seniori de seama acestuia, nici unul nu primise să facă parte din curtea de judecată. Mai trăiau însă bătrînii magistrați ai regelui Henri, care fuseseră cu el la Tours cînd Parisul se afla încă în mîinile Ligii, care cunoscuseră paiele temnițelor, care fuseseră săraci. Aceștia își părăsiră acum paturile moi, casele încăpătoare și în fața primejdiei deveniră iar cei de odinioară. Se împotriviră, se arătară plini de curaj. Dacă regatul ar fi stat să piară, apoi cei dintîi loviți tot ei ar fi fost. Și acești umaniști scăpară regatul, sărind să-l apere la nevoie. Privirile lor erau ațintite asupra regelui : el nu se lasă clintit de nici o ispită, porunca lui este să se facă dreptate.

E adevărat că și destui îi îmbrățișară cauza. Apărat de o gardă puternică, Rosny venea deseori la el, în afara orașului. Bătrîna Elisabeta, prietena sa, îi scrise, încercînd să-i insufle neînduplecarea ei. Căci știa că fratele ei, regele Franței, nu vedea cu plăcere atîrnînd capete de mort în fața ferestrelor lui, și încă dintre acelea pe care le sărutase pe vremea cînd mai aveau carne pe ele. Știa, simțindu-și sfîrșitul aproape și avînd de dus o dată cu dînsa în mormînt veacul ei, că va fi însoțită și de mica ceată de oameni încă în viață, care fuseseră mari, ca și dînsa, prin cele ce făptuiseră.

În schimb Biron, un om plin de viață, care simțea nevoia să i se ia sînge, nici nu voia să audă de moarte. În fața paznicilor și a vizitatorilor cărora li se deschiseseră ușile celulei sale maimuțărea cu scălîmbăieli și zbierete judecata la care urma să fie supus. Dorința de a-și bate joc și încrederea în biruința lui îl făcură să întreacă orice măsură. Își păstrase pînă la urmă încrederea că de partea sa erau și puterea și dreptatea. Puterea, fiindcă fără doar și poate în timp ce el turba între zidurile închi-

sorii, neputîndu-şi cheltui forţele, afară conjuraţia era pe cale să-şi atingă ţelurile şi trupele spaniole se aflau în marş spre a-l elibera. Iar dreptatea era de partea lui din trei motive : în primul rînd, trădarea este dreptul celui mai tare, iar acesta, după cum o credea, era el. În al doilea rînd, la Lyon regele îi iertase totul, în afară, e drept, de ceea ce Biron nu voise să mărturisească. Ei, dar astea sînt chiţibuşuri : nu ele au să influenţeze sentinţa judecătorilor.

În al treilea rînd, şi ăsta-i lucrul cel mai de seamă, bogaţii şi mai-marii lumii au dreptul de netăgăduit şi datoria morală de a-şi apăra avuţia. Dreptul şi datoria lor morală glăsuiesc că la cea dintîi ştirbire a bogăţiei, care-i face atotputernici, să o folosească împotriva statului şi naţiunii. Iar pentru cazuri extreme porunca lor e : Cheamă duşmanul în ţară, ca să-ţi scape avuţia. Ceea ce nu-i chiar cea dintîi grijă a duşmanului, după cum s-a văzut de multe ori, dar aşa-i credinţa bogaţilor. Încît, fiind împăcaţi cu credinţa şi conştiinţa lor, pot vorbi aşa cum a vorbit trădătorul Biron în ultima clipă a vieţii :

— Domnii mei, aveţi în faţa domniilor-voastre un bărbat pe care regele îl trimite la moarte pentru că este un bun catolic.

Nu ştia să spună Tatăl Nostru, dar credea în bogăţie, şi cu această credinţă avea să moară — nu fără o ultimă izbucnire. Fu cît pe ce să sucească gîtul călăului, pe care-l socoti, de altminteri, un înşelător. Cum să îndrăznească regele să trimită călăul la el, la el care-i în plină putere şi în vinele căruia sîngele curge şuvoi !

Regele Henri cîntărise, se înţelege, preţul acestei morţi. Şi primele succese îl îndreptăţiră : conspiraţia se destrămă, conspiratorii nici nu mai cutezară să sufle. Moartea unui singur om, a lui Biron, împiedică deopotrivă atît izbucnirea răscoalei cît şi a războiului : spectrul Ligii se risipi la fel de repede pe cît se ivise. La înapoierea în capitală, regele fu primit de mari mulţimi ce-l aclamară, simţindu-se una cu el : el e părintele păcii, al vieţii şi al dreptului la fericire. Fie binecuvîntat, binecuvîntat ! Bucuria trecu însă repede şi fu cu atît mai repede uitată, cu cît tezaurul regatului era plin, iar meşteşugurile în avînt.

Dar cei înfrînţi aveau o ţinere de minte mai bună. Puseră să se citească nenumărate liturghii pentru sufletul martirului lor, care murise pe eşafod. Şi, de-a lungul anilor, conspiraţia aceea fu urmată de altele, toate înăbuşite. Căci Rosny veghea, iar regele n-avea să-i mai pună nicicînd la îndoială sfaturile : nu-l mai avea decît pe el. Totuşi, amîndoi îndrăzniseră să se atingă de bogaţi, de puterea bogaţilor. Cele din urmă cuvinte ale celui descăpăţînat fuseseră : „Pentru că sînt un bun catolic". Destul pentru a-l meni pe rege unei morţi năprasnice, dacă nu fusese cumva menit unei asemenea morţi şi de mai înainte. Încît pe viitor avea să vieţuiască în regatul lui în veşnica aşteptare a morţii. E cea mai înfloritoare dintre domnii, dar în spatele stăpînitorului vin paşi : bănuieşte apropierea lor, deşi nu se

aud Cine ar căta înapoi, n-ar vedea nimic. Nu-i mai rămînea dar altceva de făcut decît să trăiască de la o zi la alta — iar zilele sînt destul de frumoase atîta vreme cît mai bate inima în piept.

Într-un rînd, străbătînd călare furnicarul de oameni de pe *rue* de la Ferronnière, văzu, purtată în faţa lui, o litieră necunoscută. Caii n-aveau cum s-o ia înainte şi se opriră în loc: se aflau tocmai în faţa unei case cu o boltă deschisă, deasupra căreia era zugrăvită emblema: o inimă încoronată străpunsă de o săgeată. Regele se aplecă: ar fi vrut din toată inima să arunce o privire înăuntrul litierei, dar aceasta fu luată de vîrtejul de oameni. Şi nimeni nu înţelese de ce regele rămăsese locului gînditor, deşi între timp i se deschisese drumul.

Tot atunci se obişnui să folosească o vorbă nouă: „Ăsta-i adevărul, cum adevărat e că Biron a fost un trădător". Curînd după executarea trădătorului, Henri îşi vizită la Arsenal ministrul şi i se adresă cu: „Domnule marchiz de Sully". Pentru care cel mai bun slujitor mulţumi, dar atît cît crezu el că se cuvine: se aşteptase să fie numit duce şi *pair*. Titluri pe care trădătorul le căpătase fără a le merita, numai pentru că regele îl iubise. Faţă de cel mai bun slujitor al său, Henri nu simţea însă nici un fel de dragoste, ci numai admiraţie, socotindu-l prea fără de cusur spre a-l putea răbda cu voie bună. Pentru ca Sully să se vadă pus în plină lumină şi să ajungă marele ministru, trebuise să moară Gabrielle d'Estrées. Şi deveni marchiz după moartea lui Biron. După cum avea să fie şi duce, dar pentru asta vor mai trebui să se prăpădească mulţi alţii. Greu de răbdat un om desăvîrşit, care îi depărtează pe toţi cei pe care-i iubim.

Uriaşa masă a ministrului era încărcată de lucrări. Sully îşi revedeă socotelile, care chezăşuiau înflorirea regatului. Întorcînd capul către însoţitorii lui, Henri îi întrebă:

— Aţi vrea să fiţi în locul lui, să staţi ţintuiţi de scaun? Eu unul aş înnebuni.

Şi, privind la un vraf de manuscripte, amuţi văzînd că erau analele domniei lui: Rosny adăugase numai unele amintiri. După cum era de aşteptat, cele mai multe însemnări se ocupau cu propăşirea regatului şi purtau titlul de „Economia regală". Ministrul, care alcătuise singur acele însemnări, folosise forma unor convorbiri cu secretarii săi: aceştia aveau rolul să-i amintească de fiecare dată ce săvîrşise el, faptele lui, osîrdia lui, meritele lui, de parcă el însuşi nu le-ar fi cunoscut. „Trufie", îşi spuse Henri încetişor, pentru sine. „Cum îşi poate scrie cineva memoriile, cînd viaţa fiecăruia e plină de fapte ruşinoase?"

În acelaşi timp, însă, cu sau fără vrerea lui, simţi lacrimi în ochi. Îi trimise pe toţi ceilalţi afară. Şi, rămas numai cu Rosny, îl îmbrăţişă:

— De azi înainte numai domnia-ta îmi eşti drag.

Ce mare figură a veacului abia sfîrșit se stinse, cînd maiestatea-sa britanică închise ochii, în aprilie 1603! Vechea aliată a regelui Franței împotriva stăpînirii lumii de către Spania îl ajutase să-și cucerească tronul și să-l păstreze. Pe de altă parte, prietenia lui îi apăra ei insula de debarcările spaniole. Cele două regate dăinuiseră numai fiindcă fuseseră aliate, pentru că cei doi suverani nu uitaseră, nici o zi măcar, unul de celălalt, timp de douăzeci de ani. Cînd Elisabeta muri însă, Henri nu purtă doliu și nici nu porunci Curții sale să-l poarte, de teamă, poate, că n-avea să fie ascultat fără împotrivire. Dar Curtea împlini, cu de la sine putere, ceva mai mult: ca și cum s-ar fi vorbit, curtenii nu pomeniră de loc numele răposatei.

Regele și regina Franței locuiau în palatul Luvru, o reședință bogată, ce devenise de nerecunoscut în ultima vreme, după ce fusese din nou și cu strălucire mobilată. Un bijutier anume adus, Nicolas Roger, avea în grija lui giuvaericalele maiestăților-lor. Regina folosea tacîmuri de aur. Curtea ei era alcătuită din patru sute șaizeci și cinci de persoane, dintre care o sută șaptezeci și cinci erau și hrăniți sau, cum se spunea, „își țineau gura la Curte". Cei o mie cinci sute de slujitori ai Curții regelui aveau aproape toți leafă, deși mică, și fiecare dintre ei purta un titlu. Dar nu era loc de ajuns ca să poată locui cu toții la palat. În timpul nopții, încăperile și intrările palatului erau păzite de șapte sute de soldați.

Henri adoarme greu de cînd a murit Elisabeta. Odaia-i de culcare e cabinetul lui, numai că acum, în fundul acestuia, a fost ridicat un pat cu polog aurit, cu fel de fel de podoabe. În stînga patului se află o ușă care duce spre odaia de culcare a reginei. De la moartea Elisabetei, Henri întoarce cheia în broască de cîteva ori. Se află aici în una din cele dintîi nopți de cînd regina Angliei a fost coborîtă în cavou și se gîndește la ea, dat fiind că ziua o mulțime de oameni dă buzna peste el, iar rostirea numelui ei e oprită. Căci Elisabeta a fost o eretică și a luptat cu neasemuită osîrdie pentru răspîndirea în lume a noii religii, dacă nu ținem seama de regele Franței, de bătăliile și de edictul lui. Între acestea el a făcut săritura în necunoscut și și-a abjurat credința. La început numai de ochii lumii, lucru pe care Elisabeta l-a înțeles prea bine, cu toate că n-a încuviințat pasul făcut. A luat drept bune și spusele de mai tîrziu ale lui Henri, cum că o dispută între cardinalul du Perron și domnul de Mornay îl încredințase de adevărul credinței pe care o îmbrățișase. Adevărata credință a amîndurora, credință pe care au păstrat-o neclintit, este însă umanismul, credința că omul e chemat a sluji rațiunii și a fi curajos, liber, îndestulat și fericit.

„A ucis de multe ori, deși nu era setoasă de sînge. Nici eu nu sînt setos de sînge, și totuși i-am tăiat capul lui Biron. E bine ca umaniștii să fie și luptători și să știe a lovi cînd puteri vrăjmașe încearcă să se împotrivească chemării omului. Războinicii

mei hughenoți au apărat dreptatea și conștiința, și același lucru l-am făcut și eu mereu ; ăsta-i adevărul, precum adevărat este că Biron a fost un trădător. Elisabeta și cu mine a trebuit să fim puternici și să înălțăm cît mai sus tronul — dar nu pentru a înjosi oamenii. Ci am vrut ca maiestatea să fie pentru ei o icoană a însăși măreției lor.

Noaptea are să se scurgă înainte de a-mi fi putut depăna gîndurile. Cum, s-a și ivit prima licărire a zorilor pe care fluviul mi-o răsfrînge în fereastră ? În curînd ceasul are să bată de cinci ori și Curtea are să se adune. La șase au să intre cei ce au dreptul să fie de față la deșteptarea mea sau a reginei. În salonul de alături, nimeni n-are voie să intre acoperit. Cu toții se închină în fața patului meu de paradă, deși de cele mai multe ori nu mă aflu în el. Eticheta le cere să păstreze o oarecare depărtare, chiar simpla atingere a patului ar însemna o nesocotire a sacrei făpturi a suveranului. Un cămăraș stă de veghe lîngă pat ; și un cuvînt spus cu glas prea ridicat înseamnă un atentat împotrivă-mi. Da' am văzut, nu-i vorbă, și alte atentate — și am să mai văd.

Oamenii n-au învățat încă să se respecte pe ei înșiși, și de aceea nu respectă nici viața. În capitala mea poți tocmi un ucigaș cu patru taleri. La cît o fi prețuită propria-mi viață, și oare după mine are să se poarte doliu ? Mă cuprinde somnul, gîndurile o iau razna. Nu-mi rămîne altceva de făcut decît să-i las să se închine în fața patului meu, un simbol a cărui însemnătate n-au s-o înțeleagă niciodată. Cugetul oamenilor tinde acum mai mult către respectarea formelor, lucru pe care eu nu l-am vrut, dat fiind că asta-l face mai întortocheat în loc să devină mai simplu. De ce mai trăiesc printre ei, de ce întîrzierea asta ? E adevărat, însă, că nici nu mă mai aflu în întregime pe acest tărîm : răposata Elisabeta a luat cu dînsa și o părticică din mine.

Nu vreau să mă trezesc ! S-ar prea putea ca, în cele din urmă, să redau iezuiților drepturile, de vreme ce se pare că noul veac le dă lor dreptate. Elisabeta n-are s-o afle, acolo în veșnicie, dacă am să mă hotărăsc să-i rechem, ca să mă împac cu vremea de astăzi. Cu atît mai bine pentru dînsa. O părticică din mine a și plecat spre alt tărîm, o dată cu dînsa. O să ne recunoaștem oare pe lumea cealaltă ? Pentru că aici, pe pămînt, nu ne-am văzut niciodată.

Nu ne-am văzut niciodată decît portretele. Eram încă un copil, cînd i s-a propus să se căsătorească cu micul Navarra : a fost însă numai un șiretlic, țintind să răpească partidei mele căpetenia și să azvîrle țara în baia de sînge a războiului civil. Mai tîrziu i-am sărutat, în văzul lumii, portretul, pentru ca asta să ajungă la urechile ei și s-o îndemne să mă ajute. Pe vremea tulburărilor din Olanda am încheiat pacea cu Spania, deși eram legat de tratatul încheiat cu dînsa. Acum, de curînd, am scăpat amîndoi prilejul ce ni-l dădea asediul Ostendei, așteptîndu-ne în zadar unul pe celălalt, dînsa pe țărmul de dincolo, eu din-

coace, pe zidul pe care mă suisem şi care era scăldat de aceeaşi mare. Am scăpat prilejul, n-am văzut-o niciodată — şi totuşi, puţini oameni mi-au fost atît de apropiaţi ca dînsa. Mulţi m-au slujit pe mine şi eu pe ei. Cu cine am fost, însă, mai unit în cuget decît cu dînsa ?"

Mai înainte, cînd Elisabeta trăia încă şi se părea că mai era destul timp spre a o întîlni, Henri nu-şi pusese niciodată o asemenea întrebare. Îi răsărise nepoftită în minte în picoteala acelei dimineţi. Iar în urma ei se ivi şi răspunsul : „O să ne mai întîlnim, doar nu murim". Dar chiar pe jumătate adormit, se îndreptă îndată. „Ba viaţa noastră se sfîrşeşte. Dar dîra conştiinţei noastre se întipăreşte în alte minţi şi apoi iar în altele. Încît peste veacuri au să vină alţii care au să gîndească şi au să lucreze cum am gîndit şi am lucrat noi. Nu, nu murim o dată cu veacul nostru. Eu şi cu prietena mea, regina Angliei, o să ne recunoaştem veşnic."

Se trezi speriat, ceasul bătea de şase ori. Cum regele nu dăduse însă semnalul aşteptat, nu se arătară nici cei cinci valeţi, nici puţinii aleşi dintre curtenii care ar fi avut dreptul să fie de faţă la scularea lui. După cîteva minute, însă, uşa tăinuită din spatele patului se crăpă puţin, şi domnul d'Armagnac îşi vîrî capul. Nu-şi mai îndeplinea slujba chiar el, dar era cu atît mai grijuliu în ce priveşte ora, neîngăduindu-şi nici o întîrziere. De data asta îşi află stăpînul gata îmbrăcat şi privind, ca şi el, prin crăpătura uşii, spre camera din dreapta, camera de paradă.

I se spunea camera de paradă, avea treizeci de picioare lungime, douăzeci lăţime, şi dintre cele trei ferestre două dădeau spre fluviu, a treia spre soare-apune. Pe vestitul tavan se vedeau sculptate în lemn de stejar, de nuc şi de tei, şi suflate cu aur ce începuse să capete patină, arme de tot felul, aşezate cu multă artă şi cu tîlc în jurul herburilor regelui şi reginei. Pereţii erau acoperiţi cu tapiserii înfăţişînd întîmplări din vechime. Peste tot, aur şi mătase. Catifeaua mobilei era de culoarea trandafirilor veştezi. Patul era înălţat.

Patul de paradă al maiestăţii, ascuns privirilor de perdele, se înalţa pe un podium numit „parchet", înconjurat de o îngrăditură aurită. Doamnele şi domnii treceau pe dinainte-i în vîrful picioarelor şi, în mers, îşi întorceau cu toţii trunchiul, închinîndu-se perdelelor trase. Aceste perdele ascundeau maiestatea — fie că se afla îndărătul lor, în persoană, ori nu. Prinţesele de Condé şi de Conti încheiau alaiul. Dar tocmai cînd Henri se săturase de privit şi dădu să intre, se ivi o ultimă făptură, care aşteptase pînă se adunase toată Curtea. Cu paşi rari făcu solemnul drum, avînd grijă să-şi ascundă şchiopătatul. Şi în faţa patului de paradă al fratelui ei, ducesa de Bar, *Madame*, sora regelui, făcu o adîncă plecăciune. „Te pleci în faţa mea, Catherine."

Henri închise repede uşa, se opri în spatele ei, îşi acoperi ochii, dar văzu multe : „Suricară, te gîndeai mereu la patul ăsta de paradă cînd amîndoi eram încă nişte copii şi nimic altceva.

Acum eşti în faţa lui şi totuşi nu eşti fericită. Îţi spui şi tu că patul de paradă e gol, în timp ce sicriul Elisabetei, închină-te, e în cavou ? Nici tu nu vorbeşti despre dînsa, ca şi ceilalţi, dar ştii că am rămas singuri şi că o s-o urmăm. Revederea în lumea de apoi n-ar prea fi de dorit, după toate cîte ni le-am pricinuit, mai cu seamă eu ţie, aici pe pămînt. Cum l-aş putea revedea pe Biron ? Sau chiar pe prietena mea regina Angliei ? Nu, doar dacă am deveni între timp atoateştiutori, pentru ca nici unul să nu mai aibă nimic de reproşat altuia."

După cîteva nopţi ca acestea, începu să i se vadă pe faţă că suferea. Înţelegerea de a nu pomeni despre răposata fu îndeobşte respectată şi regele însuşi era cel dintîi care se ferea s-o încalce. Îşi vedea de îndatoririle de fiecare zi ; iar cea mai de seamă dintre ele era aceea de a sta mereu de veghe, de a nu se lăsa doborît. Se vedea totuşi că uneori gîndurile îi erau departe : în mijlocul cîte unui pătimaş schimb de cuvinte se oprea şi închidea ochii.

Şi la fel i se întîmplă şi o dată, în timp ce sta de vorbă cu doi dintre gentilomii lui, Montigny şi Sigongne. Amîndoi ghiciseră ce se petrecea în sufletul regelui şi socoteau că ar fi spre folosul lor să rostească, în sfîrşit, numele oprit. Se încredinţară mai întîi că nimeni nu-i putea auzi şi că se puteau încrede unul în altul. Apoi Montigny arătă încetişor că împărtăşea durerea regelui. Sigongne lăsă să se înţeleagă, cu glas scăzut, cît de mult o venerase pe regina Elisabeta. Henri înălţă pleoapele. Şi fără a spune un cuvînt, aruncă o privire cît se poate de ciudată asupra celor doi gentilomi.

Îi cuprinse spaima. Regele, care îi socotea pe toţi ca fiind de seama lui, şi le vorbise şi lor pînă atunci ca unor egali, deodată se depărtase plin de asprime. Cei doi gentilomi se izbiră de un dispreţ îngheţat — şi se grăbiră să plece. Crezuseră că marea depărtare a maiestăţii îi era cerută numai de slujba lui, şi că nu se potrivea cu felul său de a fi. Să aibă, oare, anume taine de împărtăşit cu o făptură care nu mai hălăduieşte pe acest tărîm şi n-are să se mai întoarcă nicicînd de pe celălalt ? Descoperirea ce-o făcură îi minună, dar se feriră să pomenească de ea faţă de alţii. Curtea i-ar fi făcut, fără îndoială, să se căiască de a fi aflat, printr-o întîmplare, ceva nou la un stăpînitor pe care-l vedeau mereu şi despre care toţi credeau că n-are nimic de ascuns.

Aceiaşi gentilomi se simţiră şi mai stingheriţi cînd, după vreo trei zile, regele îi pofti în grădina lui. Şi amîndoi se întrebară dacă nu cumva se făcuseră vinovaţi de ceva în trecut. Montigny fusese pe vremuri cel mai apropiat martor al unui atentat făptuit tocmai în timp ce el săruta genunchiul regelui. Sigongne, autorul unor lucrări dramatice cu cheie, cîntase de multe ori, în limbajul sublim al zeilor şi eroilor, un mare rege. Dar în limba cea de toate zilele nu prea se exprimase destul de respectuos despre ducesa de Beaufort. Amîndoi erau nişte curteni ce nu se deosebeau de fel de ceilalţi şi cu care regele

era obișnuit : ar fi găsit, nu o sută, ci o mie ca ei, oriunde și oricînd ar fi căutat. Dar tocmai de aceea îi și chemase în salonul lui înverzit, sub umbrarul în care nu putea pătrunde privirea celor ce s-ar fi aflat la ferestrele Luvrului. Prietenilor și vechilor lui frați întru lupte nu le-ar fi spus ceea ce mărturisi celor doi.

— Sînteți mai fericiți decît mine. Eu aș vrea să mor.

Cei doi ar fi vrut să intre în pămînt. Regele începu să umble și mai repede și le spuse că, dacă ar putea, și-ar schimba starea și meseria. S-ar face bucuros sihastru, spre a afla adevărata pace a sufletului

— Sihastrul nu duce lipsă de nimic. Mana cade din cer și corbii îi aduc bucata de pîine.

Li se spovedise astfel, oftînd din adîncuri, după care își strînse buzele și nu le dezlipi din nou decît atunci cînd se simți iar stăpîn pe sine. Și își urmă șirul gîndurilor :

— Dar o asemenea viață nu este potrivită pentru prinți : prinții nu se nasc pentru a-și trăi propria viață, ci spre a sluji statele și popoarele în fruntea cărora sînt înălțați.

Ascultătorii săi nu se așteptaseră la un asemenea fel de a vorbi din partea regelui : crezuseră că prin oricîte îi fusese dat să treacă, rămăsese totuși omul care uita lesne, cel despre care se spunea că-i mereu cu zîmbetul pe buze. Căci nimeni nu cunoștea tristețea adîncă a sufletului său : mai spusese, e drept, de multe ori în viață, vorbe ca acelea pe care le rostise atunci, dar niciodată încă față de străini. Și de aceea îi și păru îndată rău că se arătase față de Montigny și Sigongne mîhnit sau cuprins de nobilă resemnare. Încît întoarse vorba în așa fel ca sfîrșitul să se potrivească și cu cele ce le spusese pînă atunci, ca ei să poată povesti cele auzite fără a o face în paguba lui :

— În marea vieții, prinții nu pot afla alt port decît mormîntul și trebuie să moară în plină acțiune.

Cei doi își întipăriră în memorie mai ales aceste ultime cuvinte : după care povestiră ceea ce le spusese regele, de vreme ce, spre mirarea lor, îi făcuse confidenții lui, încît le-ar fi fost cu neputință să tacă. Iar cînd va sosi timpul, își vor aduce aminte de spusele lui despre moartea în plină acțiune și le vor privi ca o profeție. Regele a fost cu adevărat mîndru. A știut să sfîrșească așa cum a vrut el.

Iar Henri purtă în sufletul lui doliu după Elisabeta pînă în clipa aceea, nu mai mult.

VEACUL CEL NOU

Cel dintîi lucru pe care-l făcuse cînd aflase de moartea Elisabetei fusese să-i dea poruncă lui Rosny să se pregătească pentru o călătorie în Anglia. Din partea urmașului reginei nu era de așteptat aceeași afecțiune prietenească și cu atît mai puțin ace-

eași statornicie și neîntreruptă veghe în fața vrăjmașului comun. Curînd mihnirea regelui se prefăcu în supărare, și aceasta crescu pe măsură ce se vădiră tot mai mult slăbiciunile lui Iacob întîiul După șase săptămîni, noul rege fiind destul de bine cunoscut, sosi și clipa plecării lui Rosny. În dimineața cînd Henri îl aștepta pe ministru, regina, Maria de Medicis, se grăbi să vină la el înaintea acestuia. Era hotărîtă să-l oprească pe rege să-i încredințeze definitiv domnului de Rosny misiunea. Purtarea ei nu lăsa nici o îndoială : venea la soț ca la un datornic, așa cum îl socotise de altfel din prima clipă.

Henri nu-i dădu răgaz să vorbească. Știa că va interveni. Se mira numai că o făcea abia în ultima zi. Pusese totul la cale cu Rosny, fără să atragă luarea-aminte. Totuși, trimisul trebuia să-și aleagă suita. Și se găseau mulți gentilomi care ar fi dorit să facă parte dintr-însa și să călătorească pe socoteala statului. Maria știuse de mult ce se pregătește, dar tăcuse. Alesese, pentru a da atacul cea din urmă zi, ziua hotărîtoare. Cum o văzu, Henri apucă la întîmplare niște hîrtii de pe masă și începu să-i lămurească grăbit treburile lăuntrice ale regatului. Chipul ei îi spunea, însă, că se ostenește zadarnic. Nu voise niciodată să învețe ceva despre regatul Franței, poate pentru că n-o ducea mintea — sau poate nu numai de aceea. Ea știa una și bună : domnia regelui era vremelnică și pe deasupra și nelegiuită — cîtă vreme nu se va hotărî să dea ascultare Papei, să se alieze cu Spania și să recheme Compania lui Isus.

Băgînd de seamă că Maria nu-l ascultă și că de-abia aștepta să înceapă a vorbi despre ce-o durea pe dînsa, Henri ceru fără veste să vadă delfinul. Doica aduse copilul. Avea acum un an și jumătate. Henri îl luă din brațele femeii, îl puse pe jos și se așeză pe dușumea ; fiind la aceeași înălțime cu copilul, îi privi fața micuță cu o ciudată seriozitate. De ce, nu puteau înțelege nici doica, nici mama. Dar tăcură amîndouă. Henri își spunea privindu-l : „Ăsta are să vadă tot veacul". Nu se gîndea la nimic altceva

— Boursier, se adresă el doicii. La naștere, delfinul a fost tare slăbuț. Întîi reginei și apoi dumitale își datorește viața ; dumneata, cu buzele dumitale i-ai picurat în gură vin cînd a început să se învinețească.

— Sire ! îi răspunse doica. Dacă ar fi fost un alt copil, aș fi făcut-o de la sine. Cu acesta n-aș fi cutezat, însă, dacă n-aș fi primit porunca maiestății-voastre. Și, întorcîndu-se spre regină, doica urmă : Ce-a mai tremurat stăpînul nostru pînă a aflat că e într-adevăr un delfin. N-ar fi supraviețuit unei dezamăgiri. Parcă-și ieșise din minți de bucurie, a lăsat să intre în odaia unde îl aștaptam două sute de persoane, încît nu puteam să nu mă supăr. Dar maiestatea-sa a spus că copilul e al tuturora și că dorea să-și împartă bucuria cu toți.

— Nu mai pălăvrăgi atîta, doică, o mustră regina.

O umbră de spaimă îi trecu repede peste față. Sexul copilului hotărîse și soarta ei. Dacă ar fi fost o fetiță, băiatul pe

care-l născuse în acelaşi timp marchiza de Verneuil ar fi devenit, fără doar şi poate, delfinul. Maria de Medicis ar fi trebuit să plece de unde venise.

Amintirea primejdiei prin care trecuse se şterse repede, dar Henri apucă totuşi s-o ghicească ; îşi îmbrăţişă şi sărută soţia, lucru care, după cum socotea dînsa, i se cuvenea. Făcea parte însă din categoria oamenilor pe care sentimentul superiorităţii lor nu-i prinde bine. Henri se juca vesel cu delfinul, azvîrlindu-l în sus şi prinzîndu-l în braţe. Maria urmărea plăcerea amîndurora cu o privire care spunea că joaca asta nu se poate sfîrşi bine. Şi, într-adevăr, la un moment dat tatăl îşi aruncă atît de sus copilul, încît nu-l mai putu prinde, noroc că doica fu destul de sprintenă.

Se sperîară cu toţii, dar Maria îşi recăpătă cea dintîi glasul :

— Mereu furtunos, sire, i se adresă furioasă. Omul cu zîmbetul veşnic pe buze ar fi în stare să-mi ucidă delfinul.

Şi îşi propti pumnii în şolduri, ca o precupeaţă. Era limpede că nu-i putea domoli furia, decît dacă îi spunea doicii să plece cu copilul. Ceea ce şi făcu.

După aceea, de vreme ce tot trebuia să ajungă acolo, Henri o întrebă :

— Să auzim ce aveţi să-mi spuneţi, doamnă.

Regina nu se lăsă mult rugată. Avea drepturile şi poziţia ei sigură de mamă a delfinului, aşa că regele nu-i putea face nimic. Pentru a-l pune pe drumul cel bun nu mai avea nevoie să aştepte noaptea şi beţia simţurilor. Îşi putea arăta voinţa în plină zi.

— N-o să-l trimiteţi pe domnul de Rosny în Anglia.

— E lucru hotărît, nu se mai poate schimba nimic, îi dădu răspuns Henri. Vasul amiralităţii britanice a şi pornit să-l ia pe trimisul meu.

La care Maria îi arătă cu răceală că însăşi situaţia lui era destul de primejduită şi n-avea nici un motiv să caute prietenia unuia şi mai slab. Regele Iacob n-are să se poată menţine, o ştia bine. Şi mai repetă o dată că o ştie bine, ceea ce trezi luarea-aminte a lui Henri, care începu s-o asculte.

„Dacă Iacob are să-şi piardă tronul, puteţi face ceva ca pe tronul Angliei să se suie un rege mai bun ? Nu. Dar puteţi face să se aleagă un Papă cu ajutorul unchiului meu, marele duce, căruia Clement al optulea i-a făgăduit că urmaşul său va fi un Medicis. Lepădaţi-vă o dată de trecutul de eretic. Ţineţi seama numai de folosul maiestăţii-voastre şi de al meu. Regatul are nevoie de pavăza bisericii, iar viaţa maiestăţii voastre are şi mai mare nevoie de această pavăză."

Nimic din cele ce-i spunea nu era nou, lucrul cel mai cunoscut fiind povestea cu unchiul care se lăuda că alege papii. Dar ce-i la urma urmei Papa, fie el un Medicis ori un altul ? E o unealtă a Spaniei. „Dacă m-aş supune, îşi spunea Henri, mi-aş trăda regatul şi cu atît mai sigur aş pierde şi viaţa."

— Mă sfătuiţi să-i rechem pe iezuiţi, ca să-mi cruţe viaţa.

Maria tăgădui supărată. După părerea ei, părinții iezuiți erau niște oameni foarte blînzi, veseli, îndatoritori și modești, străini de orice fel de intrigi. Ar face bine să-i cunoască mai întîi. O convorbire sau două cu ei, și n-ar mai șovăi ; ar vedea îndată de unde-i poate veni izbăvirea.

Henri încercă să rîdă și, pentru a încheia convorbirea prietenește, rosti :

— Dacă e adevărat că nu ucid tiranii, atunci n-am a mă teme de ei. N-au decît să rămînă acolo unde sînt.

Cu toate acestea amîndoi, și el și regina, știau că jungherul nu era niciodată prea departe de pieptul lui. Dar n-o spuneau. Pentru a se face înțeleasă, Maria aminti de Biron, de moartea lui și de urmările acesteia. Dînsa, mai mult decît oricine, ceruse moartea trădătorului ; asta n-o împiedica, însă, să-i arate regelui cît de singur ajunsese de atunci. Chiar și cei mai mulți dintre curtenii săi credeau că îl chinuiește căința și că de aceea fusese bolnav în iulie trecut. Henri își pierdu răbdarea și părăsi odaia, strigînd din prag :

— M-au îmbolnăvit niște stridii stricate, nu căința : ăsta-i adevărul, cum e adevărat că Biron a fost un trădător.

Maria de Medicis rămase locului, greoaie, cu fața fără viață, cu ochii clipind prostește. Cu atît mai ciudată părea de aceea dorința de a stăpîni, pe care o trăda înfățișarea ei și această ultimă sentință :

— O să aflați ce înseamnă căința dacă, în ciuda sfatului meu, îl trimiteți pe Rosny în Anglia.

Henri plecă grăbit și abia în grădină răsuflă ușurat. Acolo îl aștepta pe cel mai bun slujitor al său, doritor să stea în sfîrșit de vorbă cu un om cu scaun la cap. Voia să dea marchizului de Sully instrucțiuni pentru vizita lui la Curtea Angliei. Are să treacă peste împrejurarea că nu se bizuie nici pe regele Iacob, nici pe prietenia acestuia. Vremea Elisabetei n-are să se mai întoarcă. El însuși e nevoit să trăiască în pas cu noul veac. Deie domnul, s-o poată face fără să se dezmintă pe sine însuși.

Rosny are să stăruie ca, după mareșalul său Biron, să lovească în altul din vechii-i soți, în Turenne, duce la Bouillon. Prințul protestant îl ponegrește pe rege în fața întregii Europe protestante și-i pune chiar în seamă pregătirea unei noi nopți a Sfîntului Bartolomeu, în înțelegere cu Papa. Henri are să arate din nou ministrului cele mai grave temeri ale lui : nu cumva protestanții săi să se alieze cu Spania. Rosny o să răspundă că asta-i cu neputință, cum a răspuns de mai multe ori pînă acum. Ce este Spania ? La Bruxelles o femeie a fost înmormîntată de vie în cinstea infantei. Cu această putere, de care toată lumea se îngrozește, nici măcar Bouillon — care, de altfel merită soarta celuilalt trădător — n-ar fi în stare să trateze.

Henri știe dinainte, cuvînt cu cuvînt, ce-au să discute peste puține clipe el cu Rosny al lui : se cunosc doar prea bine. Amîn-

doi își împărtășesc idei limpezi, chiar dacă nu totdeauna bune și potrivite cu împrejurările. Dar mai presus de orice, lucrează mînă în mînă ; și în timp ce protestanții se arată neîncrezători față de rege, el și cu marele-maestru îngrămădesc arme : pentru ce ? Pentru a-i scăpa pe aceiași protestanți. Libertatea conștiinței în întreaga Europă are să trebuiască apărată, pînă la urmă, cu armele, pentru că altfel regatul ar fi pierdut : el poate trăi numai sub semnul rațiunii și al adevărului, ori nu poate trăi de loc.

Gîndurile ce se îmbulzeau îl făcură să grăbească și pașii. Dar, în plină fugă, se opri deodată. Ce voise să înțeleagă regina spunînd că are să se căiască, fără nici o îndoială ? De unde știa de primejdia care-l paște pe Iacob ? Maria de Medicis nu-i deșteaptă, și în străfundurile gîndurilor lui soțul adăugă : și nici vrednică să fie iubită. Îl neliniștea deci nepotrivirea bătătoare la ochi dintre înțelegerea ei mărginită și aluziile ce le făcea. De unde își culege știința, sau cine o învață lecția pe care o spune ? În folosul cui îl previne ? Dînsa nu are cum să pătrundă viitorul. Cel mai bine știe ce are să se întîmple în viitor cel care se pregătește el însuși să treacă la fapte.

Ar trebui să pună să se deschidă scrisorile reginei. Dar nu-i treabă ușoară cînd șeful poștei e de partea ei. De Varennes urmărește rechemarea iezuiților cu același zel ca și dînsa. Să presupunem că ăsta o face pentru a șterge trecutu-i pătat. Dar Bassompierre, care nu este decît un tovarăș de drum foarte curios ! Dar toți ceilalți, care adulmecă dincotro bate vîntul și se iau după el ? Henri simte în jurul lui o conjurație care nu poate fi sfărîmată cu butucul și securea : căci trădarea e făptuită în gînd, printr-o înțelegere mută. Ori poate că și pun rămășaguri : de ce moarte are să moară el ? De pildă, din pricina prea multor stridii, ceea ce ar însemna o moarte firească ? Sau ajuns de pedeapsa dumnezeiască, aceea care se poate arăta pe de o parte prin căință, pe de alta prin jungher ?

Regina a vorbit despre delfinul „ei". Pentru a ajunge la regență, își face socotelile cu un mort și un nevîrstnic. „Nu cred că dorește să mor — azi sau mîine — ci se pregătește numai. Mă previne, încă tot cu bună-credință. De altminteri nu are nici deșteptăciunea vicleană a Catherinei de Medicis și nici marele număr de domnișoare de onoare cu care bătrîna stăpînea Curtea. Totuși umblă pe aici stafia bătrînei Medicis, al cărei prizonier am fost pe vremuri. Din partea mea, palatul Luvru n-are decît să fie un bordel. Ce nu-mi place, însă, este că e un butoi cu pulbere. Dar ia te uită ! Marele-maestru !"

Marchizul de Sully se ivise pe scara de onoare dinaintea fațadei ornamentate a palatului, pe care o cobora mîndru și măreț. Se gătise în vederea misiunii extraordinare pe care avea să i-o încredințeze domnul său. Felul cum călca trăda un neasemuit simț al demnității. „Umblă ca pe picioroange, își spuse Henri. Cînd am fost copil, cu un prilej de neuitat, l-am

văzut pe ducele de Alba mergînd tot așa. În amîndouă cazurile, mersul ăsta se datorește pesemne mîndriei și statului pe scaun, cu toate că Alba a fost un om respingător, iar Rosny e cel mai bun om." Lumina grădinii, îndulcită, trecută ca prin sită, îl făcu pe ministru să clipească : ochii îi deveniseră simțitori din pricina muncii neostoite. În razele soarelui giuvaericalele îi scăpărau ; purta, după moda veche, lanțuri și cătărămi din nestemate, iar la pălărie o medalie de mare preț, înfățișînd capul cu coif al Minervei. Ivirea lui în lume, gătit ca o făptură dintr-un veac trecut, era adesea primită cu surîsuri : cei ce zîmbeau aveau însă totdeauna grija să se afle în spatele lui, căci Rosny era prea puternic.

„Într-adevăr, începem să îmbătrînim, își spuse Henri. De cînd am început oare ? Totuși, nu ne lăsăm doborîți cu una, cu două. Chiar de va trebui să-i primesc în regat pe părinții din Compania lui Isus, lucrurile au să se petreacă altfel decît cred ei."

OMUL DE LÎNGĂ PAT

În vara aceea regele ascultă un predicator al cărui nou fel de a vorbi îi păru îndoielnic : orișicum, merita însă să fie admirat. Însuflețirea Curții, mai cu seamă a doamnelor, îl sili pe Henri să-l ia în serios pe domnul de Sales, cu toate că potopul său de vorbe îl scălda pe cel crucificat în parfumuri, îi încununa capul plin de sînge și răni cu păsărele și floricele, făcîndu-l să nu mai insufle nici un fel de spaimă : ba să piardă pînă și demnitatea suferinței și să devină drăgălaș ca însuși călugărul-gentilom pe care iezuiții îl trimiseseră din Savoia regelui Franței. François de Sales nu făcea parte din ordinul lor, le deschidea însă drumul într-un chip prea plăcut. Știa să dea ochii peste cap și avea o barbă blondă. Cine vedea și-l asculta trebuia să gîndească : viața mea nu face doi bani.

Puțin timp după aceea, regele se îmbolnăvi ; era a doua criză a aceleiași neputințe trupești. În timpul celei dintîi, ducesa de Beaufort îl îngrijise pînă cînd îl pusese pe picioare și veghease la căpătîiul lui zi și noapte. Acum, aflat într-o călătorie, căzu la pat în orașul Metz, și din întreaga-i Curte nu se afla lîngă el decît de Varennes. Poate că așa-i era hărăzit lui de Varennes : să stea lîngă patul de suferință a celor mai înalte personaje ; în orice caz se pricepea să folosească cum trebuie asemenea întîmplări. Iezuiții aveau voie să țină așezăminte de ale lor în Lorena. Și de Varennes chemă pe doi dintre ei, părintele Ignatiu și părintele Cotton — care avea să fie mai tîrziu duhovnicul regelui. Acesta din urmă era prost, și din prostie viclean, ori poate invers. Se jelui văzînd starea în care se afla înaltul pacient, și nu găsi să-i spună altceva decît că trebuie să se pregătească pentru un sfîrșit plin de căință. Ar

fi cel puțin o moarte firească și n-ar avea a se mai teme de jungher, lucru pentru care ar trebui să mulțumească celui de sus.

Aici interveni părintele Ignatiu. De Varennes îl înghiontise în coaste, dar părintele Ignatiu n-avea nevoie de semnele lui spre a prinde din zbor prilejul cel mai nimerit. Cu glas poruncitor îi făgădui regelui întins fără vlagă pe pat că îi va reda viața, dacă recheamă Ordinul; care oricum va fi rechemat de urmașii lui, căci așa cere spiritul vremii. Henri tăcu, dar în gîndul lui îi dădea dreptate iezuitului, în ceea ce o privea pe Maria de Medicis. Cu spiritul vremii lucrurile însă stăteau astfel: acesta putea fi îndreptat cu mai multă ușurință pe un făgaș bun, decît o femeie mărginită și îndărătnică. Trebuie doar să fii sănătos și să te ții bine pe picioare.

Sfidarea îl făcu să-și încordeze voința. Și, deodată, capul i se limpezi, ba chiar și fierbințeala îi scăzu mult. Dar cu bună știință oftă din adîncul inimii înainte de a recunoaște că învățătura vestitului Mariana[1] asupra dreptului de a ucide regii îl preocupa foarte mult.

— Nu de frică, adăugă. De multe ori mi s-a pus gînd rău, sub cele mai felurite pretexte. Pînă de curînd asta trecea drept o crimă sau, în cel mai bun caz, drept o cutezătoare armă politică. Pentru prima oară s-a găsit un învățat care s-o ridice la rangul de drept sacru. De ce?

Iezuitul de lîngă patul lui își îndreptă spinarea. Și cînd se deșiră cît era de lung și de negru, întrebă cu un glas tainic dar în același timp aspru:

— Dacă răposatul maiestății-voastre vrăjmaș, don Filip, ar fi căpătat, în clipele cînd părea cel mai primejdios, o lovitură de pumnal în coaste, ați fi spus că s-a făptuit o nedreptate?

— Într-adevăr, recunoscu Henri. Totdeauna are să se găsească cineva care să fie bucuros de uciderea noastră. Înseamnă însă asta un act de dreptate? Și cine anume îl hotărăște?

— Nu noi, cum crede maiestatea-voastră, dădu răspuns iezuitul. Sentința este dată, în gura mare sau pe tăcute, de popoarele Europei; de conștiința lor; de încuviințarea întregii lumi — care trebuie însă deslușită de un om priceput.

„Cum ești tu, ticălosule", gîndi Henri, dar nu-și dădu pe față gîndul. Dimpotrivă, spuse că, după cît se părea, iezuiții erau niște adevărați umaniști care învață oamenii să deosebească ce e bine de ce e rău chiar și în faptele monarhilor, și să lucreze după cum îi îndeamnă conștiința. Ar fi într-adevăr un progres vrednic de ncul veac.

— Eu m-aș putea înțelege cu domniile-voastre, căci conștiința mea mă îndeamnă să nu mă port ca un tiran.

— Conștiința maiestății-voastre e profetică, adeveri părintele Ignatiu. Sire, noi, membrii Companiei lui Isus, sîntem meniți

---

[1] **Juan de Mariana (1537—1624), iezuit spaniol, autorul unui tratat intitulat: „Despre rege și instituția regală".**

să fim cei mai buni prieteni ai maiestății-voastre și vedem în maiestatea-voastră singurul nostru sprijin, acum cînd regele Spaniei ne prigonește și se pregătește să ne alunge din statele lui.

Această minciună grosolană îi arătă limpede lui Henri cu cine avea de-a face. Regele recunoscu chipul călugărului. Pe vremuri, ca tînăr rege al Navarrei, se mai întîlnise cu el : aparținea atunci unui spaniol suspect ce-și dădea numele de Loro și susținea că poate face să cadă în mîinile regelui de Navarra, prin trădare, o cetățuie de la hotarul cu Spania. Cea dintîi întruchipare a părintelui Ignatiu privea cruciș, ceea ce nu se mai putea vedea decît uneori la cea de a doua. Cu nările-i căscate și fruntea prea boltită, vechiul cunoscut nu fusese un om frumos. Pe aceleași trăsături își pusese acum pecetea flacăra vieții spirituale, care schimbă multe. Totuși Henri vede prea bine : aici, lîngă pat, e omul care pe vremuri a încercat să se apropie de el cu gînduri ucigașe.

Întru acestea, însă, se simți destul de înzdrăvenit pentru a se îndeletnici cu treburile lui ; și începu cu cea mai nimerită, cu aceea de a cerceta și a asemui osebitele feluri de oameni. În fundul odăii, de Varennes și Cotton șușoteau între ei. Chipurile lor trădau o răutăcioasă bucurie, pricinuită de faptul că părintele Ignatiu îl dăduse atît de repede gata pe rege, dar regele și noul lui prieten știau prea bine ce gîndeau unul despre celălalt. Iezuitul își spunea : „Nu ești tu omul care să te lași prins în laț cu palavre, numai puterea te poate dovedi și am să-ți arăt îndată că puterea e de partea mea". Iar Henri gîndea : „Ucigașul a fost adus atunci de gentilomii mei într-o galerie deschisă. Fiecare dintre ei și-a sprijinit cîte un picior de zidul din față și ucigașul a fost poftit să-mi vorbească peste îngrăditura aceea vie. Cum n-a avut să-mi spună și prima, și a doua zi decît niște palavre, cu care voia să mă amețească, a fost împușcat."

Părintele Ignatiu o luă de la capăt :

— Dreptul de a recurge la uciderea tiranului este numai un subiect de exerciții dialectice. Înțelegeți prea bine că numărul atentatelor împotriva persoanei maiestății-voastre se va micșora dacă acest lucru va fi hotărît de o înțelepciune mai înaltă, adică de Ordinul nostru ?

— Înțeleg, spuse Henri. Se pare că celorlalte Ordine nu le prea place uciderea tiranilor.

— Noi vrem să vă apărăm împotriva călugărilor, predicatorilor și laicilor care ar socoti că ascultă de o inspirație divină și ar atribui neînsemnatei lor făpturi o chemare superioară. Noi nu gîndim așa. Noi stăm cu picioarele pe pămînt și supunem totul rațiunii, chiar și violența.

— Asta-i și părerea mea, observă Henri, destul de mirat. Cum înțelege Compania dumneavoastră să-i învețe pe oameni să gîndească așa cum trebuie ?

La care iezuitul răspunse cu o altă întrebare :

— A avut vreodată regele motiv să se laude cu gîndirea oamenilor ? Oamenii nu sînt făcuți după un singur calapod. Un om mare nu poate să cîștige dragostea întregului său popor, dat fiind că acesta are multe păreri, cu atît mai ciudate, cu cît sînt mai personale.

— Destul de adevărat, recunoscu Henri, dar își dădu seama că era dus în ispită și că îndată avea să iasă la iveală gîndul cel ascuns. Și ce anume cere Ordinul dumneavoastră ?

— Școlile. O ! acesta nu e un privilegiu ! Colegiile noastre sînt atît de bune, încît în principatele protestante din Germania oamenii cumsecade se fac catolici pentru ca odraslele lor să se poată bucura de educația noastră. Și să nu credeți că avem prejudecăți față de științele lumești. Angajăm profesori de matematici, iar anatomia e predată la noi de medici.

— De acord, spuse Henri. Și ce materii vă rezervați ?

— Aproape nimic. Latina, dacă sînteți de părere. Dar oricare disciplină ne dă putința să vă mlădiem supușii în interesul maiestății-voastre, să-i facem pe toți o apă și un pămînt, dîndu-le aceeași creștere, egală și totală.

Henri : — Și veți așeza în clasele de școală portretul meu pe un altar și veți aprinde lumînări în fața lui ?

Iezuitul : — Ne ferim să întrecem măsura și nu ne place limpezimea prea supărătoare. Pentru a o spune pe șleau, cu sau fără vrerea ei, maiestatea este mijlocul la care recurgem pentru a-i face pe oameni să nu gîndească, ci să asculte. Și asta, pentru mîntuirea sufletelor lor.

Henri : — Mîntuirea lor stă deci în tîmpire și în întunecarea conștiinței ?

Iezuitul : — Noi numim asta evlavie, supunere de bunăvoie.

Henri : — În așa fel încît să trăiască și să lupte fără să știe pentru ce.

Iezuitul : — Fără minte și fără conștiință a fost veacul trecut, cu nemăsurata-i mîndrie de a gîndi, de a inventa și a descoperi, de a croi planuri nenumărate și îndrăznețe. Ceea ce nu poate duce, însă, la aflarea adevărului. Libera personalitate umană se sumețește, pînă cînd sfîrșește gemînd pe un pat de suferință, însingurată și sleită de puteri.

Henri, încetișor : — Și dacă aș pune să te închidă în turn ?

Iezuitul, plecîndu-se peste patul de suferință :

— Ar trebui să mi-o doresc, fiindcă în turn aș suferi spre mai marea glorie a lui dumnezeu. Dar maiestății-voastre nu v-aș dori-o. Gîndiți-vă bine : noi n-am izbutit încă pînă acum să dezrădăcinăm anarhia spiritelor. Pretutindeni se găsesc fanatici : pînă și în ordinele cele mai disciplinate. Jungherul e scos repede din teacă. Sire, ar fi timpul ca Compania lui Isus să vă dea, spre a vă apăra, un duhovnic.

Vechea amenințare ! Pater Ignatiu socoti acum că-l poate lăsa singur pe rege și dădu să plece. Dar regele îi făcu semn să mai rămînă.

— Compania lui Isus, îi spuse Henri, cunoaşte cea mai mare izbîndă în Germania. Acolo domneşte destulă linişte, dacă trecem peste cunoscutele bande de ucigaşi şi incendiatori, spaima bieţilor ţărani. Putem fi, însă, măcar bucuroşi că şi moşiile mînăstirilor sînt jefuite. Din păcate, poporul nu trage nici un folos din asta, ci numai prinţii şi nobilimea se îmbogăţesc. Ordinul dumneavoastră favorizează nobilimea.

— Nobilimea germană este paloşul nostru, observă iezuitul, fără trufie şi fără smerenie.

— Sîntem în preziua unui mare război, spuse Henri, şi acest război va fi al dumneavoastră. Un război împotriva popoarelor.

— Dar spre folosul stăpînitorilor şi prinţilor care, dînd ascultare voinţei şi poruncilor noastre, îi gonesc pe protestanţi din ţările lor, cum face împăratul Rudolf [1]. Sire, sînteţi regele prea creştin. Dragostea maiestăţii-voastre se întinde asupra tuturor supuşilor voştri, fără deosebire, chiar şi asupra ereticilor. Vreţi să le redaţi credinţa şi inegalitatea firească. Cu ajutorul nostru o puteţi face prin blîndeţe şi răbdare, ocolind un război sîngeros.

— Amin, încheie Henri şi dădu ochii peste cap, cum îl văzuse de curînd făcînd pe dulceagul predicator. După care zumzăi : Păsărele, floricele. Şi deodată, cu un glas tunător, întrebă : De ce este poporul meu atît de bătăios ? De ce privesc francezii mei capul plin de sînge şi de răni ca un avertisment că trebiu să fie tari ?

— Maiestatea-voastră aveţi nevoie de linişte, observă părintele Ignatiu, mustrîndu-l fiindcă se zbuciuma prea mult şi în zadar.

Şi, cu adevărat, i se făcu rău tare şi-l chemă într-ajutor pe de Varennes ; cei doi iezuiţi ieşiră. Între două crize grave, regele semnă ordinul prin care îngăduia Companiei lui Isus să-şi redeschidă aşezămintele în cuprinsul regatului. Domnul de Varennes putea să se făleasca oricît voia, hotărîrea fusese însă luată fără ca el să fie întrebat. De ce anume fusese luată n-o ştia nimeni, nici măcar omul care stătuse lîngă patul regelui.

SLĂBICIUNE, GRABĂ ŞI VIOLENŢĂ

Se ştie şi se prea ştie cum se desfăşoară lucrurile. Dacă vreun organ al trupului încetează să funcţioneze, pînă la urmă îşi revine. Dacă vreun nou trădător crede că o să răstoarne cerul şi pămîntul, are curînd de-a face cu un rege încercat, care a trecut prin toată şcoala trădării. Pe credinţa femeilor nu se pune, oricum, nici un temei. Ce o să le mai trăsnească prin cap furtunoasei d'Etrangues şi trupeşei Medicis ? Protestanţii, care erau atît de înverşunaţi, au să cadă iar în braţele regelui

[1] Rudolf al II-lea, împărat german, crescut la curtea lui Filip al II-lea, regele Spaniei.

Henri ? Ca şi cum s-ar fi vorbit, întreaga Europă împingea la marele război, străduindu-se să-l dezlănţuie. Regele Franţei a crezut că, rechemîndu-i pe iezuiţi, scapă de neplăceri şi mai mari. Dar cum are să se descurce acum cu ei ? Şi cum au să-şi încheie ei socotelile cu regele Angliei, care le-a făcut făgăduieli nechibzuite ? Alianţa celor doi regi e ameninţată a fi aruncată în aer, aşa cum sînt aruncate în aer fortăreţele. Dar, prin oricîte are să mai aibă de trecut Henri, vîrtejul întîmplărilor îi va duce cu el anii, care, după cum îşi dă seama, îi sînt număraţi.

Ambasadorul extraordinar, marchizul de Sully, fu cît pe ce să fie martor la o bătălie navală. Vasul englez, căruia din politeţe îi încredinţase persoana sa, fu gata-gata să deschidă focul asupra flotei franceze. Aceasta, după ce adusese la Dover numeroasa suită a ambasadorului, se pregătea tocmai să se înapoieze, şi, pentru a-l saluta, înălţase steagul cu crini. Englezii socotiră gestul o sfidare, căci pavilionul francez fusese ridicat în apele aflate sub stăpînirea lor. Întîmplarea, care ar fi fost de neînchipuit sub Elisabeta, îi arătă lui Rosny ce schimbări se petrecuseră de la moartea ei, ce schimbări avea să găsească la capătul călătoriei sale.

Şi schimbările începură să se vadă chiar în drumul de la coastă spre capitală. Ofiţerii regelui Angliei însărcinaţi cu încartiruirea făcuseră nişte semne pe casele unde trebuiau să înnopteze oaspeţii francezi ; unii tîrgoveţi şterseră însă semnele făcute pe casele lor. La sosirea la Londra, împuternicitul regelui Franţei fu salutat cu focurile trase de tunurile din vechiul turn, din cetăţuie şi de pe vasele de război. Apoi, înconjurat de-o mare mulţime, se urcă în trăsura de gală, plecînd spre palatul trimisului permanent, contele Beaumont. Gentilomilor lui, însă, li se închiseră toate uşile în nas şi erau ameninţaţi să doarmă în stradă. Pretextul era că domnii care fuseseră de curînd pe acolo cu mareşalul Biron căutaseră pretutindeni cearta cu lumînarea şi chiar înjunghiaseră un om. Marchizul de Sully se grăbi să ţină tinerilor săi gentilomi o lecţie despre bunele purtări. Din nefericire, tinerii vizitară un bordel şi acolo înjunghiară din nou un om.

Şi toate acestea i se întîmplau tocmai unui asemenea ambasador, tocmai omului cel mai plin de demnitate din Franţa. Spumegînd de furie, Rosny îl ameninţă pe tînărul zurbagiu cu tăierea capului, şi numai cu mare greutate izbuti primarul Londrei să-l îmbuneze. Întru acestea, numai din întîmplare nu căzu Rosny însuşi în cea mai mare greşeală. Avusese de gînd să se ducă la primire purtînd doliu mare. Lordul Sidney îl preveni însă, la timp, că ar fi fost singurul om îmbrăcat în negru. Regele Iacob şi Curtea lui ar fi luat-o în nume de rău. Dar mai supărat decît toţi ar fi fost de bună seamă simţitorul monarh, care fusese pînă de curînd numai rege al Scoţiei şi devenise acum şi al Angliei, nu prin meritele lui, ci prin

moștenire. La Curtea lui nu era voie a se pomeni numele marii sale înaintașe. Și Sully dădu vina pe micimea supraviețuitorilor. Oamenii n-au răbdare să aștepte ca gloria să se stingă de la sine și de aceea fac pe surzii.

Cu atît mai fără măsură folosi dar ambasadorul, în cuvîntul ce-l adresă regelui în palatul de la Greenwich, stilul înflorit, acum la modă, pe care trebuise să-l deprindă și el. Arătă că stăpînul său și regele Angliei sînt niște adevărate minuni, care unesc în făpturile lor, deopotrivă, măreția vremii noi și a antichității. Niciodată n-ar fi îndrăznit să vorbească așa cu înaintașa lui Iacob : cu Elisabeta se vorbea ori în stilul folosit în afaceri, ori în limba învățaților. Apoi îl încredință pe regele Iacob că stăpînul său este pe deplin mîngîiat de dureroasa pierdere a Elisabetei, prin pașnica înscăunare a unui urmaș de o supraomenească mărinimie. Regele Franței, care l-a trimis într-acolo, își face o idee atît de înaltă despre maiestatea-sa Iacob, încît prietenia și credința ce i le închină depășesc cu mult legăturile, totdeauna netulburate, pe care le-a avut cu vestita regină, trecută în lumea dreptților.

Dar numai atît era adevărat, că Elisabeta trecuse în lumea dreptților, tot restul era născocit. Ba Rosny se încumetă chiar să spună că dorea urmașului aceluia cu trăsături nedeslușite o domnie la fel de fericită ca a suveranului său.

— Deie, domnul, ca gloria și pămînturile ce stau sub sceptrul maiestății-voastre să sporească mereu. Numai cu ajutorul celui de sus aș putea fi destul de elocvent.

Prin aceste ultime cuvinte recunoștea însă că și lingușirea are margini, că atît cît putea linguși un om încă nu era destul pentru a insufla încredere și hotărîre unui monarh neîncrezător, care nu cuteza să se bizuie nici măcar pe sine însuși. Pentru a auzi sublimele cuvinte de îmbărbătare ale lui Sully, regele Iacob coborîse două trepte ale tronului său.

După ce își sfîrși Sully cuvîntarea, începu și el să-și îngaime răspunsul. Dar nu se simțea stingherit de trimisul francez care-și ținea ochii în pămînt, spre a-l cruța pe bietul moștenitor al coroanei Angliei, ci de privirile propriilor săi dregători care deveneau cu atît mai scormonitoare cu cît el vorbea mai greu. Erau tot vechii slujitori ai răposatei regine și dorința lor, mai cu seamă a lordului Cecil, ar fi fost să-l facă pe stăpînitorul străin să se simtă stingher și părăsit, să știe că fusese adus din alte părți și că întreaga-i putere îi venea de la răposata. În fața acestor dregători, regele Iacob se simțea mereu ca un școlar și de aceea se și bîlbîia. În schimb cu mare grabă apucă hîrtiile pe care marchizul de Sully i le înmînă.

Erau scrisori scrise de regele Henri cu mîna lui. Regele Scoției și Angliei băgă repede de seamă că nu erau ticluite în stil înflorit și spuneau lucrurilor pe nume : Olanda, armate de ajutor împotriva Spaniei, contribuție bănească îndestulătoare.

Dar omul cu trăsături nedesluşite trecu repede peste toate acestea, bucuros că-şi poate îngropa faţa în hîrtii : ba era chiar recunoscător din toată inima trimisului şi hîrtiilor lui care-l scoseseră din încurcătură, ar fi fost gata să făgăduiască pe loc tot ce-i cerea. Aşa cum tot el făgăduise şi părţii vrăjmaşe, iezuiţilor, tot ce-i ceruse. Totuşi, privirea lordului Cecil îi arătă că n-o poate face, şi nici mai apoi nu i se îngădui să procedeze cum voia el. Scrisoarea autografă a fratelui său, regele Franţei, îi dădu însă cel puţin curajul să spună că nutreşte pentru persoana regelui Henri o adevărată pasiune, pe care o adusese cu sine de acasă, din Scoţia.

După care sări, fără nici o trecere, la chestiuni de teologie şi îndată după aceea la vînătoare şi la vreme. Rosny, care nu era vînător, lăudă măiestria regelui său pe acest tărîm, ca şi pe altele. Credea că făcînd asemenea ocol se va putea apropia de chestiunile politice, dar nu izbuti. Primirea solemnă rămase fără rezultat. De aceea, trimisul extraordinar ceru o audienţă pentru a sta de vorbă între patru ochi şi o ceru cît mai grabnic, deoarece ştia că Filip al treilea al Spaniei îl asalta pe monarhul britanic cu propuneri de alianţă. Iacob întîiul păru înclinat să-i acorde audienţa, îl pofti la o slujbă religioasă, după aceea reveni, însă, la vînătorile lui, iar restul convorbirii se învîrti în jurul căldurilor neobişnuite din vara aceea.

Împreună cu trimisul permanent, Rosny fu poftit la masa regelui, cei doi francezi fiind singurii invitaţi. Şi ministrul fu cît se poate de mirat văzînd că bucatele i se serveau regelui în genunchi. „Aşa cum domneşte şi el, gîndi Rosny. Nu are să-mi spună nimic."

A doua zi, Rosny primi vizita trimisului Ţărilor-de-Jos, Barneveldt ; acesta îi înfăţişă starea deznădăjduită a poporului său. Ostende nu mai putea fi ţinut cu nici un chip : eroica apărare împotriva covîrşitoarelor armate spaniole dura de douăzeci de luni. Olandezii aveau nevoie de încă o dată pe atîţia soldaţi şi bani cîţi aveau.

Barneveldt : — Daţi-ne soldaţi şi bani ! Ajutaţi-ne ! Nu înţelegeţi că izgonirea cu desăvîrşire a spaniolilor din provinciile noastre hotărăşte soarta continentului ?

Rosny : — Regele Franţei are să pornească în campanie de îndată ce va fi sigur de alianţa engleză.

Barneveldt : — Dar cînd Elisabeta cea mare a aşteptat la Dover un semn de la el şi a căutat zadarnic să-l vadă venind...

Rosny : — Timpul ei s-a dus. Urmaşul ei e servit la masă în genunchi, aşa cum domneşte şi el. Regele nostru domneşte altfel. Un om plin de evlavie ca domnia-ta înţelege desigur că întunecările voinţei noastre sînt hotărîte de vrerea domnului. Cel de sus îngăduie pînă şi trădătorilor să-şi bage coada, pentru ca noi, cei buni, să fim opriţi în loc şi să ne călim cu atît mai mult.

Barneveldt : — Puteți înțelege, însă, și de ce Anglia îngăduie ca dușmanii religiei și libertății sale să se așeze pe coastele de dincolo de mare ?

Rosny : — De pașnică ce este, fără îndoială. În afară de asta, Spania e o putere ce și-a trăit traiul, și cele din urmă tresăriri ale ei pot să pară mai puțin primejdioase. Regele meu — el, în primul rînd, trebuie împiedicat să se așeze pe aceste coaste, iar pe continent trebuie să existe două puteri, una care și-a trăit traiul, și una în plină putere, ca să-și țină echilibrul una celeilalte, astfel încît războiul să nu se mai isprăvească. Asta se numește aici pacea europeană.

Barneveldt : — O, de ce nu spuneți sfetnicilor regelui Iacob, parlamentului său, adevărul pe care-l cunoașteți ? Lordul Cecil vă privește ca pe un adevărat prieten al păcii.

Rosny : — Credeți ? Numai regele Iacob este sincer, pentru că n-are nici o putere, în afară de aceea, firește, de a pune să fie servit în genunchi.

Și de-abia această convorbire, în care la prima vedere părea că Rosny urmărise să vină în ajutorul puterii de înțelegere a altuia, îl ajută pe el însuși să vadă cum stăteau cu adevărat lucrurile. După aceea, zile de-a rîndul se străduí să împărtășească dregătorilor britanici tot felul de cunoștințe folositoare, vorbindu-le cu obișnuita-i logică și cu o elocință sprijinită pe cifre. Nu se lăsă de fel tulburat de faptul că dregătorii nu voiau să știe nimic și ascultau cu gîndul în altă parte ceea ce le înșira el despre povara care ar trebui să cadă asupra regelui Franței în cazul unui atac al Spaniei deznădăjduite. Ar trebui să apere în același timp pe mare și pe uscat întinsele-i hotare. Spania și vasalii ei se află pretutindeni. De la Carol Quintul încoace, casa de Habsburg, în năzuința ei către dominația universală și totală, amenință popoarele Europei și fiecare țară liberă.

Rosny era îndatorat s-o spună : așa primise instrucțiuni. Dar vedea prea bine că nevoile și sfîșierea continentului erau privite cu nepăsare la Londra și păreau mai depărtate decît Lumea Nouă. Asta și făcuse măreția singulară a Elisabetei : regina simțise și gîndise laolaltă cu popoarele europene — la bătrînețe ; în tinerețe nu le cunoscuse încă. Domnul de Rosny simți că-l trec nădușelile cînd adversarii îl opriră pur și simplu din expunerea ce-o făcea asupra politicii mondiale, revenind la cifre : de data asta la cifrele care-i interesau pe ei. Era vorba de datoriile ce le avea regele Franței față de Anglia, încă din vremea răposatei regine. Nici un soldat britanic n-avea să pună piciorul pe continent — i se arătă — înainte ca datoriile să fie plătite pînă la ultimul ban.

„Pentru numele lui dumnezeu !“ izbucni Rosny în sinea lui. Dar prietenul păcii, lordul Cecil, își spuse cuvîntul răspicat. Maiestatea-sa britanică nu are de gînd să se ruineze pentru Statele generale ale Olandei. Dacă acestea nu pot plăti, și nici regele Franței, atunci rămînem buni prieteni, dar nu aliați,

nici în apărare şi cu atît mai puţin pentru un atac. „Pentru numele lui dumnezeu !“ se rugă Rosny în gîndul lui. „O, dacă le-aş putea deschide capul ! E vorba de fiinţa lor ca şi de a noastră. Vorbesc despre datorii. Compania lui Isus e îngăduită şi aici ; i-au adus pe spanioli în ţara lor, dar vorbesc despre achitarea datoriilor !“

Împins pe întinsul tărîm al capetelor şi dobînzilor, trebui să se tîrguiască zile întregi cu sfetnicii maiestăţii-sale. Arătă că, fiind membru al Sfatului vistieriei, cunoaşte bine gîndurile regelui Franţei. La drept vorbind, numai Rosny avea o privire cuprinzătoare asupra puterii de plată a regatului francez. Drept care oferi rate anuale nu prea mari, în aşa fel ca să rămînă destul şi pentru purtarea unui război.

— Dacă maiestatea-sa britanică înţelege să lase numai stăpînului meu povara şi jertfele războiului, lucru pe care nu-l pot crede cu nici un chip, deoarece înţelepciunea şi mărinimia regelui Iacob mă fac să am multe nădejdi, atunci nimeni nu se poate aştepta ca suveranul meu să-şi golească tezaurul în împrejurări atît de ameninţătoare.

Totuşi, sfetnicii regelui Angliei se încăpăţînară. Şi trimisul îşi explică această îndărătnicie prin dorinţa lor de a se arăta mai hotărîţi decît slăbănogul rege : credeau că în felul acesta cinstesc amintirea răposatei regine, ale cărei adevărate dorinţe le nesocoteau însă. Încît Rosny hotărî să facă o expunere amănunţită lui Iacob, de vreme ce nimeni altcineva nu-l iniţia în principiile politice ale vestitei sale înaintaşe. Se aştepta să aibă de cărat pietre la moară. Convorbirea ce urmă se desfăşură însă — cine ar fi bănuit-o ? — cu o fermecătoare uşurinţă. Regele Iacob îl luă pe Rosny de mînă, îl pofti în cabinetul lui, porunci să se închidă uşile şi-l rugă să-i spună tot ce avea pe inimă. Ceea ce fu ca un semnal pentru Rosny.

Îi arătă nedumeritului urmaş întreg adevărul. Nu se temu să cheme în ajutor şi umbra marii regine — dînsa n-ar fi îngăduit să se pună în talgerul balanţei datorii vechi, cînd în celălalt talger se află prietenia dintre cele două regate. Iar dincolo de adevărurile ce săreau în ochi, domnul de Rosny mai făcu să sclipească şi să strălucească ceva în faţa privirii mioape a lui Iacob : nemurirea. Vorbi două ceasuri încheiate, după care Iacob însuşi îl rugă să întocmească pe loc tratatul ce-l propunea. Nu mai era însă nevoie, Rosny avea proiectul în buzunar. Cu însăşi mîna lui regele Iacob făcu nişte schimbări fără însemnătate ; doar se cer făcute schimbări, cînd un stăpînitor începe să-şi înţeleagă menirea — deşi poate numai pentru ziua şi ora prezentă. Rosny nu-şi făcuse iluzii mai înainte şi nici nu se socoti peste măsură de norocos după aceea. Destul că Iacob încuviinţă deocamdată proiectul, ba chiar îi pofti îndată pe miniştrii lui ca să afle care îi era dorinţa.

Lorzii Cecil şi Montjoie, conţii de Northumberland şi Southampton aflară astfel din gura stăpînitorului lor că acesta

cîntărise bine argumentele marchizului de Sully. Hotărîrea sa era ca, pe tărîmul politicii externe, să lucreze întotdeauna în înțelegere cu regele Franței. Se arătă hotărît să încheie o strînsă alianță a celor două regate împotriva Spaniei. Tăcere! Rog să nu fiu întrerupt! Este porunca mea! Să se întindă o mînă prietenească și să se dea asigurări de tot felul Statelor generale ale Olandei.

— Ei, domnule ambasador, ești mulțumit acum?

Rosny sărută mîna care-i păru că se învîrtoșase prea pe nepusă masă. Mulțumi cu căldură și cu vorbe înflorite. Fu cea din urmă cuvîntare a lui în Anglia. Din pricina atîtor cuvîntări se deschisese iar rana ce o avea la gură, rană căpătată la Ivry: o bătălie de demult, o biruință ce se dovedise durabilă. După cîteva zile de fierbințeală strașnică, i se dădu îngăduința de a prezenta omagii regelui Iacob pentru a-și lua rămas bun și a primi de la acesta un prea frumos lanț de aur, bătut cu nestemate, mai durabile decît tratatele. O scrisoare autografă, înmînată de regele Iacob ambasadorului extraordinar, îl încredința pe regele Franței că-i pricinuise o mare mulțumire trimițîndu-l pe marchizul de Rosny. Atît de fericit se simțise Iacob în tot acel timp.

La rîndul lui, și Rosny împărți daruri de mare preț: regelui șase cai de înaltă școală, reginei o oglindă venețiană, într-o lădiță de aur cu diamante. Nu-i uită nici pe secretarii de stat, care căutaseră să împiedice tratatul pe cît le stătuse în puteri, drept care căpătară daruri foarte grațioase ca pentru niște doamne galante. Și, după ce făcu această batjocoritoare aluzie, trimisul își luă rămas bun. Stăpînul său îl aștepta cu nerăbdare, ba chiar ieși să-l întîmpine.

După o traversare furtunoasă și o noapte petrecută în trăsura de poștă, Rosny îl găsi pe rege așteptîndu-l la umbra unor copaci, împreună cu domnii de Villeroy, de Bellièvre și de Soissons. Cel dintîi avea să dea de știre la Madrid tot ce raporta trimisul. Al doilea își ascundea îndoielile. Al treilea, ca văr al regelui, le putea da glas.

— Dacă domnul de Rosny se înțelege atît de bine cu englezii, arătă dar contele de Soissons, ar fi trebuit să aducă ceva mai mult decît făgăduieli, admițînd că și pe acestea le-a primit cu adevărat — o bănuială spusă pe șleau. Vărul regelui și-o putea însă îngădui, iar Rosny nu avea decît să-și țină gura. Dar Henri dădu răspuns vărului în locul lui. E ușor să cîrtești, arătă el seniorilor, după ce un altul a făcut tot ce era omenește cu putință. Nimeni altcineva n-ar fi dobîndit nici atît. Întrucît îl privea, era mulțumit.

La Paris, regele și marele-maestru reluară discuția.

— Care-i adevărata părere a domniei-tale? îl întrebă Henri.

— Sire, că nu e bine cînd un rege străin se urcă pe tronul căpătat prin moștenire, fără luptă. Mi-am dat seama de asta, cînd mi s-a redeschis, de mult ce a trebuit să vorbesc, rana

de la gură, rana căpătată în bătălia dată de maiestatea-voastră la Ivry.

— Nu ne putem bizui ? întrebă Henri. Nici să ne încredem ? Ori să avem măcar unele nădejdi ?

— Trebuie să avem mereu grijă să ajutăm raţiunea a izbîndi, declară Rosny. Chiar dacă strădania noastră ar fi multă vreme zadarnică, maiestatea-voastră şi cu mine ştim, din învăţătura cu trudă cîştigată, că raţiunea lucrează cu soroace mai depărtate decît cei ce sînt împotriva ei şi împotriva firii : aceştia sînt grăbiţi, fiindcă sînt slabi.

— Slabi, grăbiţi, rosti Henri pentru sine. Şi de aceea înclinaţi să folosească violenţa.

Anul ce urmă dovedi într-adevăr că slăbiciunea era înclinată să folosească violenţa. Regele Spaniei făcu regelui Franţei propunerea de a încheia o alianţă pentru a debarca împreună în Anglia, care urma să fie cucerită, iar toţi protestanţii trecuţi prin sabie. Henri îl înştiinţă îndată pe regele Iacob. Între timp, Ostende căzu. Spania pierduse sub zidurile eroicului oraş patruzeci de mii de oameni. Cînd, în sfîrşit, generalul biruitor, Ambrosio Spinola, intră în oraş, regele Iacob se sperie foarte. Şi, colac peste pupăză, află tot atunci despre planul puterilor de a debarca pe insula lui. Sărmanul avea tot atît de puţină încredere în regele Henri, care îl prevenise cu atîta sinceritate, ca şi în el însuşi. Iacob primi dar să încheie alianţa cu slăbiciunea înclinată spre violenţă, pe care Henri o respinsese. Amînase mereu semnarea tratatului cu Franţa. Dar regelui Spaniei îi trimise în cea mai mare grabă hîrtia semnată.

Tot gîndul lui era să încerce a ţine ursita în loc. Dar faţă de slăbănogi, care sînt grăbiţi şi de aceea înclinaţi spre violenţă, concesiile nu folosesc la nimic. Spania voia să stăpînească, chiar cu un picior în groapă fiind, voia să biruie, măcar că nu mai avea picătură de sînge în vine, şi nu înţelegea să lase din gheare nici cele mai noi jertfe, după cum nu renunţa nici la cele mai vechi. Îşi şi trimisese cercetaşii şi călăii în ţara pe care pusese ochii acum. Aceştia erau cuvioşii părinţi de sînge englez ai Companiei lui Isus : sub domnia lui Iacob nu se putea aştepta din parte-le nimic bun, în nici un caz să lucreze cu duhul blîndeţii şi nici măcar cu prevedere. Pentru ca să fie ţinuţi în frîu, ar fi trebuit să aibă de-a face cu un altfel de om. Regele Henri le-a îngăduit şi el să se aşeze în Franţa : de ce, numai Rosny o ştie. Parlamentului din Paris, care se împotrivise, cum se împotrivise multă vreme şi edictului de la Nantes, magistraţilor săi, Henri le răspunse :

— Vă foarte mulţumesc că purtaţi grija mea şi a statului meu. Împotriva iezuiţilor se ridică două soiuri de oameni : cei ce ţin de religia protestantă şi acea parte dintre clerici care este incultă şi imorală. Sorbonna nu-i cunoaşte pe cuvioşii părinţi, i-a condamnat — şi urmarea este că sălile ei de cursuri sînt goale. Toate cugetele alese îşi îndreaptă acum privirile spre iezuiţi şi de aceea li se cuvine respect.

Atrăsese astfel luarea-aminte asupra faptului că erau la modă, că aveau succes. Mai departe susținu că iezuiții nici nu aveau o doctrină a uciderii tiranilor. Cei ce ridicaseră mîna împotriva vieții lui, chiar și Chastel, în ciuda mărturisirilor ce le făcuse, nu fuseseră oameni apropiați de părinții iezuiți. În ce măsură credea el însuși toate acestea ? Lui Rosny îi mărturisise că voia mai degrabă să-i vădă pe oamenii aceia primejdioși înlăuntrul hotarelor regatului, decît dincolo de hotare, unde căpătau o romantică putere de atracție cîștigînd în țară învățăcei însuflețiți. Conspirînd cu iezuiții, aceștia pot săpa de bună-voie la temeliile statului, pînă cînd pulberea așezată de dînșii l-ar arunca în aer. Din moment ce li se îngăduie așezămintele, lucrează la lumina zilei.

— Școlile lor pot sluji de model. E adevărat că-i tratează mai bine pe copiii nobililor. M-au rugat să le las moștenire inima mea, spre a face dintr-însa o relicvă păstrată în biserica lor. Iubiți-mă ca să vă iubesc, cam așa ne înțelegem noi.

Rosny fu de părere că totul era înșelăciune. Nici măcar cei dintîi discipoli ai lui Isus, cu toată nevinovăția lor, n-ar fi fost în stare să se devoteze pînă într-atît copiilor ; e greu de crezut că îndepărtații lor urmași mai au ceva din nevinovăția aceea.

Henri îl numi pe marele-maestru un protestant înrăit ; cuviosii părinți nu făceau altceva decît să ciripească și să aghezmuiască : păsărele, floricele. Apoi rosti serios :

— Îmi cunosc dușmanii. Membrii Companiei lui Isus sînt agenții puterii mondiale care vrea să mă înghită. Rămîne să le arătăm că eu pot fi mai mare căpcăun. Domnule de Sully, să-mi scoți tunurile și să le plimbi pe străzi

NEGUȚĂTORUL DE CARNE VIE

Tunurile nu sînt însă mijloace sigure atunci cînd trădarea se ivește de pretutindeni, sub mereu alte înfățișări. Femeia de care regele avea nevoie și de care nu înțelegea să se lipsească deveni unealta vrăjmașilor săi. La început marchiza se jucase de-a conspirația pentru a da un aer și mai atițător farmecelor ei — așa cum dansa în fața iubitului ei ca o șerpoaică pînă cînd zvîrlea de pe dînsa cel din urmă văl. De cînd se întorseseră însă anume părinți, nu mai erau îngăduite lucrurile făcute pe jumătate. Mergi pînă la capăt, frumoaso, ori păzește-te. Vezi că s-ar putea să-ți pierzi capul chiar înaintea regelui. Știi cine sîntem noi ? Avem multe nume : Spania, Austria, Papa, Împăratul, Banii, Compania lui Isus, și încă astea nu sînt toate. Prin noi îți vorbește, doamnă marchiză, o voință neîntruchipată. Judecata veacului e împotriva popoarelor și deci și împotriva regelui. Fie că înțelegi, fie că nu, trebuie să slujești.

„Cuvioase părinte, vai, ce cumplit ! Am crezut că are să meargă multă vreme așa cum a fost pînă acum : cu joaca, cu dansul. L-am urît fiindcă nu s-a ținut de făgăduiala de a mă

lua în căsătorie. Dar priviți-mă : nu sînt în toate mințile. Așa ceva se spune, dar nu se face. Cum ? Eu ? Adevărat ? Înțeleg, numai că eu... Și dacă m-aș duce acum, pe loc, să-i spun ce propuneri mi-ați făcut ? Nu. Să nu mai aud nimic. Uitați ce v-am spus. Vreau să trăiesc. Mă supun, vreau să trăiesc".

Henriette d'Étrangues împinsese lucrurile prea departe. După căderea Ostendei, neîntruchipata putere mondială o cuprinsese cu totul în mrejele ei și întreaga-i familie dăduse o mînă de ajutor destinului necruțător. Mai mult, familia d'Étrangues dădu numele ei conspirației, cînd aceasta fu descoperită. Mareșalul, un papă-lapte, și criminalu-i fiu d'Auvergne se arătară foarte smeriți la procesul ce urmă ; dar Henriette se ținu dîrză și vorbi mereu de drepturile ei. Avea făgăduiala regelui : copiii ei erau singurii legitimi. Dacă a vrut să-l ucidă ? Ah, doamne ! Parcă ce-a știut și ce-a înțeles dînsa ? Însuși fratele ei aruncă toată vina asupra Henriettei. Ea boci într-ascuns, dar în fața judecății ceru, mîndră, îndurare pentru tatăl ei, ștreangul pentru fratele ei, iar pentru ea însăși numai dreptate.

Dintre toate cerințele ei, „ștreangul" era cea mai izbitoare. Henri, care nu voia să ucidă, căută să pătrundă pînă-n străfundul sufletului vrăjmașilor săi doborîți. Femeia asta a ținut la el mai mult decît îi plăcuse chiar ei să creadă, în zilele-i bune. Acum, cînd în sfîrșit o mărturisea, într-un chip în care numai el putea s-o înțeleagă, tocmai acum să se rupă legătura lor ? Nu. Îl grație dar pe bătrîn, îl bagă la închisoare pe fiu, iar pe primejdioasa amantă o trimise la o mînăstire. Bine ar fi fost s-o fi lăsat acolo și s-o uite cu ajutorul alteia. Dar nu izbuti : căci care alta mai avea spiritul ei spumos, batjocoritor, toanele și fanteziile ei, atîta grație în zburdălnicie, arta de a îndrăzni totul, fără a-și pierde demnitatea ; care alta mai avea, pînă la desăvîrșire, ceea ce Henri credea că înseamnă spiritul francez ?

Ispășise destul : o chemă dar înapoi. Ceea ce făcu, însă, asupra Henriettei cea mai nefericită impresie cu putință : mai ușor ar fi răbdat părăsirea, decît o dragoste ce nu știa să se stăpînească. Dar Henri nu se mulțumi nici cu atît, ci îi recunoscu copiii. Ce folos, însă ? „Delfinul ei", cum îi spunea Henriette, rămînea tot îndepărtat de la succesiunea la tron. Domnul d'Étrangues trebui să restituie, ca preț al capului său, făgăduiala în scris a regelui de a o lua în căsătorie. Și Henriette de abia acum începu a-l urî cu adevărat pe bărbatul care, cu cît o înălța mai sus, cu atît o umilea mai rău. Căpătă o locuință la Luvru, și din clipa aceea Henri sălășlui sub același acoperămînt cu o furie ce nu-și afla pereche. Ceilalți inși care-i doreau moartea erau măcar în toate mințile : oricare dintre ei avea mai întîi și întîi conștiința că bîntuia o boală, ciuma conjuraților, și dorea moartea unui mare rege numai pentru că se molipsiseră de boala aceea.

Între zidurile Luvrului, unii se urau pe alții : regina, marchiza, cei doi veri ai reginei și necuviincios de frumosul Concini. Dar pitica nevastă a acestuia, sora de lapte, îi întrecea pe toți. Moartea regelui intra în socotelile tuturora, ceea ce nu era totuși un motiv ca ei să-și îngăduie unul altuia să trăiască. În fiecare dimineață se așteptau s-o găsească pe doamna de Verneuil ucisă în patul ei. Regina nu mai știa ce să facă de ciudă că regele poruncise ca bastarzii marchizei să fie crescuți împreună cu copiii ei, ca de altfel și cu odraslele încîntătoarei Gabrielle. Regele dorea să-i vadă la un loc pe toți cei din osul lui. Într-o bună zi i se vesti delfinului nașterea unui nou frățior ; amanta tatălui născuse încă un copil.

— Ă — ăsta — nu nu-i fra — fratele meu, rosti însă micul bîlbîit.

Delfinul Louis își adora tatăl și îi maimuțărea toate apucăturile proaste ; turna vin în supă, nu-și îngrijea îmbrăcămintea. Simțea ceea ce oamenii în vîrstă nu voiau să înțeleagă : că tatăl său era o făptură neobișnuită, și un val de dragoste negrăită încălzea inima copilului. „Regele, tatăl meu !" Încît și Louis începu să urască de pe atunci : cel mai mult îi ura pe cavalerii mamei, iar după ei chiar pe dînsa — bineînțeles în răstimpuri, așa cum pot urî copiii, între palma care-i lovea obrazul și sărutarea ce i-o depunea pe mînă.

— Domnule *sigisbée* — prinsese din zbor cum li se spunea cavalerilor ce slujeau doamnelor — feriți-vă, domnule *sigisbée*, să intrați la regină. Regele, tatăl meu, e acolo.

Și pentru că frumosul domn începuse să rîdă și se încumetase să-l mîngîie pe cap, delfinul porunci celui mai apropiat lacheu să-i tragă o bătaie. Se iscă oarecare zarvă, pînă cînd gentilomul izbuti s-o șteargă. Regele și regina îl mai zăriră fugind cînd se iviră în prag. Iar Henri se bucură de pățărania frumosului Concini.

Maria de Medicis își ascundea, din principiu, orice simțămînt, dar mai cu seamă simțămintele binevoitoare. Încît delfinul căpătă o lecție usturătoare — deși doamna, mama sa, ar fi trebuit să-l laude mai degrabă. Căci începuse să nu-l mai poată suferi pe Concini, înțelegînd, în cele din urmă, că era dusă de nas de sora de lapte, cu ajutorul frumuseții lui ; față de sora de lapte avea însă o teamă superstițioasă. Leonora Galigai locuia la mansardă, singură și nevăzută de nimeni, deși gurile rele spuneau că noaptea făcea pe stafia. Toate gîndurile îi erau la banii pe care-i strîngea cît putea și-i trimitea în patria ei, pentru zile negre. Cei mai potriviți s-o cumpere erau, se înțelege, dușmanii regelui, conspirația neîntruchipată, căreia, în lipsa unui nume mai potrivit, i se spunea „Spania". Dacă sora ei de lapte n-ar fi fost cumpărată, cu greu ar fi devenit Maria complice la anume fapte. Nu i-ar fi dat ascultare lui Concini dacă acesta n-ar fi fost trimis de Leonora — pînă la marginea patului, nici un pas mai departe. Dimpotrivă, ar fi uitat în brațele soțului ei misiunile primite de aiurea, n-ar fi rămas

multă vreme agenta puterii mondiale împotriva lui : doar el îi făcea copii frumoşi, mai mult : îi închina inima lui.

Ura sporea mereu. Sub acoperiş locuia o nebună, pe care spaima de deochi o făcea de nevăzut. În caturile de dedesubt sălăşluiau alături o soţie mărginită şi cu conştiinţa încărcată şi un soţ a cărei iubită ar fi putut fi. Henri i se destăinui lui Rosny :

— E mama delfinului meu şi, dacă n-ar fi şi regină, mi-ar putea fi singura iubită.

Dar nu puteau ajunge pînă acolo din pricina conştiinţei încărcate şi a urii ce sporea mereu. Maria nu-şi lăsa soţul să închidă ochii, amărîndu-l mereu cu al ei *sigisbée*, pe care nu-l mai putea suferi, cu frumosul înfumurat, care acum se îngrăşase însă şi căpătase un piept ca de femeie, iar, pe deasupra, o mai şi costa mulţi bani.

— Şi pe mine mă costă, răspunse Henri.

— Dă-l afară, îi ceru Maria, tremurînd de frică ca nu cumva s-o facă.

Căci înfricoşătoarea-i soră de lapte ar fi pîrît-o duhovnicului sau ar fi blestemat-o să se îmbolnăvească. De otrăvit n-o putea otrăvi uşor, căci fiecare fel de mîncare era gustat de stolnici, în faţa tuturor, înainte ca maiestăţile-lor să înceapă a îmbuca. Dar regina mînca rareori cu regele : de cele mai multe ori erau certaţi, şi atunci Maria susţinea că ar fi pîndită de primejdii. Otravă ? De la un rege ca ăsta ? Toţi clătinau din cap. Nimeni nu înţelegea din ce străfunduri urca amărăciunea care i se oprea în gît Mariei şi o înăbuşea. Nopţile îi erau tulburate de umbrele ucigaşilor soţului ei, pe care nu-i cunoştea, dar nici necunoscuţi nu-i erau. Cînd dînsa ţipa prin somn, el se trezea speriat.

De multe ori îi era milă de ea : trăia, sărmana, sub teroarea sorei de lapte. Puterea acesteia îi aducea însă lui Henri şi anume foloase : înlătura înrîurirea celor doi veri Orsini. Pînă la urmă, nici Virginio, nici Paolo nu mai îndrăzniră să intre singuri şi fără martori în odaia reginei : nimeni nu mai dădea doi bani pe viaţa lor. Căci erau nişte amanţi scoşi la pensie şi îşi tîrau zilele la curte fără rost, deşi ar fi vrut să pară primejdioşi. Dar se ştia că se temeau de domnul Concini, claponul, care nu umbla pe la femei, ci făcea negoţ cu ele. Pentru regină avea cumpărători politici, care îi îmbogăţeau pe el şi pe pitica lui. De la alte doamne lua bani ca să li-l aducă la pat pe rege.

Din partea lui, Henri nu se prea grăbea cu plata. Descoperise, însă, un mijloc de a-l cîştiga pe Concini de partea lui. Dacă n-ai cum prinde o inimă nesimţitoare, o poţi măcar hrăni cu himere ; şi regele făcu din Concini un om şi mai îngîmfat decît era din fire. Cînd frumosul izbutea să stoarcă de la hapsîna-i pitică ori chiar de la soţia regelui niscai bani, se obrăznicea făcînd regelui daruri, cai frumoşi, şi Henri le primea.

— Sire, ce straşnic cal aţi încălecat astăzi !

— E de la domnul Concini.

Și, pe lîngă cai, femei. Luvrul era plin de frumoase : una dintre ele dormea chiar deasupra cabinetului regelui. În noaptea aceea, Henri se culcase în patul din cabinet, îndărătul îngrăditurii aurite, dat fiind că regina își încuiase odaia ei cu cheia. Deodată cineva bătu încetișor la ușa cabinetului : Concini.

— Sire, ați făcut doamnei de sus un semn, pe care dînsa, din pricina respectului ce vi-l poartă, s-a prefăcut că nu-l pricepe. Credinciosul maiestății-voastre slujitor i-a deschis ochii, arătîndu-i norocul care a dat peste dînsa, încît orice pudoare a fost dată la o parte, mulțumită priceputei mele intervenții. Un om ca mine e cel mai bun vraci în treburile de dragoste. Bineînțeles că i se cuvine și un onorariu.

Și întinzînd mîna :

— Cît crede maiestatea-voastră că mi se cuvine.

Învoiala se încheie, dar fără bani pe șin și regele și negustorul de carne vie porniră la drum, uniți prin aceeași taină. Femeia care locuia sus era de altfel de acord cu Henri. Doamna de Guercheville, doamnă de onoare a reginei, îi ura pe toți uneltitorii ce se cuibăriseră în palat : pe marchiză, cu răutatea ei neostoită, ca și pe cei doi ticăloși, care n-aveau nimic sfînt în afară de bani. Se tocmise cu josnicul Concini pentru o noapte de dragoste numai spre a arunca praf în ochii lumii ; la drept vorbind, dorea tainicul prilej spre a-și descărca sufletul față de rege, și a-i spune tot : secretele reginei și ale sorei de lapte, intrigile puse la cale de aceasta cu prea frumosu-i soț sau de marchiză cu duhovnicul. Doamna de Guercheville îi plăcea regelui, altminteri nici un Concini n-ar fi izbutit să-i deschidă calea norocului. Pentru ca dînsa să vadă bine că el era acolo și își cîștiga cinstit răsplata, Concini deschise broasca, căci nici o broască nu i se putea împotrivi ; după care îl pofti pe rege să intre, iar el se făcu nevăzut. Și în timp ce regele stătea lîngă patul ei, doamna de Guercheville începu să vorbească. Îi păru deșteaptă și supusă. Cînd mai apoi lui Henri îi trecu prin minte că era și vrednică de a fi dorită, dînsa îi spuse cu un glas puțin tremurător :

— Sire, m-ați uitat. E mult de cînd v-am poftit la o masă cu multe tacîmuri, dar fără oaspeți. Simțind că sînt slabă și v-aș fi putut ceda, v-am lăsat singur în castelul pustiu. Dar, fugind de dorințele inimii mele, am plîns amarnic. Pe atunci mă numeam La Roche-Guyon. M-ați uitat.

— Dintr-o mie te-aș fi recunoscut ! izbucni regele. Te-aș fi făcut altfel doamna de onoare a reginei ? La tine, Antoinette, am întîlnit pentru întîia oară virtutea. Și ce aflu acum, că ar fi curs atunci lacrimi pentru mine ?

— Sire, rosti doamna de Guercheville, tocmai femeile care vi se refuză sînt cele mai credincioase.

— Înseamnă că mă judeci foarte aspru, îi răspunse Henri, dar se bucura că găsise în Luvru, care avea cu totul altă faimă, o femeie cu inima curată.

Se făcuse frumoasă : buclele îi erau bine pieptănate, ochii îi scînteiau, cotul pe care se sprijinea era parcă dăltuit în marmură. Deschizătura cămășii de noapte lăsa să se întrevadă farmece ce fremătau, zvîcneau și voiau să renunțe — ceea ce le făcea și mai ispititoare. Regele ținea respectuos o mînă a virtuoasei în mîinile sale. Lumînările răspîndeau o lumină odihnitoare. Petrecea un ceas plăcut.

Același ceas se vădi, însă, foarte neplăcut pentru Maria de Medicis. Trăgînd cu urechea de după ușa pe care o încuiase, regina auzise ce se petrecea în odaia lui Henri. Tertipurile ticălosului Concini nu îngăduiau nici o îndoială. Maria se înșelă numai asupra persoanei către care soțul ei se îndreptă curînd. Nici nu-i trecea prin cap că putea să fie virtuoasa Guercheville. Lăsă dar să se scurgă oarecare timp, pentru ca nelegiuita pereche să nu mai poată ascunde adevărata pricină a aflării ei la un loc. Apoi o luă la fugă, pierdu chiar un pantof pe drum, dar nu se mai opri să-l caute în întuneric, și dădu buzna într-o odaie a cărei ușă rămăsese neîncuiată. Marchiza de Verneuil ședea în pat și citea. Surîdea, cartea fiind pesemne hazlie, deși foarte groasă și grea. Marchiza o sprijinea de genunchii ridicați și, pe deasupra lor, ochii jucăuși o salutară pe femeia furioasă : recunoscuse de mult mersul greoi și auzise și pantoful rostogolindu-se.

Dar așteptările îi fură întrecute de intrarea pe care și-o făcu regina, cu zulufii răsuciți pe panglicuțe, cu ochii și mai îndobitociți de furia nestăpînită, cu cărnurile neîncorsetate de femeie pe cale să îmbătrînească, într-o cămașă străvezie, brodată și înflorată ca a unei fetițe nevinovate. Henriette d'Étrangues n-ar fi vrut cu nici un chip să fie altcineva în locul ei.

Cînd gemînd de dorul de a se răzbuna, cînd trăgînd cîte un sughiț de plîns, regina umbla de colo pînă colo, șchiopătînd din pricină că era încălțată numai cu un singur pantof. Dar după ce răsturnă în cele din urmă și paravanul, fără a găsi pe cineva îndărătul lui, își propti pumnii în șolduri.

— Unde e ? își ceru Maria soțul.

— Cine ? întrebă marchiza binevoitoare.

„Cartea ! Trebuie să-și fi ascuns capul după terfelogul ăsta !" Și Maria se repezi asupră-i. Foarte serioasă, Henriette o sfătui :

— Luați aminte, doamnă, e în carte, acum începe să vorbească.

Maria clipi din ochi, simți lipsa ochelarilor, dar pînă la urmă desluși : era cartea unui părinte al bisericii, în limba latină. Și îndată își și auzi soțul, maimuțărit fără cusur de Henriette.

— A preacurvi înseamnă a face și sufletul și trupul praf și pulbere.

Maria se sperie.

— Te-ai apucat acum să faci vrăji, o ocărî. Tîrfă învățată ce ești !

— Bancheriță burtoasă, îi dădu răspuns Henriette, păstrîndu-și la prima vedere liniștea și stăpînirea de sine, dar pregătindu-se de fugă la adăpostul cărții groase.

Încît atunci cînd Maria se repezi s-o pocnească, izbi cu mîinile în perne. Nebuna, însă, țopăia și rîdea în locul strîmt dintre pat și perete. Iar cînd Maria dădu să pună mîna pe dînsa, cealaltă apucă repede ceva de jos și flutură un obiect ce sclipea.

— Ah ! făcu Maria. De astea-mi ești. Ai moștenit năravul de la maică-ta, care a înjunghiat un paj.

— Înjunghiem pajii, dar nu doamnele care se respectă — și Henriette făcu iar nevăzut pumnalul. Mama l-a iubit pe Carol al nouălea, înainte de a fi luat-o în căsătorie domnul d'Étrangues. Și dînsa a fost o curtezană tobă de carte. Obîrșia mea nu prețuiește mai puțin decît a domniei-tale, doamnă. De altfel avem același soț și fiecare dintre noi își are delfinul ei. Numai că al meu e cel adevărat.

Și începu goana. Maria, cu toată trupeșia ei, se aruncă peste pat, Henriette, ca o șerpoaică, se strecură pe dedesubt, și începu să țopăie prin odaie.

— Aici sînt ! Cine mă prinde ? cînta frumoasa, în timp ce Maria abia își trăgea sufletul. Un, doi, numără apoi tînăra. Doamnă, ați fost învinsă.

— Cruță-mă ! gîfîi Maria.

Zăcea sleită de puteri, în jilț. Vrăjmașa îi acoperi goliciunea și, plină de o smerită bună-cuviință, îngenunche în fața reginei și-i întinse o cupă de vin.

— Luați, să mai prindeți putere. Din întreg palatul, nimănui nu-i este mai străin gîndul de a vă otrăvi, ca mie. M-ați speriat, îmi pierd ușor capul. Maiestatea-voastră și cu mine ne-am putea înțelege, dat fiind că amîndouă avem să reproșăm multe regelui.

— Spune-mi ce știi, îi ceru Maria. I se întîmplă ceva acum ? Erai trează, așteptai ceva.

Și, deodată, sărmana fu copleșită de presimțiri cumplite. Din străfunduri, căința urca și o strîngea de gît. Henriette simțea o plăcere nebună.

— A fost răpit, rosti dînsa blînd. În sfîrșit. Amîndouă am făcut destule pentru a ajunge aici.

— Eu nu ! țipă Maria

— Nici eu. Liniștiți-vă, o rugă Henriette. Dar trebuie să avem curajul gîndurilor noastre cele mai bine ascunse — amîndouă, învățata curtezană și cu atît mai mult regina.

Maria era acum plecată deasupra unuia din brațele jilțului, ținîndu-și capul în mîini. Trupul îi tresălta puternic, apoi din ce în ce mai puțin, pînă se liniști de tot.

— Nu e bine să adormiți aici, o rugă glasul ca de băiețandru. Doamnă, acuși e vremea sculării oficiale. Așa cum sînt, cu sufletul și trupul praf și pulbere, am să mă înfățișez spre a vă depune respectele mele.

Regina făcu cale întoarsă, sprijinită de marchiză. Aceasta găsi și pantoful și i-l puse în picior maiestății-sale.

Supraintendentul finanţelor şi marele-maestru al artileriei mai căpătă o dregătorie pe lîngă cele vechi : aceea a treburilor din afară. Ministru rămînea domnul de Villeroy, care nu trebuia să miroasă că marele-maestru căpătase însărcinarea de a-l supraveghea. Această supraveghere era trebuitoare, însă, dat fiind că Villeroy, deşi nu era chiar un trădător ci numai un partizan al alianţei cu Spania, n-avea nici un fel de taine faţă de Curtea din Madrid şi nici faţă de arhiducele de la Bruxelles. Regele şi Rosny se înarmau în vederea războiului, deşi nu doreau să facă nici un fel de cuceriri. Cum dorea cu tot dinadinsul stăpînitoarea lumii. Putrezind pe picioare, din ce în ce mai puţin în stare să poarte război, Spania turba totuşi împotriva păcii. Asemeni celor ce poartă pecetea morţii dar îşi mai fac o dată de cap, zbătîndu-se peste puterile lor, Spania era lacomă de pămînturi, deşi avea oricum prea multe. Făcea să mişune spioni prin ţările străine şi răspîndea învăţături jignitoare, menite, pasămite, să pună ordine în casa altora ; dar era vorba de ordinea unor vremuri trecute, ce se destrăma în chipul cel mai necuviincios chiar la salvatori. Samavolnicia şi învăţăturile sucite din Germania, după cît se putea prevedea, aveau să ajungă la culme şi să degenereze într-un război nesfîrşit pe întinsul întregului continent.

Un rege care vrea să orînduiască după cerinţele raţiunii regatul său îndestulat nu poate aştepta cu mîinile în sîn pe agresorul din slăbiciune şi războiul lui, care ar însemna o neînchipuit de îndelungă decădere. Dimpotrivă, i-o ia înainte. O mică împunsătură sparge buboiul. Jan Willlem, ducele de Clèves, Jülich şi Berg, n-aveau moştenitori. Dacă murea curînd, Habsburg putea să ridice pretenţii asupra ţinuturilor lui, în care caz feudele imperiale ar fi fost încorporate domeniilor împăratului. Regele Franţei vesti, însă, hotărîrea sa ca nici Austria, nici Spania să nu pună mîna pe succesiune. Era un avertisment, cel dintîi pe care îl dădea, şi Henri se referi şi la ceea ce i s-ar fi putut imputa. Nu, nu dorea pentru sine cele trei ducate. Dorea pacea, aşa cum o înţelegea el şi care se bucura de privilegiul că şi popoarele o înţelegeau la fel. Cel mai de seamă lucru este să vrei acelaşi lucru pe care-l vor şi ele. Toată lumea are de pierdut ori de cîştigat cîte o fărîmă de fericire. Orişicum, popoarele au privirile aţintite asupra regelui Franţei, Henri, şi-şi măsoară prinţii lor după măsura lui. Tocmai din această pricină, chestiunea micilor ducate renane avea să ia mai tîrziu atît de mari proporţii.

Dacă ne întoarcem acum privirea spre ţinuturile Spaniei din vecinătate, spre Ţările-de-Jos spaniole, vedem domnind acolo un arhiduce şi o infantă de care popoarele se îngrozesc. În cinstea infantei a fost îngropată de vie o femeie : de prisos a spune mai multe. În aceste ţinuturi, un soi deosebit de mărimi ale acestei lumi n-au descoperit încă preţul vieţii omeneşti :

parcă au sărit peste întreg veacul descoperirilor, care a făcut cea mai mare cinste Apusului. Trufia lor se înalță peste mormintele celor îngropați de vii. Dacă ar fi să ne luăm după cele ce se petrec în Țările-de-Jos spaniole, am putea spune că regele Franței e în stare să cîștige războiul înainte de a-l începe. Totuși el dă dovadă, ca totdeauna, de dorința-i de pace, îngrijindu-și mai departe regatul ca pe o grădină ; ba, mai mult, mijlocește chiar o înțelegere între Provinciile Unite ale Olandei și vrăjmașul lor de la Bruxelles. Și ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, prințesa de Orania face vizite la Curtea infantei, două doamne de o desăvîrșită bună creștere europeană. Cea dintîi înțelege politețea ca o mărturisire și ca o jertfire de sine. Cealaltă respectă ceremonialul și moda, purtînd lănțuguri de boabe de aur umplute cu parfumuri ; dar jertfirea n-o privește pe dînsa, de jertfit trebuia să-i fie jertfită femeia îngropată de vie : conștiința ii este împăcată. Oameni de soiuri diferite trăiesc astfel deocamdată unii lîngă alții la aceeași Curte, iar pe aceleași meleaguri trăiesc laolaltă popoare ce n-au alt nimic comun decît pîntecele care cere de mîncare. Regele Franței le dă răgaz, dar se înarmează.

Ce dorește el ? Asta-i întrebarea plină de neîncredere, la care Henri nu îngăduie un răspuns limpede, căci în afară mijlocește pacea, iar înăuntru trăiește în bună înțelegere cu iezuiții lui ; mai mult, îl ține în slujbă pe ministrul Villeroy, care-i vede cu ochi buni pe spanioli. Da' uite că s-a întîmplat un incident neplăcut din pricină că domnul de Rosny și-a luat în serios noua-i slujbă. A dat de gol pe un scrib al ministrului Villeroy. Villeroy nu fu învinuit de nimic, dat fiind că nu trebuia dat de gol ca trădător. Totuși, socoti că e mai cuminte ca martorul să fie înlăturat și scribul fu pescuit din Sena, dar nu înecat, ci sugrumat. Curînd după aceea sosi și ziua de întîi ianuarie. Rosny se înfățișă cu darurile-i de sărbători, dis-de-dimineață, în odaia reginei, unde maiestățile-lor odihneau încă. În odaia slab luminată își rosti urările de fericire și oferi, cum era obiceiul, două pungi pline de piese de aur și argint. Regele luă o pungă. Cum nimeni nu mai întinse mîna după a doua, Rosny o oferi cu tot dinadinsul reginei.

— Doamnă, am adus și maiestății-voastre o pungă.

Dar regina nu-l învrednici cu nici un răspuns, iar Rosny văzu că-i întoarce spatele. Scos din fire, regele ceru :

— Dă-mi-o mie. Nu doarme, e furioasă. Toată noaptea m-a chinuit și nu te-a cruțat nici pe domnia-ta.

După care îl pofti pe bunul slujitor în cabinetul său și se plînse amarnic de Maria, de scenele pe care i le făcea și de firea ei nesuferită. Știau amîndoi, se înțelege, că în primul rînd lăsau de dorit părerile ei. Se putea face oare ceva ca ele să fie îndreptate ? Rosny își dădu sfatul pe ocolite, se arătă nemulțumit de sumele prea mari îndreptate spre casa marchizei. Aceasta îl vizitase la Arsenal și-i făcuse curte :

voise să se încredinţeze că ministrul avea să-i plătească într-adevăr ceea ce încuviinţase regele. După părerea ei, cea dintîi grijă a marelui vistiernic trebuia să fie aceea de a mulţumi cerinţele ei. În zadar încercase Rosny să-i arate că regele nu lua tot bănetul acela din buzunarele lui şi că negustorii, meşteşugarii, ţăranii îl hrăneau şi pe el ca şi pe toţi ceilalţi.

— Un singur stăpînitor le ajunge. N-au de loc poftă să mai întreţină şi o puzderie de rubedenii, de veri şi de amante.

Aşa sunaseră, cuvînt cu cuvînt, vorbele pe care Rosny le spusese marchizei şi pe care le repetă acum şi regelui.

Era o lecţie dată lui Henri ; amîndoi ştiau că e meritată, dar în acelaşi timp ştiau şi că nu putea schimba nimic. Şi, totuşi, pricinui oarecare supărare între cei doi bărbaţi care, la toată urma, nu se puteau bizui decît unul pe altul. Duhovnicul Cotton, un iezuit de o naivă şiretenie, îl sperie pe rege cu scăderea popularităţii. Vina cădea, după Cotton, asupra necruţătorului vistiernic, care strîngea fără milă dări nedrepte, nu se gîndea decît cum să adune bani şi-l împingea pe rege să făptuiască păcatul de moarte al zgîrceniei. Lucrul îl tulbură pe Henri, care voia să se bucure de faima că poporul său trăia mai fericit, şi nu mai greu. Nu dădu dreptate marchizei sale, care i se plînsese de ministru ; totuşi în suflet îi rămase un ghimpe. Încît făcu aspre mustrări în legătură cu gospodărirea finanţelor : de altfel prea bine întemeiate. Prin grija lui Rosny, administraţia regelui devenise cinstită şi tocmai de aceea neîndurătoare. La ce bun, însă, să foloseşti cum trebuie veniturile statului, dacă pentru a le strînge ai luat din bătătura familiilor sărace singura lor vacă. O lecţie dată lui Rosny : şi, din nou, amîndoi ştiură că era meritată, dar zadarnică.

Cotton adulmecă un vînt prielnic, şi făgădui mai-marilor lui că regele era acum pregătit să-l alunge pe incoruptibilul protestant, în care caz ar rămîne cu adevărat singur şi la cheremul lor. Rosny se apără bătîndu-şi joc de Cotton. Agera lui poliţie îi adusese o scrisoare în care duhovnicul punea tot felul de întrebări diavolului ; răspunsurile erau date prin gura unei posedate. Rosny publică înşelătoria : aceasta păru copilărească, şi hohotele de rîs pe care le pricinui făcură să se uite despre ce anume vorbise duhovnicul cu Necuratul. Dar fusese vorba de moartea regelui.

Pentru ca greşeala sa să fie dată uitării, Cotton se răni singur, adică îşi scrijeli chiar cu mîna lui pielea, lucru pe care Curtea şi oraşul îl aruncară în spinarea protestantului Rosny. Auzind de asta, Henri alergă la Arsenal şi-l îmbrăţişă pe bunul său slujitor :

— Chiar dacă ai avea porniri ucigaşe, n-ai începe cu iezuitul ăsta prostănac.

Rosny se îndoia de asta, dar folosi momentul prielnic.

— Sire ! vorbi el stăruitor. Şi maiestatea-voastră şi eu ne dăm seama că faptele prosteşti pot ascunde gînduri serioase.

Henri : — Au vrut să ne despartă : uite un lucru destul de serios.

Rosny : — Gîndul lor e la război. Nu în vistiernic au ţintit, ci în marele-maestru.

Henri, scăpînd înjurătura lui : — Am crezut că de data asta m-am învăluit în nori destul de groşi.

Rosny : — Fie că vreţi, fie că nu, maiestatea nu poate fi ascunsă de nori şi rămîne mereu aceeaşi. Pare ciudat că din dragostea cea mare ce o purtaţi Companiei lui Isus, aţi îndepărtat pe toţi protestanţii din preajma maiestăţii-voastre ; pînă acolo n-a mers nici regele Iacob, iar în maiestatea-voastră au şi mai puţină încredere decît în el. Ar părea firesc să căutaţi împăcarea cu ei.

Henri : — Să fi venit timpul ? Protestanţii m-au trădat cu Biron.

Rosny : — Uitaţi asta. Grăbiţi-vă. Cine poate şti dacă nu va trebui în curînd să vă apere şi să vă scape o armată protestantă ?

Henri : — Crezi că o să ajungem iar acolo ? E drept că partizanii Spaniei se sumeţesc şi mişună peste tot în jurul meu. Oricum, domnia-ta veghezi asupra lui Villeroy, eu asupra reginei. Despre care nu-ţi spun nimic, dar domnia-ta ştii mai multe chiar decît ştiu eu.

Rosny, repede : — Respectul mă opreşte să-mi întind cercetările pînă acolo. Doresc să cred că soţia regelui este cuprinsă în măreţia lui şi că n-are altă grijă decît de a o păstra. De altfel, nici o persoană din Casa sau Curtea maiestăţii-voastre nu are puterea de a chema duşmanul în ţară. Conspiratorul se află în oraşul lui, înconjurat de ziduri şi turnuri. Are trupe şi, la spate, hotare. Cuvîntul meu cel din urmă, sire, este : ducele de Bouillon trebuie să fie doborît, trebuie să moară.

Henri : — Domnule de Sully, dacă m-aş lua după domnia-ta, oamenii ar muri prea uşor. Să fie, oare, regina mai înţeleaptă decît domnia-ta ? Dînsa, care nu poate să vadă în ochi nici un eretic, pe Bouillon vrea să-l cruţe. Spune şi domnia-ta : moartea lui ar fi oare un mijloc de a-i împăca pe protestanţi ? Biron, a cărui pieire nu mi-am iertat-o încă, n-a fost de-al lor. Bouillon este.

Rosny : — Cu atît mai mult ar dori, dar, să vadă că regele e în plină putere, că mai este încă regele Navarrei. Sire, numai cu îngăduinţa nu ajungi departe, mai cu seamă cînd ai de-a face cu hughenoţii noştri neînduplecaţi.

Henri : — Chiar domnia-ta ai spus-o. Dacă cei din La Rochelle ar fi gata să mă lase să intru de bună voie în fortăreaţa lor, aş face o călătorie într-acolo. Aş pune mîna pe umărul celor mai bătrîni şi le-aş aminti de cele dintîi strădanii şi fapte ale noastre, ale lor şi ale mele, cel mai bun lucru pe care l-am făcut pînă astăzi.

Ministrul luă cele din urmă cuvinte ale regelui drept o poruncă, pe care o primi prea bucuros. Era gata să treacă la

îndeplinirea ei, să alerge la cea dintîi adunare a deputaților protestanți. „Ascultați ! Vă vestesc sosirea stăpînitorului nostru. Deși ministru, sînt numai unul de-al vostru, care are, însă bucuria să se afle în apropierea lui și să-l cunoască. Regele nu reneagă nimic, nu se leapădă de nimic, nici de cauza comună, nici de lupta pentru dinsa."

— ...care nu încetează niciodată ! rosti Rosny cu glas tunător, de parcă nu s-ar mai fi aflat la Arsenal, în fața unui singur ascultător, ci chiar acolo în orașul Chatellerault, în fața sinodului.

Henri repetă : — Care nu încetează niciodată.

După care își duse degetul la buze. Războiul lui, războiul cel bun, care are să vie înaintea celui nefast. Așteptăm, ne pregătim și tăcem.

Ministrul se îngrijise din vreme și-l înduplecase pe rege să-l numească guvernator al provinciei Poitou : în acest ținut se afla și locul adunării, Chatellerault, și La Rochelle, fortăreața de pe țărmul oceanului. În ziua de cinci iulie a anului 1605, Rosny porni la drum, dar nu chiar singur. Guvernatorul luă cu sine în acea călătorie o mie cinci sute de călăreți, deoarece era hotărît să spună coreligionarilor săi cîteva adevăruri neplăcute. Sinodul îl primi cu onorurile cuvenite unui reprezentant al regelui. Rosny nu crezuse niciodată că hughenoții ar putea deveni trădători. Chiar dacă slăbiciunea firii lor ar fi îngăduit-o, fortărețele lor erau prea puțin puternice și, în temeiul edictului de la Nantes, nu le mai puteau păstra decît puțină vreme.

— N-aveți decît să le mai păstrați liniștiți cîtva timp, le arătă ministrul. Pe voi asta vă doare ; regelui, însă, nici nu-i pasă. Dar nu mai vrea să audă plîngerile voastre, le cunoaște îndeajuns, în timp ce voi planurile lui nu le cunoașteți. Voința lui este, mai cu seamă, să vă feriți de orice fel de negocieri nu numai cu vrăjmașii lui de peste hotare, dar și cu orașe ori seniori din cuprinsul regatului, ale căror uneltiri nu-i pot fi pe plac.

Și Rosny le spuse pe nume — iar pe cel la care toți se gîndeau îl rosti în treacăt, printre celelalte, dar hughenoții înțeleseră că venise clipa cînd trebuiau să se hotărască pentru stăpînitorul și tovarășul lor de totdeauna. Încît încuviințară tot ce trimisul lui, fratele lor întru credință, le ceru.

După adunare însă trimiseră, ce-i drept, la ministru pe cei mai cu vază dintre ei, printre care și pe domnul Philippe de Mornay ; acestuia însă Rosny îi trase o strașnică săpuneală, în loc să mai scadă ceva din cele ce cerea regele. Cum ? Mornay a întărit atît de mult orașul său Saumur încît numai el poate ține în loc opt mii de soldați ? Dar treaba asta n-are nici o noimă — întăriturile n-au tunuri ! Mai bine ar fi ca domnii să-și strîngă laolaltă trupele ! Pentru ca să fie oricînd gata !

— Cei mai primejdioși dușmani ai regelui vostru se țin încă ascunși, arătă Rosny.

Se aştepta el, oare, la primejdii mai mari decît cele despre care vorbise în adunare ? Să-l mai fi adus şi altceva acolo decît conjuraţia bine cunoscută a lui Bouillon ?

Îi lăsă să facă presupuneri. Sigur pentru ei trebuia să fie numai că regele se bizuia pe dînşii în cazul ivirii unei primejdii fără nume, în cazul cînd o cupă de otravă ar amorţi ţara şi poporul ; la auzul pasului neuitat al regimentelor hughenote, această cupă va trece însă. Şi, curios lucru, ministrul neînduplecat, fratele lor intru credinţă, care venise să le ceară atîtea — să renunţe la privilegiile, la libertăţile şi chiar la siguranţa lor — tocmai el le întări încrederea în rege. Oricît de mult i-ar fi despărţit strădaniile vieţii şi prilejurile-i pierdute, iată că îl vor avea din nou printre ei, cu chipu-i neschimbător. Vino, Henri ! Tot al nostru eşti ! Fortăreaţa La Rochelle te primeşte, şi chiar dacă ai aduce cu tine o armată cît de mare, îţi deschidem larg porţile şi, la nevoie, dărîmăm şi vreo trei sute de coţi din ziduri !

ÎN LA ROCHELLE

O dată cu luna septembrie sosi şi regele, şi ţinutul hughenot răsună de urale puternice, amestecate şi cu cîte o lacrimă ştearsă pe furiş. Pentru a-l vedea, locuitorii din La Rochelle se suiseră pe acoperişuri, pe arcade şi pe catargele din port. Clopotele sunau în cinstea lui şi dangătul era cel de odinioară, cînd venise acolo, cu pletele-i aurii, abia scăpat prin fugă din ghearele bătrînei Catherine. Pe atunci trebuise mai întîi să ia măsura de prevedere de a abjura credinţa ce-i fusese impusă cu de-a sila şi de a trece la credinţa copilăriei lui — şi abia după aceea se înfăţişase coreligionarilor. Acum îl primeau, însă, aşa cum era, cu tot ce făcuse din el viaţa, cu care nu poţi glumi, cu părul şi barba încărunţite înainte de vreme.

— Vîntul urgiilor a trecut peste ele, le spuse Henri celor mai vechi tovarăşi ai săi, cînd se aşezară mai tîrziu în sala cea mare, la cele şaptesprezece mese, fiecare cu cîte şaisprezece tacîmuri.

Tînăra generaţie se minună nespus cînd văzu în faţa ochilor ei chipul acela ca din basme. Uite, ridică paharul, îşi şterge gura, deschide larg ochii. Sînt ochii care au ţintuit în loc vrăjmaşul la Ivry, făcîndu-l să-şi plece lăncile pînă cînd ai noştri au sărit asupră-i. Sînt ochii care păstrează chipul tuturor supuşilor lui, de azi încolo şi pe al meu. Şi am să fiu şi eu acolo, aproape de chipul celei mai frumoase femei care a fost vreodată. A fost hughenotă cum e şi el într-ascuns, cu otravă i-au ucis-o pe încîntătoarea Gabrielle. În ochii lui dăinuie chipul morţilor : abia dacă sînt destul de mari şi de înnegurati ca să-i cuprindă pe toţi cei ce mai trăiesc numai în ei. Noi înşine trăim numai pentru că el a luptat atît de aprig. Aşa gîndea tînăra generaţie, care nu se minună, însă, mai mult decît trebuia, ci se obişnui repede cu chipul acela neobişnuit, lăsă deoparte sfiala, începu

să vorbească despre treburile-i de fiecare zi, să se certe şi să rîdă. Cîte unul se mai repezea să-l vadă pe rege de aproape. Cine se încumeta, îi săruta mîna, iar cei mai îndrăzneţi îl rugară chiar să le spună cîte un cuvînt.

Henri şi vechii săi tovarăşi se numărară. Erau plini de voie bună, fiindcă se vedeau din nou laolaltă şi curgerea vremii îi cruţase; dar se întorceau mereu la morţii lor care devin, încetul cu încetul, mai numeroşi decît noi, acum cînd vîntul urgiilor ne-a albit părul. Cel din urmă mort dintre hughenoţi era domnul de La Trémoïlle, un om care stîrnise într-atît rîsul, încît pînă şi amintirea lui i-ar fi putut înveseli. Dar, fiind prieten cu ducele de Bouillon, regele nu-l suferise, şi La Trémoïlle dăduse ortul popii la timp, căci altfel ar fi păţit-o. Trecură deci repede asupra acestui nume. Pentru că aşa e viaţa: după lunga lor despărţire, regele şi protestanţii săi trebuiră să treacă sub tăcere mulţi morţi.

Dar cel ce avea mai cu seamă pricini binecuvîntate de a îndrepta convorbirea pe un alt făgaş era Agrippa d'Aubigné. Întrebă:

— Există oare morţi ori numai absenţi?

Şi îi încredinţă că, de acolo de unde se află, morţii pot da veşti despre ei, ba nu încape îndoială că unii se şi întorc pe pămînt. În ziua cînd îi căzuse fratele mai tînăr, Agrippa stătea pe nişte paie, între doi camarazi, şi-şi spunea cu glas tare rugăciunea. La cuvintele „şi nu ne duce pe noi în ispită" simţise că o mînă grea îl loveşte de trei ori cu atîta zgomot încît camarazii săi săriseră în picioare şi-l priviră.

— Ia mai închină-te o dată, îl sfătuise unul dintre ei, şi Agrippa o luase de la capăt, dar cînd ajunse la aceleaşi cuvinte ca mai înainte, simţise alte trei lovituri date de mîna fratelui, după cum înţelese mai tîrziu Agrippa, cînd îl găsise mort pe cîmpul de bătălie.

Henri rosti:

— Agrippa, eşti un poet. Nu oricine pierde o fiinţă scumpă o simte la o leghe depărtare, şi cu atît mai puţin la douăzeci.

Şi, vorbind aşa, se gîndea la Gabrielle, la cea din urmă zi cînd mai fusese încă în viaţă, iar el îi şi plînsese moartea, fără să primească trei lovituri care să-l împingă să zboare către dînsa.

Agrippa, care în treburile supranaturale era totdeauna de partea atotputernicului, spuse:

— Pe căpitanul Atis îl înmormîntasem în văzul tuturor, cu onoruri militare. Totuşi, noaptea s-a strecurat tiptil, tiptil în patul lui: era rece; şi apoi a şters-o din nou pe fereastră. Să hotărască teologii, încheie el, dezamăgit de tăcerea din jur.

Dar Henri tăcea, nu fiindcă ar fi fost înfricoşat; dimpotrivă, băgă de seamă că nu mai era de fel mişcat cînd i se vorbea despre semne prevestitoare şi întîmplări miraculoase, pe care altădată le-ar fi socotit drept parabole, dacă nu chiar şi ceva mai mult. Îl privi pe nevinovatul spadasin care jinduia din tot

sufletul după viața veșnică și lua drept adevărate istorisirile cele mai trase de păr, de tare ce se temea de moarte. Dar și conștiința îl muncea pe Agrippa, de aceea simțise de fiecare dată cele trei lovituri cînd ajungea la cuvintele : „Și nu ne duce pe noi în ispită".

Vechiul tovarăș de luptă n-ar fi vrut, însă, să se rușineze de ai săi și de aceea rise și arătă că aveau printre ei un teolog ; cine altul ar fi fost mai bun decît Philippe Mornay ? Henri îl și întrebă pe acesta ce părere avea. Dat fiind, însă, că Mornay nici nu pomeni de stafii ci amănunțit și sîrguincios, cum numai un laic ce se îndeletnicea cu știința despre dumnezeu o putea face, începu o dizertație despre viața veșnică. Henri nu-l mai ascultă, ci căzu pe gînduri, cu capul sprijinit în mîini, în timp ce larma ospățului continua.

Apoi privi în juru-i : se afla printre martorii tinereții lui necoapte, într-un oraș plin de credință, printre oameni pe care îi cunoștea de aproape, iar peste capul lui nu era nici un baldachin : „Părelnica întoarcere a unei stări sufletești de mult apuse, căreia, de la depărtarea la care ne aflăm de dînsa, nu-i mai recuncaștem nici curajul nechibzuit, nici slăbiciunile. A trebuit să îmbătrînesc pentru ca jungherul să nu mă mai îngrozească. De abia azi, aici, se dovedește că frica de moarte poate pieri. În ce privește viața veșnică, așteptarea ei începe să-și piardă rostul. Amîndouă aceste pierderi, aceea a spaimei de moarte și aceea a nădejdii într-o viață fără sfîrșit, sînt întristătoare. Cu cît te străduiești mai mult, cu cît lași în urmă mai multe lucrări neterminate, cu atît devii mai trist și mai lipsit de însuflețire."

Întors pe jumătate, zări prin fereastră cetățuia portului, unde fusese ca băiețandru de cincisprezece ani, pe vremea iubitei sale mame Jeanne. Era întuneric, valurile se izbeau cu putere ca și acum, se spărgeau de ziduri, le încălecau și vuietul lor era glasul unor depărtări neștiute ; vîntul îi aducea mirosul unei alte lumi, despre care se zicea că nu cunoaște ura și silnicia, că nu cunoaște răul. De atunci, navigatorii și coloniștii regelui au ridicat cu adevărat pînzele spre a trece dincolo, au naufragiat și și-au dus traiul pe niște ostroave pustii. Dar cei care se întorc nu se dau bătuți, cer o nouă flotă, de-abia acum încredințați de dreptatea lor, de chemarea lor, și nemaicunoscînd frica de naufragii.

„Cînd nu te mai temi de nimic, înseamnă, însă, că a început coborîșul, cum ne dăm prea bine seama chiar noi. Coborîșul a început pe nesimțite. Cînd ? Am și uitat. Știm numai un singur lucru : lupta în care vom cădea n-are să fie nici pe departe cea din urmă, ci are să continue și după noi, ca și cum am fi de față. Cred că războiul pentru care mă înarmez e trebuincios. Dacă am să cad, însă, înainte, nu face nimic, scarta mea e să fiu pururea nedesăvîrșit. Asta înseamnă să simți, cît îți mai faci încă datoria, că a început coborîșul."

Şi în timp ce Henri contempla şi cugeta, ceilalţi se simţiră înduioşaţi de chipul lui — nici ei nu ştiau de ce. Regele nostru de Navarra — îşi spuneau unul altuia mutește, fără nici un fel de vorbe care să le tălmăcească simţămintele. Cu părul cărunt s-a întors printre noi. Cel dintîi căruia îi lăcrimară ochii fu Agrippa d'Aubigné. Mornay se opri din cuvîntarea sa despre viaţa veşnică, iar Agrippa se plecă către Henri.

— Sire, cînd vă văd chipul, încep, ca odinioară, să nu-mi mai cunosc lungul nasului. Vă rog, aveţi bunătatea şi-mi spuneţi : ce v-a îndemnat să mă urîţi.

Henri păli, ceea ce le arătă neîndoios că avea să lase simţămintele să vorbească

— Voi nu ştiţi că m-aţi trădat ? întrebă el. Şi nu v-aţi mulţumit numai cu Biron, ci aţi înnodat legături pînă şi cu Bouillon. Cunosc scrisorile pe care le-aţi trimis prietenului său de la Trémoïlle, al cărui glas semăna cu un orăcăit. Dar ăsta a murit şi acum orăcăieşte şi trădează întru veşnicie.

Agrippa îi dădu răspuns :

— Răposatul era nimica toată pe lîngă maiestatea-voastră. Sire, de la maiestatea-voastră am învăţat în tinereţe să nu-i părăsesc pe cei prigoniţi şi obidiţi.

Drept care Henri îl îmbrăţişă pe nevinovatul spadasin şi-i spuse :

— Hughenoţii au destule virtuţi ca să dea din ele şi trădătorilor.

În felul acesta, socotelile între regele Henri şi protestanţi se încheiară ; la despărţire, îşi strînseră mîinile.

În timpul mesei, Mornay fusese zgîrcit la vorbă, mulţumindu-se numai cu disertaţia despre viaţa de apoi, care îl întristase pe Henri. Acum regele rămăsese singur cu domnul Du Plessis-Mornay în sala ce se golea. Se lăsa amurgul. În pragul uşii, cîţiva întîrziaţi întoarseră capetele, pentru cea din urmă oară. E neîndoios că abia de acum încolo vrea regele să dezbată treburile cele mai însemnate : de asta s-a tras în firida unei ferestre, împreună cu vechiu-i sfetnic, cel dîntîi dintre protestanţi, cel numit papă al hughenoţilor ! încît şi ultimii întîrziaţi dintre cei două sute de comeseni plecară tiptil şi traseră încetişor uşa după ei.

Henri îl purtă de mînă pe Philippe pînă la fereastră, se aşeză în faţa lui şi-i cercetă obrazul îmbătrînit : ce mic pare acum, cînd fruntea i s-a lăţit peste măsură. Ochi de om cu mintea limpede ; ne ţinem bine, deşi am avut şi unele purtări nechibzuite ca atunci cu Saint-Phal. Ochii privesc cu înţelepciune, dar sînt înnegurați : de la omul ăsta nu ne mai putem aştepta la îndrăzneli. Cînd am fost tineri amîndoi, regatul meu Navarra, un regat îndoielnic prin aşezarea lui, a găsit în el un diplomat iscusit, ale cărui puteri, izvorînd din simţul adevărului, au fost destul de mari spre a-i dovedi pe toţi mincinoşii. Timpuri, unde sînteţi ! Dar tocmai atunci ne temeam mai mult de jungher,

cum se tem numai cei ce nu știu încă nimic din viață, sînt dornici să-și vadă isprăvile și mai au încă totul de pierdut.

— Philippe, am ajuns oare destul de departe ?

— Sire, atît cît v-a fost hărăzit. Și e bine să vă dați seama că domnul dumnezeu nici nu cere, nici nu îngăduie să facem mai mult.

— Știi, domnule Du Plessis, că lumea se pregătește de un mare război ?

— Nu mai fac parte din sfatul maiestății-voastre. Acum înțeleg hotărîrile celui de sus mulțumită încercărilor prin care am trecut. Mă ustură răni noi, deschise, iar pe cea din urmă abia am s-o capăt.

Ce tot vorbește omul ăsta în întuneric ? Și-a plecat fruntea ca să-și ascundă fața. Apoi, însă, Mornay ridică din nou capul și rosti răspicat :

— Păstrați pacea lumii pentru cît mai aveți de trăit, sire. De îndată ce vi se va curma răsuflarea, veți fi dezlegat de înalta răspundere ce o aveți și aceasta se va întoarce la dumnezeu.

— Asta ar fi totul ? întrebă Henri. Asta-i nemurirea de care vorbeai, Philippe ? Asta-i viața veșnică ?

Și cum nu auzi nici un răspuns, ci numai un oftat, era gata să se depărteze. Dar mai adăugă :

— Ți-ai îmbogățit în chip surprinzător cunoștințele teologice. Vorbești despre dumnezeu într-un chip prea savant și de aceea inima nu-ți mai este plină de el, ca odinioară. Ne-am mai întîlnit astăzi o dată pe pămînt, și domnia-ta nu te gîndești decît la dialectica veșnică.

— Fiul meu a căzut în asaltul asupra orașului Geldern, rosti Mornay, simplu și limpede.

Henri îl trase la pieptul lui :

— Bietul Mornay !

Mîinile le rămaseră mult timp împreunate. Ochii nu le lăcrimară. Mornay are să-și aștearnă abia mai tîrziu meditațiile intitulate „Lacrimile". La drept vorbind el nu mai plîngea niciodată, iar Henri numai la prilejuri de mică însemnătate. Clipele hotărîtoare îl găseau înzăuat.

— Singurul fiu al domniei-tale, rosti Henri apăsat.

Și vorbele voiau parcă să spună : la ce-ți mai folosește credința ?

Mornay, la fel de simplu :

— Nu mai am acum fecior, și de aceea nu mai am nici nevastă.

— Ce vrei să spui ? îl întrebă Henri. Doamna de Mornay a aflat trista veste ?

— Nu știe încă nimic, arătă cel lovit de soartă. De abia azi a venit curierul. Și eu trebuie să-i duc vestea : n-are să supraviețuiască. Încît am să fiu despărțit de cele două ființe care m-au ajutat să trăiesc — e oare cu putință să nu ne mai revedem ?

— Doar convingerea dumitale e nestrămutată.

— Nu mai e ! răspunse Mornay cu glas tare, apoi coborî iar glasul. Charlotte nu numai că are să plece de lîngă mine, dar nici n-are să dorească să mai rămînă. Sînt plin de temeri că se sfîrşeşte dragostea şi cu dînsa totul — mai cu seamă făgăduinţa vieţii veşnice.

— Prietene, n-avem a ne teme de nimic, îl mîngîie Henri. Chiar astăzi am aflat acest adevăr şi binecuvîntez călătoria mea la La Rochelle. Cînd o veni sfîrşitul, un glas are să spună : „Nu murim" — ceea ce are să însemne că ne-am împlinit misiunea pe pămînt.

Mornay socoti aceste vorbe drept cele de pe urmă ale regelui, spaima ce-i strînsese sufletul i-o vestise. Se înclină şi dădu să plece. Luîndu-şi rămas bun, regele îi porunci :

— Dacă prezicerea se va îndeplini, vreau să cunosc toate amănuntele morţii doamnei de Mornay, aşternute pe hîrtie de domnia-ta.

MULŢUMIREA

Înapoierea regelui vădi adevăratul folos al călătoriei sale. Garnizoana din La Rochelle îl însoţi pînă la următorul oraş întărit al protestanţilor, iar trupele de acolo ieşiră, la rîndul lor, dintre ziduri, pentru a face o altă bucată de drum alături de el. Din toate părţile veneau gentilomi de amîndouă credinţele, ce nu voiau să piardă prilejul de a-l vedea ; în multe locuri trăsura regelui trebuia să înainteze la pas, atît de multă lume se îmbulzea în juru-i. Oamenii se vîrau printre şirurile de soldaţi, spuneau că vor să-l conducă pînă în capitala lui. Şi Henri îşi tălmăci pentru sine ce voiau să spună. Ei înşişi nu găseau nici tîlcul, nici cuvintele cele mai potrivite.

De abia se înapoie la Paris că şi sosi de la Londra vestea despre atentatul împotriva regelui Iacob. Sub palatul Westminster fuseseră îngrămădite mari cantităţi de pulbere, dar fapta fusese descoperită la timp. Altminteri toţi cei adunaţi acolo, regele, prinţii *pairi*-i [1], întreg parlamentul ar fi fost sfîrtecaţi ; din coroana Angliei n-ar mai fi rămas nimic. Cantităţile uriaşe de pulbere ar fi putut dărîma cartiere întregi. Era fapta cea mai criminală din întreg veacul. Dar acum se ştia ale cui învăţături făceau vremurile atît de tulburi, cine surpa pămîntul de sub picioare, cine pregătea unelte pentru a arunca pe toţi în aer şi le strecura în toate ţările creştine, atîta vreme cît i se îngăduia s-o facă. Răbdarea popoarelor libere înlesnea uneltirile vrăjmaşilor lor — fără să mai punem la socoteală că aceştia aveau pretutindeni complici şi că stăpînitorii şovăiau.

[1] În Anglia, membri ai Camerei lorzilor.

Fără vorbă multă, toată lumea fu convinsă că numai Compania lui Isus săvîrşise atentatul, şi că în spatele ei se afla Spania : o putere înfrîntă, dar care nu era încă zdrobită şi nu voia să se astîmpere. Nu se poate deprinde cu raţiunea şi cu modestia, şi de aceea trece cu atît mai uşor la violenţe şi la crimă. Puterea în decădere foloseşte acum alte detaşamente de luptă, alcătuite din ostaşi ai credinţei, dacă cumva virtutea ostăşească ori credinţa e totuna cu a ucide. Iezuitul Mariana a proclamat dreptul de a ucide regii. Învăţăceii lui din Anglia s-au dovedit plini de rîvnă, nu în ceea ce priveşte tipărirea cărţilor, însă. Deşi înaintea atentatelor vin cărţile. Regele Henri a fost prost inspirat cînd a susţinut, împotriva magistraţilor săi, rechemarea părinţilor iezuiţi, spunînd că ar fi nişte suflete nevinovate.

E adevărat că în Franţa „prietenii copiilor" se întrec care mai de care să-şi arate dragostea faţă de cei mici, în timp ce în alte ţări, după cele dintîi clipe de groază, cară pulberea în hrube. „Păsărele, floricele", ce sîntem noi vinovaţi dacă Parlamentul puritan are poftă să ţină şedinţe deasupra butoaielor cu pulbere. Dar dacă regele Franţei nu v-ar fi ţinut sub supraveghere şi v-ar fi lăsat de capul vostru, ca Iacob întîi — ce s-ar fi întîmplat ? Dacă s-ar fi certat şi mai rău cu protestanţii lui şi nu s-ar fi înapoiat acum dintr-o călătorie care a fost, la drept vorbind, o trecere în revistă a armatelor sale, ce stau cu arma la picior ? După lovitura de la Westminster, ar fi urmat o alta, aici. Prin capitala regelui huruie însă tunurile marelui-maestru.

Henri se aşteptase ca Rosny să pice chiar în clipa cînd primiseră amîndoi vestea „complotului pulberei". Aşa cum îl cunoştea, cel mai bun slujitor trebuia să-i calce pragul cît de curînd, amintindu-i cine îl trimisese spre La Rochelle şi cui trebuia să-i aducă mulţumiri că banda de regicizi nu ridica mîna asupră-i. Ziua trecu însă şi Rosny nu se ivi. Henri porunci să se întrebe la Arsenal ce-i cu el, dar în aşa fel încît marele-maestru să nu simtă. Ministrul lucra ca de obicei. Şi Henri gîndi : „Ori vrea să mă duc eu la el, ori doreşte să-l fac duce şi *pair*. Socotelile limpezi şi la timp prezentate se numără printre virtuţile lui. Mulţi mi-au salvat însă viaţa şi n-au ajuns nici măcar căpitani. Şi eu, la rîndu-mi, am scos pe mulţi din vălmăşag şi n-am cerut răsplată". În acelaşi timp îşi dădea prea bine seama că era nedrept sau greşea. „Rosny a dat dovadă că are un miros minunat sau, mai bine spus, că ştie să vadă departe. Unde ar fi regatul acum, dacă nu i-aş avea alături de mine pe protestanţi ? Chiar el e cel mai îndărătnic dintre eretici şi asta i-a dat şi ideea, iar înfăptuirea ei a mers uşor. Totuşi Rosny n-a fost niciodată omul hotărîrilor îndelung chibzuite, ci un om care ştie să şadă pe scaun şi să facă socoteli".

Ajuns aici, Henri trebui să recunoască : Rosny s-a schimbat. De cînd ? N-am băgat de seamă, aşa cum n-am băgat de seamă îndelunga schimbare ce s-a petrecut cu mine. Rosny a fost

incoruptibil, dar foarte grijuliu să-şi ia răsplata ; şi aşa a rămas. Şi acum, ca totdeauna, îi place să dea lecţii : şi-a păstrat aşişderi gelozia şi dorinţa de a băga spaima în oameni, care deseori trădează mai degrabă micimea sufletului decît un mare caracter. „Cum poţi să ajungi totuşi, cu toată micimea, un om însemnat ? Cum se împacă norocul cu meritul ? Ai o sută de mii de taleri, domnule de Rosny, dacă dezlegi taina asta. Dar pun rămăşag că n-o pricepi mai bine decît mine, Maximilian de Béthune sau, cum îţi place mai mult, duce de Sully. Numele ce ni se dau devin cu atît mai răsunătoare, cu cît este mai mult timpul să ne reculegem."

În clipa cînd aflaseră amîndoi de „complotul pulberii" Henri se gîndise la cel ce era umbra lui, deoarece alcătuiau împreună o pereche şi împreună trebuiau să ţină piept. Sufletul îi era liniştit : soarta lui Iacob al Angliei nu-l spăimîntase de loc şi nu simţise nici un fel de teamă. În schimb Maria de Medicis se sperie rău de tot. Se năpusti în cabinetul soţului ei, copleşindu-l de învinuiri atît de nesăbuite, atît de trase de păr, încît nici nu ştiu bine să le spună în franţuzeşte.

— V-am prevenit. Acum vă căiţi că l-aţi trimis pe Rosny în Anglia să încheie alianţa.

— Din păcate nu există nici o alianţă, îi dădu răspuns Henri.

— Dacă nu cu englezii, apoi cu ceilalţi eretici din La Rochelle, ţipă Maria. Ereticii sînt pierzania maiestăţii-voastre şi spre pierzanie mergeţi. Am ştiut-o ! se trădă dînsa.

Spre norocul ei, fusese însă nevoită să se oprească, fiind cuprinsă de o sfîrşeală. Altminteri, cine ştie cîte ar mai fi mărturisit. De aceea, cum îşi vine în fire, o dată cu conştiinţa pe chipul ei se iviră şi semnele conştiinţei încărcate. Mai era încă foarte slăbită, ori voia să pară slăbită ; abia vorbea :

— Sire, gîndiţi-vă la osînda cerească. Cuvioşii părinţi se străduiesc din tot sufletul să vă ferească de ea.

— O ştiu foarte bine, încuviinţă Henri pentru a linişti femeia. Şi era chiar cu adevărat încredinţat că beciurile umplute cu pulbere nu se datorau de fel vreunui educator spiritual.

Cînd regele se pregăti, însă, să se culce — în seara aceea voia să doarmă în patul de paradă şi odaia era plină de curteni care îi înfăţişau omagiile lor ; oricine avea dreptul s-o facă se grăbea să asiste la culcarea suveranului, căruia, vădit, norocul îi surîdea — tocmai atunci sosi şi marele-maestru. Îi întrecea în înălţime pe toţi curtenii care stăteau cu spinările încovoiate. Henri îl văzu şi făcu semn tuturor celorlalţi să plece. După care dădu deoparte îngrăditura aurită şi-l duse de mînă pe marele-maestru în cabinetul lui.

— Dacă nu mă înşel, avem treabă.

Rosny adusese într-o mapă ceea ce lucrase peste zi : felurite hîrtii, dar toate aveau o legătură, mai mult sau mai puţin strînsă, cu „complotul pulberii". Trimişii regelui din întreaga Europă, cei de pe lîngă Sublima Poartă ca şi cei de pe lîngă

Papa, primeau instrucțiuni anume alcătuite asupra felului cum trebuiau să vorbească despre „complotul pulberii". Instrucțiunile se deosebeau unele de altele, dar toate urmăreau să zugrăvească în culori cît mai vii o unică primejdie, să facă să se simtă mirosul pulberii, dacă nu chiar al pucioasei și al cazanului cu smoală.

Numai trimișii regelui pe lîngă prinții, republicile și orașele libere protestante urmau să vorbească fără ocol și să pună punctul pe *i*. Împăratul, regele Spaniei, arhiducii de la Bruxelles, fără să-l mai punem la socoteală pe marele duce al Florenței și alte mărimi ale banului ce țin de colosul universal cu picioare de lut, toți laolaltă pun la cale dezlănțuirea războiului. Țelul lor, știut de toată lumea, cu care se și fălesc, este nimicirea libertății de conștiință : nu vor să mai îngăduie nici idei libere, nici state libere. Dovada cea mai bună : atentatul încercat împotriva coroanei Angliei. Fiecare să-și însemne în Biblia pe care o citește dimineața că aceeași soartă îl pîndește și pe el. Urmau pasajele din sfînta scriptură care, după îndemnul lui Rosny, trebuiau subliniate față de stăpînitorii protestanți.

Și le mai arătă : creștinătatea are un rege, unul singur care poate ridica sabia și n-o minuiește pentru folosul lui ori numai pentru foloase lumești. Către el se îndreaptă privirile popoarelor, care se și află pe jumătate în război ; dar războiul se va întinde în întreg Occidentul și va aduce pentru multă vreme nenorociri fără seamăn. Sînteți preveniți, luați aminte. Și ne izbăvește de cel rău ! Trimișii regelui trebuiau să se folosească de toate graiurile, de acela al religiei, ca și de acela al ostașilor, de acela al poporului ca și de felul de a vorbi al diplomaților. Henri lăsă totul deoparte și citi de două ori ciorna unei scrisori către regele Iacob.

— Domnule de Sully, îl amenințî. Ciudat fel de a-i arăta bucuria ce o simt pentru că a scăpat cu viață.

— Sire, acum ori niciodată trebuie să dobîndim alianța.

— Și pentru a o dobîndi, el trebuie, fiindcă așa vrei domnia-ta, să-i spînzure pe iezuiții lui ? Șterge asta, pentru că tot n-ar face-o, și nu mi-ar ierta că am făcut să-i iasă la iveală slăbiciunea.

Rosny dădu să se împotrivească. Dar se răzgîndi și rosti numai :

— Aveți dreptate. Regii se cunosc între ei. Ce mă îneumet eu !

Henri îl privi. „Uite un Rosny care începe să cunoască umilința. Nu m-aș fi așteptat, tocmai acum !"

— În anume privințe dai dovada unei puteri de a prevedea viitorul pe care n-o are nici un rege, îi spuse Henri cu toată seriozitatea. Nu numai Iacob și coroana lui au scăpat dintr-o mare primejdie.

Ministrul își îndreptă spinarea și deveni încă o dată ceea ce fusese în tinerețele lui, omul de piatră de pe frontonul catedralei. Și, în același timp, roși. Henri îl privi mirat. De cîte ori îl văzuse schimbîndu-și culorile feței se întîmplase pe neașteptate, din pricina furiei. De data asta, sîngele se răspîndi încet, pe sub pielea care rămăsese subțire și străvezie, în culorile nourașilor amurgului. Ia te uită, Rosny se rușinează că a scăpat viața regelui și se sfiește să primească mulțumiri. În așa măsură deveniseră amîndoi o pereche. Pînă și mulțumirile nu-și mai aveau locul între ei.

— Să proslăvim bunătatea lui dumnezeu, rosti Henri. Fiecare la el acasă ! adăugă apoi. Ziua a fost lungă, ai lucrat mult, iar eu mă pot odihni în patul meu, m-ai scutit de patul de paradă.

Și-și însoți prietenul pînă-n prag.

SĂ NU TE TEMI !

Proaste vremuri pentru trădători. Pentru întîia oară de cînd începuse această domnie neobișnuită, ea era întîmpinată cu urale nu numai la zile mari și fără ca mulțimea să știe prea bine de ce. O majoritate statornică îl urma acum pe neobișnuitul rege. Și nu se mulțumea numai cu atît, ci i-o lua și înainte. Oriunde se ivea, regele era primit cu strigătul : „La hotar !" Cu toate că Henri nu suflase nici o vorbă despre asta.

În timpul acelui an, ca și al celor următori, avu destule pricini să se întristeze, dar și fericirea îi zîmbi arătîndu-i noi mărturii de bunăvoință. Îi șoptea la ureche : „Ai lucrat așa cum au vrut țara și poporul, căci altfel n-ar striga acum : «La hotar !» pentru a apăra statul pe care tu l-ai făurit. Tu ai făurit pentru ei statul : dar cine te-a făurit pe tine ? Pe lîngă dumnezeu, și poporul." Așa-i șoptea fericirea la ureche.

Henri nu pomenea niciodată de război. Clocotul scîrbei obștești față de ucigași, strigătele cerînd răzbunarea trădării îi dovedeau, însă, că regatul începea să înțeleagă că era singura putere ce se putea împotrivi celor ce înrăjbeau popoarele. Dar și înflorirea regatului — n-o uitați, e un spin în ochii multora. Primejdioase mai cu seamă pentru asupritori — trebuie să știți — sînt însă îngăduința noastră, respectul nostru față de conștiința oamenilor și față de viața lor. Ele nu sînt încă desăvîrșite, dar umanitarismul nostru înseamnă cea mai grea jignire pentru niște puteri ce nu-și pot îngădui să-l urmeze și care nici n-au descoperit, de altminteri, valoarea omului. Henri nu voia să ia armele imediat, folosindu-se de prilejul nerușinatului atentat care pentru cei mai mulți însemnase prima scînteie de înțelegere. Există în Europa și alte popoare ce au de cucerit ori de apărat o fărîmă de fericire — împreună cu noi, dacă au să se încredințeze de chemarea noastră. De aici și propaganda

pe care o începu atunci regele Franței printre popoare, continuînd-o timp de patru ani, dintre care al patrulea, însă, se vădi de prisos, căci după aceea n-avea să mai urmeze un altul pentru el.

Rosny nu făcea atîtea ocoluri ; în tot acest timp, mintea lui lucra de parcă armatele trebuiau să pornească chiar a doua zi. Iar totodată înrîurea opinia publică, în înțelegere cu regele, dar cu mai puțină fereală. Observatorii străini asemuiau manifestele ce chemau Europa să se ridice pentru cauza dreaptă a regelui Franței cu proclamațiile lipite pe zidurile Parisului și-și dădeau seama că erau scrise de aceeași mînă. Nici proclamațiile, nici manifestele nu erau, însă, recunoscute de autorul lor și poliția le îndepărta după ce toată lumea avea destul timp să le citească. Pulberea ce nu se aprinsese în pivnițele Westminster-ului era folosită pînă la ultimul fir împotriva celor ce o îngrămădiseră acolo pentru a-l arunca în aer pe regele Iacob. Ea slujea acum pentru a-i despărți pe potrivnicii regelui Henri de cei ce-i ațîțau, iar aceștia din urmă se vedeau făcuți cu ou și cu oțet de către Rosny, dacă el era cumva autorul foilor volante.

Părintele Cotton izbucni în hohote de plîns, în timp ce-l spovedea pe rege, rugîndu-l să-i mărturisească ce punea la cale împotriva bisericii. „Nimic", îi dădu răspuns Henri. Dăduse doar destule mărturii de supusă ascultare către Papă. Întrucît privea Compania lui Isus, pe care el însuși o rechemase în țară, pomeni de cuvintele părintelui Ignatiu, de care își amintea ca prin vis. Făptura de lîngă patul lui îi spusese : Nu Ordinul lor hotăra dacă un rege trebuie să moară, nu doctrina și nici mai-marii lor — îl încredințase făptura de lîngă pat — ci marea mulțime a oamenilor, conștiința lor.

Ei ? Cum stăm cu conștiința marii mulțimi după atentatul împotriva regelui Iacob ? Ce hotărăște această conștiință ? Niște necunoscuți, a căror urmă se pierde în mulțimea ce cugetă la fel cu ei, tipăresc învinuiri împotriva iezuiților și a soților lor lumești. Aceste învinuiri sînt întîmpinate cu urale mînioase de mulțimile fără număr.

— Să fim bine înțeleși, zise Henri. Eu nu le încuviințez. Pentru mine, cuvioșii părinți rămîn niște suflete neprihănite, deși e foarte cu putință ca o seamă de fanatici să pătrundă în ordinele cele mai disciplinate. Asta era și părerea părintelui Ignatiu din care cauză cred că întîmplările din Anglia nici nu l-au prea mirat. În ce mă privește, mărturisesc că ieri noapte m-am culcat cu o femeie care nu era soția mea.

Și regele-și primi iertarea păcatelor din partea plîngăreților Cotton. Dar se iviră și alte chemări tipărite, menite să preschimbe majoritatea regelui într-o minoritate. Erau și ele lipite pe zidurile caselor, la adăpostul întunericului, dar oricît de neînfrînat îl sfidau pe domnul de Rosny și cu toate că jignirile aduse regelui săreau în ochi, poliția parcă nici nu le vedea.

Pe zidul aceleiași biserici se putea vedea lipită o foaie al cărei autor era socotit ministrul, alături de alta ce nu putea fi scrisă decît de vrăjmașii acestuia. Către amiază, straja orașului o sfîșia pe cea dintîi. Atacurile împotriva treburilor casnice ale regelui puteau fi, însă, citite în voie mai departe.

Partida vrăjmașă nu cuteza să-l învinovățească de gînduri războinice : era prea tîrziu pentru asta. De cîte ori regele trecea călare prin mulțime, i se striga : „La hotar !" — încît Henri preferă să umble pe jos, în straie ponosite, singur și necunoscut. Cu care prilej auzi lucruri ce nu erau menite urechilor lui, dar care-i puteau fi folositoare. În primul rînd : avem un mare rege. După care oamenii își împărtășeau ce știau ei înșiși despre el, ori aflaseră din citite, cele din urmă întărindu-le pe cele dintîi. În al doilea rînd, însă, se spunea un lucru pe care partida potrivnică îl putea susține negru pe alb, știind că nu va fi dată de minciună de nimeni și nici chiar de Henri : și anume că regele era un biet soț înșelat. Sub același acoperiș cu el adăpostește odrasla Habsburgilor, care ne urăște pe toți, dar, mai mult decît pe noi toți, pe el. Luvrul, palatul lui, e plin de ibovnici de-ai ei, trădători pînă la unul ; dar și amantele lui îl trădează, ca să nu mai vorbim de coarnele pe care i le pun. Sora de lapte a reginei călărește pe mătură, ca o adevărată vrăjitoare. Conjurații îl împresoară din toate părțile.

Cei mai mulți răspundeau : „Cu atît mai rău. Trebuie să fim uniți, să ne unim chiar și cu protestanții. E adevărat că nu-i prea putem înghiți, încăpățînați și neîndurători cum sînt, și mai se și uită de sus la noi, de parcă ar fi coborîți cu hîrzobul din cer. Dar de data asta regele are nevoie de ei și trebuie să-i răbdăm pe afurisiții de eretici, chiar dacă din pricina lor ar fi să se abată asupră-ne veșnica osîndă. Regatul e mai presus de orice. Regele nostru Henri l-a făcut așa cum e acum. Ferească sfîntul să ajungem a-i plînge de milă regelui." Grele timpuri pentru trădători ! Cînd Henri își trimise marele-maestru împotriva lui Bouillon, nimeni nu mișcă un deget să-l ajute pe răzvrătit și, mai puțin decît toți, cei de-o credință cu el. Regina, Villeroy și ceilalți prieteni ai Spaniei îl sfătuiră însă să-l cruțe pe Bouillon. Și, într-adevăr, nu i se tăie capul ca lui Biron, căci împrejurările îngăduiau acum să fie iertat. Atîta numai că în orașul lui, Sedan, fu înscăunat un guvernator hughenot.

Cei puțini nu închinară totuși steagul. Înlăuntrul țării aveau de partea lor pe cei mai bogați seniori, iar în sînul creștinătății, privită ca un întreg, credeau că alcătuiesc majoritatea. Și din nou, ca în vremea Ligii, cei puțini își arătară colții : din amvon porneau îndemnuri la răzvrătire, pe străzile capitalei curgea sînge ; protestanții trebuiau să se ferească a umbla prin locuri singuratice unde îi pîndea moartea. Doamnele din casa Guise se întrecură pe ele însele, punînd la cale alaiuri de femei pocăite ce umblau cu picioarele goale și cu cununi de spini pe cap, după tipicul cunoscut și răsuflat. Cu toate acestea, văzîn-

du-le, lumea plîngea, căci femeile ce se jertfesc storc oricînd lacrimi. În gura mare, se cerea răzbunare :

— Pînă cînd o să mai rămînă printre noi afurisitul ?

Cel afurisit era regele. Iar întrebarea care se punea era : pînă cînd ?

Nu te teme ! Regele îngădui deschiderea unei biserici protestante la numai două leghe de porţile Parisului, în loc de cele patru prescrise. Se auziră plîngeri furioase, dar Henri îşi bătu joc :

— Să ia toţi aminte că de azi înainte sînt pînă acolo patru leghe şi nu două.

Şi dobîndi recunoaşterea înjumătăţirii distanţei, printr-o spînzurătoare înălţată pe drumul ce ducea spre biserică. Încît cu toţii văzură acum : hughenotul care flămînzise pe vremuri capitala, care jefuise şi dăduse foc mahalalelor ei, începea să se poarte ca un rege. Şi totuşi, cei mai mulţi erau de partea lui, căci regatul nu rămăsese pe loc şi nici mintea oamenilor. Ba majoritatea adunată în juru-i spori chiar cu o seamă de oameni din rîndurile minorităţii, pe măsură ce creştea şi asprimea lui. Căci numai o toleranţă ce devine aspră îi poate convinge pe îndărătnici. E drept, însă, că cei mai îndărătnici dintre îndărătnici cad atunci pradă unei pofte de a ucide, ce nu mai ţine seama de nimic. Şi în vremea aceea regele scăpă de mai multe ori de jungherul ce voia să-l răpună.

În acelaşi timp, regina era o nenorocită care nici măcar nu înţelegea cît de sfîşiat îi e sufletul : dorea şi să-l vadă mort şi, totodată, se temea că şi-ar putea pierde viaţa. Făcea soţului scandaluri din pricină că odrasla ei era crescută împreună cu bastarzii lui, dar şi pentru că stăruiau plîngerile partidei spaniole, mai cu seamă privitoare la alianţa cu Anglia. În sfîrşit, Henri ajunsese să încheie această alianţă, aşa că două puteri garantau de acum înainte libertatea Olandei. Înapoindu-se de la Sedan, Rosny nimeri la palat tocmai cînd Maria ridica mîna să-l lovească pe rege. Îi opri mîna şi rosti :

— Doamnă, se poate plăti cu capul.

E un lucru pe care Maria n-are să i-l ierte niciodată. N-are decît să vegheze mult şi bine să nu se clintească un fir de păr din capul stăpînului lui. Cînd, în cele din urmă, cel ucis are să fie adus la Luvru şi trupu-i neînsufleţit are să fie întins în cabinetul lui, tot Rosny are să fie vinovat că n-a vegheat deajuns ; ce, sîntem nemuritori ? Acum, însă, mai putea prinde mîna Mariei şi-i putea spune : „Se poate plăti cu capul". Henri îşi mîngîie nevasta înspăimîntată.

— Doamnă, rosti el, marele-maestru seamănă groaza în vrăjmaşii mei. Dar e cel mai bun prieten al domniei-tale şi al meu. Îl numesc duce de Sully.

Aşa se petrecu numirea. Dar cel mai mult o supără pe Maria prilejul ales de Henri spre a o vesti.

La una dintre marile ei primiri, care urmă curînd după asta, regina nu îngădui ducelui de Sully să-i adreseze cuvîntul.

Înainte ca el să fi putut deschide gura, regina se sculă de pe jilț și făcu chiar cîțiva pași în întîmpinarea unui oaspete străin. Acesta nu părea să aibă vreo însemnătate, dar regina știa că era agentul secret al generalului iezuiților. De altfel și Sully îl ținea sub supraveghere.

Omul ce nu părea să aibă vreo însemnătate îi șopti ceva supărat și regina îi ascultă dojana, nădăjduind că nimeni nu trage cu urechea :

— Călcați în picioare regulile de conduită pe care ar trebui să le respectați, ieșindu-mi în întîmpinare de parcă aș avea vreo însemnătate și trezind astfel bănuielile protestanților. Cu atît mai mult sînteți dar datoare să dați ascultare poruncii al cărei purtător sînt. Veți pune să se toarne în bronz statuia călare a regelui. Acest monument, semn al unei trufii ce nici măcar nu caută să se ascundă, va trebui așezat în așa fel încît să poată fi văzut din toate părțile : vederea lui va spori dragostea poporului. Dar, mai cu seamă, monumentul ridicat unui om în viață va mărturisi că evlavioasa noastră fiică se îngrijește din timp de slava veșnică a regelui și dorește ca el să fie nemuritor.

Aceste cuvinte, și ceea ce ele nu spuneau, erau prea greu de înțeles pentru Maria ; au să mai treacă vreo cîțiva ani pînă cînd va fi destul de coaptă spre a le pricepe. Cu toate acestea, îndeplini porunca primită și, ca semn al bunăvoinței lui, generalul iezuiților îi dărui o masă de scris chinezească. După cîtăva vreme, monumentul fu gata să fie așezat la locul ce-i fusese menit : pe Podul Nou, construit chiar de către rege. Cînd acesta văzu lucrările de la capul podului — taina și surpriza fuseseră cu grijă ascunse, dar pînă la urmă nu se putea să nu dea cu ochii de lucrări — porunci, fără multă vorbă, ca ele să fie oprite. Maria vărsă lacrimi, se mînie, se îmbolnăvi, lipsi de la primirile făcute soliilor străine, primiri care aveau o însemnătate mai mare ca oricînd pentru planurile regelui. Așa încît Henri trebui să dea înapoi. Cu o condiție însă : nici o serbare, nici o inscripție. Monumentul întrupează un comandant de oști roman, după cum și arată. Numai că, din păcate, trăsăturile feței semănau foarte mult cu ale lui.

Se împliniseră două săptămîni de cînd monumentul fusese așezat pe înaltul soclu, fără a purta vreun nume ; mulțimea se îmbulzea fără încetare în juru-i. Nici un călăreț și nici o trăsură n-ar fi cutezat s-o silească să le facă loc : în aer plutea un duh de răzvrătire. Mulțimea cerea inscripția ; mulți erau gata s-o sape chiar cu mîna lor, unii pentru a-l slăvi, alții pentru a-și vărsa ura ce i-o purtau. Străjerii regelui vegheau, însă, mai cu seamă în timpul nopții. Risipiți printre cei ce se îmbulzeau în jurul monumentului, oamenii regelui se jurau că statuia nu-l întrupa pe el. Ce, nasul ăsta e al lui ? Nasul regelui îi atîrnă pînă peste buze ! Și gura lui e strîmbă. Doar n-avem un rege prea frumos.

Da, dar ar vrea să arate așa, răspundeau gurile rele. Ehei ! să aibă el o statură de erou ca ăsta ! N-ar mai fi încornorat, n-ar mai fi un bătrîn stricat. Nu ne-ar mai prigoni credința și nu s-ar mai teme să facă război. La care cei ce erau de părerea dimpotrivă ar fi trebuit să arate că nu regele, ci ei înșiși doriseră mereu și mereu să vadă izbucnind războiul. Dar uitau s-o facă, fiindcă adevărul nu prea e îngăduit în dezbaterile obștei, ca să nu mai vorbim că e chiar primejdios. Încît încercau mai degrabă să facă mulțimea să rîdă pe socoteala iezuiților, căci predicile înflorite, pline de drăgălășenie și de haz ale cuvioșilor părinți, care plăceau Curții, nu erau înțelese de oamenii de rînd.

Și taman cînd să se împlinească două săptămîni de la ridicarea monumentului, se nimeri și un nebun în mulțimea care se îmbulzea acolo. Lătra ca un cîine la calul călărețului de bronz ; mai întîi îi înjurase pe rînd, cînd pe iezuiți, cînd pe rege, după cum i se năzărise, iar acum lătra lîngă soclu și lumea îl împinsese în față, ca să se mai veselească. Socotind că lătratu-i era mai înțelept decît vorbele celorlalți, străjerii elvețieni îl lăsaseră în voia lui. Pe neașteptate însă, nebunul se cățără pe soclu și se agăță de un picior al statuii. Apoi, pentru ca să fie la înălțimea eroului în armură, se ridică în picioare și strigă că și el e hughenot și vrea să cheme mînia lui dumnezeu asupra capitalei

Lucru care îi izbuti destul de bine. Ochii îi ardeau cumplit, glasu-i dogit aducea cu un croncănit și mulțimea văzu fără mare greutate : un corb în amvon. Părere întărită și de mantia neagră care fîlfîia în jurul nebunului. Ghearele îi apucau ceva în depărtare, acolo unde ceilalți nu deslușeau nimic ; dar ochii scînteietori ai smintitului zăriseră pe cineva. Și își îndreptă spre un anume loc, aflat dincolo de mulțimea de gură-cască, blestemele cu care-i spurca pe rege, pe prietenii săi, pe vrăjmași și întreaga-i stăpînire. Însuși diavolul părea a predica sub chipul ereticului. Străjerii elvețieni, de uluiți ce erau, nu înțelegeau ce îndruga nebunul. Încît pînă să se gîndească să-l dea jos, nebunul și făcuse o săritură printre cei înghesuiți și se strecurase printre picioare, lătrînd.

Se ridică acolo unde mulțimea începea să se rărească. Apucă de mantie pe cineva care dădea să se depărteze. Propria-i mantie era larg desfăcută și cei din spate n-apucară să vadă cînd înșfăcă un jungher și-l ținu, preț de-o clipă, pe rege sub amenințarea lui. Dar privirea regelui sfredeli cu atîta putere ochii nebunului, încît bicisnicul trebui să-i plece. După aceea nu mai fu nevoie de prea mare osteneală spre a-i smulge pumnalul.

La un semn al regelui i se aduse calul. Palid era domnul de Bassompierre, nu regele, care, din șa, ochi două călugărițe ce jucaseră cu multă dibăcie, în alaiurile lor, rolul de femei prigonite. Cu multă amabilitate Bassompierre le transmise rugămintea regelui : să fie bune și să-l roage pe duhovnicul lor să-l alunge pe necuratul din omul stăpînit de el.

Cîțiva inși, care puseseră mîna pe ucigaș, se împotriviră, însă, cu glas tare. Să fie adus medicul — și dacă se vădea că nebunia era numai prefăcătorie, streangul ! Asta cereau pentru ucigaș, în uralele celor din jur, care își treceau jungherul din mînă-n mînă. Căci regele nu era omul care să facă o taină din atentatul săvîrșit asupră-i. Ci de-a călare, rosti :

— Oameni buni, ați văzut multe în viața voastră. Aflați acum că există și diavoli mișei, ce mărturisesc adevărul cînd o zbughesc din cei în care s-au vîrît. Ăsta mai cu seamă va trebui să-și dezvăluie minciunile în fața tuturor, pentru ca toți cei ce au urechi de auzit să audă că născocite sînt prigonirile mele împotriva credinței voastre și presupusa mea dorință de a mă război și zvonul că aș fi încornorat.

Ceea ce pricinui un rîs zdravăn ; încruntat era numai oșteanul de bronz, cu trăsăturile regelui. Henri își îndemnă calul. Iar mulțimea îi strigă din urmă :

— N-ai grijă, mărturisește diavolul. Altfel are de-a face cu noi.

Regele dădu pinteni calului și se depărtă, galopînd pe malul fluviului. Să nu te temi !

VESTIREA

După ce doamna de Mornay află că singuru-i fiu căzuse, domnul de Mornay își desfăcu brațele, gata s-o prindă pe aceea ce avea să cadă în nesimțire. Dar nu era nevoie, doamna de Mornay rămase neclintită. Și rosti :

— Dragul meu, eram pregătită. Nu degeaba a fost crescut fiul nostru pentru meșteșugul armelor. Pe bună dreptate ai hotărît ca încă de la nouă ani să știe nu numai să vorbească latinește și grecește, ci să ducă și felul de trai al atletului, pentru ca să poată împinge lumea pe un făgaș mai bun, în loc să fie stricat de ea.

Glasul îi era șters, deși încordarea voinței îl făcea hotărît. Privirea îi alunecă peste chipul domnului de Mornay ; vederea lui ar fi făcut-o să-și piardă stăpînirea de sine. Mornay abia izbuti să șoptească :

— *Utinam feliciori saeculo natus.*[1] Și acum ? Unde-i veacul fericit ? Unde-i feciorul nostru, născut pentru el ?

Dar soția îi opri întrebările ce vădeau că-și pierduse curajul, spunînd că niște părinți cum erau ei trebuiau să se socotească mulțumiți, căci copilul lor își urmase și-și sfîrșise drumu-i pe acest pămînt spre slava celui de sus.

— Philippe al nostru intrase în al douăzeci și șaptelea an, mai apucă să spună, după care glasul n-o mai ajută.

Și domnul de Mornay o sprijini pînă la masa în jurul căreia își petrecuseră atîtea seri vorbind mereu despre Philippe

[1] Dele domnul să se nască într-un veac mai fericit. (Lat.)

de Mornay des Beauves, feciorul lor. Cum încă la fragedă vîrstă de treisprezece ani luase parte, alături de părintele său, la asediul fortăreței Rochefort, trecînd prin cea dintîi încercare ce trebuia să-l pregătească pentru meșteșugul căruia îi era menit. Cum, la cincisprezece ani, prințesa de Orania îl luase în casa ei, căci Olanda oferea unui tînăr protestant toate înlesnirile ce și le putea dori spre a învăța și a se căli. Cum apoi pornise să vadă lumea. Iar regele își arătase dorința de a-l avea în preajmă-i. Dar Mornay socotise că fiul său nu trebuie să cunoască prea de timpuriu năravurile Curții.

El însuși își desăvîrșise, în tinerețe, învățătura prin călătorii, făcute mai întîi ca surghiunit și apoi ca diplomat. Surghiunul îi dăruise soția și feciorul. Și tot el îl învrednicise să-și pună cei mai buni douăzeci și cinci de ani ai vieții în slujba regelui. Voise ca fiul său să aibă toate foloasele ce le dă cunoașterea Europei, fără a cunoaște, însă, singurătatea celui ce nu se sprijină pe ocrotirea unui stat. Fiul plecase și el în Anglia, ca odinioară părintele său, dar nu fără un ban în pungă, umilit și cunoscînd taina nedreptății. Iar bătrînii, stînd serile în jurul mesei, se bucuraseră de primirea făcută tînărului des Beauves, gentilom cu deprinderi atletice și plin de cunoștințe umaniste, în cea mai înaltă societate a Londrei. Apoi părintele îl trimisese la tîrgul din Frankfurt ca să deprindă învățătura economiei ; îl îndemnase să viziteze Saxonia și Boemia, să asculte prelegerile la vestita Universitate din Padua ; dar din Veneția îl chemase îndărăt, trimițîndu-l în Țările-de-Jos, spre a lua armele și a apăra dreptul unui popor și libertatea conștiinței.

Nu războiul ridicase atunci piedici în calea, ce se vestea strălucită, a începătorului, ci disputele teologice ale părintelui, care chemaseră asupră-i dizgrația regelui, din care pricină și feciorul avu de suferit. Dar și împrejurările se vădiră potrivnice. Abia îngăduise regele domnului des Beauves să pună în picioare un regiment împotriva Savoiei că se și încheie pacea. Și din nou trecură trei ani, în care timp amărăciunea îl otrăvi pe bătrîn, iar nerăbdarea îl măcină pe fecior. Regele spusese :

— Des Beauves nu mai e așa de tînăr — are patruzeci de ani : douăzeci de cînd s-a născut și alți douăzeci puși în spinare de învățăturile tatălui său.

Sătul pînă peste cap să stea degeaba, Philippe se înrolă încă o dată ca voluntar în Olanda, unde își află moartea.

— La douăzeci și șapte de ani, rosti doamna de Mornay către soțul ei, care ședea în fața-i. Dar nu prea de timpuriu, de vreme ce așa a vrut cel de sus. Nici un om nu trăiește prea puțin, fie că viața-i se sfîrșește la vîrsta pe care a avut-o Philippe, fie că mai trăiește încă treizeci de ani.

Amintise astfel chiar de vîrsta ei, și domnul de Mornay băgă de seamă că nu mai era atît de plină de smerenie ca mai înainte. De-aceea o dojeni.

— Scumpa mea, draga mea, acum e acum, Dumnezeu ne pune la încercare, să vadă dacă credem cu adevărat în el şi-i dăm ascultare. El a făcut-o, noi n-avem decît să tăcem.

Şi doamna de Mornay se învălui într-adevăr în tăcere, iar în cele treizeci de zile care urmară pînă cînd căzu la pat nu mai pomeni, nici măcar cu o vorbă, de încercarea căreia îi făcea faţă. Purtă doliul, aşa cum se cuvenea, dar fără nici o exagerare. Şi pentru că adevărata-i stare sufletească nu găsea nici o altă ieşire, răbufni prin chinurile bolii care, de data asta, nu mai găsiră alinare. La drept vorbind, doamna de Mornay suferea încă din tinereţe de această boală, căreia îi căzuse pradă după anume neînţelegeri avute cu slujitorii Domnului, din pricina unor slăbiciuni omeneşti. Treptat, ajunsese să nu mai poată despărţi bătăile de inimă şi celelalte semne ale bolii de treburile politice şi de conducerea oamenilor. O femeie de seama ei nu se putea da în lături de la împlinirea îndatoririlor pe care le avea, iar doamna de Mornay şi le împlinea deopotrivă cu autoritate şi cu dibăcie. Avea deseori prilejul să dea dovadă de aceste însuşiri în timpul călătoriilor soţului ei, care se resemnase în schimb s-o regăsească, de fiece dată, greu bolnavă. Şi lucrurile merseră atît de departe încît, deşi îşi punea toată nădejdea în cel-de-sus, domnul de Mornay începu să să încreadă şi în medicină. Ajunse să cunească, în regatul pe care-l străbătea în lung şi în lat, cel mai depărtat colţişor unde era de găsit vreun vraci. Îl citi şi pe Paracelsus şi trimise din drum suferindei leacurile pe care vestitul medic le recomanda în asemenea cazuri : ulei de vitriol şi de coralii şi esenţă de mărgăritare.

Înainte vreme leacurile îi mai uşuraseră boala. Acum, însă, nici măcar răvaşul scris de însuşi regele nu izbuti s-o mîngîie, fie şi pentru un ceas măcar, de pierderea fiului. Cu atît mai puţin o mîngîiară dar celelalte mărturii de compătimire, oricît de multe sau venite din partea unor persoane ca prinţul Mauriciu, domnii de Villeroy, Rohan, Bouillon sau doamnele de la Trémoïlle şi ducesa de Zweibrücken. Încerca o cumplită durere la gîndul că fiul n-avea să mai primească niciodată scrisoarea în care îl povăţuise ca o mamă să urmeze pilda părintelui său. Şi domnul de Mornay o găsi pe sărmana mamă silindu-se, zadarnic, să mai adauge un cuvînt la scrisoare.

— Ştiu că nu e bine, îi spuse dînsa. Durerile mă înspăimîntă. Dar am să-l găsesc iar, am să-l găsesc curînd, acolo unde nu mai simţim beteşugurile trupului.

Cu aceste cuvinte se trădase însă : voia să moară ca să fie împreună cu feciorul ei. La început îşi ascunsese acest gînd sub doliu-i măsurat.

Iar după ce-l rosti, căzu la pat şi nu se mai sculă. Domnul de Mornay îşi dădu seama că se scutise cu de la sine putere de datoria de a trăi, de care nimeni nu ne poate despovăra. Nu cuteză, însă, să-i amintească de această datorie : chipul unei făpturi ce nu mai vrea să întîrzie pe acest tărîm şi i-a şi uitat pe cei din jur ne face sfielnici. Perdelele de lînă ale patului ei

obișnuit erau trase de tot, afară numai de o crăpătură mică prin care mîna atîrna pală-cenușie, ca omătul căzut de mai multe nopți, dar cu vine umflate și foarte albastre. Numai după mîna aceea și se puteau ghici toate durerile trupului și ale sufletului, chiar dacă nu s-ar fi auzit gemetele suferindei. Domnul de Mornay stătea ca o umbră străină lipit de peretele gol, spoit cu var, fără nici o podoabă : în mijlocul peretelui, crucea era neagră ca și veșmintele lui. Doamna de Mornay nu suferise niciodată în odaia ei decît pereți spoiți cu var, ca în templele protestante. Destul trebuia să zăbovească prin încăperi bogate, pline de podoabe, unde o chemau îndatoririle rangului. Măcar încăperea aceea intimă, unde putea fi cu adevărat ea însăși, să nu aibă altă podoabă decît strălucirea renunțării.

Într-un rînd își chemă soțul și-l întrebă stăruitoare ce hotărîseră medicii. Dacă era adevărat că nu trebuia să se mai gîndească decît să se înfățișeze celui de sus. Cu durere în suflet, el încuviință că primejdia era mare. Dumnezeu e, însă, atotputernic, o să ne rugăm să-ți cruțe viața. Doamna de Mornay aflase astfel ceea ce voia să știe : nu încăpea nici o îndoială că avea să moară și se bucura de asta fără să se ascundă, ba își redobîndi pe dată și puterea de a-și împlini cele din urmă îndatoriri. Hotărî chipul cum trebuia încunoștințată familia și ce anume avea să moștenească fiece slujitor. Îl chemă pe pastorul Bouchereau și alese singură pasajele din Biblie pe care dorea să i le citească, mai cu seamă psalmi, dar ascultă rareori pînă la sfîrșit : mai avea prea multe de făcut. Trebuia să insufle curaj oamenilor casei, îngenunchează în jurul patului ei. Trebuia să dea de știre cu glas răspicat că avea încredere în iertarea celui-de-sus și încrederea ei se rezema pe făgăduințele Evangheliei.

Dar, cu toată evlavia-i fără de istov, starea i se înrăutăți tot mai mult, pe cînd, cuprinsă de o cumplită spaimă, chemă mîntuirea. Cu răsuflarea tăiată, chinuită necruțător de friguri și de nădușeli, își smulse în cele din urmă boneta din cap. Și peste bietul chip schimonosit, pe care nădușeala curgea șiroaie, i se revărsară pletele, de un blond roșcat încă, amestecat cu șuvițe albe. Din pricina lor începuseră odinicară rătăcirile acestei vieți, urmate apoi de osîndele alese de ea însăși și degenerate acum pînă într-atît, încît cei de față se înfricoșară și se strecurară afară. Slujitorii se făcură nevăzuți unul cîte unul, iar pastorul îl sfătui pe domnul de Mornay să ceară medicului ceva s-o adoarmă ; chiar el plecă să-l trimită.

Bolnava auzise vorbele pastorului și începu să se plîngă că adormirea întîrzie prea mult. Suferise destul, mai mult decît o țineau puterile. Nu mai voia să știe de răbdare și de umilință, părea să creadă că o muribundă nu mai are nevoie de aceste virtuți.

— Vreau să rămîn singură cu dumnezeu, porunci soțului, care îi ștergea fața de nădușeală.

La care domnul de Mornay îi dădu răspuns chemînd-o cu glas tare pe nume și rugind-o să-și vină în fire.

— Nu poți ajunge în fața celui de sus oricînd poftești, o mustră el. Trebuie să lupți pentru cea din urmă fărîmă de viață, așa a lăsat domnul, și poate că tocmai clipele de pe urmă hotărăsc asupra mîntuirii veșnice.

În același timp îi aminti de primejdia de moarte din care scăpase maiestatea-sa mulțumită îndurării celui de sus și propriei dîrzenii. Un mare rege, cum creștinătatea n-a mai cunoscut de cinci sute de ani, a lepădat deodată spaima înrădăcinată în sufletul omului și s-a apucat să lucreze, fără să-i pese de nimic, ca în anii tinereții, deși în lucrările sale se simte și înțelepciunea bătrîneții. Vezi ? Cea din urmă fărîmă de viață hotărăște mîntuirea veșnică.

Doamna de Mornay fu atît de tulburată de cutezătoarea asemuire cu maiestatea, încît încetă să mai gîfîie și păru să fi uitat dintr-o dată de toate durerile. Se ridică în capul oaselor, își îmbrățișă soțul și-l încredință că dorea să îndure totul împreună cu el, că nu se mai gîndea să dea bir cu fugiții.

— Fiul nostru a luptat pînă cînd a căzut. N-am nevoie de nici un narcotic care să mă ajute să adorm pentru vecie fără durere. Oprește-l pe medic în drum, scumpul meu, îi ceru dînsa și capul îi căzu din nou pe pernă din pricina durerilor.

Domnul de Mornay îi împlini dorința. Dar în timp ce în bibliotecă vestea medicului că bolnava se simțea mai bine și nu mai avea nevoie de ajutorul său, din odaia ei începură să se audă iar gîfîielile și gemetele. Doctorul dădu să se repeadă într-acolo, dar domnul de Mornay i se așeză în cale. Nu putea cu nici un chip desluși unui om pe care-l știa necredincios de ce muribunda nu voia să primească din mîna lui leacul ce i-ar fi ușurat moartea. Drept care domnul de Mornay se și alese cu o privire de neîncredere, ca de altminteri și rafturile cu cărți asupra cărora oaspetele nepoftit aruncă repede o ochire, de parcă acolo ar fi fost ascunse lucruri neîngăduite. Și, cu adevărat, ochii lui le-ar fi putut afla, erau tratatele ce fuseseră condamnate de Parlament și care făcuseră să se abată asupra autorului lor dizgrația regelui. Dar domnul de Mornay se vădi a nu avea nici un dram măcar din curajul ce o însuflețea pe muribunda de alături, își sprijini spatele de tomurile ce-l puteau pune în primejdie, le împinse mai la fund și-l înduplecă pe medic să părăsească repede casa. Îi spuse că în odaia de alături se afla un oaspete de seamă ce nu voia să fie stingherit.

Argumentul lui putea prea bine afla crezare, căci doamna de Mornay începuse să vorbească. Vorbea întretăiat, la început limba i se mai împleticea :

— Doamne ! Te cunosc ! Se pregătește o serbare. Intră muzica. Vin oaspeții, e o lumină mare. Se apropie stăpînul casei.

Soțul ei aruncă o privire în odaia în care începuse să se întunece. Zadarnic însă : nu-l văzu pe stăpînul casei și se simți

înstrăinat, sărăcit și ghici numai de departe răspunsurile ce urmară.

— În casa ta, o, doamne, sînt multe sălașuri. Primește-mă și pe mine !

— Dar ce-ai făcut ?

— Am plecat în surghiun pentru că te-am slujit pe tine. M-am căit de iscusința mea lumească și chinurile conștiinței mi-au dat boala asta de inimă ce nu are leac.

— Nu uita de fapta cea mai bună.

— Ți-am dat copilul meu, doamne. Mi-am apărat soțul chiar și împotriva regelui.

— Nu uita cea din urmă faptă.

— Ah ! Despre asta e vorba ? Am vrut să rabd durerea fără a căuta alinare, pînă ai să vii tu.

— Ești primită. Bucură-te de serbarea mea.

În clipa aceea muribunda nu mai simțea fără doar și poate nici un fel de durere, și nici măcar bătăile inimii ; își redobîndi întreaga răsuflare și se simți în stare să cînte, să țină încetișor isonul muzicii pe care o auzea, un cor de glasuri și instrumente.

Privitorul neluat în seamă izbuti să înțeleagă doar atît : că toți cei ce se aflau la serbare erau de bună seamă tineri, căci și soția-i întinerise, judecînd după sunetele pe care le scotea din piept. El însă se simți bătrîn, mult prea ostenit pentru serbare ; încît nici nu izbuti să facă o mișcare cînd se auzi chemat. Soția îl striga : „Philippe !“ — cu glasul pur și proaspăt, cu gingășia neștiutoare a începutului vieții. Niciînd n-o cunoscuse așa, căci se întîlniseră în surghiun.

— Philippe ! se auzi iar glasul plin de bucurie și atunci domnul de Mornay înțelese : își strîngea la piept feciorul.

Cînd nevasta-i tăcu, intră în odaia ei ținînd în mînă un sfeșnic. Și ce văzu la flacăra lumînărilor ? Pe soția sa iar tînără după atîta amar de vreme. Cugetul îi era cum nu se poate mai limpede, iar chipul ciudat de frumos. Și soția îi șopti :

— Totul s-a sfîrșit. Fii tare, fii dîrz, nu te lăsa abătut. Fericirea vine în pragul mormîntului.

Fu ultimul ei suspin ; iar pentru a-l scoate, își închise singură ochii, care rămaseră apoi închiși. Fericirea vine în pragul mormîntului și după aceea nu se mai întîmplă nimic. Maiestatea-voastră a avut dreptate să respingă dialectica veșniciei. Cu atît mai mult îl puteți crede pe cel ce a auzit, a văzut și, dînd ascultare înaltei porunci, o vestește.

VIII

MARELE PLAN

CUVINTE CĂTRE STRĂINI

Cînd veniră elveţienii să reînnoiască alianţa, regele, ca niciodată pînă atunci, îmbrăcă straie scumpe, strălucitoare. Solii, în drum spre capitala regatului, poposiseră în mai multe locuri şi fuseseră găzduiţi cu mare cinste şi fală mai cu seamă de domnul de Villeroy. La Paris, pentru a-i întîmpina, regimentul de gardă fu înşiruit de la palat pînă în strada Saint-Honoré. Pe scara principală a palatului stăteau de o parte şi de alta, treaptă de treaptă, ostaşi. Elveţienii păşiră printre ei entuziasmaţi. În marele salon al Luvrului dădură apoi cu ochii de scoţieni, care închipuiau de-a dreapta şi de-a stînga un gard viu. Li se arăta astfel că regele Franţei avea armate alcătuite deopotrivă din francezi şi din străini. Eleveţienii nu-i erau deci singurii prieteni.

Dar îi erau prieteni foarte vechi, de care îl legau bătăliile purtate împreună, tratatele şi un negoţ înfloritor. În războiul din urmă, dus împotriva Savoiei, regele apărase oraşul Geneva, aflat lîngă hotarul Franţei. Acum le ieşi în întîmpinare ducele de Montpensier, cu o suită aleasă, iar contele de Soissons le ură bun sosit. În anticamera regelui îi aştepta prinţul de Condé, care îi însoţi pînă în faţa tronului. Maiestatea-sa se sculă în picioare şi îşi scoase pălăria dinaintea lor. Avea o pălărie neagră, tivită cu alb şi împodobită cu o agrafă de diamante atît de scumpă, că nici nu putea fi preţuită ; dar şi mai multe diamante îi străluceau pe eşarfă. Elveţienii i-ar fi sărutat mîna regelui chiar şi numai de dragul acestei bogăţii nemaipomenite, fără a mai ţine seama şi de alte pricini. Regele stătea cu mîna dreaptă întinsă pe lîngă trup, dar atingea cu stînga umărul fiecărui elveţian care i-o săruta, ceea ce stîrnea nespusă bucurie.

Purtător de cuvînt era un anume Sager, avocat din Berna. Pe tălmaciul îl făcea amiralul de Vic, dat fiind că un marinar cunoaşte mai bine decît alţii graiurile străine ori, cu oarecare trudă, le poate ghici tîlcul. Regele le răspunse scurt, dar nespus de frumos, şi elveţienii se simţiră în al nouălea cer. La nenumăratele serbări date apoi în cinstea lor, numai cardinalul Parisului nu se înfăţişă, sub cuvînt că printre elveţieni se aflau mulţi eretici. Regele îşi bătu joc de el. Şi porunci cu atît mai

vîrtos să se împodobească sărbătorește biserica Notre-Dame. O prea frumoasă liturghie se ținu în lăcașul sfintei fecioare, iar elveții, călcînd pe covoare turcești și pe altele țesute cu crini, jurară încă o dată regelui să-i păstreze încercata lor credință. În timpul cîntărilor se auziră bubuind și tunurile domnului de Rosny, de la Arsenal

Elveții fură ospătați cu mîncare și cu băutură ca nici o altă solie străină. Văzîndu-i atît de trufași, Curtea Franței înțelese că nici un fel de onoruri n-ar putea înlocui pentru ei bunătățile pivniței și ale bucătăriei. Oamenii aceia ciudați, cu fețe roșii și dosuri lățărețe, păreau niște poloboace mari umplute ochi de soții lui Bacchus. Așadar îi așezară pe elveții la masa regelui într-un șir lung, după rangul și dregătoria ce o aveau. Iar în fața fiecăruia dintre ei potriviră cîte un vrednic comesean, tot domni de neam mare. Trîmbițele, flautele și alte instrumente atîțară tot mai tare petrecerea; încît închinară multe ceasuri la rînd în sănătatea regelui, a reginei, a delfinului, a alianței, și apoi iar pentru nașterea ușoară a reginei și așa mai departe.

Maiestățile-lor luară masa singure, într-o altă încăpere, dar după ce sfîrșiră de mîncat se înfățișară oaspeților. Regina se opri în prag, voia numai să vadă de cîte ori erau în stare să ridice paharul oamenii aceia. Dar regele bău cu ei, se minună de un confederat care avea burta înfășurată și îl îndemnă pe un bătrîn de o sută de ani să povestească despre bătăliile de demult ale moșilor și strămoșilor lui. Elveții rămaseră astfel pe poziții timp de cinci ceasuri, după care, ghiftuiți și mulțumiți, plecară să se culce. Și în timp ce sforăiau, se odihniră și tunurile de la Arsenal.

Așa se petrecură lucrurile cu elveții, care erau prieteni vechi, aproape niște supuși. Dar în aceeași vreme și Lübeck, oraș de pe țărmurile Mării Baltice, căpetenia puternicei confederații Hansa [1], trimise la Curtea Franței o solie alcătuită din primarul Reuter, consilierul West, o seamă de negustători bogați și juriști pricepuți, întovărășită de o gardă călare și de diecii primăriei, care urmau caleștile domnilor în căruțe neacoperite. Țelul hanseaților era să dobîndească privilegii comerciale din partea Spaniei. Peste un timp, la Madrid, li se și acordară aceste privilegii mai cu seamă fiindcă făcuseră în primul rînd o vizită regelui Franței, ceea ce pentru alții era pricină de mare îngrijorare.

Solia pornise la drum către sfîrșitul lui noiembrie, în 1606 și umblase, umblase pînă cînd în sfîrșit ajunsese la capătul călătoriei și la douăzeci și nouă ianuarie anul următor fu primită de regele Henri. Străinilor de la miazănoapte li se arătă însă

[1] Hansa, confederație a aproximativ nouăzeci de orașe, în frunte cu Lübeckul, înființată în secolul al XIII-lea. Luptînd împotriva Danemarcei și Norvegiei a devenit, după pacea de la Stralsund din 1370, cea mai mare putere comercială din Nord. Prin secolul al XVI-lea a început să-și piardă importanța, iar în secolul al XVII-lea s-a destrămat.

un cu totul alt rege, în haine simple fără nici o podoabă. Pînă și Luvrul își domoli strălucirea. Ostașii din regimentul de gardă închipuiră garduri vii, dar la primire luară parte mai mult pastori și consilieri ai Parlamentului decît gentilcmi. Tratativele se purtară în latinește. Nici pomeneală de liturghie și cu atît mai puțin de desfătarea urechilor ori de alte petreceri. Noii oaspeți, spre deosebire de cei dinaintea lor, aveau fețe tăbăcite, aspre, erau ciolănoși, uscați, vorbeau tărăgănat și păreau a nu ști ce-i rîsul.

Fețele lor lunguiețe, barbișoanele, portul cernit, coleretele încrețite și late din jurul gîtului, coloanele de aur roșietic de pe pieptul consilierilor te duceau cu gîndul la spanioli ; da, erau un fel de spanioli inabordabili de la celălalt capăt al continentului. Regele, călcînd rar, cu pași măsurați, se apropie de ei, îi întreabă rînd pe rînd cum îi cheamă, le reține numele ca și înfățișarea. Întinde tuturora mîna, dar nu se așteaptă cîtuși puțin să i-o sărute careva. După aceea, trăgîndu-se la oarecare distanță, face un semn și dă a înțelege că mai-marele lor poate începe a cuvînta. Acesta, primarul Reuter, fiind nededat cu felul de a vorbi al Curților, spune de-a dreptul că un cumplit război amenință creștinătatea. Un război care va nimici negoțul, va paraliza, mai ales flota din Lübeck și va face ca religia reformată să sufere noi prigoniri. De altfel au și început să se arate semne de prigcană, așa după cum și drumurile de negoț au devenit nesigure, atît pe mare cît și pe uscat. Hansa își dă seama că toate tulburările din lume sînt pricinuite de imperiul habsburgic, care nesocotește atît credința rațională în Dumnezeu, cît și schimbul pașnic de mărfuri. Din ignoranță, dintr-o falsă rîvnă religioasă, ca urmare a nesocotirii drepturilor naturale ale oamenilor de a face comerț liber și a se bucura de libertatea conștiinței, sceleratul de Habsburg împinge omenirea la război — dar acest război va însemna și sfîrșitul lui, rosti Reuter și pentru întîia oară ridică glasul și-și umflă pieptul, de îi zurui colanul de aur

Regele îl privea fără să clipească. Știa că omului i se spunea „magnificența voastră", și că era căpetenia unei republici cu nemăsurat mai multă putere decît întindere. „A făcut o călătorie lungă și știe, se înțelege, și de ce a făcut-o, își zicea Henri. După ce își va sfîrși cuvîntarea, cum trebuie oare să-i răspund ? Pînă unde pot să merg cu răspunsul ? În primul rînd, am să-i spun că nu doresc războiul."

Primarul aminti regelui de un tratat pe care-l încheiase cu Hansa în urmă cu trei ani. Țința acestui tratat fusese atunci apărarea comună împotriva piraților. Căci în apele de la miazănoapte își făceau de cap corsari englezi. Între timp, însă, năpasta fusese înlăturată mulțumită alianței dintre regele Franței și cel al Angliei. Așadar acum nu întîmplătoare tîlhării pe mare îndemnau orașele Hansei să-și trimită solii la vestitul stăpînitor al Franței, ci marele său plan pentru mîntuirea creștinătății, de care auziseră. Învingînd depărtările, marele plan al regelui

Franței răzbătea peste tot, chiar dacă rapoartele diplomaților nu pomeneau nimic despre el și ceea ce se știa aducea mai mult cu un zvon. „Care sînt gîndurile regelui, dorește el să ne împărtășească ceva din planurile sale ?“ întrebă Reuter fără ocol.

Henri privi mai întîi înapoi, spre cei doi dregători care se aflau îndărătul lui, în stînga amiralul de Vic, în dreapta Rosny. Amîndoi aveau chipuri de ostași, împietrite, care numai cînd primesc ordine se însuflețesc. Așadar trebuia să se descurce singur. În timp ce lua în sinea sa hotărîri, stătea cu ochii mari căscați privindu-l țintă pe străin între sprîncene. Își pusese anume pantofi cu tocuri neobișnuit de înalte. Dar nu asta îl făcea să se poată măsura în înălțime cu oaspeții veniți din depărtări, ci trupul lui drept și mlădiu, capul înălțat cu mîndrie, ochii în care se citea că nu știe ce-i frica.

Dădu să vorbească, deschise gura, dar o închise iar. Așteptare, tăcere. Regele se gîndea că a înțeles foarte bine latineasca tărăgănată a primarului, măcar că avea o rezonanță cu totul diferită de aceea rostită de un francez, și se întreba care să fi fost pricina. Deodată îi scăpă vechea sudalmă din ținutul lui de baștină : găsise explicația. „Ia-ți într-ajutor dialectul latin din Pirinei ! își zise. Folosește și întorsăturile clasice, dacă se poate, dar bizuie-te pe limba vorbită prin locurile tale de baștină Doar așa au să te înțeleagă !“ Și începu :

— Urez bun-venit magnificenței voastre. Sînt încredințat că numeroșii trimiși ai multvestitei voastre confederații au făcut această istovitoare călătorie mînați de sentimente prietenești. Și eu vă împărtășesc sentimentele. Domniile-voastre urîți războiul care amenință creștinătatea și o încolțește din toate părțile. Nici eu nu vreau război.

Aici regele se opri. Făcu un semn să se aducă scaune, dar solii rămaseră în picioare în așteptarea însemnatelor comunicări pe care se așteptau să le audă. Și Henri repetă cu un glas neobișnuit, care îi aminti deodată de acela al multiubitei sale mame, Jeanne :

— Eu nu vreau război. Războiul nu trebuie să nimicească libertățile domniilor-voastre, nici să primejduiască acest regat. „Ne mîntuiește de cel rău !“ asta-i rugăciunea noastră și ea va găsi ascultare la cel atotputernic, pentru că și noi sîntem puternici. Amiralul de Vic a făcut să se audă în țările de la miază-noapte cuvîntul meu ; știți dar că sînt aici și veghez. Trimisul meu de Vic v-a spus că port sabia nu spre propriu-mi folos ori numai pentru foloase lumești. Sînt destul de puternic, dar nu doresc războiul, chiar dacă alții îl ațîță.

„E a treia oară că le-o spun, se gîndi Henri. De trei ori e destul.“

— Și să știți că am nu numai cea mai mare armată, dar și multe corăbii bune. Iar sprijinul meu de căpetenie sînt aliații pe care-i am în toată lumea. Statele, ca și oamenii, sînt de partea aceluia care le făgăduiește mîntuirea, și eu mă simt în stare să-mi țin făgăduiala. Dintre toți aliații mei n-am să vă pomenesc

decît de Olanda, o republică ca şi a voastră, şi de confederaţia helvetică, o confederaţie asemănătoare cu a voastră.

De Papa nu aminti şi nici de alţii cu care căzuse la învoială ; protestanţii din Lübeck cunoşteau fără îndoială aceste înţelegeri, dar şi lor le era mai la îndemînă să treacă sub tăcere o seamă de nume. Cu glas răspicat aminti în schimb de Anglia, de Veneţia, şi iar de Olanda, de Scandinavia, de prinţii protestanţi din Germania, Boemia, Ungaria.

— Vedeţi dar că n-am stat cu mîinile în sîn ! — şi rosti aceste cuvinte, ca şi cele ce urmară, cu glas hotărît, cuprinzînd cu privirea întreaga solie, pe magnificenţa sa ca şi pe cei ce-l însoţeau. Laolaltă, aliaţii mei au şi mai mulţi soldaţi decît mine ; niciciînd nu s-au mai văzut în Europa oşti atît de puternice, ca să nu mai vorbesc de numărul şi puterea tunurilor mele. Marele-maestru al artileriei, ducele de Sully, are să vi le arate, ca şi tezaurul meu de război în bani peşin cum cu greu s-ar mai putea găsi altul pe lume. Toate astea sînt menite în primul rînd să-l înfricoşeze pe năvălitor şi să statornicească pacea, de vreme ce pentru a o dobîndi nu s-a găsit încă alt mijlcc decît o neîndoielnică precumpănire a forţelor.

După aceea Henri coborî glasul şi începu pe neaşteptate a se destăinui străinilor, căci îi socotea oameni cu scaun la cap şi în stare să păstreze o taină. Iar dacă ar fi trăncănit totuşi careva, n-ar fi făcut decît să mai adauge o istorie uimitoare la atîtea altele care circulau pe seama lui.

— Cu înţelepciunea domniilor-voastre înţelegeţi desigur marele meu plan. Sccoteala e că o pace dobîndită numai prin înarmări costă mai mult decît face. Domniile-voastre sînteţi negustători, dar şi noi ne pricepem la socoteli ; domnul duce de Sully nu-i de fel mai prejos decît domniile-voastre în această privinţă. Pacea îşi merită preţul dacă nu numai noi trebuie să-l plătim, ci toate statele creştine laolaltă. Eu şi aliaţii mei le vom convinge pe toate că pentru folosul şi siguranţa lor nu e nimic mai potrivit decît o ligă a popoarelor.

Văzu pe feţele celor dinaintea lui că aceste vorbe îi uimise ; de altfel ştia chiar înainte de a le rosti că vor fi primite cu neîncredere. Cîţiva se foiră, ici şi colo se auziră şoapte — unul se aşează cu zgomot. Henri adăstă să se facă linişte. Apoi urmă cu acelaşi glas, dar apăsînd pe fiece cuvînt :

— Dacă, aşa cum a spus magnificenţa sa, numai războiul i-ar putea pune la respect pe cei lacomi de putere, ar însemna că noi trebuie să fim cei dintîi care să ridicăm armele. Cred, însă, că există o cale mai bună, şi anume calea dreptăţii. Cele cincisprezece state ale creştinătăţii să alcătuiască un consiliu care să aplaneze neînţelegerile dintre ele şi să hotărască ce avem de făcut laolaltă împotriva necredincioşilor ce ameninţă răsăritul Europei. Casa imperială, pe care magnificenţa sa o arată ca fiind lacomă de putere, va fi bucuroasă să primească ajutorul armat al ligii popoarelor. Pe de altă parte, liga va recunoaşte ca definitiv statornicite hotarele statelor. Nu mai e vremea să

răscolim ceea ce și-a găsit așezare și să împărțim din nou după bunul nostru plac țările lumii civilizate, de parcă numai întîmplarea le-ar fi croit așa cum sînt. Nu, împărțirea lor a făcut-o istoria care a avut destul timp pentru a-și impune voința. Credințele religioase să aibă și ele fruntariile chezășuite, ca și statele. Ne trebuie oare încă un război religios ? ! Nici un prinț nu știe mai bine decît mine ce înseamnă un război religios ! exclamă Henri cu glasul dinaintea bătăliilor, cînd cu tonul unei porunci striga cuvîntul de ordine ce trebuia urmat și îmbărbăta inimile.

— Știu ce înseamnă războaiele religioase ! Să nu cuteze nimeni să mai dezlănțuie unul atît timp cît sînt eu în viață !

„Atît timp cît sînt eu în viață", auzi Henri șoptindu-se. Și, ciudat, străinul care se așezase mai înainte, de mirat ce fusese, se ridică, iar cele opt vorbe pe care le rosti fură spuse în franțuzește. Ochii îi lăcrimau. Acum fu rîndul lui Henri să se minuneze. Dar nu se arătă de fel mirat, ci vorbi mai departe cu glas părintesc, iar ceea ce spuse păru cît se poate de firesc, era ca o referire la propria sa experiență, la învățătura cu care se alesese. Și numai o dată ridică din umeri, pentru că ceea ce părea ciudat nu era marele său plan, ci faptul că adevărurile simple pe care le rostea le înțelesese pînă atunci numai el pe deplin, ceilalți abia de le bănuiseră.

„Din ligă să facă parte cincisprezece state creștine", voia regele să le bage în cap negustătorilor care cutreierau mările și puteau să-i împrăștie vorbele în toată lumea. Fără a-l angaja cu nimic înainte de a începe demersuri diplomatice. Dar lumea avea oare să creadă ? Oricum, Henri înșiră cele șase monarhii ereditare. Apoi cele șase state suverane ce își alegeau stăpînitorii, începînd cu statul papal și cu împărăția habsburgică și sfîrșind cu Boemia și Veneția. Prin republici, regele Franței înțelegea, ca toată lumea, Olanda și Elveția, dar și o a treia înjghebare, la care nimeni nu se gîndise pînă atunci : Italia, întrunind toate micile state ale peninsulei. Cincisprezece state creștine să intre în ligă ; și cum această ligă a popoarelor va fi destul de puternică pentru a pedepsi pe orice agresor, pacea va fi chezășuită.

— Respectarea hotarelor fiecărui stat, independența internă, libertatea credinței, garantarea drepturilor — iată pacea care și-ar merita prețul ! exclamă Henri.

Încheindu-și cuvîntarea, își luă privirile de la cei cărora le vorbise, pentru a-i lăsa să se dumirească. Se întoarse către domnii de Vic și Rosny, fără a se depărta însă prea mult de străini, ca să le poată desluși șoaptele. Delegații își spuneau unul altuia că ideile care le fuseseră împărtășite erau adînci, năzuințele, de asemenea, prea frumoase, dar nimic nu putea fi înfăptuit pe dată. Poate într-un viitor îndepărtat — și cît de depărtat ar trebui să fie acel viitor, pentru ca să se poată ajunge la pace veșnică ! Popoarele se vor lăsa totdeauna duse de nas, iar cei puternici vor rămîne în veci nesățioși. Cum sîntem și noi — o mărturisim — iar cei ce ne închid drumurile mărilor știu prea bine de ce o fac.

Regele îl rugă pe domnul de Vic să tălmăcească, fiindcă marinarul cunoștea graiurile străine. Dar tocmai atunci cineva rosti :

— Regele ăsta s-ar putea să fie destul de puternic pentru a-și duce la împlinire marele lui plan ! A biruit de multe ori. Și are să mai biruiască.

— Ehei ! făcu regele și izbucni în rîs, văzînd că fusese ghicit. Nu uitați de tunurile mele, care trebuie să desfunde urechile celor cincisprezece țări creștine. Arătați oaspeților Arsenalul meu !

Cuprinse de braț pe marele-maestru al artileriei și pe amiralul de Vic și, stînd astfel între ei, își luă rămas bun de la solii străini. Într-o asemenea tovărășie nu-l mai puteau socoti un visător cu capul în nori. Parcă ar fi vrut să le atragă atenția : „Să nu spuneți : omul ăsta rătăcește pe tărîmuri neumblate. Ci, mai degrabă, că a străbătut un drum lung, un drum greu, pe care are să-l urmeze pînă la capăt."

Făcu semn unuia dintre soli să rămînă și-l descusu, în timp ce ceilalți se îndreptau spre ieșire. Era cel care căzuse pe scaun, la început, de mirat ce fusese, iar după aceea șoptise cîteva cuvinte în franțuzește. Apoi tot el spusese la sfîrșit : „Regele ăsta s-ar putea să fie destul de puternic". Regele îl întrebă :

— Consiliere West, de ce ai plîns ?

Cel căruia i se adresase clătină din cap, tăgăduind. Nu voia să mărturisească — dar ținu pleoapele plecate puțin cam prea mult. Cînd le ridică, era din nou stăpîn pe sine. Își apăsă bărbia în piept — și asta-i fu toată închinăciunea. După aceea se îndreptă spre ieșire, umblînd de-a-ndaratelea, cu ochii în ochii regelui. De răspuns nu răspunse însă.

DAVID ȘI GOLIAT

Trimisul suedez de pe lîngă Curtea Franței se numea Grotius și era un învățat a cărui faimă se răspîndise în toată lumea. Regele Henri îl poftise pe lîngă el înainte chiar de a fi căpătat o misiune oficială. La anume răstimpuri obișnuia să se închidă cu domnul Grotius în camera sa de lucru, fără să se știe de ce. Curtea bănuia că e vorba de o conspirație protestantă împotriva creștinătății. De altfel, cu aceeași neîncredere răuvoitoare îi urmărea și celelalte acțiuni, bunăoară primirea solilor străini, ca aceia ai Hansei ; cît despre înarmări, nimeni nu le socotea mai suspecte decît propria sa Curte. Iar cuvintele pe care le rostise în legătură cu ducatele renane ce nu trebuiau să devină habsburgice nimeni nu le întoarse cu mai multă perfidie împotrivă-i ca propriul său ministru, Villeroy.

Din cînd în cînd răsunau prin Europa glasuri care îl învinuiau zicînd că el e agresorul, că numai din partea lui e de temut dezlănțuirea unui mare război. Popoarele nu dădeau, însă, crezare acestei învinuiri. Ele vedeau și simțeau pe propria lor

piele cine le înmulțește suferințele cu convertiri silnice, cu cazne, cu răpirea copiilor, cu răsluirea ogoarelor. Printre germani, care sufereau cel mai mult, regele Franței avea faima unui mîntuitor. Era socotit nepărtinitor și amîndouă credințele așteptau din parte-i dreptul de a se închina fără a fi supărate de nimeni. Opinia publică e făurită, însă, de oamenii cu carte ; se pune dar întrebarea pe cine vor să slujească ei. Știind să dovedească deopotrivă și cu aceeași rigoare adevărul și minciuna, nimic din cele ce se petreceau sub ochii lor nu i-ar fi putut sili să fie cinstiți. Dar cunoșteau cu toții numele lui Grotius, o adevărată mîndrie a dreptului internațional ; suedezul părea a fi sfetnicul regelui Franței, ceea ce nu prea arăta că acesta ar nutri gînduri rele. Să fim cu băgare de seamă, ne pîndește primejdia de a ne face de rîs.

La Curtea împăratului se spunea :

— N-are decît să se facă împărat. N-are decît să se proclame adevăratul rege al Romei și să lase Papei numai episcopatul.

Dar curtenii vorbeau așa între ei, nu i se adresau și lui, spre a-l ispiti, cum făcuseră odinioară.

Căci nimic și nimeni nu poate sta împotriva gloriei înarmate, care mai poartă și spada cugetului. Învinuirile menite a îndepărta Europa de el erau întîmpinate cu îndoială și neîncredere. Faptul că nimeni nu știa în ce consta marele său plan îl făcea deopotrivă, și pentru aceiași oameni, mai plin de făgăduințe și mai înfricoșător. Curtea Împăratului era aproape decisă să se dea bătută, și asta mai de mult, înainte chiar ca propria ei cauză să fi început a se dovedi șubredă. Ori poate că devenise șubredă tocmai fiindcă niște momeli, pe care nimeni nu le înțelegea, dar care purtau numele de marele plan, suceau capul pînă și vrăjmașilor regelui Henri, făcîndu-i să șovăie.

Prințul elector al Saxoniei porunci să se predice în prezența lui despre neîndoielnica asemănare a regelui Henri cu David, cel care-l biruise pe Goliat. În Elveția apăru o carte : „Învierea lui Carol Magnul". Locuitorii Veneției cum zăreau un francez și dădeau fuga după el și-l întrebau : „L-ai văzut ?" Mai mult, erau și spanioli care își puneau nădejdile în el.

Situația lui de-atunci apare cercetătorilor izbitor de asemănătoare cu aceea de la începutul ascensiunii sale, cînd nici pomeneală nu era să umble zvonul că ar fi regele Europei, ci, în cel mai bun caz se vorbea despre el ca despre regele Franței. Lucru care, la rîndul lui, nu avea încă nici un temei, căci stăpînea doar acolo unde i se aflau oștile. Dar îl susținea năzuința generală de a se înfăptui unitatea regatului. Acum, de asemenea, îl susținea marele său plan — care părea realizabil, deși nu prea se înțelegea despre ce-i vorba. Lumea socotea, însă, pur și simplu, că oștile sale vor izbîndi pentru că au mai izbîndit de atîtea ori. Marele-maestru al artileriei avea și el această convingere, măcar că în alte privințe se dovedea sceptic. Era destul să aștearnă pe hîrtie gîndurile stăpînului său, ca ele să și ia alt

aspect. Rosny nu știa decît un lucru : „Regele să pornească atacul, cu cît mai repede, cu atît mai bine, iar restul să-l lase în seama mea. Ce clocește el cu domnul Grotius, ce le-a destăinuit neguțătorilor străini, ce ajunge și la cunoștința mea, deși cu oarecare întîrziere, în sfîrșit, toate ideile care-i vin nu sînt decît himere. Un rege care a înfăptuit atîtea, poate din parte-mi să și viseze. Noi așternem totul frumos pe hîrtie ; cînd, după o clipă de șovăială, ne cere să-l aplaudăm îi facem și această plăcere. Dar mai simplu ca orice e să pornim la atac."

Marele-maestru al artileriei și regele gîndeau să dea degrabă atacul, bizuindu-se pe ajutorul Olandei. Dar războiul trebui amînat ; pînă și Rosny recunoscu că se crease o situație dificilă în urma armistițiului încheiat separat de Statele generale [1] cu Spania. Era o contralovitură a Habsburgilor, dată în clipa cînd Europa părea gata să se arunce în brațele mîntuitorului ei. Regele Franței suferi astfel o înfrîngere, dar ea nu se reflectă în sufletele popoarelor care îl adorau, mai ales cele mai depărtate. Marile puteri văzură însă că cel mai apropiat dintre aliații săi dăduse înapoi înainte chiar de a fi pus la încercare.

— Sire ! Biruința voastră ar fi fost neîndoielnică, îi spuse Rosny. Și după părerea mea e și acum sigură, chiar dacă și ceilalți aliați ai voștri ar fi ispitiți să urmeze pilda prințului de Orania.

Iar regele înțelese că îl sfătuia să aștepte pînă se va întoarce din nou roata. În adîncul sufletului era încredințat, însă, că roata n-avea să se mai întoarcă și își spunea : „Te afli pe culmea izbînzii, nu aștepta să înceapă coborîșul. La urma urmei, ce altceva înseamnă izbînda decît încrederea în puterile tale, pe care o insufli și altora ? Datorită puterii cugetului tău nu ți se mai întîmplă să ai în față străini. Prieteni ori vrăjmași, cu toții sînt cuceriți. Dar puterea cugetului e cel mai greu de păstrat. Nu pierde clipa ! Nu te opri în loc ! Acum sau niciodată, pornește războiul ori poți să-l socotești pierdut."

Henri, căruia de obicei îi plăcea să stea mai mult în picioare, începu de atunci să-și petreacă vremea șezînd în jilț. Cabinetul i se umplea în cele din urmă de gînduri care se iveau fără a fi poftite și piereau pe neașteptate. Deși îi venea greu să recunoască, acolo în cabinet își găsea un refugiu, se ascundea de Curtea lui, cea mai apropiată dintre toate Curțile Europei, dar și cea mai sceptică. Fiindcă majoritatea curtenilor nu aveau încredere în rege, pe care îl cunoșteau ca om, ori se încumetau să-l judece fiecare după cum îl tăia capul și cum îl învățau tradițiile și obiceiurile. Își ziceau că regele e un jucător nărăvit, un bătrîn mujeratic, un necredincios. Cugetul îi e plin de un neastîmpăr care poate face primejdios pe orice stăpînitor, cu atît mai mult pe unul care nu ia nimic în serios. Are în sînge patima nimicirii. Dacă și-ar fi aflat sfîrșitul la douăzeci de ani, în noaptea Sfîntului Bartolomeu, n-ar trebui să și-l mai caute

[1] Odinioară, Parlamentul Țărilor-de-Jos reunite.

acum într-un război împotriva întregii Europe. A înălțat oameni de rînd, a umilit mari seniori, a călcat cel dintîi în picioare drepturi străvechi și, fiind el însuși un trădător, osîndește pe alții pentru trădare, taie capete de mareșali, răsluiește domeniile prinților suverani. Singur și-a ridicat un monument pe Podul Nou, ca să fie adorat de plebe, adică de protestanți, nedezlipiții lui tovarăși de fărădelegi. Dar ia să zicem că n-ar mai fi ?... Pe dată s-ar statornici liniștea și pacea. Regatul e sătul și prea sătul să tot amenințe creștinătatea și să fie sperietoarea ei. Ei, dacă s-ar sfîrși o dată cu domnia asta ! Să ne vedem sub regența reginei, n-am mai avea nevoie de nimic altceva. Ar fi ordine în toată lumea și la noi în țară.

Așa se vorbea acum de la amvon, din înaltă poruncă. Iar mirenii cărora le plăceau astfel de lucruri, cum să nu se lase asmuțiți ? Și pe la colțuri de străzi se cuvînta la fel către mulțimea ce se întîmpla pe acolo — dar mulțimea își avea părerile ei. Căci cunoștea înfăptuirile regelui Henri, iar pe vorbe nu punea nici un preț. Mulțimea îi împărtășea dragostea de țară. Și nu putea fi determinată să privească cu ochi răi obștească bunăstare, nici legile îngăduitoare, dobîndite deopotrivă după o îndelungă și grea strădanie. Fără el, poporul nici n-ar fi pornit pe acest drum, și tot ce înfăptuise el, împreună cu poporul înfăptuise. Oamenii de rînd, lucrătorii și toți cei ce-și duceau viața în stradă aveau o tainică înrudire cu regele Henri, deși nu-și dădeau totdeauna seama de asta. Așadar se putea prea bine ca vorbitorul de la colțul străzii să fie și aplaudat. Cum se și întîmplă de altfel o dată cînd regele, care se înapoia de la vînătoare, nimeri într-o îmbulzeală.

Pe *rue* de la Ferronnerie mulțimea închidea drumul în dreptul unei case care avea ca emblemă o inimă încoronată străpunsă de o săgeată. Năimitul de la colțul străzii lătra răgușit, căci i se urcase boala în gîtlej. Ca grefier obișnuise să ia bacșișuri de la amîndouă părțile, dar nu de asta fusese dat afară din slujbă, ci fiindcă-l mîncase sfrantul ! Acum bea prin cîrciumi pe banii ce-i căpăta de la cei care-l plăteau să latre, deși, din cînd în cînd, glasul i se stingea. Scotea atunci limba de un cot, mai făcea și alte schime, apoi începea iar să latre și spunea că regele e un bătrîn stricat. Pentru trebșoara asta fusese năimit de ducele d'Épernon, cel care tocmai călărea alături de regele Henri. Care mai era însoțit și de ducele de Bellegarde. După ei urma, înconjurată de gentilomi, careta reginei, alături de care, pe perne, ședea marchiza de Verneuil, căci doamnele se înțelegeau cum nu se poate mai bine.

D'Épernon nu se așteptase să dea peste cineva la colțul străzii. Era de altfel cam tare de urechi și podagros. Dar cunoscîndu-și unealta, înțelese ce avea de făcut și dădu pinteni calului. Vicleșugul nu-i folosi, însă, la nimic. Uneltelei îi pierise de tot glasul, dar o femeie începu să cînte. Auzind din nou cîntecul regelui, toți îl reluară în cor, nu-l uitaseră. Încît lui Henri

nu-i mai rămase alta de făcut decît să tragă de dîrlogi și să se oprească.

— Feuillemorte, parcă am mai auzit noi cîntecul ăsta : „Cînd m-am supus voii lui Marte, o, Gabriellă-ncîntătoare, cu gîndul către slăvi deșarte, și-n piept c-o inimă ce doare..."

Cîntecul continuă tărăgănat, ca un psalm. Curînd, trăsura ce-și urma drumul îi ajunse din urmă pe călăreții opriți în loc. Mînioasă foc, regina porunci vizitiului să dea peste ei. Loc ca să se ferească de trăsura ce venea asupră-i nu era, și regele trebui să dea pinteni calului. În timp ce se depărta auzea tot mai stins, tot mai slab : „Ce trist suna un bun rămas, în ziua cea plină de jale ! Parcă stingea al vieții glas, parcă plîngea în inimi goale..."

Călări din ce în ce mai repede ; numai marele scutier ținu pasul cu el, ceilalți rămaseră cu toții în urmă.

— D'Épernon ! porunci regina cavalerului tomnatic care-și vîrî slugarnic capul pe fereastră, să mi-i bagi la pușcărie pe toți neobrăzații pe care poți pune mîna.

Ducele întrebă mai întîi „ce ?", „cum ?", apoi înțelese ce i se cerea și o încredință pe regină că și dăduse poruncile de cuviință. După aceea veni rîndul marchizei, care era în stare să zdrobească oricui inima cu glasul ce părea veșnic în schimbare.

— Nu mi-e de mine. Eu sînt obișnuită cu jignirile, și lacrimile îmi sînt hrana de toate zilele. Dar mă gîndesc la soarta maiestății-voastre și mă doare sufletul. De la un stăpînitor care poate fi atît de crud cum a dovedit-o chiar acum, poți să te aștepți la orice. E cumplit, dar trebuie să recunoaștem că însăși viața reginei e în joc. Domnule d'Épernon, spune-mi că nu e așa, și am să-ți mulțumesc în genunchi.

— Ce ? Cum ? întrebă podagrosul, plecîndu-se pe oblîncul șeii cu o amabilitate ce-i era înnăscută, deși în cap îi umbla gîndul unui omor.

În conjurația următoare, principalele figuri aveau să fie însoțitorul regelui și amanta acestuia. D'Épernon știa ce-l așteaptă, marele-maestru îi pusese gînd rău și cel care îi doborîse pe Biron și pe Turenne n-avea să-l scape nici pe el din mînă — afară doar dacă nu i-o lua înainte. La aceeași concluzie ajunsese și căpșorul plin de răutate al tinerei Henriette. Orice avea să se întîmple mai tîrziu cu Henri, în gîndul bătrînului duce care simțea că i se clatină cele din urmă privilegii și ale femeii care avea să-i facă același reproș, soarta lui era pecetluită. Rămînea doar s-o convingă și pe regină că sfîrșitul era de neînlăturat, deși dînsa nu știa încă despre ce anume sfîrșit putea fi vorba. Dar să nu ne grăbim prea tare ; deocamdată regina ar fi în stare să se sperie și să destăinuiască totul soțului. Dacă ar fi adusă, însă, pînă acolo încît să i se poată spune : trebuie să moară... — nici o grijă, ajungem noi și acolo — numai rostirea acestor cuvinte și ar cîntări cît fapta dusă la bun sfîrșit.

Trăsura înainta acum încet, după dorința reginei, care nu mai avea nici o grabă. Străzile se goleau, căci era ceasul cinei ; se

însera. Prin cealaltă fereastră vorbea Mariei cavalerul de serviciu, Concini. Regina ajunsese să-l urască fiindcă nu se culca cu dînsa, dar, cînd îl vedea călărind, se topea după el. Era prea frumos ca să i se poată împotrivi. Şi Maria patrona în văzul lumii turnirurile în care lupta el, purtînd culorile reginei. La drept vorbind, erau nişte jocuri lipsite de orice primejdii, să rîzi nu altceva. Şi regele le şi lua în rîs. Iar dacă suferea cumva din pricina ruşinii ce i se făcea, numai lui Rosny îi era dat să o afle din gura lui.

Un ţucălar cu un noroc porcesc cum era Concini nu putea să dea un aer de nevinovăţie mutrei lui nerușinate. Dar se dovedi în stare să facă mai mult decît atît ; cînd îi vorbi reginei prin fereastră, deplînse situaţia regelui.

— Prefăcuţii lui prieteni s-au oferit să mă ucidă.

Maria murmură cu glasul pierit :

— Dacă îndrăzneşte să facă asta...

Toţi îşi ţinură răsuflarea ; cuvîntul avea să vină chiar din gura ei, şi încă atît de uşor, fără să ceară prea multă osteneală. Dar regina rosti :

— Atunci mă pot aştepta să fiu şi eu otrăvită.

Atîta tot ; numai un gînd ce trecuse de mult prin bicisnicu-i creier şi se statornicise acolo cu îndărătnicie. „E mai timpită decît îi e îngăduit unui om să fie", îşi spuse marchiza, tolănită pe aceleaşi perne cu regina. „Credeam că are să meargă mai uşor cu o Medicis", se gîndi d'Épernon, după ce se lămuri. Iar nelipsitul ţucălar strînse între dinţii lui albi codiţa unei flori şi zîmbi.

BUCURII DE PĂRINTE

Henri descălecă în faţa corpului de gardă al Luvrului. Cînd coti după bolta porţii, cineva îl izbi tare ; nu se auzi nici un fel de rugăminte de iertare, era întuneric. Bellegarde, care venea în urma regelui, îl înşfăcă de piept pe necioplit, îi spuse vreo două vorbe bine simţite şi-l întrebă dacă nu-şi cunoaşte regele. Necunoscutul dădu răspuns că ştie pe cine trebuie să recunoască în întuneric. Fu deci trîntit la pămînt şi cînd încercă să se ridice se-ivi şi straja.

În cabinetul lui, Henri dădu peste primul său camerier.

— Ia vezi, am ceva la umărul stîng ?

— Sire, nu se vede nimic, zise domnul d'Armagnac. Dacă vă mănîncă însă pielea, înseamnă că trebuie să striviţi o anume pleşniţă.

Henri răspunse :

— Palatele vechi, cum e ăsta, sînt pline de gîngănii, trebuie făcută o dată curăţenie peste tot.

D'Armagnac oftă. Şi în gîndul lui îşi spuse, fără metafore, că stăpînu-i nu se putea măsura cu ticăloşii de vrăjmaşi ; mărinimia sufletului îl făcea slab. „În tinereţele noastre era cît pe ce să-l lăsăm lat pe ducele de Guise, lucru care i s-a şi întîmplat

mai tîrziu, cînd a devenit prea semeț. Acum sîntem noi cei semeți și avem o neîngăduită nepăsare față de trepăduşii de toată mîna. O să plătim pentru asta. Tot ce rabdă mai greu oamenii de nimic e să fie cruțați din îndemnul unui suflet mărinimos. Ce bine ar fi de ne-am duce veacul în Luvrul ăsta, atît de bine înfipt în pămînt, în loc să rătăcim prin înaltele sfere ale marelui plan."

Așa își vorbea bătrînul, fără metafore, în măsura în care se putea lipsi de ele. După care trebui, însă, să plece, oftînd din adîncul inimii, căci regele căzuse pe gînduri. Dar Henri asculta doar un cîntec.

„A răsunat în plină stradă ca și atunci. Delfinul e acum mare. Gabrielle, însă, s-a dus, s-a dus de mult. Cînd a primit oare pentru întîia oară bunăvestirea războiului scurt și a păcii veșnice, a celor cincisprezece state și a orînduirii pentru vecie a Europei ? Cînd am spus că am să înfăptuiesc toate astea și am să dobor stăpînirea întunericului ?. A fost odată un foc de artificii în parcul din Monceaux. Lipit strîns de scumpa-mi domniță, priveam țîșnind scîntei argintii din roata ce se învîrtea, și deasupra ei plutea lebăda. Deodată am simțit cum tot sufletul mi se învăpăiază și am întrezărit o liberă federație de regate și republici. Din clipa aceea am îmbrățișat cauza popoarelor care trebuie să supraviețuiască, a căror viață trebuie să se conducă după rațiunea veșnic trează și nu să devină un vis urît în pîntecele nesățios al monarhiei universale, ce stă să le înghită. Asta-i adevărata obîrșie a marelui meu plan. Nu e prea realist ; dar orice revelație devine pînă la urmă prozaică. Acum, domnul Grotius o așază în paragrafe, iar Rosny îi socotește prețul înfăptuirii.

La început m-am ferit de vraja marelui plan, l-am dat uitării, l-am surghiunit pe tărîmuri ce n-au nimic de-a face cu lumea în care trăim. Dar fără vrerea mea el n-a rămas locului, a purces înainte, luînd mereu alte înfățișări. E drept, între timp am fost copleșit de multe îndeletniciri, și folositoare și nefolositoare. Zi de zi, am făcut și lucruri bune și nedreptăți. Faptele durează doar o clipă, dar urmările lor sînt fără sfîrșit. Femeia pe care am iubit-o a murit. Au murit și mulți alții, ori i-am omorît eu. Pe cît de adevărat e că Biron a fost un trădător, pe atît de sigur e că acum trăiesc în Luvru, care a devenit de nesuferit, laolaltă cu tot soiul de trădători. Domnul Concini se pregătește să cumpere niște domenii princiare cu cîteva milioane. Pe cine să pun să-l prevină ? Mie nu mi-ar sta bine s-o fac ; popoarele și Curțile mă văd altfel decît în rolul unui încornorat care se roagă doar să fie păstrate aparențele.

În ochii lor sînt un rege înarmat pînă în dinți, cu nenumărați prieteni, și dacă mai las un răgaz vrăjmașilor mei o fac numai pentru că așa mi-e voia. În fiece zi trebuie să fiu mărinimos și față de regina mea. Dînsa ține partea conspiratorilor, deși urmașul unchiului ei pe tronul Toscanei îmi este aliat. Dar și alții

sînt legaţi prin tratate cu mine. Şi au să le respecte ori au să le calce în picioare, după cum şi eu am să fiu în viaţă sau am să mor. Am să trăiesc, însă, pentru că marele plan e un adevăr întrupat : nu e rodul voinţei mele, ci vine din însăşi firea lucrurilor. Noi nu murim. Cui îi e dat să vadă roadele dînd în pîrg află ce-l aşteaptă în viitor, chiar dacă viitorul s-ar împlini peste o sută de ani după moartea lui. Eu vreau să-mi îndeplinesc planurile cu ajutorul lui dumnezeu, dar trebuie să las să mai treacă puţin timp pînă să dezlănţui atacul. Am să pun pe cineva să-l prevină pe Concini."

Şi, cu adevărat, încredinţă această misiune ducesei de Sully, pe a cărei respectuoasă ascultare se bizuia totdeauna fiindcă se vedea de departe cît era de acră şi fiindcă soţul ei insufla teamă. Dar se întîmplă pe dos. Spre a ocoli neplăcerile, doamna de Sully se adresă nu cavalerului, ci reginei, vorbindu-i de altminteri cu mănuşi : n-ar fi bine să lase vorbe pe socoteala maiestăţii-sale. Furia cavalerului — a drăguţului — fu cumplită. Dar nu se osteni să facă el o vizită doamnei ; ci îi porunci să se înfăţişeze dînsa la palatul Luvru, de parcă ar fi fost al lui. Şi, în prezenţa reginei, zvîrli în faţa protestantei, care tăcea mîlc, vorbele cele mai murdare. Că nu e în toate minţile, că e o bătrînă caraghioasă, că a pus pesemne ochii pe el. N-avea decît să povestească regelui ei că cel ce-i vorbea nu dă nici doi bani pe el — şi spunînd toate astea, Concini făcea nişte sărituri de parcă ar fi fost apucat, iar chipul îi aducea cu al unui animal de pradă. Să se teamă, el, de rege ? Nici pomeneală. Regele să facă bine să-şi vadă de treaba lui, că de unde nu, îl paşte o nenorocire.

Doamna de Sully îşi păstră sîngele rece. Îi era ruşine văzîndu-l cum se dădea în stambă. Dar ţucălarul continuă să facă spume la gură şi după ce plecă dînsa. Nemaipomenit, soţul să încerce să facă mizerii cavalerului soţiei ! Şi ce soţ încă ! Regele nu-şi dă seama nici de puterile lui, nici de starea în care se află. Toată lumea aşteaptă să dea ortul popii, şi nu-i mare scofală să i se grăbească ceasul morţii. Pentru cei iniţiaţi, regenţa reginei a şi început.

Maria îl ascultă fără a se împotrivi. În furia ei, de fapt în furia frumosului cavaler, nici nu băgă de seamă că, pentru întîia oară, se vorbea deschis înainte-i despre uciderea soţului său. „Ei, dar n-a luat-o în serios", zise Henri, cînd află de cele întîmplate. Nu i le relată doamna de Sully, ea nici nu-şi dezlipi buzele subţiri, ci delfinul care, ascuns într-un ungher, auzise totul, fierbînd de mînie, dar devenind în acelaşi timp şi mai palid. Jură chiar pierzania domnului de Concini şi îşi şi ţinu jurămîntul cînd se sui pe tron.

În cabinetul tatălui său, delfinul Louis rosti :

— Sire, vor să vă ucidă. Şi sărmana-mi mamă face şi dînsa parte din conjuraţie.

Henri : — Băiete, am cunoscut-o cu nouă luni înainte de a o cunoaşte tu. Ocărăşte şi se ceartă, îi place să stăpînească, dar nu-i o lupoaică.

Louis : — El însă, cînd alerga prin odaie, era ca o haită de lupi. M-ar fi sfîșiat, n-ar fi lăsat din mine nici un oscior.

Henri : — Dar regina ?

Louis : — Îl ascultă orbește, știți doar, scumpul meu părinte.

Henri : — Nu trăiește cu el. Și asta e principalul, află de la mine. Altfel nu poți stăpîni o femeie.

Louis : — Sire, porunciți să smulg colții ucigașului.

Henri : — Dar nu m-a ucis încă și nu e demn să-ți pui mintea cu el.

Louis, palid, prea înalt pentru vîrsta lui, cu glasul înecat de plîns :

— Tată, dragă tată ! Trebuie să dai o pildă care să-i bage în răcori pe toți. Leșul trebuie aruncat pe puntea dinăuntru a Luvrului ; toți cei ce-ar intra ori ar ieși, să calce pe el.

Și chiar așa are să se și întîmple cînd are să vină vremea regelui Louis. Deocamdată, însă, marele său tată îl îmbrățișează și, lipindu-și fața de a lui, spune :

— Ești un copil și ai să mai fii încă multă vreme. Dar nu uita ce-am vorbit azi, de la bărbat la bărbat. Dușmanii ni-i facem cu faptele noastre și pentru a-i lovi se cer alte fapte. Așa are să fie mereu, omorurile nu dovedesc nimic. Mai degrabă sînt îngrijorat în privința mamei tale, trebuie cruțată, căci e din nou însărcinată.

Delfinul era cît pe ce să izbucnească în plîns. Dar regele îi puse palma peste gură : de afară se auzeau pași. Iar cînd ușa fu deschisă, regele umbla în patru labe prin cabinet. Delfinul îl călărea și-l mîna cu o batistă petrecută peste grumaz. Noul-venit era trimisul spaniol. Don Inigo de Cardenas venise la Paris cu o misiune extraordinară : să afle tot ce se putea afla despre înarmările și planurile regelui Franței. Folosind un prilej potrivit, urma să ceară și lămuriri. De data asta, însă, i se păru că momentul nu era potrivit.

Don Inigo nu era numai un spaniol mîndru, ci și un sfios. Distanța la care se ținea de restul semenilor, atitudine moștenită de la lungul șir al strămoșilor săi, își pierduse sensul inițial, căpătase unul contrar și nu mai avea nimic de-a face cu încrederea în sine. Don Inigo privi din pragul ușii felul ciudat cum se jucau cei de pe podea. Se simți stingherit, chiar speriat, și dacă nu neplăcut surprins, în orice caz cuprins de tristețe. Regele se săltă și mai tare, încercînd să-l arunce din spinare pe delfin. Acesta se agăța de el și țipa voios, furat cu totul de joacă. Părea ciudat că-i atît de copilăros, deșirat cum era, cu chipul străveziu și grav.

Deodată regele se opri. Fără să se ridice de jos, întrebă :

— Domnule ambasador, aveți copii ? Da ? Atunci pot să alerg mai departe.

Și o luă la goană. Delfinul gîngăvi :

— A-așa n-ne ju-jucăm totdeauna.

Cînd stătuse mai înainte de vorbă cu părintele său, nu i se întîmplase să gîngăvească.

Don Inigo se trase îndărăt. Cea dintîi impresie ce o culese fu că regele nu era primejdios pentru stăpînitoarea lumii.

CIUMA

Cu toate acestea, ambasadorul spaniol nu uită de misiunea pe care o primise. Chiar dacă regele n-avea o comportare solemnă, avea în schimb un mare-maestru și o armată. Aurul i se îngrămădea în vistierie, în timp ce aurul Spaniei părea că se topește. De marele lui plan nu se interesa nimeni în amănunt, numai don Inigo, din însingurarea lui glacială, care înlătura orice prejudecată, izbuti să-l pătrundă. Pe cît se știe, numai el ajunsese aproape să-și dea seama că era pe cale să se înjghebe o nouă orînduire a lumii, fără monarhia universală a Habsburgilor. Obișnuința seculară de a gîndi într-un anume fel era o piedică mai mare decît s-ar putea crede pentru înțelegerea acestui lucru, de aceea mîndrul *grande* e de lăudat pentru sfiiciunea sa ascunsă și desconsiderarea încrederii în sine care i-au deschis capul.

Firește, nu aduse însă vorba de marele plan nici măcar în măsura în care îi era cunoscut. Nu pomeni de loc de el, în schimb își dădu cu atît mai mult silința să adîncească dezbinarea dintre rege și regină, folosindu-se de două propuneri de căsătorie din partea Spaniei. Regina se arătă pe dată gata să primească ca delfinul să fie logodit cu infanta. Regele se împotrivi însă. Nu făcu nici un fel de făgăduieli deșarte, ci spuse pe față : nu. Nici n-ar fi fost nevoie de condiția ce-i fusese pusă ca să rămînă neclintit. Condiția Spaniei era să lase Olanda în voia soartei.

Don Inigo se arătă însă mai îndărătnic decît alții, care nu erau roși de nici un vierme. Stărui atîta, încît într-o bună zi Henri își pierdu răbdarea. Blestemînd, strigă :

— Dacă regele Spaniei are să mă mai plictisească multă vreme, am să-i fac o vizită pe nepusă masă la Madrid.

— Sire, îi dădu răspuns plin de demnitate ambasadorul, n-ați fi cel dintîi rege al Franței care și-a odihnit oasele acolo. Și încă cum ! Într-o celulă, nu mai mare ca un coteț.

— Domnule ambasador, rosti Henri mai potolit, domnia-ta ești spaniol, eu sînt gascon. Dacă am începe cu lăudăroșeniile, unde am ajunge ?

Mulțumită amintitului răspuns și altora asemenea, don Inigo deveni eroul zilei, lucru care, în loc să-l măgulească, mai degrabă îl rușina. Regina descoperi că era oarecum rudă cu el. Curtea începu să folosească distinsele întorsături de stil castiliene introduse de el, căci dorea să-l umilească pe rege. Don Inigo, însă, om mult mai complicat decît curtenii, refuza orice precădere față de maiestatea-sa. Într-un rînd văzu din întîm-

plare purtîndu-se prin faţă-i spada regelui. Opri slujitorul ce o ducea, i-o luă, o întoarse pe toate feţele, de parcă ar fi vrut s-o cerceteze mai bine. O sărută şi spuse : „Sînt fericitul care a ţinut în mîini viteaza spadă a celui mai viteaz rege al lumii".

De asemenea rămase în capitală cînd acesta primi vizita unui oaspete şi mai simandicos : ciuma.

Cei de la Curte se împrăştiară aproape cu toţii pe la moşiile lor. Groaza de molipsire se moştenise din bătrîni ; de trei sute de ani, de cînd bîntuia, ciuma neagră devenise tot mai temută. După cîte îşi aduceau aminte oamenii, ciuma bubonică şi ciuma plămînilor, pe rînd ori amîndouă deodată, bîntuiseră şi în urmă cu zece ani, în timpul asediului, dar şi mai cumplit cu cincizeci de ani în urmă. Singurul spital, numit Sălaşul Domnului, făcea de obicei faţă tuturor nevoilor ; cînd se arăta însă ciuma, se băgau cîte opt bolnavi într-un pat. Şi era de mirare, dar tocmai acolo unde se afla Sălaşul Domnului, cădeau cele mai multe jertfe. După socoteala bătrînilor, în timpul molimei care bîntuise cu cincizeci de ani în urmă, pieriseră şaizeci şi opt de mii de oameni. Ultima molimă fusese mai blîndă, poate că şi din pricina unei porunci a arhiepiscopului ca cei atinşi de ciumă să fie despărţiţi de ceilalţi bolnavi. De atunci, boala purta un nume care însemna el însuşi o descoperire : i se zicea contagiune.

Regele nu voi să părăsească Parisul, în ciuda stăruitoarelor îndemnuri ale reginei care, la rîndul ei, era pusă la cale de perechea Galigai-Concini. Nemaiştiind cum s-o scoată la capăt, Maria aruncă asupra soţului toată vina izbucnirii molimei. Data trecută o abătuse asupra capitalei cînd nu o stăpînea încă şi încerca să o îngenunche prin înfometare. Purta blestemul cu sine şi acum se dezlănţuise din nou. Cine a fost proclet, proclet rămîne, susţinea Maria de Medicis, înnebunită de spaimă. Perechea Galigai-Concini avea grijă s-o încunoştinţeze de toate cazurile mortale ; află astfel că şi din slujitorii Luvrului fuseseră scoşi pe targă cîţiva. Sfătuită de cei doi acoliţi, porunci să i se pregătească o corabie. Ar fi vrut să petreacă tot timpul cît avea să dăinuiască molima în largul mării împreună cu delfinul şi, se înţelege, cu cavalerii de serviciu, ba chiar şi cu cei care nu-i mai slujeau. Regele n-avea decît să se devoteze ciumei pe care o îndrăgise

Şi, cu adevărat, gîndurile lui Henri erau pe de-a întregul închinate ciumei. Se gîndea să-i scurteze durata cu ajutorul aerului şi al focului, cele două elemente purificatoare. Porunci deci ca în palatul Luvru ferestrele să fie larg deschise şi ca pretutindeni să se ardă ienupăr. Aduse din păduri care pline cu ienupăr, nădăjduind că mirosul puternic va risipi miasmele mahalalelor suprapopulate. Dar mai mult decît de orice se îngrijea să taie drumul contagiunii, care, după părerea lui, venea de dincolo de Rin. Căci în Germania se petreceau lucruri cumplite, care, chiar dacă deocamdată se numeau în diferite feluri, tot război însemnau. Molima era un semn prevestitor al celorlalte neno-

rociri ce aveau să vină de acolo. Şi în apropierea hotarului, în Lorena, locuia Catherine.

El însuşi o silise pe iubita lui soră, pe Catherine, să se mărite cu ducele de Bar şi să plece acolo. Să fie oare adevărat că poartă blestemul în el ? Nu, nici pomeneală, cutezătoarele palavre sînt vrednice de dispreţ. Parcă evlavioşii n-o păţesc ? În timpul procesiunilor de pe străzi, cînd cer ajutor de la toţi sfinţii şi cîntă rugăciuni pentru morţi, mereu se întîmplă să se prăbuşească vreo cîţiva, loviţi de ciumă. Molima nu-i un blestem, nu-i o osîndă ; se prelungeşte din pricina neştiinţei şi a groazei. Dar să nu ne temem ! Catherine, nu-i aşa că nu ţi-e frică ? Uite, fratele tău, care a fost de atîtea ori nedrept cu tine, are să te aducă încoace, cu curieri călări şi alături de el ai să te simţi mai în siguranţă decît oriunde.

Căută dar pe cineva pe care Catherine să dorească a-l urma. Şi se opri la rubedenia lui, tînărul Condé. Prinţul era un om tăcut din fire, ori cel puţin aşa se arăta pe atunci. Ceva mai tîrziu avea să facă destul tărăboi. Deocamdată era însă îngîndurat şi răbdător şi primea cu recunoştinţă pensia modestă pe care i-o da regele, căci el personal n-avea leţcaie. Era feciorul vărului care încercase odinioară s-o ia înaintea tînărului Navarra şi murise, otrăvit, cum credeau toţi, de prinţesa, soţia sa. Aceasta nu mărturisise niciodată fapta. Iar întemniţarea şi trimiterea ei în judecată ţineau de alte vremi. Acum trăia la Curte ; în sfîrşit, fiecare cu trecutul lui. Fapt e, însă, că fiul ei tăcea şi nu-şi deschidea inima nimănui. Henri îl rugă :

— Adu-mi sora. Numai dacă ai să pleci tu după dînsa, are să înţeleagă cît de mult doresc s-o am lîngă mine.

Şi Condé plecă, iar fratele se simţi deodată covîrşit de o cumplită nelinişte. „Dacă aş avea-o în braţele mele ! A avut parte de prea puţină fericire, din pricina mea a fost prea puţin fericită. Şi-a pus toată mîndria în plecăciunea făcută în faţa patului meu de paradă, dar nu asta poate fi ţelul unei vieţi. N-avem alţi fraţi, sîntem numai noi doi, ne bizuim unul pe celălalt ; cînd vedeam lumea cu ochii copilăriei, şi ne încîntau visurile tinereţii, tot sufletul ne era plin de dragoste. Dar eu, Catherine, nu ţi-am îngăduit să iubeşti, şi te-am silit să te însoţeşti cu un om care nu înseamnă nimic pentru tine ; te ajunsese, însă oricum oboseala. Moartea începuse să-ţi dea tîrcoale. Ar fi trebuit să te ţin lîngă mnie. N-ar fi trebuit să te las să pleci, ce-am făcut !"

Cuprins de căinţă şi de teamă, alerga în fiece zi la spitalul numit Sălaşul Domnului, ca să atingă bolnavii. Aceştia credeau că atingerea regelui îi lecuia. Iar el încerca să se încredinţeze că într-adevăr aşa era. Atingea buboaiele pline de puroi şi umflăturile roşietice numite cărbuni. Şi numai ce-şi spăla mîinile, că iar se ducea acolo unde-l chema vreun glas tremurător, dacă între timp glasul omului nu se stingea cumva o dată cu amintirile-i. „Dacă l-aş vedea măcar pe unul singur ridicîndu-se

din pat şi umblînd, ar fi un semn că sora mea are să vină, că am s-o am lîngă mine, că am să mai pot îndrepta totul." Şi rugă un călugăr bolnav de ciumă, care-l ura poate, să se roage pentru ca o femeie aflată pe drum să ajungă cu bine la locul unde îşi putea găsi un adăpost.

Se dădea jos din pat în puterea nopţii. În lumina rugurilor, rătăcea prin palat. Într-un rînd nimeri tocmai sub acoperiş, într-un coridor unde ferestrele erau închise şi nu fuseseră pregătite vetre pentru arderea lemnului de ienupăr. Ar fi domnit dar un întuneric deplin, dacă de după un ungher depărtat nu s-ar fi apropiat, jucînd, o mulţime de flăcărui, la o atît de mică înălţime de duşumea încît era greu să deslueşti ce anume putea să fie. Dar în timp ce iasma îşi lumina drumul, era şi ea din ce în ce mai bine luminată. Era o pitică, uşor de ghicit care anume, deşi era dezbrăcată. Goală puşcă şi mînjită doar cu nişte vopsea roşie, ţinea între degetele întinse opt lumînărele. Henri ar fi aşteptat să vadă ce gînduri avea pitica ; dar un om ce fugea de dînsa îi căzu la picioare. Şi lumînărelele îl arătară pe domnul Concini.

Acesta era mai greu de recunoscut decît sora de lapte a reginei, buna-i soţie. Nici urmă de eleganţă şi de perfidie, părul nu-i mai stătea lins. Arăta de parcă pieptu-i umflat şi pulpele vînjoase i-ar fi fost vîrîte într-un sac de piele şi carne. La fel şi faţa. Cine ar fi crezut că nemernicul putea să ajungă atît de scofîlcit, atît de schimonosit de groază. Dar ce nu face spaima din om ? ! Nobilul Concini era încredinţat că nobila Galigai e însăşi ciuma. Roşul de pe dînsa — roşul „cărbunilor" — şi lumînărelele de seu — lumînărelele coşciugelor sărmane — îi pricinuiau o groază nespusă şi Concini ţipa ca un cotoi chinuit.

— Sire, am dat ochii cu ciuma. Îndurare, Sire, căci altfel mor. Atingeţi-mă, maiestate, cerul v-a scos în cale, atingeţi-mă !

Cavalerul reginei scîncea, guiţa, ţipa, scotea nişte sunete neomeneşti. Bine ar fi fost ca regina şi întreaga Curte să-i fi auzit ţipetele ; dar parcă există învăţătură de minte pentru totdeauna ? Nici chiar ciuma nu poate da o asemenea învăţătură de minte. Icoana ei stropită cu roşu trecu destul de aproape, pentru ca lumînărelele să picure pe nenorocitul de Concini. Asta mai lipsea ! Drăguţul îşi pierdu cu totul cunoştinţa. Dar sora de lapte în chip de ciumă nici nu se sinchisi. Ochii îi erau daţi peste cap, mergea drept înainte fără să-şi dea seama ce face. Iar Henri se depărtă şi el.

Întru acestea starea capitalei se înrăutăţea, mai cu seamă din pricina groazei care sporea trecînd de la unul la altul. În schimb molima se domolea, dat fiind că medicii regelui aplicau măsurile hotărîte de el. Aleile Pieţii Regale fuseseră preschimbate în lazarete largi, aerisite. Negustorii cîrtiseră că ar fi prea costisitoare, dar acum erau de folos bolnavilor. Henri nici nu mai număra ceasurile pe care le petrecea acolo. Pe străzi nu întîlnea ţipenie de om, cel mult ciocli cu glugi trase

peste ochi, purtînd grăbiți tărgi pe care se ghiceau făpturi omenești. Dar, ajungînd la fața locului, era întîmpinat de vîntul rece și de fumul ce se înălța din stivele de lemne așezate împrejur. Acesta, neîntîmpinînd nici o piedică, era mînat de vînt prin aleile lungi și nu se oprea nicăieri. Prin fumul străveziu se vedea albastrul cerului ; trîmbele îmbălsămate se roteau în jurul celor culcați în paturi, peste o mie la număr. În ochii celor cărora li se vedea fața, Henri citea dorul de viață. Și însuși dorul după sora lui se ogoia acolo mai ușor.

În ziua aceea, regele nu mai sfîrșea cu atingerea bolnavilor, atinsese cam la vreo două mii. Mereu alte chipuri se îndreptau spre el pline de așteptare, înnegrite de fum ori poate de semnele ciumii. Dar Henri nu simțea oboseala. „Azi, azi trebuie să vină Catherine. Am dat poruncă să fiu de îndată înștiințat. Nu vă lăsați ! Astăzi atingerea mîinilor mele are darul de a vă însănătoși, chiar dacă boala v-a înnegrit în întregime trupul, chiar dacă răsuflarea vă e otrăvită." Nici nu-și acoperise gura, simțindu-se plin de putere și în afară de orice primejdie. Aproape de dînsul, de după o trîmbă de fum, se auzi un clopoțel vestind sfîntul maslu. Cu gura descoperită, preotul murmura rugăciunile pentru cei ce stăteau să moară.

Cînd fumul se risipi, preotul și regele se pomeniră față în față. Preotul, un om scund, slab, cu trăsături ascuțite dar cu ochi luminoși, rosti către rege :

— Aveți atît de mult curaj, de parcă ați crede în dumnezeu.

— Cred, îi dădu răspuns Henri. Dar îndată zări în apropiere pe cineva care nu se clintea din loc și tăcea. Tăcea și nu îngăduia nici o nădejde.

— Condé ? întrebă Henri rugător, dar știa că destinul se împlinise. Condé !

Acesta plecă doar fruntea. Și o trîmbă de fum îi despărți. Lîngă rege gemea un bolnav care se afla în ceasul morții și nu căpăta nici o mîngîiere

— E un eretic, lămuri preotul. Am trimis după un pastor, dar are să sosească prea tîrziu.

— Venim noi, rosti Henri.

Și îngenunche de parcă s-ar fi închinat lîngă patul de moarte al surorii sale, al protestantei Catherine. Cu amîndoi genunchii pe pămînt cînta încetișor la urechea muribundului : „Pre domnul să-l lăudăm".

În palatul Luvru cunoștea un singur loc unde putea plînge nestingherit toată noaptea. Era patul lui de paradă, păzit cu strășnicie, cu perdelele trase, de care nimeni nu se putea apropia. Din cabinet trecu în salonul cel mare, cufundat în întuneric, fără a băga de seamă că acolo era adunată Curtea. Cei ce mai rămăseseră în juru-i, douăzeci-treizeci de făpturi, intraseră în sanctuarul maiestății, nădăjduind să depărteze astfel ciuma de ei. Dar, așa cum intră, regele nu adeveri de fel icoana ce și-o făcuseră despre maiestate. Arăta de parcă se bătuse cu

cineva, chipul îi era adumbrit de o negreală ciudată și în loc să lecuiască de ciumă, părea a o aduce cu sine. Ca să nu mai spunem că-și trăise traiul, că viața-i nu mai făcea doi bani și că, după cum se auzea, regența și începuse.

Tocmai atunci se deschise ușa cea mare din partea dimpotrivă. Slavă domnului, uite-o pe regină! Ținea de mînă pe delfin, iar înaintea lor le luminau drumul niște valeți cu sfeșnice. Curtea, cîtă mai rămăsese, se repezi toată din întunericul în care părea afundată, spre strălucirea ce se vestea. Și care mai de care se întrecu în închinăciuni, în a-și pleca genunchii și a aduce laude delfinului. Despărțit de ei prin toată lungimea încăperii, regele rămăsese singur.

Cel dintîi își veni în fire îngînduratul, mîhnitul Condé. Fără a sta pe gînduri și fără a grăbi pașii, cuviincios cum nu se mai afla altul, își luă locul lîngă rege. Bellegarde și Bassompierre veniră și ei fuga, și în curînd Henri se văzu înconjurat, după ce cu o clipă înainte rămăsese singur-singurel.

MARGOT, CEA DE ODINIOARĂ

Regina Navarrei se ivi cînd molima fu zăgăzuită și serbările Curții dobîndiră cu atît mai mare strălucire. Domnii și doamnele Curții se înapoiaseră de pe la castelele lor, în cea mai mare parte sărăcăcioase și jilave, la singurul loc din lume unde viața putea fi gustată din plin. Bucuria vieții înseamnă a cîștiga bani și a-i cheltui. Cine a avut noroc la jocul de cărți, vine la următoarea serbare de la Luvru gătit ca o zi cu soare, ca aurora trandafirie ori ca o noapte înstelată cu lună plină. O seamă de curteni își vînd castelele jilave, pentru a străluci aci.

Marguerite de Valois hotărîse, cu de la sine putere, că surghiunul ei durase destul optsprezece ani. Cînd fusese părăsită de soțul ei Henri — și nu numai din vina lui — avusese treizeci și patru de ani. Cea din urmă supraviețuitoare a unei dinastii stinse răbda greu ca un altul, fie el chiar soțul ei, să stea pe tronul fraților morți. Îl urîse pînă într-atît, încît asmuțise asupră-i un ucigaș. Dar de atunci trecuse multă vreme și nimeni nu mai vorbea de omorurile vechi, de vechea ură. Oamenii abia dacă își mai aduceau aminte.

Deși nu-și vestise sosirea, de vreme ce venise, Henri o primi cu toată cinstea cuvenită celei din urmă coborîtoare din casa de Valois și primei lui soții. Luă un ton prietenos, întrebă ce mai e nou la castelul Usson, reședința ei din ultimii optsprezece ani. Iar în sinea lui socoti că Margot trebuie să fi ajuns la cincizeci și trei de ani. De altfel îi și arăta.

— Se mănîncă bine în Auvergne, nu?

— Și se face și dragoste bine, îi dădu dînsa răspuns cu o cutezanță care reînvie de îndată toate vechile amintiri, pe Margot cea de demult.

Aşa încît sub straturile de grăsime ale obrajilor ei, sub straturile de suliman, sub peruca blondă, Henri o descoperi pe aceea cu care împărtăşise atîtea plăceri. Noaptea Sfîntului Bartolomeu îşi întinsese însă foarte departe umbra şi plăcerea fusese împinsă pînă la durere. Femeia asta fusese zeiţa timpului ei, frumoasă, gătită şi învăţată cum era. Cînd se întîmpla să apară în mijlocul unei procesiuni, uitau cu toţii de lucrurile sfinte şi se închinau ei, domniţei Marguerite. „Dar cum s-a schimbat de atunci, gîndi Henri. Şi cum m-oi fi schimbat şi eu ?" Şi cuprins de mîhnire o încredinţă că arăta cum nu se poate mai bine.

— Firea iubeaţă pe care o aveţi v-a ferit şi pe maiestatea-voastră de îmbătrînire, îl încredinţă la rîndu-i Margot, deşi avea cu totul altă părere.

Căci îi părea trist, de parcă nu şi-ar fi dat seama de norocul şi de gloria lui. Ea, în schimb, era bine dispusă. Şi avea să mai cunoască, după cum se va vedea, înfricoşate dezlănţuiri ale patimii. În ce priveşte răutatea, rămăsese aceeaşi. Deocamdată îi spuse :

— Pe bună dreptate sînteţi numit „cel veşnic vesel, cel veşnic îndrăgostit". M-am încredinţat cu ochii mei că sînteţi : *le vert galant* [1].

Ochii îi rămăseseră galeşi, vorbele îi erau pline de gînduri bune. El îi întinse mîna, îi arătă că era binevenită, ba o încredinţă chiar că tinereţea le fusese plăcută, ca rege şi regină a Navarrei, el cu măruntele-i bătălii, ea cu muzele de la curtea ei. Margot îi răspunse că venise cu gîndul de a aduna în juru-i o academie de cugete luminate. Din păcate, însă, averea i se topise.

Henri nu se lăsă rugat. Şi Margot căpătă ceea ce ceru deocamdată, o pensie şi o casă în Bois de Boulogne. Cu toate acestea regele tăie pe neaşteptate firul convorbirii, căci ar fi putut urma şi alte cereri, şi se temea de Rosny, dacă încă o femeie avea să-şi vîre mîna pînă-n cot în vistieria statului. Din partea-i, Margot surîse înţelegătoare, văzînd că Henri îşi adeverea faima : de jucător, de afemeiat şi de zgîrcit.

— Acum aş vrea să prezint omagiile mele reginei, îi spuse. Mi-e rudă apropiată, prin mama, regina Catherine. A fost dat să avem din nou o Medicis pe tron. După care, plecă plină de voioşie.

Ministrul nu se zgîrci la bani. Urechea binevoitoare pe care o pleca în ultima vreme la cererile Curţii ar fi putut să pară vrednică de mirare. Dar Henri cunoştea pricinile care-l îndemnau să fie aşa. Diplomaţii regelui îşi făcuseră bine treaba pretutindeni, alianţele cu Anglia şi Olanda erau din nou întărite. Nu mai trebuia decît să moară ducele de Clèves, şi Habsburgii aveau să ofere, fără doar şi poate, pretext pentru o campanie. Destul cu şovăielile, îi dăm drumul ! Lovitura trebuia să

---

[1] **Îndrăgostit înflăcărat (fr.).**

se abată pe neașteptate, de aceea Curtea Franței se ținea de petreceri zgomotoase : jocuri, amoruri și, în loc de economii forțate, serbări fără sfîrșit.

După a doua primire la Luvru, de astă dată oficială, regina Navarrei deveni o figură de seamă. A doua primire se desfășură cu totul altfel decît prima, făcută aproape în taină, după ce coborise, fie ce-o fi, din trăsură, cu riscul să i se trîntească ușa în nas. De data asta regele ieși — cum cerea eticheta — în întîmpinarea fostei sale soții, pînă în mijlocul curții noi. Iar regina Maria de Medicis o aștepta la picioarele scării, înconjurată de doamnele și cavalerii ei. Dar toți își rîdeau în pumni pe socoteala celor două regine care se salutau ceremonios, și curtenilor mai că nu le venea la socoteală să-și plece trunchiul și mădularele în închinăciunile de cuviință. Margot, cea de odinioară, și Henri se întîlniră, numai ei doi, față în față, în mijlocul curții, și inima li se strînse ; nici n-ar fi crezut că au să simtă atîta amărăciune. Chipurile le încremeniră în zîmbetul de rigoare, rostind cuvintele formulelor de politeță. Dar privirile lor, care nu se ocoleau, deși îi făceau să se simtă înstrăinați, își spuneau : „Da, mă gîndesc la vremurile acelea ; nu, n-aș vrea să mai învie o dată".

Și iar se încinseră petrecerile. De jucat se juca pretutindeni, dar mai cu seamă la Arsenal. Doamna de Rosny construi o sală de festivități. Domnul de Rosny înmînă regelui o pungă cu galbeni spre a juca, iar celorlalți cîte o pungă mai mică. Totuși îl goliră de bani pe rege, dat fiind că gîndurile îi rătăceau cine știe unde. De obicei Henri își cam ieșea din fire cînd pierdea, de data asta însă îi trecu repede ciuda, căci alte gînduri îl munceau. Domnul de Rosny uită de sine pînă a face niște glume la care nimeni nu s-ar fi așteptat din parte-i. Înfățișă domnișoarelor de onoare ale reginei două căni, una cu vin negru, cealaltă cu o băutură străvezie, pe care ele o crezură a fi apă. Dar nu, era o băutură mai tare decît vinul. Și socotind că taie cu ea vinul, domnișoarele se pomeniră cuprinse de o veselie nebună. Făcură năzdrăvănii care le prindeau cum nu se poate mai bine ; și cu toatele purtau una și aceeași îmbrăcăminte : dintr-o pînză țesută cu fir de argint.

De fiecare dată se spunea că regina și prințesele dau o serbare ; la drept vorbind, însă, se încingea un adevărat chiolhan. Maria de Medicis se arăta de-abia cînd începea balul. Se ferea să mănînce la masa regelui ; pricinile le ținea, însă, pentru dînsa, să nu strice buna dispoziție. Dar să ne grăbim, începe balul și baletul. Sub regele Henri, domniile-lor domnii și doamnele de la Curte s-au deprins a dansa ca țăranii, dansuri cu sărituri, învîrtituri și strîmbături, pline de expresivitate și mlădiere. Cine izbutește să stîrnească rîsul știe că și-a cucerit doamna. Dar toate acestea nu sînt nimic față de splendoarea spectacolului — Luvrul, scara, marele salon, decorurile adevărate, costumele. După pregătiri înfrigurate și intrigi pentru dobîndirea unei în-

vitații, se înțelege că toate locurile sînt ocupate. Încît chiar regele se pomenește înghesuit și cată în jur să vadă cine ar putea fi scos afară. Dar cei asupra cărora i s-ar putea opri privirea au avut de mult grijă să se ascundă.

Seniori și doamne de cea mai înaltă viță dețin cîte un rol ; de cele mai multe ori au de spus doar niște nerozii ; muzica și succesiunea tablourilor sînt numai pretexte. Ceea ce-i interesează cu adevărat pe toți, cu mic și mare, este, ca, sub vraja aurului și a straielor ca din basme, să pară a fi, preț de o noapte, ceea ce n-ar putea ajunge nici după o întreagă viață : o fîntînă de delicii, un nor multicolor. Privitorii nu se lasă nici ei mai prejos decît actorii, și această întrecere întru deșertăciune atinge culmi la fel de înalte cu acelea ale mult admiratelor mecanisme scenice care ridică din adîncuri nevăzute, într-un nimb de vis, frumuseți ce întruchipează cînd o stea, cînd o floare, cînd o giuvaerica. Prinse în năvoade care le leagănă mereu, își strîng și-și întind ispititoarele mădulare. Dar deodată scena se învîrtește și ele iau altă înfățișare, aceea a neprihănirii, în veșminte de îngeri, argintii și albe. E o schimbare ce ațiță toate închipuirile, dar se sfîrșește cu întunecarea scenei și visul se risipește. Acum urmează partea cu haz a serbării. Cămile alcătuite din cîțiva oameni, pe care alții, abia îți vine să crezi, le călăresc. Un turn apare pe scenă și la fiecare fereastră cîte un turc își învîrte iataganul. Din fericire, însă, aruncă privitorilor cofeturi — în timp ce niște femei cît niște poloboace, la drept vorbind niște bărbați bine căptușiți, se luptă cu mult meșteșug acrobatic. Și toate la un loc stîrnesc, cu sprijinul privitorilor, o larmă drăcească.

Drept încheiere a lungii reprezentații, de care totuși, afară de o singură persoană, nimeni nu se săturase, și ca o încununare a plăcerilor atît de alese, toți actorii străbat salonul gălăgios suiți pe un soi de pod. Și fiecăruia îi e la îndemînă să-i admire de aproape ori să-i dorească, după cum sînt seniori strălucitori, cămile frumoase cu sprintene mădulare ori saltimbanci greoi. Iar cine poate face asemuiri cu trecutul, bagă de seamă că serbări asemănătoare, dar nu atît de desăvîrșite, au fermecat odinioară și Curtea casei de Valois. Cea din urmă coboritoare a ei, doamna Marguerite e de altminteri sufletul acestei serbări, ei i-o datorăm. Dar lui Henri nu-i plăcu serbarea, tocmai din pricina amintirilor ce i le trezea.

Luă totuși și el parte cu voie bună, ba urcă și pe pod, costumat în zeul Marte. Nădăjduia, însă, că nimeni, și mai cu seamă ambasadorul spaniol, n-avea să încerce a ghici tîlcul acestei costumări. Henri se străduia să-și omoare timpul pînă la ceasul sorocit : așa se înțelesese cu Rosny. Trebuia să abată luarea aminte a Curților europene, dar mai cu seamă a Curții sale, pentru ca nici un ochi să nu urmărească acele ornicului, care înaintau mereu. Dar în viltoarea și în vălmășagul petrecerilor avea o singură dorință : să fie singur, să se gîndească la ale

lui, să strîngă puteri, să nu se istovească, ca să nu îngăduie cumva îndoielii să i se strecoare în suflet.

Pentru că pe vremea aceea vînătoarea îl obosea. Fusese dintotdeauna cea mai bună odihnă pentru el ; acum, însă, după ce descăleca, se vîra în pat. Întrebarea-i : în ce măsură această oboseală se datora numai șubrezirii trupului. Căci pînă și rîsul îl ostenea, cu toate că îi plăcea atît de mult să se veselească împreună cu prietenii ; iar printre prieteni îi socotea pe toți cei cu care își trăise viața. D'Épernon, de pildă, se știe ce hram poartă, și totuși — un atît de vechi camarad ! Firește, era ușor să-l iei peste picior pe surdul podagros, în cazul cînd căutai cu tot dinadinsul pricini de înveselire. Curtea prefera, însă, să-și bată joc de adevăraților prieteni ai regelui. Mareșalul Roquelaure avea acasă, la țară, o nevastă pe care n-o scotea niciodată în lume. Pesemne că era vorba de vreo infirmitate, cine știe, poate că femeia era mută ori cretină. Și necazurile casnice ale bătrînului oștean erau un veșnic izvor de glume ; se întîmpla apoi ca uneori glumele să degenereze. Dar nu fiindcă era regele de față. Într-o seară, în prezența lui, glumele fură iar împinse prea departe și trebui ca maiestatea-sa să-l oprească pe Roquelaure să scoată sabia din teacă. Îl apucă de braț și amîndoi părăsiră grupul.

— Am rîs cam prea mult cu ei, rosti Henri.

Mareșalul bombăni :

— Ba eu m-am purtat ca un măgar, că n-am știut de glumă.

Henri : — Să fi fost oare numai glume, ori țînteau în cineva anume ?

Roquelaure înălță capul mirat.

Henri : — Ai înțeles ce vreau să spun ?

Roquelaure, hotărîndu-se : — D'Épernon are prea mulți amici aici.

Henri : — Zi mai bine : complici.

Roquelaure, fără a fi prea convins : — Complici, să spunem.

Henri, scotocind cu privirea peste tot : — Nu în cabinetul meu. Dacă vreo ușă n-o fi închisă bine, Roquelaure ?

— Sire, vă ascult.

— Te simți destul de în putere să mai pleci o dată în campanie?

— Oricînd ! rosti mareșalul puțin cam prea tare.

Întrebarea regelui îi părea menită a-l pune în încurcătură. Să fie cumva vorba să-l scoată din armată ? Henri îl trase într-o firidă.

— Să n-o supărăm pe regina, s-ar putea să fie trează încă și știi că-i însărcinată. De la plimbarea noastră în Savoia, au trecut cîțiva anișori. Ai băgat de seamă că numai în cele dintîi două treimi ale vieții ținem socoteala precisă a anilor și apoi o pierdem ? Tinerețea pare fără sfîrșit, bătrînețea zboară fără să știi cînd.

Roquelaure, apărîndu-se : — Eu și cu viteazul Crillon ne amintim de multe ori toate cîte le-am făcut, ceas cu ceas, pe vremea ultimului război pe care l-ați purtat. Și ne întrebăm cînd oare o să ne simțim din nou atît de bine ca atunci ?

Henri : — Bine de domnia-ta şi de viteazul Crillon. Ce să spun, însă, de mine ? Pentru mine ar fi fost mult mai bine, de pildă, să n-o fi revăzut pe regina Navarrei.

Roquelaure, convins : — Femeile sînt crucea noastră, ăsta-i adevărul şi aşa rămîne. Ar trebui să le lăsăm să-şi vadă de casă, şi cel mai bun prilej e un război.

Henri se apropie de el, îi puse mîna pe umăr şi-i vorbi, privind în gol :

— Da' noi, devenim noi oare, cu trecerea vremii, mai uşor de răbdat ? Ce să facem, lumea ajunge să se sature de noi. Am fost multă vreme în fruntea bucatelor şi am dat tonul modei, moda celui veşnic vesel, moda liberei cugetări, moda fericirii poporului.

Roquelaure : — Moda vitejiei, a raţiunii, moda Franţei, moda cultului femeii.

Henri : — Moda încornoratului. Da' s-a zis cu moda. Oricum s-ar numi pînă la urmă, lumea tot se satură de dînsa şi o dată cu dînsa şi de noi. Şi cu toţii încep să ceară altceva, ceva care să se deosebească în totul de vechea modă, deşi nu-i de loc sigur că cea nouă îi poate face mai fericiţi. Crezi că feciorul meu Vendôme e mai pricopsit decît noi, cu viciul lui italienesc ?

Dar mareşalul nu găsi nici un cuvînt de mîngîiere pentru părintele care căpătase de la încîntătoarea Gabrielle, tocmai de la dînsa, un fiu cu porniri împotriva firii.

Iar Henri, întors cu tot trupul spre perete, rosti :

— Ce ştiu eu ?

Se gîndea, se înţelege, la mult mai multe lucruri decît la feluritele chipuri de a face dragoste. „Mai am oare dreptul să cuget la marele plan ? Pot eu, oare, să duc la bun sfîrşit un plan nou, cutezător, întemeiat pe realităţi — la o vîrstă care are ceva ireal din pricina atîtor dorinţi ? Cel mai bine ar fi să se sfîrşească o dată cu mine."

Roquelaure înţelese : regele trece printr-un ceas greu ; ba înţelese chiar mai multe decît s-ar fi putut bănui. După o scurtă şovăială se hotărî, îşi petrecu braţul după gîtul stăpînului său, braţul îi tremura, dar îi spuse : „Navarra". Şi apoi, la ureche :

— Prinţul meu. Henri Navarra.

Regele îi dădu acolada, îl îmbrăţişă, îl sărută pe amîndoi obrajii. Îl tutui ca odinioară, şi i se adresă :

— Roquelaure, dintre noi toţi, tu erai cel mai frumos, cu tinichelele pe care le atîrnai pe tine, mai ales pe cîmpul de luptă.

— La luptă ! strigă mareşalul, dar văzînd că stăpînul duce un deget la buze, şopti :

— Acolo n-o să ne prăpădim. Mai degrabă aici ne prăpădim.

Henri îi aruncă o privire lungă, scormonitoare. Simplitatea e mai înţeleaptă. Niciodată nu sîntem destul de simpli.

Şi amîndoi scotociră prin toate ungherele, după toate colţurile, dacă nu trăsese cineva cu urechea. După care Henri trecu în cabinetul lui.

Tot pe atunci Henri avu prilejul să facă cunoștință cu „Don Quijote", în ediția apărută la Bruxelles în 1607. Bassompierre îi citea, dar se oprea mereu din lectură, din pricina rîsului. Atunci Henri își potrivi ochelarii greoi, îi luă cartea din mîini și citi singur, cu jumătate glas, hazliile pățanii ale cavalerului tristei figuri. Binevoi și el să rîdă o dată cu cel ce-l asculta, dar nu prea din toată inima. Cică regele Spaniei se prăpădise de rîs citind romanul. Da' de ce rîd oare cu toții ? Cineva crede că-i un luptător, dar lumea își bate joc de el. Poartă în suflet icoana unei domnițe închipuite, la drept vorbind o femeie de rînd, pe care nici măcar n-a văzut-o. La turmele de oi drept armate, crede că slujnica e o ființă dumnezeiască și-i pus pe fapte care în ochii tuturor sînt prostești, numai în creierul lui înnegurat nu. Singurul care nu-i dă cu tifla e scutierul lui, un bun slujitor. Puterea de înțelegere a unui bun slujitor nu poate merge, însă, prea departe.

„Ce noroc, gîndi Henri, rîzînd cu poftă, că marele-maestru nu-i scund și burtos și că eu nu sînt lung și uscat. Să nu cercetăm mai departe." Se ținea de burtă de rîs și Bassompierre așișderea. Iar spre a se odihni trecură la „Amadis de Gallia" [1], un adevărat roman cavaleresc, cu bătălii aievea și doamne nobile. De altfel Henri închina în fiecare zi o jumătate de ceas, dacă nu și mai mult, citirii unui tratat de economie agricolă : „Scena agriculturii", la care ținea mult. Întotdeauna mai avem de învățat, mai ales cînd ne pricepem la ceva. Rosny a numit ogorul și pășunea cele două țîțe ale statului. Regele își întipărise aceste cuvinte în minte și ținea ca ele să se adeverească înlăuntrul țării, așa după cum planul său avea în vedere întreaga lume.

În mintea lui, Europa ajunsese o realitate ce avea să fie recunoscută de toți, de îndată ce trufașul vis habsburgic al monarhiei universale se va fi destrămat. „Asta-i, hotărît, cu totul altceva decît o bătălie împotriva turmelor de oi și a morilor de vînt. O asemenea bătălie dă mai degrabă monarhia universală, care a fost întotdeauna o nălucire ; în schimb ideea noastră limpede despre o federație a popoarelor libere va izbîndi mai curînd ori mai tîrziu. Aici nu se mai poate spune : «Ce știu eu ?» Asta-i un lucru pe care îl știu. Și dovada e că, urmărind un vis atît de depărtat, rămînem totuși mereu cu picioarele pe pămînt și ne îngrijim deopotrivă de împlinirea unor proiecte cît se poate de simple, ca și de aceea a marelui plan care este și el cît se poate de simplu."

Întru acestea deschise la Paris Biblioteca regală, care urma să fie a întregului norod. Iar dacă avea să mai aibă răgaz, dorea să înființeze Muzeul meșteșugurilor și Grădina botanică. Fiindcă

[1] Roman cavaleresc spaniol publicat în 1508 la Zaragoza, iar în traducere franceză în 1540.

multe atîrnă de ființa ori neființa unui singur om. Nu mai vîna, fiindcă vînătoarea îl obosea. Cu atît mai neobosit cerceta, însă, pricinile sărăciei. Mai mult vedea în fața ochilor „Scena agriculturii", decît o citea. Țăranii îi arătau păsurile lor. Iar el căuta să-i ajute — de parcă războiul n-ar fi bătut la ușă. Cu picioarele înfipte în glie, cu inima îmbrățișînd nevoile țării, mintea i se îndrepta, firesc și cutezător în același timp, spre viitor : cîte nu poate cuprinde viața unui om ! Dar se afla în partea aceea a vieții, în care nu se mai poate ține socoteala anilor și care zboară ca gîndul.

Marchizul de la Roche, locțiitorul regelui în Canada, Terra-Nova și Labrador, suferi un naufragiu ; echipajul său rămase timp de cinci ani pe o insulă pustie, iar el însuși, cînd se înapoie în Franța într-o barcă, era un om sfîrșit. După el plecară alții, vechi hughenoți ori oameni noi, trimiși de companiile comerciale. Domnul de Monts primi împuterniciri de vicerege și făcu negoț cu blănuri, avînd drept de monopol, întărit de regele Henri, ceea ce stîrni multă pizmă. Îi vîna pe contrabandiști cu trei vase de război puternic înarmate. Porunci să se însămînțeze, să se ridice case și înconjură colina cu întărituri. Colonia număra șaptezeci și doi de locuitori. Cea dintîi iarnă seceră jumătate din ei. În a doua muriră de scorbut numai șase.

Regele îl sprijinea pe domnul de Monts, chiar dacă toți ceilalți îl dușmăneau ori rîdeau de el, atîțați de negustorii de blănuri care nu se puteau împăca cu gîndul ca negoțul lor să fie un drept regalian și un monopol de stat. Păi, unde ar duce asta ? Regele începe cu anume mărfuri, și pînă la urmă, ne pomenim că statul ia în mîinile lui tot negoțul din afară. Oamenii onorabili începură a vorbi de himere și a-i lua peste picior pe visători. Ascunzîndu-și mînia, își băturâ atîta joc de ideea regelui, pînă cînd acesta dădu înapoi și neguțătorii hotărîră din nou prețurile. În această împrejurare rămăsese singur, nesprijinit nici chiar de Rosny, care nu înțelesese ce urmărea regele, și de aceea îmbrățișeze cauza neguțătorilor și nu pe aceea a regelui său și năstrușnica-i idee ca statul să monopolizeze negoțul de peste hotare.

O seamă de treburi mergeau, altele nu. În două rînduri, Henri mai trimise cîte trei corăbii, cu lucrători și familiile lor, spre a pune temelia „republicilor creștine franceze" de dincolo de mări. Un bătrîn hughenot, pe nume Samuel de Champlain, întemeie orașul Québec. Dar Henri nu îngădui nicicînd să plece într-acolo obișnuiții aventurieri : cele mai cutezătoare expediții fură duse la bun sfîrșit fără ajutorul lor. Băștinași, care îi și învățaseră limba, veniră în Franța și regele stătu de vorbă cu dînșii. După cum s-ar fi bucurat mult să-l vadă pe Champlain, cînd acesta făcu cea din urmă călătorie spre a-i vesti descoperirea lacurilor Huron, Michigan, Ontario. Dar nu mai apucă să-l vadă.

Adăpostea lucrători în însăși casa lui și le cerceta adesea atelierele. Unul dintre ei era gravor în lemn. Henri intră, luă

cu el gravura pe care meşteşugarul tocmai o sfîrşise şi o privi îndelung în cabinetul lui, şezînd pe scaun. Căci nu mai era chip să facă totul din mers, ca odinioară, dar nici şezînd nu mai făcea mare scofală. Gravura înfăţişa un schelet ţinînd coarnele plugului. Scheletul plugar. Chiar dacă murim, tot nu ne lăsăm : lucrarea începută merge înainte.

NEFERICIREA FERICIRII

Maria de Medicis era prost dispusă, plină de nevricale şi această stare se înrăutăţea mereu ; nimeni nu-i mai putea intra în voie. Şi Henri mărturisi lui Rosny că nici nu era chip să schimbe cîteva vorbe cu dînsa, necum să găsească o îmbărbătare, un cuvînt de mîngîiere.

— Cînd vin acasă, mă primeşte cu o privire îngheţată, plină de dispreţ. Încerc să mă apropii, să glumesc, s-o sărut ; zadarnic. Încît trebuie să caut în altă parte o clipă de uitare.

De obicei, regina tocmai se oprea dintr-o convorbire cu anume persoane, de pildă cu d'Épernon. Convorbirile se învîrteau, e adevărat, în jurul soţului ei, dar n-ar fi făcut de fel plăcere acestuia. Nouă de tot şi uimitoare pentru cei mai mulţi era înverşunarea cu care regina osîndea împreunarea dintre sexe. Pentru asemenea pricină voise chiar să trimită la eşafod, fără judecată, pe una dintre domnişoarele de onoare. Henri înălţă din umeri, dar trebui să dezbată cazul cu regina scrîntită. Maria era îmbrăcată în negru, după moda spaniolă, iar el purta în picioare cizme cu pinteni, ca înaintea unei călătorii. O rugă să ţină seama că Franţa avea o Curte civilizată. Lăsînd la o parte ieşirea cu totul nepotrivită a reginei, aminti că stîrnea nemulţumire, fiind cunoscut desigur şi Curţilor străine, faptul că în Luvru mişună femei spioane şi că toţi se simt pîndiţi pînă şi în pat.

— Toţi, dar mai cu seamă maiestatea-voastră, adeveri Maria. Nu vreau să mai aud că sînteţi un bătrîn stricat.

— Împiedică-ţi atunci prietenii să rostească asemenea vorbe, îi dădu răspuns Henri, dorind sincer să-şi păstreze sîngele rece.

Dar regina era neînduplecată :

— Să nu se mai spună că Luvrul e un lupanar.

— Cine i-a făcut faima asta ? întîmpină regele. Doamnă, aţi împămîntenit la noi obiceiuri aduse de aiurea. E lăudabil că v-aţi schimbat gusturile. Dar acum exageraţi cu virtutea.

Maria se dădu cu totul de gol. Ceru ca fata să fie neapărat executată. Dar în primul rînd spuse :

— Ambasadorul Spaniei v-a înţeles jocul.

— I-a trebuit cam mult timp, observă Henri. În cele din urmă I-am convins de gîndurile mele paşnice. Don Inigo spune pe faţă : Un rege care dobîndeşte atîtea izbînzi în agricultură, pe tărîmul artelor şi meşteşugurilor...

Maria : — Are să piardă negreşit războiul. Aşa se încheie fraza lui ; uneori o rosteşte pînă la capăt, alteori nu.

„Faţă de dînsa a rostit-o pînă la capăt", înţelese Henri.

Iar Maria urmă :

— Să ataci şi apoi să fii înfrînt ! Nevolnic erou şi-a mai ales şi biata Europă ! Dar se va sfîrşi în curînd şi asta !

Se opri ca să-şi tragă răsuflarea. Sub dantelele-i negre, pălise cumplit. Rochia şi şalurile îi ascundeau sarcina. Dar nu numai asta îl îndemna pe Henri să fie atît de răbdător ; o şi compătimea pentru că, întorcînd spatele regatului — regatul lui şi al ei — rătăcea pe căi atît de greşite. Nu-i e milă nici măcar de dînsa, observă el şi se hotărî cu atît mai mult să asculte orice, nummai să nu i se facă rău.

Maria, pentru a ajunge acolo unde ţintea, îşi dădu şi mai rău în petic. Spintecă aerul cu mîinile-i mari, bătu din picior, îl ocărî :

— Sînteţi un om sfîrşit ; nimeni nu v-a spus-o încă ? N-o mai puteţi duce multă vreme. Chiar şi numai viciile pe care le aveţi ar putea doborî pe oricine, dar maiestatea-voastră nu se mulţumeşte numai cu femeile şi cărţile de joc, ci se amestecă în toate ; nu-i un colţişor din cer şi de pe pămînt, ba chiar şi din iad, în care să nu vă băgaţi nasul. Neorînduiala pe care o încurajaţi a cuprins şi capul maiestăţii-voastre ; nu mai sînteţi stăpîn pe el. Cît de curînd, trebuie să vi se întîmple ceva.

„Mai degrabă ei", gîndi Henri. Şi fu gata s-o prindă în braţe pe femeia cît un turn, dacă avea să se clatine. Lucrurile nu se petrecură, însă, aşa ; dimpotrivă, regina începu deodată să vorbească mai potolit, dar fiece mişcare a muşchilor feţei şi trupului ei trădau încordarea cu care îi pîndea răspunsul :

— Daţi-mi regenţa !

Cum el nu răspunse, continuă :

— Gîndiţi-vă la fiul maiestăţii-voastre. Dacă nu-mi daţi din timp regenţa, are să piardă tronul cînd veţi muri.

Cu un surîs îngăduitor, Henri îi propuse să cadă la învoială :

— Pentru regenţa pe care o doriţi, îmi dăruiţi viaţa domnişoarei pe care vreţi s-o trimiteţi la eşafod.

Maria nu-şi pierdu cunoştina, dar se ghemui toată, nemaiputîndu-se ţine pe picioare. O apucaseră crampele pesemne, faţa i se înverzise, era îngrozitoare la vedere. Henri încercă s-o ajute, aşa cum sta chircită şi în acelaşi timp îi vorbi cu duioşie, dar şi hotărît :

— Doamnă, v-au strîns prea tare în chingi. Daţi-i uitării ! Amintiţi-vă că aveţi alături de domnia-voastră pe cel mai bun prieten.

Maria se ridică în picioare. Căutînd să tragă folos din înduioşarea lui, se alintă cu glasu-i neplăcut, prea slab şi piţigăiat faţă de trupu-i mătăhălos.

— Cînd îmi daţi regenţa ?

Henri, blînd : — Cînd am să împlinesc optzeci de ani.

Maria, țîfnoasă, ca un cuceritor : — N-o să apucați nici șaizeci.

Și plecă cu zgomot, făcînd să geamă dușumeaua. Din prag îl preveni. Acum nu mai vorbea însă răutatea dintr-însa. Și Henri înțelese că sub furie sărmana încerca să-și ascundă deznădejdea.

Maria : — Nimeni nu s-ar pune chezaș pentru viața maiestății-voastre.

Chiar în aceeași zi îi scoase din pîine pe cei pe care îi pusese să vegheze la respectarea bunelor moravuri și în palatul Luvru nu mai dăinuiră nici un fel de opreliști în calea împreunării dintre sexe. Mulți se grăbiră a se folosi de prilej și, în fruntea lor, domnișoara care fusese cît-pe ce să fie decapitată. Părea că înviase iar dezmățul din vremurile reginei Catherine, spre îndurerata mirare a regelui. El tăcea, însă, căci înțelegea ce planuri se urzeau, dar nu le dădea nici o însemnătate. Trebuia să devină o țintă mai ușoară pentru atacurile vrăjmașilor săi. Și chiar așa se și întîmplă. Predicatorii din biserici se năpustiră cu un nou curaj asupra țintei lor obișnuite, bătrînul muieratic care stoarce regatul, strică obiceiurile și-i singurul vinovat de neliniștea ce domnește în sînul creștinătății. Henri îl preveni în felul lui pe duhovnicul Cotton, care și de data asta se afla pesemne în spatele atacurilor. Se prefăcu, anume, că simte remușcările din pricina morții, de mult întîmplate, a unui domn de Lionne ce-și încălzise picioarele în burțile țărăncilor pe care le despica. Asta nu însemna însă că era împins de patimi murdare ; nimeni n-ar fi avut nimic de spus împotriva unui moșneag ce-ar fi căutat să-și încălzească oasele.

— Fiule, îi dădu răspuns Cotton, și era greu de deslușit dacă din prostie ori viclenie, ai grijă de bunu-ți renume. Cine nu-și mai poate pierde bunul renume, nu mai știe nici el de ce e în stare.

— Părinte, rosti Henri, răspunzător pentru bunul meu renume ești tocmai donmia-ta. Vestește-i pe predicatori că o pot păți dacă au să jignească maiestatea.

După care, apele se liniștiră. Dar regele era mîhnit ; în privința asta își atinseseră țelul. Cu trei ani în urmă ar fi rîs. Acum trebuia să țină seamă de întîmplările ce se pregăteau și de faima ce-i fusese scornită. Europa rămînea de partea lui, de asta era încredințat. Ba fusese chiar poreclit regele Europei. Și cînd, în martie 1609, ducele de Clèves muri, popoarele își îndreptară privirile spre regele Franței, iar Curțile își ținură răsuflarea. Marele-maestru îi dădu ghes să pornească atacul. Dar Henri se împotrivi, voia să respecte dreptul ginților. Numai după ce monarhia habsburgică cotropi Clèves și Jülich, dădu și el aliaților germani încuviințarea să ocupe ducatul Berg, cu orașul Düsseldorf. Tîrguielile se prelungiră mult, fără a se trage vreun foc de armă încît, pînă la urmă, iețele se încurcară rău de

tot din pricina șovăielii sale. Pricina pentru care nu fusese în stare a lua o hotărîre erau conspirațiile din însăși casa lui.

Ajunsese să vadă ajunul campaniei, dar ceasul luptei n-avea să-l mai apuce. Cînd se gîndise să pornească la atac, imboldul său sufletesc fusese marele plan, căci acesta era și rămăsese îndemnul de care asculta. Dar chiar dacă n-ar fi existat marele plan, chiar dacă n-ar fi fost liga popoarelor pentru pace veșnică, de pornit la atac tot ar fi trebuit să pornească spre a-și apăra tronul : atît de departe ajunseseră lucrurile între timp. Dar de spus se va spune că el, cel veșnic îndrăgostit, *le vert galant*, pierzîndu-și la bătrînețe simțul măsurii și nemaifiind în toate mințile, a vrut să dezlănțuie războiul numai de dragul unei fuste. Atît de mare e puterea renumelui ; pînă la urmă, iezuitul Cotton se dovedise a fi mai mult șiret decît nătîng.

Dintr-un prinț ce stăpînea cu mintea lui nu numai lumea, așa cum era ea atunci, ci și lumea ce avea să vină, prostul renume făcu, în cel din urmă an al vieții regelui, un crai ce își supraviețuia-și-e însuși ; atît de mare e puterea renumelui stîrnit de curtenii săi, în capitala sa. Ba, în penultimu-i ceas, acest renume va trece și peste hotare, răpindu-i mulți prieteni, dar nu oameni din popor. Căci popoarele, și mai cu seamă poporul său, trebuie să fi fost conduse de o adîncă înțelepciune de vreme ce nu încetau să creadă într-însul. Iar el, cu toate că renumele îi fusese scornit de inși foarte apropiați, n-ar fi trebuit să se lase pradă mîhnirii, căci din pricina ei pierdu penultimul ceas. Toate acestea îl pregătiră, ca niciodată, să primească lovitura ucigașă.

Cu puțin timp înainte de a întîlni pentru întîia oară pe o tînără, mult prea tînără fată, pe nume Charlotte de Montmorency — cu puțin timp înainte făcuse o ciudată plimbare în afara zidurilor orașului. El pe jos, podagrosul D'Épernon în litieră, și împreună cu ei alți seniori, se preumblaseră pe niște colnice din vîrful cărora privirea îmbrățișa în întregime marele oraș. Regele vorbea tare și surdul din litieră înțelegea aproape totul. Regele pornise la plimbare de-a dreptul din cabinetul său, unde meditase avînd mereu în fața ochilor, fără voia lui, o anumie gravură în lemn. Cu atît mai gălăgios se arătase însă apoi în societate. Iar cînd capitala li se înfățișase în toată întinderea ei, se întorsese cu spatele către dînsa, se aplecase pînă aproape de pămînt și mlădios ca un tînăr, își vîrîse capul printre picioarele răschirate. Iar din această poziție exclamase :

— Nu văd decît lupanare !

— Sire, eu văd Luvrul, îi răspunsese, vesel, credinciosul Roquelaure.

O spusese cu bune intenții, ca să întrețină dispoziția regelui. Dinăuntrul litierei se auziră, însă, niște chicote ce nu mai luau sfîrșit ; purtătorii ei trebuiră să-și bată stăpînul pe spinare.

După aceea regele rămase mult în urma însoţitorilor. Un singur om, căruia nu-i da nici o atenţie, se ţinea în preajmă-i, dar prevăzător, la o oarecare depărtare. Era unul dintre poeţii ori învăţaţii ce se ţineau pe la Curte pentru ca seniorii să poată sta de vorbă cu ei şi să strălucească în lumina lor. Tatăl e poate meşter ciorăpar, dar fiul primeşte porunci din partea maiestăţii-sale : să nemurească în versuri meşteşugite un balet admirat la Luvru ori să descrie cu grijă vreo pasăre ce-şi face veacul şi moare în colivie. Mica făptură îşi începe traiul ca şi noi, vioaie şi nepăsătoare ; apoi îşi întinde stăpînirea asupra celor de o seamă cu dînsa, trece de marginile îngăduite, e pedepsită, rănită ; renunţă la orice precumpănire, caută singurătatea, şi cînd vreo mînă dă să o atingă, ţipă, înfiorată de cumplite presimţiri.

De data asta nu-i însă vorba de soarta unei păsărele. Acum, ajutat de mintea-i încercată, poetul ori învăţatul n-are să spună şi n-are să facă nimic nepotrivit, deşi, de dragul artei lui, seniorii l-au primit printre ei de parcă ar fi şi el nobil ori oştean viteaz. Se fereşte să se apropie prea mult de rege, care îşi face plimbarea. Însoţitorii nu sînt bineveniţi. Şi feciorul tîrgoveţului murmură de la respectuoasă depărtare ceva ce are tîlc, dar nu priveşte pe cineva anume. Regele are urechea foarte bună, dar nimeni nu-i poate cere să audă acest monolog fără însemnătate.

„Fericirea e cum nu se poate mai obositoare. Nimic nu ne cere atîta încordare ca fericirea. Chiar şi pe aceea a mea, nu prea mare, trebuie totuşi s-o ţin în frîu, căci numai dacă ştii s-o mărgineşti de bună voie îşi păstrează fericirea părelnica ei întrupare. Să zicem că toată Europa ar fi plină de vestea faimei mele, întemeiată la drept vorbind numai pe vorbe, mai mult : că această veste ar fi ajuns şi pînă la locuitorii Noii Franţe. Ce-ar trebui să fac ? Ar trebui, fie să-mi sporesc fericirea, fie să mă lipsesc de ea. Chiar aşa măruntă cum este, şi va rămîne, ea îmi aduce destui vrăjmaşi şi nu-i mare lucru ca vreunul să pună mîna pe jungher. Pe mine, însă, fericirea mă sileşte să fiu mereu mai fericit. Să întreprind noi lucrări, noi călătorii — al căror sfîrşit să se afle dincolo de mormîntul meu."

Coborîtorul unei familii neînsemnate trebuie să ştie să prindă clipa cînd să iasă din scenă. Să se ascundă într-o mînăstire, într-o colivie, într-o bibliotecă. Să amuţească. Fiindcă nu e destul de mare ca să fie atît de fericit încît să ajungă la nefericire. Nu-i un prinţ, pe care se reazemă o lume ce ar cădea o dată cu el. Nimeni nu-i cere şi nimeni nu aşteaptă din parte-i să cunoască o *infelix felicitas* [1]. Dar un om mare nu are de ales. Trebuie să mergi pînă la capăt pe drumul tău greu, o *infelix felicitas*.

---

[1] Fericire nefericită (lat.).

Doamna Marguerite de Valois nu refăcu reputația Luvrului, după cum n-o refăcu nici pe a sa. Nu-i era ei dat să săvîrșească o asemenea ispravă. Spre deosebire de Maria de Medicis, regina Margot nu umbla cu ascunzișuri și nu avea răi sfetnici în afară de patimile ei, care, ce-i drept, o stăpîneau încă din plin. Locuia acum într-o casă pe care i-o împrumutase arhiepiscopul Parisului. Acolo aduna și ospăta bine Academia ei de spirite alese — care avea să se bucure cîndva de onoruri publice. O altă parte a făpturii ei avea însă nevoie de tinere omagii.

Într-o dimineață se duse la liturghie ; în trăsură, pe scăunelul din față, ședea un băiat frumos, de douăzeci de ani. Cînd se înapoiară acasă, un paj al ei sări pe scara trăsurii și curmă cu un foc de pistol viața amantului titular, care luase, pesemne, locul pajului. După aceea ucigașul încercă să fugă ; dar oricît de îngrozită era doamna Marguerite de rochia-i mînjită cu sînge, ca și de cealaltă pierdere, izbuti totuși să dea alarma. Adus în fața leșului, ucigașul îl izbi cu piciorul și rosti :

— A dat ortul popii ? Atunci puteți să mă omorîți și pe mine ; îmi pare bine de ce am făcut.

O spusese în fața unei doamne a cărei răbdare o pusese oricum la grea încercare.

— Să fie sugrumat ! strigă ea.

Își smulse jartiera de pe piciorul încă frumos, deși cam gros, și o zvîrli slujitorilor :

— Nu l-ați sugrumat încă ? Ce așteptați ?

Dar nimeni nu se grăbi să dea ascultare poruncilor reginei Margot, care își ieșise din fire. Încît pajul de optsprezece ani, care cu atîta mulțumire omorîse un băiat de douăzeci, fu osîndit de tribunalul legiuit. Iar regele semnă, și nici n-ar fi putut face altceva. Dacă s-ar fi arătat îngăduitor, i s-ar fi aruncat lui în spinare vina amorurilor tîrzii ale primei sale soții, ca și urmările acestora. Răzbunătoarea Margot întrecu însă limitele sentinței judecătorești. Și pajul trebui să se urce pe un eșafod înălțat la cîțiva pași de casa ei, chiar sub ferestrele ce dădeau în curtea de onoare. Băiatul se ținu tare, se arătă viteaz și nu ceru îndurare. Dar ce-i folosea idolului îmbătrînit al unor vremi apuse, cu obrajii căzuți, că, stînd în casă, în rochia de dimineață, putea să vadă și să se bucure de priveliștea tăierii unui cap tînăr ? !

Fostul ei soț își spuse : „Biata Margot e la rîndu-i o jertfă — jertfa propriului ei dezmăț. Nici n-ar fi putut bănui odinioară în ce hal va ajunge. Cotton ar fi putut s-o sfătuiască, nu fiindcă ar fi prea înțelept, ci pentru că a moștenit înțelepciunea foarte veche a înaintașilor săi : «Ferește-te !»“ Cu acest sfat întipărit în minte plecă să privească un turnir pus la cale de Marguerite. De la aventura ei se scursese un an și mai bine și Margot o uitase aproape. Cu atît mai mare luare aminte urmărea, însă,

Henri noile născociri ale firii ei, care trebuiau să-l pună în gardă.

Margot voia, nici mai mult nici mai puţin, decît să-i facă rost de o nouă iubită. Anume de domnişoara de Montmorency, Marguerite-Charlotte, născută în 1594. Copila avea doar cincisprezece ani cînd regina Margot pofti privitori la turnir. De altminteri nu numai Margot, ci şi alte doamne se gîndiseră, de parcă se vorbiseră între ele, la aceeaşi frumoasă adolescentă. Ceea ce le îmboldise în primul rînd fusese împrejurarea că poetul Voiture o asemuise cu aurora. Dintr-o zi care mijeşte poţi, fără îndoială, scoate orice — toată lumea îşi dădea seama că o asemenea gîgîlice necoaptă şi încă, la drept vorbind, neformată, abia în viitor avea să-şi ţină făgăduielile pe care le făcea. Privind lucrurile de aproape, mica frumuseţe era dar o născocire a poetului Voiture.

Motivele celorlalte doamne erau egoiste, mai ales ale doamnei de Sourdis pe care o cunoaştem bine. Doamna de Sourdis o peţea pe domnişoara de Montmorency pentru fiul ei, fiind gata chiar să renunţe la orice fel de zestre. Avea de pe urma nepoatei ei Gabrielle o pensie de cincizeci de mii de livre. Dacă îi izbutea ce avea de gînd, sumişoara putea să ajungă la o sută de mii. Tatăl fetei era căzut în dizgraţie : lá urma urmelor, cine naiba îl pusese pe un conetabil, căruia regele îi spunea cumătru, să conspire împotrivă-i ? Acum se căia de nerozia lui şi era gata să facă orice, numai să-i intre iar în graţie. Căsătoria fu dar hotărîtă fără zestre, deşi Charlotte era o foarte bogată moştenitoare.

Apoi se mai amestecă şi o bătrînă prinţesă, care nu voia nici ea să renunţe la trasul sforilor. Cînd mama micuţei Charlotte se îmbolnăvi, doamna Diane de France, rodul unei legături în afara căsniciei, luă la dînsa copila ; curînd prinţesa izbuti să pună beţe în roate doamnei de Sourdis. Şi cu asta am ajuns în clipa cînd regina Margot o pofti pe Charlotte la turnirul ce trebuia să se desfăşoare pe proprietatea ei.

Nici Margot nu-şi uita interesele. Avea nevoie de mulţi bani spre a-şi clădi un nou castel ; nu putea să sufere casa arhiepiscopului din pricina amintirilor neplăcute pe care i le trezea. Şi apoi nu voia să fie singurul idol îmbătrînit căruia îi plac florile abia îmbobocite. Uite o floare ce stă să se deschidă pentru soţul tinereţelor ei şi să-l ducă în ispită. Dar trecînd peste socotelile pe care oricare alta în locul ei le-ar fi făcut, Margot răsăsese cea de odinioară : o umanistă înţeleaptă, în stare a pătrunde adînc în sufletul oamenilor. „Fostului meu soţ, îşi spunea, îi lipseşte ceva spre a-şi putea duce la bun sfîrşit marile-i planuri — nu prea ştiu care anume, dar se pare că sînt chiar mari — şi ar fi păcat să nu-şi depăşească propria faimă şi să n-o facă nemuritoare. Oricum, îi lipseşte ceva şi suferă că nu are ceea ce, la urma urmei, i-a dat puterea să săvîrşească tot ce-a făptuit : vraja pe care i-o dăruieşte femeia. Are haz că cineva

poate fi vrăjit de-alde noi, așa cum sîntem ; și încă atît de vrăjit, încît să ajungă un mare rege.

Și nu numai că are haz, își spunea Margot. Dar e și o naivitate și un lucru sublim să fim luate în serios. Atîta timp cît mai e în stare de asta, nimic nu-i pierdut și e încă al meu. Iar ca un bărbat să fie al tău înseamnă să-l ai viu în fața ochilor, cu toate amintirile ce te leagă de el și mai cu seamă cu amintirile ce te fac să suferi. De aceea îmi și ridic castelul peste drum de al lui. De dincolo de fluviu am să pot vedea prin ferestrele lui, bineînțeles cu niște ochelari buni."

Turnirul se sfîrși cu uimitorul triumf al unui personaj la care nimeni nu se gîndise : al domnului de Bassompierre, care-l birui pe cavalerul reginei, pe Concini, încît Maria de Medicis făcu spume la gură. În schimb regele era prea mulțumit. Ei, Bassompierre a făcut mari progrese în deșteptăciune și virtute. Aceea a trupului ține pas cu cealaltă. Și, cu adevărat, șovăielnicul Bassompierre mînat la început doar de curiozitate, se preschimbase într-un admirator al regelui care înțelegea ce grea era povara pe care o avea de purtat acesta, povara nefericitei fericiri. „Nici un prieten nu-i de prisos", își spuse dar Henri, în timp ce eroul zilei, cu ochii luminați de bucurie, făcu călare ocolul tribunelor.

Își sili calul să îngenunche în fața maiestăților-lor, făcu un salut larg cu pălăria și așteptă poruncile. Pe care dintre doamne s-o aleagă spre a împărți cu dînsa răsplata gloriei ? Grea alegere. Dar regina Navarrei își spuse cuvîntul, arătînd lui Henri o prea tînără domnișoară, care din fericire se afla chiar în fața lui. Regele avusese timp de o oră în fața ochilor proaspăta frumusețe, fără a o fi băgat în seamă. Mai întîi pentru că tatăl ei căzuse în dizgrație. Fiica, ce-i drept, îi fusese înfățișată, dar uitase cînd și cu ce prilej anume. O copilă ca atîtea altele, care n-avea nimic din farmecul aurorei. Întru acestea băgă, însă, de seamă că mai multe perechi de ochi erau ațintiți asupră-i. Bassompierre aștepta pur și simplu, dar alții adăstau încordați.

Henri era de mult obișnuit cu acest soi de întîmplări și le înțelegea ușor tîlcul. I se oferea o femeie. Aruncă o privire furișă asupra celor din preajmă-i ; cele două regine erau la curent. Și de-abia atunci păru c-o vede și pe tînăra fată din partea dimpotrivă, de-abia atunci o privi — și fu lovit parcă de ceva, văzu parcă o minune ori jungherul unui ucigaș. Nu lipsi mult să-și piardă cunoștința, căci exagera în toate.

Ager cum era, Bassompierre își cunoștea regele și socoti că porunca pe care o aștepta și fusese dată. Făcu înconjurul arenei, calul mai îngenunche o dată. Și tînăra domnișoară de Montmorency fu ajutată să urce în șa ; toate doamnele erau numai ochi să vadă cum o ridică Bassompierre. Privitorii săriră de la locurile lor spre a vedea răsărind noua stea. Bassompierre își purtă calul de căpăstru. Iar, din șa, copila privea mîndră și fericită mulțimea ce se îmbulzea în juru-i. Și-i era de ajuns ; nu se

gîndea la fel la ce o mai aştepta de aici incolo ! Cînd ajunse în faţa tribunei regelui, acesta plecase.

Căci pesemne îşi spusese : „Să fiu bine înţeles : Vreau să fiu, în sfîrşit, lăsat în pace cu femeile, am destule altele pe cap". Prietenei sale Margot îi punea în seamă numai motive egoiste pentru purtarea ei ; pe celelalte nu le vedea. În clipa aceea a vieţii nu mai voia să ştie de vraja femeilor ca imbold pentru lucrările lui, de parcă nu el fusese acela care simţise cîndva acest imbold. Totuşi, lucrurile îşi urmară cursul fără a putea fi oprite. În primul rînd, conetabilul nu aşteptă ca fiica să-i fie peţită, ci o oferi chiar el şi anume tocmai domnului de Bassompierre, care nu făcuse mai nimic spre a o avea. Oricine putea spune despre aurora că „nu există ceva mai frumos pe pămînt".

Ce putea da acesta în schimb spre a căpăta de soţie pe cea mai bogată moştenitoare ? Era viteaz ca însăşi spada lui şi, prin exerciţiu, dobîndise o minte ageră. Altfel n-avea leţcaie şi-şi vindea pielea bizuindu-se pe noroc ; ieşise la lumină, dar ar fi fost dat repede la fund dacă regele şi-ar fi luat privirea de la el. Toate acestea n-aveau, însă, nici o însemnătate faţă de dorinţa lui Montmorency de a intra iar în graţie. Prietenul său d'Épernon îl întrebă :

— Cît crezi c-o mai duce regele ăsta ?

— Mai mult decît domnia-ta, îi dădu răspuns conetabilul, furios că-şi plecase prea multă vreme urechea la spusele conspiratorului podagros. După care luară amîndoi masa cu Roquelaure şi Zamet, stăpînul unui milion şi opt sute de mii de taleri, cum îşi spunea. „Şi ăsta s-a ivit iar, gîndi Henri cînd i se povesti despre logodnă. E cu adevărat uimitor cum dai în viaţă mereu peste aceiaşi oameni, adică peste cei care au mai rămas din cei de altădată."

Henri nu se prea sinchisea de cele ce se petreceau în familia Montmorency ; îl firitisi pe alesul conetabilului şi-i făgădui să vină la nuntă. Între timp căzu însă bolnav de podagră, binecunoscuta boală a oştenilor pe cale să îmbătrînească. Iar o dată cu el se îmbolnăvi de aceeaşi boală şi Montmorency ; d'Épernon o avea mai de mult. Pe patul de suferinţă, Henri ceru să i se citească, şi dorinţa îi fu împlinită pe rînd de Bassompierre şi de tînărul Grämont. Amîndoi erau sclavii modei şi împărtăşeau admiraţia generală pentru „L'Astrée", romanul domnului d'Urfé, în care păstorii şi păstoriţele se iubesc fără a cunoaşte ispita trupească, iar plăcerile şi chinurile trupului parcă nici n-ar exista — lucru ce nu-i poate fi decît pe plac unui podagros.

Pe de altă parte, regele primi la patul lui de suferinţă pe doamnele Curţii. Şi nici una nu uită să ridice în slăvi frumuseţea tinerei Charlotte. Dar, după cum spuneau, cea mai aleasă însuşire a ei era neprihănita-i curăţenie sufletească, atît de străină, vai, de socotelile curtenilor. Cînd priveşti o asemenea făptură, începi să crezi că lumea trandafirie a păstoriţelor şi idilicele

lor mioare există aievea. În gura reginei Margot, astfel de vorbe sunau cam ciudat. Şi Henri îi dădu răspuns :

— Mititica face pe oiţa blîndă şi chiar pe gîsculiţa. În cel mai bun caz, poate că mai e încă aşa. Dar cum aş face-o amanta mea, ar şi dori să fie regină. Ştiu bine cum se petrec lucrurile. Durerile puternice îl pot împinge însă pe om să-şi caute cea mai nepotrivită mîngîiere. Lumea mioarelor şi a gîsculiţelor se află şi ea pe pămînt, şi sîntem înclinaţi a ne închipui că nu cunoaşte durerile. Patul e plicticos. Pe lîngă el romanul domnului d'Urfé, care la rîndu-i te face să caşti, pare totuşi o aventură ispititoare, ce ar trebui încercată. Iubirea fără patimă ar fi ca un nou început. Ce crede Feuillemorte despre asta ?

Bellegarde, marele scutier, avea de atîta vreme această slujbă, încît Curtea nu-i mai spunea decît domnul „mare". Într-o treabă ca asta despre care-i vorba acum, regele trebuia să ceară părerea vechiului sfetnic. Cînd Henri îl pofti, dar la el, să vorbească, între patru ochi, prietenul, înţelegîndu-şi întinderea răspunderii, rosti : „Să ţinem seama de deosebiri". Căci voia să sublinieze deosebirea dintre păstoriţe, despre care avea o părere proastă, şi o tînără fată de o frumuseţe fără cusur.

— O copilă, replică Henri. E o copilă, Feuillemorte.

— Şi de ce să se bucure Bassompierre de unul singur de copilă ? îi dădu răspuns Feuillemorte, tot cu o întrebare.

Îşi păstrase statura impunătoare, numai că acum îi picura pururea nasul — ceea ce făcea din el o ţintă pentru glumele Curţii, deopotrivă cu nevasta mareşalului Roquelaure.

Henri luă aminte în gînd că Feuillemorte nu mai era cel de odinioară şi nu pricepea despre ce-i vorba. Să-mi bat joc de o copilă, dar cum s-ar putea una ca asta ? ! Totuşi, marelui scutier îi porunci scurt : „Adă-mi-o !" Aşa suna acum porunca. Pe vremuri poruncise : „Arată-mi-o !" Dar numai Bellegarde îşi aminti de porunca aceea, şi întîmplări de demult îi trecură în zbor prin amintire.

Regele veghe toată noaptea. Cei doi care îi citeau dormiră cu rîndul. Romanul „L'Astrée" nu se mai sfîrşea şi nerăbdarea de a-şi trăi şi el pastorala lui îl făcu pe Henri să se dea jos din pat. În aceeaşi dimineaţă încă o numise pe micuţa Montmorency gîsculiţă, ba chiar gîscă, arătînd că nici nu voia să ştie de dînsa. Ceea ce nu-l împiedică, totuşi, să mărturisească logodnicului ei Bassompierre, cum îl zări, c-o iubeşte pe Charlotte, că-i îndrăgostit ca un nebun.

Zi de iarnă, ceasurile opt ale dimineţii. Augustul, iubitul monarh îşi reazemă capul pe umărul tînărului şi frumosului favorit, care îngenunche pe o pernă lîngă patul lui. Lacrimile regelui udă haina tînărului sau cad în propria-i barbă albă.

— Dacă o iei de nevastă şi te iubeşte, să ştii, Bassompierre, că am să te urăsc. Cum şi tu m-ai urî dacă dînsa m-ar iubi. De ce să ne învrăjbim dar ? De ce să stricăm prieteşugul nostru ? Sînt

hotărît s-o mărit cu nepotul meu, prinţul de Condé. Să facă parte din familie şi să fie mîngîierea bătrîneţelor mele.

Deşi încremenit de spaimă, Bassompierre îşi aminti cum se petrecuseră lucrurile în timpul turnirului. „Sărmane, iubite stăpîne, dacă s-ar găsi cineva să te roage : fă bine şi zugrăveşte-o pe aleasa inimii tale, ai fi foarte încurcat. Sire ! Nici nu ştii măcar cum arată logodnica mea." Dar îşi spuse că erau desigur doar toane de om bolnav. Şi de aceea îşi păstră numai pentru el gîndurile şi ticlui cîteva fraze meşteşugite, mişcătoare : „Fie, sire, ca această nouă dragoste să vă aducă tot atîta bucurie cîtă jale îmi pricinuieşte mie pierderea logodnicei, bineînţeles dacă s-ar putea să fiu vreodată trist în faţa maiestăţii-voastre."

Avea să vadă însă altele şi mai boacăne. Regele lîncezi cît era ziua de lungă. Şi tocmai cînd pierduse orice nădejde şi începuse să joace zaruri cu trei gentilomi, pe o măsuţă trasă în locul strîmt dintre pat şi perete — se iviră două femei : doamna de Montmorency se tămăduise de boala ei anume pentru acea vizită. Regele şedea pe un scaun şi conversa cu mama şi fiica, aflate de cealaltă parte a patului. La drept vorbind, îi plăcea mai mult mama. Dar păstoriţele din romanul „L'Astrée" nu-i dădeau pace : cine se asemăna cu ele şi făgăduia o fericire necunoscută ? O întrebă dar pe micuţa Montmorency dacă se bucura de măritişul cu domnul de Bassompierre. Iar dînsa, cu o mutrişoară nevinovată, îi dădu răspuns :

— Dacă aşa-i voia tatei.

Sărmanul logodnic îngheţă. Nu de mult îi spusese : „Eşti toată viaţa mea". Iar cînd regele repetă întrebarea, Charlotte doar înălţă din umeri. Bassompierre înţelese că era azvîrlit cît colo. Începu să-i curgă sîngele din nas, ieşi, şi timp de două zile nu-l mai văzu nimeni. Nu mîncă, nu bău şi-şi pierdu somnul. După care, Henri avu din nou parte să dea ochii cu el. Dar bătrînul rege nu văzu şi adevărul pe care-l descoperise, cu prilejul celor două zile de chinuri, favoritul său dus de nas : E o falsă aurcră, n-are pic de inimă şi minte ca o tîrfă. Pentru Henri, frumuseţea copilei era chezăşia bunătăţii ei. Şi şi-ar fi dat jumătate din tezauru-i de război — în gînd, nu aievea, se înţelege — pentru bunătatea după care tînjea.

Întrucît îl privea, Condé se închină şi primi tot ce fusese hotărît pentru el : logodna, pensia sporită de cîteva ori şi chiar şi vorbele că regele îl însura spre a dobîndi o ţiitoare, că regele îl alesese pe el fiindcă avea anume apucături împotriva firii şi pesemne că nici n-avea să se atingă de nevastă. Condé nu se sinchisi de aceste vorbe vreme de două luni, pînă la nuntă. În care timp şi regele îşi văzu nestingherit de declaraţiile lui de dragoste. Orice om de bună-credinţă putea să vadă că dragostea îi era neprihănită, întocmai cum o prescria domnul d'Urfé, şi că stihurile pe care le comanda, ori le scria singur, în cinstea iubitei sale, erau proaste. Poetul Curţii, Malherbe, făcea de obicei versuri mai bune. „Ce dulce-i amintirea trecutelor plă-

ceri" este, nu încape îndoială, o idee plină de adevăr, cuprinzînd, prea izbutit, un simţămînt general omenesc. Mai mult, era un vers croit parcă anume pentru bărbatul încărcat de ani pe care îl prindea bine melancolia amintirilor, dar nu şi deznădejdea, ori extazul.

Nepotrivire pe care Condé o arătă pe şleau îndată ce se văzu însurat. La început mai binevoi să primească cele zece mii de livre pe care regele le dărui tinerei mirese, şi giuvaericalele preţuind optsprezece mii de livre, dăruite de regină. După cum socoti binevenită şi achitarea datoriilor sale, ca şi plata pensiei pe un sfert de an. Dar cînd regele pofti tînăra pereche la Fontainebleau, cei doi arătară cît le ţinea pielea. Mironosiţa prefăcută, acum prinţesă din casa regală, îi aţîţă cum se pricepu mai bine pe unul împotriva celuilalt, asmuţind gelozia tînărului soţ şi întărîtîndu-l pe bătrînu-i adorator. Într-o seară ieşi în balcon, luminată de făclii, cu părul despletit. Regele fu cît pe ce să leşine, de data asta fără a se mai preface.

— Doamne, dar e nebun de-a binelea ! rosti juna mironosiţă.

Iar Condé se adresă către Henri :

— Sire, întineriţi pe zi ce trece. Schimbaţi de cîteva ori hainele, vă tundeţi altfel barba şi purtaţi nu numai colerete cu flaconaşe de parfum cusute în ele, ci şi culorile soţiei mele, în văzul lumii. Sire, lucrul îmi displace şi nu este nici în interesul maiestăţii-voastre, nici într-al meu, ne faceţi pe amîndoi de rîs.

Aşa vorbi Condé şi se obrăznici din ce în ce mai mult. Era un om scund şi slab, cu trăsături ascuţite. Se lepădase de întunecata-i tăcere. Şi se prefăcea uşuratic şi prostănac, dar ştia să socotească foarte bine. Nu încăpea îndoială că avea s-o scoată bine la capăt, dacă fugea peste hotare cu nevasta. În urmă-i rămînea un rege a cărui închipuită dragoste avea să se preschimbe în furie oarbă. Şi asta cu atît mai mult cu cît vrăjmaşul său Habsburg are să-l găzduiască pe prinţul de sînge şi pe nevasta acestuia. „O asemenea înfrîngere n-are să-i fie iertată biruitorului şi marelui rege, idolul Europei, gîndea Condé, şi nici el n-are s-o poată îndura. Încît are să-şi grăbească singur pierzania care i-a fost pregătită cu grijă. Curaj ! îşi spunea tînărul uneltitor. Regele o să fie ucis, trebuie să fii neghiob ca să nu vezi. Iar urmaşul lui am să fiu eu ; Habsburg o să mă înscăuneze. Înlăuntrul regatului nu-i de aşteptat nici o împotrivire. Protestanţii sccotesc despărţenia lui Henri al lor drept neavenită, iar delfinul e pentru dînşii un copil din flori."

Preşedintele de Thou îl preveni pe Henri. Dar era în zadar. Henri îi vorbi de curăţenia gîndurilor lui. „Trecutul vorbeşte împotriva maiestăţii-voastre", îi aminti de Thou. În zadar însă. Henri îi scrise lui Rosny că nepotul său Condé l-ar putea scoate din sărite. Rosny îl sfătui să-l pună la popreală. Şi Henri era aproape să-i urmeze sfatul, cînd auzi că Condé îl învinuia de „tiranie egipteană", învinuirea cea mai neplăcută pentru un rege al poporului. Henri tăie subsidiile îndrăzneţului tînăr. Dar ameninţarea cu Bastilia rămase doar o ameninţare.

„Curaj!" își spuse Condé. Și, pentru început, își răpi nevasta și o duse la castelul lui de vînătoare, în Picardia, de unde nu mai era decît o fugă de cal pînă la hotarul Țărilor-de-Jos spaniole. La Bruxelles domneau arhiducele și infanta. Dar se mai afla totuși în cuprinsul tiraniei egiptiene și de aceea trebuia să fie prevăzător! Pentru a arunca praf în ochi, puse la cale mai multe plimbări, dintre care una la Amiens, la guvernatorul provinciei, domnul de Traigny. Prințul, prințesa și mama lui Condé — aceea care pe vremuri își otrăvise bărbatul ce nu fusese, după cîte se părea, părintele feciorului ei, dar nimeni n-o știa prea bine. Mama Charlottei ar fi fost bucuroasă s-o vadă amanta regelui. Mama prințului — așișderea. Alte doamne erau și ele gata să dea o mînă de ajutor. Regina Maria de Medicis spusese și ea: „Pentru o treabă ca asta se găsesc îndată treizecei de codoașe. La nevoie aș fi a treizeci și una." Și este neîndoielnic că nu s-ar fi dat în lături, dacă i s-ar fi cerut s-o facă. Nu era nevoie decît ca generalul iezuiților să facă un semn Mariei: jertfa trebuie făcută. E cea din urmă înainte de a ajunge la țintă.

NOUA ELENĂ

E ziua Sfîntului Hubert, vreme frumoasă, și cei ce-au ieșit la plimbare în afară de oraș n-au de ce se mira dînd peste niște vînători. Sînt vînătorii regelui, ceea ce pare oarecum de mirare. Și povestesc tinerei prințese că un pădurar-șef din împrejurimi... dar prințesa nu ascultă mai departe, căci l-a recunoscut pe rege.

Regele poartă o livrea. Ține de lanț doi cîini. Iar ochiul stîng și l-a ascuns sub o basma, încît nimeni nu-l recunoaște în afară de dragostea lui. Care își îndeamnă calul pînă aproape de el, îi spune de sus: „Asta n-am să v-o iert niciodată" — și se depărtează în galop.

De data asta e greu de crezut că Henri ar putea uita cum, odinioară, un țăran bătrîn și pipernicit, cu fața înnegrită, încovoiat, cu o legătură de vreascuri în spinare, s-a strecurat pînă la castelul Coeuvres, trecînd prin liniile vrăjmașe. „Sire! Ce urît sînteți", îi spusese Gabrielle d'Estrées. Apoi o înduioșase însă și o cucerise, căci avea înaintea lui anii de mărire și de stăpînire. Pe cînd acum? Voia să învie din nou vremuri de mult îngropate, se imita pe sine însuși. Copila n-avea cum s-o știe, totuși îi spusese: „Asta n-am să v-o iert niciodată". De parcă înțelesese cum stăteau lucrurile.

Pe de altă parte, Charlotte fu măgulită că un rege se urîțea de dragul ei și i se păru că-i o făptură fără seamăn de însemnată. Să tăcem chitic, hotărî dar copilița sau gîsculița; Bassompierre, care căpătase o strașnică învățătură de minte, îi mai spunea și altcum. Întru acestea, stăpîna casei către care se îndreptau cei ieșiți la plimbare o îndemnă foarte stăruitor pe gîsculiță să

admire priveliștea. Cu acest prilej se nimeri ca privirea să-i cadă asupra unei ferestre dintr-un alt corp de case : cu mîna pe inimă, regele îi trimitea bezele.

— O, dumnezeule, da' ce înseamnă asta ? Doamnă, regele e la domnia-voastră.

Doamna de Traigny vru să o conducă pe înfricoșata copiliță pînă acolo : o vorbă bună nu strică niciodată. Dar drăguța copiliță gîndea altfel : „Vorbele bune, și poate nimic altceva, să le lase pentru mai tîrziu. Deocamdată să facă bine bătrînul să-și alunge matahala de regină și o dată cu dînsa și cei nouă bastarzi. Apoi am să văd cu cine am să fac pe adevăratul delfin."

Prințul și prințesa de Condé nu se încredeau unul în celălalt și nu căzuseră la învoială. Amîndoi voiau să-l moștenească pe rege, dar fiecare în felul lui. Și pînă la urmă rămaseră amîndoi cu buzele umflate. Mama prințului, temîndu-se de un scandal cumplit, plecă de acolo, după ce îi împărtăși însă fiului părerea sa. Henri se înapoie mîhnit la Paris. Iar prințul Condé se hotărî să-și răpească atunci ori niciodată soția, și printr-un vicleșug, s-o ducă peste hotar. O amăgi, spunîndu-i că era vorba doar de vizitarea unei moșii. Din cea dintîi așezare de pe pămînturile Țărilor-de-Jos spaniole îi scrise însă infantei, punîndu-și sub bună paza ei onoarea și liniștea, primejduite de tiranul egiptean. Nobila doamnă, cu onoarea prea bine apărată de o femeie pe care o îngropase de vie, îl primi pe prințul căzut jertfă prigoanei în reședința ei de la Bruxelles. Drăgălașa copilă fu de asemenea primită și adăpostită cu toată cinstea cuvenită rangului. Bine-înțeles, însă, că nu trebuia să se gîndească de fel la fugă. Orice încercare de a fugi era sortită a da greș.

Regele primi copleșitoarea veste seara, la masa de joc. Se mai aflau de față vărul său Soissons, ducii de Guise și d'Épernon, Créqui și Bassompierre. Acesta, care ședea la dreapta regelui, murmură pentru sine, fără a dori să fie auzit : „Sire, eu n-aș fi făcut ceea ce a făcut prințul de Condé, și nici n-aș vrea să fiu în locul lui". Regele pofti să se sfătuiască numai cu Sully.

Dar marele-maestru se culcase și nu binevoi cu nici un chip să se dea jos din pat ; numai după ce i se arătară depeșile, dădu răspuns chemării regelui. Îl găsi, lucru cu totul de mirare, în odaia reginei, care era din nou lăuză. Atmosfera ce domnea acolo amintea, însă, mai degrabă de o cameră mortuară. Regele asculta tot felul de sfaturi nesăbuite ori viclene. Ministrul Villeroy recomandă calea diplomatică, tocmai fiindcă era cea mai greoaie. Președintele Jeannin nu voia să știe decît de forță : să fie amenințată cu război orice țară l-ar adăposti pe Condé. Henri dori să afle și părerea soției sale ! Maria stătea întoarsă cu spatele, așa că nu putea să-i vadă fața. Mai tîrziu avea să afle că în noaptea aceea se împăcase ea definitiv cu gîndul morții regelui. Pentru moment, însă, mai nădăjduia să-i moaie inima.

Cînd intră Sully, Henri îl apucă de mînă și rosti :

— Omul nostru a șters-o, cu tot calabalîcul. Ce zici de asta ?

Sully bătu darabana, cu degetele, în geam. Și Henri îi înțelese gîndul, obișnuit cum era cu el de atîta vreme. Omul nostru ar fi trebuit de mult închis în turn, spuneau degetele lui Sully.

— Dar ce-i de făcut acum ? îl întrebă Henri.

Și Sully fu de părere să nu se facă nimic. Cu cît are să se facă mai puțin caz de fuga lui Condé, lucru care, avînd în vedere opinia publică europeană, era cel mai nimerit, cu atît mai repede avea să se întoarcă în țară. Dacă nu de altceva, din lipsă de bani.

Și cu asta luă sfîrșit consiliul de coroană, dacă se putea spune că avusese cumva loc. Sully pricepuse ceea ce regele nu putea încă înțelege, în starea în care se afla : și anume că nu era nimic de făcut — nici chiar un război. Regele șovăise cîtă vreme Europa îl așteptase ca pe un eliberator. Cum ar putea dar porni război acum, spre a-și aduce înapoi iubita de la Bruxelles ? Căci împrejurările erau de asemenea natură, încît trebuia să dea loc la astfel de bănuieli. Se înțelege, Henri i-ar spune legatului papei · „E o nedreptate să se creadă că aș acționa sub imboldul unei pasiuni. În Franța sînt femei mai frumoase." Nu i-ar ajuta, însă, la nimic. Popoarele nu crezuseră niciodată acest lucru ; Curțile și iezuiții lor numai se prefăceau a crede. Totuși avea să se scrie, să se vorbească, să se spună că noua Elenă era cauza pentru care regele Franței dezlănțuise urgia războiului.

Albrecht de Austria domnea peste Țările-de-Jos spaniole împreună cu soția sa, infanta Isabela. Purta titlul de arhiduce și era un slujbaș uns cu toate alifiile. Hotărî dar pe dată ca rubedeniile regelui Franței să fie folosite împotriva acestuia prin toate mijloacele, mergînd pînă la ridicarea unor pretenții la tron și ațîțarea unor răscoale înlăuntrul regatului. Pretextul de care se folosi erau îndoielile asupra situației juridice, ca și grija ce-o avea de onoarea sa. Cum adică, el, un Habsburg, să dea nevasta altuia pe mîinile unui amant nerăbdător, fiindcă îndrăgostitul îl amenință cu oști ? Căci Henri îi trimisese cu adevărat vorbă că avea de gînd s-o ia înapoi pe prințesă, punîndu-se în fruntea a cincizeci de mii de oameni. Dar arhiducele nu se lăsă intimidat. La urma urmei se prea poate ca un moșneag îmboldit de pofte să-și piardă capul ; și totuși e cam greu de crezut. Căci arhiducele bănuia că Henri dorea să pună mai degrabă mîna pe prinț decît pe prințesă.

În urma unei hotărîri a regelui Spaniei, Condé deveni pretendent la tronul Franței. Curtea infantei sărbători evenimentul cu un ospăț urmat de dans, care dură opt ore. Arhiducele nu izbutise să aducă niciciînd motive temeinice pentru refuzul de a preda un prinț de sînge capului familiei — și doar era la mintea orișicui că fără voia regelui nimeni nu putea fi socotit ca făcînd parte din familia regală, ci devenea un supus răzvrătit. Așa încît, regele declară moartea civilă a lui Condé. Prințul, neguros odinioară, deveni vioi, căpătă aripi. Arhiducele

îl povățui să călătorească și, pe dată, căptușit cu gologani spanioli, Condé străbătu toată Germania ; în orașul Trient fu cît pe ce să cadă în mîna veneților, care l-ar fi predat aliatului lor. Dar izbuti să fugă la Milano, unde era tot atît de sigur ca și la Madrid.

Aflînd această veste, Henri bătu pe nesimțite în retragere. În gîndul lui renunțase la cea din urmă dragoste, dar nu încă și în mod public. La Bruxelles unde se afla, mititica nu bănuia nimic ; cu puțin timp înainte, gazdele ei zădărniciseră o încercare de a fi răpită. Anibal d'Estrées, fratele Gabriellei, nu se arătase la înălțimea încrederii acordate. Regele, care și pornise în întîmpinarea frumoasei, îl făcu de două parale. Nu știa că Anibal nu era cîtuși de puțin vinovat de neizbîndă și cei de la Bruxelles fuseseră înștiințați de misiunea pe care o avea înainte chiar de a fi ajuns el acolo. De către cine, Henri avea s-o afle mai tîrziu.

În tot acest timp, gîsculița, care era luată drept o nouă Elena, se îmbătase de simțămîntul însemnătății ei. Din porunca regelui, doamna de Berny îi spusese să țină seama că regele mai divorțase o dată.

— Dacă vă înțeleg bine, îi răspunse Charlotte, e mai bine un bărbat în vîrstă care să mă pună mai presus de orice, decît unul tînăr cu apucăturile soțului meu. Doamnă, vă rog pe domnia-voastră să scrieți maiestății-sale, pentru că scrisorile mele sînt deschise aici ; să-l încredințați că nu cunosc decît o singură dragoste : aceea pentru mărirea, pentru slava lui. Și că am să-mi dau toată silința să-i dăruiesc, în sfîrșit, singurul delfin adevărat.

Lucru de care ambasadoarea lui Henri se cam îndoi, însă, căci drăgălașa copilă se mai împărtășea și din cmagiile generalului Ambrozino Spinola, biruitorul de la Ostende. Pentru care o și pictă Rubens. Negustătorul genovez, căruia spaniolii îi îngăduiseră să îmbrățișeze cariera armelor numai din pricina bogăției sale, se lăuda peste tot cu favorurile prințesei. Dar adevărata-i ambiție se rezema nu pe stăpînirea unei trecătoare frumusețe, ci pe purtarea unui război împotriva lui Henri. Voia să ajungă în culmea gloriei : dorința lui cea mai fierbinte era să-l înfrunte pe cel mai vestit comandant de oști al vremii. Arhiducele, slujbaș prevăzător, amîna mereu, cu prețul unor închipuite concesii, războiul, așteptînd să se întîmple ceva despre care avea cunoștință. Fiindcă morții nu mai poartă războaie.

Neobositul Spinola o lua însă de la capăt, dovedindu-i că puternica armată a agresorului putea fi despărțită și ținută în loc pînă cînd monarhia universală îl va copleși din toate părțile. Ceea ce nu era însă tocmai sigur. Arhiducele știa cît plătește casa din care făcea parte. Era mai cuminte să se bizuie pe o crimă. Dacă deci lui Henri nu-i mai păsa de depărtata-i iubită și începuse a o numi în gîndul lui rîndășoaica Dulcinee — intrigantul Condé și Spinola nu se lăsau de loc și apropiau deznodămîntul mai abitir decît Henri însuși.

Regele trimisese la Bruxelles scrisori pline de focul inimii sale. Cele din urmă voiau, însă, numai să amăgească, să-i facă pe cei de la Curtea infantei să-l creadă înnebunit de dragoste şi să nu-i poată ghici adevăratele gînduri. Încît ceea ce urma a scrie micuţei Charlotte suna cam la fel cu vechile izbucniri ale înflăcărării lui. Orişicum, gîsculiţa nu băgă de seamă vreo deosebire. Citea infantei scrisorile marelui rege, pentru care era îndestul de admirată, dar de dat drumul nu i se dădea. Iar răspunsurile ei ajungeau în mîna lui Henri cît mai repede cu putinţă, căci cei de la Bruxelles socoteau că-l pun astfel pe jăratic

— Sînt numită noua Elena, spunea gîsculiţa.

— Şi chiar sînteţi, îi răspundea infanta. Dar atunci de ce-l înşelaţi pe regele care vă adoră, cu Spinola ?

— Ei, el e obişnuit cu de-alde-astea. Şi dacă nu i s-ar întîmpla aşa, nu s-ar simţi în apele lui, fu de părere gîsculiţa. Îmi îngăduiţi, însă, să pun şi eu o întrebare înălţimii-voastre ? De ce l-aţi împiedicat de la început pe domnul d'Estrées să mă răpească ? Nu că aş fi dorit să izbutească. Dar ostaşii înălţimii-voastre m-ar fi putut smulge pe drum din ghearele oamenilor regelui. Şi toate Curţile Europei ar fi vorbit despre lupta pentru noua Elenă.

— Arhiducelui nu-i plac scandalurile, îi desluşi infanta.

— Dar nici înălţimea-voastră să nu pricepeţi inima unei femei ? o rugă, linguşindu-se, mititica.

— A unei franţuzoaice ! îi dădu răspuns infanta, cu o trufie cu care un căpşor de păsărică nu se putea măsura.

Şi nechibzuita copilă nici nu înţelese ce hap înghiţise.

UN OM SINGURATIC

La începutul anului 1610 situaţia militară a regelui era mai bună decît oricînd. Henri încheie, împotriva Spaniei, tratatul cu Savoia : ducele urma să apere hotarul sud-estic. Mauriciu de Nassau şi încercatele lui bande puteau să năvălească în imperiu înainte ca acesta să se fi pus în mişcare. În oraşul Hall din Suabia avu loc o întîlnire între prinţii protestanţi şi solii regelui. Cu acest prilej, Boississe, sfetnicul regelui, izbuti să închege, împotriva împăratului, alianţa prinţilor şi a oraşelor libere. Cuvîntul de ordine era : libertate imperiului şi prinţilor ; acestora le fusese răpită libertatea deoarece coroana imperială rămăsese de prea mult timp în casa Habsburg. După izbutirea acţiunii, delfinul avea să fie proclamat regele romanilor.

Altceva năzuia însă Henri, el chibzuia să înfăptuiască mai mult. Dar cine să-l înţeleagă ? Marele plan îl ticluise singur, însuma ostenelile lui de o viaţă întreagă şi constituia o realitate pentru el. Cînd avea să fie aşa şi pentru ceilalţi ? Privise dincolo de hotarele ţării sale şi începuse să trateze, dar se izbise de îndată de pretenţii nesăbuite şi se încurcase în păienjenişul lor. Aliaţii îl potopiseră cu sfezile, cu uneltirile, cu teama unora

de ceilalţi şi a tuturora de împărat. Contingentele germanilor aveau la un loc tăria unei armate ca aceea a Franţei, dacă stăteai să le numeri. Dar trupele străine mărşăluiau în sunetul trîmbiţelor numai fiindcă nădăjduiau o pradă bogată. Nici nu bănuiau că ar putea exista un comandant de oşti dezinteresat. Misiunea lui era deci să-i înveţe să lupte pentru o credinţă. Dar mai putea el oare face din ei, ca pe vremuri, luptători pentru libertate şi conştiinţă ? Se scurseseră doar zece ani de la cel din urmă război al său. Marele plan căpăta consistenţă prea tîrziu.

Se înţelege, îi destăinui aceste temeri lui Rosny, care le risipi. Regatul, poporul nostru nu mai cunosc partide răzvrătite. E adevărat, există conjuraţia Curţii împotriva regelui, dar o ţinem sub atentă supraveghere. Conjuraţii nu pot înrîuri masele, în ciuda prea bine cunoscuţilor vorbitori de pe amvoane şi de la colţuri de stradă. Totuşi n-ar fi rău să-l înlăturăm pe nesimţite pe domnul Concini, să-l punem sub cheie pe ducele d'Épernon şi să împiedicăm convorbirile tainice ale altora, măcar pînă izbucneşte războiul

„Ale altora" — dar Henri înţelese că era vorba de o singură persoană, de regină. Lucrurile stăteau, însă, în aşa fel încît el şi nu dînsa întîmpina piedici cînd voia să stea de vorbă fără martori cu cineva. Acum discuta cu Sully la Arsenal. În însăşi casa lui, puternicul rege nu era la adăpost de trădători.

Rosny făcea însă întotdeauna în aşa fel încît regele să nu se gîndească prea mult la această situaţie. Căci stătea de strajă în toate chipurile, pînă şi asupra simţămintelor lui. Om al cifrelor şi al faptelor, el împărţea de obicei lumea în două : în prieteni şi vrăjmaşi. Vrăjmaşi avea de toate soiurile, de toate neamurile, iar în străfundul sufletului, un singur prieten, pe rege.

— Sire ! rosti dar Rosny. Forţa maiestăţii-voastre nu e dezorganizată şi nici nu poate fi vorba să sufere din pricina unei mărimi excesive. Defectele acestea le au împăratul, imperiul şi mai cu seamă monarhia universală. Vă amintiţi de vremurile cînd fortăreţele maiestăţii-voastre erau lăsate în părăsire ? Acum aveţi nişte fortăreţe de toată frumuseţea. Iar de slăbit, a slăbit puterea regelui Spaniei şi, între noi fie vorba, de la moartea reginei Elisabeta, şi aceea a aliatului nostru britanic ; maiestatea-voastră e cel mai bogat suveran. Aţi putea ghici cîte milioane am pus la păstrare pentru războiul maiestăţii-voastre ?

— Unsprezece, îşi dădu cu părerea Henri.

— Mai mult, zise marele-maestru.

— Cincisprezece.

— Mai mult.

— Treizeci.

— Şi mai mult. Patruzeci.

Prea bucuros, Henri repetă de mai multe ori că nici nu se gîndeşte la lărgirea hotarelor. Cuceririle aveau să fie împărţite între aliaţi. Ţelul războiului său era pacea veşnică, libertatea naţiunilor, fericirea oamenilor, triumful raţiunii.

Iar Rosny înţelese că regele voia să fie arbitrul Europei Prea bine. Mai tîrziu o să vedem dacă n-o să păstrăm totuşi şi pentru noi niscai teritorii.

— Sire ! rosti el. Mă pun chezaş pentru izbînda marelui plan, cel puţin în ceea ce priveşte alungarea casei de Habsburg pînă dincolo de Pirinei.

Acesta era punctul suprem al înaltelor sfere în care singuratecul Henri se simţea la el acasă. Şi părăsi Arsenalul fără a fi pomenit măcar o vorbă despre depărtata ţintă a visurilor sale. Cu toate acestea, pe atunci, în inima lui, copila de la Bruxelles şi ţelul vieţii sale sălăşluiau alături. Ţinta vie avea chipul unei femei pe care voia s-o aducă lîngă el, la nevoie în fruntea a cincizeci de mii de însoţitori. Se potoli totuşi cînd Condé ajunse la Milano. Răpirea tinerei Charlotte dăduse greş ; vicleşugul şi vorba bună nu se arătaseră de nici un folos ; copilei nu i se îngăduise să plece nici la rugăminţile stăruitoare făcute arhiducelui de către conetabilul Montmorency, care ardea de dorinţa de a intra din nou în graţia regelui. Şi de-abia atunci îşi dădu Henri seama în ce viespar se băgase. Însingurat, închis în cabinetul lui, despături o scrisoare a prinţesei de Orania, la care nici nu se uitase şi pe care o azvîrlise cît colo mai înainte. Şi văzu că virtutea era împotrivă-i. „Un prinţ bătrîn, îi scria prinţesa de Orania, n-are dreptul să se ţină scai după o tînără făptură."

Virtutea îl prevenea că trebuia să se lase păgubaş de această dragoste a lui, cea din urmă, cea mai întîrziată. Dumnezeu nu putea îngădui să aducă patimii lui jertfe fără număr, şi în primul rînd pe aceea a nevinovatei copile care îl adora. La apropierea oştilor lui, copila ar fi scoasă din Bruxelles şi trimisă pe urmele soţului ei, lucru ce o înfricoşează cel mai rău, căci Condé o bate. Mai departe, Henri nu mai citi. Cunoştea acum adevărul : copila îi aştepta plină de dor, cu teama de a nu fi alungată şi stîlcită în bătăi. Ursita necruţătoare îl lovea greu, făcîndu-l să se ciocnească în acelaşi timp de hotarele puterii sale regeşti şi de acelea ale dreptului său de a iubi.

Şi ar fi suferit şi mai crunt, dacă în clipa aceea nu i s-ar fi năzărit să-i privească chipul. Dar n-avea un portret al ei ; n-o avusese niciînd destul timp lîngă el. Voi atunci să-i cheme trăsăturile în amintire, dar nici aşa nu izbuti. Fugea oare de el, fiindcă nutrea o patimă neîngăduită ? Sau o văzuse prea rar, în fugă, şi dragostea îi era doar o nălucire ? Dar după ce renunţă la încercările zadarnice de a-i chema chipul, îi răsări în minte un altul — nu al necunoscutei care se afla undeva departe, nu al celei ce era numită noua Elenă. Ci, de parcă ar fi fost aievea, o văzu pe femeia care fusese prea scumpa-i domniţă şi mai era şi acum. O văzu pe Gabrielle şi ea îi vorbi :

— Sire, iubitul meu domn şi stăpîn. Marele plan a fost zămislit în zilele mele. Şi de aceea te înţeleg — numai eu, pentru că eu am ajuns pînă la urmă să fiu carne din carnea ta şi

sînge din sîngele tău. Eu nu zac în mormînt, ci locul meu e în inima ta. Noi nu murim...

Tăcu şi dispăru ; şi abia atunci se dumeri Henri ce anume privise cu adevărat, cînd chipul ei îi răsărise în minte : privise spre scheletul ce plugărea, spre mortul ce trudea fără istov. Dar simţise o ciudată fericire cîtă vreme Gabrielle fusese lîngă el — nu ca o amintire, ci ca o făptură aievea, ce-i adusese mîngîiere şi încredere. Se sprijini pe spătarul jilţului, cugetă adînc şi reciti în gînd raportul lui Mornay. „Doamna de Mornay a fost fericită numai în cele din urmă clipe ale vieţii pe care a privit-o cu atîta seriozitate. Trebuie, însă, privită aşa ? Era atît de senină, încît întinerise şi se făcuse mai frumoasă. Căci fericirea vine abia în pragul mormîntului. Nu-i aşa ? Fii viteaz şi neînduplecat, nu da înapoi." Aceste din urmă cuvinte Henri le rosti cu glas tare. Şi dintr-o dată văzu limpede : mai curînd sau mai tîrziu avea să-şi găsească sfîrşitul în chipul în care trebuia să-l găsească — mergea întru întîmpinarea lui.

În cele din urmă zile ale lunii martie simţi că nu mai poate rămîne cu nici un chip în palatul Luvru. Sully îi pregăti o odaie la Arsenal şi regele dormi acolo, sub paza marelui-maestru şi a ostaşilor şi tunurilor acestuia.

— Nu prea-i o stare de lucruri potrivită pentru cel mai puternic prinţ al Europei, observă Henri în ultima seară a lunii, şezînd pe marginea patului, îmbrăcat într-un halat de mătase şi încercînd a rîde. Ducele de Sully îşi păstră însă înfăţişarea severă, oficială, de parcă ar fi fost de faţă sute de privitori şi ca şi cum cele ce-şi spuneau erau auzite de întreaga lume.

— Sire ! rosti Sully. Pricinile pentru care a trebuit să vă adăpostiţi aici sînt mai multe la număr. Şi le înşiră, în cea mai potrivită rînduială : În primul rînd, vinovată este faima maiestăţii-voastre, în al doilea rînd, trădarea aliaţilor. Conspiraţia Curţii vine în al treilea rînd — ba se poate spune chiar că, oricît de venincasă ar fi ura vrăjmaşilor maiestăţii-voastre, ea n-ar merge niciodată pînă la fapte. O conjuraţie care nu se poate sprijini pe nimic nu înseamnă mare lucru. Daţi-mi voie să citez pilda tiranului Dionis din Siracuza : el şi-a găsit scăparea făcîndu-şi un renume mai bun, şi nu aşteptînd cu tot dinadinsul ca faima lui proastă să-l împingă la pierzanie.

— Ei, destul cu tiranii antichităţii, îl rugă Henri, să trecem la cei din zilele noastre.

Sully îşi arcui sprîncenele şi ridică degetul arătător :

— Regele Angliei, care este de altminteri un om de nimic, atîta a aşteptat : să poată spune că pentru o nouă Elenă nu porneşte război. Secretarii săi de stat fac din nou mare caz de echilibrul european, ceea ce este, de fiecare dată, un semn cît se poate de prost. Maiestatea-voastră aţi binevoit a înlesni retragerea acestor bicisnici. În marea înţelepciune a maiestăţii-voastre aţi crezut că e bine să vă purtaţi ca şi cum dragostea ce o nutriţi pentru prinţesa de Condé ar fi de nebiruit, făcînd din predarea

acestei doamne o condiție a păcii în Europa. Dacă în locul maiestății-voastre ar fi un alt prinț...

— Tiranul Dionis, să zicem, propuse regele.

Iar Rosny întregi :

— I-aș fi spus : Preaînălțate stăpîne, un mare rege al Siracuzei nu poate iubi o fetișcană decît atîta timp cît îi convine. Înălțimea-voastră n-o mai iubiți de mult. V-ați încăpățînat, însă, să vi se facă pe voie și să vi se recunoască precumpănirea. Nu vreți să dați înapoi. Sînteți prea mîndru ca să luptați împotriva relei faime ce o aveți.

Henri : — Cînd ajungi bătrîn ca Dionis...

Rosny, schimbat deodată la față, cu glasul moale, pe cît putea fi glasul lui de moale : — Sire, iubitul meu stăpîn... Nu luați cea din urmă dragoste drept sfîrșitul vieții. Nu-i nici pe departe sfîrșitul. Descătușată acum, o mare inimă poate bate numai pentru țeluri mari.

Henri mișcă din buze, le închise și se mărgini să strîngă mîna credinciosului slujitor. Iar Rosny îi ceru un răgaz de patrusprezece zile. Avea nevoie de el pentru a răspîndi vestea că rolul noii Elene se sfîrșise.

— Între timp o să batem darabana, dar n-o să recrutăm nici un om. O să spunem că n-avem bani. Regele Spaniei n-are cu adevărat. Arhiducele de la Bruxelles a și început de altfel să-și trimită lefegiii la vatră. Sire, oricînd o să găsiți în chestiunea ducatelor Clèves, Jülich și Berg un motiv de a ataca mai bun decît a fost noua Elenă. După cîte poate prevedea o minte omenească, nu va trebui să purtați un război pe două fronturi.

Pînă atunci, războiul pe două fronturi nu-l înfricoșase niciodată pe marele-maestru. Regele se ridică de pe marginea patului și, liniștit, își arătă voința.

— Domnule de Sully, ai paisprezece zile. Nici una mai mult. Dacă va trebui să răspund singur pentru războiul meu, e bine și așa : singur. Pentru cele două fronturi mi-am făcut două platoșe. Care au să mă ferească de moarte pe cîmpul de luptă : se pune numai întrebarea dacă și aici. Paisprezece zile sînt o veșnicie, domnule Sully. Ai să vezi, au să mă ucidă.

După aceea regele se întinse în pat și curînd adormi. Rosny rămase de veghe la căpătîiul lui. Dacă ar fi vegheat și mai tîrziu...

Henri se trezi dis-de-dimineață. Era în ziua de întîi aprilie. Sub pază puternică se înapoie la Luvru. Jandarmii lui nu-l slăbeau un pas, îi înconjurau cabinetul, îi păzeau ușile, ferestrele, masa de scris. Aflînd despre asta, pe conspiratori îi cuprinse groaza. Regele s-a întors de la Arsenal mai dîrz ca oricînd, și are să ne-o plătească. Am pierdut clipa potrivită. Marchiza de Verneuil își căută adăpost în casa domnului d'Épernon ; se acoperi cu un văl gros și se îndreptă într-acolo pe drumuri ocolite, pentru a-i spune că amîndoi erau pierduți. Un om într-o sutană violetă părăsi, la un semn al ducelui,

încăperea. Și nici unul nu pomeni de el ; nici măcar conștiința încărcată a marchizei nu-i mărturisi cine era.

D'Épernon întrebă în repetate rînduri : „ce ?“ și „cum ?“ dar după ce înțelese despre ce era vorba, nu se arătă îngrijorat de noutățile aflate. Nu-i nici o grabă, arătă el. Dacă s-o găsi cineva să vrea să-l răpună pe cel pe care-l știm, ceea ce nu-i sigur încă, are să se găsească pînă la urmă și prilejul. Un cabinet nu poate să fie tot timpul plin de soldați. Un doctor în teologie spaniol i-a prezis omului acestuia o moarte care are să facă multă vîlvă. Marchiza se mai însenină. Un matematician german a și fixat ziua, paisprezece mai. Doamna marchiză se liniști aproape de tot. Iar d'Épernon adăugă :

— Întîmplările care nu sînt prorocite mai pot fi puse la îndoială. Dacă crezi, însă, în proroci, și mai cu seamă dacă crede în ele cel pe care-l privesc mai de aproape, atunci se adeverește negreșit.

În dimineața aceea, pe sora de lapte a reginei o apucară pandaliile. I se pusese parcă un nod în gît, simțea că se înăbușă. Abia răsuflînd, cotrobăia de zor prin tot felul de unghere adunîndu-și aurul, căci voia să se cărăbănească. Frumosu-i soț află astfel de o seamă de tainițe pe care, cu toate cercetările lui, nu le dibuise pînă atunci. Cu fiecare săculeț care ieșea la lumină, devenea mai tandru ; dar deodată se mînie.

— Niște seniori ca noi, nobilul Concini și nobila Galigai, să-și ia picioarele la spinare, de frica unui rege care e ca și cum n-ar mai fi ! Ar vrea el ! Și unde mai pui că regenta ne ascultă ca o mielușea.

— Atîta vreme cît îl urăște pe soțul ei, îi dădu răspuns pitica. După aceea însă ? Gata, trebuie să te culci cu dînsa.

— Păi tu ești de vină că n-am făcut-o pînă acum, se zbîrși Concini, ridicînd pumnul la stîrpitura suferindă, care, pe cale să se înăbușe, țipă :

— Dobitocule, ai așteptat să te împingă cineva de la spate ? Ce mai stai ? Piei din ochii mei și să nu te mai văd înainte de a o fi făcut.

Legănîndu-se în șolduri, multdoritul Concini ieși cu bine pe ușă.

Îndată după-amiază se anunță la rege don Inigo de Cardenas. Regele prînzise în cabinetul lui și, după cum o dovedeau farfuriile pline de resturi, nu prea avusese poftă de mîncare. Jandarmii îi stăteau înșirați pe lîngă pereți. Cînd intră ambasadorul, luară arma la ochi. Don Inigo de Cardenas se trase înapoi, dar nu fiindcă s-ar fi speriat. Se simțea mai degrabă stînjenit. Pasul pe care-l avea de făcut era oricum destul de neplăcut. Îl tot amînase, pînă cînd poruncile de la Madrid nu-i mai îngăduiau nici un fel de șovăială. Iar acum vedea, spre mirarea lui, că regele începea să se poarte necivilizat. Don Inigo nu l-ar fi crezut în stare de așa ceva ; seniorul acesta, căruia îi lipsea încrederea în sine, se simțise relativ bine în preajma omului cu purtări cît se poate de firești. Fiindcă înălțimea-sa fusese un

om simplu atîta vreme cît nu avusese gînduri întunecate. Fiecare întîlnire cu el îl înviorase parcă pe don Inigo. Acum, deodată, se pomenise însă în fața puștilor încărcate. Așadar nu mai avea de ales. Îi rămînea o singură cale de urmat.

Regele își întoarse scăunul spre ușă, arătă spre un altul aflat la o depărtare de vreo cinci pași, și întrebă :

— Cred că înțelegeți de glumă ?

După aceea își îndreptă privirea spre căpitanul jandarmilor și spuse :

— Totuși nu-i gluma cea mai potrivită. Mai degrabă cred că-l stînjenește. La picior arm' !

Flintele se izbiră de pămînt. Apoi trecu un minut cît o veșnicie. Și ambasadorul trebui să înceapă, fără a fi poftit.

Ambasadorul : — Am fost trimis la maiestatea-voastră de stăpînul meu, regele Spaniei, ca să aflu de ce ați strîns atîtea oști și dacă aveți de gînd să le porniți împotriva lui.

Regele : — Ar avea dreptul să se plîngă dacă l-aș fi jignit, așa cum m-a jignit el pe mine.

Ambasadorul : — O implor pe maiestatea-voastră să-mi spună cu ce i-a greșit regele, stăpînul meu.

Don Inigo rosti aceste cuvinte cu atît mai sfidător cu cît prevedea ce plîngeri avea de făcut regele Franței și era ispitit a le socoti îndreptățite.

Regele : — A atacat orașe de-ale mele. L-a cumpărat pe mareșalul Biron și pe contele d'Auvergne, iar acum nu mi-l predă pe prințul de Condé.

Ambasadorul : — Sire, stăpînul meu n-a putut trînti ușa în nas unui prinț care a căutat adăpost în țara sa ; după cum nici maiestatea-voastră n-ar face-o dacă un prinț străin ar căuta scăparea aici.

Regele : — Eu aș încerca să-l împac cu ai lui și l-aș trimite acasă. În afară de asta, spunea că n-a împrumutat niciodată bani împăratului și uite că acum subvenționează cu patru sute de mii de livre războiul împotriva prietenilor și aliaților mei.

Ambasadorul : — Maiestatea-voastră ați ajutat cu bani Țările-de-Jos olandeze, în văzul întregii lumi. Încă o dată, aș vrea să știu dacă armata atît de puternică pe care ați adunat-o va fi îndreptată împotriva stăpînului meu, regele Spaniei.

Henri, ridicîndu-se de pe scaun : — Îmi întăresc brațul și țara pentru a preîntîmpina orice atac și iau spada în mînă spre a lovi pe cel ce-mi stîrnește mînia.

Ambasadorul, în picioare, stăpînindu-și tremurul :

— Ce să-i spun așadar regelui, stăpînului meu ?

Henri, întorcînd spatele ambasadorului : — Spune-i ce crezi de cuviință.

Și trimise după domnul de Sully pentru ca să hotărască acesta dacă prin cele ce spusese declarase sau nu război. Îi dăduse un răgaz de paisprezece zile. Dar adăugase : „dacă va trebui să port singur răspunderea războiului, prea bine, o voi purta !"

Admiţînd că ar fi fost într-adevăr o declaraţie de război, Europa făcu tot ce putu pentru a nu o socoti astfel. Sully dobîndi răgazul de paisprezece zile şi încă multe altele pe deasupra, iar ministrul Villeroy şi cei de teapa lui, prilejul de a îmbrăca haina virtuţii. Pentru numele lui dumnezeu, numai vărsare de sînge nu ! Adică nu în rîndurile partidei lor. Partida aceasta alcătuia în Franţa o minoritate, deşi o minoritate activă ; cea mai mare parte a ei se afla, însă, la vrăjmaşi, de aceea erau Villeroy şi cei de o teapă cu el împotriva vărsării de sînge. Dacă lucrurile ar fi stat altminteri, n-ar fi fost atît de miloşi. Ministrul îl preveni cu lacrimi în ochi pe domnul Pecquius, trimisul arhiducelui care dezarmase. Şi curînd porni de la Bruxelles noul cuvînt de ordine : regele şi-a pierdut de tot minţile din pricina patimei lui. Vorbele răspîndite în ultima vreme de ducele de Sully sînt mofturi. Pricina neînţelegerilor era, ca şi mai înainte, frumoasa Elenă. Cine privea mai de aproape vedea, însă, că lucrurile nu prea stăteau aşa.

Întîi şi întîi, tînăra prizonieră de la Bruxelles nu mai era sărbătorită cu ospeţe şi baluri. Scrisorile ei către rege trebuiau măsluite ; nici efuziunile ei, nici ale lui n-ar fi fost prea convingătoare. Pe de altă parte Condé se socotea şi el defăimat de cei de la Bruxelles. Arhiducele şi infanta blestemau de altfel ceasul cînd l-au cunoscut. Arhiducele, slujbaş uns cu toate unsorile, nu bănuise că stăruitoarea-i invocare a onoarei şi dreptăţii putea să aibă un asemenea sfîrşit. Acum curierii lui zburau în toate părţile, la Mardid după bani, la Roma după o mijlocire. Şi, cu adevărat, papa Paul al V-lea trimise un legat extraordinar ; dar regele Franţei, fără să-i mai aştepte verdictul, îi arătă de îndată drumul pe care voia să-l ia, prin Liège, spre Jülich. Pentru marşul asupra Ţărilor-de-Jos spaniole erau pregătite oşti în număr copleşitor. Dar întreaga putere a regelui şi a aliaţilor săi era cu mult mai mare.

Casa de Austria avea în fruntea ei doi stăpînitori foarte şterşi, împăratul Rudolf şi regele Spaniei Filip al III-lea. Miniştrii care îi slujeau nu se puteau măsura cu un Sully, armatele lor nu erau însufleţite de încrederea într-un singur conducător. Ţările lor se vrăjmăşeau între ele, popoarele erau gata să se răscoale. Împăratul însuşi era la cuţite cu fratele său Matei. Aşa încît, cum putea s-o vadă oricine, împotriva puterii mondiale care, deşi neputincioasă, avea pretenţii nesăbuite, se ridica, la drept vorbind, Europa. La începutul lunii mai a anului 1610 erau gata să se pună în mişcare înspre părţile Italiei şaizeci de mii de oameni cu patruzeci şi şase de tunuri, împărţiţi în detaşamente franceze, papale, savoiene, veneţiene, aflate toate sub comanda francezului Lesdiguières. La hotarul Spaniei se aflau două armate a cîte douăzeci şi cinci de mii de oameni, adunate la cele două capete ale Pirineilor. La treisprezece mai, ducele de la

Force fu numit mareşal de către rege, care mai avea de trăit numai ziua aceea.

Ramura germană a casei de Austria urma să vadă pornind asupră-i, prin Jülich şi Ţările-de-Jos spaniole, douăzeci şi cinci de mii de francezi şi douăsprezece mii de elveţieni şi lefegii, sub comanda regelui. Anglia, care i se alăturase totuşi pînă la urmă, trimisese, împreună cu Suedia şi Danemarca, douăzeci şi opt de mii de soldaţi ; prinţii protestanţi din Germania adunaseră treizeci şi cinci de mii ; Provinciile Unite şi protestante din Ungaria, Boemia şi Austria cîte paisprezece mii de ostaşi. Europa chemase sub arme două sute treizeci şi opt mii de soldaţi, cu două sute de tunuri. Două cincimi erau aduşi de regele Franţei. Tezaurul de război al aliaţilor trecea de o sută cincizeci de milioane de livre.

Această desfăşurare de forţe, care nu mai semăna de fel cu războaiele obişnuite, se pornise şi fusese îngăduită pentru ca nesuferita putere mondială să fie distrusă înainte ca grozăviile cu care ameninţa lumea să se întîmple cu adevărat. Înainte ca Europa şi nepreţuita ei civilizaţie să fie călcate în picioare, înainte ca barbaria ce-şi avea lăcaşul în chiar mijlocul continentului să se împrăştie peste tot, înainte ca drepturile şi conştiinţa popoarelor să fie înăbuşite pe multă vreme, înainte de a izbucni noul război religios ce avea să dureze treizeci de ani. Începutul acestei desfăşurări de forţe trebuie căutat încă în bătălia de la Vervins, cînd regele a învins Spania. De atunci trecuseră doisprezece ani şi mintea lui, care lucrase necontenit, făurise încetul cu încetul marele plan. Treptat, datorită diplomaţiei lui, misiunii şi înrîuririi pe care o avea, i s-a alăturat cea mai mare parte a Europei ; în cele din urmă — după doisprezece ani — izbuti să unească într-un singur mănunchi puteri necunoscute încă pînă atunci, puterile prinţilor şi ale republicilor, armatele şi bogăţiile lor.

Era cam greu de susţinut, dar, că regele Franţei se pregătise de război pentru a-şi lua înapoi de la Bruxelles iubita. Şi totuşi, tocmai asta era părerea acreditată. Căci era destul să fie îmbrăţişată de o singură partidă. De partida care atrage ura popoarelor şi a oamenilor, care se află pretutindeni şi va fi şi în viitor pretutindeni şi mereu. O eră poate lua locul alteia şi aceasta să sufere la rîndul ei schimbări. Împrejurările se pot schimba fără încetare. Concepţiile pot purta alte nume. Ceea ce rămîne, însă, este : de o parte popoarele şi oamenii, de alta veşnicul lor vrăjmaş. Iar dacă popoarele şi oamenii au un prieten, cum a fost odinioară regele Franţei Henri, devine şi acesta nepieritor, după cum simte oricine şi nu s-a putut tăgădui niciodată pe de-a întregul. El nu poate fi ucis decît temporar. Dar poate fi totuşi ucis.

E o faptă care n-ar fi trebuit îngăduită. Destinul şi istoria ar fi trebuit să se împotrivească. Dar nu e mai puţin adevărat că nimeni nu l-a înţeles în afară de mulţimile ce-l purtau în ini-

mile lor necuvîntătoare. Preşedintele Jeannin, cel care ceruse să se recurgă la forţă cînd regele suspinase după o copilă răpită, privi cu indiferenţă zorile marelui plan spunînd că nu-i inspira încredere

PLATOŞELE

La 8 mai 1610, Henri ceru arhiducelui Albrecht dreptul de trecere prin Ţările-de-Jos spaniole. Zarurile fiind astfel aruncate, simţi cu atît mai mult nevoia de a redobîndi prietenia reginei. În timp ce el avea să se afle în campanie, dînsa urma să fie regenta Franţei. I se părea cu neputinţă ca Maria să îmbrăţişeze pînă la urmă altă cauză decît aceea a regatului. Îi era prietenă prin forţa împrejurărilor, şi chiar dacă inima i-ar fi spus altfel, interesul o împingea de partea lui. Dar se bizuia şi pe inima ei de mamă. Dragostea lui pentru copiii lor era deasupra oricăror alte simţăminte, nu putea fi ştirbită de nimic, era dragostea părintească a unui om simplu. Dar parcă în alte privinţe nu era simplu ?

O găsi însă pe Maria lovindu-l pe delfin fiindcă îi alungase căţelul de pe o pernă pe care voia să se aşeze el. Supărarea reginei era exagerată faţă de pricina ce i-o stîrnise.

— Vei fi pentru mine cel mai de pe urmă ! îi strigă regina lui Louis, care o privea lung, de parcă s-ar fi întrebat cine era ea la drept vorbind

Cînd tatăl său deschise uşa, i se repezi în braţe. Iar Henri îl lămuri :

— Mama ta vrea să spună că vei fi cel din urmă care va rămîne lîngă dînsa dacă toţi ceilalţi ar părăsi-o.

Copilul trecu pe lîngă tatăl său şi ieşi din încăpere. Părinţii rămaseră muţi, răsuflînd mai greu ca de obicei şi neştiind cum să înceapă vorba.

Cam în acelaşi timp ducele d'Épernon se furişă spre un ungher al palatului său, pe care nu prea obişnuise pînă atunci a-i cerceta. Sub acoperiş se afla o mansardă ticăloasă, unde îşi avea culcuşul slujitorul care lustruia argintăria. În ziua aceea, însă, omul fusese trimis în altă parte, o dată cu toţi ceilalţi slujitori care ar fi putut să se afle din întîmplare pe acolo. Ducele îşi vîrî capul pe uşă ; cineva care stătea lungit pe duşumea, dat fiind că în mansardă nu se afla nici un scaun, se sculă în picioare. Fostul grefier, acum orator la colţuri de stradă, doar clătină din cap.

— N-a venit încă ? şopti d'Épernon. Iar ne-a scăpat printre degete cu jungherul şi conştiinţa lui prea simţitoare ?

Conversaţia aceasta desigur nu se putea auzi pînă la Luvru. Dar regina parcă trăgea cu urechea, gura i se deschisese fără voie, iar privirea îi rătăci departe. Henri, care venise să-i vorbească despre regenţă, fu prevenit ; fără să ştie de ce, îl trecu

un fior de groază. Îi spuse deci numai că voia să stea de vorbă cu dînsa, cît mai curînd, despre lucruri de mare importanță.

— Maiestatea-voastră ? întrebă Maria de Medicis.

Privirea ei rătăcită se întoarse treptat la realitate. Și în ochi i se citi îndoiala. „Lucruri de mare însemnătate ? Cu maiestatea-voastră ? voia să-i spună privirea. Dar mai poate fi vorba de maiestatea-voastră ?" În primele clipe ochii ei exprimau numai îndoială, apoi, treptat, viclenie și, în cele din urmă, batjocură.

— Doamnă, gîndiți-vă cine sînteți, o rugă Henri stăruitor.

Se ferise să treacă hotarul care i-ar fi schimbat rugămintea în poruncă. Delfinul o privise de asemenea lung, întrebîndu-se parcă cine era ea.

— Mă gîndesc la căsătoriile care ne-ar înrudi cu casa regală spaniolă, întări Maria. Mă gîndesc la ceea ce ar însemna împlinirea celor mai ambițioase visuri ale mele.

Henri îi aminti că ceea ce era dînsa însemna mai mult decît ar fi putut deveni vreodată prin căsătoriile acelea. O cruță însă de învinuirea că, fiind regina Franței, rămăsese în conștiința ei o măruntă prințesă italiană. Dar, ajuns aici, atinsese adevărata pricină a neizbînzii căsniciei sale și totodată și a acestei convorbiri, care nici ea nu se putea sfîrși cu bine.

Cum neizbînda convorbirii era sigură, afară doar dacă ar fi fost lăsată să decurgă la voia întîmplării, fără a o îndruma pe un anume făgaș, Henri îi spuse :

— Ce maiestuoasă sînteți, doamnă, și cît de radioasă !

Maria începu deodată să surîdă fericită. Fără să știe, Henri nimerise cît se poate de bine. Căci ea gîndea : „Mai ales că, îndată ce-ai să pleci, are să-mi vină iubitul. Are să vină din nou iubitul, frumosul, dragostea mea dulce. Copilul pe care-l port în pîntece e al lui. A mea e fericirea, desfătările. Na, vezi și tu, slăbănog încornorat. Dacă are să ți se întîmple vreo neplăcere, n-am să fiu eu de vină, eu am să fiu în altă parte. Mi-am împlinit dorul de totdeauna, înot în fericire și desfătări, dar am și meritat-o."

Așa gîndea femeia îmbătrînită, și avea o mutră tîmpă.

— Mă privești, mă găsești se vede slăbit, rosti Henri. E din pricina multelor mele griji.

— Oh ? Aveți griji ? făcu Maria, umflîndu-și pieptul.

Henri : — Și n-ar trebui să vă dați prea multă osteneală pentru a le împuțina.

Maria șăgalnică : — Am să dezleg o ghicitoare. Ar trebui să scriu o scrisoare la Bruxelles.

Henri : — Și la Madrid.

Maria, mirată : — Cum, îl cereți înapoi și pe Condé ? Noua Elenă nu vă mai ajunge ? Da' ce s-a întîmplat cu cel veșnic îndrăgostit ? Mare ștrengar ați fost pînă de curînd, sire. Ați plîns fuga copilei pînă și pe patul meu.

Henri : — Am fost prietenul domniei-voastre și n-am avut altă prietenă.

Maria, ridicînd tonul : — Am să vă dovedesc îndată ce prieten mi-ați fost. Nici planul de a o răpi pe frumoasa frumoaselor de la Bruxelles nu l-ați destăinuit decît unei singure femei.

Henri : — Domniei-tale.

Maria : — Prietenei maiestății-voastre. Ați avut cutezanța să încredințați misiunea domnului d'Estrées. Și s-o puneți pe doamna de Berny să pregătească terenul. N-ați avut nici o taină față de prietena maiestății-voastre.

Henri : — Domnia-ta să mă fi trădat ?

Maria, triumfînd : — Curierul meu a ajuns la Bruxelles înaintea lui Anibal, trimisul maiestății-voastre. Ha ! Ha ! Fratele unei tîrfe, trimis după o alta.

Henri, dispreţuitor : — Doamnă, înainte vreme vă ascundeați, din principiu, simțămintele, mai cu seamă simțămintele prietenești. Acum, însă, aș dori să aflu pe loc ce aveți să-mi spuneți.

Maria, sfredelindu-și tîmpla cu degetul arătător : — Ar fi și timpul, căci nu mai e mult și bătrînul nebun are să fie răsturnat și pus sub lacăt.

Henri, sărind în sus : — N-ai să mai ieși din odaie. Ești arestată.

Maria, ținînd mereu degetul arătător în dreptul tîmplei, aproape blîndă și cu dulceață în glas : — Încercați cît timp o mai puteți face. Dacă nu mă înșel, aveți să încredințați regența singurei prietene ce o aveți, cam peste vreo cinci zile, după care, într-a șasea, lumea are să afle altele și mai și.

Aceste din urmă vorbe le rostise cu desăvîrșită blîndețe și bunăvoință, foarte încet. Poate că nici nu le spusese.

Henri se stăpîni ; fără nici o trecere se arătă liniștit și rece.

— Doamnă, sîntem despărțiți. Noi doi o știm, dar nici Curtea asta, nici Curțile străine nu trebuie s-o afle. Dimpotrivă, vă propun să ne întoarcem, de ochii lumii, la buna înțelegere și să ne redobîndim, fiecare de partea lui, demnitatea știrbită. Eu renunț nu numai la prințesa de Condé, care oricum nu mai există pentru mine, dar mă și îndatorez să nu mă mai ating de nici o altă femeie. De nici una — cu condiția să-l părăsiți pe domnul Concini.

Maria de Medicis începu parcă să sughită, ferindu-și gura cu mîna. Sughiță din ce în ce mai tare și curînd avu nevoie de o batistă. Henri i-o întinse. Dar regina nu se mai putu stăpîni de loc. Și, prăpădindu-se de rîs, se depărtă.

Afară, Henri dădu peste delfin care se sprijinea de parmaclîcul scării mari. Scuipa de sus în casa scării, după care, de fiecare dată, se ascundea. Se auzi un zgomot sec și delfinul rosti :

— Atins. Taman pe chelie.

— Pe cine ai nimerit ? întrebă părintele.

— Pe careva dintre ei. Sînt toți la fel de răi, îi dădu răspuns băiatul gălbejit, fără să se bucure de izbînda lui.

Îl luă pe rege de mînă.

— Unde mă duci ? întrebă Henri.

— Unde putem fi singuri, sună răspunsul. Dragul meu tată, împlineşte-mi o rugăminte, vreau să văd cele două platoşe noi.

Porniră dar şi umblară mînă în mînă prin coridoare întortocheate, pe scări nefolosite, spre nişte unghere necălcate de nimeni. Cam în acelaşi timp, un ins urca scările în palatul ducelui d'Épernon. Purta o sutană violetă. Era înalt, spătos şi de o urîţenie puţin obişnuită. Îşi sucea neîncrezător capul acoperit cu o claie de păr roşu, se oprea la fiecare colţ, trăgea cu urechea şi numai după aceea se hotăra să-l treacă. Numără uşile şi, în cele din urmă, se opri în faţa uneia, dar şovăi multă vreme înainte de a intra.

Regele scoase o cheie mare, descuie odaia cea de taină, păşi pragul împreună cu delfinul şi închise apoi repede uşa pe dinăuntru. Platoşele, pe picioare de fier, cu viziera coifului trasă pe ochi, păreau a fi îmbrăcate de oameni în carne şi oase.

— Asta, ca să fie luate drept nişte armuri vechi, dacă cineva s-ar rătăci pe aici şi l-ar apuca pofta să-mi strice platoşele, lămuri regele.

Iar Louis rosti :

— Scumpul meu tată, ar trebui să le porţi zi şi noapte. Mai ales cînd te duci acolo de unde vii acum.

Dus pe gînduri, Henri îi dădu răspuns :

— Văd că, din păcate, nu mai eşti un copil.

Louis, abia putînd vorbi de tare ce tremura :

— Îşi iubeşte mai mult căţelul decît pe mine. Şi, ducîndu-şi mîna la inimă :

— Să nu crezi că am tras cu urechea la uşă. Ştiu şi aşa prea multe. Ştiu că ai să mă laşi singur. Marele meu părinte are un fiu slab de înger. Ceea ce-ţi spun izvorăşte din teama unei inimi slabe. Dar e o inimă care te iubeşte.

— Nu mai trăiesc decît pentru tine, rosti Henri.

Porniră din nou mînă în mînă, pînă cînd se aflară sub cerul liber, şi se plimbară vreme îndelungată în grădină printre gardurile vii, mai înalte decît ei. Dar nu mai vorbiră.

CEL DIN URMĂ

Cînd ucigaşul Ravaillac cuteză în sfîrşit să zgîrie la uşă într-un anume fel şi fu lăsat să intre în mansarda slujitorului care lustruia argintăria, unde găsi doi inşi — în apartamentul reginei Maria de Medicis îşi făcu intrarea ambasadorul spaniol, don Inigo de Cardenas.

Avea o înfăţişare de om cu gîndurile duse departe şi faptul acesta o înspăimîntă pe Maria mai rău decît un coşmar. În acelaşi timp, aerul lui rece o dezamăgi. Se măgulise cu gîndul că, în cele din urmă, i se va cere deschis încuviinţarea, că va fi rugată să arate ce-i de făcut. Şi acum iată că nu mai era nevoie de toate astea ; cum, nu mai era ea cea mai însemnată figură ? Gîndurile lui don Inigo se aflau acolo unde se luau hotărîrile ;

iar ei îi făcea de formă numai o vizită neplăcută. Cu un glas de parcă ar fi fost vorba de întîmplări ce se petreceau la zece mii de leghe depărtare, don Inigo începu :

— Regele are vrăjmaşi. N-am să trădez nici o taină dacă am să spun că viaţa lui pare ameninţată.

Aici făcu un ocol şi vorbi ca pentru sine :

— Nu e nici o plăcere pentru nişte oameni bine crescuţi să vadă cum un mare stăpînitor, de o desăvîrşire cum n-a mai fost...

Aici ambasadorul îşi aminti de slujba lui. Dar sfîrşi totuşi :

— ...să fie răpus de o haită.

Mai departe, însă, se mărgini la misiunea ce o avea. Şi gîndurile i se întoarseră în încăperea cu jilţuri grele, cu grămezi de perne, cu picturi pe fond întunecat şi, lîngă el, cu măsuţa de scris chinezească, un dar de mare preţ al generalului iezuiţilor.

— Sînt încredinţat că maiestatea-voastră îmi împărtăşeşte îngrijorarea. Nu-mi pot îngădui să spun : dezgustul. Regele singur şi-a atras, însă, soarta de care ne temem, prin monstruozitatea faptelor sale. Nici cele mai bune gînduri nu pot îndreptăţi un atac cu forţa armelor împotriva creştinătăţii.

— Regele n-are nici un fel de gînduri bune, slobozi Maria de Medicis cele dintîi vorbe ale ei.

Don Inigo îşi lăsă capul pe spate, singurul semn al dispreţului ce-l simţea. Şi cu un ton oficial, îi vorbi de sus, repetînd că tocmai din aceste motive întîmplarea ce se vestea nu-l umplea de dezgust. Se ştie doar că păcatul trufiei e pedepsit cu veşnica pierzanie.

— Cu atît mai meritată este deci osînda mai puţin aspră a morţii trupeşti.

— Cu atît mai meritată, repetă Maria, schimbîndu-se la faţă.

— Cu totul de altă natură, vorbi apăsat don Inigo, este îngrijorarea ce o împart cu maiestatea-voastră. Aceasta nu priveşte o persoană anume, oricît ar fi ea de vestită. Ea priveşte urmările politice ale evenimentului prevăzut. Marea politică a Curţilor ar avea de suferit oarecare neajunsuri în cazul cînd numai un asasinat le-ar scăpa de o înfrîngere militară.

Regina se înălţă, dreaptă ca un turn, şi deveni poruncitoare.

— Aţi rostit un cuvînt pe care n-am dreptul să-l aud. Şi nu l-am auzit. Căci, altminteri, datoria mea ar fi să vă opresc de a continua, ba chiar ar trebui să vă dau, domnule ambasador, pe mîna jandarmilor regelui.

Don Inigo înţelese că regina încerca să-şi salveze sufletul. *Salvavi animam meam*, lucru ce se potrivea şi cu misiunea sa. Şi, pentru a da timp reginei să meargă mai departe pe calea pe care o apucase, îşi îndreptă toată luarea aminte asupra mesuţei de scris chinezeşti. Complicata piesă avea nenumărate sertăraşe, în afară de alte ascunzişuri. Încrustările de mărgăritar şi de sidef o făceau să strălucească în mii de culori. Doi idoli, unul în dreapta şi altul în stînga, încuviinţau cu capetele lor rotunde ceea ce se vorbea acolo. În mijloc, turnuleţul avea clo-

poţei la toate cele şapte acoperişuri. Şi don Inigo ar fi dorit ca sunetul argintiu al clopoţeilor să-l scutească de a mai auzi ceva ori a vorbi el însuşi.

Avea, însă, porunci de dus la îndeplinire şi îşi adună gîndurile :

— Ce am putea face pentru a preîntîmpina evenimentul ? întrebă el.

Măsuţa de scris îl despărţea acum de regină. Aceasta se afla la o depărtare de zece-doisprezece paşi, înălţîndu-se, neguroasă, în faţa unei bogate draperii de culoarea purpurei. Mîinile şi le ascunsese între falduri şi numai faţa i se deslușea albicioasă, pe un fundal pe care ambasadorul îl privea cu neplăcere. „Femeia asta n-are inimă şi-i lasă : numai una din aceste însuşiri, şi încă ar fi de ajuns. Totuşi, felul ei de a fi face din dînsa o bună părtaşă de joc pentru misiunea mea de azi. Trebuie să mă prefac că aş dori să împiedic uciderea regelui. Cu ajutorul ei, voi izbuti să fiu destul de făţarnic, iar după săvîrşirea faptei, raportul meu are să poată fi citit la toate Curţile."

— E cumplit, n-am vrut asta, rosti regina.

Şi glasul i se frînse, poate chiar din pricina unei spaime neprefăcute.

— Acum ne-am împotmolit, adăugă dînsa şi vorbele ei sfredeliră urechile ambasadorului.

Ce convorbire neobişnuită — şi ce femeie de rînd !

— Cum o scoatem la capăt ? întrebă don Inigo ; şi la fel ar fi vorbit şi cu vizitiul, dacă i s-ar fi împotmolit cumva trăsura.

Nemaiputîndu-se stăpîni, regina începu să ţipe :

— Regenţa mea ! Nu pricepi, măgar ce eşti, că trebuie să fiu încoronată chiar azi sau cel mult mîine ? Ce mai putere mondială care nu pricepe atîta lucru ! Aş pune pe loc să-i taie capul ducelui de Sully. Şi atunci n-ar mai fi nevoie de omorul vostru.

Ambasadorul, sinţind că-i vine să verse :

— În primul rînd, nu e omorul meu. Altminteri, maiestatea-voastră nu m-ar vedea azi în acest loc.

Locul pe care-l arăta era măsuţa de scris chinezească. Şi numai zîmbetul îngăduitor al idolilor îi dădea puterea să-şi stăpînească ispita de a vărsa.

Ambasadorul : — Ar fi o încoronare strălucită, o solemnitate fără pereche — două ceasuri în şir s-ar vorbi despre ea. Dar regele ar pleca în campanie cu două treimi, ca să nu spun cu trei pătrimi, din armatele Europei. Şi un astfel de rege credeţi că aţi putea răsturna, iar ministrului său să-i tăiaţi capul ? Asta s-o spuneţi altora, nu mie.

Ca stropită cu ulei încins, regina începu să zbiere :

— Atunci nici aşa nu merge, sîntem pierduţi.

— Într-adevăr, sîntem dinainte bătuţi, întări ambasadorul, cu un simţămînt de ciudă, care alterna din cînd în cînd cu dorinţa de a vărsa. Maiestatea-voastră uită însă...

Şi se opri ; căci acum trebuia să depună o mărturie mincinoasă şi făţărnicia lui îl făcea să se simtă mai prejos decît făptura din faţă-i, care nu era împovărată de prea mult respect de sine.

Ambasadorul : — Îi uitaţi pe cuvioşii părinţi din Compania lui Isus.

Bucuroasă, regina izbucni într-un rîs ce făcu să i se cutremure rărunchii, şi în clipa aceea simţi cele dintîi semne ale sarcinii, care de data asta se datora frumosului şi dulcelui Concini. Regele trebuia dar să dispară cu atît mai repede, ce mai atîta vorbă. Făţarnicul ucigaş de lîngă măsuţa de scris să facă bine să se cărăbănească. Facă ce-or şti, eu mă spăl pe mîini. Acum îl aştept pe frumosul meu, pe drăguţul meu Concini.

Ambasadorul, netulburat : — Duhovnicul Cotton are un suflet ca un crin. Cu atît mai uşor l-ar putea duce de nas pe rege, făcîndu-l să piardă timpul cel mai potrivit.

Regina : — Eşti un netot ! Ia vezi, alte chichiţe prosteşti nu ştii să găseşti ? Ăsta îl duce de nas încît nici bătrînul singur nu mai ştie dacă e bine să-i urmeze sfaturile ori nu. Dar are să fie nevoit să le urmeze.

Acum, Maria de Medicis nu mai avea nimic de spus, ambasadorul aşijderea. Şi convorbirea se opri aici. Dar regina trebui să se lase pe vine, apucată de nişte crampe care de data asta îşi croiră cea mai zgomotoasă cale. Putoarea ce umplu deodată camera îl făcu pe ambasador să nu-şi mai poată stăpîni greaţa care-l încerca de atîta timp. Sprijinindu-se în mîini, se uşură pe măsuţa chinezească a generalului iezuiţilor. Cei doi idoli dădură din cap binevoitori. Şi de cîte ori se opintea şi vărsatul îi ţîşnea din gură, clopoţeii de pe acoperişurile turnuleţelor scoteau un clinchet argintiu.

De ce-şi puneau însă cei doi la o atîta de grea încercare sufletele şi trupurile ? Căci mai era doar şi odăiţa slujitorului ce lustruia argintăria, şi sacul lui umplut cu paie de asemenea nu mirosea a trandafiri. Şi totuşi acolo se ghemuiseră, ca doi buni fîrtaţi, ducele d'Épernon, guvernator, general-colonel de infanterie şi grefierul dat afară din slujbă, mîncat de sfranţ. Podagrosul spunea dar sifiliticului :

— Dacă mugeşti pe cineva, îl umpli de boala ta. Flăcăul pe care îl aşteptăm noi nu prea e dus la biserică. Înfige-ţi colţii în el cum se obrăzniceşte.

Iar grefierul lătra răguşit în urechea surdului : din cînd în cînd glasul i se stingea de tot.

— Ăsta îl vinde şi pe tat-su pentru bani. Îl ştiu de pe la tribunale, nu-i mai breaz ca mine, ştie şi el să se înţeleagă cu amîndouă părţile şi să stoarcă de la amîndouă gologanii cu care-i mituieşte pe ce-i de-o seamă cu mine. A înfundat puşcăria de două ori, întîi pentru un omor, săvîrşit de un altul, dar apoi pe drept, fiindcă nu şi-a plătit datoriile.

Ducele arătă că neruşinatul se socotea alesul domnului. I se întîmpla să vadă în flăcările din cămin un butuc de viţă preschimbîndu-se în trîmbiţa arhanghelului şi să i se pară că chiar el sufla în trîmbiţă pînă cînd începeau să iasă din dînsa rîuri de azimă. Nătărăi de soiul ăsta sînt cîteodată folositori, dar de cele mai multe ori sînt primejdioşi.

— Unul ca ăsta poate să se fi înţeles cu necuratul, fără să ştie nici el cînd. Să-ţi înfigi colţii în el.

— Milostive stăpîne, îi dădu răspuns sifiliticul. Se vede că nu prea umblaţi pe la tribunale. Necuratului nu-i prea plac treburile de acolo şi nu vrea să aibă de-a face cu alde noi. Şi apoi să ştiţi că omul nostru a învăţat teologia. Cînd m-aţi pus să caut un ins potrivit, l-am găsit pe ăsta la una Escoman, o bună bucăţică, dar cam trecută. Acum închiriază odăi. Acolo se aciuiase şi omul nostru şi citea lucrările iezuiţilor. Mai întîi şi întîi i-am cumpărat toate lucrările, pînă la una, în care cuvioşii părinţi pomenesc de uciderea regilor. Dorea de mult să le aibă, dar n-avea bani. Îmi pot îngădui cumva să amintesc domnului duce că pînă acum îmi datorează încă banii pe care i-am pus de la mine, cheltuielile făcute şi simbria mea ?

— Cum ? Ce ? întrebă d'Épernon. Şi cum unul era surd iar celălalt avea gîtlejul mîncat de sfranţ, nu izbutiră a cădea la înţelegere asupra acestui punct. Dar grefierul izbuti totuşi să spună :

— Milostivul stăpîn ar face mai bine să nu dea prilej ca luminatul său nume să fie pomenit alături de acela al unei lepădături, într-o pricină de felul celor ce se ivesc zilnic în faţa judecăţii.

— Nu cumva ai de gînd să vorbeşti, porcule ? De astă dată d'Épernon înţelese cît se poate de repede şi de lămurit ameninţarea celuilalt. O vorbă numai şi ţi se vîră căluşul în gură şi eşti tras pe roată.

— Ar rămîne totuşi dovezile scrise, aminti fîrtatul. Femeia aceea, Escoman, mi-a încredinţat nişte scrisori către o seamă de înalte feţe ; a mirosit ceva şi vrea să-l scape pe rege. Nu i-o poţi scoate din cap tîrfei cu nici un chip, parcă-i nebună.

În gîndul lui şi pentru orice împrejurare, ducele şi întipări numele femeii, Escoman. Dar fîrtatului i se adresă cu toată măreţia de care un înalt senior nu se putea dezbăra şi care-l prindea bine chiar şi pe salteaua de paie a unui slujitor.

— Tu şi cu omul pe care l-ai ales să vă faceţi datoria după cuviinţă. Ordinele nu se discută, porunci general-colonelul. Şi dădu să se scoale, deşi îl dureau toate încheieturile. Totuşi, atunci cînd ucigaşul Ravaillac intră pe uşa deschisă de grefier, ducele d'Épernon era în picioare.

Folosindu-se de prilej, grefierul mai cercetă o dată toate ungherele, ca să se încredinţeze dacă nu trăgea cineva cu urechea. Între timp ducele îl măsură cu privirea pe ucigaş, care îi păru potrivit. Era înalt, spătos, avea nişte ciolane de viţă de povară

şi nişte labe ca de urs. Faţa lui, înfiorătoare la vedere, n-ar fi fost de lepădat, dacă n-ar fi sărit tuturor în ochi. Părul, barba — nu-i erau chiar roşii, ci mai degrabă negre bătînd în roşu. Culoare puţin obişnuită. Şi apoi, în afară de toate astea, se ştie că o înfăţişare fioroasă nu trebuie să fie numaidecît a unui ucigaş. Poate să fie prea bine numai a unui cîrcotaş şi să nu dovedească neapărat pofta de a vărsa sînge. Un chip de om poartă multe urme, dar crimele nu se întipăresc nici înainte, nici după săvîrşirea lor. Urmele sînt lăsate de năravuri, fie că sînt ticăloase, ori obişnuite. Ăsta-i un cîrcotaş de rînd sub o mască înşelătoare, un ins care se roade, muncit de vedenii hrănite de o conştiinţă încărcată, pe scurt, un bicisnic ; nu-i potrivit pentru fapta dreaptă, cinstită, dacă e s-o numim aşa.

Grefierul se înapoie în mansardă, dar nu se depărtă de uşa întredeschisă, ca să poată iscodi ce se petrece afară. Aruncă ucigaşului cîteva vorbe potrivite cu împrejurările — în timp ce ducele d'Épernon chibzuia dacă nu era mai bine să-i predea poliţiei pe amîndoi derbedeii. Regele numise în fruntea oştilor sale trei generali protestanţi. D'Épernon urma să rămînă la Paris şi îl cam bătea gîndul că s-ar putea să fie scos din slujbă. Cu toate onorurile şi numai din pricina podagrei, căci un general-colonel de infanterie trebuie să fie sănătos tun. Ce mai, regele are să-l strivească după cea dintîi bătălie cîştigată, nici nu putea face altfel, cu toate că nu-i plăceau călăii. Aş putea, însă, să-i cruţ stăpînului meu neplăcerea unei execuţii, predîndu-l pe cel ce vrea să-l ucidă, cu condiţia să-mi dea comanda vreunei armate. Tot vorbeşte întreg oraşul de ucigaş şi se uită după el să vadă dacă-i îmbrăcat în violet ori în verde.

— Meştere Ravaillac, i se adresă ducele. Eşti din Angoulême. Te crezi, mi se spune, alesul domnului.. Asta mă bucură.

Ravaillac, ursuz, ameninţător :

— Milostive stăpîne, memoria vă înşală. Mă cunoaşteţi de mult, înainte de a fi devenit vestitul regicid după care lumea întoarce capul pe stradă. M-aţi recomandat părinţilor din Compania lui Isus, cărora m-am şi spovedit ca să mă împac cu conştiinţa mea simţitoare. Nimeni nu vrea să mă înţeleagă. Acum şi milostivul stăpîn face pe surdul.

D'Épernon : — Ce ! ? Cum ? Aud bine ? Eşti vestit ? Ai conştiinţă ? În genunchi !

Ravaillac, căzînd în genunchi : — Sînt un nemernic. Ce folos că arhanghelul m-a lăsat să suflu în trîmbiţa lui.

D'Épernon : — De ce ?

Ravaillac : — Asta trebuie s-o lămuresc cu mine însumi. Nimeni nu mi-a spus cuvîntul care dezleagă, nici arhanghelul, nici milostivul stăpîn, nici canonicul din Angoulême, care mi-a dat o inimă de vată ce înfăşoară o aşchie din sfînta cruce.

D'Épernon : — Aşa zice el. Da' nimeni nu te ia în serios, băiete. Te umfli în pene. Auzi : regicidul pe care-l cunoaşte tot

oraşul ! Ţi-ai mîncat leftereaua, nu mai e nimic de făcut cu tine, pleacă acasă.

Ravaillac, scoţînd un cuţit : — Atunci îmi fac seama în faţa domniei-voastre.

Grefierul : — Cuţitul e bont. Ia te uită cu ce vrea să-şi facă seama !

Ravaillac, ridicîndu-se : — Oameni de nimic ! Ce ştiţi voi de lupta cu nevăzutul. Cuţitul l-am furat. Am auzit în cîrciumă un glas : Cuţitul tău trebuie să fie de furat. Pe drum, venind în urma unui car, un alt glas mi-a poruncit : Rupe-i vîrful, izbindu-l de car. Un al treilea glas, pe care l-am auzit aici în Paris, lîngă mînăstirea Inocenţilor..

— A Inocenţilor, repetă grefierul.

Ravaillac : — După ce am auzit ce mi-a spus al treilea glas, m-am adresat, tînguindu-mă, regelui care trecea pe stradă, prevenindu-l. N-ar fi frumos să-l ucid, fără a-l fi sfătuit să se păzească. Jandarmii din casa militară a regelui m-au înghiontit.

Grefierul : — Ai fost îmbrăcat în violet sau în verde ? Data viitoare te poftesc să îmbraci alte straie, în care n-ai mai fost văzut în preajma regelui.

Şi grefierul dădu şi el la iveală un cuţit, care nu era însă bont. Se afla în spatele lui Ravaillac şi aştepta numai un semn al milostivului stăpîn ca să-l înfigă pînă în plăsele în spinarea omului cu conştiinţa buclucaşă. După cît putea judeca o minte omenească, asta era singura cale de a împiedica descoperirea unui omor înainte de a fi fost săvîrşit.

Ducele îl potoli, însă, printr-o privire şi grefierul îşi vîri la loc cuţitul — nu fără părere de rău. Pentru un stîrv ca acela ar fi putut cere un preţ bun. Pe cînd dacă ar muri regele, cine ar mai plăti ceva ? Spre nenorocul grefierului, cam aceleaşi socoteli îşi făcuse însă şi milostivul stăpîn. „Ce-i în mînă, nu-i minciună, îşi spusese d'Épernon. Regele trebuie să dispară. Cît pe ce să mă las şi eu înşelat de o tresărire a conştiinţei. Are, a naibii, urîtul obicei să se ascundă sub fel de fel de motive care par îndreptăţite." Şi-l întrebă pe ucigaş :

— Ei, acum eşti hotărît ? Răspunde limpede. Grefierule, ai grijă de uşă. Aici nu-i vorba de teologie, ci de politică. Ce întrebare ai vrut să pui regelui lîngă mînăstirea Inocenţilor ?

— Mai întîi a trebuit să-i atrag luarea aminte, repetă Ravaillac. Nu-i bine să moară nepregătit.

D'Épernon : — Osteneală zadarnică. Parcă nu-l previn toţi, şi degeaba. Îşi caută singur moartea.

Ravaillac : — Apoi am vrut să-l întreb dacă-i adevărat că vrea să poarte război împotriva papei.

D'Épernon : — De ce nu-i întrebi pe ostaşii lui, care se şi bucură de asta.

Ravaillac : — În sfîrşit, dacă-i adevărat că hughenoţii se pregătesc să-i măcelărească pe toţi bunii catolici.

D'Épernon : — Să faci bine să-ţi ascuţi cuţitul.

Ravaillac, plin de hotărîre : — Acușica, milostive stăpîn. Am văzut un crucifix care mi-a poruncit-o.

D'Épernon : — Stai ! Încotro ? Mai întîi trebuie să fie proclamată regența și încoronată regina. Gîndește-te la interesele regatului. A doua zi după încoronare poți face ce poftești.

Ravaillac : — S-ar putea să dau lucrurile peste cap ? Doar toate gîndurile mele sînt închinate regatului. Trăiască cucernica noastră regentă, moarte ereticului, nenorocirea noastră !

Maimuțăreau astfel, pe rînd, tonul unei ceremonii oficiale, jucată de niște actori de mîna a doua.

— Ai doar inima de vată, viteze Ravaillac, nu ți se poate întîmpla nimic rău. Ai să-ți faci numele nemuritor și ai să fii pomenit în cărțile de istorie.

Visul sărmanului monstru de a se bucura de prețuirea la care n-ar fi putut nicicum altfel să ajungă din pricina înfățișării lui respingătoare se împlinise. Și, întinzîndu-se cît era de lung, salută cu brațul ridicat. D'Épernon încercă să răspundă și el la fel, dar podagra, podagra...

Grefierul imită scălîmbăiala lui Ravaillac într-un chip și mai caraghios, din care pricină îi crăpă un buboi de pe obraz și zeama scîrnavă i se scurse în ochi. Încît îl însoți pe ucigaș, înjurînd. Putred cum era, mai dorea încă să trăiască. Flăcăul sănătos tun avea, însă, să fie tras curînd pe roată.

Ducele d'Épernon așteptă pînă cînd socoti că cei doi ieșiseră din casa lui. Era cumplit de amărît că rolul lui rămînea atît de mărunt, că n-avea să apară în fața întregii lumi, că în jurul lui n-avea să se facă nici un fel de zarvă, deși era vorba de moartea unui rege atît de mare. Și cu adevărat, gloria fiind ceea ce este, Ravaillac avea să fie pomenit în cărțile de istorie. Cine-i mai pomenește, însă, pe ceilalți ucigași, de mai înainte, ai regelui Henri, pe cei optsprezece sau și mai mulți, care doar au încercat să-l omoare ? Printre ei au fost oșteni îndrăzneți sau fanatici adevărați, nu cu o conștiință șovăielnică, întortocheată. Cine-i mai pomenește, însă, pe băiețandrii mistici, neprihăniți aproape, care au socotit că ar putea trimite în locul hărăzit lor în iad pe un păcătos și mai mare, cu condiția să-l ucidă ? Toți au fost uitați. De rămas a rămas numai amintirea unui lăudăros, a unui om de nimic, fiindcă el a fost cel din urmă. Uneltiri murdare, superstiții care se pierdeau în noaptea timpului ; cel din urmă adunase în sufletul lui gunoaiele a sute de ani de năravuri proaste. Încît era deopotrivă — otreapă și nemuritor.

NUMAI SĂ AJUNGEM LA EL

Escoman, o femeie pierdută, se străduise vreme de un an de zile să scape viața regelui Henri. El, care iubise atît de mult, avea așadar ca ultimă și necunoscută prietenă o femeie care, la rîndu-i, iubise mult.

Era încă blondă, datorită unor mici dresuri și își păstrase destul de bine farmecele. Plăcea multor băiețandri și de dragul ei unii ajungeau pe mîna cămătarilor. E greu, însă, să trăiești de pe urma nevîrstnicilor. Își împrumuta dar casa altor femei pentru întîlniri amoroase. Treaba mergea mai bine către dimineață, cînd sălile de dans și casele de joc își închideau porțile și anume perechi nu găseau, din diferite pricini, alt adăpost. De cele mai multe ori Escoman se întorcea singură acasă ; dacă avea însă norocul să găsească pentru odaia ei de culcare oaspeți cu plată, rămînea în bucătărie îmbrăcată în rochia de oraș atîta timp cît era nevoie. Nu se plîngea de nimic și găsea că, în general, viața era bine orînduită.

Cîteodată se întîmpla să pice și un chilipir mai mare. I se bătea la ușă cînd soarele și răsărise. Atunci Escoman striga de sus oaspeților să aștepte puțin. Și dădea apoi fuga să-l trezească pe chiriașul din cea de-a doua odaie de culcare, zorindu-l să se mute din patul lui, în bucătărie... Chiriașul, care stătea de vreun an la dînsa, nu se lăsa rugat. Era ca o cîrpă, nu ieșea din cuvîntul ei, îi plăcea mai mult să citească decît să doarmă. Își lua dar terfeloagele cu el și în timp ce oaspeții îi foloseau patul, chiriașul se îndeletnicea cu treburi serioase. Apropierea unei femei cu farmecele la vedere nu-l tulbura de fel. Nu-l interesa de loc ce se petrecea în casa în care locuia. Femeie trecută prin ciur și prin dîrmon, Escoman știa să deosebească o nepăsare prefăcută de una adevărată ; era încredințată însă că nepăsarea chiriașului ei e neprefăcută. Omul era înalt și voinic ; dar mai degrabă știa sînt mai caști decît cei mărunți, prizăriți. Văzînd dar că chiriașul nu arată nici un fel de interes pentru treburile ei, Escoman începu să-și bage nasul într-ale lui.

Și în timp ce era plecat de acasă, îi cotrobăi prin terfeloagele pe care le citea cu atîta patimă. Erau mai cu seamă scrierile unui anume Mariana, *societatis Iesu* [1]. Escoman nu înțelegea boabă latinește. Încît atunci cînd se văzură iar seara, în bucătărie, începu să-l descoasă de departe. Și omul îi vorbi îndatoritor, părea că simțea o nevoie, îndelung înăbușită, să-și descarce sufletul. Tot ce citea el vorbea despre dreptul de a-i ucide pe tirani. Din parte-i, Escoman habar n-avea de un asemenea drept și nici nu credea că un cuvios părinte l-ar putea da cuiva. Știa însă prea bine cine era tiranul, predicatorii îi spuseseră de multe ori pe nume. Ce caraghioși, vorbeau de regele Franței și îl numeau tiranul egiptean. Acesta, însă, își dovedea bunătatea, iertîndu-i de pedeapsă. Escoman era convinsă de folosul libertății, căci și negoțul ei avea nevoie de libertate — cu mai multă îndreptățire, după părerea ei, decît negoțul practicat de nesuferiții vorbitori de pe amvoane ori de cei care zbierau pe la colțurile străzilor. Rubedeniile tîrfei sălășluiau la țară. Unuia dintre frații ei, regele îi dăduse o vacă în locul

[1] Din Compania lui Isus (iezuit) (lat.).

celei pierdute, iar pe vărul ei, care-i fusese logodnic, îl ajutase cu bani gheață.

Socotea dar că regele e un om bun. Asta nu însemna că chiriașul e om rău. Greșeala lui era, însă, că-și punea la inimă gîlcevi ce nu-l priveau și pe care o minte neajutorată ca a lui nu le putea pricepe. Escoman își dăduse repede seama cu cine avea de-a face și încercase de multe ori, din păcate fără izbîndă, să-i mute gîndul mai degrabă la femei. Era încredințată că dacă trupu-i vînjos ar fi fost pus să dea tot ce putea da, cugetul i s-ar fi lepădat curînd de nebunia care-l stăpînea. Dar chiriașul o vesti că nu mai avea nevoie de odaia ei și-i arătă și de ce. Voia să plece în orașul lui de baștină spre a se spovedi părinților iezuiți de acolo, încredințîndu-le taina chemării lui nepămîntești. Avea nevoie de încuviințarea lor. Simțea nevoia să fie întărit în gîndurile lui ; de altminteri gazda nu era singurul om căruia i se destăinuise. Pe stradă era arătat de departe cu degetul : ăsta are să-l omoare pe rege. Oamenii o spuneau săltînd din umeri : de ce tocmai el ? Dar vorbeau despre asta în ascuns, ca să nu intre în cine știe ce încurcătură.

Escoman era mîndră că e primită într-o casă unde venea cîteodată și regele : casa bogătașului Zamet. Acesta se folosea bucuros de femeile pierdute ca de o podoabă și o nadă pentru sălile lui de joc, atîta vreme cît în acestea se afla adunată o societate alcătuită de oameni de toată mîna. Cum se iveau însă seniori sus-puși, și cu atît mai mult regele, femeile de teapa lui Escoman o ștergeau pe ușa din dos. Nici nu-i trecuse vreodată prin minte că ar putea sta în fața regelui. Femeia bătuse așadar la multe uși, fără a osteni, fără să se teamă, fără a băga măcar în seamă primejdia, îi trăsese de mînecă pe toți cei despre care credea că i-ar putea ajuta să scape viața regelui. Dar nu căutase niciodată să aținä calea regelui însuși, și nici măcar să-i trimită vreuna din nenumăratele-i scrisori. Atît de sfînt era regele în ochii ei.

Povesti dar ceea ce aflase și fostului cizmar, care, la începuturile lui, fusese de-o seamă cu dînsa. Iar Zamet o tîrî repede după el în încăperea retrasă în care Gabrielle d'Estrées se odihnise odinioară, se mai odihnise puțin, înainte de a fi fost cuprinsă de spaimele sfîrșitului. Și acolo, cizmarul și tîrfa îl căinară împreună pe rege.

— Ei, i-a venit și lui ceasul, șopti bogătașul.

Dar femeia săracă lipită pămîntului, cu giuvaericalele ei de sticlă, ardea de-o încredere pătimașă.

— Are s-o afle la timp și are să se păzească. Numai să ajungem la el ! Zamet, trebuie să-i vorbești.

— Escoman, mă crezi mai cu trecere decît sînt. Un cuvînt de prisos și mă curăță și pe mine.

— Zamet, de ce te temi ? E doar rege și ai să te bucuri de sprijinul lui, dacă ai să-i spui că s-a ivit un nou ucigaș.

— Escoman, mai întîi şi întîi regele nu mai este ce-a fost. E aşa de împovărat de griji, că îi sare repede ţandăra. Mai adaugă la asta că a vrut totdeauna să fie iubit. Acum îl copleşeşte însă ura ; îl cunosc de mult şi ştiu că o viaţă care stîrneşte atîta ură nu-i mai pare vrednică a fi trăită.

— Zamet, îl iubesc, amîndoi îl iubim. Oricine ar afla că s-a ivit un nou ucigaş s-ar grăbi, mînat de dragostea pentru el, să-i spună adevărul.

— Escoman, cîţi s-au grăbit să i-l spună, după ce le-ai povestit tu ce se întîmplă ? Crezi că anume persoane aveau nevoie să le spui adevărul ?

— Zamet, nu m-aş fi aşteptat la asta din parte-ţi. Lasi să se înţeleagă că regina ştie de omor şi că-i amestecată în ce se întîmplă.

— Escoman, pentru numele lui dumnezeu, ţine-ţi gura sau am să mă văd nevoit, ca să ne scăpăm pielea, să te închid în fundul beciurilor mele.

— Lîngă sacii de bani, Zamet ? Dar mai sînt acolo ? Multe lucruri de preţ nu le mai văd în casă. Te gîndeşti la fugă ?

— Escoman, priveşte numai ce-i îngăduit şi nu asculta ce trebuie să rămînă o taină. Regina nu mai ştie ce să facă spre a răzbuna cît mai cumplit bătaia pe care a mîncat-o Concini al ei de la judecătorii regelui şi închiderea lui pe timp de o zi pentru obrăzniciile pe care şi le îngăduie. Regele, în schimb, se bucură. Şi asta îi pecetluieşte soarta.

— Zamet, regina a fost înştiinţată de una din femeile ei că am să-i comunic ceva de cea mai mare însemnătate pentru salvarea regelui. Şi a spus că mă primeşte ; nici nu se putea altfel. Mîine mă duc la dînsa.

— Escoman, regina a plecat azi la ţară.

— Zamet, dacă nu mi-ai spune-o tu, n-aş crede-o, dar nu, nu se poate, regina are să se întoarcă mîine. I-am propus să pună mîna pe nişte scrisori care au să fie trimise mîine în Spania.

— Escoman, iartă-mă, dar trebuie să plec. Aş fi gata să-mi arăt recunoştinţa dacă ai păstra cea mai deplină tăcere asupra celor ce am vorbit.

— Zamet, banii tăi nu mă pot ferici. Nici ţie nu-ţi folosesc la mare lucru.

— Escoman, m-am gîndit tot timpul la cineva care ţi-ar da ascultare. Ceea ce doreşti tu se potriveşte cu ceea ce urmăreşte acea persoană, deşi asta nu înseamnă că s-ar putea împotrivi ursitei cu mai multă izbîndă decît tine. Ai s-o întîlneşti în casa mea, dar nu pot să-ţi spun cînd şi nici despre cine-i vorba. Dacă poţi, ghiceşte. Acum, însă, iartă-mă, trebuie să plec neapărat.

Femeia pierdută cunoştea un tînăr slujbaş de la minister, care fura scrisori şi i le aducea ei. La drept vorbind erau doi tineri, cel dintîi, însă, cel care îi povestise despre scrisorile ce

puteau pricinui atît de mari nenorociri pentru a se făli față de dînsa cu cîte știa, se împotrivi mai apoi să i le aducă. Și oricît de fierbinte îl rugase să pună piedici cumplitei crime ce se pregătea, tînărul slujbaș îi răspunsese :

— Scumpă doamnă, piinea e la fel de bună oriunde.

Prietenul lui, pe care dînsa nu-l luase în seamă, îi strecură însă ceva în mînă, în forfota străzii, prefăcîndu-se că nici n-o vede, și se pierdu repede în mulțime. Cînd, mai apoi, desfăcu acasă pachețelul, se prăbuși pe pat, parcă-i sărea inima de bucurie. Îl și văzu pe rege scăpat. Nu știa, însă, ce anume să facă. Izbînda nesperată în care mai că nu-i venea să creadă, din care pricină și pipăia mereu scrisorile, o făcu și mai neajutorată decît înainte. Să alerge la Arsenal, la domnul de Sully ? Îi scrisese, se înțelege, de mult și, se înțelege, nu primise nici un răspuns. Să-i arate acum scrisorile furate ? Îl socotea, însă, un om fără inimă, încît amînă.

Cusu scrisorile în fusta de dedesubt, se îndreptă către iezuiții din strada Saint-Antoine și ceru să-l vadă pe părintele Cotton. Nu-i trecuse prin cap că dacă ucigașul regelui era arătat cu degetul pe stradă, nici salvatoarea lui nu rămăsese necunoscută. Fu repezită dar cu grosolănie, iar Cotton nu ieși din cotlonul lui. Părintele procurator o primi și o lăsă să-și deșerte sacul ; noroc că nu pomeni despre scrisorile cusute în fustă. Îi ascultă vorbele pline de foc de parcă i-ar fi povestit întîmplarea cea mai obișnuită. După care, ca gheața de rece, o pofti să plece cu domnul. Asta o făcu să-și iasă din sărite.

— Pe rege îl lăsați să moară și tu, cîine, vrei să trăiești ? izbucni Escoman și-l plesni pe cucernicul părinte peste obraz.

Călugărul se preschimbă deodată într-o făptură blîndă, prietenoasă și o întrebă ce avea de gînd să mai facă. Atunci Escoman i se destăinui :

— Să vorbesc la colțurile de stradă. Să ridic poporul împotriva voastră, ucigași ce sînteți ! dar glasul i se pierdu între zidurile groase, care nu lăsau să răzbată nimic în afară.

— Potolește-te, fiica mea. Chiar eu am să plec la Fontainebleau, la rege.

— Adevărat ? îl întrebă Escoman, gata să-l creadă pe cuvînt. Căci i se părea cu neputință ca oamenii să fie mai cruzi decît fiarele sălbatice. Trebuie numai să le pui în mișcare inima nevolnică, fie chiar și cu niște palme.

Plecă fără a băga de seamă că cineva se ținea scai după dînsa, cît fu ziua de lungă. Un alt ins alergă de la casa Companiei lui Isus la aceea a ducelui d'Épernon. Era în ziua de opt mai. Regele nu se afla la Fontainebleau ; chiar în ceasul acela se plimba cu delfinul printre înaltele tufișuri ale grădinii sale, iar regina și ambasadorul își vedeau de treburile lor. La întretăierea a două străzi, Escoman se pomeni față în față cu fostu-i chiriaș.

Nici nu apucă să spună însă o vorbă, că acesta, în timp ce ea îl privea uimită, începu să sporovăiască, reluînd firul discuției

din trecut de parcă o întrerupseseră numai cu o zi înainte. Îi spuse că ceasul marii fapte urma să bată curînd, că avea o misiune şi avea şi puterea s-o ducă la bun sfîrşit. Simţitoarea-i conştiinţă se hotărîse în sfîrşit. Şi asta de cînd o văzuse pe cucernica sa mamă împărtăşindu-se în oraşul lui de baştină. Lui, ca ucigaş al regelui, i se refuzase sfînta împărtăşanie. Trecuse, însă, păcatul asupra mamei şi cum aceasta dobîndise iertarea, însemna că păcatul fusese spălat, că nu mai trebuia să se teamă de chinurile iadului. Şi chiar dacă va ajunge în iad, se va întîlni acolo cu vestiţii lui înaintaşi.

Escoman îi dădu răspuns că părea să fi învăţat cum să arunce vina asupra altora.

— Dar, păzeşte-te ! Ai să afli că cineva ţi-a luat-o înainte.

— N-ăi fi fiind tu aceea ? Toţi spun că, între timp, ţi s-a suit nebunia la cap.

Şi cu asta sfîrşi. Pe Escoman o podidiră lăcrimile. Tocmai trecea o litieră goală. Se sui şi îşi spuse adresa. Acasă se făcu frumoasă şi se găti cît putu mai bine ; în seara aceea voia să se ducă la Zamet.

Dar şi pe regina Navarrei o bătea gîndul să se aşeze în ziua aceea la mesele de joc ale zarafului. Care îi şi dăduse de ştire că dacă îi lipseau cumva bani pentru joc, ar socoti o cinste pentru el să-i pună în faţă o pungă plină. Nu era mare lucru, cu toate că veniturile i se duseseră, ca de obicei, înainte de vreme pe apa sîmbetei şi nici nu mai putea ajunge la rege, fostul ei soţ. Dar ştia că moartea lui era un lucru hotărît.

O ! Ştia despre asta cît ştiau şi alţii. Dar fiindcă atîţia o ştiau, pesemne că pînă la urmă n-avea să se întîmple nimic. Atunci cînd odinioară ea însăşi asmuţise un ucigaş asupra regelui, luase doar toate măsurile spre a păstra taina şi totuşi nu făcuse nici o scofală. Mulţumită nesfîrşitei mile a celui de sus, rămăsese în viaţă. Fie ca şi de data asta atentatul să dea greş ! Îşi puse preotul de casă să citească liturghii pentru mîntuirea unui vieţuitor, al cărui nume nu-l dădu însă pe faţă. Dar întru acestea se ruga din tot sufletul : „Doamne, şi de data asta ! Numai de data asta încă ! Se ruga astfel în sinea ei ca după săvîrşirea din viaţă a întregii case de Valois, măcar bărbatul tinereţelor ei să rămînă în viaţă, să nu fie văduvită de tot. Are să-l trimită acasă şi pe băieţandrul de douăzeci de ani, pe care şi l-a adus din provincie. Toate gîndurile şi grijile sînt numai pentru Henri.

„Nu poţi sta de vorbă cu el. De altfel nici nu m-ar crede, de vreme ce şi eu am pus o dată la cale un atentat împotrivă-i. O, Margot, cîtă neputinţă ! Henri, prietene, de ce nu-ţi dai seama cine-ţi sînt vrăjmaşii ? O lume întreagă îi cunoaşte, dar toţi tac... E o conspiraţie a tăcerii, şi tac şi eu, care aş vrea să vorbesc ! Dacă i-aş scrie că regina, soţia lui... Da' parcă nu ştie ? ! Dacă ar vrea să creadă ce ştie ! De altfel, nici n-ar primi scrisoarea. Acum se înconjoară de jandarmii casei lui militare. Înainte

vreme îl apăra voința de a trăi Dorea cu patimă să trăiască. Henri, nu te mai recunosc.

Nu vor îndrăzni să-l ucidă. Tot orașul știe ce se pune la cale, n-ar răbda mîrșăvia, s-ar scula cu mic și mare. Ucigașul e arătat cu degetul. Mai umblă și o femeie, care vrea să scape viața regelui. Am să i-o iau însă înainte. Să nu-mi răpească nimeni cel din urmă drept de care mă pot bucura. Da' de ce bate oare la toate ușile și numai la mine nu ajunge ?"

Și Madame Marguerite de Valois plecă spre casa tîrfei Escoman. Acolo află că aceasta era la Zamet. Porni și dînsa într-acolo și fu primită cu alese onoruri și condusă spre salonul oaspeților de seamă, de stăpînul casei, care îi înmînă și punga. Partenerii ei de joc erau domnii d'Épernon și de Montbazon — iar al patrulea era o doamnă necunoscută. Ducele d'Épernon îi șopti reginei de Navarra că era o străină putred de bogată. Poate că așa îi spusese stăpînul casei, iar el credea. Dar Margot băgă de seamă că punga din care scotea bani străina aducea cu aceea a ei. D'Épernon, care juca în tovărășie cu regina, făcea greșeli peste greșeli, încît grămada de bani din fața străinei sporea mereu. Deodată, străina voi să se ridice, dar podagrosul îi tăie calea ; răschirîndu-și picioarele, ceru revanșa. Nu merge așa, să ușurezi pe oameni de bani și apoi s-o ștergi.

Escoman se așează dar din nou la joc. Cele două femei se priviră stăruitor și deodată se cunoscură. Escoman înțelese : asta-i persoana sus-pusă care vrea să mă ajute. Curînd are să poruncească celor doi cavaleri să ne lase singure, o să ne spunem ce trebuie spus, și regele are să fie salvat. Iar Margot băgă de seamă : femeia asta pierdută nu și-a prea păstrat formele, cum se spune, dar e cumsecade. E cam descărnată, obrajii i s-au scofîlcit. Dar n-arată să se fi dat bătută, ba chiar pare plină de foc. „Aș putea să învăț de la dînsa să nu închin steagul, în pofida batjocurii, a oboselii, a primejdiei." Margot dădu să deschidă gura, dar tocmai atunci i se adresă stăpînul casei. Se înclinase mai mult decît se cuvenea, aproape să dea cu capul de pămînt și numai Margot, de la locul ei, îi putea vedea fața. Dar nu găsi nici o asemănare între Zamet cel de toate zilele și făptura aceea înfricoșată. Zamet bolborosi :

— Doamnă, iertați-mă că vă întrerup jocul. Tovarășa de joc a domniei-voastre așteaptă o anume persoană care a sosit.

— O știu cel mai bine, rosti Marguerite de Valois. Sînt aci, adăugă și-și ațintì privirea în ochii lui Escoman.

— Persoana așteptată e afară, abia izbuti să îngaime Zamet.

— Ce ? Cum ? făcu surdul.

Escoman sări în picioare, călcă aproape peste domnul de Montbazon și peste scaunul acestuia și fugi. Într-o clipă fu la celălalt capăt al salonului.

Cu vinele umflate, Montbazon întrebă :

— D'Épernon, de ce fuge străina, lăsînd aurul cîștigat ?

În loc de orice alt răspuns, trădătorul chicoti însă înfundat, adună grămada de bani și o mută în fața doameni Marguerite.

— Poate că nu mai are nevoie de ei, rosti el în sfîrșit.

Margot îi zvîrli cu amîndouă mîinile banii în obraz și se sculă grăbită, plecînd după femeia care dispăruse. Dar aceasta rămase bun dispărută, pentru totdeauna.

Escoman voise s-o șteargă prin bucătăria cu pereții de sticlă. Acolo dădu, însă, peste șeful poliției. Se repezi în el, îl răsturnă, dar nimeri în mijlocul unor gălăgani, care îi aruncară o pătură în cap și o legară burduf.

Chiar și din temniță izbuti totuși să trimită avertismente și chemări ; unul dintre ele îl strecură prin spițerul reginei. Și ajunse în mîna Mariei de Medicis. Documentele cele mai importante le trimise ministrului Sully. Acesta le arătă regelui, dar numai după ce îndepărtă numele primejdioase. Cel dintîi era al reginei ; doar încoronarea ei nu mai putea fi împiedicată. Regele călărea pe străzile capitalei sub paza jandarmilor săi. Peste puține zile avea să plece în campanie. N-avea nici un rost să-i taie și mai mult pofta de acțiune.

Cea menită să scoată din închisoare dovezile scrise ale lui Escoman fu domnișoara de Gourmay, fiica adoptivă a domnului Michel de Montaigne. În tot lungul vieții ai întîlnit astfel, Henri, aceiași oameni, care acum, către sfîrșit, se adună din nou în juru-ți. Cel mai înțelept dintre morții ce dăinuie în inima ta îți trimite un ultim și zadarnic avertisment.

DOMNUL SE APROPIE

Jandarmii casei militare a regelui alcătuiau o unitate nouă, înființată nici de un an de zile, de-abia de cînd regele începuse a-și da seama că viața îi e primejduită. Stindardul lor era de mătase albă, țesută cu fir de aur, avînd drept semn deosebitor un fulger, cu inscripția *Quae jubet iratus Iupiter* [1]. Pretutindeni unde îi trimite Iupiter cel mînios — acolo se află și jandarmii regelui. Așadar mînie, amenințare cu fulgerul ! Capitala nu-și mai recunoștea regele. Înainte, cu multă vreme înainte, trecea pe străzi neînsoțit de nimeni, fie călare, fie pe jos. Descosea oamenii. Oricine îl trăgea de mantie era încredințat că regele își va opri privirea asupră-i. Mai scăpăra și cîte un cuțit cîteodată, dar regele își vedea de drum.

Un pom de armindeni sădit într-o curte a Luvrului se răsturnă de trei ori. Și regele rosti :

— Un prinț german ar tălmăci asta ca un semn rău, iar supușii săi ar fi convinși că trebuie să moară. Eu nu-mi pierd vremea cu superstiții.

---

[1] Acolo unde poruncește mîniosul Iupiter (lat.).

Medicul Labrosse îl sfătui să se păzească bine în ziua de paisprezece mai şi se arătă gata să-i descrie dinainte pe cel ce avea să ridice jungherul asupră-i. De altminteri nici n-ar fi fost cine ştie ce ispravă. Henri ridică din umeri. Îşi trecu în revistă regimentele, pe bătrînii hughenoţi, pe luptătorii de la Ivry, garda franceză a viteazului Crillon, pe eleveţieni. În fiece zi trimitea alte trupe spre hotarele regatului. El însuşi se gîndea să le treacă cel din urmă, cu riscul de a nu mai apuca s-o facă. Regele nu se cade să fugă dinaintea unor oameni, chiar dacă ar putea fugi astfel de ceea ce îi este scris.

— Înfrunt ursita cu zîmbetul pe buze, spuse Henri.

În afară de soldaţii lui, nu lăsa pe nimeni în preajmă-i. Către sfîrşitul zilei, după ce îşi încheia treburile, îl vedea pe marele-maestru, ţineau sfatul lor de război la Arsenal. Şi tot ce aşterneau pe hîrtie, schiţe şi ordine, se păstra la Arsenal, pînă era încredinţat comandanţilor. În cabinetul regelui n-ar fi fost de găsit nimic, de altfel intra rareori acolo. Iar odată intrat în cabinet se simţea atît de însingurat, încît i se părea că n-avea să mai dea niciodată ochii cu alţi oameni. Călcătura greoaie a jandarmilor săi de dincolo de uşă nu mai era de nici un folos ; căci ce poate ajuta adunarea puterilor în afară faţă de o prăbuşire lăuntrică ?

„Nu tot ce se spune e neadevărat. Mi se aruncă în faţă : eşti un om sfîrşit. O spun, o şoptesc şi o subînţeleg ; un moşneag nesăţios, secătuit, neputincios în faţa vremurilor noi. Am putea totuşi să le dovedim că sîntem pregătiţi pentru orice vremuri, o ştim prea bine. Am trecut prin multe şi am suferit tot ce poate suferi un om acum şi în vecii vecilor. Am cunoscut îndoiala şi bunăvoinţa. Am cunoscut amorţirea voinţei, înfrîngerile, lupta luată de la capăt, biruinţele, trufia şi smerenia. Mi s-a sădit în cuget să nu dispreţuiesc nimic şi, cu adevărat, cum altfel aş fi putut deveni un om simplu ? ! Viitorimea şi adevărul au nevoie să fie slujite de un om simplu, care mai înainte să fi cunoscut drumurile cele mai întortocheate. Acum însă ? Aci însă ? Numai călcătura jandarmilor arată că mai sînt aici. Dar nu voi mai zăbovi multă vreme.

Să nu-mi irosesc, însă, puterile înainte de a se lăsa noaptea. Domnul se apropie, făpturile lui dorm. Doamne, ce trebuie să fac ca să te întîmpin cu sufletul curat ? Mă pui să ispăşesc ce am greşit. Dacă aş fi iubit şi aş fi jucat mai puţin, dacă n-aş fi vrut să schimb oamenii, n-aş fi atît de ostenit acum, mai ostenit decît s-ar cuveni să fiu la vîrsta mea. Mi-aş îngădui însă să te întreb : s-ar fi putut oare ca simţirile să-mi fi fost tocite, iar cugetul destul de înaripat pentru a ticlui pînă la urmă marele plan ? Ai să mă sfătuieşti, doamne, să mă hotărăsc, în sfîrşit, cum să mă înfăţişez înaintea ta : cu blesteme ori rugăminţi. Pînă atunci te las. Ai să-mi dai binecuvîntarea după aceea."

„Dacă m-aş vedea odată acolo !" rosti Henri şi privi către scheletul-plugar. Se crăpa de ziuă, o ultimă lumînare mai pîlpîia

luminînd tabloul şi apoi se stinse şi ea. „Dacă m-aş vedea odată acolo !", repetă Henri.

În ziua de treisprezece mai avu loc dinainte prevestita încoronare a reginei Maria de Medicis, regenta regatului. După sfîrşitul ceremoniei, Henri îl înfăţişă mulţimii, care se adunase la Saint-Denis, pe delfin ca rege al Franţei. Cum se întîmpla totdeauna în zilele regelui Henri, nu exista nici o oprelişte pentru cine dorea să se înghesuie în juru-i, fiind binevenite, fără deosebire, toate stările, tot norodul care se strînsese acolo. Cînd Henri îl împinse în faţă pe delfin şi vesti cu glas tare : — „Iată-l pe regele vostru !" cele dintîi semne de mirare porniră din mijlocul oamenilor de rînd. Oamenii de rînd, şi poate şi cei mai chivernisiţi, nu înţeleseră. Seniorii gîndeau însă : „o fi vrînd să spună că regenţa-i trecătoare şi că el şi urmaşii lui rămîn". Această tălmăcire fu întărită de însăşi regenta. Pînă atunci catedrala nu fusese destul de înaltă, destul de largă, spre a-i cuprinde trufia şi fastul. Acum, însă, o podidi deodată plînsul.

Fără îndoială, bucuria i se schimbase în plîns pentru că ştia : noul rege Louis, în numele căruia urma să domnească, avea să se suie cît de curînd pe tron. Cum prea puţini cunoşteau însă această taină, cei mai mulţi se minunară. Regele, care de atîtea ori plecase la luptă cu o ţintă bine hotărîtă, de data asta părea că abdică şi porneşte pe un făgaş necunoscut. Şi pentru un om singur e foarte greu să aştepte în linişte, vreme îndelungată, întîmplări care, oricum ar fi numite, sînt înfricoşătoare. O mulţime de oameni nu poate răbda, însă, cu nici un chip o asemenea aşteptare. Regele era omul poporului şi acesta voia să fie încredinţat că n-are să-l piardă. Cei ce făceau să tremure norodul pentru soarta regelui trebuiau dar să se teamă de pedeapsă. Şi în catedrala de la Saint-Denis mulţi începură a-l căuta cu ochii pe ucigaş. L-ar fi sfîşiat în bucăţi şi vraja ar fi fost destrămată. În numele liniştei publice şi a împăcării cugetelor erau însă mulţumiţi că regele nu ieşea din cuprinsul regatului fără a-şi fi numit urmaşul. Încoronarea reginei se sfîrşi dar cu un obştesc suspin de uşurare, la care dînsa, cea dintîi, se aşteptase cel mai puţin. Căci cu tot triumful, tremurase zdravăn şi fusese muncită de crampe. Dacă ceremonia ar mai fi durat zece minute, cine ştie ce s-ar fi întîmplat !

Cînd se înapoie la Luvru cu coroana pe cap, cine o stropi din balcon cu apă pe Maria de Medicis ? Henri. Ba încă îi şi strigă :

— Doamna regentă !

Furioasă, grăsana se răsti :

— Ce te tot hlizeşti ? Acum poţi să te duci la leoaica ta !

Leoaica era o cîntăreaţă care avea un glas fără seamăn de frumos ; se zicea că, auzind-o, trei privighetori ar fi murit de ciudă. Şi, colac peste pupăză, Maria află că la drept vorbind nu era chiar regentă, ci numai unul dintre membrii unui sfat, iar

glasurile celorlalți aveau aceeași putere că al ei. Se putea dar prevedea că părerea ducelui de Sully avea să cîntărească mai greu decît a ei. Henri îi mărturisise lui Sully că se temea de cele mai mari nenorociri de pe urma încoronării reginei. Și avea bun cuvînt s-o spună.

Cel din urmă care îl preveni în ziua aceea de treisprezece fu feciorul său Vendôme, fiul Gabriellei. Henri îl luă prietenește de braț pe tînărul umflat ca un cimpoi și ocoli cu el salonul mare, de unde ceilalți plecară curînd. Curtenii, chiar și cei credincioși regelui, erau posomoriți. De posomoriți ce erau și uitaseră să tragă cu urechea.

— Ce vrei ? îl întrebă Henri pe fiul Gabriellei. Uite, mama ta, scumpa mea domniță, credea în toate prezicerile. Și eu îi împărtășeam temerile, chiar și coșmarurile. Dar pînă la urmă n-a murit de otravă, ci de moarte firească. Fiindcă în sinea ei simțea că i-a sunat ceasul. E numai o părere că ne luăm la întrecere cu cei ce vor să ne răpună. Pentru că, fără îndoială, noi sîntem mai iuți de picior.

— Sire, îmi face plăcere să vă văd încredințat că veți scăpa de orice atentat. Dar noaptea asta de treisprezece spre paisprezece e cea mai primejdioasă — o ținu morțiș Cezar.

Henri trecu cu bine noaptea ; dar regina trebui să se dea de mai multe ori jos din pat. În dimineața de paisprezece, regele se închină mai îndelung decît de obicei. Pasul greu al jandarmilor îl stingherea și se simți ispitit să-i îndepărteze. Tocmai atunci intră la el regina, cum de mult n-o mai făcuse. Și-i povesti coșmarul pe care-l avusese ; visase că-i simțise leșul întins lîngă dînsa.

— Și, am fost un leș neplăcut ? întrebă Henri cam aspru.

Regina se înspăimîntă, o ghicise. Coșmarul îl avusese fiind trează. Dar nu visează treaz cine nu știe prea multe și nu și-a pierdut somnul din pricina asta. Henri rosti :

— Fiți fără grijă, doamnă, pentru viața mea ! Încă trei zile și apoi plec în campanie, cu guarzii și jandarmii mei.

Regina se clătină, căută un punct de sprijin, dar nu se rezemă de brațul soțului.

— Numai trei zile ? repetă. Felul ei de a se purta putea să izvorască din grija pentru viața lui — dacă nu existau cumva și alte temeri care s-o îmboldească. Ce ușor se poate întîmpla să scapi sorocul, dacă nu mai rămîn decît trei zile spre a vedea înfăptuindu-se o întîmplare așteptată cu sufletul la gură.

În clipa aceea, în sufletul ei se ciocneau mai multe dorințe. Pe neașteptate, îl rugă pe Henri să rămînă acasă toată ziua. Așa-i trimisese, cică, vorbă feciorul lui, Vendôme. Pe de o parte se simțea dar îndemnată a-l feri de primejdie, pe de alta n-o prea trăgea inima s-o facă ; îl rugase totuși să nu plece, dar pusese rugămintea pe seama altuia. Henri îi dădu răspuns că noaptea primejdioasă trecuse.

Maria : — Cu adevărat primejdioasă e ziua de astăzi, spune fiul maiestății-voastre, Vendôme, care o știe de la medicul Labrosse. Păcat că n-ați vrut să-l ascultați pe medic.

Iar Henri gîndi : „Dacă l-aș fi ascultat, mi-ar fi descris înfățișarea ucigașului. Dar unde ar fi dus pînă la sfîrșit urmele lui ? Îmi pare rău de regină, e o biată femeie." Și-i întinse mîna. Vieții lui de care trebuia să-i fie, însă, și mai mare milă, nu-i mai putea întinde mîna. Punîndu-și mîna într-a regelui, Maria fu cît pe ce să se prăbușească. Dacă ar fi căzut în genunchi, ar fi mărturisit. Dar el nu voia asta și de aceea o prinse de brațe, ținînd-o în picioare.

— Doamnă, îi spuse, n-aș vrea să vă puteți învinovăți că m-ați hotărît să rămîn acasă de frică. E adevărat, însă, că simt nevoia să mă odihnesc.

După masa de prînz se arătă, cîtva timp, foarte vesel. Cum nimeni n-avu, însă, poftă să glumească cu el, simți că-l cuprinde oboseala, dar nu și nevoia de a dormi. Se întinse și-i întrebă pe toți care intrau cît e ceasul. Jandarmii și slujitorii intrau și ieșeau. Unul dintre ei spuse :

— E patru ! Apoi, familiar, cum vorbeau oamenii din popor cu regele, adăugă : Ar fi bine să luați puțin aer, Sire !

— Ai dreptate. Trăsura ! porunci regele. Bătrînul lui primcamerier, domnul d'Armagnac se proțăpi lîngă pat cu picioarele răschirate, cu brațele întinse, împotrivindu-se cu întreg trupul.

— Sire, dacă sînteți ostenit și nu vreți să încălecați, primiți mai bine în curtea mare pe țăranii care au venit și vă așteaptă.

— Da, ai dreptate, încuviință Henri. Asta are să mă învioreze.

Jos în curte îi recunoscu îndată pe țăranii care voiau să-i vorbească : erau oamenii la a căror masă se așezase cîndva pe o pajiște mlăștinoasă. Ajunsese acolo cuprins de friguri și se răstise la ei supărat că dădeau să mănînce cît șase unui burtos ce făcea degeaba umbră pămîntului, în timp ce ei înșiși răbdau. De data asta aduseseră cu dînșii un fel de coteț, care ar fi putut să adăpostească păsări. Printre ștacheți se vedea ghemuindu-se, însă, o făptură omenească ; dacă era întrebată ceva, făptura răspundea numai cu niște mormăieli ce nu puteau fi deslușite de nimeni.

În mijlocul țăranilor, regele zări un om, într-un cojoc slinos, cocîrjat de muncile, mereu aceleași, făcute ani și zeci de ani de zile, de poverile, de mersul și apucăturile neschimbate, staternicite de felu-i de trai. Odinioară fusese bine clădit, ca un gentilom, și se și încumetase să sară asupra unui senior de dragul unei fețe. Acum n-ar mai fi făcut-o însă. Îndemnat de rege, mărturisi că în coteț se afla chiar fratele său, Jules Simon. Își muncise totdeauna ogorul cu hărnicie, pînă cînd lepra îi mîncase gura și-i stinsese lumina ochilor.

— Așa de rău a ajuns ? întrebă Henri Mereu se găsește cîte cineva care să vă mănînce ; înainte vreme era omul care înfuleca mereu cît șase. Și gîndi : „Dacă i-aș întreba : «aveți duminica

găină în oală ?» mi-ar răspunde fără îndoială că da. Dar au venit să le hrănesc și leprosul."

Și îi ceru primului-camerier să vadă cîți bani au la îndemînă.

— Patruzeci și șapte de taleri, spuse d'Armagnac.

— Dă-i oamenilor ! îi porunci.

Și oamenii îngenunchează pînă la unul, înduioșați de această mică avere, căci din ea oricare dintre ei ar fi putut trăi ; dar era menită numai să ajute unuia să moară. Cel mai în vîrstă, cu plete albe care-i cădeau pînă pe umerii colțuroși, cu o înfățișare de om de șaptezeci de ani, deși regele știa că poate să scadă din ei vreo douăzeci, așadar un bătrîn de cincizeci de ani, grăi :

— Prea bunule stăpîn și rege, trecînd călare în timpul unei vînători mi-ai văzut casa aplecată într-o rînă. Ai dat poruncă atunci să fie pusă în picioare și ai scos pe loc treizeci de livre și pe deasupra și patruzeci de parale pentru masă.

— Așa ! întregi cu glas tare regele. Am mîncat la tine. În ce zi și ce ?

— Într-o duminică, o găină.

Henri izbucni în rîs, cea din urmă oară cînd i se mai auzi rîsul vesel. Făcu un semn, dădu să plece, dar rămase lipit locului, cu un picior întins înainte. Ce trist suna un bun rămas în ziua cea plină de jale. Curtea mai era înconjurată din toate părțile de jandarmi. Apropiindu-se, căpitanul lor vesti că trăsura poruncită venise. Seniorii care urmau să plece cu regele erau gata.

— Ce naiba am poruncit, pe cine am chemat să vină cu mine ? Dar nu schimbă porunca dată.

Domnul d'Armagnac îi ceru, înfipt, cît mai putea fi de înfipt :

— Sire, luați-mă și pe mine.

— Nici măcar jandarmii nu-i iau, hotărî Henri. Ce-ar zice țăranii mei ? Numai poporul și cu mine. Unde-i regina ?

Se înapoie în apartamentele regale. Maria de Medicis nu era de găsit, însă, nicăieri.

Cînd fu gata să plece, îi ieși în cale un ofițer ciung :

— Sire ! am fost rănit lîngă Montmélian. Am fost scos din slujbă și sînt înglodat în datorii și chiar azi am să fiu băgat în pușcărie. Cruțați unui oștean al maiestății-voastre această nenorocire și această rușine.

Regele : — Am să-ți plătesc datoriile.

Ofițerul : — N-o puteți face. Vă rog, dați-mi libertatea.

Regele : — Prietene, adaug datoriile tale la ale mele și le plătesc pe toate o dată. D'Armagnac, du-te în curtea veche, la vistierie, și spune-le ce-am hotărît. Pînă mă întorc să fie gata și înscrisul să-l semnez.

Ofițerul : — Sire, pînă atunci au să mă și înhațe și va trebui să mă scoateți din temniță.

Regele : — Fă-te nevăzut, căpitane. Unde crezi că ai găsi cel mai bun adăpost pînă peste un ceas ?

D'Armagnac, foarte încet :

— În trăsura maiestății-voastre, sire !

Regele îi aruncă o privire, văzu că pălise. Se sprijini cînd pe un picior cînd pe celălalt și, în cele din urmă zise :

— Hai cu mine, căpitane !

CĂLĂTORIA SPRE LIMAN

După ce regele și ofițerul porniră grăbiți, pe lungile coridoare ale Luvrului se auzi un țipăt îndepărtat, un urlet de spaimă și de bucurie parcă, izbucnirea unei nebune, o descătușare a firii. D'Armagnac se repezi în urma regelui, crezînd că regina țipase, că dînsa dădea de știre că se afla acolo. Henri ghici, însă, mai bine : era glasul marchizei de Verneuil, care și dînsa fusese cîndva acolo în toată splendoarea cărnurilor, și acum rămăsese numai un glas.

În drum, regele mai fu oprit de cîteva ori. Vitry, căpitan de gardă, ceru stăruitor încuviințarea să-l însoțească. Din pricina intrării sărbătorești a reginei, ce urma să aibă loc, străzile erau înțesate de străini și de necunoscuți :

— Vrei să mi te bagi sub piele, îl depărtă regele. Mai bine rămîi cu doamnele.

Cînd cobori scara ce ducea de la cabinetul lui spre ieșire îl întîmpinară ducesa de Mercoeur, mareșalul de Bois-Dauphin și unul dintre feciorii săi, Anjou. Găsi cîte o vorbă pentru fiecare, dar nu-i era gîndul la ce vorbea. Ci își spunea : „La drept vorbind, unde mă duc ? Și pentru ce ?"

Domnului de Praslin, și el căpitan al gărzii, care se arăta doritor a-i sta de strajă, nu-i mai vorbi prietenos ; se încredință însă cu o privire piezișă că ofițerul ciung se afla lîngă el. Acesta nu se clintise, dar era schimbat parcă ; avea o înfățișare aspră, stătea țeapăn. Înțelesese. „Ce-o fi înțeles ?" se întrebă Henri. Înfățișarea celor ce urmau să-l însoțească era, însă, liniștitoare. Așteptau în jurul trăsurii foarte încăpătoare și vorbeau despre vreme. Uite-i pe vechii tovarăși de arme Lavardin și Roquelaure, oameni care nu știu să mintă. De la Force a devenit abia ieri mareșal și arde de dorința de a porni spre Pirinei. Încă alte trei făpturi bine cunoscute și, în afară de toți ceilalți, d'Épernon, pe care era mai bine să-l aibă lîngă dînsul decît să fie în altă parte.

Regele îi pofti de-a dreapta lui pe d'Épernon, Lavardin și Roquelaure, iar la stînga pe domnii de Montbazon și de la Force ; împreună cu regele erau, așadar, șase inși înghesuiți pe pernele din fundul trăsurii încăpătoare care începu să se clatine și să huruie. În fața lor mai era loc pentru doi sau trei inși. Un al treilea dădu să se urce — era ofițerul ciung.

— Cine ești dumneata ? se răsti la el marchizul de Mirebeau, apucîndu-l de piept.

— Sire ! fiți cu băgare de seamă față de necunoscuți, rosti și Roquelaure.

Regele voi să spună ceva, dar chiar atunci vecinul său Montbazon îi întinse o scrisoare şi cineva, poate celălalt vecin, d'Épernon, porunci vizitiului să mîne. Cînd caii se smuciră, ciungul căzu, dar se ridică în picioare, alergă după trăsură şi pînă la urmă izbuti să se cațăre pe capră. Regele porunci să se coboare de jur împrejur coşul trăsurii. Voia să vadă, cică, în ce fel se împodobise oraşul pentru intrarea reginei. Ofiţerul ciung şedea cu faţa spre el.

— În cîte sîntem azi ? întrebă Henri pe neaşteptate.

— În cincisprezece, îi dădu răspuns careva.

— Nu, în paisprezece, îl îndreptă un altul.

„Între treisprezece şi paisprezece", îşi aminti Henri încetişor. Mai mulţi slujitori alergau pe lîngă trăsura greoaie, în timp ce scutierii călăreau în dreptul cailor. Unul dintre ei întrebă, în locul vizitiului, încotro să apuce.

— Drept înainte ! porunci regele. Şi de cîte ori vizitiul ruga să fie îndrumat, regele numea o clădire ori o biserică. Voia să ajungă la Arsenal, dar nu-şi dădea pe faţă gîndul. S-ar fi putut ca cineva s-o ia înaintea trăsurii.

Strada de la Ferronnerie e strîmtă, înţesată de cameni, trăsurile o străbat greu, dar n-au ce face, tot pe acolo trebuie să treacă. Se află în continuarea străzii Saint-Honoré. În locul unde cele două străzi se întîlnesc, Henri zări pe un anume domn de Montigny. Pe vremuri se destăinuise acestui curtean obişnuit, îi spusese că era sătul de viaţă. Îi mărturisise că era dornic de singurătate, de adevărata pace a cugetului. Apoi se îndreptase, însă, întărind : „Prinţii nu pot găsi alt liman în această mare a vieţii decît mormîntul, şi trebuie să moară în plină acţiune". Acum, intrînd pe strada ce-l ducea către limanul lui, strigă :

— Sluga dumitale, Montigny, sluga dumitale !

Cînd careta regală intră în strada de la Ferronnerie, aceasta se umplu de norod şi mai mult ca de obicei. Oamenii se îmbulzeau spre zidul mînăstirii Inocenţilor, de parcă ulicioara n-ar fi fost oricum destul de strîmtată de dughenele şi tarabele înşirate de-a lungul zidului. Se descoperiră cu toţii, aruncînd priviri sfioase de oameni descumpăniţi şi tăcură, amuţiră. În faţa casei cu o salamandră drept stemă, drumul era închis de două care, unul cu fîn, celălalt cu vin. Vizitiul trăsurii regeşti trebui să se descurce singur, cei mai mulţi scutieri şi alergători socotind că era mai cuminte să ocolească piedica trecînd prin ţintirimul mînăstirii. Numai cîţiva dădură o mînă de ajutor spre a deschide drumul, îndepărtînd carele. Oprirea putea deveni nu prea priincioasă dacă cineva urmărise cumva careta de la Luvru, pîndind un prilej. Sus pe capră, ofiţerul ciung sta cu faţa spre rege, şi nu lăsa să-i scape mişcarea unei frunze, necum a unui om.

Gata. Carele fuseseră împinse spre dreapta ; venind din stînga, careta trecu pe lîngă ele, cu mare fereală — ca să nu le iz-

bească. Regele ridică ochii spre o casă şi strigă ceva, dar nimeni nu înţelese ce, vizitiul crezu că-i spusese să bage de seamă. Toţi cei din trăsură ridicară şi ei capul. Deasupra bolţii se vedea stema : o inimă încoronată străpunsă de o săgeată.

Ofiţerul ciung se îngrozi : o clipă gîndurile îi fugiseră în altă parte, în loc să vegheze, să fie numai ochi, să fie gata să sară. Era însă prea tîrziu, după cum înţelese curînd : totul se sfîrşise. Sări de pe capră ca să se năpustească asupra ucigaşului. Dar se şi găsiseră alţii care-i zdrobeau faţa cu un mîner de sabie. Ducele d'Épernon strigă :

— Atenţie ! Nu-l ucideţi pe ucigaşul regelui !

Ciungul încremeni de furie — se dovedise nefolositor, un paznic netrebnic, pus la încercare şi dînd greş în singura zi din viaţa lui ce avea să aibă vreo însemnătate. Ce rost avea dar să mai vorbească, deşi după cîte vedea şi îi spunea conştiinţa, putea depune mărturie asupra ceea ce, pentru toţi ceilalţi, era numai o învălmăşeală şi o înfricoşată zăpăceală. Ucigaşul se ivise de după spatele trăsurii cînd regele ridicase ochii privind o inimă încoronată străpunsă de o săgeată. Ridicaseră şi ceilalţi capul, numai unul singur nu : ducele d'Épernon — care aştepta ivirea ucigaşului. În timp ce privea în sus, regele îşi petrecuse braţul pe după umărul trădătorului, dîndu-i să citească o scrisoare : asta îngăduise ducelui să întoarcă capul, să-l caute pe ucigaş. Celălalt braţ, regele şi-l sprijinise de umărul domnului de Montbazon. Din partea asta lovise şi ucigaşul ; din pricina felului cum stătea regele, mai întîi îl rănise uşor.

Regele îşi trăsese atunci braţul de pe umărul domnului de Montbazon. Rosti „sînt rănit" şi căpătă în pieptul acum descoperit şi fără apărare, a doua lovitură, lovitură ce nimeri în plin, răzbind pînă la plămîni şi tăindu-i aorta. A treia lovitură, întîrziată, nimeri doar mîneca domnului de Montbazon, care întrebă îngrozit :

— Ce aveţi, sire ?

Cu glas stins, dar desluşit, regele rosti :

— Nu-i nimic. Şi apoi încă o dată, pentru ultima oară : Nu-i nimic, şi îi şi dădu sîngele pe gură.

De la Force strigă :

— Sire, gîndiţi-vă la cel de sus !

În afară de mareşalul de la Force, însoţitorii îl lăsară singur pe rege, îndreptîndu-şi acum toată luarea aminte asupra ucigaşului. I se smulsese din mînă jungherul însîngerat, dar el urma să se apere cu mîinile goale, nişte scule straşnic de puternice, împotriva tăvălugului omenesc care se repezea în el fără a-l putea doborî. În sfîrşit, slujitorii şi un anume domn de la Pierre îl doborîră ; curînd li se alătură şi Montigny ; „sluga dumitale, Montigny, sluga dumitale" ; acesta arătă către palatul Retz aflat în apropiere, ca loc unde ucigaşul putea fi pus deocamdată la popreală. Însoţitorii regelui, şi o dată cu ei şi mulţi alţii, plecară dar într-acolo, ducîndu-l pe ucigaş.

Mareşalul de la Force rămase singur în trăsură cu regele ce trăgea să moară. Îl acoperi cu mantia lui şi strigă către mulţimea din stradă :

— Regele e numai rănit.

Tot acolo, la faţa locului, mai rămăsese şi domnul de Gurson, cel dintîi care sărise asupra ucigaşului şi-i zdrobise nasul cu mînerul sabiei. De la Force îi porunci să cureţe strada şi să întoarcă trăsura spre Luvru. Lucru pe care de Gurson şi izbuti pînă la urmă să-l împlinească, folosind ajutorul cîtorva binevoitori. Oamenii nu prea se îngrămădeau în jurul trăsurii din care se prelingea sînge. Ci, îngroziţi, loviţi în inimă, se dădeau înapoi, izbindu-se de zid, intrînd pe sub bolţi. Nimeni nu scotea o vorbă.

De la Force porunci să se ridice de jur împrejur coşul trăsurii. Şi împreună cu de Gurson îl însoţi pe rege, întins pe perne, cu ochii închişi, cu faţa palidă, fără un strop de sînge. Prin strada Saint-Honoré îl purtară înapoi către palatul lui, Luvru. Pînă atunci nu prea avuseseră prilejul să se apropie de Henri ; acum îi făceau în chip cinstit cea din urmă slujbă ce-i puteau face. De la Force mai strigă o dată către cei din stradă :

— Regele e numai rănit ; dar între timp începuse să se scurgă din trăsură, pe scara înaltă şi apoi în stradă, o dîră mai groasă de sînge. Oameni buni, e sîngele regelui vostru Henri. Oamenii tăceau, tăceau. Careta se clătină, scîrţîi, porni mai iute ; îndărătul ei rămînea dîra întunecată. De amîndouă părţile drumului, cei ce priveau cum se împlinise voia domnului, prin mîna oamenilor, tăceau. Se mulţumeau încă să privească numai, cu inima plină de groază şi de milă. Ce are să fie de acum încolo ? Nu se ştie — sigur e numai sfîrşitul regelui.

Ducele d'Épernon îi lăsase pe ceilalţi să-l dovedească pe ucigaş ; mişcările pripite nu i se potriveau. El ajutase cu cîteva strigăte, strigînd mai cu seamă să nu-l ucidă înainte de vreme pe ucigaşul regelui. O dată acesta pus la popreală, d'Épernon dădu să schiopăteze şi el pe urmă. Tocmai atunci îi trecu, însă, prin minte că inima de vată ar fi trebuit să-l facă nevăzut pe omul nostru. Atîta măcar puteau cere de la o inimă de vată, cu sau fără aşchie într-însa, dăruită de cuvioşii părinţi : să facă pe cineva nevăzut. Dar, ce mai. I-au venit de hac regelui ! Ce mai. În clipa aceea se pomeni, însă, faţă în faţă cu ofiţerul ciung ; cu iuţeala fulgerului înţelese că se află în puterea duşmanului.

Privirea duşmanului era necruţătoare. Omul îşi pierduse pălăria în învălmăşeală şi părul încărunţit îi stătea vîlvoi. Nările îi erau nefiresc de umflate, gura boţită, sub sprîncenele stufoase ochii îi scăpărau tăioşi. Cu singura-i mînă, căpitanul scos din slujbă zbură pălăria din capul general-locotenentului. Cu o privire furişă, d'Épernon căută un ajutor : de la mulţimea adunată de cele două părţi ale străzii n-avea însă nimic de nădăjduit. Şi se şi pomeni cu scuipatul căpitanului în obraz, un scuipat gros, lipicios.

Căpitanul era fumător de lulea ; balele-i groase şi negre se lipeau acum de fruntea, de pleoapele, de obrajii şi buzele ducelui d'Épernon. Cu unicu-i pumn ridică în sus bărbia ticălosului. Era singurul lor chip de a vorbi. Nu se auzea nici un cuvînt, dar cine trebuia să înţeleagă înţelese. Şi ducele d'Épernon dădu ascultare poruncii, porni şchiopătînd către Luvru, un lung calvar, pe urma dîrei întunecate. Ar fi încercat să umble pe alături, dar pumnul îi poruncea : calcă aici ! Să duci pe tălpile tale sîngele ăsta.

De lîngă zid, de sub bolţi, sărea cîte unul, ridica pumnul strîns. La început, d'Épernon încercă să-şi ascundă faţa plină de scuipat. Dar porunca, negrăită, îl îmboldi să ţină capul sus, să nu-şi ferească obrajii. Către sfîrşitul drumului, un singur gînd i se mai învîrtea în minte : să se oprească şi să mărturisească. Să afle Curtea cine era, regina să nu mai vrea să ştie de el. Regele nu mai trăia, dar făgăduia totuşi trădătorului că are să se scoale din morţi şi are să vină să-l vadă. Şi aşa ajunseră la corpul de gardă al Luvrului, d'Épernon purtînd pecetea nebuniei şi a ruşinii fără margini, căpitanul, întunecat de mînie, încărunţit şi neîmpăcat.

Soldaţii ieşiră şi izbiră pămîntul cu patul flintei. Tăceau şi ei, ca şi mulţimea de pe străzi, şi privirea le era aidoma cu aceea a căpitanului ciung. Acesta se opri la piciorul scării de onoare ; îl mai urmări o clipă cu privirea pe ducele d'Épernon care urca scara, cu capul sus, lăsîndu-şi obrajii aşa cum erau, pradă tuturor celor ce ar fi vrut să-l scuipe. După care, căpitanul scos din slujbă şi îngîndat în datorii se îndreptă către curtea veche, la scribii vistieriei.

Le spuse că primiseră în lucru o ordonanţă regală pe care regele ar fi trebuit s-o iscălească la înapoierea din plimbare. Şi scribii, care pînă atunci zăboviseră zadarnic, sporovăind — dintr-o dată se aşternură pe treabă. Îl rugară pe domnul căpitan să ia loc. Trimiseră în grabă un curier cu hîrtia. Şi-l încredinţară pe senior că n-avea să aştepte decît cîteva clipe şi datoria îi va fi ştearsă. Căpitanul nu socoti, însă, că trebuia să se încreadă, ci mai degrabă se aştepta să fie arestat şi zvîrlit, pentru toată viaţa, în fundul unei temniţi, în care n-ajungeai numai pentru neplata unor datorii. Dar chiar mai-marele cancelariei se arătă în carne şi oase. Viteazul căpitan îşi achitase datoriile. Ofiţerul, pe care regele Henri îl preţuise, era liber.

SEUL ROI [1]

Henri îşi mai veni o dată în fire, mai bine spus umbra fostei sale conştiinţe se mai înapoie odată pe pămînt cînd fu scos din trăsură. Întîmplarea se petrecu sub scara ce ducea către odaia reginei. Încercară îndată să-l învioreze, dîndu-i să bea vin. Dom-

[1] Singurul rege (fr.).

nul de Cérisy, locotenent în garda sa, îi sprijini capul şi regele clipi de cîteva ori. Apoi pleoapele i se închiseră însă. De cîte ori deschisese ochii, îi răsăriseră înainte amintiri depărtate. Cea dintîi : „Arsenalul, am vrut să mă duc la Rosny, nu m-au înţeles".

A doua amintire nedesluşită, depărtată era : „Gabrielle, scumpă domniţă, răsuflarea gurii tale mă trezeşte la viaţă. O, rămîi." A treia amintire ar fi sunat : „Nu murim !" Dar gîndul acesta nu răsări şi nu se înfiripă în mintea unui om viu care voia să prindă curaj pentru a înfrunta viaţa şi viitorimea. Un altul îl născocise pe vremuri, nu cel ce se stingea. Şi totuşi, o dată cu cea de-a treia clipire, îndărătul ochilor mari ce aveau să se închidă îndată pentru vecie, trecuse în zbor acest gînd : „Nu murim".

Duseră corpul în cabinetul regelui, îl aşezară pe pat. Încăperea se umplu cît ai bate din palme ; cei mai mulţi apucară să vadă numai cămaşa plină de sînge, fruntea palidă, pieptul umflat de sîngele adunat, ochii închişi, gura întredeschisă. Li se spuse că regele trăia încă şi fiindcă toţi erau dornici s-o creadă, pentru cîteva clipe corpul acela fu regele. Lîngă el se aflau primul-medic, care pe atunci se numea Petit, şi arhiepiscopul de Embrun, a cărui măreaţă catedrală se înalţă în Alpi. Dar nu preotul, ci medicul îndrăzni să-l îndemne pe rege a chema milostivirea lui Isus, fiul lui David.

Pînă la urmă, tăcerea din odaia întesată de oameni deveni, însă, de nesuferit, şi cineva acoperi gura regelui cu cordonul ordinului său. Era o dovadă că regele nu mai răsufla. Cutremurată de un fior, mulţimea se risipi. Încît atunci cînd Maria de Medicis intră ca o furtună în odaie, nimic n-o împiedică să privească rămăşiţele regelui. Strigă ca ieşită din minţi :

— Regele a murit, regele a murit !

Dar cancelarul, un jurist de şcoală veche, o mustră pe maiestatea-sa.

— În Franţa regii nu mor, rosti cancelarul, şi arătîndu-l pe delfin, pe care-l adusese cu el, adăugă : Regele trăieşte, doamnă !

Maria se simţi dezamăgită şi chiar mîhnită. Concini dăduse doar buzna în odaia ei şi strigase :

— *E ammazzato*. Am scăpat de el.

Delfinul părăsi îndată încăperea. Sărutase, însă, mai întîi mîna mortului, se înclinase şi-şi făcuse cruce, toate în fugă. Nu plîngea, fiindcă ochii mamei şiroiau. Dar îi ura pe toţi cei din încăpere, toţi avuseseră un amestec în moartea regelui. Neliniştile lui, pe care chiar el le socotise drept copilăreşti şi nevrednice de un bărbat, îl făcuseră de mult să presimtă ceea ce vedea acum cu ochii. „Prea bunul meu părinte, împlineşte-mi o rugăminte. Veneratul meu tată, m-ai lăsat singur. Marele meu tată, ai un fiu lipsit de bărbăţie."

Către miezul nopţii, trupul fu îmbrăcat în mătase albă. A doua zi, membrii Facultăţii îl deschiseră şi îi scoaseră mărunţaiele, spre a fi duse la Saint-Denis. Inima fusese făgăduită iezuiţilor, dar împrejurările şi murmurele arătară că era mai

bine și pentru alții și pentru cuviosii părinți să nu stăruie. Trupul îmbălsămat fu înfățișat mulțimii. Nici nu se putea altfel — căci cine ar fi vrut să dea loc la bănuiala că moartea regelui i s-ar datora. Odaia mortuară se afla între cabinetul regelui și marea galerie. Se putea ajunge acolo fără a face nici un înconjur, dacă cel ce intra venea în Luvru din stradă și dacă reprezenta strada.

Căci voința regelui Henri mai era încă lege. Norodul putea să intre la el nestingherit, în toate împrejurările de seamă : fie că sărbătorea ceva, fie că ținea să-și arate măreția față de prieteni, neprieteni și străini, fie că biruise, izbîndise. De data asta erau întrunite, poate, cîteșitrei împrejurările. Oricum, capitala sa îi trecu prin casă, prin odaia în care îl putea vedea pe un pat acoperit cu o țesătură unduioasă din fir de aur. Patul era așezat între două ferestre mari, ce porneau chiar de la pardoseală, iar jos, în fața lor, curgea Sena.

Trupul regelui rămase acolo pînă la zece iunie, timp de trei săptămîni, destul pentru ca pe dinainte-i să se scurgă mari mulțimi venite din provincii. Capitala și regatul său îi trecură dar prin casă de parcă ar fi fost a lor. Oamenii săi se aciuiară pînă și în ungherele cele mai depărtate ale Luvrului. Stăteau de strajă lîngă trupul golit de măruntaie, așa cum nu li se îngăduise și cum zăboviseră s-o facă atîta timp cît îl mai avuseseră între ei. Și este adevărul-adevărat că, în acele zile, palatul Luvru se află sub stăpînirea norodului său ; Curtea fusese izgonită, regina dispăruse, plecînd către niște locuri mai depărtate decît cele în care se trăsese atunci cînd se pusese la cale uciderea lui. Iar ostașii săi se amestecară curînd cu norodul, îl vegheară și-l apărară numai pe el. Dar el nu mai era.

S-ar fi putut prea bine ca din miile de oameni unul să se aburce pe o masă și să deslănțuie furtuna. Ar fi rostit ceea ce cu toții simțeau : regele nostru Henri a fost una cu noi. El a stăpînit cu noi și noi prin el. Ar fi vrut să ne vadă mai buni și să ne meargă mai bine. A fost sînge din sîngele nostru și de aceea i-a și fost vărsat sîngele.

Acum, însă, nu mai este. Dar cînd norodul său, și odată cu el oamenii legii, meșteșugarii săi, marinarii, luptătorii pentru cauza conștiinței, luptătorii pentru libertate vegheau zadarnic în jurul rămășițelor lui pămîntești, s-ar fi putut prea bine să se aburce pe o masă un țăran vînjos, unul dintre aceia cu care Henri împărțise în două pîinea, cu care golise împreună clondirul de vin. Acum s-a dus, am rămas fără el, inima ne plînge. În viața norodului, mîhnirea este, însă, pîinea cea de toate zilele, iar după dînsa urmează resemnarea — căci pînă la dezlănțuirea furtunii mai e cale lungă. Încît înfățișarea trupului fostului rege, ocuparea palatului, care nu mai este a lui — totul va trece cu bine. Și după ce mulțimea cernită va fi plecat cu moartea în suflet, Curtea avea să răsufle ușurată.

În cea din urmă zi, delfinul Louis, ca al treisprezecelea rege cu acest nume, pricinui o mare supărare, pentru care doamna

mamă își puse în gînd să-l mustre cu bătaia, de îndată ce liniștea și buna rînduială vor fi intrat iar în firea lucrurilor. Căci copilandrul sfios, a cărui fire îl îmboldea să se teamă de oameni sau să-i dispreţuiască, fie că avea de-a face numai cu cîte unul ori cu toţi laolaltă, plecase de capul lui și se pierduse în mulţime. În pragul încăperii unde odihneau rămășiţele pămînteşti ale părintelui său, îngenunchease, se tîrîse în genunchi pînă la el și sărutase duşumeaua de lîngă pat. Duşumeaua călcată de atîtea perechi de picioare era murdară, ceea ce nu putea fi de fel pe placul noului rege. Încît lucrarea lui putea fi deslușită într-un singur chip. Părintele său îl purtase de multe ori de mînă ; și o făcuse și acum, pentru cea din urmă oară.

Ducele de Sully băgase în mulţi spaima, dar acum moartea domnului său îl făcu să se teamă pentru pielea lui : prea cu multă inimă îl slujise pe regele Henri. Cuprins de frică, părăsi în taină Arsenalul, ferindu-se a fi zărit și recunoscut. Văzînd însă pe stradă chipurile multor oameni exprimînd toate aceleași simţăminte, se așează în capul gărzii sale călare. Și în fruntea ei se ivi în palatul Luvrului și ceru, trufaș, s-o vadă pe regina ; i se spuse, însă, lucru vrednic de crezare, că aceasta se simţea prea greu lovită, că nu-și putea veni în fire. Și ducele se lumină la chip, dat fiind că numai unul dintre ei doi : ori el, ori dînsa, putea ţine capul sus fără teamă.

Mai tîrziu, Maria nu-l dușmăni niciodată făţiș. Și o bucată de vreme Sully păstră puterea, sau măcar însemnele puterii, pentru ca toţi să vadă că marele rege urma să vieţuiască în făptura marelui său ministru. Asta, însă, numai de ochii lumii și din pricina primejdioasei mîhniri a poporului — pînă cînd și slujitorul regelui și norodul aveau să fie lipsiţi de orice putere și trimiși la vetrele lor. Iar Maria de Medicis, cum o putu face, fără a încălca buna-cuviinţă, începu să se bucure din plin de bogăţiile ei, de plăcerea de a-și vedea sărbătorită prostia și strălucirea unei domnii fără rost. Încît atunci cînd Rubens o zugrăvi, o făcu fără nici o tragere de inimă ; o asemenea făptură să fie centrul obișnuitei lui orgii de cărnuri nepămînteşti !

Pînă la urmă, inima regelui Henri ajunse acolo unde chiar el o făgăduise. Dar pînă atunci fu îndelung purtată peste tot, arătată provinciilor, ajungînd pretutindeni, ţinută pe genunchi de un iezuit. Adînc îndurerate, mulţimile o vedeau venind în mijlocul lor și apoi plecînd iarăși, încît nu mai trebuiră să se scoale asupra capitalei spre a o lua cu sila. Dar n-aveau să uite niciodată că măcar de data aceea regele fusese numai al lor. Inima lui bătuse totuși pentru ceva mai mult decît numai pentru ele : pentru întîietatea lui, pentru măreţia Franţei și pacea lumii. Cel dintîi gînd îi fusese, însă, la cei sărmani, care au fost cei mai aproape de inima lui.

De aceea e și singurul rege a cărui amintire trăiește încă printre cei sărmani.

Seul roi de qui le pauvre ait gardé la mémoire.

ALLOCUTION D'HENRI QUATRIÈME ROI DE FRANCE ET DE NAVARRE

du haut d'un nuage qui le démasque pendant l'espace d'un éclair, puis se referme sur lui

On m'a conjuré, on a voulu s'inspirer de ma vie, faute de pouvoir me la rendre. Je ne suis pas très sûr, moi-même, de désirer son retour, et encore moins, de bien comprendre pourquoi j'ai dû accomplir ma destinée. Au fond, notre passage sur la terre est marqué par des peines et des joies étrangères à notre raison, et parfois au dessous de nous-mêmes. Nous ferions mieux, si nous pouvions nous regarder. Quant aux autres, ils m'ont assurément jugé sans me voir. Certain jour, jeune encore, quelqu'un, s'approchant par derrière, me ferma les yeux de ses mains ; à quoi je répondis que pour l'oser, il fallait être ou grand ou fort téméraire.

Regardez moi dans les yeux. Je suis un homme comme vous ; la mort n'y fait rien, ni les siècles qui nous séparent. Vous vous croyez des grandes personnes, appartenant à une humanité de trois cents ans plus agée que de mon vivant. Mais pour les morts, qu'ils soient morts depuis si longtemps ou seulement d'hier, la différence est minime. Sans compter que les vivants de ce soir sont les morts de demain. Vâ, mon petit frère d'un moment, tu me ressembles étrangement. N'as tu pas essuyé les révers de la guerre, après en avoir connu la fortune ? Et l'amour donc, ses luttes ahannantes suivies d'un bonheur impatient et d'un désespoir qui perdure. Je n'aurai pas fini poignardé si ma chère maitresse avait vécu.

On dit cela, mais sait-on ? J'ai fait un saut périlleux qui valait bien des coups de poignard. Mon sort se décida au même instant que j'abjurai la Religion. Cependant, ce fut ma façon de servir la France. Par là, souvent nos reniements équivalent à des actes, et nos faiblesses peuvent nous tenir lieu de fermeté. La France m'est bien obligée, car j'ai bien travaillé pour elle. J'ai eu mes heures de grandeur. Mais qu'est-ce qu'être grand ? Avoir la modestie de servir ses semblables tout en les dépassant. J'ai été prince du sang et peuple. Ventre saint gris, il faut être l'un ou l'autre, sous peine de rester un médiocre amasseur d'inutiles deniers.

Je me risque bien loin, car enfin, mon Grand Dessein est de l'epoque de ma déchéance. Mais la déchéance n'est peut-

CUVINTAREA LUI HENRI AL PATRULEA REGE AL FRANȚEI ȘI AL NAVARREI

ținută dintr-un nor care, destrămîndu-se, îi dezvăluie o clipă chipul apoi îl acoperă din nou

Am fost invocat, viața mea a slujit ca izvor de inspirație, dacă n-a fost chip să-mi fie redată. De altfel nici eu singur nu știu dacă doresc să se depene din nou și, cu atît mai puțin dacă am priceput bine de ce-a trebuit să-mi împlinesc ursita. La drept vorbind, trecerea noastră pe pămînt e marcată de necazuri și de bucurii străine de înțelegerea noastră și, cîteodată, nevrednice de noi. Am face mai bine, dacă ne-am putea privi. Cît despre ceilalți, nu încape îndoială că m-au judecat fără să mă vadă. Într-o zi, cînd eram încă tînăr, cineva s-a apropiat pe la spate de mine și mi-a acoperit ochii cu mîinile ; atunci am spus că cel care a cutezat să facă una ca asta trebuie să fie ori mare, ori prea îndrăzneț.

Priviți-mă drept în ochi. Sînt un om ca și voi ; moartea n-are nici o însemnătate și nici veacurile ce ne despart. Domniile-voastre vă socotiți oameni mari, întrucît aparțineți unei lumi cu trei sute de ani mai vîrstnică decît aceea din timpul vieții mele. Dar pentru morți, fie că sînt morți de mult fie de curînd, deosebirea e neînsemnată. Fără a mai pune la socoteală că cei ce viețuiesc încă în astă seară mîine pot fi morți. Da, dragul meu frate de-o clipă, ciudat de mult mai semănăm. N-ai cunoscut și tu amărăciunile războiului, după ce mai întîi ți-a surîs norocul ? Ori dragostea, cu luptele ei istovitoare, urmate de o fericire dureroasă și de o deznădejde fără margini ? Dacă scumpa mea iubită ar fi trăit, n-aș fi sfîrșit înjunghiat.

Așa se spune, dar cine știe ? Am făcut o săritură periculoasă care merita o lovitură de cuțit. Ursita mea a fost hotărîtă în clipa cînd am abjurat Religia. Totuși în felul acesta i-am fost de folos Franței. De unde se vede că abjurările sînt de multe ori deopotrivă cu faptele, iar slăbiciunea poate ține locul fermității. Franța îmi este negreșit îndatorată, căci am acționat bine în folosul ei. Am avut clipele mele de mărire. Ce înseamnă, însă, a fi mare ? Înseamnă a avea modestia de a-i sluji pe semenii tăi, fiindu-le totuși superior. Eu am fost prinț de sînge și în același timp norod. Și, pe cinstea mea, trebuie să fii și una și alta, dacă nu vrei să ajungi un biet strîngător de danii inutile.

Exagerez, desigur, fiindcă, la drept vorbind, Marele plan e de pe vremea coborîșului meu. Dar s-ar putea ca tocmai coborîșul să

être qu'un achèvement suprême et douloureux. Un roi qu'on a appelé grand, et sans doute ne croyait-on pas si bien dire, finit par entrevoir la Paix éternelle et une Société des Dominations Chrétiennes. Par quoi il franchit les limites de sa puissance, et même de sa vie. La grandeur ? Mais elle n'est pas d'ici, il faut avoir vécu et avoir trépassé.

Un homme qui doit cesser de vivre, et qui le sent, met en chemin quand même une postérité lointaine, abandonnant son oeuvre postume, à la grâce de Dieu, qui est certaine, et au génie des siècles qui est hasardeux et qui est incomplet. Mon propre génie l'a bien été. Je n'ai rien à vous reprocher, mes chers contemporains de trois siècles en retard sur moi. J'ai connu l'un de ces siècles, et qui n'était plus le mien. Je lui étais supérieur, ce qui ne m'empêchait pas d'être même alors un rescapé des temps révolus. Le suis-je encore, revenu parmi vous ? Vous me reconnaîtriez plutôt, et je me mettrais à votre tête : tout serait à recommencer. Peut-être, pour une fois, ne succomberais-je pas. Ai-je dit que je ne désirais pas revivre ? Mais je ne suis pas mort. Je vis, moi, et ce n-est pas d'une manière surnaturelle. Vous me continuez.

Gardez tout votre courage, au milieu de l'affreuse mêlée où tant de formidables ennemis vous menacent. Il est toujours des oppresseurs du peuple, lesquels oncques n'aimai ; à peine ont-ils changé de costume, mais point de figure. J'ai haï le roi d'Espagne, qui vous est connu sous d'autres noms. Il n'est pas près de renoncer à sa prétention de suborner l'Europe, et d'abord mon royaume de France. Or, cette France qui fut mienne, en garde le souvenir ; elle est toujours le poste avancé des libertés humaines, qui sont liberté de conscience et. liberté de manger à sa faim. Il n'y a que ce peuple qui, de par sa nature, sache aussi bien parler que combattre. C'est, en somme, le pays où il y a le plus de bonté. Le monde ne peut être sauvé que par l'amour. A une époque de faiblesse, on prend violence pour fermeté. Seuls les forts peuvent se permettre de vous aimer, puisque aussi bien, vous le leur rendez difficile.

J'ai beaucoup aimé. Je me suis battu et j'ai trouvé les mots qui saisissent. Le français est ma langue d'inclination : même aux étrangers je rappellerai que l'humanité n'est pas faite pour abdiquer ses rêves, qui ne sont que des réalités mal connues. Le bonheur existe. Satisfaction et abondance sont à portée de bras. Et on ne saurait poignarder les peuples. N'ayez pas peur des couteaux qu'on dépêche contre vous. Je les ai vainement redoutés. Faites mieux que moi. J'ai trop attendu. Les révolutions ne viennent jamais à point nommé : c'est pourquoi il faut les poursuivre jusqu'au bout, et à force. J'ai hésité, tant par humaine faiblesse que parce que je vous voyais déjà d'en haut, humains, mes amis.

Je ne regrette que mes commencements, quand je bataillais dans l'ignorance de tout ce qui devait, par la suite, m'advenir :

fie o supremă şi dureroasă încununare. Un rege care era numit mare, şi nu încape îndoială că cei ce-l numeau aşa nu greşeau de fel, a sfîrşit prin a întrezări Pacea veşnică şi o Societate a Stăpînirilor Creştine. Datorită acestui vis a depăşit marginile puterii sale şi chiar ale vieţii sale. Mărirea ? Ea nu ţine de acest tărîm, trebuie să fi trăit şi să-ţi fi dat duhul.

Un om care trebuie să moară, şi simte asta, pune totuşi în mişcare o posteritate îndepărtată, încredinţîndu-şi opera ce-i supravieţuieşte îndurării Celui-de-Sus, care e neîndoielnică, şi geniului veacurilor, care-i întîmplător şi nedesăvîrşit. Cum a fost şi geniul meu. N-am nimic a vă reproşa, dragi contemporani care trăiţi cu trei veacuri mai tîrziu decît mine. Am cunoscut şi eu unul din aceste veacuri, dar nu mai era al meu. Am fost mai presus de el, şi totuşi faptul acesta nu m-a împiedicat să fiu un supravieţuitor din vremi trecute. Oare tot aşa sînt şi acum, cînd m-am întors printre voi ? Cred că voi mai degrabă m-aţi recunoaşte ca unul de-al vostru, iar eu m-aş pune în fruntea voastră ; şi totul ar trebui luat de la capăt. Poate că, de data asta, n-aş fi doborît. Am spus cumva că n-aş mai vrea să mă reîntorc la viaţă ? Dar nu sînt mort. Nu ! Trăiesc ! Şi nu într-un chip supranatural. Voi mă continuaţi.

Păstraţi-vă neştirbit curajul în groaznicul vălmăşag în care atîţia vrăjmaşi cumpliţi vă ameninţă. Căci şi acum sînt asupritori ai noroadelor, pe care eu niciCînd nu i-am îndrăgit ; abia dacă şi-au schimbat straiele, dar înfăţişarea nu. L-am urît pe regele Spaniei, pe care voi îl cunoaşteţi sub alte nume. Nu-i de fel gata să renunţe la pretenţia de a ademeni Europa, şi în primul rînd Franţa, regatul meu. Dar Franţa aceasta, care a fost a mea, nu uită ; ci e şi acum cea mai înaintată tranşee a libertăţilor umane, care sînt libertatea conştiinţei şi aceea de a mînca pe săturate. Numai acest popor se pricepe, datorită firii lui, să vorbească şi să lupte deopotrivă de bine. E, la urma urmei, ţara care ştie cel mai bine ce înseamnă bunătatea. Lumea nu poate fi izbăvită decît de iubire. Într-o vreme de slăbiciune, violenţa e socotită hotărîtoare. Dar numai cei puternici pot să-şi îngăduie să vă iubească, pentru că nici voi nu le faceţi viaţa prea uşoară.

Am iubit mult. Am luptat şi am găsit vorbele care merg drept la inimă. Franceza este limba către care am simţit înclinare ; dar şi străinilor le voi aminti că omenirea nu este făcută spre a se lepăda de visele ei, care sînt doar nişte realităţi prost cunoscute. Fericirea există. Mulţumirea şi belşugul pot fi la îndemîna tuturor. Popoarele nu pot fi înjunghiate. Nu vă speriaţi de cuţitele aruncate asupră-vă. Degeaba mi-a fost mie teamă. Voi fiţi mai vrednici decît mine. Eu am zăbovit prea mult. Revoluţiile nu vin niciCînd la o zi anume ; de aceea trebuie urmărite pînă la capăt, şi din toate puterile. Eu am şovăit, atît din omenească slăbiciune, cît şi pentru că vă priveam de sus, oameni, dragii mei.

Nu-mi amintesc cu părere de rău decît de începuturile mele, cînd mă băteam neştiutor de ceea ce avea să mi se întîmple mai

grandeur et majesté, puis trahison amère, et la racine de mon coeur morte avant moi, qui ne rejettera plus. Si je m'en croyais, je ne vous parlerais que de cliquetis d'armes, et de cloches faisant un merveilleux bruit, sonnant l'alarme de toutes parts, les voix criant incessamment : Charge ! charge ! et tue ! tue ! J'ai failli être tué trente fois à ce bordel. Dieu est ma garde.

Et voyez le vieil homme qui n'a eu aucune peine à vous apparaître, quelqu'un m'ayant appelé.

En guise de rideau, le nuage d'or se referme sur le roi.

tîrziu : mărirea și maiestatea, apoi trădarea amară și rădăcina inimii mele moartă înainte de mine și neputînd a mai da alți lăstari. Dacă ar fi să mă iau după vremurile acelea, v-aș vorbi numai de zăngănit de arme, de dangăte de clopot, făcînd o larmă prea plăcută, sunînd din toate părțile alarma, de glasuri ce strigă neîncetat : Dă-i ! lovește ! ucide ! ucide ! De treizeci de ori a fost cît pe-aci să-mi pierd viața în iureșul ăsta. Dar Cel-de-Sus mi-a stat într-ajutor.

Iar acum aveți în fața ochilor un bătrîn care s-a arătat de îndată aflînd că cineva l-a chemat.

Norul auriu se închide ca o cortină acoperind chipul regelui.

CUPRINS

I

SORȚII RĂZBOIULUI

	Pag.
Zvonul	5
Cum stau cu adevărat lucrurile	7
Un basm	9
Blazonul	18
Un roman cavaleresc	21
Cîntul de slavă	27
Masa fără oaspeți	31
O întrebare în șoaptă	35
În fundul iadului	37
O luptă a conștiinței	42
Un maestru	48
Vrem să trăim	52
Moștenirea noastră	57

II

JOCUL SCHIMBĂTOR AL DRAGOSTEI

Arată-mi-o !	60
Călare în noapte	67
Fermecătoarea Gabrielle	70
Valea Josafat	76
Catherine, cea de totdeauna	84

Din nou Agrippa 88
Un soț misterios 91
Pastorul La Faye 95
Slujitorul regelui 100
Sărmana Esther 108

III

SĂRITURA ÎN NECUNOSCUT

Taina nedreptății 117
Cel înfrînt 131
Meditație 139
Unirea 150
Povestea unui atentat 158
Baia 165

IV

VESELA STRĂDANIE

Ceremonia 171
Doamna mascată 181
Luarea puterii 191
Strigoii 198
Doi muncitori 206
Frigurile 220
Dragostea poporului 230
O execuție 239
În jurul leagănului 245
Un mistic 250
Încă nu 254

V

BIRUITORUL

Focul de artificii 261
Cîştigul 268
Două prietene 275
Cardinalul de Austria 277
Cizmarul Zamet 284
Treburi primejdioase 292
Scrisori 298
Protestantul 303
Convorbirile 310
Spovedaniile 313
Cuvîntarea legatului 316
Gabrielle se spovedeşte 320
Marele tratat 325
Edictul 332

VI

MĂRIRE ŞI AVERE

Călătoria pe fluviu 337
Cîntecul 342
Pace sau război 349
Spun şi ei : e mare 353
Mărirea vine dinăuntru 357
Mărirea, cum apare în faţa lumii 367
Mărirea, cum se înfăţişează 374
Gabrielle luptă să-şi apere viaţa 381
Gabrielle luptă să-şi apere biata ei viaţă . . . 393
Gabrielle e pierdută 401
Despre conştiinţă 413
Bun rămas 423

Cocoşul negru 429
Sfîrşitul cîntecului 438
Rădăcinile inimii mele 448

VII

COBORÎŞUL

Mereu înainte 457
Grăbita înapoiere 464
Străina 470
Sora de lapte 475
Noaptea nunţii regelui 480
Despre trădare 488
Miezul nopţii 497
Doliul 504
Veacul cel nou 508
Omul de lîngă pat 513
Slăbiciune, grabă şi violenţă 517
Neguţătorul de carne vie 525
Ce se petrece aici? 532
În La Rochelle 537
Mulţumirea 542
Să nu te temi! 546
Vestirea 552

VIII

MARELE PLAN

Cuvinte către străini 558
David şi Goliat 564
Bucurii de părinte 569

Ciuma 573
Margot, cea de odinioară 578
Cum fuge vremea 584
Nefericirea fericirii 586
Cea din urmă înainte de țintă 591
Noua Elenă 598
Un om singuratic 602
Partida spaniolă 609
Platoșele 611
Cel din urmă 614
Numai să ajungem la el 621
Domnul se apropie 628
Călătoria spre liman 634
Seul roi 638
Allocution d'Henri Quatrième, roi de France et de Navarre 642

Vol. I, II Lot 59